E fuerint in ſapientia, de quo dicit. Repleti ſumus mane &c. Ad quod ſciendum, quòd repletio miſericordiæ, & exultatio, & delectatio, de quibus hic agitur, non bene poſſunt intelligi de temporalibus, cùm iam illa reprobauerit in parte præcedenti ex ſui breuitate & inſtabilitate. Cui enim mille anni præcedentes nihil ſunt, & cuius terminus vltimus vitæ eſt octogeſimus annus, vt ſuprà oſtẽdit, quid prodeſt tali, vt exultet, & ſit iucundus omnibus diebus ſuis ſic temporaliter intellectis? vnde neceſſe eſt dicere, quòd hic loquitur de duratione æterna, in qua omnes dies ſunt ſimul, nec ſibi inuicem ſuccedunt.
Pſal.5.a Similiter & hic, repletio & exultatio intelligenda ſunt ſpiritualiter, prout ſunt in mane æternitatis, de qua alibi dicit: Mane aſtabo tibi, & videbo. Et ideo prophetice orat, vt populus per notitiam dexteræ Dei, de qua dixerat: Repleatur miſericordia diuina in mane æternitatis, vt ſic exultet & delectetur in omnibus diebus ſimul ſcilicet, non ſucceſſiuis. Ex quo ſequitur, quòd ſicut in temporibus retroactis fuerunt afflicti, ſeu humiliati corporaliter, & etiam mentaliter, ſic tempore gratiæ erunt lætati ſaltem ſpiritualiter, in quo eſt vera lætitia, & de hoc dicit: Lætati ſumus, pro diebus quibus nos humiliaſti, &c. In hoc autem loco litera Hebraica habet: Repleamus mane miſericordia tua, & exultemus & lætemur &c. lætifica nos pro diebus quibus nos humiliaſti &c. quod magis conſonat propoſito &c. Conſequenter quartò dicit: Reſpice in ſeruos tuos & in opera tua, dirige filios eorum. vbi Hebraica veritas ſic habet, Oſtendatur ſeruis tuis opus tuum, & pulchritudo tua ſuper filios eorum. In quibus verbis duo petit. Primum ſcilicet incarnationem filij Dei oſtendi ſeruis ſuis. Incar-
Abac.3.a natio enim dicitur opus Dei per excellẽtiam, iuxta illud Abacuch. Opus tuum in medio annorum notum fac. Secundum ſpetit gratiam deriuari in filios. & de hoc dicit: Et pulchritudinem tuam ſuper filios eorum. Gratia enim ſecundum glo. ſuper illud: Vt exhilaret faciem in oleo, eſt quidam nitor animæ. Hæc igitur gratia à
Iohan.1.b Chriſto deriuatur in filios adoptionis. vnde in Ioan. De plenitudine eius omnes accipimus gratiam pro gratia. Conſequenter quintò dicit: Et ſit ſplendor Domini Dei noſtri ſuper nos &c. Ad cuius euidentiam attendendum eſt, quòd ſecundum ſanctum Thom. prima ſecundæ q.111. artic.3. in corpore quæſtionis, quinque ſunt effectus gratiæ in nobis. Primus eſt, vt anima illuſtretur, ſeu ſanetur. Secundus eſt, vt bonum velit. Tertius vt bonum, quod vult, efficaciter operetur. Quartus eſt, vt in bono perſeueret. Quintus eſt, vt ad gloriam perueniat. De tribus enim primis effectibus prædictis tractat Pſalmiſta in hoc verſu. De duobus verò vltimis tractat in Pſal. immediatè ſequenti, vt ibidem videbitur. Dicit ergo de primo effectu gratiæ: Sit ſplendor Domini Dei noſtri ſuper nos. Gratia enim ſecundum Aug. in lib. de natura & gratia, eſt quædam lux animæ. Et quia à Deo infunditur immediatè, idcirco rectè dicitur: Splendor Domini Dei noſtri. Et quia hæc lux non eſt naturalis, ſed ſupernaturalis, idcirco dicitur: Super nos. q.d. ſuper noſtram naturam. De ſecundo verò effectu dicit: Et opera manuum noſtrarum dirige. In primo enim effectu voluntas in qua conſiſtit radix meriti, ſe habet vt mota tantùm, non vt mouens. Sed in iſto ſecundo ſe habet vt mota & mouens. & ideo dicit: Opera manuum noſtrarum, id eſt actus noſtri voluntarij, prout ſunt actus, fidei, ſpei, & charitatis, à voluntate eliciti, qui quidẽ actus etiam ſunt ſuper nos, inquantum excedunt facultatem naturæ humanæ. ideo petit vt dirigantur à Deo ſplendore Domini ſupradicto. De tertio verò effectu dicitur: Et opera manuum noſtrarum dirige. non addendo illud, ſuper nos, vt intelligatur ſimpliciter de quibuſcunque actibus à voluntate imperatis, non ſolùm interioribus, ſed etiam exterioribus, qui ſcilicet ad exteriorem exeunt materiam. Non immeritò igitur hic pſal. intitulatur Moyſi, tanquam in perſona eius Pſalmiſta loquitur. De Moyſe enim in prima apparitione ei à Deo facta in rubo, legitur Deo dixiſſe: Obſecro Domine, mitte, quem miſſurus es. In quo petebatur, quòd Deus mitteret Chriſtum quem miſſurus erat, vt gratiam & veritatem daret ſine interpoſitione legis imperfectæ quæ data fuit per Moyſen, & in hoc conſiſtit motiuum expoſitionis huius pſal. ſupradictæ.

GLO. ORDIN.

a *Laus cantici Dauid.* Laus, & humana eſt, ſed hæc eſt cantici, quia non niſi diuina. Eſt enim pſalmus iſte hymnus con-
Humilitas. Super pſ.90 tra dæmones. Propheta ergo de quolibet ſancto ait: Qui habitat in adiutorio altiſſimi. *Aug.*
F Oſtendit tentationes diaboli per humilitatem victas à Chriſto, & à ſuis, manentibus in auxilio Dei, vt & nos per eum diſcamus tentationes ſuperare: quia eſt ianua, per quam ſi quis introierit, ingredietur, & egredietur,
Enarr. pſal. 90. tomo 8 Matth.12.a & paſcua inueniet. *Aug. ibid.* Ianua Chriſtus, intrare per eum, eſt imitari eum, non in diuinitate potentia, & miraculis, ſed in eo quòd factus eſt pro nobis, id eſt humilitate, ad quam vocat, dicens: Diſcedite à me, quia mitis ſum, & humilis corde. De hoc pſalmo tentauit Chriſtum diabolus. Chriſti autem tentatio noſtra eſt doctrina, quem ſequentes ex eo vincimus.

a Laus cantici Dauid XC.

¶ Id eſt cuius ſpes in Deo eſt.

b Qui habitat in † adiutorio altiſſimi, in † protectione Dei cœli commorabitur.

a ¶ Non ſuo. b ¶ Vt nec illecebra malè blandientis voluptatis capiatur, nec timore aduerſitatis frangatur.

a ¶ Cuius ſedes eſt cœlum, id eſt anima iuſti.

a ¶ Ille qui habitat in adiutorio altiſſimi, non ſuperbus de ſe, vt primus homo. b ¶ Mei infirmi ad curandum. c ¶ Qui hoc dicit totum ſe proiecit in eum, qui dicit: Deus meus eſt refugium meum: non quærit aliud auxilium contra tempeſtates ſeculi.

c Dicet Domino, † ſuſceptor meus d es tu, & refugium meum, Deus

a ¶ A ſeculi tempeſtate

¶ Et ideo. ¶ Non ego.

meus ſperabo in eum. Quoniã ipſe liberabit † me de † laqueo venantiũ, et à verbo † aſpero. † Scapulis ſuis obumbrabit tibi, & ſub † pennis eius † ſperabis. Scuto circundabit te veritas ei⁹, nõ timebis à timore noctur no. A ſagitta volante † in die, à negotio perambulante in tenebris, † ab incurſu & dæmonio meridiano. Cadent à latere tuo mille, & decem millia à dextris tuis: ad te autem nõ appropinquabit. Veruntamen

a ¶ In quem ſuperbus Adam cecidit. a ¶ Vt liberet. b ¶ Ne putes, quod per te poſſis protegere. a ¶ Qui habitat in adiutorio altiſſimi. b ¶ Miſericordiæ. a ¶ Tanquam. Alæ ſunt enim ſcutum. a ¶ Implens promiſſa. a ¶ Et ita. A leui tentatione, & occulta quæ fit ignorantibus. a ¶ A leui & aperta. b ¶ Graui occulta. a ¶ Graui aperta. b ¶ Incurrente dæmonio. c ¶ Cui adeo feruet æſtus perſecutionis, vt martyr fiat. d ¶ Sed. a ¶ Aug. O Chriſte, pauciores qui præſumunt ſe tecum iudicaturos. b ¶ Aug. Plures qui præſumunt ſe à dexteris tuis ſtare, cadent per dæmonium meridianum, id eſt per grauem æſtum tribulationis. a ¶ Sed, ad te ò Chriſte in veris membris, non appropinquabit dæmonium, etſi corpus non fidem læſit.

tate: *quia in Hebræo, & in tranſlatione Hieronymi nullus omnino ponitur titulus: propter quod dicunt Hebræi, quòd iſte pſalmus factus fuit à Moyſe ſicut & præcedens, & ſimiliter ſequentes vſque ad centeſimum pſalmum qui incipit: Miſericordiam, & iudicium cantabo tibi Domine, quoniam in nullo iſtorum in principio fit mentio de Dauid, vel quolibet alio doctore, vel propheta. & ideo referuntur ad Moyſen tanquam autorem, ſicut & pſalm. immediatè præcedens. Et ſunt vndecim pſalmi, correſpondentes quantum ad numerum vndecim benedictionum, quibus Moyſes benedixit filijs Iſrael. Et ſicut Moyſes pſalmo præcedenti petijt beneficia Dei populo exeunti de Aegypto, ita in hoc pſalmo denunciat multiplex Dei beneficium ſuper populum. Et ſecundum hoc diuiditur in tres partes, quia primò denunciat eis adeſſe diuinam protectionem. Secundò inimicorum deiectionem, ibi: Cadent à latere tuo mille. Et tertiò populi exaltationem, ibi: Quoniam in me ſperauit. Circa primùm dicit:*

a Qui habitat in adiutorio altiſſimi, i. *confidenter ſperat de eius adiutorio, cuiuſmodi erat populus Iſrael in exitu de Aegypto, quantum ad bonos, & deuotos illius populi.*

b In protectione Dei cœli commorabitur. *Iſti enim ſemper fuerunt à Deo protecti vſque ad ingreſſum terræ promiſſionis, vt patet ex decurſu libri Exo. & Num. licet frequenter mali fuerint puniti, & mortui in deſerto.*

c Dicet Domino, &c. *Scilicet populus deuotus recognoſcens Dei beneficia.*

d Suſceptor meus es tu. *Quia Pharaone populum perſequente, Deus ſuſcepit eum in ſua protectione.*

¶ a Sperabo

GLO. ORD. PSAL. XC.

b
Vbi ſupra. Qui habitat in adiutorio altiſſimi. *Caſſ.* Deſcribit primò fidentem in ſolo Deo omnino protectione Dei vallatum. *Caſſ.* Qui habitat, id eſt qui totam ſpem nõ in ſe, ſed in Deo ſemper conſtituit, omnibus modis protegetur à Deo. Nota verborum correſpondentiam:
Nume.21.e Deuter.5.d Sicut enim ſemper habitat, ſic & ſemper commorabitur. Illud affirmat ſ. quòd habitat: hoc promittit ſ. quòd protegetur.
c *In protectione Dei cœli commorabitur.* Vt ſ. non declinet ad dexteram vel ad ſiniſtram, ſicut in veteri teſtamento præceptũ erat filiis Iſrael, vt incederent via regia, non declinantes ad dexteram vel ad ſiniſtram. Via regia, via Chriſti Regis noſtri, qui ſic viam mundi cucurrit, vt nec proſperis illiceretur, nec aduerſis frangeretur.
d *Deus meus. Caſſ.* Ne putes poſt ſuſceptionem & refugium iam nihil eſſe petendum addit: Sperabo in eum, ne aliquando de ſe præſumat: hoc ſi feciſſet Adam bene ſtaret.

a *De laqueo*

MORALITER.

a *Qui habitat in adiutorio altiſſimi.* Pſalmum iſtum fecit Moyſes pro populo Iſrael. Moraliter autem poteſt exponi de quolibet fideli in Domino ſperante ſpe formata charitate. Sciendum autem, quòd in hoc pſalmo fit frequenter tranſitus de capite ad membra, & è conuerſo, propter connexionem vnius cum altero. Dicitur ergo: *Qui habitat in adiutorio altiſſimi.* Per ſpem charitate formatam.
b *In protectione Dei cœli commorabitur.* ad Corin. Fidelis Deus qui non patietur vos tentari ſupra id quod poteſtis.
c *Dicet Domino.* Expertus ſuam protectionem. *Suſceptor meus es.*

a *Quoniam*

NIC. DE LY. PSAL. XC.

Qui habitat in adiutorio altiſſimi. *Huic pſalmo præmittitur talis titulus communiter in Biblijs. Laus cantici ipſi Dauid. ſed iſte titulus fuit appoſitus ab aliquo doctore pro ſua voluntate:*

a *De laqueo. Caſſ.* Tentatio, vel per facta, quæ hic dicitur la-
A queus: vel per verba quæ hic à verbo aſpero, quaſi, etſi leue videatur, graue tamen eſt verbo tentari. Laqueus, verſutiæ ſpiritualium, vel carnalium inimicorum, verbum aſperum, omne dictũ quod mouet à regulis diuinis. *Aug.* De laqueo venantium dæmonum qui nõ in via Chriſto, ſed circa ad dexteram, vel ſiniſtram tendunt laqueos. In quos, & per verbum aſperum cadunt aliqui, vt qui nolunt eſſe Chriſti, propter inſultantes Chriſtiano nomini, & qui timẽt detractiones hominum, vt ceſſent à via Dei.
b *Venantium. Hieron.* Nota, quia venatores in ſacra ſcriptura vix in bono inuenimus. Econtra, piſcatores rarò in malo.
c *Scapulis ſuis. Aug. Caſſ.* Speranti beneficia Dei promittit. Scapulæ, ſunt operationes mirabilium, quibus vt humeris virtus Dei oſtenditur. Pennæ, monita prophetarum, quæ ad cęlos vehunt.
d *Obumbrabit tibi.* Vt neque ſol diuinitatis, neq; luna humanitatis te vrat. In pennis protectio. Scapulis ſu. aliàs, Inter ſcapulas. *Aug.* i. ante pectus ſuũ te ponit, vt alis ſuis te protegat. Vel, Inter ſcapulas, quaſi in medio poſitus, hincinde alis, ſiue pennis expanſis, quo nõ audet accedere inimicus, nihil timeas, niſi tu inde exieris. Nulla auis ſic infirmatur cũ pullis, vt gallina, quæ tota mutatur affectu corũ: ſic ſapientia Dei propter nos caro facta eſt, & habitat in nobis, & ſub alis eius ſperemus.
e *Veritas eius. Aug.* Dei eſt, qui non reſpicit perſonas, nec miſcet ſperantes de ſeipſis cum his qui ſperãt in Deo, ſed diſcernit humiles vel ſuperbos. *Caſſ.* Vel veritas, incarnatio Chriſti. vnde: De terra veritas orta eſt, quæ & ſcapulis obumbrat, & ſcuto defendit. Sicut notauit genera defenſionum, notat
B & genera periculorum, vt ſit grauior liberatio.

f *A timore*

f *A timore noctur.* A ſimilitudine periculi. vnde tñ timor hr. C
A timore nocturno. Aug. Qui ignorãs peccat, in nocte peccat, qui ſciens, in die. A timore, à ſagitta, duo leuiora genera tẽtationũ, occultæ ſ. & manifeſtæ: his reddit duo grauiora. A negotio perambu. in tenebris ab incurſu, & dæmo. merid. Leuia non ſic vrgent vt cogant, ſed poſſunt citò tranſire declinata, grauia nõ. Vt cũ perſecutor acriter inſtat nondum firmis in fide, qui neſciunt Chriſtiani eſſe, ſpernere præſentia, quærere futura, vel cùm adeò inſtat hoc ſciẽtibus, † Alis quæ tentatio eſt à dæmonio meridiano. Et vtroſque capit, non quidẽ eos, † alis qui habitãt in adiutorio altiſſimi, ſed de ſe præſumentes, de quibus dicit: Cadent à latere tuo mille.
g *Cad. a la. Caſſ.* Secũdò fidẽtis in Deo caput. i. Chriſtũ in cęlo leuatũ, dicit à nullo poſſe contingi, qui & pedes in terra protegit, ſed præſumptores ab † per diem eo cadunt: Ecce certitudo protectionis fidentis in Deo per Chriſtum. † à ruina
h *A latere. Caſſ.* Latus Dei eſt corona iuſtorum, qui cum eo iudicabunt vnde dr̃: Mittite à latere veſtro. i. qui vobiſcũ hñt conſiliũ. Latus ergo Chriſti, apoſtoli, & eorũ imitatores quib promiſit: Sedebitis ſup ſedes duodecim, Matth.19.d iudicãtes duodecim trib⁹ Iſrael. Duodecim ſedes perfectio tribunalis, in quibus ſedebunt omnes qui omnia reliquerũt, & ſecuti ſunt Chriſtum.
i *Veruntamen. Caſſ. Aug.* Licet quidem te permittente impiis tuos perſequi, ſed non impunè, oculis tuis conſiderabis malum quod voluerunt non bonum, quod per neſcientes agitur, eis retribuetur, & ſanctus, qui habet oculos fidei, videt eos modò exaltari, & tonare, & in fine fulminare: hoc dixit, ne infirmi moueantur. *Caſſ.* Veruntamen oculos &c. Et ſi cadentes tentent te duris, veruntamen. Vel, etſi dæmonium non appropinquet, quod eſt per iniquos: ſed tamen nõ quod faciunt, ſed quod intendunt, conſiderabis.

a *Quoniam* D

NIC. DE LYRA.

¶ a Sperabo in eum. *De futuris bonis ab eo conſequendis.*
b Quo. ipſe libe. me de la. ve. i. *Aegyptiorum me perſequentium tanquam illaqueatum. vnde dixit Pharao: Coarctati ſunt in terra, concluſit eos deſertum. quaſi diceret, non poſſunt effugere manus noſtras.*
c Et à verbo aſpero. *Quia Pharao dicebat ſe eos capere & interficere. Conſequenter Pſalmiſta dirigit verbum ad populum in dicto periculo poſitum, dicens:*
d Scapulis ſuis. *Vnde in Exo. dicitur: Tollenſq; ſe angelus Domini, qui præcedebat caſtra Iſrael: abijt poſt eos. & ſequitur poſtea: Et erat nubes tenebroſa, & illuminans noctem, ita vt ad ſe inuicem toto noctis tempore accedere non valerent. Vel poteſt illud referri ad columnam ignis & nubis, quę diuino præcepto per diem contemperabat populo Iſrael ardorem Solis per modum obumbrantis, & de nocte oſtendebat eis viam, vt ſic Deus eſſet eorum ductor vtroque tempore.*
g Scuto circundabit te &c. *Id eſt proteget.*
h Ve. eius. *Quia promiſit Moyſi ſe eſſe ductorem populi, ideo ſubditur:*
i Non timebis à timore nocturno, *Id eſt à latronibus & prædonibus, qui de nocte ſolent, inuadere.*
l A ſagitta volante in die &c. *Id eſt inuadentibus, de die cum ſagittis. Quod fuit impletum, quando Amalecitę venerunt ad pugnandum contra Iſrael in deſerto, qui fuerunt ſagittarij, ſicut & Eſau à quo deſcenderant. Quòd autem Eſau fuit ſagittarius, patet in Gen. vbi dixit ei Iſaac: Sume arma tua, pharetram, & arcum. Moyſe autem orante fugati fuerunt Amalecitæ.*

m A negotio.

m A negotio. *In Hebreo habetur: A* דבר *deber deambulante in tene-* Debe *bris, &* קטב *quetheb vaſtante in meridie. Et dicit hic R. Sa. quòd deber,* Quetheb *& quetheb ſunt nomina dæmonũ, & primò eis permiſſa eſt poteſtas magis nocendi in tenebris. ſecundò verò magis in meridie, ſiue de clara die. Et videtur dictum eius ſatis probabile, quia ſicut erant angeli ſancti deputati ad protectionem populi Iſrael, vt ſupradictum eſt, & apparebit infra: ita à Deo permiſſi ſunt angeli mali ad tentandum populum. Et illi qui erant in populo ſancti, & boni à tentationibus illorum diuinitus ſunt protecti. & quantum ad iſtos loquitur hic Pſalmiſta. Mali verò in illo populo fuerunt plùries deiecti in peccatum per dæmonum tentationes, vt patet in fabricatione vituli, Exo.32. & in alijs eorum malis, vt* Exo.32.a *patet lib. Num. in pluribus locis.* Lib. Num. per totum.
o Cadent à la. tuo mille. *Hic conſequenter denunciat populo aduerſariorum deiectionem, dicens:* Cadent à latere tuo mille, & de. mil. *Hoc* Dimiſſio. *fuit impletum, quando Sehon Rex Amorrhæorum, & Og Rex Baſan, & Balach filius Sephor, venerũt ad pugnandum contra populum Iſrael. & fuerunt debellati magis diuina virtute, quàm humana.*
p Ad te autem non appropinquabit. *Scilicet gladius aduerſariorum ad nocendum tibi. Hoc fuit impletum, vbi dicitur, quòd debellatis Ma-* Num.31.g *dianitis principes exercitus Iſrael, tribuni, & centuriones dixerunt ad Moyſen: Nos ſerui tui recenſuimus numerum pugnatorum, quos habuimus ſub manu noſtra, & nec vnus quidem defuit: propter quod recognoſcentes hoc eſſe diuinitus factum, obtulerunt Domino quicquid auri potuerunt inuenire in præda, vt ibidem habetur, & ideo ſubditur:*
q Veruntamen. *Talem protectionem diuinam ſuper te tanquã gratus.*

¶ a Et retri-

MORALITER.

a *Quoniam ipſe lib. me de la. venantium.* i. de tentatione dæmonũ.
c *Et à verbo aſpero. Greg.* Verbum aſperum euadere, eſt irriſiones detrahentium diſſimulando calcare.
d *Scapulis ſuis.* Hic oſtenditur qualiter memoria paſſionis protegit in aduerſis, cùm dicitur: *Scapulis ſuis.* Pro te flagellatus.
e *Obumbrabit tibi.* Contra perſecutionis ęſtum.
f *Et ſub pen. eius.* i. brachiis in cruce protenſis in modum alarum.
g *Scuto circundabit te veritas eius.* Id eſt ſua morte quæ dicitur veritas, eò quòd impleuit promiſſa de redemptione humana. Ipſa etiã eſt ſcutum contra inſultus tentationum. Thren. Dabis eis Domine ſcutum cordis laborem tuum. ideo ſubditur:
i *Non time.* Circa quod ſciendum, quòd diuerſi dæmones tentant de vitiis diuerſis, propter quod aliqui dicuntur ſpiritus luxuriæ, aliqui ſpiritus ſuperbiæ, & ſic de aliis, per hoc ergo quod dicitur:

K *A timore*

K *A timore nocturno.* Intelliguntur dæmones tentantes de furto, quod communiter fit de nocte.
l *A ſagitta volante.* Per quam intelliguntur dæmones tentantes de ſuperbia, quæ quærit apparere.
m *A negocio perambulante.* Id eſt à dæmonibus de luxuria tentantibus, Iob. Oculus adulteri obſeruat caliginem. Iob 24.c
n *Ab incurſu & dæmonio meridiano.* Id eſt à ſpiritibus de caſtrimargia tentantibus, quæ fit in prandiis magnis, vbi concurrunt multa fercula & vina: & fiebant communiter hora meridiana.
o *Cadent à latere tuo mille, &c.* Id eſt dæmonum multitudo. ponitur hic numerus determinatus pro indeterminato, quia ſunt in maiori numero, ſicut Apocal. per 24. ſeniores ſignificatur vniuerſitas Apoc. in variis locis. epiſcoporum, qui ſunt multò plures.
p *Ad te autem non appropinquabit.* ſ. ictus peccati mortalis.
q *Verum. ocu. tu. con.* Quod non eſt ex virtute tua, ſed diuina.

a *Et retri-*

VNiVERSiDAD DE SALAMANCA GREDOS USAL.ES

a *Quoniam tu es Domine ſpes mea. Aug.* Vnus Chriſtus eſt caput E & corpus, de quo loquitur modo vt de capite, modo vt de
Vbi ſupra. corpore, non mutata perſona. Ideoque diligenter aduerte, vbi de Chriſto ſecundum caput, vbi ſm membra agat.

b *Altiſſimum poſuiſti. Aug.* In alto eſt refugium Dei, valde in occulto, vt fugiatur à ventura ira. Multi enim ſic faciunt ſibi refugium, ſ. in quo fugiūt à malis temporalibus. Altiſſimū poſuiſti refugium. i. reſurgendo, aſcendēdo altum feciſti refugium, vt tuam ſpem ſequi, quò præceſſiſti. *Aug.* Tabernaculū Dei eſt caro, in qua pro nobis militauit: ad quam leuatam ſuper cœlos, vt ſit illuc directa ſpes noſtra, nō accedunt flagella, vt prius in terra: pro quibus di-
Act. 9.a cit: Saule, Saule quid me perſequeris? diſcretio eſt per loca, coniunctio per affectum. Sed nec his flagellū appropiat, ita vt fidem excutiat. ideo de toto Chriſto hoc bene accipitur.

c *Quoniam angelis ſuis &c.* Hoc dixit tentator Domino, quando illum tentauit: hoc obiecit de deitate eius dubitans. Tentatus eſt autem Chriſtus propter nos, vt & in eo tentatorem vincere diſcamus. *Aug.* Sic & baptizari à ſeruo voluit, non pro ſua neceſſitate, ſed pro hominis vtilitate, vt non aſpernemur ba-
vnquam ptizari à conſeruis.

d *In manibus portabunt te. Aug.* Manibus angelorum ſublatus eſt Chriſtus in cœlum, non quod ſine eis rueret, ſed quia obſequebantur regi: & melior eſt qui portatur, quàm iumentum portans. Clarificatus autem miſit ſpiritum, die pentecoſtes, vt ī die quinquageſimo à paſcha
Act. 2.a agni. i. immolatione, data eſt lex in tabu-
Exo. 12. & 31. lis lapideis ſcripta digito. i. ſpiritu Dei. Lex data eſt in pœnam timoris, ſpiritus venit in plenitudine amoris, vt pedes capitis in cœlo ſedentis. i. euangeliſtæ mūdum peragrantes, non offendant in la-
F pidem. i. legem in lapide ſcriptam & ſine gratia in ea teneantur rei, ſed à timore ſoluātur per amorem ſpiritus legem implentes. Ideo ergo portatur in celum ab angelis, ne pedes qui in terra, ſint rei legis, pulſo timore impleuit eos amore, qui vinci non poteſt.

e *Super aſpidem, & baſiliſcum &c.* Poſt humanam infirmitatē diuina virtus oſtenditur, quæ tantis imperat. Et agit de Chriſto ſecundum membra.

f *Et conculcabis. Aug.* Serpentem calcat eccleſia, quæ cauet aſtutiam eius.

g *Leonem. Auguſt.* Apertè ſæuit in martyres. Draco inſidiatur per hæreticos, vt corrumpat
2. Cor. 11.c virginem Chriſti. Vnde Apoſtolus: Deſpondi vos vni viro virginem caſtam exhibere Chriſto.

h *Quoniam in me ſperauit. Aug.* Tertiò verba Dei quibus eccleſiam cōſolatur, cui & hic defenſionem, & in futuro præmia promittit. *Caſſ.* Mandat angelis de te dicens: Quoniam in me &c. Certitudo promiſſionis per promiſſionem Dei.

i *Clamauit ad me. Aug.* Non eſt timendū in tribulatione, fides in te, Deus in te, ſi dormit fides excita eā, & ſaluaberis. Chri-
Matth. 8.c ſtus dormiēs in naui excitatus eſt à diſcipulis, & ſaluati ſunt.
Dan. 3.c Et ſi nō eripit quando vis, non ideo putes te deſeri. Eripuit tres pueros, nūquid martyres deſeruit? Tres pueros liberauit corporaliter, vt cōfundantur infideles. Martyres liberat ſpiri-
Pſal. frequēs iſtius pſal. in eccleſia cauſa quæ aſſignatur. tualiter, vt imitentur fideles. Hunc pſal. per totum annum, & maximè in quadrageſima, & quotidie in cōpletorijs eccleſia frequentat, quia cū Chriſtus ieiunaret, diabolus eum de hoc pſal. tentauit, & eius tētationibus à Chriſto ſuperatis victus abſceſſit, vt & nos, quo tempore diabolus magis nitit ad decipiendum, eo tpe magis nos laboremus ad reſiſtendum.

a ¶ Illo lucido viſu quo merita hominum iudicas.
oculis tuis conſiderabis, & re- a
tributionem peccatorum vide-
a ¶ Ideo non cadit in ſus à dæmonio. b ¶ Chriſtus ſecundum caput.
a bis. Quoniā tu es Domine ſpes b
a ¶ Per hoc ſpes. ¶ Id eſt pro altiſſimis & occultis, vel vitandis vel habendis mihi oſtēdiſti ad te fugiendū, [illegible] declinandis pęnis ęternis & pro aſſe[illegible] bonis ęter[illegible]. b ¶ Intus.
b mea, altiſſimū poſuiſti refu- c
a ¶ Ideo. b ¶ O Domine ò Chriſte. c ¶ Et ad nos.
gium tuū. Non † accedet ad te d
a ¶ Vel ſerpēs, id eſt peccatum.
malum, & flagellum non ap- e
propinquabit tabernaculo tuo.
a ¶ Aſtitit ei angelus confortans eum. ¶ Hoc eſt humanæ infirmitatis indicium.
c Quoniam angelis ſuis manda- f
uit de te, vt cuſtodiant te in om
¶ Et ipſi.
d nibus viis tuis. In manibus por g
a ¶ Vt miſſo ſpiritu ſoluat credentes à reatu legis.
tabunt te, ne † fortè offendās ad h
a ¶ Sed.
e lapidem pedem tuum. Super i
a ¶ Qui venēno & occultè perimit. b ¶ Regē dæmonum qui flatu nocet. ¶ Cū palam venenat.
f aſpidem & baſiliſcum ambula
g bis, & conculcabis leonem &
¶ Q[illegible]
h draconem. Quoniam in me k
¶ V[illegible]
ſperauit liberabo eum, prote- l m
¶ Vere.
gam eum, quoniam cognouit n
¶ Et quoniam.
i nomen meum. Clamauit ad o
me, & ego exaudiam eum, cum p q
¶ Etiā nunc audio iam ſum. ¶ De ſeculo.
ipſo ſum in tribulatione: † eri- r
¶ Poſt. ¶ In cœlo.
piam eum & glorificabo eum. s
¶ Et tūc. ¶ Vita ęterna. ¶ Quia ſufficit quod habebit.
Longitudine dierum † replebo t
¶ Chriſtum in maieſtate.
eum, & oſtendam illi ſalutare u
meum.

NIC. DE LYRA.

¶ a Et retributio. peccatorum videbis. *Id eſt deiectionem aduerſariorum pro ſuis peccatis. Et ex iſta conſideratione, tanquam gratus Domino, dices quod ſequitur:*

b Quoniam tu es Domine. *Quia in te confido, non in virtute mea.*

c Altiſſimum poſuiſti refugium tuum. *Id eſt prebuiſti te nobis tanquam refugium altiſſimum, ad quod non poteſt accedere malum. Conſequenter Pſalmiſta conuertit verbum ad populum, dicens:*

d Non accedet ad te malum. *Id eſt quandiu pones in Deo ſpem tuam ſicut in refugium, non accedet ad te malum. ſ. mortalis culpa.* G

e Et flagellum. *ſ. temporalis pœna. Non appropinquabit tabernaculo tuo, cuius cauſam ſubdit:*

f Quoniam angelis ſuis mandauit. *Quod patet ex hoc, quod angelus pcedebat caſtra Iſrael in colūna ignis & nubis.*

g In manibus portabunt te. *Id eſt ſuo miniſterio dirigent te in via.*

h Ne fortè offen. ad lap. pe. tuum. *Ambulando per loca ſaxoſa, & abrupta, & hoc eſt, quod dicit in Deut. Adduxit te Dominus per deſertū xl. annis: veſtimentum tuum, quo operiebaris, non defecit, & pes tuus non eſt attritus. & iſtud fuit verificatum in bonis, licet mali aliquando fuerint labore afflicti, ſicut ibidem fuit expoſitum. Hanc autem ſcripturam: Quoniam angelis ſuis &c. allegauit diabolus dictam de Chriſto, ſed ſecundum Hieron. ipſe falſo allegauit.*

i Super aſpidem & baſiliſcū. *Quia Dominus deduxit eos per deſertū, vbi erant animalia venenoſa, & ferocia: & tamen non nocuerunt populo permanēti in bono, ſecundum quod dicitur in Deut. Dominus ductor tuus fuit in ſolitudine magna atque terribili, in qua erat ſerpens flatu adurēs, & ſcorpio ac dipſas. Exponitur hic ſingulare pro plurali, ſerpens. i. ſerpētes, & ſic de alijs, ſicut dicitur in Exo. Venit muſca grauiſſima. i. multitudo muſcarum, & ſecundùm hoc dicitur:* Super aſpidem & baſiliſcum amb. *i. inter talia animalia ſecurè ambulabis, quæ etiam erant in deſerto, ſicut & prædicta quę ſunt expreſſa. Non enim fuerunt expreſſa omnia genera animalium venenoſorum, & ferocium, quę erant in illo deſerto, ſed ſuffecit aliqua exprimere. per quę intelliguntur alia.*

K Quoniam in me ſperauit. *Hic vltimò denunciatur populi exaltatio, quę maximè fuit, quando intrauerunt terram promiſſionis, quam obtinuerunt tempore Ioſue cum gloria & triumpho: & per hoc ſignificabatur ingreſſus terrę viuentiū apertus per Chriſtum. & hoc eſt quod dicit Pſalmiſta loquens in perſona Dei:* Quoniam in me ſperauit. *Populus Iſrael.*

l Liber. eum. *De impedimentis occurrentibus.* H

m Protegam eum. *A gladijs aduerſariorum.*

n Quoniam cognouit nomen meum. *Secundum quòd dicit ſuprà. Notus in Iudęa Deus, in Iſrael magnum nomen eius.*

o Clamauit ad me. *Orando deuotè.*

p Et ego exau. *Dādo ei effectum petitionis ſuę.*

q Cū ip. ſum in tri. *ad exercitium ſuę patientię.*

r Eripiam eum. *Competenti tempore.*

s Et glorificabo eum. *Per adeptionem terrę promiſſionis glorioſè, & perfectius per adeptionem terrę viuentium per illam ſignificatę. prę mium enim non deficit à merito, ſed magis excedit: bonum autem temporale minus eſt bono virtutis, & ideo quandocunque pro opere virtutis promittitur aliquod temporale bonum, per illud intelligitur bonum ſpirituale, quod eſt principale pręmium, ſicut declaratum fuit plenius in Gen. & litera ſequēs huic vltimo concordat, cùm dicitur:*

t Longitudine die. reple. eum. *Quia vita beata non habet terminum.*

u Et oſtendam illi ſa. meum. *i. meipſum, in quo conſiſtit ſalus ęterna in viſione Dei aperta. Moraliter pſal. iſte poteſt exponi de quolibet fideli ſperante in Domino ſpe formata charitate, quę eſt ex gratia, & meritis proueniens, coram quo cum Dei adiutorio exercitus dęmonum cadit debellatus, & ſic finaliter exaltatur in cęleſtibus coronatus.*

MORALITER.

✱ a *Et retributionem peccatorum videbis.* Id eſt intelliges per oppoſitum, & tunc gratias Deo dices.

b *Quoniam tu es Domine ſpes mea. altiſſimum &c.* Ideo ſecurus eſt qui refugit ad te, propter quod taliter refugienti dicitur:

d *Non accedet ad te malum.* Et ſubditur ratio:

f *Quoniam angelis ſuis mandauit de te.* Quos poſuit cuſtodes hominum, & ſpecialiter electorum.

h *Ne fortè offendas ad lapidem pedem tuum.* Chriſtum, qui Eſa. 8. dicitur lapis offenſionis malis hominibus & incredulis.

i *Super aſpidem & baſiliſcum.* Luc. Ecce dedi vobis poteſtatem calcandi ſuper ſerpentes, & ſcorpiones, & ſuper virtutem inimici, & nihil vobis nocebit. & ſubditur ratio:

K *Quo. in me ſpera. libe. eum. &c. eri. eum.* De huius mundi periculis.

s *Et glorificabo eum.* In cœlis.

t *Longitudine dierum replebo eum.* Per ęternam durationem.

u *Et oſtendam illi ſalutare meum.* Per apertam viſionem.

E *In pſalmo xc. Qui habitat.*

ADDITIO.

Quòd pſal. iſte ſit ad litterā intelligēdus de multiplici beneficio Dei ſuper populum Iſraeliticum in deſerto, prout poſtil. aſſerit, eſt omnino irrationabile: nam populus ille in tota ſacra ſcriptura nominatur duræ ceruicis, & inobediens Deo, & mandatis eius. de quibus in pſal. xciiij. dicitur: Et dixi ſemper, hi errant corde, &c. Quod non ſolum intelligendum eſt de his, qui conſumpti fuerunt in deſerto, ſed etiam de filijs eorum, qui terram promiſſionis ingreſſi ſunt: vnde poſtquàm dixit Moyſes: Iratusque eſt dominus aduerſus Iſrael: circunduxit eum per deſertū. xl. annis, donec conſumeretur vniuerſa generatio &c. ſubdit: Ecce, inquit, vos ſurrexiſtis pro patribus veſtris, incrementa, & alumni hominum peccatorum, vt augeretis furorem domini contra Iſrael: non ergo de talibus poſſet verificari, quod in fine pſal. dicitur: Quoniam in me ſperauit, liberabo eum, &c. Hæreditatio enim terræ ſanctæ, & omnia beneficia exhibita illi populo attribuit promiſſionibus patrum, nō autem meritis illius populi duræ ceruicis, vti habetur expreſsè in Deut. Et inde eſt quòd non ſolum ab expoſitoribus catholicis, vt patet in glo. communi, ſed etiam ab expoſitoribus Hebræorū præcipuis iſte pſal. exponitur ad literā de quolibet ſeruo Dei, qui eidē per veram charitatem adhæret, vt patet per Ra. Abenhazra in glo. ſuper pſal. ſimiliter & Ra. Moyſes Aegyptius in ſuo libro notabili apud Hebræos de directione perplexorum. 3. q. c. 5. vbi iſtum pſal. notabiliter allegat, applicando ea, quæ in eodem continentur, cuilibet habenti diuinam cognitionem cum vehementi dilectione, vt ibidem habetur. hoc etiam conſonat huic, quod dicitur in Euangelio. Scriptum eſt enim: Angelis ſuis mandauit de te. vbi licet verum eſt (prout ait Hie.) quod diabolus ibidem falsè allegauit, hoc habet intelligi ex eo, quòd diabolus non cōcludebat propoſitum, ſ. quòd deberet ſe Chriſtus mittere deorſum, quia hoc eſſet manifeſtè contra illud: Non tentabis dominum Deum tuum. cum hoc tamē ſtat, quòd autoritas illa per diabolum allegata intelligenda eſt de quolibet filio Dei: aliàs magis propriè euacuaſſet Chriſtus allegationē
F diaboli dicendo, quòd illa verba intelligebantur non de aliquo ſingulari, ſed de populo Iſraelitico. Sunt etiam alia contra ſententiam poſtil. quæ cauſa breuitatis omitto, Vnde melius videtur dicendū, quòd hic pſal. continuatur cum immediatè præcedenti. licet enim pſalmi cōmuniter adinuicem non continuentur in materia, quandoque tamen aliqui pſal. ad inuicem proximi continuantur, vt in proœmio glo. ſuper Pſalteriū habetur. Quia igitur Pſalmiſta, in vltima parte præcedentis pſal. tractat de tribus primis effectibus gratiæ, vt ibidem dictum fuit. In hoc verò pſal. tractat de alijs duobus effectibus vltimis: quorū vnus eſt perſeuerare in bono gratię, alius verò eſt peruenire ad gloriam, de quo primo effectu tractat vſque ibi: Quoniam in me ſperauit. de ſecundo verò vſque ad finem pſal. Circa primum duodecim facit. Primò enim dicit, quòd etiam ille qui eſt in gratia conſtitutus indiget, vt protegatur à Deo taliter, vt ei perſeuerantia in bono detur, & hoc eſt quod dicit: Qui habitat in adiutorio altiſſimi. hoc eſt dicere: ille qui habitualiter eſt in gratia Dei, quæ eſt verum adiutorium altiſſimi, adhuc indiget, vt in protectione Dei cęli commoretur: vnde notanter in prima parte verſus dixit: Qui habitat in adiutorio, per verbum de præſenti, ad denotandum, quòd talis in gratia eſt præſentialiter conſtitutus. In ſecunda verò parte verſus dixit: Commorabitur, per verbum de futuro, vt intelligatur quòd protectione perſeuerantiæ indiget quò ad futurum, iuxta illud. Qui ſtat, videat, ne cadat. Conſequenter ſecundò dicit, quòd talis. ſ. in gratia cōſtitutus, debet orare pro perſeuerantia prædicta, & hoc cum dicit: Dicet domino ſuſceptor meus es tu, & refugium meum, ſperabo in eum. hoc eſt dicere, quod habitans in adiutorio altiſſimi, modo prædicto dicere debet Deo orando. Suſceptor meus es tu, id eſt ſis tu. Et refugium meum, à tentationibus ſeculi huius: Et quia talis oratio fundari debet, in vera ſpe, ideo dicit: Sperabo in eum. Conſequenter tertiò declarat, quæ ſunt illa in quibus maximè protectione indiget, qui habitat in adiuto. altiſ. ſ. in gratia conſtitutus. de quo dicit, quòd ſunt duo in generatione cōmuniter. ſ. proſpera & aduerſa. Homines enim per proſperitatem ſeculi eleuati, ſemper incidunt in laqueum ſuperbiæ, & de hoc dicit: Ipſe liberauit me de laqueo venantium. Sicut enim animal capitur à venatore per aliquod bonum apparens, puta cibum, vel huiuſmodi, ſic homines à diabolo ſeu à mundo capiuntur per aliqua bona apparentia mundana. De aduerſis autem dicit: Et à verbo aſpero. Solent enim homines propter vitandas aſperitates ſeculi, vtputa detractiones hominum, ſeu inſultationes, vel perſecutiones, à via recta deuiare: à quibus, qui habitat in adiutorio altiſſimi, indiget à Deo protegi per perſeuerantiam. Conſequenter quartò declarat modum protectionis, dicens: Scapulis ſuis obumbrabit tibi, & ſub pennis eius ſperabis. Scuto circundabit te veritas eius. Hic finitur iſte verſus in Hebræo. In quo denotantur duo modi protectionis diuinæ circa exiſtentem in gratia, vt in ea perſeueret. Primus enim modus eſt fouendo eum quaſi per modum naturæ. Sicut enim auis inſtinctu naturæ pullos protegit ab æſtu, & à frigore: ponendo eos ſub ſcapulis, & ſub alis, ſic Deus præſtat auxilium exiſtenti in gratia, ne ab æſtu vitiorum inflammetur, neque etiam à frigore pigritiæ, ſeu hebetudinis, eius fides ſeu G ſpes tepeſcat. & de hoc dicit: Scapu. ſuis obūbrabit tibi, & ſub pennis eius ſperabis. Secundus, verò modus eſt quaſi artificialis. Sicut enim homo per ſcutum protegitur à iaculis inimici, ſic Deus per veritatem ſuæ fidei protegit exiſtentem in gratia, ne iacula inimici ei noceant, de quo dicit: Scuto circun. te veri. eius. Quod no-
tabiliter concordat cum eo, quod dicitur 1. Per. Aduerſarius veſter *1. Pet. 5.a*
diabolus circuit, cui reſiſtite fortes in fide. Vnde manifeſtè apparet, quòd ſcutum veritatis diuinæ, quæ eſt fides, debet circundare fidelem ad hoc vt non lædatur ab aduerſarijs, quod Chriſtus nos
docuit in ſua tentatione. In qua cum aduerſarius tentādo circum- *Matt. 4.a*
iret per diuerſa vitia, ſicut per gulam, inanem gloriam & huiuſmodi, Chriſtus circundedit ſe ſcuto veritatis. Quamlibet enim tentationem contra eum commiſſam euacuauit per autoritatem ſacræ ſcripturæ quæ eſt veritas diuina. Primam, ſcilicet tentationem gulę cum dixit: Scriptum eſt: Non in ſolo pane &c. Secundam cum dixit: Scriptum eſt: Non tentabis dominum Deum tuum. Tertiā, cum dixit: Scriptum eſt: Dominum Deum tuum adorabis. Conſequenter quintò dicit: Non timebis à timore nocturno. A ſagitta volante per diem, & continuatur ſic verſus in Hebræo, in quo denotantur ad literam duo genera periculorum, quæ homini quandoque contingunt inſidioſè, ſic vt ab eis non bene valeat præſeruari. Primum eſt quando in nocte occultè inſidiantur inimici, & de hoc dicit: Non timebis à timore nocturno. Secundum eſt, quando etiam in die per artem ſagittandi à longè inimicus inſidiatur: à quibus, qui habitat in adiutorio altiſſimi à Deo protegitur, ne ſubitò, & improuiſa morte decedat. Et per iſta poſſunt intelligi duo genera tentationum: Quorum vnum eſt ex ignorantia, & eſt nocturnum, ex defectu manifeſtationis. Aliud verò eſt ex defectu rectę deliberationis circa ea quæ ſunt manifeſta, & de hoc poteſt intelligi: A ſagitta volante per diem. Conſequenter ſextò dicit: A negotio perambulante in tenebris, ab incurſu, & dæmonio meridiano. Et notandum, quòd vbi dicitur in tranſlatione noſtra, negotio, in Hebręo habetur מדבר mideber ſeu à deber, quæ ſignificat peſtē vbicunq; ponitur, & vbi habemus incurſu, habetur קטב quetheb,
quæ quidem dictio ſignificat morſum peſtiferum. vnde in Deut. *Deut. 32.d.*
vbi dicitur. Morſu amariſſimo ponitur קטב quetheb in Heb. ſimi-
liter in Oſee. Ero morſus tuus ò inferne: loco morſus ponitur קטב *Oſee 13.d*
quetheb. Et eſt ratio. Nam duo genera ſunt morborum peſtilentium: Quorum vnum eſt, quando non apparet ab extrà aliqua cau H ſa peſtifera, & de tali peſte dicitur, quòd ambulat in tenebris. i. in occultis. Aliud genus eſt, quando apparet ſignum: vtputa antrax, ſeu apoſtema in aliquo membro, vel morſus alicuius animalis ve-
nenoſi, vt Num. 21. legitur de ſerpentibus ignitis, qui momorde- *Num. 21.b*
runt populū, de quo morſu periclitabantur, & de iſto dicit: A morſu, & dęmonio meridiano: quia talia ſigna ſunt manifeſta: ſicut ea quæ fiunt in meridie, & ſunt quaſi morſus dæmoniacus, vnde ſenſus eſt, quòd à quacunque peſte liberabitur, qui in protectione Dei cœli commoratur, ne ſubitò & improuiſò decedat. Per iſta etiam poſſunt intelligi duo genera tentationum, quorum vnum eſt, quando perſecutores occultè impugnant. & de hoc dicit: Perambulante in tenebris. Secundum eſt, quando perſecutores publicè, & palam perſequuntur, de quo dicit. Et dęmonio meridiano. Opinio autem Rab Salo. circa deber & quetheb, quam allegat poſtillator, fabuloſa eſt nullius fundamenti in ſcriptura. Conſequenter ſeptimò dicit: Cadent à latere tuo mille, &c. ubi denotat quòd ille qui habitat in adiutorio altiſſimi, ſic ab eo protegitur gratia perſeuerantiæ, quod etiam ſi contingat eum eſſe in aliquo magno periculorum dictorum ſeu præliorum, vbi plurimi periclitantur ex vna parte, & alia: tamen ipſe erit à Deo protectus, & de hoc dicit: Ad te autem non approximabunt. Conſequenter octauò denotat, quòd exiſtentia iuſti (de quo loquitur) in medio horum periculorum poteſt eſſe ſibi vtilis, inquantum ex hoc conſiderat diuinam iuſtitiam circa eos, qui in vtroque latere cadunt, & de hoc dicit: Veruntamen oculis tuis conſiderabis, & retributionem peccatorum videbis. Conſequenter nonò Pſalmi. reuertitur ad Deum dicens, Quoniam tu es ſpes mea, &c. & eſt ſenſus: Ratio tantæ protectionis eſt, quia tu Deus qui es ſpes mea, poſuiſti refugium tuum altiſſimum, id eſt potentiſſimum. Loca enim quæ ſunt altiſſima, ſunt tutiora ab impugnatione hoſtium. Conſequenter decimò conuertitur ad illū, qui habitat in adiutorio altiſſimi, dicens: quòd erit tutus à quocunque malo, & flagello vniuerſaliter, ne accedat ad eum, vel appropinquet tabernaculo ſuo, ſic vt eum faciat à rectitudine uitæ deuiare, de quo dicit: Non accedet ad te malum, nec flagellum, &c. Conſequenter undecimò dicit: Quoniam Angelis ſuis mandauit de te, &c. ad denotandum quòd iſta protectio non ſolùm fit à Deo immediatè, ſed quandoque etiam ab Angelis de eius mandato. unde dicit: Quoniam Angelis ſuis Deus mandauit de te, &c. In manibus portabunt te, &c. Conſequenter duodecimò dicit: Super aſpidem, & baſiliſcum ambulabis, &c. ad denotandum quòd ſic protegitur à domino iuſtus prædictus, ut etiam calcando ueneno-
ſa animalia ei non nocebunt, quod ſpiritualiter intelligi debet de diabolo, qui in figura ſerpentis apparuit in prima tentatione hu-
mana: propter quod & conculcandus eſt à iuſtis. in Gen. Ipſa con- *Gen. 3.a*
teret caput tuum. Et quia multæ ſunt ſpecies, ſeu indiuidua huius hoſtis, ſimiliter & quàmplurimæ eius uerſutiæ: idcirco nominat

VNIVERSIDAD DE SALAMANCA
GREDOS.USAL.ES

E eum multis nominibus animalium ferocium & venenoſorum.ſ. aſpidem, & baſiliſcum, leonem, & draconem. Cōſequenter dicit: Quoniam in me ſperauit, &c. vbi tractatur de quinto effectu gratiæ, quod eſt perducere ad gloriam. Circa quod tria facit, quia primo præmittit cauſam huiuſmodi effectuum per modum meriti, & hoc cum dicit: Quoniam in me ſperauit. Vbi notandum, quòd vbi in tranſlatione noſtra habetur, ſperauit, in Hebræo habetur, חשק vechaſſak: quod ſignat amorem non ſolum ſimpliciter, ſed etiam vehementiam amoris, ſecundum quam talis diligens omnino fertur in ſuum dilectum: prout Ra. Moyſes manifeſtè oſtendit libro, & parte, & ca. allegatis. Vnde in Deut. vbi dicitur: Sed in patribus tuis

Deut. 10.c

conglutinatus eſt Deus, vt diligeret eos. vbi tranſlatio noſtra habet: Conglutinatus eſt Deus. In Hebræo habetur idem verbum, ſcilicet chaſſak. Vnde in perſona Chriſti dicit Pſalmiſta: quòd quia ille qui habitat in adiutorio altiſſimi, vehementer dilexit me, ſeu conglutinatus eſt mihi: ideo à me fuit liberatus, & protectus, vt eſſet perſeuerans. Quæ quidem dilectio tam vehementiſſima, nullo modo poſſet adaptari populo Iſraelitico in deſerto exiſtenti, ſed tantùm patribus ſeu viris valde perfectis. Et vt oſtenderet, quòd hæc dilectio non eſt fundata in aliqua vana, ſeu falſa cognitione, idcirco dicit: Quoniam cognouit nomen meum.ſ. per veram fidem. Secundo ad denotandum, ꝙ etiam habens gratiam, & charitatem orare debet pro huiuſmodi protectione, vt in principio pſalmi dictū eſt, vt,ſ. ei perſeuerātia donetur, prout Aug. declarat ſuper illud verbum orationis dominicæ, vbi dicit: Sanctificetur nomen tuum. idcirco dicit: Clamauit ad me, & ego exaudiam eum. q.d. iſte qui me vehementer dilexit, & ſic non præſumpſit de ſe, ſed adhuc orauit clamando, vt eſſet à me protectus per perſeuerantiam, idcirco eripiam eum & glorificabo eum.ſ. dabo ſibi non ſolum protectionem, vt perſeueret, ſed etiam finalem gloriam. Conſequenter tertiò declarat, in quo conſiſtit illa glorificatio. Pro quo ſciendum, ꝙ beatitudo, quæ eſt vera glorificatio, principaliter conſiſtit in clara viſione Dei: vnde ſecundum Aug. viſio eſt tota merces. de qua dicit: Et oſtendam illi ſalutare meum,ſ. Chriſtū in maieſtate, ſed quia aliquando viſus fuit Deus per eſſentiam, non tamen beatificè, ſicut patet de Paulo in raptu vt ad Cor. idcirco addendum eſt ad hoc, ꝙ

2. Cor. 12.

viſio Dei ſit beatifica, quòd ſit æterna, vnde dicit: Longitudine dierum replebo illum, i. vita æterna, quæ ſufficit ad replendum ſeu ſatiandum affectum humanum. Omnes enim aliæ longitudines citra æternam, non replent perfectè humanam voluntatem, quæ fertur in bonum infinitum. Et notandum eſt, quòd Ra. Abenhazra in

F ſua expoſitione declarans iſtud verbum. Et oſtendam illi ſalutare meum: ſic dicit: Senſus huius eſt, vt delectentur in ſplendore diuino, quod eſt verum ſalutare Dei. Vel etiam ſignat Meſſiam: hæc ille, quæ ſunt verba notandiſſima in teſtimonium fidei. Item notandum, ꝙ iſte pſalmus præcipuus eſt contra tentationes: quæ fidelibus ſæpè contingunt, & ideo frequentatur in eccleſia in temporibus, in quibus magis diabolus nititur ad decipiendum.ſ. in diebus ieiunij, & in completorijs, prout hr̄ in glo. Hebræi etiam vocant eum canticū occaſionū, & licet apud eos incipiat pſalmus ab illo

G loco vbi dicitur: Qui habitat in adiutorio altiſſimi, ſicut apud nos, tamen quandocunq; eum cantant uel recitant in ſuis officijs, incipiunt à parte ultima præcedentis pſalmi.ſ. ubi dr̄: Et ſit ſplendor dn̄i Dei noſtri, &c. & ſic continuant uſq; ad finem.ſ. ubi dr̄: Oſtendā illi ſalutare meum: quod ualdè conſonat huic expoſitioni: quia ab illo loco incipiunt narrare quinq; effectus gratiæ ſupradictos, & continuantur uſque ad finem huius pſalmi, ut dictum eſt.

REPLICA.

IN pſal. Qui habitat. quia poſtil. eum exponit, ut oſtendat pſal. denuntiare beneficia Dei ſuper populum exeuntem de Ægypto. Burgen. temerè redarguit, dicens illam poſtill. expoſitionem, omnino irrationabilem ex motiuis debilibus in præcedenti correctione ſolutis. In ſpeciali obijcit primò: quia populus Iſrael in deſerto fuit duræ ceruicis & peruerſus. igitur meritò, populi illius non prouenerunt beneficia hic enumerata. Rn̄detur, ꝙ poſtil. non dicit de merito illius populi quo ad illa beneficia, ſed dicit, quòd ſicut in præcedenti pſal. Pſal. petijt à Deo populo exhiberi illa beneficia, ita in hoc pſal. denuntiat ea ſuper populum futura. nihil igitur concludit Burgen. Secundò obijcit Burgen. quòd propter peruerſitatem populi non poteſt ille uerſus de eo exponi: Qm̄ in me ſperauit, liberabo eum. Neſcio rationem. Bur. tā uarius eſt loquendo de populo Iſrael, nunc eum dignificat ultra modū, contendens de eius primatu etiam in eccleſia Chriſtiana, ut patet Gen. ix. hic autem uilificat populum illum ad ultimum, qui tn̄ Deo fuit ualdè peculiaris, & ſpecialiter deſponſatus, ut patet per totum librum Exo. Et de illo populo dicitur: Non eſt alia natio tam grandis &c. Huic populo dictum eſt: Eritis mihi in regnum ſacerdotale gens ſancta populus acquiſitionis in Exo. Et in pſal. cxiij. Facta eſt Iudæa ſanctificatio eius &c. pſ. Notus in Iudæa Deus, &c. Quicquid tamen ſit, de adoptione huius populi, dicendum eſt, quòd beneficia illi præſtita illi populo & promiſſa etiam in hoc pſal. contenta, non prouenerunt propter merita populi, ſed propter fidē & merita patrum ad ſatisfaciendum promiſsionibus eis factis, & contigerant illi populo in figura noſtri, qui ad illa beneficia ſpiritualiter intellecta aſpiramus non noſtris meritis, ſed merito Chriſti patribus promiſſi, & nobis exhibiti: unde ſi Burgen. fuiſſet memor earum cauſarum diuinæ miſerationis, & beneficiorum: quas per longā digreſsionē aſsignauit ſupra in Exo. in ultimo corruptorio, abſtinuiſſet ab his obiectionibus hic, & in pcedenti pſ. factis, quia illis ibi dictis formaliter contradicunt. Et cū ultimò Burg. obijcit autoritate Hebræorū doctorū aliquorum, qui hunc pſ. exponunt de quolibet ſeruo Dei. Reſpondeo, quòd non ſequitur, illi ſic exponunt,

H igitur alio modo exponi non poteſt. Bur. etiā habet unū argumentum ſibi familiare, ꝙ bonū de quanto communius, de tanto diuinius: igitur expoſitio de pluribus, ſiue de bonis, ſiue malis melior eſt, q̄ de uno uel ſingulis: q̄uis autē ſępe oſtenderim illud argumentum non ualere poſtillatorem, ualet tamen contra facientem.

GLOS. ORDIN.

a *Pſalmus cantici. Auguſt.* Propter faſtidium animorum eadē diuersè & variè tractantur: nullum enim aliud canticum

Enar ps. 91. in. 8.

tractatur in hoc pſal. quàm in alijs, ſed idem, licet diuerſo modo, id eſt canticum fidei, ſpei, & charitatis. *Aug.* Pſalmus ſpiritualis operatio cantici, quia in eo ſemper debemus cantare Deo gratias agere, exultantes Deo de ſabbatho. i. ęterna requie, de qua loquitur propheta, oſtendens laborare iuſtos ſex diebus, id eſt ſex ætatibus, ſeptima requieſcere, malos econtra hic quieſcere, ibi laborare, vt hic libenter laboremus agentes ſabbathum mentis.

Sabbathum triplex

b *In die ſabbathi. Auguſt.* Triplex eſt ſabbathum. Temporis ſeptimus dies, quo poſt opera ſex dierū cōpleta requieuit Deus. Sabbathum ęternitatis, ęterna requies, pro qua in præſenti bona operari debemus. Sabbathum mentis eſt tranquillitas conſcientiæ ſpe futuri, vt non turbent rebus ſeculi: vnde hic agitur. In hoc ſabbatho cordis primum eſt, vt bona tua Deo tribuas, mala tibi. Peruerſi, & perturbati ſine ſabbatho bona ſibi tribuunt, mala vel ſathanæ, quaſi coegerit, vel fato ſtellarum, quod eſt accuſare Deum, vel apertè Deo, quaſi ipſe voluerit. Econtra docet hic pſal. confiteri domino in vtroque. In peccato, quia tu feciſti. In bono, quia ipſe fecit pſallere nomini, gloriam Dei quærens, non tuam.

GLO. ORD. PSAL. XCI.

Super ps. 91

BOnum eſt confite. *Caſſio.* Primò agit quomodo bonus imperturbatus agit ſabbathum mentis, ſentiens omnia bene agi à Deo, quod non nouit ſtultus. Aug. Bona præſentia à Deo nobis donata, conſolatio ſunt: cum deſunt, iuſtitia eſt. Conſolatur enim nos Deus, & emendat in vtroque: ergo ſimus ei grati dicentes, bonum eſt confite. &c

a In

b a Pſalmus cantici in die ſabbathi XCI.

a ¶ Propter futurum ſeculū Chriſtiani ſumus: ideo quocunque modo ſe habēt præſentia, grati ſumus conſolationi Dei per blanda, & iuſtitiæ per aſpera dicentes. Bonū eſt confiteri. ¶ Iuſtum & iucundum. b ¶ Vere.

BOnum eſt confiteri domino,

NICOLAVS DE LYRA.
PSAL. XCI.

BOnum eſt confiteri domino. *Huic pſal. præmittitur talis titulus in Hebræo & in tranſlatione Hiero. & in tranſlatione communi: Pſalmus cantici in die ſabbathi. Et ſecundum Hebręos Moyſes fecit hunc pſal. decantandum in die ſabbathi, quæ celebris eſt apud Hebræos, in memoriam beneficij creationis, ſecundum quod dicitur in Gen. Et benedixit Deus diei ſeptimo, & ſanctificauit illum, &c. Et diuiditur pſal. iſte in tres partes: quia primo pſal. inducit pro beneficio creationis ad gratiarum actionem, ſecundò oſtendit ingratorum punitionem: ibi: Vir inſipiens, tertiò gratorum promotionem, ibi: Et exaltabitur. Circa primum dicitur:*

a Bonum eſt confi. do. *ſcilicet confeſſione laudis diuinæ. & quia talis confeſſio non ſolum fiebat ſimplici verbo: ſed aliquando cum cantu ſolenni, & potiſſimè in die ſabbathi, ideo ſubditur:*

a Et

MORALITER.

✻ a *Bonum eſt confi.* Pſal. iſtum fecit Moyſes ſecundum Hebręos ad cantandum in die ſabbathi pro beneficio creationis. Alleg. verò poteſt exponi pro ſolennitate diei dominicæ, quæ ſuccedit diei ſabbathi, & primò inducimur ad Dei laudem pro beneficio reſurrectionis inchoatæ in Chriſti reſurrectione, cum dicitur: Bonum eſt confi. oratione ſecreta.

✻ Et

a *In decachordo pſalterio. Aug.* Pſallit, qui cum hilaritate bene

E facit. Qui cum triſtitia, de eo fit, non ipſe facit, & portat pſalterium, non cantat in eo. *Aug.* In decachordo. Si bene loqueris tantùm, canticum eſt ſine cithara. Si operaris, & non loqueris, cithara eſt ſine cantico, & ideo bene loquere, & bene fac.

b *Quia delectaſti. Aug.* Vnde Apoſtolus: Ipſius figmentum ſumus creati in fide, & in operibus bonis: niſi enim te reformaret Deus ad bona opera, non noſſes niſi peccatum: vnde in euangelio: Qui loquitur mendacium, de ſuo loquitur. Omne enim peccatum, mēdacium eſt, quia contra legem & veritatem: ergo qui loquitur mendacium, de ſuo loquit. i. de ſuo peccat qui peccat: ſed qui loquitur veritatē, de Deo loquitur: quia ſolus Deus verax, omnis homo mendax. Hæc eſt bona confeſſio. Sed quid de his qui malè viuūt & florent, tamē perturbatur animus, & perdit ſabbathum, quia videt ſe in decem operibus legis, & mala pati, alium ſine his florere. Vnde ait: Quàm magnificata ſunt.

c *In factura tua. Caſſ. Hieron.* & in decore ipſius mundialis fabricæ, & in obediētia & in diſpoſitione, & in cauſis, & in effectibus, & in operibus manuū, quibus vtor, vel quæ miror.

d *Quam magnificata. Caſſ. Hieron.* ſunt in ſubſtātia, & in forma, & in vi, & in cæteris, nimis profundæ ſunt cogitationes tuæ quibus talia feciſti, & regis.

e *Vir inſipiens &c. Caſſ.* Me delectaſti in operibus, ſed vir inſipiens non cognoſcet & ſtultus: qui ſi ſcit, non cauet ſibi: non intell. hæc, quæ dixit, vel quæ dicit poſt. *Caſſ.* Summum genus ſcientiæ eſt ſcire Deum tanta præſtare, quæ humanus ſenſus non valet attingere. Inſipiens eſt qui cœleſti ſapientia vacuus humanis verſutiis plenus eſt, qui

F non ſcit opera Dei, quia caſu putat omnia agi. Stultus eſt brutus, qui nec ſecularia nouit.

f *Cum exorti fuerint peccatores. Caſſ.* Malos aſſerit perituros, vt metus ſit cæteris. Ordo verborum talis. Q.d. Stultus non intelliget hæc. i. Vt. i. qualiter peccatores intereant in ſeculum ſeculi. i. ſine fine: cum ipſi peccatores exorti fuerint, &c. *Caſſ.* Hic florent breui tempore, vt fęnum in iudicio apparebunt omnibus (quod non hic) non quidem ad gloriam, ſed vt ſemper intereant: tu Chriſte in ęternum permanebis, non vt Iudæi putauerunt te communi, ſcilicet ſorte mori.

g *Tu autem altiſſimus in ęternum Domine. Aug.* Expectas deſuper ex ęterno, quando tranſeat tempus impiorum, vt veniat tēpus iuſtorum, quia ęternus eſt, longanimiter Deus tolerat mala, & videt quid illis ſeruet. Iunge te ęterno, & patienter feres mala, videns infra te omnia, & dices; Quoniam ecce inimi. Si homo citò tranſit vt fœnum, verbum Dei manet in ęternum, ſed ex ſe temporalis, non longanimis, ex ſe vermis, ex verbo ęternus.

a *Et exal-*

¶ Opere.

& pſallere nomini tuo altiſſime. a

a ¶ Prædictis duobus duo alia reddit. Q. bonum eſt confiteri & pſallere. ¶ Ad quam rem? b ¶ Quando bene eſt, lauda miſericordiam. ¶ Quando bene eſt quod eſt miſericordia Dei.

Ad annuntiandum mane miſeri b c

a ¶ Quando male eſt, lauda veritatem, quia iuſte flagellat. ¶ Non crudelitatem.

cordiam tuam, & veritatem tuā d

a ¶ In aduerſis. b ¶ Decem præceptorum quorum obſeruantia ſpiritus hominis viuificatur. c ¶ Spiritu viuificato.

a per noctē. In decachordo pſaltē- e f

c ¶ Verbo. ¶ Cum gaudio in carnis mortificatione & actualibus rebus. b ¶ Opere c ¶ Iam bonum quia hoc in me feciſti.

b rio, cum cantico in cithara. Quia g h i

a ¶ Aug. in eo quod in me facis. ¶ Tu feciſti, ſi bene ago.

c delectaſti me dn̄e in factura tua,

a ¶ Et deinde. b ¶ Si quid boni ago, de te exulto. ¶ Non in mea felicitate.

et in operibus manuū tuarū exul k

¶ Quia.

d tabo. Quā magnificata ſūt opera l

a ¶ Vt mali floreant, boni laborant. Q.d. ideo, quia illi alieni, hi filij.

tua dn̄e, nimis profundę factæ m

a ¶ Sed. b ¶ Alias imprudens qui non prouidet in futuro.

e ſūt cogitationes tuę. Vir iſipiens n

a ¶ Aug. Qui ne cit ſe cedere: ſit hæres dimiſſo exhæredato cui parcitur à flagello.

non cognoſcet, & ſtultus non in- o

a ¶ Scilicet. ¶ Poſtquam. b ¶ Excreuerunt in temporalibus.

f telliget † hæc. Cùm † exorti fue- p

a ¶ In hyeme huius ſeculi virent, in æſtate futuri iudicij areſcent.

rint peccatores, ſicut fœnum, & q

a ¶ Cōſpicui omnibus. ¶ Alias, proſperati fuerint. ¶ Aug. illos florentes & florentes ad tempus. b ¶ Idest qui nō rectè ſentiunt de Deo in corde & imitantur florem illorum, ita intereunt cum illis in ęternū.

apparuerint omnes qui operan- r

tur iniquitatē. Vt intereant in ſe- s

¶ Sine fine.

g culum ſeculi: tu autem altiſſimus t

a ¶ An intereunt? ¶ Blaſphemi & amici mundi, inimicus eſt Dei: qui adulterat amore ſeculi.

in æternum dn̄e. Quoniam ecce u

a ¶ Repetit. b ¶ Quia iam video.

inimici tui dn̄e: qm̄ ecce inimi-

a ¶ Qui modo florent. b ¶ A grege dn̄i ſeparati.

ci tui peribunt, & diſpergent oēs

G

f In decachordo pſalterio &c. *i. decem chordarum.*

g Cum cantico &c. *Quod fiebat voce humana.*

h In cithara. *Quia varijs inſtrumentis vtebantur in canticis diuerſis: Et ratio motiua huius cantus tangitur, cùm dicitur:*

i Quia delectaſti me Domine in factura tua. *Quia creaturæ à Deo productæ ſunt cauſa exultationis & delectationis homini. Tum quia creaturæ corporales factæ ſunt in obſequium. Tum quia per gradus creaturarum animus hominis eleuatur ad Deum cognoſcendum, & amandum, veruntamen quia homo rationes creaturarum non poteſt perfectè attingere, ſecundum quod dicit Eccleſia. Cunctæ res difficiles, nec eſt qui poſſit eas explicare ſermone, ideo ſubditur admiratiuè.*

Eccleſ. 1. b.

l Quam magnificata ſunt opera tua Domine. *Et ex hoc apparet magnitudo diuinæ potentiæ.*

m Nimis profundæ factæ ſunt cogitationes tuæ. *Quia diuina ſecreta non poſſunt attingi ab aliqua creatura virtute propria, & non ſolum prout ſunt in Deo, ſed etiam prout ſunt in effectibus mirabilibus. Nullus enim vnquam per rationem inueſtigare potuit in particulari qualitatem magnetis, quæ ferrum attrahit. & ideo dicitur, quòd hoc habet à tota ſpecie, quia proprietas illa ſequitur ſpeciem magnetis, ſed quæ ſit illa, ignoratur, & idem eſt de virtutibus aliarum rerum occultis, & conſideratio talium debet inducere hominem in admirationem, & laudem conditoris.*

n Vir inſipiens non cognoſcet. *Hic conſequenter oſtendit ingratorum punitionem. & primò tangit eorum vitium, dicens:* Vir inſipiens non cognoſcet. *Dicitur autem inſipiens ille qui non ſapit beneficium ſuæ creationis: & iſte meritò tanquam ingratus repellitur à beneficio diuinæ illuſtrationis. & ideo ſubditur:*

Diuiſio.

† exorientur

o Et ſtultus non intelliget hæc. *Id eſt intra ſe non legit diuina beneficia meditando, ex quo meretur à Deo puniri, propter quod ſubditur:*

p Cum exorti fuerint peccatores ſicut fœnum. *Quod citò areſcit & deficcatur.*

H

q Et apparuerint. *Modico tempore florentes temporali proſperitate.*

r Omnes qui operantur iniquitatem &c. *Quos Deus aliquando permittit proſperari temporaliter propter aliquod modicum bonum ipſorum, quod non merentur ęternam mercedem, ſed tantum temporalem. ideo ſubditur:*

s Vt intereant in ſeculum ſeculi &c. *i. æternaliter propter ſuas iniquitates, quod procedit ex alto Dei conſilio. ideo ſubditur:*

t Tu autem altiſſimus in ęternum Domine &c. *Et per conſequens potens, prout & quando & quandiu placuerit tibi, iniquos multipliciter punire, ideo ſubditur:*

u Quoniam ecce inimici tui Domine, quo. ecce ini. tui perib. &c. *Et patet ſententia ex dictis.*

a Et exal-

NICOLAVS DE LYRA.

a Et pſallere nomini tuo altiſſime. *Id eſt ad gloriam nominis tui, ad quam debet talis laus ordinari, non ad lucrum temporale principaliter, licet miniſtri Dei ſecundariò poſſint intendere ad victum ſuum & veſtitum ſecundum decentem ſtatum.*

b Ad annunciandum mane. *i. tempore proſperitatis.*

c Miſericordiam tuam &c. *Quia quicquid proſperi habemus, venit ex Dei miſericordia.*

d Et veritatem tuam. *i. iuſtitiam tuam.*

e Per noctem. *i. tempore tribulationis, quia quicquid aſperi nobis contingit, ex veritate diuinæ iuſtitiæ procedit. Vel poteſt hoc referri ad ſolennitatem ſabbathi, in qua ſacerdotes & Leuitæ non ſolùm canebant diuinas laudes de die, ſed etiam de nocte pro aliqua eius parte. Et quia non ſolùm canebant laudes diuinas vocibus humanis, ſed etiam muſicis inſtrumentis, ideo ſubditur:*

f In de-

MORALITER.

✻ a *Et pſallere nomini tuo altiſſime.* Voce publica.

b *Ad annunciandum mane miſericordiam tuam &c.* Nam de die dicuntur aliquæ laudes diuinæ & aliquæ de nocte.

f *In decachordo pſalterio.* Per hæc inſtrumenta in noſte ſignificantur bona ſpiritualia, vt per pſalterium decachordum, impletio decem mandatorum, & per citharam triangularem ſanctæ Trinitatis fides, quæ requiritur in debitè laudantibus Deum.

i *Quia delectaſti me in factura tua &c.* i. in humanitate Chriſti in vnitate ſuppoſiti tibi coniuncta.

K *Et in operibus ma. tuarum exul. &c.* Nam in creaturis relucet bonitas diuina, & ſic ſunt deuotionis, & lætitiæ cauſa. ideo dicitur:

l *Quam magnificata ſunt opera tua Domine nimis &c.* Nullus enim poteſt ea ad plenum inueſtigare.

n *Vir inſipiens &c.* Hæc eſt pars ſecunda, in qua ponitur ingratorum punitio, cùm dicitur: *Vir inſipiens non cognoſcet.* i. non ſapiens ęterna: quia non cogitat niſi temporalia: nec per conſequens appetit: quia non amatur niſi cognitum.

p *Cum exorti fue. pecc. ſicut fæ. & app. om. &c.* i. ad tempus modicū.

s *Vt intereant in ſeculum ſeculi; quoniam ecce inimici tui peribunt.* Cum diabolo & angelis eius.

✻ a *Et exal-*

UNIVERSIDAD DE SALAMANCA
GREDOS.USAL.ES

F a *Et exaltabitur. Aug.* Et ſi ipſi peribunt, quæ tibi ſpes qui pa teris? exaltabitur. aliquando vnicornis ſuperbiam ſignificat, ſicut ibi, & à cornibus vnicornium humilitatem meã. Aliquando exaltationem vnitatis, ſicut hic, quia vnicornis exaltabitur, omnes hæreſes peribunt.

Sap. 11.

b *Et deſpexit. Aug.* & ideo iam nunc deſpexit, & audiet à veritate intus.

c *Et ab inſurgentibus. Caſſiod.* Vel, inſurgentes in me, malignantes audiet in nouiſſimo, quando ſe increpabunt, dicentes: Quid nobis profuit ſuperbia & diuitiæ? Sap. 5. b

d *Auris mea. Augu.* Stantis ad dexteram, audiet in futuro hoc: ſcilicet. Ite maledicti in ignem æternum. A quo malo auditu iuſtus non timebit. Ecce hoc iſtis, Quid de iuſtis? Matt. 25. d

e *Iuſtus vt pal.* illi vt fœnum. Iuſtus vt palma, pro altitudine, & quia radix aſpera, pulchra coma in ſummo, & fine, & tardè fructum facit, ita & iuſtum hic aſpe at labor, quẽ in ſupernis pulchritudo immortalitatis coronabit, & quaſi tardè poſt longos labores mercedem operum recipiet. Iuſtus vt palma. *Caſſiod.* Tertia pars. Iuſtos florere, vt hac promiſſione deuotè gaudeant.

f *Cedrus. Auguſt.* Palma & cedrus, hę arbores nõn areſcunt æſtate vt fœnum.

g *In atrijs domus. Caſſiod.* Atrium initium manſionis. domus interior. In atrijs ergo florebunt, id eſt in ipſo reſurrectionis initio dum audient: Venite benedicti patris mei.

h *Adhuc multiplicabuntur. Caſſiod.* Eccleſia magis incipiet eſſe vbertima, cum ad finẽ ſeculi erit perducta. tũc enim paſſionibus electorum citò implebitur numerus beatorũ. Et accipitur hic aliter ſenectus quàm ſuprà. Matt. 25. c

F i *Annuncient. Caſſiod.* Hic vel dum præmia capient annunciabunt, quòd iuſtus qui ſuis promiſſa complet.

K *Et non eſt ini. in eo. Augu.* Vt hic permittat pati pro ſe, quos non ibi ornet. Et rectus qui remunerat, non iniquus vt fraudet præmio, ſed benignus vt accumulet.

¶ Sunt inimici.

a qui operátur iniquitatem. Et exalta a

a ¶ Fortitudo vnitatis quæ tunc ſublimis erit. b ¶ Monarcha, mens.

bitur ſicut vnicórnis córnu meũ:

a ¶ Quando? ¶ Totum quod patitur eccleſia, iuuentus eſt nouiſſima ſunt ſenectus, quæ in lętitia erunt.

ét ſenectus mea in miſericordia b

a ¶ Aug dum in aliquo probat, & inuenit inimicos qui viſi ſunt amici.

b † vberi. Et † déſpexit oculus meus c

a ¶ Operantes mala. b ¶ De.

c inimicós meos, & áb inſurgen- d

tibus in me malignantibus audiet

¶ Præſcia & præcauta.

¶ Quid?

d e auris mea. Iuſtus vt palma florebit, e

a ¶ Imputribilis, ſola immortalitatis candidus. b ¶ Candidatio interpretatur.

f † ſicut cedrús Libáni multiplicabi- f

¶ Ideo. ¶ Nunc. ¶ Eccleſia.

g tur. Plantati in domo domini, in g h

¶ Cęlt.

atrijs domus Dei noſtri florebunt.

a ¶ Nonne iam hic florent? b ¶ Hic aliquid, ibi plus.

h Adhúc multiplicábuntur in ſene- i

a ¶ Interim. b ¶ Alias, tranquilli. Ecce ſabbathum non eos mouet fęnum. Cedrus enim & palma nec in tempeſtatibus curuantur, ſed tranquillę ſunt.

cta vberi, ét bene pátientes erunt k

a ¶ Quid? ¶ Qui dicit non rectè omnia agit, fœnum: qui in ſabbatho eſt, contra annuntiat.

i vt annuntient: Quóniam rectus l

k dominus Deus noſter, & non eſt iniquitas in eo.

NICOLAVS DE LYRA.

Diuiſio ¶ *a* Et exaltabitur. *Hic conſequenter deſcribitur gratorum promotio. & primò quantum ad temporale dominium, ſecundo quantum ad diuinum obſequium, ibi: Plantati. Circa primum dicitur: Et exaltabitur ſicut vnicornis cornu meum. quod fuit impletum tempore Ioſue, quando triginta & vnus reges fuerunt à populo Iſrael debellati, vt habetur in Ioſue.* Ioſue 12. a

b Et ſenectus mea. *In Hebræo habetur: Et linitio mea in oleo ramoſo. i. abundanti: & hoc fuit impletum tempore Dauid, qui fuit linitus, id eſt vnctus in regem oleo ramoſo, id eſt abundanti: quia ter fuit inunctus, primò per Samuelem. ſecundò ſuper tribum Iuda, & tertiò ſuper totum Iſrael, & ad eandem ſententiam reducitur litera Hierony. quæ talis eſt: Et ſenectus mea in oleo vberi: & vocatur tempus Dauid ſenectus reſpectu temporis ſub Ioſue, quia multi anni fuerunt intermedij. Ad eandem ſententiam reducitur litera communis. Et ſenectus mea in miſericordia vberi, quia Dauid ſuſcepit vnctionem regni à Deo non ſolùm pro perſona ſua, ſed etiam pro filijs ab eo deſcendentibus: & hoc proceſſit ex magna Dei miſericordia, quæ per oleum deſignatur in ſcriptura.* 1. Reg. 16. c 2. Reg. 2. a 2. Reg. 5. a G

c Et deſpexit oculus meus inimicos meos &c. *Quia Dauid confidens de Dei adiutorio, inſultum Philiſthinorum & aliorum aduerſariorum ſuorum reputauit pro nihilo.*

d Et ab inſurgentibus &c. *Quaſi dicat talis rumor tangit aures meas tantummodo, & non cor. quod contingit in Dauid non ex ſuperbia vel præſumptione de virtute propria, ſed ex diuina confidentia.*

e Iuſtus vt palma florebit, &c. *vocat Moyſes ipſum Dauid iuſtum, quia Deo acceptus fuit, & floruit in fama & virtute, & etiam in ſublimitatis honore. ideo ſubditur:*

f Sicut cedrus Libani mul. *Quia cedrus valdè inaltatur.*

g Plantati &c. *Hic conſequenter deſcribitur exaltatio populi quantum ad cultum diuinum, qui tempore Dauid valdè fuit augmentatus per ipſum, quantum ad ordines ſacerdotum, & Leuitarum, vt habetur. 1. Paralipome. & hoc eſt quod dicitur: Plantati in domo domini i. ſacerdotes, & Leuitæ ad diuinum cultum ibidem deputati.* 1. Para. 23. d

h In atrijs domus Dei no. flo. *Quia in atrio ſacerdotum hoſtias immolabant, & in alijs atrijs legem docebant.*

i Adhuc multiplicabuntur in ſe. vberi. *Quia non ſolùm in iuuentute multiplicabantur in bonis operibus, ſed etiam in ſenectute.*

K Et bene patientes erunt. *id eſt bona recipientes à Deo. Secundum enim Philoſophum beneficiatus dicitur, bene paſſus à benefactore. Et hoc ſonat litera Hiero. clarius, quę talis eſt: Adhuc in ſenectute fructificabunt pingues, & frondentes erunt, id eſt ex pinguedine gratiæ bona opera producentes.*

l Vt annuncient quoniam rectus dominus. *Hic incipit verſus vltimus in Hebræo & in translatione Hierony. quæ ſic habet:* H *Annunciantes quia rectus dominus, & eſt ſenſus, quòd non ſolum in iuuentute ſed etiam in ſenectute annunciarent populo conſtanter iuſtitias domini rectas.*

MORALITER.

✱ a *Et exaltabitur.* Hæc eſt tertia pars in qua ponitur gratorum retributio, cum dicitur: Et exal. ſicut vnicor. cornu meum. i. poteſtas ad repellendum malum.

b *Et ſenectus mea in mi. vberi.* i. in plenitudine ſpiritualiũ bonorũ.

c *Et deſ. oc. me. ini.* Dęmones & homines malos.

d *Et ab inſurgenti. in me au. auris mea.* ſ. corporis ſed non cordis, quia non terrebor ab eis.

e *Iuſtus vt palma florebit.* Quæ eſt aſpera in ſtipite, & dulces fructus habet in ſummitate, & ſic iuſtus incipit ab aſperitate pęnitentiæ, & conſummat in dulcedine conſolationis diuinæ.

f *Sicut cedrus Libani mul.* Cedrus. n. eſt arbor altiſſima & fęcunda, ideo ſignificat iuſtum perfectum in vita contemplatiua & actiua.

g *Plantati in domo do.* i. radicati in fide formata charitate.

h *In atrijs domus Dei no. flo.* i. in eccleſia militante viuent honeſtè.

i *Adhuc multiplicabuntur in ſenecta vberi, &c.* De bono in melius procedentes vſque in finem.

K *Et bene patientes erunt &c.* Quia patientia conſummat, Iacobi primo a. Patientia opus perfectum habet. Iac. 1.

l *Vt annuntient.* Illud quod ſequitur: Quoniam rectus domi. &c.

In pſal. xcj. Bonum eſt confiteri domino, & pſallere &c. vbi dicitur in poſtilla: Et ſecundum Hebræos Moyſes fecit pſal. iſtum.

ADDITIO I.

Dictum eſt ſuprà, quòd non omnes Hebræi ſunt illius opinionis, imò plurimi eorum attribuunt iſtum pſalmum, ſicut & omnes alios ipſi Dauid: & quia frequens repetitio vnius, & eiuſdem eſt faſtidioſa, idcirco de cætero non intendo aliquid addere circa autoritatem pſalmorum, niſi aliquid noui allegetur in ſequentibus.

In eodem pſal. vbi dicitur in poſtilla: Vir inſipiens. Hic conſequenter oſtendit &c.

ADDITIO II.

Hoc quod dicit Pſalmi. Vir inſipiens non cognoſcet, & ſtultus non intelliget hæc videtur pertinere propriè ad defectum cognitionis ſeu intelligentiæ: nõ autem ad defectum gratitudinis, prout dicit poſtillator, de quo in littera huius pſalmi nõ videtur fieri aliqua mentio: vnde circa hoc aliter videtur dicendũ. Pro quo ſciendum eſt, quòd Pſalmiſta in præcedenti verſu non ſolùm profitetur productionem rerum à Deo, de qua dicit: Quàm magnificata ſunt opera tua domine, ſed etiam prouidentiam & gubernationem rerum ab ipſo Deo, de quibus dicit: Nimis profundæ factæ ſunt cogitationes tuæ. Ad perfectionem enim prouidentiæ pertinet omnia intima & particularia conſiderare, quod requirit profundas cogitationes, & ideo dicit: Nimis profundæ factæ ſunt cogitationes tuæ. ſ. circa res gubernandas. ſed ſicut fuerunt aliqui, vt Platonici: qui diuinam prouidentiam amouerunt à ſingularibus generalium, & corruptibilium, propter eorum inſtabilitatem vt Auguſt. narrat. viij. de ciuitate Dei, ſic etiam fuerunt multi, qui amouerunt prouidentiam diuinã circa res humanas: propter hoc, quod videbant in hoc mundo quàmplurimos iniuſtos florere, & proſperari: ſimiliter & iuſtos ſæpè magnas pati aduerſitates, ex quo concludebant, quòd talium prouidentia ſeu gubernatio non pertineret ad Deum, qui ſummè iuſtus eſt. Et iſte erat error dicentium de Deo in Iob. Super cardines cœli perambulat, & noſtra non conſi-

A derat, & quia talium ratiocinatio eſt ſtulta, idcirco dicit Pſal. Vir inſipiens non cognoſcet hæc. i. non cognoſcet, quod cogitationes Dei circa rerum humanarum gubernationem ſunt profundę & validæ. Et reddens cauſam quare ſtultus hoc non intelligit, ſubdit: Cum exorti fuerint peccatores ſicut fœnum. i. multiplicantur in hoc ſeculo, pluſquàm alij, iuxta illud Eccl. 1. d. Stultorum infinitus eſt numerus. Et apparuerunt omnes, qui operantur iniquitatem, hoc eſt, quod non ſolum multiplicantur numero, ſed etiam proſperantur florentes, & hoc eſt motiuum inſipientis, & ſtulti prædicti: quo nititur amouere diuinam prouidentiam ſeu gubernationem ab huiuſmodi rebus humanis, quod quidem Pſal. reprobat, cum dicit: Vt intereant in ſeculum ſeculi, hoc eſt dicere, talis multiplicatio, & proſperitas non eſt reputanda, eò quod tales licet modo floreant, interibũt tamen in ſeculum ſeculi. ſ. in vita futura. Cuius ratio eſt, quia Deus qui eſt altiſſimus & potentiſſimus, in æternum non permittit talia impunita. vnde ſequitur: Tu autem altiſſimus &c. quoniam ecce inimici tui &c. vſq; ibi: Qui operantur iniquitatem. Conſequenter tractat Pſal. de iſtis qui licet quandoq; ſupprimantur, finaliter tamen quaſi triumphaliter eleuãtur. de quibus dicit: Exaltabitur ſicut vnicornis cornu meum. Cuius ratio eſt, quia dicitur 1. Ioh. 5. a. Hæc eſt victoria, quæ vincit mundum fides noſtra. Et quia quandoq; cõtingit, quod magna pars vitæ iuſti ſit in tribulatione, dicit quod etiam tales in ſenectute ſæpe reflorent: & de hoc dicit: Et ſenectus mea in miſericordia vberi: qui quidem iuſti ſæpe videntes punitiõnem malorum lętantur ex manifeſtatione diuinæ iuſtitiæ eo modo quo dicitur: Lætabitur iuſtus, cum viderit vindictam. Et de hoc dicit: Deſpexit oculus meus &c. Et quia quandoq; hæc vindicta nõ videtur, ſed auditur, ideo dicit: Et ab inſurgentibus in me malignãtibus audiet auris mea, ſupple vindictam, ſeu punitionem eorum. Conſequenter oſtendit per exemplum differentiam quam poſuerat inter iuſtos, & impios dicens: Iuſtus vt palma florebit &c. q. d. ſicut inter plantas ſunt quædam quæ citò non florent & citò areſcunt, ſicut fęnum & huiuſmodi: & ſunt quædam aliæ quæ non ita citò florent, ſed paulatim, & tales ſolidę & rectæ creſcunt in altum ſicut palma & cedrus. Sic inter homines quandoq; contingit, quod impij exorti ſunt ſicut fęnum, quod modicæ durationis eſt: iuſtus autem ſicut palma & ſicut cedrus. Et ideo ſicut aſſimilauit primò peccatores fęno, di. Cũ exorti fuerint peccatores vt fęnum, ſic modo aſſimilat iuſtos palmæ & cedro, &c. di. &c. Iuſtus vt palma &c. Eſt etiam alia differentia inter plantas ex loco vbi plantantur, quia quædam loca ſunt magis apta ad fructificandum quã alia: & ideo dicit de iuſtis: Plantati in domo domini hoc eſt dicere: non ſolum iuſti habent excellentiam ex parte ſui, ſed etiam ex loco vbi plantantur: Quia in domo domini. Et in atrijs domus Dei. ſ. in gratia & virtutibus, quæ pertinent ad iuſtos in quibus Deus habitat. Conſequenter quia circa punitionem impiorum oſtenderat quod erant in æternum puniendi, & hoc cum dixit: Et intereant in ſeculum ſeculi: nunc autem dicit, quod iuſti in alia vita principaliter præmiabuntur: & hoc eſt, quod dicit: Adhuc multiplicabuntur in ſenecta vberi: vnde per ſenectã rectè poſſet intelligi vita futura, quæ vltimum locũ tenet in duratione humana, quæ quidem ſenecta in viris iuſtis vberrima eſt, iuxta illud: Inebriabuntur ab vbertate domus tuæ. Et notanter dixit: Adhuc q. d. non ſolum in hac vita quandoq; præmiantur iuſti, ſed principalius in futura. vnde notanter ſubdit. Et bene patientes erunt, quia in actibus beatificis iuſti ſolum paſſiuè ſe habent. viſio. n. in qua principaliter conſiſtit beatitudo, ſimiliter & gaudium ſeu lætitia, quæ talem viſionem conſequuntur, non niſi quædam paſſiones ſunt. De viſione. n. manifeſtum eſt, quod videns nihil agit in viſam rem, ſed econtra. De gaudio verò, & lætitia, ſeu delectatione patet per Aug. 14. de ciui. Dei, qui eas numerat inter cæteras paſſiones animæ. vnde propriiſſimè, & valde notabiliter dicit: Et bene patientes erunt, & quia iuſti in illa vita beata ex conſequenti habent quandam actionẽ. ſ. laudare Deũ, iuxta illud Eſa. Super muros tuos Ieruſalem. idcirco dicit, Vt annuntient quoniam rectus dominus noſter, & non eſt iniquitas in eo: vbi li vt, cum dicitur: Vt annuntient, tenetur non cauſaliter, ſed conſecutiuè. Et eſt ſenſus, quod tales in ſenecta vberi bene patientes modò prædicto continuè annuntiabunt rectitudinem diuinæ iuſtitiæ, circa præmium bonorum: & quod non eſt in eo iniquitas, ſ. circa punitionem malorum: licet. n. multa alia de attributis eſſentialibus diuinis, & eius effectibus circa creaturas ſunt laudanda, tamen de rectitudine iuſtitiæ, & de amotione iniquitatis facit mentionem, vt concludat inſipientiam ſtulti ſupradicti, qui diuinam gubernationẽ amouebat ab humanis actibus ex iniuſtitia quæ in eis apparebat, vt ſupra dictum eſt oſtendens quod in alia vita finaliter demonſtratur quod rectus eſt dominus &c. Si autem obijciatur contra prædicta de hoc quod dicitur Eccl. Vniuerſa æquè veniunt iuſto, & impio, bono, & malo, mundo, & immundo, &c. Ex quo patet, quod iſta bona temporalia indifferenter ſe habent ad bonos & ad malos. quod etiam ſæpe videtur per experientiam. Cuius oppoſitum videtur annuere Pſal. in quibuſdam verſibus huius pſal. vt dictum eſt. Ad hoc dicẽdum ſecundum Tho. prima ſecundæ. q. vi. ar. vi. in cor. q. quod Deus tãtum dat iuſtis de bonis temporalibus, & etiam de malis, quantum eis expedit ad perueniendum ad vitam ęternam. Malis autem quandoq; permittit euenire bona temporalia, vt in eis inuoluantur in pęnam peccatorum: vnde Pſal. in hoc loco loquitur de iuſtis quibus Deus aliquando exhibet bona tẽporalia, vt inde adiuuentur ad conſecutionem ſpiritualium eo modo quo dicitur in Pſal. Timentes autem dominum non minuentur omni bono. Notandũ etiam, quod iſte pſal. propriè pertinet ad diem ſabbathi. In ipſius. n. exordio tractat de ſabbatho legali, quod ad memoriam creationis rerum fuit principaliter à Deo inſtitutum, vt patet in Exo. de quo dicit: Delectaſti me domine in factura tua, & in operibus manuum tuarum exultabo. & ſic reddit gratias de creatione rerum, ad quod ſabbathum illud inſtitutum fuit. In fine autem pſal. tractat de ſabbatho vltimo & finali, in quo eſt vera requies animarum, & in quo ſancti bene patientes laudes diuinas indeſinenter annuntiabunt: de quibus dicit: Adhuc multiplicabuntur &c. & bene patientes erunt. vt annuntient &c. vt ſupra expoſitum eſt.

Eccl. 1. d. — 1. Ioh. 5. a — Pſal. 57. b — Aug. 14. de ciui. Dei. — Eſa. 62. b — Eccl. 9. a — Th. pr. ſec. q. vi. ar. vi. in cor. q. — Pſal. 33. b — Exo. 20. b — B — C — D

REPLICA.

Circa pſal. Bonum eſt confiteri. Et dominus regnauit, decorem indutus &c. diuerſificantur poſtillator, & Burgen. in applicatione, non in ſententiæ veritate.

GLO. ORD.

a *In diem &c. Aug.* In die ante ſabbathum. i. ſexto die quo factus eſt homo ad imaginem, & ſimilitudinem Dei, factis omnibus, quæ erant valde bona, requieuit ſabbatho, præſignans, quod requieſcemus in Deo, ſi faciamus bona opera, quæ cum labore fiunt, in quo deficeret homo, niſi ſpes quietis teneret. Et quia hæc opera finem habent, ſextus dies, quo fiunt, habet veſperam, ſabbathum non habet. Vel ſexto die fecit Deus hominem, ſexto ſeculo venit reformare In ſexto die non legitur fundata terra, ſed myſticè dicitur, cum homo fundatur immobilis fide, tũc fit homo ad imaginem Dei, quod ſignificat ſextus dies.

a ¶ Vita ¶ Diuina. ¶ Fit. b ¶ Chriſto.

a Láus cantici ipſi Dáuid, in

a ¶ Sexta ſextam diem, ceſt Deo, eo quod fecit ſexta ante ſeculi ſignificata per ſextum diem.

diém ante ſabbathum, quan-

a ¶ Homo in fide ¶ Non ad terram. ¶ Eccleſia.

do fundatá eſt terra XCII.

¶ Chriſtus. ¶ Rex innotuit.

b Dominus regnauit, a b

GLO. ORDINAR. PSAL. XCII.

Dominus re- &c. *Caſ.* Laus Chriſti hic cantatur demonſtratiuo genere. Primus locus laudis à pulchritudine eius. Secũdus à fortitudine, ibi: Indutus. Tertius ab operibus, ibi: Etenim Quartus à poteſtate, ibi: Parata. Quintus à laudibus vniuerſitatis, ibi: Eleuauerunt. Sextus à veritate dictorũ, ibi: Teſtimonia. Sept à laude domus, ibi: Domum tuam. Exp. pſa. 92.

☞ a *Decorem*

NIC. DE LY. PSAL. XCII.

¶ Dominus regnauit &c. *Huic pſal. præmittitur talis titulus in translatione communi: Laus cantici ipſi Dauid in die ante ſabbathum, quãdo fundata eſt terra. Et fuit iſte titulus appoſitus ab aliquo doctore pro ſua voluntate, ſeu imaginatione, quia in Hebræo, & in translatione Hier. nullus omnino eſt titulus, nec iſte pſalmus factus fuit à Dauid ſecundum Hebræos, ſed magis à Moyſe, vt ſupra dictum eſt. Et dicit Ra. Sa. quòd pſal. iſte loquitur de tempore Meſſie, cui ſubijcienda ſunt regna mundi: & tunc Iudæi hoc videntes, dicent: Dominus regnauit: decorem indutus eſt &c. Quòd autem dicit hunc pſal. loqui de regno Chriſti, verum eſt, quia de ipſo prophetauit Moyſes, ſecundum quod dicit ſaluator. Si crederetis Moyſi, crederetis forſitan & mihi de me enim ille ſcripſit. & Lu. 24. d. dicitur: Et incipiens à Moyſe, & omnibus prophetis interpretabatur illis in omnibus ſcripturis, quæ de ipſo erant. Quòd autem dixit Chriſtum venturum, eſt falſum & erroneũ, quia iam diu eſt quòd venit, & regna mundi ſibi ſubiecit per fidem eius in omnibus regnis publicatam, quam aliqui in omnibus regnis ſuſcipientes venerunt ad Chriſti obedientiam, & ſic litera huius pſal. iam impleta eſt in regno Chriſti. Et ſecundũ hoc pſal. iſte diuiditur in tres partes. quia primò deſcribitur regni Chriſti inchoatio. ſecundò eiuſdem impugnatio, ibi: Eleuauerunt flu. tertiò eius confirmatio, ibi: Mirabiles. Circa primum dicitur,* Diuiſio.

a Dominus, *ſ. Ieſus Chriſtus verus homo, verus Deus.*

b Regnabit. *quia in ſua reſurrectione poteſtatem ſuper omnem creaturam accepit: propter quod dicit: Data eſt mihi omnis poteſtas in cœlo, & in terra.* Matt. 28. d

¶ a Decorem

MORALITER.

✱ a *Do. re.* Sicut dixi in expoſitione literali, pſal. iſte eſt prophetia de regno hominis Chriſti, quod incepit quodammodo in ſua reſurrectione, propter quod tunc dixit: Data eſt mihi omnis poteſtas in cęlo & in terra. Et ſic expoſui, nec occurrit mihi alius ſenſus ſpiritualis conuenientior hic ponendus. Ibidem

VNIVERSIDAD DE SALAMANCA
GREDOS USAL.ES

a *Decorem indutus. Aug.* Chriſtus decorus his, quibus placent
E bona, fortis contra detractores: ſic fit homo immobilis per
Vbi ſupra. ſe & eſt orbis qui non commouebitur. Decorem induit.
Vbi ſupra. Caſſ. pulchritudinem ſuę maieſtatis oſtendit his quibus pla
Matt.17.a cebat, vt in monte Thabor coram tribus diſcipulis reſplen-
Iohan.18.a duit: Fortitudinem, vt qũ venientes eum capere, corruerunt. Amicis ergo decorem, inimicis fortitudinem oſtẽdit, his præcinxit ſe, vt quaſi expeditus, & prõptus eſſet ſubiugando ſibi mundum. Sedet ad dexteram patris, vel infidelibus extunc. i. ab incarnatione quando homines docuit.

† induit

b *Præcinxit.* non ait: Cinxit, vel ſuccinxit, vel accinxit, ſed pręcinxit. Cingimur enim operaturi, accingimur pugnaturi, ſuccingimur ituri, pręcingimur miniſtraturi. *Aug.* Cinctio ergo opera ſignificat, quia cingit ſe aliquis operaturus. Accingeris, quando aliquid tibi adiungis. vnde: Accingere gladio tuo circa femur. i. in carne vigeat gladius. i. ſpiritus Dei in veritate ſermonis. Sed cingeris, cum ante te aliquid ponis. Fragilis eſt ſuperbia, & omnis fortitudo eſt de humilitate. Loquens ergo de fortitudine di-
Iohan.13.a xit, pręcinxit ſe humilitate, vnde: Pręcinxit ſe lintheo, & lauit pedes diſcipulorum: quia tũc humilis dãs exemplum humilitatis, humilitatẽ docuit, ſicut ipſe dixit: Diſcite à me, quia mitis ſum, & humilis corde. Vt detrahit
Matt.11.d quis tibi abſenti, quod quia non ſentis, non eſt tibi opus fortitudine. Detrahit etiam præſenti, vbi opus eſt, vt præcingas te fortitudine. i. patientia, ne iraſcaris. quia melior eſt, qui vincit iram, quam qui capit ciuitatem. Præ-
Prou.16.d cinxit. à cœtu angelorum aſcendẽs
† excellis vel ſtrenuitate operandi.
F c *Etenim firmauit. Aug.* decorem, & for
† creditur titudinem induit, vt fundaret terrã: vnde addit: Etenim firmauit.

d *Extunc. Aug.* vel ex illo, tempus gratiæ deſignat: fortè intelligit hoc ex die ante ſabbathum. i. ſexto tempore huius mũdi, quo dominus venit: Sed ne putes tunc cępiſſe, quando natus venit, addit, à ſeculo tu es.

a ¶Primus locus à pulchritudine. ¶Quantum ad eos quibus placebat & cum laudabant b ¶Secundus locus à fortitudine. ¶Quantum ad eos quibus diſplicebat, & qui ei detrahebant.

a decorẽm † indutus eſt: indutus eſt b

b dominus fortitudinem, & † præ- c

a ¶Tertius locus ab operibus. ¶In toto orbe parauit, qui non commouebitur. ¶In toto orbe ſunt ſtabiles, ſunt & mobiles paleæ. b ¶Fide.

c cinxit ſe. Etenim † firmauit orbem d

a ¶Credens in Chriſtum, paratus non mouebitur linguis laudantium, ne frangi linguis vituperantium. b ¶Vlla concuſſione. b ¶Quartus locus, à poteſtate. Caſſ. Eſt ab incarnatione, quando veniens Chriſtus homines docuit.

terræ, qui non commouebitur. Pá- e

a ¶Anima tranquilla humilis. vnde: Spiritus meus requieuit ſuper humilem & quietum. ¶Q. ia ſedes ad dexterã patris ſcilicet, vel infidelibus. b ¶Tamen ab eterno.

d rata ſedes tua ex tunc, à ſeculo f

a ¶Prope. b ¶Quintus locus à laude vniuerſitatis. ¶Fortiter & alte locuti ſunt: primo timuerunt. c ¶Apoſtoli. ¶Impleti miſſo ſpiritu: Vel dum firmaret orbem terræ. philoſophi leuauerunt contra Deum vocem contradictionis. & fluctus perſecutionum. Concitatos à vocibus aquarum, ideſt, populorum.

tu es. Eleuauerunt flumina domi- g

a ¶Dicentes vocati ad concilium. Non poſſumus non loqui, quæ vidimus & audiuimus.

e ne, eleuauerunt flumina vocem ſuã. h

f Eleuauerunt flumina † fluctus ſuos, i

à vocibus aquarum multarum.

a ¶Aliæ ſunt preſſuræ quibus cepit iraſci & perſequi fideles. b ¶Seculi. c ¶Sed. ¶Ambulat ſuper altitudines maris, ideſt ſuper capita poteſtatum & regum terrenorum quos ſubiugat, & premit, vt ſit pax eccleſiæ.

Mirabiles elationes maris, mira- k l

a ¶Ergo. ¶Sextus locus à veritate dictorum.

g bilis † in altis dominus. Teſtimo- m

a ¶Ratione aſtorum miraculis.

nia tua † credibilia facta ſunt nimis, n

a ¶Septimus locus à laude domus. ¶Quid de his omnibus factum domus quam decet ſanctitudo, ideſt, aduentus tui benedictio quod eſt decus eccleſię æternũ. b ¶Per totum orbem, qui non commouebitur.

domum tuam decet † ſanctitudo. o

a ¶Si multi cadunt, domus ſtat multo tempore

domine in longitudine dierum.

e *Eleuauerunt flu. vo. ſuam. Aug.* quia diſcipuli audientes eleuauerunt vocem omnes vnanimes ad Deum dimiſſi à concilio Iudæorum. Apoſtolis aũt leuantibus vocem multi crediderunt, & impleti ſpirituſancto, & ipſi clamauerunt: vnde à vocibus aquarum multarum: Mirabiles elationes mari, id eſt ſeculi, quod cœpit iraſci, vel perſequi.

f *Ele. flu. flu. vo. Caſſ.* Hoc deeſt in alijs, & in editione ſeptuaginta, quã Aug. exponit: A vocibus aquarũ multarum factæ ſunt mirabiles elationes maris. Aquæ ſunt gentes, quæ Deũ laudant: vnde mare. i. ſeculum, multum aſcendit, cum in mãdatis Dei firmatur. Sed vt hæc omnia ad Deum referantur, qui facit omnia bona, addit, mirabilis in altis dominus.

g *Teſti. Aug.* Quia mirabilis elatio maris, & mirabilis in altis dominus: Teſtimonia tua ſunt nimis credibilia, quia illud totum ante dixerat. ſ. In me pacem, in mundo preſſuram habe-
Iohan.16.g bitis. Cum ergo viderent preſſuras, ſperabant & coronas ex prædictione. *Caſſ.* Teſtimonia. Vel ita, Seculum firmatum eſt in mandatis Dei, & gentes laudant. Et cum hæc ita ſint: Teſtimonia prophetarum facta ſunt nimis credibilia, ideſt facta ſunt vera. i. in Chriſto impleta. Cantatur, iſte pſalmus in matutinis laudibus ante alios, quia Chriſti laudem & laudis locos pleniſſimè, licet breuibus uerbis continet.

NICOL. DE LYRA.

G ¶ a Decorem indutus. *Indumentum eius diuinitatis eſt vel fuit humanitas Chriſti, ſecundum quod dicit. In ſimilitudinem hominum factus eſt, & habitu inuentus vt homo: & hoc indumentum ante reſurrectionem fuit paſſibile & mortale & deturpatum in paſſione, ſecundum quod dicitur.* Non eſt ei ſpecies, neq; decor, *ſed in reſurrectione fuit glorioſum, & ſic decoratũ.*

b Indu. eſt domi. forti. *quia iſtud indumentum factum eſt immortale & immortale, & impaſſibile.*

c Et præcin. ſe, *quia tanquam fortis præcinctus in inferno detentos potenter eduxit, & ad cæleſtia deduxit, ſecundum quod dicit ſuprà. Aſcendiſti in altum, cepiſti captiuitatem, accepiſti &c.*

d Etenim firmauit orbem. *i. ſtabilem fecit, quamuis ſit de nihilo virtute ſuæ deitatis. q. d. non eſt mirum, ſi fecit prędicta, cum ſit tanta virtutis.*

e Parata ſe. tua extunc. *quia à creatione cœli empyrei parata eſt ſedes hominis Chriſti ibidem ſuper angelos.*

f A ſeculo tu es. *ſecundum quod dicitur in Hebr. Ieſus Chriſtus heri & hodie, ipſe & in ſecula.*

g Eleua. flu. do. *Hic conſequenter deſcribitur impugnatio regni Chriſti, quod primò fuit impugnatum per principes ſacerdotum volentes impugnare Chriſti reſurrectionem, & aſcenſionem, & Chriſti regni prædicationẽ, vt habetur Act. 4. & in pluribus alijs locis, poſtea per imperatores Romanos, & alios tyrannos, qui vbique terrarum extirpare nitebantur populum Chriſtianum, vt ſic de Chriſti regno non eſſet amplius memoria in terra, & hoc eſt quod dicitur: Eleua. flu. i. potentes huius mundi, qui per flumina deſignantur, vt magis patebit.*

h Eleua. flu. vo. ſuam. *quod fuit impletum quando imperatores Romani, & alij tyranni voce publica pręcipiebant Chriſtianos vbique exterminari.*

i Eleuauerunt flumina fluctus ſuos &c. *id eſt perſecutiones ſuas atroces contra Chriſtianos, per talem parabolam loquitur Eſa. Adducet dominus ſuper eos aquas fluminis fortes, & multas regem Aſſyriorum.* H

k Mirabiles ela. ma. *Hic conſequenter deſcribitur regni confirmatio, quę facta eſt per duo ſpecialiter. Primum eſt, quia inter perſecutiones atrociſſimas tyrannorum maximus creuit numerus Chriſtianorum: vt patet ex geſtis apoſtolorum, & martyrum, & chronicis temporum, & hoc eſt, quod dicitur: Mirabiles elationes maris, &c. i. perſecutiones poteſtatis ſecularis contra fidem catholicam.*

l Mirabilis in altis dominus, &c. *qui fecit eam maximè creſcere in perſecutionibus. Secundum fuit multitudo, & magnitudo miraculorum in teſtimonium veritatis prędicatę per apoſtolos, alioſq; Chriſti diſcipulos, ſecundum quod Mar. vltimo d. dicitur: Illi autem profecti prędicauerunt vbique domino cooperante, & ſermonem confirmante ſequentibus ſignis, ideſt miraculis ſola diuina virtute factis, & ideo erant teſtimonia certa veritatis, cum Deus non poſſit eſſe teſtis falſitatis, & hoc eſt, quod dicitur,*

m Teſtimonia tua. *per opera ſola diuinę virtuti poſſibilia.*

n Credibilia facta ſunt ni. &c. *ideſt magis quàm prima principia ſcientiarum acquiſitarum, quia illa accipiuntur ex experientia ſenſuum, qui poſſunt falli, & deludi, vt frequenter repertum eſt: ſed veritas diuina non poteſt fallere, neque falli.*

o Domum tuam decet ſanctitudo domine in longitudine dierum. *quia domus Dei, quę eſt eccleſia militans, permanebit in ſanctitate fidei vſque ad finem mundi, & in eccleſia triumphante non recipitur aliud, niſi ſanctum, ſecundum quod dicitur in Apoc. Non introibit in eam aliquid coinquinatum, et durabit in ęternum.*

In pſal. 92. Dominus regnauit. vbi dicitur in poſti. Et præcinxit ſe.

ADDITIO I.

¶ Impugnatio regni Chriſti principaliter eſt duplex. Nam aut per falſam ſeu hæreticam doctrinam. & de hoc propriè dicitur: Eleuauerunt flumina vocem ſuam. quia tales aduerſarij per verba, quæ vocibus exprimuntur, propriè impugnant doctrinam Chriſti. Impugnatur etiam per perſecutiones atroces, ſeu tyrannicas, & de hoc intelligitur: Eleuauerunt flumina fluctus ſuos, quia non ſolum vocibus, ſed tumultuoſis perſecutionibus eam impugnant.

In eo. pſal. vbi dicitur in poſtil. Etenim firmauit orbem terræ.

ADDITIO II.

¶ Continuando expoſitionem huius pſal. ad literã de regno Chriſti poſtil. ait, & bene ſecundum hoc cum dicitur: Etenim firmauit orbem terræ, qui non commo. melius exponitur de fundatione eccleſiæ, quæ orbis terrę dicitur, iuxta illud Sap. Spiritus domini repleuit orbem terrarum. Quæ quidem expoſitio correſpondet autoritati Pſalmiſtæ per poſtil. alleg. ſ. Aſcendens in altum captiuam duxit captiuitatem. Ibidem enim ſubditur immediatè. Accepiſti dona in hominibus

A hominibus: per illa enim dona ſpirituſſancti data à Chriſto in hominibus fuit eccleſia fundata, iuxta illud Prouer. Sapientia ædificauit ſibi domum &c. Et infrà: Excidit columnas ſeptem. Vnde ſicut Pſalmiſta in illa autoritate: Aſcendens in altũ poſtquàm fecit mentionem de eductione captiuitatis ab inferno, ſtatim ſubiunxit Chriſtus de fundatione eccleſiæ modo prædicto: Sic pari forma in hoc loco poſtquàm fecit mentionẽ de hmõi deductione, cum dixit: Et præcinxit ſe, ſcilicet fortitudine, ad deducendum detentos in inferno. ſtatim ſubdit de fundatione eccleſiæ, dicens: Etenim firmauit orbem terræ.

In eod. pſal. xcij. vbi dicitur in poſtil. Mirabiles. Hic conſequenter deſcribitur regni Chriſti confirmatio.

ADDITIO III.

Littera Hebraica in hoc loco ſic ſonat: Plusq̃ voces aquarũ multarum. Et quàm mirabiles elationes maris mirabilis in altis dominus, id eſt mirabilior, & totũ eſt vnus verſus in Hebræo, cuius ſenſus eſt, quòd mirabilior eſt dominus. i. Chriſtus fortitudine indutus in altis, quàm voces aquarũ multarum, & elationes maris, quæ ſunt duæ impugnationes regni Chriſti ſupradictæ. Et ratio eſt, quia Chriſtus vincit omnes prædictas perſecutiones, ſic vt eccleſia per ipſum firmata non commoueatur: quod cedit in magnum teſtimonium fidei, & ideo ſubdit: Teſtimonia tua credibilia facta ſunt nimis. & quæ ſint illa teſtimonia, declarat dicens: Domum tuam decet ſanctitudo, &c. ſcilicet, quòd domus Dei quæ eſt eccleſia, non obſtantibus impugnationibus prædictis remanet in ſua ſanctitate vſque in finem ſeculi duratura, iuxta illud Matt. Ego autem vobiſcum ſum, &c. & de hoc dicit: Domine in longitudine dierum, prout in poſtilla. C

Fidei teſtimonium magnum
Matt.28.d

GLOS. ORDIN.

a *Pſalmus Dauid. Aug.* Infirmis, qui & murmurant corde in Deum. vel verbis, videtur Deus hic præſentia negligere, vbi indiſcretè bona, & mala bonis, & malis dantur, & amplius bona malis, mala bonis. Vel, videtur ęquè bonos, & malos habere, vel amplius malis fauere: propter hoc homines, vel agũt malè apertè ſimiles leoni. Vel ſi timore hominum non audent, intus habent ſimiles lupo, & inuenta occaſione nõ mali fiunt, ſed quod erant, produnt. Lupus, & leo non ſimiliter nocent, ſed ſimiliter cupiunt. Æqua voluntas, ſed ille timet canem, iſte non timet, hos murmurãtes corde vel erumpentes in dicta, vel in facta, curat hic pſalmus totus docens patientiam.

b *Quarta Sabbathi. Aug.* Quo die fecit Deus luminaria, ſolem in poteſtatem diei, & lunam, & ſtellas in poteſtatem noctis: hi ſunt ſancti, qui lucent in me
B dio nationis prauæ, ſine murmuratione fixi in cęlo: vnde deſpiciunt, quę in terra fiunt. Primò aſſumens propheta quęrimoniam infirmorum, cur peccatores glorientur, præmittit, vnde ſaluetur: quia dominus eſt in eos vindicaturus. vnde monet ad patientiam.

a ¶Eſt. b ¶Habitus. ¶Id eſt agens de patientia ſanctorum, qui ſignificantur per luminaria facta quarta ſab.

a b Pſalmus Dauid quarta ſabbathi XCIII.

a ¶Non pertinet vindicare in malos, ſed vere vindicat, quia.

c Eus vltionum domi a b

a ¶Repetit, vt amplius confirmet. b ¶Alias: fidenter. ¶In carne loquens, nulli pepercit vitia omnium increpando ſecuri. Quid ergo in iudicio faciet? vtique qui iudicandus non pepercit eis in verbo, iudicaturus non parcet in facto, & ſi quis fidenter egit, occiderunt eum Iudæi: Exaltare, vt iam contra te nihil poſſint.

d nus, Deus vltionum liberè egit. c

Exaltare qui iudicas terram, red- d e

a ¶Non his qui pęnitent. b ¶Reddes. ¶Sed quando, quærit pro te, vt in illo inueniat quod neſcis.

de retributionem ſuperbis. Vſq;- f g

a ¶Caſſ. Repetitio dolorem expectationis ſignificat, quia bonis grauis eſt iactantia malorum.

quo peccatores domine, vſq; quo h

a ¶Non modo placebunt.

e peccatores gloriabuntur? † Ef- i

a ¶Palam dicent. b ¶Contra Deum dicentes: Non curat hæc, vel placent ei, quæ facimus.

fabuntur & loquentur iniqui-

a ¶Exaggerat. b ¶Etiam.

tatem, loquentur omnes qui o-

a ¶Non ſolum loquuntur. b ¶Hanc ſcilicet. c ¶Iuſtos in quos volunt ſuperbire.

perantur iniuſtitiam. Populum k

tuum domine humiliauerunt,

GLOS. ORDINARIA.

PSAL. XCIII.

D*Eus vltionum do.* Ne feſtines alium puniri, ſi te lęſit, ſicut nolles puniri alio rogante, quem lęſiſti, & ſi ille peccat in te, ne pecces deterius blaſphemans Deum, nec optes vindictam, quæ ſi venerit, forſan te prius inueniet.

d *Liberè egit. Aug.* Tempore infirmitatis, vt quando in templo docuit tanquàm poteſtatem habens: quia nec veritati eius, nec poteſtati eius poteſt obuiari: Et quia ita tunc, nũc, Exaltare: quia Vſquequo peccatores.

e *Effabuntur. Caſſ.* Exponit eorũ pctã. Effabuntur, oẽs prauas cogitationes efferũt, vel publicas pſuaſiones. Et lo. ſũt iniq. i. priuatas pſuaſiones, ne qđ tẽpus vacuum ſit à culpa procedit exaggerando. Loquentur omnes qui operantur, &cæt. Effa-

& ideo quantum mihi videtur, ſaluo meliori iudicio, dicendum, quòd in hoc pſalmo Moyſes intendit reuocare populum Iſrael à quodam errore peſtifero currẽte tempore ſuo. Circa quod ſciendum, quòd circa diuinam prouidentiam aliqui errauerunt dicentes, quòd iſta inferiora corruptibilia propter eorum variabilitatem non ſubiacent diuinæ prouidentiæ, & maximè actus humani, quia non videbant, qualiter infallibilitas diuinæ prouidentiæ ſtet cum libertate arbitrij, in quorum perſona dicitur in Iob. Nubes latibulum eius, circa cardines cęli perambulat, nec noſtra conſiderat. Et iſte error eſt valdè periculoſus, vel pernicioſus: ex hoc enim ſequitur, quòd homines ſine freno currãt ad vitia, pro bonis, vel malis ſuis actibus non expectãtes pęnas aliquas, vel prę mia: propter quod fuit cura ſanctis hominibus hunc errorem extirpare. Quod autem iſte error cucurrerit tempore Iob, patet: quia allegatur li. Iob. ca. prædicto quaſi currẽs illo tempore, & per conſequens tempore Moyſi, qui fuit ei cõtemporaneus: quia Eliu Buzites, qui fuit vnus de quatuor amicis Iob contra eum diſputantibus, ſecundum communem opinionem dicitur fuiſſe Balaã, de quo certum eſt, q; fuit contemporaneus Moyſi. Ex quo ſequitur, q; Moyſes, & Iob fuerunt contemporanei, & per conſequens error prædictus currebat tẽpore Moyſi, & aliqui de populo Iſrael erant hoc errore infecti, quia erant ad mala proni, vt patet ex libris Moyſi, propter quod Moyſes videtur feciſſe hunc pſal. ad reuocandum eos ab errore prædicto, quod facit oſtendendo punitionem malorum manifeſtè factam à Deo, quod verũ non eſſet, niſi eius prouidentia ad iſta inferiora, & ad actus humanos ſe extenderet. Et ſecundum hoc pſalmus iſte in duas partes diuiditur, quia primò oſtenditur propoſitum in punitione Aegyptiorũ, quam filij Iſrael viderant. Secundò in punitione Iudæorum, quam ipſi experti fuerant, ibi: Quis conſurget mihi. Prima in tres: quia primò prædictus error in Aegyptijs fuiſſe oſtenditur, ſecundò à filijs Iſrael excluditur, ibi: Intelligite inſipiẽtes in populo, & tertiò ex dictis quodam correlarium concluditur ibi: Beatus homo. Circa primum dicit Moyſes. D

Iob.22.b
Num.22.
† Reſpondent
Diuiſio

a Deus vltionum. *i. punitionum iuſtè procedentium.*

b Domi. *Quia eſt iudex ſuperior omnibus.*

c Deus vltio. li. eg. *Quia non eſt ſubditus alicui legi, & ideo poteſt parcere à pęna, ſecundum quod ſibi placet cuicunque delinquenti, nec facit in hoc iniuſtitiam alicui, & ideo ſuper punitionem malorum deprecandus eſt, propter quod ſubditur deprecando:*

d Exaltare. *Oſtendendo tuam potentiam.*

e Qui iudicas terram. *Inferendo peccatoribus pęnam.*

f Redde retributionem ſuperbis. *i. Aegyptijs ex ſuperbia nolentibus obedire tuis mandatis de dimiſſione populi Iſrael, vt patet in Exo. Et ſciendum, quòd Moyſes in hoc loco loquitur pro tempore, in quo filij Iſrael in Aegypto detinebantur, per quem modum prophetæ frequenter de præteritis loquuntur, ideo ſubditur:* Exo. 5 vſque ad 15.

g Vſquequo pecca. do. *i. Aegyptij idololatriæ dediti.*

h Vſquequo peccatores gloria. *Detinentes populũ in ſeruitute vili.*

i Effabuntur & loquentur ini. *Sicut Pharao dixit. Quis eſt Deus, vt audiã vocẽ eius, & dimittam Iſraẽl? Neſcio dñm, & Iſrael nõ dimittã.* Exod. 5. a

k Populum tuum humiliauerunt. *In operibus duris luti, & lateris.* Exo. 1. b

¶ a Et hæ-

NIC. DE LYRA. PSAL. XCIII.

D**Eus vltionum.** *Huic pſal. prẽmittitur talis titulus in tranſlatione communi: Pſalmus Dauid quarta ſabbathi. Sed videtur appoſitus ab aliquo expoſitore, quia in Hebręo, & in trãſlatione Hier. nullus penitus eſt titu. nec ex litera huius pſal. aliquid apparet, vnde debeat appropriari ad decantandum in quarta die ſabbathi. i. quarta die à ſabbatho, quæ eſt tertia dies creationis mundi, in qua diſtincta fuerunt elementa, Item ſecundum Hebræos Dauid non fecit hunc pſal. ſed Moyſes, vt dictum eſt. De materia verò huius pſal. dicunt Hebræi, quòd loquitur de captiuitate iſta, in qua ſunt modo per diuerſas partes orbis diſperſi, in quibus ſuſtinent opprobria multa, & afflictiones maximas à Chriſtianis, à quibus expectant liberari per regem Meſſiam venturum, & ideo dicunt, quòd Moyſes hoc prævidens in ſpiritu fecit hunc pſal. interpellans diuinam vindictam ad populi Iſrael liberationem. Sed hoc fundamentum eſt erroneum, quia aduentus Chriſti iam tranſijt in præteritum, ſicut frequenter dictum eſt, & ideo*

MORALITER.

* a *Deus vltionum.* Pſalmum iſtum fecit Moyſes ad reprobandum errorem, qui tunc currebat. ſ. quòd Dei prouidentia ad actus humanos ſe non extendit, quod eſt valde pernicioſum: quia tollit meritum, & demeritum, pœnam futuram, & præmium, & ſic ſenſus literalis eſt ſimpliciter moralis.

VNIVERSIDAD DE SALAMANCA GREDOS USAL.ES

E Effabuntur,alias:Reſpondent. Auguſt. id eſt habent,quod reſpondeant iuſtè arguenti dicentes: Cur non facerem quodlibet? Ergo felix, iuſtus vel ſer miſer eſt. Et hoc reſpondendo loquuntur iniqui dicentes,Deum non curare hæc. *Vbi ſupra.*

Vbi ſupra. a *Viduam & adue.Caſſiod.* Hos Deus tuetur, & præcepit adiuuari,& ita maius crimen. Vel,typicè per viduam illi ſignificantur, quibus error maritus mortuus. Aduenas dicit, & qui nō quærunt hic manentem ciuitatem. Et pupillos, ſine patre diabolo, & matre concupiſcētia.

b *Nec intelliget. Aug.* Quaſi non attendet iſta, negligit iſta, nec attēdit, vt videat, non me curat Deus, quid agam.

c *Intelligite.Caſſiod.* Secunda pars contra blaſphemos inuehitur, oſtēdens Deum hæc ſcire, & curare,prudēter, & iuſtè de malis, quibus foditur fouea,& bonis, qui patientes efficiunt diſponendo. Quod conſilium ſuum malis incognitum,ſuis amicis aperit.

d *Stulti. Caſſiod.* Qui apertè blaſphemant dicētes Deum non videre. Vel ita: Vos inſipientes,id eſt neſcij intelligite, qui iam bene viuendo eſtis in populo.i. in numero bonorum. Et vos ſtulti,id eſt improuidi, & ſi ſcitis, aliquando ſapite.

e *Qui corripit. Aug.* Quotidie pro originali. nonne arguet pro ſuperadditis? Vel: Qui erudit *A*. Propter quā eruditionem miſit filiū ſuum Deus, & ante ipſum, & poſt ſeruos.i.Apoſtolos, & prophetas. Non ergo iudicabit quibus ſermonē præmiſit. Magiſter in ſchola erudiens committit tibi, vt reddas, ſic Deus exiget, quod ſeminauit.Qui enī modò accipimus, poſtea ſtatuemur ante magiſtrum,vt reddamus rationem de omnibus.vnde Apoſtolus:Oēs aſtabimus ante tribunal Chriſti, vt recipiat vnuſqſq; &c. *Ro.14.b* † *vir*

f *Dominus ſcit. Aug.* Tu verò neſcis cogitationes Dei, quoniam iuſtæ ſunt, ſed amicis factis prodit Deus conſilium ſuum,cur malis parcit. F

g *Quoniam vanæ ſunt. Auguſt.* Talium cogitationes vanę ſunt quod ipſi per ſe non poſſunt ſcire,ſed dominus nouit eſſe vanas. † *malignos*

h *Beatus homo. Caſſiod.* Iſti ſunt vani, ſed beatus, qui cęleſti doctrina firmatur. Et hi,qui ſic erudiunt,ſunt quaſi luminaria in cęlo. Lex enim Dei cœlum eſt,in quo luminaria fixa.i.ſancti meditando in lege,ne moueri queāt. De hoc cœlo alibi dicitur: Extendit cęlū ſicut pellem Hic enim liber Dei, vt pellis extenditur, vt in eo legatur, quod modo neceſſe eſt diſcituris hominibus: cùm autem in futuro omnes ſcient Deum cę.vt li.pli.

Eſa.34.a i *Et de lege tua &c. Auguſtinus.* Ex lege diſce patientiam, donec fodiatur: non eſt tuum ſcire quomodo, & cur fod tur illi.

K *Donec &c. Auguſt.* Felicitas malorum fouea eſt:labor bonorum flagellum patris, fęlicitas eſt fouea,quia cùm parcit Deus per impunitatem fit homo elatus, & cùm putat ſe altum, cadit.

l *Fodiatur fouea. Auguſt.* Ecce conſilium Dei,ideo parcit malis, vt fodiatur fouea eis. Adhuc foditur & tu iam vis ſepelire eum, nimis feſtinas.

m *Peccatori &c. Aug.* Nō omni,ſed ſuperbo,vt ſup.Redde retributionem ſuperbis.i.non publicano confitenti,ſed Phariſęo.

a ¶Veterem ita populum. ¶Hæc eſt populus. ¶Non perdiderunt.

& hæreditatem tuam vexauerunt. a b

a ¶Fere, iuum.

a Viduā & aduenam interfecerunt, c

a ¶Ecce blaſphemiam.

& pupillos occiderūt. Et dixerunt: d

a ¶Aug.Hoc dicit: quia modo tacet non vindicando, & putat ei placere. b ¶Vel ſi videt, non apponet cor,id eſt non curat.

b Nōn videbit dominus, nec intel- e

a ¶Id eſt Chriſtianos,de quo non deberent hæc dicere. b ¶Vos mali ita dicitis. ¶Sed o peccatore.

c ¶Aug. Qui eſtis quorum pedes nutant amulando proſperantes in malis.

c liget Deus Iacob. Intelligite † inſi- f

a ¶Caſſ. Qui publicè docent quod male didicerunt. ¶In numero populorum. b ¶Improuidi & ſi ſcitis. ¶Neſcij.

d pientes in populo, & ſtulti aliquan g

a ¶Illud. ¶Artifex rerum nulli creatorarum tantum tribuit, quantum in ſe eſſe cognoſcit. b ¶Qui tibi fecit vnde audias, non habet vnde audiat:

do ſapite. Qui plantauit aurem, h

a ¶Non dico non habet aurem, quia virtutes has habet, ſed non membra.

nōn audiet: aut qui finxit oculum,

¶Quique conſiderat.

e nō conſiderat? Qui † corripit gētes, i

a ¶Ipſe neſcit qui te ſcire ſa. i. ? quaſi: Abſit hoc.

non arguet: qui docet hominem k l

a ¶Vt eſcit. quia b ¶Etiam.

f ſcientiam? Dominus ſcit cogita- m

a ¶Ideo has reſineunte vt comprehendatis cogitationes Dei, quia ſapientes ſunt, quas comprehendis, qui eſt in firmamento cęli.

g tiones hominum, quoniam uanæ n

a ¶Vt puerum per tribulationes

h ſunt. Beatus † homo quem tu eru- o

a ¶Non de vanitate.

i dieris domine,& de lege tua docue p

a ¶Vt adultum. b ¶Vt patienter ferant quicquid hic agitur, ſicut luminaria cęli placidè peragunt curſus ſuos quicquid in terra agatur, vel ab hominibus in ea, id eſt contra ea dicatur.

c ¶Quibus florent mali, laborant boni.

k ris eum. Vt mitiges † ei à diebus q

l m † malis, donec fodiatur peccato- r

a ¶Sit ei fouea fodiatur, quid mihi qui laboro. ¶Mitiges. b ¶Vt abiectum. ¶Etſi exercet,vt det hæreditatem.

ri fouea. Quia non repellet domi- s

nus plebem ſuam, & hæreditatem t

¶Vt inauditam.

ſuam non derelinquet. Quoad vſ- u

a ¶Modo iuſti:& ideo iudicaturi. b ¶Tunc iudices? Sed ne dubites qui ſunt iſti exurit & ſoluit omnes qui recto corde, qui ſine errore.

que iuſtitia conuertatur in iudi- x

a ¶Alias, & qui habent eam id eſt iuſtitiam ſunt omnes recto corde. id eſt hoc volunt quod Deus vult ſcilicet expectare malos, & huiuſmodi. Sed quomodo ego ero rectus cui tot obſunt:

cium, & qui iuxta illā? omnes qui y z

c Viduam & adue. interſe. &c. *i.perſonis quibus deberent compati, non pepercerunt,quod patet ex hoc,quòd pueros natos ſtatim in flumine proijci præceperunt,& ſic nullam crudelitatem exercere contra populum Iſrael horruerunt. Et cauſa huius ſubditur:* G

d Et dixe. *Corde ſuo tenendo, & ore proferendo.*

e Non vi.do. *Quia tenebant, quòd diuina prouidentia non ſe extenderet ad iſta inferiora, vt prædictum eſt, & ſic ſine freno timoris Dei faciebant horribilia.*

f Intelligite. *Hic conſequenter hunc errorē excludit à populo Iſrael, qui diu moratus fuit cum Aegyptijs, & ſic plures eorū erāt infecti erroribus, & vitijs. Quod patet ex hoc, quòd poſt vocē domini loquentis eis in mōte Sinai citò declinauerunt ad idololatriam per fabricationē vituli,& adorationem.& ideo errorem talium arguit Moyſes,dicens:Intelligite inſipientes in populo &c. id eſt vos de populo Iſrael,qui eſtis infecti errore Aegyptiorum, intelligite efficaciam diuinæ prouidentiæ ad omnia ſe extendentis.*

g Et ſtulti aliquando ſapite &c. *id eſt ex quo eſtis ſeparati ab Aegyptijs, veritatem circa diuinam prouidentiam cognoſcite. Sapientia enim eſt cognitio de diuinis.*

h Qui planta.aurem non audiet &cæt. *Quaſi diceret,hoc eſt abſurdum, quòd homines corruptibiles cognoſcant iſta inferiora, & Deus ignoret: quia quicquid perfectionis eſt in iſtis inferioribus,totum præexiſtit eminentius in prima cauſa: propter quod Philoſophus.1. de Anima arguens contra Empedoclem,ducit eum ad inconueniens, quòd Deus aliqua ignoraret, quæ inferiores cognoſcūt.ſ. litem,quia dicebat ſimile ſimili cognoſci, iſta autem inferiora dicebat compoſita ex amicitia,& lite, ſed in ſuperioribus lis non habet locum,nec per conſequens cognitio litis.*

i Qui corripit gen. *id eſt qui Aegyptios Gentiles corripuit nobis videntibus terribiliter puniendo.*

K Non arguet. *Similiter opera veſtra mala.q.d.imò.* H

l Qui docet ho.ſcien.&c. *i.Deus,à quo eſt omnis ſcientia,quaſi dicat, quomodo ignorabit illud,quod homo ſcit?*

m Dominus ſcit cogi. ho. &c. *q.d. etiam cogitationes intra mentem latentes ipſe cognoſcit vſque ad minima.*

n Quoniam vanæ ſunt &c. *i. ad malum pronæ: ſecundum quod dicitur in Gen. Senſus, & cogitatio cordis humani in malum prona ſunt.*

o Beatus homo quem tu erudieris domine &c. *Hic quoddam correlarium concluditur ex dictis, ex quo enim cogitationes hominum vanę ſunt, & ad malum pronę, citò declinant ad errores: niſi adſit diuina correctio.ideo dicitur. Beatus homo,quem tu erudo. ipſum illuſtrando in mente.*

p Et de lege tua do. eum. *i. docueris eum ad ſequendum dictamen legis naturalis, quę eſt quędam impreſſio diuinę legis in nobis,& cum hoc inſtruxeris eum de lege à te data in monte Sinai, & de lege per te dāda in Euangelio: de cuius datione futura habuit Moyſes notitiam: propter quod dicit ſaluator. Si crederetis Moyſi, crederetis forſitan, & mihi.*

q Vt mitiges &c. *id eſt diuinę vltionis peccata punientis.*

r Donec fodia. pec. fouea. *id eſt mors corporalis, per quam corpus ponitur in foſſa terrę, & mors ęternalis, per quam ponitur anima in fouea gehennę vſque ad diem iudicij,in quo ſimul corpus, & anima ponentur in gehenna.*

s Quia non re.do.ple.ſuam. *i.mandatis ſuis obedientem.*

t Et hære.ſu.non dere. *Quę in fidelibus adherētibus ſibi conſiſtit,quos in pręſenti fouet per gratiam, & in futuro per gloriam,ideo ſubditur.*

u Quoadvſque iuſtitia. *ſ.diuina.*

x Conuer. in iu. *i. ponatur in executione in extremo iudicio, in quo omnia reducentur ad debitum ordinem iuſtitię.*

y Et qui iuxta illum. *i. qui tunc ſecurè poterunt expectare terrorem diuinę iuſtitię, reſpondet:*

z Omnes qui recto ſunt corde &c. *Propter quod ſaluator loquens de extremo iudicio dicit Apoſtolis. His autem fieri incipientibus reſpicite, & leuate capite veſtra,id eſt exhilarate corda veſtra, vt exponit beatus Gregorius,& Sapientię quinto.a.dicitur:Tunc ſtabunt iuſti in magna conſtantia aduerſus eos, qui ſe anguſtiauerunt &c.*

NICOLAVS DE LYRA.

¶ a Et hæreditatem tuam. *i.filios Iſrael qui ſunt hæreditas tua, ſecundum illud: Hæreditas autem mea Iſrael.*

Eſa.19. Exo.1.b b Vexauerunt. *Intantum quòd vitam eorum ad amaritudinem perduxerunt.*

e Vi.

¶ a Quis

A riſæo. Superbus eſt,qui non humiliatur ad pęnitentiam:deinde qui ſibi dat bona,ſi qua habet,vel ſi ea Deo tribuit,inſultat eis,qui non habēt,& ſe ſuper eos extollit. Ergo prius humiliare ad pœnitendum,poſt ſi bene viuis, age gratias ei à quo habes,nec alium deſpicias.

a *Quis conſurget.Caſ.* Tertia pars,vbi dicit quòd fluctuatio ſit iuſtis, & fluctus ſeculi.i.mala per iniquos,vt puncti clament ad Deum,& nihil aliud eis placeat,& tūc gratior ſit liberatio. *Augu.* Quis conſurget,quaſi,vndique multi ſuadent mala, neſcientes quomodo iuſtè hæc mundana regat Deus. Sed quis conſurget?quaſi fluctuo, propè vincor,quocūque reſpicio, occurrūt mihi mala,ſed vnde vincam? Niſi quia Dominus.

b *Stabit.Caſ.* in acie patiens. Sed quia ille vincit, qui vim ſuſtinet, perdit, qui ferit.

c *Niſi quia Dominus. Caſ.* Vanis perſuaſionibus poterat decipi, niſi Dominus liberaret.

d *Adiuuit.* Sicut Petrum liberauit dominus ſuper aquam ambulātem, ne mergeretur,qui Domino dixit: Dñe ſi tu es,iube me venire ad te. *Auguſt.* vt Chriſtus ſua poteſtate calcat capita ſuperborum,& fluctus ſeculi, ita iuſſu eius Petrus,ideſt eccleſia,ſed ex humana infirmitate titubat, & clamat: Domine, pereo,& miſericordia manum porrigit, ſicut Dominus Petro di.Modicæ fidei cur dubitaſti. Pericula dulciorem faciunt libertatem? vnde ſubdit:conſolationes tuæ lætificauerunt animam meam.

e *In corde. Aug.* ſalubres cogitationes ſignificat, vt ſcilicet æternas retributiones cogitaret, mala tēporalia deſpiceret.

B f *Nunquid adhęret. Aug.* nemo iniquus ſedet tecum: Et cùm nihil his tecum, ad quid ergo fiunt? vt de eis pungas, & puncti ad te clament: & demum hi pereāt.quę his tribus verſibus ſubſequentibus oſtenduntur.

g *Sedes iniquitatis.Caſsiod.* Eſt poſſeſſio mundi cum amore, quæ non hæret Deo,qui ſuos præcipit hæc fugere.

h *Qui fin. Auguſtinus.* ex hoc intelligo, quòd non hæret tibi iniquus, quia nec nobis pepercisti. Modò incipit iudicium à domo Dei, & ſi flagellantur filij, quid debent ſperare ſerui nequiſſimi? Si initium à nobis, quis finis eorum,qui non credunt euangelio? Et item: Si iuſtus vix ſaluabitur,impius, & peccator vbi parebunt? Fingis formas. Dolor enim alius formatus,alius informis. Formatus,qui erudit,& emendat, & ille dolor eſt præceptum.Sed alter eſt informis.

i *Dolorem. Auguſtinus.* id eſt de dolore, vel labore præceptum nobis facis,vt ipſe dolor, vel labor præceptum ſit nobis. Labor pretium eſt regni Dei,quo ipſum venale ematur. Ideo præcipit Deus laborem, & dolorem, vt non ſit homo ſine timore, ne amet aliquid aliud, oblitus veri boni. In tranquillo enim dormit Chriſtus,& tunc ſurgit fluctus, in quo excitatur.

K *Et factus eſt mihi Dominus in refugium, & Deus meus &c. Auguſtinus.* Quare? quia ſi non periclitareris, non quæreres refugium,pungeris dolore,vt quæras remedium,recedit ſpes ſeculi,& venit ſpes Dei.

a recto ſunt corde. Quis † conſurget a

¶Pro me. ¶Dæmones.

mihi aduerſus malignantes, aut b

a ¶Quaſi nullus.Niſi do.&c. b ¶Perſeuerabit.

b quis † ſtabit mecum aduerſus ope-

a ¶Homo non poteſt,ſed Dominus,quod per effectū oſtendit.

c rantes iniquitatem? Niſi quia Dñs c

a ¶Aug.Iam nutabat,iam prope conſentiebat malis. ¶Pene conſenſit vel conſenſerat impijs.

d adiuuit me, paulominus habitaſ- d

a ¶In fouea quæ paratur peccatoris. b ¶Aug. Ecce quò confeſſionem ama Deus, confitere motum & euadis. ¶Caſ. motus eſt cul̄pa iudici non negatur,liberat.

ſet in inferno anima mea. Si dice- e

a ¶Contra motionem miſericordia.

b Et. ¶Contra mala ſeculi conſolatio,quę tunc lętior.

bam, motus eſt pes meus: miſeri- f

cordia tua Domine adiuuabat me.

a ¶Multi dolores, & amari ſed multæ conſolationes & ſuaues non deſunt laboranti.

Secundum multitudinem dolo- g

e rum meorum in corde meo,† con- h

a ¶Et ſi corpus vritur.

ſolationes tuæ lætificauerunt ani-

¶Sed.

f mam meam. Nunquid adhæret ti- i

a ¶Id eſt facis. ¶Alias formas. b ¶A laſlabor [illegible].

g h i bi ſedes iniquitatis, qui fingis do- k

a ¶Aug. Ita fingis de malis nos exerces, & erudis, ¶Quia vera non poſſunt:falſa crimina obijciunt.

lorem in præcepto. Captabunt in l m

a ¶Cum animam non poſſunt.

aīam iuſti,ēt ſanguinem innocentē

a ¶Quod ſceleribus commiſit.

k condēnabūt. Et factus eſt mihi Do- n

a ¶Vt ſecurus ſim.

minus in refugium, & Deus meus

a ¶Aug.Ne in ſpe deficiamus,ſed peccata conſequamur b ¶Nondum venit res. c ¶Hoc ſine omnis dubitatio curatur: nam non negligit Deus, ſed opportuno tempore retribuit.

in † adiutorium ſpei meæ. Et red- o

det illis iniquitatem ipſorum, & in p

a ¶Non ſecundum quod de eis nobis præſtat, ſed ſecundum quod intenderunt. b ¶A ſuo regno ſeparabit, vbi incomprehenſibilis miſeria.

malitia eorum diſperdet eos, di- q

¶Iniquam. ¶Qui periit.

ſperdet illos dominus Deus noſter.

ſuper femur ſuum,& occidat vnuſquiſque fratrem & amicum & proximum ſuum,&c. & ſubditur: Et ceciderunt in die illa quaſi 23. millia,& hoc eſt quod dicit hic Moyſes loquens in perſona propria de præterito per modum præſentis, vel futuri, quod frequenter fit in prophetis,dicens: C

a Quis conſurget mihi aduerſus malignantes. *id eſt aduerſus incitantes multitudinem populi ad fabricationem vituli.Fuerunt enim ibi aliqui incitantes alios, & iſti fuerunt peſſimi.* † *exurget*

b Aut quis ſtabit mecum &c. *id eſt aduerſus ſequentes prædictorum inſtigationem.*

c Niſi quia do.ad. me, *i. niſi mihi affuiſſet Dei auxilium ſpeciale.*

d Paulo.ha.in infer.anima mea. *ideſt vita mea. Et accipitur hic infernus pro foſſa, vel ſepultura,& eſt ſenſus,fuiſſem mortuus,& ſepulturæ traditus: vnde litera Hebraica ſic habet: Habitaſſet i taciturnitate anima mea, quia per mortem aufertur loquela: Aaron enim timore mortis, quæ ſibi imminebat à populo, fecit vitulum, & libenter populus Moyſen interfeciſſet, quando contriuit vitulum in puluerem,niſi fuiſſet repreſſus diuina virtute timorem ei incutiente: vnde ſubditur,* *Exodi 32. e*

e Si di.me.eſt pes meus. *ideſt ex quo diſpoſui diſcedere de monte Sinai ad præceptum Domini dicentis mihi, Vade,deſcende,peccauit populus tuus quem eduxiſti de terra Aegypti.* † *exhortationes* *Exodi 32.b*

f Miſericordia tua Do. ad.me. *i. vitæ fui certificatus, quòd per tuam miſericordiam me protegeres à populi furore, ideo ſubdit:*

g Secun.mag.dolo. *ideſt quos ſuſtinui propter peccata populi in adoratione vituli:propter quod dolore,& iracundia motus Moyſes proiecit tabulas, & fregit eas ad radices montis.* *Ibidem e.*

h Conſolatio.tuæ. *quādo poſt multam precum inſtantiam dominus preces Moyſi acceptauit, & nouas tabulas teſtamenti ſibi dedit.* D *Exodi 34.*

i Nun.adhæ. *Hic ponitur ſecunda punitio notabilis Hebræorum: ex qua oſtenditur, quòd diuina prouidentia ſe extendit ad regimen actuum humanorum, & iſta punitio fuit quando populus territus verbis exploratorum voluit reuerti in Aegyptum, reputans, quòd non poſſet implere Dei præceptum de tranſitu ad terram promiſſionis propter multitudinem,& magnitudinem populorum ibidem habitantium, & propter hanc rebellionem exploratores,qui populum terruerant, percuſſi fuerunt morte repentina à Domino, & ſententia mortis diffinita fuit à Domino ſuper omnes, qui numerati fuerant in exitu de Aegypto à 20.annis,& ſuprà: ita quòd mortui ſunt in deſerto omnes præter Ioſue,& Caleb filium Iephone,& ex iſta punitione,& præcedenti, debuerant filij Iſrael ab errore ſupradicto reuocari, & hoc eſt, quod dicitur: Nunquid adhæret tibi ſe. ini. ideſt habitatio in malo.* *Num.14.a*

K Qui fingis. *ideſt falsò dicis te præceptum Domini non poſſe adimplere de ingreſſu terræ ab eo promiſſæ. Et quia ex ſua obſtinatione in malo voluerunt Moyſen,& Aaron,Ioſue, & Caleb lapidibus obruere. ideo ſubditur,* *Num.14.b*

l Captabunt. *ſcilicet captiuauerunt.*

m In animam iuſti. *ideſt iſtorum volentes eos interficere:ſed quia defenſati fuerunt protectione diuina,ſecundum quod ibidē dicitur: Cumque clamaret omnis multitudo,& lapidibus vellet obruere, vel opprimere, apparuit gloria Domini, &c.ideo ſubditur:*

n Et fa.eſt mi.Do.in refu. *i.mihi,& alijs tribus mecum exiſtentibus.*

o Et red.il.ini.ip. *quia exploratores, qui terruerant populum, ſtatim percuſſi fuerunt morte repentina.*

p Et in malitia. *quia alij eis acquieſcentes vagabundi fuerunt per deſertum, quouſque proſtrata ſunt ibi cadauera eorum,vt ibidem habetur, & ideo ſubditur,*

q Diſperdet il. *cuius prouidentia ad omnia ſe extendit quantumcunque minima.*

NICOLAVS DE LYRA.

a Quis conſurg. *Hic conſequenter oſtendit diuinam prouidentiam ſe extendere ad actus humanos per punitionem Hebræorum, qui licet pluries fuerint puniti in deſerto,tamē fuit ibi duplex notabilis punitio: vna pro adoratione vituli,alia pro rebellione communi, qua populus voluit in Aegyptum reuerti. Secunda ponitur ibi: Nunquid. Circa primam ſciendum,quòd prima punitio facta eſt de præcepto Moyſi. vbi dixit:Si quis eſt Domini, iungatur mihi, & poſtea ſubditur: Ponat vir gladiū ſuper*

In pſ.93.Deus vl.vbi dicitur in poſt.Et ideo quantùm mihi videtur.

ADDITIO.

¶ Error iſte circa diuinam prouidentiā nō ſolum tempore Moyſi, vel Iob cucurrit,ſed ēt in alijs varijs,& diuerſis,& quaſi in omnibus tēporibus occurrit:præſertim in his,qui fide carent,qui nō ſolum diuinam prouidentiam negant,ſed etiam ipſum Deum aſſerunt non eſſe, iuxta illud: Dixit inſipiens in corde ſuo: non eſt Deus. tempore etiam

VNIVERSIDAD DE SALAMANCA GREDOS

E re etiam prophetarum, qui longè poſt Moyſen fuerũt, in ipſo popu lo Iſraelitico hic error manifeſtè viguit, legitur .n. in Ezech. de Iſrae litis idola colentibus, dixerunt: Dominus non videt nos, dereliquit Dominus terram. In quo expreſsè negabant prouidentiam diuinã circa iſta inferiora: vnde non oportet pſalmum iſtum appropriare illis, qui fuerunt tpe Moyſi. Superfluum ẽt videt Moyſi ad reuocandum hũc errorem aliquem pſalmũ ordinare, cum in tota lege Moſaica hoc docetur duplici modo. Primò hiſtorialiter, vt patet de primis parentibus à Deo punitis propter tranſgreſſionem præcepti, Similiter & de Cain à Deo punito propter fratricidium. Similiter de generatione diluuij à Deo deſtinata propter peccata, Item de Sodomitis diuina iuſtitia ſubmerſis. & ſic de aliis quamplurimis in pentateucho contentis. Ex quibus oſtenditur, quod Deus per ſuam prouidentiam iuſtiſſimam punit reprobos, & premiat bonos. Secundò patet hoc ex lege Moſaica, & ex præceptis diuinis, quæ in ea dantur, quæ omnia dantur in timore, & amore diuino, & in penis, & premiis à Deo promiſſis, ſeu comminatis hominibus ſecundum diuinam prouidentiam, vt patet cuilibet intuenti. Non ergo videtur hic pſalmus ex hoc Moyſi appropriari, ſicut nec Ægyptiis, ſed melius videtur dicendum ſecundum glo. cui etiam concordant præcipui expoſitores Hebræorum, ſcilicet quod iſte pſalmus loquitur generaliter contra omnes malefactores poſtponentes diuinum timorem ex incredulitate diuinæ prouidentiæ, ſiue ſint de populo Iſraelitico, ſiue de aliis nationibus. De Manaſſe enim rege Iuda, de quo legitur. Quod impleuit Ieruſalem ſanguine innocentum ab ore vſque ad os, propriè poſſunt verificari, quæ dicuntur in hoc pſalmo, ſcilicet Viduam, & aduenam interfecerunt, & pupillos occiderunt. Quòd autem hoc feciſſet ex incredulitate diuinæ prouidentiæ, patet 2. Paralipo. vbi de ipſo Manaſſe poſt eius pœnitentiam legitur: Cognouit Manaſſes, quoniam Dominus ipſe eſt Deus. Ex quo patet, quòd ante hoc non cognoſcebat Dominum eſſe Deum, nec per conſequens prouideri humano generi, & ſic de multis aliis tam paganis, quàm infidelibus, ſeu hæreticis, & etiã falſis Chriſtianis contingit ſæpe in multis, & in diuerſis partibus, & non tantum in vno tempore, ſeu in vna generatione, vel regione determinata, & ideo dicit Pſalmiſta: Vſquequo peccatores Dñe, vſquequo gloriabuntur? Quod exponẽs Ra. Abenhazra dicit, & bene, ꝙ per iterationem ly vſquequo, intelligitur aſſiduitas huius peccati, & eius frequentia in multis, & variis temporibus. Ad quam ſententiam facilè adaptatur lra, prout continetur in poſtilla, ſpecialitate mutata ad generalitatẽ. Et notandũ, ꝙ licet in hoc pſalmo nullus ponatur titulus in Hebraico, nec in transla. Hieronymi: tamen verum eſt, quòd iſte pſalmus inter Hebræos legitur in qualibet quarta feria. Ratio autem quare quartæ feriæ approprietur, habetur in gloſſa, vide ibi.

Ezech. 8. e — Gen. 3. c — Gen. 4. d — Gene. 6. per totum. — Gen. 19. e — 4. Reg. 21. c — 2. Par. 33. e

In eo. pſ. 93. vbi dicitur in poſtil. Quoadusque iuſtitia, ſ. diuina.

ADDITIO II.

¶ Hebraica litera in hoc loco non habet illud relatiuũ qui, ſed ſic, & iuxta illã oẽs, qui recto ſunt corde, & intelligitur planè nõ admiratiuè, ſed ſic: Quoadusq; iuſtitia. i. diuina, conuertatur ad iudiciũ. ſ. in executione extremi iudicii. Et quoadusq; iuxta illã. ſ. iuſtitiã, ſunt omnes, qui recto ſunt corde. vnde ly, & cum dicitur: Et iuxta illam, iterum reperit ly quoadusque, ſicut in ſcripturis ſępe contingit, &c.

REPLICA.

Circa pſalmum: Deus vltionum, diuerſificantur, quia poſtil, applicat peccata, & eorum pęnas correſpondẽtes ad ſpãles populos, & ad ſpecialia tpa. Burgen. autem, & Gloſſa magiſtralis generaliter applicant ad omnia tempora, &c. quæ applicatio vr̃ moralis: quia ſic in tota ſacra ſcriptura ſpecialia vitia reprehenduntur, & punita deſcribuntur, quatenus talis punitio cunctis ſit morale exemplum, ne ad ſimilia vitia defluãt, & ſimilem punitionem incurrant. Nec eſt inconueniens Moyſen, vel quencunque certis ſcripturis generaliter aliquid facere, & per decantationem carminis, vel pſalmi ad ſpecialia applicare, & per ea ſoluuntur obiectiones Burgen. in propoſito.

GLO. ORDIN.

a *Caſ. Laus.* Deuotionem. Cantus hilaritatem ſignificat.

Expoſ. pſ. 94

GLO. ORD. PSAL. XCIIII.

Ibidem. Venite, exultemus. *Caſio.* De tẽpore gratię, quo intratur in requiẽ, propheta laudes Dei deſcribens, primò inuitat Iudæos, quos præuidebat poſſe reſiſtere Chriſto.

c *Faciem eius &c. Auguſ. Caſ.* conſpectũ venturi iudicis, ne quid tunc in nobis ſit diſcutiendum.

d *In confeſſione. Aug.* illũ laudantes, nos accuſantes. quæ ſunt vota diſtincta. de quibus alibi: Reddam tibi vota mea, quæ diſtinxerũt labia mea. Diſtinguit ergo, qui Deum laudat, & ſe accuſat. Gemina enim confeſſio eſt, ſcilicet laudis, & peccati, & confeſſio peccati ad laudẽ pertinet ignoſcentis, de qua laude pſalmus agit.

Enar. pſ. 94. tom. 8 — Suprà 25 c

e *In pſalmis iubilemus. Aug.* Quę dicimus in pſalmis, vel facimus, ſentiamus in iubilatione.

f *Super omnes Deos. Aug.* vel magis deos homines dicit, ſuper quos Rex eſt, non ſuper dęmonia.

a *Quoniam*

a ¶Iſta. b ¶Deuotionis, & hilaritatis. ¶Fit. ¶Ideſt Chriſto.

a Laus cantici ipſi Dauid XCIIII.

a ¶Qui longe eſtis per diſſimilitudinem. b ¶Mente.

Venite, exultemus Do- a b

a ¶Non in ſeculo voce. ¶Q. gaudium tantum ſit quod verbis dici non poſſit, quod tamen intus cõceptũ, vox extra teſtatur. ¶Ieſu.

minò: iubilemus Deo ſaluta- c

a Quia venturus eſt. ¶Ne inimicus accuſando præueniat.

ri noſtro. Præoccupemus fa- d

c d ciem eius in confeſſione, & in e

a ¶Auguſt. Hęc ſunt, quę pertinent ad laudem cantici huius. ¶Summa poteſtate.

e pſalmis iubilemus † ei. Quo- f g h

niam Deus magnus Dominus,

f & rex magnus ſup omnes deos:

ctum fuit à Dauid, ad quod ſequitur, quòd eſt autor totius pſalm. *Dicit etiam ibidem Apoſtolus, quòd pſalmus iſte non loquitur de ingreſſu terræ promiſſionis, qui iam ante annos multos tranſierat tempore Ioſue, ſed de ingreſſu terræ viuentium aperiendo per Chriſtum tempore gratiæ, quia per ſuam benedictam paſſionem amouit impedimentum. Et ſecundum hoc pſal. iſte in tres partes diuiditur: quia primò populus maximè Hebraicus ſecũdum intentionem Apoſtoli ad Chriſti laudem inducitur, ſecundò ad hoc multiplex ratio adducitur, ibi: Quoniam Deus magnus. tertiò principalis intentio concluditur, ibi: Hodie ſi vocem eius audieritis. Circa primum dicit Dauid pręuidens Chriſti aduentum, in quo erat exultandum: vnde in eius natiuitate angeli exultauerunt. Facta eſt cum angelo multitudo cęleſtis exercitus, vel militiæ laudantium Deum &c. & multò fortius homines debebant exultare. Tum quia venit in natura humana aſſumpta, non in angelica, ſecũdum quod dicitur ad Hebr. Nuſquam angelos apprehendit, ſed ſemen Abrahæ. Tum quia venit ſatisfacere pro peccato generis humani, non angeli, quod eſt irremediabile. Dicit igitur:*

a Venite. *nõ paſſibus corporis, ſed affectibus mentis per fidem, & deuotionem.*

b Exulte. Do. *non ſolùm interius, ſed etiam exterius deuotionis ſigno, quod notatur, cùm dicitur: Exultemus, & iubilemus. quia exultatio dicitur, quaſi extra ſaltatio: Quod ſit quãdo mentis deuotio reſultat exterius in ſenſibili ſigno. Similiter iubilus dicitur cordis gaudium ita intenſum, quòd non poteſt interius contineri, quin appareat in ſigno exteriori.*

c Deo ſa. no. *id eſt ad laudem Ieſu Chriſti, qui eſt Deus verus, & noſtra ſalus, propter quod fuit ſic nominatus. Vocabis nomen eius Ieſum: ipſe enim interpretatur Saluator.*

d Præoccupe. fa. eius in con. *ſuæ deitatis, et humanitatis. Et dicit: Pręoccupemus. i. tentationem diaboli ab hac confeſſione nitentis nos impedire, anticipemus.*

e Et in pſalmis. *id eſt laudibus deuotis.*

f Iubilemus ei &c. *Hic conſequenter ad propoſitum multiplex ratio adducitur, & primò ex regia dignitate, cùm dicitur:*

g Quoniam Deus magnus Do. *quaſi diceret, bene debemus iubilare Chriſto, quoniam ipſe eſt Deus, & per conſequens magnus Dominus.*

h Et rex magnus ſu. om. deos. *i. ſanctos angelos, & prophetas Dei amicos, qui in ſcriptura dicuntur dij participatiuè. Secundò ex eius poteſtate, cùm dicitur:*

¶ a Quia

NICOLAVS DE LYRA.

PSALMVS XCIIII.

Venite, exulte. Do. *Huic pſal. nullus omnino titulus pręponitur in Hebræo, nec in transla. Hiero. iuxta Hebræum. Et ſecundũ Hebręos iſte pſal. factus eſt à Moyſe circa finem vitæ ſuæ, qñ mortui fuerant in deſerto oẽs, qui poſt exitũ de Aegypto numerati fuerant à viginti annis, & ſuprà, præter Caleb, & Ioſue, vt dictum eſt præcedenti pſalm. In quo Pſalm. inducit filios mortuorum, de quibus dixit Dominus: Quòd ingrederentur terram promiſſionis loco patrum ſuorum ad Dei laudem, & obedientiam, ne ex rebellione, & inobedientia impedirentur ab ingreſſu terræ promiſſionis, ſicut & patres eorum. Et litera huius pſalmi ad hoc faciliter poteſt applicari. Sed Apoſtolus ad Hebr. 3. & 4. ponit magnam partem huius pſal. ſcilicet ab illo loco: Hodie ſi vocem eius audieritis, vſque ad finem, dicens, quòd hoc dictum fuit*

Num. 14. d — Heb. 3. & 4. per totum.

MORALITER.

a *Venite exultemus.* Pſalmum iſtum literaliter expoſui de ingreſſu terræ viuentium, quo priuantur mali Chriſtiani, propter quod non eſt hic alius ſenſus ſpiritualis ponendus.

a *Quoniam non repellet Dominus plebem ſuam. Aug.* Id eſt Iudeos, qui propriè ſua plebs: cuius ſi rami fracti, tamen ipſa arbor oliua manet, de qua Apoſtoli, & multi alij, & ipſe Chriſtus: inde Apoſtolus teſtimonium accepit.

b *Quia in manu eius ſunt omnes fines terræ, & altitudines montium ipſius ſunt. Caſſiod.* Poſt magnitudinem domini prædictam venit ad clementiam.

c *Mare. Auguſt.* Mundus, cuius fluctus termino arctat Deus, non permittens nos tentari ſuprà id, quod poſſumus, qui fluctus etiam prouentum nobis faciũt, Deo id agente: nec ſcandala tibi nocent, quæ menſuram à Deo accipiunt.

d *Venite, adoremus, & procidamus. Caſſiodor.* Prius rudes vocauit ad exultationem, iã oſtenſa gloria Dei, vocat ad pęnitẽtiam, quod durius eſt.

e *Ploremus ante Dominum. Aug.* Si fortè de peccatis, quæ vos longè fecerunt, ſoliciti eſtis, plorate: lachryma extinguit flammam peccati, quæ in conſcientia ardet.

f *Qui fecit nos, quia ipſe eſt Dominus Deus noſter. Aug.* Ecce magna fiducia: à te enim deficere potes, tu te reficere non potes: ille reficit, qui te fecit.

g *Et nos populus paſcuæ eius. Aug.* Eleganter ordo verborum mutatus. Non dixit oues paſcuæ, & populum manus eius: vt ipſos intelligas oues, qui ſunt populus, oues manus, non quas emimus, quia ſunt, & oues, quas non fecimus: ſed ipſe gratia ſua nos oues fecit.

h *Hodie ſi vocem eius audieritis. Caſſiod.* Nos autem populus, & oues: Sed his omnibus proponitur conditio, ſi vocem eius audieritis, quam vocem ſubdit: Hodie.

i *Nolite obdurare corda veſtra. Caſſiod.* Iam ipſe Chriſtus monet, ne obdurẽtur, ne contingat eis, vt patribus.

K *Sicut in irritatione ſecundum diem tentationis in deſerto. Caſſiod.* Maieſtas Chriſti loquentis, obſtinatos terret per patrum ſimilitudinem: vt vel ſic molleſcerent. Vel in perſona prophetę ſub alia diſtinctione legi poteſt ſic. Q. quia populus, oues Dei ſumus. Ergo: Hodie. i. ſemper. Si vocem eius audieritis, nolite obdurare corda veſtra. Sicut patres veſtri fecerunt. In irritatione, in perſona Chriſti loquitur hic propheta. Irritatione dico facta Secundum diem, id eſt in die. Tentationis factæ in deſerto: tunc ſimiles illis eritis, ſi duri fueritis. Culpa parentum repetitur, vt vindicta timeatur.

l *Quadraginta annis offenſus fui &c. Aug.* Per quadraginta annos omnia ſecula ſignificat. Conſtat enim ex denario, qui eſt primus limes numerorum, & ideo plenitudinem ſignificat, & ex quaternario, qui ad quatuor tempora refertur. Vnde & Dominus in huius numeri ſacramento quadraginta diebus ieiunauit, quãdo tentatus eſt, & quadraginta diebus cum diſcipulis ſuis poſt reſurrectionem fuit, ſignificans ſe nobis adeſſe conſolatorem, & adiutorem in huius peregrinationis, & tentationis tempore, ſicut ipſe ait: Vobiſcum ſum vſque ad conſummationem ſeculi.

¶Vacat in pleriſque.

a quoniam non repellet Do-

a ¶Lapis angularis. & alios in ſe coniungit.

b minus plebem ſuam. Quia a

¶Id eſt gentes.

in manu eius ſunt omnes

a ¶Terrenæ poteſtates quæ prius aduerſæ: vel angeli.

fines terræ, & altitudines

a ¶Item ideo iubilemus.

montium ipſius ſunt. Quo- b

a ¶Dominio. b ¶Mundus. c ¶Hoc addit vt ſcias ſubeſſe.

c niam ipſius eſt mare, et

a ¶Aridam terram quæ recipit imbrem & fructificat, quam non ſinit fluctus operire.

ipſe fecit illud, & † ſiccam c

manus eius † formaue- d

a ¶Tanta facit, ergo venite. ¶Prius. ¶Auguſt. Repetit præmiſſam admonitionem. Quaſi commemoratis à me laudibus nolite longè ſtare.

b ¶Quod plus eſt.

d runt. Venite, adoremus: e

a ¶Cum humilitate. ¶Corde.

e & procidamus, & plore- f g

a ¶Qui opus ſuum non ſpernit.

f mus † ante Dominum qui h

a ¶Ideo adoremus.

b ¶Qui adorandus eſt.

fecit nos, quia ipſe eſt Do- i

g minus Deus noſter. Et k

a ¶Nos autem quid ſumus, vt ſecuri ei ploremus, & procidamus. Ecce.

nos populus paſcuæ eius,

a ¶Ergo. ¶Tempore gratiæ.

h & oues † manus eius. Ho- l m

a ¶Aug. Qui per ſe nunc loquitur, qui olim per ſeruos, ideo ne ſitis duri ſicut tunc.

die ſi vocem eius audieri-

a ¶Quaſi qui non credit, lapideus eſt.

i tis, nolite obdurare corda n

¶Facta.

k veſtra. Sicut in † irrita- o

¶In die. ¶Tunc ſimiles illi.

tione ſecundum diem ten-

tationis in deſerto. Vbi p

a ¶An poſſem. b ¶Iam ne ſitis taſium filij.

tentauerunt me patres ve-

a ¶Quid poſſem. b ¶Oculis, ſed non crediderunt.

ſtri, probauerunt & uide- q

a ¶Virtus magnæ. b ¶Caſſ. Myſticus numerus, Chriſtus quadraginta diebus ieiunans, & quadraginta poſt reſurrectionem cum Apoſtolis cõuerſatus, fecit vt totus crederet mũdus, Iudei vero nec beneficiis xl. annorum acquieuerunt.

l runt opera mea. Quadra- r

a ¶Alias proximus in ſignis & virtuti.

ginta annis offenſus fui ge-

a ¶Arguendo per miniſtros.

nerationi † illi, et dixi: s

a ¶Serio, vel corde eius dato, quaſi per quod non deberent oberrare.

Semper † hi errant corde. Et t

a ¶Præcepta data per Moyſen.

† iſti non cognouerunt vias

a ¶Immutabiliter ſtatui in ira, quia irat aliquando placidus, ſicut iurauit Dominus Dauid ueritatem. ¶Per ſeipſum minas confirmat ut promiſſa.

meas, † Vt iuraui in ira mea. u x

a ¶Illi duri, alij enim introibunt. ¶Apoſiopeſis, quaſi non intrabunt.

Si intrabũt in requiẽ meam. y z

† aridam — † finxerunt Diuiſio. — † acerbatione Num. 14. a

NICOL. DE LYRA.

¶ a Quia in manu eius ſunt omn. fin. terræ. *i. in eius poteſtate, qua poteſt eos ad nihilum redigere, quod probat conſequenter dicens:*

b Quoniam ipſius eſt mare, & ipſe fecit illud. *Congregans aquas in vnum locum.*

c Et ſiccam. *Id eſt partem terrę aridam.*

d Manus eius formauerunt. *Per hoc enim, quòd congregauit aquas in vnum locum, qui dicitur Oceanus, apparuit pars terrę aquis diſcooperta, & hoc propter habitationem hominum & animalium. Tertiò adducitur ratio ex beneficijs humanę naturæ collatis ſpecialiter, inter quę primum eſt creatio hominis ad imaginem Dei, quod non conuenit alijs corporalibus creaturis, & in recognitionem huius dicit:*

e Venite adoremus. *Adoratione latriæ.*

f Et procidamus. *Humiliter adorando.*

g Et ploremus. *Peccata noſtra confitendo.*

h Ante Dominum, qui fe. nos. *Ad imaginem & ſimilitudinem ſuam.*

i Quia ipſe eſt Dominus Deus noſter. *Dans ſe nobis per ſuam benedictam incarnationem. Secundum beneficium eſt diuinę gubernationis, quæ ſpeciali modo ſe extendit ad humanam naturam vltra bruta animalia, propter quod dicit Apoſtolus. Non eſt cura Deo de bobus. & quantum ad hoc dicitur:* 1. Cor. 9. b

k Et nos populus paſcuæ eius. *Quia nobis prouidet ſpeciali modo, poteſt etiam hoc referri ad populum Hebraicum, quem Deus pauit manna quadraginta annis in deſerto, & ad populum catholicum, quem in eccleſia paſcit quotidie Euchariſtiæ ſacramento.*

l Hodie. *Hic conſequenter cõcluditur intentum principale, quod ſecundum Apoſtolum eſt inducere populum maximè Hebraicum ad obediendum Chriſto humiliter, & deuotè, ne impediatur ab ingreſſu terræ promiſſionis propter rebellionem ipſorum. Et circa iſtam concluſionem primò ponitur monitio. ſecundò adducitur exemplum, ibi: Sicut in irritatione. & tertiò pœna illata exprimitur. ibi, quadraginta annis. Circa primum dicitur:* Hodie. *i. tempore gratię, quod vocatur dies, dicit: Nox præceſſit, dies autem appropinquauit, &c. vbi per noctem intelligitur vetus teſtamentum, & per diem nouum.* Rom. 13. b

m Si vocem eius audieritis. *Et accipitur hic ſi, pro quia: quia vox Domini audita eſt in lege noua, quę data eſt à Deo in carne apparente: vetus autem teſtamentum fuit datum per angelum loquentem in perſona Dei, ſecundum quod dicitur in Act. Hic eſt Moyſes &c. & ſubdiur: Hic eſt qui fuit in eccleſia in ſolitudine cum angelo, qui loquebatur ei in monte Sinai.* Act. 7. a

n Nolite obdurare corda veſtra. *Legem euangelicam repellendo: obduratio enim cordis humani in malo non prouenit primò ex parte Dei, ſed ex parte liberi arbitrii hominis à Deo ſe auertentis, & ideo conſequenter iuſtè Deus retrahit gratiam ſuam cor mollificantem, & ſic in infidelitate, & malo obduratur.*

o Sicut in irritatione. *Hic conſequenter ad propoſitum adducitur exemplum de illis, qui territi verbis exploratorũ rebelles fuerunt Dom. no, & Moyſi, & voluerunt reuerti in Aegyptum. & hoc eſt quod dicitur:* Sicut in irrit. ſecũ. di. ten. in deſerto. *i. nolite obdurare corda veſtra, ſicut fecerunt in deſerto. In irritatione ſecũdum diem tentationis. Vocatur autem illud peccatum irritatio Domini, quia viderant tot mirabilia eius in tranſitu maris rubri, & aliis mirabilibus, quòd nullo modo debebant dubitare de impletione promiſſionis diuinæ: ſed quod abſque difficultate introduceret eos in terram promiſſionis.*

p Vbi tentauerunt me patres veſtri. *Multoties. Vnde dicitur: Iam tentauerunt me per decem vices.* Num. 14. [illegible]

q Probauerunt & viderunt opera mea. *Id eſt tot viderunt opera mea mirabilia, quòd nullo modo deberent facere talia.*

r Quadrag. an. off. fui gen. ill. *Hic conſequenter ponitur pœna debita, quia quadraginta annis fuit populus Iſrael impeditus ab ingreſſu terræ promiſſionis, in quibus omnes mortui fuerunt in deſerto, qui viderant mirabilia Dei, et increduli fuerant, & hoc eſt quod dicitur:* Quadra. an. off. fui gener. ill. *Retardans eos ab impletione promiſſi.* Ibidem.

s Et dixi: Semper hi errant corde. *Et talis error erat affectatus, & ſic non alleuiabat, ſed magis aggrauabat.*

t Et iſti non cognouerunt vias meas. *i. præcepta mea, in quibus debebant ambulare, & hoc malitia ipſorum eos excæcante.*

u Vt iuraui. *i. irreuocabiliter diffiniui.*

x In ira mea. *i. in effectu vindictę meę.*

y Si intrabunt. *Id eſt non intrabunt.*

z In requiem meam. *i. in terram promiſſionis, in qua dedit Deus filijs Iſrael quietem. Et quia illa fuit figura quietis bonorũ in patria, quia omnia in figura contingebant illis. Ideo per hoc intendit Dauid inducere populum, maximè Hebraicum, ne per rebellionem ad Chriſtum prohibeantur ab ingreſſu terræ viuentium, vbi eſt quies beatorum.* 1. Cor. 10. c

¶ Cantate

VNIVERSIDAD DE SALAMANCA GREDOS USAL.ES

a *Pſalmus Dauid. Caſſ.* In veteri teſtamento legitur, quod domus E Dei. i. templum à Babylonijs deſtructum, poſt ſeptuaginta annos captiuitatis (quando filij Iſrael permittente Cyro Rege redierunt Ieroſolymam ſub Zorobabel, & Ieſu ſacerdote magno) reædificatum eſt, per quam reædificationem intelligitur ſpiritualis reædificatio templi, de quo dicit Apoſtolus: Templū Dei ſanctum eſt, quod eſtis vos. Hoc templū per peccatum à diabolo ſubuerſum eſt, & homo in lege peccati, & mortis captiuatus, ſed per Chriſtum reædificatur toto orbe, & homo à captiuitate ne pereat, liberatur, de qua ſpirituali, non illa actuali agit hic pſalmus.

Expo. pſ. 95.
1. Cor. 3. d

a ¶Prophetæ qui hic loquitur.

Pſalmus Dauid, quando domus

a ¶Toto orbe. b ¶Quæ ſub diabolo fuit poſt peccatū, ſicut actualis ſub Zorobabel poſt captiuitatē Babylonis.

ędificabatur poſt captiuitatē XCV.

a ¶Ad oēs gētes communiter loquitur. b ¶Patri. c ¶Quod cantat qui amat. ¶Exuentes veterem hominem cum actibus ſuis, & induentes nouum.

CAntate Dn̄o canticū no- a b

a ¶Filio. b ¶Omnes homines. vnde domus ędificatur.

uum, cantate Dn̄o omnis terra. Cā- c d

a ¶Spiritui ſancto. b ¶Vt dicatis ſalutare. c ¶Quod eſt Ieſus.

d tate Dn̄o, & benedicite † nomini e

a ¶Sic creſcit ędificatio. ¶Ad prælatos loquitur. b ¶Continuè vel de filio in patrem. vel de veteri teſtamento in nouum.

e f eius: annunciate de die in diem ſa- f

a ¶Vbi? b ¶Prætermiſſis Iudęis pro contumacia.

lutare eius. Annunciate † inter g

a ¶Non veſtram. b ¶Non quibuſdam gentibus.

gentes gloriam eius, in omnibus h

¶Potentia.

populis mirabilia eius. Quoniam i

a ¶Etſi homo Chriſtus. b ¶Bonitate ¶Nō poteſt dici.

g magnus Dominus, & laudabilis ni- k

a ¶Aduerſis ſibi & ſuis, qui territus fuit inter homines. b ¶Quos colebant gentes, dum in captiuitate erant.

mis: terribilis eſt ſuper omnes deos. l

¶Laus per comparationem

†Quoniam omnes dij gentiū dęmo

a ¶Quia parum erat eſſe ſuper dæmonia. b ¶Vbi habitare non poſſunt dæmonia ad libitum.

h nia, Dominus autem cœlos fecit. m

¶Caſſ. Hæc eſt vtilitas quæ venit omnibus cantantibus. ¶Aug. Confitendo de fœdo fit homo pulcher. Si amas pulchritudinem, cōfitere vt ſic ſis pulcher ſanctus, & ideo prius dicit: Confeſſio: & poſt, pulchritudo.

i Cōfeſſio & pulchritudo in cōſpectu n o p

lomonis ſtetit 410. annis, & tempus captiuitatis durauit ſeptuaginta G annis. Item per hoc, quòd ſubditur: Annunciate inter gentes &c. Gentiles nō fuerunt admiſſi ad illam reædificationem, ſed magis repulſi. Pręterea in Hebræo, & in translatione Hieron. nullus penitus eſt titulus, & ideo prædictus titulus videtur appoſitus ab aliquo expoſitore, ſecundum imaginationem ſuam literam huius pſalmi ad dictum ędificium applicante. Rabi Salomon verò dicit, quòd hic pſal. loquitur ad tempus futurum. & vocat tempus futurum tempus Meſſiæ, quia ipſe, & alij Iudæi dicunt eſſe futurum, & tunc ędificabitur eis templum nobiliſſimum, in quo fient iſtæ laudes, & oblationes, quæ videntur tangi in hoc pſalmo, cum dicitur in principio: Cantate Domino &c. & poſtea in medio ſubditur: Tollite hoſtias &c. Sed iſtud ſecundum eſt erroneum, ſcilicet quòd Chriſtus ſit venturus in mundum, & reędificaturus materiale templum, ſicut frequenter ſuperius expreſſum eſt. Sed primum eſt verum, quòd iſte pſal. loquitur pro tempore Chriſti, quod propriè incepit à principio prædicationis euangelij, & extunc incepit templum reędificari per Chriſtum non ex lapidibus inſenſibilibus, ſed ex Chriſti fidelibus, qui ſunt lapides viui in ędificio cæleſtis Ieruſalem collocandi. Et ſecundum hoc pſalmus iſte diuiditur in duas partes: quia primò pſal. inducit ad Chriſti præconium. & ſecundò ad eius debitum obſequium, ibi: Confeſſio. Prima in duas: quia primò inducit ad actum præconij. ſecundò ad diuulgationem euangelij, ibi: Annunciate &c. Circa primum dicit:

a Cantate Domino. *Id eſt Domino Ieſu Chriſto, qui eſt Rex Regum & Dominus dominantium.*

b Canticum nouum. *Ad nouum enim teſtamentum pertinet canticum nouum, ſecundum quod dicitur: Nouus Rex, noua lex, noua lex, noua gaudia: vnde & angeli nouum canticum cantauerunt in natiuitate Chriſti. Gloria in altiſſimis Deo &c.*

c Cantate Domino omnis terra. *Id eſt omnes habitatores terrę, quibus aduentus Chriſti fuit cauſa letitię.* H

GLOS. ORDINARIA. PSAL. XCV.

b CAntate Domino. *Caſſ.* Præmonuit Iudæos in præcedenti pſalmo, vt depoſita duritia, Chriſtū crederent: ſed quia erat manſura, nunc omnes gētes monet. Secundus pſal. de vtroq; aduentu. Primum ad prælatos loquitur, vt ipſi cantent, & annuncient.

Ibidem.

Enar. pſ. 95. to. 8. c *Canticum nouum. Aug.* Vetus cantat cupiditas, nouum charitas, quæ ipſa eſt nouum cāticum. Cantare eſt ędificare. Paries dealbatus eſt hypocriſis, quæ foris lucet, intus lutum eſt, de iſto dr̄ pariete non cōiuncto aliis, ſed ſingulariter erecto, vbi ſi oſtiū facias, quiſquis intrauerit, foris eſt.

† 26. q. 2. c. quisquis. d *Domino, & benedicite nomini eius. Hier. Caſſ.* Ter domino, ad diſtinguendam perſonarum Trinitatem: quia laus Chriſti honor eſt Trinitatis. Et eſt figura epimone, id eſt crebra repetitio ſententiæ, quæ exaggerat in laudem, vel vituperationem.

F e *Annun.* ad prælatos loquit. annūtiate, quia ſic creſcit ędificatio domus.

f *De die in diem ſalutare eius. Aug.* Vetus, & nouum teſtamentum dies ſunt, qui ęterno Sole clareſcunt: illud prænunciat, hoc factum indicat. *Hieron.* Annunciat ergo de die in diem, qui vtriuſq; teſtamenti autoritate vtitur. In annunciatione Saluatoris illa duo teſtamenta tanquam duo dies vnam lucem faciunt. Non lucet vnum ſine altero. Ideoq; in Leuitico: Omne animal, quod findit vngulam, & ruminat, mundū eſt. i. quod duas vngulas habet, quia mundus eſt, qui duo teſtamenta ſeruat, quibus affectuum noſtrorum pedes à vitiorum ſpinis muniuntur.

Super pſ. 95. tomo 7.
Leuit. 11. a

g *Magnus Dominus. Aug.* Paruulus factus, quia vos parui, intelligite magnum, & eritis in illo magni.

h *Cælos fecit. Aug.* Apoſtolos, & angelos: vnde ſi cęlos fecit, & angelos, tunc & Apoſtolos, qui dæmonibus imperant.

i *In conſpectu eius.* Tales enim confitentes. i. & iuſti ipſum conſpiciunt, & conſpiciuntur ab eo,

a *Sancti*

d Cantate Domino. *Repetitio eſt eiuſdem ad maiorem excitationem ſicut ſolet fieri in canticis.*

e Et benedicite nomini eius. *Gratias agendo de tanto beneficio.*

f Annunciate de die in diem ſalutare eius. *Id eſt continuate huiuſmodi laudem.*

g Annunciate inter gentes gloriam eius. *Hic conſequenter Pſalmiſta inducit ad prædicationem euangelij, quæ facta eſt non ſolum Iudęis, ſed etiam Gentilibus per orbem diſperſis. & hoc eſt quod dicitur hic:* Annunciate inter gentes gloriam eius. *i. gloriam ſuę reſurrectionis, & aſcenſionis, & alia ad fidem pertinentia.*

h In omnibus populis mirabilia eius. *Id eſt opera miraculoſa Chriſti, quę annunciauerunt Apoſtoli, alijq; Chriſti diſcipuli non ſolum verbo, ſed etiam facto, facientes miracula in nomine, & virtute Chriſti, ſecundum quod dicit Marc. Illi autem profecti prędi. vbique Domino cooper. & ſer. confir. ſequentibus ſignis.*

i Quoniam magnus Dominus. *q. d. non eſt mirum, ſi talia fiunt virtute eius, quia magnus eſt in potentia, cuius magnitudinis non eſt finis.*

K Et laudabilis nimis. *Quia tranſcendit limites cuiuſcunque creatę virtutis, propter quod dicit Eccleſ. Magnificate eum, quantum poteſtis: maior eſt enim omni laude.*

l Terribilis eſt ſuper omnes deos. *Quia terribilis eſt dæmonibus, qui pro dijs colebantur in idolis à Gentilibus, ideo ſubditur: Quoniam omnes dij gentium dæmonia.*

m Dominus autem cœlos fecit. *Non autem dij gentium.*

n Confeſſio. *Hic conſequenter Pſalmiſta inducit ad obſequium Chriſti debitum, & ſecundò adducit ad hoc motiuum, ibi: Commoueatur. Ad debitum autem obſequium Chriſti primò requiritur interior, & exterior munditia: quia ipſe eſt ſanctus ſanctorum, Dan. & quantum ad hoc dicitur:* Confeſſio. *Qua tolluntur immunditiæ interiores.*

o Et pulchritudo. *i. munditię exteriores appoſita.*

p In conſpectu. *i. in cultu ipſius. hoc dicitur ad excludendum immunditias, quę fiebant in cultu Gentiliū, ſicut in ſacris Priapi viri, & mulieres*

incedebant

NIC. DE LY. PSAL. XCV.

CAntate Domino. *Huic pſalmo præmittitur talis titulus in translatione communi: Pſalmus Dauid, cum domus ędificabatur poſt captiuitatem. Et ſecundum iſtum titulum Dauid fecit hunc pſalmum. ſecundum autem Hebręos Moyſes fecit hunc pſalmum, vt dictum eſt ſuprà pſal. 89. Sed hęc varietas autoris non multum refert ad propoſitum, quia vterque ſcilicet Moyſes & Dauid ſpiritum propheticum habuit, & de Chriſti myſterijs prophetauit: vt patuit per prædicta. Sed de materia huius pſalmi, à qua dependet intellectus literalis, eſt magis curandum. Et ſecundum titulum iſtum pſalmus iſte eſt diuinarum gratiarum actio, ſeu diuina laudatio de reędificatione templi poſt captiuitatem Babylonicam tempore Zorobabel. Sed hoc dictum impugnat Hieronym. per hoc, quod dicitur in principio huius pſalmi: Cantate Domino canticum nouum, &c. quod non legitur tunc factum, ſed magis cantauerunt canticum antiquum, ſecundum quod dicitur in Eſd. Steterunt ſacerdotes in ornatu ſuo cum tubis, & Leuitę filij Aſaph in cymbalis, vt laudarent Deū per manum Regis Dauid, id eſt per cantica ab eo facta, vt ibidem fuit dictum. à tempore verò Dauid vſque ad illam reædificationem fluxerunt quingenti anni, vel circiter, quia primum templum fundatum quarto anno Salomonis*

Materia pſ.
1. Eſd. 1. b
1. Eſd. 3. c

MORALITER.

✱ a *Cantate Domino.* Pſalmus iſte ad literam loquitur de primo aduentu Chriſti, quo venit in mundum ad iudicium diſcretionis per prædicationem ſuam, & diſcipulorum ſuorum, & ſic expoſui literaliter: propter quod non videtur mihi nunc alia ſpiritualis expoſitio requirenda.

a *Sanctimonia, & magnificentia. Auguſtinus.* Quaſi dicat qui vult A eſſe magnificus, & potens vt ſunt angeli, prius ſit ſanctus: quod fit ex eo ſanctificante. Non enim per te potes eſſe ſanctus. Eo ergo ſanctificante aliquis fit ſanctus, & ita magnificus.

b *Afferte Domino. Caſſiodorus.* Secunda pars vbi ad ſubditos loquitur. Domino. Non ſit ſpes in homine, nō in bapiſta. Maledictus enim qui ponit carnem brachium ſuum. Patriæ. vt nullus excipiatur indigena, vel peregrinus.

c *Gloriam. Caſſiodorus.* Quando bene conuerſatur homo, in quo glorificatur Deus.

d *Honor.* cùm de bonis gratia refert. vnde: Non eſt inuentus qui daret honorem Deo, niſi hic alienigena.

e *In atria. Caſſiodorus.* Atria, prophetæ vel apoſtoli, quibus itur ad Dominū, de atrijs prophetis, vel apoſtolis venitur in atrium catholicæ eccleſiæ, vbi maieſtas adoratur. *Auguſtinus.* Vel, introite in atri. i. in doctrinam prophetarum & apoſtolorum.

f *Adorate in atrio ſan. eius.* i. in eccleſia catholica, vel per atria prophetiam, per atrium euangelium.

g *Commoueatur.* Omnibus admonitis moueri optat. q. d. introite & adorate vos boni. Terra autem &c.

h *Vniuerſa terra. Caſ.* non pars aliqua: Ne quis ergo dicat: Ecce hic Chriſtus, ecce illic. ſubdit: Etenim correxit orbem terræ, &c.

i *Dict. Caſ.* Quod regnauit, & correxit, & iudicauit.

K *Regnauit.* Alia litera: Regnauit à ligno. *Auguſt.* crucis. quo tranſit homo mare, & fit orbis qui non mouetur.

l *Populos in æquitate.* Alij addunt. Et gentes in ira tua. *Caſ.* populos ergo. i. bonos iudicabit in æquitate. gentes B verò. i. malos, in ira ſua.

m *Tunc exultabunt. Caſſiodorus.* Hieron. Tunc quando corriget, vel hæc omnia de ſecundo aduentu. Mare ſeculi, & plenitudo eius commo. ad gaudium in ſecundo aduentu, quod erit, quia gaudebūt campi & omnia quæ in eis, vt in litera. Tunc. i. in ſecundo aduentu exultabunt omnia ligna ſyluarum, ideſt gentes conuerſæ, quæ fuerunt inuentæ in campis ſyl. à facie Domini, quoniam venit. i. veniet iudicare terram.

n *Quoniam venit. Auguſtinus.* Primò venit in eccleſia, in nubibus. i. apoſtolis, & impleuit totum orbē. vnde: Amodo videbitis filium hominis venientem in nubibus, cui aduentui qui credit, exultabit in vltimo aduentu.

a *Orbem*

¶Eſt inde ſcilicet ex cantu.

a eius, † ſanctimonia & magnificen- a b

a ¶Et hæc ſanctimonia eſt. b ¶Aug. Hoc ergo debent gentes facere, quibus annunciatum eſt.

b tia in ſanctificatione eius. Affer- c

a ¶O vos. b ¶Non nobis, vt qui annunciauerunt, non ſibi ſed Domino annunciauerunt.

te Domino patriæ gētiū, afferte Do-

c d mino gloriā & honorē, afferte Do- d

a ¶Non nomini hominum. b ¶Non vacui intretis.

mino gloriā nomini eius. Tollite e

a ¶Sacrificium Deo ſpi. con. ſuperbus inanis intrat. b ¶Qui intrat ædificatur. c ¶Prophetica, vel quæ ſunt in terra, ideſt ſitis conformes populo eius.

e hoſtias, & introite in atria eius: ado

a ¶Euangelico, vel quod eſt in cęlo. ¶In catholica eccleſia.

f rate Dominū in atrio ſancto eius. f

a ¶Vt conuertatur ad pœnitentiam, vel à facie, ſubmoueatur. b ¶A pręſentia gratiæ. c ¶Amatores ſeculi.

g h Cōmoueatur à facie eius vniuerſa g

a ¶Vt hoc ſit. ¶Vos boni. b ¶Chriſtus victo diabolo.

i terra: dicite in † gentibus, quia Do- h

a ¶Innotuit rex mundo qui ſemper regnat apud patrem. b ¶Eccleſiam toto orbe, vbi fit ædificatio. ¶Poſt reſurrectionem.

k minus regnauit. Etenim correxit i k

a ¶Aug. Cur ergo dicit hæreticus, non ſolum motum, ſed & diminutum.

orbem terræ, qui non commouebi l

a ¶Poſt. b ¶Aug. etiam dolebunt, qui æquitatem eligere noluerunt.

l tur: iudicabit populos in ęquitate. m

a ¶Vnde. b ¶Qui narrant gloriam Dei. c ¶Quam complent cęli.

Lætentur cęli, & exultet terra, n o

a ¶Seculum. Aug. Omne ſeculum concitatum eſt contra eccleſiam, cum dilataretur toto orbe: Vel. commoueatur in melius, vel ad gaudium in ſecundo aduentu.

b ¶A maximo ad minimum.

† commoueatur mare & plenitu- p

a ¶Omnes lenes, mites, æqui.

do eius: gaudebunt campi, & q

a ¶Omnes vires, ſenſus ratio

m omnia quæ in eis ſunt. Tunc r

a ¶Quia præciſi ab oleaſtro: & inſerti in oliuam. b ¶Pagani gentes. ¶Abſciſſa in ædificium eccleſiæ modo domus Dei.

exultabunt omnia ligna ſylua- s

a ¶Aliàs, ante faciem. b ¶Ideſt poſtea venturus eſt iudicare viuos & mortuos.

rum à facie Domini, quia venit,

n quoniam venit iudicare terram. t

bibetur ei palam coram multis: per hoc enim inducimur ad exhibendū C reuerentiam Domino noſtro Ieſu Chriſto in publico & ſecreto.

e Tollite ho. *ideſt laudibus diuinis extollite corpus & ſanguinem Ieſu Chriſti ſub ſpeciebus panis & vini: quæ dicuntur hoſtiæ in plurali, quia licet ſit vnum ſacramentum perfectè, tamen ſunt ibi duæ conſecrationes diſtinctæ, quarum vna alteram nō expectat. Item quia hoc ſacrificiū omnibus ſacrificijs & oblationibus veteris legis varijs & multiplicibus ſuccedit tanquam perfectum imperfectis.*

f Et in. in at. &c. *ideſt loca cultui Chriſti dedicata: quia tamen in omnibus eſt vnica eccleſia, ideo ſubditur: Adorate Dominum in atrio ſancto eius.*

g Commoueatur. *Hic conſequenter adducit ad hoc motiuum præcipuum, & ſecundò ſubditur exultatio fidelium, ibi: Lætentur cæli. Circa primum dicitur: Commoueatur à facie eius vniuerſa terra. id eſt habitatores terræ moueantur coram Chriſto motu timoris & reuerentiæ: Cuius cauſa ſubditur, cùm dicitur:*

Diuiſio.

h Dicite in gen. quia dominus. *ſcilicet Ieſus Chriſtus.*

i Regnauit. *ideſt regnum ſuper totam creaturam accepit in ſua reſurrectione & aſcenſione, ſecundum quod dicit Matt. Data eſt mihi omnis poteſtas &c. & Mar. Et Dominus quidem Ieſus poſtquam locutus eſt eis, aſſumptus eſt in cælū, & ſedet à dextris Dei.* Aug. & Caſ. *hic addunt dicentes, quia Dn̄s regnauit à ligno, ſed hæc additio, à ligno, non eſt in Hebræo, nec in Græco, nec in transla. Hiero. loquendo de translationibus eius quas vidi, & ideo credo quòd aſſumptum ſit de trāſla. Theodotionis, vel Symmachi, vel alicuius alterius: quia plures fecerunt diuerſas translationes. Et quia Chriſtus exaltationem regni meruit per ſuam paſſionem in cruce, ſecundum quod dicit Apoſt. Humiliauit ſemetipſum, factus obediens vſque ad mortem, mortem autē crucis: propter quod & Deus exaltauit illum. ideo aliquis translatorum hoc addidit, à ligno. ſ. crucis. & ſecundum hoc dicit in hymno eccleſiaſtico. Impleta ſunt quę concinit Dauid fidelis, carmine, dicens in nationibus regnauit à ligno Deus. & patet quòd iſte hymnus procedit ſecundum opinionem Auguſt. dicentis, quòd Dauid fecerit hunc pſal. & omnes alios.* D

Matt. 28. d
Marci 16. d
Dominus regnauit à ligno
Philip. 2. a

K Etenim. *ab errore idololatriæ, quæ à tempore prædicationis Chriſti & apoſtolorum cœpit ceſſare, ſecundum quod prædictum fuit à Zach. In illo die perdam nomina idolorum de terra.*

Zach. 13. a

l Qui non com. *ſ. à veritate Chriſtianæ fidei, quę ſtabit vſq; ad finem mundi quantumcunque tribulationibus impellatur.*

m Iudicabit. *qđ intelligit de iudicio diſcretionis, qđ à tempore Chriſti incepit, quia per prędicationē eius & ſuorū diſcipulorū aliqui vocati ſunt ad fidem alijs in infidelitate dimiſſis iuſto Dei iudicio ſed nobis occulto. De quo dicit Salua. Nunc iudicium eſt mundi. Iudicium autem diſcuſſionis pro pœnis & pręmijs reddendis expectatur in fine mundi, & de iſto duplici iudicio eſt nonus pſ. ſicut dictum fuit ſuprà in pſal. illo.*

Ioh. 12. e

n Lætentur. *Hic conſequenter ponitur exultatio fidelium, quia aduentus Chriſti in mundum non ſolum fuit cauſa exultationis fidelibus, ſed etiam creaturis omnibus, & hoc eſt quod dicitur: Lætentur cæli. i. ciues cæli, cuiuſmodi ſunt angeli ſancti, qui in natiuitate Chriſti cātauerunt canticum lætitiæ, vt dictum eſt in princip. huius pſal. Cæli etiam materiales lætati ſunt, quia Chriſto nato ſtellam nouam miſerunt.*

Matt. 2. a

o Et exultet ter. *i. principes terræ. quod impletum eſt, quando reges venerunt Chriſtum natum adorare.*

Ibidem.

p Commouea. ma. & ple. *id eſt mare & eius vndæ, ſibi reuerentiam exhibebant. quod factum fuit, quando mare & eius vndæ ſe ei calcabiles præbuerunt.*

Matt. 14. e

q Gaude. cam. *qđ impletum fuit qn̄ paſtores in campis congregati ſup gregem ſuum vigilantes Chriſtum natum adorauerunt gaudētes. Luc. Et reuerſi ſunt paſtores glorificantes, & laudantes Deum.*

Luc. 2. b

r Tunc exul. *ideſt ſigna exultationis erunt.*

s Omnia lig. *Hoc impletum eſt in aduentu Chriſti ad Ieruſalem, quando populi cędentes ramos de arboribus ſternebant in via clamantes & dicentes: Oſanna filio Dauid. in ſignum exultationis magnæ. Quòd autem dicitur ligna omnia, hyperbolicè eſt, ſicut dicitur: Omnes de ciuitate cucurrerunt ad ſpectaculum, licet plures remaneant, quàm vadant.*

Matt. 21. a

t Qm̄ ve. iu. ter. *iudicio ſcilicet diſcretionis ſeparando fideles ab infidelibus. vocando*

NICOLAVS DE LYRA.

incedebant nudi, & fiebant ibi aliæ vilitates, quas non facerent modò meretrices. Similiter in cultu veteris legis erant aliquæ immunditiæ corporales in effuſione ſanguinis animalium immolatorum, quæ non ſunt in cultu nouæ legis, vbi offertur corpus & ſanguis Chriſti ſub ſpeciebus panis, & vini.

a Sanctimonia. *id eſt applicatio ad diuina.*

b Et magnificentia in ſan. *id eſt in cultu nouæ legis, qui ſanctificatio dicitur, eò quòd ſanctificat cultores, quod non faciebat cultus veteris legis. propter quod dicit Apoſtolus. Impoſſibile enim eſt ſanguine taurorum & hircorum auferri peccata. ideo ſubditur: Sanctificati ſumus per oblationē corporis Ieſu Chriſti. In hac igitur ſanctificatione eſt magnificentia, quia in eucharistia totus Chriſtus continetur, quo non poteſt aliquid maius cogitari ratione ſuæ deitatis. ideo ſubditur:*

c Afferte Domino patriæ gen. *ad fidem Chriſti conuerſarum.*

d Afferte Domino gloriam & hono. *ſecundum cōmentatorem. j. Ethicorum. Honor eſt reuerentia exhibita alicui in teſtimonium ſuæ bonitatis, etiam ſi fiat in ſecreto ſiue coram paucis: Tunc eſt gloria, quando exbibetur*

VNIVERSIDAD DE SALAMANCA
GREDOS USAL.ES

a *Orbem.Caſ.* Oēm hominem generaliter includit ſcdm ęqui tatem Dei iudicandum. Sed quō iudicetur exponit, dicēdo populos in veritate: quia in ſeparatione duo erunt populi, quibus dabit ſńiam veritatis, vt alij in vitā, alij in pęnas eāt. *Aug.* Orbē dicit omnes filios Adam. i. oēs hoïes, qui fuerunt in eo vnus homo, qui tūc fuit in vno loco, ſed modo diſperſus eſt per totū orbem, quem ἄδαμ ſignificat ſecundum Græcam linguam. Quatuor. n. literæ ſunt in hoc nomine alpha, delta, alpha, mi: & quatuor partes orbis: has in capite literas habent ἀνατολὴν dicunt orientem, δύσιν occidentem, ἄρκτον aquilonem: μεσημβρίαν meridiem.

Vbi ſupra.

a ¶Venit iudicare, & vere iudicabit. ¶ Enim. b ¶Non partem. c ¶Augu. Quid verius & æquius quàm electos ſecum congregare ad iudicandum, cæteros diuidere: hos ad dexteram qui fecerunt miſericordiam, illos qui non fecerunt ad ſiniſtram?

a Iudicabit orbē † terræ in æquitate & populos in veritate ſua.

NICOLAVS DE LYRA.

¶ libus vocādo electos ad fidē p ſuam et eccleſię pdicationē: pp qđ dicit Saluator. Nunc iudicium eſt mundi. iudicium. n. diſcuſſionis pro pęnis & pręmijs reddendis. de quo agitur ſequenti pſal. expectatur in futuro.

a Iudicabit &c. *Iudiciū. n. diſcretionis quo aliqui vocātur ad fidē et gratiam, alij nō, eſt valde iuſtū, licet hoc ſit nobis occultum. pp qđ dicit pſ. Iudicia tua abyſſus multa.* Moral. *pōt exponi pſ. iſte de quolibet fideli, qui eſt Dei filius p grām et adoptionē, ſicut Chrs eſt Dei filius p naturā. Et iō ſicut Chro cōpetit iudiciū diſcretionis ſup alios mō pdicto, ita cuilibet fideli īpoſitū eſt iudiciū diſcretionis ſup pprias cogitationes, locutiones, & operationes: ut nulli iniuſto cōſentiat corde, nullū iniuſtū proferat ore, nec exerceat in opere.*

G

GLO. ORDIN.

a *Pſalmus ipſi David.* Ad literam illud tangit hic, q̄ mortuo Abſalon iniquo filio Dauid, qui viuens patrē perſequebat Dauid, reſtituta eſt terra & in pace regnauit. de quo hic nō agitur, ſed potius de ſignificato. *Aug.* Dauid Chriſtum ſignificat, quem inimici filij, i. Iudæi crucifixerunt, atque regnum abiurauerunt ei. Sed reſtituta eſt terra ei, quando Iudæa quę crucifixerat, credidit, & apoſtoli qui titubauerant, ſunt confirmati: ſed & aliquę oues de gentibus ſunt adductę. Vel, reſtituta eſt terra, cū caro eius reſurrexit, poſt quā reſurrectionē hęc omnia quæ hic cantantur, facta ſunt. *Auguſ.* Præuidētes in ſpiritu hæc gauiſi ſunt prophetæ, & ſi poſſet fieri, vellent, & impleta videre. vñ: Multi reges, & prophetæ voluerūt videre quæ vos videtis &c. Magna ergo lætitia pñtes implentur in hoc pſ. qui de promiſſis reſtitutionis terræ intitulatur: palato nanq; fidei dulce ſapit mel diuinę promiſſionis. *Caſ.* Quartus pſalmus de primo aduentu, quo mundus liberatus eſt. *Caſ.* Deſcribit primò virtutes Domini, & oſtendit omnia reſtituta ei, & arguit idololatras.

Enar. pſ. 96 tom. 8. — Luc. 10. d — † tuæ — Supr. pſ. 96

F

GLOS.

a ¶ Eſt. b ¶ Id eſt Chriſto cuius laudem & victoriam continet. c ¶ Id eſt Iudæa credidit, velcaro eius reſurrexit.

a Pſalmus ipſi Dauid, quando terra eius reſtituta eſt ei XCVI.

a ¶Qui ſpretus & occiſus. b ¶Rex eſſe innotuit.

Dominus regnauit, exul-

a ¶Ideo vel inde.

tet terra: † lætentur in-

a ¶Qui habitant in inſulis. ¶Vel eccleſiæ quę in medio tentationum ſtent. b Non omnes. ¶ Impij.

ſulę multę. Nubes & caligo i circui-

a ¶Bonis, de quibus iuſtitia. quia ex fide iuſtificati ſunt. Et iudi. omnia & de eis ideſt per eos ipſe iudicat.

tu eius, iuſtitia & iudicium † corre-

a Charitas, ſicut gladius. ¶Ignem veni mittere in terram, & quid volo niſi &c. Gladius ſeparat, ignis vrit antequam in eis ſedeat, ignis ſpiritus præcedit.

ctio ſedis † eius. Ignis ante ipſum

GLO. ORD. PSAL. XCVI.

Dominus regnauit. *Caſ.* Videns propheta ſupſtitiones mundi abundare ante Chriſti reſurrectionem, opponit: Dominus regnauit. *Augu.* quis ergo alter colendus eſt? quaſi nullus. Inde:

c *Exultet terra.* Quid remanet idolis? quaſi nihil.

d *Inſulæ.* totius mundi eccleſiæ.

e *Multæ.* non omnes, propter hæreticorum conuentus. *Caſ.* Inde qualis ſit Dominus primo aduentu, dicit:

f *Nubes & cali. in.* Impijs, qui cęci ſūt, nubiloſus & caliginoſus, quibus nulla claritate ſplendet, ſed bonis.

g *Iuſtitia et iudicium.* qui correcti ſunt ſedes eius. Ante aduentum eius ignis præcedet, qa impij p pdicatione prophetarū ira ſuccenſi, de nece eorū tractauerūt, & ad indignationē inflammati in circuitu, qa multi, cum pauci eſſent predicatores. Inſulę. *Aug.* eccleſię, qa circūlatrant fluctib. tētationū. Et ſicut inſula circūſtrepētib. fluctib. tūdit, ſed nō frāgit, ita eccleſia p totū orbē dilatata, pſecutiones infideliū patitur, ſed non vincitur. Nubes &c. *Auguſ.* impijs, qui eum non intellexerunt. Iuſtitia & iudicium fidelibus.

h *Ignis ante ipſum præcedet, & inflammabit in cir. &c.* *Aug.* Quaſi correcti ſunt ſedes Dei, antè vero quàm in eis ſedeat Deus, ignis ſan-

H

NICOLAVS DE LYRA.

PSALMVS XCVI.

Dominus regnauit &c. *Huic pſalmo præmittitur talis titulus in tranſlatione cōi: Pſalmus Dauid, qñ terra eius reſtituta eſt ei, & ſecundum hunc titulum Dauid fecit hunc pſal. ſecundum Hebræos verò Moyſes fecit ipſum, vt dictum eſt ſup. in pſ. 89. Sed de hac veritate nō eſt magna vis, vt dictum eſt pſal. præcedenti: ſed magis curandum eſt de materia huius pſal. Et ſecundum hunc titulum dñt doctores aliqui, q̄ pſalmus iſte eſt gratiarum actio ipſius Dauid, qñ debellatis Philiſthæis qui regnum eius inuaſerāt, & alijs gentibus in circuitu qui regnū ſuum moleſtabant, terra ſua fuit reſtituta in pace & quiete. Sed litera huius pſ. non videtur cōcordare, cum dicitur: Nubes & caligo in circuitu eius. & poſt ſubditur: Ignis ante ipſum præcedet, quia in bellis ipſius Dauid contra aduerſarios non legimus apparuiſſe talia ſigna. Item Apoſt. allegat ſcripturam huius pſalmi dictam ad literam de Chriſto, dicēs: Et cum introducit primogenitum in orbem terræ dicit: Et adorēt eū oēs angeli Dei. quod accipitur ex hoc pſalmo, cum dicitur: Adorate eum oēs angeli eius. Apoſtoli. n. allegantes ſcripturam veteris teſtamenti, non ſemper acceperunt eā de verbo ad verbū, ſed ſuffecit eis aliqū accipere ſenſum, quamuis hic nō ſit magna mutatio in verbo, quia in hoc pſal. ponitur imperatiuum ſecundæ perſonæ, cùm dr̄: Adorate. ad Heb. ī. imperatiuum tertiæ perſonæ. Sciendum eſt ēt, q̄ duplex eſt Chriſti aduentus. ſ. in mundū, qui præterijt. & ad iudiciū, qui futurus eſt. Pſ. aūt iſte loquitur de aduentu ad iudicium, & ſic intelligitur Apoſtoli verbum: Et cum introducit primogenitum. i. prædicit introducēdum ad iudicium, ſicut expoſui ibidem. tunc. n. apparebit in ptāte conſtitutus tanquā primogenitus. In primo aūt aduentu apparuit humilis et abiectus. Huic aūt ſnīæ concordat Ra. Sa. in parte dicens, q̄ hic Pſal. loquitur ad futurum, quod vocat tempus Meſſiæ: ſed expectat primū eius aduentum adhuc futurum erroneè, vt frequenter ſupradictum eſt. Patet igitur ſecundum ſnīam Apoſtoli & Ra. Sa. q̄ pſal. iſte ad literam intelligit de Chriſto, nō de Dauid niſi figuratiuè, nec titulus in principio poſitus valet multum ad oppoſitum, quia in Hebræo, & in tranſlat. Hieron. nullus eſt omnino titulus: & ideo videtur iſte titulus appoſitus fuiſſe ab aliquo expoſitore pro ſua voluntate. Dicendum igitur, quòd pſalmus iſte loquitur de aduentu Chriſti ad iudicium diſcuſſionis, ſicut præcedēs de aduentu eius ad iudicium diſcretionis. Et diuiditur in tres partes, quia primò deſcribitur ipſius Chriſti generale dominium. ſecundò aductus ad iudicium, ibi: Nubes. tertiò exultatio fidelium, ibi: Audiuit. Et iſta tria ſe cōſequuntur ad inuicem, vt videbitur proſequendo. Circa primum ſciendum, q̄ Chriſtus in ſua reſurrectione & aſcenſione accepit ſuper omnia creata generale dominium. propter quod dixit in Matth. Data eſt mihi omnis poteſtas &c. & hoc eſt quod dicit:*

Materia pſ. — Heb. 1. b — Aduentus duplex

b Dominus re. *ſcilicet Dominus noſter Ieſus Chriſtus.*

c Exultet terra. *id eſt habitantes in terra, quia Chriſtus per reſurrectionem & aſcenſionem ſuam præbuit alijs ingreſſum ad gloriam.*

d Lætentur inſu. *quia fides catholica prędicata eſt per apoſtolos, alioſq; Chriſti diſcipulos habitantibus in inſulis maris oceani, vt patet de Anglia, & Hybernia, & etiam maris mediterranei, vt patet de Sicilia, & Cypro & pluribus alijs.*

e Nubes & caligo. *Quia ad generale dominium ſequitur extremum iudicium, à quo nō pōt appellari. iō poſt Chriſti dñium hic cōſequenter deſcribitur eius generale iudicium ad quod veniet in magna poteſtate. & hoc eſt quod dicitur: Nubes & cali. &c. Chriſtus aſcendens in cœlum habuit nubem in obſequium, ſecundum quod dicitur in Act. Videntibus illis eleuatus eſt, & nubes ſuſcepit eum ab oculis eorum. & ſubditur: Hic Ieſus qui aſſumptus eſt à vobis in cœlum, ſic veniet ſcilicet ad iudicium. Ex quo innuitur, quod obſequio nubis vtetur, ſecundum quod dicit Luc. Tunc videbunt filium hominis venientem in nube cum poteſtate magna. ideo ſubditur:*

f Iuſtitia & iudi. cor. ſe. &c. *i. correctio orbis procedens à ptāte eius iudiciaria, quę per ſedem deſignatur, eò quòd ſententia iudicis ſedendo datur, erit iuſtitia & iudicium, id eſt recta & irreuocabilis.*

g Ignis ante. *ſcilicet ignis conflagrationis, qui præcedet iudicium.*

¶ a Et inflam-

MORALITER.

✱ b *Dominus regn. &c.* Pſal. iſte loquitur ad literā de ſecundo aduentu Chriſti, ſ. ad iudicium diſcuſſionis, quod erit in fine mundi, & ſic non eſt hic alia ſpiritualis expoſitio requirenda.

A ignis ſanctiſpiritus pcedit: quod ita ait: Ignis charitatis præcedet ante ipſum. Iſte eſt bonus ignis, ſicut & ille gladius bonus, de quo Dominus dicit: Non veni mittere pacem, ſed gladium. Et hic eſt gladius verbi Dei, qui ſeparat carnali affectu malè coniunctos. Ignis verò vrit & inflammat inimicos eius in circuitu, ideſt per totum ardet mundum, quod contra Deum eſt, quo conſumpto apparuerunt fulgura. vnde ſubdit: Alluxerunt. Vel ita de duplici igne agit, qui erit ante ſecundum aduentum Chriſti. ſ. ignis charitatis, qui ardebit in bonis, & ignis iræ, & inuidiæ, qui malos conſumet, vltimus autem ignis, in quem mittendi ſunt mali, non antè, ſed poſt eum erit: iſte verò præit, qui eſt pœna malorum, & ſalus bonorum: cum enim Chriſtus prædicatur, iraſcitur prauus, patitur iuſtus. Ira aduerſarium velut ignis comedit, qui tanquam facula conſumitur: lignum autem viride permanet, ideſt iuſtus, qui ardet charitate. Inimici enim, qui idola colebant, incenduntur, ſi mali ſunt ad conſumptionem, ſi boni ad reparationem.

a *Alluxerunt fulgura.* *Auguſtinus.* Nubes viluerunt forma humana, ſed fulgor mirandus in verbis, vel factis eorum apparuit, & inde mota eſt terra.

b *Fluxerunt.* *Auguſtinus.* Etſi non modò credit paganus: tamen victus eſt.

c *Confundantur.* Hoc iam factum eſt. *Auguſt.* Ceſſat enim iam idololatria. Et erubeſcant, qui adorant lapides, quia mortui.

d *Adorate.* *Auguſt.* Ceſſat ergo adoratio angelorum, ſed adorant. Ipſi mali angeli volunt adorari, boni adorant, nec ſe permittunt adorari. Vel ſaltem hoc exemplo idololatriæ ceſſent.

e *Audiuit & læ.* *Caſſiodo.* Secundò poſt reſtaurationem terræ omnimoda exultatio, quam nec perſecutio interrumpat, oſtenditur. Audiuit Sion, quòd angeli eum adorant, quod annuntiauerunt cęli iuſtitiam, & viderunt omnes populi gloriam eius, & quod confunduntur adoratores idolorum, & inde lætata eſt. Iudæa enim prius credebat ſe ſolam pertinere ad Chriſtum, ſed iam de ſocijs gentibus lætatur, vt de Cornelio fratres gauiſi ſunt, quem Petrus baptizauit.

B

f *Et exultauerunt.* *Auguſtinus.* Audierunt apoſtoli, qui erant in Iudæa fratres, quia gentes receperunt verbum Dei, & lætati ſunt, & magnificabant Deum.

g *Terram & cę. deos.* *Auguſtinus.* Per terrā, & deos, peccatores, & iuſtos accipe. Vel terrenis, & cœleſtibus ſignificat eum imperare.

h *Cuſtodit Dominus.* *Auguſtinus.* Si cum cęperis odiſſe malignum, ſubſequantur perſecutiones, ne timeas, quia cuſtodit Dominus animas ſanctorum ſuorum, de quibus tollendis eſt vltimum genus perſecutionis.

i *Lætitia.* *Auguſtinus.* Non enim verè in miſeria ſunt ſancti, ſpe iam ſalui.

a ¶Id eſt per totum orbem.

† præcedet, & inflammabit

a ¶Ardet quod contra Deum eſt. quo conſumpto apparuerunt fulgura. Et hoc eſt. b ¶Inſuper.

i circuitu inimicos ei9. † Allu-

a ¶Miracula. b ¶Toti mundo.

xerunt fulgura eius orbi

a ¶Corde. b ¶ Terra

terræ, vidit & commota

a ¶Inde. b ¶Quæ idola colebat. c ¶Superbi omnis altitudo contra Deum.

eſt terra. Montes ſicut ce-

a ¶Ignis fuit Deus d[illegible], mollificans eorum corda ad fidem.

ra, fluxerunt à facie Domini, à facie Domini omnis

a ¶ Etiam gentium. b ¶ Quis fid. lium tacet Chriſtum? c ¶Prædicatores omnes quorum cor ſurſum eſt.

terra. Annuntiauerunt cęli

¶ Corde.

iuſtitiam eius, & viderunt omnes populi gloriam eius.

Confundantur omnes qui adorant † ſculptilia, & qui

a ¶Quæ non h[illegible]

glorianturin ſimulacris ſuis.

a ¶Auguſt. Noſter Deus qualis, omem & angeli adorant, vn Deo conuenit adoratio, non etiam angelis ned [illegible] idolis, vel dæmonibus.

Adorate eum omnes angeli

a ¶Quaſi: annuntiabunt cęli, & adorabunt angeli. Et Sion tu &c.

eius: audiuit † & lætata eſt

a ¶Eccleſiæ Iudeæ.

Sion. Et exultauerunt fi-

a ¶Chriſti qui de Iuda: b ¶Quia nō eſt perſonarum acceptor Deus, ſed omnes accipit qui ad eum veniunt. ¶ Quod caecitas contigit in Iſrael

liæ Iudæ, propter iudicia

a ¶Quę iſta iudicia?

tua Domine. Quoniam tu

a ¶Potentia.

Dominus altiſſimus ſuper

a ¶Non Iudęorum tantum Deus, ſed & gentium. b ¶O Chriſte. ¶Expoſitio. ¶Quia ęqualis patri. ¶ Secundum opera.

omnem terram, nimis exal-

a ¶Non modo ſuper malos, ſed & bonos homines. & angelos.

tatus es ſuper omnes deos.

a ¶Et cum talis ergo.

Qui diligitis Dominum, odi-

a ¶De hoc in quo non diligitur Deus. Nemo enim, ut eſt duobus dominis ſeruire.

te † malum: cuſtodit Domi-

a ¶Et ſi corpora moriuntur. ¶ Animam autem non poſſunt occidere.

nus animas † ſanctorum ſuo-

a ¶Diaboli.

rum, de manu peccatoris

a ¶Aug. quod ſi forte quęrens te perdere lucem iſtam, ne cures quia vera lux eſt tibi. hoc eſt. b ¶ Fidei.

† liberauit eos. Lux orta eſt

a ¶Quibus per omnia placet Deus.

iuſto, & rectis corde † læ-

a ¶Ergo. ¶ Per ſpem.

titia, † Lætamini iuſti in

a ¶Non in mundo, in quo preſſuræ. b ¶Lætari. ¶Auguſt. Id eſt laudare eum, quia memor fuit ſanctificare vos quia niſi vellet non gauderetis in illo.

Domino, & confitemini memoriæ † ſanctificationis eius.

e Annuntiauerunt cęli iuſtitiam eius. *quia per ſigna in cœlo apparentia manifeſtabitur iudicis aduentus propinquus.* C

f Et viderunt omnes po. gloriam eius. *quia omnes tam electi, quàm reprobi videbunt Chriſtum in humanitate venientem in poteſtate, & gloria, quæ viſio erit terribilis reprobis, & delectabilis electis, ideo ſubditur:*

g Confundantur. *ideſt confundentur.*

h Omnes qui ad. ſcu. *ideſt omnes idololatræ, qui tunc maximè confundentur, quoniam creaturis attribuerunt cultum ſoli Deo debitum, nō ſolum ab hominibus, ſed etiam ab angelis, ideo ſubditur:*

† Apparuerunt

i Adorate. *ideſt adorate Chriſtum adoratione latriæ: quia eſt verus Deus.*

K Audiuit. *Hic incipit verſus in Hebræo, & in tranſlatione Hieronymi. vbi deſcribitur exultatio fidelium: quia ſicut iudicium extremum erit reprobis terribile, ita iuſtis erit delectabile. vnde dicit Luc. de illo iudicio: Areſcentibus hominibus præ timore, & expectatione, & poſt ſubditur: His autem fieri incipientibus, reſpicite, & leuate capita veſtra, ideſt exhilarate corda veſtra, ſecundum quod exponit Gregor. homilia prima, & hoc dictum fuit apoſtolis pro omnibus electis. Igitur circa hoc primò ponitur exultatio fidelium, ſecundò quoddam correlarium, ibi: Qui diligitis. Circa primum dicitur: Audiuit Siō, ideſt eccleſia, per verbum Chriſti, & apoſtolorum, qui prænuntiauerunt iudicium futurum.*

Diuiſio. Greg. Ho. 1.

l Et lætata. *quia hoc eſt materia exultationis pro electis, vt dictum eſt.*

m Et exultauerunt. *ideſt fideles animę, & electę. & ſubditur cauſa huius lætitiæ, cùm dicitur:*

n Propter iudicia. *Et dicit iudicia in plurali, quia non ſolùm iudicium datum pro gloria electorum erit eis cauſa lætitiæ, ſed etiam iudicium datum pro damnatione reproborum, ſecūdum quod dicitur in pſal. Lætabitur iuſtus, cum viderit vindictam. Et quia tunc omnia Chriſto perfectè ſubijcientur, ideo ſubditur:*

Pſ. 57. b — † iucūdata

o Quoniam tu Dominus altiſſimus ſuper omnem terram. *ideſt ſuper omnes homines, qui in terra naſcuntur.* D

p Nimis exaltatus. *ideſt angelos ſanctos, qui dicuntur dij participatiuè, Dan. Exceptis dijs, quorū non eſt cum hominibus conuerſatio.*

Dan. 2. b

q Qui diligitis Dominum. *Hic vltimò concluditur quoddam correlarium. quia iudicium extremum terribile erit iniuſtis, & delectabile iuſtis, vt prædictum eſt. ideo Pſalmiſta hortatur homines ad iuſtitiam, & ab iniuſtitia retrahit dicens: Qui diligitis Dominū audite malum, ſcilicet culpę, qđ opponitur bonitati diuinæ. Et quòd poſſint peccatum mortale euitare, oſtendit dicens:*

r Cuſtodit Dominus animas ſanctorum ſuorum. *qui in tentationibus recurrunt ad eius auxilium, ſecundum quod dicit Apoſtolus. Fidelis Deus qui nō patietur vos tentari ſupra id quod poteſtis, ſed faciet cum tentatione prouentum, vt poſſitis ſuſtinere. ideo ſubditur:*

1. Cor. 10. c

s De manu peccatoris. *ideſt de manu dæmonis, qui obſtinatus eſt in peccato, & ſemper homines trahere nititur ad peccatum, & quia hæc liberatio fit per gratiam diuinam, ideo ſubditur:*

t Lux orta eſt iuſto. *ideſt lux gratiæ diuinæ.*

u Et rectis corde lætitia. *quia lux gratię eſt quędam arra gloriæ, propter quod repetitur idem, cùm dicitur:*

x Lætamini iuſti in Domino. *quæ eſt lætitia deuotionis.*

† iucunditas

y Et confitemini memoriæ ſanctificationis eius. *gratias agentes de dono gratiæ vos ſanctificantis. Moraliter poteſt exponi pſalmus iſte de quolibet fideli, qui eſt Dei filius per adoptionem, ſicut Chriſtus eſt Dei filius per naturam, & ideo ſicut ad Chriſtum pertinet iudicium diſcuſſionis generale, ita ad quemlibet fidelem pertinet iudicium diſcuſſionis ſingulare propriam conſcientiam diſcutiendo, vt quod ibi inuenerit de malè actis, dictis, & cogitatis, ſic per pœnitentiam puniat, vt pœnam iudicij futuri euadat ſecundum quod dicit Apoſtolus. Si noſmetipſos iudicaremus, non vtique iudicaremur.*

Moraliter — 1. Cor. 11. g

a Pſal-

NIC. DE LYRA.

¶ a Et inflammauit in circuitu inimicos. *quia data ſententia iudicis reprobi illo igne inuoluentur, & ſic in inferno retrudentur.*

b Alluxerunt fulgura. *quia ante iudiciū fient multæ impreſſiones igneæ, & terribiles. ideo ſubditur:*

c Vidit & commota. *id eſt habitantes in ea, qui videntes talia commouebuntur commotione timoris.*

d Mon. ſi. ce. flux. *ideſt fluent, quia loquitur de futuro per modum præteriti propter certitudinem prophetiæ: quia tunc erunt terræmotus magni per loca, ſecundum quod dicit in Matth. ex quibus ruent montes.*

e Annun-

VNiVERSIDAD DE SALAMANCA
GREDOS USAL.ES

a *Pſalmus Dauid.* *Caſ.* Tertius pſalmus eorum qui de vtroque aduentu agunt, in quibus eſt cauſa ſpei per miſericordiam primi aduentus, & timoris per iudicium ſecundi hæc etſi ſæpe iterentur, tamen ſemper noua pro verborum & ſententiarum varia deſcriptione.

Super pſ. 97

GL O. ORD. PSAL. XCVII.

Cantate Domino *Caſ.* Primò ait, de oſtenſione ſaluatricis dextræ.

Vbi ſuprà.

c *Salua.* *Aug.* Maius eſt quam totum orbem à morte æterna erexit, quã quòd mortuos ſuſcitauit.

Enar. pſ. 97 tom. 8.

d *Sibi.* *Aug.* Multi ſaluantur corporaliter, ſed ſibi non ei, qui accepta corporali ſanitate laſciuiunt, ſed qui per fidem intus ſanantur, ei ſanantur, vel ſe ſaluant.

† Dñs ſanauit ei

e *Salutare iuſtitiam.* *Aug.* Qui ſaluat, & iuſtificat.

f *Reuelauit.* *Aug.* Futura ſub velamine prædixerunt prophetę: ſed velamē ablatum eſt, cùm veritas de terra orta eſt.

† ante conſpectum

g *Miſericordiæ & veritatis.* *Aug.* Miſericordia eſt quod promiſit, hãc ſequitur veritas, quia reddidit. Sed cui? Iſraeli, i. qui modo per fidem videt veritatem, pòſt per ſpeciem.

† Iacob

h *Omnes.* *Auguſt.* quia non quibuſdam tantum datus eſt Chriſtus.

i *Iubilate.* *Caſ.* Secundò dicit omnibus modis laudandum eſſe, & annuntiandum, quia venit iudex.

K *Ductilibus tubæ corneæ.* *Aug.* æreis, quæ tundendo producuntur. i. qui tribulati proficiunt, & ſonant laudes Dei. Cornu verò carmen excedit, & ſic fit firmũ, & capax vocis. Is eſt qui affectus carnis ſuperat, & libidines, qui non ſapit terram, ſed quæ ſurſum ſunt: qui in carne quidē ambulat, & non ſecundum carnē militat, vt cornu carni hæret, & eã ſuperat. *Hiero.* In tubis ductilibus, argenteis more Iudęorũ. Myſticè productis ſub malleo vniuerſæ terrę i. diabolo. *Aug.* Tribulatio, tunſio eſt: profectus, productio: talis tuba erat Iob. vnde, quaſi tuba inſonuit, dicens: Dominus dedit, Dominus abſtulit.

† vniuerſa · † Deo · F · *Myſticè* · *Iob 1. d* · † terræ & oẽs inhabitãtes in ea

l *Moueatur.* *Augu.* i. indulcetur mare legis ligno crucis in eo poſito. Et plenitudo

a Pſalmus Dauid XCVII.

¶ Vita & lingua.

b CANTATE Domino can- a b

a ¶ De incarnatione Chriſti & hominis redemptione. b ¶ Quia nihil tale mundus audiuit. c ¶ Vnde?

ticum nouum: quia c d

a ¶ Non ſolum quæ communia ſunt, ſed & hoc ſingulare, ſ. quòd Sal. b ¶ Non dicit quid, ſed intelligimus orbem terræ quod fuit magnum miraculum. c ¶ Deo. d ¶ Chriſtus pro mira operatione.

c d mirabilia fecit. † Saluauit ſibi dexte- e f

a ¶ Ideſt Chriſtus, pro fortitudine.

ra eius, & brachium ſanctum eius.

a ¶ Vbi ea eſt? dextera vel brachium. b ¶ Quod & brachiũ & dextera, id eſt Chriſtus, eo quòd ſaluat. ¶ Quibus?

e Notũ fecit Dominus ſalutare ſuum, g h

a ¶ Non hic, vel illic, ſed. b ¶ Non ſub velamine.

f † in conſpectu gentium reuelauit iu- i

a ¶ Ideſt ſalutare, eo quòd iuſtificat. b ¶ Aliàs: Memor fuit. c ¶ Vt homo factus liberaret.

g ſtitiam ſuam. Recordatus eſt miſe- k

a ¶ Quando eum facie ad faciem videbunt.

ricordiæ ſuæ, † & veritatis ſuæ do-

a ¶ Videnti Deum. b ¶ Ne putes Iſrael vnam gentem, ſubdit. ¶ Mente c ¶ A termino ad terminum.

mui Iſrael. Viderunt omnes † ter- l

a ¶ Ie ium. b ¶ Ergo. ¶ Vbi defecit locutio. ¶ Voce ſine verbis.

h mini terræ, ſalutare Dei noſtri. Iubi- m n

a ¶ Quia omnes viderunt. b ¶ Verbis. ¶ Vbi va'et locutio.

i late Domino † omnis terra, cantate o

a ¶ Corde b ¶ Opere. c ¶ Quibus modis?

& exultate & pſallite. Pſallite Do- p q

a ¶ Actu carnis, id eſt mortificatione eius. diuina opera facite, paſcendo pauperes. b ¶ Caſ. eadem præpoſterata, ſubiungit vt quoduis eorum prius fiat totum ad eum pertineat.

mino † in cithara, in cithara & voce

a ¶ Vt ſint prædicatores. b ¶ Productis & proficientibus ſub malleo diaboli. c ¶ Ita vt alijs ſonent, & in ſeipſis vitia carnis doment.

k pſalmi, in tubis ductilibus, & voce tu- r s

a ¶ Aug. vobis ita agentibus, quid erit tubis ſonantibus? aures Dei delectantur, fluctus maris excitantur.

bæ corneæ. Iubilate in conſpectu regis t

a ¶ Prædicit, non optat: apoſtolis. n. prædicantibus quaſi tubis motum eſt mare ſeculi, & increuerunt fluctus perſecutionum.

l Domini, moueatur mare & plenitudo u x

a ¶ Exponit mare & ple.

eius, orbis † terrarum, & qui habi- y z

a ¶ Illis perſequentibus pleni ſpiritu Dei gaudebunt operibus.

tant in eo. Flumina plaudent manu, a

rum, vt ſuprà dictum eſt. & ſecundum hoc pſ. iſte & 95. ſunt circa eandem materiam. vnde & ſimiliter incipiunt & magnam habent conuenientiam non ſolum in ſententia, ſed etiam in verbis. Bene enim reperiuntur pſal. plures de eadem materia facti, non ſolum à pluribus autoribus, ſed etiam ab vno autore, vt in ſuperius dictis patuit in pſal. ipſius Dauid. Igitur ſecundum hoc pſal. iſte in duas partes diuiditur. In prima ponitur gratiarum actio de beneficio incarnationis, in ſecunda de beneficio iudicij diſcretionis: quo electi ſunt ad fidem vocati. ſecunda ibi: Iubilate Domino oĩs terra. Circa primum dr̃:

G

a Cantate Domino, ſ. Ieſu Chriſto.

b Canticum no. tanquam autori noui teſtamenti, in cuius ortu nouum canticũ cantauerunt angeli.

c Quia mi. fecit. naſcendo, languidos curando, mortuos ſuſcitando, reſurgendo, & aſcendendo, & Spiritumſanctum in ſigno viſibili mittendo, quo ſimplices, & illiterati ſunt notitia ſcripturarum illuminati, & linguis omnium loquebantur.

d Saluauit. i. ſalutem fecit.

e Sibi. hoc eſt ad honorem ſuum, ſcilicet Dei patris.

f Dextera eius. id eſt Chriſtus Dei patris filius, qui dicitur eius virtus. *Apoſt.* Prędicamus Chriſtum Dei virtutem, virtus autem conſiſtit in parte dextera. propter quod & frequenter dextera nominatur in ſcriptura. Similiter Chriſtus brachiũ Dei dicitur. *Eſa.* Domine quis credidit auditui noſtro, & brachiũ Domini &c. Quæ ſcriptura intelligitur ad literam de Chriſto, vt plenius oſtendetur Domino concedente, quando ad locum illum veniemus.

g Notum fecit Dominus. i. Deus pater.

h Salutare ſuum. i. filium ſuũ pro ſalute mundi humanatũ, & ſic viſibilem factum.

i In conſpectu gentium. i. fidem catholicam iuſtificantem, quæ per prædicationem apoſtolorum, & aliorum Chriſti diſcipulorum publicata eſt gentibus diſperſis per orbem terrarum.

H

K Recor. eſt mi. & ue. i. promiſſionis factæ pr̃ibus eius, ſicut promiſſum fuit Abrahæ: Benedicētur in ſemine tuo &c. quę promiſſio miſericorditer, et veraciter impleta eſt in Chriſto nato de ſemine Abrahæ per Iacob, qui alio nomine dictus eſt Iſrael, et quia effectus huius promiſſionis extenſus eſt ad omnes gentes, ideo ſubditur:

l Vide. oẽs ter. terrę. i. per fidem cognouerunt, & per miracula coram eis facta.

m Salu. Dei. i. dñm nr̃um Ieſum Chriſtũ, per quem eſt ſalus hoĩum, ſecundum quod dr̃ in Act. & non eſt in aliquo alio ſalus.

NICOLAVS DE LYRA.

PSALMVS XCVII.

Cantate Domino. *Huic pſal. præmittitur talis titulus in Hebræo, & in tranſlatione Hiero. Pſalmus ſine aliqua additione, & ſic per titulum iſtum non apparet autor pſal. nec eius materia. Secundum Hebræos Moyſes fecit pſalm. iſtum, vt dictum eſt ſuprà pſal. 90. ſecundum Aug. verò Dauid fecit hunc pſalm. & omnes alios, ſed de hac varietate non eſt magna vis, vt dictum eſt pſal. 95. De materia verò huius pſalm. dicit Ra. Sa. Hebræus, quod pſal. iſte loquitur de tēpore futuro, per quod intelligitur tempus Meſſiæ quòd Iudæi expectant futurum, in quo dicunt multa mirabilia fienda per regem Meſſiam, ideſt Chriſtum, & ſecundum hoc dicitur in princ. huius pſal. Cantate Domino canticum nouum. quia mirabilia fecit, ideſt faciet, ſecundum ipſum, quia ſcriptura hic loquitur de futuro per modum præteriti propter certitudinem prophetiæ. tempore enim quo factus eſt pſal. iſte Chriſtus erat venturus in mundum, ſed mirabilia iſta quæ dicit fienda, iam ſunt facta in aduentu Chriſti: quia quòd Dei filius in humana natura apparuit, virgo concepit, & peperit, & cætera mirabilia, quæ Chriſtus fecit, non ſolum ſunt mirabilia, ſed etiam mirabiliſſima, & ſecundum hoc do. noſtri exponũt pſal. iſtum de duplici aduentu Chriſti, ſcilicet in mundum, & ad iudicium generale, & vltimum, quod vocatur iudicium diſcuſſionis. Sed ſaluo meliori iudicio videtur mihi, quod conuenienter poteſt exponi de aduentu Chriſti in mundum, & de iudicio diſcretionis, quod incepit à tempore prædicationis Chriſti, & apoſtolorum, vt*

Materia pſ.

n Iubilate. *Hic incipit verſus in Heb. & in tranſla. Hiero. vbi ponit inuitatio grãrũ actionum pro iudicio diſcretionis, quo electi ad fidem & gratiam ſunt vocati, cùm dicitur: Iubilate Domino omnis terra. quia de omnibus terræ partibus aliqui ſunt vocati.*

o Cantate. *ideſt laudate in cordibus veſtris interius.*

p Et exultate. *ideſt ſignis deuotionis exterius.*

q Et pſallite. *recitando ore pſalmos à prophetis ad Dei laudem factos. Et quia iſte pſal. tempore vet. teſt. cantabatur à Leuitis pro expectatione dicti beneficij, qui talia cantabant non ſolum vocibus humanis, ſed et muſicis inſtrumentis, ideo ſubditur: Pſallite Domino in cithara, &c.*

r In tubis ductilibus. *ideſt cum martello factis.*

s Et uoce. *q. aliqñ vtebant inſtr̃is de cornibus animalium factis, maximè in feſto tubarum, quod celebratur in principio ſeptimi menſis.*

t Iubilate in con. *ſ. Chriſti, qui eſt rex regum & Dñs dominantium.*

u Moueatur mare. *ad eius reuerentiam. quod factum fuit quando pedibus eius ſe calcabile præbuit.*

x Et ple. eius. *ideſt habitantes in inſulis maris, quorum multi conuerſi ſunt ad fidem, vt dictum eſt pſal. præced.*

y Orbis terrarum. *&, pro ideſt.*

z Qui habitant in eo. *quia non ſolùm de inſulis maris, ſed etiam de terris omnibus aliqui ſunt conuerſi ad fidem.*

a Flu. plau. *i. habebunt occaſionem exultationis, ſi haberent ſenſum, & hoc fuit impletum, quando Chriſtus tactu ſuæ ſanctiſſimæ carnis vim regeneratiuam dedit aquis in baptiſmo.*

¶ a Simul

MORALITER.

✠ a *Cantate Domino.* Pſalmus iſte loquitur de aduentu Chriſti ad iudicium diſcretionis, ſicut & Cantate primum, & ideo de alia expoſitione ſpirituali pertranſeo, ſicut in illo.

plenitudo eius, vniuerſa legis ſacramenta. Orbis terrarum, Gentilitas ad conuerſionem moueatur. Qui habitãt, vt quæ figuratè dixit, de hominibus accipias. Vel mare. i. ſeculũ, moueatur terrore iudicij, vbi impij timent. Plenitudo, multitudo hominum peccatis plena, quia ibi multa peccata. Orbis: quia ipſe vertetur in nouam faciem, ſed Flumina &c.

A

a *Terram.* *Caſſiod.* Id eſt omnem peccatorem.

b *Orbem terrarum.* omnes terrenos.

c *In iuſtitiam.* *Aug.* Quia non meruerunt miſericordiam.

d *Populos in æquitate.* *Caſſ.* fideles de Iudęis, & gentibus, qui capient ęqua meritis.

a ¶ In idipſum. b ¶ Boni gaudent veniente iudice, mali contremiſcent.

ſimul, montes exultabunt à † cõſpe- a

a ctu Dñi, quoniam venit iudicare terram. b

a ¶ Aug. Gaudent, quia non iniuſte iudicabit, ſub ignaro vel ce vel iniquo bonus timeret. ¶ Nunc tãtum malus timeat neceſſe eſt. ¶ Alias, terræ.

b c Iudicabit orbem terrarum in iuſti- c

d tia, & populos in ęquitate.

† facie

NIC. DE LY. PSAL. XC. C

¶ a Simul montes exultabunt à conſpectu Domini. *i. cauſa exultationis erunt, quod fuit impletum, quando Chriſtus in montibus legē euangelicam prædicauit, & ibi miracula fecit, vt habetur in Matth. 5. & in pluribus locis. & quia per ſuam prædicationem cœpit vocare electos ad fidem, quod pertinet ad iudicium diſcretionis. ideo ſubditur pro cauſa predictę exultationis, ſeu gratiarum actionis.*

Matth. 5. a · Iohan. 6. a

b Quoniam venit iudicare terram. *Et quia iſtud iudicium eſt iuſtum, quamuis ſit nobis occultum, ideo ſubditur:*

c Iudicabit orbem terrarum in iuſtitia. *Pſal. iſte moraliter poteſt exponi eodem modo, ſicut & 95. quia ſunt de eadem materia, vt dictum eſt in principio huius pſal.*

GLO. ORDIN.

a *Pſalmus Dauid.* *Aug.* Propheta deſcribit Chriſtum Regem bona dantem, cui antiqui ſeruierunt. his tribus tres admonitiones ſubiicit: Monet, vt Chriſtum tanquam Deum adoremus, & velut Regem exaltemus. Hæc autem de Chriſto futura ſub velamine prædixerunt prophete, vt quibuſdam figuris rerum tegerent ſententias ſuas. Sed velamen ablatum eſt, cùm veritas de terra orta eſt, & iuſtitia de cœlo proſpexit.

GLOS. ORDINARIA. PSAL. XCVIII.

Dominus regnauit. *Caſſ.* De potentia & regno Chriſti, vt in homine adoretur. *Caſſ.* Oſtendit Chriſtũ regnantem, & (quicunque repugnet) altum ſuper omnes, vnde ei cedere monet.

c *Iraſcantur populi.* *Caſſ.* Irriſio. Securè concedi poteſt, vt iraſcantur, quia nõ ſunt vltrà nocituri, permittēdo dicit, non imperando.

d *Sedet ſuper.* *Caſſ.* Contra eum nihil poteſt terra, etſi ipſe fuit in terra, vbi paſſus eſt iram populi.

B e *Cherubim.* *Aug.* Plenitudo ſcientiæ legis, quæ eſt ſedes Dei, erit & in te, ſi charitatē habueris, cõtra quam nihil põt irati. Quid. n. terra contra cęlum?

f *Do. in Sion.* *Aug.* Si nõ intelligis, quid eſt ſuper cherubim, hoc vide, quia in Siõ magnus. Siõ eſt anima, quæ Deũ ſpeculatur.

g *In Sion magnus.* *Caſſ.* Quis Dominus exponit. In Siõ natus. Magnus, ne pro paſſione vileſcat. Vel tamen Dominus magnus in Sion Iudæorum, & ſuper populos gentium.

h *Magno.* *Aug.* Paruum erat, quando iraſcebantur. i. paucis diffamatum, ſed iam in omni terra dilatatum.

i *Terribile.* *Aug.* Quia etſi crucifixus, prædicatur iudex venturus, & non errabit in iudicio.

K *Et honor Regis.* *Caſſ.* Exponit quomodo debent cõfiteri. Honor regis, eſt glorioſa prædicatio, iudiciũ diſcretionē exigit, non leui voluntate colēdus eſt, ſed fixa deliberatione, quod ab ipſo eſt. vnde ſubdit: Tu paraſti direc. Vel, honor regis eſt damnatio nocentium. vnde Regis gloria augetur.

a In Iacob

a Pſalmus Dauid XCVIII.

a ¶ Chriſtus cum poſt reſurrectionē prędicaretur. irati ſunt qui colebãt idola. b ¶ Si pri' humilis ¶ Vel hic.

b DOminus regnauit, a

a ¶ Quia inde bona. ¶ Quantumcunque velint.

c iraſcantur populi: b

a ¶ Ille regnauit. ¶ Vel ſedes. b ¶ Angelicas poteſtates. c ¶ Idem quod iraſcantur populi.

d e qui ſedet ſuper cherubim † moueа- c d

a ¶ Eccleſia. ¶ Si tu es de eccleſia & in te magnus ſuper omnes qui iraſcuntur.

f g tur terra. Dominus in Siõn ma- e

a ¶ Gentium.

gnus, & excelſus ſuper omnes popu

a ¶ Iam ergo & ipſi populi qui prius blaſphemi. b ¶ Famæ & gloriæ tuæ. c ¶ Iam.

h los. Confiteantur nomini tuo ma- f

a ¶ Ipſum nomen. ¶ Potentia qua punit. b ¶ Bonitate qua parcit.

i gno, quoniam terribile & ſanctum g h

a ¶ Ne quis de miſericordia præſumat quia cuique reddet pro meritis. ſi ergo quæritis iuſti eſſe, iuſtũ eſt qui facit, quia diligit. vnde ſubdit: Tu paraſti &c.

k eſt, & honor regis iudicium diligit. i k

quam debellatis Philiſteis, & alijs contra regnum eius inſurgētibus, ipſe adduxit arcã Domini in monte Sion intra tabernaculum, quod ei tetenderat, & conſtituit ibi ſacerdotes, & Leuitas ad cultum Dei celebrãdum, & ſecundum hoc pſal. iſte in duas partes diuiditur, quia primo Dauid incitat populum ad cultum diuinũ. ſecundò ad hoc recitat exempla ſanctorum patrum, ibi: Moyſes. Prima in duas, quia primò Dauid declarat cõſtitutionem ſui regni. ſecundò inducit ad laudem Dei, ibi: Confiteantur. Circa primum dicit.

1. Par. 15. a · Diuiſio

a Dñs regnauit. *i. regnare me fecit. per talem modum dicit Dominus ad Abraham: Nunc cognoui, quod timeas Deum. i. cognoſcere feci. Quòd enim Dominus fecerit regnare Dauid, patet in Reg. Hęc dicit Dominus exercituum: Ego te tuli de paſcuis ſequētem greges, vt eſſes dux ſuper populum Iſrael: propter quod regnum Dauid dicitur regnum Dei. 1. Paral. Seditq; Salomon ſuper ſolium Domini in regem pro Dauid patre ſuo.*

Gen. 22. c · 2. Reg. 7. b · † commoueatur. · 1. Par. 29. f

b Iraſcantur populi. *Quia Philiſtei audita vnctione Dauid fuerunt irati, & conati ſunt regnum eius deſtruere. & ſimiliter alienigenę, qui erant in circuitu Iudęæ, ſed quia fuerunt debellati à Dauid magis virtute diuina, quàm humana, ideo ſubditur:*

2. Reg. 5. c

c Qui ſedet ſuper Cherubim. *Hoc dr̃, quia propitiatorium ſuſtentabatur ab ipſis Cherubim, vt dictum fuit in Exo. et dicebatur ſedes Dei, eò quòd inde dabantur diuina reſponſa.*

Exo. 25. b · D

d Moueatur terra. *In tranſlatione Hieron. habetur: Concutiatur terra, id eſt habitantes in terra inimicorum noſtrorum concutiantur timore, & nobis ſubijciantur. Et quòd hoc ſit decens fieri allegat, dicens:*

e Dominus in Sion magnus. *i. ille qui à nobis colitur in monte Sion, eſt magnus Dominus: Et excelſus ſuper omnes populos.*

f Confiteantur nomini tuo magno. *Hic conſequenter Dauid inducit populum ad cultum Dei dirigens ſermonem ad Deum, dicens:* Confiteantur nomini tuo magno. *Confeſſione debitę laudis.*

g Quoniam terribile. *Id eſt venerabile, ſicut in Gen. Quàm terribilis eſt locus iſte, &c.*

Gen. 28. d

h Et ſanctum eſt. *Formaliter, & effectiuè, quia omnis ſanctificatio fit in Dei nomine.*

i Et honor Regis. *In Hebręo, & in tranſlatione Hieron. habetur: Et imperium regis, & in idem redit, quia obedire imperio Dei, eſt eum honorare.*

K Iudicium diligit. *Id eſt ęquitatem, ſicut patet in veteri, & nouo teſtamento, vbi eam fieri præcepit.*

¶ a Tu paraſti

NIC. DE LYRA. PSAL. XCVIII.

Dominus regnauit. *Huic pſal. nullus ti. pręponitur in Hebræo, nec in tranſlat. Hieron. Dicunt autem Hebręi, quod Moyſes fecit ipſum, vt dictum eſt pſal. 90. Sed hoc non videtur verũ, quia in hoc Pſal. dr̃: Moyſes, & Aaron in ſacerdotibus eius, &c. & ſubditur: Ipſi inuocabant Dominum, & exaudiebat eos, & ſic autor huius pſal. videtur loqui de ipſis tanquam de præteritis: propter quod pſal. iſte videtur eſſe factus non ſolum poſt tempus Moyſi, ſed etiam poſt tempus Samuelis, & ideo doctores noſtri dicunt ipſum eſſe factum à Dauid, qui Samueli ſuperuixit, & dicunt, quod fecit pſal. iſtũ de regno Chriſti. Sed ſaluo meliori iudicio iſta expoſitio videtur mihi magis myſtica, quã literalis: quia in hoc pſal. fit inuitatio ad Dei cultum ſecundum modum veteris legis, vt patebit proſequendo, qui modus non habet locum in Chriſti regno. Ra. Sa. verò dicit, quod pſal. iſte loquitur de regno Meſſię, qui debellaturus eſt reges Gog & Magog, & multos alios populos cum eis, ſecundum quod videtur prætendere dictum Ezech. & tunc regnum mundi pacificè obtinebitur à Iudæis. Sed hoc dictum eſt erroneum: Tum quia ſecundum dictum Aug. de ciuit. Dei. 11. cap. & aliorum ſanctorum, Gog & Magog, de quibus loquitur Ezechiel, non ſunt aliqui populi determinati: ſed ſunt perſecutores eccleſię à diabolo ad hoc inducti, & inducendi, maximè circa finem mundi. Igitur ſaluo meliori iudicio pſal. iſte mihi videtur eſſe factus à Dauid ad inuitandum populum ad diuinum cultum: de quo fuit valde ſolicitus, vt patet 1. Paralip. & 2. Reg. & hoc fuit poſtquam*

MORALITER.

✠ a *Dominus regnauit.* Sicut dixi in expoſitione literali, pſalm. iſte loquitur ad literam de regno Dauid, qui fuit figura Chriſti: propter quod exponendus eſt ſpiritualiter de regno Chriſti, ſic: *Dominus regnauit.* i. Ieſus Chriſtus ad patris dexteram exaltatus. Mar. Aſſumptus eſt in cœlum, & ſedet à dextera Dei.

Marc. 16. d

b *Iraſcantur populi.* i. Iudæi, & Imperatores Romani, qui conati ſunt multipliciter extinguere nomen Chriſti. Et ponitur hic optatiuus pro indicatiuo, cùm dicitur: *Iraſcantur populi.*

c *Qui ſedet ſuper Cherubim,* i. ſuper ordines angelorum, non ſolum inquantum Deus, ſed etiam inquantum homo.

d *Moueatur terra.* Id eſt habitantes in ea. ad credendum tibi & fideliter ſeruiendum.

e *Do. in Sion ma. & exc. ſu. om. po.* ſ. in eccleſia triũphãte & militãte.

f *Confiteantur nomini tuo magno.* Confeſſione laudis.

g *Quoniam terribile.* Scilicet malis.

h *Et ſanctum eſt.* Bonis.

i *Et honor Regis.* Chriſti.

K *Iudicium diligit.* Id eſt executionem iuſtitiæ requirit.

 ✠ a *Tu paraſti*

VNIVERSIDAD DE SALAMANCA
GREDOS USAL.ES

a *In Iacob. Aug.* Non ſolum patriarcha, ſed populo, quem

E ſignificat.

Vbi ſupra. b *Tu feciſti.* Hæc quæ alius non poſſet.

Vbi ſupra. c *Exaltate Dominum Deum noſtrum. Caſſ.* Secunda pars monet adorare eum, quia patres eius fuerunt. Quaſi quia hæc fecit nobis, ergo Exaltate.

d *Scabellum. Aug.* Terra ſcabellum pedum eius dicit ſcriptura: hæc ſine impietate à verbo Dei aſſumpta adoratur, & quia nemo carnem eius dignè manducat, niſi prius adoret, ſed non terram intuetur, qui adorat, ſed illum potius, cuius ſcabellum eſt, per quem adorat: vnde ſubdit, quoniã ſanctus eſt, in cuius honore ſcabellũ adorat. († æquitaté)

e *Pedum eius. Caſſ.* Pedes, indefecta ſtabilitas deitatis.

f *Sanctum eſt.* Vt diſcernat corpus à deitate, etſi vna perſona.

g *Moyſes. Caſſ.* Sacerdos, quia ſi non hoſtias, vota populi obtulit, & pro populo ſupplicauit.

h *Columna. Caſſ.* Fortitudo, & decor domus. In hac ſpecie loquebatur, quę nunciabat eccleſiam, vel carnem, ſed tunc in nube, modo apertè per filiũ. († in his)

i *Nubis loquebatur ad eos. Caſſ.* Ad eos ergo tunc in nube, qui iam nobis loquitur in ſcabello, id eſt in carne aſſumpta apertè.

K *Teſtimonia eius, & præcepta. Caſſ.* Teſtimonium, eſt per ſigna aliqua præcedentis rei poſita ſignificatio. vnde ſæpe in lege dicitur: Hoc erit vobis in teſtimonium. Præcepta ſunt ſicut præcepta legis per Moyſen data. († Quia † præcepta)

l *Propitius fuiſti eis. Aug.* Non dr̃ niſi peccatis, propitius ignoſcendo, propitius & vlciſcendo. ecce etſi tãti eſſent iſti, aliquid tamen habebant peccati. vnde addit, in omnes adinuentiones.

m *Vlciſcens in omnes &c.* Ne humana elatio ſurriperet. vnde: Datus eſt mihi ſtimulus carnis meæ. († illis & vindicans in omnes affectiones. 2. Cor. 12. c)

F n *Adinuentiones eorum.* Alias, affectiones. *Aug.* quas ſolus Deus nouerat in cordibus eorum: vnde pœna eis pati eos cum quibus erant: pro quorum peccatis quaſi ſuis dolebant per charitatem. Non enim fuit, (vt à pleriſq; putatur) Moyſi pœna non intrare in terram promiſſionis, in quam & miſeri intrauerunt: ſed figura, quod qui ſub lege eſſent, & ſub gratia eſſe nollent, non intrarent in requiem.

a ¶Tortis. b ¶Has ſcilicet. c ¶Aug. Vt diſcernamus inter bonum & malum.

Tu paraſti † directiones, iudicium,

a ¶Cum bonum ſequimur, malum vitemus.

& iuſtitiam in Iacob tu feciſti. Ex-

a ¶[illegible] b ¶Chriſtum ſecundum quod Deus. ¶Qui [illegible] & iuſtitiam in vobis.

altate Dominum Deum noſtrum,

a ¶Tunſque exaltate ut adoretis: & hoc eſt. b ¶Corpus Chriſti, ſed propter ipſum cuius eſt.

& adorate ſcabellum pedum eius,

a ¶Alias, ſancta eſt. b ¶Magni iſti qui cum prædicaretur. ¶Legislator.

quoniam ſanctum eſt. † Moyſes

a ¶Summus ſacerdos. b ¶Hos imitamini. c ¶Chriſti.

& Aaron in ſacerdotibus eius, &

a ¶Qui de Ephraim. Vnde non fit ſacerdos, & ideo inter inuocantes ponitur, non inter ſacerdotes.

Samuel † inter eos qui inuocant

a ¶Iam tunc. b ¶Chriſtum.

nomen eius. Inuocabant Domi-

a ¶Qui nunc loquitur in homine. b ¶Tantum vale: ſyncera oratio.

num, & ipſe exaudiebat eos, in

a ¶Per figuras in nube oſcura, ſed illa dicta quendam manifeſtum deſignant, ſcilicet Chriſtum.

columna nubis loquebatur ad eos.

¶Qui tanti erant.

† Cuſtodiebant teſtimonia eius,

& † præceptum † quod dedit il-

¶Idem.

lis. Domine Deus noſter tu † ex-

a ¶Caſſ. In iuſtis petitionibus. b ¶Caſſ. Condonando eis ne noceant peccata in futurum.

audiebas eos, Deus tu propitius

a ¶Auguſt. Quod eſt propitiatio: caſtigando ne ſemper peccare delectet.

fuiſti † eis, & vlciſcens in omnes

a ¶Ergo. ¶Quia blanditur & cæditur pater.

adinuentiones eorum. Exaltate

a ¶Secundum quod Deus. b ¶Dominum, ſed non præter montem eius. Hic eſt lapis paruus, qui ſicut Daniel dicit: Creuit in montem magnum, & impleuit totam faciem terræ. præciſus, id eſt natus de monte, id eſt gente Iudæorum quæ colebat vnum Deum, ſine manibus, id eſt opere hominum, quia de Virgine ſine virili ſemine conceptus.

Dominum Deum noſtrum, & ado

¶In corpore.

rate in monte ſancto eius, quoniam ſanctus Dominus Deus noſter.

n In columna nubis loquebatur ad eos. *Hoc inuenitur ſcriptum de Moyſe & Aaron in pluribus locis, & idem credendum eſt de Samuele, eò quòd hic dicitur, & maximè. quia Deus cœpit loqui cum eo à iuuentute. Et cauſa huius exauditionis ſubditur, cùm dicitur:* G

o Cuſtodiebant teſtimonia eius. *Quantum ad iudicialia, & ceremonialia, quæ dicuntur quędam Dei teſtimonia.*

p Et præceptum quod dedit illis. *Id eſt præcepta moralia, quæ magis propriè dicuntur pręcepta. Et ponit hic ſingulare pro plurali, eo modo, quo dicitur in Exo. Venit muſca grauiſſima, id eſt muſcę.*

q Domine Deus noſter. *Repetitio eſt eiuſdem ad maiorem affirmationem.*

r Et vlciſcens in omnes adinuentiones eorum. *i. puniens defectus eorũ, qui non procedebant ex inſtinctu tuo, ſed magis ex eorum arbitrio, ſicut patet de Moyſe, & Aaron, in Num. vbi dicitur propter aquas contradictionis. Dixitq́; Dominus ad Moyſen, & Aaron: quia non credidiſtis mihi, vt ſanctificaretis me coram filijs Iſrael, non introducetis hos populos in terram, quam dedi patribus eorum: quia in pœnam huius fuerunt morte præuenti,*

s Exaltate. *Id eſt laudibus extollite.*

t Dominum. *Ratione generalis gubernationis.*

u Deum. *Ratione creationis.*

x Noſtrum. *Ratione cultus ſpecialis.*

y Et adorate in monte ſancto eius, quoniam ſanctus Dominus Deus noſter. *Id eſt in monte Sion, qui iam erat diuino cultui applicatus: quia ibi erat arca teſtamenti ad myſterium à Leuitis, & ſacerdotibus celebrandum, vt prædictum eſt. Myſticè exponitur pſalmus iſte de Regno Chriſti, quod accepit in ſua reſurrectione, & aſcenſione. Quod quidem regnum principes Iudęorum irati, conati ſunt deſtruere, & poſtea principes Romani voluntariè ſubmiſerũt colla Regno Chriſti à tempore Conſtantini, & Iudæi in ſeruitutem Chriſtianorum principum ſunt redacti. Hoc igitur Dauid in ſpiritu pręuidens per regnum ſuum figurari introduxit Chriſtum regnantem, dicens: Dominus regnauit &c. & ad eius laudem inducit populum catholicum ad hoc adducens exempla antiquorum patrum, qui de regno Chriſti lætitiam habuerunt, & deuotione lætati ſunt. Vnde & Saluator dicit de Abraham: Abrahã pater veſter exultauit, vt videret diem meum, vidit, & lętatus eſt. Hanc autem expoſitionem in particulari non proſequor, quia diffusè tradita eſt in gl. ſuper pſal. quę vbique habetur, & in expoſitionibus aliorum doctorum.* H

NIC. DE LYRA.

¶ a Tu paraſti directiones. *i. præcepta moralia, quę dirigunt in finem vltimum. Matth. Si vis ad vitam ingredi, ſerua mandata.* (Matth. 19. c)

b Iudicium. *Id eſt pręcepta iudicialia.*

c Et iuſtitiam. *Id eſt ceremonialia, quæ dicuntur iuſtificationes in ſcriptura veteris teſtamenti.*

d In Iacob tu feciſti. *Ad hæc enim tria genera pręceptorum reducuntur omnia mandata quæ dedit populo Iſrael in monte Sinai: ideo ſubdit Dauid:*

e Exaltate. *i. quantùm poteſtis laudibus extollite.*

f Dominum Deum noſtrum. *Pro recognitione ſuorum beneficiorum.*

g Et adorate ſcabellum pedum eius. *i. ante ſcabellum pedum eius: & iſtud ſcabellum dicebatur arca teſtamenti, quæ erat ſub propitiatorio, ita quòd propitiatorium erat quaſi ſedile Dei, & arca teſtamenti tanquam ſcabellum illius ſedis, ſicut dictum fuit in Exo.* (Exo. 25. b)

h Quoniam ſanctum eſt. *Dicebatur enim arca ſancta, eò quod ſancta continebat, ſcilicet tabulas digito Dei ſcriptas, & virgam Aaron, & vrnam auream manna plenam.*

i Moyſes & Aaron in ſacerdotibus eius. *Hic ad propoſitum adducitur exemplum ſanctorum patrum, cùm dicitur:* Moyſes & Aaron in ſacerdotibus eius. *Hoc eſt, fuerunt inter ſacerdotes Deum colentes: quod patet de Aaron, quia fuit ſummus ſacerdos, ſimiliter Moyſes officio ſacerdotali vſus eſt in conſecratione Aaron, & filiorum eius, vt dictum fuit in Exo.* (Exo. 25. aat; Leuit. 8. a)

K Et Samuel inter eos qui inuocant nomen eius. *Pręerat enim cuneo prophetarum Dominum colentium.* (1. Reg. 19. d)

l Inuocabant Dominum. *Humiliter & deuotè.* (Exo. per totũ, & alibi.)

m Et ipſe exaudiebat eos. *Sicut patet de Moyſe & Aaron in Exo. & in pluribus alijs locis, & de Samuele in Reg.* (1. Reg. 7. c. & 12. c. d)

n In columna

MORALITER.

✠ a *Tu paraſti directiones.* i. inſtinctus ad bonum pręuenientes hominis liberum arbitrium. Et mutatur hic modus loquendi de tertia perſona ad ſecundam, quod fit frequenter in ſacra ſcriptura, & maximè metricè compoſita, qualis eſt liber pſalmorum.

b *Iudicium, & iu.* i. habitum iuſtitiæ, & eius exercitiũ feciſti in ſupplantatore vitiorũ. Et quoniam ex hoc Deus eſt laudandus, ſubdit:

e *Exaltate Dominum Deum noſtrum.* i. excellenter laudate.

g *Et adorate.* i. humanitatem Chriſti, quæ inquantum vnita eſt diuinitati, latria eſt adoranda: ſecundum ſe verò hyperdulia.

i *Moyſes & Aa.* Per Moyſen, qui interpretatur extractus ab aquis, ſignificantur religioſi, qui debẽt abſtrahi à delitiis mũdanis. Per Aarõ, qui montanus interpretatur, prælatorũ ſtatus intelligit̃. Per Samuelem, qui fuit miniſter in domo Dñi, intelliguntur ſacerdotes, & clerici: oẽs iſti laudare debent nomen Dñi præ cæteris Chriſtianis.

n *In columna nubis loquebatur ad eos.* Id eſt in gratia ſpiritus ſancti figurata per columnam ignis & nubis, quia illuminat in via morũ, & obumbrat contra tentationis ęſtum.

o *Cuſtodiebant teſtimonia eius.* Id eſt præcepta decalogi, & conſilia ſaltem aliqua.

q *Domine Deus noſter tu exaudiebas eos.* Quia preces eorum erant exaudibiles ex diſpoſitione ſubiectorum.

r *Et vlciſcens in omnes adinuentiones eorum.* Id eſt peccata quæ non ſunt ex Deo, ſed ab inuentione humana. Et quia ea citò punit, ſignũ eſt miſerationis diuinæ. 2. Mach. Etenim multo tempore non ſinere peccatoribus ex ſententia agere, ſed ſtatim vltiones adhibere, magni beneficij indicium eſt. Ideo ſequitur:

s *Exaltate Dominum Deum no.* Ipſum quantum poteſtis laudando.

y *Et adorate in monte ſancto eius.* i. in loco diuino cultui conſecrato.

A *In pſal. 98. Dominus regnauit. vbi dicitur in poſtilla: Circa primum dicit: Dominus regnauit.*

ADDITIO PRIMA.

¶ Non videtur propria expoſitio, quam facit in hoc loco poſtil. de hoc quod dicitur: Dominus regnauit, id eſt regnare me fecit: quia eadem ratione cum Saul regnauit, poſſet dici: Dominus regnauit: quia Dominus fecit eum regnare, vt patet in Reg. vbi Samuel dicebat Sauli: Me miſit Deus vngere te in Regem. Sed cùm dicitur: Dominus regnauit, propriè debet intelligi de regno Chriſti, in cuius regno Dominus verè & propriè regnat: qui quidem eſt Dominus qui ſedet ſuper cherubim, vt ſtatim pſal. declarat, vnde expoſitio huius pſal. de Chriſto, prout gloſ. & doctores communiter tenent, non eſt myſtica, ſed literalis. C (Reg. 10. a)

In eo. pſal. vbi dr̃ in poſt. Et vlciſcens in omnes adinuentiones eorum.

ADDITIO II.

¶ Licet plerunque Deus corrigit ſeu punit iuſtos, nõ tamen dicitur vlciſcens, niſi contra aduerſarios tantùm, vt patet diſcurrenti per ſcripturas. Et ideo melius videtur dicendum, quòd Deus fuit vlciſcens in adinuẽtiones Moyſi, & Aaron, eò quòd iniurias contra eos illatas per Dathan & Abiron & eorum complices vindicauit & ſic magis propriè continuatur cum eo quod præmiſerat, dicens: Domine tu exaudiebas eos. (Num. 16. e)

GLO. ORDIN.

a *Pſalmus in confeſſione.* Confeſſio gemina eſt, vna eſt laudis, altera peccatorum. Confeſſio laudis conuenit perfectis. Cõfeſſio peccatorum incipientibus: vnde in hoc pſalmo propheta monet ad cõfeſſionem. *Caſſ.* Docet hic pſal. & Deum inceſſanter laudare, & peccata noſtra inceſſanter plangere: quia nec in malis eſt deſperandum, nec in bonis debet animus eſſe eleuatus. *Caſſ.* Primò perfectis præcipuum genus confeſſionis, id eſt laudem indicit.

GLOS. ORDINARIA. PSAL. XCIX.

b IVbilate Deo. *Aug.* Si vox iubilat exterius, cor intelligat interius. Sonus enim cordis eſt intellectus. Iubilus eſt ſonus lætitiæ ſine verbis: quia eis lætitia animi non poteſt explicari, hic fit à bonis in confeſſione, à malis in confeſſione, cum de terrenis adeò gaudent. Iuſti verò gaudent vidẽtes mundo corde, quis Deus quãta, & quo ordine, & quàm mirificè fecit.

c *Omnis terra. Aug.* Ad laudem monens. Non vnum angulum terræ hortatur: ſed ſicut vbique nouit ſeminatam benedictionem, ita vndiq; exigit iubilationem. B

d *Seruite Domino in letitia. Aug.* Hęc ſeruitus non eſt amaritudinis, nec indignationis, ſed felicitatis & libertatis. Seruum ergo te faciat charitas, quia liberum te fecit veritas. Vnde Dominus: Si manſeritis in verbo meo verè diſcipuli mei eritis, & cognoſcetis veritatẽ, & veritas vos liberabit.

e *In lętitia.* Quia liberati, non murmurantes vt in deſerto. vnde præmium ſubdit:

f *Introite in conſp.* Magnum eſt in conſpectu tanti gaudere.

g *Ipſe fecit nos. Auguſt.* Omne bonum noſtrum ex eo non ex nobis. *Caſſ.* Vel ne quis putet creationem noſtram patribus deputandam, qui ſunt miniſtri, ſed Deus autor.

h *Introite. Caſſ.* Secundò intraturis ſecundum genus confeſſionis, nec dubitetur, quia miſericordia eſt ei.

i *Portas eius. Aug.* In portis initium eſt. A cõfeſſione incipite ad miſericordiam Dei intrare nõ à vobis facti, laudate eum à quo facti. de hoc alibi: Incipite Domino in confeſſione, & cum intraueritis in atria, confitemini in hymnis i. laudibus. Cum intratis, vos reprehẽdite. cũ intraueritis, illum laudat.

☞ a *In gene-*

a ¶E[illegible]. ¶Id eſt agit de cõfeſſione. ¶Laudis vel vtrãq;.

Pſalmus in confeſſione XCIX.

¶Non alij. a ¶Non pars, quia vbique benedictio ſeminata eſt.

IVbilate Deo omnis ter

a ¶Gratum redempti ſeruos eſſe. b ¶Non neceſſitate, ſed charitate.

ra, ſeruite Dño in † lę ti-

a ¶Aug. In conſcientia vbi Deus viuet, foris lingua exaltare facile eſt.

tia. Introite in conſpectu eius in ex-

a ¶Aug. Quis hoc neſcit, ſed de crucifixo hoc dicit contra Iudæos.

ultatione. Scitote, quoniam Domi

a ¶Omnia per ipſum facta ſunt. Ex ipſo eſt vnde coronamur, ex nobis vnde damnamur.

nus ipſe eſt Deus, ipſe fecit nos, &

a ¶Sumus. ¶Alias: Nos autem populus. b ¶Ipſe paſtor.

non ipſi nos. Populus eius & oues

a ¶Scripturarum in quibus ſaginantur fidelium mẽtes. b ¶Non foris ſteris vbi hoſtes: extra lupus inuenit.

paſcuæ eius, † introite portas eius

a ¶In. ¶Amplitudinem cœleſtis beatitudinis gratiæ plenitudine percepta. ¶Laudibus.

in confeſſione, atria eius in hymnis,

¶Scilicet. ¶Nunc & in futuro.

† confitemini illi. Laudate nomen

a ¶Dum laudatur dulceſcit.

eius quoniam ſuauis eſt Dominus,

a ¶Et hic liberat, & in futuro coronat.

in æternum miſericordia eius, &

nis homo à Deo recipit ſpeciale beneficium, ſcilicet rationem, & intellectum, per quod eſt capax ipſius Dei, quod alijs creaturis inferioribus nõ conuenit, propter quod ad laudem Dei tenetur aſſurgere, & hoc eſt, quod dicitur:

a Iubilate Deo omnis terra. *Id eſt habitantes in omni terra.*

b Seruite Domino in lætitia. *Quia non placent Deo ſeruitia coacta, ſed voluntaria, & hæc ſunt delectabilia.*

c Introite in conſpectu eius. *Hic conſequenter inducitur populus Hebræus ſpecialiter, qui offerebat hoſtias pacificas ad oſtiũ atrij ſacerdotum, ita quòd videbat oblationem ſui ſacrificij, & quantum ad hoc dicit:* Introite in conſpectu eius. *Id eſt ad locum vnde conſpici poterat diuinus cultus in altari holocauſtorum, quod non permittebatur Gentilibus.* († iucunditate.)

d In exultatione. *i. in mentis deuotione. cuius ratio ſubditur:*

e Scitote quoniam Domi. ipſe eſt Deus. *id eſt creator omnium. Quod declaratur in homine, cum dicitur:*

f Ipſe fecit nos. *Dãdo animam intellectualem, quę non educitur de potentia materiæ. vnde dicit Philoſophus libro de animalibus, quòd intellectus eſt ab extrinſeco. & ſic per creationem quæ ſoli Deo competit, qui eſt virtutis infinitæ, quę ad creationem requiritur, eò quod inter ens, & nihil, nulla eſt proportio, & ex hoc ſequitur, quod ſit creator omnium, quia virtus infinita multiplicari non poteſt, ſed eſt vna tantum.* (Ariſt. lib. 4 Anim.) D

g Populus eius. *Hic inducitur miniſtrorum cœtus ſpecialiter: quia in oblatione hoſtię pacificæ ſacerdotes & Leuitę intrabant ad altare, illi ad offerendum, iſti ad cantandum, & quantum ad hoc dicitur:* Populus eius, & oues paſcuæ intro. *Licet enim Hebræi eſſent populus Dei, tamen ſacerdotes & Leuitę ſpeciali modo dicebantur eius populus, quia ad eius obſequium deputati erant.*

h Et oues paſ. eius. *Quia de oblationibus, & decimis Deo oblatis erant nutriti, & ſuſtentati, eò quod deſeruiebant diuino cultui, ideo ſubditur:*

i Introite portas eius. *Ad altare diuini cultus.*

K In confeſſione. *ſ. laudis diuinæ, offerendo ſacrificia & cantando cantica, & ad hoc pertinet quod ſubditur:*

l Atria eius. *id eſt introite in atria eius, quia altare holocauſtorum erat in atrio ſacerdotum, quod dicebatur atrium interius: & ſic per alia atria, vbi laici erant, tranſibant prius.*

m In hymnis. *i. laudibus ad hoc factis à ſanctis prophetis.*

n Confitemini illi. *Confeſſione laudis.*

o Laudate nomen eius, quoniam ſuauis eſt Dominus. *i. citò placabilis hoſtijs, & laudibus deuotis.*

p In ęternum miſericordia eius. *Quia ſemper paratus eſt indulgere pœnitentibus.*

¶ a Vſque in

NIC. DE LY. PSAL. XCIX.

¶ IVbilate Deo omnis terra. *Huic pſal. pręmittitur talis titulus in Hebręo. Pſalmus ad confitendum, & in translatione Hiero. & in iſta, qua communiter vtimur, dicitur pſal. pro confeſſione, & idem penitus importatur. Ex hoc autem titulo non apparet autor pſal. ſed à Iudæis dicitur fuiſſe Moyſes, ab Auguſtino verò ipſe Dauid: ſed de hoc non eſt magna vis, quia autor eius, quicunque fuerit, ſpiritum ſanctum habuit. ſed ex titulo prædicto ſatis apparet, ad quid pſal. iſte factus fuerit. ſ. vt cantaretur in oblatione hoſtię pacificę, de qua habetur in Leuit. quę offerebatur Domino pro aliquo beneficio ab eo obtinendo, ad quod præexigitur diuina placatio, vel pro beneficio obtento, ad quod debet ſequi gratiarum actio, & propter hoc talis oblatio dicebatur quædam confeſſio diuinæ laudis, & ſimiliter pſalm. iſte, qui decantabatur in oblatione eius. Et diuiditur in tres partes. In prima ad Dei laudem inducuntur omnes generaliter, in ſecunda populus Iudaicus offerens ſpecialiter, ibi: Introite in conſpectu eius. Tertiò miniſtrorum cœtus ſingulariter, ibi: Populus eius. Circa primum ſciendum, quòd omnis homo*

MORALITER.

✠ a *Iubilate Deo.* Secundum Hebræos Moyſes fecit hunc pſalmum in oblatione hoſtiæ pacificæ per Leuitas decantandum. *Myſticè* verò poteſt exponi, vt ſit laus decantanda in oblatione euchariſtiæ, quæ eſt hoſtia pacificans omnia quæ in cœlis ſunt, & in terris. Coloſſ. Et ſic dicitur: *Iubilate Deo omnis terra.* Ideſt habitatores omnis terræ, (Myſticè. Coloſſ. 1. c)

b *Seruite Domino in lętitia.* Id eſt in mentis deuotione, & idem repetitur, cùm dicitur:

c *Introite in conſpectu eius, in exultatione.* Et ſubditur cauſa:

e *Scitote quoniam Do. ipſe eſt Deus.* Creator noſter latria colendus.

g *Populus eius, & oues paſcuæ eius.* i. vos populi Chriſtiani.

i *Introite portas eius.* Scilicet eccleſię militantis, quia vobis aperuit portas eccleſiæ triumphantis.

K *In confeſſione atria eius.* Laudis diuinæ.

o *Laudate nomen eius, quoniam ſuauis eſt Dominus.* Proprium enim eius eſt miſereri & parcere.

✠ a *Et vſque*

VNIVERSIDAD DE SALAMANCA GREDOS.USAL.ES

a *In generatione.* *Aug.* In vna quæ parit mortales, in altera quæ ęternos.

E

† in ſeculũ ſeculi

a ¶Id eſt in omnem generationem, vel in terrena & cœleſti eſt eius veritas implens promiſſa.

a vſque in † generatione & generationem veritas eius.

NIC. DE LYRA.

a Vſque in generatione. *Fideliter adimplendo promiſſa. Moraliter poteſt exponi pſal. iſte, vt ſit inuitatio ad Dei laudem, populi communis & miniſtrorum eccleſię in oblatione eucharíſtię, quę cum diuinis laudibus debet offerri Deo patri: quia hęc eſt hoſtia verè pacifica, per cuius oblationem ſummus ſacerdos Ieſus Chriſtus pacificauit omnia, quæ in cœlis, & in terris ſunt.* G

MORALITER.

* a *Vſque in generatione.* Quia ſemper implet promiſſa.

GLO. ORDIN.

Super pſal. 100.

a *Pſalmus ipſi Dauid.* *Caſſ.* Pſalmus iſte continet formam perfectæ ſantitatis, vt centeſimus numerus perfectus eſt.

b *Ipſi Dauid.* Vt totum, quod hic docetur, virtutibus Chriſti applicetur, nihil terreno regi. Hic docemur bona appetere, mala renuere, quæ eſt perfecta conuerſatio vitæ.

GLOS. ORDINARIA. PSALMVS C.

c *Miſericordiam & iudicium.* *Caſſ.* Cãtat hic Chriſtus, & nos in illo. *Caſſ.* Prius de miſericordia, & iudicio ꝓponit. Miſericordiam & iudicium. *Caſſ.* Hęc duo mutua ſocietate iunguntur: in his breuiter omnia opera Dei includit. Et hic eſt præmiſſa cauſa, quare ſic ſe habet, ſicut poſtea ſubdit. *Aug.* De miſericordia, & iudicio. Nemo de miſericordia præſumat ad impunitatem, quia eſt ei iudiciũ: nemo immutatus in melius iudiciũ timeat, quia præcedit miſericordia. Semper hæc ſimul in eo ſunt: ſed per tempora ſecũdũ effectus diſtinguuntur, miſericordia nunc, iudicium in futuro.

Enarr. pſal. 100. in. 8. † perambulabo &c. in futuro.

d *Pſallam & intelligam.* *Aug.* Hoc dat pſallere, vt intelligã mente, quod oculis non patet. i. credam, quod Dñs veniet, quẽ iſte tũ deſiderat, qui veniet in via immaculata. *Caſſ.* quia mũdum tranſiuit ſine peccato: vel ego pſallã, & intelligam, exiſtens in via immaculata, quãdo &c. Vel pſallam, hilariter operabor, & per hoc intelligam.

F

e *Quando venies ad me.* In ſecundo aduentu, vel obitu cuiuſque. Vel, quãdo venies ad me per carnẽ in primo aduentu, quia in via immaculata.

f *Perambulabam.* *Caſſ.* Secundò quæ ſit via immaculata exponit. *Aug.* Perambulabam. Quæ eſt via immaculata? ea ab innocentia incipit, & in illa conſummatur, & non eſt opus multis verbis. Innocens eſto, & perfeciſti iuſtitiam. Sed duobus modis nocet homo, videlicet ſi facit miſerum, etſi deſerit miſerũ. Innocens eſt, qui nec ſibi, nec alij nocet. *Caſſ.* Perambulabam. Q. Tranſitoria non quæſiui, ſed cucurri viam mundi exiſtens in medio domus tuæ. Innocẽtia hoc poteſt, vt faciat habitare in medio domus Dei, quaſi honorabile exemplum aliorum.

g *Non proponebam ante oculos meos.* *Caſſ.* Innocentiam per partes exponit. Primò, quia nihil habet cum malis, dicit: Non proponebam, vſque: Oculi mei. poſt ꝙ pars ei cum iuſtis, & ꝙ verſutias diaboli de corde fugat, ibi: In matutinis. *Auguſt.* Non proponebam. Quaſi: perambulabam in innocentia: hac vtique dicit totus Chriſtus, quòd non proponebam, id eſt, non diligebam rem iniuſtam.

h *Non adhæſit.* *Caſſ.* Exponit pręuarica. Cor prauum, qui pręuaricatur corde declinantem, hæreticum qui à catholicis diſſentit, & qui à rectis ſemitis deuiat, nõ agnoſcebam: quia etſi ſignati nobiſcum ſacramentis, non tamen veri ſunt.

a *Superbo.*

a b Pſalmus ipſi Dauid C.

¶Quæ modo. ¶In futuro.

c Miſericordiã & iudicium a

a ¶Ad tuum honorem, qui vtroq; laudabiliter vteris. b ¶Et. ¶Hieron. Aug. Pſallere eſt in hilaritate operari, & intelligere non potes, niſi in via immaculata, ſed in ea intelligitur quando ad nos veniat Deus.

d cantabo tibi Dñe: pſallam & intel- b

a ¶Id eſt quia. ¶Quia quaſi ope tua pſal. & intelligam.

e ligã in via immaculata, quando ve- c

a ¶Ante etiam quam intelligerem. ¶Alias, deambulabam. ¶Aug. Anguſtiã patitur omnis malitia, ſola innocentia lata eſt vbi deambuletur.

f nies ad me. † Perambulabam in in- d e

a ¶Exemplo omnium. b ¶Id eſt eccleſiæ, vel cordis, in quo quis è habitat bene cõſcius, alij foras pelluntur, quaſi à fumo vel ſtillicidio vel mala vxore, & in magis extra quieſcunt qui intus nõ bene poſſunt.

nocentia cordis mei, in medio do- f

a ¶Id eſt non diligebam. ¶Id eſt nec complacuit mihi iniuſtitia alterius. facientis præuaricationem.

g mus tuæ. Non proponebam ante g

a ¶Sed. ¶Exponit rem iniuſtam. ¶A me expuli præuaricatione, ſed non homines.

oculos meos rem † iniuſtã, facientes h

a ¶Qui legem Dei non faciunt, etſi in eccleſia ſint. b ¶Non conſenſi non reſtis.

h præuaricationes † odiui. Non adhę- i k

a ¶Tortum. ¶Quod habet qui non vult omnia quæ Deus vult, etſi timet infirmus, quod præſignauit timens Ieſus. tamen ſubdat ſe Deo dicens: fiat tantũ voluntas tua, vitet malum quantum poteſt etſi nõ poteſt, ſubeat. b ¶Declinat qui diſſimilis eſt. ¶Quem propoſuit primus ad imitandum.

ſit mihi cor prauum, † declinantem l

a ¶Non approbabam, nec mihi placebat.

à me malignum nõ cognoſcebam. m

de quibus tamen verè pœnituit. Et diuiditur in tres partes, quia primò oſtenditur qualiter Dauid ſe habuit deuotè erga Deum. ſecundò mundè ad ſeipſum, ibi: Perambulabam in innocentia cordis mei. tertiò iuſtè ad populum, ibi: Non proponebam ante oculos meos ad rem iniuſtam. Et in iſtis tribus conſiſtit bonus vſus regiæ dignitatis. Circa primum dicit: Miſericordiam, & iudicium cantabo tibi Domine. *ſ. laudibus recognoſcens miſericordiam tuam, qua me ad regnum promouiſti.* Et iudicium. *quo Saulem & domum eius abieciſti. Aliter exponit Ra. Sa. ſic: Miſericordiã & iudi. cantabo tibi Do. i. recognoſcam tuam miſericordiã in proſperis, attribuens illa tuæ miſericordiæ, & nõ meę iuſtitiæ, ſeu potẽtię, & iudiciũ tuũ in aduerſis, illa attribuens ęquitati tuæ iuſtitiæ, pro demerito meę culpę.*

b Pſallam, & intelligam quando venies ad me. *Reuelando mihi ſecreta tua per ſpiritum prophetiæ, quę eſt gratia gratis data, & ab habente certitudinaliter cognita, non ſic autem eſt de gratia gratum faciente.*

c In via immaculata. *Quia ſpiritus non tangit corda prophetarum, quando ſunt actu maculati macula carnalium voluptatum, propter quod Moyſes, qui cum Deo ſolitus erat loqui, retraxerat ſe ab actu matrimoniali, vt dictum fuit in Num.*

d Perambulabam. *Hic conſequenter oſtenditur qualiter mundè ſe habuit ad ſeipſum, cùm dicitur:* Perambulabam. *Id eſt in operibus meis procedebam.*

e In inno. cor. mei. *i. in puritate conſciẽtię.*

f In medio domus meæ. *quaſi diceret, multò plus extrà, quia homines, & maximè principes, et potẽtes magis ſunt ſoliciti ſeruare honeſtatem inter extran. quã inter domeſticos.*

g Nõ propo. *Hic conſequenter oſtenditur iuſtitia Dauid erga populum. & primò quantũ ad malos. ſecundò quãtum ad bonos, ibi: Oculi mei ad fideles. Circa primum oſtẽditur primò Dauid affectus, cum dicitur:* Nõ propo. *ſ. ad concupiſcendum aliquid iniuſtum cupiditate ductus, exemplo raptorum.* H

b Facientes præuaricationes. *Id eſt diuinæ legis tranſgreſſiones.*

i Odiui. *ſ. eorum malitiam, quia eiuſdem virtutis eſt diligere bonum, & odire malum ei oppoſitum.*

k Non adhæſit. *Quaſi dicat: etſi ex paſſione fui motus ad horam ad aliquam malitiam, non tamen adhęſit mihi per obſtinationem.*

l Declinantem. *i. malo igne ignitum. ſ. inuidię, irę, ſuperbię, & huiuſmodi, qui declinabat à Dauid talia deteſtante.*

m Non cognoſcebam. *Per approbationem quantumcunque eſſet mihi proximus, ſicut patet de Ioab nepote ſuo, cuius malitiam non approbauit, ſed magis reprobans eum interfici iuſſit: & quia Dauid non ſolum puniebat peccata operis, ſed etiam oris, ideo ſubditur:*

a Detrahentem

NIC. DE LYRA. PSAL. C.

Miſericordiam & iudicium. *Huic pſal. pręmittitur talis tit. in Heb. & in tranſlatione Hiero. & communi: Pſalmus Dauid. Ex quo titulo apparet autor huius pſal. ſ. Dauid, qui videtur feciſſe hunc pſal. quando cognouit ſe ſtabilitum in regno Iſrael à Deo, ſecundum quod habetur in Reg. Et cognouit Dauid, quoniã confirmaſſet eum Deus regem ſuper Iſrael, & ideo tunc firmiter propoſuit bene vti regia poteſtate ad ſui meritum, & aliorum exemplum, licet ex propria fragilitate, & diaboli inſtigatione ab hoc propoſito aliquãdo ceciderit, vt in facto Vriæ, & in populi numeratione, ſeu aliquibus alijs:* de quibus

2. Reg. 5. b — 2. Reg. 11. a — 2. Re. 24. a. b

MORALITER.

* a *Miſericordiam & iudicium.* Pſal. iſtum fecit Dauid, quando cognouit ſe confirmatum in regno Iſrael proponens vti regia dignitate ad Dei honorem, innocentiam ſui & populi vtilitatem. Moraliter autem poteſt exponi de quolibet rege bono, vel prælato, qui Rex eſt in ſpiritualibus, 1. Pet. Vos eſtis genus electum, regale ſacerdotium, &c. intendente ad dicta tria ſtudere. Et quantum ad primum dicit: *Miſericordiam & iudicium cantabo.* In proſperis tuam miſericordiam laudando, & in aduerſis tuam iuſtitiam confitendo: ſed quia non eſt ſpecioſa laus in ore peccatoris, ſubditur:

b *Pſallam & intelligam.* Per gratiam iuſtificantem. hoc enim poteſt probabiliter intelligi per internam conſolationem ſpiritusſancti. Quantùm ad ſecundum dicit:

d *Perambulabam.* i. perfectè ambulabam.

e *In innocentia cordis mei.* i. ſine falſa fictione exteriori.

f *In medio domus tuæ.* i. familiæ meæ. Quantùm ad tertium dicit:

g *Non proponebam.* Ad faciendum eam ſcienter.

h *Facientes pręuaricationes odiui.* Quantum ad culpam, ſed non quantum ad naturam.

k *Non adhæſit mihi cor prauum.* Conſentiendo in malum.

l *Decli. à me mal ig. non.* i. non approbabam, ſed condemnabam.

* Detrahentem

a *Superbo oculo.* *Aug.* Et Ieſus conuiuatus, cũ ſuperbis loquitur, & cum Phariſæo, quando venit peccatrix: & nos abſtinemus à conuiuio fratrum notabilium vt corrigantur, & cũ extraneis comedimus, vt paganis. Quid eſt ergo, ꝙ ait: Cum ſuperbo non edebam, & cũ inſatiabili corde, huic non conueſcebar? Habet epulas ſuas cor ſuperbum & inſatiabile, vnde paſcitur, & non reficitur. Epulæ enim ſuperbi cordis quod eſt inſatiabile, eſt inuidia. Superbia enim mater eſt inuidẽtiæ, quæ paſcit, & gaudet alienis malis, ſed non ſatiatur. Hoc ergo cibo ſuperbiæ, inuidię, iniquitatis non paſcitur iuſtus, ſed cibo iuſtitiæ. Vnde: Beati, qui eſuriunt, & ſitiunt iuſtitiã.

A

b *Oculi mei.* Hic alteram partem innocentiæ exequitur, ſcilicet quod cũ iuſtis habet partem. q. d. Cum talibus non edebas, vnde ergo paſcebaris?

c *Terrę.* *Aug.* Degẽtes in terra, vbi tot illecebræ vnde maior corona. Vel, *Caſſ.* Qui per totum mundum ſunt.

d *Vt ſedeant.* *Aug.* In veritate fidei mecum permaneant, vel participent mecum regno ęterno, vel iudicẽt mecũ.

e *Non habit. in medio do. meę.* *Caſſ.* i. eccleſiæ. Etſi aliquandiu toleretur gratia correctionis, non præeminet, meritis nihil poteſt. non eſt in populo meo granum, ſed palea. Non habitabit. hoc maximè conuenit ſacerdotibus, vt prauis non cohabitent.

f *In matutino.* *Caſſ.* Tertia pars vbi oſtẽdit quis finis ſit malorum. Et loquitur hic Chriſtus. *Caſſ.* In matutino: Poſt vitatos malos iuſtus ad ſe reuerſus, addit, quod ſuggeſtiones dæmonum de corde expulit: In matutino. i. quando in initio tentationis, quaſi in crepuſculo incipiunt apparere.

g *Interficiebam.* Oratione qua debent eijci, ne creſcant.

B

h *Peccatores.* Dæmones qui omnem carnem faciunt peccare.

i *Ciuitas Do.* aĩa iuſti. vnde diabolus diſpergitur & remouet.

K *Omnes operantes iniquitatem.* i. ſubmiſſiones, vel immiſſiones diaboli. *Aug.* Iam enumerauit, ꝙ ei non adhæſerunt niſi boni. quaſi: Cur ergo malos in tua ciuitate tanto tpe tolerasti? quia tempus eſt miſericordiæ nox eſt, nondum omnia manifeſta, & in nocte tentationis in qua pertrãſeunt beſtiæ ſyluæ & catuli leonum. i. diaboli, & quærunt eſcam ſibi à Deo. ſ. vt tentent fideles. vnde: Sathanas expetiuit vos cribrare ſicut triticum. Ab homine triticum non manducatur, niſi cõteratur vt panis fiat. Sic neminem manducat diabolus, niſi prius per tribulationem contriuerit. Sed in matutinis cum venerit dies iudicij, mittentur mali in igne, hoc & iuſto conuenit, qui præuidet hoc futurum, & ideo ſe ſic habet.

a ¶Palam non auderet, qui falſa tenet.

† Detrahentem ſecretò proximo a

a ¶Nec hoc ageret. b ¶Timido corde.

a ſuo, hunc perſequebar. Superbo b c

¶Auaro. ¶Notabili.

oculo & inſatiabili corde, † cũ hoc d e

a ¶Corporalia vel ſpiritualia. ¶Non paſcebar, nec delectabar ſuperbiæ epulis & inuidiæ. b ¶Cordis. c ¶Id eſt fideles placuerunt mihi.

b nõ edebam. Oculi mei ad fide- f

a ¶Iudicantes. xij. tribus Iſrael.

c d les terræ, vt † ſedeant mecum: am- g h

a ¶Non alius. b ¶Non ſibi, non quærens quæ ſua ſunt, ſed quæ ſunt Chriſti.

bulans in via immaculata, hic mi- i

a ¶Euangelium. b ¶Sed. ¶Caſſ. Hoc dicit, ne videatur probare, ſi quos habet familiares malignos.

e hi miniſtrabat. Non habitabit in k

a ¶Id eſt in corde meo, vbi mitis & quietus habitat. b ¶Quilibet ſuperbus.

medio domus meæ † qui facit ſu- l

a ¶Quilibet maledicus.

perbiam: qui † loquitur iniqua, non m

a ¶Etſi apud ſe & apud ſtultos, apud me tamen non eſt glorioſus.

direxit in conſpectu oculorum

a ¶Aug. In nocte parco, tolero, corrigo, ſed cum dies cœperit, & omnia erunt aperta quæ modo occulta, dum neſcitur qualis poſt erit bonus modo vel malus. Et ideo modo tolerantur mali à longanimi vt corrigantur, quod ſi non fecerint, tempore miſericordiæ interficientur.

f g meorum. In † matutino interficie- n o

a ¶Quare?

h bam omnes peccatores, ut † diſper- p

a ¶De ſocieta. e eccleſiæ. ¶Modo enim in ea ſunt, ſed parcitur eis, quia tempus miſericordiæ. ſed tempore iudicij ſeparabuntur. Ecce finitur pſalmus in eo, vnde cœpit: Miſericordiam & iudicium can. ti. Do.

i k derem de ciuitate Domini omnes q

operantes iniquitatem.

e Cùm hoc nõ ede. *i. tales non erant cõmenſales mei, nec de domo meæ.* C

f Oculi mei. *Hic conſequenter oſtenditur, qualiter ſe habuit ad bonos. & ſecundò iteratur qualiter ſe habuit ad malos, ibi: Non habitabit. Circa primum dicit:* Oculi mei ad fideles terræ. *Id eſt fui ſolicitus inquirere vbi tales poſſent inueniri, & mihi ſociari.*

g Vt ſedeant me. *in conſilijs & iudicijs & menſis: & quia nõ ſolũ habuit bonos conſiliarios, ſed etiã bonos miniſtros, ideo ſubditur:*

h Ambulans in via immaculata. *Per vitæ ſanctitatem, & honeſtatem.*

i Hic mihi miniſ. *i. in domo mea ſeruiebat.*

K Non habitabit. *Hic reuertitur ad oſtendendum qualiter ſe habuit ad malos, eos à ſe repellendo, cùm dicitur:* Non habitabit in medio domus meæ. *i. inter miniſtros meos.*

† huic non conueſcebar

l Qui fa. ſu. *alios deſpiciendo vel contemnẽdo.*

m Qui loquitur ini. non dire. in conſ. &c. *Quia tales non audebant loqui in pręſentia Dauid, nec etiam apparere. Et quia aliqui ſunt ita mali, ꝙ non ſolum ſunt à principibus bonis repellendi, ſed ẽt vita priuandi, vt iuſtitia ſeruetur, & alij terreãtur, ideo ſubditur:*

n In matutino. *Id eſt celeriter ſine expectatione, ne ſuperueniret impedimentum.*

o Interficiebam. *Qui pro peccatis ſuis erãt digni morte, quod patet de Rachab, & Baana, qui proditioſè interfecerant Iboſeth, per hoc credentes placere ipſi Dauid: ſed ipſe eos interfici ſtatim iuſſit. Si autem in contrarium arguatur de Ioab, qui proditioſè interfecit Abner, et tamen diſtulit punitionẽ eius vſq; poſt mortem ſuam. Dicendum quod Dauid nunquam fuit ita firmatus in regno, nec ita potens ſicut Salomon filius eius, & ideo non potuit eum in vita ſua ita punire abſque periculo ſeditionis, ſicut tempore Salomonis, de quo fuit Dauid reuelatum, quod regnaret pacificè abſque populi ſeditione, & ideo punitionem eius rationabiliter diſtulit, prout dictum fuit in Reg. Ad quid autem Dauid interficiebat peccatores, ſubditur:*

† faciens — 2. Reg. 4. d — 2. Reg. 3. e — 2. & 3. Reg. — † diſperdã — 2. Reg. 3. f

p Vt diſperderem de ciuitate Do. *i. de Ieruſalem quam Dominus ad cultum ſuum elegit, & per ipſam intelligitur totum regnum Dauid, in quo Ieruſalem metropolis erat.*

1. Para. 6. a — D

q Omnes operantes iniquitatem. *Quantum poterat fieri per viam humanam. Moralitas autem huius pſal. eſt, ꝙ quilibet princeps ſe habeat ſecundum formam hic à Dauid traditam, deuotè ſe habens erga Deum: mundè & honeſtè ad ſeipſum, & iuſtè ad populum ſibi ſubiectum.*

MORALITER.

* a *Detrahentem ſecreto proximo ſuo.* id eſt in eius abſentia.

b *Hunc perſequebar.* Puniens iuſta pœna.

c *Superbo oculo.* Hoc ideo dicitur, quia ſuperbia magis apparet in oculis, quam in aliis partibus corporis.

d *Et inſatiabili corde.* i. notabiliter cupido.

e *Cum hoc non edebam.* Tales enim non debent eſſe principis, vel prælati commenſales.

f *Oculi mei ad fideles terræ.* Ad ipſos promouendum.

g *Vt ſedeant mecum.* In conſiliis, & iudiciis.

h *Ambulans in via immaculata.* Nam familia principis & prælati debet eſſe munda & honeſta.

K *Non habitabit in medio domus meę.* Repetitio eſt eius, quod prædictum eſt de ſuperbo & detractore.

n *In matutino.* i. celeriter ad præcauendum de infectione aliorum.

o *Interficiebam.* Materiali gladio quantum ad principes, & ſpirituali quantum ad prælatos.

p *Vt diſper.* i. de communitate bonorum, ne per malos inficiantur.

NIC. DE LYRA.

a Detrahentem ſecreto proximo ſuo. *Id eſt in eius abſentia, & ſic eſt ei celatum, quia non poteſt audire.*

b Hunc perſequebar. *ad puniendum. Et quia non ſolum puniebat peccata operis, & oris, ſed etiam apparentia in aliis ſignis. ideo ſubditur:*

c Superbo oculo. *Quia diſpoſitio cordis maximè apparet in oculis.*

d Et inſatiabili corde. *Qualis eſt auarus: propter quod dicitur auarus, quaſi auidus ęris, quia non poteſt ſatiari pecunia.*

e Cùm

GLO. ORDIN.

a *Oratio pauperis.* *Aug.* Secundum formam ſerui pauperior in membris in quibus ſunt, & pœnitentes: quos in ſe transfigurans dicit: Cinerem tanquam panem man. Ecce quomodo cõparantur tã ima alto. Sicut duo in carne vna, ita & in vna voce: ſicut etiam à propheta Eſaia ſponſus, & ſponſa dicitur his verbis: Sicut ſponſo alligauit mihi mitrã, & ſicut ſponſam induit me ornamẽto. Sponſus propter caput, ſponſa propter corpus. *Aug.* Chriſtus pauper in nobis, & nobiſcum, & propter nos. hic orat in perſona pœnitentis ſuam dilectionem, & dilectionis cauſam recognoſcentis, & à peccatis liberari, atque in priſtinum ſtatum reſtitui petentis. Monet ergo ſuã aduertere miſericordiam, & Dei petere miſericordiam.

GLO. ORD. PSAL. CI.

b *Domine exaudi orationem meam.* *Caſſ.* Quintus pſalmus pęnitentiæ, quartus qui oratio dicitur. *Caſſ.* Prima pars captatio deprecatiua:

a *Et clamor*

a ¶Pſalmus iſte eſt. b ¶Id eſt Chriſti in ſe & in mẽbris. c ¶In miſeriis, ĩ quas deiectus ꝑ peccatũ primi parẽtis.

a Oratio pauperis, cùm anxiaretur,

a ¶Per quem ſolum liberari poteſt.

in conſpectu Domini effudit precẽ ſuã CI.

b DOMINE exaudi orationem meam,

NIC. DE LY. PSAL. CI.

a Domine exaudi orationem meam. *Huic pſal. pręmittitur talis titulus in Hebręo, & in tranſlatione Hieron. Oratio pauperis, cùm anxiaretur, & coram Domino effunderet eloquium ſuum.*

Ex quo

MORALITER.

* a *Domine exaudi orationem meam.* Pſalmum iſtum literaliter

* expoſui

VNIVERSIDAD DE SALAMANCA GREDOS USAL

a *Et clamor meus ad te veniat.* Oratio creuit in clamorem. Veniat, non obſtent nubes quæ iniquis. *Caſſ.* Epimone per tres verſus, id eſt crebra repetitio ſententiæ.
E
Vbi ſupra.

b *Quia defecerunt. Caſſ.* Secunda pars in qua eſt flebilis oratio, in qua exponitur, quæ paupertas, quæ tribulatio. Vnde clamet, iam aperit: Quia defecerunt.
Vbi ſupra.

c *Defecerunt ſicut fumus dies mei. Augu.* Elato enim Adam, dies deficiunt, virtus animi contrahitur. Miſeria pium iudicem mouere poteſt.

d *Oſſa mea ſicut cremium aruerunt. Aug.* Fortes, quorum frixorium ſunt qui ſcandalizantur. Tantùm frigitur bonus, quantum amat. Vnde: Quis infirmatur, & ego non infirmor? Quis ſcandalizatur, & ego nō vror? Vel, fortitudo animi, recordatione peccatorum quaſi frixa contrahitur. Vel, timore iudicij confrixa ſunt oſſa mea. Iam enim frigitur homo, dum timet ſe arſurum.
† Ne
2. Cor. 11. g
† 7. q. 1. c. ad verſitas. §. cū verò.

e *Percuſſus ſum vt fœnum, & aruit cor meum, quia. Auguſt.* Mortalis factus. Fœnum viret, ſed percuſſum facilè ſentit iniuriam. Sic caro hominis in lege Dei virens, ab eadem ſucciſa areſcit.

f *Oblitus ſum comedere panem meum. A voce gemitus mei. Caſſiod.* Natura peccantium oſtenditur, quia dum peccatum appetitur, contemplatio Dei non habetur. *Auguſt.* Vel, oblitus à voce diaboli. Vnde: Os meum adhæſit carni meæ, id eſt ratio ſenſualitati conſenſit.
† ſicut ratio exulta ſunt.
† ſicut herba
Iohan. 19. e

g *Mei. Aug.* Non illorum qui de terrenis, & non de ſpiritualibus gemūt, quos ille gemit, & ſicut adhærent oſſa carni, ſic fortes infirmis portando eorum infirmitatem. Vnde Apoſtolus: Nos firmi debemus infirmitatem infirmorum portare.
Rom. 15. a
F

a ¶Aug. Repetitio in geminatione affectus perentis oſtenditur.

a & clamor meus ad te † veniat. a b

a ¶Ecce oratio. ¶Caſſ. reſpuis munus iniquorum, ſed non pœnitentium deuotorum. b ¶Pœnitente. ¶Sed à peccato.

† Non auertas faciem tuam à me: c

a ¶Auguſt. Quia in membris, non vno tantum, ſed omni tempore tribulatur.

in quacunque die tribulor, inclina d e

a ¶Mihi humili. b ¶Et. ¶Aug. In omnibus fidelibus, & in omni tempore inuocat.

ad me aurem tuam. In quacun- f

a ¶Auguſt. Quia iam non terram, ſed cœlum peto, cui deſiderio dicis: Adhuc loquente te, dicam: Ecce adſum, &c.

que die inuocauero te, † velociter g

b c exaudi me. † Quia defecerunt ſi-

a ¶Propter elationem ſuperbiæ. b ¶Non lux: ſed tempora vitæ. c ¶Quæ carnes portant, vel fortes qui infirmos. ¶Animæ fortitudo.

d cut fumus, dies mei: & oſſa mea h

a ¶Faſciculus de lignis aridis vel merges. Vel potius dicuntur illa parua fruſta quæ remanent in ſartagine. ¶Alias, in frixorio confrixa ſunt. b ¶In Adam à quo propagata miſeria.

e † ſicut cremium, aruerunt. Percuſ- i

a ¶Quia omnis caro fœnum. b ¶Sterilitate peccati.

ſus ſum † vt fœnum, & aruit cor k

a ¶Sed vnde hoc? quia panem, id eſt præceptum quod Deus dedit, omiſit: & bibit venenum ſerpentis: ſed modo crucifixo Domino redit commemoratio, & comedet panem qui de cælo deſcendit. b ¶Cuſtodire.

f meum: quia oblitus ſum † come- l

a ¶Verbum Dei. b ¶Quapropter, quia oblitus. Nunc gemo non pro terrenis, ſed pro æternis, & pro alijs qui de terrenis gemunt, &c.

dere panem meum. A voce ge- m

¶Alias oſſa mea.

g mitus mei, adhæſit os meum car-

a *Pelicano,*

meliori iudicio, quòd pſal. iſte loquitur ad literam de anxietate populi Iſrael cum deſiderio deprecantis pro aduentu Chriſti, quod maximè contigit tempore Antiochi illuſtris, qui ſupra modum afflixit populum Iſrael, & quantò plus affligebatur, tantò magis deprecabatur, pro aduentu Saluatoris. Et ſecundum hoc pſalmus iſte in duas partes diuiditur, quia primò ponitur afflicti populi deprecatio. ſecundò ipſius per Chriſtum ſubleuatio, ibi: *Tu autem Domine in æternum permanes.* Prima in duas, quia primò ponitur populi petitio. & ſecundò ad hoc allegatur ratio, ibi: *Quia defecerunt ſicut fumus dies mei.* Circa primum dicit Pſalmiſta in perſona populi anxiati: Domine exaudi orationem meam. Procedentem ex corde, quia oratio eſt aſcenſus mentis in Deum ſecundum Damaſcenum.
G

a Et clamor meus. *Procedens ex ore.*

b Ad te venia. *i. acceptus ſit coram te.*

c Non auertas faciem tuam à me. *Repellendo orationem meam, ſicut homo auertit faciem ab eo, quem non vult exaudire.*

d In quacunque die tribulor, inclina ad me aurem tuam. *Loquitur de Deo ad modum hominis, qui inclinat aurem ad audiendum petitionem, quā vult exaudire, & quia non ſolùm petit exauditionem, ſed etiam exauditionis velocitatem propter magnitudinem tribulationis præſentis. ideo ſubditur: Velociter exaudi me.*

g Quia defecerunt ſicut fumus, dies mei. *Hic conſequenter pro dicta exauditione allegatur ratio. & primò ex facto. ſecundò ex verbo, ibi: Tota die &c. Factum quod primò allegatur eſt pondus tribulationis populi Iudaici tempore Antiochi, qui nitebatur totaliter deſtruere legem Dei, & hoc eſt quod dicitur:* Quia defecerunt ſicut fumus dies mei. *Id eſt ſunt propinqui defectui, niſi tu adiuues.*

h Et oſſa mea ſicut cremium, aruerunt. *Cremium dicitur à cremo cremas: & eſt illud quod in patella remanet de frixione. Antiochus verò nolentes dimittere ritum Iudaicum faciebat frigi in ſartaginibus & camari, vt habetur in Machab.*
H

i Percuſſus ſum vt fœnum. *Quia ſicut fœnum ad ardorem Solis deſiccatur, ſic populus Iſrael ex ardore tribulationis Antiochi pro magna parte deficiebat: aliqui per mortem, & aliqui per tranſitum ad ritum Gentilem.*

l Quia oblitus ſum comedere panem meum. *Quia multi de populo fugerunt ad loca deſerta, vbi non habebant panem ad comedendum, ſecundum quod dicitur in Machab. Iudas autem Machabæus receſſit in deſertum locum, ibiq; inter feras in montibus cum ſuis vitam agebat, & fœni cibo veſcentes demorabantur.*

m A voce gemitus mei, adhæſit os meum carni meæ. *Hic accipitur caro pro cute, ſecundum quod dicit Hieron. & Hebræi, quia tam ex fame, quam ex animi anxietate caro tabeſcebat, & ſic cutis oſſibus adhærebat.*

a Similis

NIC. DE LYRA.

Ex quo titulo non apparet aliquis autor determinatus, tamen ſecundum Aug. Dauid fecit hunc pſalmum. ſecundùm Hebræos verò autor in particulari eſt incognitus; tenetur tamen abſque dubio, quòd aliquis habens ſpiritumſanctum fecit ipſum quicunque fuerit ille. De materia verò huius pſalmi dicunt expoſitores aliqui, quòd loquitur ad literam de anxietate, in qua fuit populus Sion, id eſt illi, qui remanſerunt ibi de voluntate Dauid ipſo fugiente inde propter Abſalom, & iſti fuerunt Sadoch, & Abiathar, & alij ſacerdotes ibi de mandato Dauid arcam reportantes, & Chuſi Arachites amicus Dauid, & decem concubinæ ad cuſtodiam domus derelictæ, vt habetur ibidem, & iſti afflicti propter fugam Dauid Domini ſui vacabant orationi pro eius reditu: & ſic intitulatur iſte pſalmus. Oratio pauperis, ſcilicet populi in Sion remanentis modo prædicto. Sed hæc expoſitio non habet apparentiam, quia in hoc pſalmo fit mentio de ædificatione Sion, quæ in reditu Dauid non fuit ædificata, quia Abſalom nihil ibi legitur deſtruxiſſe. Item multa, quæ dicuntur in hoc pſalmo non poſſunt ad hoc applicari, niſi valde extortè: propter quod alij dicūt magis apparenter, quòd pſal. iſte loquitur ad literam de anxietate populi Iſrael in captiuitate Babylonica detenti: quia deuotiores illius populi erant valde anxiati de deſtructione ciuitatis & templi, vbi vigebat cultus Dei: propter quod vacabant orationi pro populi liberatione, & ciuitatis, & templi reædificatione: & poſſet ad hoc litera ſatis applicari. Sed hæc expoſitio & conſimiles videntur infringi per dictum Apoſtoli, Heb. primo. vbi Apoſtolus allegat literam huius pſalmi, quæ habetur infrà. Initio tu Domine terram, &c. vſque ibi: Et anni tui non deficient, dictum de Chriſto ad literam, probans per eam æqualitatem filij ad patrem in potentia & duratione, vt dictum fuit ibidem, & ſatis apparet Apoſtoli proceſſum intuenti: & ſecundum hoc pſalmus iſte loquitur ad literam de tempore Chriſti. Huic autem dicto quantum ad hoc concordat Rabi Salomon dicens, quòd pſalmus iſte loquitur ad literam de anxietate populi Iſrael in hac captiuitate poſiti, orantis, & deſiderantis ab ea liberari per regem Meſſiam venturum, & reædificaturum templum & ciuitatem: & ſic ſecundum eum loquitur de tempore Chriſti, ſed quòd dicit ipſum venturum & templū materiale reædificaturum, falſum eſt, vt dictum eſt ſuprà pſalmo 86. Accipiendo igitur de dictis eius quod verum eſt, videtur mihi ſaluo meliori
Materia pſ.
2. Reg. 15. *ar totum.*
Heb. 1. a

MORALITER.

* expoſui de populo Iſrael anxiato tempore Antiochi illuſtris, & pro ſua liberatione ad Deum clamante. *Moraliter* autem poteſt exponi de quolibet verè pœnitente, & ad Deum clamante pro liberatione ſua per aduentum gratiæ diuinæ. Et ſic dicit: *Domine exaudi orationem meam.* Cordis ſcilicet & oris, ideo ſubditur:

a *Et clamor meus ad te veniat. Non auertas faciem tuam à me:* Pro peccatorum meorum enormitate.

d *In quacunque die tribulor.* Per veram contritionem.

e *Inclina ad me aurem tuam.* Exaudiendo meam petitionem.

f *In quacunque die inuocauero te &c.* Repetitio eſt eiuſdem ſententiæ pro maiori exauditione.

g *Quia defecerunt ſicut fumus dies mei.* In vanis & malis operibus conſumpti.

h *Et oſſa mea ſicut cremium.* i. vires animæ quarum aptitudo ad bonum diminuitur per multiplicationem culpæ.

i *Percuſſus ſum vt fœnum.* Quod areſcit tempore ardoris, ſic ego feruore tentationis.

K *Et aruit cor meum.* Defectu deuotionis.

l *Quia oblitus ſum comedere panem meum.* Id eſt ſacræ ſcripturæ ſtudium, & ſumere deuotè Euchariſtiæ ſacramentum. Et quoniam ex hoc appetitus carnis incenditur, & ſic ratio debilitatur, & à carne premitur. ideo ſubditur:

m *A voce gemitus mei adhæſit os meum carni meæ.* Id eſt ratio conſentit ſenſualitati.

* a Similis

a *Pelicano, nycti. pa. Aug.* Tres aues, tria loca ponit, vnus homo vel plures poſſunt habere perſonam trium auium, Tria loca, ſunt tria genera hominum. Verus prædicator ſi venit inter eos vbi Chriſtiani non ſunt, pelicanus eſt in ſolitudine. Si ad eos, qui fuerunt, & ceciderunt, tunc nycticorax eſt in parietinis, quia nec tenebras corū deſerit, ſed vult eos lucrari. Si venit ad eos, qui crediderunt, nec ceciderunt manentes in domo, ſed tepidè agentes, paſſer eſt in tecto. Clamat eis qui ſub tecto i. ſub carne torpent, cum ille ſuper carnem. Vnde qui in tecto, non deſcendat tollere aliquid. Et alibi: Quod in aure auditis, prædicate ſuper tecta. Vel, per has aues Chriſtus accipitur. Pelicanus dicitur (etſi non certum ſit) roſtro pullos ſuos occidere, & triduo lugere tunc roſtro ſanguinem ſuum ſuper eos fundere, vnde illi reuiuiſcunt: ſic Chriſtus occidit, vt Paulum perſecutorem, & ſuo ſanguine viuificat: iuxta illud: Ego occidam, & ego viuere faciam, percutiā, & ſanabo. In ſolitudine, quia ſolus de virgine natus. Poſt natiuitatem verò venit ad parietinas. i. ad paſſionem, vbi à ruinis occiditur. i. Iudæis, ſed & eos amat dicēs: Pater ignoſce illis, quia neſciunt quid faciunt. Tunc fuit quaſi nycticorax in parietinis. Sed qui ibi dormierat, vigilauit in reſurrectione, & volando in cælum factus eſt paſſer ſingularis in tecto. i. in cælo, vbi interpellat pro nobis, vel diuerſa genera pœnitentium notat per has aues. Pelicano aui nimiæ maciei, & ſoliuagæ comparantur eremitæ. Nycticorax, qui à publico remotus, dum alij nocte huius ſeculi dormiunt, vigilat: & ſibi quærit eſcas mentis. Qui ſi nō inter homines, extra eſt in alto, dicens eis qui in nocte dormiunt Vel, paſſer ſagax ad alta virtutum fugit, vbi tutus à laqueis. Qui ſolitarius vel vnicus, propter charitatem (quem ex multis vnum facit) eſt in tecto, vel ædificio propter altitudinem fidei, vt non deſcendat aliquid tollere de domo ideſt carne.
A
B

b *Domicilio. Aug.* Vel parietinis, quæ vulgò dicuntur ruinæ, vbi parietes ſtāt ſine tecto, vbi habitat nycticorax auis, quæ noctem amat.

c *Tota die, Caſ.* Vel, in perſona iuſti totum accipi poteſt. q. d. ita frigor pro alijs, & gemo. Et ad cumulum mali. Tota die expro. mi. inimici mei, quos aliter nequit perdere, arte quadam diabolus vult decipere, facit irrideri pœnitentes quaſi iurent in eorum deteſtationem irriſores, qui laudabant eos dum cum eis ſeculares erāt, quia cinerem, ideſt reliquias peccatorum, quia etiam tenuia peccata, ideſt leuia per pœnitentiam ſunt conſumenda: vel in deiectione reficiebar, adeò placebat mihi.

d *Cinerem. Aug.* Per cinerem & fletum pœnitentes ſignificantur. Cinis enim & cilicium ſunt arma pœnitentium.

e *Poculum. Ca.* Temporalem iucunditatem. Vel deſiderium patriæ pro dilatione lachrymis miſcui, vel potum ſcripturarum quæ antiqua recolunt.

f *A facie iræ. Caſſi.* Ira vltio, indignatio motio animi qua indignamur etiā filijs. Ira dicitur impetus in puniendos, quæ in Deum non cadunt. Sed eſt antropoſpatos.

g *Iræ.* Vnde & dñs ait: Ira Dei manet ſuper eos, qui non credunt. Nō ait, veniet ſed manet, quia nō tollit, in qua natus eſt.

h *Dies mei ſicut vmbra de. l.* Quia ego à verò die declinaui, ſimiles mihi ſunt declinantes dies mei.

i *Tu au. Caſ.* Tertia pars vbi oſtenditur certitudo impetrandi veniam. Iam conſurgit lapſus ad prophetandum, iam pœnitēs caput releuat *Aug.* Memoriale promiſſum memorabile, de te reparatio noſtra, qua tu noſtri, vel memores tui.

a venit

a ¶Auis eſt quæ in ſolitudine habitat.

a ni meæ. Similis factus ſum peli- a b

cano † ſolitudinis: factus ſum ſicut c

a ¶Vigil & te et coruus noctis.

b † nycticorax in domicilio. Vigila- d

a ¶Alias, vn eos. ¶Alias ſingularis.

ui, & factus ſum ſicut paſſer ſoli- e

a ¶Quaſi occido & viuifico, ideo. b ¶Quia peccatores membra facio. ¶Dicentes: Quare magiſter veſter manducat cum publicanis & peccatoribus?

c tarius in tecto. Totâ die expro- f

a Dum cum eis fuerer ſecularis.

brabant mihi inimici mei: & qui g

a ¶Ore palam ſed ficte. b ¶Conſpirabant.

laudabant me, aduerſum me iura- h

a ¶Quare? b ¶Quia hæc genera hominum in membris habere volui.

d bant. † Quia cinerem tanquam pa- i

a ¶Etſi hoc ad literam, magis tamen de cancre domini, quem lachrymæ faciunt dulcioré.

e nem manducabam, & † pocu- k

lum meum cum fletu miſcebam.

a ¶Vnde hoc? b ¶Quæ in Adam, cum qua nati ſumus. Vnde: Fuimus & nos natura filij iræ. c ¶Quam merui actualiter peccando.

f g A facie iræ indignationis tuæ, l

a ¶In honorem faciendo ad imaginem tuam qua omnia animalia ſuperamus, grauius alliſiſti, nihil enim habet hanc miſeriā peccati & gehennæ, niſi homo. a ¶Obſcuri & vani.

h quia eleuans † alliſiſti me. Dies m n

a ¶Quaſi inutiles pereunt.

mei ſicut vmbra, declinauerunt:

¶Sine rore gratiæ.

& ego † ſicut fœnum, arui. o

¶Hoc ego iuſto iudicio tuo patior ſed. a ¶Viges vt liberes, qui vigu ſti vt me humiliares. b ¶Temporalem ſaluet æternus.

i Tu † autem domine in æternum p

f Tota die. *Hic conſequenter allegatur ratio exauditionis ex verbis iniurioſis & improperioſis, quæ ſatellites Antiochi proferebant contra Deū & populum, & hoc eſt, quod dicitur: Tota die exprobrabant, & plus affligebatur populus ex blaſphemijs contra Deum quam contra ſeipſum.*
C

g Qui lau. me. *i. deriſoriè ſicut homini timido aliquando dicitur: Ecce homo magnæ cōſtantiæ, & tale improperium per oppoſitum irrogatum magis ſolet pungere.*

h Aduerſum me. iu. *i. iurantes execrando ſibi malum ponebant me, tanquam exemplum dicentes: Si non fecero hoc, ita malè accidat mihi ſicut populo Iudæorum, & quòd ſenſus ſit iſte, oſtendit tranſlatio Hieron. quæ ſic habet: Exultantes mihi per me iurabant. Exultantes mihi. i. deridentes me modo prædicto. Per me iurabant, execrationis iuramento, ponentes miſeriam meam pro exemplo, quæ magis exprimitur, cum ſubditur,*

i Quia cinerem tanquam panem. *modicum habens de paſta eam decoquens in cineribus. & ſic cineres erant admiſti in pane.*

K Et poculum meum. *i. lachrymæ fluebant, de oculis meis præ dolore, ita quòd cadebant in ſcypho, vel in vaſe, in quo debebam bibere. Et quia iſta miſeria contigit populo ex Dei permiſſione propter peccata populi commiſſa, ideo ſubditur,*

l A facie iræ. *i. vindictæ tuæ, ſecundum quod dicitur 1. Mach. 1. g. Et facta eſt ira magna ſuper populum valde.*
† Potum
1. Mach. 1. g

m Quia eleuans. *i. grauiter, ſicut grauius alliditur qui de alto deijcitur. Poteſt etiam dici, quòd Iudæi fuerant eleuati tempore Eſther, & Mardochæi, & hoc tempore monarchiæ Perſarum, cui ſucceſſit regnum Græcorum de quo exiuit radix peccati Antiochus illuſtris, & iſte grauius afflixit Iudæos, quam aliquis præcedentium regum.*
Lib. Heſter.
1. Mach. 1. a

n Dies mei ſicut. *i. quaſi ad nihilum redacti ſunt ſicut vmbra.*

o Et ego ſicut. *i. præ feruore tantæ tribulationis quaſi defeci.*

p Tu autem do. *Hic conſequenter deſcribitur populi conſolatio per aduentum Chriſti, quæ hic per Pſalmiſtam prædicitur, & ſic per Chriſtum poſtea fuit impleta. Et diuiditur reſiduum huius pſalmi in tres partes, quia primò deſcribitur eccleſiæ promotio per aduentum Chriſti, ſecundò futura tribulatio tempore Antichriſti, ibi: Reſpondit ei tertiò vitæ præſentis ceſſatio in fine mundi, ibi: Initio tu domine. Prima, in duas: quia primò deſcribitur eccleſiæ promotio. ſecundò ex hoc concluditur gratiarum actio, ibi: Scribantur hæc: prima in duas: quia primò ponitur eccleſiæ promotio per Chriſtum immediatè. ſecundò mediantibus apoſtolis, ibi: Quoniam placuerunt. Circa primum ſciendum, quòd Chriſtus ratione deitatis permanet in æternum: & hanc veritatem confeſſi fuerunt Iudæi, Ioh. 12. e. dicentes: Nos audiuimus ex lege, quia Chriſtus manet in æternum, & ſic per ſuam æternam potentiam mutat tēpora, & ætates, transfert regna, atque conſtituit. Dan. & ſic aliquando de tribulationibus releuat ad proſperitatem, & econuerſo deijcit ſecundum voluntatem ſuam: & hoc eſt quod dicitur: Tu autem do. in æter. ideſt ſtabiliter, & quia ſtabilis manens dat cuncta moueri, vt dicitur 2. de conſolatione. ideo ſubditur,*
D
Diuiſio.
Iohan. 12. e
Dan. 2. c
Boet. 2. de conſolat.

a Et

NICOL. DE LYRA.

a Si. fa. ſum. *quia ſicut dictum eſt, populus fugerat ad deſerta.*

b Factus ſum ſi. ny. *quæ non apparet de die nec clamat, ſic multi de populo abſconditi in locis occultis non audebant de die comparere, nec etiā aliquem ſtrepitum emittere, ne deprehenderentur.*

d Vigila. *non potens dormire præ anxietate animi.*

e Et factus ſum *Fugitiui enim non vadunt vniti, ſed magis diſperſi: & quilibet abſcondit ſe vbi poteſt.*

f Tota

MORALITER.

* a *Similis factus ſum pe.* cuius pullos ſerpens occidit, & ſimiliter diabolus bonum opus interimit.

c *Sicut nycti. in do.* ideſt immundus factus ſum ex peccato. Nycticorax enim eſt auis immunda ſecundum legem. Sed quia pœnitens peccatum ſuum cognoſcit, ſubditur,

d *Vigilaui.* per cognitionem peccati.

e *Et factus ſum.* auolans à peccatorum conſortio: quod propriè fit religionem intrando. ideo ſubditur,

f *Tota die.* ſecundum ſpiritum deteſtantis religionis ſtatum.

g *Et qui lau.* dum eſſem cum eis in inſolentijs.

h *Aduer.* i. conſpirabant ad me retrahendum.

i *Quia ci.* allegantes aſperitatem victus mihi impoſſibilem.

l *A facie iræ indi.* i. talem aſperitatem ſuſtinebam, ne grauiorem incurrerem in purgatorio vel in inferno. propter peccatorum meorum grauitatem. ideo ſubditur,

m *Quia eleuans al. me.* ideſt allidi me permiſiſti, ſicut ille qui de alto cadit, grauius conquaſſatur.

n *Dies mei ſicut vm.* ideſt in peccatis conſumpti ſunt.

p *Tu au. do.* poſt afflictionem pœnitentis, hic conſequenter ponitur ſubleuatio ſaluatoris, & primò oſtenditur eius poteſtas ad hoc faciendum, cum dicitur, Tu au. do. ex quo patet æternitas ſuæ potentiæ.

* b Tu

VNiVERSIDAD DE SALAMANCA
GREDOS.USAL.ES

a *Venit tem. Aug.* Quia omnia ordine voluit Deus fieri, & tēpus ad hoc diſpoſuit, vbi opportunitas aptè ordinata eſt.

b *La.eius. Aug.* Sunt lapides in Sion, ſunt & non lapides. Lapides placent ſeruis, & ipſi ſerui terræ miſerentur. Lapides ſunt. prophetæ, ibi præmiſſa eſt prædicatio, inde ſumptū eſt euangelicum officium. Serui ergo .i. apoſtoli agnoſcunt in lapidibus eloquia Dei, & de terra formant imaginē Dei, dum terreni mundantur, quorū miſerētur. Sicut ergo de puluere formatus eſt homo, ita de puluere ruentium parietinarū Dei imago reformatur. Inde eſt, q̃ miſſo ſpiritusanɛto multi eorum crediderunt qui dominum crucifixerūt.

c *In gl. Aug.* Qui primò viſus eſt in infirmitate in illa Sion. vnde: Vidimus eum non habentem ſpeciem, neque decorem.

d *Orationem.* Hoc agitur in ædificatione Sion, orant, gemunt, ædificātes, qui ſunt vnus pauper, & pauperes multi, vnde in titulo ſingulariter, hic pluraliter. Sed vnus dicitur propter vnitatem pacis eccleſiæ, multi propter latitudinem.

e *Scribantur hæc. Caſ.* Qui ſupra pœnitētia ſordebat, iam honore prophetæ decoratus præcipit hæc quæ dixit teſtimonio ſcripturæ firmari, vt ætas futura diſcat.

f *In ge. Aug.* Hæc q̃ ſcribebantur, non ſic proderāt generationi veteris teſtamēti, proſunt alteri .i. nouæ.

g *Quia pro. Aug.* Poſt gemitus dolentis, iam ſunt verba conſolationum, iam gaudet pauper. Et quia ſupra dixit: Aedificauit dominus Sion. Et item: Scribantur hæc. Modò vtrūq; declarat, quaſi hoc eſt, quod dixi ſcribendum: Quia proſpexit.

h *Proſpexit.* vt præterita dicit, quæ erant futura.

i *Comp. Aug.* Timor Dei, compedes ſunt, in quibus gemunt ad impetrādam miſericordiam, de quibus dicit ſcriptura. Audi fili & excipe ſententiam meam, & ne abijcias conſiliū meum. & infer pedem tuum in cōpedes illius, & in torquem illius collum tuū, & erunt tibi cōpedes eius in protectione fortitudinis, & torques illius in ſtolam glorię, quas ſoluunt qui martyres occidunt, & ſolutis vertuntur in gloriam. *Caſ.* Compediti ſancti qui legalibus vinculis aſtricti, non ſunt vſi noua libertate, qui orabant vt Deus mūdum à peccatis ſolueret, & filios eorum qui fraude diaboli perempti ſunt à paternis erroribus liberaret. Vt ſic annuntient. Prædixit futura in Sion: hoc factum eſt, dum ibi primū loquebantur varijs linguis apoſtoli magnalia Dei: vnde in generalem eccleſiam concurrit ſermo eorum.

K *Vt ſol. filios. Aug.* Nos autem ſumus filij illorū mortificatorum, qui ſoluimur à nodis peccatorū, & vinculis cupiditatū.

a *Reſpondit*

Vbi ſupra. | †memoria tui | Eſa. 53. a | †quoniam venit tempus, vt miſerearis eius. | †beneplacitum habuerūt ſerui tui in | Vbi ſupra. | †quoniam ædificabit | † pauperū | †preces | † generationē alteram ſeu poſteram | † quoniam | Eccl. 6. c | † & ſoluat

a ¶Quia non obliuiſceris noſtri. ¶Memoria qua memor noſtri es. b ¶Promiſſionem habemus vitæ quæ nunc eſt & futuræ. ¶Præſenti.

permanes, & † memoriale tuum in generatione & generationem. Tu exurgens miſereberis Sion, quia tēpus miſerendi eius, † quia venit tempus. Quoniam † placuerunt ſeruis tuis lapides eius, & terræ eius miſerebuntur. Et timebunt gentes nomen tuum domine, & omnes reges terræ gloriam tuā. † Quia † ædificauit dominus Sion, & videbitur in gloria ſua. Reſpexit in orationem † humilium, & non ſpreuit † precem eorum. Scribantur hæc in † generatione altera, & populus qui creabitur, laudabit dominum. † Quia proſpexit de † excelſo ſancto ſuo, dominus de cęlo in terram † aſpexit. Vt audiret gemitus † compeditorum, † vt ſolueret filios interemptorum,

(Interlinear glosses:) a ¶Futuram. b ¶Nam. c ¶Ad regnandum, ¶Qui quaſi dormiens diſtulerat. — a ¶Prius, ideſt Iudæi, inde apoſtoli & alij fratres. b ¶De quo: Cum venit plenitudo temporis, miſit Deus filius ſuum factum de mulitre, factum ſub lege. — a ¶Acceptabile. b ¶Et verè miſereberis. — a ¶Apoſtolis. ¶Prophetæ firmi placent. — a ¶Sion. b ¶Dum terreni mundantur. — a ¶Qui modo timere neſciunt. ¶Sed non tantum in Sion, veniet & alius partes de gentibus. — ¶Maiorem ſua. — a ¶deo. b ¶Hoc modo agitur. — a ¶Tandem, quod non modo. ¶In ædificata. b ¶Alias, maieſtate. c ¶Ædificabitur. quia. — a ¶Qui ſpiritu pleni orabant, vt veniret. b ¶Hoc eſt reſpicere Dei quod non ſpernere. — a ¶Firmiter teneantur vel habeantur. — a ¶Quod reparatio per Chriſtum, deſtructio per Adam. b ¶Ad opus generationis nouæ. c ¶Vnde ſiqua in Chriſto noua generatio eſt, vetera tranſierunt. Ecce noua facta ſunt omnia, Apoc. 21 b. — a ¶Aug. Noua creatura in Chriſto, non qui creatus eſt. b ¶Qui ſibi ſubuenit. — a ¶Miſertus eſt. b ¶Non ſpreuit. Quia proſpe. de ex. ſan. ſan. ſuo. Et vt arctius teneantur præmittit: Scribantur. ¶Vt ad humiles veniet humilis, & ſic ædifica Sion. — a ¶Euidentius aperit. — a ¶Ad quid proſpexit? b ¶Sanctorum qui ſunt compediti in timore Dei & diſciplina eius. ¶Peccatis vel mortalitate. ¶Timore & diſciplina. — a ¶Dirupiſti vin. &c. ¶Ideſt nos. b ¶Alias mortificatorum.

aduentu Chriſti, nō erat intelligenda per exhibitionem bonorum temporalium, ſed ſpiritualium, quæ tanto meliora ſunt, quantò quæ ſunt animæ corporalibus præferuntur. G

d Quia tempus. *ſecundum quod fuerat dictum per prophetas, & maximè Dan. 9. vbi aduentus Chriſti ſub certis hebdomadibus annorum diffinitur.* Dan.

e Quia venit tem. *Hoc reduplicatur ad maiorem aſſertionem.*

f Quoniam pla. *Hic conſequenter ponitur promotio eccleſiæ quæ facta eſt per Chriſtum mediantibus apoſtolis qui prędicauerunt fidem Chriſti primò in Ieruſalem, & Iudęa, vt habetur in Actibus apoſtolorum. ideo ſubditur, Quoniam pla. ſer. tuis. ideſt apoſtolis.*

g Lapi. eius. *i. fideles de Iudęis conuerſi, qui fuerunt primi lapides in ędificio ſpirituali eccleſiæ poſiti, ſicut prędictū fuerat Zach. 9. d. poſt verba ſupra premiſſa de aduentu Chriſti. Et ſaluabit eos dominus Deus eorum in die illa, vt gregem populi ſui, quia lapides ſancti eleuabuntur ſuper terram eius.* Zach.

h Et ter. eius mi. *i. Iudæa, in qua primò apoſtoli prędicauerunt & multa miracula fecerunt, Act. 2. g. Multa quoq; prodigia, & ſigna per apoſtolos in Ieruſalem fiebāt. & ibi ſubditur: Omnes etiam, qui credebāt erant pariter, & habebant omnia communia, poſſeſſiones quoq; & ſubſtantias vendebant, & diuidebāt omnia omnibus, prout vnicuiq; opus erat: & ideo lapides iſti ſuper terram eleuati per contemptum temporalium apoſtolis meritò placuerunt.* Act.

i Et time. *quia fides Chriſti per apoſtolos, alioſq; diſcipulos diffuſa eſt ad gentes per alias orbis partes.*

K Et om. re. *quia non ſolum vulgares receperunt fidē Chriſti, ſed etiā principes maximi, vt patet impletū in plurib⁹ regnis terrarū, & in omnibus implebit ante finē mūdi.*

l Quia ædi. do. *i. eccleſiā quæ meritò Sion vocatur: quia ibi incepit per Chriſtum oblationem prędicationem, miraculorum operationem, & Spirituſſancti miſſionem, vt ſupradictum eſt.* H

m Et vi. in gloria ſua. *Ibi enim manifeſtauit gloriam ſuæ reſurrectionis apoſtolis & etiam aſcenſionis: quia de mōte oliueti aſcēdit, qui eſt iuxta Ieruſalem.*

n Re. in o. *adimplēdo petitionē illorū, qui humiliter & deuotè petebant eius aduētū.*

o Scriban. *Hic conſequenter concluditur gratiarum actio: quia tantum beneficium non eſt dandum obliuioni. & ideo dicit: Scribantur hæc. quia ſcriptura deſeruit memoriæ.*

p In ge. al. *i. vt generationes ſequentes habeant de hoc notitiam: & ſic factum eſt per euangeliſtas, & apoſtolos qui doctrinam Chriſti & opera deſcripſerunt, vt fideles populi aſſurgerēt ad laudē Chriſti, ideo ſubditur,*

q Et po. *i. populus Chriſtianus, qui creatur per baptiſmum per quem conſtituitur in eſſe gratiæ, quę creatur in anima.*

r Quia pro. *tunc enim propriè terram proſpexit oculis ſuę miſericordia, quando viſitauit nos oriens ex alto in ſua incarnatione.*

s Vt au. *i. peccatorū, q à diabolo tenebātur cōpediti cōſuetudine peccādi.*

t Vt ſolueret fi. &c. *à vinculis ignorantię, & infidelitatis.*

a Vt

NICOL. DE LYRA.

a Et memoriale. *quia vno intuitu videt ſucceſſionem omnium generationum, & ſubditur conſolatio Iudęorum Chriſtum expectantium.*

b Tu exurgens. *videtur enim hominibus iacere, quando non prębet eis auxilium, & per oppoſitum ſurgere quando prębet.*

c Miſereberis Sion. *ideſt populi colentis Deum in Sion, de quorum numero erat ſanctus Symeon, propter quod reſponſum accepit à ſpirituſancto non viſurum ſe mortem, niſi prius videret Chriſtum domini, quem omnes etiam alij iuſti expectabant: quod fuit adimpletum quando ibi in templo fuit oblatus, quod erat in monte Sion, & quando ibi prędicauit, & miracula fecit, & quando in cœnaculo Sion ſuper apoſtolos ſpiritumſanctum miſit. ſecundum quod dicit Hier. in epiſtola ad Paulinum de omnibus ſacræ ſcripturæ libris, & tūc fuit adimpleta prophetia Zach. Exulta ſatis filia Sion, iubila filia Ieruſalem: ecce rex tuus venit tibi iuſtus & ſaluator, & ipſe pauper. ſecundum quod allegat Matt. & per hoc, quod dicitur hic pauper, manifeſtè patet, quòd conſolatio populi in aduentu* (Luc. 2. d; Zach. 9. b; Matt. 21. a)

MORALITER.

b *Tu exurgens.* potes facere per teipſum quicquid placet voluntati tuæ.

c *Miſereberis Sion.* ideſt eccleſiæ ex peccatoribus pœnitentibus, vt plurimum collectæ.

d *Quia tem. mi.* durat ſupple, vſq; ad tempus iudicij.

f *Quoniam pla. ſer.* ideſt angelis.

g *Lapides eius.* ſ. eccleſiæ qui ſunt pœnitentes. Lu. Gaudium eſt angelis Dei ſuper vno peccatore pœnitentiam agente (Luc. 15)

h *Et ter.* i. eccleſiæ procurantes eius promotionem in bonum.

i *Et ti.* ſicut videmus impletum per earum conuerſionem ad Deū.

k *Et om. re.* in conuerſione Conſtantini, cui oēs reges erāt ſubiecti.

l *Quia ędi.* tunc enim ædificatæ fuerunt multæ eccleſiæ, & apparuit gloria eccleſiæ.

n *Re. in o. hu.* i. Chriſtianorum prius abiectorum.

o *Scribantur.* vt de tantis beneficijs poſteri laudent Deum.

r *Quia proſ.* ſcilicet oculo ſuæ miſericordiæ.

s *Vt au. ge. con.* i. pœnitentium prius cōſtrictorum retibus peccatorū.

t *Vt ſolueret filios.* ideſt opera meritoria quæ per peccatum erant mortificata. & reuiuiſcunt gratia recuperata.

a Vt

a *Reſpondit ei in via virtutis ſuæ. Caſ.* Quarta pars vbi poſt certitudinem veniæ dicit, quòd de ſua breuitate ad æternitatem tranſeat. *Au.* Reſpondit. Quia: Dico, vt annuntiem nomen domini & laudem eius in Ieruſalem. Et reſpondit ei, domino ſ. laus, vel Ieruſalem: Laus, quando ei gratias agunt vocati ab illo, dum credunt, vel bene viuunt. Vel Ieruſalem, non illa reproba, quæ occidit prophetas, ſed illa, quæ multos filios parit, vocata reſpōdet: non contemnit, ſed fructum reddit. *Au.* Reſpondit ei, ideſt credit reſurrexiſſe Chriſtum. Sed quia præuidet quoſdam dicturos: fuit quidem quondam eccleſia cōgregans omnes in vnum, ſed iam deſinit.

b *Paucitatem*, inquit, dierum meorū: non æternitatem illorum, vbi ero, ſed temporales dies quandiu ero in hoc ſeculo.

c *Nuntia mihi.* propter illos, qui dicūt iam, non eſſe eccleſiam. Non vacat vox iſta, non eſt inanis petitio: ipſa n. via, ideſt Chriſtus ſic annuntiauit. Vobiſcum ſum vſque ad conſummationem ſeculi. Totum tempus vſq; ad finem eſt illa exiguitas dierum: quia omne, quod finitur, exiguum eſt, vt inde tranſeatur in æternitatem. Nuntia. Et.

d *Ne reuoces me in dimidio dierum meorum.* Non ſic fiat, vt hæretici dicunt, vſque in finem ſeculi perduc me, non in dimidio dierum meorum reuoca: ſed perfice mihi exiguos dies vſque in finem ſeculi, vt poſt dies æternos. Cur autem de exiguitate quæreris? Quia in generatione, & generationem ſunt anni tui, ideſt, quia licet illi dies vſq; in finem ſeculi durent, tamen exigui ſunt in comparatione tuorum, qui non mutantur, quia æterni ſunt. Vel ne ſinas me reuocari à curſu cęleſtium, vt hæream curæ temporalium, quin hos dimidios, & futuro dies cōtinuem. Vel, dies dicit, quos in bono in præſenti agit vir ſanctus, in quibus meretur præmium vitæ. Dies enim habet, qui eos hic in luce bonæ vitæ agit: ſed nō ſunt, niſi dimidij, ſi non addātur æterni. in via virtutis. *Auguſt.* In fide qua reſurrexiſſe credit Chriſtum. Via virtutis fuit Chriſtus poſt reſurrectionem, cū iam non infirmus, ſed fortis in cœlo vocat eccleſiam. Laus fidei eſt, non quia credit mortuum, quod & paganus credit, ſed glorificatum. Vel breuiter diffinitur religio Chriſtiana, cum dicitur via virtutis. Vel in generatione generationum. Eſt generatio generationum, quæ non tranſit collecta de omnibus, ideſt ſancti. In illa erunt anni domini, qui non tranſeunt, ideſt æternitas Dei, quæ eſt ipſa ſubſtantia Dei nihil habens mutabile. B

e *Initio tu domine.* Quaſi ne reuoces, quia ad æternitatem tendo, quam exponit, dicens: Initio tu domine terram.

f *Ipſi peribunt. Aug.* Ipſi cęli peribunt de proximis terræ hoc conſtat. vnde & Petrus: Terra autem, & cęli qui nunc ſunt, eodem verbo, repoſiti ſunt, igni reſeruandi. De ſuperioribus nō eſt certum, ſed ſi manent non in ſe, ſed in Deo manent.

g *Tu autem permanes. Auguſt.* Sicut æternitatem eius oſtendit creando omnia, ſic manendo poſt mutata.

h *Et omnes.* vel omnia. quod non de angelis, ſed de mutabilibus.

i *Sicut ve.* ſecundum corpus quod more veſtis conſumitur.

a Et

a ¶Aug. Iam quod non licuit, dum interficerentur compediti. b ¶In eccleſia. c ¶Laudem de Dei eſſentia.

rum. Vt † annuntient in Sion nomen domini, & laudem eius in Ieruſalem. In conueniendo populos in vnum, & † reges vt ſeruiant domino. Reſpondit ei in uia virtutis ſuæ: † paucitatem dierum meorum † nuntia mihi. Ne reuoces me in dimidio dierum meorum, in generatione & generationem anni tui. † Initio tu domine terram fundaſti: & opera manuū tuarum ſunt cæli. Ipſi peribunt, tu autem permanes, & † omnes ſicut veſti-

(Interlinear glosses:) ¶Secundum opera. — a ¶In eccleſia. b ¶Ita annuntient. ¶Quod fit ſanguine mortificatorum, & compeditorum gemitibus qui auditi ſunt. — a ¶Fidei & morum. b ¶Terrarum. — a ¶Gratulando obſequendo. b ¶Chriſto. c ¶Vbi. ¶Non in ſe, ideſt ex ſuis meritis: de ſe enim non eſſet vox niſi peccati. — a ¶Ideſt hoc breue tempus totius ſeculi fac attendere. — a ¶Et in toto eo exiguo non deficiam. ¶Mei exigui; Sed. — ¶Vel num. — a ¶Qui à æternitate procedit, omnia quæ fecit. ¶Sine initio ante creaturas extitit. — a ¶Verbo domini cæli firmati ſunt: ſed quod verbo fecit, hoc & manu, ideſt virtute. — a ¶Ad literam ... ſecundum veſtimentum id eſt corpus peribunt ſed mutabuntur in melius.

† fortitudinis

ab initio mundi vſque modò neq; fiet: & niſi abbreuiati fuiſſent dies illi, non fieret ſalua omnis caro: ſed propter electos breuiabuntur: Et hæc breuitas petitur, hic in perſona eccleſiæ tunc tribulandę, cum dicitur: Reſpondit ei. Ideſt eccleſia ipſi Chriſto, & loquitur de futuro per modum prętertiti propter certitudinem prophetię. C

e In via virtutis ſuæ. *Ideſt patientię quæ tūc erit maximè neceſſaria.*

f Paucitatem dierum meorum. *Ideſt dierum afflictionis meę.*

g Nuntia mihi. *vt ex breuitate valeam aliqualiter confortari. Litera Hebraica, & Hieronymi planior eſt, quæ ſic habet: Afflixit in via, ſcilicet huius vitę. Fortitudinē meā, quia tunc fortes in fide ſupra modum affligentur. Abbreuiabit dies meos, ideſt dies afflictionis meæ propter electos, vt prędictū eſt: Et quia tunc tanta erit tribulatio, quòd videbitur aliquibus de eccleſia, quòd fides catholica debeat totaliter deficere. ideo ſubditur in perſona eccleſię.*

h Ne reuoces me. *totaliter auferendo de præſenti vita.*

i In dimidio dierum meorum. *ideſt ante mundi terminum, quod eſt tempus ſtatutum durationis eccleſię militantis, ſecundum quod dicit ſaluator. Et ecce ego vobiſcum ſum omnibus diebus vſque ad conſummationem ſeculi.* Matt. 28. d

K In generatione, & generationem anni tui. *quaſi dicat. tu domine cuius duratio eſt ęterna, potes faciliter hoc facere pro voluntate tua.*

l Initio tu domine terram fundaſti. *Hic conſequenter deſcribitur vitę præſentis ceſſatio, quæ erit in generali reſurrectione. Motus enim cęli ordinatur ad completionem numeri electorum, & ideo ipſo habito ceſſabit, & hoc eſt quod dicitur in Apoc. Iurauit per viuentem in ſecula ſeculorum: quia tempus amplius non erit. Et quia talia procedent ex poteſtate, & voluntate Dei, quæ vna eſt in patre, & filio, & ſpirituſancto. ideo dicitur: Initio tu domine terram fundaſti. ideſt tu domine Ieſu Chriſte fundaſti terram initio, ideſt principio temporis: Et dicit ſundaſti: quia terra eſt centrum mundi.* Apoc. 19. b D

n Et ope. ma. *& per iſta duo intelliguntur omnes aliæ creaturę.*

o Ipſi peribunt, tu autem permanes. *Sicut enim æternitas ſequitur omnimodam ſtabilitatem, & immutabilitatem, ita tempus motum, & mutationem. Solus autem Deus eſt omnino immutabilis: Cæli autem ſuperiores ſunt mutabiles quantum ad ſitum: inferiores autem, vt aer, quantum ad alterationem. In omni autem mutatione eſt aliqua deperditio, quia ceſſat aliquid eſſe quod prius erat, & ſic in fine mundi cæli peribunt, non quantum ad ſubſtantiam, ſed quantum ad aliquam diſpoſitionem: quia corpora cœleſtia ceſſabunt à motu locali, & elementaria à mutua actione, & alteratione ſubſtantijs eorum remanentibus. ideo ſubditur,*

q Et om. ſicut. *à ſtatu in quo ſunt.*

a Et

NICOL. DE LYRA.

a Vt annuntient in Sion nomen domini, & laudem eius in Ieruſalem. *ideſt eccleſia quæ nomine Sion, & Ieruſalem deſignatur, ſecundum quod dicit Apoſtolus. Acceſſiſtis ad Sion montem, & ciuitatem Dei viuentis Ieruſalem cœleſtem, &c. in qua fideles annuntiant nomen domini, eius fidem liberè confitendo, & prædicando, & laudes ei debitas exhibendo.*

b In conueniendo populos. *per diuerſas orbis partes diſperſos.*

c In vnum. *ideſt in vnitatem fidei per charitatem formatæ. Et quia non ſolum vulgares venerūt ad vnitatem fidei, ſed etiam principes, ideo ſubditur. Et reges, vt ſeruiant domino.*

d Reſpondit. *Hic conſequenter deſcribitur tribulatio fidelium tempore Antichriſti, quæ erit aceruiſſima, tamen breuis in tempore. ſecundum quod dicitur in Matt. Erit enim tribulatio magna qualis nunquam fuit ab*

MORALITER.

a *Vt annuntient in Sion nomen domini.* ideſt in eccleſia nominibus Sion & Ieruſalem ſignificata.

b *In conueniendo populos in vnum.* ideſt ad cōueniendum magnos, mediocres, & paruos in eccleſiaſticam vnitatem, de qua Apoſtol. Vnus Deus, vna fides, vnum baptiſma. Epheſ. 4. b

d *Reſpondit ei.* Hic deſcribitur profectus peccatoris per pœnitentiam reuerſi, cum dicitur: Reſpondit ei. ſcilicet peccator domino.

e *In via virtutis ſuæ.* ideſt reuerſus ad viam virtutis, & gratiæ.

f *Paucitatem dierum meorum nuntia mihi.* ad ipſos addendo. Nam qui addit ad præterita, oſtendit, & nuntiat ea fuiſſe pauca: hoc autem dicit peccator reuerſus deſiderans recuperare amiſſa præterito tempore.

h *Ne reuoces me.* à præſenti vita.

i *In dimidio dierum meorum.* ideſt ante naturalem vitæ terminum. Et ad hoc inducit rationem, dicens,

k *In generatione & gen. anni tui.* quia ſunt æterni propter quod mei nihil ſunt ad tuos comparati: ideo non ſunt reſcindendi.

l *Initio.* ſcilicet eccleſiæ.

m *Tu domine terram fundaſti.* ideſt actiuos bona terrena bene diſpenſantes.

n *Et opera ma. tua. ſunt cæli.* ideſt contemplatiui.

o *Ipſi peribunt.* ideſt à præſenti ſtatu tranſibunt: nam actio non manebit in patria, nec contemplatio ænigmatica.

p *Tu autem permanes.* omnino immobilis.

q *Et omnes ſicut veſtimentum ve. &c.* ſecundum ſtatum, in quo ſunt vt dictum eſt ſupra.

d Filij

VNIVERSIDAD DE SALAMANCA GREDOS.USAL.ES

a *Et ſicut opertorium.* Cœlos accipe, qui omnia operiunt, qui etiam mutabuntur.

Vbi ſupra. b *Et anni. Aug.* Qui erunt in generatione generationum. Sed an ibi eſſe poterimus? vtiq;, quia filij ſeruorum.

c *Filij ſeruorum. Aug.* Vt filij intrauerunt terram promiſſionis, nō patres, quod ſignificat nouos populos intrare, non veteres. Intrauerunt tamen de illis patribus duo, ſcilicet Ioſue, & Caleb: quia & in requiē veram intrant vnus, & vnitas, Chriſtus & eccleſia cum omni nouitate filiorum. *Filij.* Hilaris concluſio. filij prophetarum, & apoſtolorum nedū ipſi.

d *Semen.* Opera vnde fructus æternus.

e *Dirigetur.* Quia nihil tortum intrat.

a mentum veteraſcent. Et ſicut oper-
a ¶ Mutata dicuntur, quia iam non corruptioni ſicut ante ſubiacebunt.
toriū mutabis eos, & mutabūtur:
a ¶ Qui dixiſti: Ego ſum qui ſum. b ¶ Immutabilis, & omnipotens. c ¶ Licet omnia ex te & per te & in te, non ſunt tamen quod ipſe es.
b tu autem idem ipſe es, & anni tui
¶ Etiam ¶ Opera ſine quibus nemo intrat.
c non deficient. Filij ſeruorum tuo-
¶ In terra. ſancta.
d rum †habitabūt, & ſemen eorum
¶ In æternum.
e †in ſeculum dirigetur.

†inhabitabunt
†coram te ſtabilietur

NIC. DE LY.

a Et ſicut opertorium. *Quia adueniēte æſtate veſtis hyemalis mutatur: quia non eſt amplius neceſſaria, remanēte tamen eius ſubſtantia: ſic corpora cęleſtia, & elementaria mutabuntur à ſtatu in quo ſunt, qui non erit amplius neceſſarius completo numero electorum.*

b Tu autem idem. *ſcilicet omnino immutabilis.*

c Et anni tui &c. *non eſt per hoc intelligendum, quod in æternitate quæ eſt menſura durationis diuinæ ſit aliqua ſucceſſio, ſed quia eam apprehēdere non poſſumus, nec per conſequens exprimere, niſi per comparationem ad tempus.*

d Filij ſeruorum. *i. apoſtolorum quos genuerunt per verbum euangelij ſecundum quod dicit Apoſtolus. In Chriſto Ieſu per euāgelium ego vos genui: & iſti ſunt verè Chriſtiani.*

e Habi. *ſ. æternaliter coram te poſt terminum huius vitæ.*

f Et ſemen &c. *quia ſemper actu, & continuè in Deum ferentur. Moraliter poteſt exponi pſalmus iſte de quolibet verè pęnitente, qui de peccatis commiſſis affligitur per pęnitētiā, & Deum deprecatur, vt ad ſe veniat per gratiā, & ipſum in aduerſis ſtabiliat per patiētiā vt ſic ī termino vitæ pſentis pueniat ad gloriā.*

MORALITER.

d *Filij ſer.* i. imitatores apoſtolorum.

e *Habita.* tecum in æternum.

f *Et ſe.* Repetitio eſt eiuſdem ſententiæ ad maiorem expreſſionem.

In pſal. 101. Domine exaudi. vbi dicitur in poſtil. Circa primum dicit Pſalmiſta.

ADDITIO.

Clamor in ſcripturis ſæpe ſignificat affectum cordis, iuxta illud: Verba mea auribus percipe domine, intellige clamorem meum. vbi glo. Clamorem, ideſt affectum cordis, verba enim auribus percipiuntur. Clamor autem, qui eſt affectus cordis, intelligitur, quia quaſi intus legitur. vnde in hoc loco cum dicit: Exaudi orationem meam, proprius intelligi debet de oratione vocali, quæ cadit ſub auditu. Cum autem dicit: Et clamor meus ad te veniat. proprius habet intelligi de affectu cordis, qui ſine vocis ſtrepitu ad Deū venit, &c.

GLO. ORD. PSAL. CII.

Enar. pſal. 102. to. 8. a B*enedic anima. Aug.* Poſt preces pauperis pręconia gaudentis. *Aug.* Omnes, qui in Chriſto, quaſi vnus homo ſunt, qui excitat, & hortatur animam ſuam, vt benedicat dominum, volens diffinire cur benedicendus, ne quis ad hoc piger inueniatur. Clama voce ſi eſt homo qui audiat ſine voce, ſi non eſt, qui audiat homo: quia audit Deus. *Aug.* Per ſua beneficia hortatur benedicere Deum. *Aug.* Propheta in perſona generalis iuſti loquēs ſecundum ſuperiorem vim animæ. i. rationem, exhortatur animam ad benedicendum, dicens,

Sup. pſ. 102.
†De cō. di. 2. c. iterat.
†dominū

b *Noli obliuiſci. Aug.* Non ſit ante oculos delectatio peccati, ſed damnatio, & remiſſio Dei. cogita omnia mala tua, quia quot ea, tot bonæ retributiones Dei.

†interiora mea ſanctū nomē eius

c *Retributiones. Aug.* Nō retributiones. Tribuit, homo mala pro bonis, & retribuit ei Deus bona pro malis. Tribuit, cum me fecit: retribuit, cum iuſtificat.

d *Qui pro. Aug.* Hoc agit in baptiſmi ſacramento.

e *Qui ſanat om. infir. &c.* Hoc agit in vita fidelis hominis, dum concupiſcit caro aduerſus ſpiritū, vt ſi quæ nolumus faciamus, qui languores vetuſtatis de die in diem creſcente nouitate ſanantur ex fide, quæ per dilectionē operaī.

†lāguores tuos

f *Qui re.* de corruptione vitam tuā hoc fit in vltima reſurrectione mortuorū.

†corruptione

g *Qui co.* hoc fit in iudicio, vbi cum rex ſederit in throno, redditurus vnicuiq; ſecundum opera eius, quis gloriabitur ſe habere glorioſum cor, & mundum à peccato, ideo neceſſarium fuit commemorare illic miſericordiam, & miſerationes, vbi viderentur ſic reddi debita, vt nullus eſſet locus miſericordiæ.

a ¶ Chriſto fit hic pſalmus.
Pſalmus ipſi Dauid CII.
¶ Vnde: Sacrificium lau. ho.
¶ Quod ſibi omnibus conſulit.
a †B Enedic anima mea
†domino, & om-
a ¶ Omnis cogitatio, omnes vires, nulla diſcrepant.
¶ Nunquam deeſt qui audiat interiora, & ideo nunquā ſileās.
¶ Iterat expreſſius.
nia †quæ intra me ſunt nomini
a ¶ Repetitio ad exhortationem valet.
ſancto eius. Benedic anima mea
a ¶ Vt ſemper benedicas
b domino, et noli obliuiſci omnes
a ¶ Qui bona pro malis dedit. ¶ Hæ ſunt retributiones. ¶ Remittendo eas.
retributiones eius. †Qui propitia-
tur omnibus iniquitatibus tuis, q
a ¶ Aug. Poſt remiſſionem, quia corpus infirmum, & ex languore multa ſuggeruntur animæ: carnalia deſideria titillant, & quibuſdam capitur, ſanat infirmitates nunc fouendo blandis, nunc ſecando aſperis.
b ¶ Aug. Inde ſanat languores, quia redimet de corruptione, quæ tanta eſt in corpore, vt aggrauet animum: ſed finietur cum induet incorruptionem. ¶ Pretio ſanguinis.
f ſanat oēs †infirmitates tuas. Qui
¶ Vel met. a ¶ Si viceris, quod non niſi ab eius miſericordia.
g redimit de †interitu vitā tuam, qui
¶ Iam incorruptum.
coronat te in miſericordia & miſe-

excitans ad Dei laudem.

a Benedic. *Et accipitur hic benedictio confeſſionis. ſ. laudis diuinę, qua minor benedicit maiori, & non pro benedictione conſecrationis, qua fit econuerſo, ſecundum quod dicit Apoſtolus. Sine vlla contradictione, quod minus eſt à meliori benedicitur. Per hoc autem quod dicit.*

b Ani. mea. *intelliguntur potentię animę exteriores, vt viſus, auditus, & ſic de alijs.*

i Et om. *ſupple benedicite.*

d Nomi. ſan. eius. *& per hoc intelliguntur omnes potentię interiores. ſ. intellectus, voluntas, phantaſia, ſenſus communis, & appetitus ſenſitiuus omnia enim iſta diuinis laudibus debent applicari.*

l Bene. ani. *exponatur ſicut prius.*

f Et noli ob. *quia ſecundum quod dicit Seneca libro de beneficijs. Omnium ingratiſſimus eſt, qui beneficij accepti oblitus eſt. Dauid autē à iuuentute à Deo magna beneficia recepit, qui extunc leonem, vrſum, & Goliam gigantē interfecit: & cum iunior inter fratres eſſet, in regem vnctus fuit per Samuelem.*

g Qui pro. *Dauid enim valde grauiter legitur peccaſſe in adulterio cū Bethſabee, & homicidio Vriæ, & in numeratione populi. & tamē de iſtis obtinuit remiſſionem à Deo, & per conſequens de alijs minoribus peccatis.*

h Qui ſa. om. infir. *ſ. ſpirituales, vt dictum eſt & etiam corporales: quia Dauid bellis aſſuetus aliquando ſuſtinuit plagas, & graues ictus de quibus beneficio Dei fuit ſanatus.*

i Qui re. de inte. *quando Saul fecit cuſtodiri domū Dauid de nocte, vt interficeretur mane, & fugiens ſaluatus eſt 1. Reg. 19. Similiter quando Saul & viri eius cingebant Dauid in modum coronæ, ita quod deſperabat, ſe poſſe euadere, & tamen ſaluatus fuit Dei ordinatione.*

K Qui coronat te in mi. *quando fuit coronatus in regem ſuper tribum Iuda.*

m Et miſe. *quando fuit coronatus poſtea ſuper totum Iſrael.*

¶ a Qui

a vt

NIC. DE LY. PSAL. CII.

B Enedic ani. *Huic pſal. præmittitur talis titulus in Hebræo & in translatione Hier. Dauid. niſi quod præponitur litera lamed ל ad deſignandū, quod eſt datiui caſus, & videtur, quod pſal. iſte ſit quędam laus diuina ab ipſo Dauid compoſita. Et ſecundum hoc diuiditur in tres partes, quia primò Dauid ad Dei laudem excitat naturam humanā, ſecundò angelicam, ibi: Dominus in cęlo, tertiò omnem creaturam, ibi: Benedicite omnia. Prima in tres, quia primò Dauid excitat ſe ad Dei laudem ex beneficijs à Deo ſibi collatis ſingulariter, ſecundò ex beneficijs collatis populo Iſrael ſpecialiter, ibi: Faciens miſericordias, tertiò omnibus iuſtis generaliter, ibi: Miſericordia. Circa primum dicit ſic Dauid, ſe* excitans

MORALITER.

a *Bene. ani. mea.* Iſte pſal. eſt quædam laus diuina ab ipſo Dauid pro collatis ſibi beneficijs facta. Moraliter autem poteſt exponi de quolibet viro de diuinis beneficijs grato. propter quod dicit: Benedic ani. mea do. vt laus mea ſit ex ore, & corde, & non ſicut laus hypochritæ.

f *Et noli ob. om. re.* Nam talis obliuio procedit ex corde ingrato.

g *Qui pro. omnibus ini. tuis.* ſi verè pœnitueris.

h *Qui ſanat om. infir. tuas.* non ſolum ſpirituales, ſed etiam corporales, quantum ſpectat ad animæ ſalutem.

i *Qui re. de inte. vitam.* i. animam corpus viuificantem.

k *Qui coronat te.* i. diſponit in cęleſtibus coronare.

l *In mi. & miſe. &c.* ideſt in miſericordiæ effectibus.

a Qui

a *vt aquilę iuuen. tua. Aug.* Similitudo tanta data eſt, quanta poteſt eſſe de re mortali ad immortalitatem. Dicitur aquila, dum ſenio grauatur, roſtri immoderatione creſcentis vnco non poſſe os aperire, & cibum capere, & inde langueſcit, ſed quodam naturali modo collidit ad petram roſtrum, & excutit onus roſtri, & redit ad cibū, & omnia reparantur ei, vt fiat iuuenis: ſic & quod nos impedit comedere panem noſtrum, petra aufert & excutit vetuſtatē i. Chriſtus: vt in eo renouemur quibus vetuſtas clauſit os, oblitis māducare panem noſtrum.

b *Faciens mi. do. Aug.* Secunda pars vbi monet benedicere per ea, quæ antiquis facta ſunt, & poſteris fiunt.

c *Miſericor. Aug.* Quas conſequenter qui inimicos diligunt, & in ſe peccantibus dimittunt. Hunc miſericordiæ fructum dominus ſcribens in terra, cum accuſaretur adultera, exigebat: Ante. n. in lapide ſcripſit Deus, ſignās Iudæorum duritiā. Sed inclinatus in carne ſcripſit in terrā humanæ mētis fructum parituræ. Inclinatio. n. ipſius incarnationis humilitatem ſignificat per quam miſericordiæ fructum in Chriſtianis erexit. Hæc autem miſericordia in oēs facienda eſt. vnde Apoſtolus: Operemur bonum ad oēs, &c. Et illud: Omni petenti te tribue. Et ſi eſurierit inimicus tuus, ciba illum. Legitur tamen alibi: Ne. tradas peccatori. Ne ſuſcipias peccatores. i. non amore iniquitatis ſuſcipias. Econtra: Omni petenti te tribue. Et ſi eſurierit inimicus tuus, ciba illum. ſubueni naturæ, non iuues peccatū: Sic qui dat iuſto pro alia cauſa, niſi quia opus Dei eſt, non dat iuſto. ideo dicitur: Qui recipit iuſtū in nomine iuſti, mer. iu. ac. Puniendi ſunt iniqui, non animo vltionis, ſed dilectionis, vbi potētior occurrerit: nec potes colligere vel monere, tolera ſecurus, quia non erit impunitus. Poſt miſericordiā. n. ſubdit de iudicio, dicens: Et iudicium.

d *Moyſi. Aug.* Per Moyſen omnes ſanctos accipe. tamen cum ſpecialiter nominat, quia per eū data eſt lex, vt conuincatur languidus, & prodatur in quinque porticibus quinq; librorum legis, non ſanetur, vt ſic quærat medicum & ſanetur vnitas in piſcina. Lex ergo data eſt, vt ſuperbus humilietur, humilis confiteatur, & ſic ſanetur. Hæ ſunt occultæ viæ, quas oſtendit Moyſi, per quem legem dedit, vt abūdaret delictum.

e *Quoniam ſe. al. Aug.* Cęlū vndiq; circa terram: vnde etiam peccantibus lux, aer, ſpiritus pluuia, vnde fructus ſine cęlo deficit terra, ſic protectio Dei ſuper timentes.

f *Quantum diſtat ortus ab occidente lon. fe. Aug.* Quando peccatū remittitur, occidunt peccata, gratia oritur, peccata in occaſu. auertere ergo ab occaſu peccatorum, & tende ad ortum gratiæ, & ſurgis.

g *Recordatus eſt quo. Aug.* Vel ſecundum aliam literam: Memento, quoniam puluis ſumus. quaſi dicat: Cognouit figmentum. i. infirmitatem noſtram: quod figmentum conuerſus ad Deum dicit: Memēto, quia puluis ſum i. perſeueret erga nos tua miſericordia, ne obliuiſcamur gratiæ tuæ. Vel,

a Homo

a ¶ Aug. Poſt coronam non reſtat lucta in qua iuueris ſed ſatiaris his quæ hic deſiderabas atq; ſuſpirabas.
rationibus. Qui †replet in bonis de-
a ¶ Quando nouiſſie vbi nemo repletur, ſed ſemper indiget ſed quando renouata erit iuuentus tua.
a ſiderium tuū: renouabitur vt aqui-
a ¶ Aug. Quid autem hic iacta, deſtimur? Non: quia.
b ¶ Sed miſericord bus de quibus. Beati miſericordes, quoniā ipſi miſericordiam conſequentur.
b lę iuuentus tua. Faciens miſeri-
a ¶ Mihi vindictam & ego retri. &c.
cordias dominus, & iudicium †om-
a ¶ Ab eis qui non ſunt ſui iuris, in quos nequit diſciplinam exercere.
nibus iniuriam patientibus. No-
¶ Veris.
d tas fecit vias ſuas Moyſi, filijs Iſ-
¶ Et ¶ Actu.
rael † voluntates ſuas. Miſerator
a ¶ Natura. b ¶ Peccantes ſuſtinet Deus diu. & dat bona & vocat multis modis.
& miſericors dominus, † longani-
¶ Quia & blaſphemis.
mis, & multum miſericors. Non
a ¶ Ira eſt pro primo peccato: quoniam in hoc ſeculo patimur, ſed conſolatur promittens finiendam.
in perpetuum iraſcetur, neque in
a ¶ De pœna æterna. b ¶ Quod inde probandam. ¶ Quaſi quod non merebamus accepimus.
æternum † comminabitur. Non
a ¶ Hoc omnibus conuenit quibus bona gratis.
ſecundum peccata noſtra fecit nobis, neq; ſecundum iniquitates no-
a ¶ Sed poſt offenſam abſoluit.
e ſtras retribuit nobis. Quoniam ſe-
a ¶ Aug. Si cœlum poteſt abſcedere a protectione terræ, & Deus poterit non protegere timentes ſe.
cundum altitudinem cœli à terra,
† corroborauit miſericordiā ſuam
¶ Quid fecit.
f ſuper timentes ſe. Quantum di-
¶ De tenebroſis facit lucem.
ſtat †ortus ab occidente, longè fecit
a ¶ Vt illæ occidant, vt gratia oriatur.
b ¶ Sed quare hoc fecit gratis, non meritis.
à nobis iniquitates noſtras. Quo-
a ¶ Etiam in flagellis.
modo miſeretur pater filiorum miſertus eſt dominus timentibus † ſe,
a ¶ Cerſ. A factura creatoris repulſi, ipſi nos male finximus.
quoniam ipſe cognouit figmen-
a ¶ Exponit figmentum, recordatus eſt facti ſumus ingo tua o domine, puluis tamen ſumus ariditate peccati.
g tum noſtrū. † Recordatus eſt, quo-

c Faciens. *Hic conſequenter recitat beneficia populo Iſrael collata, vt ſic non ſolum ipſe, ſed etiam totus populus Iſrael ad Dei laudem excitetur. Et diuiditur in duas partes, quia primò recitatur beneficiorum collatio. ſecundò ad hoc inducitur ratio. Quomodo miſeretur. Circa primum primò ponitur beneficium liberationis de Aegypto, cū dicitur,* Faciens mi. do. & iudicium omnibus iniuriam pa. *Id eſt filijs Iſrael, qui multas iniurias paſſi fuerunt ab Aegyptijs, vt patet in Exo. quibus fecit miſericordiam eos liberando, & iudiciū Aegyptios multipliciter puniēdo. ſecundò ponitur beneficium datæ legis cum dicitur,*

C *Diuiſio.*

d Notas fe. vias. *i. præcepta legis, quæ erant viæ veniendi ad ſalutem.*

e Filijs Iſrael vo. *i. mandata ſuæ voluntatis expreſſiua, quæ nota fecit filijs Iſrael immediatè per ſeipſum quantum ad præcepta decalogi, & per Moyſen quantum ad alia. tertiò ponitur beneficium diuinæ miſerationis, cum dicitur,*

Exo. 20. a †eis qui

f Miſe. & mi. do. *qui dicitur miſericors ratione affectus interioris, & miſerator actu, ratione effectus exterioris.*

g Longani. *diu expectans peccatores ad pœnitentiam.*

h Et mul. *quia miſericordia ſuperexaltat iudicium, Iac. 2. c.*

Iac. 2. c †patiēs, & multæ miſericordiæ

i Non in per. *ſcilicet electis ſuis quibus finaliter placatur,*

K Non ſecundum peccata noſtra fecit nobis, neque ſecundum iniquitates noſtras, *puniendo nos citra condignum, quia tanta eſt offenſa, quantus ille, qui offenditur. Deus autem infinitus eſt, & per conſequens offenſa per peccatum mortale commiſſa.*

l Quoniam ſe. altitu. *Altitudo cęli à terra accipitur ſecundum medietatem diametri cœli, & adhuc deficit ſpiſſitudo terrę à ſuperficie vſq; ad centrum. punctus autem orientis diſtat à puncto occidentali in cœlo ſecundum totum cęli diametrum: & ideo per minorem diſtantiam intelligitur remiſſio pęnæ, & per maiorem remiſſio culpę, quæ eſt maius malum quia opponitur bono ſpirituali, pęna autem bono corporali: & hoc eſt quod dicitur: Quoniam ſe. alti. cœli à ter. i. ſecundum magnam menſuram ſuę miſericordiæ.*

m Corro. miſ. ſu. ti. ſe. *liberando eos à malo pęnæ.*

n Quantum di. *i. ſecundum menſuram maiorem ſuę miſericordię.*

o Longe fecit à nobis iniquitates noſtras. *liberando nos à malo culpę.*

p Quomodo miſeretur. *Hic conſequenter huius miſerationis ponitur ratio, & primò ex parte diuinę bonitatis, cum dicitur: Quomodo miſere. pater fi. Secundò ex parte humanę fragilitatis: & primò quantum ad animam, cum dicitur,*

†eum

q Quoniam ipſe cognouit fig. noſtrum. *i. fomitem inclinantem nos ad peccatum: & ſic exponunt Hebręi, iuxta illud Gen. Senſus, & cogitatio humani cordis prona ſunt ad malum ab adoleſcentia ſua. Secundò quantum ad corpus, cum dicitur,*

Gen. 8. d

r Recordatus eſt quo. pu. ſu. *quantum ad corpus, quod in puluerem reſoluitur. vnumquodq; enim reſoluitur in ea ex quibus componitur.*

a Homo

NICOL. DE LYRA.

a Qui replet in bonis deſi. tuum. *Dauid dando de aduerſarijs victoriam, & diuitias, & gloriam.*

b Renouabitur vt a. iu. tua. *ſcilicet in reſurrectione futura, qua reſurgent in ætate virili. Dauid autem mortuus fuit in ætate ſenili. Vel poteſt referri ad coronationem Salomonis, qui viuente adhuc patre inſtitutus eſt rex ab eo, cum eſſet adhuc iuuenis: & ſic ſenectus Dauid fuit quodammodo mutata in iuuentutem, inquantum filius repræſentat patris perſonam, ſecundum illud Eccl. Mortuus eſt pater eius, & quaſi non eſt mortuus: reliquit enim ſimilem ſibi poſt ſe.*

c Faciens.

MORALITER.

a *Qui replet in bonis deſiderium tuum.* non malis. nam hoc eſt iræ ſuæ ſignum: Sicut populo deſideranti carnes, dedit ei ad malū ſuū. *Num. 11. a*

b *Renouabitur vt aquilę iuuentus tua.* ſcilicet in mente Apoſt. licet his, qui foris eſt, homo noſter corrumpatur: tamen is, qui intus eſt, renouatur de die in diem. Et quoniam hoc prouenit ex Dei miſericordia, maximè afflictis iniuſtè, Sequitur, *2. Cor. 4. d*

c *Faciens miſericordias dominus, & iudicium om. iniu.* Et ſubduntur miſericordiæ exempla, cum dicitur,

d *Notas fecit vias ſuas Moy.* i. bono prælato, qui dux eſt populi.

e *Filijs Iſrael.* adeſt eius ſubditis per ipſum.

f *Miſerator & mi. do.* per tot nomina exprimitur miſericordia Dei, quia licet ſit ſimplex, & vnica: tamen à nobis explicari non poteſt ad plenum etiam per nomina multa.

i *Non in perpetuum ira.* quaſi diceret: Sed ad modicum tempus, nā adueniente pœnitentia ſtatim adeſt Dei miſericordia:

d Quoniam

VNiVERSIDAD DE SALAMANCA
GREDOS USAL.ES

a *Homo ſicut fœnum dies eius. Aug.* Homo enim ſicut flos egre-
E ditur & conteritur, & fugit velut vmbra, & non in eodem
Vbi ſupra. Iob,14.d ſtatu permanet: & tanquam flos agri ſic efflorebit totus ſpendor humani generis, honores, diuitiæ, &c. Flos fœni non eſt annuus, quod pulchrius eſt citò tranſit: ſed verbum domini manet in æternum: quod propter te caro, fœnum ſcilicet factum eſt. Ex te ergo puluis es, ſed ex miſericordia illius aliquid. vnde ſubdit: Miſericordia domini.

Vbi ſupra. b *Efflorebit. Caſ.* ideſt ad plus ſic florebit, vel efflorebit, ideſt deflorebit. Et ſic eſt intentiuum vel priuatiuum. † ita

c *Et iuſtitia, illius in filios filiorum his qui ſeruant teſtamentum eius. Aug.* Miſericordia, & iuſtitia retributio eſt. Dicit, ſuper filios filiorum. Multi iuſti non habent filios, nedum filios filiorum, ſed filij ſunt opera: filij filiorum, merces operum. † erit

d *Dominus in cœlo parauit ſedem ſuam. Caſſi.* Prædicat iudicium futurum, ne peccantes inſoleſcant, quaſi: Et debes eſſe memor, vt facias, quia. † eum amplius locus eius

e *Benedicite domino omnes angeli eius potentes. Caſ.* Tertiò monet cęleſtes, & omnes alias creaturas benedicere. Benedicite domino, &c. Aggratulando dicit, non imperando, vel monendo. † ſeculum

f *Miniſtri eius, qui facitis voluntatem eius. Aug.* Vos benedicite: malus, & ſi lingua tacet, vita blaſphemat, ſi hymnum cantat, tamen multos intuentes mala, mittit in blaſphemias. Si ergo vis benedicere Deum, fac verbum eius, fac voluntatem eius. vnde in Leuitico: Os turturis iubetur retorqueri ad aſcellas, vt quod habet in ore, oſtendat in opere. *Leuit. 1. b*

a ¶Et cito tranſit vel cadit.
Quoniam puluis ſumus, homo ſicut
a ¶Quod hodie viret, & mox areſcit. b ¶Ideſt quod pulchrius habet. c ¶Qui citius tranſit.
fœnum: dies eius † tanquam flos
a ¶Intentiuum vel priuatiuum. ¶Ecce in vere flos, b ¶Ecce qui mane florebat abit.
agri, † ſic efflorebit. Quoniam
a ¶Vel dum in eo ... ¶Hic eſt finis miſerorum.
ſpiritus pertranſibit in illo, &
a ¶Caſſi. Non reuertetur ſpiritus. Contra dementes, qui dicunt animas in hunc mundum redituras
non † ſubſiſtet, & non cognoſcet
a ¶Caſ. Talis eſt natura hominis, ſed per miſericordiam æternus erit: hinc præ ... premit, inde ſuam ſtatuit.
† amplius locum ſuum. Miſeri-
a ¶Cum mundus cœpit adminiſtrari.
cordia autem domini ab æter-
a ¶Sine fine.
no, & vſque in † æternum ſuper
¶Non alios.
timentes eum. Et iuſtitia illius
¶Et ne omnes præſumant, ſubdit: his, &c.
in filios filiorum, † his qui ſer-
a ¶Aug. eſt. Non vt memoriter pronuntient, ſed agant, quod ſi nimis multa tibi videntur in duobus mandatis charitatis omnia implentur. Tene radicem charitatis & tota arbor in te eſt. Finis enim præcepti eſt charitas.
uant teſtamentum eius. Et † memores ſunt mandatorum ipſius,
a ¶Chriſtus qui deſcendit & aſcendit.
ad faciendum ea. Dominus in
a ¶De bonis & malis iudicabit in cœlo exiſtens, qui prius in terra deuſus eſt. b ¶Iudiciariam.
cœlo parauit † ſedem ſuam, & re-
a ¶Ne impotentem putes
gnum † ipſius omnibus domina-
b ¶Quod facitis amo.
bitur. Benedicite † domino om-
a ¶Non mali. b ¶Ideſt poteſtate.
nes angeli eius potentes † virtu-
a ¶Non vitio vt diabolus. b ¶Verbo Dei non es iuſtus, niſi cum facis. c ¶Caſſi. Ideſt humiles, non ſuperbi qui ſuum auctorem norunt & venerantur, hi tales digni ſunt benedicere, non alij, vel vt per vos nos audiamus, veſtro exemplo inſtruamur.
te, facientes verbum † illius, ad
¶Sine ſtrepitu.
audiendam vocem ſermonum
a ¶Verbum ... concitat animos
eius. Benedicite † domino omnes
a ¶Ille ordo angelicus.
virtutes eius, miniſtri † qui fa-
a ¶Ne te iactes qui facis voluntatem eius.
citis voluntatem eius. Bene-
a ¶Cum bene viuis omnia opera eius benedicunt. ¶Cæleſtia, terreſtria.
dicite † domino omnia opera
a ¶Sic vbi non dominatur, ibi non benedicatur. vbique eſt, vbique benedicatur, nullus excuſatur
eius, in omni loco dominationis
a ¶Vnde cœpit ibi finit; vnde a benedictione profecti ſumus ad benedictionem redeamus.
eius, benedic anima mea † domino.

† thronum ſuum
F
† eius omnium

NIC. DE LY.

a Homo ſicut fœnum. *virens ad tempus modicum.*

b Dies eius. *ideſt vita eius.*

c Tanquam flos agri, ſic efflorebit. *quia ſicut flos agri ad calorem ſolis deſiccatur, ſic vita hominis ad calorem febris, vel alterius infirmitatis ſtatim exterminatur.*

d Quoniam ſpiritus pertranſibit in illo, & non ſubſiſtet. *Quod poteſt dupliciter exponi. Vno modo de ſpiritu vitali, qui egreditur à corde, & in alijs partibus facit ſenſum, & motum, & ipſo deficiente deficit corporalis vita. Alio modo de ſpiritu rationali, qui cum pertranſit à corpore deſinens ipſum informare, deficit vita, ſecundum quod dicitur primo de Anima in fine, quòd egrediente anima corpus expirat, & marceſcit.* *Ariſt. 1. de anima tex. c. 90*

e Et non cognoſcet amplius locum ſuum. *In tranſlatione Hieronym. habetur: & non cognoſcet eum vltrà locus eius, & vtrunque verum eſt, quia ſicut exiſtentes in vita præſenti non cognoſcunt ea, quæ ſunt in receptaculis defunctorum, ſic nec defuncti ea, quæ ſunt in locis viuentium. ſecundum quod dicit Auguſtinus libro de cura pro mortuis agenda. Et eſt intelligendum hoc de lege communi, quia aliquando fit aliter ex reuelatione ſpeciali. Sciendum etiam, quòd beati vident in verbo ea, quæ faciunt ad augmentum beatitudinis ſuæ, & ſic vident ea, quæ ſunt hic inferius ad reuerentiam eorum, & honorem.* † dominū *Aug. lib. de cura agenda pro mortuis.*

f Miſericordia autem domini ab æterno, & vſque in æternum. *Hic conſequenter accipitur ratio laudandi Deum ex beneficijs omnibus iuſtis collatis, cum dicitur, Miſericordia autem domini ab æterno, & vſque in æternum. ideſt abſque termino à parte finis.*

g Super timentes eum. *timore filialis reuerentiæ, qui manet etiam in patria. ſecundum illud pſal. Timor domini ſanctus permanens in ſeculum ſeculi.* *Pſal. 18. c*

h Et iuſtitia eius in filios filiorum. *qui ſunt imitatores paternorum bonorum.*

i His, qui ſeruant teſtamentum eius, *corde retinendo, & opere adimplendo, & per hoc patet litera verſus.*

K Dominus

K Dominus in cœlo parauit ſedem ſuam, & regnum ipſius omnibus. *Hic conſequenter inducit Dauid ad Dei laudem angelicam creaturam. Circa quod ſciendum, quòd licet Deus ſit vbique per eſſentiam, præſentiam, & potentiam, tamen eſt in cœlo ſpeciali modo, ſcilicet per apertam viſionem, & hoc eſt, quod dicitur: Dominus in cęlo parauit ſedem ſuam, & regnum ipſius omnibus. & quia ibi videtur clarè à ſanctis angelis. ideo ſubditur,* G

l Benedicite domino omnes angeli. *benedictione laudis diuinę, qua minor benedicit maiori, vt dictum eſt.*

m Potentes virtute. *virtus eorum etiam naturalis ſupra modum excedit virtutem omnium corporalium, & quia hęc virtus remanſit in dæmonibus, ideo dicitur Iob 41. d. Non eſt poteſtas ſuper terram quæ ei comparetur: veruntamen quia ſancti angeli omnino ſunt obedientes diuinæ voluntati. Ideo ſubditur,* *Iob 41.*

n Facientes verbum illius ad audiendam vocem ſermonum eius. *Iſti ſermones ſunt diuinæ reuelationes, quæ primo ſunt angelis ſuperioribus, & per illos medijs, & per medios inferioribus, & per inferiores ſanctis hominibus ſecundum Diony. de angelica hierarchia.* *Dion. de angel. hier.*

o Benedicite domino omnes virtutes eius. *Hoc exponitur dupliciter. Vno modo de omnibus angelis communiter, qui aliquando dicuntur Dei virtutes propter excellentiam ſuę virtutis. Alio modo ſpecialiter de ordine medio angelorum ſecundæ hierarchię, qui dicitur ordo virtutum, eò quòd miniſterialiter operantur in miraculis factis diuina virtute contra ſolitum curſum naturę. ideo ſubditur.*

p Miniſtri eius qui facitis voluntatem eius. *per talia enim miracula oſtenditur, quòd Deus in creaturis non agit ex neceſſitate naturæ, ſed ex libera voluntate.*

q Benedicite domino omnia opera eius in omni loco dominationis eius, benedic anima mea domino. *Hic vltimò inducit Dauid omnem creaturam ad Dei laudem, dicens: Benedicite domino omnia opera eius. Creaturę enim intellectuales laudant eum propriè, quia capaces ſunt ipſius per cognitionem, & amorem. Aliæ autem creaturæ laudant eum metaphoricè, inquantum in eis, & in earum proprietatibus relucet Dei ſapientia & bonitas eius, & inquantum ſunt materia laudis diuinæ creaturis intellectualibus.* H

MORALITER.

d *Quoniam ſpiritus pertranſibit in illo & non ſubſiſtet, &c.* ideſt anima egreditur à corpore, qua egrediente corpus expirat, & marceſcit primo de Anima.

g *Et non cognoſcet amplius locum ſuum.* ſecundum præſentem ſtatum.

f *Miſericordia autem domini ab æterno.* ad electos.

h *Et iuſtitia illius in filios filiorum his qui ſeruant teſtamentum eius*, reddendo præmium illis ſecundum merita. Repoſita eſt mihi corona iuſtitiæ quam reddet mihi dominus in illa die, &c.

K *Dominus in cœlo parauit ſedem ſuam, & regnum ipſius omnibus dominabitur.* Hic inducuntur angeli ad laudem Dei, qui de meritis hominum gaudent, cum dicitur: Dominus in cęlo parauit ſedem ſuam. licet enim ſit vbique, tamen ibi magis relucet virtus gloriæ ſuæ.

l *Benedicite do. om. angeli eius potentes virtute facientes verbum illius ad audiendam vocem ſermonum eius.* Sunt enim adminiſtratorij ſpiritus, propter eos qui capiunt hæreditatem ſalutis Hebr. 1. d. Conſequenter ad Dei laudem omnis creatura inducitur, cum dicitur,

q *Benedicite Domino omnia opera eius benedic anima mea Domino.* Nam in eis relucet virtus diuina, & ſic quodammodo Deum laudant, quia ſunt hominibus, & angelis materia diuinæ laudis.

A *In pſ. 102. Benedic. vbi dicitur in poſtil. Notas fecit vias ſuas Moyſi, ideſt præcepta legis.*

ADDITIO I.

¶ Legitur in Exo. quòd Moyſes petiuit à Domino, vt oſtenderet ſibi vias ſuas: in quo capitulo Deus ſibi dixit: Ego oſtendam omne bonum tibi. & in Exo. legitur, quòd tranſeunte Domino coram Moyſe, ait: Dominator domine Deus, miſericors, & clemens, patiens, & multæ miſerationis &c. vbi ſecundum veram expoſitionē literalem Deus impleuit, quod Moyſi promiſerat, ſcilicet oſtendere ei vias ſuæ miſericordiæ, vt ibidem plenius eſt exponēdum, & ideo cum in hoc loco dicitur: Notas fecit vias ſuas Moyſi, ad hoc eſt referendū, ſcilicet ad vias diuinæ miſericordiæ. quæ fuerunt Moyſi ſingulariter oſtenſæ, & non populo. Præcepta autem diuina, ſeu mandata, in quibus exprimitur diuina voluntas, notificata fuerunt filijs Iſrael vniuerſaliter in datione legis, & ſic propriè intelligitur: Notas fecit vias ſuas Moyſi, ſcilicet vias diuinæ miſericordiæ. Et filijs Iſrael voluntates ſuas, ideſt præcepta ſua, in quibus diuina voluntas, ſcilicet præcepti manifeſtatur. Quæ autem ſint illæ viæ, quas Deus notas fecit Moyſi, Pſalmiſta ſtatim ſubdit, cum dicit: Miſerator, & miſericors Dominus, &c. vſque ibi: Miſericordia autem Dñi ab æterno, & vſque in æternum. In quibus verſibus multa ponuntur ad miſerationes diuinas pertinentia de his, quæ Moyſi fuerunt notificata, Exo. cap. alle, vt patet vtranque autoritatem intuenti. Conſequenter tangit Pſal. mandata Dei in generali, quæ populo fuerunt notificata, & hoc cum dicit: his qui ſeruant teſtamentum eius, & memores ſunt mandatorum ipſius ad faciendum ea.

In eodem pſal. 102. vbi dicitur in poſtil. Quoniam ſecundum altitu. cęli à terra.

ADDITIO II.

¶ Licet verum eſt, ꝙ maior ſit diſtantia inter punctum orientis, & punctum occidentis, quàm inter altitudinē cęli, & terræ: prout poſtil. ait, tñ attentè conſideratis verbis, Pſal. iſta diuerſitas non ꝓpriè applicatur ad remiſſionem pęnæ, & remiſſionem culpæ, prout ipſe vult applicare. Nā in hoc, ꝙ dr̄: Corroborauit miſericordiam ſuam ſuper timentes ſe, propriè intelligitur infuſio gratiæ gratificantis, ꝑ quam timentes Deū ſunt in ſua miſericordia corroborati. Per hoc aūt quod dr̄: Longè fecit à nobis iniquitates noſtras, intelligit̄ elongatio à malo culpæ, prout ēt ipſe poſtil. exponit. Conſtat autem, ꝙ
B
infuſio gratiæ eſt cauſa remiſſionis culpæ, ſicut introductio lucis eſt cauſa expulſionis tenebrarum, vt in prima ſecundæ. q. 113. art. 8. in rńſione ad primum argm̄: dato etiam ꝙ aliquo reſpectu prius eſſet remiſſio culpæ, nunquam tamē minoris dignitatis, ſeu vtilitatis eſſet infuſio gratiæ, quā remiſſio culpæ: vnde nullo modo eſt dicēdū, quòd infuſio gratiæ ſit minor, quam remiſſio culpæ, & ideo ad verum intellectū horum verſuum, ſ. Qm̄ ſecūdum altitudinē cęli, &c. aliter vr̄ dicendum. Pro quo ſciendum, ꝙ licet magis diſtet oriēs ab occaſu, quam cęlum à terra, vt dictum eſt: tñ maior diuerſitas eſt ſecundum naturam inter altitudinem cęli, & infirmitatem terræ, quā inter orientem, & occidentē. Prima. n. diuerſitas eſt talis, quòd nunquam de vno extremorum naturaliter puenitur ad reliquū: nūquā enim pars cęli accedit ad terram, nec econtra, ſed aliqua pars orientalis ꝑ motū cęleſtē deuenit ad occidentalē, & econtra, & iō infuſio gratiæ in eo, qui prius eam non habebat, propriè cōparatur altitudini cęli à terra, eò quòd Deo qui in hoc loco cōparatur cęlo, propriū eſt miſereri, & grām infundere. Creaturæ aūt, quę hic cōparat̄ terrę, nullo modo pertinet miſereri reſpectu Dei, ſeu deitatis. Remiſſio autem culpæ propriè comparatur diſtantiæ orientis ab occaſu, qui licet ſint maximæ diſtantiæ, tñ de vno peruenitur ad reliquū: quia de ſtatu gratiæ qnq; deuenitur ad lapſum culpæ, & ecōtra, ſicut ſigna, vel ſtellæ, quæ ſunt in oriente, qnque ſunt in occaſu, & econtra: vnde quod dr̄: Secundum altitudinem cęli, referendum eſt ad infuſionem gratiæ. Quod aūt ſequitur: Quantum diſtat ortus ab occidente, referendum eſt ad remiſſionem culpæ modo prædicto. Et notandum, quòd non dixit Pſal. quantum diſtat cęlum à terra, ſicut dixit, quantum diſtat ortus ab occaſu, ſed dixit ſcdm altitudinē cęli à terra, ad denotandum, quòd non cōparatur in hoc loco cęlum ad terrā ſecundum diſtantiā tantum, ſed potius ſecundum diuerſitatē naturæ, quia cęlum eſt altū ſimpliciter, & terra infima ſimpliciter, ſicut & Deus eſt ſummus gratiæ largitor, & creatura rationalis infima in ordine naturæ, reſpectu recipientium gratiam. C

In eodem pſal. 102. vbi dicitur in poſtil. Benedicite Domino omnes virtutes eius, hoc exponitur dupliciter.

ADDITIO III.

¶ In hoc loco Hebraica lr̄a hēt: Benedicite dño oēs exercitus eius, qd̄ propriè intelligitur de corporibus cęleſtibus, quæ dnr̄ exercitus Dei. vn̄ Eſa. Leuate in excelſum oculos vr̄os, & videte, quis creauit hæc. qui educit in numero militiā, i. exercitū eorū, & oēs ex noīe vocat. Vn̄ in his quatuor verſibus vltimis hui⁹ pſ. notabiliter deſignat Pſ. 5. diſtinctiones ī vniuerſo. In primo. n. denotat Chr̄m, qui in ſede cęleſti ſibi parata. ſ. empyreo oībus dñat̄, & de hoc dicit: Dñs in cęlo parauit ſedē ſuā, & regnū illius oībus dñabit̄. In ſcdo loco ponit naturā angelicam beatā, & de hoc dicit: Benedicite Dño oēs angeli eius. In tertio loco ponit corpora cęleſtia, de quibus dicit: Bn̄dicite Dño oēs exercitus eius, miniſtri eius, qui facitis uoluntatē eius: vnde notāter dicit in angelis: Faciētes verbū eius ad audiendū vocē ſermonū eius, ad denotandum, quòd angeli ꝑ intellectū exequunt̄ diuinā voluntatē tanq̄ intellectuales naturę, ſed de corporibus cęleſtibus dixit: Faciētes volūtatē eius: quia cū ſint inanimata ſcdm cōmunē ſctōrū opinionē, licet faciāt volūtatē diuinā, nō tñ audiūt vocē ſermonū eius. In quarto loco ponit oīa opa comprehēdendo oīa iſta inferiora. d. Quæ ſunt in oī loco dñationis Dei, & quia in hac regione inferiori aīa humana ſpecialius Deū hēt bn̄dicere, cuius eſt capax per cognitionē, & amorem, idcirco in quinto loco concludit correſpondenter ad principium: Benedic anima mea Domino. *Eſaiæ 40. f* *Nota quare Deus dat ei ... temporalia inæqualiter*

REPLICA. D

IN pſ. Benedic. Circa illū paſsū: Notas fecit vias ſuas Moyſi. Bur. adducit reſumēdo quædā ꝑ eū dicta ſup. in Exo. Sed vide ibi illa correcta quaſi quædā deliramēta: quia non ſolum à Lyra, ſed ab oībus recedentia. Illud aūt quod circa illū paſsū: Qm̄ ſcdm altitudinem cęli à terra. Burgē. applicat de ordine remiſſionis culpæ, & infuſionis gratiæ: vide cor. ſupra circa pſal. Miſerere mei Deus, etc. Circa illū paſſum aūt: Benedicite Domino oēs virtutes eius. Burg. eſt ſingularis diſtinguens inter angelos, et corpora cęleſtia, ex eo quia angeli facientes voluntatem Dei, audiunt vocē ſermonū eius, corpora aūt cęleſtia cū ſint inanimata, et faciant volūtatem Dei, non tamē audiūt vocē ſermonū eius: ... qd̄ Bur. volens loqui propriè vr̄ ſe inuoluere circa vocē ſermonū Dei. Eſt. n. illa vox non ſenſibilis, ſed intelligibilis ſignificatio diuinæ inſpirationis, q̄ ꝑcipiunt, et aīata, et inanimata, quia nihil excludit̄ ab inſpirationis diuinæ illapſu: ideo de corporibus cęleſtibus dicit Baruch. Stellæ vocatæ, reſponderunt: Adſumus. De modis loquendi Dei, et idiomatibus grandis ſermo eſt apud doctores circa. ij. ſenten. *Exodi 33. a* *Baruch 3. d* *2. ſent. d. 13.*

GLOS. ORDIN.

a *Pſalmus Dauid. Caſ.* Item benedicere Deum monet, primò per cęlum, & terram, & ornatum eorum. *Aug.* Etſi verè hic omnia ad literam poſſunt religioſè accipi, ſunt tamen plena myſterijs, iuxta literam ex viſibilibus operibus, quæ hic dicuntur, inuiſibilia debent intelligi.

b Ex fabricæ magnitudine, & fortitudine fabricatoris inæſtimabilis magnitudo, & pulchritudo poteſt perpendi, & amari, vt ſic tandem poſſit videri. In omnibus tamen ſpiritualis ſenſus quærendus eſt.

Pſalmus Dauid CIII.
¶Pro tantis quæ hic narrantur.
BENEDIC anima mea Domino: Domine Deus meus magnificatus
a ¶Quia. ¶Augu. Proponit magnifica, quæ dicturus eſt, in quibus non niſi ipſe autor laudandus eſt. ¶ Propriè.

GLO. ORD. PSAL. CIII.

BEne. ani. &c. magnifica. *Auguſ.* In notitia, qui ſemper magnus natura: qui non potes creſcere, vel minui, quia perfectus es.

a *Confeſ-*

NICO. DE LY. PSAL. CIII.

BEnedic anima mea. *Huic pſal. nullus titulus præponit in Heb. nec in transla. Hier. propter quod dixerunt aliqui, quòd non eſt pſal. diſtinctus à præce. ſed in libris Hebraicis, quos vidi, ponitur pſalmus diſtinctus, & ſimiliter in translatione Hier. quia quotatur pſal. 103. præcedens autem 102. Et hoc idem dicit Hieron. in prologo ſuper librum pſalmorum. Et diuiditur in tres partes. Primò Pſalmiſta ad Dei laudem ſe inducit. Secundò ad hoc rationes adducit, ibi: Confeſſionem. Tertiò dictam laudem reſumit, ibi. Cantabo Domi. Circa primum dicit:* *Diuiſio.*

a Bene. anima mea Do. *Et dicit anima mea quaſi diceret non tantum lingua, ſicut faciunt hypocritæ. Eſa. Populus hic labijs me honorat, cor autem eorum longè eſt à me.* *Eſaiæ 23. d*

b Domine Deus me. magnifica. es vehementer, *ideſt tantæ excellentiæ es, quòd non potes laudari à creatura, quantùm es laudabilis, Eccleſiaſt. Maior enim eſt omni laude.* *Eccl. 43. d*

a Confeſ-

MORALITER.

a *Benedic anima mea Domi.* Sicut dixi in expoſitione literali autor huius pſal. ignoratur, tamen eſt quædam inuitatio ad Dei laudem ex ſuis creaturis, in quibus relucet bonitas creatoris, et ſic patet, quòd literalis ſenſus, eſt etiam moralis, propter quod pertranſeo de alia moralitate inducenda.

VNIVERSIDAD DE SALAMANCA GREDOS.USAL.ES

a *Confeſſionem. Auguſt. Remi.* ideſt vndique habes creaturas, E quæ te confitentur,& quæ ſunt decoræ, & luminoſæ. Vel decor in eſſentia Dei,& lux vndique. *Caſſ.* Vel incarnationē ſignificat,per quam confeſſio, & decus ſupernæ maieſtatis innotuit,& homines cum confeſſi ſunt, qui ſunt lumen cognitione. *Auguſtinus.* Confeſſionem induiſti,ideſt eccleſiam,quæ prius eſt confeſſio peccatorum, poſt decus virtutum,vt placeat ſponſo. Et ipſa veſtis ſine macula & ruga. Lux in Domino,etſi prius tenebræ Sed quomodo fecit,vt hanc indueret? Extendens cœlum. Figuratis ſacramentis exponit, quomodo eccleſia facta eſt lux, & veſtis ſine macula,& ruga.

Vbi ſupra. Vbi ſupra. † nimis

b *Extendens cœlum ſicut pellem. Caſſiodorus.* Quæ confitentur cœlum, terra, mare,cum omni ornatu ſuo, de quibus ſingulis ſubſequenter. *Auguſtinus.* Extendens cçlum ſicut. Ad literam cçlum quaſi tectum mundi extendit Deus nō labore, vt tu tuum tectum, ſed tam facilè extendit, vt quis pellem. *Myſticè* cçlum ſcriptura, per pellem mortalitas prædicantium accipitur,verbum tamen Dei æternum eſt: Deus apud Deum, & quia in ſapientia Dei non cognouit mundus Deum, per ſtultitiam, ideſt per mortales ſaluat credentes & in mortali homine facit noſci verbum immortale. Mortui ſunt prophetæ,& apoſtoli,quæ dixerunt,ſtant. Modò tenditur ſermo eorū mortuorum, quia poſt mortem plus innotuerunt, vt in eo legamus, poſt in fine vt liber ſcriptura plicabitur.

Myſticè. † fragrātē † firmitatē eius

c *Qui tegis aquis ſuperiora eius. Qui ponis nubem aſcenſum tuum &c. Augu.* Ad literam ſunt aquæ ſuper firmamentum diuiſæ ab aquis: aquæ ſub eo, quæ perfundunt terram. Myſticè ſuperiora, ſacræ ſcripturæ charitas, quæ F eminentior via. Vnde: Adhuc eminētiorem viam vobis demōſtro, &c. Aquæ Spiritusſanctus.vnde:Qui crediderit in me, de ventre eius fluent aquæ viuæ: hoc autem dixit de ſpiritu,quem accepturi erant,per eum habetur charitas, ſed tegitur alis, quia nullus malus in ea charitate, vel in ſpiritu communicat bonis hominibus ſicut in baptiſmo,& in cęteris donis, vel ſacramentis. Vnde in prouerbijs: In plateis tuis diſcurrent aquæ, & nemo alienus communicet tibi,vel protegit, & ſubleuat diuino ſpiritu celum ſcripturæ,cuius ſuperiora ſunt duo præcepta charitatis. *Auguſt.* Vel qui tegis aquis,ideſt ſpirituali ſenſu ſuperficiem ſcripturæ, vel donis ſpiritualibus eorū munis charitatem, ne quid eos ſeparare poſſit.

1.Cor.12.l † pallium *Iohan.7.f* *Prou.5.c*

d *Super pennas ventorum &c. Auguſtinus.* Ventus eſt motus aeris,cuius velocitas per pennas ſignatur. Sed Deus hanc ſuperat vbique præſens. vnde: Velociter currit ſermo eius,citò implens quicquid vult. Myſticè,venti animi,pennæ virtutes,quæ ſunt in duabus alis,ideſt præceptis charitatis, ſed charitatem omnium ſuperat charitas Chriſti.

Pſal.147.a Myſtice.

e *Ignem vrentem. Caſſiodo.* ſeraphim,qui ſunt ſuperior ordo,ſacis.miniſtros tuos.vnde in Eſa. Volauit ad me vnus de ſeraphim,qui ſunt ſuperior ordo.

Eſa.6.b

f *Qui fundaſti terram ſuper ſtabilitatem ſuam, non inclinabitur in ſeculum ſeculi. Abyſſus ſicut veſtimentum &c. Caſſiodorus.* Ideo Spiritusſanctus in hoc pſal. difficilia dicit ſecundum literam, vt quæramus ſpiritualia.

g *A voce toni. Caſſ.* Per terribiles ventos ſiccabuntur aquæ: mali comminatione iudicij timebunt.

a *Aſcendunt*

a ¶ Auguſt. Vnde magnificatus qui ſemper magnus? per hoc ſcilicet ſcitur quod eſt magnus.

a es † vehementer. † Cōnfeſſionem a

a ¶ Tunica quæ non potuit diuidi.

& decorē induiſti, † amictus lumi- b

a ¶ Facit amplum firmamentum. Augu. Vt tegat orbem terrarum.

b ne ſicut veſtimento. Extēndens cę- c

a ¶ Aug. Verbum Dei quod vbique erat, ſed mundus non cognouit per mortales cœpit noſci.
b ¶ Operturam omnium quę circa omnia. c ¶ Charitate.

c lūm ſicut pellem,qui † tegis aquis d e

a ¶ Duo præcepta,vbi tota lex. b ¶ Aug. Chriſtus in nube aſcendit,ſic, & ſancti rapiuntur in nubibus. Sic etiam cęlum, ſcriptura, per prædicatores aſcenditur,extenſa eſt ſcriptura,nec nubes deſunt, quæ in eam ducunt.

ſuperiora eius. Qui † ponis nubem f

a ¶ Excedis. b ¶ Agilitatem cogitationes vel charitatis ſanctorum.

d aſcenſum tuū, qui † ambulas ſuper g

a ¶ Aug. Spiritus in ſubſtantia, facit angelos cum mittit,& ignem vt in rubo & in alijs fecit impleri miniſterium,quod voluit. Sic in eccleſia facit ſpirituales nuntios verbi ſui. Et quaſi ad terram mittit,carnalibus loquentes,& ardentes ſpiritu ſunt miniſtri, qui incendant alios charitate, & conſumunt vitia.

pennas ventorum. Qui † facis ange- h

a ¶ Seraphim.

los tuos ſpiritus,& miniſtros † tuos i

a ¶ Augu. Ad literam forſan eſt aliqua firmitas occulta nobis,ſuper quam firmatur terra. Myſticè vero eccleſia ſuper Chriſtum,quæ non poteſt inclinari. de terra non adeo poteſt dici, quæ legitur tranſitura.

e f ignem † vrentem. Qui † fundaſti k

terram ſuper † ſtabilitatem ſuam, l m

nō inclinabitur in ſeculum ſeculi.

a ¶ Licet. ¶ Abyſſus amictus eius terræ ¶ Augu. Omnis aqua diffuſa per maria,lumina antra occulta Abyſſus dicitur: hæc vt veſtis terram circundat, quæ tempore diluuij tantum creuit, vt mōtes operiret,ſed ſtabunt, dicit, non vt de præteritis, ſed futura nuntiat. Myſticè de diluuio perſecutionis, quod diluuium etiam montes depreſſit, & quaſi ſub aquis fuga latebant apoſtoli, ſed hoc non diu, quia Ab incre.

Abyſſus ſicut † veſtimentū amictus n o

¶ Sed.

eius: ſuper montes ſtabūt aquę. Ab p q

a ¶ Aquæ perſecutionum. ¶ A preſſura montium.
b ¶ Dei per apoſtolos per nubes, per ſcripturas facta.

g increpatione tua fugient, à voce to-

NICOLAVS DE LYRA.

¶ a Confeſſio. *Hic conſequenter adducitur ratio motiua ad Dei laudem: Et primò ex ordinata productione mundi partium, ſecundò ex debita prouiſione viuentium,ibi: Qui emittis. Circa primum ſciendum, quòd prima pars,et principalis mundi eſt cęlum empyreum à principio ſuæ creationis angelis repletum, ſicut dictum fuit in principio Gene. & hoc notatur, cum dicitur: Confeſſionem, & decorem induiſti. ita quòd per decorem,intelligitur cęlum empyreum dictum à πῦρ quod eſt ignis, non quòd ſit igneum, ſed ſplendidum, & ſic aliquo modo conuenit cū igne in ſplendore: Per confeſſionem intelligitur congregatio angelorum ſanctorum Deum confitentium continuè confeſſione laudis diuinæ. Et iſtis duobus modis dicitur Deus indutus metaphoricè, quia ſicut indumentum facit ad ornatum hominis induti, ſic iſtis in creaturis principaliter relucet gloria Dei, & ideo ſubditur:* G

b Amictus lumine ſicut ueſtimento, *quia lumen magis propriè eſt in ſpiritualibus ſubſtantijs,quàm in corporalibus. Secunda pars machinæ mundi eſt cęlum cryſtallinum, et ſydereum,continens ſphęram ſtellarum fixarū, & orbes ſeptem planetarum, et quantum ad hoc dicitur:*

c Extendens cęlum. *ſcilicet ſydereum.*

d Sicut pellem. *videtur enim extēdi ſuper hemiſphęrium noſtrum, quaſi tentorium.*

e Qui tegis aquis ſuperiora eius. *In hoc tangitur cęlum cryſtallinum, quod eſt ſupra ſydereum, quod dicitur aqueum. Gene.1.eò quòd conuenit cum aquis in diaphaneitate, ſicut & empyreū dicitur igneum modo prædicto. Tertia pars eſt elementum ignis,et aeris,continens ſpatium,quod eſt intra ſphęram lunæ, & ſuperficiem terræ, & aquæ, & quantum ad hoc dicitur:*

f Qui ponis nubem aſcenſum tuum. *in Hebræo, & in tranſlatione Hiero. habetur: Currum tuum: quia nubes per aerem videntur ferri ad modum curruum. Et quia talis motus fit communiter per impulſum ventorum,ideo ſubditur:*

g Qui ambulas ſuper pennas uentorum. *Et dicuntur pennæ ventorum metaphoricè, ad deſignādum velocitatem motus ipſorum. Quòd autem dicitur hic Deus ambulare ſuper pennas vētorum, & agitare nubes quaſi currum ſuum, per hoc deſignatur, quòd tales impreſſiones, & conſimiles fiunt in aere ex diuina diſpoſitione. Et quia Deus naturam corporalem per angelos adminiſtrat, vt dicit Auguſt. ſuper Gen. ideo ſubditur:*

h Qui fa. ang. tu. ſpi. *i. ſpirituales ſubſtātias facis angelos tuos. i. nuntios. Angelus enim eſt magis nomen officij,quàm naturæ.* H

i Et mi. t. ig. v. *hoc dicit, quia angeli leguntur frequenter apparuiſſe in ſpecie ignis, vt Moyſi in rubo ardenti: vocatur tamen angelus ille Dñs,quia perſonam Dñi repræſentabat, vt dicit Greg. Item in tranſlatione Eliæ,quæ facta eſt miniſterio angelorum, apparuit currus igneus, & equi ignei. Similiter apparuit mōs plenus equorum, & curruum igneorum in circuitu Eliſei: quia ſicut dicit Hierony. ad defenſionem eius venerunt angeli. Et dicit ignem vrentem, quia angeli ardent charitate, & ſunt efficaces ad executionem voluntatis diuinæ. Quarta pars eſt elementum terræ, & aquæ, quę ſimul continetur cum ſphęra terræ, & de primo dicitur:*

K Qui fun. *quia ſicut fundamētum eſt inferior pars domus, ſic terra eſt inferior pars machinæ mundi.*

l Sup. ſta. *ideſt centrum mundi ad quod vndique tendunt naturaliter partes terræ, & ideo ſubditur:*

m Non inclinabitur. *declinans à centro in aliqua parte, quia hoc eſt ſibi innaturale: de elemento verò aquæ ſubditur.*

n Abyſſus &c. *i. oceanus,qui dr̄ abyſſus propter ſui profunditatem.*

o Sicut ueſti. ami. e. &c. *quia oceanus circundat terram vndique excepta vna parte, quæ remanſit arida propter vitam hominum, & animalium terreſtrium, vt dictum fuit plenius Geneſis primo.*

p Super montes ſtabunt aquæ. *Ex hoc loco dicit Ra. Salo. quòd aquæ in medio oceani ſunt altiores, quàm montes in terra poſiti. Sed hoc falſum eſt: quia cum aquæ ſint graues, & fluidæ æqualiter tendunt ad centrum vndique, & ſic non ſunt altiores in medio, quàm ripæ: & ideo illud, quod dicitur hic intelligendum eſt de aquis pluuialibus, quæ generantur in nubibus, ſecundum quod dicit Iob: Qui ligat aquas in nubibus ſuis. Nubes autem generantur ſuper cacumina montium.*

q Ab increpatione tua fugient, &c. *quia nubes pluuioſæ mouentur de loco ad locum ſecundum ordinem voluntatis diuinæ. Aliter exponitur hoc referendo ad homines. In nubibus enim frequenter generantur impreſſiones terribiles, vt tonitrua, fulgura, & turbines, quæ dicuntur quædam increpationes diuinæ, quæ frequenter ſunt ſigna iræ ſuæ, & ſic homines territi fugiunt de campis ad loca magis ſecura. Conſequenter reuertitur ad diſpoſitionem elementi terræ, quæ in aliquibus locis eſt montoſa, in alijs plana, & quantum ad hoc dicitur:*

¶ a Aſcendunt

a *Aſcendunt. Aug.* Mali,vt montes,cùm ſæuiunt fluctus. De- A ſcendunt,vt campi,cùm placati ſunt,fundauit enim eis locum,ideſt quodam metu compreſſit. Corda ſæuorum mala ſunt,ſed quietata,& terminum,ideſt finem impoſitum non poſſunt tranſgredi,etſi leues fluctus aſſiliūt, terram diluuio non operiunt, vt liceat eccleſiæ liberè prædicare. *Caſs.* Superbos permittit Deus, qū vult creſcere, & cum vult, humiliat apta diſpoſitione. Vel ad literam. in loco. ideſt vbi de vnoquoq; competenter diſpoſuit, ſicut etiam de aquis, quòd nec eis terra immergitur,nec eis amodo eget. Terminum poſuiſti eis: hoc de aquis diluuij. Sed & de ritibus Gētilium accipi poteſt, qui in aduentu Chriſti finiti ſunt, vt iam mundum non occupent.

b *In conuallibus. Auguſtinus.* de humilibus ſubditis gratiæ,& ſi ſunt montes ſpirituali altitudine,fluūt fontes Spiritusſancti, qui ſuper humilem quieſcit.

c *Inter medium. Auguſtinus.* inter medium apoſtolorū pertranſibunt prędicatores verbi Dei. Medium cōmune dicitur, ꝙ æquè oībus,non ꝓpriū cuiquam. Vñ dr̄ de aliquibus: Habēt inter ſe pacem, & huiuſmodi eſt in medio,i. communis illis eſt. Sic aqua, ideſt ſcriptura Dei,nō eſt propria,vel priuata alicui,ſed publica. Non ſit ergo mea,vel tua veritas, ſed idem ſentiamus,& non ſint in nobis ſchiſmata. Vnde ſiue ego,ſiue illi ſic prædicamus nulla de aquis. ideſt prædicatoribus diſcordet a montibus. Si qs aliud dicit,de ſuo dicit,nō de medio,& hic talis mons non eſt audiendus.

d *Potabunt omnes. Auguſt.* Omnes fuerunt in diſco Petri ter ſubmiſſo quatuor lineis,qui gerit perſonam prędicatorum. Quatuor.n. lineis vas ſubB miſſum eſt Petro, in figura quatuor partium orbis,vbi prædicandū euangelium,& baptizandi hoies. Ter ſubmiſſum, vt in nomine Trinitatis baptiſmus fieret. Inde, ſcilicet ex ternario, & quaternario colligitur numerus duodenarius, qui eſt ꝑdicatorū. Duodecim.n. apoſtoli electi ſūt, quorū ꝑdicatione totus orbis cuius quatuor ſunt partes, ī noīe Trinitatis vocatur,vt eccleſia congregetur.

e *Onagri. Auguſt.* Syluestres aſini magni, indomiti ſine iugo legis, & ipſi feri bibent cum timidis, onager cum lepore,magni cum paruis, in ſua ſiti vnuſquiſq;, temperata eſt aqua nullum oīno terret,vt ſtrepitus philoſophorum nō terrebat partum virginis,& huiuſmodi. Vel ſuperbi Iudæi different bibere in tempus vltimum. C

f *Super ea volucres cœli. Auguſtinus.* Non omnes aues manent ad literam in montibus, ſed ſpirituales viri non in cordibus ſuis,ſed in montibus, ideſt autoritatibus prophetarum, & apoſtolorum. Hi ſunt aues ſacrificij,quas non diuiſit Abraham, quarum ibi ætas tacetur, quia æterna meditantes mente tranſeunt omnia temporalia. Hi ſoli non diuidunt in hæreſes,& ſchiſmata. Aries, qui præpoſitos ſignificat. Vacca,quæ Iudęos ſub iugo legis. Capra,quę Gētiles. trima fuerūt, quia tertio tempore gratia reuelata eſt. Hæc diuiſa ſūt, & aduerſus ſeinuicem partes conſtitutæ. Hi omnes aduerſus ſe diuiduntur per hæreſes,& ſchiſmata,in ſpiritualibus pax eſt,& eam in alijs, quantum poſſunt,ſeruant. In veſpera,ideſt fine ſeculi venit caminus, & terror, ideſt dies iudicij, & tranſit caminus inter diuiſa, & facit hæc ad dexterā, illa ad ſiniſtram,& de carnalibus diuiſis,lignum fęnum,ſtipula comburuntur. Ipſi propter fundamentum,cui nihil antepoſuerunt, ſalui erunt per ignem,alij in ſiniſtra damnantur.

Gen.15.c

g *De fructu operum tuorum. Auguſtinus.* Nemo ergo glorietur in operibus ſuis, ſed qui gloriatur, in domino glorietur: gratia enim Dei ſaturatur terra. Sic igitur gratia gratis datur. Si operibus hominum redditur, merces dr̄.

1.Cor.1.d

h *Seruituti hominum. Auguſtinus.* Vnde cum liber eſſem ex omnibus, omniū me feci ſeruum: quæ ſeruitus eſt ex charitate, quæ facit humiles, quales non erant apoſtoli tūc tamen dictū eſt à domino: Calicem quidem bibetis,ſedere autem ad dexteram meam non eſt meum dare vobis,ideſt ſuperbis,quod modò eſtis, ſed humilibus, qui pro Chriſto ſerui hominum fiūt D vtilitati fratrum intendentes. Hæc ſunt iumenta, quibus debetur herba, de quibus dicitur: Non alligabis os boui triturāti. Et: Dignus eſt operarius mercede ſua. vnde ſi ſeminauimus vobis ſpiritualia, magnum eſt, ſi carnalia ve.m. Beatus eſt q ꝓoccupat vocē petētis,i. q ītelligit ſup egenū,& pauperē: Nō ita debes agere boui triturāti,vt mēdico trāſeunti illi das,qa legit: Oī petenti da. huic & non petēti dare debes. Vid ergo ne ſi ſic egeat, vt petat te iudicet. i. dānabilē oſtēdat antequam petat. Sicut.n. de illo dicitur,qui te quęrit: Da oī petenti,ſic de eo, quē tu quęrere debes,dicitur: Deſudet eleemoſyna in manu tua, donec inuenias iuſtum, cui des. Omni petenti da, quicunque ſit, da ☞ agno-

1.Cor.9.c *Mar.10.f* † 1.Cor.9.c. eccleſias & his ita. *1.Cor.9.b* *Luc.10.b* *1.Cor.9.b* *Pſal.40.* *Luc.6.d* † educat † ſplendere faciat *Eccl.19.b*

a ¶ Aquæ,& eminent montes in ſalute populorum.
b ¶ Hiero. exaltati ſunt libera prælatione.

a nitrui tui † formidabunt. Aſcen- a

a ¶ Nō terreni,ſed fluctus magni vt mōtes. b ¶ Subiectione.

dunt montes, & deſcēdunt campi,

a ¶ Faciunt ſecundum dona quæ contuliſti eis. ¶ Alios dedit prophetas,alios euangeliſtas,& huiuſmodi.

in locum quem fundaſti eis. Termi b

num poſuiſti eis quem non tranſ-

a ¶ Redibunt.

gredietur,neq; † cōuertentur operi c

a ¶ Ab hoc loco myſticè ꝓſequendū. ¶ Quid ergo fit in terra nudata? b ¶ Aquæ viuę ſalientes in vitam æternam.

b re terram. Qui † emittis fontes in cō d

a ¶ In eo certa fides populorum, quod apoſtoli cōmune habuerunt. b ¶ Sublimium prædicatorum, qui ꝙ̃ntum ad ſe valles ſunt.

c uallibus inter mediū montiū per-

a ¶ Doctrinæ. ¶ Quia nō manent & prophetia ceſſabit, vel tranſibunt de gente in gentem, vel montes, hæretici, in quos ſcripturæ decurrunt, nec eos fęcundant,ſed trāſeūt.
b ¶ Has aquas. c ¶ Vt omnes in arca, omnes in diſco,omnes mactat Petrus & manducat.

d trānſibunt aquæ. Potabunt omnes e

a ¶ Gentes. b ¶ Aliàs ſyluæ. c ¶ Aliàs ſuſcipient.
¶ Aliud alio capacius.

e beſtiæ agri: † expectabūt onagri in f

a ¶ Fontes vallium. b ¶ Aliàs illos,ideſt montes ſpūalia corda: quia ibi petra. i. firmamēta præceptorū inueniūr.
c ¶ Vt ſanctos notet,qui alta ſolum petunt.

f ſiti ſua. Super † ea volucres cœli g

a ¶ Non de ſua, ſed de autoritate verborum Dei, in quibus ſonat petra Chriſtus.

habitabunt,de medio petrarum da h

a ¶ Ipſi montes & petræ vnde habent? ¶ Emittis fontes in cōual. tu. dico Rigans montes, vel rigas & montes de altiorib. ipſis montibus. b ¶ Altioribus arcanis,nō de alijs petris. ¶ Ab eis & ad terram vſq; gratia deſcendit.

bunt † voces. Rigans montes de ſu- i k

a ¶ Quæ tu in omnibus operaris.

g perioribus ſuis, de fructu operum l

a ¶ Non enim ſunt hominum. b ¶ Conuerſi.

tuorum ſatiabitur terra. † Produ- m

a ¶ Deus vel terra. ¶ Auguſt. de euangelio viuant qui euangelium annuntiant. b ¶ Temporalia.
c ¶ Prædicatoribus. d ¶ Exponit.

cens fœnum iumentis & herbam n

a ¶ Quæ eſt ex charitate. ¶ Hæc ſunt iumenta quibus debetur vt merces,quia ſeruiunt. b ¶ Ad quid hoc?

h ſeruituti hominum. Vt † educas o

a ¶ Chriſtum. b ¶ Aug. ideſt de diſpenſatoribus veritatis,ideſt apoſtolis & cęteris adhuc in terra ambulantibus. c ¶ Non quod conturbat,ſed quod.

panem de terra, & vinum læti- p

a ¶ Aug. Hæc ebrietas. videtur in alienatione mentis à terra ad celum.

ficet cor hominis. Vt † exhilaret q

NICOL. DE LYRA.

¶ a Aſcen. montes. *& iſte aſcenſus, & deſcenſus non eſt aliud, quàm eleuatio maior montium, & minor camporum: vlterius reuertitur ad diſpoſitionem elementi aquæ, dicens:*

b Terminum poſuiſti. *ſcilicet aquis oceani.*

c Neque conuer. o. ter. *ſicut fecerunt tēpore diluuij: ſicut promiſit dñs Noe. Neque erit deinceps diluuium diſſipans omnem terram.*

d Qui emit. *Hic conſequēter adducitur rō diuinę laudis ex debita prouiſione viuentium: Et primò ex prouiſione habitantium ſuper aquam, ſecundò ex prouiſione habitātium intra aquā, ibi: hoc mare, tertiò quantùm ad vtranq; naturam, ibi: Oīa à te expectāt. Prima in duas: quia primò deſcribitur diuina prouidentia circa viuentia ſuper terram in cibo corporum, ſecundò in alternatione temporum. ibi: Fecit lunam in tempora. Circa primum deſcribit miſtim prouiſionem animalium, auiū, & hominum, & primò quantum ad prouiſionē humidi, ſine quo vita ſenſitiua non pōt continuari, dicens: Qui emit. fon. in con. quia in deſcenſu, vel pede montium oriuntur cōiter fontes magni, ex quibus oriuntur fluuij notabiles, & hoc eſt ad ſuſtentationem viuentium, ideo ſubditur:*

e Pota. om. be. agri. *quia multum habent de calido interiori.*

f In ſiti ſua. *ideſt refici dictis aquis in ſua ſiti. vnde & tranſlatio Hier. ſic habet. Et reficiant onagri ſitim ſuam.*

g Super ea vo. co. *quia ſūt aliquæ volucres aquatiles in fluminibus habitantes, vel propè, aliæ & volucres cāpales, vel nemoroſæ veniunt illuc ad bibendum, & ad loca ſua reuertuntur gaudentes. ideo ſubditur:*

h De medio pe. &c. *hoc dicitur propter aues in foraminibus murorū habitantes, vel etiam in rupibus, ſicut dicitur de aquila à Iob. In petris moratur, atq; inacceſſis rupibus. in Hebræo tñ habetur: De medio ramorum, & in tranſla. Hierony. De medio nemorum, & hoc quantū ad aues in arboribus camporum, vel ſyluarum commorantes.* *Iob 39.b*

i Rigans montes &c. *ſcilicet Deus.*

k De ſupe. &c. *i. de nubibus pluuioſis ſuper mōtes generatis, vt ibi creſcat herba animalibus ſylueſtribus opportuna.*

l De fructu &c. *ideſt de effectu pluuiæ, quæ eſt opus tuum fęcundabitur terra, ideo ſubditur:*

m Producens fęnum iumentis &c. *ad eorum nutrimentum.*

n Et herbā ſeruituti hominum. *ideſt vſui, granum enim ſeminatum in terra. primò producit herbam, poſtea ſpicam, & vltimò granum, vnde fit panis ad vſum hominis, ideo ſubditur:*

o Vt educas panem de terra. *& quia ad ſuſtentationem vitæ humanæ non ſolum requiritur cibus, ſed etiam potus, qui principaliter eſt vinum de vite. ideo ſubditur:*

p Et ui. &c. *requiritur etiam condimentum. ideo ſubditur:*

q Vt exhilaret faciem ī oleo etc. *et per oleum, quod eſt principale condimentum, intelliguntur alia. Et quia pluuia terram humectans fęcundat arbores, ideo ſubditur:*

VNiVERSIDAD DE SALAMANCA GREDOS.USAL.ES

agnoſcens in eo, cui des, multò magis ſeruo Dei, & non petenti. Vnde & Dñs loculos habuit in vſus corũ, qui cum eo erant, & ſuos, pſonã infirmorũ magis ſuſcipiens, vt ibi: Triſtis eſt aïa mea. licet Paulus talia à ſuis non quæreret, & mori optaret: ſublimius egit Chriſtus, qa miſericordius, ne infirmos damnaret iſta quæſituros, q̃bus prębuit exemplum neceſſaria ſumendi à ſubditis.

Ioh.13.c Matt.26.d 1.Cor.9.c

a *In oleo. Aug.* Vnicuiq; datur ſpiritus ad manifeſtationẽ: gratia ergo, & nitor quidã, qui eſt ad hõis conciliãdũ ſanctũ amorem oleũ dr. Hæc gratia excellentius in Chriſto: vñ ab omnibus laudatur, ẽt ab eis, qui ſe iuſſa ei⁹ ſequi nõ poſſe dñt. Ecce Chriſtus totus vnctus, vnde cæteri accipiunt, vt exhilaretur facies in oleo.

b *Et panis. Augu.* Idem eſt ergo panis, & vinum. Panis enim iſte, & vinum iuſtitia eſt: veritas eſt Chriſtus, & hic, & illud lætificat, & confirmat cor.

c *Quas plantauit. Aug.* Cur à ſe plãtatis relinquit candorẽ ſeculi? quia illic fulica auis, quæ in aquis habitat: hi ſũt, qui in baptiſmi gratia permanẽt. Vel herodius auis rapaciſſima, nec tales Chriſtus reſpuit.

d *Illic paſſeres. Aug.* Minuta volatilia. i. pauperes i ſeculo, qui & minima ſua reliquerunt, vt nudi ſequerentur Ieſum, vt apoſtoli, & cũ nihil habeant, oïa poſſident. Prorſus totum mundũ Petrus reliquit, tñ totum accepit. Etenim cedri Libani. i. excelſi huius ſeculi, qui cum timore audiũt: Beatus, qui intelligit ſuper egenũ, & pauperem: attendunt res ſuas, villas, ſuperfluas copias, & præbent illas ſeruis Dei, & ita colligunt paſſeres, vt in cedris Libani nidificent.

e *Herodij domus. Augu.* Dux eſt eorum paſſerum, vel cedrorum: quod premi ſit, ꝙ tamen Latinè dici non poteſt, qa cedri fœminini generis ſunt: hoc autem nullo modo ad literã: domus enim, i. nidus fulicæ, quæ eſt auis marina, vel ſtagnenſis, qũo dux eſt paſſerum? ſed per hoc innuit ſpiritualia eſſe q̃renda. *Auguſt.* Et ſi in diuitibus ſeculi paſſeres nidificent, non tamẽ cedri ſuperiores eis, quia eorum paſſerum dux eſt domus fulicæ, non ipſæ cedri. Domus fulicæ petra, quæ in aqua, quæ tunſa fluctibus frangit eos: ſed non frangit, fortis eſt hęc domus, ſed nõ in excelſis. Sic Chrs tãta paſſus à Iudæis integer mãſit, quo nihil fortius, nihil humilius. In cedris ergo minuti ſpũales nidificant pp pñtem neceſſitatem, ſed tñ petram Chriſtum hñt ducem imitantes paſſiones eius: etſi fortè cedri mouentur, volabunt paſſeres, ſed nõ peribunt, qa petra eſt dux eorũ. *Caſſiodorus.* Vel fulica auis, quæ in aquis habitat: hi ſunt, q in gr̃a baptiſmi permanent, quorũ domus eſt baptiſmus. Et eſt, quaſi diceret: Qui ſunt cedri? Qui ſunt paſſeres? Illi qui baptizãtur. Et hoc eſt fulicæ domus, i. baptiſmus, qui eſt domus regeneratorũ, dux eſt eorũ paſſerum, i. Chriſtianorum. *Hieron. Caſſiodorus.* Herodius auis rapaciſſima, omnium volatilium maior, quæ & aquilã vincit. Et eſt. Q. paſſeres nidificant in cedris, & dux eorũ paſſerum eſt domus herodij, id eſt Chriſtus, qui eſt domus rapaciſſimorũ, quia nec tales deſerit. Vel herodius tribus Beniamin de qua fuit Paulus, de quo dr̃: Beniamin lupus rapax, mane comedet prędã, veſpere diuidet ſpolia, quia Paulus in adoleſcẽtia pſecutus eſt eccleſiam, & in veſpera ſuæ ætatis ſpolia diabolo rapuit prædicando. Et eſt. Non mirũ ſi cedri plantantur, & paſſeres nidificant, qa domus. i. genus, vel generatio herodij. i. Pauli, qui fuit lupus rapax, dux eſt eorum paſſerum, & cedrorum, qa ipſe conuerſus alios plures ad fidem conuertit.

f *Ceruis petra. Auguſt.* Cerui ſunt magni ſpũales tranſcendentes in curſu oïa ſpinoſa: hi ſunt alti montes, qui eminent in ſcripturis per altiora præcepta. Cogitant. n. ſublimia, tenent eminentia, iuſtificantur in ſummis. Hericius ſpinoſum animal, ſignificat peccatores. Lepus animal timidum: Leporibus ergo, & hericijs, ſi nõ poſſunt alta tenere, factus eſt Chriſtus refugium. Hæc petra multipliciter habet vſum. In mari domus eſt fulicæ, quia Chriſtus in fluctuatione ſeculi eſt domus illorum, qui in gratia baptiſmi perſeuerant. In terra eſt refugium hericio, & lepori, ideſt illis, qui aliquo amore adhærent terrenis. Eſt refugium in montibus, ideſt in magnis, & ſpiritualibus eſt firmamentum. Hæc eſt, de qua, vt ſuprà dictum eſt, volucres cęli dant voces.

g *Fecit lunam. Caſ. Remi.* Poſt terrena tranſit ad cęleſtia, quæ tamen terræ faciunt, ideſt ſeruiunt. Poſt tot genera Chriſtianorum, quæ per animalia ſignificauit, & prædictam ordinationem, aſcendens ſubiungit de Chriſto, & eccleſia quomodo, ſcilicet hoc temporalis eccleſia creſcit, & decreſcit, quod faciat occaſus, & ortus veri ſolis.

h *Occaſum. Auguſtinus.* Sol ſic occidit, vt oriatur: ita qui dormit, ideſt Chriſtus, non adijciet, vt reſurgat. Occidit, quia voluit, nemo tollit animam eius, cum occidit, tenebræ factæ ſunt in apoſtolis: defecit ſpes eorum.

i *Poſuiſti tenebras.* cæcitatem Iudæis. *Et facta eſt nox.* in eis, ideſt obſcura mentis obſtinatio.

K *In ipſa pertranſibunt omnes beſtiæ ſyluæ. Auguſtinus.* Non vt ſuprà, conuerſi Gentiles, ſed dæmones, qui tempore paſſionis inuenerunt corda titubantium apoſtolorum, ſed Chriſto ſurgente, quia in omnibus non poſſunt, in cubilibus: id eſt cordibus pertinacium permanent. Sic Chriſto in aliquo occidente vigent mala, reſurgente fugiunt.

l *Catuli leonum rugientes &c. Auguſtinus.* ſunt principes dæmoniorum, ſunt & catuli contemptibilia dæmonia, quæ in tenebris quærunt ſeducere animas: maior leo ſemper circumit quærens, quem deuoret: paſcuntur autem erroribus hominum.

m *Ortus eſt ſol &c. Caſ.* Poſtquam dixit, quid fecit occaſus veri ſolis, ſubdit de ortu.

a Poſſe-

a ¶Spiritus ſancti. b ¶Augu. Temporalis ſtomachum confirmat. ¶Vel ſpiritualis, qui de cęlo deſcendit.

faciem in oleo, & panis cor hominis confirmet. Saturabuntur ligna

a ¶De illis ductis de terra, pane, vino, oleo. b ¶Plebes humiles prius.

a ¶Diuites. ¶Potentes in ſeculo, etiam poſtea: quia prius electi ſunt contemptibiles & ignobiles quam ſapiẽtes & nobiles. b ¶Candidatio interpretatur. c ¶Fide.

campi, & cedri Libani quas plantauit: illic paſſeres nidificabunt. Herodij domus dux eſt eorum, montes excelſi ceruis, petra refugium herinacijs. Fecit lunã in tempora, ſol cognouit occaſũ ſuũ. Poſuiſti tenebras, & facta eſt nox: in ipſa pertranſibunt oẽs beſtiæ ſyluæ. Catuli leonum rugientes ut rapiat, & quęrant à Deo eſcam ſibi. Ortus eſt ſol, & congregati ſunt: & in cubilibus

a ¶In cedris. ¶Non aliæ. b ¶Aliàs, Fulicæ

a ¶Genus vel generatio. b ¶Ipſe Chriſtus. c ¶Apoſtoli prophetę.

a ¶Quid autem de humilibus beſtijs? ¶Ecce. ¶Ideſt Chrs.

a ¶Aliàs, hericijs, vel leporibus id eſt timidis, opertis: ni nutir, & quotidianis peccatis. b ¶Eccleſiam. c ¶Quia temporaliter tranſit non ſemper ſic erit.

a ¶Nam &. ¶Chriſtus. b ¶Vel præſciuit. ¶Approbanti placuit ei. c ¶Paſſionem ſuam. d ¶Vere occidit ſol: quia in eo occidente. e ¶Aug. Sexta hora qua crucifixus eſt dominus factæ ſunt tenebræ, & facta eſt nox, ideſt obſcuritas in apoſtolis, vt in Petro qui negauit.

¶Nocte.

a ¶Non, vt ſupra vt Chriſtus leo, & diabolus leo. ſupra conuerſi, hic dæmones. b ¶Quos ante generaliter dixit beſtias, deinde in catulos diuidit & in leones, dicens:

a ¶Frementes. b ¶Pertranſibunt. c ¶Quia nec tentare poſſunt niſi Deo permittente.

a ¶Auguſt. Chriſtus recepit animam quam poſuit. ¶Aug. Quibus ortus eſt ſol, non audent eos inuadere leones.

a ¶Catuli leonum recedunt à perſecutione eccleſiæ in toto orbe clarificato Chriſto. b ¶In corde infidelium.

NICOL. DE LYRA.

Ariſtot. 2. de Anima tex. com. 6.

a Saturabũtur ligna campi. *Dicit enim Philoſophus. ij. de Anima, ꝙ in arboribus radices ſunt ſimiles ori in animalibus: quia per radices attrahitur alimentum arboris ad eius nutritionem, & fructificationem. In Hebræo aũt, & in tranſla. Hiero. habetur ſic: Saturabuntur ligna Dñi, et ſecundum Ra. Sa. ligna Dñi hic intelligũtur ligna paradiſi terreſtris. Sed quia illo modo non veniunt in vſum hoĩs, niſi Enoc, & Eliæ, & hic agit de lignis ſeruientibus ad vſum hominis, iõ poteſt dici, quod omnia alia ligna conuenienter dicuntur ligna Domini: quia ſunt eius creaturæ.*

b Illic paſſeres nidificabunt, &c. *in Hebræo, & in trãſla. Hier. hr̃ ſic: Aues nidificabũt: aues. n. alterius ſpeciei magis nidificant in cedris, quàm paſſeres, qui communiter nidificant in tectis domorum.*

Herodius

c Herodij domus dux eſt eorum. *Herodius eſt nomen auis prædalis, quæ Gallicè vocatur griffon, & nidificat in cedris, & dicitur dux paſſerum, vel auium eo modo loquendi, quo leo rex dicitur animalium, & iõ cũm dicitur, herodij domus: ibi eſt punctus, refertur ad cedros, vbi nidificat Herodius: cuius nidus dicitur domus eius, & quod ſequit: Dux etc. refertur ad herodium modo prædicto.*

d Montes excelſi. *ſupple ſunt refugia ceruis, ſicut petra cauernoſa eſt refugiũ herinacijs: eſt autem herinacius animal paruum, ſpinoſum.*

e Fecit lunam. *Hic conſequenter oſtenditur qualiter Deus prouidet viuentibus in alternatione temporum, cum dicitur: Fecit lu. in tempora: ſecundum enim varium motum lunæ magis apparet ſenſibilis mutatio aëris, quàm ſecundum alios planetas.*

f Sol. cog. oc. ſuum. *i. determinatè vadit ad occaſum, acſi haberet intellectum: quia talis motus eſt ab intellectu intelligentiæ motricis: Per talem modum dicitur quòd opus naturæ, eſt opus intelligentiæ.*

g Poſuiſti tene. *in hemiſpherio noſtro, per occaſum ſolis.*

h Et facta eſt nox. *quia ſicut dies eſt latio ſolis ſuper terram, ita nox eſt latio eius ſub terra.*

i In ipſa pertran. o. beſ. ſyl. *quia tunc magis diſcurrunt ad quærendam prædam, quàm de die, ideo ſequitur:*

K Catuli leonum rugientes, vt &c. *Et quia omnia illa procedunt et diuina prouidentia, ideo ſubditur:*

l Et quæ à Deo eſ. &c. *Et quia habita præda reuertuntur ad ſua latibula, ideo ſubditur: Ortus eſt ſol,*

d Montes

a Exibit homo

a *Poſſeſſione.* aliàs creatura. *Auguſtinus.* per Chriſtum pater creauit quicquid eſt in terra, mari, & cœlo: ſed hic dicit de noua creatura, quam exuit à veteri homine Chriſtus, qua impleuit orbem terræ, id eſt eccleſiam. Granum enim frumenti cadens in terra multum fructum attulit: antè ſingulariter erat, donec trãſiret. Sed quando per paſſionem tranſiuit, drachmam perditam inuenit, & ouem errabundam ad gregem reduxit: vnde gaudium. Sed tamen adhuc peregrinatio, adhuc ſeculũ quatitur tempeſtatibus: datum eſt tamen lignum, in quo tranſnauigemus.

b *Hoc mare magnum, & ſpatioſum manibus. Caſſiodorus.* Secũda pars dicit: Quomodo eccleſiam per mare ſeculi traducit ad littus patriæ.

c *Reptilia. Auguſti.* Mali ſpiritus, quorum inſidiæ ſerpunt.

d *Draco iſte, quem forma. Auguſtinus.* Pręter hæc animalia, eſt etiam in mari, quod ſuperat ea omnia, ideſt draco, qui eſt leo, ſerpens antiquus, cuius caput, ideſt primam ſuggeſtionem eccleſia terit, & ſic cæteros motus euadit. Ipſe verò, obſeruat calcaneum eius, ideſt lapſum à via Dei, vt ſic poſſideat: vnde in Geneſi dicitur ſerpenti: Inimicitias ponam inter te & mulierem: ipſa conteret caput tuũ, & tu inſidiaberis calcaneo eius: Qui draco, alibi dicitur Lucifer, alibi Leuiathan, qui cæteris in eſſentia excelſior, factus eſt in malitia maior.

e *Ad illudendum. Auguſtinus.* Dicitur in Iob illudi ſathanæ ab angelis Dei, qui ſunt præpoſiti ſuper aereas poteſtates, ne noceant nobis.

f *Eſcam &c. Auguſtinus.* Cibus draconis terra eſt, quia dictum eſt ei: Terram comedes omnibus diebus vitæ tuæ, quia qui terrena amant, cibus diaboli ſunt. Cibus autem iuſti, verbum Dei. vnde: Non in ſolo pane viuit homo, ſed in omni verbo quod procedit de ore Dei.

g *Manum tuam, omnia implebuntur bonitate. Caſſiodorus.* Vel manus eſt poteſtas, quæ abundè replet omnia.

h *Auertente autem te faciem turbabuntur: auferes ſpiritum &c. Auguſtinus.* Multi impleti bonitate, ſibi tribuerunt: volẽs autem Deus eis probare, quòd non à ſe habent, ſed à Deo. vt cum bonitate habeant humilitatem, aliquando eos perturbat, auertit faciẽ, & cadunt in tentationem.

a Emitte

a ¶Ne iam faciam impetum in ſanctos. b ¶Auguſtinus. Et ſic iam licet in ſecuritate pacis bona operari, ſed in veſpera id eſt in fine mundi erit contenebratio, & grauis impetus.

ſuis collocabuntur. Exibit homo ad opus ſuum, & ad operationem ſuam vſq; ad veſperam. Quàm magnificata ſunt opera tua Domine, omnia in ſapientia feciſti: impleta eſt terra poſſeſſione tua. Hoc mare magnũ & ſpatioſum manibus: illic reptilia, quorum non eſt numerus. Animalia puſilla cum magnis illic naues pertranſibunt. Draco iſte quem formaſti ad illudendum ei: omnia à te expectãt, vt des illis: eſcam in tempore. Dante te illis colligent: aperiente te manum tuã omnia implebũtur, bonitate. Auertente autẽ te faciem, turbabuntur: auferes ſpiritum eo-

a ¶Vt incipiat. b ¶Vt continues perſeuerando.

a ¶Vſque ad finem ſeculi. b ¶Ergo. ¶Magna ſunt & multa. ¶Aug. his omnibus inſpectis omnis homo magno exaltat gaudio, admiratur, non poteſt loqui.

a ¶Ad literam vel myſtica.

a ¶Quia. ¶Vbi facta? Vnde proceſſerunt hæc tam magna?

a ¶Chriſto. ¶Quia multa.

a ¶Aliàs, creatura. b ¶Autem ſeculum eſt. ¶Auguſt. Sed nondum ſumus in terra viuentium, imo mare tranſeundum.

a ¶Exercendis, difficile eſt enim ibi bene operari.

a ¶Innumeræ inſidiæ repunt in hoc ſeculo, & incautos occupant.

a ¶Aug. Adhuc, in amaris aquis ſunt infideles puſilli & magni.

a ¶Tamen. ¶In illo mari. b ¶Eccleſiæ. Quos in ligno crucis gubernat Chriſtus. c ¶Nec ipſum draconem timebunt imo illudent ei. ¶Pro commeabunt.

a ¶O Deus. ¶Secundum ſubſtantiam in qua bonus erat, & in empyreo locatus, ſed in vitio ſuo inde cadens. b ¶Ad hoc cadens de cęlo factus eſt, vt hic illudatur ei.

a ¶Hæc. ¶Scilicet creatura noua & reptilia. b ¶Nil poſſunt niſi, permittas.

a ¶Opportuno, quod quidam interpretes addunt.

a ¶Aliàs, Cum dederis. Aug. ante non poſſunt colligere, nec tentare. b ¶Addit, & de cibo noſtro.

a ¶Auguſt. Manus Chriſtus eſt quæ aperitur, cui reuelatur, & te eum reuelante omnia implentur bonitate: Quam non à ſe habẽt, quod aliquando probatur illis, quia Auertente autem te &c.

a ¶Sed quare turbas? b ¶Superbiam.

l Dra. iſte &c. *in Hebr. & in transla. Hiero. hr̃, Leuiathan iſtum tu formaſti ad ludendum in eo: Dicunt Hebræi, quòd eſt vnus piſcis ſingularis incredibilis magnitudinis, ideo dicitur: Leuiathan iſtum in ſingulari: dicunt tamen Hebræi, quòd Deus à principio creauit duo indiuidua huius ſpeciei maſculum, & fœminam, ſed quia Deus præuidit, quòd ſi multiplicarentur, nauigatio impediretur, quæ deſeruit vtilitati mundi, ideo occidit fœmellam & ſale condidit reſeruans eam iuſtis poſt reſurrectionem. Quod autem ſubditur. Quẽ formaſti ad ludendum in eo, dicunt ipſi Hebræi, quòd tribus horis in die Deus ludit cum Leuiathan. Sed primum dictum eſt contra ſacram ſcripturam, Gene. 1. quia formatis generaliter omnibus piſcibus dixit Deus, Creſcite & multiplicamini, & ſic non creauit aliquam ſpeciem in maſculo, & fœmina, quam non vellet multiplicari. Item quod dicunt carnes fœmellæ reſeruatas iuſtis in reſurrectione, eſt error Saracenorum, in quem Iudæi moderni ceciderunt credentes, quòd reſurrectio ſit futura ad vitam animalem cibis indigentem. Et quod dicitur, quòd Deus ludit in eo, vel cum eo tribus horis in die, puerile eſt, & fictitium. Et ideo aliter dicendum, quod Pſalmiſta hic loquitur de cete, cuius ſunt plura indiuidua in mari nominans eum Leuiathan, ſicut Iob. xl. qui nominatur etiam draco in tranſlatione communi. quia Gene. 1. c. vbi dicitur cete grandia, in Hebr. habetur dracones magnos: tamen ſub iſtis nominibus intelligitur hic principaliter diabolus, ſicut in libro Iob fuit dictum. Et ideo litera primò eſt exponenda de proprietatibus ceti, & ſecundò de proprietatibus diaboli per illas ſignificatis. Quòd ergo primò dicitur. Draco iſte, quem formaſti ad illudendum &c. in communi tranſlatione, vel Leuiathan iſtum in tranſlatione Hieron. per pronomen demonſtratiuum, & nomen, cui adiungitur, deſignatur eius magnitudo, euidenter excedens magnitudinem aliorum animalium terreſtrium, & marinorum. Et per hoc, quòd ſubditur: Ad illudendum ei, vel ludendum in eo: non eſt intelligendum, quòd li ad teneatur cauſaliter: quaſi ad hoc Leuiathan finaliter ſit formatus, ſed tenetur conſecutiuè: quia ad eius formationem conſecuta eſt illuſio illa. Ex hoc enim, quòd Leuiathan factus eſt à Deo in corpore tam magno, ſequitur quòd neceſſaria ſit ei magna cibatio ex alijs piſcibus maris, quos deuorat: propter quod alij piſces cetum videntes, ex inſtinctu naturali fugiunt verſus ripam, vbi cetus natare non poteſt propter aquæ paruitatem, & ideo cetus eos inſequens impingit ad terram, & à piſcatoribus ibi occiditur: quia non poteſt ſe mouere, & ſic illuſus ſua ſpe fruſtratur. Per hoc autem principaliter intelliguntur proprietates dæmonis, quia per demonſtrationem corporis eius excedentem, cùm dicitur: Draco iſte &c. intelligitur poteſtas dæmonis omnem poteſtatem corporalem excedens ſibi dimittatur. Per illuſionem verò ceti dictam intelligitur illuſio dæmonis, quia credens, Chriſtum ſe deuorare in ſua paſſione, & membra ſua in temporali perſecutione, per eum contra eos excitata, defraudatur ab intento, & remanebit poſt iudicium ligatus in inferno: quia non erit amplius ad exercitium ſanctorum in hoc aere caliginoſo.*

Iudæorũ fabulatio de ceto ludibrio habenda. Gen. 1.

NICO. DE LYRA.

a Exibit homo ad opus ſuum. *Sicut enim feræ diſcurrunt per noctem, vel de nocte, propter victum quærendum: ſic econtrariò homo, qui eſt animal manſuetum natura de nocte quieſcit, & de die exit ad opera ſua. Et quia ex talibus effectibus apparet altitudo diuinæ prouidentię nobis incomprehenſibilis: ideo admiratiuè ſubdit Dauid:*

b Quam magnifica. *ideſt valde magnificata.*

c Sunt opera tua do. om. in ſap. feci. *quia ipſa eſt regula veritatis.*

d Imple. eſt ter. poſ. tua. *ideſt hominibus, & animalibus, quæ ſunt Dei creaturæ.*

e Hoc mare. *Hic conſequenter agitur de prouiſione viuentium intra aquam. Et primò deſcribit locum eorum, cum dicitur: hoc mare magnũ, ſcilicet oceanus, vbi currunt omnes aquæ.*

f Et ſpatioſum manibus &c. *ideſt locis. Dictio enim Hebraica hic poſita æquiuoca eſt ad ſignandum manus, & loca.*

g Illic reptilia &c. *ideſt piſces diuerſorum generum.*

h Quorum non eſt numerus. *quia non poſſunt ab homine numerari, ſed Deo omnia ſunt numerata.*

i Animalia pu. cum mag. *In mari enim ſunt piſces, aliqui valde parui, & aliqui valde magni, vt cete grandia, quorum magnitudo eſt quatuor iugerum terræ, vt dicit Plinius.*

K Illic naues pertranſibunt, &c. *vt bona in vna terra abundantia deportentur per nauigium ad aliam talibus carentem, & econuerſo.*

l Draco

m Omnia à te expectant, vt des &c. *Hic incipit verſus in Hebræo, & in tranſlatione Hieronymi, vbi Pſalmiſta declarat prouiſionem diuinam circa vtranque naturam prædictam ſimul dicens: Omnia. ſcilicet viuentia ſuper terram, & in aquis.*

n A te expectant, ut des illis eſcam in tempore, &c. *quia per appetitum naturalem, & ſenſitiuum tendunt ad id, quod eſt à Deo circa ipſa ordinatum, & ſic dictum eſt ſuprà, quòd opus naturæ eſt opus intelligentiæ.*

o Dante te illis colligent, &c. *hoc dicitur ſpecialiter propter illa viuentia, quæ non ſolùm quærunt cibum ad horam, ſed etiam congregant pro tempore futuro, ſicut formica colligit grana in æſtate, vnde viuit in hyeme.*

p Aperiente te manum tuam, etc. *per diffuſionem bonitatis tuæ in effectibus.*

q Oïa implebuntur bonitate, etc. *id eſt bono conuenienti ſuæ naturæ.*

r Auertente autem te faciem, etc. *denegando prædictam diffuſionem.*

s Turbabuntur etc, *ex defectu nutrimenti.*

t Auferes ſpiritum eorum etc. *id eſt vitam.*

a Et deficient

VNiVERSIDAD DE SALAMANCA GREDOS USAL.ES

a *Emitte ſpiritum tuum. Caſſiodorus.* Puluis ſuus, illorum dicitur: quia ex ſe habent, quod ſunt puluis. Spiritus verò Domini: Ecce medicina reuerſis in puluerem.

Vbi ſuprà. Vbi ſuprà.

b *Tremere. Auguſtinus.* Melior eſt tremor humilitatis, quàm confidentia ſuperbiæ. Vnde Apoſtolus: Cum tremore operamini veſtram ſalutem.

Philip. 2. b

c *Montes. Aug.* Qui ſuperbi erant: iactantes à ſe omnia.

d *Cantabo. Caſſiodorus.* Tertia pars vbi promittit ſe ſemper cantaturum. Q. Hæc prædicta fecit Dominus, & his inſpectis. Can.

e *In vita mea. Auguſtinus.* Præſenti, & futura, ſpei, & ſpeciei. Modò ſpes eſt vita noſtra, poſt ęterna erit. Vita vitæ mortalis ſpes eſt vitæ immortalis.

f *Quandiu ſum. Auguſtinus.* Quia in illo ſine fine ſum, pſallam quãdiu ſum, ne putetur alius actus illius vitæ, quàm pſallere: Quia non poteſt venire in faſtidium, qui laudatur: non venit in faſtidium laudare, ſed ſemper amatur, ſemper laudatur.

g *Iucundum ſit.* Alia litera: Suauis ſit eis diſputatio mea. *Auguſtinus.* Diſputatio enim hoīs ad Deum, eſt confeſſio peccatorum. Vnde Eſaia: Auferte nequitias ab animabus veſtris, diſcite benefacere, iudicate pupillo, & venite, & diſputemus, dicit Dominus. Diſputatio ergo tua, ſacrificium humilitatis tuæ, quod eſt Deo ſuaue.

Eſa. 1. d

† Suauis ſit ei diſputatio mea & ego iucundabor

h *Benedic anima mea Dominum. Aug.* Iterat quod in principio pſalmi. Benedic anima mea Domino, per hoc innuens, quòd finis bonorum ſimilis ſit principio.

a ¶Omnino vt conuertantur. ¶Vt clament defecit ſpi. meus. b ¶Aug. Inuenit ſe homo terram pœnitens de peccato.

rum & deficient, & in puluerem ſuũ † re-

† cõuertentur

a ¶Ablato ſpiritu eorum. b ¶Sanctum qui creat nouos. c ¶Vnde ipſius figmentum ſumus creati in operibus bonis.

uertentur. † Emitte ſpũm tuũ, & creabũtur: & † renouabis faciẽ terræ. Sit gloria

† Emittes

† innouabis

a ¶Nouis hominibus confitentibus, q̃ à te non à ſe boni ſunt. b ¶Et quia ex Deo omnia bona.

a ¶In æternum.

Dñi in ſeculũ, lætabitur Dñs in operibus ſuis. Qui reſpicit terrã, & facit eam tremere: qui tangit montes, & † fumigant.

a ¶Non tuis. b ¶Quæ in eis facit & qualiter faciat ſubdit: Qui reſp. ¶Miſericordia. c ¶Humanæ mentis. ¶Quæ exultat de bonitate ſua. d ¶Vnde cum tremore operamini. v. ſ. Deus enim qui facit omnia in omnibus. e ¶Compunctione & amiſſione rerum.

a ¶Auguſt. Qui ſuperbi iactantes ſe. b ¶Tacti. c ¶Precem Deo reddunt. ſacrificium cordis fumigant ad Deum. Incipit & flere, quia & fumus excutit lachrymas.

a ¶Quicquid cantat in vita cantat.

Cantabo Dño in vitã mea, pſallam Deo meo quãdiu ſum. † Iucundũ ſit ei eloquiũ meum: ego verò delectabor in Dño. Deficient peccatores à terra, & † iniqui ita vt nõ ſint: benedic anima mea Domino.

a ¶Suauis eſt Deo confeſſio tua, bona commutatio. ſuauis eſt ubi ipſius gratia, ego verò dele. b ¶Auguſt. Quo me ei indico ſcienti, vt ſe indicet mihi neſcienti.

a ¶Et meo exemplo.

a ¶In ſe. ¶Ne iam ſit quod prius auferatur ſpiritus eorum, vt ſpiritu Dei recreentur. b ¶In proximo. c ¶Deficiant.

a ¶Iniqui. ſ. b ¶Vidit hoc & impletus gaudio dicit. ¶Principium iterat.

† iniuſti

que pro maiori parte eſt terra.

c Emitte. *ideſt emittes, ſicut habetur in Hebræo, & in tranſlatione Hieron.*

d Spiritum tuum. *ideſt tuæ voluntatis effectum.*

e Et creabuntur. *ideſt de nouo formabuntur eadem in ſpecie ſecũdum curſum naturæ, & aliquando eadẽ in numero ad declarationem poteſtatis diuinæ in operibus miraculoſis.*

f Et renouabis faciem terræ. *ſicut patet in æſtate: quia tunc renouatur herbis, & floribus, & fructibus, quibus priuata fuerat in hyeme.*

g Sit gloria Domini. *i. laus, & honor ſibi debitus impendatur.*

h In ſeculum ſecu. *ideſt abſque termino à parte finis.*

i Lætabitur Dominus in operib. ſuis. *ideſt in creaturis ad ſuam gloriam ordinatis, ſecundum quod dicitur in Prouer. Vniuerſa propter ſemetipſum operatus eſt Dominus.*

K Qui reſpi. ter. & fa. eam treme. *vt patet in motu terræ procedente ex diuina ordinatione.*

l Qui tangit montes. *tactu fulguris, quod frequentius cadit in mõtibus altis.*

m Et fumigant. *quia ignis fulgureus magis fumigat, quàm inflammet. Sciendum autem, quòd omnia prædicta de ordine creaturarum, & prouiſione viuentium ad hoc inducta ſunt, vt ex eis rationalis creatura inſurgat ad laudem, et honorem conditoris.*

n Cantabo. *Hæc eſt vltima pars in qua Pſalmiſta reſumit Dei laudẽ in prin. pſ. inchoatam, dicens: Cãtabo Domino in vita mea. i. quandiu viuam, ideo ſubditur:*

o Pſal. Deo meo quandiu ſum. *Et dicit cantabo, & pſallam, quia diuina laus debet procedere ex corde, & ore.*

p Iucun. ſit ei elo. *coram eo placitum.*

q Ego ue. *ideſt in conſolationibus diuinis, & non in terrenis.*

r Deficient peccatores à terra. *Loquitur de peccatoribus, & iniquis in ſua malitia obſtinatis.*

s Benedic anima mea Do. *et ſic terminat canticũ, ſicut incepit ipſum. Quod frequenter fit in cantilenis, & exponatur ſicut in princi. pſal.*

NICOLAVS DE LYRA.

¶ *a* Et deficient. *à vita præſenti.*

b Et in puluerem ſuum &c. *ideſt in materiam vnde fuerunt formata, quæ pro*

In pſ. 103. Benedic. vbi dicitur in poſtil. Benedic anima mea Domi. & dicit anima mea. &c.

ADDITIO PRIMA.

¶ Hic Pſal. videtur continuari propriè cum vltimò præcedentis Pſalm. Ibi enim concluſit: Benedic anima mea domino, non exprimens modum, ſeu materiam huius benedictionis, ſeu laudis. In hoc verò pſal. reſumens illud verbum vltimum ſcilicet Benedic anima mea domino, declarat materiam huius laudis, ſeu benedictionis ſumptam ex rerum creatione: Vnde Ra. Aben. in ſua glo. ſuper Pſalte. in hoc narrat opera à Deo facta in creatione mundi. Ex quibus operibus Deus debet propriè dici magnificus: quia magnificentia ſecundum Philoſophum. iiij. Ethi. eſt virtus a qua magna opera fiunt, quæ quidem magnificentia excedit noſtrã narrationem, & ideo dicit: Vehementer, & quia humana mens non attingit naturaliter ad notitiam Dei, niſi inquantum à cognitione creaturarum procedit in cognitionem creatoris, iuxta illud Inuiſibilia Dei à creatura mundi per ea, quæ facta ſunt, intellecta proſpiciuntur: ideirco dicit: Confeſſionem, & decorem induiſti. Pro quo ſciendum, quod ſicut ſi aliquis homo maximè potens, & virtuoſus ſit vndique coopertus aliquo pulcherrimo, & pretioſiſſimo indumento, talis non poteſt videri nec per conſequens laudari à vidente ipſum, niſi ex decore, & pretioſitate indumenti, ſic Deus non poteſt à nobis cognoſci naturaliter, neque laudari, niſi per creaturas ab ipſo factas: ex qua conſideratione pſal. dicit. Confeſſionem, & decorem induiſti. q. d. Ex decore tui indumenti, quod conſiſtit in operibus tuis, habemus te laudare ſeu confiteri: Et quæ ſunt illa opera, ſubdit. d. Amictus lumine ſicut veſtimento, quia in principio creationis rerum fit mentio de productione lucis. Ge. j. Fiat lux: vnde lumen hic dictum per pſal. referendum eſt ad illud lumen primò creatum qualitercunq; accipiatur, ſiue corporaliter, ſiue ſpũaliter, ſiue vtroque modo, vt ibidẽ eſt vidẽdum. Conſequẽter dicit: Extendens cęlum ſicut pellem, qui tegis aquis ſuperiora eius, vbi tanguntur opera ſecundę diei, in qua factum fuit firmamentum diuidẽs aquas ſuperiores ab inferioribus, & ſic poſtea ſucceſſiuè facit mentionem de fundamento terræ, & de plantis, & de luminaribus, & de piſcibus, & de beſtiis, & de homine, licet non ſeruato ſemper ordine, quo Gene. j. traduntur. Introducit etiam quędam ad prouidentiam viuentium pertinentia: ſicut de pluuiis, fontibus, & ventis, & de nutrimentis animalium, & huiuſmodi, & conſequenter concludit de vltimo fine creaturarum, quæ ſunt ad claram notitiam deitatis cum laude factæ, & hoc cum dicit. Sit gloria Domini in ſeculum &c. In fine autem declarat vltimum finem hominis iuſti, cum dicit: Ego verò delectabor in Domino. Similiter & punitionem impiorum, cum dicit: Deficiant peccatores, & ſic reſumit: Benedic anima mea Domino, quaſi dicat ſic ſumitur ex creaturis benedictio, ſeu laus diuina. Ad quam expoſiti. ſatis bene poſſet applicari litera præſuppoſitis aliis de his, quæ traduntur in poſtil. ad hoc pertinentibus.

Gen. 1.

Ari. 4. Mor. Nicom.

Rom. 1. c

Gen. 1. a

In eodem pſal. vbi dicitur in poſtil. Super montes ſtabunt aquæ.

ADDITIO II.

¶ Opinio Rabi Sa. in hoc loco verior eſt. Ratio autem quam poſtil. contra eum facit. d. quòd cum aquæ ſint graues, & fluidæ ęqualiter tendunt ad centrum vndique, non ualet: nam uirtute diuina erant congregatæ præter naturam ſuam, ut terra arida appareret. vnde: Congregentur aquæ ſub cęlo ad locum unum, & appareat arida: & de hoc plenius eſt uidendum ibidem.

Gen.

In eodem pſal. vbi dicitur in poſtil. Herodij domus dux eſt eorum.

ADDITIO III.

¶ Vera litera Hebraica habet ſic in hoc loco. Ciconia in abietibus domus eius, uel abietes ſunt domus eius. & hoc apparet manifeſtè: quia ciconia communiter habitat, ſeu nidificat in altis ædificiis, ſeu altis arboribus, & per conſequens in abietibus, ſeu cedris, & conſonat cum hoc, quod ſequitur: Montes excelſi ceruis, ubi Hebraica litera cum dicitur: Ceruis, habet ibicibus, quæ communiter habitant in altis montibus, ſicut ciconia in altis arboribus, ſeu ædificiis.

REPLICA.

IN pſalmo Benedic ſecundò Burgẽ. laudat ſuum autorem. Ra. Aben. dicens eum propriè dicere Deum magnificũ in opere creationis &c. Circa pſal. autem, In te Domine ſperaui: in iiſdem ſecundum Burgen. dicit magnificentiam eſſe circa opera magnarum expenſarum, allegans ad id Ariſt. quæ magnificentia in opere creationis propriè locum non hẽt, quia Deus creando nullos ſumptus fecit, quia de nihilo cuncta produxit, & ita Burgen. phantaſiando hic laudat in Abenhazra, quod ſuprà reprehendit in poſtil. circa pſal. In te Domine ſperaui. & uide ibi corre. circa illum paſſum: Supra montes ſtabunt aquæ. Burgenſis allegat, quod dixerat circa primum cap. Gene, uide ibi correcto.

Ari. 4. Nico.

GLOS. ORDIN.

a *Halleluia. Caſ.* Hic primò halleluia, nec antè à quocunq; poſitũ eſt, qđ nulla lingua p̃ſumpſit mutare. Halleluia laudate. Ia nomẽ Dei inuiſibilis, qđ ei tñ conuenit. Per xx. pſal. q̃bus hic tit. eſt magnalia Dei dñr, & magna ĩ eis eſt exultatio. *Caſ.* Hic cõmẽdat ꝓpheta bonos ĩ illo populo Iſrael, q cũ alijs fidelib. ſunt verum ſemẽ Abrahę filij promiſſionis.

pſ. 104

GLOS. ORDIN. PSAL. CIIII.

CONfitemini Dño. *Aug.* Prim° pſal. cui prenotatur haleluiah, vñ & incipit: Confitemi. i. laudate. Premiſſa laude ſequit̃ ĩuocatio, vt petat deſiderata. vñ: Cõfitebimur, & inuocabimus: Et alibi: Laudãs iuocabo dñm. Et in orõne dñica breuis laus ꝓponit̃: Qui es in cęlis, & ſequuntur petitiones. *Aug.* primò, vt ĩ verbis exterioribus. intellectum interiorẽ videas quaſi in corpore aĩam admonet ſemen Abrahę. i. filios ꝓmiſſionis, ptinẽtes ad hr̃ditatẽ teſtamẽti æterni, vt ipsũ Deũ tanq̃ hr̃ditatẽ eligãt, gratis nõ pro aliquo extra eũ colãt, & hoc faciãt laudãtes, inuocãtes, annũtiantes, nec in ſua, ſed ĩ eius gloria p fidẽ bñ opantes, ſpe gaudentes, charitate ferentes. Hoc totũ ſonat his verbis. Cõfitemini, vſq;: Memẽtote mirabiliũ: Vbi ad paruulorũ corda nutrienda, & ĩ fide roborãda, ꝓponit de fide patriarcharũ, & ꝓmiſſionibus Dei, vt ſimus ſemẽ illorũ nõ ſolũ de Iudæis, ſed de oĩbus gẽtibus, & hoc vſq;: Cũ eſſent numero breui &c. Qñ aũt occurrebat aĩo paruę fidei, ſi Deus gratis eſt colẽd°, & ipſe eſt hr̃ditas, qđ de neceſſitatibus mortalis vitæ fiet? ſubdit: Quid p̃ribus p̃ſtitit, & filijs eorũ tam carne, q̃ fide. Cũ eſſent numero &c. Si q̃ris, q̃uo tranſierunt de gẽte ad gentẽ, & de regno ad po. al. vocauit famẽ, vſque: Et auxit populũ ſuũ vehem. & firmauit ſup inimicos eius. Q̃uo firmauit? Cõuertit cor eorũ, vſq; ad: Expãdit nubẽ, vbi dictis malis, quæ inimicis eorum iuſtitia Dei intulit, quæ temporalia miſericordia Dei eis dedit, ſupponit.

c *Omnia. Caſ.* omnia nihil eſt pudore ſilendum. Vel oĩa quæ dicent, mirabilia ſunt: nullus enim poteſt omnia narrare.

d *Laudam. in no.* i. gaudete Chriſtiani dici à Chriſto. *Aug.* Laudamini, nõ vetat laudari, ſi boni, ſi nõ niſi in dño, qui bonos facit. *Aug.* Laudamini in noĩe. Qđ alibi: In Dño laudabit̃ aĩa mea, quod ibi addit, audiant manſueti, & lætentur: hic quoque quodammodo, lætetur cor, quaſi dicat:

e *Faciem &c. Aug.* i. præſentiam, quæ etſi per fidẽ inuenitur: tñ ſemper in hac vita perquirẽda eſt, vt poſtea per ſpeciẽ habeatur. Vel ẽt tũc ſine fine quæretur: quia, qui amatur, ſemper deſideratur, ſemper quæritur, ne ſit abſens, ſed ſemper plens. Malus timere poteſt p̃ñtiam, quã bonus amat. *Hieron.* A martyre Hyppolito. Iſaac, imago eſt Dei: Rebecca, Spiritusſãcti. Eſau, prioris populi, & diaboli. Iacob, eccleſiæ, vel Chriſti. Senuiſſe Iſaac, ſignificat conſummationem orbis calligaſſe, fidem periſſe. Quòd filius maior vocatur, acceptio legis eſt. Quòd capturas diligit, ſaluati ſunt ab errore, iuſtis eos venãtibus. Vade, accipe duos hędos: ſignificat aduẽtũ Chriſti in carne: in quo duos populos liberat à peccatis, teneros, dociles, innocentes. Veſtis Eſau, ſides Hebræorum ſcriptura, quibus Gentilis induitur. Pellis in brachijs, peccata vtriuſq; populi, quæ in extenſione manuum Chriſtus ſecum cruci affixit. Cur tam citò. ve. Miratur celerem fidem. Cibus placens, ſalus eſt peccatorum. Poſt eſum ſequitur bñdictio. Et odore, virtutem reſurrectionis, & regni pronuntiat, vt ſeruiant et credentes ex Iſrael. Eſau necem cogitat, quia iniquitas inimica eſt iuſtitiæ. Vadit Iacob in Syriam accepturus vxorem. Chriſtus à Iudęis in Galileã, ibi ex gentibus ſumpturus eccleſiã.

Gen. 27. b

Gen. 28. a Matt. 4. b

f *Memen. &c. Aug.* Quęrite ipsũ, ſed q nõ ferũt ſolẽ in rota, i. q nõ p̃nt intelligere Xp̃m ĩ altitudine ſuæ deitatis, dicit: Memẽt. &c. *Aug.* Iã ardẽs laudator cõtẽperat ſe infirmis, quos mirabilib°. Dei nutrit. Si id qđ Deus eſt, magnũ eſt q̃rere, vel q̃ fecit videre.

g *Prodigia, &c. Augu.* Paulatim aſcendit de prodigijs viſibilibus ad iudicia: inde ad æternum teſtamentum, vbi & præceptum, & promiſſum.

h *In vniuerſa terra. Aug.* Non putes filios Abrahę in vna gente ſecundum carnem, quia in vniuerſa terra ſunt Iacob, & Iſrael, quibus iudicia ſua manifeſtat, ſed non alij genti.

☞ a In

¶Laudate Do.

Halleluia CIIII.

a ¶Laudate. ¶Quod ſit ab amante. Non eſt enim ſpecioſa laus in ore pec.

CONfitemini Domino, & inuocate nomen eius: annũtiate inter † gẽtes opa ei°. Cantate ei, & pſallite ei: narrate omnia mirabilia eius. Laudamini in nõmine ſancto eius, lętetur cor quęrentium Dominũ. Quęrite dominũ, † & cõfirmamini: quęrite faciẽ eius ſemper. Mementote mirabiliũ eius quę fecit, prodigia eius & iudicia oris eius. Semen Abrahã ſerui eius, filij Iacob electi eius. Ipſe dominus Deus noſter, in vniuer-

a ¶Quia laudans audietur.

a ¶Aug. Amor Dñi in paſcẽdis eius ouibus maximè oſtenditur.

a ¶Verbo, quia ore cantatur. b ¶Et opere laudate, quia manibus pſallitur.

a ¶Quod bene operantes poſſunt. ¶Reſpicit ad id quod dixit pſallite. ¶Ideſt operamini ſic, vt laudemini.

a ¶Ne de bono opere homo in ſe glorietur.

a ¶Etſi non corpus. b ¶Qui bene operantes æmulantur. ¶Quanto magis inuenientium. c ¶In primum.

a ¶Inde fortes & etiam illuminati, vt ſciant agenda & poſſint ea perficere.

a ¶In præſenti, & in futuro.

a ¶Maiora miracula, quibus aliquid futuri ſignificatur.

a ¶Quæ per Moyſen mandauit in lege. b ¶Quibus hoc dicitur illis qui ſunt ſemen, ſecundum fidem.

a ¶Imitatores luctando.

a ¶Mementote quia. ¶Chriſtus eſt.

NICOLAVS DE LYRA. PSALMVS CIIII.

COnfitemini Dño &c. *ſecundum quod dicit Hiero. in prologo ſuper librũ iſtũ pſal. iſte primus eſt inter illos, qui dicuntur haleluiatici, & ſed in hoc haleluiah, quod ponitur inter principium huius pſ. & finẽ præcedẽtis, nõ p̃tinet ad pſal. præce. ꝓ*[illegible] *hoc aliqui dicãt, ſed ponitur magis in prin. huius pſ. tanquã titulus: quia pſalmi à titulis ſuis denominantur. Sciendũ ẽt, q, hoc haleluiah non eſt vna dictio, vt credunt aliqui, ſed duæ in Hebr. quia* הללו *hallelu ſignificat laudate, & eſt verbum imperatiui modi, & iah ſignificat Deum, & tenetur hic in accuſatiuo caſu: patet igitur q p̃ſ. iſte eſt quædã inuitatio ad laudẽ diuinam, & duo ſequentes ſimiliter. Et ſecundũ Auguſtinũ ſunt à Dauid. ſecundũ verò Hiero. & Hebræos autor ignoratur in particulari, tenetur tamen q facti ſunt ab aliquo viro ſancto, vel pluribus Spiritũ ſanctũ habẽtibus. Diuiditur aũt pſal. iſte in duas partes, quia primò Pſalmiſta excitat populũ ad laudẽ diuinã: ſcdò ad hoc efficacius agẽda recitat bñficiorũ Dei memoriã, ibi: Memẽtote. Circa primũ ait Pſ.*

a Confite. Do. *confeſſione laudis pro beneficijs ab eo obtentis.*

b Et inuocate nomen eius. *pro obtinendis, quia gratitudo de præteritis beneficijs eſt optima diſpoſitio pro alijs impetrandis.*

c Annuntiate inter gentes opera eius. *ſuæ bonitatis, & poteſtatis declaratiua, quæ explicantur infra.*

d Cantate ei. *ore.*

e Et pſallite ei. *corde.*

f Narra. om. mira. eius &c. *ideſt aliqua ex omnibus, quia omnia nõ poſſunt narrari, ſiue enumerari particulariter.*

g Lauda. in no. ſan. eius. *i. opera facite bona de genere, & ex intentione gloriæ diuinæ, vt ſic ex illis operibus laudemini in nomine Domini, ad quem opera illa ſunt directa.*

h Lætetur cor quæren. do. *Quærens n. aliquid, hẽt materiã lætitiæ, quãdo eſt certus de inuentione: Quærentes dominũ fideliter. inueniunt eũ infallibiliter ſecundum illud Matt. Omnis qui quærit, inuenit &c. iõ ſub.*

i Quæri. do. & confirma. *ideſt ſitis certi de inuentione.*

K Quæri. fa. eius. *ideſt placete in conſpectu eius.*

l Mementote. *Hic conſequenter pſal. recitat Dei beneficia ad laudem eius excitatiua. Et diuiditur in quinque partes, ſcdm quinque partes, quorum tpĩbus Deus beneficia contulit Iſraeli, partes patebunt proſequẽdo: Prima pars continet tẽpus Abrahæ vſq; ad Iacob. Dicit igit̃: Memẽtote mirabilium eius quæ fecit, quia Abraham de fornace Chaldæorũ miraculoſe liberauit, vt dictum fuit in Gen. & pp vxorem eius Pharaonem regem Aegypti, & Abimelec regem Gerare flagellauit.*

Diuiſio.

Gen. 11. a Gen. 12. c & 20. a

m Prodigia eius. *Iſta prædicta vocantur prodigia, quaſi procul à digito dicta, eo q cauſa effectiua talium eſt hominibus incognita, vel occulta, quia fiunt contra curſum naturæ, & ſic immediatè dependent à diuina voluntate, quæ nobis occulta eſt.*

n Et iudicia oris eius. *quia flagellatio regum dicta fuit quidã effectus diuinæ iuſtitiæ. Poteſt etiã litera huius verſus referri ad mirabilia, quæ facta fuerunt in terra Aegypti per Moyſen, & Aaron, ad punitionem illius populi, quæ explicantur infrà pſal. iſto.*

o Semẽ Abra. *i. vos qui eſtis ſemen Abrahã debetis iſta memorari.*

p Serui eius. *quia alijs ad idololatriã declinantibus, Abraham confeſſus eſt ſe ſoli Deo ſeruire tempore Nemroth.*

q Filii Iacob. *i. vos qui eſtis filij Iacob, debetis iſta memorari, q a fides Abrahę p Iſaac deriuata eſt ad Iacob, alijs ad infidelitatẽ declinãtibus.*

r Ele. eius. *quia cũ adhuc eſſet in vtero matris eius cũ Eſau, electus fuit à Domino, Eſau reprobato: cum tamen nihil boni aut mali adhuc egiſſeat, vt dicit Apoſt.*

Rom. 9. a

s Ipſe Do. Deus no. *per verum cultum, & fidem, licet ſit dominus, & Deus omnium per creationem, & gubernationem. ideo ſubditur:*

t In vni. ter. iu. eius. *quia pro ſua voluntate poteſt peccatores punire.*

¶ *a* Memor

MORALITER.

✠ a *Confite. Domi.* Iſte pſalmus, & ſequẽs ſunt quędã inuitationes ad Dei laudem ex beneficiis populo Iſrael collatis, quæ ſuperius in libris Moyſi literaliter, & myſticè ſunt expoſita: propter quod hic pertranſeo de alia expoſitione inducenda.

VNIVERSIDAD DE SALAMANCA
GREDOS USAL

a *In ſeculum. Auguſtinus.* Ideſt in æternum. vnde pòſt: in teſtamentum æternum. Quod teſtamentum ſi vetus accipitur

Vbi ſupra. propter terram Chanaan, de qua ſequitur: Quomodo æternum eſt, cum illa terrena hæreditas non poſſit eſſe æterna?

b *Teſtamenti ſui.* Dicitur enim teſtamentum, illud quod promittitur, & doctrina, in qua promiſſio declaratur, & pro qua ſeruata

Rom. 1. b redditur. *Auguſtinus.* Promiſſum, eſt quod accipere debemus. Mandatum, quod facere. Hæc eſt fides, vt iuſtus ex fide viuat, & huic fidei promittitur hæreditas.

c *Abraham, Iſaac, Iacob.* Ecce tres patriarchæ, quorum ſpecialiter ſe dicit

Exod. 3. b Deum: Ego ſum Deus Abraham, Deus Iſaac, Deus Iacob. Ecce triplex autoritas.

d *In teſtamentum æternum. Auguſtinus.* id eſt, quod ex ipſo verbo impleto daturus eſſet aliquid æternum, ſcilicet terram Chanaan, quæ non æterna, ſed æternum ſignificat, ad quam non omnes pertinent, ideoque addit, funiculum hæreditatis. Cur cęleſtis hæreditas dicitur terra Chanaan, nomē aperit, interpretatur enim Chanaā

Gen. 9. d humilis. Dixit autem Noe Cham futurum ſeruum fratrum ſuorum: Is eſt ſeruilis timor, qui non manet in domo, ideo excluſo Chanaan datur terra ſemini Abrahæ, quia charitas

1. Ioh. 4. d foras mittit timorem, & manet filius

† tráſierūt in domo in æternum.

Vbi ſupra. e *Terram Chanaan, funiculum hæreditatis veſtræ. Caſſiodorus.* Ideſt quod ab ea ſignificatur: dedit enim etiam hāc terram in figuram æternæ hæreditatis. *Auguſtinus.* Congruè hæreditas æterna dicitur terra Chanaan, quia ab ea ſerui repelluntur, & filij recipiuntur.

F f *Cum eſſent numero breui, pauciſſimi & incolæ eius. Caſſiodorus.* Quæ ſubſidia tēporalis vitæ, præſtitit patribus, & filijs eorum tam carne, quàm fide, non vt his hæreant, ſed ea ad bonum ęternum referant, quod eſt, vt his allecti, iuſtificationes & legem Dei requirant.

g *De regno ad populum alterum. Auguſtinus.* non quòd tunc eſſet, ſed quòd futurum eſſet regnum Iſrael.

h *Nolite tangere Chriſtos meos. Auguſt.* Hæc verba licet in hiſtoria non ſint, tamen vel latenter dixit ea Deus in cordibus hominum, vel per angelū.

Ioh. 8. g i *Chriſtos. Auguſtinus.* quia iam tunc Chriſtiani, etſi latenter. vnde: Abraham exultauit, vt videret diem meū,

1. Tim. 2. g vidit, & gauiſus eſt. Nullus enim præter hanc fidem, vel antè, vel poſt, Deo reconciliatus eſt: vnus enim mediator Chriſtus.

K *Et vocauit famem ſuper terram. Auguſti.* Quarta pars vbi incipit narrare quomodo factum eſt, vt tranſirent de regno in regnum tota progenies. Vocauit. *Auguſtinus.* Quaſi perſonam animatam. fortè quia hæc mala per angelos immittit malos, qui talibus præpoſiti ſunt. Vocauit ergo famem, id eſt angelum fami, præpoſitum. Vel potius vocauit famem, ideſt dixit, vt fames eſſet, ideſt iuſſit eſſe, quæ iam erat in

Gen. 37 f diſpoſitione. Ita vocauit, & omne firmamentum panis contriuit.

l *Virum. Auguſt.* Ioſeph venditus à fratribus, poſtea in Ægypto pro iuſtitia ſublimatus eſt.

m *Ioſeph. Auguſtinus.* Si Ioſeph & humiliatus, & exaltatus locum fecit ad temporalia bona populo Dei, vt firmaretur ſuper inimicos, quantò magis Ieſus humiliatus ſecundū carnem, ſublimatus, & in cęlis exaltatus, ſuis locum fecit ad æterna. *Auguſtinus.* Filij Dei habentes promiſſionem vitæ præſentis & futuræ, ſi tentationes ſeculi duræ videntur, Ioſeph in carcere, Chriſtum in cruce cogitate, ſi proſperitas adeſt, non propter ipſam Deo, ſed ea propter Deum vtimini, nec eum putetis neceſſarium ſuis propter ea quæ dat & malis, ſed primùm quæ rite regnum Dei, & omnia ad. &c.

n *In compedibus. Auguſtinus.* non legimus de compedibus Ioſeph in Geneſi, ſed credendum eſt, quod ibi prætermiſſum dicit ſpiritus in pſal. *Caſ.* etſi gratiam habuerit apud cuſtodem carceris, tamen prius anxiatus. Sequitur:

G

a Ferrum

a Mementote, quia. ¶Implendo promiſſa.

a ſa terra iudicia eius. Memor fuit in a

a ¶Iuſtitiæ & hæreditatis æternæ. b ¶Cuius teſtamenti?

b ſeculum teſtamenti ſui, verbi quod b

¶ Aug. Id eſt omnes quibus viuendum eſt ex fide pro infinito.

mandauit in mille generationes.

¶Verbi. ¶Quod diſpoſuit.

c Quod diſpoſuit ad Abrahā, & iura b c

a ¶ Verbum fidei.

menti ſui ad Iſaac. Et ſtatuit illud d

a ¶Ipſi. b ¶Caſ. Opus eſt in præcepto, merces in promiſſo.

d Iacob in præceptum, & Iſrael in te e

ſtamentū ęternum: Dicens, Tibi da f

a ¶In domo patris mei manſiones multæ ſunt.

e bo terram Chanaan, funiculū hæ- g

a ¶Exequitur hiſtoriam. Hæc promiſit. Cum eſſent.

f reditatis veſtræ. Cum eſſent nume h

a ¶Ideſt antequam in Ægypto multiplicarentur. b ¶Aduenæ. c ¶Terrę Chanaan.

ro breui, pauciſſimi & incolę† eius.

a ¶Proponit breuiter, quod poſtea plenius narrabit.

Et † pertranſierunt de gente in i

g gentem, & de regno ad populum

a ¶Et quomodo durare potuerunt. b ¶Non permiſit.

alterum. Non reliquit hominem k

nocere eis, & corripuit pro eis l

a ¶Auguſtinus. Vt regem Gerare Abimelech ne noceret Iſaac de Rebecca. Et regem Ægypti Pharaonem, ne noceret Abraham de Sara. b ¶Dicens.

h i reges. Nolite tangere Chriſtos m

a ¶Hic apertè Abraham conſtat, quod propheta fuerit, ſic & de alijs credendum eſt.

meos, & in prophetis meis noli- n

¶Pertranſierunt, quia.

k te malignari. Et vocauit famem o p

¶Ideſt quia.

ſuper terram, & omne firmamen- q

a ¶Ideſt conſumpſit. b ¶Per hoc tranſierunt de gente in gentem, & de r. ad p. a. ¶Vide quomodo Deus vtitur malis in bonum.

tum panis contriuit. Miſit ante r s

a ¶Quem & quomodo, ecce.

l eos virum, in ſeruū venundatus eſt t u

a ¶Narrat quæ tulerat in humilitate ſua Ioſeph, quomodo ſublimatus.

m Ioſeph. Humiliauerūt in compedi- x

NICOLAVS DE LYRA.

a Memor fuit in ſe. teſta. ſui. uer. quod man. in mil. ge. *ideſt in omnes generationes fideles. Et ponitur ibi numerus determinatus pro indeterminato, quia numeri tranſcendentes millenarium non ſunt, niſi replicationes eius, vel partium eius.*

b Quod diſpoſuit ad Abraham. *dicens ei: Per memetipſum iuraui, dicit Dominus, quia feciſti rem hanc &c. ſequitur: Benedicam tibi, & multiplicabo ſemen tuum ſicut ſtellas cęli. & ſubditur poſtea: Benedicentur in ſemine tuo omnes gentes terræ, quod impletum eſt in Chriſto.*

c Et iuramenti ſui ad Iſaac, *quia iuramentum Dei prædictum implendum erat in ſemine deſcendente per Iſaac, ſecundum quod dicit Dñs Abrahæ, In Iſaac vocabitur tibi ſemē.*

d Et ſtatuit. *Hic conſequenter deſcribit tempus à Iacob vſq; ad Ioſeph, cū dr: Et ſtatuit illud Iac. in præce. ſ. verbū Dñi ad Abrahā, & Iſaac de cultu Dei, eò quòd de ſemine eius erat Chriſtus naſciturus: vñ dixit ei Dñs. Ego ſum Dñs Deus Abraham patris tui, et Deus Iſaac. Terram, in qua dormis, tibi dabo, & ſemini tuo, & in illa terra Chriſtus natus fuit, & myſteriū noſtræ redēptionis impleuit: per hoc aūt, quòd dixit dñs: Ego Deus Abrahā pris tui &c. iniunxit ſibi cultū unius veri Dei, vñ & Iacob euigilans dixit: Erit mihi dominus in Deum &c.*

e Et Iſrael in te. ęter. *Iſte eſt Iacob pdictus, qui primò vocatus eſt Iacob, eò quòd naſcens tenebat plātā fratris ſui. poſtea aūt uocatus eſt Iſrael, eò quòd cū angelo fortiter luctatus fuit.*

f Dicēs: tibi da. ter. Cha. *ſicut iam allegatum eſt, quia in illa Iacob dormiebat.* H

g Funiculum hære. ueſtræ. *eò quòd illa terra ſortibus erat diuidenda, quod impletum fuit tempore Ioſue poſtea.*

h Cū eſſent nu. *ſ. Iacob, & familia ſua.*

i Et pertran. de gen. in gen. *quia Iacob cū familia ſua de terra Chanaā trāſiuit in Aegyptum. Pōt ēt hoc referri ad Abrahā, qui cū familia ſua trāſiuit de Chaldæa in Syriā. & de Syria in terrā Chanaā, & inde in Aegyptum. & inde redijt in terrā Chanaan. & inde peregrinatus eſt ī Geraris, Silr Iſaac de terra Chanaā peregrinatus fuit in Geraris.*

K Non reli. ho. no. eis. *notabili nocumento, vnde & Laban perſequentem Iacob prohibuit, ne ei malum ageret. Et ſimiliter interfectis habitatoribus Sichem, terror Dei inuaſit omnes per circuitum ciuitatis, & non ſunt auſi perſequi Iacob, & filios eius inde recedentes.*

l Et corripuit pro eis re. *ſcilicet Pharaonem regem Aegypti, & Abimelech, regem Geraræ, vt dictum eſt ſuprà.*

m Nolite tangere Chr. meos. *Vnctio autem corporalis regum & pontificum primò fuit ordinata à Deo tempore Moyſi, & ideo iſti dicuntur hic Chriſti. i. vncti, non ab vnctione corporali, ſed ſpirituali, quæ eſt per gratiam Dei.*

n Et in pro. meis no. malig. *Quod enim Abraham propheta fuerit, hr in Gen. ſimiliter Iſaac propheticè prædixit vētura Iacob, & ſemini eius ſimiliter Iacob futura prædixit nouiſſimis temporibus.*

o Et uocauit. *hic deſcribitur tempus Ioſeph vſque ad Moyſen, qui ex ordinatione diuina venditus fuit in Aegyptum ad meritum ſuæ patientiæ, & ad prouidendum patri ſuo, & fratribus tempore famis futuræ, de qua hic dicitur: Et vocauit, ſcilicet dominus.*

p Famem ſu. ter. *ſcilicet ſeptem annorum, de qua habetur in Gen.*

q Et omne firma. panis. *i. ſuſtentationem, vel nutrimentum.*

r Contri. *per hoc non eſt intelligendum, quod panis ſimpliciter defecerit, quia tunc etiam vendebantur alimenta in Aegypto, vt habetur in Gen. ſed quia tunc fuit maxima ſterilitas, & defectus panis.*

s Miſit ante eos. *ſcilicet Iacob & eius filios.*

t Virum. *ſcilicet Ioſeph, qui dicitur vir à virtute, eò quòd noluit adulterio ſuæ dominæ conſentire.*

u In ſeruum uenun. eſt Ioſeph. *principi militiæ Aegypti.*

x Humiliauerunt in compe. an. eius. *quia ad falſam accuſationem dominæ ſuæ fuit in carcere religatus.*

a Ferrum

A a *Ferrum pertranſijt &c.* Q. præter mala corporis ferrum, id eſt tribulatio duræ neceſſitatis, quæ in æſtuante & ſolicita anima erat, pertranſijt &c. Vel ſecundum aliam litteram anima eius pertranſijt ferrum, id eſt tribulationem duræ neceſſitatis. Idem ſenſus cum priore.

b *In terra Cham &c. Auguſt.* Cham pater Chanaan. de quo Ægyptij trahunt originem.

c *Et auxit populum ſuum &c. Auguſt.* Quinta pars. Ecce quæ in Aegypto geſta, breuiter proponit, quæ poſtea pleniter narrat. Dicit etiā quomodo firmauit populum ſuum ſuper inimicos ſuos.

d *Et firmauit eum.* Per ſigna Moyſi ſ. antè enim maſculini fętus filiorum Iſrael necabantur, & ipſi in faciendis lateribus conterebantur. Sed poſtea in manu potenti, & per ſigna & portenta domini metuēdi & honorandi facti ſunt.

e *Conuertit. Auguſt.* Quomodo hoc factum ſit, narrare incipit. *Auguſtinus.* Conuertit, non quod Deus ſit autor mali, ſed malis bene vtitur, dum auxit felicitatem Iſrael, illi ad inuidendum cōuerſi ſunt, quia iam mali erant.

f *Vt odirent.* Inuidia eſt odium felicitatis alienæ.

g *Miſit.* Qui oīa p ſe poterat vt doceret, qua moderatione hæc egiſſet.

h *Quem elegit ipſum. Auguſt.* Sufficeret dicere, quē elegit, ſed nihil quęrendum eſt in eo, quod addidit ipſum. ſed conſuetudo diuinæ locutionis eſt ad explanationem.

B i *Verba ſignorum ſuorum. Auguſt.* Quibus ab eis prædicabatur, quæ ſigna dñs eſſet facturus in terra Cham. *Auguſt.* Verba ſig. nō quibus ſigna fierēt. Multa enim ſine verbis facta ſunt. ſ. vel virga, vel manu extenta: ſed quia ipſa facta non erant ſignificationis inania ſicut verba, ideo & ipſa dicta ſunt verba: verba ergo nō vocum, ſed ſignorum, vel prodigiorum per eos fecit. *Aug.* Vel: Exacerbauerunt. Sermones eius quod apertum eſt. Vel, non exacerbauerunt Moyſes, & Aaron ſermones eius, quia illos ſcilicet Ægyptios et duriſſimos patienter tulerunt propter mādatum domini, donec omnia in eis quæ dñs diſpoſuit fierent.

K *Tenebras &c. Caſſiod.* Inter plagas paſſi ſunt. Sed hic dicit corda corū obſcurata, qui præcepta Dei ſpernebant. Competens initium plagarū cęcitas, ſine qua non incurriſſent cętera.

m *Conuertit aquas. Caſ.* Secunda plaga quæ in Exodo prima, quæ ſignabat quòd aquas maris rubri verteret & eis in mortem.

n *Edi. terra. Aug.* Terrā corū cōuertit in ranas, quia tot fuerunt, vt hoc cōgruè per hyperbolen dicatur.

o *Dixit. Aug.* In verbo. n. eius erāt ſine tpe anteq̄ fierent in tempore per ipſum verbū, licet per Angelos: vel per Moyſen quodammodo dixit, vt fieret tunc cum fuerat faciēdum.

p *Poſuit plu. eo. &c. Aug.* Simile eſt illi, & dedit terra eorum ranas.

a Locuſta

a ¶Tribulationem duræ neceſſitatis.

a bus pedes eius: ferrum pertranſijt a

a ¶Vt de Maria dicitur in Luca: Et tuam ipſius animam pertranſibit gladius. i. dolor. b ¶Interpretatio ſomnij.

†animā eius, donec veniret verbum b

a ¶Sed non ab eo quia. b ¶Spiritus reuelans myſteria. c ¶Vitam e incitauit, vt ſumma diceret.

eius. Eloquium domini† inflamma- c

a ¶Vt de his eſſet de quibus Apoſtolus ſpiritu feruentes. b ¶Pharao. c ¶A reatu. i. pena. d ¶Compeditum.

uit eum: miſit rex & ſoluit eum, prin d

a ¶Inclu ſum in carcere. ¶Liberum de carcere.

ceps populorum dimiſit eum. Con-

¶Etiam.

ſtituit eum dominum domus ſuæ, e

& Principem omnis poſſeſſionis f

ſuæ. Vt erudiret principes eius g

a ¶Neque hoc legitur in hiſtoria, ſed credendum eſt tantum virum, Dei cultorem non ſolum de ſolis corporalibus curam geſſiſſe.

† ſicut ſemetipſum, & ſenes eius h

prudentiam doceret. Et † intrauit i

a ¶Aduena, non indigena: hęc eſt Ægyptus, cuius gens à Cham filio Noe deſcendit.

Iſrael in Ægyptum, & Iacob † acco- k

a ¶Q miſit Deus poſt Ioſeph Iacob in Ægyptum. b ¶Fęcunditate naſcendi.

b c d la fuit in terra † Cham: Et auxit l

populum ſuum † vehementer, & m

a ¶Hoc non ante Moyſen factum fuit, ſed per ſigna Moyſi. b ¶Vel ſuos.

† firmauit eum ſuper inimicos eius.

a ¶Dum ſuos multiplicauit. b ¶Sponte ſua malum. c ¶Per inuidiam.

e f Couertit cor eorum, vt odirent po- n o

a ¶Alias vt. b ¶Vt opere luti & lateris minuerentur. ¶Defraudando pretium.

pulum eius: et dolum facerent in p

¶Quomodo his vſus ad gloriam ſuam incipit.

g ſeruos eius. Miſit Moyſen ſeruum q

h ſuum, Aaron quem elegit ipſum. r

a ¶Id eſt per eos dedit vel fecit. b ¶Moyſe ſcilicet & Aaron. c ¶Quæ aliquid tanquam verba ſignificabant.

i † Poſuit in eis verba ſignorum s

a ¶Quæ aliquid prætendebant.

ſuorum, & prodigiorum in terra

a ¶Hoc ad literam inter plagas Ægypti legitur.

K † Cham. Miſit tenebras, & obſcu- t

a ¶Id eſt compleuit per miracula, confirmauit quod promiſit. ¶ Alias Exacerbauerunt, ſcilicet Aegyptij contradictionibus ſuis.

l rauit: & non exacerbauit ſermones u

m ſuos. Conuertit aquas eorum in x

a ¶Caſſiod. Ne ſit in aquis ſpes vitæ illis hominibus cum in aqua moritur, quod ibi naturaliter nutritur.

ſanguinem, & occidit piſces eo-

a ¶Ecce tertia plaga. b ¶Socij ranarum tunc fiant principes, qui ſub aquis poſt locandi erant.

n rum. † Edidit terra eorum ranas y z

in † penetralibus regum ipſorum.

¶Ecce quarta plaga. a ¶Muſca.

o Dixit, & venit cynomyia & a

a ¶Quæ iactantia regis, quæ nec pars eſt muſcis? ¶Culex.

cinifes, in omnibus finibus eo-

a ¶Quinta plaga. b ¶Pro pluuia quæ fęcundat grando quæ tacta arefacit.

p rum. Poſuit pluuias eorum gran- b

c Eloquium domini inflammauit eum. *In tranſlatione Hier. habetur: probauit eum. ſ. habere Dei ſpiritum, & quia aurum probatur in igne. ideo hic ponitur: Inflammauit, pro probauit.* C

d Miſit rex & ſoluit eum. *Audito per magiſtrum pincernarum, quòd optimè interpretatus fuerat ſomnia prædicta.* Gen. 41. a

e Conſti. e do. d. ſ. *eò quòd per interpretationem ſomnij ſui cognouit eum habere ſpiritum domini.* Ibidem. e.

f Et prin. o. poſ. *Secundum quod dicitur: Dixit quoque rurſum Pharao ad Ioſeph: Ecce conſtitui te ſuper vniuerſam terram Aegypti.* Ibidem.

g Vt eru. prin. e. *Quia non habebant ſcientiam, niſi humanitus acquiſitam per exercitium ſtudij. quod primò viguit in terra Aegypti, vt habetur. 2. Metaphy. ibi: Primò gens ſacerdotum vacare conceſſa eſt &c.* † purgaui Ariſt. 1. Metaph.

h Et ſe. e. pru. *Quia non ſolum docuit eos de diuinis, ſed etiā de agibilibus humanis.*

i Et intrauit Iſrael in Ægy. *Cum filijs, & familijs eorum, & hoc ad mandatum Ioſeph, vt poſſent ibi viuere famis tempore.* Gen. 46. a

K Et Iacob accola fuit in terra Cham. *id eſt in Aegypto quæ ſic nominatur, eò quòd Miſraijm à quo denominata eſt Aegyptus, fuit filius Cham, vnde vbicunque in vete. teſt. habetur Aegyptus in Latino, in Hebræo habetur* מצרים *Miſraijm.* Gen. 10. a

l Et au. po. ſuum. *Dominus cuius populus dicebatur Iacob, & filij eius, eò quòd eum colebat alijs ad idololatriam declinantibus.* † introiuit

m Et firmauit eum ſuper inimicos. *Quia propter potentiam Ioſeph timebantur omnes de cognatione eius.* † habitauit

n Conuer. cor eo. *ſ. Aegyptiorum.*

o Vt odi. po. eius. *ſ. filios Iſrael, quia ſicut dicitur in Exo. Surrexit rex nouus in Aegypto, qui ignorabat opera Ioſeph, & incepit affligere filios Iſrael per ſe, & populum ſuum: ita quòd ad amaritudinem perducebant vitam eorum, vt dicitur ibidem.* Exod. 1. b † Chanaan † nimis

p Et do. fa. in ſer. eius. *i. in filios Iſrael. quia rex Aegypti præcepit obſtetricibus, vt in partu Hebræarum interficerent maſculos, ſimulādo quòd paſſæ fuiſſent aborſum.* Exod. 1. c Daniſo

q Miſ. Moy. *Hæc eſt quarta pars, in qua deſcribit tempus Moyſi, & primò ponit miracula facta in Aegypto, ſecundò facta in deſerto, ibi: Petierunt. Circa primum ponuntur plura de miraculis factis pro filijs Iſrael tempore Moyſi, ſed non ponuntur ſecundum ordinem hiſtoriæ: propter quod dimitto iſtam partem indiuiſam. Dicitur igitur: Miſ. Moy. ſer. ſu. ad libe. ſi. Iſrael. de Aegy. de qua miſſione habetur.* D Exod. 3. a

r Aaron quem elegit ipſum. *Hunc enim adiunxit Moyſi, vt pro eo loqueretur multitudini, eò quòd erat eloquens ſecundum quod dicitur in Exod. Aaron frater tuus Leuites, ſcio, quòd eloquens ſit, &c. Sequitur: Ipſe loquetur pro te ad populum.* Exod. 4. d

s Poſuit in eis uerba ſignorum ſuorum. *Illa enim ſigna fiebant virtute diuina, ad verba tamen Moyſi, & Aaron. ideo ad hoc exprimendū conuenienter dicitur: Poſuit in eis verba ſignorum ſuorum, & prodigiorum in terra Cham, i. in terra Aegypti ratione ſupradicta.*

t Miſit tenebras, & obſcurauit. *Iſta fuit plaga Aegypti nona, quia fuerunt tenebræ palpabiles in terra Aegypti, ita quòd tribus diebus nemo vidit fratrem ſuum, nec mouit ſe de loco in quo erat: vbicunq; autem habitabant filij Iſrael, lux erat.* Exod. 10. f

u Et non exacerbauit ſermones ſuos. *Quia cum Pharao promittebat pœnitētiā, Deus remouebat plagam, & ſic dulcorabat ſuum ſermonem.*

x Conuertit aquas in ſan. *Hæc fuit prima plaga, quæ habetur in Exo.* Exod. 7. d

y Edi. ter. eo. ranas. *In tanta multitudine, quòd intrabant oīa loca & officinas Aegyptiorum, & hæc fuit ſecunda plaga quæ hr in Exo.* Exod. 8. a

z Dixit & ue. cyno. *i. muſca canina: tamen cū hoc venerunt muſcæ granes diuerſi generis, & hæc fuit quarta plaga, quæ habetur in Exod.* Ibidem. f.

a Et cinifes in omnibus. *Hæc fuit tertia plaga.*

b Poſuit pluuias eorum grandi. *Et iſta fuit ſeptima plaga, in qua grando & ignis miſta pariter ferebantur.* Ibidem. 9. e

NICOLAVS DE LYRA.

a Ferrum pertranſijt animam eius. *Quia ex compedibus ferreis non ſolum fuit afflictus in corpore, ſed etiam in mente, quamuis non ceciderit à virtute patientiæ.*

b Donec ue. ue. eius. *Qñ à Deo inſtructus expoſuit ſomnia pincernæ, regis, & piſtoris ipſius, & hoc veraciter ſicut probauit rei euentus.*

a Et

VNiVERSIDAD DE SALAMANCA
GREDOS USAL.ES

a *Locuſta & bruchus. Auguſt.* Vna plaga locuſta & bruchus: quia altera eſt parens, altera fetus.

Vbi ſupra. b *Et percuſſit. Aug.* Cum ſint. x. plagæ, non tamen omnes memorat hic propheta, nec eo ordine quo in Exodo: quia libera eſt laudatio, de qua agit hic pſalmus à lege hyſtorica: Additq́;, quod hiſtoria non hēt, & præterit, qđ illa habet autoritate eiuſdem ſpiritus, qui & per hiſtoricū locutus eſt. Hic ergo ſeptē mala dat Ægyptijs contra ſeptem beneficia, quæ poſt dicet data Hebræis. Addit quoq; laudibus Dei, ꝙ ditatos auro & argento eduxit, quia tales erant q non poſſent ſpernere laborum ſuorum mercedem, licet temporalem.

c *Et eduxit eos &c.* Sexta pars ſecundum Caſſ. Aug. Vbi ſupra. Superius quæ mala intulit inimicis Iſraelitarum iuſtitia Dei, dixit, nunc quæ bona eis temporalia miſericordia Dei dedit, ſupponit, vt his adiuti legem Dei quærant. *Aug.* Et eduxit: Abrahæ dixit Deus, quod quarta progenie filij Iſrael de Ægypto eſſent redituri. Moyſes aūt ſcribit: Quinta progenie aſcenderūt de terra Ægypti. (Gen. 15. c Rediuit ex Aegypto quando) Quarta ſ͠m Leuit. Quinta ſecundum Iudam. Leui genuit Caath, Amrā: Amram, Aaron: Aaron Eleazar: Eleazar, Phinees. Caath cum patre ſuo Leui intrauit Ægyptum. Eleazar cum Aaron exiuit. A Caath vſque ad Eleazar generationes quatuor ſunt. Voluntautē quidam ab Amrā vſque ad Phinees. Secūdum Iudam. Iudas genuit Phares. Iſte Eſrom, qui Aram, & ille Aminadab, is Naaſon, & iſte Salmō. Phares cum Iuda intrauit Ægyptū. Naaſon princeps tribus Iudæ in deſerto F deſcribitur, cuius filius Salmon intrauit terrā promiſſionis. A Phares ad Naaſon generationes quinq;. Volūt quidam ab Eſrom ad Salmon. Aquila autem interpretatur non quinta, ſed armati aſcenderunt filij Iſrael de Ægypto. *Aug.* Et eduxit eos. In hoc quòd Ægyptios deceperunt non eſt putandus Deus dolos in eis, qui ſurſum habēt cor, vel iubere, vel approbare, quia ex eis non fuit, hic dolus, qui non ex cupiditate fecerunt, ſed vt Deo mandanti parerent. Et illi infirmi (quorum cupiditates examinabat Deus) magis permiſſi ſunt hoc facere illis ſcilicet Ægyptijs (qui talia iure paſſi ſunt) quam iuſſi. Sicut enim bonis fuit præceptum, ita & cupidis permiſſio ſecundum aliquid, & ſecundum aliud præceptio. Præcepit eam, vt facerent, ſed permiſit nō præcepit, vt ita facerent. Quantitas ergo facti fuit in permiſſione, fact um verò in præceptione. Nec tamē hoc permiſit Deus, fieri ſine aliquo prouectu animæ carnalis. Per hoc enim quod de vicino carnali, aliquid carnales habuerunt poſtea Dei legem, & iuſtificationes facilius receperunt. Et licet per dolum egerint, ab iniquis tamen, qđ ſibi reddi debuit, abſtulerunt. Et ſicut iniquitate Ægyptiorū, ſic & eorum infirmitate, ad hoc quod opus erat his factis figurari, diuinè vſus eſt Deus. Ibi enim ſpiritualiter figuratū eſt philoſophos, ſiue hæreticos à catholicis ſpoliari, his quę in verbis, vel ſcripturis eorum tabernaculo Dei, id eſt eccleſiæ congrua reperiuntur. Deinde ſequitur ſecundum beneficium. Et non erat infir. &c.

† adduxit coturnices Exod. 13. d Excuſantur filij Iſrael à furto.

d *Quia incubuit timor eorum ſuper eos.* Timebat Iſrael, ne reliquias eorum conſumeret. *Aug.* Hic impletum eſt, quod ſuperius ait, & firmauit eum ſuper inimicum eius.

e *Expandit nubem in protectione eorum.* Et hæc eſt ſecunda pars ſecundum Auguſt. vbi ſupponit, quæ temporalia bona miſericordia Dei eis dedit, dictis ſuperius malis, quæ inimicis eorum iuſtitia Dei intulit. *Aug.* Iam incipit beneficia, quæ iter agentibus in eremo facta ſunt.

f *Petierunt. Aug.* Boni ad ſuſtentationem infirmorum.

g *Coturnix: & pane cęli ſaturauit eos. Aug.* Quæ eſt & caro, quia hic nō de amaricatione iniquorum, ſed de fide electorum G loquitur: ipſi intelligendi ſunt petiſſe, vnde amaricantium murmura præmerentur.

h *Quoniam memor fuit verbi ſancti ſui. Auguſt.* His omnibus beneficijs, Deus commendat in Abraham meritum fide. vnde ſubdit: quoniam me. fu.

i *Et dedit illis regiones. Auguſt.* Non vt propter iſta eum colant, ſed vt ea ad bonum æternum referant, id eſt, vt cuſtodiant iuſtificationes eius.

a Poſſederunt

(¶Scilicet po uit. ¶Id eſt fulmina.)
dinem, ignē comburētem in terra
(¶Grandine, & igne, id eſt fulminibus.)
ipſorum. Et percuſſit vineas eorū & ^a
(a ¶Caſs. ne dubites de ſatis quin perempta ſint vbi maiora peremit.)
ficulneas eorum, & contriuit lignū
(a ¶Sexta plaga. b ¶Mater bruchi.)
^a finium eorum. Dixit, & venit locuſta & bruchus, cuius non erat ^b
(a ¶Herbam quæ per ſe naſcitur.)
numerus. Et comedit omne fœnum
in terra eorū, & comedit omnem
(a ¶Segetum. ¶Qui prouenit ex labore. b ¶Septima plaga quæ eſt in Exodo decima. ¶Aug. nouiſſima plaga in Aegypto qua victi cedunt Aegyptij.)
^b fructum terræ eorum. Et percuſſit ^c
(a ¶De hominibus.)
omne primogenitum in terra eorū
(a ¶Propter primogenita pecorum dicitur, quæ ſimiliter percuſſit.)
primitias omnis laboris eorum.
(a ¶Primum beneficium. b ¶Alias in pro cum, more ſcripturæ.)
^c Et eduxit eos cum argento & au- ^d
(a ¶Secundum beneficium. ¶Magnum beneficium. migraturis.)
ro, & non erat in tribubus eorum ^e
(a ¶Corpore non animo. b ¶Poſt ſubmerſionem exercitus.)
infirmus. Lætata eſt Ægyptus in ^f
^d profectione eorū, quia incubuit ti-
(¶Tertium beneficium.)
^e mor eorū ſuper eos. Expandit nu- ^g
(a ¶Contra ardorem ſolis. b ¶Contra tenebras.)
bem in protectionem eorū, & ignem ^h
(a ¶Quartum beneficium. ¶Aug. non coturnicem ſed carnem.)
^f vt luceret eis per noctem. Petie- ^i ^k
(a ¶Non quælibet caro, ſed. b ¶Quintum beneficium. ¶Id eſt manna.)
^g rūt, & †venit coturnix: & pane cę- ^l
(¶Sextum beneficium.)
li ſaturauit eos. Dirupit petram, ^m
& fluxerunt aquæ: abierunt in ſic-
^h co flumina. Quoniam memor fuit ^n
(a ¶Promiſſi Abrahæ. ¶Quod in figura complens [illegible] præſignauit.)
verbi ſancti ſui, quod habuit ad Abraham puerum ſuū. Et eduxit po- ^o ^p
(a ¶Id eſt populus.)
pulū ſuū in exultatione, & electos ^q
(a ¶Aug. Quia murmurantes perierunt. b ¶Septimum beneficium, [illegible] eſt completio promiſſionum.)
^i ſuos in lętitiā. Et dedit illis re- ^r
(¶Fructus regionum.)
giones gentium, & labores popu- ^s

NICOLAVS DE LYRA.

¶ a Et percuſſit vineas eorum, & ficulneas eorum &cæt. *ſcilicet in grandine & igne prædictis.*

b Dixit, venit locuſta & bruchus cuius non erat numerus. *Iſta fuit octaua plaga, in qua corroſum fuit quod remanſerat ex igne & grandine, ideo ſubditur: Et comedit omne fœnum &c.*

c Et percuſſit omne primogenitum in terra eorum primitias omnis laboris eorum. *Et hæc fuit plaga decima, in qua ſunt mortua omnia primogenita hominum & beſtiarum. De quinta verò plaga, & ſexta, non fit hic mentio.*

d Et eduxit eos cum argento & auro. *Quia de mandato domini acceperunt mutuo à vicinis vaſa argentea, & aurea, & ſic ſpoliauerunt Aegyptum. Non tamen in hoc commiſerunt furtum, quia de mandato Dei fuit, cuius ſunt omnia ſicut ibidem plenius fuit dictum.*

e Et non erat in tribubus eorum infirmus. *Hoc à Deo factum fuit, vt omnes ſimul abſque impedimento poſſent egredi de Aegypto.*

f Lætata eſt Ægyptus in profectione eorum. *Cuius cauſa ſubditur, cum dicitur: Quia incubuit timor eorum ſuper eos. Ex hoc enim quòd omnes primogeniti erant ſubitò mortui, timebant omnes alij mori ſi amplius in terra filij Iſrael morarentur, ſecundum quod habetur in Exo.* H

g Expandit nubem in protectione eorū. *Contra ſolis æſtum.*

h Et ignem. *id eſt columnam ignis.*

i Vt luceret eis per noctem. *Secundum quod dicitur in Exo. Dominus autem præcedebat eos ad oſtendendam viam per diem in columna nubis, & per noctem in columna ignis, vt dux eſſet itineris vtroque tempore.*

K Petierunt & venit coturnix. *Hic conſequenter deſcribit mirabilia facta in deſerto poſt exitum de Aegypto, quia deficientibus cibarijs quæ acceperant in Aegypto, cœperunt murmurare dicentes: Vtinam mortui eſſemus per manum domini in Aegypto, quando ſedebamus ſuper ollas carnium, & comedebamus panem in ſaturitate, & tunc dominus fecit aduolare multitudinem coturnicum, & hoc eſt, quod dicitur: Petierunt, & venit coturnix, id eſt multitudo coturnicum, ſicut in Exo. Venit muſca grauiſſima. i. multitudo m[illegible] caru.*

l Et pane. *i. manna de cęlo deſcendente, vt habetur in Exo.*

m Dirupit pe. *Hoc habetur in Exo. 17. & Nume. 20.*

n Quoniam memor fuit. *Quaſi diceret: iſta beneficia non fuerunt illi populo collata propter merita ſua, cùm eſſet rebellis, & murmurans contra Deum, ſed propter merita Abrahæ, & implendum promiſſionem ei factam.*

o Et eduxit. *Hic vltimò ponuntur beneficia facta tempore Ioſue, qui poſt mortem Moyſi eduxit populum Iſrael de deſerto, & introduxit in terram promiſſionis de mandato domini, vt habetur in Ioſue & [illegible] eſt, quod dicitur: Et eduxit ſcilicet dominus.*

p Populum. *Sub ducatu Ioſue.*

q In exulta. *Quia multùm fuit gauiſus ſcilicet populus, [illegible] danis in ſuo tranſitu fuit deſiccatus in Ioſue. 3.*

r Et dedit illis regiones gen. &c. *Videlicet totam terram [illegible], vt prius Gentiles habitabant, vt diffuſè traditur in libro [illegible].*

s Et labores populorum poſſederunt. *[illegible] eſt ciuitates [illegible] laboribus aliorum, & alia bona eorum laboribus acquiſita.*

A a *Poſſederunt. Aug.* non vt hęc habenda ſint pro ſummo bono, ſed vt eis vacent, vnde ſummum, & æternum bonum poſſit acquiri, non vt in eis luxu defluant, vel torpeſcant.

b *Iuſtificationes, Caſſ.* Sunt, vbi eſt euidens, & abſoluta preceptio, vt: Diligas Deum & proximum, quæ cuſtodienda. Lex de his quæ non corporaliter, ſed ſpiritualiter, & ideo quærenda, quia vmbra futurorum.

c *Legem. Caſſ.* Vt de circūciſione eius, & de alijs, quæ diligenter inueſtiganda ſunt, quia myſticè dicuntur.

(a ¶Electi verum ſemen Abrahæ.)
^a ^b lorum poſſederunt. Vt cuſtodiant ^a
^c iuſtificationes eius, legem eius † requirant.

NIC. DE LYRA. C

¶ a Vt cuſtodiant iuſti. eius. *id eſt mandata eius in lege tradita, & quamdiu ea ſeruauerunt in illa terra pacificè habitauerunt, vt patet ex decurſu veteris teſtamenti. Sciendum tamē, quòd hoc non erat principale præmium, ſed poſſeſſio terræ viuentium per illam principaliter intellecta: ſicut frequenter dictū eſt ſup. Præmium. n. principale eſt quid melius meritorio opere, opus autē virtutis melius eſt ſimpliciter, q̄ quæcunq; poſſeſſio temporalis, propter quod non poteſt eſſe virtutis præmium principale.*

In pſal. ciiij. Confitemini dn̄o. vbi dr̄ in poſtilla: Quærite faciem eius.

ADDITIO.

Cum autem vltimus finis humanæ uitæ eſt uiſio facialis Dei, iuxta illud Apoſt. Videmus nunc in ſpeculo & in ænigmate: tunc autem facie ad faciem, hic pſal. nos admonet ut ſemper quæramus faciem eius, hoc eſt quòd habitualiter, uel actualiter ſemper in hoc tendamus tanquam in ultimum finem. (1. Cor. 13. d)

GLOS. ORDIN.

a *Halleluia halleluia.* Quidam dicunt vnum halleluia ad finē ſuperioris pſalmi pertinere, alterum eſſe ſequentis. Hanc. n. regulam Hiero. tenendam eſſe tradit. Cuius aſſertioni Caſſiodorus quoque conſentit. Sed plures, vbicunque eſt halleluia, ſequenti dant, & aliqñ ſemel, aliquando bis, vt dn̄s in Euangelio, nūc dixit amen: nūc amen amē, ꝑ maiore certitudine rei. Iſtis conſentit Aug. præſertim cū nulli Græcorū codices in fine pſalmi habeant halleluia.

GLOSSA ORDIN. PSAL. CV.

Confitemini do. *Aug.* Pſal. iſte ſuperiori coniunctus eſt, non modò in titulo, ſed etiā in materia. Agit enim de eodē populo Iſrael, de quo & ſuperior. Sed iſte agit de illo ſ͠m iniquos, qui ibi erant, præcedēs verò de eodē ſ͠m electos. *Aug.* Aliquos in illo populo veros fuiſſe filios Abrahæ, inuit Paulus dicens: Sed non in omnibus illis B beneplacitū eſt Deo. Et quia hos cōmendat hic præmiſſus pſalmus, nihil ibi dr̄ de iniquitatibus amaricātium. Sed hic ſequens pſalmus agit de iniquis: ſed quia iniqs, non ſolū iuſtitia, ſed miſericordia Dei facta eſt, de his loqt̃ ſequens pſalmus, cum laudibus Dei, ex ꝑſona eorū, qui veniā cōuerti precantur, & exēpla eorū cōmemorantur, in quos ēt peccantes, diues apparuit miſericordia Dei, vnde ēt iſte ſicut & ille, ſic incipit: Confitemini dn̄o Ibi ſeqt̃, & inuocate, hic, qa bonus: vñ hic confeſſio peccati pōt accipi, qa ſequitur ēt. Peccauimus cū pa. no. Sed & ꝙ bonus eſt Deus, in laude eſt, & in laude confeſſio, licet non ſit pia peccatorū confeſſio ſine laude Dei, hēt ergo Dei laudem, qui peccata confitetur, ſiue in verbis qñ eū bonum, & miſericordem dicit, ſiue in ſolo affectu cū hoc credit Monet ergo ad geminā confeſſionē laudis, & pctōrum. *Caſſ.* Hebræus relicta patrū ꝑfidia, ad miſericordiā Dei conuerſus, ſuadet alijs ad eandē miſericordiā cōuerti, orās ut populo bn̄placito ſocient̃, q erat in aduētu Chriſti cōgregādus.

c *Quis lo. Caſſ.* Iſte, qui miſericordiā petit, impletus conſideratione diuinorum operū, & admirans ait. Quis loquetur.

d *Beati qui cuſt. Aug.* Vel qa ſeqt̃. Beati qui cuſto. iu. & faciunt iuſti. Laudes Dei dicit opera præceptorū eius quę ipſe facit in ſuis. Deus. n. operatur in nobis velle bonum, & perficere vt ait Apoſtolus Quis ergo loquetur potentias dn̄i, quō & quę Deus potēter operat in ſuis, qñ hæc ineſtabiliter operat. Quis auditas faciet oēs laudes eius? Quis cū audierit, facit laudes eius. i. opera ꝓceptorum eius, quæ etſi nō o. a audita fiunt, inquantū tñ fiunt, ille laudandus eſt, q operatus eſt in eis. Et ideo maluit dicere laudes, quā mandata, vel opera mandatorū eius: quia (vt dictum eſt) inquantum fiunt, ipſe laudandus eſt, quas tñ oēs qs ſufficit facere, vel loq. Et eſt ſenſus: Miſericordia eſt in ſeculū, quā qs apud ſe non ſufficit cogitare, vel alijs ęſtimare, vel ope implere. Et accipit pro eodē laudes, & potētias. Sed inter illa duo diſtinguit. ſ. loquet̃, & auditas faciet. Et ſeqt̃: Beati. Q. illud nemo ſufficit. ſ. loqui potentias, vel omnes laudes facere. vel, id eſt talem agat hoc. i. iudicium, & iuſtitiā, quia Beati ſunt, qui cu. &c. (Phil. 2. b) D

e *Ad videndum. Aug.* Vt videamus te in ea bonitate, quam præſtas electis, id eſt per gratiam tuam videamus, ne cæci remaneamus. (Diuiſio)

f *Vt lau. Aug.* mirū eſt in pleriſq; codicibus eſſe ſcriptū: vt lauderis, cum ſit vna in Græco poſitio, & ſimilis dēt eſſe interpretatio. i. vt videamus, & lętemur, & laudemus cū hęreditate tua. Vel vt videas nos i bonitate elec. tu. i. ibi nos eſſe facias, & ibi nos videas. Et viſita ad lętādū. i. vt lęteris in lętitia gētis tuæ. i. vt facias gentem tuam letari ex te. Et vt lęteris cū hęreditate tua. i. facias eam laudari in te qa non laudatur niſi ꝓꝑ te.

g *Peccauimus.* Secunda pars vbi enumerat peccata patrū, q̄ in Ægypto commiſerunt, & tamen à Deo dicit liberatos.

a *Iniquitatem*

^a Halleluia halleluia CV.
(¶Peccata & laudes.)
^b Confitemini domino, ^a
(a ¶In natura. ¶Ne quis pro culpa terreatur. b ¶Aug. vſq; in finem ſeculi miſericordia quæ miſeris exhibetur conſolando in miſeria, vel liberando ab ea, vel in æternu miſericordia quia nemo ſine Deo poteſt eſſe beatus.)
quoniam bonus, qm̄ in ſeculum ^b
(a ¶Et. ¶Id eſt quis ſufficiet.)
^c miſericordia eius. Quis loque- ^c
(a ¶Quis. ¶Id eſt faciat vt audiantur ab alijs omnia in quibus laudandus eſt Deus. ¶Aug. Sic enim debent dici vt prædicentur audientibus.)
tur potentias domini, auditas faci-
(a ¶Sed quis poteſt omnes? quaſi nullus vel quia.)
^d et omnes laudes eius? Beati qui ^d
(a ¶Rectè iudicando, bonum à malo diſcernendo. b ¶Rectè agendo.)
cuſtodiunt iudicium, & faciunt iu- ^e
(a ¶Auguſt. Ex quo incipiunt. Qui enim perſeuerauerit vſque in finem, hic ſaluus erit. b ¶Sed quia Deus iuſtos facit, orat & ait.)
ſtitiam in omni tēpore. Memento ^f ^g
(a ¶Vt in eis ſimus in quibus beneplacitum eſt tibi, quod non eſt in omnibus, & non inter contumaces ſimus.)
† noſtri dn̄e in beneplacito populi ^h
(b ¶Et vt hoc ſit. ¶Aug. [illegible] ab eo ſanati, poſſimus iudicium cuſtodire & iuſtè agere. vnde beati. b ¶Ieſu. c ¶Viſita nos ad hoc.)
^e tui, viſitā †nos in ſalutari tuo. Ad vi- ^i ^k ^l
dendum in bonitate electorū tuo-
(a ¶Et viſita etiam ¶Et lætemur. b ¶Quæ eſt ipſe Deus. Cui alibi dicitur: exultatio mea redimet me. c ¶Filiorum Abrahæ, qui omnes vna gens.)
rum, ad lętandum in lętitia gentis ^m
(¶Viſita etiam. ¶Quia non laudatur niſi propter te.)
^f tuę, vt lauderis cum hęreditate tua. ^n
(a ¶Viſita & neceſſe eſt vt viſites, quia. b ¶Quia in eis ſuimus materialiter quando peccauerunt, vel potius id eſt ſicut patres noſtri.)
^g Peccauimus cum patribus no- ^o

NIC. DE LY. PSAL. CV.

Confitemini do. &c. *Huic pſal. præmittitur talis titulus in Hebræo, & in tranſlatione cōi. Halleluia halleluia, Semel pro laude Dei in præſenti, & iterum pro laude eius in ciuitate cæleſti, & ſc̄d̄m hoc dr̄ in Apoc. Audiui voces in cęlo Angelorum dicentium halleluia &c. ſequitur poſtea: Et iterum dixerunt halleluia. ꝑꝑ quod in eccleſia quando cantatur verſus halleluia in principio dr̄ halleluia, & in fine reſumitur. Diuiditur autem pſalmus iſte in duas partes: quia primo Pſalmiſta inuitat ad laudem diuinam, ſecundò poſtulat eius gratiam, ibi: Memento noſtri. Circa primum dicit:*

a Confite. do. quo. bo. *Bonitatis cuius non eſt finis, & quia non ſolum bonus eſt in ſe, ſed ēt bonitatem ſuam cōicat creaturis, ideo ſubditur:*

b Quoniam in ſeculum &c. *Et quia non poſſunt ſufficienter iſta enarrari a creatura intellectuali, ideo ſubditur:*

c Quis lo. poten. domini audi fa. &c. *q. d. nullus, cùm ſit potentiæ infinita, & maior omni laude.*

d Beati qui cu. iu. *Rectè iudicando quantùm ad iudices.*

e Et fa. iuſti. *Rectè viuendo cum proximo quantum ad omnes.*

f In omni tem. *Quia qui perſeuerauerit vſque in finem in bono opere, ſaluus erit, ſecundum dictum ſaluatoris.* (Matt. 10. a)

g Memento. *Hic conſequenter Pſalmiſta implorat diuinam gratiam, & primò ponitur huius ſupplicatio. Secundò pctōrū confeſſio, ibi: Peccauimus. Tertiò reſumit dicta deprecatio, ibi: Saluos fac nos. Circa primum dicit: Memento no. do. conferendo tuam gratiam, ideo ſubditur:* (Diuiſio)

b In beneplacito po. tui. *Quia ſuam gratiam habens placet ei.*

i Viſita nos in ſalutari tuo. *id eſt ad ſaluationem noſtram, non ad damnationem qualiter viſitas reprobos, & quia ſalus æterna conſiſtit in viſione diuina, ideo ſubditur:*

K Ad videndum. *ſ. te facie ad faciem.*

l In boni. elec. tuorum. *q. d. ad hanc viſionem ſolum perducentur electi decedentes in bonitate finali.*

m Ad lęta. in lęti. gen. tuæ. *Quia illam viſionem inſeparabiliter concomitatur delectatio ſumma, & lętitia.*

n Vt laude. cum hæ. tua. *i. cum electis qui ſunt hæreditas tua.*

o Pecca. *Quia vera humiliatio facit deprecationem noſtram efficacē, ſecundum illud in Eccl. Oratio humiliantis ſe nubes penetrat &c. ideo* (Eccl. 35. d)

¶ Pſal-

VNIVERSIDAD DE SALAMANCA GREDOS USAL.ES

E a *Iniquitatem.Caſs.* Tertiò idem dicit pura cōfeſſio appareat, tantò citius ſoluitur: quantò viuacius ſe damnat homo.

Vbi ſupra. b *Non intel.mira.Aug.* id eſt quid per illa eis dare velles, id eſt non temporale, ſed æternum bonum, quod per patientiā expectatur, & ideo ipſi impatientes murmurauerunt, & temporalibus beati voluerunt. *Caſs.* Duo ſunt, quæ beneficia commendant, intellectus, & memoria, quorū vtrūque in eis redarguit. Et primò intellectum, cùm ait: Non intellexerunt mirabilia. *Vbi ſuprà. Beneficia duobus commendatur*

c *Irritauerunt aſcendentes. Aug.* Timentes Deum, & deſperātes, & poſt tot in Ægypto viſa. Hæc irritatio facta eſt cùm egredientes de Ægypto, peruenerunt ad mare rubrum, vbi ita erant concluſi, ꝙ ex vno latere erat mōs nimis arduus, & nemini ad trāſeundū peruius, & ex alio latere erat mare rubrum, & à dorſo erant inſequentes Ægyptij, & pro his cęperūt grauiter murmurare, obliti potētiæ Dei. Sed tunc mare diuiſū eſt in duodecim diuiſiones, & nulla tribus auſa fuit intrare prius niſi tribus Iuda, vnde meruit inter alias regni priuilegium, vel principatum obtinere. *Exo.14.*

d *Sicut in deſerto. Aug* Quia vbi fuerūt abyſſi, factum eſt ſiccitate, vt deſertum, vbi non ſunt aquæ. *† increpauit*

e *Redemit eos de manu inimi. Aug.* Quo pretio? quaſi diceret, nullo: ſed in figura baptiſmi factum eſt, in quo redimimur de manu diaboli ſanguine Chriſti: vnde & mare rubrum dixit, quod colore ſanguinis figurabatur.

f *Et crediderunt in. Aug.* Ecce dura corda Iudæorum, quæ nō antè ſed poſt miracula credunt, melius fuit promittenti credere.

Diuiſa g *Cito fecerunt obliti.* Tertia pars vbi exponit peccata, quæ poſt exitum fe- F cerunt, nec tamen defuit eis miſericordia Dei per Moyſen placati. Vel correptio, per iuſtitiam Dei in quoſdam per Moyſen vindicantis. *Caſs.* Citò fecerunt. Summa celeritate mutati ſunt à credulitate & laude, vt murmurarent, non ſuſtinuerunt, Deus erat eis victualia daturus. Sed illi nimia feſtinatione anticipauerunt, ſub diſſidentia petentes, non expectātes conſiliū eius: diſtulit enim Deus dare, vt probaret eos. *† cantauerunt laudes*

† expectauerunt *Matt.5.a* h *concupierunt concupiſcentiam in deſerto. Aug* Talis locutio, vt laudauerūt lau. *Caſs.* Nimietas deſiderij, geminatione verbi oſtenditur.

† ſiccitate i *Saturitatem.* Nō eſt hæc ſaturitas de qua dicitur: Beati qui eſuriunt & ſitiunt iuſtitiam.

K *In animas eorum. Aug.* Animalitatē, quæ ſuſtētatur eſca. Vnde & in Euāgelio: Nonne anima eſt plus quàm eſca? Vel, animas, vt voluntas, quæ deſperando perierat, copia vinceretur. Saturitatem, ſequitur ſeditio, vnde ſubdit: *Matt.6.d*

l *Et irritauerunt. Caſs.* Honorem ambientes inuidendo, Moyſen in caſtris, & Aaron ſanctum domini: Hæc irritatio fuit pro ſacerdotio, quod habebat Aaron & filij eius. *Num.16.*

Aperta

quod dicitur: Peccauimus cum patribus noſtris, id eſt ſicut patres noſtri, eorum peccata imitantes. Et quamuis Pſalmiſta eſſet ſanctus, tamen connumerat ſe peccatoribus, eò quòd erat membrum illius populi. G

a Iniuſte egimus. *Contra proximum.*

b Iniquitatem fecimus. *Contra Deum.*

a Quantum ad Deum? hic. b ¶Quantum ad proximum.

a ſtris, iniuſtè egimus, iniquitatem a b

a ¶Quid enim patres fecerunt? b ¶Auguſt. vbi multa eis facta.

fecimus. Patres noſtri in Ægypto c

a ¶Fuit opus intellectu, vt per illa temporalia alia quærerent æterna. b ¶Quæ pro eis in Aegypto fecerat.

b non intellexerunt mirabilia tua,

a ¶Aug. Arguit & memoriam, quia nec ſaltem temporaliter acta recoluerunt, vt poteſtatem quam experti erant crederent ſe ab inimicis liberando.

non fuerunt memores multitudi- d

c nis miſericordiæ tuæ. Et † irrita- e

¶ Dicit pro ſitu terræ.

uerunt aſcendentes in mare, mare

a ¶Ita murmurauerunt, & tamen. ¶Aug. Non ſecutus infidelitatem eorum.

rubrum. Et ſaluauit eos propter f

a ¶Non merita eorum. ¶Glorificandum ſcilicet.

nomen ſuum, vt notam faceret po- g

a ¶Quomodo ſaluauit? ¶Aug. Et non voce cęlitus miſſa, ſed diuina potentia, quam quæ ſenſu carent ſentiunt, & obediunt.

tentiam ſuam. Et † increpuit mare h

rubrū, & exiccatum eſt & deduxit

a ¶Alias. aquis multis: quod idem eſt. ¶Ita.

d eos in abyſſis ſicut in deſerto: Et i

a ¶Quod magnum fuit. b ¶Quod grauius. id eſt maius. quia propter eos percuſſi plagis.

ſaluauit eos de manu odientium,

¶ Pharaonis.

e & redemit eos de manu inimici. k

a ¶Pharaonem & Aegyptios.

Et operuit aqua tribulātes eos, vnus l m

a ¶Perſequentibus non Aegyptiis. Qui enim ex Aegyptijs non ſequebantur, rem anſerunt.

f ex eis non remāſit. Et crediderunt n

a ¶Aug. Vſus locutionis eſt pro verbis eius, vel in verba quod magis latinè diceretur.
b ¶Talis locutio eſt iſta. vt illa qua dicitur: vitam talem viuit. c ¶Dicentes. Cantemus do.g.e.m.

in verbis eius, & † laudauerunt lau o

a ¶Q crediderunt & laudauerunt, &c.
¶Vel feſtinauerunt obliuiſci.

g dem eius. Citò fecerunt, obliti ſunt p q

a ¶Aug Debuerunt enim cogitare tanta opera Dei erga ſe facta nō eſſe inania, ſed vocare eos ad æterna, quæ patienter expectanda ſunt. Illi vero feſtinauerunt fieri beati in terrenis, in quibus eſt hydria cupiditatis, de qua qui biberit ſitiet iterum, vnde ſubdit: Et concupie.con.

operū eius: & nō † ſuſtinuerunt con r

h ſilium eius. Et concupierunt cōcu-

piſcentiam in deſerto, & tētauerūt t

¶ Id eſt in deſerto.

Deum in † inaquoſo. Et dedit eis pe u

¶Id eſt quia. ¶Ita. C

i titionē ipſorum, & miſit ſaturita- x

¶Non tamen ideo beati. ¶Pro ſacerdotio.

K l tem in animas eorū. Et irritauerūt y

c Patres no. in Ægy. *Quia ſi bene intellexiſſent, Deo de cætero firmiter adhæſiſſent.*

d Non fuerunt etc. *Pro eis Aegyptios multipliciter affligendo, & eos à flagellis præſeruando, ſicut patet præcedenti pſal. Et hanc ingratitudinem patrum oſtendit per effectum dicens:*

e Et irritauerunt. *ſcilicet Moyſen ſuper mare rubrum, & per conſequens in eo dominum, dicentes: Forſitan non erant ſepulchra &c. vt præallegatum eſt.*

f Et ſaluauit eos. *Propter nomen ſuum, & non propter iuſtitiam eorum.*

g Vt notam faceret. *Quia omnia opera Dei ordinantur ad eius gloriam. Vniuerſa propter ſemetipſum operatus eſt dominus.*

h Et increpuit mare rubrum, et exiccatum eſt, et deduxit eos. *Hoc habetur ſatis diffusè.*

i Et ſaluauit eos de manu odientium. *id eſt Aegyptiorum perſequentium eos ad occidendum.*

K Et redemit eos de manu inimici. *id eſt de poteſtate Pharaonis regis Aegypti.*

l Et operuit aqua tri. *id eſt Pharaonem, & eius exercitum eos perſequentes. Et ſecundum quod dicit̄ in Exo. reuerſum eſt mare primo diluculo ad priorem locum, fugientibusq́; Aegyptijs occurrerunt aquæ, & inuoluit eos dominus in medijs fluctibus.*

m Vnus ex eis non re. *Sicut ibidem ſubditur: Nec vnus quidem ſuperfuit ex eis.* H

n Et crediderunt. *Dicit hic Ra. Sa. quòd filij Iſrael timebant Aegyptios ſequi eos in deſerto per aliam viam, quouſque uiderunt Aegyptios mortuos ſuper litus maris: ſed videntes tunc crediderunt verbis Dei, & Moyſi.*

o Et laudauerunt laudem eius. *Dicentes illud canticum: Cantemus domino glorioſè &c.*

p Cito fecerunt. *Hic ponitur ſecundum peccatum ſcilicet murmurationis pro defectu cibi, & potus, vt habetur in Exo. Item in Nume. de murmure pro defectu carnium, & pro defectu aquæ, & hoc eſt, quod dicitur: Cito fecerunt. id eſt parum ſteterunt in Dei laude.*

q Obliti ſunt operum eius. *Quibus eis prouiderat in periculis maioribus.*

r Et non ſuſtinuerunt conſilium eius. *id eſt non expectauerunt ſufficienter tempus, in quo Deus diſpoſuerat eis ſubuenire ſecundum conſilium voluntatis ſuæ, ſed præuenerunt illud murmurando ſine ratione.*

s Et concupierunt concupiſcentiam in deſer. *ſ. carnium, vt dictum eſt.*

t Et tentauerunt Deum in inaquoſo. *id eſt in loco aquæ penurioſo: Et dicit tentauerunt, quia non ſolum petierunt aquas ad ſitim ſuam releuandam, ſed etiam ad experiendum ſenſibili exemplo, ſi Deus eſſet in eis vel non, ſecundum quod dicitur in Exód.*

u Et dedit eis petitionem ipſorum. *ſcilicet carnes, & aquas, vt plenius continetur in locis præallegatis.*

x Et miſit ſaturitatem in animas eorum. *Quia dedit eis carnes ad veſcendum vſque ad menſem integrum, ita quòd vertebātur eis in nauſeam ex nimia repletione, In Hebræo & in translatione Hierony. habetur: Et miſit tenuitatem in animas eorum, id eſt defectum viuificandi corpora, quia ſicut dicitur ibi: Adhuc carnes erant in ore eorum, & ecce furor domini concitatus in populum percuſſit eum plaga magna nimis: vocatusq́; eſt locus ille ſepulchrum concupiſcentiæ: Ibi enim ſepelierunt populum qui deſiderauerat carnes.*

y Et irritauerunt Moyſen in caſtris, Aaron ſanctum domini. *Hæc eſt tertia pars in qua deſcribitur peccatum ſeditionis Core, & ſibi adhærentium, qui pro ambitione ſacerdotij mouit ſeditionem contra Moyſen & Aaron, Num. 16. prout ibidem diffuſius fuit dictum, & hoc eſt, quod dicitur: Et irrita. Moy. in caſtris Aaron ſanctum domini, id eſt conſecratum ad fungendum ſacerdotio coram domino, ſecundum quod habetur in Leui. Irritatio autem iſta fuit: quia Core, & ſibi ad-* ¶ *hærentes*

NICOLAVS DE LYRA.

¶ *Pſalmiſta ſuæ deprecationi interponit peccatorum confeſſionem, & cum hoc recolit diuinorum beneficiorum exhibitionem vt ſic non ſolùm confiteatur peccata, ſed etiam aggrauationem eorum ex diuinorum beneficiorum ingratitudine conſurgentem. Et diuiditur in octo partes, ſecundum octo peccata & Dei beneficia: Partes patebunt proſequendo. Primum autem peccatum eſt infidelitatis, quia cum populus vidiſſet tot Dei beneficia, & mirabilia in Aegypto, tamen diffiſus eſt de Dei poteſtate in tranſitu maris rubri dicens Moyſi. Forſitan non erant ſepulchra in Aegypto, ideo tuliſti nos, vt moreremur in hac ſolitudine, & hoc eſt,* *quod* *Exo.14.e*

A a *Aperta eſt terra. Caſsiodorus.* Laus Dei, qui ſuos vindicauit, qualitas pęnæ facta indicat, à terra vorantur, qui terrena ſapuerunt. *ſupra.*

b *In ſynagoga. Caſsiod.* Core namque, & ducenti quinquaginta cum eo volentes habere ſacerdotium Aaron, acceperunt thuribula, vt adolerent incenſum, ideoque diuino igne conſumpti ſunt.

c *Peccatores. Auguſtinus.* Non ait peccantes, quòd & boni, ſed peccatores valdè iniquos, & grauibus ſarcinis peccatorum oneratos.

d *Et fecerunt, Caſsiodorus.* Abſentiam Moyſi non tolerantes, dum ipſe in vertice montis Sinai moraretur, vt acciperet legem, fecerunt vitulum.

e *Horeb. Caſsiod.* Interpretatur Caluaria, vbi crucifixio facta, vt iā tunc perfidi in eo nomine peccarēt, vbi poſteri eorum erant dominum crucifixuri: id eſt, in eo loco, qui ſecundum nominis interpretationē deſignat locum, vbi Iudæi crucifixerunt dominum. Hoc impatientia leuium fecit, ſicut omnia mala ex ea naſcuntur.

f *In ſimilitudine. Auguſt.* Non ait in ſimilitudinem, ſed in ſimilitudine. Et eſt talis locutio, vt ſuprà, & crediderunt in verbis eius.

g *Obliti ſunt. Caſsiod.* Magna obliuio, quidē in memoria, ſi non liberatio.

h *Terribilia.* Quia aduerſarios afflixerunt, & iſtis, quem timere deberent, monſtrauerunt.

i *Stetiſſet in confractione. Auguſt.* Dicens: Si non dimittis illis, dele me de libro tuo. Quantùm valet interceſſio ſanctorum? Securus Moyſes de iuſtitia Dei, qua eum delere nō poſſet, impetrauit miſericordiam ijs, qui iuſtè perirent.

k *Vt auerteret iram.* De aqua contradictionis, & immolatione filiorū: vnde vehementius iratus Deus, & tamen poſtea miſertus.

B l *Et pro nihilo.* Quarta pars vbi item, & alia peccata enumerat, & p Phinees placatum Deum dicit.

m *Non crediderunt verbo eius. Auguſt.* Contempſerunt, quod per illam ſignificabatur, æternum bonū verè deſiderabile. Vel, non crediderunt verbo, per parua ad magna vocantis. Niſi aliquid magnum terra illa ſignaret, ad quod inuitarentur, nullo modo culparentur, qui pro nihilo habuerunt eam. Cuius tempora & regnum etiam ſancti pro nihilo ducunt, ut Ieruſalem, quæ in cęlo eſt vere deſiderabilem ament, ſed infidelitas meritò arguitur, quia in eo, quòd habuerunt eam pro nihilo, non crediderunt verbis Dei, per parua ad magna ducentis, & feſtinantes hic eſſe beati, non ſuſtinuerunt conſilium eius,

n *In tabernaculis eius. Caſsiod.* Murmurauerunt, quia hoc non laborantibus, ſed otioſis contingit, vnde maior inuidia criminis creſcit.

o *Et eleuauit manum ſuam ſuper eos, vt proſte. Caſsiod.* Hæc iuſtitia Dei præmittitur, vt ſecuta pietas magis glorificetur, quæ pietas in ſequenti oſtenditur: vbi interuentu Phinees Deus placatus dicitur.

p *Et initiati ſunt Beelphe. Caſs.* Vel, conſecrati ſunt, quaſi non modò ad tēpus colentes: grauior exceſſus, & vehementior ira, dæmonibus deuouebant filios. Aug. Et initiati ſunt, antequam diceret, ꝙ aliquis hanc indignationem Dei placauerit, adiungit: Et initiati ſunt, & irritauerunt, & multiplicata eſt in eis ruina: quaſi ad hoc diſtulerit, ꝙ leuauerat manum ad proſternendos, vt dati in reprobum ſenſum, ēt hoc admitterent, ſ. crimen idololatriæ, & in tanto crimine euidenti iuſtitia punirētur. Et tantum fuit hoc ſcelus eorū, vt Deus nollet aliter placari, niſi vt Phinees eū placauit, qui coeuntes interfecit, non odio eorum, ſed zelo Dei, quo facto populum, cuius maior interitus futurus erat, liberauit.

a *Et ſtetit*

Moyſen in caſtris, Aaron ſanctum

a domini. Aperta eſt terra, & deglu- a

¶Terra ſe.

tiuit Dathan, & operuit ſuper congre

b gationem Abiron. Et exarſit ignis in b

a ¶Id eſt in ducentos quinquaginta, qui thuribula tenuerunt.

b ¶Non Dei.

ſynagoga eorum, flamma combuſſit

a ¶Qui in inceuſo peccauerunt. b ¶Abſentiam Moyſi non ferentes.

c d peccatores. Et fecerunt vitulum in c

a ¶Poſt. b ¶Vitulus enim non ſculptibilis ſed conflatilis fuit.

e Horeb, et adorauerunt ſculptile. Et d e

a ¶Id eſt domini qui eſſet gloria eorum ſi ſuſtinerent eum.

f mutauerunt gloriā ſuām, in ſimilitu- f

a ¶Vt ab eo comederentur, quia fœnum ſunt.

g dine vituli cōmedentis fœnū. Obliti g

a ¶Q. quomodo ſaluauit? ¶Ecce ipſe eſt.

ſunt Deum, qui ſaluauit eos: qui fecit h

a ¶Quæ pro magnitudine recoli potuerunt.
b ¶Caſs. Hæc non ſolent à mente excidere.

magnalia in Ægypto, mirabilia in i

a ¶Aug. Mirabilia, quia admiratio non eſt ſine aliqua formidine. ¶Caſs. Hæc viuacius mentibus hærent.

h terra † Cham, terribiliā in mari ru- k

a ¶Comminando. b ¶Propter hæc ſcelera, quia digni erant perire omnes penitus.

bro. Et dixit, ut diſperderet eos, ſi l m

a ¶Inceſſanter oraſſet pro eis.

i non Moyſes electus eius ſtetiſſet in n

a ¶Aug. In plaga qua erant feriendi, vt ſe obijceret pro illis.

k confractione in conſpectu eius. Vt

a ¶Alias. ſuam.

auerteret irā eius, ne diſperderet eos:

a ¶Non quòd eam vidiſſent, ſed ſic pro nihilo habuerunt ſcilicet quòd non cre.ver.e.

l et pro nihilo habuerunt terram deſi- o

a ¶Quod eſſet eos introducturus.

m derabilem. Non crediderunt verbo p

a ¶Dicentes, faciamus ducem, & redeamus in Ægyptum.

n eius, & murmurauerunt in taberna- q

a ¶Dum murmurant non audiunt. b ¶Caſs. Vehementer eos a murmure prohibentis.

culis ſuis, nōn exaudierunt vocem

a ¶Comminando pœnam.

o dñi. Et eleuauit manum ſuam ſuper r

a ¶Quaſi viles, qui prius fuerunt glorioſi.

eos, vt proſterneret eos in deſerto.

¶ Filios etiam.

Et vt deijceret ſemen eorum in na- s

a ¶Ne vltra de congregatione præſumerent.

tionibus, & diſperderet eos in re-

a ¶Aug. Idolo gentium conſecrati ſunt.

p gionibus. Et † initiati ſunt Beelphe- t

NIC. DE LYRA.

C

¶ *hærentes dixerunt eis: ſufficiat vobis, quia omnis multitudo ſanctorum eſt, quaſi dicat debet vobis ſufficere, quòd ſitis in eodem gradu cum alijs: vnde ſubditur ibidem: Cur releuamini ſuper populum domini.*

a Aperta eſt terra. *Prout diffuſius traditur in Num.* *Num.16.a*

b Et exarſit &c. *Et interfecit ducentos quinquaginta viros, qui offerebant incenſum, tanquàm vindicantes ſibi illicitè ſacerdotium, vt habetur ibidem.*

c Et fecerunt vitulum, in Horeb. *Hæc eſt quarta pars, in qua deſcribitur peccatum adorationis vituli, tamen iſtud præceſſit tempore immediatè præſcriptum, ſecundum quod habetur in Exod. & hoc eſt quod dicitur: Et fecerunt vitulum in Horeb. i. prope montem Horeb.* *Exod.32.a*

d Et adorauerunt ſculptile. *Et ponitur hic ſculptile pro conflatili, quia vitulus ille non fuit factus per ſculpturam, ſed per fuſuram, vt habetur in Exod. propter quod in Hebræo, & in tranſlatione Hiero. habetur: Et adorauerunt conflatile: quia tamen vtrunque eſt nomen idoli, ideo ponitur hic vnum pro alio in tranſlatione communi.* *Idololatria vituli Ibidem*

e Et mutauerunt. *id eſt Deum verum, in quo debebant gloriari, & qui glorioſè eos eduxerat de terra Aegypti.*

f In ſimilitudinem uituli. *Qui eſt animal irrationabile, & per conſequens extraneus à diuinitate.*

g Obliti ſunt Deum, qui ſalua. *De ſeruitute dura Aegypti.*

h Qui fecit magna in Aegypto. *Aegyptios multipliciter flagellando.*

i Mirabilia in terra Cham. *id eſt in Aegypto, ſic nominata ratione ſupradicta, populum Iſrael à plagis Aegyptiorum protegendo.*

K Terribilia in mari rub. *Pharaonem, & eius exercitum ſubmergendo.*

l Et dixit. *ſ. dominus.*

m Vt diſperderet eos. *Propter eorum ingratitudinem.* D

n Si non Moyſes. *Suis orationibus impediendo effectum diuinæ vindictæ: vnde dixit ei dominus. Cerno, quod populus iſte duræ ceruicis ſit, dimitte me, vt iraſcatur furor meus contra eos, & deleam. Et ibidem ſubditur: Placatuſque eſt dominus & cæt. & ſic patet ſententia eius, quod ſubditur: Vt auerteret irā eius &c.* *Exo.32.b*

o Et pro nihilo habuerunt. *Hic incipit verſus in Hebræo, & in tranſlatione Hieron. & eſt quinta pars in qua ponitur peccatum rebellionis, quando populus territus verbis exploratorum voluit reuerti in Aegyptum, prout diffuſè traditur, in Nu. & hoc eſt, quòd dicitur: Et pro ni. ha. ter. deſide. id eſt terram Abrahæ promiſſam, lacte, & melle fluentem, ſiue manantem: eam enim pro nihilo habuerunt, quando in Aegyptum reuerti voluerunt.* *Num.14.a*

p Non crediderunt uerbo eius. *Quo promiſerat eos introducere in terram illam.*

q Et murmurauerunt in tabernaculis ſuis. *Secundum quod dicitur: Igitur vociferans omnis turba fleuit nocte illa, & murmurati ſunt contra Moyſen, & Aaron, &c. De nocte autem manebant intra tabernaculum.* *Num.14.a*

r Et eleuauit manum ſuam ſuper eos, ut proſterneret eos in deſer. *Tunc enim data eſt contra eos ſententia diuina, vt omnes, qui numerati fuerant à xx. annis, & ſuprà non ingrederentur terram promiſſionis, ſed morerentur in deſerto præter Caleb, & Ioſue.* *Idololatria Beelphegor Num.14.e.*

s Et ut deijceret ſemen eorum. *Iſta pœna fuit tunc comminata, tamen precibus Moyſi impedita.*

t Et initiati ſunt. *Hæc eſt ſexta pars, in qua deſcribitur peccatum populi Iſrael in idololatria Beelphegor: quod plenius deſcribitur in Nume. Circa quod ſciendum, quòd Ninus rex Aſsyriorum, qui condidit Niniuen patri ſuo mortuo Belo nominem, imaginē fecit, quam Belum nominauit, & hominibus reis confugientibus ad imaginem parcebat, propter quod homines cęperunt illi imagini exhibere diuinos honores, & inde deriuata eſt idololatria ad alias gentes, & ſimiliter nomina idolorum,* *Num.25.a*

VNiVERSiDAD DE SALAMANCA GREDOS.USAL.ES

a *Et ſtetit Phinees. Caſſiod.* Solida mente, vt in generali, perturbatione ſolus ipſe confidentiam deprecationis aſſumeret. Et placauit, vel exorauit. Poſſet dixiſſe. Et mechantes transfixit. Sed melius dixit, exorauit, quia transfixio mechantium zelo Dei facta magis dicenda oratio, quam operatio, quia, qui bene agit, orat.

Vbi ſupra.

Vbi ſupra. b *Et reputatum. Aug.* Deus, qui nouit, quanta charitate populi id factũ ſit, reputauit hoc ſacerdoti ſuo in iuſtitiam, non ſolum quãdiu generatio eſt, ſed vſque in æternum.

†2. q. 7. ca. nos ſi in n. 23. q. 4. c. q Chriſtus. 2. q. 5. c. reos, & q. 8. c. occidit.

c *Et irritauerunt. Caſſiod.* Quinta pars, vbi agit de aqua contradictionis, & de immolatione filiorum: vnde vehementius iratus eſt Deus, & tamẽ poſtea miſertus. Quaſi ita irritauerũt in adinuentionibus ſuis, ſicut ſuprà dictum eſt, nunc iterum irritauerunt.

† diiudicauit, exequutus eſt iuſtitiam.

d *Et diſtinxit. Caſſ.* Hoc miraculum, à priore conſtantia, quam habuit in alijs miraculis: hoc enim ambiguè dixit, qui omnia alia certa fide promiſerat: pturbatus enim murmure populi infidelis, non tenuit fiduciam, qualem debuit. *Aug.* Et diſtinxit. Quaſi, hoc non poſſet Deus facere, qui tanta iam antè fecerat: dubitanter enim petrã percuſſit, qui in alijs non dubitauerat: De hoc autem hac ſola pęna correptus eſt, quòd non intrauit terram illam, non tamẽ alienatus eſt à regno gratiæ Dei.

†ſeculum

e *Gentes.* Septem illos populos, qui terram promiſſionis poſſidebant.

f *Et factum eſt. Caſſ.* Terra promiſſionis data in præmium, verſa eſt excedentibus in ruinam, quia gentium conformitate factæ ſunt idololatræ.

g *Et immolauerunt. Aug.* Hæc etſi illa non narret hiſtoria, tamen hic propheta mentiri non poteſt. *Caſſ.* Si non in prima, in ſequenti ætate factum eſt, quod narrat Dauid.

Metonomia h *Et interfecta. Aug.* Tropica locutio, continens pro contento. i. homines. Ipſi enim interficiebant animas ſuas immolando filios, & contaminati ſunt in operibus.

i *Adinuentionibus ſuis. Auguſt.* Non ꝙ primi inueniſſent, ſed quia alios imitati ſunt. Quod in Græco apertius, & hic, & ſuprà: vnde & alij trãſferunt, ſtudia, vel affectiones, vel voluptates.

k *Abominatus eſt hæreditatem ſuam. Caſſ.* i. auerſus eſt ab eis: quod auerti eſt extremum omnium malorum, vnde ruina ſequitur.

l *Et tradidit eos in manus gentium, & dominati ſunt eorum. Caſſiod.* Ecce qui gloriabantur in idolis opprobrio ſeruitutis ſubſunt, quia ſeruiunt inimicis, quod difficile eſt.

m *Qui oderunt. Caſſiod.* Graue eſt ſeruire offenſo, qui nullo placatur obſequio.

a *Sepe*

¶Immolantur mortuis hominibus quaſi dijs.

gor: & comederunt ſacrificia mortuorum. Et irritauerũt eum in ad-

a ¶Alias, ſtudijs. b ¶Vt pro ſuis grauibus peccatis grauiter vaſtarentur.

inuentionibus ſuis, & multiplicata eſt in eis ruina. †Et ſtetit Phinees

a ¶Aug. Breuiter dicit, quia non docet, ſed commemorat. b ¶Si.

& †placauit, et ceſſauit quaſſatio. Et reputatũ eſt ei in iuſtitiam, in generatione & generationem vſq; in

¶Iterum. a ¶Ad iram prouocauerunt.

†ſempiternum. Et irritauerũt eum

a ¶Mente turbatus vt hæſitaret.

ad aquas contradictionis, & vexa-

a ¶Nimia importunitate populi ſuccenſus diffidenter excrepuit di. Nunquid de petra hac poterimus vobis aquam educere.

tus eſt Moyſes ꝓpter eos, q̃a exacerbauerunt ſpiritum eius. Et diſtin-

a ¶Ideo quia exacerbauerunt eum.
b ¶Illi de quorum iniquitatibus loquitur pſalmus cum in terram promiſſam intrarent

xit in labijs ſuis: non diſperdiderunt gentes, quas dixit dominus

¶Vt interficerent, nec communicarent eis.

a ¶Caſſ. Ne enim hoc fieret, præceperat Deus occidi gentes.

Deus illis. Et commiſti ſunt inter gentes, & didicerunt opera eorum. Et ſeruierunt ſculptilibus eorum,

a ¶Ita. b ¶Quod eas non perdiderunt, ſed commiſti ſunt eis.

et factum eſt illis in ſcandalum. Et

a ¶Hoc Moyſe & Ioſue mortuis.

immolauerunt filios ſuos, & filias

a ¶Idolis, quæ erat conſuetudo Gentium.

ſuas dęmonijs. Et effuderunt ſan-

a ¶Auguſt. Paruulorum, à conſenſu illius ſceleris alienorum.

guinem innocentem, ſanguinem

a ¶Caſſ. Ne putes extraneorum.

filiorum ſuorum & filiarum ſuarum, quas ſacrificauerunt ſculptilibus Chanaan: Et interfecta eſt

a ¶Quia ferè hoc peccato omnes mortui ſunt.

a ¶Id eſt ipſi homines. ¶Id eſt contaminati ſunt.

terra in ſanguinibus, & contaminata eſt in operibus eorum, &

¶Polluti. a ¶Adulterinis ſuperſtitionibus polluti.

fornicati ſunt in †adinuentionibus

a ¶Quaſi potentia vindicandi excitata eſt. ¶Ira non eſt in Deo ſed per ſimilitudinem.

ſuis. Et iratus eſt † furore dominus in populum ſuum, & abominatus

¶Aug. Non ad perditionem, ſed diſciplinam quod innuit nominans hæreditatem.

eſt hæreditatem ſuam. Et tradidit eos in manus gẽtium, & domi

¶Quia illis ſubiecti.

nati ſunt eorum qui oderunt eos.

pulum & plaga magna, & hoc eſt, quod dicitur: Et initiati ſunt Beelphegor, id eſt applicati ſunt cultui illius idoli. G

a Et comederunt ſacrificia mortuorum. *id eſt, de carnibus animalium idolis immolatorum.*

b Et irritauerunt eum. *ſcilicet Deum.*

c In adinuentionibus ſuis. *id eſt, in peccatis ſtudioſè ab eis factis.*

d Et multiplicata eſt in eis ruina. *Quia tunc occiſi ſunt. xxiiij. milia hominum, vt ibidem dicitur:*

e Et ſtetit Phinees. *Quia occidit Zãbri ducem tribus Simeonis cũ muliere Madianite.*

f Et pla. *ſ. Deum per ſuum bonum zelum.*

g Et ceſ. quaſ. *i. plaga à filijs Iſrael.*

h Et reputa. *Quia propter hoc factum fuit certificatus à Deo, ꝙ ſuccederet patri ſuo in ſummo ſacerdotio, vt ibidem dicitur:*

i In gene. *Quia adhuc iſtud factum recolitur in memoriam iuſtitiæ ipſius.*

K Et irritauerunt. *Hæc eſt ſeptima pars de peccato contradictionis propter aquæ defectum, quod plenius ponitur in Nu. Et contigit antè factum præcedens, licet poſt ſcribatur, quia pſalmiſtæ non ſemper tenent ordinem hiſtoriæ, & hoc eſt, quod dicitur: Et irrita. eum. ſ. dominum.*

l Ad aquas. *Quia impatienter, & contentioſè locuti ſunt contra Moyſen propter aquæ defectum, & per conſequens contra dominum, non expectantes debitè eius beneplacitum.*

m Et vexa. *id eſt turbatus mente in tantum quòd timuit, ne Deus denegaret eis aquam propter malitiam eorum, & ſic non credidit plenè verbis domini, quibus ei dixit, & Aaron fratri ſuo: Loquimini ad petram coram eis, & illa eis dabit aquas: propter quod percutiendo petram protulit verbum dubitatiuum, dicens: Num de petra hac aquam vobis poterimus eijcere? vt ibidem plenius fuit expoſitum, ideo ſubditur:* H

n Et diſtinxit in labijs ſuis. *id eſt manifeſtè oſtendit in modo loquendi haſitationem cordis ſui: propter quod ſtatim fuit à Deo reprehenſus, & ab ingreſſu terræ promiſſionis excluſus.*

o Non diſperdiderũt. *Hic eſt principium verſus in Hebræo, & in translatione Hierony. Et eſt octaua pars, in qua agitur de peccato idololatriæ in terra promiſſionis iam adepta perpetrato. Et diuiditur in duas, quia primò deſcribitur culpa, & ſecundò pęna, ibi: Et iratus eſt. Circa primum ſciendum, quòd dominus præcepit habitatores terræ Chanaan interfici, ne per eos filij Iſrael ad idololatriam traherentur, & ipſi cupiditate ducti permiſerunt eos viuere propter tributum quod eis reddebant, vt dictum fuit in lib. Iud. & ſic tracti fuerunt ad idololatriam eorum, & hoc eſt, quod dicitur. Non diſper. gen. & patet ex dictis litera vſque ibi:*

p Et immo. fi. ſu. & fi. *Quæ in idolis colebantur, & ex hoc apparet vehementia peccati idololatriæ in filijs Iſrael, quia non ſolum immolabant dæmonijs animalia in cultu diuino, ſed etiam prolem ſuam, quam naturaliter diligunt, & conſeruant bruta animalia quantumcunque ferocia.*

q Sculptilibus Chanaan. *id eſt Chananæorum inter eos habitantium, vt dictum eſt.*

r Et infecta eſt terra in ſanguinibus. *id eſt polluta, & contaminata eſt &c.*

NICOLAVS DE LYRA.

lorum, quia ſicut Aſſyrij idolum ſuum vocauerunt Belum, ita alij Bel, vt Babylonij, & alij Beel, & alij Baal ſecundum varietates idiomatum. Moabitæ autem idolum ſuum vocauerunt Beelphegor, de quo hic agitur, & eſt nomen compoſitum ex duobus integris ſcilicet Beel, & Phegor, quod eſt nomen montis, vbi colebatur. Igitur Balac rex Moabitarum de conſilio Balaam, miſit puellas pulchras, & nobiles prope tentoria filiorum Iſrael, vt per eas inducerentur ad idololatriam, & ſic Deus offenderetur contra populum Iſrael, & aliqui de populo luxurioſi accedebant ad eas, & cùm vellent eas cognoſcere, non aſſentiebant ſecundum præceptum regis Balac, niſi cum eis prius idololatrarent, vt dictum fuit plenius in Nu. de quo ſecuta fuit ira Dei contra populum

Baalphegor — *Num. 25. a*

s Et fornica. ſunt. *i. idololatrauerũt, quia idololatria fornicatio nominatur in ſcriptura, quia in ea recedit anima à Sponſo ſuo verò, ſcilicet Deo.*

t In adinuentionibus ſuis. *id eſt ſtudioſè, & cum magna diligentia acquiſitis.*

u Et iratus eſt fu. *Hic conſequenter ponitur pęna, quæ eſt auxilij diuini ſubtractio, & aduerſariorum dominatio, & hoc eſt, quòd dicitur: Et ira. eſt furo. do. In quo notatur grauitas culpæ Deum prouocantis.*

x Et abominatus eſt hære. ſuam. *ſ. filios Iſrael, qui dicuntur Dei hæreditas in ſcriptura, qui propter peccata ſua fuerunt eiecti à protectione diuina, ſicut cibus abominabilis reijcitur.*

y Et tra. e. *Idololatria deditarum.*

z Et do. ſunt e. *Et ſic ex odio præcedenti grauius afflixerunt eos. ideo ſequitur: Et tribulauerunt &c.*

a Et

a *Sepe liberauit. Caſſiod.* Duplex miſericordia, præmiſit enim A ſuperius beneficia Dei, nec tamen ceſſat iniquitas eorum, intulit vindictam, & afflictis iterum miſeretur.

b *In conſilio ſuo. Aug.* Conſilium hominis malum eſt ipſi homini, qui quærit, quæ ſua ſunt, non quæ Dei.

c *Teſtamenti. Caſſ.* Cauſa eſt, ne Iſrael pro debito periret, teſtamentum nouum, vbi eſt aduentus domini, q eſt Abrahæ promiſſus.

d *Penituit. Aug.* Quia mutauit, quòd perditurus eos videbatur. *Caſſ.* Tunc pęnitet, quando nos pęnitere videt, & talis eſt nobis, quales nos illi. *Aug.* Nihil quaſi repentino conſilio facit Deus, ſed quod ab ęterno præſciuit. Sed mutare dr̃, qđ ſcdm rerũ cauſas ſequi videretur alijs cauſis ecõtra interuenientibus. Sed & cauſas, & qd fieret, immutabiliter præuidit.

e *In miſericordias. Caſſ.* Propter diuerſa dona: prophetæ, Apoſtoli, martyres, & confeſſores, de Iudæis fuerũt, quos dedit in miſericordias, & hoc in conſpe. om. qui cę. eos. i. gentiũ, vt eos gentes mirarẽtur. q̃ prius eos deſpexerunt. Vel, corã dæmonibus liberi facti, ſub quibus fuere captiui.

f *Saluos fac nos. Caſſ.* Sexta pars. Iam copia laudis Dei expletus præcatur, quod futurũ vidit, vt eccleſia de omnibus gentibus congregetur, & laudes æternas cantet. *Aug.* Saluos fac nos quaſi. Dediſti miſericordias in conſpectu omnium, diaboli, & Angelorum eius, qui captiuos tenebãt, quibus eiectis perficit Chriſtus ſanitates. Saluos fac nos: vnde hic orat, vt perficiat ſalutem. Vnde ſeruat hic ordinem, quem dominus in Euangelio: prius enim agit de eiectione dæ- B monum, poſtea de ſanitate. Tertiò de glorificatione, vbi ſubdit, & gloriemur in lau. t. Sic. n. dixit dominus in Euangelio. Ecce eijcio dæmonia, & ſanitates perficio hodie, & cras, & tertia die conſummor. i. perficior occurrentibus oĩbus in virum perfectũ, in menſuram ætatis plenitudinis Chriſti. Per quæ notantur tres ſtatus Chriſtianæ religionis: Duo in p̃ſenti, vbi meremur. Tertius in futuro, vbi triũphabimus. Primus eſt in pęnitentia. Scđs in iuſtitia. Tertius in gloria. In quorũ ſignificatione celebrabant in veteri teſtamẽto tres p̃cipuę feſtiuitates. i. Paſcha, Pẽtecoſtes, & ſcenophegia. In Paſcha immolabant agnũ, & comedebant azyma cũ lactucis agreſtibus, & ſpicas igne torrebãt: per q̃ ſignificatur carnis mortificatio, & pęnitentiæ amaritudo. In Pentecoſte, noui panes cũ nouis fructibus offerebãtur, p qđ intelligitur iuſtitiæ ſtatus, p quã in nouitate vitæ ambulamus. In Scenophegia q̃ erat feſtiuitas tabernaculorũ, offerebant de cunctis fructibus anni in templo per quod ſignificabant ſtatus futuræ cõſummationis, qñ ſancti in immortalitate dedicati veniunt cũ exultatione portãtes manipulos ſuos. Ijdẽ tres ſtatus ſignificati ſunt p ea, quæ Samaritanus circa vulneratũ fecit. Infudit. n. prius vinũ, poſtea oleũ, deinde dixit illi: vade, ſanus factus es. In vino intelligit̃ feruor pęnitentiæ. In oleo lenitas iuſtitiæ. In eo, qđ dixit, vade, ſanus factus es, conſummatio glorificationis æterna. Hi quoq; ijdem ſignificantur per tres dies Chriſti, i. crucis, ſepulturę, reſurrectionis. Iſti ergo tres ſtatus ſignificantur p illa tria prædicta, quæ dñs dixit. Per eiectionẽ quippe dæmonũ pęnitentia intelligitur, per quã à peccatis mundamur. Per ſanitatum perfectionem, iuſtitia. Per tertię diei conſummationẽ, futuræ glorificationis perfectio intelligitur. Ijdem quoque tres ſtatus ſignificãtur per ea, quę & hic dicuntur. Primus pęnitentiæ ſtatus notatur per hoc, quod dicit: dedit in miſericordias in conſpectu omnium. Scđs iuſtitiæ ſtatus per hoc, ꝙ dicit: Saluos fac nos. Tertius glorificationis per hoc, quòd dicit, vt confiteamur, & gloriemur. Sequitur. Et congrega nos de nationibus. C

Exo. 12. b

Pſal. 125. a *Luc. 10. f*

Tres dies Chriſti

g *Benedictus dominus. Caſſ.* Hęc eſt laus, quã congregatos optat cantare, hoc nunc cantat eccleſia de tanto bono lęta. D

h *A ſeculo & vſque in ſeculũ.* id eſt ab æterno in æternũ, quia ſine fine laudabitur: hæc eſt tertia conſummatio corporis Chriſti in immortalitate, quod in principio pſalmi oratum eſt. Memento noſtri domine in benepla. po. t. ad vidẽdum, ad lætandum, ut lauderis cum hæredita. tua.

Et tribulauerunt eos inimici eorũ, & humiliati ſunt ſub manibus

a ¶Sed dominus. b ¶Aug. hoc eſt quod ſuperius dixi: non ſuſtinuerunt conſilium eius, ſcilicet Dei, quod eſt de æternis.

eorum, ſepe liberauit eos: Ipſi autẽ exacerbauerunt eũ in conſilio ſuo,

a ¶Ideo. ¶Viles facti.

& humiliati ſunt in iniquitatibus

a ¶Licet eſſent iniqui, Deus tamen per ſuas miſericordias non neglexit eos. ¶Intuitu miſericordiæ.

ſuis. Et † vidit cũm tribularẽtur, & †audiuit orationem eorum. Et me

a ¶Aug. Æterni quod diſpoſuit ad Abraham.

mor fuit teſtamenti ſui, & pęnituit eum ſecundum multitudinem mi

a ¶Prædeſtinatos. b ¶Pluraliter dicit quia qui que proprium donum habet, & totum eſt miſeratio Dei.

ſericordiæ ſuæ. Et dedit eos in miſericordias, in conſpectu omnium

a ¶Hoc falſo putant Iudæi impleri per Antichriſtum.

qui ceperant eos. Saluos fac nos domine Deus noſter, & congrega

b ¶Vnde: Alias oues habeo, ſcilicet de gentibus ſcilicet filios Dei, qui diſperſi erant.

nos de nationibus. Vt cõfiteamur

¶In præſenti & in futuro.

nomini ſancto tuo, & gloriemur

a ¶Caſſ. Non in humana iactantia. b ¶Eſt.
¶Vnde Beati qui habitant in domo tua domine, in ſecula ſeculorum laudabunt te.

in laude tua. Benedictus dominus Deus Iſrael à ſeculo & vſq; in ſeculum, & dicet oĩs populus, fiat fiat.

a ¶Aug. Iſte prædeſtinatus de Iudæis & gentibus.

NICOLAVS DE LYRA.

a Et humiliati ſunt. *Coram Deo.*

b Sub manibus eorum. *pęna inflicta dante eis intellectum.*

c Sępè liberauit eos. *Sicut patet ex decurſu libri Iudicum, quia quandocunque ab inimicis afflicti humiliter Deum deprecabantur, ſuſcitabat dominus iudices ad eorum liberationem, ſecundum quod dr̃ in lib. Iud. Cumq; dominus iudices ſuſcitaret eis, in diebus eorum flectebatur miſericordia, & audiebat afflictorum gemitus, & liberabat eos de cęde vaſtantium.*

d Ipſi autem exacerbauerunt eum in conſilio ſuo. *Quia malum culpæ prouenit ex defectibilitate liberi arbitrij, & non ex Deo.*

e Et humiliati ſunt. *Et patet litera ex dictis vſque ibi:*

f Et memor fuit teſtamenti ſui. *id eſt promiſſi ſui per Moyſen dicti. Si ad cardines cęli fueris diſſipatus, ſcilicet propter peccata tua, inde retrahet te dominus Deus tuus, ſi verè pęnitueris, & aſſumet, atque introducet te in terram, quam poſſederunt patres tui, &c.*

g Et pęnituit. *Ad modum pœnitentis ſe habuit, quando, quos captiuauerat, de captiuitate reduxit.*

b Et

b Et dedit eos in miſericordias. *& hoc patet de Manaſſe rege Iuda, quem de captiuitate in regnum reſtituit. & de Ioachin rege Iuda, quem rex Babylonis de carcere abſtulit, & inter maiores regni ſui conſtituit.*

2. Par. 33. c *4. Reg. 25. g*

i Saluos fac. *Hæc eſt vltima pars huius pſalmi, in qua reſumit Pſalmiſta ſuam deprecationem ad populi Iſrael liberationem di. Saluos fac nos domi. Deus no. De ſeruitute, & anguſtijs in quibus populus tuus eſt afflictus in diuerſis terris: quia à tempore iudicum fuit populus Iſrael frequenter captiuatus à diuerſis gentibus.*

K Et congrega nos de nationib. *in loco tui cultus, ſcilicet in Iudęa.*

l Vt confiteamur. *Confeſſione tuæ laudis.*

m Et gloriemur in laude tua. *In præſenti per gratiam, & in futuro per gloriam.*

n Benedictus dominus Deus Iſrael. *In omnibus, quæ facit, & faciet nobis in aduerſis, & proſperis.*

o Et dicet omnis populus. *id eſt dicat: quia Hebræi pro optatiuo vtuntur futuro indicatiui.*

p Fiat fiat. *In Hebræo habetur: Amen quod ſignificat ſtabilitatem veritatis, & ponitur hic ſemel tantùm, &c.*

In pſalmo cv. Confitemini: vbi dicitur in poſtilla: Saluos fac nos. Hæc eſt vltima pars huius pſalmi.

ADDITIO.

In hac vltima parte deprecatoria pſalmiſta non loquitur de ſeruitute, ſeu anguſtijs Iudæorum, quæ fuerunt à tempore iudicum, & citra vſque ad templum ſecundum: quia iam de his dixerat gratias agendo, & dedit eis in miſericordiam. &c. ſed hic loquitur ad literam de captiuitate vltima Iudæorum, & omnium fidelium, à qua erant ſaluandi per Chriſtum, de quo dicit: Saluos fac nos domine Deus noſter. Similiter erant congregandi de nationibus, ſcilicet vniuerſis in confeſſione veræ fidei, de quo dicit: Vt confiteamur nomini ſancto tuo, per quam confeſſionem adepturi erant gloriam, de quo dicit: Et gloriemur in laude tua, quæ omnia facta fuerunt per illum benedictum, qui venit in nomine domini, & ideo concludit: Benedictus dominus Deus Iſrael à ſeculo, & vſque in ſeculum: ſcilicet à ſeculo veteris teſtamenti vſque ad ſeculũ noui, vel à ſeculo huius vitæ vſque ad ſeculum futuræ, de quo dixerat: Et gloriemur. Et quod hæc ſit expoſitio literalis, patet per Ra. Abenhazra, qui inter Hebræos fuit maximus expoſitor ad literã, qui in hoc loco ſic dicit: Pſalmiſta loquitur in ſpirituſancto, in perſona filiorum captiuitatis noſtræ: Hæc ille. Quæ quidem verba licet implicent falſitatem inquantum prætendunt Meſſiam adhuc venturum ad ſaluandum generaliter, oſtendunt tamen veritatem in hoc, quòd Pſalmiſta loquebatur de ſaluatione, quæ ſuo tempore erat fienda per Chriſtum.

REPLICA.

In pſal. Confitemini, ſecundo, ultimum paſſum. Saluos nos fac. Deus, &c. cùm poſtillator totum pſalmum expoſuiſſet ſine Burgen. oppoſitione, de tribulationibus, tranſgreſſionibus, & redemptionibus

VNiVERSIDAD DE SALAMANCA
GREDOS.USAL.ES

E ptionibus filiorum Iſrael tempore templi primi, exponit de epilogatione, & reſumptione deprecationis pro populi Iſrael liberatione. Burg. autem diſcontinuans litteram, dicit hunc paſſum exponendum de ſupplicatione pro liberandis Iudæis ab iſta vltima captiuitate, vt ob hoc dicatur: Saluos fac nos &c. ſed vide, quòd argumentum à Burg. contra poſti. ſępe factum, hic contra Bur. locum habet. Arguit enim ſępè ſuperius ſic: Fruſtra Iudæi tempore captiuitatis Babylonicæ rogant liberari: quia fuerunt peruerſi, & domus exaſperans, &c. ideo non merentur exaudiri. ideoque ſic arguo in G propoſito: Peiores ſunt Iudæi ſub præſenti captiuitate negantes ſine ratione Chriſtum dominum, ideo fruſtra orant: Saluos fac nos domine, &c. ſecundum Bur. quia non merentur exaudiri, cũ ſint blaſphemi contra Chriſtum, & eccleſiam. Sed pro conſolatione Bur. ſolutum eſt argumentum. ſup. quòd videlicet, ſi liberatio non habet reſpectum ad populi merita: habet tamen reſpectum ad merita patrum, & ad Dei promiſſa complenda.

GLOS. ORDIN.

a *Alleluia alleluia. Aug.* Hic pſalmus commendat miſericordiam Dei. Habuit & ſuperior bis alleluia, & hic quoq; bis, quia eſt de vniuerſali eccleſia, quæ conſtat ex duplici pariete, ſcilicet gentium, & Iudæorum in vno angulari lapide collectorum. Et meritò, vt dicamus abba pater, cùm idem ſit abba, quod pater, id eſt vt ſic per duo alleluia intelligamus duos populos, quos intelligimus per illa duo nomina, quæ Apoſtolus poſuit, quamuis idem ſignificantia.

Enar. pſal. 106. to. 8 — *Rom. 8. c*

GLOS. ORDINARIA.

PSAL. CVI.

Ibidem

C*onfitemini do. Auguſt.* Docet hic pſal. quid ſimus p nos infirmi ſcilicet, & mali, quid per miſericordiam Dei, boni. ſ. & filij Dei. Cõteritur ſuperbia, glorificatur gratia, quæ de quatuor tentationibus liberat. Prius monet redemptos confiteri. Confitemini vtroque modo, ſcilicet peccata, & laudes. *Caſs. Aug.* Cuius ſunt ſeptem partitiones. Primò, monet redemptos confiteri. Secundò, ponitur prima tentatio, ibi: Errauerunt. Tertiò, ſecunda tentatio, ibi: Sedentes in tenebris. Quartò, tertia tentatio, ibi: Omnem eſcam. Quintò, quarta, ibi: Qui deſcendũt. Sextò, commendatur eccleſia, ibi: Poſuit flumina. Septimò, agit de hæreticis, ibi: Et pauci facti.

Diuiſio Expoſ. pſal. 106. — *† ſiccitate* — F

c *Et mari. Caſs.* Pro auſtro, ponit mare, oceanum illius partis intelligens, hoc pro qualibet parte mundi poteſt accipi.

d *Errauerunt. Caſs.* Secunda pars, vbi prima tentatio eſt error, vbi & fames. Error quia viam veritatis Chriſtum neſciebant, vbi & egeſtatem veri panis patiebantur. Ordo in hac, & reliquis tentationibus, prius eſt tentationis expoſitio, poſt clamor liberationis. Tertiò exauditio clamoris. Quartò pro exauditione confeſſio. i. laudatio.

Error & fames

e *Eſurientes. Aug.* Curioſos ſeculi ſignificat, qui veritatem diuerſis opinionibus exquirebant, nec inueniebant.

f *Anima eo. in ipſis. Aug.* Commendat ſe Deus, qđ nobis expedit: deficimus, vt rogemus, & ſubuenientem amemus.

a *Et dedu.*

Alleluia alleluia. CVI.

a Alleluia alleluia
a ¶Hoc nequit qui non guſtauit. vnde alibi: Guſtate & videte, quoniam ſua. eſt dominus.
b C*onfitẽmini dño qm̃* bònus, quoniã i ſeculũ miſericordia eius.
a ¶Alias. ſuauis. b ¶In æternum. — a ¶Quod ego dico. b ¶Sanguine Chriſti.
Dicãt qui redempti ſunt à domino, quos redemit de manu † inimici: de regionibus congregauit eos. A ſolis ortu & occaſu, ab aquilone & mari. Errauerũt in ſolitudine in † inaquoſo, viã ciuitatis † habitaculi nõ inuenerunt. Eſurientes & ſitientes, animã eorum in ipſis defecit. Et clamauerunt ad domi-
¶Diaboli. — a ¶Aug. Paulatim non omnes ſimul in vnam ciuitatem in vnum populum Dei. ¶Caſs. Qui prius per aras & lucos demonum raptabantur. — a ¶Vnde congregauit? ¶Caſs. hic patet, quod non de ſolis Iudæis dicit. — a ¶Redemit, congregauit. quia. b ¶Sine Deo. — a ¶Sine vera doctrina. b ¶Quæ eſt Chriſtus. c ¶Cęleſti. Ieruſalem in qua habitandum eſt. — a ¶Aug. Et præter errorem erat eis inopia ſine cibo verbi Dei, & potu gratiæ, quia erant. — a ¶Quia non ſe excellit, ſed ſe ſibi ſufficere putauit. — ¶Ideo. ¶Iam compuncti. ¶Iam conuicti.

conſonat, quæ non videtur loqui de redemptione per Chriſtum facta, ſed magis de liberatione à quibuſdam periculis corporalibus, vt magis videbitur proſequendo: propter quod Ra. Sa. dicit, quòd iſte pſal. eſt quædam inuitatio ad gratiarum actionem quorumcunque liberatorum diuinitus à periculis, & anguſtijs. Et hic ſenſus ſaluo meliori iudicio, videtur mihi literalis. Expoſitio verò Auguſt. magis myſtica videtur: Nec valet motiuum, quod pro ea inducitur. Dicant, qui redempti ſunt: Ab ortu ſolis &c. quia ſicut patet ex decurſu libri Iudicum, & quarti Regum illis temporibus populus Iſrael frequẽter fuit captiuatus, etſi non totaliter, tamen particulariter ad omnẽ poſitionem terrarum in circumitu terræ promiſſionis exiſtentiũ, & per conſequens inde potuerunt redimi, & in Iudæam reduci. Igitur ſecundum iſtum ſenſum pſalmus iſte in duas partes diuiditur, quia primò Pſalmiſta inducit ad gratiarũ actionem liberatos à periculis generaliter: Secundò liberatos à quibuſdam periculis ſpecialiter, ibi: Errauerunt. Circa primum ſciendũ, quòd Pſalmiſta inducit ad gratiarum actionem non ſolùm à periculis liberatos, ſed etiã alios per ipſos, & ideo cõſtructio primæ partis incipit, ibi:

d Qui redempti ſunt. *id eſt liberati à quibuſcunque periculis.*

e A domino. *id eſt per dominum.*

f Quos redemit de manu inimici. *Eos affligentis qualitercunque.*

g De regionibus. *Diuerſis, vbi erant diſperſi.*

h Congregauit eos. *in terra ſua. ſ. Iudæa.*

i A ſolis ortu, & occaſu. *i. ab omnibus terris circa Iudæam poſitis, in quacunque plaga, propè, vel longè. Iſti, inquam, dicant,* H *Deum laudando, & alios ad hoc inuitando, ſicut Dauid liberatus de manibus Achis regis Geth, dixit ſuprà. in pſal. Magnificate dominum mecum, &c. ita iſti liberati dicant alijs. Confitemini domino, quoniam bonus. Cuius bonitatem in noſtra liberatione experti ſumus. Quoniam in ſeculum miſericordia eius. Quia nunquàm denegatur verè pœnitentibus.*

K Errauerunt. *Hic conſequenter inuitat liberatos ab aliquibus periculis ſpecialiter, quæ communius ſolent accidere hominibus. Et diuiditur in ſex partes ſecundum ſex particulas, & parebunt partes proſequendo. Primum periculum eſt deuiationis in itinere, ad quod ſequuntur alia, ſcilicet famis, & mortis, & conſimilium. Ad hoc habetur exemplum de Agar, & Iſmahele filio ſuo, quæ errabat in ſolitudine Berſabee, & conſumpta aqua in vtre puer fuit in periculo mortis, ſed dominus matrem, & puerum liberauit de periculo per Angelum. Et ſimile contigit multis alijs, & hoc eſt, quod dicitur: Errauerunt in ſoli. in inaquoſo. quia in talibus deſertis non ſunt aquæ, niſi valde rarò.*

l Viam ciui. habi. non inuenerunt. *id eſt non inuenerunt viam ſtratam ducentem ad aliquam ciuitatem, vbi poſſent habitare ſecurè, quia in deſertis non ſunt tales viæ. Et ex hoc ſequitur periculum famis, & ſitis, eò quòd victualia non inueniuntur in deſertis, ideo ſubditur:*

n Eſurientes &c. *Ipſis defecit. quia ex defectu victualium ſequitur defectus virium vitalium.*

p Et clama. ad dominum. *Vt liberarentur.*

a Et de

NICOLAVS DE LYRA.

Materia pſalmi

C*onfitemini do. Huic pſal. præmittitur talis titulus in Hebræo Alleluia. & patet ſententia ex ſupradictis pſal. ciiij. De materia autem huius pſalmi dicit Aug. quòd eſt gratiarum actio pro redemptione generali facta per Chriſtũ, quã Pſalmiſta præuidit in ſpiritu, & ad hoc inducit, quod ſubditur: Dicant, qui redempti ſunt à domino. Et ſequitur: Vnde facta ſit illa redemptio: A ſolis ortu, & occaſu, ab aquilone, & mari. Sed litera ſequens non con-*

MORALITER.

✱ a *Confitemini domino.* Iſte pſal. eſt inuitatio ad diuinam laudem ex liberatione diuerſorum hominum à periculis corporalibus. *Moraliter.* autem poteſt exponi de liberatione à periculis ſpiritualibus, & primò ponitur generalis inuitatio, cùm dicitur: Confitemini domino, quoniam bonus. eſſentialiter.

b *Quoniam in ſe. mi. eius.* i. effectus ſuæ miſericordiæ multiplex.

c *Dicant.* Hic ponitur inuitatio ſpecialis, & primò ex redemptione facta per Chriſtum cùm dicitur: Dicant, qui redempti ſunt à do. id eſt Chriſtiani Deum laudent, quos redemit ſanguine ſuo.

g *De regionibus congregauit eos.* In vnam eccleſiam.

i *A ſolis ortu.* id eſt ab omnibus mundi partibus per prædicationem Apoſtolorum, aliorumq; Chriſti diſcipulorum.

K *Errauerunt in ſolitudine in inaquoſo.* Hic ponitur inuitatio ad Dei laudem, ex liberatione Gentilium à cultura idolorum, cùm dicitur: Errauerunt in ſolitudine in ina. &c. id eſt in Gentilitate, quæ non erat culta à prophetis, & lege diuina.

l *Viam ciuitatis.* Scilicet cęleſtis.

m *Non inuenerunt.* Nam philoſophi Gentiles hanc ignorauerunt. Hieronymus. in epiſtola ad Paulinum. Hanc doctus Plato neſciuit, hanc Demoſthenes eloquens ignorauit.

n *Eſurientes, & ſitientes.* id eſt veram beatitudinem cognoſcere deſiderantes.

o *Anima illorum in ipſis defecit.* Ab eius inuentione.

p *Et clamauerunt ad dominum & cætera.* Pœnitentes de ſuis inquiſitionibus vanis, & curioſis, ad prædicationem eccleſiæ, vt

✱ patet

K Erra-

a *Et dedu. Aug.* Quaſi eripuit de ignorantia, oſtendens viam A Chriſtum. Ecce liberauit eos ab errore. de fame autem, & ſiti, quibus æſtuabant, qualiter liberauerit, pòſt dicet: ſed præmittit de confeſſione.

b *Mirabilia. Hier.* Quaſi mirabili modo redemptionis datæ ſunt miſericordiæ.

c *Eſurientem. Caſſi.* Scire appetentem, vel non ſcire appetentem, ſed inedia nimia deficientem: ſicut contingere ſolet nimia fame, vel infirmitate confecto, vt manducare non appetat, ſed nimia, inedia deficiat.

d *Se. in te. Aug.* Tertia pars, vbi ponitur ſecunda tentatio, difficultas vincendarum concupiſcentiarum. Iam. n. poſitus in via ſcit, quomodo viuere debeat, quod ante in errore neſciebat. Etſi conatur, quod nouit ligatus conſuetudine praua nequit: nõ ergo ſuis viribus conetur, ſed clamet ad Deum, & iam erit facile, qđ erat difficile abſtinere à malis. Poterat hoc dñs ſine difficultate dare, ſed tũc largitorem huius boni non agnoſceremus, niſi prius obnitentes cupiditates ſentiremus, & nos etiam hoc poſſe confideremus.

e *Quia exar. Aug.* Hoc aliud iterum conantem vincit, quia non agnoſcẽs gratiã ſibi tribuebat, ſuam iuſtitiam conſtituere volens conſiliũ Dei circa ſe reprobabat: vnde addit: Quia exacerbauerunt. *Aug.* Exacerbauerunt eloquia Dei. Contra eloquia Dei agẽtes in eius regulis viuere reſpuerunt: vnde eis erat iratus. Conſiliũ al. ir. vt qui ſuperbierunt, in anguſtijs humiliarentur, quod erat ſalubre conſiliũ, vt morbus ſeculi contrario remedio curaretur.

f *Nec fuit qui. Aug.* Deo. n. deſiſtente B ab auxilio, laborare potes contra vitia, ſed non vincere, & te preſſo tua praua conſuetudine, humiliabit cor, vt diſcas clamare. vnde ſubdit; Et ex.

g *Et excla. Caſ.* Simili cauſa eadem ſententia quæ & ſupra.

h *Portas æ. Caſ.* Portæ æreæ hominũ cõſuetudines vitioſæ, q̃ clauſos non ſinunt exire. Vectes. ſpiritus immũdi, qui portas obſerãt Aereos, ferreos, p fortitudine ponit, ſed virtꝰ Dei frãgit.

i *Om. eſcam. Aug.* Quarta pars, vbi ponitur tertia tentatio, q̃ eſt tædiũ. Qui ſupra fame languebant, item faſtidio periclitantur; ne ergo putes de ſatietate ſecuros, quia & faſtidio moriuntur. Et hoc eſt omnem eſcam. *Aug.* Poſtquã venit de ignorantia ad veritatẽ, de errore ad viam, de fame ſapientiæ ad verbum fidei, & poſtquã difficultates malorũ vicit, vt ſine q̃rela viuat, reſtat tædiũ, vt aliq̃n nec legere, nec orare delectet; euaſit imperitiã, & cõcupiſcẽtiã, ſed morĩ tędio.

a *Qui*

num cum tribularentur, & de † neceſſitatibus eorum † eripuit eos. Et † deduxit eos in viam rectam, vt irẽt in ciuitatẽ habitationis. Confiteantur domino † miſericordiæ eius, & mirabilia eius filijs hominũ. † Quia ſatiauit animam inanem, & animam eſurientẽ † ſatiauit bonis. † Sedentes in tenebris & umbra mortis: † vinctos in mendicitate & ferro. Quia exacerbauerunt eloquia Dei, & conſilium altiſſimi † irritauerunt. Et humiliatum eſt in laboribus cor eorum, & infirmati ſunt, nec fuit qui adiuuaret. Et clamauerũt ad dominum cum tribularentur, & de neceſſitatibus eorũ † liberauit eos. Et eduxit eos de tenebris & vmbra mortis, & vincula eorum dirupit. Confiteantur domino † miſericordiæ eius, & mirabilia eius filijs hominũ. Quia contriuit portas æreas; & vectes ferreos confregit. † Suſcepit eos de via iniquitatis eorum: propter iniuſtitias enim ſuas humiliati ſunt. Omnem eſcam abominata eſt anima eorum, et appropinquauerunt vſq;

a ¶Errore & fame. b ¶Malis ineuitabilibus. — a ¶Quid enim eis fecit? ¶Quia errabant. b ¶Quæ eſt Chriſtus. ¶Vnde: Ego ſum via. — a ¶Operando. b ¶Cuius viam non inuenerant. — a ¶Ergo. ¶Aug. Quaſi dicite inexpertis vos qui hic iam experti eſtis in via poſiti ad ciuitatem directi, iam deniq; à fame & ſiti liberati: Quia ſati. ani. ina. b ¶Aug. Non merita noſtra, non vires, non ſapientia. — ¶Exhibita. — a ¶Non ſolum duxit in viam, ſed & fame liberauit. b ¶Quæ erat vacua ſine Deo. — a ¶Quando à Deo viſitata medicum deſiderabat. — a ¶Morantes, quia vincti conſuetudine praua. b ¶Peccatis. b ¶Vitioſa vita eſt imago futuræ mortis. — a ¶Quia ipſi mendici per indigentiam boni. — a ¶Quia vincula peccatorum quæ ligant eos ferrea, & inuincibilia ſunt. b ¶Ideo vincti ſunt in men. & ferro. c ¶Per ſuperbiam iuſtitiam Dei neſcientes, ſuam volentes conſtituere. — a ¶Spernendo. b ¶Ideo. — a ¶Impotentes per ſe reſiſtere vitijs. b ¶Aug. Etenim præceptum auget peccatum. c ¶Alias. — a ¶Difficultates. b ¶Ergo. ¶Pro liberatione ſequitur laudatio. ¶Hoc ſupra expoſitum. — a ¶Quare? — a ¶Has difficultates vicit. b ¶Naturalem cupidinem. c ¶Diabolicas ſuggeſtiones. — a ¶In altum boni operis, quia longe antea erant ſuperbi. Vnde erant ad deiectionem interius humiliati. — a ¶Quia ſibi tribuebant non Deo, ſuam iuſtitiam conſtituentes. b ¶Deiecti ad interitum. Et ſic in malo vel in bono, inuenerunt ſe nihil poſſe ſine Deo. — a ¶Suſcepit tamen. b ¶Caſ. Vnde anima viuit. — a ¶Ne leue putes.

m Vinctos in men. & ferro. *Quia talibus datur ſtrictus victus, & auſterus. Et cauſa talis captiuationis ſubditur,* C

o Quia exacer. elo. Dei. *Ideſt Deum loquentẽ per legem & prophetas.*

q Et hu. eſt in la. cor eo. *Ideſt à ſuperbia deiectum afflictione dante eis intellectum.*

s Et infir. ſunt. *i. debilitati virtute.*

t Nec fuit qui adiuuaret. *auxilio humano eis deficiente: tales ſupple dominus frequenter liberauit. Et cauſa ſubditur,* — † anguſtijs — † liberauit

u Et cla. ad do. cum tri. *verè pœnitentes, & petentes eius auxilium.*

x Et de nece. eo. *ideſt de prædictis malis, ex quo tenentur ad gratiarum actionem. Liberauit eos, ideo ſubditur,*

y Con. do. mi. *& patet litera ex dictis.*

b Suſcepit eos de via ini. eo. *Hæc eſt tertia pars in qua ponitur liberatio à tertio periculo. ſ. infirmitatis corporalis, quæ aliquando à Deo inducitur propter peccata, & à Deo ſanatur adueniente vera pœnitentia. Exemplũ habetur de Ezechia rege Iuda, & ſimile multis alijs contigit, de quibus dicitur: Suſcepit eos de via iniquitatis eo. ſ. ad puniendum infirmitate corporis, ſicut pater accipit filium ad caſtigandum.* — *Liberatio in firmitatis corporis.* — † ppter miſericordiã — *4. Reg. 20. a* — † impleuit

d Propter iniuſtitias enim ſuas hu. ſunt. *id eſt fracti & debilitati infirmitate.*

e Omnem eſcam abominata eſt anima eo. *infirmitate ingrauescente.*

f Et appropinqua. vſq; ad por. mo. *ex deſperatione recuperandæ ſanitatis ſicut Ezechias infirmatus dixit: Ego dixi in dimidio dierum meorum, vadam ad portas inferi. eò q̃ Eſa. dixerat ſibi ex parte domini: Diſpone domui tuæ mo. enim tu, & non viues.* — *Eſa. 38. a*

a Et

NIC. DE LY.

a Et de ne. eo. *i. dedictis periculis.*

b Eripuit eos. *clamantes ad ſe deuotè.*

c Et de. in vi. re. *ſic prouidẽtia, nõ humana.*

d Vt irent in ci. ha. *i. in qua poſſent habitare ſecurè, & ſibi de victualibus prouidere, & quia ad hoc debet ſequi gratiarum actio, ideo ſubditur,*

e Confite. do. *i. inducant ad confitendum illos, quibus facti ſunt.*

f Et mirabilia eius fi. ho. *ideſt quæ facta ſunt filijs hominum, inducant, ſupple eos, ad gratias agendum.*

g Quia ſa. ani. *i. debilitatam ex deuio itineris.*

h Et animam eſu. *ex defectu cibi.*

i Satiauit bonis. *& accipitur hic anima pro ipſo homine, eo modo quo totum denominatur à nobiliori ſui parte.*

K Sedentes. *Hic ponitur liberatio, à ſecundo periculo. ſ. captiuationis ab hoſtibus, à quo multi liberati ſunt diuinitus. Exemplum huius habetur de Manaſſe rege Iuda liberato diuinitus à carcere, & compedibus, & in ſuo regno reſtituto, & ſimile contigit multis, & hoc eſt qđ dicitur, Se. in t. & vm. mor. quia carceres ſunt communiter in locis tenebroſis.*

m Vinctos

MORALITER.

✱ patet de Dionyſio, & Cratone philoſopho, & pluribus alijs.

a *Et de neceſſitatibus eorum.* viam veritatis oſtendendo, propter quod ſubditur, D

c *Et deduxit eos in viam.* & quoniam de hoc regratiandum eſt Deo, ſequitur,

e *Confiteantur do. miſericordiæ eius.* confeſſione laudis.

k *Sedentes in tenebris.* Hic ponitur inuitatio ex liberatione ab hæreſi, & primò ponitur grauitas huius mali, cum dicitur: Seden. in te. peſtiferi erroris.

l *Et vm. mortis.* infernalis.

m *Vinctos in mẽdici.* per ſubtractionẽ gratię diuinæ.

n *Et ferro.* obdurationis malignæ. Et ſubditur cauſa cum dicitur,

o *Quia exacerba. elo. Dei.* peruertendo ſanum intellectum.

p *Et conſilium altiſſimi irrita.* ideſt ſecreta fidei.

q *Et humiliatum eſt.* ideſt deiectum.

r *In laboribus cor eorum.* Sapien. 5. b. Laſſati ſumus in via iniquitatis, & perditionis. — *Sap. 5. b.*

t *Nec fuit qui adiuuaret.* ſtante eorum obduratione.

u *Et clamauerunt ad domi. cum trib.* ideſt ad amaritudinem pœnitentiæ adducerentur per ſacros eccleſiæ doctores. Cætera patent ex dictis vſque ibi,

y *Confiteantur domino miſericordiæ eius.* id eſt, effectus diuinæ miſericordiæ inducant liberatos ab hæreſi ad confitendum laudis confeſſione.

z *Et mirabilia eius.* facta.

a *Filijs hominum.* Reductio nanque ab hæreſi eſt opus mirabile Dei.

b *Suſcepit.* Hic ponitur inuitatio ad Dei laudem pro liberatione à malo deſperationis, vbi requiritur Dei gratia ſpecialis, ideo dicitur, Suſcepit eos. ſ. Deus gratia ſpeciali.

c *De via iniquitatis eorum.* Homo nanque cadit in deſperationem propter multitudinem peccatorum. Prouerb. Impius cum in profundum peccatorum venerit, contemnit ſcilicet ad Deum reuerti. — *Prou. 18. a*

e *Omnem eſ. abomi. eſt anima eorum.* ideſt omne fomentum reductionis ad bonum.

f *Et ap. vſque ad p. m. Et cla. ad domi.* ideſt pœniterent amare de ſua

✱ deſperatione,

VNiVERSIDAD DE SALAMANCA GREDOS.USAL.ES

a *Qui deſcendunt mare.* Quinta pars, vbi ponitur quarta tentatio,quæ eſt tempeſtas ſeculi. De tribus prædictis liberatus, iam fortaſſe dignus eſt,cui populus committatur,qui in gubernaculo nauis,ideſt,eccleſiæ conſtituatur. Ibi quarta tentatio occurrit, ſcilicet tempeſtas ſeculi, quæ quatiens eccleſiam turbat rectorem. Hoc periculum maximè pertinet ad rectores, cuius tamen non erunt expertes ſubditi ſi tota nauis periclitatur. Ipſi viderũt opera domini. *Aug.* Vel viderunt,ideſt ſpiritualiter intellexerunt, vt in mari rubro baptiſmum, ſic in cæteris, eoq́; fit, vt mirabilia in profundo videant, quia opera eius profunda æſtimatione conſiderant. Sed ne inde tumeſcerent,exponit procellas eorum ſubdẽs: dixit,& ſtetit.

b *In profundo. Dixit, & ſtetit ſpiritus procellæ. Aug.* Profundum,cor hominum vnde venti erumpunt,& fiunt tempeſtates ſeditionum,& diſſenſionum.

c *Sicut ebrius. Aug.* Titubant,quia proſperitas eorum, vel aduerſitas maior eſt viribus.

d *Et omnis ſapientia eorum &c.* In quiete ſapientes apparent, quando loquuntur,quando legunt: ſed veniente tempeſtate, omnia humana conſilia deficiunt: quid agendum ſit, non videtur. Reſtat ergo clamare, vt cor eorum ſolidet Deus, ne tentationibus ventiletur.

e *In eccleſia. Aug.* Ecce vnde omnia dixerit, & vbi omnia prædicta aguntur.

a *Poſuit*

a ¶Defectum animæ.

ad pǒrtas mortis. Et clamauerunt ad dominum,cum tribularentur: & de neceſſitatibus eorum libera-

a ¶Cuius faſtidio languor erat.

uit eos. Miſit verbum ſuum,& ſa-

a ¶Aug. Non de errore vel fame, non de difficultate vincendi peccata,ſed de corruptela mentis, quæ faſtidit quod dulce eſt.

nauit eos:& eripuit eos de †interi-

a ¶Ergo & de hoc. ¶Hier. Expoſitum ne exponas,ne actum agas.

tionibus eorum. Confiteantur domino †miſericordiæ eius,& mirabilia eius filijs hominum. Et ſacri-

a ¶Aug. Iam enim vt laudet: ſuauis eſt dominus.

ficent ſacrificiũ laudis,& †annun-

a ¶Non cum tædio & mœrore.

tient opera eius in exultatione.

a ¶A contemplatiua vita ad actiuam,vel ad procellas ſeculi. ¶Seculi.

Qui deſcendunt mare in nauibus

a ¶Dum prædicant & huiuſmodi. b ¶Populis.

facientes operationem in aquis

¶Rectores. ¶Singulariter q. aſi præ cæteris.

multis. Ipſi viderunt opera domi-

a ¶Ideſt quæ Deus mirabiliter operatur in cordibus humanis. b ¶Seculi.

ni,& mirabilia eius in profundo.

a ¶Et quid agitur in hoc profundo? prim fit. ¶Deus volens,vt ad eum clament,& qui gubernat,& qui vehitur. b ¶Ideſt perdurauit vel inhorruit ſpiritus procellæ, ideſt tyrannica perſecutio vel diabolus. c ¶Quod fecit ſpiritus.

Dixit, & †ſtetit ſpiritus procellæ: et

a ¶Audendo. ¶Quando ſeculi elationibus eriguntur.

exaltati ſunt fluctus eius. Aſcen-

a ¶Contra Deum. b ¶Timendo. ¶Cum in deſperationem & metum veniunt.

dunt uſq; ad cœlos, & deſcendunt

a ¶Gehennam. b ¶Rectorum.

vſq; ad abyſſos: anima eorum in

¶Et in his. a ¶Confuſione ſenſus. ¶Experti rectores hoc ſentiunt.

malis tabeſcebat. † Turbati ſunt, & moti ſunt ſicut ebrius:& omnis

a ¶Vnde & Apoſtolus: Supramodum grauati vt tæderet viuere,& ipſi in nobis reſponſum mortis habuimus, vt non ſimus fidentes in nobis.

ſapientia eorum †deuorata eſt. Et clamauerunt ad dominum, cum tribularentur: & de neceſſitatibus eorum eduxit eos. Et †ſtatuit pro-

a ¶Maris ſeculi. b ¶Leuem ventum. ideſt procellas temperatas fecit & tolerabiles, vel in ſerenitatem quietis æternæ.

cellam eius in †auram,& ſiluerunt

a ¶Rectores feſſi poſt laborem. ¶Hoc faciunt feſſi poſt laborem,ideſt lætantur.

fluctus eius. Et †lætati ſunt,quia ſi-

a ¶Dominus. b ¶Tranquillitatem optatam, vel in æternam beatitudinem.

luerunt:& deduxit eos in portum

¶Ergo

volũtatis eorum. Cõfiteantur dño †miſericordię ei⁹,& mirabilia eius

a ¶Ideſt laudent populi minores qui reguntur, laudent & ſeniores qui regunt. ¶Ideſt pro.

filijs hominum. Et exaltẽt eum in

dicuntur volueres cœli,qui volitant per aerem, & quando vndæ de altitudine deſcendunt,videntur,quòd debeant deſcendere vſque ad profundum maris,quod dicitur abyſſus.

r Anima eorum in malis tabeſcebat. *propter periculum imminentis naufragij.*

s Turbati ſunt ſicut ebrius. *quia ex magna commotione maris mouetur cerebrum, & per conſequens turbatur caput, & vires animæ ſenſitiuæ.*

t Et omnis ſapientia eorum deuorata eſt. *quia turbato cerebro, & virtute phantaſtica impeditur intellectus ab actu ſuo. quia ſecundum quod dicitur 3. de Anima: intelligentibus nobis neceſſe eſt phantaſmata ſpeculari.*

u Et clamauerunt ad dominum. *Exponatur ſicut ſupra.*

y Et ſtatuit procellam eius. *ideſt poteſtatem.*

z In auram. *ideſt in ventum ſuauem, ſiue tranquillitatem.*

o Et ſiluerunt fluctus eius. *quia fluctus maris conturbati faciunt terribilem ſonitum, qui ceſſat fluctibus quietatis.*

b Et lætati ſunt. *ſcilicet homines in nauibus exiſtentes.*

d Et deduxit eos. *ſcilicet dominus.*

d In portum voluntatis eorum. *ideſt in portum ab eis deſideratum. Et quia ad hoc debet ſequi gratiarum actio,ideo ſubditur,*

e Confiteantur domi. miſericordiæ eius. *Exponatur vt ſupra.*

f Et exaltent eum. *laudes debitas reddendo.*

g In eccleſia plebis. *ideſt in loco diuini cultus,vbi conuenit populus fidelis.*

a Et

NIC. DE LY.

a Et clamauerunt ad dominum. *exponatur ſicut ſupra.*

b Miſit verbum ſuum. *ideſt effectum verbi ſui.*

c Et ſanauit eos. *quia dicere Dei eſt facere, pſal. Ipſe dixit,& facta ſunt.*

d Et eripuit eos de interitionibus eorum. *ideſt ab infirmitatibus ducentibus eos ad interitum mortis.*

e Confiteantur domino. *exponatur ſicut prius.*

f Et ſacrificent ſacrificium laudis. *Quia in veteri lege ſacrificia offerebantur cum diuinis laudibus, & ſic eſt in noua lege de ſacrificio euchariſtiæ.*

g Et annuntient opera eius. *in ſeipſis experta per mirabilem ſanationem.*

h In exultatione. *deuotionis, & non diſſolutionis.*

i Qui deſcendunt mare in nauibus. *Hæc eſt quarta pars, in qua ponitur gratiarũ actio pro liberatione à quarto periculo,quod eſt tẽpeſtas in mari à Deo immiſſa, & à quo frequenter homines diuinitus liberantur. Exemplum habetur Ionæ 1. Quia propter tempeſtatem à Deo immiſſam periclitabantur,& diuinitus fuerunt liberati,& hoc eſt,quod dicitur: Qui deſcendunt in nauibus. Mare enim diſtat à centro circunquaque æqualiter, & ideo eſt inferius ipſa terra vbique ſicut in ripa, prout dictum fuit ſupra pſal. 103.*

k Facientes operationem in aquis multis. *Ibi enim eſt magnus labor dirigendo nauem, & remigando & ſic de alijs.*

l Ipſi viderunt opera domini. *quia multa inuiſa videntur in mari.*

m Et mirabilia eius in profundo. *Aliquando enim deſcendunt aliqui de nautis ad recolligendum anchoras proiectas vſq; ad profundum maris.*

n Dixit & ſtetit ſpiritus procellæ. *Quia ad imperium domini excitatur ventus commouens mare, & ideo cum dicitur hic:*

o Stetit. *non importatur quietatio vẽti,ſed magis fortificatio,ſicut homo ſtans fortior eſt,quam tacens, vel ſedens. Propter quod in translatione Hier. habetur: Dixit & ſurrexit ventus tempeſtatis.*

p Et exaltati ſunt fluctus eius. Aſcendunt vſque ad cœlos. *Quia quando vndę ſunt magnæ in mari, nauis eleuata ſuper vndam aſcendit vſque ad magnam partem aeris, qui vocatur cœlum in ſcriptura: vnde dicuntur*

ment Deum,vt dirigantur per ipſum.

x *Et de neceſſita. eorum eduxit eos.* dans eis ſpiritum gubernationis bonum.

y *Et ſtatuit procellam eius in auram.* conferendo conſcientiæ ſerenitatem.

b *Et lætati ſunt.* ſ.in domino ex eius beneficio.

c *Et deduxit eos in por.* vitæ cœleſtis. Et quoniam ex hoc eſt Deo regratiandum, non ſolum particulariter, ſed etiam generaliter à prælato, & toto populo, ideo ſubditur,

e *Confiteantur domino.*

MORALITER.

desperatione, quod fit per conſolationem ſpiritusſancti, & doctoris boni, ideo ſequitur,

b *Miſit verbum ſuum.* & quia ſequi debet gratiarum actio, ſubditur,

e *Confiteantur domino.* & patet ex dictis ſententia.

i *Qui deſcendunt mare in nauibus.* Hic ponitur inuitatio ad Dei laudem pro liberatione à periculo, quod eſt in regimine eccleſiæ,cum dicitur: Qui deſ.ma. in na. Iſti ſunt homines ſpeculatiui,qui de contemplatione deſcendunt ad regendum nauem eccleſiæ,vbi magnus eſt labor, & magnus fructus,ſi bene fiat.

l *Ipſi vide.ope.do.* in ſacris ſcripturis,in quibus eſſe debent eruditi.

m *Et mirabilia eius in profundo.* ſcripturarum, quæ non poſſunt explicari ad plenum.

n *Dixit.* ſcilicet Deus, cuius dicere eſt facere.

o *Et ſte.ſpi.procel.* i.tentationis periculoſę, quæ quandiu Deus permittit,ſtat in ſuo feruore,ideo ſubditur,

p *Et exal.ſunt flu.eius. Aſcen.* vſque ad c. in ſui reputatione ex impenſo ſibi honore.

q *Et deſcen. vſque ad a.* ex periculi conſideratione.

r *Anima eo.in ma.ta.* quia durum eſt eis honores dimittere, & durum eſt eis in periculis manere,propter quod ſequitur,

s *Turbati ſunt.* nam ignorant,quid præeligere debeant.

u *Et clamauerunt ad do.* illi ſcilicet qui timent Deum,vt dirigantur per ipſum.

a *Poſuit*

a *Poſuit flu. Caſ.* Sexta pars hactenus,quõ Deus ad ciuitatem adducit,iuuat,paſcit,& regit:nunc quõ, & mala inimicorũ prodeſſe facit. *Aug.* Poſuit flumina. Conſequenter eccleſia commendatur,ita vt nobis in omnibus gratia Dei prædicet, qui ſuperbis reſiſtit,humilibus dat gratiã. Et vt euidenter appareat, de qua Pſal. ab initio loquebatur,cõmendatur eccleſia. *Aug.* Cõmendatio eccleſiæ, quæ per gratiam Dei ſalua facta eſt, non per meritum ſuum,& memoratur inimicorum afflictio pp ſuperbiã, quibus extinctis erecta eſt eccleſia,& propter inſidias & domeſtica detrimenta ab hæreticis:vnde & erga eccleſiam Dei beneficia apertè monſtrantur.

b *In ſalſugi. Caſ.* Salſus humor,vbi dominatur,fœcunditatem tollit.

c *A mali inha. Aug.* Propter malitiã eorum, qui terram illam i.tabernaculũ dñi doloſis mentibus inhabitabant.

d *Et ſe.* Seminãt agros,plãtãt vineas, q corpora ſua cœleſti iſtitutione purificãt,vt fructus bonorũ operũ ferant.

e *Nimis. Caſ.* pro valde vel,quia multi vocati,pauci vero electi.

f *Et pauci. Aug.* Septima pars vbi dr̃ et aliquid de hæreticis,qbus quaſi ciuilibus bellis quatitur eccleſia:vñ & circa eccleſiam diuina beneficia cõmendantur. *Aug.* Et pauci fa. Quaſi de his dicat, de quibus ante loquebatur,cũ tamen ſupra de bonis, hic de hæreticis agat, de quibus quaſi de eiſdẽ pp cõia ſacramenta,pp ſpeciem pietatis non pp virtutem. vnde Iohannes: Ex nobis exierunt, ſed non erant ex nobis. i.exierunt de multitudine vocatorũ,ſed nõ erãt de paucitate electorũ.

g *vexati. Caſ.* Vel,perſiſtentes per hæreticos, vel hæretici inſidijs diaboli. Dolor,& tribulatio his,qui autorem ſalutis relinquunt.

h *Effuſa eſt. Aug.* Vel,effuſus eſt contẽptus: reprobati ſunt. n.ab eccleſia, & magis ſunt contempti,quia principes eſſe voluerũt:de quibus per Oſeã: Iſti regnauerunt,& nõ ex me: principes extiterunt,& non cognoui. Iſti facti ſunt ſal infatuatũ, qd proiectũ eſt foras,& cõculcatur ab hominibus,quo quid vilius,& magis contemptũ? Vel,aliter abhinc,& pauci. Agit de eiſdẽ bonis, de quibus ante egerat.q.d. Multiplicati ſunt:Et pòſt,ipſi boni,pauci facti.i.per illos hæreticos imminuti ſunt. Et vexati ſunt,boni,perſiſtentes in fide. A tribulatione malorum.ſ.hęreticorum. Et dolore habito pro cadẽtibus. Ideo vexati ſunt boni,quia: Effuſa eſt contentio ſuper principes corũ. i.quia ſuperbi hæreſiarchæ contendunt contra catholicos. Et dñs errare fecit, vel ſeduxit eos principes,relinquendo eos ſibi: vnde: Tradidit eos Deus in reprobũ ſenſum. Hoc ergo mõ ſeduxit,quia donauit illos ſibiipſis. Nam ſi propriè inquiras ipſi ſe ſeducũt. Qui.n.putat ſe aliqd eſſe,cũ nihil ſit, ſeipſum ſeducit. Seduxit ergo eos,dimittendo eos in inuio, & nõ in via. *Aug.* Illi ſupra boni ſci.in via poſiti,& ad ciuitatem directi. Iſti relicti ſibi à Deo in inuio ſeducti & nullo modo in via ſunt. Quomodo enim eſt in via,qui partem tenet,& totum relinquit? & quid fecit etiam de illis ſeductis. Ecce.

i *Adiu.pau.* Potuit illos pati Deus ſemper intus, ſed nos de illis non proficeremus. Cum aũt ſeparati ſunt,& per q̃ſtiones nos inquietant,naſcit̃ nobis inquiſitionis ſtudiũ, & timoris exemplum

a ¶Bene rectis. b ¶Pro bene regentibus.

eccleſia †plebis:& in †cathedra ſenio

a ¶Quid enim in eccleſia fecit? ¶Superbis Deus reſiſtit; quia. b ¶Iudæos. ¶Vbi aquæ doctrinæ. ¶Aug. Vbi currebant prophetiæ:ſed iam non eſt propheta:non eſt ibi fides Chriſti,nec ſacerdos nec ſacrificiũ, nec tẽplũ.

rum laudent eũ. Poſuit flumina in

a ¶Vnde alijs manabant.

deſertum,& exitus aquarũ i †ſitim:

a ¶Secundum opera bona quæ faciebat. b ¶Sterilitatem.

Terram fructiferam in ſalſuginem

a ¶Quo merito? ¶Pro. b ¶Scribarum & Phariſæorum dominantium ibi. c ¶Humilibus gratiam dedit.

à malitia inhabitantiũ in ea. Poſuit

a ¶Gentes. b ¶Vt aquæ in eis maneant. c ¶Repetit idẽ.

deſertum in ſtagna aquarũ, & terrã

a ¶Vt alijs mittant,vel emanent aquæ.

ſine aqua in exitus aquarum. Et †col

a ¶In hac gratia. b ¶Qui auide ſuſciperent. ¶Vnde. Edent pauperes,& ſaturabuntur. c ¶Firmiter præceptis Dei obediendo.

locauit illic eſurientes, & conſtitue-

a ¶Vbi interim habitent in ſpe. b ¶Verbo Dei.

rũt ciuitatem habitationis. Et ſemi-

nauerunt agros, & plantauerunt vi-

a ¶Naturalem non degenerem.

neas:& fecerunt fructum †natiuita-

a ¶Econtra ſterilis ficus maledicitur. b ¶Numero vel merito pro benedictione.

tis. Et benedixit †eis, & multiplicati

a ¶Simplices,ſed viles non adeo docti,ſed fide pleni.

ſunt nimis: & iumenta eorum non

a ¶Quia firmum ſtat fundamentum Dei,quia: Nouit dominus,qui ſunt eius. b ¶Præſumentes de ſe. ¶Vel boni per illos diminuti. ¶Omnes diuiſi ab vnitate ſi dei pauci ſunt;multi vero qui in vnitate perſiſtunt.

†minorauit. Et pauci facti ſũt, & ve-

a ¶Hæreticorum.

xati ſunt à tribulatione malorum

a ¶Pro cadentibus. b ¶Boni vexati,quia ſuperbi cõtendũt.

& dolore.† Effuſa eſt cõtentio ſuper principes,& errare fecit eos i inuio,

a ¶Abiecti ſunt ſuperbi, inſtructus eſt humilis. b ¶Qui nihil ſibi dat,ſed totum de miſericordia Dei expectat.

†& nõ in via. Et adiuuit pauperem

deſiccantur fontes,ex quibus flumina oriuntur: ideo ſubditur.

d Et exi.a. *ideſt fontes ex quibus aquæ exeunt de ſubterraneis locis.*

e In ſi.i. *in ariditatẽ, & quia ad hoc ſequitur deſiccatio terræ, ſequitur,*

f Ter.fru.in ſal.i. *poſuit terram,quę prius proferebat fructus vberes in ſterilitatem: ſal enim reddit terram ſterilem, & cauſa ſubditur,*

g A ma.inha. *i. talia fecit Deus in punitione habitantium, & quia ſuccedente vera pœnitentia condeſcendit diuina miſericordia, ideo ſubditur,*

h Po.de.i. *terram prędicto modo deſiccatã.*

i In ſtagna aqua. *dãdo pluuias, & niues in tanta abundantia, q in ſtatum priſtinum reducuntur torrentes,fontes, & flumina.*

l Et col.illic eſu. *reducẽdo habitatores, qui inde fugerant propter nimiam ſterilitatem.*

m Et con.ci.ha. *reparando loca, quę pp inhabitationem facta fuerant in parte ruinoſa, ita quòd non fuerunt apta ad habitandum.*

n Et ſe.agros. *ad habendum cibum.*

o Et plan.vi. *ad habendum potum.*

p Et fe.fru.na.i. *fructum naturalem, & bonum. Terra enim,quæ diu quieuit à cultura, quando iterum incipit coli, ſolet ferre fructus multiplices, & bonos.*

q Et be. *multiplicando eis temporalia, & ſpiritualia.*

r Et iumen. *minus dicit & plus ſignificat, ideſt multiplicauit.*

s Et pauci. *Hæc eſt ſexta pars in qua ponitur liberatio à ſexto periculo, quòd eſt diſſenſionis inter conciues,quæ quantò eſt intimior tantò eſt periculoſior, & in ea ſolent perire maiores,qui ſunt capitanei diſſenſionum, & pauperes euadere per oppoſitum, & quantum ad hoc dicit: Et pauci facti ſunt. conciues alicuius ciuitatis, vel compatriotæ.*

t Et vexa.ſunt. *interius conſurgente. & vnde conſurgat,ſubditur,*

u Effuſa eſt con. *vt patet manifeſtè in ciuitatibus Lombardiæ, & in alijs locis.*

x Et errare fe. eos in. *ideſt iuſto ſuo iudicio permiſit eos errare deuiando à iudicio rationis rectę.*

y Et non in via. *per quam poſſent habere intentum licet eſſet malum: & ſic defraudantur non ſolum a bono rationis,ſed etiam a bono ſenſualitatis ab eis optato.*

z Et ad.pau.de ino. *quia contentio tyrannorum, & mutua occiſio eſt pauperum oppreſſorum ab eis ſublenatio, & multiplicatio, non ſolum in bonis temporalibus,ſed etiam in prole.ideo ſubditur,*

a Et

NICOL. DE LYRA.

a Et in cathe. *hoc dicitur, quia in veteri lege doctores magis prouecti ſcientia, & ætate docebãt legem, & prophetas iuxta templum, & in noua lege prædicatores annuntiant verbum diuinum.*

b Poſuit flu. *Hæc eſt quinta pars,in qua deſcribitur liberatio à periculo quinto, quod procedit ex ſterilitate terræ, quæ communiter contingit ex nimia ſiccitate, quæ aliquando à Deo propter peccata hominum immittitur, & ſecundum ordinem diuinæ ſapientiæ remittitur, & de hoc habetur exemplum,de ſiccitate facta tempore Achab ad verbum Eliæ, & ad preces eius reuocata, & ſimile pluries contigit vel in toto vel in parte,quantum ergo ad hoc dicitur, Poſuit flumina in deſertum.ea deſiccando ad modum deſerti,quia aliquando ex magna ſiccitate, & longa, non ſolum deſiccantur torrentes generati ex aquis pluuialibus, ſed etiam deſic-*

MORALITER.

a *Poſuit.* Hic ponitur inuitatio ad laudandum Deum ex liberatione à ſpirituali ſterilitate, de qua dicit Amos. Mittam in terram non famem panis,neq; ſitim aquæ:ſed audiendi verbum domini: à qua Gentilitas fuit liberata per receſſum apoſtolorum de Iudæa, dicẽtium. Vobis oportebat primum loqui verbum Dei: ſed quoniã repellitis illud,ecce conuertimur ad gentes:ſic enim præcepit nobis Deus. Sic ergo dicitur: Poſuit flu.ſ.ſacræ ſcripturæ. Amos 8.d / Act.13.g

c *In deſer.* quantum ad Iudæam,in qua prius abundabant.

d *Et exi.a.in ſitim.* repetitio eſt eiuſdem ad maiorem expreſſionẽ, & ſubditur cauſa,

g *A ma.inha.in ea.* ſ.Iudæorum repellentium Dei verbum.

h *Poſuit deſer.* ideſt Gentilitatem.

i *In ſtagna aqua.* per prædicationem apoſtolorum.

k *Et terram ſine aqua.* repetitio eſt eiuſdem ſicut ſupra.

l *Et colocauit ibi e.* i.gentes Chriſti fidem deuotè recipientes.

m *Et con.ci.ha.* i.eccleſiam collectam de gentibus deuotis.

n *Et ſeminauerunt a.* ſ.os verbi diuini per doctores de Gentilibus cõuerſos.ſ.Dionyſium,Ambro.Aug.& cæteros.

o *Et plan.vi.* i.eccleſias.

p *Et fe.fru.nati.* i.Chriſtianitatis,quæ eſt natiuitas ſpiritualis.

q *Et be.eis.* multiplicando in bonis ſpiritualibus & temporalibus.

r *Et iumenta eorum non mi.* i.multiplicauit,per quæ ſignificantur laici ſimplices ſcripturas ignorantes.

s *Et pauci facti ſunt.* Hic reuertitur ad deſcribendum malum Iudæorum, cum dicitur,Et pauci fa.ſ.per Romanos partim occidentes & partim captiuantes eos,& ſubditur cauſa cum dicitur,

u *Effuſa eſt con.* ſ. Romanorum,& Iudæorum.

z *Et adiuuit pauper. de ino.* ideſt populum Gentilem ſacra ſcriptura prius inopem.

a Et

VNIVERSIDAD DE SALAMANCA GREDOS.USAL.ES

E exemplum,vt: Qui ſtat,videat ne cadat. Et quid in paupere adiuto fit de illis ſeductis.

Ge.10.a a *Et po.ſi.oues.* Vnum pauperem putabas: ſed iſte pauper eſt multę familię multæ eccleſiæ:tñ & eſt vna eccleſia,vna ouis. Hæc tanta myſteria diu latentia, & ideo dulciter inuenta.

Vbi ſupra. b *Vide.re.& la. Aug.* Ecce quò Pſal tendat, ad hoc.ſ.vt oſtendat ꝙ boni per miſericordiam Dei exaltantur, et mali per ſuperbiam conteruntur.

c *Quis ſapiens & cuſtodiet hæc. Aug.* Concluſio. q.d. quia pauperem adiuuat dominus.ergo:Quis eſt ſapiens?

Iac.4.b d *Miſericor. Aug.* Quòd de errore liberat, & conſuetudine praua & tædio,& naufragio,ꝙ deniq; conſtituit eum in populo, non vbi ſuperbis reſiſtit, ſed humilibus dat gratiam: quod facit,vt intus manens multiplicetur, non foras exiens minuatur,hæc vident recti,& lætantur, & iniquus os ſuum oppilat. † miſerationes

a ¶Et per adiutum familias ſeruat in innocentiam. b ¶Propter ſimplicitatem & innocentia.

a de inopia, & poſuit ſicut oues a

b familias. Videbunt recti,&†læ b

a ¶Garriens contra veritatem.

tabuntur: & omnis iniquitas c

a ¶Conuicta. ¶Ergo.

c oppilabit os ſuum. Quis ſa- d e

a ¶Vt ſit pauper,non diues.non, inflatus non ſuperbus. b ¶Quare cuſtodiet hæc,quia? ¶Ideſt quia.

piens,& cuſtodiet hæc:et intel f

a ¶Non merita ſua,non vires.

a liget † miſericordias domini. g

d Oppilabit os ſuum.*ex ſua deiectione factus tacens, & mutus. Inſine concludit pro omnibus prædictis.* G

e Quis ſa.&cu. *i.arca cordis ſui, tanquam theſaurum chariſſimum.*

f Et intelliget.*ideſt intra ſe leget frequenter meditando.*

g Miſe.do.*quæ ſubueniunt homini in omni neceſſitate fideliter inuocanti. Numerus autem prædictorum periculorum, à quibus Deus liberat,poteſt ſic accipi: Quia periculum aut contingit à principio intrinſeco, vel extrinſeco. Si primo modo, aut ex paucarũ perſonarum,vel totius communitatis, ſi primo modo,hoc contingit aut ex parte animæ, & ſic contingit periculum deuiationis de via communi in itinere procedens ex ignorantia,vel ex parte corporis, & ſic accipitur periculum infirmitatis cõtingentis ex humorum diſtemperantia. Si ab intrinſeco,& communitatis, ſic accipitur periculũ diſſenſionis. Si autem ſit ab extrinſeco, hoc contingit dupliciter: vno modo ab hoſte, & ſic accipitur captiuitas: alio modo à continente.ſ.aere, qui propter impulſionem ventorũ conturbat mare,& ſic accipitur periculũ tẽpeſtatis,& per nimiã ſiccitatẽ reddit terrã ſterilẽ, & ſic accipitur periculum ſterilitatis.*

NICOL. DE LYRA.

¶ *a* Et poſuit ſi.o. ſa. *Et quia talis mutatio dexteræ excelſi eſt bonis cauſa lætitiæ,ideo ſubditur,*

b Vi.re. *& quia eſt triſtitiæ occaſio malis, & iniquis,ideo ſubditur,*

c Et omnis ini.*ideſt omnis homo iniquus.*

d Oppi-

MORALITER.

✻ a *Et poſuit ſi.o.ſa.*ſ.Gentilium humiliter Chriſto ſeruientium.

b *Vide.recti,& l.c.*in domino,ipſum deuotè laudando.

c *Et om.in.*ſ.iniqui,qué iniquitas à diuinis laudibus facit mutum.

In pſalmo 106.Confitemini &c.

ADDITIO I.

¶ Huic pſal. præmittitur haleluiah in Hebræo. De materia verò eius quantum ad primam partem.ſ.vſq; ibi: Errauerunt in ſolitudine excluſiuè videtur tenendum cum Aug.ſ.ꝙ agit Pſal. ad literam de redemptione generali facta per Chriſtum,quam propheticè prę uidebat,de illis enim propriè dicitur, quod ſunt redempti à domino,& congregati à regionibus, & à quatuor partibus mundi: quo modo loquendi plores vſi fuerunt prophetæ, cum de congregatione fidelium in vna,& eadem eccleſia propheta rent,& ſic continuatur prima pars huius pſal.cum vltima pſal.præcedentis,vbi dixerat. Et congrega nos de na.&c.Quòd autem dicit poſt.ꝙ populus Iſrael fuit frequenter captiuatus particulariter ad omnem poſitionem terrarum in circuitu terræ promiſſionis exiſtentium licet quantum ad aliquid teneat veritatem, non tamen propriè de hoc verificaretur. De regionibus congregauit eos. A ſolis ortu,& occa.&c.quo planè modo intelligitur de eiſdem ſimul redemptis,& à quatuor partibus mundi ſimul congregatis. Vnde ſuper illud verbum: De regionibus congre.eos,&c.ait Aug.ne Iudæus hoc ſibi attribuat, quia liberatus ſit à Pharaone,vel huiuſmodi,ideo ait: De regionibus cõgre.i.de quatuor climatibus mundi. Quòd autem obijcit poſti. de litera ſequenti.ſ.Errauerunt in ſolitu.&c.vſq; ad finem pſal. qui videtur loqui de liberatione à quibuſdã periculis corporalibus, non valet. Pro quo ſciendum,quod fideles,qui ſunt redẽpti à domino &c. credentes,ꝙ ſolus Deus liberat à cunctis periculis,ſicut ipſi confiteãtur domino confeſſione laudis, & gratiarum actionis: ſic & alios quoſcunq; à periculis liberatos inuitant ad huiuſmodi confeſſionẽ & gratiarum actionem. Vnde & prima pars huius pſal.cum ſequentibus ſic eſt conſtruenda ſ.Qui redempti ſunt à domino,quos redemit de manu inimici,& de regionibus congregauit eos,&c.Dicant nunc hoc, quod ſequitur.ſ.ꝙ qui errauerunt in ſolitudine eſurientes,& ſitientes &c.Et clamauerunt ad dominum,& eripuit eos.Cõfiteantur domino miſericordiæ eius. Et ratio huius eſt: Quia ſatia. animã ina.&c.ita ꝙ illud quod in principio dicitur,dicant.conſtruitur cum hoc quod dr̃:Confiteantur domino miſericordiæ eius &c. & eſt ſenſus,ꝙ redempti à domino,ſ.fideles Chriſti, imitari debent omnes à quibuſcunq; periculis liberatos,ad hoc vt gratiarum actiones Deo perſoluant,& ſic confiteantur domino miſericordiæ eius, & iſto modo proceditur in ſequentibus periculis, &c. F

In eo.pſal.106.vbi dicitur in poſt.Et mirabilia eius filijs hominum.

ADDITIO II.

¶ Quod dicitur, & mirabilia eius filijs hominum planius videtur ſic intelligendum.ſ.ꝙ illi,qui huiuſmodi mirabilia à Deo receperũt in ſui liberatione, confiteantur illa mirabilia non ſolum Deo, ſed etiam filijs hominum, vt Deus laudetur ab audientibus, & eadem ratione dicitur infra in ſimili:Et exaltent eum in eccleſia plebis,&c.

In eo.pſal.vbi dicitur in poſtil.Qui deſcendunt mare in nauibus.

ADDITIO III.

¶ Quòd mare diſtet à centro æqualiter circunquaq;, prout poſtil. dicit, eſt manifeſtè falſum.loquendo de centro terræ, ſeu de centro mundi,quod idem eſt,prout in talibus communiter accipitur:nam ſi æqualiter diſtaret mare ab huiuſmodi centro, ſic tota terra eſſet aquis maris cooperta,ſicut fuit in prima die creationis. Si autem loquitur de partibus terræ,quæ non fuerunt diſcoopertæ,& de his tãtum dicit,quod æqualiter diſtant à centro, ex hoc non ſequitur, ꝙ mare eſſet inferius terra vbiq;: prout ipſe concludere intendit, ſed potius oppoſitum.ſ.quod mare eſſet altius ipſa terra vbiq;. Conſequentia eſt manifeſtiſſima, quia quantò aliquid magis diſtat à centro,tantò magis accedit ad circunferentias,& per conſequens eſt altius. Verum eſt tamen,quod incedentes per terram verſus mare,cõmuniter dicuntur in ſacra ſcriptura deſcendere,ſicut cum hic dicitur:Qui deſcendunt mare. Et legitur de Iona eunte ad mare:Deſcẽdit in Ioppem,qui eſt portus maris,& ſic de multis alijs locis. Et eſt ratio:quia cum omnia flumina vadunt ad mare, & ſecundum curſum fluminum conſueuerũt homines vocare partes terræ,à quibus fluunt ſuperiores, Similiter & partes ad quas fluunt inferiores,ideo euntes aduerſus mare,deſcendentes dicuntur,ſicut & ipſæ fluentes aquæ:ſed ex hoc non ſequitur, ꝙ partes maris ſe habeant in altitudine reſpectu terræ ſicut in ripa,prout poſtil.videtur velle. Quomodo autem intelligendum hoc, videndum eſt Gene. 1. vbi agitur de congregatione aquarum,& apparitione aridæ. H

REPLICA.

IN pſal.Confitemini.cum poſtil. diceret expoſitionem beati Aug. fore myſticam, qui exponit pſal. de redemptione populi facta per Chriſtum,& diceret materiam huius pſal. fore gratiarum actionem pro liberatione à quibuſcunq; periculis corporalibus,ſicut pericula corporalia in litera deſcribuntur. Burg. contendens expoſitionem beati Aug.fore non myſticam, ſed literalem,quod tamen puto de mente Aug.non fuiſſe. Nam ſecundũ eundem beatum Aug.ſupra allegatum. ſæpe ille eſt ſenſus literalis primus,quem voces,vel res ſine abſurditate ſignificãt. Omnis alius autem myſticus meretur dici. Nunc autem redemptio Chriſti ad pericula corporalia,de quibus hic pſal.dicit,non ſe extendit principaliter,& Chriſtus etiam ſibi chariſſimos illis periculis,& ad ea ſuſtinẽdum animauit di.Nolite timere eos,qui occidũt corpus,&c. voluit enim ſuos charos his periculis exerceri,vt probat Apoſt. in ſiti,frigore,& nuditate. Ipſe etiam Apoſtolus gloriatur ſe huiuſmodi periculis expoſitum,concludens:periculis in falſis fratribus,&c. Redẽptio igitur per Chriſtũ facta principaliter reſpicit ſpiritualia,de quibus beatus Aug.hunc pſalmũ exponit,& hoc eſt myſticè transferre corporalia ad ſpiritualia circa illum paſſum:Qui deſcendũt mare in nauibus,&c. Cum poſtillator dicit,quod mare diſtat à centro æqualiter,& per conſequens inferius dr̃, ad quod hic dicitur fieri deſcenſus. Burg.dicit illud manifeſtè falſum. Et ratio ſua eſt, quia ſic aqua maris totam terram cooperiret. Ibi dico.ꝙ Burg.non attendit ad legem poſitam aquis,ne tranſirent fines ſuos, Pro.8.ad quam legem poſtil. reſpexit. Et cum Burg.ſubſumit: Si poſtil.vult hoc intelligere de terra diſcooperta,tunc nõ ſequitur, quod mare ſit inferius terra,ſed potius oppoſitum. Ad quod dico,quod bene ſequitur in reſpectu quò ad nos,quia ſicut terra eſt ſub pedibus noſtris,ita & mare,ſed quò ad naturã eſt aqua ſuper terram, quia cõtinet terrã in ſui concauitate,præterquam ex ea parte, qua Deus voluit, vt appareat arida. Quomodo autem fuit factum,vide in correctorio Gen.v.

GLO. ORD. ▪ Canticum pſalmi ipſi Dauid.

Prov. pſal. 56.&59. a *Can. pſal. Aug.* Ex poſtremis partibus duorum,quorũ diuerſi ſunt tituli hic cõponitur. Vnde ſciẽdum eſt titulos,qui de hiſtoria poni videntur, ſecũdum prophetiam phetiã debere accipi, & vtrũq; illũ pſalmũ ad vnum concurrere: nõ ſuperficie hiſtoriæ,ſed altitudine prophetię,copulatis partib᷒ vtriuſq; in iſto,cuius titulus neutri illorum ſimilis eſt, niſi ꝙ hic etiã eſt ipſi Dauid.

A Et hoc ideo,quoniã multis partibus,multiſq; modis olim Deus locutus eſt patribus in prophetis,tandem locutus eſt in filio,quem miſit,vt complerentur eloquia prophetarum. *Caſ.* Hic plura,eadẽq; ſupra Quæ aliter ſunt,parũ differunt,vt Chriſtum Deum,& hominem credamus. Mirabiliter q̃ in diuerſis dicta ſunt, in vnã veniunt conuenientiam,vt diuerſi ſapores condiantur in paſtũ animæ,vnde adhuc licet cantoribus multa compingere,ſicut de Dauid legit̃ in Paral. diuerſis partibus pſalmorũ adunatis ante arcã laudes Dei cantaſſe,& bene iungũtur,q̃ nullatenus repugnãt. *Aug.* Ex poſtremis nanq; partibus duorum p̃cedentium pſalmorum 56 & 59.quorum diuerſi ſunt tituli,hic pſal. cõponitur. Nam poſtrema pars 56.pſal.prima pars eſt huius pſal. vſq; ad illũ verſum,vbi dr̃: Et ſuper omnem terram gloria tua. Inde vſq; ad finem poſtrema pars eſt 56.pſa. *Ca.* In primo agitur de fuga Dauid. In ſecundo de victoria & fortitudine eiuſdẽ: hic verò de alio agitur. de Chriſti.ſ.humilitate ſecundum hominem,& altitudine ſecundũ Deum, quod & tituli oſtendit mutatio. Et eſt ſenſus tituli: Cãticum iſtud pſalmi. Canticũ,quia agit de mẽtis iucunditate. Et pſalmi, quia monet ad bona opera, attribuitur ipſi Dauid.i. Chriſto. *Caſ.* Verba de duobus pſalmis ad alium intellectum ducuntur,quod oſtẽdit mutatus titulus. Cãticũ ad diuinas res,pſalmus ad actuales operas.

Pſalmus CVII.

¶Ad laudes, quia peccatis non tardatur.

a PAratũ cor meũ Deus, a

¶Repetit. a ¶Et ideo. ¶In me & in meis.

paratũ cor meũ:cãn b

a ¶Cum ſpirituali cantico ſemper iungi debent opera. b ¶Reſurrectionis,ideſt conſideratione glorioſæ reſurrectionis. c ¶Vt hoc fiat, Exur. ¶Hoc pater ad filium,vel filius ad corpus.

tabo,& pſallã in gloria mea. Exur c d e

a ¶Ad morum probitatem. ¶Supra: Exurge gloria mea,ſed & ibi ad hoc dicitur: Exurge pſalterium &c.vt in ea cantaretur & pſalleretur. b ¶Ad paſſionem. c ¶Filius reſpondet patri.

ge pſalterium & cithara:exurgam f

a ¶Dominicæ diei. b ¶Et tunc.

diluculò. Confitebor tibi in popu g h

¶Pſalmum dicam.

lis domine, & pſallam tibi in na-

a ¶Aug. Ibi magnificata eſt vſque ad cælos. ſcilicet vt magna ſit etiã in cęlis,quæ [illegible]

¶Et merito.

tionibus. Quia magna eſt ſuper i

a ¶E[illegible] angeli beneficijs [illegible]

cælos miſericordia tua, & vſque k

a ¶Apoſtolicas ¶Quas compleuerunt populos. b ¶Caſ. Cui [illegible] habent cęli, iure ſuper [illegible] exaltari.

ad nubes veritas tua. Exaltare ſu- l

a ¶Verbum. b ¶[illegible] vſq; ad nubes, [illegible] gloria ſuper omnem terram exaltata eſt.

per cælos Deus. & ſuper omnem

b terram gloria tua, vt liberentur m

a ¶Chriſtus pro me [illegible] vnum [illegible] b ¶Per [illegible] propitiationem.

c dilecti tui. Saluum fac dextera

a ¶Omnem patris b ¶Quod non dubitam.

tua, & exaudi me: Deus locutus

a ¶In me ſancto [illegible] per ſanctum me per eum putaretur loqui [illegible] per prophetas & apoſtolos: vel prophetæ dicunt [illegible] Chriſto, quaſi ita orauit: Chriſtus & [illegible] quod orauit fiet,quia Deus locutus eſt & cætera.

d eſt † in ſancto ſuo. Exultabo,& diuidã Sichimam.& conuallẽ tabernaculorũ † dimetiar. Meus eſt Ga-

e laad,& meus eſt Manaſſes: & † E-

a ¶Aug Supra [illegible] fortes facit,cum ipſe Chriſtus nos ſuſcepit,vel cum nos [illegible] ſuſcipimus.

phraim ſuſceptio capitis mei.

GLO. ORDINAR. PSAL. CVII.

PAratum. *Caſſio.* Sextus pſal. de duabus naturis in Chriſto.

a *Paratum cor meum. Caſſi.* Primò Chriſtus gratias agit, quia ſuſcipiens paſſionem ſurrexit in gloriam. Secundo,quæ ſalus ſit facta omni terræ,ibi:Vt liberentur. B

b *Vt libe. Caſ.* Secunda pars, quæ ſalus ſit facta omni terræ ſuper quã gloria, hic etiam humilitas humanitatis, & potentia maieſtatis oſtenditur.

c *Saluum fac.* Vt liberentur in futuro, hic ſalua eos,ne cadãt. Vel,ſe petit ſaluari in reſurrectione,vt fideles liberentur,qui tali ſigno deitatem eius ſentẽrunt. Quaſi,vt cantem,& pſallam. Saluum me fac in reſurrectione dextera tua.i.per verbũ,qui eſt brachiũ patris, vt ſic liberẽtur dilecti tui. Ordo verborum conuerſus eſt Dicit.n.Saluum me fac,& exaudi,pro,exaudi,& ſaluũ me fac.

d *Exultabo. Aug.* Vel exaltabor,ſupra lætabor,hic vero exaltabor,quod ſatis conuenit, quia de exaltatione eſt lætitia. Et loquitur hic Chriſtus in perſona eccleſiæ.

e *Et Ephraim. Aug.* Ephraim meus eſt,ideſt mea eſt fructificatio,quæ eſt ſuſceptio capitis mei. Hæc fructificatio eſt ex eo, quod caput ſuſcepit me,vel ego caput *Ca.* Vel,Ephraim, id eſt fructificatio,eſt ſuſceptio capitis mei: quia dum ſpineam coronam caput meum ſuſcepit,vltra omnes fructificauit:totum enim Chriſtus lucratus eſt mundum.

a *Quis*

NIC. DE LY. PSAL. CVII.

¶ PAratum cor meum. *Huic pſal. præmittitur talis titulus in Heb. & in tranſlatione Hier. Canticum pſalmi Dauid. per hoc autem,quòd præmittitur, Canticum datur intelligi,quòd Dauid gratias agendo hunc pſal.percantabat,& ſic venit in per eum ſpiritus prophetiæ reuelans ea quæ in hoc pſal. ſunt deſcripta, ſicut de Eliſeo dicitur, Dumque caneret pſaltes,facta eſt ſuper eum manus domini,&c. De materia huius pſal.patet ex circuſtantia literæ, quod eſt gratiarum actio de reſtitutione regni Iſrael in ſtatum bonum, tempore Dauid victoria ſibi à Deo conceſſa de aduerſarijs,& potiſſimè de Idumæis quos redegit ſub tributo. Hoc etiam patet per titulum pſal. 59. qui pſal.conuenit cum iſto,non ſolum in ſententia, ſed etiam in verbis ab illo loco: Vt liberentur dilecti tui, &c. vſque ad finem. principium tamen differt hic,& ibi,quia pſal.ille incipit à planctu. eò quòd Dauid ibi plangit deiectionem regni Iſrael ante tempus ſuum. Iſte autem pſal.incipit à lætitiæ cantu ex victoria ipſi Dauid conceſſa. Et ſecundum hoc pſa. iſte in duas partes diuiditur,& primò ponitur hic exultatio,& ſecundò exultationis ratio,ibi: Vt liberentur. Circa primum ſciendum, ꝙ quando exultatio mentis in Deum ſecundum partem ſuperiorem animæ intenditur,fit quædam redundantia ad vires inferiores eam ſequentes ſuo modo:ſic autem fuit in Dauid, quando fecit iſtum pſal.& hoc eſt,quod dicit,* C *Diuiſio.*

a Paratum cor meum. *ideſt in parte ſuperiori. Paratum cor meum,in parte inferiori. Per cor enim,ex quo procedit ſenſus, & motus ad alias partes corporis, intelligitur anima, quæ eſt principium vitæ in corpore.*

b Cantabo,*ore.*

c Et pſallam,*mente ſecundum illud pſal.73. Cor meum & caro mea exultauerũt in Deum viuum.* *Pſal.73.*

d In gloriam. *Gloria eſt clara notitia cum laude. Dauid autem inter alios prophetas habuit valde claram notitiam, & prophetiam ſuam protulit per modum diuinæ laudis,vt dictum fuit in principio huius libri diffuſius, propter quod prophetia ſua bene vocatur hic gloria.*

e Exurge pſal.*quia Dauid pſal.ſuos cantabat voce propria,& [illegible] inſtrumentis.*

f Exurgam dilu. *Illa enim hora homines deuoti ſurgunt ad laudem Dei: vnde & angeli Deum laudantes dicuntur aſtra matutina, Iob 38.a. Cum me laudarent aſtra matutina,& iubilarent omnes filij Dei. & Gen.32.f. Angelus domini [illegible] cum Iacob dixit: Dimitte me.iam enim aſcendit aurora. [illegible] eſt hora [illegible] Deum,non [illegible], ſicut dictum fuit ibidem.* *Iob.38.f* *Gen.32.f*

g Confitebor tibi.*confeſſione laudis.*

h In populis domi.*præuidit enim in ſpiritu, quòd pſal.[illegible] forent in futuris generationibus decantãdi,ſicut videmus impletum in eccleſia.*

i Quia magna eſt ſu. *Quod enim aliquibus angelis de cœlo cadentibus,alij remanẽtes fuerũt confirmati, proceſſit ex miſericordia Dei.*

K Et vſque ad nubes veritas tua. *ideſt veritas iuſtitiæ tuæ, per quam angeli ſuperbientes ceciderunt in hoc aere caligino ſo, vbi generantur nubes: propter quod dicuntur aereæ poteſtates.* D

l Exaltare ſuper cœlos Deus & ſuper omnem terram. *per cœlum,& terram intelligitur omnis creatura, quam excellentia Dei excedit in infinitum.*

m Vt liberentur. *Hic incipit verſus in Heb. & in tranſla.Hieron.vbi Dauid reddit rationem ſuæ exultationis, quæ eſt reſtitutio regni Iſrael in melius, quam exprimit primò per modum petitionis à Deo, dicens, vt liberentur dilecti tui. Et exponatur iſta litera vſque ad finem pſal.ſicut ſupra expoſita eſt pſal.59.* †Ephrem *Sup 55.b*

MORALITER.

✻ a *Paratum cor meum.* Pſal. iſte ſecundum literalem ſenſum eſt exultatio Dauid pro ſtatu regni ſui meliorato. Moraliter autem poteſt exponi de bono prælato ſeculari, vel religioſo in domino gaudente de ſubditorum ſuorum melioratione. Et ſic dicit: Paratũ cor meum Deus.ad tibi fideliter ſeruiendum. Paratum cor meum. ad inducendum populum ad amorem tuum.

b *Cantabo.* corde.

c *Et pſallam.*ore.

d *In gloria mea.*ideſt de profectu populi mei. gloria patris eſt filius ſapiens. Exurge gloria mea. ideſt puritas meæ conſcientiæ. Gloria noſtra hæc eſt,teſtimonium conſcientiæ noſtræ. *Prou.13.a* *2.Cor.1.e*

e *Exurge pſal.*i.obſeruatio decem mandatorum.

f *Et cithara.* quæ eſt triangularis figuræ: propter quod ſignificat fidem trinitatis.

f *Exurgam dilu.*i.velociter ad iſta & animo promoto.

g *Confite.tibi in popu.do.*eos ad tuam laudem inducendo.

i *Quia ma.eſt ſu.cę.mi.tua.*nam ibi maximè relucet in beatis.

k *Et vſq; ad nu. ve tua.* i.tua iuſtitia, quæ exercetur in dæmonibus in aere caliginoſo habitantibus,vbi ſunt nubes.

l *Exaltare ſuper cœlos Deus.*per angelos & terrenam potẽtiam,quæ eſt in principibus terrenis,& prælatis,adducens homines ad gloriã, ideo ſubditur,

m *Vt liberentur di.tu.*Reſiduum exponatur ſicut ſupra pſa. Vt quid Deus repuliſti.

VNiVERSIDAD DE SALAMANCA GREDOS.USAL.ES

a *Quis deducet me.* Caſ. Sicut homo, quærit Chriſtus, vt reſpondeat: negat hoc ab homine poſſe fieri. Ciuitas, infernus quē nul'us poterat aperire. Idumæa, gentes quibus poſt reſurrectionem innotuit: hæc à ſola deitate poterant fieri.
b *Repulisti nos, & non exi.* Caſ. Pluraliter dicit nos, quia hic Chriſtus cum membris patitur, ſupra, ſingulariter dicendo, deducet me. Horum omnium expoſitiones require in 59. pſalmo.

In pſal. 117. Paratum cor meum. vbi dicitur in poſtil. in gloria mea. Gloria eſt clara notitia.

ADDITIO I.

¶ Quòd prophetia Dauid inter alias propriè dicatur gloria ratione inducta per poſtil. hoc facit pro opinione Aug. dicentis, quod omnium pſal. fuit autor ipſe Dauid. Si n. Aſaph, & filij Core, & alij eſſent autores pſal. ſibi intitulatorum, pari ratione cuiuſlibet eorum prophetiæ ſeu pſal. gloria deberent dici, quia eodem modo claram notitiam per modum diuinæ laudis in ſuis pſa. miſteria diuina tradiderūt, vt dictum fuit in additione ſuper prologum Pſalterij, & in quibuſdam aliis additionibus.

Iuda † rex meus, Moab lebes † ſpei meæ. In Idumæam extendam calceamētum meum: mihi † alienigenæ amici facti ſunt. Quis deducet me in ciuitatem munitam, † quis deducet me vſque in Idumæam?
Nonne tu Deus qui repuliſti nos, & non † exibis Deus in virtutibus noſtris? † Da nobis auxilium de tribulatione, † quia vana ſalus hominis. In Deo faciemus virtutē, & ipſe ad nihilum deducet inimicos noſtros.

In eo. pſal. vbi dicitur in poſtil. Quia magna eſt ſuper cœlos mi. tua.

ADDITIO II.

¶ Similia verba ponuntur pſal. 35. vbi dicitur: Domine in cęlo miſericordia tua, & veritas tua vſq; ad nubes, q̄ quidem verba fuerunt in additione ſuper prædictum pſal. expoſita: vide ibi: Nec obſtat, quod in hoc loco dicit: Magna eſt ſuper cęlos Deus miſericordia tua, & ibi dicit: Domine in cęlo miſericordia tua: quia quod dicitur hic: Magna eſt ſuper cęlos, refertur ad hoc, quod miſericordia excedit merita beatorum. Quod autem ibi dicitur: In cęlo miſericordia tua, refertur ad beatos, qui in regno cœlorum exiſtentes miſericordiam perfectè conſequuntur, ſicut legitur apud Matt.

REPLICA.

In pſal. Paratum cor meum Deus. Circa illum paſſum. Quia magna eſt ſuper cœlos miſericordia tua. Burgen. facit applicationes non neceſſarias. De quo vide circa pſal. Dixit iniuſtus.

GLO. ORDIN.

a *In finem pſal.* Aug. Prophetia de Chriſto, hic eſſe oſtenditur in Actibus apoſtolorum: vbi de Iuda prophetatum hoc eſſe dicitur: Et epiſcopatum eius accipiat alter. de quo ſolo non omnia, quæ hic dicuntur, poſſunt accipi: ſed de toto genere inimicorum Chriſti, ingratorūq; Iudæorum. Vt enim Petrus typum eccleſiæ, ita Iudas perſonam inimicorū portat, quibus congruent, & quæ de Iuda expreſſa ſunt, vt illud: & epiſcopatum eius accipiat alter. Caſ. Quintus eorum, qui latius de paſſione agunt.

GLO. ORDINAR. PSAL. CVIII.

b Deus laudem. Caſſi. Monet Iudæ malitiam declinare, & Chriſti humilitatem imitari. Tripertitus eſt pſal. Primò, incipiens à prece increpat Iudæos, qui reddunt mala pro bonis. Secundò, prophetat, quæ mali recipient pro impietate, ibi: Conſtitue ſuper eum. tertiò, precatur, vt reſurrectionem conſequatur, & inimici dedecus, ibi: Et tu domine. Chriſtus ergo ſecundum quod homo orans ad patrem ait.
c *Quia os peccatoris.* Caſſiod. Decora diuerſitas: quia iniqui non tacent vituperium.
d *Gratis.* Aug. Sicut pijs per ſe placet æquitas, ſic impijs iniqtas.
e *Pro eo, vt me.* Aug. Plus nocent, in membris detrahentes Chriſto, quia animas credituram interficiūt, quàm qui carnem eius mox reſurrecturam peremerunt.

oraſſe, & potiſſimè imminente ſua paſſione. Et ſecundum hoc pſal. iſte diuiditur in tres partes, quia primò ponitur orationis Chriſti inchoatio, ſecundò ad hoc adducitur ratio, ibi: Quia os peccatoris, & tertiò ſubditur orationis inchoatæ conſummatio, ibi: Et tu domine. Circa primum dicitur in perſona Chriſti.

In finem pſalmus Dauid CVIII.

Deus † laudem meam ne tacueris, quia os peccatoris, & os doloſi ſuper me apertum eſt. Locuti ſunt aduerſum me lingua doloſa, & ſermonibus odij circundederunt me: & expugnauerunt me gratis. † Pro eo, vt me di-

a Deus, ſ. pater, quem Chriſtus homo legitur frequenter Deum ſuum vocaſſe. Eli Eli lama ſabathani, quod interpretatur: Deus meus, Deus meus quare dereliquiſti me.
b Laudem meam ne tacueris. Ideſt orationem meam ad te directam. In omni enim oratione debita laudatur Deus, non diſſimules, nec differas exaudire.
c Quia os peccatoris. Hic conſequenter adducitur ratio, vt ſua oratio fiat citò exaudibilis, & accipitur ex doloſitate ſuæ traditionis imminentis: vbi primò deſcribitur proditorum culpa, & ſecundò pœna, ibi: Fiant dies. Proditores autem fuerunt Iudæi ementes, & Iudas venditor, & culpam vtrorunque ſimul deſcribit, ſicut verba ementis, & vendentis ſimul concurrunt, & quātum ad hoc dicit: Quia os peccatoris. ſ. cœtus ſacerdotum, qui primò habuerunt notitiam de Chriſto, q̄ eſſet à Deo miſſus, ſecūdum quod dictum fuit ſuper illud Matt. Agricolæ autem videntes filium, dixerunt: Hic eſt hæres. Sed quia Chriſtus cœpit reprehendere eorum vitia, & habere gratiam coram communi populo. Iſta cognitio de Chriſto fuit in eis obſcurata inuidia & odio contra Chriſtum: quæ obſcuritas magis aggrauabat, quàm alleuiabat peccatum: & ideo cœtus ſacerdotum dicitur os peccatoris.
d Et os do.i. Iudæ proditoris, qui ſciens principes ſacerdotum cōgregatos ad tractandum de morte Chriſti, acceſſit ad eos tractans cum eis de eius venditione.
e Lo. ſunt ad. ſ. Iudæi & Iudas ſimul tractando de traditione mea. Iſt quantum ad Iudæos ſingulariter, verbis doloſis quærentes eum capere in ſermone, di. Magiſter ſcimus quia verax es, & c. hoc dicebant doloſè, vt facilius poſſent eum capere, vt habetur ibidem. Item Ioh. 8. proponentes quæſtionem de muliere deprehenſa in adulterio, vt ſi diceret eam dimittendam, argueret eum legis tranſgreſſorem: ſi lapidandam, dicerent eum crudelem, & ſic redderēt eum populo odibilē, vt plenius dictū fuit ibidē.
f Et ſer. o. dicentes ei ex odio. Samaritanus es, & dæmonium habes. & dicentes de eo: Non eſt hic homo à Deo, qui ſabbathum non cuſtodit.
g Et expu. me gra. Vnde dixit eis. Multa bona opera oſtendi vobis ex patre meo, propter quod eorum opus vultis, me occidere? & in tota paſſione ſua expugnauerunt eum gratis, i. ſine cauſa.
b Pro eo, i. pro bono, quod eis feci, vnde me diligere deberent.

NIC. DE LY. PSAL. CVIII.

Deus lau. me. Huic pſal. præmittitur talis titulus in Hebr. Ad victoriam Dauid pſal. Et in tranſlatione Hier. Pro victoria Dauid canticum. Et patet ſententia ex ſupradictis pſal. 4. & 12. De materia verò huius pſal. dicit beatus Petrus Act. 1. quòd litera huius intelligitur de paſſione Chriſti ſpecialiter quantum ad hoc, q̄ fuit traditus à Iuda proditorè: qui motus fuit ad hoc auaritia & Iudæi ex inuidia. Vnde dicit in Act. In diebus illis exurgens Petrus in medio fratrum dixit: Viri fratres, oportet impleri ſcripturam, quam prædixit ſpiritus ſanctus per os Dauid de Iuda, qui fuit dux eorum, qui comprehenderunt Ieſum. & ſubditur poſtea: Scriptum eſt enim in libro pſal. Fiat commoratio eorum deſerta, & non ſit, qui habitet in ea, & epiſcopatum eius accipiat alter. Prima verò pars huius verbi habetur ſupra pſal. 68. & ſecunda in hoc pſal. tamen beatus Petrus coniunxit vtranque ſcripturam, quia vterque pſal. loquitur de Chriſti paſſione. Et prima pars exprimit pœnam Iudæorum pro Chriſti morte: quia fuerunt captiuati per Romanos, & terra eorum deſtructa. Secunda verò pars exprimit ſubſtitutionem Matthiæ, loco Iudæ. Ad proditionem verò Chriſti concurrerunt iſti. ſ. Iudas vendendo, & Iudæi emendo, vt deſcribunt quatuor euangeliſtæ. Igitur ſecundum hoc Dauid in hoc pſal. loquitur in perſona Chriſti hominis, qui frequenter legitur Deum patrē oraſſe

MORALIT.

a *Deus laudem.* Pſalmum iſtum exponunt Iudæi, vt ſit eorum oratio pro ſua liberatione de captiuitate moderna, qua diſperſi ſunt per orbem in abiectione magna. ſed ſicut oſtendi in expoſitione literali, non poteſt ſic exponi, ſed de Chriſti paſſione, in qua orauit pro ſe, & ſuo myſtico corpore, & ſic expoſui: nec occurrit mihi alia expoſitio ſpiritualis conueniens hic ponenda.

a *Et poſuerunt aduerſum me mala pro bonis.* Aug. Sex differentiæ ſunt. Reddere bona pro malis, non reddere mala pro malis: hæc duo bonorum ſunt, & prius melius. Non reddere bona pro bonis, reddere mala pro bonis, hæc duo malorum, & poſterius deterius. Reddere bona pro bonis, mala pro malis, hæc duo mediorū: prius propinquū bonis, quod Chriſtus non arguit, ſed plus oportere dicit, quia & Ethnici hoc faciunt: poſterius propinquum malis, conuenit tamen etiam bonis. Vnde & lex modum vltionis ſtatuit: Oculum pro oculo, quæ (ſi dici poteſt) iniuſtorum iniuſtitia eſt: nō quia iniqua eſt vltio, quam lex ſtatuit, ſed quia vitioſa eſt libido vlciſcendi: magiſq; ad iudicem pertinet hoc inter homines decernere, quàm bonū hominem ſibi expetere: hic enim redderet malum pro malo, iudex verò nō, ſed dilectione iuſtitiæ iuſtū pro iniuſto, quod eſt bonum pro malo quod & Deus iudex facit. Caſſ. Tribus modis omne peccatum contrahitur. Primus gradus, non reddere bona pro bonis. Secundus, reddere mala pro malis. Extremus, mala pro bonis: hoc deterius Iudæi elegerunt. Cōtra hæc eſt dare bona pro bonis. Secundum non reddere mala pro malis, perfectum bona pro malis, quod Chriſtus orans pro Iudæis fecit.
b *Conſtitue ſuper eum peccatorem.* Aug. Secūda pars, vbi incipit prophetare, quæ pro impietate recipiant. Aug. Supra de pluribus, nunc, quo digni ſunt prænuncians de vno dicit, intendens in eum. i. Iudam, qui ſe. i. Chriſtum tabulus tradidit, de quibus ante loquebatur: Conſtitue &c. Nutantes transferantur. Aug. Caſſ. Vel de populo Iudæorū poſſunt hæc omnia accipi. Hæc eadem namque congruunt Iudæis, quorum perſonam Iudas geſſit. Conſtitue ſuper eum peccatorem. Sicut de Iuda, ita de eis.
c *Cum iudicatur, exeat condemnatus.* Quia in nequitia permanentes theſaurizant ſibi iram. Oratio in peccatum, quia non ſit per mediatorem. Dies pauci. ſecundùm regnum, quod poſt non diu ſtetit. Epiſcopatum. i. Chriſtum (qui ad eos miſſus) accepit populus gentium. Filij or. amiſſo quaſi patre regnū, vel patre Deo. Vxor. i. plebs. Vidua, amiſſo regno. Transferātur, vt in captiuitate factum eſt. Mendicent, ſub regibus gētium. Omnem ſubſtantiam eius. i. vitam, ſingula peccata puniens, debita eorum non dimittuntur, quia in ſolo Chriſto dimittuntur. Et alieni. i. diaboli, & angeli eius. Diripiant alieni labores eius, quia non theſaurizant in cœlo. Et non ſit il. &c. i. adiutor non eſt ei, cui Chriſtus deeſt. Nec ſit qui miſ. non dico ad temporalia habenda, ſed æterna. Fiāt nati eius in inte. ſempiternum. Ideo quia manſerunt in gen. vna, ideſt quia non regenerati fuerunt. Et non deleatur no. i Ieruſalem terrenæ, quæ ſeruit cum filiis ſuis, quæ prophetas interfecit. Et diſpereat de terra viuētium. i. eccleſia. Memoria eorū. quia cū eſſent rami naturales, fracti ſunt. Pro eo quòd non eſt re. pœnitendo. Facere miſericordiam, ſupra membra Chriſti.
d *Et oratio eius fiat in peccatum.* Aug. Ne putetur ab imminente damnatione liberari oratione, quam inter apoſtolos dicerat: oratio, inquit, fiat in peccatum, quia non per Chriſtum, quem non vult ſequi, ſed perſequi. Aug. Quando autem Iudas ita orare potuit, vt oratio eius fieret in peccatum, quæri poteſt: Credo antequam Dominum traderet, & cum de illo iā cogitaret tradendo: nō enim iam poterat orare per Chriſtū. Oratio, quia nō eſt iuſta oratio, niſi per Chriſtum, & non ſolùm non delet peccatum, ſed fit in peccatum.
e *Et epiſcopatum eius accipiat alter.* Caſſ. Hic primum in veteri teſtamēto nomen epiſcopatus inuenitur. Accipiat al. Aug. Loco eius ſubſtitutus eſt Matthias, vt legit in Actibus apoſtolorū.
f *Fiant filij eius orphani. & vxor eius vidua. Nutantes transferantur filij eius.* Aug. Vique mortuo ipſo & filij eius orphani, & vxor eius vidua fuit. Eſt cura mortuis de ſuis, vt de diuite legitur, quos viuere ſciūt, quia nec in locis pœnarum vident eos, vbi dies ſine fratribus erat, nec in requie beatorum, vbi Abrahā & Lazarū, quamuis longè agnoſcebat. Non tñ ideo conſequēs eſt eos ſcire quæ circa charos illorū aguntur hic, vel læta, vel triſtia. Si ergo hoc ſentiunt mortui, cumulus eſt malorum: ſi non ſentiunt, formido eſt viuorum: poſſunt enim timere, ne pro peccatis ſuis, vel parentum ſimilia eis contingant.
g *Scrutetur fœ. om. ſub. eius.* Aug. Quomodo hoc totū vxori eius, & filiis contigerit, indicat, ſcrutetur. Sed quomodo habuit ſubſtantiā, qui cū apoſtolis dūm ſequebatur. Oīa autem quę habuit, ita vxori & filiis dimiſit, vt adhuc cor illis habuerit, nec vinculum cupiditatis abruperit, & putabat dūm falli, quoniam ea, quæ mittebantur, de loculis auferebat.

ligerent, detrahēbant mihi: ego autem orabam. Et poſuerunt aduerſum me mala pro bonis, & odium pro dilectione mea. Conſtitue ſuper eū peccatorem, & diabolus ſtet à dextris eius. Cùm iudicatur, exeat condemnatus: & oratio eius fiat in peccatum. † Fiant dies eius pauci, & † epiſcopatum eius accipiat alter. † Fiant filij eius orphani, & vxor eius vidua. † Nutantes transferantur filij eius, & mendicent: & eiiciantur de habitationibus ſuis. † Scrutetur fœnerator omnem ſubſtantiam eius, & diripiant alieni la-

NICO. DE LYRA.

¶ a Detrahebant mihi. *Dicentes de me. In Beelzebub principe dæmoniorum eijcit dæmonia. Et Matth. Ecce homo vorax. & potator vini publicanorum, & peccatorum amicus.*
b Ego autem orabam. *Vnde de eo dicitur, quòd erat pernoctans in oratione Dei.*
c Et poſuerunt aduerſum me mala pro bonis. *Reddentes verba iniurioſa: detractiones, & perſecutiones pro bonis, quæ feci inter eos, docendo, ſanitates conferendo, ſicut patet in euangelio.*
d Et odium pro dilectione mea. *Quia ex dilectione magna erga populum Iudaicum operabatur ſalutem in medio terræ, propter quod dicebat: Quoties volui congregare filios tuos, quemadmodum gallina congregat pullos ſuos ſub alas, & pro iſta dilectione concepit populus Iudaicus maximum odium contra Chriſtum.*
e Conſtitue ſuper eum. *Ideſt conſtitues.*
f Peccatorem. i. Caiphā, *qui erat pontifex anni illius, qui dicitur hic peccator, eò quòd vltimatum conſilium dedit de morte Chriſti.*
g Et diabolus ſtet à dextris eius. *Id eſt ſtabit, quia ad hoc à diabolo excitabatur principaliter: quia cum eſſet tunc pontifex, poterat alios ad ſuam ſententiam inclinare.*
h Cùm iudicatur. *Iſtud ad Iudam ſpecialiter refertur, cuius iudicium à Chriſto fuit prolatum in cœna, cum dixit de Iuda: Væ homini illi per quem filius hominis tradetur, & c. Eſt autem væ, comminatio pœnæ æternæ.*
i Exeat condemnatus. *Quia poſt verba prædicta Chriſtus dedit Iudæ panem intinctum, quo accepto introiuit in eum Sathanas, ad amplius eum poſſidendum, & exiuit continuò de ſocietate Chriſti, & Apoſtolorum, & iuit ad perficiendum proditionem ſuam, accipiendo cohortem à pontificibus, & Phariſæis miniſtros, vt traderet in manibus eorum Ieſum, ideo ſubditur:*
k Et oratio eius fiat in peccatum. *Hic accipitur oratio pro ratione oris, ſecundum interpretationem nominis, oratio dicitur oris ratio, & hæc oratio non fuit directa ad Deum, ſed ad principes Iudæorum, vt traderent ſibi ſocietatem armatorum.*
l Fiant dies eius pauci. *Hic conſequenter ponitur prædictæ culpæ debita pœna, & primò ipſius Iudæ ſpecialiter. ſecundò populi Iudaici generaliter ibi: Nutantes. Circa primum dicitur: Fiant dies eius pauci, quia citò ſuſpendit ſeipſum, poſtquam tradiderat Chriſtum.*
m Et epiſcopatum eius. *Id eſt apoſtolatum. vnde & epiſcopi in eccleſia ſunt ſucceſſores Apoſtolorum, vt habetur in decretis diſtin. 21. c. in nouo teſtamento.*
n Accipiat alter. i. beatus Matthias, *qui loco eius fuit electus.*
o Fiant filij eius orphani, & vxor eius vidua. *ſ. ipſius Iudæ, pro quibus ſuſtentādis fur erat, & loculos habēs tradendo vxori, & filij. eis, quæ dabantur pro egenis, vt dicit hic quidam doctor. Et ſatis concordat ei quod dicitur in Iohā. vbi cum dixiſſet Iudas de vnguento effuſo: Quare hoc vnguentum non venit. i. venditur trecentis denarijs, & datum eſt egenis? Et ſubdit Euangeliſta: Dixit autem hoc, non quia de egenis pertinebat ad eum, ſed quia fur erat, & loculos habens, &c.*
p Nutantes transferantur filij eius. *Hic conſequenter ponitur pœna populi Iudaici generaliter, qui in pœnam mortis Chriſti per Romanos fuit captiuatus, & diſperſus, & primò deſcribitur hæc pœna, ſecundò recolitur cauſa, ibi: Pro eo, quod non eſt recordatus, & c. Circa primum dicitur:* Nutantes transferantur filij eius. i. *Iudaici populi.*
q Et mendicent. *Omnibus bonis ſuis ſpoliati.*
r Et eiician. de habitationibus ſuis. *Quia de tota Iudæa fuerunt eiecti.*
s Scrutetur fœnerator omnem ſubſtantiam eius. *In tranſlatio. Hieron. ponitur exactor, & iſte fuit Titus, qui præcepit omnem ſubſtantiam Iudæorum diligenter inquiri, & auferri. ideo ſubditur:*
t Et diripiant alieni labores eius. i. *diuitias eorum laboribus acquiſitas.*

VNiVERSiDAD DE SALAMANCA GREDOS.USAL.ES

a *Adiutor. Caſſiodorus.* Quia & boni tentantur: ſed habent
E Deum adiutorem.

Vbi ſupra. b *Pupil.Caſſ.* Quaſi puſilli. vnde & pupilla oculi, quaſi parua.

Vbi ſuprà. c *In memoriam redeat. Aug.* Et peccata patrum eis redduntur, qui à malis eorũ non diſcedunt: ſed non eis, qui mutati ſunt in Chriſto, qui iam non ſunt filij iniquorum. Si ergo Iudas teneret adoptionem, quam acceperat, non pertineret ad eum, vel ſua præterita, vel patrum iniquitas: ſed quia rediit ad mala vetuſti generis, redit iniquitas patrum in conſpectu Domini, vt in eo puniretur.

d *Contra Dominum ſemper. Aug.* Id eſt in conſpectu Domini, quod & alij ſic tranſtulerunt. †altera

e *Et perſecutus eſt hominem. Aug.* Pauperes inſequi ſola ſæuitia eſt, alij pro diuitiis, vel honoribus interdum huiuſmodi patiuntur.

f *Et compunctum corde mortificare. Aug.* Compunctus corde non ſolet dici, niſi qui ſtimulis peccatorum pũctus eſt in dolore pœnitendi. Sed quia & hi tales, ſunt membra Chriſti, ideo & eum, quẽ crucifixerunt, Iudæi perſecuti ſunt in membris. †Sint corã domino

g *Maledictionem. Aug.* Peccata modo delectant, ſed dicuntur maledictio: quia tormenta parant.

h *Quo operitur.* Videtur dicere hic qđ ſuprà. Induit maledictionẽ ſicut veſtimentum. Sed differt, quia ſupra veſtimentũ, quo induitur vt tunica, hic quo operitur, vt pallio, qđ eſt in conſpectu hominũ de iniquitate gloriari. Zona præcinguntur homines, vt ad operandum ſint aptiores, non impediti ſinibus veſtium. Zona ergo cingitur, qui non repente facit malum, ſed diſpoſitum aggreditur, & ita diſcit mala facere, vt ſemper ſit paratus, vnde hic ait ſemper præcingitur.

F i *Apud Dominum. Auguſt.* Specialiter Chriſto detrahunt, qui dicunt non eſſe ex patre, vel minorem patre.

K *Mala. Aug.* Dicentes non potuiſſe ſurgere cùm vellet.

l *Et tu Do. Caſſ.* Tertia pars vbi precatur, vt liberatus reſurrectionem conſequatur: quia inimici dedecus.

m *Fac mecum. Aug.* i. operare, vt ego in vaſa miſericordiæ. Vel: Fac mecum. i. adiuua me ſecundum hominem.

n *Propter nomen tuũ. Aug.* Nullis enim operũ meritis præcedentibus in tantam celſitudinem ſubuecta eſt humana natura, vt totum ſimul verbum, & caro, hoc eſt Deus, & homo vnigenitus filius diceretur: hoc autem factum eſt, vt ab illo, qui creauerat, per id, qđ perierat, quæreretur: vnde hic ſequitur: quia ſuauis eſt miſericordia tua. † miſericordiam

o *Quia egenus & pauper ego ſum. Auguſt.* Egeſtas, & paupertas Chriſti eſt infirmitas, ex qua crucifixus eſt.

p *Sicut vmb. cum declinat, abl. ſum. Caſſ.* Sicut ex vmbra declinãte fit nox, ſic ex mortali carne fit mors. †quoniam

a *Immutata*

a ¶Aug. Ad tuendam eius poſteritatem. Vnde addit: nec ſit qui mi. pu. Sed quia poſſent ſine adiutore & tutore filij, licet in ærumnis creſcere, & genus propagationis ſeruare, addit: Fiãt na. eius &c. ſpem poſteritatis tollit.

a bores eius. Nõ ſit illi adiutor, nec ſit a b
b qui misereat̃ pupillis eius. † Fiát na- c

a ¶Aug. Quaſi quod de ea generatum eſt, non generet, & cito tranſeat.

ti eius in interitum: in generatione
c †vna deleatur nomẽ eius. †In memo d e

a ¶Aug. Vnde verè dicitur: Reddam peccata patrum in filios. Quod vero per Ezechielem dicitur: Filius non portabit iniquitatem patris &c. de conuerſis ad Deum intelligendum eſt.

riã redeat iniquitas patrũ eius ĩ cõ-
ſpectu domini, & peccatum matris

¶Pater eius & mater, non vt domino aduerſentur, ſed vt Deus mala merita eorum non obliuiſcatur in iſto.

d eius non deleatur. †Fiant cõtra dñm f
ſemper, & diſpereat de terra memo g

a ¶Parentum eius deleta propagine.

ria eorum, pro eo ꝙ non eſt recor- h

¶Iudas.

e datus facere miſericordiam. Et per- i k

¶Chriſtum.

ſecutus eſt hominẽ inopem & men l

a ¶Id eſt vt mortificaret.

f dicum, & cõpunctum corde †mor- m n

¶Aug. Iudas furando de loculis & dominum vẽdendo. Iudæi dicendo: Sanguis eius ſuper nos &c.

g tificare: & dilexit maledictionẽ, & ve o p

a ¶Sicut quando maledixerunt cæco illuminato, dicens: Tu diſcipulus eius es.

niet ei: & noluit benedictionem, †& q r

a ¶Ad gentes. b ¶Iudas vel populus.

elõgabitur ab eo. Et induit maledi- s

a ¶Deprauatum corpus. ¶Aug. Foris in corpore, intus in anima incidens in eius iudicia, qui corpus & animam perdit in gehenna.

ctionẽ ſicut veſtimentũ, & intrauit

a ¶Deprauata anima. b ¶Quia modo delectat eos male facere, vel fortaſſe fortes ſe putant, quia licet impune modo male facere.

ſicut aqua ĩ iteriora ei⁹, & ſicut oleũ

a ¶Deprauatione. b ¶Iudæ vel populo.

in oſſibus eius. Fiat ei ſicut veſtimẽ- t
h tum, quo operitur: & ſicut zona, qua u

a ¶Non dixit merces ſed opus, patet enim quod veſtimento, aqua, oleo, zona, opera deſcribit, quibus æterna maledictio comparatur. b ¶Pluraliter nõ vnus Iudas eſt, ſed multi qui detrahunt.

ſemper præcingitur. Hoc opus †eo- x

a ¶Dicentes non eſſe eum quem lex Domini & prophetæ prænunciauerunt.

i rum, qui detrahũt mihi apud dñm: y
k & qui loquũtur mala aduerſus ani- z

a ¶Iſti ita. ¶Nota Et: quaſi, quia ego Et. b ¶Geminatio notat affectum orandi.

l m mam meam. Et tu Dñe Dñe fac a b

a ¶Quia eadem ſunt opera patris & filij. b ¶Non merito. ¶Gratiam commendat.

n mecum propter † nomen tuũ, quia c d

a ¶Quæris quod perierat per me. b ¶Ita fac mecum. ¶A paſſione.

ſuauis eſt miſericordia tua. Libera e
o me, † qa egenus & pauper ego ſum: f

a ¶Triſtis eſt anima mea. ¶Caſſ. Cor potuit cõturbari, vt caro crucifigi, in quibus vera natura hõis aperitur.

& cor meũ conturbatũ eſt intra me. g

a ¶Mortuus.

p Sicut vmbra cũ declinat, † ablatus h

a ¶Aug. Hoc in mẽbris. Vnde hoc apertius pluraliter dicit, ſicut locuſtæ. excuſſi ergo. i. fugati fideles à perſecutoribus, q ſunt multi vt locuſtæ, vel ſaliẽtes de loco ad locũ.

ſum: & excuſſus ſum ſicut locuſtæ. i

NIC. DE LYRA.

a Nõ ſit il. ad. *Quia nullus alius populus auſus fuit iuuare Iudaicum populũ cõtra Romanos, imò & Agrippa rex, qui erat Iudæus noluit eos iuuare: ſed magis coniunxit ſe Romanis, vt refert Ioſeph. lib. de Iudaico bello.* *Ioſeph. de bello Iud.*

b Nec ſit qui miſereatur pupillis eius. *Quia milites Romani ſine miſericordia eos partim occidebant, partim captiuabant, multipliciter affligentes. ideo ſubditur:*

c Fiant nati eius in interitum: in generatio. vna. *i. infrà tempus vnius generationis, quia quadrageſimoſecundo anno poſt paſſionem Chriſti debellauerunt eos Romani.*

d Deleatur nomen eius. *Quia illi qui remanſerunt de Iudæis, diſperſi ſunt per diuerſas partes orbis, ſubiecti gentibus alijs, ita quòd non faciunt per ſe populum habentem aliquam terram, ſeu dominium.* G

e In memoriam redeat iniquitas patrum. *Quia infrà 42. annos prædictos illi, qui tractauerunt de morte Chriſti, erant mortui, ſaltem pro maiori parte: ſed eorum iniquitas fuit ad memoriam reducta, quando in vindictam mortis Chriſti captiuitas fuit ſuper populum inducta.*

f Fiant contra Do. ſemper. *i. fient. quia illi, qui remanſerunt, pro maiori parte ſunt obſtinati in infidelitate, & ſic ſunt contra Dñm.*

g Et diſpereat de terra memoria eorum. *Quantum ad bonum, quia de eis non remanet niſi memoria ad malum eorum, ſecundum quod dicitur in Prou. Memoria iuſti cũ laudibus, & nomen impiorum putreſcet.*

h Pro eo quòd non eſt recordatus fa. &c. *Hic recolitur dictæ punitionis cauſa, cum dicitur:* Pro eo quòd non eſt rec. *& incipit hic verſus in Hebræo, & in tranſlat. Hieron.*

i Facere miſericordiam. *Minus dicit, & plus ſignificat, ſcilicet quòd populus Iudaicus fecit crudelitatem maximam in perſecutione Saluatoris. ideo ſubditur:*

K Et perſecutus eſt hominem. *i. Chriſtum de Virgine natum: eius enim deitatem perſequi non poterant.*

l Inopem & mendicum. *Chriſtus enim duxit vitam pauperem valde.*

m Et compunctum corde. *i. afflictum mente ex Iudæorum ingratitudine.*

n Mortificare. *Quia Pilato iudicante illum dimitti debere, noluerunt acquieſcere dicentes: Si hunc dimittis, non es amicus Cæſaris.*

o Et dilexit maledictionem. *Quæ imprecatur perſecutoribus innocentium, in multis locis.*

p Et veniet ei. *Quia perſecutionem atrociſſimam ſuſtinuit à Romanis.*

q Et noluit benedictionem. *Quæ in lege imprecabatur pro operibus miſericordiæ.*

r Et elongabitur ab eo. *Quia Romani non fuerunt miſerti populo Iudaico.*

s Et induit maledictionẽ ſicut veſtimentum. *Id eſt fuit circundatus maledictionibus, ſicut homo circundatur veſtimento. Et quia pœna huius maledictionis non tantùm tetigit Iudæos in exterioribus bonis, ſed etiã in interioribus corporis, & animæ. ideo ſubditur:* Et intrauit ſicut aqua in interiora eius. H

t Fiat ei ſicut veſtimentum quo operitur. *Patet ex dictis ſententia.*

u Et ſicut zona, qua ſemper præcingitur. *Quia fuerunt ligati, & ſic violenter tracti extra terram ſuam, & ſic captiuati. In fine huius maledictionis concludit Pſal. loquens in perſona Chriſti hominis.*

x Hoc opus eorum. *i. hæc pœna, quæ prædicta eſt pro opere malo reddita illis.*

y Qui detrahunt mihi apud Dominum. *id eſt Iudæis, qui multipliciter detraxerunt Chriſto, vt prædictum eſt.*

z Qui loquuntur mala aduer. ani. meam. *i. vitam meam. De cuius deſtructione inter ſe tractauerunt, vt prædictum eſt.*

a Et tu Domine. *Hic vltimò ponitur orationis Chriſti ſuperius inchoatæ conſummatio, dicentis ad patrem:* Et tu Domine. *i. Domine angelorum & hominum.*

b Fac mecum. *Scilicet miſericordiam, me reſuſcitando, & glorificando.*

c Propter nomen tuum. *i. vt nomen tuum glorificetur per meam exaltationem.*

d Quia ſuauis eſt miſericordia tua. *Sanãs omnes morbos, & vulnera.*

e Libera me. *A Iudæorum perſecutione.*

f Quia egenus, & pauper ego ſum. *Quia vt dictum eſt, duxit vitam valde pauperem.*

g Et cor meum cõturbatum eſt intra me. *Ex Iudæorum ingratitudine.*

h Sicut vmbra cum declinat, ablatus ſum. *De vita præſenti per mortem, & paſſionem meam.*

i Et excuſſus ſum ſicut locuſtæ. *i. tranſiens de loco ad locum fugiendo perſecutionem, vt patet in Matth. vbi dicitur, quòd propter perſecutionem Herodis fuit portatus in Aegyptum, & fugiens perſecutionem Iudæorum, abijt trans Iordanem, & aliàs propter eorum perſecutionem abijt in regionem iuxta deſertum in ciuitatem, quæ dicitur Ephrem.*

a Genua

a *Immutata eſt.* Immutata eſt ergo caro Chriſti, vt miſſo ſpiritu
A vngeret diſcipulos, qui ad eos non veniſſet, ſi Chriſtus nõ abiiſſet. Vnde ipſe ait: Niſi ego abiero paracl. non ve. &c. Et Euangeliſta ait: Nondum erat ſpiritus datus, quia Ieſus nondum fuit glorificatus.

b *Propter oleum. Aug.* Id eſt ſpiritualem gratiam, vnde Chriſtus dicitur:

c *Mouerunt capita ſua. Caſſ.* Furioſi commotione capitis eminantur. *Aug.* Mouerunt capita, quia viderunt pendere in cruce, ſed nondum quando caro immutata.

d *Adiuua me Domine Deus meus. Caſſ.* Rogat, vt homo, præſtat, vt Deus.

e *Manus tua hæc. Aug.* Chriſtus. Hæc manus, & eſt verbum apud Deum, & fecit eam, dum verbum caro factum eſt. Erat enim ſine tempore ſecũdum diuinitatem, & facta eſt in tempore ſecundum carnem.

f *Maledicent illi.* Vna eſt maledictio malorum: Deus cum benedicit, facit, quod dicit.

g *Sicut diploide confuſione ſua.* Alij interpretantur pro diploide, duplex pallium. i. confundantur intus, & foris. i. coram Deo, & hominibus.

h *Nimis.* Solet poni nimis, pro plus quam debet, ſed &, pro valde.

i *In ore meo. Aug.* Id eſt in communi, vel in corde.

K *Qui aſtitit à dextris pauperis.* Diabolus à dextris Iudæ, qui diuitias augere voluit vendito Chriſto. Sed Dominus à dextris pauperis, vt ipſe Dominus ſit diuitiæ pauperis. Aſtitit enim, non vt annos huius vitæ augeret, vel vt fortem, vel incolumen, vel diuitem faceret, ſed vt animam ſaluaret à perſequentibus.

a ¶Aug. Et hoc apertius in membris. i. fortes pane. i. Chriſto ſubtracto defecerũt: ſed ne penitus ſuccumbant, factum eſt quod ſequitur: & caro &c.

Genua mea infirmata ſunt à ieiunio, a

a ¶Aug. In melius, in gloriam immortalitatis, vt in morte deficientes, miſſo ſpiritu firmaret.

a b & caro mea † immutata eſt propter b c

a ¶Factus maledictum poſt mortem crucis.

oleum. Et ego factus ſum oppro- d

¶Tanquam furioſi.

c briũ illis: viderunt me, & mouerunt e

¶Totum caput & corpus.

d capita ſua. Adiuua me Domine De⁹ f

a ¶Non debitum operum.

meus: ſaluum me fac †propter miſe g

a ¶Hi ſ. pro quibus orauit, qui fuerant inter illuſores.

e ricordiam tuam. Et †ſciant, quia ma h
nus tua hæc, & tu Domine feciſti eã.

a ¶Neque inſultantes. b ¶Bonum. c ¶Putantes proficere contra me.

f Maledicent illi, & tu benedices, qui i k l

a ¶Cum exaltatus ero ſuper cœlos, & cœperit eſſe ſuper omnem terram gloria mea.

inſurgunt in me confundantur: ſer- m

a ¶Aug. Vel in dextera patris, vel in mẽbris lętantibus. b ¶Id eſt pudeat eos detraxiſſe mihi: Quod & in bono poteſt accipi, dum corriguntur.

uus autem tuus lętabitur. Induantur, n
tur, qui detrahunt mihi †pudore: & o

a ¶Duplici contritione contere eos do. de no.

g operiantur ſicut diploide confuſio-

a ¶In membris. b ¶Laudem. c ¶Valde.

h i ne ſua. Confitebor Dño nimis in p

a ¶Ore fit confeſſ. ad ſa. b ¶Quod alibi, in medio eccleſiæ l. t. ¶Corde creditur ad iu.

ore meo, & in medio multorũ lau- q
k dabo eum. † Qui aſtitit à dextris r

a ¶Ne paupertate. i. infirmitate ſuccumbat: hoc adiutoriũ corpore Chriſti datũ eſt in omnibus ſanctis martyribus.

pauperis, vt ſaluam faceret à perſe- s
quentibus animam † meam.

B

NIC. DE LYRA.

a Genua mea infirmata ſunt à ieiunio. *Ieiunauit enim Chriſtus quadraginta diebus, & quadraginta noctibus continuè, & poſtea eſuriit ex attenuatione corporis. Et non ſolũ ex illo ieiunio, ſed etiam ex alijs laboribus, & vigilijs paſſus eſt fatigationem corporis, quę maximè ſentitur in genibus, eò quòd ſuſtinent pondus corporis. Vnde dicitur in Iohan. Ieſus autem fatigatus ex itinere ſedebat ſuper fontem.*

b Et caro mea immutata eſt. *In maciem.*

c Propter oleum. *i. ex defectu olei, in quo notatur tenuitas cibi ſui condimento carentis. Et huic concordat tranſlatio Hieron. quæ ſic habet: Et caro macilenta eſt abſque oleo. In Hebraico ſic habetur: Et caro mea macilenta eſt abſque pinguedine. Corpus enim Chriſti optimè complexionatum erat, quia virtute ſpiritusſancti formatum fuit, quæ non poteſt deficere, & ideo in iuuentute habuit conuenientem carnoſitatem, quæ tamen fuit immutata in maciem ex ieiunijs, laboribus, & vigilijs. Propter quod dixerunt Iudæi ad eum: Quinquaginta annos nondum habes, &c. Sic enim locuti fuerunt, quia quamuis haberet tantùm 32. annos cum dimidio, vel 33. ſecundum alios videbatur tamen ſatis plus habere propter mutationem corporis, & faciei ex prædictis.* C *Iohan. 8. g.*

d Et ego factus ſum opprobrium illis. *Vt patet ex ſupradictis. & maximè hoc fuit in ſua paſſione. ideo ſubditur:*

e Viderunt me, & mo. ca. ſua. *Me deridendo, ſicut dicit Matth. Prætereuntes autẽ blaſphemabant eum mouentes capita ſua, & dicentes: Vah qui deſtruis templum Dei, &c.* *Matth. 27. e*

f Adiu. me Do. *in paſſione confortando.*

g Saluum me fac. *A morte ſuſcitando.* †, ſecũdum

h Et ſciant, quia ma. tua hæc. *i. poteſtas tua, qua ſola mortui reſurgere poſſunt.* † ſcient

i Maledicent illi. *Quia Iudæi in malitia obſtinati, Apoſtolis gloriam reſurrectionis Chriſti prædicantibus illi maledicebãt. Cum autem quidã indurarentur, & non crederent, maledicentes viã Dñi coram omni multitudine, Paulus diſcedens ab eis ſegregauit diſcipulos &c.* *Act. 19. b*

K Et tu benedices. *Quia prædicationem apoſtolorum confirmauit per curationes languidorum, & ſuſcitationes mortuorum, & alia Dei beneficia, quæ dicuntur benedictiones in ſcripturis. ideo ſubditur:*

l Qui inſur. in me con. *Quia ex dictis miraculis confundebatur aduerſarij veritatis.* † reuerentiam

m Seruus autem tuus lætabitur. *Quia Chriſtus lætabatur in ſe, & in membris ſuis.*

n Induantur qui detrahunt mihi pudore. *id eſt vndique habeant cauſam verecundiæ, ſicut veſtimentum circundat vndique.*

o Et ope. ſicut diploide confuſione ſua. *In tranſlatione Hieron. habetur: Sicut pallio. Et ex dictis patet ſententia, quia eſt repetitio eiuſdem ſententiæ ſub alijs verbis, ſicut ſolet fieri in orationibus & canticis.* † quia D

p Confitebor Domino. *Confeſſione laudis.*

q Et in medio mul. lau. eum. *Quod verificatum fuit in Chriſto, quando poſt reſurrectionem diſcipulis ſuis apparuit, manifeſtans reſurrectionem ſuam ad laudem Dei patris, & etiam in membris ſuis, per quæ laudauit Deum patrem, & laudat vbique in eccleſia.*

r Qui aſtitit à dextris paup. *i. Chriſti hominis in ſe & in membris ſuis.*

s Vt ſaluam faceret à perſe. ani. meam. *Me reſuſcitando, & membra mea protegendo, & ſua gratia viuificando.*

In pſal. 108. Deus laudẽ. vbi dr̃ in poſt. Os peccatoris, et doloſi. ſ. Iudæ.

ADDITIO PRIMA.

¶ Iudas proditor propriè dicitur doloſus: quia doloſè cum oſculo pacis dominum tradidit. Sacerdotes autem, qui patenter Chriſtum blaſphemabant, & in eum manus ſceleratas iniecerunt, non doloſi dicuntur propriè, ſed tranſgreſſores ſeu peccatores.

In eo. pſal.

In eo. pſal. vbi dicitur in poſtilla: Hoc opus eorum. i. hæc pœna.

ADDITIO II.

¶ Secundum glo. præcedentia quę fuerunt ſingulariter dicta: applicanda ſunt ipſi Iudæ. Cum autem hic dicitur pluraliter: Hoc opus eorum qui de. mi. &c. intelligitur de Iudæis, quod videtur magis propriè dictum, licet vtrumque ſit applicabile, &c.

GLO. ORDIN.

a *Pſalmus Dauid. Caſſ.* Pſalmus iſte ſeptimus de duabus naturis in Chriſto, plenè, & breuiter de incarnatione, & omnipotenti diuinitate Chriſti dicit: Sicut Iohannes in euangelio. In principio erat verbum, & verbum caro factum eſt. Totum hic ſummatim dicitur, quicquid in vtroq; teſtamento cõtinetur. *Caſſ.* Propheta hortatur Chriſto ſubiici. *Caſſ.* Primò, refert propheta verba patris de filio, in quibus natura diuinitatis, & humanitatis exponit. Secundò, pater indicat naturam deitatis aliquatenus, ibi: Tecum principiũ in die virtutis tuę, &c. Tertiò propheta agit de humanitate Chriſti, ibi: Iurauit Dominus Domino meo, hoc diuinitatis. Sede, & virgam virtutis tuæ emittet, hoc humanitatis.

NIC. DE LY. PSAL. CIX.

Dixit Dominus. *Hic incipit ſecunda pars principalis in executione huius libri: ſicut dictum fuit à principio, in qua agitur de ſacerdotio Chriſti: tamen iſta diuiſio non eſt præciſa: quia cum hoc tractantur multa alia, ſed eſt per reductionem ad iſtud, quod in hoc pſalmo tangitur. Cui præmittitur talis titulus in Hebræo: Pſalmus Dauid, ſed præponitur litera ל lamed ad deſignandum, ꝙ Dauid eſt datiui caſus, & ſic apparet autor huius pſal. quia appropriatur ipſi Dauid, ſicut autori. De materia verò huius pſal. dicunt aliqui Hebræi, ꝙ eſt gratiarum actio pro victoria diuinitus conceſſa* *Gen. 14. a*

Abrahæ

a Pſal. Dauid CIX.

¶Remig. Id eſt effectu, vel generatione, vel æternaliter diſpoſuit. ¶Pater.

b DIXIT Dominus a

GLO. ORD. PSAL. CIX.

b Dixit Dominus. *Caſſ.* More noſtro, vt homo inſtruatur. Dominus Domino. Perſonas diſcerne, & vnam naturam, & potentiam accipe.

a *Sede*

MORALITER.

a *Dixit Dominus.* Sicut oſtendi multipliciter in expoſitione literali, pſal. iſte loquitur de regno Chriſti, & eius ſacerdotio. Moraliter autem poteſt exponi de quolibet martyre, qui Rex eſt, & ſacerdos in cœlo. Apoc. Facit nos regnum, & ſacerdotes &c. vt dicatur in perſona alicuius ſibi deuoti. *Dixit Dominus.* Deus. *Apoc. 1. a*

a *Domino*

VNIVERSIDAD DE SALAMANCA
GREDOS.USAL.ES

a *Sede. Caſſiod.* Poſt laborem quieſce, & conregna, ſecundum quod homo.

Vbi ſupra. b *A dextris meis.* In potioribus meis bonis. Et occultus, donec regnes manifeſtus. Et hoc eſt, donec ponam, inimicos

Vbi ſupra. tuos &c. *Aug.* Sede, non ſolùm in alto, vt excelſis domineris, ſed etiam in occulto, vt latens, & occultus credatis: quia non eſt merces fidei, niſi lateat, quod credimus. Subſtrati autem, qui hic inferius ſperant, & credunt, quod non vident. Hęc eſt iuſtitia fidei, de qua Dominus in euan

Iohan. 16. b gelio: Cùm venerit paracletus, arguet mundum de peccato, quòd non credit, & de iuſtitia, quia ad patrē vado, & iam non videbitis me. i. hæc erit iuſtitia veſtra, vt credatis in eum, quem

Heb. 10. g non videbitis. Tunc enim iuſtus fide viuit, ſi non videt, quod credit.

c *Scabellum pedum tuorum.* A ſimilitudine, vbi & plena notatur ſubiectio, per pedes ſtabilitas ęterna. Hoc quotidie in conuerſis.

d *virgam virtutis tuæ.* Incipit autem ex Sion, id eſt ex Iudæis regnum Chriſti. Vnde ſubdit: Virgam virtutis &c. *Hieron.*

Exp. pſ. 109. tomo 7. *Alcuin.* Virgam virtutis &c. Hanc laudem propheta canit Chriſto, Chriſto ad ipſum in ſua pſona loquēs, & ordinē incipiēdi regni oſtendens, a Iudæis ad gentes, & ſic vſque ad finem pſalmi decurrit. *Caſſ.* Virtutis: & addit, tuę: qa hæc poteſtas propriè eſt Chriſti ex deitate. Sequit̄: dominare, vel dominaberis, vel dominabitur. Q. Emitte virgam, & ſic emiſſa virga dominabitur ipſe pater. Vel, Tu Chriſte dominare, vel dominaberis. Virga eſt ſceptrum regiæ poteſtatis, qua ſuſtentantur boni, frangunt̄ mali: emiſſa virga dn̄aberis conuerſis, non vindicabis quaſi ingratos vindictæ deſtructione percellat, ſed ait: dominaberis, vt fideles educet beneficiis, & correctione.

e *Ex Sion.* Non de illo regno Chriſti loquitur propheta, quo Chriſtus ſemper regnat cum patre: ſed de illo diſpenſatorio, & temporali, quo nos carne ſua mediatrice vocauit in ęternitatem, & in nobis regnat: cuius tamen non erit finis. Incipit autem a Ieruſalem. Vnde ipſe Dominus ait: Oportebat Chriſtum pati, & reſurgere à mortuis, & prædicari in nomine eius pœnitentiā, & remiſſionem peccatorum per omnes gentes, incipientibus à Ieroſolyma.

a ¶ Filio. b ¶ Etiam ſecundum quod homo. c ¶ Quaſi ęqualis.

Domino meo: ſede à dextris meis.

a ¶ Pro ęterno. ¶ Caſſ. Hoc quotidie, et paulatim peragitur in conuerſis. b ¶ Nolentes vel volentes. c ¶ Subiectos per fidem tuæ diuinitati. Subiectos ex voluntate vel neceſſitate.

Donec ponam inimicos tuos, ſca-

a ¶ Quod ita fiet. ¶ Regnum potentię incipit à Ieruſalē: & ſic dominabitur in medio inimicorum tuorum.

bellum pedum tuorum. Virgam

a ¶ Quia propriè ex diuinitate eſt hæc poteſtas Chriſti. b ¶ Vnde: De Sion exibit lex, & verbum Domini de Ieruſalem.

virtutis tuæ emittet Dn̄s ex Sion:

a Tecum

NIC. DE LYRA.

Gen. 14. a ¶ Abrahæ de quatuor Regibus, vt habetur plenius in Gen. & ſic exponunt quod dicitur in principio: Dixit Dominus Domino meo. vt ſint verba Eliezer ſerui Abrahæ dicentis: Dixit Dominus. i. Deus, qui eſt Dominus omnium. Domino meo. ſ. Abrahæ. Sede à dextris meis. i. ſis ſecurus de protectione mea in bello contra Amraphel, & alios qui erant cum eo. Donec ponam inimicos tuos. i. reges prædictos, qui dicuntur inimici Abrahæ, eò quòd captiuauerant Lot nepotem ſuum. Scabellum pedū tuorum, habendo de eis plenam victoriam, & ſic conuenienter applicant literam ad ſuum propoſitum, prout poſſunt. Alij verò Hebræi dicunt, quòd eſt gratiarum actio ipſius Dauid, de hoc quòd Dominus eum aſſecurauerit in perſecutione Saulis, quòd non traderetur in manibus eius, & ſic cùm dicitur: Dixit Dominus &c. verbum eſt ipſius Dauid dicentis pro gratiarū actione: Dixit Dominus. i. Deus dixit mihi. Domino meo. i. pro meo Domino Saule me perſequente. Sede à dextris meis. i. ſis ſecurus de protectione mea, quia nō traderis in manibus eius. Donec ponam inimicos tuos, i. omnes illos, qui nituntur te impedire à regni conſecutione. Scabellum pedum tuorum. i. totaliter tibi ſubiectos, quod fuit impletum, vt patet in

2. Reg. per totum. 1. Paralip. per totum. 2. Reg. & 1. Paralip. & ſic conſequenter nituntur applicare literam ad iſtud propoſitum. Iſtas duas expoſitiones non intendo proſequi: tum ad prolixitatem vitandam: tum quia continent falſitatem, & à litera diſſonātiam, quod patet de prima expoſitione, ſecundum illud quod in principio dicitur: Dixit Dominus Domino meo &c. eſt verbum Eliezer, & per conſequens alia quæ ſequuntur. Ad quod videtur ſequi, quòd ſit autor pſalmi, cui repugnat pſalmi titulus, vt dictū eſt. Item ſecunda expoſitio, quæ dicit: Dixit Dominus Domino meo. i. pro meo Domino Saule videtur extorta manifeſtè. Item illud quod dicitur infra: Tu es ſacerdos in ęternum, &c. non poteſt conuenire ipſi Dauid, nec etiam Abrahæ: quia non fuerunt ſacerdotes, vt patet de Dauid manifeſtè. ſimiliter

Gene. 14. d de Abraham, quia dedit decimas Melchiſedech ſacerdoti. Præterea dato quòd fuiſſent ſacerdotes, illud ſacerdotium non fuit ęternum, & ideo hæc litera dicitur de illo ſolo, cuius ſacerdotium eſt ęternum. ſ. Chriſto, ſe-

Heb. 7. d cundum quod diffuſè tractat Apoſtolus ad Hebr. dicens: Ieſus autem, eò quòd maneat in ęternum, ſempiternum habet ſacerdotium. Et ideo pſalmus iſte ad literam loquitur de Chriſto. Item hoc patet per dictum Sal-

Matth. 22. d uatoris, vbi dicitur: Congregatis autem Phariſæis interrogauit eos Ieſus, dicens: Quid vobis videtur de Chriſto, cuius filius eſt? Dicunt ei: Dauid. Ait illis: Quomodo ergo Dauid in ſpiritu vocat eum Dominum, dicens: Dixit Dominus Domino meo: ſede à dextris meis, &c. & ſubditur: Si ergo Dauid vocat eum Dominum, quomodo filius eius eſt? Et nemo poterat ei reſpondere verbum: quia Phariſæi diuinitatem Chriſti ignorabant, per quam Chriſtus eſt Dominus ipſius Dauid, & filius eius

Rom. 1. a ſecundum carnem. Apoſt. Qui factus eſt ei ex ſemine Dauid ſecundum carnem. ex verbis autem prædictis duo apparent manifeſtè. ſ. quòd Dauid fuit autor huius pſalmi. & quòd iſte loquitur de Chriſto. Hoc etiam

Heb. 1. a apparet per dictum Apoſtoli, vbi per literam huius pſalmi probat Chriſtum maiorem angelis, dicens: Ad quem autem angelorum dixit aliquando: Sede a dextris meis, quoadu ſque ponam inimicos tuos ſcabellum pedum tuorum, q. d. nulli, ideo ſubditur: Nonne omnes ſunt adminiſtratorij ſpiritus in miniſterium miſſi? Probatio autem non fit niſi ex ſenſu litera-

Aug. contra Vinc. Donat. li, ſecundum quod dicit Aug. contra Vincentium Donatiſtam. Ex quo patet ſecundum ſententiam Apoſtoli, quòd hic pſal. loquitur ad literam de Chriſto. Item hoc poteſt declarari per dicta doctorum Hebręorum antiquorum. Primò, per Ionathan filius Oziel, qui tantæ autoritatis fuit, & eſt apud Hebræos, quòd nullus fuit auſus contradicere ſibi in tranſlatione ſua Chaldaica: vbi nos habemus: Dixit Dominus Domino meo &c. tranſtulit ſic: Dixit Dominus verbo ſuo: ſede &c. Abraham autem non poteſt dici Dei verbum, nec Dauid, ſed tantùm Dei filius Ieſus Chriſtus,

Iohan. 1. a ſecundum quod dicitur in Iohan. In principio erat verbum, &c. Hoc

Pſalm. 17. d etiam patet per quādam glo. Hebraicam, quę eſt Ra. Ioden ſuper illud pſ. Et dediſti mihi protectionem ſalutis tuæ, & dextera tua ſuſcepit me. Glo. in futurum Deus ſanctus, & benedictus conuertere faciet Regem Meſſiam ad dexteram ſuam, ſicut ſcriptum eſt in pſal. Dixit Dominus Domino meo, &c. Et idem dicit Rabi Moy. Hadarſan ſuper illud in Gene. Apparuit autem illi Dominus ad ilicem Mambre, &c. Patet igitur ex dictis Chriſti, & Apoſtoli Pauli, & doctorum antiquorum apud Hebræos, & adhuc apparebit proſequendo hunc pſalmum, quòd pſalmus iſte intelligendus eſt de Chriſto. His præmiſſis pſalmus iſte in duas partes diuiditur. Quia primò deſcribitur Chriſti conditio. ſecundò agitur de eius ſacerdotio, ibi: Iurauit Dominus. Conditio autem ipſius Chriſti eſt, quòd eſt Deus & homò in vna perſona, ita quòd ſecundum naturam humanam eſt minor patre, ſecundum diuinam ęqualis ei. Primò ergo oſtenditur iſta minoritas, & ſecundò ęqualitas, ibi: Tecum principium. Minoritas autem fuit oſtenſa per hoc, quòd Chriſtus in natura humana fuit exaltatus à Deo patre in ſua benedicta aſcenſione. Nullus enim exaltatur niſi à maiore ſe. Et hoc eſt quod dicit Dauid loquens de futuro per modum præteriti, propter certitudinem prophetiæ: Dixit Dominus. id eſt Deus pater.

a Domino meo. *Ipſi Chriſto, quem Dauid vocat Dominum ſuum ratione deitatis.*

b Sede à dextris meis. *Quod impletum fuit in ſua aſcenſione, ſecundum quod dicitur in Mar. Et Dominus quidem Ieſus, poſtquam locutus eſt eis, aſſumptus eſt in cœlum, & ſedet à dextris Dei.*

c Donec ponam inimicos tuos. *Id eſt Iudæos, qui perſecuti fuerunt Chriſtum ad mortem.*

d Scabellum pedum tuorum. *i. ſubiectos tibi. Quod videmus impletum, quia illi qui de Iudæis crediderunt, ſunt Chriſto ſubiecti per fidem. Ille verò, qui increduli remanſerunt, ſunt membris Chriſti ſubiecti, quia in terris principum Chriſtianorum manent ſicut ſerui, & abiecti. Inter Saracenos autem habitare non permittuntur, vt à fide dignis audiui. Ad Aſcenſionem verò Chriſti ſecuta eſt miſſio ſpirituſſancti in ſigno viſibili, propter quod dicitur in Iohan. Nondum erat ſpiritus datus, quia Ieſus nondum erat glorificatus. Iſta verò miſſio fuit facta in monte Sion, vt dicit Hierony. in epiſtola ad Paulinum, de omnibus ſacræ ſcripturæ libris: & Apoſtoli, alijq́; diſcipuli ſpirituſancto confirmati, de Sion exiuerunt ad prædicandum per orbem gloriam Chriſti, ſecundum quod dixerat eis Saluator: Accipietis virtutem ſuperuenientis ſpirituſſancti in vos, & eritis mihi teſtes in Ieruſalem, & in omni Iudæa, & Samaria, & vſque ad vltimum terræ. Et hoc eſt quod prædixit hic Dauid dirigens ſermonem ad Chriſtum.*

e Virgam virtutis tuæ. *i. poteſtatem docendi in omnibus linguis, & faciendi miracula ad confirmationem doctrinæ.*

f Emittet Dominus. *i. Deus pater, qui cum filio miſit ſpiritumſanctum conferentem poteſtatem iſtam Apoſtolis.*

g Ex Sion. *Quia ſpirituſſanctus ex Sion, vel in Sion Apoſtolis fuit miſſus, vt prædictum eſt. Ex Sion miſſi ſunt Apoſtoli ad prædicandū, non ſolum à filio, ſed etiam à patre. Et quia per doctrinam & miracula apoſtolorum illi qui per orbem propter idola Chriſtum perſequebantur, conuerſi ſunt ad fidem, & ſubiecti ipſi Chriſto, ideo ſubditur:*

¶ a Dominare

MORALITER.

a *Domino meo.* Tali ſancto quem dominum & patronum elegi.

b *Sede à dextris meis.* Cum angelis beatis.

c *Donec ponam inimicos tuos &c.* Tortores enim martyrum poſuit Deus in inferno ſub pedibus eorum.

e *Virgam virtutis tuæ emittet Dominus ex Sion.* Poteſtatem enim gloriæ martyrum declarauit Deus per miracula cælitus facta, ex quibus honorantur in terra. ideo ſubditur:

a *Dominare*

a *Tecum principium. Caſſiod.* Secundò indicat pater naturam diuinitatis aliquatenus pro noſtra capacitate, quaſi: Ego dominus emittam virgam virtutis tuæ, quia tecū eſt mihi principium, ne dicam, tibi mecum: ne alicui poſterior me videaris, ego, & tu ſumus vnum principium omnium: quod hic non videtur, ſed in die. i. ęternitate, vbi virtus diuina conſpicitur, non ab aliis, ſed à ſanctis: quando in reſurrectione erunt ſplendidi, vt angeli Dei. *Aug.* Iam dominatur, iam virtus, ſed in die ſpecialis virtutis, cùm olim viſus in forma ſerui, videbitur à mundis cordibus in forma Dei, à quo viſu tolletur impius ī die virtutis. ſ. quando ſancti erunt in ſplendore fulgentes, ſicut ſol in regno patris. Tunc cum eo erit principium, & modò eſt principium. ſ. pater cum filio principium eſt. Sed tunc videbitur quomodo principium cum eo, quia tunc ſimiles ei videbunt eum, ſicut eſt. Viderat Philippus ſecundum formam ſerui, & obiurgatus, eò quòd in filio non agnoſceret patrem, quem quærebat videre, dicens: Domine oſtende nobis patrem, & ſufficit, &c. Audit: Qui me videt, non formam ſerui, ſed qualem me abſcondi timentibus, & qualem me videndum præficio ſperantibus, videt & patrem: hoc modo credendum, vt tunc videatur. Vnde: Non credis quia ego in patre, & pater in me eſt? quaſi: Quod nondum videre potes crede, vt videre merearis filium cum patre, & in patre qualiter pater cum eo principium. Hoc tunc, ſed nunc.

b *Ex vtero.* i. ex ſecreta, & occulta ſubſtantia mea. Genui te ante luciferum. i. ante tempora. Lucifer eminens pars pro ſyderibus, per quæ tempora, quia in ſignis, & temporibus poſita ſunt. Vel Dauid dicit cum Maria: De me, ex vtero. ſ. virginis ante luciferum genui te: noctu ſcilicet, ad hoc natus de ea, vt eſſet ſacerdos in ęternum qui ſe offerat. vnde ſequitur: Iurauit &c. *Caſſ.* Vel, Tecum principiū. Hoc pater, quaſi, hoc tibi tribuo plus quàm alij, quia filius per naturam. *Aug.* Vel ex perſona prophetæ poteſt accipi loquentis ad filium. Tecum. quaſi dicat: Dominus emittet virgam virtutis. Et ipſe eſt principium tecum, id eſt coæternus tibi, non tantū ſecundum quod tu es homo, ſed in die virtutis. i. in claritate deitatis. Virtutis dico tuæ, quaſi, & conſubſtantialis eſt tibi. Et eſt etiam principium in ſplendoribus ſanctorum, id eſt cum ſpirituſancto, qui ſanctus ſplendificat.

c *Iurauit Dominus &c. Caſſiod.* Tertiò agit propheta de humanitate Chriſti. Ecce verbum caro factum eſt. Notandum: ſupra verba prophetæ agentis de humanitate Chriſti fuerunt. Virgam virtutis tuæ, vſque ad, Tecum principium. Ibi verò Deus pater, ſiue propheta loquitur ſecundum diuerſas lectiones, agens de Chriſti deitate. Hic item propheta loquitur vſque ad finem pſalmi, agens de Chriſti humanitate, quaſi diceret: Dominus dixit: Sede à dextris &c. Dedit etiam ſacerdotium ęternum. Iurauit, firmiter promiſit, tibi ſecundum quod homo. Non pœnitebit. Pro more noſtro, de Deo hoc dicitur, quia non aliter euenit, quàm ſperabatur. Et quia omnia inde gauiſa. Tu es ſacerdos in ęternum ſecundum ordinem Melchiſedech, quia panem, & vinum in corpus, & ſanguinem ſuum conſecrauit, cuius ſimilitudinem præmiſit Melchiſedech. Hinc conſtat tranſire victimas ſecundum ordinem Aaron.

d *Non pœnitebit eum: tu es ſacerdos in ęternum. Aug.* In Deum nulla cadit pœnitentia. Scit enim quid agat, nec mutat conſilium: ſed verbo pœnitentiæ mutatio rerum aliter, quàm ſperabat, euenientium ſignificatur. Quomodo enim cum aliquid pœnitet te feciſſe doles factum, quod feciſti.

a ¶ In præcordiis, vel in eccleſia inter malos conſtituta. b ¶ Quorumlibet

† dominare in medio inimicorum tuorum † Tecum princi-

¶ Coęternus. ¶ Et nobis

a ¶ In claritate deitatis. b ¶ Conſubſtantialis. c ¶ Et cum ſancto ſpiritu qui ſanctos ſplēdificat.

piū in die virtutis tuæ in ſplen-

a ¶ Et ego b ¶ Ante omnem creaturam.

doribus ſanctorū: ex vtero an-

a ¶ Præ omnibus ſtellis. Lucifer qui nunciat diem mundo. b ¶ Iuratio Dei eſt firmamentum promiſſionis.

te luciferum genui te. Iurauit

a Sicut de ſacerdotio Aaron, quod præter ſpem mutauit. b ¶ Non mutabit.

Dn̄s, & non pœnitebit eum:

a Reges

NICO. DE LYRA.

¶ a Dominare. *Scilicet tu Chriſto.*

b In medio inimicorum tuorum. *Notandum verò, quòd poteſtas docendi prædicta conuenienter ſignificatur per virgam, quia doctores Hebręorum antiquitus virgam portabant in ſignum doctrinæ, & ſimiliter baculum portant paſtores eccleſię: vnde & Apoſtolis ad prędicandum miſſis dicitur, quòd non portent aliquid in via, niſi virgā tantùm. Similiter poteſtas miracula faciendi per virgam deſignatur. Vnde Moyſi miſſo à Deo in Aegyptum dicitur. Virgam quoque hanc ſume in manu tua, in qua facturus es ſigna.*

c Tecum principium. *Hic conſequenter oſtenditur ęqualitas Chriſti ad patrem, quæ conuenit ei ratione diuinę naturę, quę eſt eadem in patre, & filio, & hoc eſt, quod dicitur:* Tecum principium. *Principium dicitur hic ipſe pater, ſecundum quod dicit Iohan. In principio erat verbum, id eſt in patre filius, qui eſt cum filio inquantum eſt vnus cum eo in natura, & diſtinctus in perſona? hoc autem importat hæc dictio, tecum. ſ. vnionem diſtinctorum.*

d In die virtutis tuæ. *Hoc eſt in claritate patrię, quę eſt dies ſine nocte. Apoc. Nox enim non erit illic. In qua die videbitur apertè virtus Chriſti quantum ad deitatem, & humanitatem: quia ſancti in patria reficiuntur interius in aſpectu deitatis, & exterius in aſpectu humanitatis, vt dicit Aug. ſuper Iohan. ideo ſubditur:*

e In ſplendoribus ſanctorum. *Qui illuminati lumine gloriæ eleuantur ad dictam viſionem.*

f Ex vtero ante luciferum genui te. *Hoc dicitur in perſona patris. Nec mirum, quia modus loquendi frequenter mutatur in prophetis, & maximè in pſal. vt frequenter apparuit in prædictis. Et oſtenditur hic coęternitas filij ad patrem. Ex vtero, quia filius eſt de ſubſtantia patris.*

g Ante luciferum genui te. *Id eſt ante productionem ſtellarum, quæ nomine luciferi deſignantur, ſicut totum à nobiliori parte denominatur, & per conſequens generatio filij præcedit creationem cæli, cum quo factæ ſunt ſtellæ. Tempus autem ſequitur motum cæli, & per conſequens ante tempus eſt generatio filij, & per conſequens ęterna: quia ante tempus non eſt niſi ęternitas. Litera autem Hebraica ſic habet. Populi tui principes in die virtutis tuæ in decore ſancto de matrice auroræ tibi ros adoleſcentię tuæ. Et ſecundum iſtam literam in prima parte huius verſus non oſtenditur ęqualitas filij ad patrem, ſed magis continuatur ſententia verſus pręcedentis, in quo agitur de poteſtate docendi, & miracula faciendi Apoſtolis data, per quam facti ſunt principes ſuper omnem terram in ſpiritualibus, ſecundum quod dicitur pſal. 44. Conſtitues eos principes ſuper omnem terram, &c. & hoc eſt, quod dicitur hic: Populi tui, id eſt Apoſtoli, alijq́; diſcipuli cum eis exiſtentes in die Pentecoſtes. Principes ſupple ſunt conſtituti. quia communiter hoc verbum eſt, in omnibus ſuis modis, & temporibus ſupponitur in Hebręo. In die virtutis tuæ, i. in die pētecoſtes, qua declarata eſt virtus tua in miſſione ſpirituſſancti in ſigno viſibili, ſecundum quod dicitur in Act. Dextera igitur Dei exaltatus effudit hunc, quem vos videtis & auditis. In decore ſancto, quia gratia ſpirituſſancti ſanctificat, & decorat. De matrice aurorę &c. Hic oſtenditur, quòd ſicut Apoſtoli confirmati fuerunt virtute ſpirituſſancti, ſic eadem virtute formatum fuit corpus Chriſti de Virgine. Et*

Thren. 5. a *hæc eſt ſententia Rabi Barachiæ exponentis ſuper Gen. illud Thren. Pupilli facti ſumus abſque patre. Deus ſanctus, & benedictus ait Iſraeli: Vos dixiſtis coram me. Pupilli facti ſumus abſque patre: redemptor (quem ego ex vobis ſuſcitabo) ſine patre erit, ſicut ſcriptum eſt pſ. 109. De matrice auroræ tibi ros infantiæ tuę. Ex hoc igitur dicto patet, quòd pſalm. iſte ſecundum intellectum illius doctoris loquitur de Chriſto, qui expectabatur, vt redemptor, & quòd naſciturus erat in terris de matre ſine patre, & ſecundum hoc exponitur iſta litera: De matrice auroræ. i. de vtero virginis, quæ aurora dicitur. Quia ſicut ſol viſibilis oritur de loco aurore, ſic Chriſtus de Virgine ortus eſt, qui dicitur Sol iuſtitiæ,*

Malach. 4. a *Malach. Orietur vobis timentibus nomen meum ſol iuſtitiæ. Tibi ros, id eſt corpus formatum virtute ſpirituſſancti de puriſſimo ſanguine beatæ Virginis, ſicut ros generatur virtute cœleſti in materia humoris. Adoleſcentiæ tuæ, quia Dei filius immutabilis, & ęternus in corpore aſſumpto de Virgine, factus eſt infans, & adoleſcens, & tandem vir perfectus.*

Redemptor ſine patre erit, ſed ſpirituſſancti virtus formabit, &c. Nota argumenta de Chriſti incarnatione contra Iudæos.

b Iurauit Dominus. *Hic conſequenter agitur de Chriſti ſacerdotio. Et quia ad ſacerdotium in difficilibus & dubijs pertinebat vltimum iu-*

Deute. 17. b *dicium, Deuter. Si difficile, & ambiguum apud te iudicium eſſe perſpexeris, ſurge, & aſcende ad locum, quem elegerit Dominus Deus tuus,*

Diuiſio *veniesq́; ad ſacerdotes Leuitici generis, &c. Ideo hic primò agitur de ſacerdotio Chriſti. ſecundò de eius iudicio finali, ibi: Iudicabit. Circa primum dicit:* Iurauit Dominus. & non pœnitebit eum. *i. firmiter ſta-*

Gen. 22. c *tuit, & abſque retractatione, Gen. Per memetipſum iuraui, dicit Dominus, &c. Sequitur: In ſemine tuo benedicentur omnes gentes terræ. Quod impletum eſt in ſacerdotio Chriſti de ſemine Abrahæ deſcendentis. Benedictio enim pertinet ad officium ſacerdotis.*

¶ a Tu es

MORALITER.

a *Dominare in medio inimicorum tuorum.* Martyres enim multi venerantur, vbi fuerunt martyrizati, vt beatus Dionyſius in Francia, & beatus Thomas Cantuarenſis in Anglia, & ſic de pluribus aliis.

Iohann. 8. d c *Tecum principium.* Id eſt Chriſtus, qui dixit de ſeipſo. Principium qui & loquor vobis.

d *In die virtutis tuę.* i. tuæ glorificationis cum aliis ſanctis.

f *Ex vtero ante luciferum genui te.* id eſt ex occulto prædeſtinationis meæ diſpoſui te glorificare.

h *Iurauit Dominus.* Id eſt firmiter diſpoſuit, quòd tu eſſes ſacerdos, ęternaliter offerens Deo laudes.

b *Secundum*

VNiVERSIDAD DE SALAMANCA GREDOS.USAL.ES

a *Reges. Aug.* Qui volunt vel volebant delere nomẽ Chriſti.
E b *Iudicabit in nationibus. Caſſ.* Quaſi Reges frãgit pro ſuperbia,
Vbi ſupra. populos iudicat propter cõmunia peccata, vtroſque, vt hu-
Vbi ſupra. milientur ad conuerſionem. Vel,
c *Conquaſſauit capita.* i. infirmos reddidit, vt non poſſent, quod volunt, vel volebant tempore occultæ iræ, quando cadentes ſuper humilem lapidem conquaſſantur, vel ad excæcationem, vel ad conuerſionem. In iudicio autem futuro manifeſtè lapis cadens ſuper eos conteret. vnde:
Luc. 20. a Qui offenderit ad lapidem illum, cõquaſſabitur: Super quem autem ceciderit, conteret eum. Et nunc iudicabit in gentibus vt ruinas, non erectos impleat.
d *Terra multorum. Aug.* Quæ peccatores abundanter nutrit.
e *De torrente in via bibit. Caſſ.* De tranſitoria paſſione, & turbulenta. In via, qua itur ad aliam manſionem.
Philipp. 2. b f *Exaltabit caput.* Vnde: Propter hoc exaltauit illum, & dedit Deus illi nomen, quod eſt ſuper omne nomen, vt in nomine Ieſu omne genu flectatur, cœleſtium, terreſtrium, & infernorum, & omnis lingua confiteatur, quia dominus Ieſus Chriſtus eſt in gloria Dei patris.

a ¶Quid iurauit?
tu es ſacerdos in æternum † ſecun- a b
a ¶Hic fit conuerſio ad patrem: Et ô Domine qui hoc iuraſti: iſte ſacerdos qui eſt Dominus eus à dextris tuis, cui dixiſti: Sede à dextris.
dum ordinem Melchiſedech. Dominus à dextris tuis, confregit in c
a ¶Id eſt in gentibus.
a b die iræ ſuæ reges. Iudicabit in na- d
a ¶Humiles non erectos, cadentes ſcilicet ab altitudine, quæ contra Chriſtum ſe erexerunt. b ¶Hic de ſuperbis humile facit.
c tionibus, implebit † ruinas: conquaſ e f
a ¶Vi a iſta.
d e ſabit capita in terra † multorum. De g h
a ¶Vnde hoc ei. ¶Aug. De fluxu mortalitatis noſtræ bibit naſcendo moriendo. b ¶Quam vt gigas cucurrit. c ¶Prophetia. ¶Aug. Quia humiliatus eſt, & factus obediens vſque ad mortem.
f torrente in via † bibit, propterea ex- i
altabit caput.

† bibet

cipes Iudæorum regentes populum, ſicut dictum fuit diffuſius pſalm. 2. exponendo illud: *Aſtiterunt Reges terræ, &c. Et iſti fuerunt confracti in die iræ Dei. i. vindictæ ipſius, quia Pilatus, & Herodes fuerunt relegati in exilium per Imperatorem Romanum, & principes Iudæorum per Romanos exterminati.* G
d Iudicabit. *Hic conſequenter agitur de iudicio finali, quod fiet per Chriſtum autoritatiuè ex deitate, executiuè in humanitate, quia in forma humana in iudicio apparebit, & hoc eſt, quod dicitur:* Iudicabit in nationib. *Quia illud iudicium erit generale.*
e Imple. rui. *In Heb. hr: Funera, quia corpora defunctorum, quæ per mortem ruerunt à vita præſenti, reſuſcitabuntur diuina virtute, & ſic replebuntur animabus ea viuificantibus, vt ſic iuſti ſint beati in anima, & corpore, & impij dãnati in vtroq;. ideo ſubdit.*
f Conquaſſabit capita. *Id eſt grauiter damnabit tyrannos huius mundi, qui fuerunt ſuper alios principes, & capitanei.*
g In terra multorum. *Quia in multis terris magis viget, & viguit tyrannis, quàm regnum. Conſequenter oſtenditur, vnde poteſtas iudicandi meritoriè conceſſa eſt Chriſto homini, cùm dicitur:*
h De torrente in via bibit. *De fluxu, ſeu impetu tribulationis bibit in via vitæ præſentis, & maximè in ſua paſſione. Propter quod dixit Iacobo & Iohãni. Poteſtis bibere calicem, quẽ ego bibiturus ſum? Quod autem per torrentem intelligatur impetus tribulationis, patet in Eſa. Spiritus eius velut torrens inundans vſque ad medium colli, ad perdendas gentes, in nihilum.*
i Propterea exaltauit caput. *Poteſtatiuè iudicando, & omnibus dominando, ſecundum quod dicitur ad Philipp. Humiliauit ſemetipſum factus obediens vſque ad mortem, mortem autem crucis.*

NIC. DE LYRA.

¶ a Tu es ſacerdos in æternum. *Quod intelligitur de ſacerdotio Chriſti, vt ſuprà declaratum eſt. Et idem dicit Rabi Moyſes Hadarſan ſuper illud Geneſ. At verò Melchiſedech Rex Salem, hoc eſt acſi dixerit*
Geneſ. 14. d
ſcriptura pſal. 109. Tu es ſacerdos in æternum ſecundum ordinem Melchiſedech, iuſtus, & ſaluator, vt dicit Zacha. Iubila filia Ieruſalem: Ecce Rex tuus venit tibi iuſtus, & Saluator. Ex hoc dicto habetur, quòd Melchiſedech, qui interpretatur Rex iuſtitiæ, fuit figura Chriſti, & quòd hæc ſcriptura huius pſal. cix. intelligenda eſt de Chriſto.
Zachar. 9. c
b Secundum ordinem Melchiſedech. *Quia ſicut Melchiſedech obtulit panem, & vinum in ſacrificium, ſic Chriſtus in ſacrificium Euchariſtiæ conſecrat corpus ſuum & ſanguinem, quia in hoc ſacrificio ipſe eſt ſacerdos, & hoſtia.*
Geneſ. 14. d
F c Dominus à dextris tuis, confregit in die iræ ſuæ reges. *Iſti ſunt qui aduerſus Chriſtum ſurrexerunt. ſ. Herodes, & Pontius Pilatus, & principes*

MORALITER.

✱ b *Secundum ordinem Melchiſedech.* i. Chriſti, qui eſt Rex iuſtitiæ.
c *Dominus à dex. tuis confr.* ſ. tyrannos martyres perſequentes.
d *Iudicabit in nationibus.* In iudicio finali.
e *Impleuit rui.* angelorum electos aſſumendo ad ordines eorum.
f *Conquaſſabit capita in terra multorum.* ſ. tyrannos, qui in terra fuerunt capitanei malorum.
h *De torrente in via bibit.* ſ. iſte martyr in ſua paſſione.
i *Propterea exaltauit caput.* Id eſt exaltabit in ſua glorificatione. Frequenter enim in ſacra ſcriptura ponitur præteritum pro futuro, & etiam econuerſo. H

GLO. ORDIN.

a *Alleluia. Caſſiod.* Primus pſalmus per omnes literas alphabeti, qui indicat perfectos laudatores in eccleſia, ſicut qui non per omnes, minus perfectos. Vel, vt Hilarius ait, huiuſmodi pſalmi incipientibus quaſi elementa dantur, vnde monemur, vt ad eruditionem feſtinemus. *Caſſ.* Populus Dei ab omni malo liberatus laudat, & ad laudem Dei inuitat pro operibus ſuis. Nomen autem angelicæ laudis alleluia, etſi omnibus pſalmis congruat, ibi tamẽ præcipuè ponitur, vbi magna exultatione gaudetur, quæ laus figuram habet futuræ. *Caſſiod.* Populus fidelis primò ſe dicit confiteri in cõgregatione iuſtorum, vbi æterna laus. Secundò fideles ſpirituali munere ſatiatos promittẽtes aduentum Chriſti, ibi: Memoriam fecit. Tertiò eoſdem redemptos aſſerit, & nouum teſtamentum manſurum, ibi: Redemptionem.
Super pſal. 110.

a Alleluia CX.
a ¶Laudando. b ¶Quia à te ab omni malo liberatus.
b Confitebor tibi † Do- a
a ¶Non labiis prope, corde longe, vt de quibus dicitur: Populus hic labiis me honorat, cor autem eorum longe &c. b ¶Hoc dicit fidelis populus in ſpe quaſi iam ſit in angelorum ſocietate.
c mine in toto corde meo, in conſi- b c
a ¶Qui ſedebũt ſuper ſedes duodecim iudicantes duodecim tribus Iſrael. i. inter quos iã nullus iniquus, ſed modo inter malos gemit eccleſia, qui quãdo iuſti congregabuntur, excludentur: hæc ſunt magna opera Do. exq. in omn. vel, per quas nullum confitentẽ deſerit miſericordia, nullius iniquitas ſit impunita, quãdo flagellat etiam filium quem recipit.
c lio iuſtorum, & congregatione.
¶Ideo confitebor.
d e Magna opera Domini, exquiſita d e

GLO. ORD. PSAL. CX.

b *Onfitebor tibi Domine. Aug.* Non eſt hic confeſſio peccatorũ, ſed laudis. Illa luget, hæc gaudet. Illa vulnus medico oſtendit, hæc de ſanitate gratias agit.
Enarr. pſal. 110. tom. 8.
c *In conſilio iuſtorum. Aug.* Non temerè, ſed ex ratione. ſ. pro æternis, ſicut omnes iuſti. *Caſſ. In conſilio iuſtorum.* Hic nunquam inter omnes iuſtos, vbi ſunt miſti mali: ſed iam videtur in futura ſocietate pſallere ſpe rapti ad ſuperna. In cõſilio, quod eſt, quando cum Domino iudicant. In congregatione, quando de toto mundo collecti.
d *Magna opera Domini.* Hæc eſt materia, & cauſa cõfeſſionis. Magna ſunt opera Domini, quòd de impio facit pium.
e *Exquiſita.* Cui nihil ſimile, dum ſinit diabolum ſæuire in bonum

NIC. DE LY. PSAL. CX.

Onfitebor tibi Domine. *In præcedenti pſal. actum eſt de ſacerdotio Chriſti, & eius ſacrificio, quod eſt euchariſtia, in iſto agitur de Euchariſtiæ efficacia, quia ſicut baptiſmus eſt quædã ſpiritualis regeneratio, ſic Euchariſtia eſt regeneratorum ſpiritualis nutritio, tamen cum hoc agitur hic de quibuſdã alijs operibus diuinis, ex quibus omnibus eſt laudandus, & ideo huic pſalmo præmittitur pro titulo Alleluia: quod ſignificat laudate Deum, & hic eſt duplex dictio, ſicut dictum fuit ſupra pſal. 104. Diuiditur autem pſalmus iſte in duas partes: quia primò Pſalmiſta Deum ſe laudare promittit. Secundò ad hoc rationes adducit, ibi: Magna opera Domini. Circa primum dicit:*
a Confitebor tibi Do. *Confeſſione laudis.*
b In toto corde meo. *Intellectu. ſ. & affectu, & ideo non ſolum labijs, ſicut illi de quibus dixit Dominus: Populus hic labijs me honorat, cor autem eorum longè eſt à me.*
c In conſilio iu. & congregatio. *& non in conuenticulis infidelium, & hæreticorum.*
d Magna opera Domini. *Hic ad propoſitũ magnas rationes adducit: Et primò ex diuinis operibus generaliter. Secũdò ex beneficio Euchariſtiæ ſpecialiter, ibi: Memoriam fecit mirabilium ſuorum miſericors, & miſerator Dñs, &c. Circa primũ dicit:* Magna opera Domini. *Quod patet in rerum productione, & earũ gubernatione.* Exqui. in omnes voluntates eius. *quia ſi*
¶ aliquis

MORALITER.

✱ a *Confitebor tibi Domine.* In hoc pſalmo ad Dei laudem inducimur ex operibus eius mirabilibus, cùm dicitur: *Confitebor tibi Domine in toto corde meo,* & nõ ſolùm ore ſicut faciunt hypocritæ, Eſa. Populus hic labiis me honorat, cor autem eorum longe eſt à me.
c *In conſilio iuſtorum.* Non in conuenticulis hæreticorum.
d *Magna opera Domini.* Quia non poſſunt ad plenum inueſtigari niſi ab ipſo, ideo ſubditur:
e *Exquiſita, &c.*

✱ a *Confeſſio*

bonum ſuorum. Et ne putes pro parte laudari, addit: In om
E nes voluntates eius, quia omnia eximiè facit. Quæ ſint opera ſubdit: Confeſſio. vel, vt Hier. ait: Gloria & decor. quia laudabilia ſunt & decora quæ facit. Iuſtitia eius manet in ſeculum ſeculi, dum his dixerit: Ite maledicti in ignem æternũ. illis: Venite bene. pa. Magna opera. Quid magnificentius quàm iuſtificare impium? Sed ne putes, quòd opus hominis præueniat hanc magnificẽtiam Dei cõfitendo peccata, quia & confeſſio. i. delicti improbatio, quæ nõdum quidem eſt opus iuſtitiæ eſt opus eius. quid ergo? iniquus eſt Deus cuius vult miſerando, quem vult indurando. Non: Iuſtitia enim eius manet in ſeculum ſeculi.
a *In omnes vo. Aug.* Nihil ſuperat voluntatem Dei, qui etſi vult non pecces, non tamen prohibet. Si vult parcere pœnitenti, vult & impœnitẽtem punire: ita de homine ſemper Deus implet ſuam voluntatem, quia nihil facit homo, de quo non operetur Deus quod vult.
b *Confeſſio & mag. opus eius. Caſs.* Quaſi confitebor, quia magna ſunt opera domini. Quælibet etiam opera ſunt magna, ſi in eis videatur intentio & voluntas, quæ eſt confeſſio peccatorum, & magnificentia bonorũ operum: & iuſtitia. i. merces, quã iuſtè dat.
c *Memor. fecit. Caſs.* Secundò dicit fideles copioſo munere ſatiatos promittens aduentum domini vt hæreditas auidè quæratur. *Aug.* Memoriam fecit mirabilium ſuorum. Hunc humilians & hunc exaltans. Sciendum, cũ quotidie ſint opera eius mira: reſeruat tamen opportunè inuſitata, quæ meminerit hominis infirmitas, ſed quid proſunt miracula, niſi vt Deus timeatur? Quid timor niſi, vt miſericors eſcã det timentibus?
F Eſca eſt panis qui de cælo deſcendit, quem nullus meruit, ſed miſericordia dedit. Quòd ſi huic vitæ tantum dedit, vt peccator iuſtificandus, verbum carnem factum acciperet, quid in futura glorificatus accipiet.
d *Eſcam dedit. Caſs.* Facit confeſſionem & magnificentiam, quia dedit eſcam. i. bonam voluntatem per ſpiritum ſanctũ, vel aduentu Chriſti timentes paſcit, in quo remiſſio eſt & ſalus. Eſcam. *Caſs.* Timentibus dedit, non carnalem, quæ & malis, ſed corpus & ſanguinem. ſ. Et vt de aduentu eius acciperes, ſubdit: Memor erit. ſicut promiſſum eſt in veteri, implet

a b † in omnes voluntates eius. † Con- a
a ¶Exponit opera. ¶Præconialis. b ¶Delicti improbatio. b ¶Quia vbi abundauit peccatum, ſuper abundauit & gratia.
feſſio & magnificentia opus eius:
a ¶Incommutabilis.
& iuſtitia eius manet in ſeculum ſe b
a ¶Re completa memoriam dedit ſignificantium, quæ erant in veteri lege, ita dedit eſcam, vel plura noua contra ordines rerum fecit, per quæ eum omnia regere patuit.
c culi. Memoriam fecit mirabili- c
a ¶Natura. b ¶Exhibitione, quando venit.
um ſuorum miſericors & miſera-
a ¶Non corporalem ſed ſpiritualem, id eſt corpus & ſanguinem ſuum. ¶Chriſtum formam iuſtitiæ.
d tor dominus: eſcam dedit timenti- d
a ¶Et per eos, vel propter eos timentes. b ¶Quia poſt illud teſtamentum non ſequetur aliud. c ¶In ſemine tuo benedicentur omnes gentes.
e bus ſe. Memor erit in ſeculum te- e
a ¶Ita memor erit. ¶Completionem. b ¶Figurarum ſignificantium.
f ſtamẽti ſui: virtutem operum ſuo- f
a ¶Iudaico, vt Apoſtolis fecit. ¶Ad hoc.
g h rum annuntiabit populo ſuo. Vt g h
a ¶Apoſtolis. b ¶Eccleſiam de omnibus gentibus Abrahæ promiſſam. ¶Gentes colendas. c ¶His dabit hæreditatem tamen.
det illis hæreditatẽ gentium, opera i

† Gloria

plet. In ſeculum. i. in æternum: quia verba teſtamenti ſolida veritate cuſtodit, vt omnia impleantur. G
e *Memor erit in ſe. te. Aug.* Nec totũ dedit, qui pignus dedit. Et non contriſtentur ſancti qui audiunt: Facilius eſt camelũ intrare per foramen acus, quã diuitem in regnum cælorum. *Matt. 19. c*
Quia virtutem operũ ſuorũ annuntiabit populo ſuo. Quæ n. hominibus difficilia, Deo ſunt facilia, vt diuites faciat intrare in regnum cælorũ. Vt det illis hæreditatem gentium. Itum eſt. n. ad gentes. multi. n. ſunt vocati, occupata eſt hæreditas gentiũ & cameli ſe humiliantes per foramen acus, id eſt per compungẽtes paſſionis anguſtias intrant.
f *Virtutem operum. Caſs.* Virtus operũ eſt quod cæci vident, &c. quæ fecit nota Chriſtiano populo. Vt det illis hæreditatem. hæc ſunt intentio miraculorum, vt crederent.
g *Vt det illis hæ. gen. Caſ.* Quaſi licet illis det hæreditatem: tñ multa patiẽtur.
h *Opera ma. e. Caſs.* i. virtutis. Veritas, dum conuerſis promiſſa reſtituit: Iudicium, quod impijs minatur. *Aug.* Veritas, quã ſancti martyres tenent, pro qua & iudicãtur hic. Et iudiciũ, quo in futuro iudicabũt eos à quibus hic iudicantur. *Aug.* Opera manuum eius veritas & iudiciũ. Teneãt veritas ab his qui iudicãtur, quo iudicent iudicãtes ſe, & in Angelos contra quos luctãtur, nihil ſeparet a Chriſto, quia fidelia oĩa mandata. Nõ fallit, exhibet, quod promiſit: Non tamẽ hic ſperãdũ eſt vt hic habeat. Sed cõfirmata in ſeculũ ſeculi, facta in veritate & iuſtitia: quia hoc verũ & iuſtũ, vt hic laboretur quod mandat, ibi requieſcat quod promittit. quia. Redẽptionem miſit populo ſuo, à captiuitate huius ſeculi, vt in cælo ſit requies. Dedit quidẽ Iudæis terrã promiſſionis. Sed hoc vetus teſtũ eſt ad veterem hominẽ pertinens, ſed nouum mandauit in æternum, vbi nil carnale ſperetur. Cuius hæres ſi quis eſſe volueris, nolo te fallas, nõ tale aliquid adipiſci mediteris, quale ſolet hic oculus auaritiæ cõcupiſcere, ſed quale oculus hominis nõ vidit. Sed primò pœnas fuge antequã deſideres promittentẽ Deum, caue minantem, quia ſanctum, & terribile nomen eius. Pro oĩbus autem huius ſeculi delicijs deliciarum matrem deſidera ſapientiam. Sed initiũ eius timor dñi: illa delectabit, ſed prius donãda ſunt tibi debita quã præmia poſtulanda. Nec extollaris, quia timor qui intellectus eſt, initium H

NIC. DE LYRA.

¶ *aliquis quærat rationem, operum Dei inueniet, quòd omnia dependẽt ex eius mera voluntate & gratia: propter quod ex ſuis operibus eſt magis laudandus. propter quod ſubditur:*
a Confeſſio & magnifi. opus eius. *Quando enim aliqua proprietas alicui conuenit excellenter, non ſolùm dicitur talis in concreto, ſed etiam in abſtracto: ſicut ille cui largitas conuenit per excellentiam, non ſolùm dicitur largus, ſed etiam ipſa largitas: Deus autem ex ſuis operibus eſt excellenter laudandus, vt dictum eſt, ideo conuenienter dicitur hic: Confeſſio & magnificentia opus eius. id eſt opus Dei eſt confeſſio laudis, ſiue laus ipſa & magnificentia.*
b Et iuſtitia eius manet in ſeculum ſeculi. *Iuſtum enim eſt quòd eius voluntas ſemper impleatur.*
c Memoriam fecit mirabilium ſuorum &c. *Hic ponitur ratio diuinæ laudis ex beneficio euchariſtiæ ſpecialiter. Et primò ponitur huius ſacramenti conditio. ſecundò eius inſtitutio, ibi: Redemptionem miſit populo. Prima in duas, quia primò ponitur eius conditio reſpectu præſentis vitæ, ſecundò reſpectu futuræ, ibi: Memor erit in ſeculum teſtamenti ſui. Conditio autem euchariſtiæ reſpectu vitæ præſentis eſt nutritio ſpiritualis, quæ fuit figurata in veteri teſtamento in manna, quo Deus nutriuit filios Iſrael in deſerto. Cibus autem ille ſapidus erat valde, & nutritiuus bonis, ſecundum quod dicitur, in Sap. Panem paratum de cælo præſtitiſti ei ſine labore omne delectamentum in ſe habentem. malis autem erat inſipidus & abominabilis. vnde dicebant. Nauſeat anima noſtra ſuper cibo iſto leuiſſimo. ſic euchariſtiæ cibus ſapidus eſt guſtui ſpirituali, & nutritiuus in gratia ipſis bonis, propter quod dicit ſaluator. Si quis manducauerit ex hoc pane, viuet in æternum. malis autem eſt valdè nociuus, ſecundum quod dicit Apoſt. Qui manducat & bibit indignè, iudicium ſibi manducat & bibit propter hoc & quædam alia dicitur à doctoribus, quòd iſtud manna fuit euchariſtiæ figura potiſſima: figuratum autem reducit ad memoriam ipſam figuram, & hoc dicitur hic: Memoriam fecit, dominus, mirabilium ſuorum.*
d Eſcam de. ti. ſe. *ſ. corpus ſuum in ſacramento, euchariſtiæ, per quod reducitur ad memoriam mirabilia Dei quæ fecit filijs Iſrael in manna.*
e Me-

e Memor erit in ſecu. teſt. ſui. *Hic conſequenter deſcribitur conditio ſeu efficacia euchariſtiæ reſpectu vitæ futuræ. habet enim efficaciam introducendi ad vitam beatam ſi deuotè ſumatur, & propter hoc viaticum nominatur, & quantùm ad hoc dicitur: Memor erit in ſeculum teſtamenti ſui. hoc eſt huius ſacramenti, quod dicitur teſtamentum, vt videbitur infrà.*
f Virtutem operum ſuorum. *id eſt efficaciam huius ſacramenti à Deo nobis collati.*
g Annun. po. ſuo. *Quia Chriſtus per ſemetipſum hoc annũtiauit Apoſtolis, & Apoſtoli eccleſiæ primitiuæ, & ſic conſequenter annuntiatur in eccleſia quotidie. Quæ autem ſit virtus annuntiata, hic ſubditur:*
h Vt det illis hæreditatem gentium. *id eſt vitam beatam, ad quam introducit hoc ſacramentum. Et dicitur vita beata hæreditas gentium, eò quod omnes gentes inquantùm ſunt factæ ad imaginem Dei, habent quandam aptitudinem ad hanc hæreditatem. propter quod dicit: Quòd Deus vult omnes homines ſaluos fieri, & ad agnitionem veritatis venire: quod eſt verum voluntate antecedente, non tamen voluntate conſequente.* *1. Tim. 2. a*
i Opera manuum eius veritas & iudi. *Maximè in hoc ſacramento.*
¶ a Veritas

MORALITER.

✱ a *Confeſſio & magnificentia opus eius.* id eſt eius opera inducũt nos ad magnificè confitendum ei laudis confeſſione, & quoniam euchariſtia eſt opus Dei mirabiliſſimum, ſubditur:
c Memoriam fecit &c. *Nam euchariſtia reducit ad memoriam manna in deſerto datum, ſicut res vera figuram præcedentem.*
f Memor erit in ſeculum te. ſui. *i. euchariſtiæ ſacramenti. de quo dicit. Apoſt. Hic calix nouum teſtamentum eſt in meo ſanguine.* *1. Cor. 11. f*
f Virtutem operum ſuorum. *In hoc ſacramento.*
g Annuntiabit po. ſuo. *Per euangelium, in quo dicitur: in Ioh. Si quis manducauerit ex hoc pane viuet in æternum, ideò ſubditur:* *Ioh. 6. f*
h Vt det illis hæreditatem gentium. *ſcilicet cæleſtium.*
i Opera manuum eius veritas & iudicium. *In hoc ſacramento.*

✱ *Veritas*

VNIVERSIDAD DE SALAMANCA GREDOS.USAL.ES

tium ſapientiæ eſt. Bonus ſacientibus, quia periculum eſt intelligere, & non facere. Laudatio eius, cuius timor eſt initium ſapientiæ, manet. hoc totum præmium eſt, hic finis, hic ſedes perpetua, hic mandata confirmata: hic eſt hæreditas noui teſtamenti.

Vbi ſupra a *Fidelia omnia mandata eius. Caſſ.* Quia ſeruant ſeruantes ſe, non ſunt mendacia.

b *Confirmata in ſeculum ſeculi.* Non in caſſum miſſa, vt verba humana. Facta non tãtum dicta in veritate, quia omnia complentur.

† Certa c *In æquitate.* Quia omnia cum libra iuſtitiæ.

d *Redemptionem. Caſſiod.* Tertiò redemptos aſſerit, & teſtamẽtum nouum æterna gratia conſecratum. vel

† rectitudine. e *Nomen eius: initium ſapientiæ. Caſſiod.* id eſt filius, qui in humanitate ſanctus potentia deitatis terribilis. Ametur ergo aduocatus, timeatur iudex, ne ſis negligens, ne deſperes.

f *Timor domini. Caſſiod.* Metus iudicij, ianua eſt conuerſionis, ſi addatur diſcretio dilectionis.

g *Laudatio eius manet in ſeculum ſeculi.* Intentio pſal. vnde halleluia præſcribitur, à laude incepit, in laude finit, populus fidelis à diabolo liberatus gratias agens expreſſit, quid & hic faciẽdum ſit deuotis, & in cælo peragendum, hic quia liberat, ibi quia coronat.

a ¶Executio iudicij. Verum iudicium, quo dixit paſſuros diſcipulos. dicens: non eſt ſeruus maior domino ſuo. Quaſi, Etſi me perſecuti ſunt, & vos perſequentur. b ¶Quo iudicabit.

manuum eius veritas & iudicium. a

¶Et. ¶Sunt eis qui implent, & non diffidunt de promiſſis.

b †Fidelia omnia mandata eius, con-

a ¶Completa vel data ab eo qui non mentitur, & qui nihil niſi æquum mandat.

firmata in ſeculum ſeculi: facta in

a ¶Hoc dedit enim. ¶Chriſtum, qui dat redemptionem captiuis.

veritate & †æquitate. Redemptio-

a ¶Iudæo Non ſum miſſus niſi ad oues quæ per. &c.

nem miſit dominus populo ſuo,

a ¶Et per Angelos vel Apoſtolos. b ¶Futurum. ¶Quia nullum huic ſuccedet. ¶Æterna promittit. c ¶Nouum.

mandauit in æternum teſtamentum ſuum. Sanctum & terribile

a ¶Ergo. ¶Bonis. b ¶Impijs.

a ¶Virtus & potentia vel filius. b ¶Et terror procedit. vnde. ¶Initium ſapientiæ, ſi intelligitur vt diſcrete habeatur, & cum amore.

nomen eius: initium ſapientiæ timor domini. Intellectus bonus

a ¶Metus iudicij, ianua eſt conuerſionis & via ad ſapientiam. Etiam iſte intellectus, qui eſt in timore domini intentus eſt bonus. ſ. verus & vtilis.

a ¶Qui ſic intelligunt hoc vt faciant. ſ. vt per timorem ad ſapientiam aſcendant. b ¶Domini.

omnibus facientibus eum, laudatio eius manet in ſeculum ſeculi.

do Chriſtus ex obedientia Dei patris venit ad ſuã paſſionem, per quam redemptum eſt genus humanum. G

f Mandauit in æternum te. ſuum. *Quia tunc inſtituit euchariſtiæ ſacramentũ, quod vocatur teſtã. vnde dixit Chriſtus in eius inſtitutione. Hic eſt ſanguis meus noui teſtamenti, &c. & Apoſt. dicit: Hic calix nouum teſtãm eſt in meo ſanguine.* Per hoc autẽ *g dicitur in æternum, deſignatur quod huic ſacramento non ſuccedent alia, ſicut ſacramentis vete. le. ſucceſſerunt no. te. ſacramẽta. huic autẽ ſacramento ſuccedet vita beata, in qua eſt plena fruitio ipſius Chriſti contenti in hoc ſacramento, cuius deitate beati reficientur interius, & humanitate exterius, ſcdm quod dicit Aug. ſuper Ioh. Quod autẽ mandatis Dei, & ſpecialiter mãdato eiꝰ de euchariſtia ſit firmiter obediendum, oñdit, cũm di:* g Sanctum & terribile no. eius. *Quia ſanctũ eſt in ſe formaliter & effectiuè obedientibus, & terribile inobedientibus, & quia per timorem Dei declinat omnis à malo in Prou. ideo ſubditur:*

K Initium ſapientiæ ti. do. *Quia recedens à malo accedit ad bonum ſibi oppoſitum.*

l Intellectus bo. *i. intellectus diuini mandati eſt valde bonus illis qui adimplent mandatum in opere ſecundum verum intellectum eius, illis autem qui non adimplent, talis intellectus eſt magis nociuus quam proficuus, ſecundum quod dicitur in Luc. Seruus qui cognouit voluntatem domini ſui, & non ſe præparauit, & nõ fecit ſecundũ voluntatẽ eius, vapulabit multis. qui autem non cognouit, & fecit digna plagis, vapulabit paucis.*

m Laudatio eius. *Qui impleuit mandatum Dei ſecundum verum intellectum.*

n Manet in ſeculum ſeculi. *Quia æternaliter manet præmium operis virtuoſi, &c.*

NICOLAVS DE LYRA.

a Veritas. *Quia ibi continetur corpus Chriſti verum.*

b Et iudicium. *ſcilicet vitæ ſumentibus deuotè, & iudicium mortis ſumentibus indignè.*

F c Fidelia omnia. *Et maximè mandatum eius de conſecratione, & vſu huius ſacramenti, quod habetur in textu Euangelij.*

d Confirmata in ſeculum ſeculi. *Quia mandata Euangelica ſunt miraculis confirmata, ſecundum quod dicit Mar. Illi autem profecti prædicauerunt vbique domino cooperante, & ſermonem confirmante ſequentibus ſignis, & propter hoc non poteſt ſubeſſe falſitas, cum Deus nõ poſſit eſſe teſtis falſitatis, ideo ſubditur: Facta in veritate & æquitate.*

Mar. 16 d

Inſtitutio euchariſtiæ e Redemptionem. *Hic ponitur ipſius euchariſtiæ inſtitutio: hoc autẽ ſacramentum Chriſtus inſtituit in cœna imminente ſua paſſione, vt patet in Euangelio, & hoc eſt quod dicitur hic: Redemptionem miſit dominus populo ſuo. Tunc enim Deus pater miſit populo ſuo redemptionẽ, quando Chri-*

MORALITER.

a Veritas. Vitæ ſumentibus dignè.

b Et iudicium. Mortis ſumentibus indignè. Qui enim manducat, & bibit indignè, iudicium ſibi manducat & bibit.

c *Fidelia omnia mandata eius.* Quia certitudinaliter redditur præmium ea facientibus. Et ſubditur autor euchariſtiæ cum dicitur.

e *Redemptionem.* ſ. filium ſuum qui eſt noſtra redemptio. H

f *Man. in æter. teſt.* ſ. nouum, cui aliud non ſuccedet.

g *Sanctum.* Bonis.

h *Et terribi.* Malis.

i *Nomen eius.* Quia retrahit à malo, & ſic inducit ad bonum.

K *Intellectus bo.* i. facientibus opus timoris præ dictum.

m *Lauda. eius ma.* Quia talis Deum laudabit cũ Angelis in æternũ. In

In pſalmo cx. Confitebor tibi.

ADDITIO I.

Circa expoſitionem huius pſal. attendendum eſt, quòd priores verſus huius quos exponit poſtillator de diuinis operibus in generali, poſſunt proprius adaptari ſacramento euchariſtiæ, de quo per totum pſal. agitur: quod ſic patet: nam cum in primo verſu dicitur: Confitebor tibi domine in toto corde meo, in conſilio iuſtorum & congregatione, propriè poſſet intelligi de ſacramento, cuius inſtitutio fuit facta in conſilio. ſ. in ſecreto Apoſtolorũ. vbi enim nos habemus in conſilio, Heb. veritas habet in ſecreto. Fuit autem hoc ſacramentum inſtitutum in cænaculo ſecreto, & per cõſequens in conſilio iuſtorum. ſ. Chriſti & Apoſtolorum. vſus etiam eius eſt in congregatione, quia in vnitate eccleſiaſtica ad quam ordinatur & figurat: vnde ſacramentum vnitatis dicitur, & ſic eſt in congregatione iuſtorum. ſ. fidelium. Conſequenter cum dicit ſecundò. Magna opera domini, intelligi poteſt propriè de hoc ſacramento, in quo ſunt duæ cõſecrationes, ſicut & duplex materia, quæ quidem conſecrationes ſunt: Magna opera domini. nihil enim maius eſt ſeu mirabilius, quam quod per verba ſacramentalia ſubſtantia panis & vini in corpus & ſanguinem Chriſti tranſſubſtantialiter conuertantur: in qua conuerſione plura difficilia ſunt quàm in creatione, prout ſanctus Tho. in 3. par. q. 75. ar. 8. in reſponſione ad 3. arg. deducit. vnde de iſtis conſecrationibus poſſet dici, Magna opera domini. Sequitur autem tertiò: Exquiſita in omnes volũtates eius. Pro quo ſciendum, quòd licet voluntas diuina (quæ eſt eius eſſentia) ſimpliciſſima eſt: tamen dicuntur multæ diuinæ voluntates per modum ſigni ſeu effectus, vnde magiſter in 1. di. 45. hoc autori- tate pſal. ſ. Exquiſita in omnes voluntates eius, arguit quod Dei voluntas multis modis accipitur: vnde ibidem quinq; modos ponit, quibus diuina voluntas. ſ. ſigni accipitur in ſcripturis. Dicitur enim Deus velle illud quod præcipit fieri: & iſto modo innotuit voluntas diuina circa hoc ſacramentum, cùm de eo dominus dixit: Hoc facite.

Matt. 26. a

Th. 3. par. q. 75. ar. 8. reſponſ. ad 3. arg.

Voluntas Dei accipitur multis modis, 1. Sen. diſtin. 45.

facite. Secundò dicitur Deum velle illud quod prohibet. per hoc enim quòd Deus prohibet aliquid fieri, ſignatur Deum velle quòd non fiat. quæ quidem voluntas diuina. ſ. prohibitiua circa hoc ſacramentum innotuit. vnde ad Cor. Quicunque manducauerit panem, & biberit calicem dñi indignè, &c. Tertiò dicitur Deum velle illud quod permittit ſecundum Aug. in enchiridion dicentem: Nõ fit aliquid niſi Deus omnipotens fieri velit, vel ſinendo, vt fiat, vel ipſe faciendo, & iſto modo voluntas Dei innotuit in hoc ſacramento, cũ peccatori occultè permittit hoc ſacramentũ diſpenſari, vt Aug. dicit ſuper illud pſ. Manducauerunt, & adorauerunt oẽs pingues terræ. Quartò dicitur Deum velle illud quod conſulit fieri, & hoc modo innotuit voluntas diuina circa hoc ſacramentum: nam licet in Ioh. legatur: Niſi manducaueritis carnem filij hominis, nõ habebitis vitam in vobis. per hoc tamen ſecundum doct. non imponitur præceptum neceſſitatis ad ſumptionem huius ſacramenti: ſed tantum rem ſacramenti, prout Auguſt. ſupra prædictum verbi Ioh. declarat. vnde ſumptio huius ſacramenti corporaliter quantũ ad populum vel laicos cadit ſub conſilio potius, quàm ſub præcepto. Quintò dicitur Deum velle id, quod fit, & hoc modo voluntas diuina manifeſtè innotuit in hoc ſacramento in eius inſtitutione per Chriſtum facta, & in eius vſu ab eccleſia frequẽtato. Sic igitur: Magna opera dñi prædicta, exquiſita ſunt in omnes volũtates eius. quia exquiſitæ à fidelibus circa illud voluntates Dei ſunt obſeruandæ. Conſequenter quartò dicit: Confeſſio & magnificentia opus eius: vbi opus eius accipitur pro hoc ſacramento ad quod pertinet confeſſio, quia ſacrificium laudis, ſimiliter ex magnificentia ex magnitudine mirabilium in eodem contentorum. Et notandum, quòd in præcedenti verſu nominat hoc ſacramentum in plurali, cùm dicit: Magna opera domini: ad deſignandum duplicem conſecrationem, vt dictum eſt: in hoc autem verſu nominatur ſingulariter cũ dicit: Opus eius. ad denotandum vnitatem huius ſacramenti, quod eſt vnum tñ formaliter, & perfectiuè: quem modum nominandi tenet eccleſia in quadam collecta, in qua loquens de hoc ſacramento, primò nominat illud pluraliter, cùm dicit: Purificent nos

1. Cor. 11.

Aug.

Ioh.

A nos ſacramenta quæ ſumpſimus. Conſequenter autem nominat illud ſingulariter, cùm ſubdit: Hoc ſacramẽtum non ſit nobis reatus ad pœnam, &c. Conſequenter quintò de effectu huius ſacramenti dicit: Et iuſtitia eius manet in ſeculum ſeculi. nam per hoc ſacramentum confertur gratia, dicente Chriſto. Panis quem ego dabo, caro mea eſt pro mundi vita. ſ. ſpirituali. gratia autem iuſtitia dicitur, iuxta illud. Iuſtificati gratis per gratiam per quam quidem gratiam gloria etiam adipiſcitur. vnde ibidem dominus dicit: Siquis manducauerit ex hoc pane, viuet in æternum. & ſic propriè dicitur, iuſtitia eius. ſ. huius ſacramenti, manet in ſeculum ſeculi. Conſequenter ſextò dicit: Memoriã fecit mirabilium ſuorum, &c. Circa quod notandum, quòd licet manna fuit figura huius ſacramenti, non tamen ad memoriam illius referenda ſunt hæc verba Pſalmiſtæ. ſ. Memoriam fecit mirabilium ſuorum prout poſtil. dicatis. Tum quia aliæ figuræ præceſſerunt hoc ſacramentum in veterilege, ſicut agnus paſchalis, & oblatio Melchiſedech, & huiuſmodi, ad quæ non poſſint hæc verba referri, cùm de eis non verificaretur, quòd eſſent mirabilia. Tum quia figuratum eſt melius figura quæ ad ipſum ordinatur, ſicut rex dignior eſt, quàm eius imago. vnde valde inconuenienter dicitur quòd res figurata ſit ad hoc, vt deueniatur in memoriam ſuæ figuræ: ſed potius dicendum eſt ecõtra. vnde verius dicendum eſt, quòd hæc eſt eſca ſalutaris, quam dedit Deus timentibus ſe, & in memoriam mirabilium ſuorum. ſcilicet dominicæ paſſionis, in qua maxima mirabilia noſtræ ſalutis pertinentia inueniuntur. vnde cum Chriſtus hoc ſacramentum inſtitueret, expreſsè dixit: Hoc facite in meam commemorationẽ. Luc. Ad quam memoriam propriiſſimè adaptantur verba Pſ. cùm dicit: Memoriam fecit mirabilium ſuorum. Vnde ſecundum doctores ſacerdos celebrans debet actualiter memoriam paſſionis in mente habere.

Matt. 6. e

Ioh. 6. c

Rom. 3. d

Aug.

Luc.

In eo. pſal. vbi dicitur in poſtil. Sanctum & terribile eſt nomen eius.

ADDITIO II.

Poſſibile eſt, vt quis per timorem Domini, ſcilicet ſeruilem, recedat à malo, & cùm hoc tamen non accedat ad bonum: nam timor ſeruilis poteſt eſſe ſine charitate, vnde expoſitio poſtill. in hoc verſu. ſ. Initium ſapientiæ timor Domini, non videtur ſufficienter dicta: Sed hæc verba pſal. ad literam expreſſius, & verius exponuntur à magiſtro in 3. diſtinct. 34. vbi dicit, quòd vterque timor Dei. ſ. ſeruilis, & initialis, dicitur initium ſapientiæ, diuerſis tamen rationibus. Nam ſeruilis dicitur initium ſapientiæ, inquantum præparat locum ſapientiæ, & ducit ad ipſam. Initialis verò dicitur initiũ ſapientiæ, quia eſt inchoata ſapientia. quia non ſolũ recedit à malo propter vitandas pœnas ſicut ſeruus, ſed etiam ad vitandam offenſam diuinam, ſicut filius: Huic tamen ſecundo timori, ſcilicet initiali, propriùs applicantur verba Pſal. præcedentia hunc verſum, ſcilicet cũ dicit: Sanctum & terribile nomen eius. Nam timor initialis reſugit terribilitatem Dei, ſcilicet pœnas ab eo inflictas. oritur etiam ex excellentia diuinæ ſanctitatis, quam timet offendere, ſeu amittere, & ſic timet Deum inquantum ſanctum, & inquantum terribile nomẽ eius. Continuantur etiam hæc verba, ſcilicet, Initium ſapientiæ timor Domini. cùm immediatè ſequentibus, magis propriè, ſi intelligantur de timore initiali quã ſeruili. Initialis enim timor eſt: Intellectus bonus omnibus facientibus eum: quia licet non maneat in ſeruum ſicut filialis & caſtus, tamen opera in eo facta ſunt bona ſimpliciter inquantum memoria, eò quod talis timor non eſt ſine charitate ſaltem inchoata, & ſic talis timor eſt intellectus bonus omnibus facientibus eum: quod non poteſt dici de timore ſeruili, quem charitas foras mittit. Iohan. Eſt autem attendendũ, quòd timor Dei in ſacra ſcriptura aliquando dicitur, quòd eſt ipſa ſapientia, vt patet in Iob. quod videtur contrarium huic quod dicitur in pſal. Initium ſapientiæ timor domini. nihil enim prius eſt ſeipſo. Sed ad hoc dicendum, quòd timor ille qui dicitur ipſa ſapiẽtia, intelligitur de timore filiali, qui comparatur ad totam vitam humanam per ſapientiam regulatam, ſicut radix ad arborem. vnde Eccle. Radix ſapientiæ eſt timor domini. Cuius ratio eſt: nam ſicut radix totam arborẽ continet virtute, ſic filialis timor, qui ſemper eſt in charitate firmatus totam vitam viri perfecti continet.

Eſa. 34

B

Timor ſeruilis, & filialis

1. Ioh. 4

Iob 28

Eccle. 1

REPLICA.

IN Pſal. Confitebor. quem & poſtil. & Burgen. exponunt de ſacramento euchariſtiæ ſine magna contrarietate. Burg. tamen extendens alas ad volandum inter cætera dicit: In tranſſubſtantiatione plura difficilia quàm in creatione, & allegat ad hoc ſanctum Tho. 3. par. q. 75. vbi oritur dubium an illa difficultas ſe teneat ex parte Dei, rei, vel intellectus noſtri. Non primum, quia apud Deum nihil eſt difficile: imò apud intelligentias ſeparatas, ſecundum philoſophos, difficile eſt impoſſibile. aliàs. n. oporteret eas ponere fatigabiles. Nec ſecundum quia impoſſibilitas ſeu difficultas rei fiendæ attendi videtur penes incompoſſibilitatem terminorum, ſed termini creationis ſunt magis incompoſſibiles quàm termini tranſſub-

mini tranſſubſtantiationis: quia potius ſe compatiuntur aliquid, & aliquid, ſubſtantia & ſubſtantia quàm aliquid & nihil. Nec tertium dari poteſt: quia intellectus facilius capit ex aliquo fieri aliquid, vel a liquid fieri ex nihilo aliquid, quàm aliquid ex nihilo: ſuppoſita igitur Dei omnipotentia facilius intellectus capit tranſſubſtantiationem, quam creationem. In eodem pſal. Burgen. de vſu euchariſtiæ allegat id. Niſi manducaueritis carnem filij hominis &c. aſſerens quòd quò ad populum laicum communio corporalis eſt cõſilium, ſed per hoc non ſatisfit hæreticis modernis, quia ex littera non habet illud dictum fundamentum: ideo de ſacramentali communione, nec quò ad clerum, nec quò ad laicum habet vim præcepti ad omnes ſecundum verum eius intellectum: quia in eodem contextu literæ declaratur de qua manducatione, & potatione intelligi debet, videlicet de ſpirituali: quia ſequitur: Qui manducat meam carnem, & bibit meum ſanguinem, in me manet, & ego in eo. quod beatus Auguſti. exponens ait: Hoc eſt manducare illam eſcam, & bibere illum potum, in Chriſto manere. & Chriſtum manentem in ſe habere, quod nihil aliud eſt quàm eſſe in charitate. Chriſti: hoc autem omnibus indifferenter eſt præceptum ſaltẽ implicitè: ſed nihil directè pertinet ad ſacramentalem, vel corporalẽ manducationem hoc verbum: Niſi manducaueritis, &c. Nam hoc verbum fuit dictum diu antequam ſacramentum euchariſtiæ fuerit inſtitutum, ex illa igitur litera de ſacramentali communione nõ poteſt fieri argumentum efficax. Nam primò debet exiſtere in rerum natura, de quo agitur. C. de iure codicil. l. quidam referunt. §. 1. Nec ad futuras cauſas extenditur reſcriptum, eodem tit. cap. penulti. In cuius capituli gloſ. vide de hoc plures reales concordantias, quoniã ei quod nondum eſt, non datur priuilegium, nec poteſt dici verum vel bonum, quod nunquam fuit nec mortuum, quod nunquam vixit. De euchariſtia igitur ſacramentali, quæ nondum fuit, tam alta ſententia proferri non potuit. quia dicitur: Niſi mãducaueritis &c. Niſi quis curioſus hæreticus diceret, illa verba dicta de vſu ſacramenti euchariſtiæ prognoſticè per modum prophetiæ. Sed ſic dicere non poteſt in aliquo paſſu ſacræ ſcripturæ fundari: ea igitur facilitate contemnitur, qua probatur taliter dictum: præſertim cùm conſtet ex euangelio rotundo textu quoſdam huic præcepto ſatisfeciſſe, quos conſtat ſacramentaliter nunquam communicaſſe, vt patet de latrone. Luc. & quoſdam ſub vtraq; ſpecie communicaſſe, & tamen huic præcepto non ſatisfeciſſe, vt patet de Iuda. Dicit igitur magiſter ſententiarum in 4. diſtin. 9. ad intentionem beati Auguſtini has propoſitiones ſimul eſſe veras: Non manducans manducat, & manducans non manducat. Similiter poteſt dici de potatione. patent illa ex dictis, quia ſtat aliquem ſatisfacere præcepto allegato, & Chriſto per charitatem incorporari, & ſic manducare & bibere: tamen ſacramentaliter nihil percipit, & econuerſo, quia dato oppoſito ſequeretur neminem eſſe in charitate, niſi ſacramentaliter communicantem, quod eſt erroneum dicere. In pſal. eodem cum poſtillatore exponente hunc paſſum: Memoriam fecit mirabilium ſuorum &c. De figuris & miraculis in opere Dei exhibitis, ponens exemplum de manna in deſerto miniſtrato, prout habetur in Exo. hoc Burgen. valde inconuenienter dictum putat. Primò obijcit, quia illæ aliæ figuræ huius ſacramenti præceſſerunt ſicut eius agni paſchalis, & oblatio Melchiſedech, quæ tamen non poſſunt dici opera mirabilia. Ad quod reſponderi poteſt, quòd ſecus eſt dicere de operibus diuinis & humanis in figura factis. Eius enim agni & oblatio Melchiſedech fuerunt figuræ, humano tamen opere factæ, & ideo ſi illa opera fuerunt figuratiua, non tamen mirabilia. Sed dare manna de cœlo fuit opus diuinum & mirabile: ideo ſacramentum euchariſtiæ inſtitutũ poteſt congruè dici memoriale operum Dei mirabiliũ præfiguratum ipſam euchariſtiam: inter quæ exhibitio mannæ fuit mirabilius. Et cùm ſecundò Burgenſ. obijcit: Figuratum eſt præſtantius figura, ſicut rex dignior quàm regis imago: valde autem inconueniens videtur, quòd præſtantius ducat in cognitionem vilioris: igitur figuratum non deſeruit ad memoriam figuræ. Ad hoc dico primò, quòd artis eſt notitiã aliquid procedere à minus notis nobis, ſed magis notis naturæ, & ſic procedit demonſtratione quando concluſio ſit per principia, quæ ante actualem demonſtrationem eſt ignota ex primo poſteriorum. Illa via proceſſum eſt in angelis à cognitione matutina ad ueſpertinam: videlicet à cognitione rerum in diuina eſſentia relucentium ad cognitionem rerum in proprio genere. Res autem cognoſcibiles præſtantius eſſe habent in eſſentia diuina, quia eminens, quàm in proprio genere, quia dependens, quod oſtendere requirit alium tractatum, ſed ſufficit, quòd principium in quo fundat Burgenſ. ſuum argumentum non eſt generaliter verum. Secundò dico, quòd oppoſitus proceſſus ſciendi prouenit ex defectu intellectus coniuncti. & ideo dicitur proceſſus ab ad nos: ſic enim procedimus à confuſis ad determinata: ſicque accidentia magnam vim cõferunt ad cognoſcendum, quod quid eſt. Secundum illum modum principium Burgenſis nõ poteſt habere colorem. Sed ad propoſitum dico, quòd ſicut ſupra circa Exo. 3. dictum eſt, figura aliquando præcedit figuratum, vt in propoſito: aliquando econtra, ſicut in ſignis prænoſticis. Primo modo figuratum eſt rememoratiuum figuræ, patet hoc quando Chriſtus equitauit ſuper pullum dicitur quòd recordati ſunt diſcipuli, quia hæc ſcripta ſunt de illo. Et quando expulit vendentes de templo, recordati ſunt diſcipuli, quia ſcri-

C

Iohan. 6. f

Diuiſio.

C. de iure codic. l. quidam referunt. §. 1.

Luc. 23. f

4. ſen. diſt. 9

D

Exodi 16. a

Ioh. 12. c

VNIVERSIDAD DE SALAMANCA
GREDOS.USAL.ES

E quia ſcriptum eſt: Zelus domus tuæ comedit me, &c. Ecce factum ducens in recordationẽ ſigni. Similiter eſt in exemplo Burg. quia imago eſt poſterior rege & imperfectior, tamen facies regis ducit in cognitionem imaginis. In prænoſticis autem ſecus eſt, prout dictum eſt ſupra ſępius. Quòd autem Burg. dicit illum paſſum exponi debere de mirabilibus in paſſione Chriſti geſtis, quorum mirabilium memoriam dicit euchariſtiæ inſtitutionem. Sed cum memoria propriè ſit præteritorum: mirabilia autem in paſſione Chriſti exhibita tempore inſtitutionis euchariſtiæ, non erant præterita G ſed futura. Impropriè igitur diceret Pſalmiſta hanc inſtitutionem illorum memoriam: dixiſſet potius illorum præambulum & ſignificationem: puto bene celebrationem & conſecrationem euchariſtiæ fore memoriale paſſionis, & ad hoc tendũt argumẽta Burg. ex illa littera: Hoc facite in meam commemorationem: ſed inſtitutio non eſt memoria, prout dictum eſt. Illud autem quod Burg. mouet circa illud: Initium ſapientiæ timor domini, &c. non eſt contra poſtil. bene viſum.

GLO. ORDIN.

a *Halleluia reuerſio. Aug.* Aggeus, & Zacharias longè poſt Dauid fuerunt, completiſq; ſeptuaginta annis tranſmigrationis, tunc ſub Dario rege Perſarum hi duo prophetauerunt, quod ad renouationem templi pertinere videbatur: quæ ſignificat reparationem noui populi ex ruina Adæ, vt portet imaginẽ noui hominis, vt poſt captiuitatẽ huius ſeculi, quod ſeptem dierũ repetitione voluitur, & longinquæ peregrinationis miſeria quaſi poſt lxx. annos æternaliter ſolidetur. *Caſ.* Perfectio huius ędificij eſt illa ineffabilis pax ſapientiæ, cuius initium eſt timor domini: de quo incipit. *Caſ.* Vel iuxta nominũ interpretationem. Aggeus enim mõtanus interpretatur: Zacharias ſolennis, quibus ſignificantur fideles, qui ſunt montani. i. alti in virtutibus, & ſolennes. i. in tribulationibus etiam gaudentes. Sicut ergo illi prophetæ dominum laudauerunt de hac ſpirituali reuerſione, ſic Chriſtiani qui per eos ſignificãtur, poſt abſolutionem peccatorũ dominum laudant tanquam à captiuitate liberati & hilares de bonis quæ habent.

a ¶Quia laudes Dei pro reuerſione cantant, ſic Chriſtiani poſt abſolutionem peccatorum. b ¶Montani. ¶Solennis.

a Halléluia reuerſionis Aggei[b] & Zachariæ.

CXI.

Beatus vir q timet dominũ, i mãdatis eius volet nimis. Potens in terra erit ſemen eius, generatio rectorum benedicetur. Gloria & diuitiæ in domo eius, & iuſtitia eius manet in ſeculum ſeculi. Exortum eſt in tenebris lumen rectis: † miſericors & miſerator & iuſtus. † Iucundus homo qui miſeretur,

a ¶Alias, cupiet. ¶Alias, multum. b ¶Inde quia timet, & quia volet. ¶Vt neque mors neque vita ſeparet a charitate Dei. A ſimili meſſis, quæ nulla tempeſtate poteſt deijci. ¶Et. ¶Et. a ¶Hæc omnia mihi ſunt omnia. a ¶Vt tenebras pellat, & rectos faciat. b ¶Sol iuſtitiæ. c ¶Quod lumen? ¶Dominus. ¶Natura. a ¶Exhibitione. ¶Dum expectat. b ¶Dum mortificat. ¶Remunerando. ¶Animo.

deſit facultas, qa pax eſt hominibus bonæ volũtatis, etſi nõ adeò proficiat in eis: qa tẽtatio eſt vita iſta, & corpus aggrauat, & terrena inhabitatio deprimit ſẽſum multa cogitãtẽ.
c *Potens. Aug. Caſ.* Ecce præmia illius beati.
f *Semen e.* i. merces boni operis. Erit potens in terra, nõ hac vbi deriſui, ſed cęleſti. Vel etiam hic in iſto tpe quo minus videtur. Semẽ, opera miſericordiæ, vnde meſſis ęterna. Potens quia re minima etiam ut magna regnum cęlorum emitur.
g *Genera.* Nõ carnis, ſed imitationis. Vel opera rectorum. Recti ſunt q nõ reſiſtunt patri emendãti, & credunt promittenti, nõ credunt periſſe opera ſua, cũ non eis tpaliter retribuitur. Sunt. n. qui bona illa agunt, mercedẽ hic à Deo ſperãtes vel hominib' placere volentes, qđ non btũs vir: & tñ.
h *Gloria & di. in d. e.* i. in cordis ſecreto, vbi habitat cũ ſpe vitæ ęternæ: vbi diuitiæ ſãctę & gĺia ęterna reponunt.
i *Iuſtitia.* Hæc eſt gloria eius, hæ diuitiæ eius, quam tamen habet à Deo.
k *Manet in ſe.* Quaſi nõ tpaliter btũs.
l *Exortum e. Caſ.* Scđo agit de aduentu domini, per quẽ homines ex peccatoribus in ęternum ſunt beati. *Caſ.* Exortum eſt. Suprà dixit bona beati, nũc vnde beatus. Lux gratior quę in tenebris, ſed non alijs lux niſi rectis corde. quod lumen dominus miſerator & miſericors. Qui pius confitẽtibus, iuſtus contẽnentibus. Sed ne terreat iuſtitia, qa ſuauis & gratus eſt Deo qui miſeretur, cõdonando alijs quo ſibi veniã meretur, & dat aliis qđ eſt cõmodare, vt detur ei i futuro: hæc ſunt duo officia benignitatis. vnde: Dimitte, & dimittẽt vobis: date, & dabit uobis. Hęc de illo ſuperiori verbo pẽdẽt. Gloria & diuitiæ i domo eius: hæc facta ſunt ſermones, quibus defendetur in iudicio, qđ nõ erit ei ſine miſericordia: quia miſericordiã fecit. Hoc à ſimilitudine præmeditantis cauſam dicitur, vt eam firmis allegationibus, & aſſertionibus in iudicio præmuniat. Vel:
m *Miſeretur. Caſ.* Qui dat egentibus. Commodat, qui mutuum præſtat, poſt tantundem recepturus.

GLOS. ORDINARIA. PSALMVS CXI.

F Beatus vir. *Caſ.* Oſtendit hic Pſalmiſta poſt liberationẽ pctõrum quanta ſunt bona fidelium, quæ retributio perfidorum. Et eſt etiã hic pſal. per omnes litteras Hebræi alphabeti digeſtus. *Caſ.* Primò, monet propheta quid faciat beatus vir, & quanta bona gratia Dei meatur. Secundò, agit de aduentu domini per quem omnes ſunt beati, ibi: Exortum eſt in tenebris. Tertiò impijs aduerſa prouenire aſſerit.
c *Qui. ti. Caſ.* Timor mundi miſeros facit, ſed timor Dei ea appetere facit, per quæ homo beatus eſt.
d *In manda. i.* Hoc timor Dei vt velit. Et nõ ait faciet, ſed volet multũ, qđ ſufficit quia ſufficit velle ſi pficiẽdi in mãdata deſit

☞ a Paratum

NIC. DE LY. PSAL. CXI.

Beatus vir. *Huic pſal. præmittitur pro titulo: Halleluia: cuius expoſitio eſt dicta ſuprà. in aliquibus tamen libris additur ipſi halleluia, reuerſionis Aggæi & Zachariæ, ſed hoc non eſt in Heb. nec in tranſlatione Hiero. & ideo vr̃ eſſe additũ ab aliquo expoſitore pro ſua voluntate. Ad intellectum autem huius pſal. ſciendum quod licet beatitudo ſit reddenda pro operibus virtuoſis generaliter, tamen per quãdam appropriationem dicitur reddenda pro operibus miſericordiæ ſpecialiter: Vnde dicit ſaluator. Venite benedicti patris mei, poſſidete paratum vobis regnum à conſtitutione mundi: Eſuriui enim, & dediſtis mihi mãducare, ſitiui, & dediſtis mihi bibere &c. & propter hoc in hoc pſal. dicitur: reddenda felicitas pro operibus miſericordiæ. Et primò oſtenditur propoſitum. & ſecundò de immiſericordibus oppoſitũ, ibi: Peccator: Prima in duas, quia primò oſtenditur propoſitum de felicitate in via: ſecundò in patria, ibi: In memoria ęterna. Circa primum ſciendum, quod felicitas quæ poteſt haberi in vita præſenti, principaliter conſiſtit in bonis animæ interioribus. ſecundariò verò conſiſtit ſeu accidentaliter in bonis exterioribus, prout ſunt ipſis virtuoſis quædam inſtrumenta virtutis, ſecundum quod dicit Ambr. ſuper Luc. Sicut diuitiæ impedimenta ſunt reprobis, ita probis ſunt adiumenta virtutis. & ideo Pſal. in hac parte permiſtim loquitur de iſtis & de illis, dicens:*
a Beatus vir. *ſ. in præſenti, in quo pro bono virtutis habito in re, habetur beatitudo futura in ſpe.*
b Qui ti. do. *Timore filiali, qui reformidat offenſam, ideo ſubditur:*
c In ma. eius. *Iſtud nimis nõ importat vitiũ, ſed affectum intenſum ad implendũ dñi præceptũ, & potiſſimè in operibus miſericordię. Et quia inter omnia bona exteriora bonum prolis eſt præcipuum, ideo ſequitur:*
d Potens in ter. *Hoc frequenter videmus contingere q homines miſericordes habent filios potentes ſibi ſuccedentes, ſicut Salomon potentiſſimus neceſſit Dauid pio & miſericordi. Et quia potentia temporalis non eſt laudabilis niſi habeat bonitatem moris annexam, ideo ſubditur:*
e Genera. re. be. *Quia bonũ ei imprecabitur à populis pp bonũ virtutis.*
f Gloria, *id eſt bona fama.*
g Et diuitiæ. *id eſt temporalium abundantia.*
h In do. eius. *i. in familia timentis Deũ, & opera miſericordiæ faciẽtis.*
i Et iuſti. e. *id eſt meritum ſuæ iuſtitiæ.*
k Manet in ſe. *Hoc eſt diu in filijs ſuis ſibi ſuccedentibus, ſecundum quod dicitur, in Exo. Qui cuſtodit miſericordiam in milia, &c.*
l Exor. eſt in tene. *Quia rectè viuentes in præſenti inter peccatores tanquam in tenebris illuminantur ſpecialiter à Deo lumine ſuæ gratiæ, per quam inhabitat mentem, & propter hoc ſubditur:*
m Miſericors. *q. d. illud lumen eſt ipſe Deus illuminans mentem, & per illuminationem creatam ſpeciali modo inhabitat mentem, qui eſt miſericors quantum ad habitum miſericordiæ.*
n Et miſerator. *Quantũ ad actũ: nõ eſt per hoc intelligendũ, qđ in Deo ſit aliqua diſtinctio habitus & actus, ſicut in nobis: ſed pfectionẽ diuinã apprehendere non poſſumus prout eſt in ſe, nec per conſequens nominare, ſed ſicut eſt in nobis vbi habitus virtutis & actus realiter diſtinguuntur.*
o Et iuſtus. *Quia ſemper iuſtitia cũ miſericordia concurrit in diuinis operibus. In tranſlatione verò LXX: additur, dñs, ad oſtẽdẽdũ qđ illud quod dr̃ hic: Miſericors & miſerator & iuſtus, referi ad ipſum Deũ.*
p Iucundus ho. qui mi. *Dando liberaliter non potentibus reddere.*

¶ a Et com-

Matt. 25. c — Diuiſio — Felicitas quo modo poſſit haberi — Amb. Super Luc.

MORALITER.

✱ a *Beatus vir.* In hoc pſal. declaratur quòd vera beatitudo pro miſericordiæ operibus ſit reddenda, & immiſericordibus miſeria infligenda, ſicut expreſsè dicitur in Matth. Ibunt hi in ſupplicium ęternum, & ſic literalis ſenſus eſt ſimpliciter moralis: propter quod de alio pertranſeo.

E a *Paratum cor e. Aug.* Patet itaque, q hic non ſua q̃rit, ſed q̃ ſunt Chri. labores patiẽter ſuſtinet, pmiſſa fidẽter expectat. *Caſ.* Vel ſiquis mala minatur, non timet: ſed paratum.
b *Diſperſit.* Sperat non timere, quia diſperſit.
c *Dedit pauperibus. Aug.* Ecce iſte emebat quod non videbat: ſed ille theſaurum in cęlo ſeruabat, qui eſurire & ſitire in pauperibus dignatur in terris.
d *Iuſtitia. Caſ.* Sua dedit, & iuſtè & piè vixit, vel q dat ſua iuſtitiã operatur.
e *Cornu. Caſ.* Quia hic humilis, ibi poteſtatem habebit.
f *Peccator vide. Caſ.* Tertiò contraria impijs prouenire aſſerit. *Caſ.* Bonis beatorum hortatur malis inimicorũ terret: & eſt iſte pſalmus inſtitutorius fidelium.
g *Iraſcetur.* dicẽs: Quid nobis profuit ſuperbia & diuitiarum iactantia?

a ¶Vel ſumptum pecuniæ, vel laboris induſtriam. ¶Datum ſpe futuri. b ¶A ſimilitudine præmeditantis cauſam, vel omnia diſcretè dicit.

& commodat, † diſponit ſermones ſuos in iudicio: quia in ęternũ non cõmouebitur. In memoria ęterna erit iuſtus: ab auditione mala nõ timebit. Paratum ✱ cor eius † ſperare in domino: cõfirmatũ eſt cor eius, non commouebitur, donec † deſpiciat inimicos ſuos. † Diſperſit dedit pauperibus, iuſtitia eius manet in ſeculum ſeculi: cornu eius exaltabitur in gloria. Peccator videbit & iraſcetur, dentibus ſuis † fremet & tabeſcet. deſideriũ peccatorũ peribit.

a ¶Diſponit, quia in futuro locat is ad dexteram. b ¶Et ſi cadit vt Petrus. ¶Nunquam a gloria domini ſeparabitur. ¶Sed. ¶Aug. Vt audiat: Venite benedicti patris mei: percipite &c. quia tunc generatio rectorum benedicetur. a ¶Quibus dicetur: Ite maledicti in ignem æternum. quod his qui à ſiniſtris erunt, dicetur. b ¶Damnatis. ¶Sed. a ¶Non in mundo. b ¶Et quia ſperat nulla re ſeculi molleſcit. ¶Nec vllis tentationibus frangitur, quia. a ¶Etiam. ¶Videns alios rideri in terra morientium & ſe irrideri. ¶A ſpe. b ¶Veniat. c ¶In terra viuentium exiſtens. a ¶Quoſcunque. b ¶Propter hoc futurum. ¶Gratis. ¶Vt multis. a ¶Non diuitibus. b ¶Ergo. ¶Aug. Quia Deo cuſtode nil terit. a ¶Cuius humilitas a ſuperbis contemnebatur. a ¶Cornu humilis exaltabitur &c. b ¶Hoc cornu humilis exaltari. a ¶Sibi ſera penitentia. b ¶Aug. Malum inuidia apud ſe retinet, nulli tñ nociturus, his ſe affligit quibus bonos vexauit. c ¶Signum anxietatis. ¶Quia illic erit fletus & ſtridor dentiũ. d ¶Aug. Quia non poterit requieſcere per pęnitentiam, cum deſideriũ peccatorũ peribit, nullo ſuccedente ſolatio, cum omnia tranſeunt velut vmbra.

NICOLAVS DE LYRA.

¶ a Et commodat, *gratias potentibus reddere. ille enim qui ſic operatur ex habitu miſericordiæ, operatur iucundè: quia ſecundum Philoſophum. 2. Ethic. ſignum habitus generati eſt delectatio in opere.*
b Diſpo. ſer. ſu. in iu. *id eſt rectę rationis, vt omnino caueat a temeritate locutionis.*
c Quia in æter. non commo. *ſ. à ſtabilitate virtutis.*
d In memo. *Hic conſequenter agitur de felicitate poſt hanc vitam reddenda pro operibus miſericordiæ, cum dicitur: In me. æter. e. iu. & accipitur hic iuſtitia prout dicitur de virtute miſericordiæ. Iuſtitia enim vno modo accipitur pro omni virtute.*
e Ab auditione. *Quam audient immiſericordes in die iudicij, Matth. Ite maledicti in ignem æternum. Sequitur: Eſuriui, & non dediſtis mihi manducare. ſitiui, & non dediſtis mihi bibere, &c. Sed bonam auditionem quam audient miſericordes: Venite benedicti patris mei &c. ſicut allegatum eſt ſuprà.*
f Paratum cor eius ſperare in domino. *Non in rebus caducis & defectibilibus.*
g Confirmatum eſt cor eius. *In bono per habitum virtutis & gratiæ, ſecundum quod dicitur ad Heb. Bonum eſt gratia ſtabilire cor.*
h Non commoue. *à ſtabilitate virtutis Deo ipſam conſeruante.*
i Donec deſpi. *id eſt ſpiritus malignos, qui tunc ab homine deſpiciuntur, quando de eis habet plenum triumphum, quod eſt in morte, quando decedet in ſtatu gratiæ. Et quia prædicta meretur homo per opera miſericordiæ, ideo ſubditur:*
K Diſperſit. *Propter amorem Dei ſine aliqua acceptatione.*
l Dedit. *Liberaliter abſque ſpe retributionis terrenæ.*
m Pauperibus. *Chriſtum repræſentãtibus. in Mat. Quod vni ex minimis meis feciſtis mihi feciſtis: & non adulatoribus ſeu hiſtrionibus, quibus multi dant abundanter, & nihil pauperibus.*
n Cornu eius. *i. potentia temporalis, qua vſus eſt ad bonum virtutis.*
o Exaltabitur in glo. *ſcilicet cęleſti, vbi augmentabitur eius potentia.*
p Peccator. *Hic conſequenter oſtenditur quod immiſericordibus redditur oppoſitũ. ſcilicet dolor & triſtitia. quod poteſt exponi de præſenti vita ſic: Peccator vi. & iraſ. quia impius videns proſperitatem iuſti conturbatur, & non ſolum interius, ſed etiam exteriori ſigno, ideo ſequitur:*
q Dentibus ſuis. *Quia motus animi redundat ad corpus.*
r Deſiderium pec. pe. *Quia pctõres deſiderant permanere in ipſa pſperitate, & deficit eis in morte, & aliqñ valde repẽte. Alio modo exponitur de vita futura, in qua impij torquebuntur, non ſolum de pęna ſibi inflicta, ſed etiam de iuſtorum gloria: quia licet ipſam nõ cognoſcãt intuitiuè & particulariter: tñ cognoſcunt abſtractiuè & generaliter, inquantũ in quodam generali ſciunt eos eſſe in maxima delectatione: quod facit ad augmentum ſuæ miſeriæ.*

Heb. 13. b — Matt. 25. d — * eſt † fidens — † videat — † Syrus: videbit eum, tremens irritabitur in ipſa. — Deſiderium peccatorum quomodo peribit — † frendet

In pſal.

In pſal. cxj. *Beatus vir &c.*

ADDITIO.

Pſalmus iſte ſumit exordium ex vltimo verſu præcedentis. ibi enim tractauit Pſ. de timore filiali, cum dixit: Intellectus bonus omnibus facientibus eũ, vt ſuprà expoſitũ eſt. In hoc aũt declarat opera pia ad timentẽ Deũ tali timore pertinentia. quorũ principale eſt diuinis mandatis obedire cũ promptitudine voluntatis, de quo dicit: In mãdatis eius volet nimis. i. vehemẽter & prõptè ad timẽtem dñm. tali timore pertinet etiã opera facere exẽplaria, quibus videntes ad ſimilia prouocẽtur, & de hoc dicit: Potens in terra erit ſemẽ eius. qđ intelligi dẽt de ſemine ſpũali, qđ i terra bona potẽs eſt multũ fructũ afferre. Sicut cũ dr̃: Generatio rectorum bñdicetur: Non enim eſt intelligendum de generatione carnali, cùm multi timẽtes Deum tali prole careant. ſed potius intelligendum eſt de generatione ſecundum imitationem operum, iuxta illud, Si filij Abrahæ eſtis, &c. cætera exponantur prout in poſtil. &c.

Ioh. 8. e

GLOS. ORDIN.

a *Halleluia. Caſ.* Quia merito laudandus qui meritò humilitatis gentes aſſumit, titulum pſal. exponit. Halleluia enim vt diximus interpretat̃ laudate dñm, quař & pſal. incipit.

GLOS. ORDINARIA. PSALMVS CXII.

Laudate. *Caſ.* Primò monet propheta deuotos, vt laudent iugiter, & vbiq; prędicent. Scđo ipſe facit quod monet alios. i. laudat Deũ, ibi: Quis ſicut dominus. Ad laudẽ ergo monẽs oſtendit, qui & quem & quãdiu & vbi & quare laudent, di.
c *Pueri. Caſ.* Non ſenſu ſed malitia, maximè ſuperbia. i. humiles. vnde. Nolite pueri effici ſenſibus, ſed malitia. paruuli eſtote, vt mẽtibus perfecti ſitis. *Aug. Caſ.* Laudate dominum pueri ſimplices & puri, qui debent laudare. Nomen laudat qui virtutes eius prædicat. Pueri intrant per anguſtũ. Ideoq; facta contentione inter Apoſtolos quis eorũ maior eſſet, aſſumpſit Ieſus paruulũ, & ſtatuit in medio diſcipulorum, & ait: Qui nõ humiliauerit ſe ſicut paruulus iſte, non intrabit in regnũ cęlorum, & ideo nemo intrat niſi pueri in regnum cęlorũ, pſtrata enim ſuperbia, ex ore infantium perficitur laus. Indignè autem cantant iſta, qui ſe magnos putant. Qui cognoſcẽtes Deũ nõ ſicut Deũ glorificãt, aut gratias agunt. Et quia illi ſoli dignè laudãt, q ſunt tanq pueri. Ideo poſt oĩa dicit pueri: Benedicamus dño. Vel, laudate nomẽ domini.
d *Sit nomen. Caſ.* Ecce dixit, qui & quem laudare debeant, deinde ſubdit: Quamdiu laudãdus ſit. i. ſemper. *Caſ.* Sit nomẽ domini nec ad horã patetis me imperare laudẽ nec localiter ſed A ſolis or. Per circuitũ. n. ſolis quaſi p quandam lineã mundum ☞ ſignifi-

Matt. 18. a — Pſ. 8. a — 1. Cor. 2. b

a Halleluia

CXII.

Laudate pueri dominũ, laudate nomen domini. Sit nomen domini benedictum

¶Qui aſſumimini. a ¶In eſſentia æterna. a ¶Vt videntes opera veſtra bona glorificẽt Deum patrem veſtrum qui in cęlis eſt. ¶Semper. a ¶Non blaſphemetur.

NIC. DE LY. PSAL. CXII.

Laudate. *Huic pſal. præmittitur pro titulo Halleluia, quia in eo pſal. inducit ad laudẽ Dei ex conſideratione ſuæ excellentis prouidentiæ, quæ abiectos & depreſſos iniuſtè aliquãdo ſubleuat ad ſtatũ magni honoris & gloriæ: qa Ioſeph ſubitò eleuauit de carcere ad hoc q eſſet ppoſitus Aegypti & ſcđs a rege. Et ſecundũ hoc pſal. iſte in duas partes diuiditur, quia primò pſal. ad laudẽ Dei inducit, ſcđò ad hoc rõnẽ adducit, ibi: Excelſus. Circa primũ dicitur:*
a Laudate pueri. *Nõ accipiuntur hic pueri rõne ętatis, id eſt carentes, ſed accipiuntur hic pueri pro ſubiectis & miniſtris, ſicut dicit Achimelech ad Dauid de viris q erãt cũ eo. Si mundi ſunt pueri maximè à mulieribus, manducẽt &c. & hoc modo loquitur frequẽter ſcriptura. Oẽs autẽ ſunt Deo ſubiecti & eius ſeruitio & laudibus obligati.*
b Sit nomen do. be. *i. ſicut eſt in ſeipſo benedictum, ſic benedicatur*

¶ à vobis

MORALITER.

✱ a *Lau. pue.* In hoc pſal. oñditur q Deus iniuſtè depreſſos ſubleuat ad honorẽ non ſolum in futuro, ſed etiã aliqñ in pñti, ſicut patet de Ioſeph, in Gen. & ſic patet, q ſenſus literalis eſt ẽt moralis. Allegoricè etiã poteſt exponi de abiectione ſynagogæ & ſublimatione eccleſiæ de gentibus collectæ, & vtranque expoſitionem tangit in expoſitione literali: propter quod alia non vr̃ hic ponenda.

Gen. 41. e — Allegoricè

VNiVERSIDAD DE SALAMANCA
GREDOS.USAL.ES

E ſignificat, in quo toto laudandus eſt Deus. Per gentes omnia terrena, per cęlos omnia cęleſtia notat, vt per hæc duo
Vbi ſupra. omnes creaturas indicet ſibi ſubiectas. Vel per gentes carnales, per cęlos ſpirituales.

a *A ſolis ortu vſque ad occaſum, laudabile nomen domini. Aug.* Hic dicit quòd vbiq; debeat laudari.

b *Super cęlos. Auguſt.* Apoſtolos, per quos regnat in gentibus, & eſt, ideo ad laudes inuito: quia ſuper omnes eſt regnaturus.

Vbi ſupra. c *Quis ſicut dominus Deus noſter. Caſſiod.* Secũdò ipſe facit quod alios monet, vt & facto alios doceat. Quis? nullus qui per ſe poſſit.

d *In altis.* Angelis & ſanctis, & licet altus, non deſpicit humiles.

e *Humilia.* Hi ſunt, qui dono eius alti ſiunt, & in eis ſedet.

f *Reſpicit.* Humiles ſingulos.

g *In terra.* Sanctos quos ita reſpicit, ſicut econuerſo odit ſuperbos.

h *Suſcitans à terra inopem.* De labore corporis.

i *De ſtercore.* Erigitur cui carnis vitia non dominantur.

K *Qui habitare facit. Caſſiod. Aug.* Exponit, vbi ſuſcitat & erigit in eccleſia. ſ. quæ ante aduentum ſponſi ſterilis, modò mater multorum læta & fęta.
Eſa. 54.a Q. Nec ſolum erigit quos locet cum principibus iudices, ſed habitare facit in domo ſterilẽ, & ſunt filij multi deſertæ: qui ſi non omnia relinquũt, faciunt tamen ſibi amicos de mãmona iniquitatis p opera miſericordiæ.
Luc. 16.b Et humi Aug. Vel, les eoſdem in quibus habitat, quia in carne & in ſpiritu humilitas eorum reſpicitur. In cęlo. propter ſpiritus libertatem. In ter. propter corporis ſeruitutem. Q. qui humilitatem habent in ſpiritu, & oſtẽdunt
F in opere. Vel in cęlo, reſpicit quos vocauit iam, & habitat in eis. In terra. quos vocat vt habitet in eis. Vel, potius cęli ſunt qui cum domino iudicabũt. Terra, cætera ſanctorum multitudo. humiles tamen hi & illi. Meritò & cęli humiles: quia ſuſcitat à terra prius inopes, etiam adhuc quandiu in corpore gemunt.

Gen. 21.a l *Sterilem. Aug.* ſ. Saram. i. eccleſiam Gentilem, quæ prius ſterilis fuit: vnde per Saram ſignificatur. Eam, inquam, facit habitare in domo, id eſt in eccleſia Iudæorum inter ipſos Iudæos, vt in lapide angulari duo parietes coniungantur, & fiat vnum ouile.

m *Filiorum lætantem. Aug.* Ex perſona quorum hæc dicuntur. De quibus Eſaias ad eccleſiam loquens ait: Dicunt, in-
Eſa. 49.f quit, in auribus tuis filij quos amiſeras. Anguſtia eſt nobis in loco iſto, fac itaque nobis & nunc locum in quo cõmoremur. Tu verò dicis ĩ corde tuo Quis generauit mihi iſtos. Quis ergo iſtos educauit mihi? Q. cùm ſciam me eſſe ſine filijs, & viduam.

a ¶Ex quo incipitis. ¶Quia incipitis. ex quo vobis dicitur: ſed ſine fine laudate eum, non vos. etiam cum magni fueritis. b ¶Id eſt in progreſſu. c ¶In æternum.

dictum, ex hoc nũc & vſque in ſe- a
a ¶Vbique. b ¶Quaſi per circuitum ſolis. c ¶Non apud Iudæos tantum.
culum. A ſolis ortu vſque ad oc- b
¶Sit.
caſum, laudabile nomen domini.
a ¶Ideo laudate. b ¶Aug. homines.
Excelſus ſuper omnes gentes do- c
a ¶Vbi vident fulgere Deos quos colunt. id eſt ſolem & lunam & huiuſmodi. ¶Cęli ſupra ſe habent, quem humiles ſecum habent in pectore.
b minus, & ſuper cælos gloria eius. d e
¶Enim.
c Quis ſicut dominus Deus noſter, f
a ¶Quos exaltat, ſic vt non ſuperbos faciat. b ¶Intuitu miſericordiæ.
d e f qui ĩ altis habitat, & humilia reſpi- g h
a ¶Per ſolam gratiam.
g h cit in cęlo & in terra? † Suſcitans à i k l
a ¶Illos qui prius inopes erant. b ¶Vitijs carnis. ¶Carnalis voluptatis.
i terra inopem, & de ſtercore † erigẽs m n
pauperem. Vt collocet eum cum o
a ¶Ordinibus cęli & Angelis & hominibus. ¶Angelis. ¶Apoſtolis.
principibus, cum principibus po-
a ¶Saram matrem fidelium per omnes gentes.
k l puli ſui. Qui habitare facit ſterilẽ p
a ¶In eccleſia inter Iudæos.
m in domo, matrem filiorũ lętantem. q

b A ſolis ortu vſque ad occaſum. *id eſt ſecundum omnem extenſionem diſtantiæ localis.* G

c Excelſus. *Hic conſequenter Pſalmiſta inducit rationem ad propoſitum, quæ accipitur ex excellentia ſuæ prouidentiæ, ex qua meritò debet laudari, ideo dicitur: Excelſus ſuper omnes gentes dominus, quantumcunque ſint magnæ, & diuerſæ.*

d Et ſuper cęlos. *i. ſuper Angelos qui ſunt ciues cęleſtes.*

e Gloria eius. *Quia de omnibus hominibus & Angelis ad ſuam gloriam ordinat & diſponit, ideo ſubditur:*

f Quis ſicut dominus Deus no. *q. dicat nullus.*

g Qui in altis habitat. *Per ſuæ gloriæ refulgentiam.*

h Et humilia reſpicit. *Per ſuam prouidentiam.*

i In cęlo. *Quia ſuperbientes Angelos inde deiecit & humiliter ſibi adhærentes in gloria confirmauit.*

K Et in terra. *Quia in prima ętate rebellantes homines in diluuio ſubmerſit, & humilem Noe cum ſua familia ſaluauit, & quia ſimile fit frequenter in particularibus perſonis, ideo ſubditur:*

l Suſcitans à terra inopem & de ſterco. *i. de loco vili & fętido.*

m Erigens pauperem. *Hoc patuit in Manaſſe rege Iuda, qui propter ſuperbiam de regno ſuo fuit deiectus à Deo, & ab inimicis ſuis in carcere fętido recluſus & fame afflictus, & propter humilitatem ſuam, inde à Deo fuit releuatus, & in regnum reſtitutus. ideo ſubditur:*

n Vt collocet eum cum prin. *Tãquam eis præſidens. propter quod ſubditur:*

o Cum principibus po. ſui. *Poteſt autem hoc referri ad exaltationem humilium in gloria cęleſti, in qua collocantur humiles cũ Angelis, qui dicuntur in ſcriptura Principes, & diſtinguuntur per tres hierarchias. hierarchia autem idem eſt, quod ſacer principatus: & quia dicta exaltatio non ſolùm fit in ſexu virili, ſed etiam muliebri, ideo ſubditur:* H

p Qui habitare facit ſterilem in domo. *Dans ei fęcunditatem, per quam eſt honorabilis in domo mariti, in qua prius erat contemptibilis & abiecta propter ſterilitatem, ideo ſubditur:*

q Matrem filiorum lętantem. *Exemplum habetur de Anna, quæ propter ſterilitatem contemnebatur in domo Elcanæ à Fenenna, & conceſſa ſibi à Deo fęcunditate prolis, fuit honorabilis & lætabunda vnde fecit canticum illud: Exultauit cor meum in domino &c. Allegoricè exponitur pſalmus iſte de abiectione populi Iudaici, propter incredulitatem, & exaltationem populi Gentilis in bonis gratiæ: eò quòd deuotè recepit fidem catholicam. & ſic ſynagoga facta eſt ſterilis & abiecta, & eccleſia in fide gentium facta eſt fertilis & lætabunda. & hoc modo loquitur Apoſtolus, inducens illud Eſaiæ. Lætare ſterilis quæ non paris, erumpe & clama quæ non parturis, quia multi filij deſertæ magis quàm eius quæ habet virum. Et vocat Gentilitatem ſterilem, & deſertam, quia multo tempore fuit deſerta à Deo propter peccatum idololatriæ: ſterilis in prole ad Dei cultum educata. & ibidem præmittit Apoſtolus: Scriptum eſt, quoniam Abraham duos filios habuit, vnum de ancilla, & vnum de libera. & ſequitur: Hæc ſunt per allegoriam dicta: hæc. n. ſunt duo teſtamenta &c. Hanc autem expoſitionem non proſequor, quia diffuſè tractata eſt ab alijs in pluribus locis.*

NIC. DE LYRA.

à ſubditis non benedictione conſecrationis, quæ fit tantùm à maiori, ſed benedictione laudis, quæ impenditur à minori.

a Ex hoc nunc & vſq; in ſe. *i. ſecũdum extenſionem omnis durationis.*

b A ſo- [...] In

In pſal. cxij. Laudate pueri dominum.

ADDITIO.

Iſte pſalmus cum quinque ſequentibus vſque ad pſalmum: Beati immaculati. excluſiuè vocatur ab Hebræis Halleluia magnum, i. hymnus magnus, de quo ſingularem faciunt ſolennitatem: nam in tribus præcipuis feſtis & in neomenijs ſtãtes iſtum hymnum cum maiori cantant ſolennitate, quàm cęteros pſalmos totius pſalterij. Inſuper in nocte paſchæ quando agnus paſchalis comedebatur, poſt eius comeſtionem recumbentes ad menſam ipſum hymnum ſolenniter dicebant. Vnde de hoc hymno ex iſtis ſex pſalmis cõpoſito intelligi debet illud qđ imminente paſſione in Matth. legitur.
Matt. 26.c Hymno dicto &c. eò q Chriſtus poſt agni paſchalis comeſtionem hmôi ritum cõſuetum ſeruans, hymnum prædictum cùm Apoſtolis recitauit: quod etiam Hebræi hodie agno paſchali carentes in illa nocte ſcilicet paſchæ, iſtum hymnũ cũm azymis ſolenniter, put poſſunt cantant: in quo videntur prophetizare neſcientes, ſicut le-
Ioh. 11.f gitur de Caipha. Nã ipſi ſolùm attendunt ad hoc q in hoc hymno fit mentio de redemptione Ægyptiaca, cuius memoriã in paſchate celebrant. Sed amplius cõſideranti in hoc hymno continentur nõ modica myſteria eccleſiæ vniuerſalis ſpiritualiter à Deo redemptę incipientis ab Abel iuſto vſq; nunc: inter quæ fit mentio de redẽptione Ægyptiaca ſuo loco, vt infrà patebit: vnde in hoc hymno Pſalmiſta ſex principaliter facit. Nã in primò pſalmo ponit quandã præfationem generalem ad diuinam laudem pertinentẽ, in qua de exordio eccleſiæ militantis ante legem, & eius progreſſum vſq; ad aduentum Chriſti, per quem gratia facta eſt, præmittit. In ſecundo ſcilicet, In exitu Iſrael de Ægypto, domus Iacob de populo barbaro. de ſtatu eccleſiæ ſub lege agit. In tertio Pſalmo ſcilicet, Dilexi, quoniam exaudiet dominus, &c. agit de ſtatu eccleſiæ in ipſo exordio redemptionis ante ipſius publicationem. In quarto verò. Credidi, propter quod &c. agit de ſtatu primitiuæ eccleſiæ publicatæ. In quinto. ſ. laudate dominum, agit de ſtatu eccleſiæ ex duabus gentibus iã vnitę. In ſexto vero pſal. ſcilicet Confitemini &c. agit de ſtatu eccleſiæ non ſolùm dilatatæ & vnigenitæ, ſed etiam florente et præualeſcente, prout latius patebit, in expoſitione horum pſal. in ſingulari. In hoc igitur primo pſalmo præfationali huius hymni Pſalmiſta octo facit quæ ſunt notabilia ad Dei laudem pertinentia. Primò enim oſtendit quis eſt laudandus, ſcilicet Deus trinus et vnus. Quod ſic patet: nam in principio huius pſalm. ter inuitat ad laudem Dei. Primò ſcilicet cum præmittitur Halleluia: quod

E quod idem eſt quod laudate Deum. Secundò inuitat ad laudẽ Dei cum dicit: Laudate pueri dominũ. Tertiò cum dicit: Laudate nomẽ domini. Quæ quidẽ trina inuitatio ad laudem Dei in eodem verſu ſeu cõtextu ſingularis eſt in hoc pſal. vt patet diſcurrenti per alios. Et ſic ſatis innuitur trinitas eius qui laudatur eo modo (etſi fortè clarioni) quo in illo verbo pſalmi: Benedicat nos Deus Deus noſter, benedicat nos Deus, &c. & in ſimilibus ſolet cõiter exponi. Vnitas autem eius qui laudatur, oſtẽditur in hoc quod non Deos dicit laudandos, ſed Deũ. Similiter nec dixit: Laudate noĩa domini, ſed no-
Matt. 28.d men, eo modo quo dr̃ in Matt. In noĩe patris & filij & ſpiritus ſancti. Secundò oſtenditur etiam à quibus debet laudari, quia à pueris. ſ. animi puritate viuentes. Tertiò oſtenditur etiam q̃diu eſt laudandus. ſ. in hac vita & in futura, & hoc cum dicit: Sit nomẽ domini benedictum, ex hoc nunc & vſque in ſeculum. Quartò oſtendit ét vbi eſt laudandus. ſ. vbiq;, & cum hoc dicit: A ſolis ortu vſq; ad occaſum. Quintò oſtenditur etiam qũo eſt laudandus. ſ. ſuper oẽm laudem cuiuſcunque creaturæ terreſtris & cęleſtis. & hoc cùm dicit: Excelſus ſuper omnes gen. dominus, & ſuper cęlos gloria eius. Sextò oſtendit quædam materia principalis ad Dei laudem in hoc hymno principaliter conſideranda. ſ. diuina prouidentia circa regimen creaturæ rõnalis, & hoc cũ dicit: Quis ſicut dominus Deus noſter, qui in altis habitat, & humilia reſpicit. ſ. genus humanum, qđ in parte infima vniuerſi cõmoratur. Septimò oſtenditur quidam effectus hmôi diuinæ prouidentiæ, quo eccleſia fidelium ſumit exordium. ſ. ſuſcitare hominem à terrenis & fœtoribus peccatorum, & eum erigere ad ſtatum gratiæ & gloriæ: quod eſt maximum opus F
Aug. ſuper Ioh. iuxta illud: Miſerationes eius ſuper omnia opera eius. vnde Aug. ſuper Ioh. dicit, qđ maius opus eſt, qđ ex impio fiat iuſtus, quã creare cęlum & terram. & de hoc dicit: Suſcitans à terra. i. à terrenitate. Inopem in virtutibus. Et de ſtercore. i. de fętore peccatorũ. Erigens pauperem, vt collocet eũ cum principibus. i. cũ Angelis. Cũ principibus populi ſui. i. cũ patriarchis & prophetis. & in hoc innuit ſtatum eccleſiæ ante legem, in quo nondum erat aliquis populus diuino cultui mancipatus; ſed quaſi ſingulariter ſumebantur ſinguli iuſti in diuerſis partibus ad ſocietatem ſanctorum. Octauò oſtenditur quòd ex tali ſuſcitatione inopum & pauperum & collocatione eorum in cęleſtibus fœcundata eſt eccleſia in progreſſu temporis, & ſic quæ prius fuerat ſterilis, modo multos habet filios, iuxta il-
Gal. 4.d lud Apoſt. & Eſa. Lætare ſterilis, &c. & de hoc dicit: Qui habitare fa-
Eſa. 54.a cit ſterilem in domo, matrem filiorum lętantem, & in hoc continuat ſe dicendis in cæteris pſalmis huius hymni, vt videbitur. vnde pſal. iſte propriè videtur eſſe præfatio in huiuſmodi laude diuina.

REPLICA.

IN Pſal. Laudate pueri dominum. vt dicit Burg. incipit Hebræorum hymnus. Et continuatur vſque ad Beati immaculati, excluſiuè. huͨc hymnum conſueuerunt cum multa ſolẽnitate dicere poſt eſum agni paſchalis. vnde opinatur Burgen. quòd illud Matth. Et hymno dicto exierunt in montem Oliuarũ:
Matt. 26.c debeat intelligi de iſto hymno: quòd ſi ita eſt nõ iudico, nec ſuam ſingularem expoſitionem reprobo.

GLOS. ORDIN.

a *Halleluia. Caſs.* Item hic halleluia ex alio negotio ponitur. Sicut enim ex diuerſis actibus Deus laudatur, ita ex varijs negotijs iſte titulus annotat̃. Ab initio Hebræi populi per magna miracula populo illi exhibita, Chriſtum mundo datum propheta nuntiat, per quas ſimilitudines, id eſt per eorum ſignificata, etiam quiſque Chriſtianus liberatur. Erant enim figuræ myſteriorum ſpiritualium Chriſti & eccleſiæ, vt in pſalmi expoſitione clareſcit.

F

GLOS. ORDINARIA. PSAL. CXIII.

Pſal. 113 IN exitu. *Aug.* Hic nõ narrantur præterita, ſed futura pręedicuntur, quia in illis geſtis futura ſignabãtur, & iõ non oĩa hic dicũtur quæ ibi geſta, ſed quędam aliter, ne putetur preterita recolere. *Caſ.* Primò dicit ꝓpheta quæ mira dederit Deus Heb. in figura, & Chriſtianis in ſpiritu. Scđo interrogat quare hęc facta ſunt, ibi. Quid eſt tibi mare? Tertiò inania ſimulacra gentium reprobat, & religionẽ Dei commendat, ibi: Simulacra gẽtiũ.

b *In exitu.* Q. cum Iſrael, id eſt domus Iacob de Ægypto. i. populo barbaro exiret.

c *Barbaro. Aug.* Barbara lingua eſt quæ Deum non laudat.

d *Facta eſt Iu. Caſ.* Sicut ille populus, cum exiret de Ægypto, ſanctificatus eſt in Iudęa. i. terra promiſſionis, colendo Deũ verum, quæ terra erat ante per idololatriam polluta, & ſicut potens factus eſt in ea. Qui. n. in Aegypto facti fuerãt ſerui, ibi facti ſunt domini. Ita exeuntes a pctõ ſanctificat Iudęa. i. cõfeſſio. Et per eam facti Iſrael poſſunt reſiſtere vitijs. & hoc. Vidit mare, id eſt peccatores ſeculi. Iordanis, qui varijs deſiderijs rapiunt homines in magnum mare, id eſt huius ſeculi amaricantem malitiam, ſed hęc in aduentu domini ceſſant, quaſi conuerſa retrorſum.

e *Mare vidit. Aug.* Hoc hic aliter dicitur quam factum eſt. Ibi legitur ſtetiſſe ab ea parte, qua aquę de ſuper fluebant, nec ibi quicquam dicitur de geſtientibus montibus, ſed tã ibi facta, quàm hic dicta figuræ ſunt.

a *Arietes*

a Halleluia CXIII.
a ¶Mente, ope Dei. b ¶Videntium Deum. c ¶De afflictione ſeculi cui renuntiant.
b IN exitu Iſrael dẽ Æ- a
a ¶Eccleſiæ. b ¶Luctantium: quod prius quam Iſrael.
gypto, domus Iacob b
a ¶A ſola pręm js gentium. a quibus ſe noſi eſſe debemus, vel à turba dæmonum. b ¶Confeſſio.
c d † de populo barbaro. Facta ẽ Iudęa c d
a ¶Quæ in corde, quod purgat confeſſio, & per eam facti Iſrael, poſſunt reſiſtere vitijs & eſſe filij Dei. & hoc eſt Iſrael pote. &c. b ¶Vnde: Dedit eis poteſtatem filios Dei fieri &c.
ſanctificatio eius, † Iſrael ptãs eius. e
a ¶Ergo. ¶Seculi. b ¶Retro ſit. ¶Vt via ad libertatem pateret. c ¶Deſcenſus humilis. ¶Id eſt baptizati ad eum vnde orti ſunt redierunt.
e † Mare vidit & fugit, Iordanis con f g
a ¶Et tunc. ¶Diſpenſatores verbi Dei Apoſtoli.
uerſus eſt retrorſum. Montes † exul- h

b Domus Ia. *Quia totus populus Iſrael deſcendit de Iacob, qui alio nomine dictus eſt Iſrael.*
Gen. 32.f
c De populo barbaro. *Omnes populi dicuntur barbari, exceptis Hebræis, Græcis, & Latinis: quia alia idiomata dicuntur barbara.*

d Facta eſt Iudęa ſan. eius. *Quia in Iudæa viguit cultus diuinus, & ſcientia legis, & prophetarum.*

e Iſrael poteſtas eius. *Sicut exercitus regis dicitur eius poteſtas, quia Deus per filios Iſrael tanquàm per exercitum ſuum eiecit Chananęos de terra illa, vt habetur in libro*
Ioſue per totum. *Ioſue, & ſic Iſrael dicitur poteſtas Dei, inquantum per poteſtatẽ à Deo ſibi cõceſſam, eiecit gentem illam. & ſecundum hoc littera iſta, facta eſt Iudæa, &c. reſpicit terminum exitus de Aegypto. In Hebręo autem & in transla. Hiero. ſic hr̃: Factus eſt Iudas &c. & ſcđm hoc reſpicit principium exitus de Aegypto, quia tribus Iuda prima intrauit mare rubrũ, ſequens Moyſen, alijs formidantibus, & tardantibus, & ſic facta eſt Dei ſanctificatio, inquantum factum iſtud declarauit Dei ſanctitatem, in cuius confidentia tribus Iuda cõſtanter ſecuta eſt Moyſen. Iſrael poteſtas eius, quia pro Iſraele pugnauit contra Aegyptios, Exo. & dixerunt Aegyptij: Fugiamus Iſraelem: dominus enim pugnat pro eis contra nos.* H
† Iſrael regnauit in ea
Exod. 14.f
† geſſierũt ſubſilierũt; velut

f Mare vidit et fugit. *Quia ſe in partes diuiſit, retrahendo ſe à medio ad præceptum domini, acſi haberet ſenſum & intellectum: quia creatura obedit creatori ad nutum.*

Ioſue 3.d g Iordanis conuerſus eſt re. *Hoc fuit in exitu de deſerto, quia aquæ Iordanis ex origine ſua deſcendẽtes ſteterunt & eleuatæ fuerunt ad modum collis, & ſic in parte reuertebantur verſus locum originis, ſicut aqua fluminis inueniens obſtaculum reſultat verſus originis locum.*

Num. 21.d h Montes exultauerunt, vt arie. *id eſt cauſam exultationis dederunt filijs Iſrael, quia in tranſitu fluuij Arnon ſcopuli ex vna parte inclinati*

¶ *ſunt*

NIC. DE LYRA. PSAL. CXIII.

IN exitu Iſrael. *Huic pſal. in tranſlatione Hiero. præmittitur Halleluia pro titulo: tamen in Heb. eſt finis pſal. præcedentis. In hoc autem pſal. inducit Pſalmiſta ad Dei laudem ex conſideratione beneficij populo Iſrael exhibiti in exitu de Aegypto. Et primò illud beneficium recolitur, ſecundò ex hoc Dei laus concluditur, ibi: Non nobis. Circa primum recoluntur plura mirabilia à Deo facta in exitu de Aegypto, non tamen ſecundum ordinem hiſtoriæ, aliqua narrando poſt, quæ tamen fuerunt prius facta, ſicut frequenter fit in ſcriptura, & maximè metricè compoſita, qualis eſt iſta. dicit igitur:*

a In exitu Iſrael de Ægypto, *Qui habetur in Exod.*

b Do-

MORALITER.

✱ a *In exitu Iſrael de Aegypto.* Pſalmus iſte loquitur de beneficio Dei exhibito populo Iſrael in exitu de Ægypto. Moraliter aũt põt exponi de Dei bñficio circa quẽlibet Chriſtianũ de pctĩs egreſſum ſic: In exitu Iſrael de Ægypto. i. Chriſtiani de tenebra peccati.

b *Domus Iacob de po. barbaro.* i. de peccantium numero.

d *Facta eſt Iudæa ſanctificatio eius.* i. vera & perfecta confeſſio. Iudæa nanque confeſſio interpretatur.

e *Iſrael poteſtas eius.* id eſt Angelus cuſtos ipſius: quia ſicut Angeli ſe retrahunt à cuſtodia hominum propter peccatorum multitudinem, ſicut in eorum perſona dicitur, in Iere. Curauimus Babylo-
Iere. 51.a nem, & non eſt curata: derelinquamus eam. ita redeunt ad cuſtodiam ipſorum propter veram pęnitentiam.

f *Mare vi. & fu.* i. Angelus malus tanquam mare tempeſtuoſum, videns Angelum ſanctum reuerſum à tentatione ſe retrahit.

g *Iordanis conuerſus eſt re.* Qui riuus iudicij interpretatur. Per hoc ergo ſignificatur quòd pęnitentia peccatorem facit reuerti de iudicio condemnationis ad iudicium ſaluationis.

h *Montes exul. &c.* Per montes ſignificantur Angeli maiores, & per colles minores, qui exultant de pœnitentia peccatorum.

 ✱ *Gaudium*

VNiVERSIDAD DE SALAMANCA GREDOS USAL.ES

a *Arietes. Auguſt.* Qui collibus vtriuſque teſtamenti hæreticos debellant, & ſuperſtitiones diruunt Vnde alibi: Afferte domino filij Dei, affer. do.fi.arie. Et ſexta manſio filioru Iſrael de Ægypto venientium, fuit Elim: quæ interpretatur arietes, vbi erant duodecim fontes, & ſeptuaginta palmæ: quibus ſignificatur duodecim Apoſtoli & ſeptuaginta diſcipuli, quos in ſexta ætate elegit dominus, vt per quatuor mundi partes, Chriſti victoriæ palmam portarent deſtruentes gemino cornu vtriuſq; teſtamenti omnem ſcientiam aduerſus Chriſtum ſe erigentem.

Vbi ſupra. Pſa.8.a

b *Colles. Caſſio.* à colendo, mediocres, nõ enim hæc ad literam. vnde & per mare & Iordanem, id eſt per antiqua facta, hæc ſignari non ambigas quæ hodie ſpiritualiter fiunt.

Vbi ſupra.

c *Quid eſt tibi. Caſſiod.* Secundò interrogat quare hæc, vt excitet admirationem. Et ſoluit: A facie domini.

d *A facie. Caſſio.* Vna duobus reſponſio, quia vnus autor & ſecula fecit obſtupeſcere, & ſua, id eſt mõtes & colles gaudere. Chriſto enim apparente moti ſunt homines à ſua ſuperſtitione ad cultum Dei.

e *A facie Dei Iacob.* Et q. quæreret, qs eſt dominus Deus Iacob non recẽs, vel qui facit eos luctari.

f *Qui conuertit petram. Caſſiod.* Dura corda Iudæorum, ad aquam baptiſmi.

g *Rupem.* Gentiles, vt & ipſi emanẽt irriguos fontes prædicationis. *Aug.* id eſt ſe prius durum, cùm ignoraretur, liquefecit ad irrigandos fideles, vt ſit in eis fons aquæ viuæ ſalientis in vitam ęternam. cùm reſurgẽs aperuit illis ſenſum, vt intelligerent ſcripturas. Ipſe ergo dominus erat quaſi petra & rupes, donec apertis ſcripturis velut fons influeret, atque omnibus credẽtibus inundaret, di. Si quis ſi. ve. ad me, & bi.

Ioh.4.b F *Ioh.7.f*

h *Non nobis. Caſſiod.* Cùm dixit Deũ bona dare, petit vt propter nomen ſuum det ea. quia merita nõ videt in hominibus. Gloria eſt cùm immeritis dat. Miſericordia, dum peccantibus parcit. Veritas, dum præmia reſtituit, vel impios punit. Ideo, Da.

i *Nequando dicant.* Hoc ſępe impij imputant bonis afflictis.

K *Miſericordia. Auguſt.* id eſt reparatione.

l *Veritate.* id eſt promiſſione impleta.

m *Vbi eſt Deus eo. Aug.* Hoc ſolent dicere gentes, quæ habẽt viſibiles Deos, quia inuiſibilem Deum colimus.

n *In cęlo. Auguſt.* id eſt Chriſto homine, ſecundum illud: Deus erat in Chriſto, mundum ſibi reconcilians. Vel in cęlo. Caſs id eſt potens ſuper omnes creaturas.

1.Cor.5.d

o *Omnia quæcunque.* Per quod omnipotens apparet.

p *Simulacra gentium. Caſſiod.* Tertiò, inania ſimulacra probat, & religio Dei quàm ſit vtilis, oſtendit. Et eſt hic perfecta demonſtratio in vituperatione & laude. *Aug.* Oſtẽſa potentia Dei ex operibus, tranſit ad Deos gentium viſibiles.

q *Argentum. Auguſt.* Sed quia Deus hoc fecit, inquit: Opera manuum hominum. hoc venerantur quod inde fecerunt: materiam enim creauit Deus, ſed ſtultitia hominum formam addidit.

r *Os habent. Aug.* Manu ſunt formata, ſed non habẽt membrorum officia: plus autem valet in affectibus miſerorũ forma viuẽti ſimilis. quia os habent &c. quàm ad eos corrigendos, quòd non viuit, nec officijs membrorũ poteſt vti. *Aug.* Os habent. Cur adeò inculcat in multis locis, quæ ſunt omnibus nota: quia effigies viuenti ſimilis hoĩes ſeducit, vt putent in

a Duces populi. b Qui ſemen fidei receperunt. c Non inuidi, innocentes, per arietes generati. Per Euangelium geniti.

tauerunt vt arietes, & colles ſicut agni ouiũ. Quid eſt tibi mare, quòd

a Sed hoc videntes mirantur. Auguſt. Quid eſt ò ſeculum, quod tua impedimenta ceſſerunt, vt tot milia hominum ad dominum conuertantur, & hoc eſt: Et tu Ior. &c.

a Qui varijs deſiderijs fluitis. Quaſi: Cur veſtras conſuetudines dimiſiſtis?

fugiſti, & tu Iordanis, quia cõuerſus es retrorſum? Montes † exultaſtis

a A tuo propoſito. b Quid eſt quod. Quibus dicitur: Euge ſerue bone & fidelis.

a Quibus dicetur: Venite benedicti patris mei.

ſicut arietes, & colles ſicut agni ouium. A facie domini mota eſt terra,

a Ecce cur. A clementia vel ira quam præuident futuram. Aug. Hiero. a præſentia illius qui dicit: Vobiſcum ſum vſque ad conſummationem ſec. Vel cognitione. b Quæ pigra erat commota, vt ſolidius firmetur.

Etiam.

à facie Dei Iacob. Qui conuertit petram in ſtagna aquarum, & † rupem in fontes aquarum. Non nobis domine, non nobis: ſed nomini tuo da gloriam. † Super miſericordia tua & veritate tua, nequando dicant gẽtes: Vbi eſt Deus eorũ: Deus autem noſter in cęlo, †omnia quæcunque voluit, fecit. Simulacra gentium argentum & aurum, opera manuum hominum. Os ha-

a Caſs. Quia hæc per a crumpentis aquæ de petra non pro meritis, ſed ſolum ferante data eſt.

a Iudæis. b Gentibus.

a De. Aug in miſericordia vocat impios: in veritate iudicat non venientes

a Aug. Cum eis non credendus prædicatur, ſed tremendus oſtenditur

a Quærunt: vbi eſt? b Alias, in cęlo ſurſum, alia littera. Quaſi omnia corpora cęleſtia & terreſtria tranſgreditur.

a Vel in corporalibus vel in ſpiritualibus. b Deus noſter talis eſt, ſed. Non veri dij.

a In materia. His maior reuerentia. Aug. Habent & lignea & fictilia, ſed pretioſiora ponit, vt cum in his erubeſcit, facilius in cæteris.

a In forma.

Iſrael præbuit, & ſimiliter ſcopuli dicto modo inclinati videbantur applaudere aduentui filiorum Iſrael, & tranſitui. G

a Quid eſt tibi mare quod fugiſti, & tu. *q.d. vnde venerunt iſta mirabilia in mari rubro & Iordane & collibus? vt dictum eſt. & rñdet.*

b A facie domini. *Quaſi dicat à diuina voluntate proceſſerunt iſta, cui obediunt etiam inſenſibilia: quia ſicut ad Dei nutum mota eſt terra, quando abſorbuit Dathan & Abiron: ita aquę & colles in prędictis & conſimilibus alijs. vnde & ſubditur: aliud mirabile factum quod fuit in deſerto, cum dicitur:*

c Qui conuertit petram. *Dando abundantiam aquæ de petra.*

d Et ru. in fon. aqua. *Cumq; Moyſes eleuaſſet manum, percutiẽs virga bis ſilicem, egreſſæ ſunt aquę largiſſimæ &c.*

e Non nobis. *Hic ex prædictis miraculis diuinus honor concluditur, & primò oſtenditur quòd ſit honorandus. ſecundò, à quibus ibi: Non mortui laudabunt te. Prima in duas, quia primò Dei gloria ex dictis concluditur. ſecundò idololatria excluditur, ibi: Simulacra gentium. Circa primum dicit pſal. Non nobis domine attribuatur gloria de prædictis mirabilibus & conſimilibus.*

f Sed nomini tuo. *Quia in talibus tota ratio facti, eſt potentia facientis, ſecundum quod dicit Aug.*

g Super miſericordia tua. *Talia enim facta ſunt à Deo populo Iſrael ad declarationem diuinæ veritatis, qua impleuit promiſſiones factas patribus ſcilicet Abrahæ, Iſaac, & Iacob, & ſimiliter ad declarationem diuinæ miſericordiæ: quia quamuis populus Iſrael ipſum frequenter prouocaret ad irã, vt in adoratione vituli & alijs malis quæ fecit in deſerto: tamen adimpleuit promiſſum patribus factum, in hoc declarans miſericordiæ ſuæ effectum.*

i Ne quando dicant gentes. *id eſt Gentiles idola colentes.*

K Vbi eſt Deus eorum. *ſ.Heb. Si enim nõ adimpleſſet promiſſa eis facta, videret Gentilibus quod defeciſſet virtus ſua: & quia tot mirabilia fecit pro eis, poterant liberè dicere Gentilibus.* H

l Deus autem noſter in cę. *Quia ibi magis relucet ſua poteſtas: veruntamen quia ſe extendit ad omnia inferiora, quod patet per eius miracula facta in mari & in terra, vt præmiſſum eſt. ideo ſubditur: Omnia quæcunque voluit fecit.*

m Simulacra. *Hic conſequenter excluditur idololatria, cuius primò oſtenditur vanitas, & ſecundò latriæ vtilitas, ibi: Domus Iſrael. Primum oſtenditur per hoc, quòd idola facta ſunt de ſenſibili materia artificialiter. & hoc eſt quod dicitur: Simulacra genti. quia materia artificialium eſt tota ſubſtantia eorum, ſecundum Philoſophum. 2. Phyſi.*

n Opera manuum hominum. *Per ſculpturam, ſicut ſunt lignea & lapidea, vel per fuſuram, ſunt metallica.*

o Os habent & nõ loquen. *Oſtendit euidenter, quod careant vita per* ¶ *carentiam*

MORALITER.

✱ Gaudiũ eſt in cęlis Angelis Dei, &c. Et de pluribus magis gaudẽt.

a *Quid eſt ti. mare quod fu.* i. vnde venit malorum Angelorum fuga, & conuerſio iudicij dicta? & reſpondetur cùm dicitur:

b *A fa. do. mo. eſt ter.* i. homo factus de terra, motus eſt per pęnitentiam de culpa ad gratiam per miſericordiam diuinam.

c *Qui conuertit petram in ſtag. aqua.* id eſt cor peccatoris durum in fluxum lachrymarum.

e *Non nobis do.* Hic oſtenditur, quòd de prædictis tota gloria ſit Deo attribuenda, & patet litera.

g *Super mi. tua.* Qua reuocas peccatores.

h *Et veritate tua.* Qua ſic dictum tuum imples, in Ezec. Nolo mortem peccatoris, ſed vt magis con. &c.

i *Nequando dicant gen.* Si enim non impleret dictum ſuum, haberent infideles occaſionem blaſphemandi ipſum: ſed quoniam fideles debent aſſerere contrarium, ſubditur in perſona eorum.

l *Deus autem noſter.* Sed dij infidelium ſunt falſi, ideo ſubditur:

m *Simulacra gen. ar.* Poteſt etiam hoc exponi moraliter de hypocritis propter quæſtum. Auguſt. Aurum diligis: aurum es.

n *Opera manuum hominum.* Nam omnia faciunt propter homines, per hoc ab eis aurum, & argentum extorquentes.

o *Os ha. & non lo.* ſ. vera, ſed tantum falſa, quæ ſunt nõ entia: Sicut ✱ enim

NICO. DE LYRA.

¶ *ſunt vſque ad ripam oppoſitam fluminis: & ſic præbuerunt tranſitum filijs Iſrael, & interfecerunt inſidias ibi latentes contra filios Iſrael, ſicut dictum fuit, vbi ſcribitur ſic: Sicut fecit in mari rubro, ſic faciet in torrentibus Arnon: ſcopuli torrentiũ inclinati ſunt &c. & ſic dicuntur etiam in ſe exultaſſe metaphoricè, ſicut & de mari rubro dictũ eſt. Mare vidit & fugit: quia ad modum cognoſcentis iter ſuum filijs Iſrael*

Num.21.d

A tent in ea eſſe occultum numen, & non eſſe ſine viuo habitatore: vnde & dæmones ad poſſidenda ſimulacra inuitant, qui in eis ſæpe fallunt. Hæc autem alibi damnat: Omnes dij gentium dæmonia. Prudentiores verò dicunt, ſe nec idola, nec in eis dæmonia colere, ſed quæ per idola ſignantur: vt per hoc aerem: per illud terram, & cętera huiuſmodi. Hos tranſeunt, & alij, dicentes ſe non colere ipſa corpora: ſed quæ illis regendis præſidẽt numina, vt Iouem, Mercurium, & huiuſmodi, quæ omnia dãnat Apoſtolus, qui commutauerunt veritatem Dei in mendacium, & ſeruierunt creaturæ potius quàm creatori.

a *Non cla. Auguſt.* Pòſt loqui (quod eſt hominis proprium) hoc commune addit, vt pro beſtiis ĩtelligas dictum, cætera quæ dixit communia, non ad ſolum hominem referas. Nam & vident & audiunt, & olfaciunt, & ambulant: vt nõ ſolum hoĩes, ſed etiam beluas ſimulacris pponendas cognoſcas: vt ſi pudeat te adorare beſtiam hæc oĩa habentem, multò magis pudeat te adorare mutum & carens vita ſenſuq; ſimulacrum.

b *Similes il. Aug.* Vide erubeſcibilem culturam dum ait: ſimiles. q verè ſũt, vel ſimiles ſe eis intelligant.

c *Domus Iſrael. Caſ.* Hic oſtendit Chriſtianæ religionis virtutem.

d *Domus Aaron. Aug.* Ne aũt videatur maioribus iam res quæ inferioribus eſt ſpes, addit: Domus Aaron.

e *Memor. Caſ.* Vt conuerteret, & conuerſos per eundem benedixit.

f *Super vos. Auguſtinus.* Quia creuit numerus magiſtrorum.

g *Super filios.* Quia creuit etiã numerus ſequacium. Ergo vos vtrique patres & filij benedicti eſtis Domino, qui uos fecit cœlum in maioribus, & terram in minoribus, vel fecit omnẽ creaturam.

B

h *Benedicti vos do. Caſ.* Qui optauit ſuprà benedici, iam cõfiſus dicit, Benedicti: quod ad Deum pertinet. vt & ei ſeruiatis. Verè Domino, quia etiã cœlum cœli. i Chriſtus eſt ad honorem Domini. Vel:

i *Cœlum cœli.* i. empyreum dedit Domino Chriſto ſecundum quod hõ.

K *Terram autem.* iſtam inferiorem dedit.

l *Filijs hominum.* vt in ea ſe purificent. Vel, populum prædicatoribus. vnde: Sicut miſit me pater, & ego mittam vos. Et terram. *Auguſt.* In puſillis, ſed quia & hi creſcẽdo fiunt cęli, magni ſic ſunt cęlum terræ quam lacte nutriũt: vt ſint & cęlum cęli, dum eam ſperant in cęlum vtili hoc autem cęlum cęli eſt Domino: quia illi magni ſoli Domino docibiles ſunt, quia iã non ab homine neque per hominẽ: ſed per ipſum Deum capiunt ſynceritatem, & vbertatem ſapiẽtiæ: quibus filijs hominum dedit terram, in qua operentur. i. ſubiectos, quos excolerent ad fructificãdũ. vnde: Sicut miſit me pater, & ego mitto vos &c. ergo vtrique cęlum, & terra viuant, ex eo qui fecit ea, & laudent. Aliter enim moriẽtur. Et, A mortuo quaſi non ſit, petit confeſſio. Cęlum cęli. *Auguſt.* Dicit eos, quorum mẽtes ſic ſublimauit vt nulli hominũ, ſed ipſi Deo docibiles fierent, quorum comparatione omne viſibile. i. cęlum & terra. Dicitur terra quam dedit filiis hominũ, ideſt minoribus, vt eius conſideratione coniiciant creatorẽ: quem infirmi ſine adminiculo adhuc videre non poſſunt.

a *Neque*

a Homo qui loquitur, melior. Hoc proprium hominis, cetera communia homini cum beluis, vt non ſolum homines, ſed & beluas ſcias ſimulacris anteponendas.

bent, & non loquentur: oculos habent, & non videbunt. Aures habent, & non audient: nares habent,

a Aug. Hoc & ſimiæ poſſunt quæ manibus contrectant: meliores itaque ſunt.

& non odorabunt. Manus habent, & non palpabunt: pedes habent,

a Aug. Melior eſt beſtia: quæ etſi non loquitur, clamorem tamen habet in faucibus.

& non ambulabunt: non clamabunt in† gutture ſuo. Similes illis

a Qui talia ſunt ſimulacra: Itaque. Videant ea apertis & viuentibus oculis, & adorent clauſis & mortuis membris.

Adorantes.

fiant qui faciunt ea: & omnes qui confidunt in eis. Domus Iſrael †ſperauit in Domino: adiutor eorum & protector eorum eſt. Domus Aaron ſperauit in Domino: adiutor eorum, & protector eorum eſt. Qui † timent Dominum, ſperauerunt in Domino: adiutor eorum & protector eorũ eſt. Dominus memor fuit noſtri, & benedixit nobis. Benedixit domui Iſrael, benedixit domui Aaron. † Benedixit omnibus qui timent Dominum, puſillis cum † maioribus. Adijciat Dominus ſuper vos, ſuper vos & ſuper filios veſtros. Benedicti vos à Domino, qui fecit cęlum & terrã. Cœlum cœli Domino, terram au-

a Autem. Generalis eccleſia.

a Quod non videtur. b In Deo abiecto. c Vnde. Vt autem perduret vſque ad finem patientia, adiutor &c. In agendis bonis.

a Contra fraudes diabolicas. b Etiam. Ordo ſacerdotum.

a Vt & ipſi perſeuerent.

a Ne eis noceatur.

a Ideo adiutor & protector maiorum & minorum. quia vtrique tim. dom. Hęc duo ſpes & timor beatos faciunt. In omni gente.

a Autem. b Non enim nos præuenimus miſericordiam Dei, ſed Dominus memor fuit noſtri. Qui diu quaſi oblitus videbatur.

a Per filium miſſum. Aliàs nos.

a Eccleſiæ. Aliàs domum.

a Pontificibus. Scilicet. Nullum genus excluditur.

a Maioribus benedixit. Autem. Benedictionem, vel numero veſtro alios. Ita factum eſt, cum de lapidibus ſuſcitantur filij Abrahę.

a O Iudæi. b O gentes.

a Et ſic erit. b Vtrique. Patres & filij.

a Honori Dei. b Vos. c In maioribus. d In minoribus.

a Autem. Quia maiores à ſolo Deo docentur. b Eſt. A. c Populum inſtruendum. Omnia viſibilia. In puſillis.

i Et omnes qui confidunt in eis. *ſcilicet idolorum cultores: quia confidunt in nihil vano: ſicut & idolum nihil eſt. Apoſt.* C

1.Cor.8.b

K Domus Iſrael. *Hic conſequenter oſtenditur latriæ vtilitas, & primò in euaſione mali, ſecundò in adeptione boni, ibi: Dñs memor. Primũ patet per hoc q colentes Dominum proteguntur ab eo in periculis, & hoc eſt, quod dicitur: Domus Iſrael ſperauit ĩ Domino. Ipſum deuotè colendo.*

l Adiutor eo. & prot. eo. eſt. *Sicut patet cõtra Pharaonem & eius exercitum, & contra reges Chananæorum, vt patet in li. Ioſue.*

Exodi 14.f Ioſue per totum.

m Domus Aaron. *Licet domus Aaron contineretur in domo Iſrael, ſicut pars in toto: tñ de ea fit ſpãlis mentio: quia ad eam ptinebat ſacerdotium, quod eſt latriæ officium.*

n Adiutor eo. & pro. *ſicut patet in deuoratione Core à terra, eò quòd volebat ſibi & ſuis vſurpare ſacerdotium contra Aaron et filios eius.*

Num.16.e

o Qui ti. *dicit Ra. Sa. q hoc dr̃ propter conuerſos de Gentilitate ad Iudaiſmum, qui non erant de filijs Iſrael: & tñ Deus erat adiutor eorum ſimul cũ filijs Iſrael: quia multi de talibus aſcenderunt cũ eis de Aegypto. Pòt etiã hoc exponi de Gentilibus Deum colentibus, qualis fuit ſanctus Iob, & multi alij.*

Exodi 12.f

p Dñs me. ſ. *Hic conſequenter oſtendit vtilitas latrię in cõſecutione boni tpalis, & ſpũalis. & hoc eſt qđ dr̃: Dñs me. ſu. no. licet obliuio nõ cadat in Deo, nec per cõſequens recordatio ppriè dicta: tñ ſecundum cõem modum loquendi boĩum dicitur recordari aliquorũ, quando facit eis bonum. ideo ſubditur:*

q Et be. nobis. *multiplicando in ſpũalibus & tpalibus bonis. Quod declarat conſequenter in toto populo Iſrael, cùm dicitur:*

r Benedixit domui Iſrael. *Secundò ſpecialiter in tribu ſacerdotali, dicens: Benedixit domui Aaron. Tertiò generaliter in omnibus Deum colentibus, ſiue ſint cõuerſi ad Iudaiſmum, ſiue Gentiles rectè viuentes: quibus Pſalmiſta imprecatur bonorum augmenta, dicens:*

s Adijciat do. *iterũ alia bona conferendo.* D

t Benedicti vos à do. *per conſecutionẽ gratiæ in præſenti, & gloriæ in futuro.*

u Qui fecit cęlum & ter. *propter quod poteſt dare ſuam benedictionem gratię in præſenti vita, quæ per terram deſignatur: & gloriæ in futuro, quæ per cęlum ſignatur: quod adhuc amplius declarat dicens:*

x Cęlum cęli do. *quia ibi magis relucet gloria ſua in angelis ſanctis.*

y Terram autem dedit filius hominum. *id eſt habitationi eorum pro vita præſenti,* ¶ *in qua*

MORALITER.

✱ enim verum, & ens conuertuntur, ſic falſum & non ens.

a *Oculos habent & non videbunt.* ſcilicet cęleſtia, ſed terrena.

b *Aures habent & non audient.* ſ. diuina mandata ſaltem ad operandum.

c *Nares habent.* i. diſcernendi ſenſum.

d *Et non odorabunt.* eligendo bonum.

e *Manus habent.* operando bonum.

f *Pedes habent &c.* in via morum.

g *Non clamabunt in gutture ſuo.* Deum deuotè orando.

h *Similes illis fi.* ideſt illi qui eos ad hoc inducunt, vel ſuſtinent, ſimilem pęnam incurrent.

K *Domus Iſrael.* Per domum Iſrael ſignificantur boni religioſi, qui ſunt contemplatiui. Per domum Aaron pontificis boni prælati per hoc quod ſubditur:

o *Qui timent Dominum, ſperauerunt in do.* generaliter boni Chriſtiani. omnes enim iſti ſperant in Domino ſpe formata charitate: propter quod eorum adiutor eſt in neceſſitatibus quantùm ſpectat ad ſalutem. ideo poſſunt dicere:

p *Dominus memor fuit noſtri.* ſcilicet bona, nobis faciendo.

q *Et benedixit nobis.* in bonis ſpiritualibus multiplicando.

r *Benedixit domui Iſrael benedixit domui Aaron.* exponatur, vt ſupra.

t *Adijciat Dominus ſuper vos.* ſuam gratiam augmentando.

u *Cęlum cęli.* nam ibi magis relucet eius poteſtas.

z *Terram autem de. fi. ho.* ſicut dicitur: Per me reges regnant. *Prouer. 8.b*

NICOLAVS DE LYRA.

¶ *carentiam affatus, viſus, auditus, olfactus, tactus, et greſſus: quib. vita manifeſtatur in hominibus & animalibus, & patet litera vſque ibi:*

b Similes illis fiant qui fa. *ſcilicet artifices: quia carent vita ſpirituali: ſicut illa, ſenſibili.*

i Et om-

VNiVERSIDAD DE SALAMANCA GREDOS.USAL.ES

E a *Neque omnes qui deſcendunt.Caſſi.* Vel non omnes qui deſcendunt,quia & ſancti deſcenderunt,ſed non in inferiori.

NICOLAVS DE LYRA.

in qua ſi debitè viuant, & Deum colant, aſſumentur ad habitationem cœleſtem cũ angelis, ſecundum quod dicitur in Matt.22.c *Mat. In reſurrectione erunt ſicut angeli Dei in cœlo.*

a Non mor. *Suprà oſtendit, ꝙ Deus eſt colendus,hic conſequenter oſtẽdit à quibus,et loquitur de cultu meritorio dicens: Non mortui laudabunt te Dñe.quia ſunt extra ſtatum merendi: quia ſecundum Damaſcenum quod eſt hominibus mors,hoc eſt angelis caſus.*

b Neq; oẽs qui de. in infernum. *Quia ſi accipiatur pro inferno damnatorum, ibi non eſt Dei laus,ſed magis blaſphemia. Si aũt de limbo patrum vel puerorum in originali decedentium,iam ſunt extra meriti ſtatum.* † dominũ

c Sed nos qui viui. *vita præſenti.*

d Benedi.do. *Meritoriè, quia ſtatus meriti durat vſque ad mortem: pp quod in ipſo laudatur Deus meritoriè.*

e Ex hoc nunc & vſq; in ſe.i. *vſq; ad finem pñtis ſeculi: quia etſi tunc deficiet tempus meriti,permanebit tamen laus ſanctorũ in patria. Beati qui habitant in domo tua domine,in ſecula ſeculorũ laudabunt te.* Pſal.83 *In hoc pſal.moraliter intellecto inuitatur quilibet peccator miſericordiã conſecutus ad Dei laudem pro beneficio exitus de peccato,quod per Aegyptũ deſignatur,eò ꝙ Aegyptus tenebra interpretatur, cuius Iudæa fit ſanctificatio,eò ꝙ interpretatur confeſſio. Tũc fugit mare.ideſt amaritudo culpæ. Iordanis,qui interpretatur riuus iudicij. Retrorſum conuertetur.ſ.à iudicio condẽnationis ad iudiciũ ſalutionis. Terra mouet̃ à facie Domini, quia bõ dictus ab humo mouet̃ motu bonæ opationis. De petra.i.corde prius duro fluunt aquæ deuotionis,idololatria abijcitur,qa auaritia quę eſt idolorum ſeruitus. per liberalitatem eijcitur,* Epheſ.5 *& Deus fide,ſpe,& charitate colitur,& ſic ab homine viuificato per gratiam benedicitur.*

¶Vt per ea cognoſcant inuiſibilia Dei. b ¶ Minoribus prędicatoribus. c ¶ Cum hęc ita ſunt,non mortui in peccatis.

tem dedit filijs hominum. Nõ mortui laudabunt te Domine, a

a ¶Aliquis omnium. b ¶Quia peccator cum venerit in profundum vitiorum contemnet.

a neque omnes qui deſcendunt in b infernum. Sed nos qui viuimus, c

a ¶Ex quo incipimus.

benedicimus † Domino, ex hoc d e nunc & vſque in ſeculum.

a ¶Scilicet progrediendo. ¶I. fine.

MORALITER.

✱ a *Non mor.lauda.te Do.* Meritoriè,quia ſunt extrà ſtatum merendi.

c *Sed nos qui viui.* vita naturæ, & gratiæ.

d *Benedi.Do.* meritoriè.Ideo ſequitur,

e *Ex hoc nunc & vſque in ſeculum.*

In pſal.113.In exitu Iſrael de Aegypto.

ADDITIO.

¶ Quia in primo pſal.huius hymni prædicto Pſ.inuitauerat ad Dei laudẽ cũ ſuis debitis circũſtantijs, includens de ſtatu eccleſiæ ante legẽ.ſ.antequã aliquis populus eſſet cultui diuino mãcipatus. ĩ hoc aũt Pſal.agit de ſtatu eccleſiæ ſub lege,circa qđ ſex facit. Nã primò oſtendit,vnde ſumit initiũ,vt populus Iſrael ſegregaret̃ ad cultũ diuinũ,& de hoc dicit:In exitu Iſrael de Ægypto &c. Scđò oñdit quõ hmõi populus fuit à Deo ſanctificatus p dationẽ legis,per quã ſpecialius fuit ſub eius regimine & ptãte,de quo dicit: Facta eſt Iudæa Exodi 19.a ſanctificatio eius.in Exo.enim legitur Deũ dixiſſe populo ante legis dationem:Vos vidiſtis quę fecerim Ægyptiis &c.ſ.in exitu Iſrael. Si ergo audieritis vocem meam,&c.Eritis mihi in regnũ ſacerdotale, & gens ſancta,& ſic facta eſt Iudæa ſanctificatio eius, &c. Conſequenter tertiò oſtendit,quõ illi populo ſic Deo mancipato fuerunt magna miracula diuinitus fcã.de quo dicit:Mare vidit, & fugit &c. vſq; ibi:in ſtagna aquarum,& exponatur prout in poſtil.Cõſequenter quartò oſtendit, ꝙ oĩa hmõi miracula attribuenda ſunt diuinæ F glorię,& in idololatriæ deteſtationẽ, quæ qdem idololatria primò fuit prohibita in ſcđo præcepto decalogi, & cõſequẽter in toto pceſſu legis Moſaicæ multipliciter deteſtata,& de hoc dixit: Nõ nobis domine &c.Simulacra gentiũ &c. vſq; ibi: Et oẽs qui cõfidunt in eis.& exponantur ſicut in poſtil.Conſequenter quintò cõmẽdat populũ Deo mancipatũ,& per ſuos ordines diſtinctũ eos multipliciter benedicẽdo.de quo dicit: Domus Iſrael ſperauit in dño,&c. vſq; ibi:Qui fecit cęlũ & terrã.exponatur prout in poſtil.Cõſequẽter ſextò innuit quendã defectum huius ſtatus.ſ.exiſtentiũ ſub lege Moſaica.Pro quo ſciendũ, quòd in lege Moſaica nõ fuit promiſſũ regnũ cęlorũ in premiũ,ſed tm̃ terrena.In lege aũt gr̃æ hoc fuit expreſſè ore Chr̃i promiſſũ:Beati pauperes ſpiritu, qm̃ ipſorũ eſt regnum cęlorũ,& ſic in alijs ſequentibus.vnde Pſ.innuẽs iſtũ defectũ dicit:Cęlum cęli domino. q. d. regnum cęlorum Deo tm̃ remanet nõ eſt.n.hoibus promiſſum, quia in lege Moſaica terram tm̃ dedit filiis hominum,ſed nõ cęlum.Ex quo ſequitur,quòd illi qui ſub lege Moſaica deceſſerunt,quantũcunq; iuſti non laudabant dominũ per adeptionem gloriæ,neq; meritoriè, cùm in alia ceſſet ſtatus merendi,& de hoc dicit: Non mortui laudabunt te domine.ſ.in illa lege poſt hanc vitam,& multò minus condẽnati in infernum:de quo dicit:Neq; oẽs qui deſcendunt in infernũ, quia tamen in illa lege viatores iuſti in hac uita exiſtentes meritoriè Deũ laudabãt,idcirco dicit:Sed nos qui viuimus benedicimus domino.& quia horũ meritum extendebatur vſque in æternum vitam poſt redemptionem à Chriſto factum,ideo dicit,ex hoc nunc & vſque in ſeculum. H

GLOS. ORDIN.

a *Halleluia.* Hic titulus ſæpe iteratur,quia laudatio Dei,& dignitas eſt operum, & pretium laborum, ideſt meritũ eſt & premium. *Caſſio.* Propheta de fouea peccatorum liberatus, Expo.pſ.114 & in petra conſtitutus primo gratias agit, quia exauditus eſt,& contra omnia pericula ſe inuocaſſe dicit. Pſalmus iſte eſt conſolatio fidelium contra dolores ſeculi.

GLOSSA ORDINARIA.

PSAL. CXIIII.

Enar.pſ.114 to 6. Luca 15.a Dilexi. *Aug.* Dicit hoc,ouis quę errauerat,filius reuerſus huius ſeculi peregrinus. *Caſſio.* Dilexi. Nõ pp tẽporalia bona mihi data,vt & infideles.Sed quoniam &c. *Caſſi.* Diligit Deus & ab in- Pſal.48.d fidelibus,quia bona dat.vñ.Cõfitebit̃ tibi cùm benefeceris ei. Diligit̃ pfectè, cùm aius aduerſis non mouet̃,ſed ſpe accẽditur, quẽ modũ poſt exponit:Dilexi.Non quia me regem fecit,proſpera dedit:ſed quia orationem audit in anguſtijs.

c *Et in die. August.* ſ.meæ miſerię,quos mihi feci peccãdo,qui ſunt pleni laboris & doloris.i.vetuſtæ putredinis.

Rom.10.c d *Inuo.* qđ non eſt ſine fide. vnde Apoſt. Quõ inuocabũt in quem non crediderunt? Dum ergo ait,inuocabunt, notat ꝙ non eſt otioſus dilector: In quibus: Circun.me do.mor. 1.Cor.6.a Vel,in diebus ſalutis.i.tempore plenitudinis.vnde:Ecce nũc tempus ac.ecce nunc di.ſa.

a *Dolores.Caſ.*

a Halleluia CXIIII.

¶ Spes futuri boni dilectionem accendit. a ¶Aliis exaudiuit.

b Dilexi, qm̃ exaudiet a b Dñs vocem † oratio

a ¶Aug.Exaudiet. b ¶ Dum pro nobis filium dedit.In hoc indicat ſe credere quę ad ſalutem ſunt. ¶ am ex hoc eſt ſpes in incarnatione & paſſione. In quo expert miſericor. ſiã inuocabo.

nis meæ. Quia inclinauit au- c

a ¶Miſerię quos mihi feci. b ¶In quibus Circunde.

c rem ſuam mihi, & in diebus d

a ¶Q. Dilexi inuocabo. ¶Quod non eſt ſine fide.

d meis inuocabo. Circundederunt e

fecit hunc pſ.pro liberatione ſua à periculis in perſecutione Saulis, de qua materia fecit plures pſalmos,vt patuit per prædicta. Et diuiditur in duas partes,quia primò confitetur ſuã liberationem,ſecũdò monetur ad gratiarũ actionẽ,ibi:Conuertere.Circa primũ ſciendum,ꝙ Pſalmiſta aliquando mutat modũ loquendi de futuro ad prçteritũ,vel ecõuerſo,licet ſit locutio de eodem facto, quia hic modus frequens eſt in prophetijs, & maximè in canticis metricè ſcriptis,qualis eſt iſte pſal.& alij pſal. Dicit igitur:

b Dilexi. *ſcilicet Dominum.*

c Qm̃ exau. Do. uo. *Licet.n.Deus ſit propter ſe diligendus & ſuper omnia,tamẽ quando alicui condeſcendit, prębet ei occaſionem magis diligendi ipſum.*

d Quia incli.au.ſuã mi. *Loquitur de Deo more humano, qui inclinat aurem ad petitionem quam vult exaudire,et ideo auris inclinatio in Deo non eſt aliud,quam exauditio.*

e Circun.me do. mor. *ſcilicet imminentis, quando Saul fecit cuſtodiri domum ipſius Dauid,vt mane moreretur. & quando Saul,& eius exercitus cingebant Dauid in modum coronæ,ita quòd Dauid deſperabat ſe poſſe euadere.*

¶ a Et

NICO. DE LY. PSAL. CXIIII.

Dilexi quoniam. *Huic pſal.pręponitur pro titulo: Halleluia in transla. Hiero. tamen in Hebræo ponitur in fine pręcedentis pſal.Secundũ autem Hebræos alioſq; doctores cõiter Dauid fecit hunc*

MORALITER.

✱ a *Dilexi qm̃.* Iſtum pſal. fecit Dauid in perſecutione Saulis gratias agens Deo de periculis,quæ euaſerat, & orans deuotè liberari de futuris,quæ timebat. Moraliter aũt poteſt exponi de hoĩe liberato ab aliquibus tentationibus dęmonis & timẽte de futuris: pp qđ gr̃as agit de liberatione præcedenti, & orat liberari de ſequenti.Et ſic dicit:Dilexi qm̃ exaudiet dominus vocem.Licet em̃ Deus ſit propter ſe diligendus,tamen cùm exaudit deprecantem, occaſionem ſibi dat quod feruentius ipſum diligat.vnde ſubditur,

c *Quia inclinauit au.ſuam mihi.* Exaudiens in præterito.

d *Et in diebus meis inuocabo.* Sperans exaudiri de futuro.

e *Circunde.me dolo.mor.* id eſt tentationes peccati mortalis.

✱ *Et pericula*

A a *Dolores.Caſ.* Peccata vnde dolor & mors animæ, vel æterna,& hæc in inferno erit.

b *Pericula inferni. Aug.* Suffuſus enim carnali voluptate non animaduerti mala me circundantia.

c *Tribulationem,& dolorem. Auguſ.* Quaſi illa prius me circundederant. Sed poſt inueni tribulationem & dolorem. i.afflictionem exteriorem eſſe vtilem.

d *Et dolo.* ꝙ prius dolores recognoui quæ latent alios. Vel dolorẽ,& tribu. dicit pęnalitatem iſtam,& flagellorũ dolorẽ, quæ infert Deus ad vtilitatẽ hoim.vñ:Da nobis auxiliũ de tribulatione:qa per hęc exteriora cognoſcit homo ſuam interiorem miſeriam.

e *Inueni.Aug.* Et ego. Tribulationem. quod prius pericula dixit.

f *O do libe.Caſſ.* Secundò itẽ clamat, vt liberatus veniat ad requiem.

g *Miſericors.Aug.* Quia primò inclinauit aurem mihi & me vocauit.

h *Iuſtus.* quia flagellat iterum.

i *Miſeretur.* quia recipit ad beatitudinem. Nec tam amarum debet eſſe, ꝙ flagellat quàm dulce quod recipit: qa Dominus cuſtodit paruulos quos grandes quærit hæredes.

K *Conuertere. Aug.* Non meritis,vel viribus tuis: ſed quia Dominus benefecit tibi.

l *De morte. Auguſ.* Mors eſt infidelitas. vnde: Dimitte mortuos ſepelire mortuos ſuos:Et iterum:Nõ mortui laudabunt te Domine.

m *Placebo. August.* Dixit eripuit à la. & tamen non dicit placeo, ſed placebo.ſecurè vtique tunc quod non modò Placebo perfectè, quoniam nullus erit lapſus ambulantium pedum, nullum infirmæ carnis lubricum. Et B hoc in regione viuorum, qui viuunt æternaliter.

a ¶Hæ ſunt cauſæ diligendi.hæc clamare faciunt.

a b me dolores mortis, & † pericula in- a

a ¶Prius. b ¶Errantem à te & expoſitum malis. ¶Non ego ea in proſperitatibus ſeculi. c ¶Sed poſt. ¶Latebat enim me prius tribulatio & dolor vtilis.vnde nobis auxilium, & vana ſeducebant: inueni miſeriam quam neſciens habebam.

c ferni inuenerũt me. Tribulationẽ b

a ¶Ideo. b ¶Sategi vt liberarer à Domino.

d e & dolorem inueni, et nomẽ Domi c d e

a ¶Quia hæc mala ſunt mihi, ſed. b ¶ Quia ſine Deo captiua. ¶ Vnde Apoſtolus;Quis liberabit me à cor. mor. huius?

f ni inuocaui. O domine † libera ani- f

a ¶Et hoc eſt quod idem Apoſtolus ſubdit: Gratia Dei per Chriſtum. ¶ Quaſi libe. & nullus dubitet quia Dominus eſt miſericors &c.

g mam meam, miſericors Dominus g

a ¶Flagellat enim filium quem recipit.

h i & iuſtus: & Deus noſter miſeretur.

a ¶Vt paſtor. ¶Humiles.

Cuſtodiens † paruulos Dominus: h

a ¶Experto credite: quia, ego vel Dominus eſt iuſtu. & miſericors. ideo. b ¶ Quaſi dolor, ſed non pœnalis eſt,ſed ſalutaris. ¶ Et ideo.

† humiliatus ſum, & liberauit me. i k

a ¶Quia Dominus eſt miſe. ideo. ¶ Caſ. Hortatur animam,vt conuertatur ad Deum.vnde ei requies.

b ¶Ad Deum, vt etiam hic requies mentis, non tamen deſidia adſit,vt ceſſet operari.

k Cõuertere anima mea in requiem l

a ¶Bona dedit prius liberato, aliter liberatus non eſſes.

tuã,quia Dominus † benefecit tibi. m

a ¶Ita benefecit tibi. b ¶Per fidem. ¶ Quia de infideli factus eſt fidelis. ¶Hoc iam, quia qui credit, tranſit de morte ad vitam.

l Quia † eripuit animam meam de n

a ¶Interiores. ¶Hæc in ſpe. quia modo lachrymę dum etiã lapſus ſum pro carne infima & in pedibus quaſi extremis animæ partibus, ideſt in ſenſualitate lubricum adhuc ſentimus.ſed in futuro Placebo.

morte, oculos meos à lachrymis, o

¶Autem.

m pedes meos à lapſu. † Placebo Do- p q

a ¶ Quod nondum in regione mortali.

mino, in regione viuorum. r

f O Do.li.ani.meam. *ideſt vitam meam.*

g Miſericors Do.&c. *q.d.decens eſt, ut à te conſequar miſericordiam in mea liberatione,& iuſtitiam in Saulis condemnatione.*

C

h Cuſtodienspar. Do. *proprium eſt deitatis ſuccurrere in caſibus deſperatis: paruuli enim non poſſunt ſe defendere à potentibus & ideo decens eſt,vt Deus ſuccurrat eis:in tali verò ſtatu erat Dauid reſpectu Saulis regis. vnde dicebat. Quem perſequeris rex Iſrael,quem perſequeris? canem mortuum perſequeris et pulicem vnum.ideo ſubdit:* † anguſtiæ 1.Reg.24.c

i Humiliatus ſum. *mente coram Deo, & poteſtate coram mundo.*

K Et liberauit me. *ſua gratia & virtute.*

l Conuer. *Hic poſt ſuæ liberationis confeſſionem conuertitur ad gratiarum actionem, dicens: Conuertere anima mea in requiẽ tuã, ideſt in Deum per gratiarum actionem, in quo ſolo mens humana quietatur ſecundum quod dicit Auguſti. lib. confeſſ. Inquietum eſt Domine cor meum, donec requieſcat in te.* † eripuit Aug.lib.confeſſ.

m Quia Dominus benefecit tibi. *propter quod debes ei regratiari. Et repetit beneficium ſuprà poſitum,dicens:*

n Quia eripuit animam meam de morte. *pmminente,vt patet ex dictis.*

o Oculos meos à lachrymis. *Legitur enim Dauid ploraſſe in perſecutione Saulis, vbi dicitur: Fleuerunt pariter ſcilicet Dauid,& Ionathas,& ſubditur: Dauid autem amplius.* 1.Reg.20.g

p Pedes meos à lapſu. *ſcilicet in manu Saulis, quia quantuncunque ſolicitè, & ardenter quæreret eum, vt patet.1.Regum.tamen in manibus eius non cecidit Deo ipſum protegente, ſecundum quod dicitur in li.Regum. Quærebat Saul Dauid cũctis diebus,& non tradidit eum Dominus in manus eius, ideo concludit Dauid.* 1.Reg.a 18 vſque ad fin. 1.Reg.23.b † retribuit

q Placebo Domino. *ei deuotè ſeruiendo.*

r In regione viuorum. *id eſt in vita præſenti, & poſtea in vita cœleſti, quæ dicitur terra viuentium. Moraliter poteſt exponi pſalmus iſte de quolibet fideli liberato diuinitus ab afflictione corporali, vel ſpirituali, qui recognoſcens ſuam liberationem ſurgit ad gratiarum actionem.* D † Ambulabo in conſpectu Domini in terris

NIC. DE LYRA.

¶ a Et pericula infer.inue.me. *in Hebręo pro inferno ponitur שאול ſcheol: quod non ſolum ſignificat infernum, ſed etiam ſignificat foſſam,ſiue ſepulturam, & ſic accipitur hic,eò quòd ſequitur ad mortem.*

b Tribulationem. *in corpore.*

c Et dolorem. *in mente.*

d Inueni. *in perſecutione Saulis iniuſtè me perſequentis.*

e Et nomen Domini inuocaui. *Frequenter enim Dauid rogauit pro liberatione à Saulis perſecutione.*

f O Domi-

MORALITER.

✱ a *Et peri.infer.* Niſi adiuuer in tentatione.ideo ſubditur:

f *O Domine li.animam meam.* Et ſubditur cauſa.

h *Cuſtodiens par.dominus.* Ideſt humiles.

i *Humiliatus ſum.* propter quod ſum adiutus.ideo ſubditur,

K *Et li.me.Conuer.a.mea.* ideſt conſcientię pacem.

m *Quia do.bene.tibi.* te liberans à periculo grauis peccati. Cætera patent ex dictis.

In pſal.114. Dilexi quoniam.

ADDITIO.

¶ Omiſſis alijs expoſitionibus tã Hebręorũ quã aliorum quæ variæ ſunt,& ſequendo expoſitionẽ huius hymni inceptam, poſtquã Pſal.tractauit de ſtatu eccleſiæ ſub lege in præcedenti pſ.in hoc verò qui eſt tertius in ordine prædictorũ, vĩ agere de ſtatu eccleſię in ipſo exordio redẽptionis.ſ.tpe aduentus Chriſti & ipſius paſſionis, antequã tñ lex euangelica per apoſtolos publicaretur. Circa qđ ſex facit. Primò.n.oſtendit firmitatem fidei formatę eiuſdẽ eccleſię circa aduentũ Chriſti tãdiu deſiderati, & hoc in pſona iuſtorũ pro tũc exiſtẽtium,de quo dicit:Dilexi,qm̃ exaudiet Dñs vocẽ orõnis meæ. q.d.credo, ꝙ Deus exaudiet vocẽ orõnis meæ deprecantis pro aduentu Chriſti,& hoc ipſum diligo.i.valde placet mihi,quia dilectio in ſcripturis non ſolum cõſueuit dici de aliqua re diligenda, ſed ẽt de aliquo annuntiabili complexo,& placito,ſicut cùm dr̃ in pſ.Qm̃ dilexi legẽ tuam dñe,& hmõi.Et ſequitur: Quia inclinauit aurẽ ſuã mi.i.iam video effectum meæ exauditionis p aduẽtũ redẽptoris cuius nomen tpe meo principaliter inuocabo.De quo dicit,& in diebus meis inuocabo.Conſequenter ſcđò, quia eccleſia exiſtẽs in hoc ſtatu multa incõmoda & pericula patiebatur,maximè in capite,qui hoc tpe fuit paſſus, idcirco dicit:Circundederunt me dolo.mor.ſcilicet Chriſti:cuius doloribus fideles illius tpis licet pauciſſimi cõpatiebantur.ſimiliter:Et pericula inferni, hoc eſt ſepulturæ Chriſti & eius deſcenſus ad inferos,quibus ſimplices & deuotæ perſonæ maximè affligebantur,vt patet de Maria Magdalena plorãte, & hmõi: in quibus tribulationibus & doloribus cõſtitutæ non ceſſabãt Chriſtum quærere,& ipſum dñm inuocare:vñ.Tulerunt dñm meũ &c. Et de hoc dicit:Tribulationem & dolo.inueni, & nomen do.inuo. Conſequenter tertiò eccleſia orat Deũ pro effectu hmõi paſſionis Chriſti,qui quidẽ effectus eſt liberatio aĩarum,di. O dñe lib.animã meã &c.ſ.a culpa. Conſequenter quartò eccleſia iam certificata de paſſione Chr̃i denũtiat hanc liberationẽ eſſe cõpletã,di. Cuſtodiẽs par.dñs,ſ.humiles corde,qui ſoli participant redẽptionẽ Chr̃i. Et quia hanc humilitatẽ eccleſia hẽt.& per conſequẽs hmõi liberationem debet participare.idcirco ſubdit:Humiliatus ſum & li.me. Cõſequenter quintò reddit gr̃arum actiones de hmõi liberatione animam cõſolãdo,& hoc cũ dicit:Conuertere aĩa mea in re. tuam.i.in requiẽ à te deſideratã. Quia dñs benefecit tibi, & ſic ei ſoli obligaris,& q̃ ſunt illa beneficia quę tibi fecit declarat,di.Quia eripuit animã meã de morte.ſ.culpæ.Et oculos meos à lachrymis, ĩ futuro qñ abſterget Deus oẽm lachrymã ſanctorum. Et pedes meos à lapſu,ſ. Apoc.21.b affectus quibus aĩa incedit,ſicut hõ mouetur per pedes. Cõſequenter ſextò quia iſta beneficia principaliter in futura vita perficiũtur, idcirco concludit:Placebo domino in re.vi.i.ex iſta liberatione animæ à morte &c.finaliter expecto placere Deo in regione viuorum, qui eſt finis vltimus humanæ vitæ.Et nota circa iſtum pſal. duo:Primum,quia in toto proceſſu ipſius non noĩat aliquẽ populũ Dei, ſicut in præcedenti pſal.noĩat domum Dauid Iacob & Iſrael, & huiuſmodi ſiĩr & in ſequenti dicit: In conſpectu oĩs populi eius &c. & hmõi. Cuius rõ eſt:nam eccleſia Chriſti exiſtẽs in tpe paſſionis, de quo tempore hic Pſal.principaliter loquitur,non habebat populum,Dan.Occidetur Chriſtus,& nõ erit eius populus.Secundũ nota,quòd ſicut in fine pſal.præcedentis dixit:Non mortui laudabunt Dan.9.g te Domine.ad denotandum ꝙ per legem Moſaicam mortui nõ attingebant vitam æternã,vt ſuprà expoſitũ eſt, ſic per oppoſitum in fine huius pſal.declarat quòd per liberationem Chriſti eripitur anima de morte.ſ.ſpirituali, vt placeat Domino in regione viuorum, ſcilicet in vita æterna,&c.

VNIVERSIDAD DE SALAMANCA GREDOS USAL.ES

GLOS. ORDIN.

E

a *Halleluia.* Voce laudis congruè prætitulatur hic pſal. quia in hoc pſal. verba ſunt martyrum qui confeſſione vicerūt, & pręmia Dei conſecuti ſunt.

GLOSSA ORDINARIA.

PSAL. CXV.

Exp. pſ. 115 CRedidi pro. *Caſ.* Primò memorantur beneficia Dei, quibus quid dignum redderēt cùm dubitent, occurrit calix paſſionis qui à Deo datur. Secundò, ſeruos ſe dicunt, & filios ancillæ, ideſt eccleſiæ, ibi: O Dñe qa ego &c. *Caſſio.* Verus & congruus ordo, prius credere, poſt loqui, ne nondum credens audeat loqui, ſed fidem ſequatur confeſſio. Ne vera confeſſio viribus hominis detur, dicit proprium hominis, quòd mendax quod non facile ſciret, niſi exceſſu mentis ad ſuperna vectus eſſet. Magnum enim eſt, ſi quis ſe imprudentem attendit. Et cū homo nihil boni proprium habeat, quid retribuendum?

Enarr. pſal. 115. to. 8. b *Credi. Aug.* Non ait: Credidi, & locutus ſum, quia nō tantum credidit cætera, quæ fides exigit, ſed & ſimul cum illis credidit, & ꝙ premium loquendo ſperare, & ꝙ pœnam tacendo timere deberet. vnde loquēdi quidem amor ex premio immittitur, & neceſſitas ex pęna indicitur.

c *Propter quod.. Aug.* Non.n. perfectè credit, qui quod credit non loquitur piger eſt ille ſeruus vel tumidus, ſed fidelis qđ accepit impendit, & lucratꝰ: & iō intrat in gaudiū dñi ſui, dicentis: Euge ſerue bone & fidelis, intra in gaudium dñi tui.

Matt. 25. b

d *In exceſ.*

Halleluia CXV.

a ¶Quia credenti neceſſe eſt loqui.

CREDIDI, propter

a ¶Non ipſum verbum quod credidi, non ſermo quem proloqui. b ¶Paſſus ſum multas tribulationes propter verbum Dei, quod firmiter tenebam. vnde magis nitet veritas. vnde Apoſtolus. Verbum Domini non eſt alligatum in me. quod non hi, qui plus amant gloriam hominum quàm Dei.

quod locutus ſum: ego autem hu-

a ¶Autem non attribuens mihi confeſſionem.

miliatus ſum nimis. Ego dixi † in

a ¶Aliasin extaſi mea mente rapta ad ſuperna. b ¶Ex ſe, ex Deo verax.

exceſſu meo: omnis hō mendax.

Quid retribuā Domino pro omni-

¶Pro meis malis a ¶Ecce ego dono Dei verax. ¶Paſſionem. ¶Non vnicum quid niſi ex eis, quæ ipſe Dominus retribuet. b ¶Ieſu.

bus quę retribuit mihi? Calicē † ſa-

a ¶Deſiderio. b ¶Non mihi ſed Deo ſiſus.

lutaris accipiam, et nomen domini

a ¶Caſ. Accipiam quod eſt in deſiderio, & reddam in ipſo actu.

inuocabo. Vota mea Domino red-

a ¶Vt exemplum capiat.

dam coram omni populo eius: pre

a ¶Cur tot ita? quia cara, vel pretio mortis eius empta. b ¶Cuiuſcunque vilis ſit.

tioſa i cōſpectu Domini mors ſan-

d *In exceſ.* Vel, extaſi mea.. *Aug.* Et dicitur hic extaſis, cū mēs G non pauore alienatur, ſed aliqua inſpiratione reuelationis ſurſum aſſumitur. Vel, extaſim dicit pauorem cruciatus, vel mortis, quem comminantibus perſecutoribus, & impedentibus paſſionibus humana infirmitas patiꝭ. Quaſi diceret: humiliatus ſū. In illa aūt humiliatione: Ego dixi i exceſſu meo. Vel, vt alij, in extaſi mea.i. in pauore paſſionum, ꝙ eſt omnis homo mendax.

e *Quid re.. Auguſt.* Territus iſte reſpicit infirmitatē ſuam, & uidet non eſſe præſumendum de ſe. Ex ſe enim homo mendax: vt & Petrus dum præſumpſit, inuentus eſt mendax, ſed virtus Dei eſt ſi non cedit. Quod videns iſte factum in ſe gratia Dei, ſubdit:

f *Quære.. Auguſ.* Non ait pro omnibus quæ tribuit. Quæ igitur præceſſerant hominis bona, vt omnium donorū Dei non tributio, ſed retributio vocari poſſit? Quæ præceſſerant niſi peccata? Retribuit ergo Deus hominibus bona pro malis, paſſus pro eis, cum homines retribuunt mala bonis.

† in ſtupore mentis, pidas mea

g *Calicem ſalu.. Auguſt.* Paſſionem à ſimili, quia placita potio. Vel, ſalutaris Ieſu, quia prior paſſus eſt, & dat imitari paſſiones ſuas. Et ideo pretioſa in conſpectu &c. quod poſt dicitur. *Caſ.* Calicē, quia ſub menſura bibitur. vñ: Fidelis Deus qui non patiꝭ vos tētari ſupra id quod poteſtis. Salutaris, quia in æternam ſalutem propitiatur.

† ſalutaris

h *Pretioſa in conſpectu Domi.. Aug.* ꝙ prior paſſus eſt, dat imitari paſſiones ſuas: & ideo pretioſa in conſpectu Domini mors ſanctorum eius. Emit eam ſanguine quem pro eis fudit, ne dubitarent pro eo mori. Hoc ergo pretio comparatus confitetur conditionem ſuam. O Domine, quia ego.

a *O Domine*

F

NICOLAVS DE LYRA. PSALMVS CXV.

CRedidi. *Huic pſalmo nullus omnino titulus præponitur in Hebræo, quem exponit Rabi Salo. de Dauid poſito in perſecutione Abſalom, in qua legitur peccaſſe per deceptionē, & toleraſſe patienter illam perſecutionem, & gratiarum actionē promiſiſſe ad ſuam liberationem, vt magis videbitur proſequendo. Et ideo pſalmus iſte in tres partes diuiditur. quia primò ponitur primum. ſecundò ſecundum, ibi: Quid retribuam. tertiò tertium, ibi: Vota mea: Circa primum ſciendum, quòd fugiente Dauid de Ieruſalē propter Abſalom, Siba ſeruus Miphiboſeth occurrit ei cum duobus aſinis oneratis panibus, & alijs victualibus, quærens per hoc Dauid fauorem, quē credebat firmiter reuerti ad dignitatem regiam, & diffamauit Miphiboſeth concupiſcens eius hæreditatem: quibus factis & verbis Dauid deceptus dixit ei: Tua ſint omnia quæ fuerunt Miphiboſeth, & hoc eſt quod dicit Dauid.*

Diuiſio. Materia pſ. 2. Re. 16. a

a Credidi. *verbis Sibæ nimis faciliter.*

b Propter quod locutus ſum. *Nimis præcipitanter concedendo ei hæreditatem Domini ſui.*

c Ego aūt humi. ſum nimis. *Quia propter Abſalom erat fugitiuus. In Hebręo habetur: Afflictus ſum nimis, ex filij mei perſecutione, qui deberet me honorare homines autem afflicti ſunt improuidi ad loquendum propter quod dicit Philoſophus. ij. Elenchorum. Conturbati minus prę-uident. & ideo ſubdit Dauid.*

Ariſtot. 2. Elench.

d Ego dixi in exceſſu meo. *i. præuentus dicta turbatione. vnde in Hebræo habetur: Ego dixi in feſtinatione, vel ſubitatione mea: quia ex turbatione mentis præcipitanter locutus ſum.*

e Omnis homo mendax. *Videbat enim filium proprium ſe perſequentem, & totum populum Iſrael quem a periculis multoties liberauerat ei fauentem, ſecundum quod dicitur. Toto corde vniuerſus Iſrael ſequitur Abſalom: & ideo citò credidit, ꝙ etiam Miphiboſeth in hoc ſequeretꝭ Abſalom cum alijs: vnde poſtea Dauid videns ſe deceptum, retractauit ſententiam quantum ad hæreditatis medietatem, & licet tunc Dauid grauiter peccauerit æquando ſeruum Domino, vt dictū fuit in 2. Regū, tamē tenendum eſt probabiliter, quòd poſtea pęnituit, & quod pro alia medietate, quam dimiſit Sibæ, eò ꝙ ſibi adhæſerat in periculis poſito, in alijs ſatisfecit Miphiboſeth, licet non ſit ſcriptum, quia non omnia ſunt ſcripta.*

2. Reg. 15. a 2. Reg. 19. e

f Quid retribuam Domi. *Hic conſequenter deſcribitur patientia Dauid in illa perſecutione, quæ patet ex hoc quòd verba Semei ſibi maledicentis valde patienter portauit, & ideo illam perſecutionē pro ſuis peccatis & pro beneficijs à Deo ſibi collatis acceptauit: & hoc eſt quod dicit: Quid retri. do. pro omni. quæ retribuit mihi. De manibus Saul me liberando, & ad regnum promouendo, & mortem mihi debitam pro adulterio & homicidio relaxando. & reſpondet.*

2. Reg. 16. b

H

g Calicem ſalutaris accipiam. *ideſt atrocitatem perſecutionis, quę in ſcriptura calix dicitur acceptando.*

h Et nomen Dñi inuocabo. *Pro mea liberatione à dicta perſecutione.*

i Vota mea Domino reddam coram om. *Hic conſequenter ponitur gratiarum actio ab eo promiſſa in prædicta fuga ſecundum quod habetur. vbi dixit ad Sadoch reporta arcam Dei in vrbem. Si inuenero gratiam in oculis Domini reducet me, & oſtendet mihi eam, & tabernaculum ſuum, hoc autem dicebat proponens & promittens ibi facere ſacrificium. ideo dicitur hic: Vota mea Domino reddam coram omni populo eius, ideſt in templo vbi conueniebat populus, & ſubdit cauſam, dicens:*

1. Reg.

l Pretioſa in conſpectu Domini mors ſanctorum eius. *ideſt non de facili permittit eos mori, ſicut res pretioſa non contemnitur de facili. & per hoc intelligit liberationem ſuam à morte: nec ponit ſe in numero ſanctorum ex elatione, ſed magis confitens Dei bonitatem in ſe, ſicut Ezechias. dixit de ſeipſo: Memento Domine quomodo ambulauerim coram te in veritate corde perfecto &c. Cauſam autem ſuæ liberationis oſtendit dicens:*

4. Reg.

¶ a O Domine

MORALITER.

✱ a *Credidi.* Hunc pſalmum fecit Dauid pęnitens quòd deceptus per Sibam ſeruum Miphiboſeth, dederat ei hæreditatem Domini ſui. Moraliter autem poteſt exponi de quolibet fideliter pęnitente, quòd peccauit alterius deceptione. Et ſic dicit: Credidi. Nimis de facili.

2. Reg.

b *Propter quod locutus ſum.* Malè, & peccaui.

c *Ego autem humiliatus ſum nimis.* ideſt deiectus à ſtatu virtutis.

d *Ego dixi in exceſſu meo.* i. turbatus ex verbis mendacibus.

e *Omnis homo mendax.* Quod malè concluditur ex mendacio vnius.

f *Quid retri. Dom. pro om. quæ retribuit mihi.* Ex quibus propter ingratitudinem augetur grauitas mei peccati.

g *Calicem ſalu. acci.* i. pęnitentiæ corporalis auſteritatem.

h *Et nomen Domini in.* Per humilem orationem.

i *Vota mea Do. reddam.* Implendo pęnitentiam promiſſam.

K *Coram omni po. eius.* Vt ſcandalizati de tranſgreſſione ædificentur de ſatisfactione.

l *Pretioſa in conſpectu Domi. mors ſancto eius.* Quia per illā veniunt ad regnum in cęleſtibus.

✱ *O Domine*

a *O Domine quia. Caſ.* Secundò ſeruos ſe dicunt & filios eccleſiæ, qa non eſt locus veri ſacrificij extra catholicam eccleſiā, ne quis hæreticorū martyrium Deo placere putet. *Caſ.* O Domine. Admiratur ſe talia accepiſſe, qualia Dominus pro mūdi redemptione. Et ut augeat admirationem repetit: Ego ſeruus tuus.

A

b *Filius ancillæ. Augu.* Ieruſalem celeſtis. liberæ à peccatis, ancillæ iuſtitiæ. Qui autem ſunt præter eccleſiam, nō ſunt filij ancillæ, etſi ſeruos ſe dicunt (quia habent nomen Chriſti, & martyres vt hæretici. *Augu.* Filius ancillę. Non ſchiſmaticus. Vel vt ancilla, nō ſibi ſed Domino, ita & ego in morte mea aliquos tibi parturiam, ſicut & in vita.

c *Dirupiſti vin. mea. Caſ.* Virtute martyrij vincula peccatorum rumpuntur, quia omnia ſanguine abluūtur. Hic verſus tantæ uirtutis à quibuſdā creditur, ut peccata homini dimittanꝭ, ſi in fine ui ætrina confeſſione dicatur. *Ca.* Quia pretioſa. O Domine tibi ſacrificabo, loquens Deo affirmat quod ſuprà dixerat.

d *Sacriſi-*

a ¶Quia pretio nos comparaſti. ergo: O Domine, profiteor conditionem meam. b ¶Quia, non eſt in textu ſecundum Auguſt.

ctorum eius. O Domine quia ego

a ¶Obediens. b ¶Repetit. c ¶In omnibus.

ſeruus tuus: ego ſeruus tuus, & filiꝰ

a ¶Ideſt eccleſiæ, quę eſt ancilla dum ſeruit: ſponſa dum ſponſo coniungitur, aliter non eſſet martyr. b ¶Quod totum per te. ¶Tu non mea merita. c ¶Peccatorum.

ancillæ tuæ. † Dirupiſti vincula

a ¶Et ideo. b ¶Meipſum.

mea: tibi ſacrificabo hoſtiā laudis,

a ¶Non fretus viribus meis.

et nomen Domini inuocabo. Vota

mea Domino reddam † in cōſpectu

a ¶Non manufactis. b ¶Catholicæ eccleſiæ.

omnis populi eius: In atrijs domus

a ¶Vbi pax & ſancti in viſione Dei lętantur.

Domini, in medio tui Ieruſalem.

d *Sacrificabo.. Augu. Caſ.* Et quia dirupiſti: Tibi ſacrificabo, ut gratus. C

e *Hoſtiam laudis.* ſic quòd

f *Vota mea reddam.* non vbique, ſed

g *In atrijs.* Ideſt in catholica eccleſia, non hæreticorum.

h *Domus Do...* quæ ſit, oſtendit.

i *In conſpectu omnis popu...* Publicè debet laudari, qui pro omnibus pati volunt, vt plures ædificentur. Vota mea red... Meipſum (qui ſum imago Dei) Deo, quæ reddenda eſt. vnde: Quæ Cæſaris ſunt, reddite Cæſari, & quæ Dei Deo. Sed quia non modo ſeruus, ſed ancillæ filius, dicit ſe reddere vota in atrijs Domini, id eſt ancillæ. Et quæ ſit exponit, ia eſt populus eius. hoc eſt quod ſequitur: In conſpectu omnis populi eius: & apertius hic nominat Ieruſalem. *Auguſt.* Sed ne quis putet per Ieruſalem Iudæos ſolos ſignificari, qui hoc nomine gloriantur, audiat ſequentem pſalmum: Laudate Dominum omnes gentes: Hæc ſunt atria Domini, ille enim populus.

† Soluiſti

† in atriis domus [illegible] in conſpectu omnis populi eius: in medio tui Ieruſalem

NICOLAVS DE LYRA.

¶ a O Domine, quia ego ſeruus tuus. *te colendo.*

b Et filius ancillæ tuæ. *in hoc denotans merita matris ſuæ, vel ſicut dicit Ra. Sa. vocat ſe ſeruum natū in domo patrisfamilias, qui eſt magis dilectus à Domino, quàm ille, qui eſt emptitius de foro: ipſe autem erat natus in domo Dei, i. à fidelibus parentibus Deo ſeruientibus. Gentiles autē ad fidem conuerſi dicebantur magis ſerui Dei emptitij.*

c Dirupiſti vincula mea. *i. propter prędicta liberaſti me de perſecutione Abſalom, & aliorum ſibi fauentium, & impedientium me à regni mei regimine, ſicut vincula materialia impediunt hominem ne poſſit liberè agere. Item quia perſecutio Abſalom fuit mota contra Dauid in pęnam peccati pro adulterio Bethſabee, & homicidio Vriæ, ſecundum qđ prędixit ſibi Nathan. Hæc dicit Dñs: Ecce ego ſuſcitabo ſuper te malū de domo tua, &c. & ideo Dauid liberatus ab illa perſecutione, dixit ſe liberatum à vinculis dictorum peccatorum, eò quòd propter illa erat obligatus ad illam pęnam ſuſtinendam.*

2. Reg.

B

d Tibi ſacrificabo hoſtiam. *ſcilicet per ſacerdotes hoſtias offerentes, et cantores in ſacrificijs laudes diuinas, dicentes:*

e Et nomen Do. inuocabo. *quia non ſolùm per alios laudauit Deum, ſed etiam in propria perſona hunc pſal. & alios decantando.*

f Vota

f Vota mea. *quæ feci poſitus in perſecutione Abſalom.*

g Domino reddam. *ſicut promiſi.*

h In conſpectu omnis po. eius. *ideſt in loco diuini cultus, vbi poterat & debebat aſcendere omnis populus Iſrael, quantum ad maſculos tribus temporibus in anno, ſecundum quod dicitur in Exo. & vbi erat talis cultus oſtendit, dicens:*

Exod. 23. d

i In atriis domus Domini. *ideſt tabernaculi, in quo erat arca poſita, quia templum tempore Dauid non erat adhuc ædificatum.*

K In medio tui Ieruſalem. *quia illud tabernaculū erat in ciuitate Dauid. quæ ciuitas dicebatur fortalitium ipſius Ieruſalē. Moraliter poteſt exponi pſ. iſte de quolibet fideli, qui ſi aliquā deficiat per alterius deceptionem, ſuam ignorantiā confitetur humiliter, & tribulationem inſurgen. ſuſtinet patienter, & à qua liberatus agit Deo gratias reuerenter.*

2. Reg. 6. b

MORALITER.

✱ a *O Domine, quia ego ſeruus tuus.* per ſuſceptionem baptiſmi in qua ſeruire tibi promiſi. D

b *Et filius ancillæ tuæ.* ideſt eccleſiæ, quæ eſt ſponſa, quæ cum ſeruit humiliter dicitur ancilla.

c *Dirupiſti vin. mea.* ſ. peccatorum. Cętera patent ex dictis.

In pſalmo 115. Credidi propter quod locutus ſum, &c.

ADDITIO PRIMA.

¶ Derogatorium vꝭ excellentiæ prophetiæ ipſius Dauid, qui egregius pſaltes Iſrael dꝭ 2. Reg. & à multis eximius aſſeritur ꝓphetarū, quòd tot ipſius pſalmi ſine titulis paſſim applicentur ſuis perſecutionibus tꝑalibus & tranſitorijs. ſ. Saul. & Abſalom & hmōi, ſicut Rabi Salo. exponit, cū magnis myſterijs eccleſiæ poſſent proprius & facilius applicari. Hebræi .n. n mirū ſi hoc faciant, non hñtes ſimilia ſpiritualia de quib. tales pſalmi verificētur: Sed catholici ipſos in hoc ſequentes nimis vñr Iudaizare. Vñ dicendum, quòd pſalm. iſte qui quartus eſt in hymno prædicto, ꝓpriè vꝭ cōtinuari pſ. pręcedēti in materia. Nā poſtquā Pſal. in præcedenti pſal. egit de ſtatu eccleſię in ipſo exordio redēptionis. ſ. per aduentus Chriſti, & ipſius paſſionis vt dictū eſt, in hoc agit conſequenter de ſtatu primitiuæ eccleſię, in quo fides fuit per apoſtolos, & cęteros diſcipulos prædicata: in quo ſtatu potiſſimè claruerunt duo. ſ. prædicatio fidei & martyriū, quod ſancti in teſtimoniū fidei ſuſtinuerunt: & de hoc tractat principaliter hic pſ. In quo Pſalmiſta quatuor facit. Nā primò ponit fidei prædicationem, & de hoc dicit: Credidi, ꝑp quod locutus ſum. nam ſecundum Apoſt. Corde creditur ad iuſtitiam, ore autem cōfeſsio fit ad ſalutem. Vnde fideles primitiui non ſolùm credebant corde, ſed etiam loquebantur fidei rudimenta, ea prædicando ad aliorū eruditionem: vnde in perſona cuiuslibet taliū propriè dicitur: Credidi, propter quod locutus ſum. Et quia pro tali prædicatione fidei magnas patiebantur perſecutiones, vt patet in Act. apoſtolorū, & in hiſtorijs eccleſiaſticis, ideo ſubdit: Ego aūt humiliatus ſū nimis, ideſt afflictus ꝑp fidei prædicationem prædictam. Conſequenter ſecundò dicit: Ego dixi in exceſſu meo, omnis hō mendax. Pro quo ſciendum, quòd martyres Chriſti dñr teſtes fidei μάρτυς martyr. n. Gręcè ſecundum Hiero. idem eſt quod teſtis Latinè. vnde in primitiua eccleſia, vt ſancti verbum Dei, quod prædicabant fortius in cordibus audientiū imprimerent, martyrio ſe ſubijciebant in teſtimoniū fidei: & ideo Pſalmiſta in pſona cuiuslibet taliū dicebat: Ego dixi in exceſſu meo, ſ. inſpiratione diuinitus mihi facta. Oīs homo mendax q. d. prædicatio mea non erit efficax, cùm poſsit eſſe ſuſpicioſa, eò quòd credent me verba mendaciter fingere. quia oīs hō de ſe mendax eſt, i. pronus ad mendacia fingenda & ideo ſubdit: Quid retribuam Domino pro omnibus quæ retribuit mihi? hoc eſt dicere, quid poſſum retribuere Domino in teſtimoniū ſuæ fidei pro omnibus bonis, quæ retribuit mihi. ſ. naturalibus & gratuitis. Ad quod reſpondeas ſubdit: Calicem ſalutaris accipiam, ſ. martyrium. de quo dicitur: Poteſtis bibere calicem, quem ego bibiturus ſum. Et ſic nomen Dñi inuocabo, i. martyriū accipiam inuocando nomen dñi, ſ. prædicando eius fidem: vnde per acceptionem huiꝰ calicis nomē dñi inuocando. Vota mea reddam dño coram omni populo eius, quia per teſtimoniū martyrii implebo vota mea, ſ. vt nutriatur fides in cordibus audientium, & hoc publicè. ſ. coram omni populo eius, & vt oſtendat hoc opus, ſ. martyrii pro fide Chriſti accepti eſſe domino gratiſsimum, ſubdit: Pretioſa in conſpectu domini mors ſanctorum eius. Et notanter dicit, pretioſa: quia non ſolùm grata, ſeu accepta eſt mors ſanctorū, quod competit cuilibet actui meritorio, ſed pretioſa qđ denotat excellentiam, ſeu pretioſitatem martyrii quoad meritū. Et notanter dicit: In cōſpectu domini, quia quamuis in conſpectu hominum inſipientium talis mors eſt vilis, in conſpectu tamen domini pretioſa eſt. Vnde Sapien. Viſi ſunt oculis inſipientiū mori, illi autem ſunt in pace. Conſequenter tertiò dicit: O domine quia ego ſeruus tuus: quæ quidem verba poſſunt cum præcedentibus continuari ſic, vt ſit ſenſus: O domine ego me obtuli ad mortē martyrii prædictam: Quia ego ſeruus tuus ſum, & filius ancillę tuę, & vocat ſe bis ſeruum, eo quòd duplici ratione eſſet obligatus Deo, ſcilicet per ſuſceptionem bonorum naturalium & gratuitorum. Dicit ſe etiam filium ancillæ Dei, quia filius eccleſiæ per obedientiā: Dicere enim, quòd Dauid ſe vocat filium ancillæ domini, nullam habet rationem, prout plenius dictum fuit ſuprà in additione ſuper pſal. 85. Vel alio modo prædicta verba, ſcilicet, O domine, quia ego ſeruus tuus. poſſunt exponi continuādo ea cū ſequētibus, vt. ſ. ſit ſenſus: O dñe ego, quia ſum ſeruus tuus, &c. iō: Dirupiſti vincula mea, ſ. vincula peccatorū, quibus vinctus erā. In martyrio enī oīa dimittuntur peccata, prout cōiter tenetur, ſicut in baptiſmo. vnde ſic pro te patiendo. Tibi ſacrificabo hoſtiam laudis, ideſt meipſum totum in inuocatione tui nominis oblatū. de quo dicit: Et nomen dñi inuocabo. Et nota quòd primò noīauerat martyriū calicē, ꝑp eius amaritudinem, eo modo quo dicitꝭ in Thre. Super te trāſibit calix. modo vocat ipſum martyriū, hoſtiā laudis, referendo illud ad actum cha-

Matt. 20. c Sap. 3. a Thre. 4. d

VNIVERSIDAD DE SALAMANCA GREDOS.USAL.ES

E actū charitatis, q̄ in martyrio exercet̄: & ipſum facit hoſtiam Dño in odorē ſuauitatis. Et in vtroq; dicit: Et nomē Dñi inuocabo: quia in vtroq; talis cōpetit inuocatio. Cōſequenter quartò repetit impletionē ſuorū votorū in hoc actu, dicens: Vota mea Dño reddā in cōſpectu oīs populi eius. exponatur vt ſuprà. Sed ſuper hoc addit: In atriis domus dñi. ſ. in eccleſia militante, vbi vota meritoriè redduntur. Conſequēter aūt dicit: In medio tui Ieruſalē. ſ. cęleſtis ī qua martyres glorioſi triūphant. Pōt ēt hic pſal. reduci ad ſtatum ſanctorum confeſſorū, exponēdo illud quod dr̄: Calicē ſalutaris accipiā, & tibi ſacrificabo hoſtiā laudis. de ſacro altaris & cętera ad hunc propoſitum reducendo, ſed prima expoſitio magis vr̄ literæ conſonare, pręſertim huic quod dr̄: Pretioſa in conſpectu Dñi mors ſanctorum eius. Si aūt quæratur: Cur. Pſal. in hoc pſal. nullā facit mētionem de miraculis, quæ in primitiua eccleſia (de qua agitur) frequenter fiebant ad confirmationem fidei prædicatæ, de quibus Mar. Dño cooperante & ſermonem confirmāte ſequentibus ſignis. Ad hoc dicendū, q in hoc pſal. Pſal. intendit agere de his, quæ ſingulariter claruerunt in primitiua eccleſia, quæ non fuerūt in antiqua, ſicut ſunt martyria, quæ in antiquis vet. teſt. minimè ſeu rariſſimè fuerunt. Secus aūt eſt de miraculis, quæ potiſſimè in ſtatu antiquorum fuerūt, & ſępiſſimè diuulgata, & ideo in pſal. præced. ſ. In exitu Iſrael &c. vbi agit de ſtatu eccleſiæ ſub lege, facit expreſſam mentionem de miraculis, cū dicit: Mare vidit & fugit, &c. In hoc autem pſ. in quo agit de ſtatu primitiuæ eccleſiæ miracula p̄termittit, quia cōia ſunt vtrique ſtatui, & ſolum agit de martyrio quod eſt propriū eccleſiæ Chriſti ſequentis eius veſtigia in ſua paſſione & implentis verbū ipſius, ſcilicet, Qui vult venire poſt me, &c. Eadem ratione fit mentio in hoc pſal. de prædicatione cùm dicit: Propter quod locutus ſum, & non in præcedenti: nam prædicatio vniuerſalis ſingularis fuit in eccleſia Chriſti ipſo præcipiente: Euntes in mundum vniuerſum prædicate euangelium &c.

Mar. 16. d

REPLICA.

Sed circa pſ. Credidi pp qd &c. inuehit̄ Bur. contra poſtill: dicens eū nimis Iudaizare. quia ſequēdo Ra. Sa. exponit illū de Dauid poſito in pſecutione filii ſui Abſalō. Et ad id vtitur imaginatione apud eū cōſueta, videlicet q pſalmi ſcd̄m ſenſū eorum principalē, ab autore principaliter intētū, dicti de Xp̄o, vel eccleſia tanq̄ de figuratis, de Dauid tanq̄ de figura exponi nō debere: cuius oppoſitū ſuprà ſæpe oñſum eſt, ſpāliter circa pſal. Dixi cuſtodiā: Nā primò ſcd̄m sāctos doctores requirendus eſt ſcripturæ ſenſus verus ſcd̄m ſignationē vocū, vel rerū, qui ſi nihil abſurditatis hēt verè lr̄alis eſt. ēt ſi modū figurandi vel figurę teneat, cū hoc bene ſtat, q ſenſus ab autore principaliter intētus ſit de figurato debita applicatione facta. Et quia poſtillator ponit hic primū ſenſum. ſ. figuratiuum. Burg. autem ſequens gloſſam magiſtralē ponit figuratum, ideo nec ille rectè dicitur Iudaizare, nec iſte Chriſtizare: cum vterq; ſecundū debitam applicationē dicat veritatem: ille de figura, iſte de figurato. Illud etiam quod hic dicit Burgē. de filio ancillæ correctum eſt ſuprà in pſal. Inclina Domine.

GLOS. ORDIN.

a *Halleluia. Caſ.* Breuis pſal. omnium primus atomus. ideſt ſine diuiſione, pro ſui enim breuitate nō recipit diuiſionem, ſed omnes compendio ſuæ locutionis ſuperat, & eſt quaſi punctus pſalmorum, vnde diuerſæ ſpecies formātur. Mira variatio contra tædium ſalutaria dicere, modo paucis, modo latè.

Expo pſ. 116

GLOS. ORDINARIA.

PSALMVS CXVI.

L*Audate Dominum &c.*

b *Omnes gentes. Caſ.* Ne qui prætereantur de toto orbe. *Auguſt.* Et hæc ſunt atria illa domus Domini. Et ille omnis populus. vnde in præcedenti pſ. egit: Non ſoli Iudæi (qui ſibi illud arrogare conantur) dico laudate eum. Et collaudate. *Caſ.* vt ſit in vnum redacta omnium laudatio quod eſt catholicæ eccleſiæ.

† aucta

Enar. pſ. 116 in n. 8.

F

c *Confirma. Caſ.* Quia quod per prophetas promiſit, aduentu Chriſti compleuit, & firmauit miſericordiam, vt nunquam moueatur: quia qui dedit, cuſtodit.

d *Manet in æternum. Auguſt.* Siue in eis quæ promiſit pijs, ſiue in eis quę minatur impijs.

a Halleluia CXVI.

b LAudate Dominum omnes a

a ¶ Gentiles. b ¶ Aliàs, & collaudate. c ¶ Iudęi.

gētēs, laudate eū oēs popu b

a ¶ Hac cauſa. b ¶ Dato ſpiritu ſancto. ¶ Dum inimici etiam cedūt homini per quod liberati ſumus.

c li. Quoniam † cōfirmata eſt ſuper nos c

a ¶ Reparatio hominis miſericorditer promiſſa. b ¶ Chriſti. c ¶ Chriſtus qui eſt veritas patris. ¶ Caſ. Si quādo nō fuit filius, fuit pater ſine veritate, ſine via, ſine vita.

d miſericordia eius, & veritas Domini d

a ¶ Aliàs, in ſeculum ſeculi.

manet in æternum. e

cleſiam ex Iudæis & gentibus ad Dei gloriam & honorem: & hoc modo allegat Apoſtolus ſcripturam huius pſal. Dico enim Ieſum Chriſtum miniſtrum fuiße circuncisionis, ideſt populi Iudaici in fide inſtruendi. & poſtea ſubdit de Gentilibus: gentes autem ſuper miſericordia honorare Deum, ſicut ſcriptum eſt: Propterea confitebor tibi in gentibus &c. Et ſequitur iterum: Laudate omnes gentes Dominum, & magnificate eum omnes populi. Quod accipitur ex principio huius pſal. Iſta autem præuidens Pſalmiſta in ſpiritu dicit:

Rom.

a Laudate Dominum omnes gentes. *Ideſt omnes Gentiles ad Chriſtum, vel ad fidem Chriſti vocandi.*

b Laudate eum omnes populi. *ideſt Iudæi in duodecim tribubus diuiſi, & præponit Gentiles Iudæis, quia pauci de Iudæis primò crediderunt, & multi de Gentibus, ſecundum quod dicit Apoſtolus. Cæcitas ex parte contigit in Iſrael, donec plenitudo gentium intraret, & ſic oīs Iſrael ſaluus fieret, quia Iudæi conuertent̄ circa finē mundi, & ideo hic inuitantur ad laudem poſt Gentiles, & prædictæ laudis ſubdit rationem, dicens:* H Rom.

c Quoniam con. *Loquitur de futuro per modum præteriti propter certitudinem propheticæ. in aduentu enim Chriſti & non ante fuit miſericordia Dei confirmata per effectum, quæ ante expectabatur per magnum deſiderium.*

d Et ve. do. *ideſt ipſe Chriſtus, qui dicit de ſeipſo. Ego ſum via, veritas, & vita.* Ioan.

e Manet in æter. *Secundum quod dicit Apoſt. Ieſus Chriſtus heri, & hodie, ipſe & in ſecula.* Heb.

NIC. DE LYRA. PSAL. CXVI.

LAudate Domi. *Huic pſal. in trāslatione Hier. præponitur Halleluia pro titulo, quod ſignificat, laudate Deum. quia in hoc pſal. inducuntur omnes populi, tam Gentiles quàm Iudæi ad laudem Dei pro aduentu ipſius Chriſti, qui inſtituit vnam eccleſiam ex*

MORALITER.

✱ a *Laudate Do.* In hoc pſal. ſecundum literalem ſenſum inducuntur Gentiles & Iudæi ad Dei laudem, qui de Iudæis, & Gentilibus fecit vnam eccleſiam, & ſic literalis ſenſus eſt etiam ſpiritualis, propter quod de alio pertranſeo.

In pſal. cxvj. Laudate Dominum.

ADDITIO.

¶ Iſte pſal. continuatur præcedēti. Nam poſtquam pſal. egit de ſtatu primitiuæ eccleſiæ, in quo maximè floruerūt martyres, prout dictum eſt. In hoc aūt pſal. agit de ſtatu eccleſiæ dilatatę per orbē poſt primitiuos, in quo quidem ſtatu Gentilitas fuit Iudęis adiuncta ſub cultu vnius Dei. iō in hoc pſ. cum dr̄: Oēs gētes &c. intelligit̄ Gentilitas. cū aūt ſequit̄: Oēs populi, intelligit̄ de Iſraelitis, eò q ſunt in tribubus diuiſi, & ad iſtum intellectum videtur Apoſtolus reducere iſtum pſal. & ſecundum hoc propoſitum exponatur pſ. prout in po.

GLOS. ORDIN.

a *Halleluia. Caſ.* Quintus pſal. de primo aduentu multis figuris decoratus habet verſus vniſines, quoſdā vnius principij, quoſdam intercalares, & hmōi ornatus. *Caſ.* Fidelis populus peccato ſolutus, primò monet oēs Dño confiteri: quia auditus in tribulatione: ideo hoīem dicit non eſſe timendum. Secundò, in ſolo Deo fidendum, ibi: Bonum eſt confidere ī Dño, &c. Tertiò portas Ieruſalē aperiri cupit, ibi: Aperite mihi portas iuſtitiæ. Quartò, frequentare atria ☞ Dei ſua-

Expo. pſ. 117

Diuiſio.

Halleluia CXVII.

¶ Laudate.

CONFITEMINI

NICO. DE LY. PSAL. CXVII.

COnfitemini Do. *Huic pſal. in translatione Hieron. præmittitur pro titulo, Halleluia, quia pſalmus inuitat ad Dei laudem, & dicunt aliqui, quòd Dauid fecit hunc pſalmum inuitans populum ad Dei laudem pro ſua liberatione de Saulis perſecutione, & populi Iſrael à Gentilium circumſtantium perturbatione ſub ſuo regimine, vt patet in lib. Regum. & hoc ſuit in hoc pſalmo vſque ad locum illum: Aperite mihi portas iuſtitiæ, &c. ab illo verò loco vſque ad*

MORALITER.

✱ a *Confi.* Hunc pſ. fecit Dauid inuitans populū ſuū ad gr̄as agēdū Dño pro bono ſtatu regni ſui, & aduentu Chriſti futuro. Moral. aūt poteſt exponi de bono p̄lato ad Dei laudē ſuū populū inuitāte p bono ſtatu ſuę dioceſis, & aduētu Xp̄i ſpūali, quo p ſuā gr̄am venit ī mentem humanā. quantū ad primum dicit: Con. do. Laudis confeſſione.

☞ Dei ſuadens, de aduentu gaudens, ibi: Benedictus qui.

A a *Dicat nunc. Caß.* Vt ego vos, ita vos inuicem monete. vel, dicat, ideſt confiteatur.

b *Quoniam in ſe. Caß.* Ecce quatuor verſus vniſines.

d *De tribulatione inuocaui Dominum, & exaudiuit me in latitudine dominus. Caſſiod. Hieron.* exemplum de ſe ponit, vt alios ad miſericordiam inuitet.

d *Dominus mihi. Caſſiodorus.* Idem in duobus principium.

e *Deſpiciam.* Aliàs, videbo. *Caſſiod.* hic vt tutior & cautior fiam.

f *Inimicos meos.* damnandos.

g *Bonum eſt. Caſſiodorus.* Secundò, in ſolo Deo dicit confidendum, per quem inimicitias gentium euadit, & ad veram vitam venit.

☞ a *In princi-*

a ¶ Proprium Deo, qui per ſe & ex ſe bonus. ¶ In eſſentia.

Domino, quoniam bonus: quoniam a b

a ¶ Caſ. In hoc patet, quod bonus, quia in æternum dona miſericordiæ concedit.

a in ſeculum miſericordia eius. Dicat

a ¶ Non eſt differendum. b ¶ Totus beatus populus. ¶ Tales ſunt idonei confiteri. c ¶ Quid?

b nunc Iſrael, quoniam bonus: quoniam in ſeculum miſericordia eius. † Dicat

a ¶ Sacerdotes qui pro reuerentia ſingulariter memorantur.

cat nunc domus Aaron: quoniam in

a ¶ Illud idem.

ſeculum miſericordia eius. Dicant

a ¶ Vt includas pupillos cum maioribus de omni gente. b ¶ Quia tales ſunt idonei confiteri Domino.

nunc omnes qui timent Dominum: quoniam in ſeculum miſericordia

¶ Quia. ¶ De anguſtijs ſeculi. ¶ Ecce miſericordia.

c eius. † De tribulatione inuocaui Domi c d

a ¶ De anguſtijs ſeculi liberat, & in latitudine præmiorum ponit. ¶ Charitatis.

num, & exaudiuit me in latitudine e

¶ Et quia exaudiuit.

d dominus. Dominus † mihi adiutor, f

¶ Caſ. Carnalis inimicus.

non timebo quid faciat mihi homo. g

e Dominus mihi adiutor, & ego † deſpi- h i

a ¶ Quod plus eſt quàm non timere. ¶ Aliàs, videbo. ¶ Caſ. In futuro. ſ. iudicio, vbi diabolus cum ſuis videbitur deſtructus. b ¶ Etiam ſpirituales. c ¶ Quia nominus adiutor. ¶ Ideo vtile eſt. d ¶ Cōtra mala ſeculi.

f g ciam inimicos meos. Bonum eſt confidere in Dño, quàm cōfidere in homi k

a ¶ Carnali, cuius vana eſt ſalus.

fidere in Dño, quàm cōfidere in homi l

¶ Bona.

ne: Bonum eſt ſperare in Domino, m

NICO. DE LYRA.

¶ *vſque ad finem inducit ad laudem Dei pro ædificatione templi, quod præuidit & prædixit ædificandum tempore Salomonis filij ſui. & ſecundum hoc quod ibi ſubditur: Lapidem quem reprobauerunt ædificantes, hic factus &c. exponunt de quodā lapide illius ædificij, qui frequenter à latomis fuit oblatus in ędificium muri, ſed ſemper inueniebatur nimis longus, vel nimis curtus, & ſic pluries reiectus fuit ab eis tanquam ineptus, ſed in conſummatione muri in copulatione duorum parietum inuentus fuit aptiſſimus, quod pro mirabili fuit tunc reputatum: quod præuidit Dauid, & ſcripſit fiendum, & ſic ſenſus literalis eſt hic de illo lapide materiali, & de Chriſto myſticè tantum exponitur. Sed ſaluo meliori iudicio hoc non videtur mihi bene concordare verbis Chriſti. qui loquens de ſeipſo à Iudæis reprobando dicit eis: Nunquam legiſtis in ſcripturis: Lapidem quem reprobauerunt ædificantes, hic factus eſt in caput anguli. A Domino factum eſt iſtud, &c. & idem habetur Luc. 20. Item Act. 4. Petrus oſtendens principibus ſacerdotum Chriſti glorificationem poſt eius paſſionem. dicit de eo: Hic eſt lapis qui reprobatus eſt à vobis ædificantibus, qui factus eſt in caput anguli: & non eſt in aliquo alio ſalus. Ex quibus patet, quòd pſalmus iſte quantùm ad iſtam partem eſt intelligendus de Chriſto ad literam. Tum quia probatio non valet ex ſcriptura ſacra, niſi per ſenſum literalem, ſecundum quod dicit Aug. contra Vincentium Donatiſtā. Tum quia Iudæi non recipiebant niſi ſenſum literalem. Itē hoc dicit Ra. Sa. Hebræus ſuper illud Michee. Et tu Bethlehē Ephrata paruulus es in millibus Iuda, ex te mihi egredietur qui ſit dominator in Iſrael &c. Glo. ex te mihi egredietur qui ſit dominator Meſſias filius Dauid, ſicut ipſe dicit pſal. 117. Lapidem quem reprobauerunt ædificantes, hic factus eſt in caput anguli. Ex hoc dicto tria patent ſecundum eius ſententiam. Primum eſt, quòd Dauid hunc pſalmum fecit: Secundum quod in hac parte loquitur de Chriſto ad literam. Tertium, quòd Chriſtus erat reprobandus & poſtea glorificandus, ſicut narrant euangeliſtæ. Quod autem ſuprà inducitur de lapide angulari in ædificio templi Salomonis, non obſtat. Tum quia illud dictum non habetur ex Biblia 3. Regum, & 2. Paralip. vbi agitur ad literam de illo ædificio, neque à Ioſepho, ſed ſolùm hoc inueni dictum à magiſtro Petro Comeſtore in hiſtoria Scholaſtica ſuper tertio Regum. & ſic eius dictum ſecutus fuit Matt. 21. & ideo ſuppono, quòd dictum eius ſit verum: tamen ſenſus literalis in hoc pſalmo eſt de Chriſto. Senſus enim literalis eſt qui primò intenditur à ſcriptore, & ideo ſi de hoc lapide fuiſſet ſcriptum. tertio Regum. vbi intenditur deſcriptio hiſtorica illius ædificij, ſenſus literalis eſſet de illo lapide materiali, ſed vbi ſcribitur illius lapidis myſterium. ſenſus literalis eſt de Chriſto figurato per lapidem illum, ſicut eſt in propoſito, vt patet per dicta Chriſti & beati Petri, & Rab. Salo. Hebræi: ſicut Exo. 17. vbi Moyſes intendit ſcribere hiſtoriam aquæ de petra productæ, ſenſus literalis eſt de illa petra materiali. ſed vbi Paulus Apoſto. intendit ſcribere myſterium huius hiſtoriæ, dicit: Bibebant autem de ſpiritali conſequente eos petra: petra autem erat Chriſtus. ſenſus literalis eſt de Chriſto, & non de lapide materiali. His igitur præmiſſis pſalmus iſte in duas partes diuiditur, quia primò Dauid inducit ad Dei laudationem. ſecundò adducit ad hoc rationem, ibi: De tribulatione. Circa primum inducit ad Dei laudationem populum generaliter dicens: Confitemini. confeſſione laudis omnes generaliter.*

B Matt. 21. C Exodi 17. b 1. Cor. 10. a

Diuiſio. † quoniam bonus

a Domino quoniam bonus. *bonitatis cuius non eſt finis.*

b Quoniam in ſeculum miſericordia eius. Dicat nunc Iſrael, quoniam bonus: quoniam in ſeculum miſericordia eius. Dicat nunc domus Aaron: quoniam in ſeculum miſericordia eius. Dicant nunc omnes qui timent Dominum: quoniam in ſeculum miſericordia eius. *Quia ſubuenit eum ſemper deuotè requirentibus. ſecundò inuitat ſpecialiter populum Iſrael, dicens: Dicat nūc Iſrael. tertiò ſpecialius tribum ſacerdotalem dicens: Dicat nunc domus Aaron, quoniam in ſeculum, &c. Et patet ſententia ex verſu præcedenti: & quia non eſt ſpecioſa laus in ore peccatoris, Eccl. 15. ideo circa prædictos ad Dei laudem inuitatos oſtendit quorum laus eſt Deo accepta, dicens: Dicant nunc qui timent Dominum, timore filiali, qui vitat patris offenſam. Quoniam bonus &c. exponatur ſicut ſuprà.*

† Dicant nunc familiæ

† meci eſt in auxiliū mihi. Eccl. 15. b † videbo

c De tribulatione inuocaui Dominum. *Hic conſequenter Dauid adducit rationes inducentes ad Dei laudem: & primò ex liberatione ſui, ſecundò ex redemptione generis humani, ibi: Fortitudo. Prima in duas, quia primò recolit ſuam liberationem, ſecundò aſſurgit ad gratiarum actionem, ibi: Vox exultationis. Circa primum dicit Dauid: De tribulatione inuocaui Dominum. Poſitus enim in perſecutione Saulis legitur Dominum conſuluiſſe, & in perſecutione filij ſui Abſalom, & in illis perſecutionibus multos pſalmos fecit ad Dei laudem, vt patet ex ſuprà dictis.*

D Diuiſio. 1. Reg. 23. a 2. Reg. 15. f

e Et exaudiuit me in latitudine Dominus. *dilatando poteſtatem meam, & dominium.*

f Dominus mihi adiutor. *vtpote in bello contra Goliath gigantem, & in periculis propter Saulem me perſequentem, & conſimilibus. & ideo dicit:*

g Non timebo quid faciat mihi homo. *ſcilicet timore deijciente à virtute. Aliquando enim Dauid in periculis poſitus timuit, ſicut quando mutauit os coram Achis: ſed ille timor non fuit vitioſus deijciens in deſperationem de Deo.* 1. Reg. 21. d

h Dominus mihi adiutor. *cuius virtuti nullus poteſt reſiſtere.*

i Et ego deſpiciam inimicos meos. *ſicut Goliath deſpexit de diuino auxilio confiſus contra eum. vnde dixit: Tu venis ad me cum gladio, & haſta & clypeo, ego autem venio ad te in nomine Domini. Et ſequitur: Et auferam caput tuum à te, & dabo cadauera caſtrorum Philiſthijm hodie volatilibus cęli, & beſtijs terræ, &c.* 1. Reg. 17. f

K Bonum eſt confidere in Domino. *qui non deficit in neceſſitate.*

l Quàm confidere in homine. *hoc dicit propter habitatores Ceilę, et Ziphæos, in quibus confidebat, eò quòd Ceilam ab hoſtibus liberauerat, et de genere Ziphæorum erat, & tamen iſti voluerūt eum in manum Saul tradere.* 1. Reg. 23. b

m Bonum eſt ſperare in Domino. *qui reddit pręmium pro virtutum operibus abſque dubio.*

¶ a Quàm

MORALITER.

✱ a *Quoniam bonus.* non ſolum in ſe, ſed etiam in nobis effectiuè. ideo ſubditur,

b *Quoniam in ſeculum miſericordia eius. Dicat nunc domus Iſrael, etc.* Per domum Iſrael ſignificantur religioſi, qui debent eſſe contemplatiui. Per domum Aaron pontifices, clerici. Per timentes dominum, cæteri Chriſtiani. Omnes enim iſti debent Dei bonitatem deuotè confiteri.

c *De tribulatione.* populi mei per tentationes.

d *Inuocaui Dominum.* per orationem deuotam.

e *Et exaudiuit me in latitudine Dominus.* non ſolùm à malis liberando, ſed etiam in bonis dilatando.

f *Dominus mihi adiutor.* cui reſiſti non poteſt.

g *Non timebo, quid faciat mihi homo.* id eſt tyrannus.

h *Dominus mihi adiutor.* Exponitur, ut prius.

i *Et ego deſpiciam inimicos meos.* id eſt ſpiritus malignos, ideo concluditur:

K *Bonum eſt confidere in Domino.* qui non deficit in adiuuando.

l *Quàm confidere in homine.* defectiuo.

m *Bonum eſt ſperare in Domino.* qui certitudinaliter reddit pręmium.

✱ Quàm

VNIVERSIDAD DE SALAMANCA
GREDOS.USAL.ES

a *In principibus. Auguſtinus.* Angelis, qui principes dicuntur. E vnde in Daniele legitur: Michael princeps veſter: in quibus non eſt ſperandum, ſed in Domino. Cum videntur iuuare homo vel angelus, ille per eos hoc facit, qui eos pro modo eorum bonos facit.

Vbi ſuprà. Dan.10.c

b *Omnes gentes. Caſſ.* Ecce vnde liberat de occulta, vel aperta tribulatione, vel non permittendo cadere, vel à caſu releuando.

Vbi ſuprà.

c *Et in no.* Alij in nomine Domini vltus ſum eos.

d *Circundantes cir. me. Auguſt.* quaſi reddens cauſam vnde tanta potuit ſuperare, dicit quid primò in capite paſſus ſit.

† circundederunt

e *Circundederunt me ſicut. Auguſt.* quod ab ignorantibus geſtum eſt, myſtica ſubtilitate prædicit Spiritusſanctus. Neſcientes Iudæi rem omnium fecerunt, & nobis dulciorem paſſione Deum ſicut apes, dum ſibi putant reponere, alijs mel faciunt. Alia litera: Circundederunt me ſicut apes fauũ. *Caſſiodo.* dicit Chriſtus, quæ pungẽdo ſe euiſcerant. Sic Iudæi occidendo Chriſtum, intus perierunt. Spinæ peccata, quibus incitati æſtuauerũt contra Chriſtum.

f *Et exarſe. ſicut. Augu.* Vel, hoc melius de eccleſia accipitur. Poſt paſſionem nanque Domini contra eccleſiã gentium & Iudæi exarſerunt, ſicut ignis in ſpinis peccatorum. Ea enim ideſt peccata ĩfideli populo igne perſecutionis cremauerunt, cui volentes officere profecerunt.

† Impellẽdo impuliſti me

g *Quia vltus. Augu.* Dum conuerſi extincta in eis malitia populo Chriſtiano ſociati ſunt, vel cum in fine iudicati, iudicium veritatis ſine miſericordia ſenſuri ſunt.

† lætitiæ

h *Impulſus euer. Caſ.* vt quando boni dantur pœnis, vt à fide cadant, & Dominus ſuſcepit. *Auguſt.* quia tam non cadit cui Dominus eſt fortitudo & laudatio, quam nõ cadit Dominus, illi verò cadunt qui ſibi voluẽt eſſe fortitudo & laudatio. Impulſus euerſus ſum &c. Poſtquam oſtendit, ꝙ liberat non permittendo cadere, oſtendit etiam quòd liberat, à caſu releuando.

F

† excelſa

i *Factus eſt mihi in ſa. Augu.* non fit qđ non erat ſibi, ſed illis. ſalus eſt conuerſis, quod non erat auerſis.

K *Non moriar. Auguſ.* Dicit eccleſia, vt putat perſecutor ſtrage funerũ poſſe ſe delere nomen Chriſtianum, cum potius augeat.

l *Caſtigans. Caſ.* Cur autem tanta pertulit, indicat. Caſtigans, quicquid faciunt, caſtigatio eſt Domini. Nihil ſibi vendicent, morti non datur cuius vitia purgantur. *Aug.* Sæpe pater per nequam ſeruos emendat filios, cum illis pœnam, his præparet hæreditatem. Quæ ſit autem hæreditas, hinc poteſt cognoſci. Aperite por. quid intus? ingreſſus confitebor.

a *Aperite. Caſ.*

a ¶ Angelis.
a b quàm ſperare in principibus. O- a b
a ¶ Quia. Tribulationem quam ſuperius commemorauit, hic exponit. b ¶ Quaſi extra explorantes, blandis, minis, & alijs occultis: hoc in principio eccleſiæ.
mnes gentes † circumierunt me:
a ¶ Eſt hoc. b ¶ Dum ipſi conuerſi pœnas pœnitendo ſuſtinent, quas ingerebant.
c et in nomine Domini, quia † vltus c d
a ¶ Aug. ¶ Hic non repetit gentes, quia hoc à ſolis Iudæis factum eſt. b ¶ Quaſi in obſidione.
d ſum in eos. Circundantes circun- e
a ¶ In capite ſuo. pius populus qui eſt corpus Chriſti. perſecutores ſentiit, & pro eo factũ eſt quicquid interior ibi virtus deitatis per exteriorem carnem peregit. b ¶ Eſt hoc.
dederunt me: & in nomine Domi-
a ¶ Caſs. Amaris conatibus dulcem cibum alijs parauerunt, dicit eccleſia in perſona Chriſti.
e ni, quia vltus ſum in eos. Circun- f
a ¶ Hoc melius de eccleſia.
f dederunt me ſicut apes, & † exar- g
ſerunt ſicut ignis in ſpinis: & in no- h
¶ Eſt hoc. a ¶ Vel in præſenti, vel in futuro.
g mine Domini, quia vltus ſum in
a ¶ Vltus ſum tamen aliquando. ¶ Ideſt vacillaui.
b ¶ Vel verſatus. c ¶ De equo virtutum.
¶ In æternam mortem.
h eos. † Impulſus euerſus ſum vt ca- i k
¶ Releuauit à caſu. l
derem, & Dominus † ſuſcepit me. m
¶ Etiam. a ¶ Ideo.
Fortitudo mea et † laus mea Do- n
a ¶ Ideo. b ¶ Non ſolum facit pericula declinare, ſed etiam ſalutem præſtat.
i minus, et factus eſt mihi in ſalu- o
a ¶ Vnde qui videbantur deijcere, exultant in malis.
tem. Vox † exultationis & ſalu-
a ¶ In ſecretis cordium vbi gaudia ſpe futuri, quæ neſcientes mali putant eos triſtari. vnde: quaſi triſtes, ſemper autem gaudentes. & iterum. Gloriamur in tribulationibus. Etſi extra afflicti.
tis, in tabernaculis iuſtorum. De- p q
a ¶ Inde eſt gaudium quia. ¶ Chriſtus.
b ¶ Quam? c ¶ Augu. Magna virtus, de homine facere Deum, terrenis dare cœlum.
xtera Domini fecit virtutem, de- r s t
a ¶ Repetit quaſi mirum. ¶ Non homo ſe exaltauit non per ſe vicit, non ſibimet gloriam, vel ſalutem dedit.
xtera Domini † exaltauit me, de- u
xtera Domini fecit virtutem.
a ¶ Et cum hoc ſit. b ¶ Vt putas ò perſecutor.
¶ Morte æterna. c ¶ Vita quam neſcis.
d ¶ Quandiu hic ero.
k Non moriar, ſed viuam: & † nar- x
a ¶ Vt per hoc augeatur eccleſia. b ¶ Hac geminatione ſignificatur cõſuetudo ipſius Dei, qui hoc conſueuit, vt benedicens benedicam. ¶ Quaſi hoc permiſit mihi Deus fieri ad correctionem: etiam euerſio eſt ad cautelam.
l rabo opera Domini. † Caſtigans ca- y
ſtigauit me Dominus, & morti nõ z

f Circun. ſi. apes. *volentes me pungere gladijs ſuis tanquam aculeis.* G

g Et exarſerunt. *nimia ira contra me.*

h Sicut ignis in ſpinis. *nitentes me velociter conſumere, ad modũ ignis ſpinas velociter comburentis.*

i Impulſus. *i. compulſus fugere de loco ad locum in perſecutione Saulis, & in perſecutione Abſalom de ciuitate regia ad deſertum.*

K Euerſus ſum vt caderem. *videlicet quando Ieſbidenob niſus fuit percutere Dauid, ſed pſidio fuit ei Abiſai filius Saruiæ. iõ ſub.*

m Et Do. ſuſcep. me. *Succurrens mihi quia per Abiſai & in alijs multis periculis Dominus ſuccurrit ei.*

n Fortitudo. *Hic conſequenter poſt ſuæ ſaluationis narrationem inſurgit ad gratiarum actionem, dicens: Fortitudo mea, & laus mea Dñs. q. d. ex quo de prædictis periculis diuina virtute ſum ſaluatus, à me eſt magnificè laudandus: & ideo conſequenter inuitat Dei miniſtros ad laudandum dicens:*

o Vox exul. etc. *i. pro mea ſalute reſonet.*

p In taber. iuſtorum. *ideſt in loco diuini cultus, circa quem miniſtri habitant.*

q Dextera Dñi. *i. virtus eius, quæ p dexterã ſignificatur, eò quòd eſt fortior manus.*

r Fecit virtutem. *me de perſecutione Saulis liberando.*

s Dextera Domini exaltauit me. *loco eius ad regnum me promouendo.*

t Dextera Domini fecit virtutem. *me ab Abſalom ſaluando. Ideo ſubditur,*

u Non moriar ſed viuam. *poſt dictas perſecutiones ſecundum totum curſum vitæ meæ naturalis, ſecundum quod dicitur. Et rex Dauid ſenuerat, hẽbatq; ætatis plurimos dies etc.*

x Et narrabo ope. Domini. *quia circa finẽ vitæ ſuæ præcepit Salomoni ędificare templũ dãs ei exemplar ipſius, & ædificiorum in circuitu. ampliauit etiam cultum diuinum per ordines ſacerdotum & Leuitarum.*

y Caſtigãs caſtigauit me Dominus. *Perſecutio enim filij ſui Abſalom immiſſa fuit ſibi à Deo ad puniendum eius adulteriũ cum Bethſabee, & homicidium Vriæ, ſecundum quod prędixit ei Nathan.* H

z Et morti non tradidit me. *licet meruiſſem propter adulterium & homicidium, quę morte puniuntur ſecundum legem.*

a Aperite

MORALITER.

✻ a *Quam ſperare in princip.* qui quærunt proprium bonum.

b *Omnes gentes circuierunt me.* Hic deſcribitur acerbitas perſecutionis, quæ contingit aliquando bonis prælatis, vt patet de ſancto Thoma Cantuarieñ, in cuius perſona dici poteſt: Omnes gentes circuierunt me. ideſt Gentiliter viuentes quæſierunt mihi nocere.

c *Et in nomine Domini, quia vltus ſum in eos.* Nam vltione diuina fuerunt terribiliter mortui, & ipſe tranſlatus ad gloriam paradiſi.

e *Circundantes circunde. me &c.* Repetitio eſt eiuſdem ſententię ad maiorem expreſſionem.

f *Circundederunt me ſicut apes.* ad pungendum me ſuis gladijs.

g *Et exarſerunt ſicut ignis in ſpinis.* i. ira peſſima, nam occiderunt eum in eccleſia.

i *Impulſus ſum.* minis, & perſecutionibus magnis.

l *Vt caderem.* à ſtabilitate uirtutis.

m *Et Dñs ſuſce. me.* in protectione ſua ne caderem à uirtute. Ideo ſubditur.

n *Fortitudo mea, & laus mea Do. & fact. eſt mi. in ſal. &c.* æternam.

o *Vox exul. & ſalutis in taber. iuſtorum.* nam de eius martyrio fit in eccleſia ſolennitas magna.

p *Dextera Domini fecit virtutem.* per quam ſteti.

q *Dextera Domini exaltauit me.* ad palatium cęli.

u *Non moriar.* morte culpæ nec gehennæ. Sed viuam. uita gloriæ.

x *Et narrabo opera Domini.* ideſt narrari faciam in miraculis, quæ Deus faciet ad teſtimonium meæ glorificationis.

y *Caſtigans caſtigauit me Dominus.* pro uenialibus, quæ contingunt etiam in perfectis hominibus.

z *Et morti non tradidit me.* Ideſt mortali culpæ.

✻ *Aperite*

NICOLAVS DE LYRA.

a Quam ſperare in principibus. *Hoc dicit propter principes duodecim tribuum Iſrael, qui adhæſerunt Abſalom in perſecutione Dauid, reddentes ei malum pro bono.*

b Omnes gentes circuierunt me. *ideſt filij Iſrael agentes erga me ſicut extranei, & Gentiles: quia exiſtentes cum Abſalom intendebant Dauid obſidere, ita quòd non poſſet euadere.*

2. Reg. 17. a

c Et in nomine Domini. *ſupple contigit contrarium.*

d Quia vltus ſum &c. *Quia multi occiſi fuerunt, et alij confuſibiliter fugerunt.*

2. Reg. 18. b

e Circundantes circun. me. *Repetitio eiuſdem ſententiæ ad maiorem aſſertionem.*

f Circun-

a *Aperite mihi. Caſſ.* Tertiò portas Ieruſalem aperiri ſibi cupit, vbi dicit & de angulari lapide. Aperite ò prophetæ qui portatis claues regni cœlorum.

A

b *Portas. Caſſ. Hiero.* Per has portas doctrinæ ingreſſi verè laudant, extra eccleſiam catholicam non eſt laus Dei. *Caſſ.* Hæ omnes portæ ducunt ad vnam, quæ eſt Chriſtus: per quam iuſti intrãt in cœlum. Vnde: Ego ſum oſtium, per quod, ſi quis introierit, ſaluus erit. Et ibi: Nemo venit ad patrem, niſi per me. Ecce de vtroq; ſeculo mentionẽ fecit: Et quia hæc porta Chriſtus apparuit, confitebor tibi, lætus gratias agens, quia exaudiſti in aduentu filij. priores enim iuſti aduentum petebant.

c *Portas iuſtitiæ. Aug.* i. portas mortis, per quas iuſti intrant in requiem. vnde Apoſtolus: Cupio diſſolui, & eſſe cum Chriſto. Sancti enim per hanc portam mortis vitam inueniũt ęternam. Q. Et quia Dominus non tradidit me morti. Ergo ò vos perſecutores inſtate, & aperite mihi portas iuſtitiæ i. portas mortis, per quas iuſti intrant in requiem. Et ego ingreſſus in eam i. per eas ad vitam. Cõfitebor Domino, quia hæc porta domini eſt. i. qua itur ad dominũ, vel qua dominus exiuit de mundo. vnde alibi: Et domini domini exitus mortis, & iuſti imitantes Chriſtum intrabunt in eã. i. per eam ad vitam.

d *Aedificantes. Aug.* Soli Iudæi Deum colentes ędificabãt, alijs per idololatriam deſtructis: ſed non perfecerũt, quia Chriſtum contempſerunt.

e *A domino factum eſt iſtud.* Vel, à domino factum eſt ei, ſecundum aliam literam. *Aug.* i. ad honorem patris.

f *Hæc eſt dies.* Hic eſt annus iubileus figuraliter ſub lege obſeruatus, qui dicitur remittens vel initians, quia tũc ſerui manumittebantur poſſeſſiones dominis reſtituebãtur: & nos hac die à ſeruitute peccati redempti ſumus, quibus eſt hæreditas reſtituta ęterna. *Caſſ.* Hæc eſt dies, quam fecit dominus. Etſi omnes fecit, hanc ſingulariter, qua dominus venit, in qua conuenit lætari, quia diabolus ius perdidit, homo reuixit. & quia hoc eſt:

B

g *O Domine ſaluum me fac.* Ecce deſiderium magnæ petitionis. Saluum, de clade ſeculi. Proſperare, vt dolores iſti vertantur in ęterna gaudia.

h *Benedictus qui venit in nomine Domini. Caſſ.* Quartò frequẽtari atria Dei ſuadet, de aduentu Chriſti gaudens. *Benedictus qui venit. Aug.* Maledictus ergo qui venit in nomine ſuo: vnde dominus in euãgelio: Ego veni in nomine patris mei, & nõ accepiſtis me. Si alius venerit in nomine ſuo, illum accipietis, qui erit maledictus. *Caſs.* Benedictus. Laus de aduentu, & ò reliqui Chriſtiani, nos maiores quaſi ſacerdotes benediximus vobis, quod multum prodeſt: quia

a *De domo*

a ¶ Ergo. b ¶ Id eſt doctrinam ſacræ ſcripturæ, quæ docet iuſtitiam. ¶ Ecce qua intretur oſtendit.
a b c tradidit me. Aperite mihi portas a
a ¶ Quid intus facies? ¶ Laudabo. ¶ In voce exultationis & confeſſ. &c. quæ eſt beatitudo ſanctorum.
iuſtitiæ, ingreſſus in eas confitebor b
¶ Eſt.
Domino: hæc porta Domini, iuſti c d
a ¶ Id eſt per eam in cœlum, vbi qui iam boni & mali permiſti. b ¶ In laude gratias agens. ¶ Inq; ii. Do.
intrabunt in eam. Confitebor ti- e
bi, quoniam exaudiſti me: & fa-
a ¶ In ſalu. nam. Lapidem. Ecce per quem. ¶ Quis eſt ſalus. ¶ Ecce lapis ſcilicet Chriſtus.
ctus es mihi in ſalutem. Lapidem f
a ¶ Volentes ſuam iuſtitiam conſtituere, iuſtitiæ Dei non ſunt ſubiecti.
d quem reprobauerunt ędificantes, g
a ¶ Vt duos parietes Iudęorum & gentiũ cõderet in ſe.
hic factus eſt in caput anguli. h
a ¶ Non ab his quibus paſſus, quãuis non niſi per paſſionem, ſed à Dño qui occultè ędificabat. b ¶ Vt ſit caput anguli. ¶ Factus eſt lapis ſecũdũ quod homo.
e A Domino factum eſt iſtud, & eſt i k
a ¶ Quod Deus homo. b ¶ Interioribus. c ¶ Credentium non carnaliũ qui reprobauerun. d ¶ Mei dies veteres.
f mirabile in oculis noſtris. † Hæc eſt l
a ¶ Id eſt qua mihi ſalutem dedit. vnde: Tempore accepto ex. te: & in die ſalutis adiu. te. Alias quem. b ¶ Ergo. ¶ Mente.
dies quã fecit Dominus: exultemus, m n
a ¶ Foris opere. b ¶ Quia ſalutis eſt dies, ergo.
c ¶ Hic & in futuro.
g & lætemur in ea. O Domine ſaluũ o
a ¶ Aug. Proſpera iter redeuntibus, quia nobis in via.
b ¶ Vtis ſaluatis ſalua alios.
me fac, ò Domine † bene proſpera- p
a ¶ Maledictus qui in ſuo nomine venit. ¶ Venturus eſt.
h re: benedictus qui venit in nomi- q
a ¶ Quaſi in perſona ſacerdotum minoribus loquitur.
ne Domini. Benediximus † vobis r

cuntur portæ in plurali, non habent efficaciam niſi ab vno Chriſto: quia omnes articuli ſunt de eius diuinitate vel humanitate, & omnia ſacramenta fluxerunt de latere eius dormientis in cruce, & ideo dicitur hic porta in ſingulari, ſecundum quod ipſe dicit. Ego ſum oſtium: per me ſi quis introierit, ſaluabitur. & ideo ſubditur: C Iohan. 10. d

d Iuſti intrabunt in eam. *Per fidem & deuotionem: & ſic per eam intrabunt gloriam.*

e Con. tibi, quo. exau. me. *Dauid enim & alij ſancti in limbo detenti hoc confeſſi ſunt, quando Chriſtus eduxit eos de loco inferni, & quia hoc fuit per meritum ſuæ paſſionis, ideo ſubditur.*

f Lapidẽ. *ſ. Chriſtum, qui vocatus eſt lapis, vt ſuprà allegatum eſt, & etiam in Dan. vbi dr̃ de Chriſto: Lapis autem percuſſerat ſtatuã, factus eſt mons magnus, & impleuit vniuerſam terram, quod intelligitur de Chriſto, ſecũdum expoſitores Hebraicos, & Latinos.* Dan. 2. e

g Quem rep. ędific. *i. ſacerdotes Iudæorum & doctores, ad quorum ſpectabat officium ędificare in fide & moribus populum.*

h Hic factus eſt in caput anguli. *Conſtituens vnam eccleſiam ex Iudæis & gẽtibus, cuius ipſe eſt caput & paſtor. Propter quod dicit in Iohan. Et alias oues habeo, quæ non ſunt ex hoc ouili, & illas oportet me adducere, & fiet vnum ouile & vnus paſtor.* Iohan. 10. a

i A Domino factum eſt iſtud. *i. à Domino Ieſu Chriſto facta eſt iſta vnio.*

K Et eſt mirabile in oculis noſtris. *Fideles enim qui ex Iudæis crediderant in Chriſtum, admirati fuerunt, quãdo viderunt ſpiritum ſanctum dari in ſigno viſibili Cornelio, et alijs Gentilibus, qui erant cum eo. in Act. Et obſtupuerunt ex circunciſione fideles, qui venerant cum Petro, quia & in nationes gratia Spiritusſancti effuſa eſt, quæ gratia vniuit Gẽtiles & Iudæos in vna Chriſti eccleſia.* † Hic Act. 10. g

l Hæc eſt dies. *Hic conſequenter ponitur gratiarum actio, cum dicitur:* Hæc eſt dies. *i. tempus noui teſtamenti, quod vocatur dies ratione veritatis reuelatæ, quæ latebat in veteri teſtamento ſub figurarum obſcuritate. Propter quod Paulus. Vocat vetus teſtamẽtum noctem, & nouum diem, dicens: Nox præceſſit, dies autem appropinquabit, &c.* † da, obſecro, proſperitatem D † vos Roma. 13. c

m Quam fecit Dominus. *Licet faciat omnia tempora generaliter, dicitur tamẽ facere aliquod tempus ſpecialiter, propter bonum quod in illo contingit ſecundum modum vſitatum loquendi, quem tenet hic ſcriptura loquendo de tempore Chriſti.*

n Exultemus, et lætemur in ea. *i. interius & exterius, tamen cum modeſtia deuotionis, ſecundum illud: Cor meum & caro mea exultauerunt in Deum viuum. Conſequenter conuertit ſe Dauid ad deprecãdum Chriſtum de ſalute ęterna obtinenda per ipſum, dicens:*

o O Do. ſaluum me fac. *Educendo me de limbo cum patribus ſanctis.*

p O Do. be. proſp. *Multiplicando eccleſiam tuam in fidelibus tuis.*

q Benedictus qui venit in nomine Do. *i. Chriſtus, qui venit in nomine patris pro ſalute mundi. & hoc modo cantabant pueri Chriſto ad paſſionem venienti. Et de illa laude videtur hic Dauid propbetaſſe.* Math. 21.

r Benediximus vobis. etc. *Hoc eſt verbum Apoſtolorum Chriſti, qui fuerunt primi in domo eius, quæ eſt eccleſia, & benedixerunt populis veritatem euangelij nunciando, & ſacramenta miniſtrando: & vnde habuerunt hanc poteſtatem, ſubditur:*

a Deus

NIC. DE LYRA.

a Aperite mihi. *Quoniam perſecutio, & ſaluatio ipſius Dauid fuerunt figura perſecutionis ipſius Chriſti, & ſuæ ſaluationis in ſe per reſurrectionem, & corporis glorificationem, & in membris ſuis per gratiæ collationem in præſenti, & gloriæ in futuro. ideo poſtquam Dauid adduxit rationem laudandi Deum ex liberatione ſui, hic conſequenter adducit ad hoc rationem ex ſaluatione generis humani per Chriſtum. Et diuiditur in duas partes, quia primò deſcribitur dicta ſaluatio. ſecundò ex hoc ſubditur gratiarum actio, ibi: Hæc eſt dies. Circa primum ſciendum, quòd ſaluatio generis humani facta eſt per fidem Chriſti paſſi, & glorificati, propter quod Dauid loquens in perſona generis humani: primò petit ſibi aperiri ingreſſum huius fidei, dicens: Aperite mihi portas iuſtitiæ. i. acceſſum ad fidem, & ſacramenta eccleſiæ, per quæ datur ingreſſus ad locum gloriæ. Sacramenta enim veteris legis non iuſtificabãt, ſecundum quod dicitur: Ex operibus legis non iuſtificabitur omnis caro. & ſubditur: Iuſtitia autem Dei eſt per fidem Ieſu Chriſti, ſed ſacramenta nouæ legis iuſtificant, & ideo dicuntur portæ iuſtitiæ.*

b Ingreſſus in eas confitebor Do. *Et quid debeat confiteri, ſubditur:*

c Hæc porta Domini. *Id eſt ipſe Chriſtus, qui dicitur hic porta in ſingulari: quia omnes articuli fidei, & etiam ſacramenta eccleſiæ, quæ dicuntur*

MORALITER.

✻ a *Aperite mihi portas.* Scilicet portas cœli, quas non intrant niſi iuſtificati perfectè.

b *Ingreſſus in eas.* Nam in patria eſt confeſſio laudis ſempiterna.

f *Lapidem &c.* Hic agitur de ſecundo principali. ſ. de Chriſti aduẽtu ſpirituali, cùm dicitur: *Lapidem quem reprobauerunt ędificantes.* i. Chriſtus quem reprobauerunt ſcribæ & ſacerdotes.

h *Hic factus eſt in caput anguli.* Coniungens charitate fidelium mentes, per quam venit ad humanam mentem.

i *A Domino factum eſt &c.* Nam ab alio fieri non poteſt.

l *Hæc eſt dies &c.* id eſt præſentia ſolis iuſtitiæ, quem in nobis facit ipſemet Ieſus Chriſtus.

n *Exultemus & lætemur in ea.* Sicut dicitur ad Philip. Gaudete in Domino ſemper, iterum dico gaudete, &c. Et quoniam augmentum gratiæ eſt valde deſiderandum, ſubditur: Philipp. 4. a

o *O Domine ſaluum me fac, ò Domine bene proſperare.* In nobis augendo donum gratiæ. Et quomodo ciues cœleſtes in hoc nos adiuuent, in eorum perſona ſubditur:

r *Benediximus vobis.* Imprecando vobis eius bona cœleſtia, ſicut ea dedit vobis.

VNiVERSiDAD DE SALAMANCA
GREDOS.USAL.ES

a *De domo Domini*. i. eccleſia catholica, vnde baptiſmus & om
E nis benedictio. imò: Deus Dominus benedixit vos. Et illuxit, fugans tenebras peccati, & vos iam benedicti. Conſtituite diem ſolennem, cuſtodientes diem, qui honori Dei ſacratus eſt. Ad cornu. ad literam, vt communicent corpori Chriſti, vt in feſtis ſolet. Vel conſtituite mente, tendentes ad cornu. i. ad poteſtatem altaris. i. ſacramenti. vnde: Introibo ad altare Dei. Ego autem pro me dico Deus meus. Confitebor tibi: hic verſus ſuprà: ſed & hic quia læta confeſſio poſt beneficia. *De domo Domini*. id eſt eccleſia catholica. Hæc eſt terra ſancta. de qua Dominus ad Moyſen: Tolle calceamenta de pedibus tuis: Terra enim in qua ſtas, terra ſancta eſt. Hæc eſt terra bona in euāgelio, quæ profert fructum triceſimum, ſexageſimum, cēteſimum: in qua ſtare debemus erecti vtique ad cœleſtia nō iacere, graues terrenorum torpore, ſoluentes calceamēta de pedibus noſtris. i. opera mortua de affectibus noſtris.

†feſtum in confrequē tationibus

Exo. 13. b

Math. 13. b

Vbi ſupra.

b *Conſtituite &c. Aug.* Magni qui excedunt, qui mente verbum Deum apud Deum contingunt: paruulis ſe contemperant, eos benedicunt de interiori domo Dei, vbi laus in ſecula ſeculorum. Sed quid inde nunciatur: hoc quod Dominus qui venit in nomine Domini: quem reprobauerunt ędificantes, Deus eſt ęqualis patri, & illuxit nobis, vt quod credimus, intelligeremus & vobis nunciaremus, vt autem & vos intelligatis: Conſtituite diem ſolennem in condenſis, i. frequentationibus. In voce exultationis, & confeſſ. ſo. epu. ambulando in loco tabernaculi ad. vſque ad domum Dei. *Aug.* Conſtituite diem ſolennem. i. eius deſiderio aſſiduè quiſq; ſe affligat, donec ad ſuperni ſacrificij altitudinem, id eſt ad ęterna gaudia attingat.

Tres ſolennitates præcipuæ. Deut. 16. c

c *Diem ſolennem in condenſis.* In veteri lege paſcha, pentecoſte, ſcenophegia, tres præcipuæ ſolennitates, in quibus præceptum, vt nemo vacuus in conſpectu Domini appareret. Vacuus eſt qui in ſe Chriſtum non habet, qui eſt fundamentū,
F quod nemo mutare valet. Inde eſt, quòd illis tribus ſolennitatibus fidelis populus nummum offert manuali oblatione, interiorem ſignificans. In numo enim nomen & imago Regis. Quiſque ergo ſpiritualiter numum offerat, vt nomen Regis. i. Chriſti in ſe habeat, à Chriſto Chriſtianus dictus. Et imaginem, id eſt animam lumine vultus eius inſignitam Deo exhibeat. G

a ¶Cui latria. ¶Cui dulia.
a de domo Domini: Deus Domi- a
b nus, & illuxit nobis. †Conſtituite b
a ¶Natiuitatis & reſurrectionis dominicę. b ¶Nō tepide, ſed in frequētationibus virtutū vel hoium.
c diem † ſolennem in condenſis: c
a ¶Id eſt vſque ad interiorem domum Dei de qua nos benediximus, vbi ſunt altaria excelſa.
b ¶Non ſtrepitu verborum hæc dicentur, ſed ipſa dilectio eſt vox iſta.
d e f vſque ad cornu altaris. Deus d e
a ¶Non aliud.
meus es tu, & confitebor tibi: f
Deus meus es tu, & exaltabo te. g
¶Quicquid alij, ego.
Confitebor tibi, quoniam exau- h i
diſti me: & factus es mihi in ſa- k
a ¶Et ſicut ego ita & vos, ſicut monui à principio.
g lutem. Confitemini Domino l
quoniam bonus: quoniam in ſeculum miſericordia eius.

d *Cornu altaris. Caſſ.* Vel per altare intelligitur ſacramentum corporis, & ſanguinis. Cornu altaris eſt poteſtas, id eſt virtus ipſius ſacramenti. Multi enim ſumunt ſacramentum & nomen vt mali. Boni verò ſacramentum, & rem ſacramenti percipiunt, quæ eſt ſpiritualis caro Chriſti, de qua ipſe ait: Si quis non mãducauerit carnem meam, & non biberit ſanguinem meum, non habet vitam ęternam. Vel altare intelligitur mens hominis. Vnde in lege præceptum fuit fieri altare quadrangulum & concauum. Ideo quadrangulum, quia mens humana quatuor virtutibus muniri debet, prudentia, iuſtitia, fortitudine, temperantia. Eadem debet eſſe cõcaua ad recipiendum verbum Dei, atque ignem dilectionis. Tumor enim infuſa repellit: vnde in Leuitico præceptum eſt veſiculam gutturis, & plumam proiici, quãdo turtur vel columba offertur. Veſicula inflationem ſuperbiæ ſignificat, plumæ inanes inquiſitiones ſublimium: hæc ergo proiice, vt ſis altare concauum.

e *Vſque ad cornu altaris. Auguſt.* Eundo vſque ad eminentiam mentis quæ eſt altare, id eſt ad contemplationem dicentes, Deus meus es tu.

f *Deus meus es tu.* Et vt apertius dicamus iſtorum verborum hic eſt ſenſus: Nō ſufficiat in terra iſte dies feſtus, quo agnus occiſus eſt: ſed conſtituatur in frequentationibus quouſq; perueniatur mētibus exaltatis ad interiorem eius deitatem, vbi laudes cãtabimus: ita Deus meus es tu, & Cõfitebor ti. quoniam ex. Itaque ſicut cœpit laudem, ita terminat.

g *Confitemini Domino quoniam bonus.* Ab initio, quòd deſeruimus in finem quo redimus, non eſt ſalubrius aliquid quod delectet, quàm laus Dei.

a *Halleluia.* H

NIC. DE LYRA.

¶ *a* Deus Dominus, & illuxit nobis. *i. Chriſtus Dominus noſter qui eſt verus Deus, ipſe illuxit nobis: ſpiritumſanctū conferendo ad ſcripturas intelligendum, & ſacramenta eccleſiaſtica conferendum: & quia eadem poteſtas remanet in rectoribus eccleſiæ, ideo ad eos ſermo dirigitur, cum dicitur:*

b Conſtituite diem ſolennem in cõdenſis. *i. dies ſolennes natiuitatis Chriſti, reſurrectionis, aſcenſionis, & conſimiles, qui conſtituti ſunt ſolennes per eccleſiam.*

c In condenſis. *id eſt, vt populus fidelis conueniat ad eccleſiam in denſitate plebis, ideo ſubditur.*

d Vſque ad cornu altaris. *Quaſi dicat, ita quod eccleſia impleatur populo & clero.*

e Deus meus es tu. *Ieſu Chriſte.*

f Confitebor tibi. *Confeſſione laudis.*

g Deus meus es tu. *Tua magnalia enarrando. In diebus enim ſolennibus maximè debet in eccleſia fieri talis confeſſio, & enarratio.*

h Confitebor tibi, &c. *Vox eſt eccleſiæ Deum laudantis.*

i Quoniam exaudi me. *Deprecantem te Deuotè.*

K Et factus es mihi in ſalutem. *conferendo gratiam in præſenti, & gloriam in futuro: propter quod inuitantur omnes generaliter ad Dei laudem, cùm dicitur:*

l Confitemini Domino. *Et exponatur ſicut in principio pſal. quia hic verſus in fine reſumitur, ſicut in cantilenis ſolet fieri.*

MORALITER.

✱ b *Conſtituite diem ſolennem in condenſis.* i. in frequentia magna cleri & populi in eccleſia militante, dicentes quod ſequitur:

e *Deus meus es tu, & confitebor tibi.* Confeſſione laudis corde & ore. Cætera patent.

In pſal. 117. Confitemini Domino.

ADDITIO

¶ Iſte pſal. eſt vltimus iſtius hymni magni, qui incipit ab illo pſal. Laudate pueri Dominum, &c. vt dictum eſt. & finitur in hoc pſal. qui continuatur præcedenti ſic: Nam in præcedenti pſalmo Pſalmiſta tractauit breuiſſimè de ſtatu eccleſiæ per orbem dilatatę poſt primitiuam, de quo ſolum declarauit vnionem gentium cum iudæis in vnam eccleſiam, vt dictum eſt. In hoc verò pſal. agit de ſtatu eccleſiæ ſic dilatatæ: in quo floruerunt multi ſancti doctores & pontifices, ſimiliter & confeſſores & virgines. Circa quod vndecim facit. Nam primò vniuerſaliter inuitat ad Dei laudem omnes, dicens: Confitemini Domino quoniam bonus, &c. Cuius ſententia eſt. Nam Deo reddenda eſt confeſſio laudis principaliter ex duobus. Primò ex ſua bonitate ineffabili in ſeipſo, de quo dicit: Quoniam bonus, ſupple eſt. ſ. naturaliter & ſecundum eſſentiam. Secundo modo, quia ex ſua miſericordia alios facit bonos: & de hoc dicit: Quoniam in ſeculum miſericordia eius. & ſic continuat ſe Pſalmiſta cum vltimo verſu præcedētis pſalmi vbi dixerat: Quoniam multiplicata eſt ſuper nos miſericordia eius, volens in hoc pſalmo ſpecialiter declarare quomodo miſericordia Dei participatur in eccleſia: quæ quidem participatio aliquo modo in diſtinctione ſanctorū relucet. Conſequenter ſecundò diſtinguit gradus, ſeu ordines ſanctorum in eccleſia prædicto modo dilatata pro variis temporibus exiſtentiū: & hoc modo tripliciter. ſ. cū dicit: Dicat nunc Iſrael, &c. Dicat nunc domus Aaron, &c. Dicant nunc qui timent Dominum, &c. vt intelligatur ꝙ dicit: Dicat nunc Iſrael, ſpecialiter de ſanctis Confeſſoribus: Qui videntes Deum per fidē, iuxta illud Apoſt. Videmus nunc per ſpeculum, aliis eandem fidem confitentur. Intelligitur etiam quod dicit: Dicat nunc domus Aaron, de pontificibus ſeu ſacerdotibus ſanctis, & cum hoc de ſanctis doctoribus. Ex officio enim competit ſacerdotibus, & maximè põtificibus doctrina legis diuinæ, Malach. Labia ſacerdotis cuſtodiunt ſcientiam, & legem requirent de ore eius. Intelligatur etiā, quod dicitur: Dicant nunc qui timent Dominum. de his qui ex timore Dei filiali carnis maceratione ſe caſtigant, vt virgines & cæteri religioſè viuentes. Cõſequenter tertiò ſpecialius declarat diuinam miſericordiam circa eccleſiam dilatatam di. De tribulatione inuocaui dominum: & eſt ſenſus, ꝙ eccleſia primitiua maximis anguſtiis tribulata inuocabat dominum pro reuelatione harum tribulationū: quā Deus exaudiuit eam dilatando. ideo ſubdit: Et exaudiuit me in latitudine dominus. Conſequenter quartò oſtendit, quomodo facta fuit talis dilatatio. ſ. per diuinum adiutorium contra humanas perſecutiones, & de hoc

& de hoc dicit: Dominus mihi adiutor, non timebo quid faciat mi-
A hi homo. Et: Dominus mihi adiutor, & ego deſpiciam inimicos meos. Conſequenter quintò ex dictis concludit, ꝙ bonum eſt confidere in domino: & ꝙ per hoc experientiam viderat impletam in dilatatione eccleſiæ, quæ fuerat prius oppreſſa tam ſub hominibus vulgaris ſtatus, quàm ſub principibus terræ, vt patet in hiſtoriis. vnde dicit: Bonum eſt confidere in domino, quàm confidere in homine. Et: Bonum eſt ſperare in domino, quàm ſperare in principibus. Conſequenter ſextò dicit: Omnes gentes circundederunt me. Ad quod ſciendum, ꝙ licet in eccleſia iam dilatata ceſſauerunt, ſeu mitigatæ fuerunt acerbæ perſecutiones corporales quantùm ad publicum ſtatum ſurrexerunt tamen perſecutiones ſpirituales latentes. vnde Greg. in hom. Pugnauit eccleſia. ſ. primitiua aduerſus leonem: pugnat modò aduerſus draconem. Cuius quidem pugnæ tria ſunt genera principalia. Quorum vnum eſt hominum malè viuentium, quorum vitæ exemplo ſæpe ſimplices decipiuntur. Et de iſtis dicit in perſona eccleſiæ. ſ. iuſtorum: Omnes gentes circundederunt me. i. gentiliter viuentes, quos eccleſia Dei quandoque ſuperat. Nam ſæpe tales in nomine Domini. i. diuina virtute conuerſi ad iuſtitiam, & pœnas ſuſtinent pœnitendo. Et de hac vltione dicit: Et in nomine Domini, quia vltus ſum in eos. Secundum genus pugnæ, eſt diabolica tentatio, de quo dicit: Circundantes circundederunt me. Diabolus enim ad deuorandum homines communiter circumit. Vnde Pet. Aduerſarius veſter diabolus circumit, quærens quem deuoret. Et Iob in perſona diaboli dicit: Circuiui terram & perambulaui, &c. Et de iſtis intelligitur: Circundantes circundederunt me: quaſi diceret. Diaboli qui ex rabie ſuæ malitiæ circundantes ſunt per orbem, modo prædicto circundederunt me ad deuorandum. Et quia in iſtos diuina virtute ſemper infliguntur pœnæ gehēnales, ideo dicit; Et in nomine domini, quia vltus ſum in eos. Tertium genus prædictæ pugnæ eſt hæreticorum, qui falſas doctrinas ſuggerentes quotidie impugnant eccleſiam, de quibus dicitur: Circundederunt ſicut apes. Apes enim mel portant, & cum aculeo pungunt, ſic hæretici eloquia diuina (de quibus dicit: Quàm dulcia faucibus meis eloquia tua Domine, &c.) allegant. Seu cum hoc lædunt fidem veram pungendo, ſeu corrumpendo. Similiter tales fingunt ſe quandoque illuminare ſcripturas, quod non faciunt, ſed eas deuaſtant & conſumunt. Vnde de eis dicit: Et exarſerunt ſicut ignis. Hæretici enim eò quod fideles quantum in ſe eſt conſumunt, ignis dicuntur à ſanctis patribus. Vnde 24. q. 3. Arrius vna ſcintilla erat in Alexandria, &c. Dicitur autem in ſpinis: quia ſicut communiter exponitur illud verbum Eccle. Sicut ſonitus ſpinarum ſub
B olla ardente, ſic riſus ſtulti &c. Ignis in ſpinis magnum ſonum & inutilem facit: & citò conſumit & deuaſtat. Quod etiam faciunt hęretici, non magna, ſed ſonoroſa loquentes, ſine aliqua vtilitate, ſed potius cum deuaſtatione ſpirituali. Sequitur. Et in nomine Domini: quia vltus ſum in eos. ſ. eos quandoq; conuertendo, & ſic patiuntur pœnas penitentiæ, vt ſuprà dictum eſt. Vel quandoque per vltionem, ſeu vindictam temporalem. ſ. quando igni traduntur iudicio eccleſiæ. Et ſic in nomine Domini, quia vltus ſum. Et quia huiuſmodi perſecutiones, ſpecialiter hæreticorum, aliquando fuerunt tam validæ, ꝙ videbatur fides quaſi ſubuerti: ſicut patet de hæreſi Arrianorum, quæ totam eccleſiam maximè turbauit, & de aliis hęreſibus, prout in hiſtoriis eccleſiaſticis habetur: ideo ſubdit: Impulſus euerſus ſum vt caderem, & dominus ſuſcepit me. Qualiter autem dominus ſuſceperit eccleſiam, ne caderet, ſubdit dicens: Fortitudo mea, & laus mea dominus. Et quia non ſolùm dedit Deus fortitudinem eccleſiæ, vt poſſit aduerſariis reſiſtere, declinando pericula per eos inducta, ſed etiam de eis triumphum præſtando, dicitur: Et factus es mihi in ſalutem. Conſequenter ſeptimò oſtendit, C
ꝙ per doctores ſanctos eccleſiæ ſpiritualis triumphus habetur de hæreticis. & de hoc dicit: Vox exultationis & ſalutis in tabernaculis iuſtorum. Nam talis victoria non attingitur per arma corporalia, ſed per vocem ſacræ doctrinæ, quæ lætificat: iuxta illud pſal. Iuſtitiæ domini rectæ lætificantes corda. Doctrina autem vera ſalutaris cõmuniter acquiritur à viris vacantibus ſtudio in tabernaculis. iuxta illud Deuter. Lætare Iſſachar in tabernaculis tuis. Quod ſic exponitur: nam illi de tribu Iſſachar non intendebant negociationibus, ſicut illi de tribu Zabulon conuicini ſui: ſed vacabant in tabernaculis ſtudio ſcripturæ, & ideo de eis erant quamplurimi doctores legis diuinæ, vt ibidem dicitur. Vnde propriè Pſalmiſta dicit, quòd vox iſtius ſalutis quæ ab hæreticis eccleſiam tuebatur, perſonabat in tabernaculis iuſtorum, ſcilicet in ſtudiis ſanctorum doctorum. Et ne iſta victoria humano ingenio attribueretur, ſubdit: Dextera domini fecit virtutem. Et notanter repetit ter: Dextera domini. Et in primo loco & in tertio ſeu vltimo ſubiungit: Fecit virtutem. In medio autem loco dicit: Dextera domini exaltauit me, ad denotandum quòd principium, & finis huius victoriæ, ſoli virtuti diuinæ attribuendum eſt. Medium autem ſcilicet, huius victoriæ attribuendum eſt humano ingenio tanquam inſtrumento à Deo exaltato. vnde in medio loco dixit: Dextera domini exaltauit me. Conſequenter octauò dicit: Non moriar, ſed viuam. Quod videtur referri ad illud, quod dixerat in pſalmo. Credidi, propter quod locutus, &c. qui eſt quartus pſalmus huius hymni. Ibi enim Pſalmiſta tractans de martyribus dixit: Pretioſa in cõſpectu domini mors ſanctorum eius, vt ibidem fuit expoſitum. Et ne quis putaret, quòd ſancti doctores non eſſent magni in conſpectu domini, eò quòd non fuerunt talem mortem pretioſam conſecuti, ideo dixit: Non moriar, ſed viuā: & narrabo opera domini. Quaſi diceret quilibet ſanctus doctor: Licet ego non moriar pro Deo tanquam martyr, viuo tamen Deo, vt narrem opera domini contra hæreticos impugnatores. Et quia iſti doctores ſancti licet non fuerunt mortui pro Chriſto per martyriū corporale: fuerunt tamen multa paſſi incommoda & anxietates: ſimiliter martyria intrinſeca per abſtinentias & vigilias, & huiuſmodi: ideo ſubdit: Caſtigans caſtigauit me dominus, & morti non tradidit me. Hoc eſt dicere: Licet morti non fui tradita à Deo per martyrium extrinſecum, eò ꝙ diſpoſuerat de me, vt narrarem opera domini: Caſtigans tamen caſtigauit me. i. multipliciter caſtigauit me modo prædicto, quod quodammodo eſt martyrium. Conſequēter nonò quaſi loquens populus fidelium ad huiuſmodi doctores ſanctos dicit: Aperite mihi portas iuſtitiæ. i. exponite mihi doctrinam ſacræ ſcripturæ, per quam homo iuſtificatur. Talis enim expoſitio D
ſeu declaratio, apertio dicitur. Vnde Luc. Aperuit illis ſenſum, vt intelligerent ſcripturas. Et ingreſſus in eas confitebor domino, quia per ſcripturas rectè intellectas intratur ad confeſſionem Dei. ſ. confeſſionem fidei & laudis. & ſequitur: Hæc porta domini, iuſti intrabunt per eam. Cuius ſenſus eſt, quòd intellectus ſanus ſcripturæ ſacræ per ſanctos doctores apertus eſt porta domini, per quam iuſti intrant ad laudem Dei & fidei confeſſionem. Conſequenter decimò, populus hoc quod petebat habens. ſ. apertionem portarum iuſtitiæ, Deo alloquitur reddēs gratiarum actiones. & hoc cùm dicit: Confitebor tibi quoniam exaudiſti me. ſ. aperiendo mihi per tuos ſanctos doctores portas iuſtitiæ, quibus poſſim tibi rectè confiteri & verè cognoſcere, quòd factus es mihi in ſalutem. i. meus Saluator. Conſequenter vndecimo oſtendens quomodo factus eſt Deus Saluator, ſubdit: Lapidem quem reprobauerunt ędificantes, hic factus eſt in caput anguli. Exponatur hic verſus & ſequens de Chriſto lapide angulari. prout in poſtilla.

Deuter. 33. e

Luc. 24. g

GLO. ORDIN.

a *Halleluia.* ✱ *Aleph. Ambr.* Pſal. iſte inſtitutor eſt fidelium paradiſus omnium pomorum: quātò in ſuperficie vr̄ apertior, tantò profundior, ſimilibus verbis contextus. *Caſſ.* Vbi generalis iuſtus loquitur, modò profitendo quod accepit, modo iterum eadem ſperando quæ meruit, nulla cõfuſione permiſtus, ſed nouitate rerū literis mutatis explicatur. *Ambr.* In hoc pſal. tot ſunt octonarij, quot elemēta apud Hebr. i. xxij. & ſinguli per omnes verſus incipiunt à ſingulis elemētis per ordinem: per quod innuit, quod hæc ſunt elementa, & omnimoda doctrina ad beatitudinē, cuius doctrinæ partes cõgruis interpretationibus nominū elementorum deſignant. Octonarius ipſe ſingulis diſtinctionibus innuit, ꝙ vnaquęq; pars perfecta eſt, & ſufficit: vt ſi quis eā ſeruet in vita vij. dierum, perueniat ad octauā reſurrectionis. Vel circumciſionis cordis ſignificatur. *Ambr.* Omnis moralis doctrina ſuauis eſt in qua hic pſal. eminet, quaſi ſol pleni luminis meridiano calore feruēs, per literas Hebræi alphabeti digeſtus vt ſicut pueri in primis literis vſum diſcendi ſumunt, ita nos huiuſmodi elementis vſum viuendi vſq; ad maturitatē. Singulis literis verſus octoni ſubiiciuntur, vt vnitatē deitatis, q̄ omnia regit docerent, & purgationem legitimæ ſanctificationis. Octaua enim die & circūciſio fit ex lege, & in Chriſti reſurrectione ſumus ei cõuiuificati. Titulus eſt Halleluia: quia in his Deus laudatur, in quibus eſt remiſſio peccatorum. Aleph doctrina interpretatur, plenos ergo doctrinæ ſequentes verſus attende. Prius immaculati in via, poſt ſcrutātur: ante enim vita, q̄ doctrina, bona vita etiam ſola gratiā habet. Doctrina ſine vita nō eſt integra. Quia in maleuolam animā nō introibit ſapiētia. vnde di̇: Quęrēt me mali, & nō inuenient. Prius ergo corrigenda eſt vita, inde quærēda cognitio. Prima ergo ſunt moralia, ſecunda myſtica. In illis vita, in his cognitio: ſine vtraq; verò non eſt perfectio. Idem ordo in primo pſal. Beatus qui non receſſit à via iuſtitiæ inde in lege meditatur.

a
b Halleluia. ✱ Aleph.
¶Doctrina.

Sap. 1. a

b *Aleph. Ambr.* i. doctrina, quod eſt commune toti pſalmo, & quaſi prologus: quia cùm conſtat, quod omnes volunt eſſe beati, etiam mali: His quæ deſiderat adeptis, docet quod plurimi neſciunt quomodo veri beati, ne quis iam erret de via beatitudinis. Chorus ſanctorum loquitur à primo iuſto ad vltimū, quaſi diuerſi diuerſa quærunt quibus beati ſunt. Sed hæc eſt via, qui volūt eſſe beati, ſint immaculati, & vt de fidelibus, non de Chriſto accipiatur. *Ambr.* Singulæ literæ ſunt quaſi tituli ſuorum verſuum continentiam eorū declarantes. *Ambr.* Elementa ſcholæ Chriſti. Omnia perfectio numero iuſtorum: Partes ſunt ſecūdum numerum literarum.

a *Beati*

VNiVERSIDAD DE SALAMANCA
GREDOS.USAL.ES

GLO. ORD. PSAL. CXVIII.

E Definitio beati. Vbi ſupra.

Beati immaculati. *Caſſ.* Definitio beati per actus, qui in Chriſto ſine macula, ambulans in lege, & ſic ſcrutans vt proueħatur: aliter non eſt dignus perquirere, niſi ſit probabilis vitæ. *Caſſ.* Immaculati pluraliter, vt de fidelibus, non de Chriſto accipiatur.

b *Qui ambulant in lege Domini.* Non peccant. Vel ſi peccant, pœnitent, proſpiciunt, & perſeuerant.

Enarr. pſal. 118. 10. 6. concione 1. c *Qui ſcrutantur. Aug.* Exquirunt: hoc poſſunt & impij, ſed iam ſpe beati, quia ſunt inuenturi quod quærunt: non quia ſcrutantur & quęrũt: beati, ſed propter hoc ꝙ aderit, vt in euangelio: Beati qui perſecutionem patiũtur: & qui eſuriunt. Non quia hoc, ſed propter hoc quod ſequitur: quia ipſorum eſt regnum cœlorum. Matth. 5. b

d *Exquirunt eum. Aug.* propter hoc ſeruanda erant teſtimonia, vt Deus inueniretur, aliter non valuit, vt qui volũt eſſe docti, non iuſti, vnde gloria apud homines, non apud Deum.

e *Non enim &c. Aug.* Quaſi, qui peccatum habet, non ambulet in viis. Vel, qui ambulant, ſine peccato ſint. Sed non dicũtur illi operari iniquitatem, q etſi quotidie fragilitate leuiter peccant, non tamen amant: ſed oratione & ſigno crucis deſtruunt. Peccatum iniquitas eſt, nõ tamen ſine peccato: qui in viis ambulat, ſed non ipſe operatur illud ſed quod habitat in eo peccatum, cum non vult quod agit. Fomes qui eſt in nobis, qui langor eſt naturæ, commouet illicita deſideria, & ita nõ ſine peccato. Sed non operatur, qui deſideriis carnis nõ obedit. Qui verò obedit, à viis deuiat. Si verò confiteť & orat, & hęc ad vias pertinent, & propter vias peccatum non imputatur. † præcepiſti

f *Operantur iniquitatem. Caſſ.* Ex dilectione non inuitus: vt qui dicit, quod odi facio. Beati qui ſic agunt, & ne hæc contemnantur, ſubdit iuſſionem domini.

F g *Tu mandaſti. Caſſ.* Vel ita continua: Beati qui ſic & ſic agũt. & ne hæc contemnantur, ſubdit iuſſionem domini, dicens: Tu mandaſti, vel nimis mandaſti, vel nimis cuſtodiri.

h *Nimis.* Aliquando plus quàm oportet, quod non hic, ſed pro valde. *Aug. Caſſ.* Diſtingue nomina. Lex eſt vmbra futurorum, quæ ſpiritualiter debet cuſtodiri, vt de ſacrificiis & huiuſmodi. Teſtimonium eſt euidens res quę commonet alios. Vnde Iacob: Lapis iſte erit in teſtimonium. Et Dominus curato leproſo dicit: Offer mu. tu. in teſtimonium: Sic & præcepta dicuntur teſtimonia, quæ monẽt ne peccemus. Mandata ſunt ſine vmbra, quæ præſentem habẽt operationem: vt diliges Dominum, dicens: Et no. quia teſtimonia accipit in prohibendo, & mandata in iubendo. Hebr. 10. a Gen 31. g Matth. 8. a

i *Vtinam dirigantur. Aug.* Optat contra ſuperbiam liberi arbitrij, cui non ſatis eſt doceri, niſi prius dirigatur. *Ambr.* Quaſi te mandante legem accepi: ſed niſi adiuues, fit mihi mors. *Ambr.* Vita beati expreſſa optat eam. Vtinam dirigantur ad cuſtodi. aliter non poſſunt cuſtodiri.

a *Iuſtifica-*

CXVIII.

a ¶Olim miſer homo pollutus, nunc contra ſi in via. & ſi ambulant in lege. Non ſine peccato, ſed ſine criminali. b ¶Chriſto qui via & veritas & vita, vel in lege Domini, quæ eſt via ad vitam.

a Beati immaculati in viã, a b

a ¶Quod ſunt. b ¶Deinde. c ¶Non otioſi. d ¶Nõ carnis. e ¶Hoc nõ poſſunt niſi perfectè ſeruẽtur.

b c qui ambulãt in lege dñi. Beati qui c d

a ¶Scripturas. ¶Si. ¶Non vt hæretici. ¶Non diuiſo. ¶Vnde. Non poteſtis Deo ſeruire & mammonæ.

†ſcrutãtur teſtimonia ei⁹, ĩ toto cor- e

a ¶Non alium. b ¶Hi beati: qui enim operantur iniqua nondum immaculati ambulant in lege, ac per hoc nondum beati.

d e de exquirunt eũm. Nõn enim qui f

a ¶Via Chriſtus. viæ prophetæ & Apoſtoli & omnes prædicatores. ¶Aug. Omnes via fidei vna complectitur, qua viuit iuſtus.

f operãtur iniquitatẽ, in uiis eius am-

a ¶Hi non ambulant in viis qui operantur iniquitatẽ: & verè quia. ¶Vt ambularent, & ideo ambulandum. ¶Per prophetas & apoſtolos.

g bulauerũt. Tu † mãdaſti, mandata g

a ¶Caſſ. Vt nec iota prætereatur. ¶Pluſquam patitur natura carnis. b ¶Ambr. Sed ad hoc ſine gratia non mihi ſufficio.

h i tua cuſtodiri nimis. Vtinãm † diri- h

a ¶Caſſ. Actus hominis huius vitæ, qui per ſe tortuoſi.

gantur uiæ meæ, ad cuſtodiendas i

ſciendum, quòd aliqui doctores exponunt eum totum de Dauid ad literã. G Sed quia in quolibet octonario eaſdem hiſtorias de Dauid repetunt, quod alibi non inuenitur in eodem pſalmo, nec videtur probabile fuiſſe intentionis Pſalmiſtæ in eodem pſalmo toties eandem hiſtoriam repetere. ideo alia via intendo procedere. Circa quam ſciendum, quòd ſecundum plures expoſitores catholicos pſalm. iſte loquitur de beatitudine, quæ frequẽter in hoc pſal. ſub nomine beatitudinis vel vitæ ſpiritualis memoratur. Beatitudo autem dupliciter habetur. Vno modo in re, & ſic habetur tantum in patria. Alio modo in ſpe, & ſic habetur in via per bonorum operum merita, ſicut dicit Philoſophus 1. Ethico. de felicitate politica, quæ conſiſtit in vſu virtutũ, quòd pueros beatificamus in ſpe, nõ quia adhuc operentur virtuosè, ſed quia videntur bonæ indolis & apti ad habẽdum virtutes politicas tempore procedente. Igitur de beatitudine, prout habetur in via, loquitur pſal. iſte. Et diuiditur in duas partes: quia primò agiť de beatitudine in generali. ſecũdò de pertinẽtibus ad ipſam magis in ſpeciali, ibi: In quo corrigit. prima in duas, quia primò agitur de beatitudinis ſtatu. ſecundò de eius appetitu, ibi: Vtinam diri gantur. Prima adhuc in duas: quia primò oſtenditur qui ſtatum beatitudinis aſſequuntur. ſecundò qui ab ipſa excluduntur, ibi: Nõ enim. Circa primum ſciendum, quòd beatitudo prout habetur in via, conſiſtit in perfectione vitæ actiuæ, & contemplatiuæ. Vita verò actiua præcedit contemplatiuam, quia mens non poteſt eleuari liberè in cõtemplatione veritatis, niſi paſſiones appetitus ſenſitiui fuerint moderatæ per exercitium moralis virtutis, quod pertinet ad vitam actiuam. Vnde dicit Gregor. in Moral. Cum aliqui contemplationis arcem tenere deſiderant, prius ſe in campo per exercitium operis probent, vt ſolicitè ſciant ſi nulla iam mala proximis irrogant, ſi irrogata ab alijs ęquanimiter portant, ſi obtentis bonis temporalibus nequaquam mens lætitia ſoluitur: ſi ſubtracta non nimio dolore ſauciatur &c. & ideo primò ponitur perfectio vitæ actiuæ, cum dicitur:

a Beati immaculati. *i. carentes macula mortalis peccati.*

b In via. *vitæ præſentis.*

H c Qui ambulant, *mandata eius opere adimplendo, quia non ſufficit declinare à malo, ſed cum hoc requiritur operari bonum. Propter quod dicit Gregor. Minus eſt mala non agere, niſi etiam quiſq; ſtudeat & bonis operibus inſudare. Secundò tangitur perfectio vitæ contemplatiuæ, cum dicitur,*

d Beati qui ſcrutantur teſtimonia eius &c. *i. eloquia diuina per prophetas nobis tradita, quæ ſunt miraculis tanquam diuinis teſtimonijs confirmata, Mar. Illi autem profecti prædicauerunt vbiq; domino cooperante, & ſermonem confirmante ſequentibus ſignis.*

e In toto corde exquirunt eum &c. *id eſt intellectu & affectu. Differt enim contemplatio ſanctorum à contemplatione philoſophorum: quia contemplatio philoſophorum eſt propter perfectionem contemplantis, & ideo ſiſtit in intellectu. Sed contemplatio ſanctorum quæ eſt contemplatio theologica, eſt propter amorem ipſius contemplati ſcilicet Dei. & ideo non ſiſtit in intellectu per cognitionem, ſed tranſit ad affectum per amorem: & ideo ſancti in contemplatione iſta ponunt amorem Dei tanquam principaliter intentum.*

f Non enim. *Hic conſequenter oſtenditur, qui à perfectione prædicta excluduntur. ſ. delinquentes. quod notatur cum dicitur: Non enim qui ope. ini. in vijs e. ambu. ſed magis in deuijs à via virtutis, & etiam negligentes, quod notatur ibi cum dicitur,*

g Tu manda. man. tu. c. ni. *i. cum magna diligentia & ſolicitudine, qua carent negligentes. & per conſequens à mandatorum diuinorum impletione. quorum aliqua pertinent ad vitam actiuam. ſ. illa quæ pertinent ad charitatem proximi, aliqua verò ad contemplatiuam, quæ directè pertinent ad amorem Dei.*

h Vtinam. *Hic conſequenter agitur de beatitudinis appetitu, cum dicitur in perſona totius eccleſiæ: Vtinam dirigantur viæ meæ, i. proceſſus cogitationum & operum meorum.*

i Ad cuſto. iuſt. t. &c. *i. mandata tua ad vitam actiuam & contemplatiuam pertinentia, quæ continent iuſtitiam perfectam, & quia hoc non poteſt fieri, niſi præcognoſcantur, quia ad incognitum nullus dirigitur, niſi à caſu: & ideo ſubditur:*

¶ a Tunc

NIC. DE LYRA.

Beati immaculati. *Huic pſalmo præmittitur pro titu. Halleluia: cuius expoſitio patuit ſupra, per titulum verò non apparet autor pſal. tenetur tamen, quòd fuit propheta ſanctus quicunque fuerit. Eſt autem pſalmus alphabeticus. Alio tamen modo, quàm alij alphabetici, quia in iſto ſub qualibet litera Hebraici alphabeti ponuntur octo verſus per ordinem, ita quòd omnes verſus primi octonarij incipiunt per literam aleph, quæ eſt prima litera: & omnes verſus ſecundi octonarij per beth, quæ eſt ſecunda: & ſic conſequenter de alijs. Et quia tranſlator non potuit ſic transferre, quod omnes verſus primi octonarij inciperent ab a, quæ eſt prima litera alphabeti Latini, ideo primo octonario præpoſuit aleph, ad ſignandum quòd omnes verſus illius octonarij per aleph incipiunt in Hebræo. Currebat autem tunc quidam modus ſpecialis verſificandi ſecundum ordinem literarum alphabeti, ſicut apud nos in illo hymno: A ſolis ortus cardine. In quo verſus incipiunt ordinatè per literas alphabeti Latini, incipiendo ab a, vſque ad g, incluſiuè, vt patet intuenti hymnum illum. ſed in hoc pſalmo octo verſus incipiunt à qualibet litera, ibi autem vnus tantum. Nec video ibi aliam ſignificationem niſi modum verſificandi ſpecialem, vt dixi loquendo de ſenſu literali. De materia huius pſalmi ſciendum,*

Sedulius hũ. hymnũ per literas principales verſuum vſque ad finem alphabeti conſcripſit. Adaer. pſal.

MORALITER.

a *Beati immaculati.* Sicut dictum fuit in expoſitione literali, pſalmus iſte loquitur de beatitudine in ſpe, per quem modum habetur in via per operum bonorum merita, & ſic patet, ꝙ ſenſus literalis eſt ſimpliciter moralis, propter quod de alio pertranſeo.

a *Iuſtificationes.* niſi directæ viæ noſtrę A ſint. Iuſtificationes priſco populo multæ fuerunt. ſ. vt famulus Hebreus ſex annis ſeruiat, vt pr̃ reuerenter habeatur. *Caſ.* Filius diſciplinæ ē, Deus timeať, ſacerdos honoretur, & his ſimilia. Hæ poſſunt cuſtodiri, ſi p̃ oculis ſemper habeantur mandata, vt praua mox emendentur per ea. Oĩa, ne peccando cõtra vnũ ſit reus omniũ. vnde Iacob. Si quis totã legẽ ſeruauerit, offendat aũt in vno factus eſt oĩm reus. Qđ euitat q proſpicit in mãdatis, q in mãdatis nõ ꝓſpicit, ĩ quo erret neſcit.

a *Non confundar. Amb.* Antè. n. in Adã cõfuſus es & nudus factus, cũ operuiſti te folijs fici, qa cõfundebaris. Abſcondiſti te à conſpectu Dei, quia erubeſcebas. Nunc autem venis in cõſpectu Dei. *Caſ.* per gratiam liberatus.

b *Iudicia iuſti.* Sunt quia famulos liberat perſecutione diaboli laborantes.

c *Non me dere. &c. Caſ.* Iuſtificationibus conceſſis petit à Deo cuſtodiri. quia ſcit diabolum circumire. Vel ita præcatur Chriſti aduentum, ante quẽ Deus reliquerat mundum pro peccato: ſed C iam orat ne vſquequaque. i. valde relinquat, quod iam impletũ eſt in aduentu Chriſti, quia Deus in Chriſto mundum ſibi reconciliauit. 2. Cor. 5. d

a ¶Quia. ¶In Adam confuſus & nudus, nunc in conſpectum Dei venis quaſi ſecurus. ¶Aug. quia non auditor obliuioſus eſt, ſed factor operis: Confunditur qui inſpicit ſi non facit.

a † iuſtificationes tuas. Tũnc non a

a ¶Vnde: Si quis auditor eſt verbi, & non factor &c. b ¶Quaſi in ſpeculo.

confundar, † cum perſpexero in

a ¶Vnius reus, punitur. b ¶Et tunc. ¶Non ero ingratus, ſed laudabo, quod diſtortus non potero.

omnibus mãndatis tuis. Cõnfite- b

a ¶Quia tu feciſti directum cor meum. ¶Auguſt. Confitebor pro eo quod didici, ſi dirigitur cor ad cuſtodiendum: quia aliter, inde non lætarer, ſed accuſarer, nam quid proderit ꝙ ea didicerim, ſi corde peruerſo vias ago prauas.

bor tibi in directione cordis, † in c

¶A patribus, non per me inueni.

b eo ꝙ didici iudicia iuſtitiæ tuæ. Iu- d

a ¶Et etiam opera iuſtitiæ faciam. b ¶Q vt cuſtodiam.

e ſtificationes tuas cuſtõdiam: nõn e f

a ¶Amb. Et ſi relinquis ad probationem vt Iob. Aug. Et ſi relinquis aliquãdo, vt infirmus mihi videar. b ¶Alias valde. i. in pœna: & ſic gloriabor in te, non in me.

a me derẽlinquas vſquẽquaque.

NICO. DE LYRA.

¶ a Tunc non confun. *i. perfectè inſpexero. In omnibus mandatis tuis cognoſcendis. Et quia ad hoc requiritur illuſtratio & directio Dei, ideo ſubditur,*

b Confi. ti. in di. *i. ꝙ directio cordis mei, ad intelligẽdum prædicta, ſit à te. ideo ſubditur,* † cum didicero

c In eo ꝙ didici iu. *quæ non poſſem ſine tua directione didiciſſe. Et quia ſicut dictum eſt, talis notitia non ſiſtit in intellectu, ſed tranſit ad affectum per dilectionem, quæ ſecundum Greg. operatur magna ſi eſt, ideo ſubdiť,* Gregorius.

d Iuſtificationes t. *id eſt mandata tua.*

e Cuſtodiam. *opere adimplendo. & quia ad hoc requiritur adſiſtentia diuinæ gratiæ, quæ facit opus meritorium, ideo ſubditur,*

f Non me dere. *quaſi dicat ſi me ad momentum dimiſeris, non potero cuſtodire.*

GLO. ORDIN.

a ב *Beth. Caſ.* Hic oſtendit p̃cepta liberare hominẽ de confuſione. i. de lapſu peccati. In prima litera partes beatitudinis exponit, in quibus præcať ſe cuſtodiri. In ſecunda tẽpus cõuerſionis aperit, in quo potiſſimè à lapſu & cõfuſione fluxæ ætatis ad Deũ quis conuerti debeat. Vnde congruè huic octonario p̃mittitur litera beth, quæ interpretatur confuſio. *Ambro.* Beth confuſio declaratur.

GLOS. ORD.

b *In quo corrigit. Amb.* Quaſi cõfuſus de errore & laſciuia fluxæ ætatis, iam iuuenis deliberat, quõ viã corrigat. *Aug.* qa poſt meB ditationẽ videntur meliora conſilia, ſubdit propheta quaſi ſimilis, deliberans conſiliũ: ò dñe: In cuſtodiẽdo ſermo. &c. vnde ad dñm cõuerſus quaſi prece delata. Vel, hoc conſiliũ Dei inſpiratione perceperit, non humana p̃ſumptione. *Amb.* Melius eſt præuenire iuuentutẽ correctione, q̃ poſt lapſũ recordatione deflere, & dicere: Delicta iuuentutis meæ &c. hoc eſt, debilitatis remediũ, illud robur ſalutis. hæc eſt res in periculo, qa graue eſt cõſueta repellere. Magnũ. n. in ſe cõſuetudo vinculũ habet ibi, in bono. vnde: Bonũ eſt viro, cũ tollit iugum ab adoleſcentia ſua. Facilius enim eſt retrahi ab ingreſſu, quam abrepto itinere prauæ conſuetudinis reuocari.

c *Adole. Aug.* Quia hac ætate potiſſimũ debet fieri. Vel iunior filius q in euangelio legiť viã ſuã deprauaſſe, vel potius q portat imaginẽ noui hoĩs, id eſt veteris. *Caſ.* Vel adoleſcẽtior. In qua ætate homo ꝓnior eſt ad peccandũ. vnde: Fili à iuuẽtute tua excipe doctrinã, & vſq; ad canos inuenies ſapientiã.

g *In cuſto. ope. Aug.* vnde nõ ait: in legendo vel memorando: aliter. n. non poteſt corrigere, niſi cuſtodiendo: & ita eſt ſenior mente, vt Dan. Nam quidam verba Dei tenendo agũt ne obliuiſcantur, nec agunt viuendo, vt corrigantur. Dan 13. e

h *Ne repel. Amb.* Vel de prælatione eccleſiaſtica agit, quã qui negligẽter adminiſtrat, à Deo repelliť: quod ne ſibi fiat, iſte p̃catur dicẽs: Ne repellas me a mandatis tuis, docendis vel annuntiandis in eccleſia: à quibus negligens repelliť, ne tollat locũ meliori, & ne ſibi plus cõtrahat offenſionis. Ipſe eſt tepidus, qui nec feruore fidei calidus eſt, nec frigidus algore infidelitatis: q non rapitur de manu Dei, ſed eijcitur vt peior frigido. i. penitus infideli. vnde in Apoc. Vtinam frigidus eſſes, aut calidus. *Aug.* Ne repellas. Mãdatis q̃ppe eius rectis atq; arduis humana nõ cõparatur infirmitas, niſi præueniens eius adiuuet charitas. Qui non iuuatur, quaſi flammeo gladio ab arbore vitæ prohibetur indignus. † mandabit puer D Apoc. 3. e

i *Abſcon.* Genus peccati, obſtinatis prædicare. vnde: Nolite ſanctum dare canibus, & margaritas ante porcos pro. *Ambro.* Vitium eſt ſecreta myſteria vulgare indignis, quod fit vel adulatione, vt placeat ei, cui vulgat, vel auaritia, vt quid lucretur: vel iactantia, vt plura ſcire videatur, vel loquacitate incauta, dum ſine iudicio volat irreuocabile verbum. Aſſumenda ergo eſt diſciplina ſilentij, vt prius quis taceat quam loquatur. vnde: ſit homo velox ad audiendum, tardus ad loquendum. Ideoq; Eſaias cum audiſſet à Domino: Clama: Reſpondit: Quid clamabo? Et dominus comparat regnum cęlo. theſau. abſcon. in agro Matt. 7. a Iaco. 1. Eſa. 40. b Matt. 13.

quem

¶Domus.

a ב Beth.

a ¶Præmittit interrogationem cum deliberatione. ¶Iuſtificationes tu. cu. quæ ſunt cuſtodiendæ, quia.

b c In quo†corrigit ado- a

a ¶Spiritualis populus vel pronior ad peccandum, vel Gentilis populus. b ¶Prauam conſuetudinẽ.

leſcẽntior viãm ſuã,

a ¶Opere, quia fruſtra cuſtodit memoria ſine vita, in peruerſa vita non eſt correcta via. b ¶Fidei. c ¶Quia in his eſt correctio. & ideo.

d in cuſtõdiendo † ſermonẽs tuõs. b

a ¶Qui non in toto corde negligens eſt & repellitur. ¶Ita iam ſenior mente, aliter non poteſt. b ¶Quod eſt ex dono Dei.

c ¶Ideo.

e In tõto corde meo exquĩſiui te, † nẽ c d

¶Q indignum eſt cum toto corde quæro. ¶Non adiuuando. a ¶Ab intelligentia legis à qua repellitur, qui à Deo non adiuuatur. ¶Exquiſiui & memoriæ commendaui.

repellas me à mandãtis tuis. In e

a ¶Pro porcis & canibus. b ¶Quia dicis: Nolite ſanctum dare canibus.

f corde meo abſcõndi eloquĩa tua,

NICOL. DE LYRA.

In quo corrigit. *Hic incipit ſecundus octonarius, vbi Pſalmiſta incipit tractare de pertinentibus ad beatitudinem quæ conſiſtit in operibus vitæ actiuæ & contẽplatiuę, vt dictum eſt. & primò de pertinentibus ad actiuam, ſecundò ad contemplatiuam. xj. octonario, ibi: Defecit in ſalutari &c. Prima in duas: quia circa perfectionem vitæ actiuæ. Primò ponitur remotio impeditiui. ſecundò aſſecutio promotiui, octonario quinto, ibi: Legem pone. Circa primum ſciendum, quod ad perfectionem vitæ actiuæ triplex eſt impedimentum. ſ. paſſionis impulſus, virtutis humanæ defectus, & corporis aggrauantis pondus. Primò ponitur primum, ſecundò ſecundum, ibi: Retribue. tertiò tertium, ibi: Adhęſit pauimento. Ad euidentiã dicendorũ ſciendũ, ꝙ perfectiones vitæ actiuę, & contemplatiuæ ſunt connexæ: quia ſicut dictum eſt, actiua diſponit ad contemplatiuam: & contemplatiua ex amore Dei facit deſcendere ad actiuam pro neceſſitate proximi releuanda. In cuius figura angeli deſcribuntur aſcendentes & deſcendentes in ſcala Iacob, & per conſequens pertinentia ad vtranq; vitam habent adinuicem connexionem. & multò fortius diuerſa ad actiuam pertinentia adinuicem connectuntur. & ſimiliter pertinentia ad contemplatiuam, propter quod in ſingulis octonarijs verſuũ plura de contentis in alijs octonarijs ponuntur, variatis tñ verbis & ordine, ſicut patet intuenti literã huius pſal. pp qđ diuiſio eius per octonarios, quã incepi, & proſequar, non eſt præciſa: v. g. ꝙ in hoc ſecundo octonario præcisè agať de repreſſione paſſionũ: ſed ſi cũ hoc plura alia ponunť in alijs octonarijs contenta: tñ ponuntur hic per quandã reductionẽ ad huiuſmodi repreſſionẽ. ſ. per modum antecedentiæ vel conſequẽtiæ & huiuſmodi, licet talis reductio aliquã ſit longinqua: & eodẽ modo dicendũ de alijs octonarijs. His igiť præmiſſis, quia iſte octonarius intitulatur à repreſſione paſſionum. ſ. iraſcibilis & concupiſcibilis, quæ magis vigent de communi curſu tempore iuuentutis. ideo dicitur per modum quæſtionis: In quo corrigit adoleſcentior viam ſuam. ſequendo paſſiones iræ & concupiſcentiæ. & reſpondetur:*

b In cuſtodiendo. *qui inducunt ad repreſſionem paſſionum. Et quia cõcipientes ſpiritum correctionis, vt frequenter ex magno feruore mouentur in principio. ideo in perſona alicuius talis ſubditur,*

c In toto. *minus dicit, & plus ſignat.*

d Ne repel. *i. admittas me ad cognitionẽ & impletionẽ mandatorũ tuorũ. & quia incipiens intelligere diuina mandata, afficiť ad ea. ideo ſubdiť,*

e In corde meo &c. *tanquam theſaurum dilectũ, qui abſcon. vt ſeruet.*

¶ a Vt non

VNiVERSIDAD DE SALAMANCA
GREDOS.USAL.ES

quem cum inuenerit homo, abſcōdit &c. Hic eſt theſaurus ſapientię & cognitionis,quē abſcondit homo in corde ſuo: Sicut Maria cōſeruabat omnia verba dñi, confe.ca in cor.ſ.

Luc.2.g Vbi ſupra. a *Benedictus es Domine. Caſſ.* Ne quis ſanctam eruditionem ſuis viribus daret præmittit: Benedictus,laudatus qui gratis das. Doce.i.præſta me facere,vt factis oſtē dam quod didici. Vel ſuprà dixit ſibi datā legem, ſic petit ſibi dari benedictionem, qua lex impleatur. Q. quia abſcō.elo.tu. in cor.m. dediſti legem: da & benedictionem gra.i.doce m.iu ſti. tu. vt faciendo diſcam, vel ſecreta legis amplius ſciam.

† ſtatuta tua

b *Omnia iudicia oris tui.Caſſ.* Iudicia oris quæ per prophetas & apoſtolos locutus es, omnia non vniuerſaliter, ſed quæ ſcripta vel dicta ſunt. *Aug.* Iudicia ſunt quibus & nunc & in finem iudicabitur mūdus, qui ſunt abyſſus multa & inſcrutabilia, ſed nihil horum tacui, quæ per eloquia mihi innoteſcere voluiſti.

c *In via.Caſſ.* Chriſtus quando de ipſo loquentia ad ipſum ducūt in quo impleta.Sicut in omnibus diuitiis ſpirituales accipe.terrenis enim quas ſordes computat,non comparat.

† meditabor † gaudi. c. omnes Vbi ſupra. † delectabor

d *Teſtimoniorum. Aug.* Teſtimonia ſunt quibus quantum nos diligit oſtēdit, vt in humanitate natiuitatis, paſſionis, quibus & futura ſperamus.

e *In mandatis tuis. Ambr.* Pronūciaui,delectatus ſum:& adhuc in man.tu exer.vſu boni operis: & ſic in merito boni operis conſiderabo vi.tu.nemo enim ad penetralia intellectus peruenit,niſi vita pura prius proximus fuerit.

f *Exercebor. Aug.* Vel garriam. Contra omnes inimicos fidei copioſis rationibus garriens diſputabo. Tunc autem vtiles diſputationes, ſi non ibi cōſiderentur,niſi viæ domini, quæ ſunt miſericordia & veritas,quorum duorum plenitudo inuenitur in Chriſto.Per hanc exercitationem fit etiam illud: In iu.t.m.ideo meditabor vt non obliuiſcar.

G

g *In iuſtificationibus tuis.Caſſ.* Obliuioni quæ ex infirmitate originalis peccati venit, oppoſita eſt meditatio, nouerat vitiū humanitatis,& cōtra illud auxiliū reperit. Iuſtificationes ſunt ſicut φ Hebræus puer nō plus q̄ ſex annis ſeruit in ſeptimo. i. reſurrectione, liber erit. His & huiuſmodi q̄ in ęnigmate dicta ſunt,cōuenit meditatio. Mandatis aūt moralibus q̄ ſunt. Non mœchaberis & huiuſmodi operatio.

a ¶Quia habeo eloquia gratias ago. ¶In natura: vel, in tuis quos benedicis.

a vt non peccem tibi. Benedictus es [a b]

a ¶De reliquo. ¶Facere. ¶Fruſtra abſcōdi in corde niſi ſequantur opera iuſtitiæ. b ¶Eloquia vnde viuificatur homo. ¶Opera ſanctorū quę imperat Deus.

Dñe, doce me † iuſtificationes tuas. c

a ¶Cordi concinnis. b ¶Q. abſcondi & tēpus videns pronunciaui. ¶Alijs. ¶Vnde clamā.ne ceſſ. quaſi tu.ex.vocem tuam. c ¶Omnia, non tua ſed omnia oris. i. quæ per eloquia tua mihi dixiſti.

b In labiis meis pronunciaui omnia [d e]

a ¶Etiam. ¶Aug Chriſto in quo omnes theſauri.

[c d] iudicia oris tui. In via teſtimo- f

¶In hac vita.

niorum tuorum † delectatus ſum,

a ¶Non cōparantur hæ ſpiritualibus in gratia,ſed quia hominibus ſuaues. b ¶Et ibi immorabor &c. ¶Doce me facere iuſti.tu. & ſi amplius docueris.

e ſicut in omnibus diuitiis. In man- [g h]

a ¶Alias,garriam. b ¶Ita cognoſcam.

f datis tuis † exercebor, & conſidera-

g bo vias tuas. † In iuſtificationibus i

a ¶Aug. Ne poſſim obliuiſci, quod expedit retineri.

tuis † meditabor,non obliuiſcar ſermones tuos.

NIC. DE LYRA.

¶ *a* Vt non peccem tibi. *Quia mandata Dei ſic abſcondita preſeruant ab offenſa Dei. Et quia talis debet eſſe gratus erga Deū,ideo per modum gratiarum actionis ſubditur:*

b Bened.es Do.*de bono quod in me cœpiſti.*

c Doce me &c. *Perficiendo quod inchoaſti eſt. Gratitudo enim de iam accepto eſt meritoria reſpectu accipiendi. Et quia habens notitiam mandatorum vult etiam alios venire ad agnitionem eorum, ideo ſubditur:*

d In labiis meis pro. *Alijs indicando.*

e Omnia iu. *Vt intendāt ſuæ correctioni.Et quia per tale exercitiū generatur habitus qui facit delectabiliter operari, ideo ſubditur:*

f In uia teſtimo. *Quia ſignum habitus generati,vel acquiſiti eſt delectatio in opere.*

g Sicut in omnibus diuitiis. *Li ſicut, non importat ęqualitatem tantum, ſed etiam ſuperabundantiam, ſecundùm illud: Et diuitias nihil eſſe dixi in comparatione illius. Et quia delectatio inducit ad fortius operandum, & meditandum, ideo ſubditur:*

Sap.7.

h In mandatis tuis &c. *Et quia ceſſatio ab actu conſiderandi tandem inducit obliuionem, ideo ſubditur:*

i In iuſtificationibus tuis. *Et patet ex prædictis ſententia.*

GLO. ORDIN.

E

Vbi ſupra. a ג *Gimel.Caſſ.* Retributio,quia hic dr̃ impletio & cognitio legis correcto retribui. *Aug.* Gimel retributio dr̃.*Caſſ.* In tertia ſ.ra humanā indigentiā & gratiā Dei oſtendit. *Aug.* Dixerat. In quo corrigit iunior viam ſuam? in cuſto.ver.t.Ecce nunc apertius,vt id faciat,petit auxilium.

GLOS. ORDINARIA.

R*etribue.* Nō meritis meis redde,ſed iterū da, vel pro malis.ſ.da. Viuifica,nō eſt penitus mortuus,ſed iam habet initiū bonæ concupiſcentię, qui hoc poteſt orare. Viuifica, prius mortuū & impotentem ſcire vel operari. Viuus cuſtodit, & cuſtodiendo viuit.

Matth.14.d Matth.21.b b *Retri. Amb.* Iā pceſſu virtutis precatē ſibi retribui, qđ nō dēt arrogans vel alienū videri. Reprehēditur.n.Petrus q in fluctibus,vt homo dubitauit, nō vt apoſtolus pſumpſit.Et iubemur in euāgelio fidē hr̃e,nō hęſitare de his q̄ ſupra hoīem. Innocentis ergo cōſciētiæ eſt,ab eo cui ſeruit petere. *Aug.* Retribuunt mala p malis,vel bona p bonis,vel bona p malis, aut mala p bonis.Duæ priores ptinēt ad iuſtitiam, tertia ad miam, quartā neſcit Deus.

Vbi ſup. concione 7.

†Contrita eſt

¶Plenitudo.

a ג Gimel.

a ¶Quia ſum correctus. b ¶Qui nihil meritis ſed gratiæ totum deputat.

b RETRIBVE ſeruo tuo, † vi- [a b]

a ¶Per fidem per quam cuſto. ¶In præſenti & in futuro.

uifica me, & cuſtodiam c

a ¶Aug. Quia non poſſunt cuſtodiri per obedientiā, niſi prius videantur per intelligentiam: addit ergo Reuela. b ¶Interiore, quorum velamen in Chriſto euacuatur.

c ſermones tuos. Reuela oculos me- d

a ¶Vt hoc: niſi quis omnibus renunciauerit, non poteſt meus eſſe diſcipulus.

d os, & conſiderabo mirabilia de le-

a ¶Retribue. Reuela: quia. ¶Aliàs inquilinus. ¶Aug. Non ciuis Babylonia. cor habens in cœlo, ei n. tu ſcire poteſt cui famularis.

e ge tua. Incola ego ſum in terra, e

a ¶Ideo. b ¶Non ſubtrahas.

non abſcondas à me mandata tua. f

¶Aug. Hoc olim quando incola terræ hoc deſiderabat.

f † Concupiuit anima mea deſide- g

c *Reuela.Caſſ.* Vide humanam infirmitatem & miſericordiā Dei: homo velo ignorātiæ tegitur, Deus tollit vt videas miracula quæ de lege. Lex eſt vbi vmbra,vt de agno paſchali & huiuſmodi. Rogat ergo vt in his tecta videat. Vel per legem euangelium accipe,in quo mirabilia vt hoc: niſi quis re.&c.

d *Mirabilia. Aug.* Nihil eſt mirabilius in mandatis,quàm diligere inimicos, hoc eſt dare bona pro malis.

e *Incola &c. Aug.* Hoc iuſtorū eſt,quibus promiſſa eſt ęterna patria: vnde peregrinus,nō ſicut omnes homines, ſed ſicut patres.i.iuſti.& ideo nō abſcōdas. Abſcōdunt his q terrena ſapiūt,& ſi ea audiūt,& norūt. Mādata,per quæ ab incolatu liberabit,in quibus dilectio pcipitur vel ſola vel maximè.Sed quia nihil diligendum diligitur, ſi ipſa dilectio nō diligitur ipſius dilectionis dilectionem volens habere proclamat.

f *Concupiuit ani.mea deſi.* Nondum ea deſiderabat,ſed faſtidio languebat, ita amanda eſt dilectio, qua diligēda diliguntur ſicut odienda eſt dilectio, qua non diligenda diliguntur: concupi-

NICOL. DE LYRA.

H

R*Etribue. Hic remouetur ſecundum impedimentum perfectionis vitæ actiuæ, quod prouenit ex defectu virtutis humanæ, quæ licet poſſit facere opus bonum de genere,non tamen opus meritorium vitæ ęternæ: ad quod requiritur gratia Dei. Apoſt.* Gratia *Dei vita ęterna. Et ideo iſtud impedimentum non eſt per aliquod poſitiuum, ſed magis negatiuum formæ per quam fit opus meritoriū. Iſta autem negatio, ſiue defectus tollitur per collationem gratiæ ſupplentis defectum naturæ. Igitur primò petitur huiuſmodi ſupplementum. ſecundò tangitur huiuſmodi ſupplectionis impedimentum,ibi: Increpaſti. Circa primum ſciendum,quòd duplex eſt meritum. ſ.congrui & condigni. Meritum autem condigni ſupponit gratiam habitualem in merente. Meritum verò congrui ipſam præcedit: quia meritum congrui eſt, quando homo ex virtute naturali ſtudet bonum operari,& ſic facit quod in ſe eſt. & per conſequens meretur de congruo, quòd Deus det ſibi gratiam, per quam vlterius meretur de condigno. & hoc eſt quod petitur hic in perſona naturæ humanæ, cum dicitur:*

Rom.6.

a Retribue ſeruo tuo. *i. homini ad bonum conanti ſecundū facultatem naturæ. Retribue de congruo gratiam tuam. ideo ſubditur:*

b Viuifica me. *Quia gratia animam viuificat vita gratiæ, ſicut anima corpus vita naturæ.*

c Et cuſtodiam ſermones tuos.*i.mandata tua meritoriè, quantum ad meritum condigni. Et quia gratia illuminat intellectum ad ſupernaturalia cognoſcenda. ideo ſubditur:*

d Reuela oculos meos. *Et neceſſitatem huius illuminationis ſubdit,di.*

e Incola ego ſum in terra,&c. *Quaſi dicat, incolæ cœli, ſcilicet angeli ſancti clarè videns talia, ſed homines terreni non poſſunt videre talia abſque illuminatione tua.*

f Non abſcondas à me mandata tua. *Id eſt reueles mihi ea,quia minus dicendo plus ſignat. Et quia diuinæ reuelationes ſunt deſiderantibus eas. Sapien. Præoccupat eos, qui ſe concupiſcunt, vt ſe illis prior oſtendat. ideo ſubditur:*

Sap.6.

g Concupiuit ani.mea deſi. &c. *Iſta autem concupiſcentia eſt in appetitu intellectiuo, qui reflectitur ſuper actum ſuum. Sicut enim intellectus intelligit ſe intelligere, ita voluntas vult ſe velle, vel potius anima per voluntatē. & dicit:* Concu.ani.mea.&c. *Quia ſicut intellectus procedit de imperfecto ad perfectum, ſic amor voluntatis.*

¶ *a* Increpaſti

A concupiſcentia eſt deſiderium, ſed non omnis:quia concupiſcentia eſt & eorum quæ habentur & quæ non habentur, deſiderium abſentium tantū. *Aug.* Videmus,ratione, quàm vtiles ſunt iuſtificationes: ſed infirmitate præpediti aliqn̄ non deſideramus: Præuolat intellectus, ſequitur nullus,vel tardus affectus. Scimus bonū,nec delectat agere, & cupimus, vt delectet. *Aug.* Ecce gradus quibus ad iuſtificationes puenitur. Prius.n.eſt vt videatur,quā vtiles ſint & honeſtę.deinde, vt earum deſiderium concupiſcatur: poſtremò, vt proficiente lumine atq; ſanitate delectet earū operatio, quarum ſola ratio delectabat.

a *Increpaſti. Aug.* Dicens: Vbi es? Non ignorabat,ſed ſuperbum increpabat φ ad tantam miſeriam veniſſet: & tota ærumna mortalium, hæreditaria eſt increpatio ſuperborum.

b *Qui decli.* Aliud eſt declinare per ſuperbiam,aliud non implere per infirmitatem, vel ignorantiam.

b *Qui decli. Aug.* Non illi ſoli, ſed omnes eorum exemplo terrentur, ne in ſuperbiam declinent, ſed in omni tēpore iuſtitiā diligant: vt hic recipiant quod illi in paradiſo perdiderūt. Sed quia ſuperbi, nec in tanta increpatione humiliant, orat p eis. Aufer à me.

c *Au.à me. Amb. Aug.* Hæc martyres, qui ſuperbis ſunt opprobrio, & deriſui,contēnentibus crucem, & totam Chriſtianā humilitatem, qua ſola ſuperbia ſanatur: q̄ rogant nō quaſi mala ſibi auferri,ſed quia noxium eſt illis qui inferunt,vt iā & illi conuerſi martyria ament,quod factum eſt: & iam nō eſt illud opprobriū, ſed honor: quia qui talia præcabantur,illa patiebantur.

d *Exqui. Aug.* Nō eſt dignus opprobrio,qui teſtimonia exqſiuit. Illud aūt multi inferre volūt: Etenim ſederūt principes.

e *Etenim ſe. Aug.* More iudiciario loquebantur eidem accuſatores, quod grauius.

f *Conſilium. Aug.* Conſilium contra conſilium. Principum, martyres perdere: martyrum,illos acquirere.

C

a ¶Opera iuſtitiæ. b ¶Non ad tempus,vel mali. ¶Etiam in aduerſis.

rare iuſtificationes tuas, in omni

a ¶Ideo quia. b ¶Primos homines. ¶Quos delectauit: Eritis ſicut dij, per hanc ſuperbiam declinauerunt. c ¶Et.

a tpe. † Increpaſti ſuperbos, maledi- [a b]

a ¶Amb Quaſi à directis ad praua. b ¶Sed quia ſuperbi in tāta increpatione humiliantur,orat pro eis chorus martyrum ¶Et quia maledicti qui decli.

[b c] cti qui declināt à mandatis tuis. Au- e

a ¶Quo contemnor.

fer à me opprobriū,& contemptū: d

a ¶De hac re. ¶Græce martyria. ¶Pro his patitur ille. b ¶Autor.

[d e] quia teſtimonia tua exquiſiui. Ete- e

a ¶Machinantes. ¶Ex mora.

nim ſederūt principes,& aduerſum

a ¶Apertè. ¶Sic & dæmones occultè nocere cogitant. b ¶Ego.

me loquebantur: ſeruus autē tuus g

a ¶Caſ. Inter pericula non erat mihi cruciatus, ſed profectus. b Non pro crimine. ¶Qui in his cogitat,vincit: quia ab his retrahere laborat per bella inimicus.

† exercebat in iuſtificationibus ſuis.

a ¶Aug.Sic exercebatur,martyria meditatur, & amat reſpiciens ad coronam & inimicos diligit. ¶Martyria. b ¶Quæ meditata mitigant dolores.

† Nam & teſtimonia tua † medita- h

a ¶Aug.In quibus maximum eſt diligere inimicos.

f tio mea eſt, † & conſiliū meum iu- [i k]

ſtificationes tuæ.

NICO. DE LYRA.

¶ *a* Increpa. *Hic tāgitur collationis gratiæ impedimentum, quod eſt ſuperbia. ſicut humilitas eſt gratiæ meritoria, vnde dicitur Iac.4. Deus ſuperbis reſiſtit, humilibus autem dat gratiam. & ſecundum hoc dicitur: Increpaſti. ſ.angelos ſuperbientes de cęlo eijciendo, & primos parentes contemnentes mandatum Dei, de paradiſo terreſtri.*

Iac.4.b.

b Male. qui. *primi enim parentes propter tranſgreſſionem diuini mandati incurrerunt maledictionem,ſecundum quod dixit in Gen. Maledicta terra in opere tuo,&c.ideo conſequenter petitur huius impedimenti amotio.*

Gen.3.a

c Aufer.*maledictionis.*

d Et con.*tranſgreſſionis.*

e Quia te.*ad ſciendum ea,& intelligendum & ideo ſi tranſgrederer, non eſſet ex ignorantia, ſed contemptu. Et cauſa dictæ petitionis ſubditur, cum dicitur,*

f Ete.ſe.&c.me.lo. *Iſti principes ſunt dæmones, ſcdm qđ dicitur ad Eph. Nō eſt nobis colluctatio aduerſus carnē & ſanguinē, ſed aduerſus principes & poteſtates tenebrarū harum, contra ſpiritualia nequitiæ: & iſti principes frequenter tractant adinuicem, qualiter poſſint homines ſanctos & literatos deijcere per contemptū diuinorum mādatorum, ſicut narrat Gre.in dialo. φ Iudæus in phano idoli abſconditus, audiuit dæmones tractātes de deiectione Andreę epiſcopi Fundanæ ciuitatis.*

Eph.6.b

† delectationes meæ ſunt conſiliarii & ei, Gregor. in Dialo.

g Ser.au. &c. *quia quantò homo percipit ſe à dæmonibus fortius impugnari, tantò magis debet in bonis operibus exerceri, ad quod requiritur diligens mentis conſideratio, ideo ſubditur,*

h Nam & te.t.m. *i.meditatio mea iugiter verſatur circa ipſa.*

i Et con.meum. *quod intendo ſimpliciter proſequi.*

K Iu.tuæ.*i.impletiones mandatorum tuorum quæ iuſtificant hominem*

B

D

GLO. ORDIN.

a ד *Daleth. Caſ.* In quarta litera dicit ſe corporali neceſſitate conſtrictum,ſed ſola Dei pietate ſaluandum. *Amb.* Daleth, timor vel natiuitas. ſ.eorū quæ in ſeculo generantur,& ſunt caduca: ex qua natiuitate eſt timor,hoc deplorat homo deiectus in terra de cœlo. *Caſ.* Hic docetur φ lex timentem relabi,confortat: & ad omnia ei ſufficit.

GLO. ORDIN.

b A*Dhæſit. Aug.* Quantuncūq; aliquis proficiat,habet tamen mortalis carnis affectum circa hęc terrena,& ab hac morte quotidie reuiuiſcit.

c *Pauimento. Aug.* In mundo cęlū eſt camera, terra pauimentum, q̄ teritur feriendo, vt fiat quaſi leue & nitēs & ſolidum pauimētum. Corpus etiam humanum pauimento comparatur, eò φ ſimili nitore leuigatur.

d *Vias meas. Amb.* Ordo ad iuſtificationes Dei perueniendi, primum peccata ſua fateatur. Vnde alibi: Dic iniquitates tuas,vt iuſtificeris. Et iterum: Iuſtus in principio ſermonis accuſator eſt ſui. Si enim accuſauerit ſe iuſtus, vocem parati accuſatoris excludit, qui ſolet acerbari peccata,& cuiuſq; exaggerare ſupplicia, obſtruit os eius,qui ipſe de ſe fuerit antè confeſſus. Inuerecundia enim excuſat reum,pudor ſuum accuſat autorem.

e *Doce me iuſtificationes tuas. Aug.* Hoc dicit,volens proficere, qui iam in illis exercetur. *Caſſio.* Vel ſecundum ſpiritualem intellectum,figurationis obſeruantias fac aduertere.

f *Viam. Ambr.* Prius eſt diſcere iuſtificationes, deinde gradus quoſdam & ordinem earum, quid prius, quid pòſt, eſſe debeant. Peccat enim qui præpoſterè agit. Nam ſcire quid facias,& ordinem neſcire faciendi, non eſt perfectæ cognitionis. Ordinis nanq; ignorantia,conturbat negociorum naturam,formamq; meritorum. Notis myſterijs & eorum ordine, exercebor viu,vt qui in paleſtra,vt roboretur.

a *Inſtrue*

¶Timor,vel natiuitas.

a ד Daleth.

a ¶Modo conſi.me. eſt iu.t. Modo eſt ita,ſed olim. b ¶Corpori vnde mors, vel terrenis quæ ſunt calcanda pedibus. ¶Caro cōcupiſcit aduerſus ſpiritum &c. ¶Terrenis v, hæc curret.

[b c] ADhæſit † pauimento ani a

a ¶Sed tu domine. ¶Vt in cœlo ſit mens mea. b ¶Promiſſionem, vt ſit filius promiſſionis non elationis: quod non arroganter petit: quia quid per ſe erat,hic confitetur. Chriſtum qui eſt verbū patris.

ma mea: viuifica me ſecundū ver- [b c]

a ¶Nam. b ¶Aug. Peccata mea confeſſus ſum.

d bū tuū. Vias meas † enūtiaui, & ex- [d e f]

a ¶Deleſti meas, doce tuas. ¶Vt illas agam, non modo ſciam. ¶Aug. Vere nouit, qui facit, ſicut non nouit dominus peccatum.i.non fecit.

e audiſti me: doce me † iuſtificatio- g

a ¶Et. b ¶Qui meas damno.

f nes tuas. Viam iuſtificationum h

NICOL. DE LYRA.

A*Dhæſit. Hic ponitur tertium impedimentum, quod eſt pondus corporis animam aggrauantis ab operibus virtutis, ſecundū quod dicitur Sap.9.c. Corpus quod corrūpitur, aggrauat animam, & deprimit ſenſum multa cogitantem terrena inhabitatio. Hoc aūt impedimentum aggrauans auferetur in reſurrectione: quia tunc gloria animæ redundabit ad corpus faciens ipſum glorioſum animæ obediens ad nutum, ſecundum quod dicit Apoſ. Ipſa creatura liberabitur à ſeruitute corruptionis in libertatem gloriæ filiorum Dei.in præſenti autem non aufertur, niſi per modum alienationis, quod fit vno modo per augmentum gratiæ animam fortificantis ad dictum pondus leuius portandum, ſicut ille, qui grauiter portat decem, ſi multum augeatur virtus eius cum dicto pondere, non ſolum poterit ambulare, ſed etiam currere. Et de tali alleuiatione dicit Apoſt. Infelix homo, quis me liberabit de corpore mortis huius? Et reſpondet: Gratia domini noſtri Ieſu Chriſti, inquantum fortificat contra corporis aggrauationem. Igitur in hoc octonario quartò primò petitur huiuſmodi alleuiatio, ſecundò alleuiationis confirmatio, ibi: Dormitauit. tertiò vtriuſque declaratio, ibi: Viam mandatorum. Circa primum dicitur,*

Sap.9.c Diuiſio. Rom.8.d † pronuntiaui Rom.7.d †ſtatuta tua.

a Adhæ.pa.ani. *Pauimentum eſt terra vel aliquid terreum, vt lapides, & ideo cum dicitur: Adhæ.pa. Senſus eſt: Anima mea corpori terreo, & corruptibili animam aggrauanti eſt coniuncta.*

b Vi.me.*i.fortifica in me vitā gratiæ, ad pondus corporis leuius ferēdū.*

c Se.ver.tu.*de quo ſcribitur in Deu. Non in ſolo pane viuit homo, ſed in omni verbo quod egreditur de ore Dei. quia ſicut cibus corporalis fortificat robur corporis, ſic verbum diuinum robur mentis.*

Deut.8.a

d Vi.me. *ideſt proceſſus meos difficiles in via virtutis propter aggrauationem corporis.*

e Enun.*tibi per orationem deuotam petens alleuiari.*

f Et exaudi.*per augmentum tuæ gratiæ. Et quia augmentum iſtud ſemper debet plus, & plus appeti, & ideo ſubditur,*

g Do.me.*quæ doctrina fit per augmentum gratiæ amplius illuminātis.*

h Viam iu. *Repetitio eſt einſdē ſentētiæ ad maiorē affectus expreſſionē.*

¶ *a* Et

VNiVERSIDAD DE SALAMANCA GREDOS.USAL.ES

a *Inſtruc. Aug.* Alij inſinua mihi, quod ex Græco expreſſius dicitur: Fac me intelligere viam iuſtificationum.
E

Vbi ſupra. b *In mirabilibus. Aug.* Mirabilia Dei, vocat iuſtificationes ipſas. Quarum quædam iuſtificationes ſunt ita mirabiles, vt inexperti credant ad eas non poſſe perueniri, vnde iſte fatigatus addit: Dormitauit.

Ibidem. c *Dor. Caſ.* Sed quia petitio dilata eſt, dormitauit vt feſſus expectator. Dormitauit, non dormiuit; quia dormire eſt obliuioſi & ſecordis: Dormitare feſſi expectatoris Dormitatio eſt quæ dicitur acidia. *Aug.* Dormitauit. Oro vt ratifices contuitu primi periculi, quod eſt neceſſitas carnis, vnde me liberaſti: Et ideo dixit, viui. me ſe. ver. Oro etiam vt confirmes, conſideratione alterius. ſ. tædij quod per te euaſi.

† inſinua mihi

† Liquefacta eſt anima mea p̄ anguſtia.

d *Con. Ca.* Vt ſi adhuc differt, firmius ſtem in meditatione legis tuæ.

† legē tuā dona mihi

e *Viam iniqui. Caſ.* Vt poſſim confirmari. Viā iniquitatis amoue. hoc in hoc ſeculo neceſſarium: & de lege tua mala remoue, bona indulge. In lege petit miſericordiam, quia per legem nemo iuſtificatur, ſed per fidem Chriſti.

f *De leg. Aug.* In lege factorum, eſt Dei iubentis iuſtitia: in lege fidei, ſubuenientis miſericordia.

Rom. 3. d

g *Viam ve. Aug.* Cum dixerat de le. tua mi. &c. de beneficijs q̄ conſecutus eſt, præſcribit, vt impetret cętera. q. d. Miſerere, qui viam veritatis ele.

h *Adhæſi. Aug.* Adhæret autem teſtimonijs, qui mundo renūtiat, qui curam huius vitæ & tædiū ſpernit, qui luxuriæ ſtudio ac pecunię cupiditate nō curuat.

i *Noli. Caſ.* Non iſte eſt ſecurus, ſed humiliter petit ſeruari.

K *Cucurri. Ambr.* Vt bonus equus. Habet enim equos ſuos Chriſtus, de quibus propheta: Aſcēdiſti equos tuos, & equitatus tuos ſalus.

l *Dilataſti cor meum. Aug.* Cordis dilatatio, eſt iuſtitiæ delectatio, vt nō timore, ſed delectatione agatur, qđ eſt donum Dei. Vel, dilatatio, eſt ſcientiæ latitudo, ſine qua nō pōt currere.

F

a ¶Vt intelligam myſtica. b ¶Spirituali ſenſu.

a b tuarū †inſtrue me, & exercebor in a

a ¶Quæ in figuris latent. b ¶Exercebit, tamen olim dor, & ideo doce. ¶Parum vel nihil operans. ¶Aug. retrixit à ſpe comprehendendi eas.

c mirabilibus tuis. †Dormitauit ani- b

a ¶Dilationis. b ¶Sed tu, ¶Nec decidam, ſed inde ad alia tendam.

d ma mea præ tædio: confirma me c

a ¶Quæ iam teneo. b ¶Aug. quid enim impedit? via iniquitatis. Et quia lex factorum ſubintrauit, vt abundaret de. ſubdit. de lege fidei, quia impleamus quod per nos non poſſumus. ¶Quæ à patribus trita, quæ & mihi imminet.

e in verbis tuis. Viam iniquitatis d

f amoue à me, & † de lege tua miſe- e f

a ¶Chriſtum, cuius cultum elegit, qui eſt via veritas & vita. ¶Quia iam. ¶Vbi currerem. b ¶Vt currerem.

g rere mei. Viam veritatis elegi: iudi- g h

a ¶Et. ¶Cum currerem. b ¶Qui prius pauimento.

h cia tua nō ſum oblitus. Adhæſi te- i

a ¶Aug. Sed fac vt tuo curro perueniam, quo tendo perueniam. vnde: Sic currite. vt comprehendatis.

i ſtimonijs tuis dn̄e: noli me confun- k

a ¶Et. ¶Quæ eſt anguſta. ¶Aug. Non currerem niſi dilataſſes hic verſus exponit quomodo dictum ſit elegi: nō ſum oblitus adhæſi. i. nō per me, ſed tuo dono.

k dere. Viam mandatorū tuorum cu l

l curri, cum dilataſti cor meum.

perantia ſeu in virtute temperantiæ acquiſita in ſumptione ciborum, medium inſtitutum à ratione eſt, vt non noceat valetudini corporis, nec impediat actum rationis. In temperantia infuſa, medium ſtatutum à lege diuina eſt, vt caſtigetur corpus, & in ſeruitutem animæ redigatur. Similiter finis virtutis moralis acquiſitæ eſt, vt homo bene ſe habeat in politia hominum. finis autem infuſæ, vt bene diſponatur ad politiam ciuium ſupernorum, ſecundū quod dicitur ad Eph. Iam nō eſtis hoſpites & aduenæ, ſed eſtis ciues ſanctorum, & domeſtici Dei &c. G

b Dor. *Hic conſequēter petitur prædictæ alleuiationis confirmatio, quia ſemper homo debet timere caſum à gratia alleuiante, propter variabilitatem fragilitatis humanæ. ideo dicitur: Dor. &c. ſecundū quod dicit hic Caſ. Dormire eſt proprium pigri, ſecundū illud Prou. Vſquequo piger dormis. Dormitare autem eſt laſſi ſeu fatigati. Sanctis autem hominibus tædioſa eſt ſarcina corporis, cui oportet condeſcendere concedendo ei refectionem ſufficientem & quietem in quo condeſcenſu faciliter deficit homo nimis compatiendo, & ſic diſponitur ad caſum ideo ſubditur,*

c Con. me. *gratiam tuam in me conſeruando. & quia ad hoc facit diuini verbi frequēs meditatio. ideo ſubditur, In verbis tuis.*

d Viam ini. *i. diſpoſitionē ad lapſum per nimium condeſcenſum ad corpus.*

e Amoue à me. *tua gratia mihi præcauendo. Et quia in talibus non eſt tanta præſeruatio, quin aliquando incurratur aliquod peccatum, ſaltem veniale. ideo ſubditur,*

f Et de le. t. mi. mei *ſ. ſi ab ea declinaui per peccatum mortale, vel in ea ceſpitaui, ſeu retardatus fui p̄ veniale. Et huius miſerationis cām allegat ex parte ſui di.*

g Viam ve. e. *ſecundū partē animæ ſuperiorē, q̄ ad optima deprecatur.*

h Iudi. tua non ſum ob. *quibus peccatores terribiliter puniuiſti, eos ſubmergendo tempore diluuij, & igne ſulphuris incendendo, vnde Sodomam ſubuertiſti, & in conſimilibus. Et quia ex terrore talium homo à malo retrahitur, & ad bonum conuertitur, ideo ſubditur,*

i Adhæſi. te. t. *firmiter proponens ea cuſtodire.*

K Noli me con. *i. permittere confundi per recidiuum peccati.* H

l Viam. *Hic conſequenter deſcribitur vtriuſq; petiti declaratio. ſ. alleuiationis & confirmationis, quæ fiunt per augmentum gratię alleuiantis & ſtabilientis, vt dictum eſt. augmētata verò gratia charitas augetur: quia ſunt idem realiter, vel ſaltem connexa inſeparabiliter. per charitatē verò cor dilatatur. & ſic quod à principio erat ſibi graue, leuiter portat. & hoc eſt qđ dicitur; viam mandat. t. c. in via virtutis faciliter ambulādo.*

m Cū di. *p̄ donū charitatis q̄ mādata diuina facit leuia, ſcd̄m qđ dr̄ in Io. Mādata eius grauia nō ſunt Gl. amāti. qa charitas vires augmētat, ſcd̄m qđ dicit Gre. ho. 12. Vires, quas imperitia denegat, charitas adminiſtrat.*

NIC. DE LYRA.

a Et exer. in mi. *i. in operibus virtutum moralium infuſarum, quæ ſunt mirabiles. Tū quia cauſantur in nobis ex diuina infuſione, ſecundum quod dicit Aug. Virtus eſt bona qualitas mentis, qua quis bene viuitur. & nullus malè vtitur, quam Deus in nobis ſine nobis operatur: Tum quia habent aliud medium, & alium finem quam virtutes acquiſitæ, quia in temperantia*

Virtus

leuans, & charitas ſtimulans. Et primò ponitur primum, ſecundò ſecundum, ibi: Memor eſto, tertiò tertium, ibi: Bonitatem feciſti. Circa primum ſciendum, q̄ fides habetur dupliciter. Vno modo quantum ſufficit ad propriam ſalutem, & ſic habetur etiam à ſimplicibus fidelibus. Alio modo cum hoc quantum ad eius defenſionem contra hæreticos & infideles. & ſic habetur à maioribus. Primò ergo agitur de fide ſimplicium, & ſecundò de fide maiorū, ibi: Et veniat. Prima adhuc in duas, quia primò petitur fidei directio. ſecundo deuiį remotio, ibi: Inclina cor. Circa primum ſciendū, q̄ licet veritas prima ſit obiectum fidei formale, & ſecundum hoc pertinet ad vitam contemplatiuam, tamen materialiter & per reductionem ad fidem pertinent omnia quæ ordinantur in ipſum Deum, quæ procedunt ex fide per dilectionem operante, & pertinent ad perfectionem vitæ actiuæ. & hoc modo agitur hic de fide, prout dirigit in operibus vitæ actiuæ, & ſecundum hoc dicit Pſalmiſta loquens in perſona humanæ naturæ: Legem pone mihi domine viam iuſtificatio. tuarum, Sicut enim lex humana dirigit in operibus iuſtitiæ politicæ, ſic fides in operibus iuſtitiæ diuinæ.

b Et ex. eam ſem. *quia habita fide quantum ad prima credibilia, excitatur animus ad inquirendum de his quæ ſequuntur ad ipſa. Et quia ad hoc requiritur q̄ intellectus à Deo moueatur, ideo ſubditur,*

c Da mi. in. & ſc. l. t. *perfectè cognoſcendo, quod non poſſem ſine tuo auxilio. Et quia talis cognitio ordinatur ad opus, ideo ſubditur,*

d Et cu. l. in to. c. *quantum ad actus interiores.*

e Deduc me in: *ſcilicet quantum ad actus exteriores. Et quia ex tali exercitio aggeneratur quædam inclinatio ad actus ſimiles, ideo ſubditur, Quia ipſam volui.*

GLO. ORDIN.

a ה *He. Caſ.* In quinta litera precatur Chriſto veniēte ſibi: q veterem tenuit, nouam legem conſtituit, quæ ſemper exquiretur cum tā ardenter deſideretur. *Amb.* He, eſt: vel viuo. Qui eſt viuit, qui viuit verè eſt. Loquitur ergo qui viuit in Chriſto, dicēs quō viuat. i. viuere velit. Lex eundi ſit mihi via iuſtificationum, vt nuſquàm diuertat, vt imperator p̄ſcribit militibus viam eundi, vt & dn̄s filijs Iſrael in columna ignis & nubis. Da mihi intellectum, quia non ſatis eſt quęrere, niſi intelligas qđ requiris.

Vbi ſupra.

Exo. 13. d

† Doce me dn̄e viā ſtatutorū tuorū, & cuſtodiā ea ſemper.

Vt ſup. ibi. Conc. 19.

GLO. ORD.

Egem. Aug. Non veterem, vt olim: nō ſubditis, ſed nouā: vt filijs ſpiritusſancto ſcriptā in cordibus vt intelligant, & ex amore compleant. Qui inuitus facit, nollet iuberi, & immundus voluntate non eſt mundus opere. Veterem etiam vult ſcire quid habeat vtilitatis, quare data vt abundaret de. vnde ſubdit: Da mihi.

b *Exquiram eam. Aug.* Vel ſemper exquiritur, tenēdo, vt ſpiritus ſcrutatur omnia, vt quod neſcit, inueniat: ſed qa nihil relinquit qđ neſciat. Ita hic ſemper legē exquirit, qui nunquā relinquit aliquid de lege.

a *Quia*

a ¶Eſſe quia confortatur iam verum eſſe precatur.

a ה He.

¶Noli me confundere, ſed.

†Egem pone mihi domi a

a ¶Hæc lex eſt via iuſtificari.

ne viam iuſtificationū b

a ¶Aug Habitam exquiret proficiendo quandiu viuit hic.

b ¶Ad inquirendum Da, quia aliter nequit ſcrutari.

b tuarū, & exquirā eam ſemper. Dā b

a ¶Aug. Vt ad alta eius perueniam, in quibus tota lex pendet & propheta.

mihi intellectum, & ſcrutabor c

a ¶Aug, ideſt diligam Deum ex toto corde, ex tota anima, ex tota mente, & proximum, ſicut meipſum. Et quia hoc minus valeo meis viribus. Deduc.

legem tuam: & cuſtodiam illam d

a ¶Quia arcta via. ¶Aug. Parum eſt mihi voluntas mea niſi in eo quod volo ducas; Sed quia & ipſa voluntas à te. Inclina, vt plus velim.

in toto corde meo. Deduc me e

in ſemitā mandatorum tuorum,

NICOL. DE LYRA.

a Egem pone &c. *Poſtquam actum eſt de remotione impedimēti circa perfectionem vitæ actiuæ, hic conſequenter agitur de aſſecutione promotiui: Quod eſt triplex. ſ. fides dirigens, ſpes ſubleuans*

a Inclina

a *Quia i. Ca.* Ipſa noua gratia, per ſe placet, q̄ deducit ad cęlū.

A b *Inc. cor. Caſ.* Oſtēdit per diuerſas & ſubtiles minutias oē bonū à Deo tribui, & per eum ſeruari, & eius gratia ſemper augeri. *Aug.* Inclina cor. Teſtimonijs aliqd probat, & Deus ſuas iuſtificationes & mandata ſuis teſtimonijs perſuadet, & probat. ſ. vt gratis colat, quod impedit radix omnium malorum auaritia. Inclina. inclinati melius vident, quam vanitate ſupini.

c *Auerte. Aug.* Precatur, quod nō hic ſed in futuro implebitur: cum liberabitur creatura à ſeruitute corruptionis: & ipſi veritati adhæſerit, veniens in libertatē gloriæ filiorum Dei. Vel quia officium non officio, ſed fine p̄ſatur, precatur vt cum aliquid facit, oculi interiores qui vident quare fit, non videāt vanitatē, vt pp eam bonū faciat: in qua vanitate præcipuum locum amor laudis humanę habet, quā vbiq; Chriſtus prohibet in euangelio & ad gloriam Dei tantum præcipit bona fieri, Auerte. Per oculos peccamus dum conſpecta ambimus. mors enim intrat per feneſtram noſtrorum ſenſuum, quod hic notatur.

d *Ne vi. Aug.* Non videt vana, qui fixus eſt in illo qui eſt ſuper omnia, cuius mens ſurſum eſt: qui vero hæc cogitat, ſub ſole viuit, vbi vanitas.

e *Statue. Aug.* Immobiliter, ne elabar, ad quod valet timor, vbi nec culpa, nec deſidia: quia multi eloquia Dei negligenter ſuſcipiunt, & tanquàm à fabulis declinant.

f *In timore. Amb.* Timor ſanctus, baſis eſt in qua verbum Dei ſtatuitur, & ipſum verbum diſciplina timoris, ne ſit zelus Dei, ſed non ſecundum ſcientiam. *Aug.* In timore. Non eſt autem iſte timor ſeruilis, quo tantum pęna timetur, ſed caſtus, quo timetur offenſa: aliter enim timet adultera virum ſuum, aliter caſta. Adultera ne veniat, caſta ne deſerat. C

g *Amputa op. Aug* Hoc de ſuperiori dicitur, quia cuius oculus videt vanitatē, hoc & de alijs ſuſpicatur: vt pp quod bonum agit, credat alterū facere. Quia. n. occulta hominum nō vīt datus eſt locus ſuſpicionibus. Ideo cum dominus de fine operum præcepiſſet, ne iuſtitiam ſuā facerent pp laudes hominū, vel pecuniam, vel etiam victū vel veſtitum: quia poteramus alios pp hæc bona operatos ſuſpicari, ſubdidit: Nolite iudicare, vt non &c. vnde & hic dicto: Amputa opprobriū me. quod ſuſpicatus ſum, addit, quia iudicia tua ſuauia. i. vera. Vera. n. ſunt ſuauia amatori veritatis, ſed iudicia hominū de occultis non ſuauia, quia temeraria. Quia autē inuidorum eſt libenter ſuſpicari opprobriū alterius, cū nequeūt rodere opus quod eminet, vt & diabolus in Iob. Contra hoc, charitas eſt habenda, quæ non æmulatur. vnde ſubdit,

Mat. 7. a

h *Con.* Concupiui ex toto corde, tota anima, tota mente diligere te, & proximum: & tu non in mea, ſed in tua iuſtitia viuifica. i. charitate quam cupiui imple. *Amb.* Aufer peccatum quod ſuſpicatus ſum, quod melius noſti quam ego ipſe. Vnde: Nihil mihi conſcius ſum, ſed non in hoc iuſtificatus. Tibi iudici audeo fateri, quia iudicia tua dulcia confitenti, non ſeuera. Et quia dulcia iudicia. Ecce concu. *Caſſ.* Maximum vitium humanitatis eſt ſuſpicio, q̄ aliter putat quā ſit veritas, vt de malis bona, vel de bonis mala dicamus, q̄ ducit in opprobriū, aliter putantes quā ſit res. Quā culpam à ſe optat amoueri amator veritatis, cui placent iudicia Dei: cuius verbum verum firma ſentētia. D

Iob 1. *1. Cor. 13. b* † timui † ſuauia *Cor. 4. a*

Humanitatis vitium maximum eſt ſuſpicio.

a b quia ipſam volui. Inclina cor meū a

a ¶Vt gratis pro ſe, non pro terrenis, vt ſuis.

in teſtimonia tua, & non in auari-

a ¶Et. ¶Aug. hoc magis eſt in ſpe, quia & nunc ſub vanitate nunc. b ¶Quia his, viſa ambimus, vel myſticos oculos mentis dicit.

a tiam. Auerte oculos meos, ne b

a ¶Aug. Vana ſeculi: Chriſtus vero eſt veritas, quæ eſt via in qua petit viuificari, quia eſt & vita. ¶Vel au. ¶Sed.

videant vanitatem: in via tua viui-

a ¶Qui in me morior. b ¶Et. ¶Aug. i. da facere quod eloquens: ſtatuitur enim non niſi facienti.

c ficā me. † Statue ſeruo tuo elo- c

a ¶Qui permanet in ſeculum ſeculi. ¶Hic auertit à vani.

f g quium tuum, in timore tuo. Ampu d

a ¶Peccatum meum. ¶Aug. Suum opprobrium dicit, quod de alijs ſuſpicatur, quia ſcelus in alio putat quod in ſe ſentit: precatur ergo auferri opprobrium quod in ſe ſentit, & in alijs ſuſpicatur. b ¶Et ſi non habeo, neſcio.

ta opprobrium meū quod †ſuſpica e

a ¶Ego ſuſpicor: tu omnia verè iudicas.

tus ſum, quia iudicia tua †iucunda. f

a ¶Vt diligenter diligentis me. b ¶Aug. Quæ omnia in duobus mandatis charitatis colliguntur. b ¶Aug. Alias iuſtitia. i. Chriſto, qui eſt Deus: & quia eſt homo, meus proximus eſt.

h Ecce concupiui mandata tua: in g h

a ¶Qui in me morior.

æquitate tua viuifica me.

B

NICO. DE LYRA.

a Inclina. *Hic conſequenter petitur remotio impedimenti, quod eſt triplex, primum eſt concupiſcentia oculorum, quæ reſpicit aggregationē bonorum temporalium. & quātum ad hoc dicitur, Inclina cor meum in teſtimonia tua & non in auaritiam. animum à diuinis operibus retrahentem. Secundum eſt concupiſcentia carnis, quæ vt plurimum accenditur ex aſpectu impudico. & quantum ad hoc ſubditur,*

b Auerte oculos meos, ne vi. va. *Ideſt ſpectacula ad malum luxuriæ inducentia. Tertium eſt ſuperbia vitæ: & quantum ad hoc ſubditur,*

c Statue ſeruo tuo elo. tuum. in ti. tuo. *Timor enim domini facit hominem veraciter humiliari.*

d Amputa opprobrium meum. *ideſt occaſionem labendi in peccatum, quod eſt opprobrioſum.*

e Quod ſuſpicatus ſum. *ideſt timui. vnde in tranſlatione Hie. habetur, quod reueritus ſum.*

f Quia iud. tua iucunda. *decedentibus abſq; mortali culpa. vnde ſaluator loquens de ſignis præcedentibus extremum iudicium, dicit: His autem fieri incipientibus, reſpicite & leuate capita veſtra. i. exhilarate corda veſtra. Et dicit Greg. ibidem: Nec mirum. quia audient illam dulcem ſententiam: Venite benedicti patris mei &c.*

Luc. 21. g *Greg. in Ho.* *Matt. 25. c*

g Ecce concupiui man. tua. *ſcire & operari.*

h In æqui. tua vi. me. *augmentando in me vitam gratię. Et dicit, in æquitate tua, quia talis æquitas iuſtitiæ per quam homo dirigitur in bonum meritoriè, non eſt niſi per gratiā à Deo homini datā, quę iuſtificat impium.*

GLO. ORDIN.

a ו *Vau. Amb.* cuius interpretatio eſt, vt ille. Alius interpres: nō eſt, ait vau. *Caſſ.* in ſexta litera præcatur, vt ſaluator veniat qui eſt miſericordia peccatorum, vita fidelium, vt inimicos cōfundat, & in lege proficiat. *Ca.* Vau. & ille. i. ſaluator Chriſtus, qui quaſi adhuc loquentibus nobis dicit: Ecce aſſum. Vau, ipſe i. notabilis ſpiritusſanctus cuius auxilium petit contra hæreticos, qui ab eo ſe retrahunt.

GLO. ORD.

b *T veniat ſuper me.* Petit vt mādata quæ cōcupiuit, per eius miſericordiam faciat.

c *Et reſpon. oppro. mihi ver. Aug.* quia parum eſt Chriſtum habere in corde. niſi interritus confitetur ore. vnde: Corde creditur ad iuſtitiam, ore autē confeſſio fit ad ſalutem. *Caſſi.* Nota nobis non eſſe tacendū contra malos, qui tū poſſunt recipere rationem, ne videantur ſuperiores. Reſpondebo exprobrantibus mihi verbum. *Aug.* Vel reſpondebo ver. ex. mi. Sed quodlibet horum dicatur, Chriſtū ſignificat: Ipſum. n. nobis exprobrant illi à quibus crucifixus eſt, vel quibus ſcandalum eſt, vel ſtultitia, quod verbum caro factū: quod in principio erat verbum apud Deum. Sed ſi. i. quia illud ignorant qui crucem improperant, quia diuinitas eius ab eis non cognoſcitur, cuius infirmitas contemnitur in cruce: Melius dicitur Reſpondebo verbum quod erat in principio apud Deum.

d *Et ne au. Aug.* Ne auferri ſinas, reſpondebo, quia ſperaui in ſermonibus tuis i. quia hoc promiſiſti. Ne auferas. Quia in iudi. tu. ſuperſup. &c. Qui enim ſupra dixerat: Speraui in ſermonibus, hic quaſi ſuperaugmentum facit

¶Eſt. vel &. vel ipſe.

a ו Vau.

a ¶Aug. In æquitate tua viuifica. Et veniat Chriſtus, hæc eſt iuſtitia quam dixerat. ¶Vel concupiui mandata tua. Et vt ea perficiam veniſa. me &c. ¶Aug. Fiat mihi caput filius.

b T veniat ſuper me mi a

¶O ! a ¶Exponit miſericordia. ¶Chriſtus.

ſericordia tua domine, † ſalutare b

a ¶Promiſſionem: quia totum eſt gratiæ.

tuum ſecundum eloquium tuum.

a ¶Et ſi erit ſuper me, vt protector non conterens.

c Et reſpondebo exprobrantibus mi c

a ¶De quo viuitur. b ¶Sed quia ipſe non eſt qui loquitur, ſed ſpiritus Dei, hoc addit: quia ſpe. Q. ideo reſpondebo, quia ſpe. &c.

hi verbum, † quia ſperaui in † ſer- d e

a ¶Promiſſis, quæ dicunt: Nolite cogi. quid lo. &c. b ¶Quia vero multi vrgentibus malis negant, ſubdit.

d monibus tuis. Et ne auferas f

NIC. DE LY.

T ve. ſuper me. *Hic conſequenter petitur fides, non ſolum ad ſimplicem credulitatem, ſed ad eius conſtantem confeſſionem, & defenſionem, quod frequenter factum eſt etiam in ſimplicibus per ſpiritusſancti aſſiſtētiam, & hoc eſt quod dicitur,*

a Et veniat ſuper me mi. tua. *largiendo fidem modò dicto. & ideo ſubditur,*

† ſalutari

b Salutare tuum ſe. elo. tuum. *vt. ſ. ſpiritus tuus loquatur in me, ſecundum quod dicitur in Matt. Non enim vos eſtis qui loquimini, ſed ſpiritus pa. veſtri qui loquitur in vobis.*

c Et re. expro. mihi ver. *ideſt opprobrioſè loquentibus mihi propter fidem, ſicut factum eſt multis catholicis.*

† verbis *Matt. 10. c*

d Ver. *ſ. veritatis à ſpiritusſancto mihi adminiſtrandum.*

e Quia ſperaui in ſer. tuis. *i. in ſermonibus à te mihi conferendis, & non in ſermonibus ex mea ſcientia proferendis. ideo ſubditur,*

f Et ne au. de ore meo. *minus dicēdo, plus ſignificat. i. conferas ori meo.*

a Verbum

VNiVERSIDAD DE SALAMANCA
GREDOS.USAL.ES

facit di.ſuperſperaui,in flagella:quibus corripis, nõ auferũt ſpẽ ſed augent. Vel qa præmiũ maius merito, & ſupra quã petimus ſperatur. vnde: Nõ ſunt condignę paſſiones huius tẽp.&c.vel metu iudiciorũ tuorũ, quia qui veretur pœnam, cuſtodit gratiam.ideo ait: Et cuſto.le.t.

Rom.8.d

a *De ore meo ver. Amb.* Manentẽ.n.in peccato à prędicationis officio ꝓhibet dñs dicẽs: Quare tu enarras iuſtitias meas.In ipſa.n.obtumeſcit facundia,ſi ægra ſit cõſcientia. Caueat ergo,ne verbis nõ cõgruant facta,& ne deformẽt iniquitatis opera magiſterium diſciplinæ.

Vbi ſupra.

b *vſquequaq;.* Non vſq; valde.i.ex toto: quia etſi aliquid de eccleſia negãt, fortes tñ remanẽt, vel eidẽ reparant.

c *Et ambula. Aug.* Hactenus verba orationis nunc narrantis,quaſi impetratis oĩbus cõfitetur in laude Dei, qualẽ illũ fecit Deus.Nota &,coniũctionẽ inuſitatã,& quaſi inconſequentẽ. nõ.n.ait ſ̃m priora,& cuſtodiã & ambulabo. vel nõ ait optatiuè, & vtinã ambulẽ:ſed ſic voluit intelligi, qđ nõ dixit,i.ſe auditũ. Et ſubdit, qualis factus ſit.q.d hęc cũ orarẽ,exaudiſti me & exauditus ambulabã in charitate, in qua tota lex eſt.& ideo dicto,& ambulabã in la.cauſam ſubdit,quia mãdata t.expetendo,q̃rendo,pulſando. & Deus dat ſpiritũ quo charitas diffuſa eſt in cordibus noſtris,vt inde bene agat. *Caſ.* Vel ita: Ita modò fiat,qa etiam olim ambulabã,ne quis modo cępiſſe putet: ſed ſicut cœpi, ita modo facere da.In latitu. patulum oportet eſſe cor, quod recipit illum qui cęlum & terram implet.

† ambulabo — † de. — Rom.5.a — †leuabo

d *Et lo. Aug.* Qui petebat,vt rñderet verbum exprobrãtibus, & ne tolleret verbũ de ore,nũc ꝓ eo certat vſq; ad mortem.

e *Non con.. Aug.* Suauis eſt vox,quæ in diuinis teſtimonijs loquebatur. Decora facies,quæ in cõſpectu regũ non cõfundebatur:q̃ nõ erubeſcit autorẽ, q̃ nõ confundit̃ de redẽptore.

f *Et med.* quid loquerer. Et leuaui manus,operibus quod docebam oſtendi,ex meditatione boni operis vſus venit.

g *Et le.* Pulcherrimus ordo,iſte vt primò meditetur, poſtea operetur. Ex meditatione nanq; mandatorum cęleſtium boni operis vſus inoleſcit.

a ¶Ambro. De ore tollitur etiam per malam conſcientiam,& ab auibus cæli,& multis modis,ſed non de corde,ſi ei infixum eſt. b ¶ Ideſt ſemper, etſi ad tempus vt Petro.

de ore meo verbum veritatis uſque quaque, quia in iudicijs tuis ſuper-

a ¶Ne auferas: Et ſi non abſtuleris cuſt. b ¶ Non præcepta legis,ſed charitatem. ¶ Aug. Plenitudo legis charitas, quæ & in hoc ſecu o & in futuro & a ſanctis cuſtoditur.

ſperaui. Et cuſtodiam legem tuam

a ¶Determinat ſemper b ¶In præſenti. ¶In futuro.

ſemper,in ſeculũ & in ſeculum ſecu

a ¶Charitate quæ diffuſa in cordibus noſtris per ſpiritũſanctum. vel latitudinem ſcientiæ quã, . . . utendo eſt effectus.

li. Et†ambulabã in latitudine, quia mandata tua exquiſiui. Et † loque-

a ¶Græce martyrijs. b ¶Etiam. ¶Vnde: Ante reges & præſides ducemini.

bar†in teſtimonijs tuis in cõſpectu

a ¶Qui poterant terrere. b ¶Pro ſcandalo crucis, vel vt cederem, c ¶Ecce virtus inſpectiua. ¶Cogitando quid loquerer.

regũm,& non cõfundebar. Et†meditabar in mãdatis tuis,quæ dilexi.

a ¶Cur? quia ea di ¶ Per ſpiritum qui datus eſt mihi.

a ¶Operando. ¶Actualis virtus. ¶ Quia ſuperum eſt quo leuantur.cum pro ipſo Deo fiunt opera, cum pro terrenis,deponuntur manus.

Et†leuaui manus meas ad mandata tua quæ dilexi, † & exercebor in iuſtificationibus tuis.

a ¶Item caſti. b ¶Frequentando. ¶In vtroq; cogitandi & operandi delectatione.

NIC. DE LYRA.

a Verbum veri.*quia à ſpiritu ſancto nõ poteſt progredi falſum.*

b Quia in iudi. *diuino enim iudicio licet hominibus occulto fiunt aliquando ſimplicibus tales illuſtrationes veritatis: & quia ad talẽ illuſtrationem ſequitur diuinæ legis impletio ideo ſubditur,*

c Et cu. *ſemper eam opere adimplendo.*

d Et ambu.in la.*ſ.charitatis, quæ eſt tantæ latitudinis, ꝙ etiam ſe extendit ad inimicos. Matt. Diligite inimicos veſtros, benefacite his qui oderunt vos.*

d Quia mã.t. *nõ ſolum ſpeculatiuè,ſed etiã practicè. Ex tali verò exercitio meretur charitas augeri,vt tandem mereatur & perfici,ideo ſequitur,*

f Et lo.de te. *conſtanter & intrepidè.*

g In con.re.*vt patet de Sidrac, Miſac, & Abdenago, coram Nabuchodonoſor rege. Et de Petro & Iohanne corã principibus ſacerdotũ,& de multis alijs,vt patet de ſancta Lucia,& ſancta Agnete,& conſimilibus.*

h Et me. *Dilectio enim alicuius rei facit de illa re frequenter meditari.*

i Et le.ma. me. *ea opere adimplendo, ſine quo non ſufficeret meditatio. ideo ſubditur,*

K Et exer.in iu.tuis.*i.in operibus mandatorum tuorum,quæ iuſtificãt hominem,dum tamen modo debito impleantur.*

GLO. ORDIN.

a † *Zain. Caſ.* In ſeptima litera de ſpe promiſſionum Dei,q̃ facit omnia tolerari.Ambro.Zain ſignificat Latinè duc te,alibi huc. *Ca.* Zain huc vel duc te:quia hic agit de ſpe, quæ non eſt de præſentibus,ſed tantum ad futura tendit. q.d huc tende,huc dirige iter tuum, tãquam tui ductor & rector, quò vocat te verbũ Dei.ſ.ad celeſtẽ gratiã & ad æternitatẽ,cũ ait: Venite ad me oẽs qui laboratis,& onerati eſtis,& ego reficiã vos.

Ibidem. — Matth.11.d

GLO. ORD.

Memor eſto. *Aug.* Morali & conſueta locutione qua humanus moueatur affectus,dr̃: Memor eſto.Nõ.n.obliuio cadit in Deum. Sed ſicut dr̃ pęnitere Deus qñ præter hominũ ſpẽ res mutat,conſilio non mutato: ita dr̃ & obliuiſci qñ tardat, & memor eſſe cum citò dat: hoc tamen Deus facit certa diſpoſitione, non deficiente memoria,nec obſcurata intelligẽtia, nec volũtate mutata. *Amb.* Memor eſto &c. Propoſitum ſancti viri eſt primum,vt ſit memor promiſſionis, ſecundum quã viuẽti merces debet̃. Secundũ eſt,vt & in aduerſis ſpe cõſoletur. Tertium,vt ſi impios videt proſperari:non ideo declinet à lege Dei,ſed contagia eorum fugiat. Quartum,vt memor ſit iudiciorum cęleſtiũ,q̃ quia vera ab Adam in omnibus tẽporibus conſolantur,aliter declinaret à lege. Mali timent iudicia humana,nedũ diuina,ſed boni deſiderant. Quintũ eſt dolere alienã culpã, nõ ſuam contumeliã,imo & pro eis orat. Sextum eſt,ꝙ cantabiles ſunt ei iuſtificationes. Septimum eſt, ꝙ non ſolum die, ſed & nocte. i.omni tpe laudibus Dei intendit. Nocte & Iudas prodidit, Petrus negauit. Illo ergo tpe magis inſtãdũ.

† Memẽto — Vbi ſupra. Conc.15. — †quoniam verbum

c *Se.t. Amb.* Cuius oculi in manus dñi verecundè ſe dignũ oſtendit. Q.non vſurpatiuè ſpero & peto:ſeruus ſum, expecto alimentum à domino miles ſum,exigo ab imperatore ſtipendiũ.

d *Hæc me. Amb.* Quiſq;.n.meliora ſperat nunquam melioribus frangit̃: humiliatur. n.anima noſtra dum traditur tentationi,duris examinando laboribus,vt luctetur & certet cõgreſſum contrariæ poteſtatis experiens. Sed in his tentationibus viuificatur alloquio Dei.

e *Humilitate. Aug.* Quam ſibi facit confitendo peccata,& quã ſuſtinet ab alio vel ꝙ proiectus in mortẽ peccato Adæ.

¶Huc vel duc te.

† Zain.

a ¶ Ideo ſic & ſic ago, quia Deo promittẽte æterna ſpero,& auxilium in tribulatione. ¶Cito da quod promiſiſti. ¶Promiſſionis qua ſæpe vocas me ad te qui nunquam fallis.

Memor eſto verbi tui.

a ¶Quia promiſiſti,ſperare feciſti æterna,& præſentia deſpicere.

ſeruo tuo, in quo mihi ſpẽ dediſti.

a ¶ Spe quæ humilibus conuenit quæ verbo tuo mihi obueni.

Hæc me cõſolata eſt in humilitate mea † qa eloquiũ tuũ viuificauit me.

a ¶Caſ. Promiſſio tanti iud cis firmat animum, & viuificat afflictum. ¶Tempore tentationis de verbo Dei viuitur,quo æterna promittuntur.

NICOL. DE LYRA.

a Memor eſto. *Hic conſequenter ponitur ſecundum promotiuum in perfectione vitæ actiuæ,quod eſt ſpes ſubleuans. Ex hoc enim ꝙ ſpes ſubleuat ad expectationem vitæ beatæ in patria, confortatur homo in operibus vitæ actiuæ in via. Spes autem eſt certa expectatio futuræ beatitudinis,ex gratia & meritis proueniẽs: aliter non eſſet ſpes,ſed præſumptio. Primò igitur agitur de ſpe, prout reſpicit gratiam Dei,ſecundò prout reſpicit vſum bonum liberi arbitrij, ibi: Portio mea. Prima in duas,quia primò agitur de ſpe prout reſpicit diuinam gratiam. ſecundò de timore reſpiciente fragilitatem propriam, ibi: Defectio. Circa primum dicitur: Memor eſto ver. tui ſer. t. ideſt quod dixiſti ſeruo tuo. Iſte ſeruus fuit Abraham, cui Deus promiſit vitam beatam,& ſemini eius. Suſpice cælum,& numera ſtellas ſi potes. & dixit ei: Sic erit ſemen tuum. in quo promiſit Abrahæ,& imitatoribus fidei ſuæ gloriam cæleſtis patriæ, vt ibi plenius fuit dictum: vnde accipitur in officio mortuorum illud. Signifer ſanctus Michael repræſentet eas in lucem ſanctam,quam olim Abrahę promiſiſti & ſemini eius.*

Spes — Diuiſio. — Gen.15.a

b In quo mihi ſpem de.*i.omni imitanti fidem Abrahæ,cui reuelatum fuit myſterium Chriſti: vnde dixit ſaluator. Abraham pater veſter exultauit,vt videret diem meum:vidit,& gauiſus eſt.*

c Hæc.*ſcilicet ſpes futuræ beatitudinis.*

d Me conſolata eſt in hu.mea.*In Hebręo habetur: In afflictione mea. Fideles enim à tyrannis oppreſſi & afflicti,ex iſta ſpe fuerunt in tormentis multipliciter conſolati,intantum quòd non ſolum patienter, ſed etiam gaudenter ſuſtinebant.*

e Quia eloquium tuum.*quo promiſiſti Abrahæ & ſemini eius vitam beatam.*

f Viuifica. me. *ideſt confortauit in afflictione. Et quia ex patientia & conſtantia fidelium tyranni affligebantur, excogitantes adhuc grauiora tormenta contra eos,ideo ſubditur,*

a *Superbi. Ambr.* Superbia à Dei cępit iniuria, contrà quam ſpiritualiter congreſſus eſt dominus. *Aug.* Superbi.i.perſecutores.Proſequitur humilitatem.

b *Vſquequa.* valde Nõ ſatis eſt ꝙ impij.niſi & impios faciant.

c *Memor fui. Caſſ.* Metus pęnarũ reuocat à malis. Vel,iudiciorum tuorum,quæ à domo tua in primo iuſto cęperunt.

d *A ſe. Ca.* Ex quo mũdus cępit adminiſtrari,qđ cõuenit dicere gñali iuſto.

e *Et con. Aug.* quia nunquam vidi iuſtos deſeri. Et conſola. Alij,hortatus ſum.i.exhortationem accepi, intelligens eum caſtigare quos amat.

f *Cantabiles. Caſſ.* Cantus releuat labores,& tollit tædiũ. *Ambr.* Canta.Ideo omnia ꝓdicta mihi quia cantabiles, aſſiduè tractando ſine cura terrenorum,ideo dicit,in loco peregrinationis. Cantabiles &c. Memor fui. &c. *Aug.* poſſunt tñ iſti duo verſus ad ſingulas partes vnius ſuperioris aptari, vt ad hoc quod ait: Memor fui iu.referatur ad Tædiũ vel, Defectio te. me. Ad illud verò ꝙ ait, conſolatus ſum, referatur, Cantabiles mi.erant &c.

g *Nocte. Aug.* Nox eſt de mortalitate, & ſuperborum iniquitate, & tædio peccatorũ, & loco peregrinationis. *Aug.* Nocte, in præſenti ærumna,vndecũq; ſit,ibi magis quam in proſperis gratiæ ſunt agendæ,& magis Deo adhærendum eſt, non eſt enim magnum,ſi hoc agas in proſperis.

h *Hæc facta. Aug.* Hæc,fęminino ꝓnomine apud Græcos dr̃, apud quos lex maſculini eſt, & ita conſtat non dici, hæc lex: ſed hæc nox, in qua beſtiæ exeunt: & quærunt à Deo eſcam, in qua ſathanas petiuit apoſtolos cribrare ſicut triticum. *Aug.* Vel,hæc,quaſi hoc,fęmininum pro neutro,vt & ibi: Vnam petij à domino.quod vſitatius diceretur per neutrũ, vt hoc.ſ.ꝙ memor fui, & cu.le.tu. i.ꝙ cuſtodiui legem, non per me feci, ſed factum eſt mihi à te, quia iuſtificati.tu. non meas exquiſiui.

a ¶Quos nec mortalitas iſta domuit. b ¶Valde. ¶Magna vis mali in ſuperbis.

Superbi iniquè agebãt uſquequaq;

a ¶Ita ſuperbi inflabant,ſed fruſtra.quia. b ¶ Quod cogebant ſuperbi. c ¶Sed. ¶ Non decli.

à lege autẽ tua non declinaui. Memor fui iudiciorũ tuorum à ſeculo

a ¶Aug. Quæ in vaſa iræ. ¶Quæ ſemper vera. b ¶ Ex quo homo erat.

a ¶Aug. Quia per hæc quoque oſtendit diuitias gloriæ in vaſa miſericordiæ. b ¶Alias, tædium q ia cum his conuerſatur donec area ventiletur. ¶Aug. In me conſolatus,ſed pro peccatoribus dalore deficit,tanta eſt pietas.

dñe, & conſolatus ſum. † Defectio

a ¶Caſ. Plus grauat ſanctos culpa tyrannorum, quam ſua pœna.

tenuit me pro peccatoribus dere-

a ¶Quamuis hoc tamen. ¶Amb. hoc per miſericordiam medicantis Samaritani.

linquentibus legem tuã.Cantabiles

a ¶In hac miſera vita. ¶Quo eiectus de paradiſo,hæc eſt illa humilitas de qua ſupra dixit.

mihi erant iuſtificationes tuæ, in loco†peregrinationis meæ. Memor

¶Et.

a ¶Non ſolũ in die,q.omni tempore. b ¶ Vt qui gloriatur in domino glorietur. c ¶ Sic. ¶Ideo memor quia ex Deo eſt,ꝙ cuſto.le.tu. d ¶ A iter non memor.

fui nocte nominis tui dñe, et cuſtodiui legem tuam. Hæc facta

a ¶Quam non cuſtodiſſ.t,ſi in ſua virtute conſideret. b ¶Quia. Aug. Nox in qua multæ tentationes oriuntur.

a ¶Ideſt pro me t prodeſſet vt ſic diſcam non ſuperbire, quo vitio cecidit homo in hanc noctẽ vnde & . o . : Bonum mi.ꝙ hu me,vt diſca iuſti.i. b ¶Sed quare hoc? quia iuſti. c ¶Non meas.

eſt mihi, † quia iuſtificationes tuas exquiſiui.

a ¶Iuſtificatus gratis per gratiam.

NICOL. DE LYRA.

a Su.ini.age, vſquequaq;. *quærentes affligere fideles multimodè.*

b A lege au.tua non de.*quia fideles in talibus conſtanter ſteterunt.*

c Me.fui iu.&c. *quibus malos perdidiſti, & confidentes in te liberaſti, vt Noe de diluuio, Lot de ſubuerſione Sodomæ & Gomorræ, & tres pueros de camino ignis.*

Gen.7.a — Gen.19.c — Dan.3.c.d

d Et con.ſum.*ſperans,ꝙ liberabis me. quia etſi aliquando dominus non liberet fideles ſuos à morte temporali, ſicut Machabæos nõ liberauit de tormentis Antiochi tamen fuerunt melius liberati, quam tres pueri de camino ardenti ſecũdum quod dicit Aug. quia illi fuerunt liberati de igne poſtea morituri: Machabæi verò fuerunt liberati de præſenti miſeria in æternum victuri.*

2.Mach.7.a

e De.te. *Hic conſequenter agitur de timore propriæ fragilitatis,quia quantumcunq; homo ſperare debeat de Deo, tamen debet timere ne labatur in peccatum ex propria fragilitate,& ſic fruſtretur ſua ſpe.ideo dicitur: Defectio tenuit me.i.timor magnus.vnde in tranſlatione Hieron.dicitur: Horror tenuit me.*

†Terror.

f Pro pec.de.*qui ſunt multi valde, ſecundũ quod dicit Eccl. Stultorum infinitus eſt numerus. Et Matth. Lata eſt porta,& ſpatioſa via, quæ ducit ad perditionem,& multi ſunt, qui intrant per eam,& ideo quilibet quantumcunq; iuſtus debet ſemper timere, ne ſimiliter ſibi accidat ex propria fragilitate,cum ſit eiuſdem ſpeciei,& naturæ. Et quia ad talem caſum euitandum multum valet oratio, per quam mens à terrenis retrahitur, & ad diuina ſubleuatur.ideo ſubditur,*

Eccl.1.d — Matt.7.b

g Can.mi.erant,*i.laudes diuinæ.*

h In loco pe.meæ. *i.in via præſentis vitæ qua tendimus ad patriam ſicut peregrini. Et quia diuinæ laudes non ſolum dicendæ ſunt de die,ſed etiam de nocte.ideo ſubditur,*

i Memor fui no.no. *Et quia orationem debet comitari ſancta operatio,ideo ſubditur,*

K Et cuſtodiui legem tuam.*per mandatorum tuorum impletionem. Et quia iſta habet homo à Dei gratia,ideo ſubditur,*

l Hæc facta eſt mihi.*i.hæc gratia mihi à Deo facta eſt:vnde & in trãſlatione Hier.iuxta Hebræam habetur: Hoc factum eſt mihi.*

m Quia iuſti.tuas ex.*vnde dicit ſaluator. Quærite & inuenietis.*

Matt.7.a

GLO. ORDIN.

a ח *Heth.* Amb.interpretatione Latina dicitur pauor. Heth. *Caſ.* In octaua litera, faciem dñi videre optat, quia mandatis eſt obſecutus. *Caſ.* Heth,pauor.Et intelligitur,non pauor recidendi,ſed ſolicitudo acquirẽdi illud bonum quod ſperat: quod quia in octaua reſurrectionis præſtabitur, ideo octauus iſte octonarius ponitur.

GLO. ORD.

Portio. *Aug.* A parte, vnde alij habent: Pars,alij hoc,alij illud eligunt vnde viuãt: pars mea Deus,vnde ſp viuã. Vel de præſenti particeps eius ſum ei adhærendo: Per hoc pars mea:quia dixi cu.Sed quia nõ cuſtodio, niſi ſpiritus adiuuet,quem litera occidit.

c *De.ſum.* Fides impetrat qđ lex imperat Hoc mõ ſum ꝓcatus,miſerere mei ſ̃m elo. Et quaſi auditus & adiutus. Cogitaui vi.m. & cõ.à viis meis.q̃ malæ.In teſtimonia tua. Deniq; hoc beneficio gratiæ impetrato Paratus ſum,& tam paratus ꝙ,Funes ci:p. ſunt me. i. impedimẽta inimicorũ ſpiritualium vel carnalium. Peccata ſunt quaſi reſtis,quam trahunt qui implicare ſanctos volunt.Sed non pñt eos qui legis nõ ſunt obliti.vnde ſubdit: Et le.tu.nõ ſum ob.Sed: Media no.&c.i.grauiore tribulatione non deijciebar: ſed,Surgebam ad fortius confitendum, ſciens quia & hoc ꝙ funes circumplectũtur, iuſto Dei iudicio eſt qđ incipit à domo eius Quia verò hæc ſiunt gratia Dei per Chriſtum, vox ipſius hic ſuis adiungitur.ad caput.n. hoc propriè pertinet. Particeps.vt ad Hebr. Qui ſanctificat, & qui ſanctificatur, ex vno ſunt omnes:& ipſe communicauit eiſdem. Non.n.eſſemus participes eius deitatis, niſi eſſet ipſe noſtræ mortalitatis. Per hanc eius participationẽ dat̃ nobis gratia,vt caſtè timeamus,& cuſtodiamus mãdata.Et quia per hoc,ꝙ particeps eſt fratrũ, multũ fructum fecit granum frumenti,ideo de ipſo fructu ſubdit: Miſericordia tua dñe plena eſt terra: qa impius iuſtificat̃.in cuius gratię ſciẽtia vt ꝑficiatur,adiungit: Et iuſtificatio.tu.do.me.

Heb.2.c

d *Fa. Caſ.* Vel, Chriſtum quem deſiderabat aſpicere: Et precatur miſericordiã primi aduentus impleri, ſicut per prophetas promiſſum eſt. Vel faciẽ petit videre in futura reſurrectione,non hic.vnde: Non videbit me homo, & viuet. Sed quia peccator eſt, petit vt ꝑ miſericordiã habeat qđ meritis non põt, Secũdũ eloquiũ,quo promittit ſanctis viſionẽ deitatis.

†Quia — Exo.33.d

e *Co. vias meas. Caſ.* Dixi cuſtodire le.ideo,Cogitaui,q̃ eſſent viæ meæ,& habita viſione cõuerti: Hic eſt ordo cõuerſionis.

¶Pauor.

ח Heth.

a ¶ Quia. ¶Amb. Nihil immundi vel vitium amans, hoc dicit: Leui cui non eſt ſors inter fratres.i. aſſumptus vt mihi ſit aduocatus & ad Deum precator.

¶Ideo.

Portio mea dñe: dixi cuſtodire legẽ tuam. Deprecatus ſum

¶Maieſtatem diuinitatis.

faciem tuã in toto corde meo, miſerere mei ſecũdũ eloquiũ tuũ. Cogitaui viãs meas,& †cõuerti pedes meos

a ¶Quo promittis ſanctis viſionem deitatis. ¶ Promiſſionem tuam eſ ias filios ſum. b ¶Q . . .

a ¶Priores malas.vel futuras præcogitaui quid agendum & quomodo & quid non:vnde Paratus ſum.

NICOL. DE LYRA.

Portio mea. *Hic conſequenter agitur de ſpe,prout prouenit ex bono vſu liberi arbitrij,cum dicitur: Portio mea domine.i.firmiter ſpero,quòd tu ſis pars & portio mea in futura beatitudine. Et vnde ſurgat iſta ſpes,ſequitur,*

b Dixi cu.le.tuam.*per bonũ vſum liberi arbitrij tua gratia informati, & quia ad huiuſmodi vſus continuationem facit oratio deuota,ſequitur,*

c De.ſum fa.tuam in to.cor.m.*i.in intellectu & affectu.*

d Miſerere mei.*continuando in me bonũ vſum liberi arbitrij,cuius continuatio procedit ex gratia Dei.*

e Secundum eloquium tuum.*quo dixiſti,Peti.& ac.*

f Cogitaui vias meas. *i.proceſſus in bono qui ſicut tardi ex fragilitate humana,ſed feſtini ex diuina gratia.ideo ſubditur,*

g Et conuerti pe.*vigoratus ex tua gratia.ideo ſubditur,*

VNIVERSIDAD DE SALAMANCA GREDOS.USAL.ES

a *Non ſum tur.Caſ.* Et ſi Funes pec.circumple. &c. Tot laquei quo peccata hoc ſecundum corpus: ſed animus reluctans legem non obliuiſcitur. E

Vbi ſupra. Exo.12.d Matt.25.a

b *Media no.Caſ.* Quo tẽpe primogenita Ægypti percuſſa ſunt, qñ etiam ſponſus venturus eſt, ideo ſurgit tunc ne inter fatuas remaneat, ad confitendũ, laudãdum de iudicijs iuſtitiæ, Media nocte. Tũc ſpirituales nequitiæ omne nefas ſuadere contendunt, qñ nullus culpæ arbiter, nullus criminis cõſcius nullus põt eſſe teſtis erroris. Tunc varias diſceptationes pectori dormiẽtis infundunt. *Ambr.* Prouidẽdum eſt ergo, vt eo tẽpe quo potes vincere, nequaquam vincendi tempus amittas. Surge ergo ad precandum Deum ea hora qua tentator conſueuit irruere, qua ſolet aduerſus tentationes graues remedium venire cęleſte.

† Congregationes impiorũ pdatæ ſunt me

Ibidem.

† iuſtitiæ

† Socius

c *Particeps ego ſum. Caſſi.* Et cum talis, non ſuperbio, ſed particeps omniũ, & hoc totũ tua eſt miſericordia, ſicut oĩa: quia ò dñe terra eſt plena mi.&c.

d *Omnium.Caſs.* Ita portio dñs, vt particeps ſit non vnius, ſed omniũ eccleſiarum. Tanta virtus vnitatis, cum ſit particeps Chriſti humiliter dr̃ participeps famulorum, quod eſt Chriſti eſſe participẽ. vnde Apoſtolus: Participes Chriſti facti ſumus. *Heb.3.b*

e *Timen.te.Aug.* Inter rudes humiliter ſe conſtituit, qui tamẽ non

a ¶Quæ non ſinunt errare. b ¶Caſ. Deliberaui pro mandatis pati.

in teſtimonia tua. † Paratus ſum, a

a ¶Ideo. b ¶Improui à turbant. c ¶Integre cuſtodit, qui aduerſa non metuit.

a et non ſum turbatus: vt cuſtodiam mandata tua. † Funes peccatorum b

a ¶Carne ſeruio legi peccati, mente legi Dei.

circumplexi ſunt me, † & legẽ tuam c d

a ¶Sic poteſt teneri dominus. b ¶Inhians in illud bonum quod eſt ſuper iu.iuſtitiæ quod non poſſunt mereri flagella quibus iuſtificas. ¶Caſ. Et noctu orandum eſt, ne ſomnolentus capiatur: tunc feruet carnis illecebra, tunc tentator illudit.

b non ſum oblitus. † Media nocte e

a ¶Gratiæ agendæ ſunt pro omnibus quæ nobis accidunt.

ſurgebam ad confitendum tibi, ſuper iudicia † iuſtificationis tuæ. f

a ¶Vt breuiter ſuperiora concludam. b ¶Caſ. Membrum particeps eſt totius corporis. c ¶Corde. ¶Qui timet cuſtodit.

c d e † Particeps ego ſum omniũ timen- g h

a ¶Opere.

tium te, & cuſtodientium mandata i

a ¶Solem ſuum oriri fac. ſuper bo. & malos.

f tua. Miſericordia tua domine ple- k

a ¶Quia ego particeps & omne bonum à te.ergo. ¶Quia terra plena, ideo.

na eſt terra, & iuſtificationes tuas l

a ¶Quia ſemper quærendæ ad prouectum, nunquam eſt bonæ rei ſacietas.

doce me.

non otioſi. vnde ſubdit: & cuſto. G

f *Plena. Aug.* Quia fidem vbiq; dilatauit Doce. Iam cuſtodiſſe dixit: ſed & hic petit amplius doceri.

NIC. DE LY.

a Paratus ſum. *Habitus enim facilitat hominem ad opus: ideo habentes habitũ gratiæ diſpoſiti ſunt ad faciliter agendum bona opera vitæ actiuæ, in quibus alij difficultatẽ patiuntur. Et quia curſum bonorum dæmones nituntur impedire ſuis tentationibus, ideo ſubditur,*

b Funes pec. *ideſt tentationes dæmonum.*

c Circumplexi ſunt me. *ad impediendum me in bono opere.*

d Et legem tuam, *tua gratia confortatus, & quia de hoc debet homo eſſe gratus, ſubditur,*

e Media nocte etc. *confeſſione laudis.*

f Super iudicia etc. *ideſt de hoc ꝙ tuo ſancto iudicio voluiſti me in iuſtitia cuſtodire. ideo ſubditur,*

g Particeps ego ſum. *ex tua bonitate.*

h Om.ti. *timore filiali, qui cauet offenſam.*

i Et cuſto. *per ſanctam operationem. Iſtæ enim ſunt duę partes iuſtitiæ, ſecundum quod dictum fuit ſupra. Diuerte à malo, & fac bonum. Et quia prædicta gratia diuina confertur omnibus ſe ad eam debitè diſponentibus, ideo ſubditur,*

K Miſe.tua do.etc. *quia quantò plus habentur ſpiritualia, tantò magis deſiderantur, ideo ſubditur,*

l Iuſtifi.tuas doce me. *bona ſpiritualia in me augmentando.*

GLO. ORDIN.

a ט *Teth.Caſ.* In nona litera gratias agit de humiliatione & patientia ſua, per quam venit ad iuſtitiam. *Vbi ſupra.*

GLO. ORDIN.

b **B**Onitatem f.&c. *Caſ. Ambr.* bonum vel excluſio, quia hic de patientia quæ excludit triſtitiam de aduerſis, & facit bonum & iucundum pati. F

c *Bonitatem & di. Aug. Caſ.* hanc docet, cum charitatem inſpirat, vt non ex timore operetur, ſed ex amore, & ſit ei boni delectatio. Et diſciplinã.i. ideo ſit dulcedo boni, vt amore Dei vel ꝓximi quaslibet ferã paſſiones. Et ſcientiam, cum tanta eſt charitas, vt tribulatione non poſſit extingui tunc ſciẽtia quæ antè inflarat vtilis eſt, qua ſibiipſi homo innoteſcit, quid meruit & accepit, quid poſſit vel non. *Ibidem. Conc.17.*

d *Doce.* Non eſt docere, ſed dicere, vbi nemo diſcit: & ideo Deus quando vult docere, prius dat intellectum ſine quo nemo diſceret. vnde: & aperuit eis ſenſum. Docet ergo bonitatẽ, inſpirat delectationem emendatoriã. Docet diſciplinam, temperando tribulationem. Docet ſciẽtiam, inſinuãdo cognitionem. Docet etiam & ſcire ſcienda, aperiendo veritatem: & facere facienda, inſpirando ſuauitatem. Doce iuſtificationes. *Ambr.* Quia iam bonitatem feciſti, vel iuſtificationes quas iucundaſti alijs iucunda & mihi ne fatiger. *Luc.24.g*

e *Mandatis tuis credi. Amb.* Qui credit mandatis, ſcientiam eorum quæ in mandatis docentur, poteſt habere. Ecce per fidem ſcientia, quæ eſt vera cognitio eorũ quæ ſunt. vnde Salomon: Deus mihi dedit, eorum quæ ſunt cognitionem veram. Per ſcientiam aſſumitur diſciplina, quæ etſi ſit amara carni, debet tamen eſſe iucunda menti, quia ſuauis eſt dñs. vnde: Tollite iugũ meum quia leue, & onus meum, quia ſuaue. *Aug.* Quia mandatis tuis credidi. Mandatis conuenit obedire, promiſſis credere: ſed ait, mãdatis credidi. ſ. ꝙ tu illa mãdaueris, nõ aliquis homo, licet ꝑ hoiem. Et eſt ſenſus: Fides qua credidi iſta tua eſſe mandata, impetret gratiã, qua faciam iſta quæ tu mandas, hominis non eſt, ſed Dei mandare, & vnde fiat dare. H

f *Bo.es tu.* (alias) *Suauis es tu do.* Bonus.i. ſuauis: In tua ſuauitate verè vult facere iuſtificationes, quando eas in eius ſuauitate vult diſcere.

g *Bo.tu es. Amb.* Laudat iudicẽ vt impetret. Bonus propriè in ſe & ex ſe. Et bonus, q̃a dat bona data petẽtib⁹ ſe.

ט Teth.

a ¶Alias, Iucunditatem. ¶Alias Suauitatem. ¶Aug. Vt bonum delectet, faciendo filium qui ſeruus fuit.

b **B**Onitatem feciſti cum a

a ¶Quod modo qui prius cum liberto amare cœpiſti.

ſeruo tuo domine,

a ¶Nihil vere iucundum, niſi ſecundum eloquium. ¶Promiſſum. b ¶Augeri petit. ¶Charitatem inſpirat.

c ſecundum verbum tuum. † Bonitatem, & diſciplinam, & ſcien- b c d

a ¶Patientiam da. b ¶Mentem illumina.

a ¶Illa facere, hæc ſcire,

d e tiam doce me: quia mandatis tuis e f

a ¶Sed. ¶Feciſti à bonitatem & item doce ad quod prodeſt humiliatio correctionis & diſciplinæ quam peto. b ¶Aug. In Adam, in quo omnis homo vitiatus & vanitati ſubiectus: quod profuit experiri vt deiecta ſuperbia diligatur obedientia, & pereat non reditura miſeria.

credidi. Priuſquam humiliarer,

a ¶Ne rurſus humiliet. ecce humiliatio eſt correctio.

ego deliqui: propterea eloquium g h

f g tuum cuſtodiui. Bonus es tu, i k

Infirmus

NICOL. DE LYRA.

BOnitatem fe. *Hic ponitur tertium promotiuum in perfectione vitæ actiuæ: quod eſt charitas ſtimulans ad opus bonum, ſecundum quod dicitur. Charitas Chriſti vrget nos. ſtimulat autem ad opus bonum ex conſideratione beneficiorum Dei in mente & corpore receptorum. & primò ponitur ſtimulatio charitatis ex beneficijs ex parte mentis, & ſecundò corporis ibi: Manus tuæ. Circa primum ſciẽdum, ꝙ ſicut charitas ſtimulat ad bonum, ita recalcitrat contra malum. & primò ponitur primum. ſecundò ſecundum, ibi multiplicata eſt. Beneficia autem Dei ex parte mentis ſunt duplicia ſcilicet bona naturalia & gratuita: & quantum ad hoc dicitur,* *2.Cor.5.c*

a Bonitatem fe. cum ſer. tu. do. *animam ei conferendo ad imaginem tuam creatam, & bona gratiæ ſuperaddendo, quæ fuerunt data homini in ſtatu innocentiæ & poſt lapſum dantur in baptiſmo, & ante dabantur regulariter in circumciſione.*

b Secundum ver.tuum. *prout habetur in Gen. & ait Deus: Faciamus hominem ad imaginem, quantũ ad bona naturæ, & ſimilitudinem noſtrã quantum ad bona gratiæ. Et quia non debet hoc homini ſufficere, ſed ſemper debet profectum in ſpiritualibus quærere, ſecundum quod dicit Aug. libro de perfectione iuſtitiæ. Nemo cum multum profecerit dicat, mihi ſufficit: exiuit enim de via ante terminum. ideo vltra petit di.* *Gen.1.c*

c Bonitatem. *quantum ad perfectionem appetitus.*

d Diſci. & ſci. *quantum ad perfectionem intellectus.*

e Doce me. *illuſtratione tuæ gratiæ ampliore. Et dicit: Diſciplinã quantum ad cognitionẽ moraliũ. & ſcientiã quantũ ad cognitionẽ ſpeculabiliũ*

f Quia man. *Oportet enim diſcipulum magiſtro credere, ſi velit proficere. Apoſt. Accedentem ad Deum oportet credere, quia eſt &c. & Eſa. ſecundum aliam tranſlationem: Si non credideritis, non intelligetis. & quia inter Dei beneficia ad animam pertinentia non ſolum eſt collatio gratiæ, ſed etiam correctio culpæ. Prou.3.b. Quem enim diligit dominus, corrigit: ſine qua non tranſitur præſens vita. ideo ſubditur,*

g Priuſquam hu. *per tuam correctionem.*

h Ego deliqui. *incurrendo culpam.*

i Propterea eloquium tuum cu. *ex diuina enim correctione experitur homo, quantum bonum ſit Deo obedire: propter quod efficitur magis ſolicitus eius mandata cuſtodire.*

K Bonus es &c. *gratiam conferendo, & culpam corripiendo, & quia bonum eſt ſuiipſius diffuſiuum. ideo ſubditur,*

a Et

Infirmus ergo homo non vult acerbitate legis iudicari, ſed bonitate Dei, vt & ſi acrioribus opus eſt, moderatè fiat: & mitiget Deus vim doloris. Iuſtificatio eſt opus iuſtitiæ, quòd melius docemur in euangelij bonitate, quàm in legis ſeueritate, ibi damnatio, hic remiſſio. A

a *Multi.Caſ.* Quaſi: Doce, quia adhuc colluctatio, vbi oſtendam re quod didici. Et hoc eſt: Multiplicata eſt.

b *Toto Aug.Caſ.* Vt tantum hæreã mãdatis, quantum illi volunt ſeducere.

c *Scrutabor Aug.* Ad hoc enim ſcrutatur, vt cognita faciat, & faciẽdum perfectius cognoſcat.

d *Sicut lac. Amb.* Quod natura ſui ſpecioſum ac ſyncerum, ſed corruptione coaceſcit. Sic humani cordis, & mẽtis natura, ſyncera eſt, & perſpicua, priusq̃ vitiorum commiſtione coaceſcat.

e *Ego verò le. Aug.* Contra obſtinationem eorum, refrigerium eſt meditatio legis.

f *Bonum mihi lex oris tui. Caſ.* Hic frequẽter iterat bonum: quia ſemper magis dulceſcit. Quaſi bona eſt humiliatio, quia bonum qđ inde acquiritur. Bonũ mihi lex oris tui. lex euangelium, ore Chriſti prolatum Super milia, dicit infinitè: quia bonitas comparationẽ ſimilem non poterat inuenire, hoc præmiſit, vt comparatio auri, & argenti vileſceret, quæ ſunt præcipua cupidis.

& in † bonitate tua doce me iuſtifi- a

¶Vi & numero.

a cationes tuas. Multiplicata eſt ſu- b

a ¶Quos humiliatio nondum humiliauit. b ¶In me tamen non refrixit charitas, qui in ſuauitate didici iuſtificationes.

per me iniquitas ſuperborũ, ego c

¶Sicut amans.

b c auté in toto corde meo ſcrutabor d e

a ¶Et etiam. ¶Per inuidiam & ſuperbiam. ¶Ambr. indaratum vitio acceſſit.

d mandata tua. † Coagulatum eſt ſi- f

a ¶Superborum. b ¶Aug. Hoc opponit duritiæ illorum.

e cut lac, cor eorum: ego verò legem g

¶Ergo.

f tuam meditatus ſum. Bonum mi- h

a ¶Ambr. Ideſt diuerſis tentationibus exercuiſti. ¶Pœnam conuertiſti in eruditionem, vnde Apoſtolus: Placeo mihi in infirmitatibus meis. b ¶Facere. c ¶Opera iuſtitiæ.

hi q̃a humiliaſti me: vt diſcam iu- i

a ¶Sed quia hoc non fit niſi per humiliationem & dilectionem. vbi ſuauitas. ſequitur Bonũ mi.

ſtificationes tuas. † Bonũ mihi lex k

a ¶Amplius diligit charitas legem Dei, quam cupiditas milia auri & argenti.

oris tui, ſuper milia auri & argẽti. l

b Multip'ica. *Hic conſequenter ponitur recalcitratio charitatis contra malum, quod fit reſiſtendo tentationibus dæmonum: & hoc notatur cum dicitur: Multiplicata eſt ſuper me iniquitas ſuperborum. ideſt, dæmonum me nitentium impellere ad peccatum.* C

c Ego autem, *charitate ſtimulatus.*

d In toto cor.meo. *i. intellectu & affectu.*

e Scru.man.tua. *ad intelligendum & operãdum vt ſic euadam eorum tentamenta.*

f Coag.eſt ſi.lac. *ideſt in malitia cõpreſſum: quia ſpiritus maligni ſunt in malitia obſtinati.*

g Ego verò legem tuam meditatus ſum. *ad facilius eis reſiſtendum.*

h Bonum mihi quia hu.me. *ideſt, & inſultus dæmonum dediſti mihi cognitionem fragilitatis meæ, ne ex donis tuis caderem in ſuperbiam. Hoc modo dicebat Paulus. Ne magnitudo reuelationum extollat me, datus eſt mihi ſtimulus carnis meæ angelus Sathanæ, qui me colaphizet.* *2.Cor.12.b*

i Vt di.iu.tuas. *Experimento enim propriæ fragilitatis, mouetur homo ad magis addiſcendum artem ſe defendendi contra impugnationem dæmonis, quæ habetur per nouum & vetus teſtamentum, ideo ſubditur,*

K Bonum mihi lex oris tui. *quia decem præcepta decalogi locutus eſt dominus in monte Sinai per angelum, eius perſonam repræſentantem, & legem euangelicam locutus eſt dominus nobis per filium in carne apparentem, ſecundum quod dicitur ad Hebræos. Locutus eſt nobis in filio, quem conſtituit hæredem vniuerſorum, &c.* † Bona *Heb.1.a*

l Super mi. auri & ar. *quia bona ſpiritualia excedunt temporalia, quantò quæ ſunt animæ corporalibus præferuntur.*

NIC. DE LYRA.

a Et in boni.tua. *bonitatem tuam mihi communicando.*

b Multi-

GLO. ORDIN.

a י *Ioth.Caſs.* In decima litera intellectum petit mandatorũ, vt vera vita fruatur. *Amb.* Ioth confeſſio, vel deſolatio, quod conuenit: citius.n. confitentur deſolati in aduerſis, in ſecundis ſolet homo extolli. Ioth ſciẽtia, vel principium: quia hic docetur homo creatus, impaſſibilis, & immortalis, & in plenitudine ſcientię, ad quam bonus homo deſiderat reuerti cuius in hac vita initium habet intellectum. B

GLO. ORDIN.

b **M**Anus tuę. *Aug.* virtus operationis, pluraliter, virtus & ſapiẽtia, quod vtrunq; Chriſtus eſt. Vel manus Dei, filius & ſpiritus qui cooperantur. *Amb.* Manus tuæ. Pretioſum opus homo: dixit, & facta ſunt cætera. Hominem verò manibus figurauit, quaſi ſtudioſius operãs: de quo & ſpecialis hortatus prœceſſit. Faciamus hominem ad imaginem & ſimilitudinem noſtram, quaſi hic laboret Deus: vt ſtudioſa operatio in hoc notetur. Tanta deniq; eſt hominis dignitas, ꝙ homo legitur ſedere ad dexterã Dei, non angelus, qui & ab angelis honoratur, vnigenitus imago Dei. homo non: ſed ad imaginẽ habẽs aliquid de imagine, ſecundũ hoc immateriale, ſecũdum quod plaſmatus, de materia puluere.

c *Da mihi inte. Aug.* Qui feciſti refice, intellectum da purum, vt diſcam mandata, ſi non poſſum deitatem. *Aug.* Ipſe ſolus dat: etſi aliquando miniſtro angelo, vt Danieli, cui dixit angelus: Veni intellectum tibi dare. Ita enim dicitur angelus intellectum dare homini, vt quiſquam dicitur lumen dare domui, cui feneſtram facit, cum eã ſua luce non penetret, & illuſtret. *Aug.* Da mihi intellectum. Vt magis ſerenentur oculi interiores. Fide corda mundantur, quia licet nemo poſſit credere in Deum, niſi aliquid intelligat: cum fides ſit ex auditu prædicationis, tamen fide ſanatur vt ampliora intelligat. Alia ſunt enim, quæ niſi intelligamus, non credimus. Alia quæ niſi credamus, non intelligimus: Vide quã latè intelligenda ſunt mandata, ad quę petit intellectum, qui iam cuſtodiuit ea. *Act.15.b* D

d *Qui timent te, videbunt me, & lætabuntur. Auguſt.* Omnes lætentur, ſed vni datur quod petit: & clemens Deus libenter facit, quod omnes delectet, vel angeli lætantur de hominibus, ſi ſperant in verbis Dei. Conſiderans autem eccleſia, quæ adhuc timet huius vitæ miſeriam, & quod caro cupit contra ſpiritum. Cognoui, inquit, quia æquitas iudicia tua. Summa æquitas eſt, vt qui per ſuperbiam delinquunt, humilitate purgentur. *Ambr.* Qui timent. Timentes vident iuſtum & lætantur. Alijs inuiſus eſt iuſtus, & grauis ad videndum. Virtus eſt in oculis. Icterus viſus prodeſt ictericis. Prius videns lupus, vocem aufert: Baſiliſcus ſi prior videt, occidit: ſi prius videtur, occiditur. Quæ ergo virtus in oculis iuſti, qui cum fide videtur: qui cum imago Dei ab omnibus honoratur? Eſt ergo inſitum bonis, vt virtutes ſuas in alijs ament. Perfectioribus ergo, iuſti aſpectus, lætitia eſt, plerisq; verò correctionis admonitio. Sed quomodo: Non in veſtimento, non *Gal.5.c*

¶Principium.

a י Ioth.

¶Operatio tua me moueat, quæ in homine eſt egregia. ¶Animam ad imaginem &c.

b **M**Anus tuæ fecerunt a

a ¶Alias, finxerunt. ¶Corpus. ¶Ambr. in Adam fecit omnes, vel in ſingulorum generatione omnes facit. b ¶Tu. ¶Ab alio non quæro.

c me, et plaſmauerunt me: da mihi b

a ¶Aug. Etſi omnibus intellectus per naturam, tamen peccando deformatur. quotidie renouatur.

intellectum, vt diſcam mandata c

a ¶Da intellectum, quia ſi dederis omnes. ¶Aug. In præſenti timor vbi tentatio, lætari autem in futuro & videre. b ¶Intus non extra tantum.

d tua. Qui timent te, videbunt me e d

a ¶Ideo. b ¶In ea quæ promiſiſti, vt ſim filius promiſſionis.

& † lætabuntur: quia in verba tua

NICOL. DE LYRA.

MAnus tuæ. *Hic conſequenter ponitur ſtimulatio charitatis ex beneficijs receptis à parte corporis. Circa quod ſciendum, ꝙ materia eſt propter formam, & corpus propter animam, & ideo competit ei formatio ſecundum proportionem ad animã. Anima autem humana ad imaginem Dei creata eſt, capax ipſius per cognitionem, & amorem: & ideo corpus eius à Deo formatum eſt in ſtatura recta, vt ex figura corporis diſponatur: & quodam modo doceatur contemplari & amare cœleſtia. vnde dicit poeta: Os homini ſublime dedit, cœlumq́; videre Iuſſit, & erectos ad ſydera tollere vultus: Et ſimiliter cum quæreretur ab Empedocle, cur viueret? Reſpondit, vt aſtra aſpiciam: cœlum ſubtrahe, nullus ero: Hoc igitur beneficium recognoſcitur, cum dicitur,*

a Manus tuæ fec.me & plaſ.me. *in ſtatura recta ad videndum cœlũ.*

b Da mihi intellectum. *hoc eſt eleuationem intellectus, ad te cognoſcendum & amandum.*

c Vt diſcam mandata tua. *vt ſic poſſim ea opere adimplere, ſtimulatus tua charitate.*

d Qui timent te. *timore filiali, annexo charitati.*

e Vide. me & læ.qu. in ver. *quia charitas Dei gaudere facit de bono proximi, ſecundum quod dicitur ad Cor. de charitate: Non gaudet ſuper iniquitate, congaudet autem veritati. Et quia homines boni aliquando ex fragilitate humana committunt aliqua, propter quæ à Deo puniuntur in præſenti, ne poſtea grauius puniantur, ſicut patet 3.Reg.13. de viro Dei qui ſeductus à falſo propheta in Bethel rediit, propter quod à leone occiſus fuit: tamen leo cadauer eius non tetigit, ſed magis preſeruauit, ad oſtendendum peccatum eius illa pœna deletum, & in alijs eius actibus vitæ ſuæ meritum, ideo ſubditur,* *1.Cor.13.b* *3.Reg.13.a*

a Cognoui

VNiVERSIDAD DE SALAMANCA GREDOS.USAL.ES

non in vultu tantum, ſed intus videat
E Non enim illum videt, niſi eius viderit
† ſperaui mentem, niſi eius intenderit ſermonem: tunc ergo lętabitur, cum iſta cognouerit.
† iuſta
Vbi ſupra. a *Superſperaui. Aug.* Quia Deus poteſt facere ſuprà quàm intelligitur, parum eſt ea ſperare, quæ nō intelligimus vel petimus: ſed debemus ſuperſperare, vel de angelis intellige qui lętantur de hominibus ſi ſperant in verbis Dei.
b *Cognoui. Ambro.* Fides timentis, eſt agnitio ſapientis: qui enim timet, rationem non quærit. Vbi fides non ſtatim cognitio: vbi cognitio, fides præcedit. Ita ergo perfectè cognouit ille vt humiliaretur in veritate, quod eſt ad ſalutem humiliari. Sciebat enim proſpera vel aduerſa ad tentandum data.
† delectatio c *Fiat miſericordia. Aug.* Veritas humiliauit in mortem: miſericordia inſtaurat ad vitam, promittente hoc Deo.
d *Vt conſoletur. Ambr.* In labore, profectus non finem, verbum cōſolationis petit, vt bene ferat. *Caſ.* Vt conſoletur, non petit auferri ærumnas quæ ſunt ad purgationem, ſed conſolari.
† pceptis e *Veniant. Aug.* exprimit, quod per miſericordiam detur vita æterna, quæ ſola eſt vita ſine additamento.
† ad me q timeat, f *Conuertantur. Caſſi.* Superbi confundātur, inſipientes conuertantur.
† cognoſcunt g *Fiat cor meum immaculatum. Caſſi.* Poſt omnia non audet dicere ꝙ ſit, ſed petit fieri immaculatus.
h *Vt non confundar.* Confundantur ſuperbi ad correctionem, ego autem non ad pœnam.

a ¶Ex dato intellectu. b ¶Ideo da intellectum quia: vel, ideo opus eſt intellectu.
a b † ſuperſperaui. Cognoui domi- A
a ¶Iuſta eſt animaduerſio Adæ. b ¶Quia per labores præmia. c ¶In omnibus quæ ſiunt. d Ideo.
ne, quia † æquitas iudicia tua: et in b
a ¶Iuſto iudicio. b ¶Ambr. Erectus non videt vera iudicia. ¶Vt bene feram proſpera vel aduerſa in mortem. c ¶Sed nunc.
c veritate tua humiliaſti me. Fiat c
a ¶Regeneratio, fides, ſpes, charitas ſolatia ſunt in hac miſeria, non gaudia beatorum.
d miſericordia tua, vt conſoletur d
¶Secundum quod promiſiſti ſeruo.
me, ſecundum † eloquium tuum e
a ¶Sed poſt hoc, & per hæc. ¶In futuro.
e ſeruo tuo. Veniant mihi miſera- f
a ¶Vere. b ¶Quo merito?
tiones tuæ, & viuam: quia lex tua g
a ¶Cogitatio amantis, vt per dilectionem operetur, ne frigeſcat iniquitate ſuperborum. b ¶Sed.
¶Ideſt pudeat eos.
† meditatio mea eſt. Confundan- h
¶Alias, quoniam. ¶Sine iudicio.
tur ſuperbi, quia iniuſtè † iniquita- i
a ¶Ecce quod dicit: meditatio mea eſt.
tem fecerunt in me: ego autē exer k
a ¶Vt benefaciam etiam inimicis. ¶Remedium contra bacchantes. b ¶Aug. Hoc propriè caput noſtrum, i. Chriſtus dicit.
f cebor in † mandatis tuis. Con- l
uertantur † mihi timentes te, & m n
a ¶Caſ. Quos iam lectio imbuit, etſi nondum operatio. b ¶Aug. De Chriſto per prophetas prædicta & in eo monſtrata per miracula.
g qui † nouerūt teſtimonia tua: Fiat o
a ¶Quod vt impetrem fiat. b ¶Aug. Donata regeneratione, adiuta confeſſione, fuſa oratione hoc fit. ¶Non in viribus meis.
cor meū immaculatum in iuſtifi-
h cationibus tuis vt non confundar. p

NIC. DE LYRA. G

a Co.do.quia æqui. iudicia tua. *quibus punis, licet aliquando ſint occulta.*
b Et in ve.tua hu.me. *corripiendo iuſtè.*
c Fiat miſericordia tua. *in offenſarum meārum deletionem.*
d Vt conſoletur me. *de ſpe vitæ æternæ.*
e Se.elo.tuum ſer. tuo. *i. ipſi Abrahæ, cui promiſiſti vitam æternam & eius ſemini, vt dictum eſt ſupra 7. octonario huius pſal.*
f Veniant mihi miſe.tuæ. *vita gratiæ in pręſenti, & gloriæ in futuro.*
g Quia lex tua meditatio mea eſt. *Quę quidem meditatio eſt diſpoſitio ad gratiam habendam, & habitam augmentandam. Et quia ex profectu bonorum cauſatur confuſio dæmonum, ſequitur,*
h Confundantur ſuperbi. *ideſt ſpiritus maligni, qui de cælo propter ſuam ſuperbiam ſunt deiecti.*
i Quia iniu. *licet enim iuſtè à Deo permittantur nos tentare: tamen poteſtate ſibi cōceſſa vtuntur iniqua voluntate.*
K Ego autem exercebor. *quia quantò homo ſentit ſe à dæmonibus plus tentari, tantò magis debet in bonis operibus exerceri: & quia in pugna contra dęmones indiget homo ſuffragijs bonorum ideo, ſubditur,*
l Conuer.mi. *ideſt ad auxilium meum.*
m Timentes te. *timore filiali.*
n Et qui no.te.tua. *intelligendo & operando. Et quia per bonum exercitium purificatur cor humanum, ideo ſubditur,*
o Fiat cor meum immaculatum in iuſtificationi.tuis. *ideſt in exercitio mandatorum tuorum iuſtificantium.*
p Vt non confundar. *in præſenti per lapſum culpę, & in futuro per lapſum in foueam gehennę.* H

GLOS. ORDIN.

Ambr. Caph. Latina interpetatione ſignifiat incuruati ſunt.
Vbi ſupra. a כ *Caph. Caſ.* In 11. litera peregrinus huius mundi aduentū
F dn̄i nimis deſiderat, dicens: Quanta tulerat à ſuperbis, petēs vt in mandatis Dei perſeueret. *Caſſ.* Caph. Incuruatus, quia feſſus longa militia cupit diſſolui, & reuerti ad principium, cuius antè meminit, ſed tamen non recuſat laborem: veniant miſerationes & viuam, quia defecit in ſalutari.

GLO. ORDIN.

†Deſiderauit ſalutare tuam D*efecit in ſa. Aug.* Defectus ſimpliciter ſolet accipi in malo, ſicut profectus in bono, niſi
Ibidem. Conc. 20. addatur, inquit, vt cū dr̄: proficiūt in peius, & hoc in ſalutari, non à ſalutari. Talis defectus indicat nimiū
† ſperaui deſiderium boni nondū adepti, vt Symeon & antiqui iuſti Chriſtum deſi-
† verbum derauerūt: vnde ſunt illæ ſeptem ſacramentales antiphonæ ante Natale. ſ. O Adonai, O Radix &c. Quę oēs ſecūdi toni ſunt, qa ille inuocatur qui eſt Deus & homo. Et ſunt ſeptem, quia in eo ſeptiformis gratię plenitudo eſt, & nunc omnes iuſti ſecundò venturum deſiderant.
c *In ſalutare.* Hebraicè Ieſum. Et ne dubites, addit: in verbum ideſt filium, vel in verbum, ideſt promiſſum.
d *Superſperaui.* hæc ſpes facit per patientiam expectare quod non videtur. Super, quia plus futurum eſt quàm dici poteſt. Anima & oculi, qui interius loqui poſſunt cum Deo. Item non ex infirmitate, ſed fortudine deſiderij.
e *Deſe.ocul. Aug.* Duo ſunt oculi, myſticus acutior, moralis dulcior: non eſt otioſus qui verbo Dei tantū ſtudet, nec plus eſt qui extra operat̄, quā qui ſtudiū cognoſcendæ diuinitatis exercet: ipſa etiam ſapiētia maximū opus eſt, & antefertur Maria quæ audiebat Marthę quæ operabatur.
f *In elo.* i. promiſſum. *Dicentes.* vox eorū eſt gemitus & oratio. Dum aūt ardent ſpiritualia deſideria, frigeſcūt carnalia. vnde ſubdit: Quia factus ſum ſicut vter in pruina. Vter, eſt caro huius mortis: pruina, cęleſte beneficiū, quo quaſi gelu concupiſcentia carnis torpet & contrahitur. *Amb.* & ſic iuſtificationes à memoria non labuntur, dum aliunde non cogitatur. quia torpet cupiditas, feruet charitas. Quia ſcit tentationes non finiēdas ante finem ſeculi: de ipſo quærit qn̄ fiet vltio de perſequentibus. i. diabolo cū miniſtris? Sed cur de eo quærit cum dicatur: Non eſt veſtrum ſcire tempora? prophetat autem hic illam interrogationem apoſtolorum futuram in qua hæc prophetia impleta eſt. Vel, ideo deſidero hoc. Quia facta comparatione futuri: Sicut vter, nulli liquori idoneus, & tamen iuſtificationes vel inter malos commiſſa retinens. Vel per pruinam intelliguntur mali, qui non feruent charitate, ſed algent infidelitate. Et eſt: Ideo conſolare. Quia factus ſum ſicut vter in pruina.

¶Incuruatus.
כ Caph.
a ¶A ſe. ¶Ab animalitatis ſuæ appetitu tendens. ¶Ideſt laſſata eſt diutina expectatione. ¶Ecce curuatio humilitatis.
a b c D† Efecit in ſalutare a
a ¶Practicus oſtenditur. ¶Et fit ſpiritus vnus cū Deo, quoniam qui adhæret Deo vnus ſpiritus eſt cum eo. b ¶Filium. ¶Promiſſum.
tuum anima mea, & in verbum b
a ¶A contuitu temporalium tendentes. ¶Amb. Iam theoricus demonſtratur.
d e tuum † ſuſperſperaui. Defecerunt e
a ¶Aug. Quibus prophetæ dicuntur videntes.
f † oculi mei in eloquium tuum,

NICOL. DE LYRA.

D*Efecit. Poſtquam actum eſt de beatitudine, prout conſiſtit in perfectione vitæ actiuæ, hic conſequenter agitur de ea, prout eſt in actibus vitæ contemplatiuæ. Circa quod ſciendum, quod*
Vita cōtemplatiua *vita cōtemplatiua delectabilior & ſublimior eſt actiua: quia contemplatio magis propriè verſatur circa Deum, actio verò circa proximum. propter quod dicit ſaluator, Martha Martha ſol. &c. Maria*
Luc. 10. g *autem &c. & ideo primò agitur de eius ſuauitate, ſecundò de eius ſublimitate, ibi: Mirabilia te. Prima in duas, quia primò oſtenditur eius ſuauitas ex parte obiecti contemplati. ſecundò ex modo contemplandi, ibi. Quomodo dilexiſti legem tuam. Prima adhuc in duas, quia primò oſtenditur dicta ſuauitas. ſecundò ſuauitatis ſtabilitas, ibi: In æternum domine. Prima adhuc in duas, quia primò ponitur dictæ ſuauitatis delectamentum. ſecundò ſubditur eius impedimentum, ibi: Narrauerunt mihi iniqui. Circa primum ſciendum, quòd quantò anima in contemplatione magis eleuatur, tantò magis ab occupatione exteriorum ſenſuum retrahitur, & quando contemplatio multum intenditur, ſenſus exterior ab actu ſuo ceſſat & impeditur, vt in raptu: & ſic anima quodammodo deficit inquantum ceſſat ab actu exteriori abſorpta in contemplatione ſummi boni & delectatione ſequenti. & hoc eſt quod dicitur,*
a Defecit in ſa. *quia talis defectio eſt valde ſalutaris.*
c Et in &c. *quo promiſiſti Abrahæ vitam beatam & eius ſemini. quantò enim aliquis plus in contemplatione eleuatur, tantò magis de veritate huius promiſſionis certificatur.*
e Defecerunt oculi mei. *quia quantò oculi interiores animæ plus eleuantur in Deum, tantò magis percipiunt diuinam bonitatem & veritatem: quæ in ſacra ſcriptura diuinis eloquijs exprimuntur tranſcendere omne*

a *Pruina.* peccata ſeculi, quę vter non ſentit. In pruina. *Amb.*
A Hæc carnis ardorem pellēdo refrigerat, non adurit: fœcundat ſata, non internecat. Ideoq; fortè in transformatione cū diis gloriam reſurrectionis demonſtraret in monte, veſtimēta eius facta ſunt alba ſicut nix: quia non ipſe ſolus erit alienus a contagione peccati: ſed & quicūq; reſuſcitat̄, congelatis coniugij cupiditatibus reſurget frigidus. Vnde in reſurrectione, neq; nubent neq; nubētur, &c. Boni ergo ſunt vtres frigidi, in gelicidio conſtricti, pruinis non libidinis calore ſoluti.
b *De perſequen. Aug.* Q. vt ab his liberetur, vult ſuos dies claudi. Vel, fac ſeruis pro miſericordia, quando neceſſe eſt facias impijs pro iuſtitia.
c *Paulomi. Aug.* Nō modò narrauerūt, ſed & perſecuti vt deprauent veritatē: ſed adiuua quaſi cōtra beluā, quia paulominus conſum. Adeò nimia fuit perſecutio contra carnalem infirmitatē.

NIC. DE LY.

omne bonum creatum in infinitum, & per conſequens accenditur eius deſiderium ad videndum Deum immediatè, & eo fruendum. ideo ſubditur,
a Dicen.quo.con.me. *in perfecta beatitudine. Et quia ex tali eleuatione ad diuina redditur homo quaſi inſenſibilis circa exteriora agibilia, ſubditur,*
b Quia factus ſum ſicut vter. *Vter .n. in pruina derelictus, videtur non applicabilis humanis vſibus: & ideo homines excellenter contemplatiui, reputantur in agibilibus & politicis quaſi ſtolidi. vnde & principes exercitus qui erant cum Iehu dixerunt de propheta qui venerat ad eum inungendum: Quid venit inſanus iſte ad te. Et in figura huius facies Moyſi apparuit cornuta ex conſortio ſermonis domini, quia excellenter contemplatiui ab homini-*
B *bus mundanis reputantur fatui: & tamen ſecundum veritatem ſunt ſapientiſſimi: quia ſapientia propriè conſiſtit in contemplatione primæ cauſæ, non ſolum ſecundum ſanctos, ſed et ſecundum philoſophos, vt habetur 1. Metaph. Et quia excellenter contēplatiuis vita præſens vertitur in tædium, ideo ſubditur,* C
Ariſtot. 1. Metaph.
c Quot ſunt di. *i. quādiu retardabor à beatitudine cęleſti. Hoc modo dicebat Paulus apoſtolus. Deſiderium habens diſſolui, & eſſe cū Chriſto.*
d Qn̄. fa.de perſe. *Extremum enim iudiciū in quo perſecutores humani generis. ſ. dæmones detrudentur in infernū. à ſanctis & maximè contemplatiuis deſideratur, quia tunc vita contemplatiua nunc inchoata conſummabitur. vnde dicit Aug. ſuper Io. exponens illud verbum domini: Sic eum volo manere, donec veniam. i. inchoata cōtemplatio maneat donec veniam perficiendo eam venero. ſ. ad iudicium.*
Aug. ſuper Iohannem.
e Nar. *Hic tangitur dictæ ſuauitatis quæ eſt in contemplatione impedimētum, quod contingit per falſas ſuggeſtiones hæreticorum & infidelium, ideo dicitur, Narra. mihi iniqui. fabula. quia hæreſes & ſectæ continent multa fabuloſa & conficta.*
f Sed non vt lex tua. *quæ nullam falſitatem continere poteſt, cum ſit à prima veritate deriuata, ideo ſubditur,*
g Om.man.tua ve. *ſ. infallibilis.*
h Iniqui pſe. *infideles enim & hæretici illos perſequuntur quærentes occidere quos nō pn̄t verbis auertere à veritate, ideo ſubditur,*
i Adiuua me. *contra eorum deceptiones & perſecutiones.*
† falsò
K Paulomi.con. *Aliquando eis fuit talis perſecutio & tāta, ꝙ ab aliquibus timebantur ſancti contēplatiui deficere. Sicut qn̄ Helias fugit à facie Iezabelis, prophetas domini interficientis, & quando Manaſſes impleuit Ieruſalem ſanguine prophetarum vſq; ad os, & tempore Arrij hæretici, in quo catholici fuerunt in maxima perſecutione, ita ꝙ omnes videbantur defecere. quia tn̄ in omnibus perſecutionibus aliqui fideles reſeruati ſunt cōſtantes, ideo ſubdit*
3. Reg. 19. a *4. Reg. 21. c*
† reliqui
l Ego autem non de. *Et quia hoc nō proceſſit ex virtute humana, ſed magis ex bonitate diuina, ideo ſubditur,*
m Se.mi. *confirmando me in perſecutione.* D
n Et coſt.te.oris tui. *i. pręcepta decalogi, & verba ſancti euangelij, quę proceſſerunt ex ore Dei, ſicut dictum eſt ſupra octonario 9.*

a ¶Quaſi, moras patior, quod fit vt res dilata dulcior veniat.
dicentes: Quando cōſolaberis me: a
a ¶Ambr. Vter eſt qui caſtigat corpus, qui vt pellis mortui non ſentit frigus peccati, qui non frangitur neceſſitatibus, qui mollis eſt imperijs animæ. b ¶Alias niue.
a Quia factus ſum ſicut vter in † prui- b
¶Quibus plenus vter.
na: iuſtificationes tuas nō ſum obli
a ¶Ita deſidero videre ſalutare. ¶Sed. ¶In hoc ſeculo. b ¶Non ſunt autem moræ in hac vita. c ¶Aug. Hoc addit, ne qui eccleſiam aliquo tempore ante iudicium non futuram puret. non enim finietur ante iudicium.
tus. Quot ſunt dies ſerui tui, quan c
a ¶Vel, hic conteret Deus Sathan ſub pedibus noſtris.
b do facies de perſequentibus me iu d
a ¶Nam ad hoc vt perſequantur. ¶Vt & fidem impediāt.
dicium? † Narrauerunt mihi ini- e
a ¶Quæ in verbo delectant. vnde alij ponunt delectationes, quod eſt in ſecularibus literis, & in Iudæis & in hæreticis.
qui fabulationes, ſed nō vt lex tua. f
a ¶Quia. b ¶Me in eis veritas, non verba delectat. ¶Sunt mihi. c ¶Non vt in illis vanitas.
Omnia † mandata tua veritas: † ini g h
a ¶Et per hoc iniuſtè, quia in me non niſi veritatem perſequuntur. b ¶Vt deprauent veritatem. c ¶Ergo. ¶Vt pro veritate certem. hoc cum facit eccleſia patitur quod addit.
qui perſecuti ſunt me, adiuua me. i
a ¶Facta multa ſtrage martyrum.
c † Paulominus conſummauerunt k
a ¶Sed quia non fruſtra dicitur adiuua me, ſubdit.
me in terra: ego autem non † dereli l
a ¶Vt poſſit perſeuerare vſque in finem ſubdit. b ¶Non meritum meum.
qui mandata tua. Secūdum miſe- m
a ¶Ne amando vitam temporalem, negem, & ſic perdam vitam ſpiritualem. b ¶Sic.
ricordiam tuam uiuifica me, et cu n
a ¶Martyria.
ſtodiam teſtimonia oris tui.

GLO. ORDIN.

a ל *Lamed. Ambr.* Lamed. Cor vel ſeruo, quia hæc præcepta prudenter ſunt intelligenda, vel ſolicitè ſeruanda. Cœleſtia ſunt eloquia Dei, nihil in eis adulterina opinione miſcendū. Leuetur ergo cor ad ea decet .n. in te manere qđ in cęlo perſeuerat, & illud ſemp meditari. vnde: Niſi quod lex tua meditatio mea eſt. Et, In æternum non obliuiſcar iuſtificationes tuas. *Caſ.* In 12. litera virtutem Dei, & facta deſcribit, dicens tempora illa finiri, ſed non mandata eius, ſecundum illud: Cęlum & terra tranſibūt: verba autem mea non tranſibunt.

GLO. ORDIN.

I*N æter.do. Ambr.* Solēnis ordo cęleſtium ſtatutorū. Labitur annus per dies & menſes, cōuerſio ſolis & lunę & omniū manet immutabilis: hoc in mēte tua meditare. Quia ſathanas de cęlo cecidit in terram, ideo ibi verbum permanet in ſeculum, hic fiunt mala. Sed quia & ibi locus eſt vitijs qđ in cadētibus patet, & ipſum cęlum mutatur & præterit: vt non de elemento dictum, ſed de virtutibus cęli. Cęli ergo ſunt angeli, in quibus nil lubricū: ſancti qui ſi corpore in terra, mente tn̄ in cęlo. Magis aūt in angelis, quia in hominibus variabilis eſt affectus. *Aug.* Feſſus expectator, eſt ardēs ad ſeruiendum ei cui angeli ſeruiūt & omnes boni, & omnis creatura adiuua, viuifica, & cuſtodiam teſtimonia: quia. In æternum. ideſt ſine intermiſſione cœleſtes & inferiores rationales creaturæ cuſtodiunt ea. Vel, in cęlo, ideſt eccleſia ꝙ non in terra, quæ paradiſus dicta eſt. In æternum ſedes tua in ſeculum ſeculi. *Caſſi.* Sed quia non permiſit Deus eum conſummari in terra, admiratus potentiam Dei exclamat.
Pſal. 44. b
b *In cęlo.* i. quocunq; iuſto permanet verbum. Vel, in cęleſtibus ſpiritibus.
c *In generatione & gene.* in duobus populis, legis & euangelij, veritas. i. Chriſtus permanet, ideo quia.
d *Funda.te.* ideſt ſanctos in fide in qua permanent. *Caſſi.* Ad literam enim terra mouenda eſt. *Aug.* Vel, Qui dixerat perſecuti ſunt, & conſummauerūt me in terra, quaſi tæderet eum huius mutabilitatis & tentationum, inflammatus deſiderio cœleſtis Ieruſalem in ea ſuſpiciens dicit: In æternum, in cœlo, in angelis cuſtodientibus æternā militiam. Poſt cęlum, ſubdit de terra: In generatione & generationem. Inuenit in ea generationes, quæ non ſunt in cęlo. In generatione & generationem: quia repetitione, vel omnes ſucceſſiones notat, à quibus nunquam deeſt veritas Dei in ſanctis, vel populum legis & euāgelij. Cautam ſubdit, quia: Fundaſti in Chriſto fundamento morantes in terra, & hi permanent in æternum, quod non filij ancillæ.
Vbi ſupra. Conc. 1.

¶Cor ſeruitutis.
ל Lamed.
a ¶Vnde: Sedes tua Deus in ſe. &c.
a b c I N æternum domi- a
¶Filius.
ne, verbum tuū permanet in cęlo. In ge- b
a ¶Angelis. ¶Iuſtis. ¶Eccleſia.
a ¶Prius in fidelibus veteris teſtamenti. b ¶In fidelibus noui teſtamenti.
neratione & generationem veritas
a ¶Deus. b ¶Sed non à ſe. ¶Quia. c ¶Eccleſiam. ¶Aug. Animam, vel corpus ne diffluat. d ¶Veritas in ea, vel conuerſo ipſa in veritate.
d tua: fundaſti terram & permanet. e

NICOL. DE LYRA.

a I*N æter. Hic conſequenter deſcribitur contemplationis ſtabilitas. & primò ponitur huiuſmodi ſtabilimentum, ſecundò tangitur impedimentum, ibi: Niſi, quòd lex tua. Circa primum dicitur: In æter. Iſtud verbum. quo Deus alloquitur ciues cęleſtes, ſunt diuinæ illuminationes ſeu reuelationes angelis factæ, quarum aliquæ permanebunt tātum vſq; ad diem iudicij. ſ. illæ quæ ſunt de ſalutis hominum procuratione ſeu promotione quæ tunc terminabitur: ſeu illuminatio, quantum ad notitiā diuinę eſſentię & perſonarum durabit in æternū. Et quia reuelationes pertinentes ad procurationē noſtrę ſalutis per angelos reuelantur hominibus ſanctis ſcđm diſpoſitionē diuinę ſapiētię, ideo ſubditur,*
b In gen. *per angelos hominibus reuelata in omnibus generationibus ſibi ſuccedentibus, ſicut Enoch & Noe in generatione ante diluuiū. Abrahæ & alijs patriarchis & prophetis in generationibus vſq; ad Chriſtū, & à tempore Chriſti vſq; ad iudicium.*
c Fun.ter.&c. *q. d. cum terra ſit facta propter habitationem hominum, multò fortius permanebunt tuæ illuſtrationes neceſſariæ ad ſalutem eorum. Vlterius oſtendit hoc idem alio exemplo.*

VNiVERSIDAD DE SALAMANCA
GREDOS.USAL.ES

a *Ordi. tua perſe. Caſ.* Dies, ſingulariter, ille vnus æternus qui
E noctem non habet, nec inde dubitandum: quia omnia tem
Vbi ſupra. poralia & æterna pro ſuo nutu diſponit. Ordinatione tua
per ſe. dies... *Aug.* quia iſta omnia ſunt dies, & iſte eſt dies quē
fecit dominus. Bene dico: Ordinatione tua.

b *Quoniam om. ſer.* Omnia, ſ. de quibus loquitur. i. quæ pertinēt ad hunc diē. impij. n. non ſeruiunt. Vnde aūt liberetur terra, vt fundata pmaneat, ſubdit,

† Secundū ordinationē tuā ſteterunt vſque ad hāc diem. † vniuerſa

c *Niſi quod lex tua.* Lex fidei, q̄ per dilectionem operatur, qua impetratur gratia fortes faciens, ne pereant in humilitate mortali.

d *Quia in ip. vi. me.* Ecce vnde fit, ne periret in humilitate Deo. ſ. viuificante. In cęlo, & in generatione permaneat verbum: quia omnia ſeruiunt tibi, etſi diuerſo modo. Niſi ꝙ lex. *Aug.* Talis tu & lex tua tam valida, cuius meditatio à tantis liberat.

† forſitan

e *Tuus ſum ego. Aug.* Quia viuificaſti. Tuus, nō vitiorum, non duorū dn̄orū.

f *Iuſt. ſi. Aug.* Dicit q̄ futura ſignabant, vt agnus paſchalis, & cætera q̄ ſunt primordia fidei, ſine quibus nemo perfectè nouit gratiam. Nemo putet ſignificantias veteris teſtamenti negligēdas, quas iſte tam ſtudioſè exquirit. *Auguſ.* Vel, intellexi teſtimonia. Nam.

† pceptorū tuorū,

g *Om. con.* ſ. ꝙ nemo in ſe, ſed in Deo glorieť, & ita hoc vidi ꝙ mandatū tuū eſt mihi latū: quia etiā inimicos diligo. Vel, omnis conſummationis, quia intellexi cōplenda præcepta Dei nō obtentu terrenorū, ſed æternorū. Omnis conſum. *Aug.* Intrauerat. n. iſte in ſanctuariū Dei, viderat nouiſſima Dei, viderat alta Dei q̄ non pn̄t explicari, ſed breui ſententia, dicenda concludit, vidi finem omnis conſummationis. Cōſummatio, eſt omniū virtutum perfectio: pro ſummo bono omnia facere,
F vſq; ad mortem pro veritate certare: cuius finis eſt in regno Chriſti excellere. ſ. ipſe Chriſtus, quē mente vidit venturū. Latū mandatū charitas, ſine qua non valeret inter quæcunq; tormenta martyrij confiteri: in qua mille anguſtiæ, ſed anguſtia viæ facit ire, in qua tota lex pendet & prophetæ. *Caſ.* Vel omnibus ſecularibus terminū videt impoſitū: ſed mandata Dei non habent finem, quia latiſſima, & ideo illis ſpretis hæc petantur. Nimis, dicit pro charitate, q̄ totam legem & prophetarū dicta concludit Vel, mandatum quod eſt nimis latum. i. dilectionem Dei & proximi cognoui finem omnis cōſummationis. *Amb.* Omnis con. Cōſummata malitia ſeculi, venit agnus qui per crucem finiret. conſummata iuſtitia finis eſt Chriſtus qui remunerat.

Matt. 22. d

† valde

a ¶ Et. ¶ Perma. ve. tu. ſed hoc non à ſe habet, ſed à te, quia. ¶ Nec maiores etiam, qui dies ſecundum ſcientiam à ſe habent quia. b ¶ Quicquid vrgeat.

† Ordinatione tua perſeuerat

a ¶ Caſ. lis ſcilicet, cui Chriſtus nunquam occidit. Noſter enim dies nocte clauditur. ¶ Secundum ſcientiam. ¶ Hoc in futuro. b ¶ Et meritò dies tuæ ordinationi ſubeſt. c ¶ Hoc in futuro, cū omnia ſubiecta ei. modo multi ſerui peccati.

dies: quoniam † omnia ſeruiunt ti

a ¶ Et meritò quia. b ¶ Aug. Qui non ante exercetur in bello ignarus eſt. c ¶ Sciendi & faciendi. ¶ Vt fuit Iob.

bi. Niſi quòd lex tua † meditatio

a ¶ Quando paulominus conſum. & tunc, ideſt ideo quia non meditarer.

mea eſt, tunc † fortè perijſſem in

a ¶ Perfectione afflictione. b ¶ Niſi meditarer in lege, perijſſem. ¶ Sed quia per legem viuo, non poteſt à memoria elabi. ¶ Per totam vitam, vel ſi ſemper viuerem. ¶ Sicut Iſraelitæ in vera terra promiſſionis, erimus memores vnde liberaſti, & agemus gratias.

humilitate mea. In æternum non

a ¶ Legem, quæ à peccato purgat.

obliuiſcar † iuſtificationes tuas,

a ¶ Nihil extra perennem. b ¶ Quem Adam perdidit. c ¶ Aug. Meus eſſe volui & perij, modo tuus & ſalua.

quia in ipſis viuificaſti me. Tuus

a ¶ Debes, vel hoc modo tuus.

ſum ego, ſaluū me fac: quoniam

a ¶ Non meas voluntates quibus fui meus. ¶ Vt ſim tuus. b Alij alia quærunt.

iuſtificationes tuas exquiſiui.

a ¶ Saluum me fac, quia. a ¶ Quaſi in inſidijs expectantes donec tranſiret, vt tunc occiderent.

Me expectauerunt peccatores, vt

a ¶ Faciendo conſentire ad malum. b ¶ Sed inde non perij, quia. ¶ Martyria.

perderent me: teſtimonia tua † in

a ¶ Aug. Etſi confitentem vrgebant, non ceſſi: intuens finem ſine fine, ideſt æternam beatitudinem, & ideo mandatum eſt mihi latum, quaſi facile factum.

tellexi. Omnis conſummationis

a ¶ Anguſta via eſt. per gratiam nimis lata. vt etiam inimicos diligere faciat.

vidi finem, latum mandatum tuum † nimis.

NIC. DE LYRA.

a Ordinatione tua perſeuerat dies. *ſenſibilis.*

b Quo. om. ſer. ti. *obedientia ad nutum ſuo creatori. q. d. multò fortius perſeuerabit dies intelligibilis, ideſt reuelatio tua veritatis neceſſaria ad directionem noſtræ ſalutis.*

c Niſi ꝙ lex. *Hic conſequenter tangitur quoddam impedimentum, & eſt duplex. ſ. ab intrinſeco & ab extrinſeco. ſecundum ponitur ibi: Me expectauerunt. Circa primum ſciendum, ꝙ corpus corruptibile aggrauat animam, vt dicitur in Sap. propter qđ minus percipit diuinam illuſtrationem, & minus ſequitur eius directionem: & per hoc habet aliquando ruendi occaſionem. contra quod periculum maximè valet diuinæ legis frequens meditatio. vnde dicit Hier. ad Ruſticū monachū: Ama ſanctarum ſcripturarum ſtudia, & carnis vitia non amabis. & propter hoc dicit Pſal. Niſi qđ lex. i. niſi fuiſſē occupatus in tali meditatione.*

G

d Tunc for. pe. *per lapſum in culpā grauē.*

e In hu. mea. *i. impulſus corruptione meæ carnis, quæ ex ſua vilitate ratio eſt meæ humiliationis. ſecundum illud Mich. Humiliatio tua in medio tui: & quia tale conſeruatiuum debet diligenter cuſtodiri tanquam valde neceſſarium. ideo ſubditur,*

f In æter. *quæ continentur in lege tua.*

g Quia in ipſis vi. me. *per eorum meditationem præſeruando me à peccati morte, ideo concludit vlterius.*

h Tuus ſum. *eò ꝙ vitam meam ſeruaſti dicto modo.*

i Sal. me fac. *de futuro, ſicut & feciſti de præterito.*

K Quoniam iuſti. *in lege contentas. Exquiſiui, intellectu & affectu.*

l Me expe. pec. *Hic tangitur impedimentum ab extrinſeco, quod eſt inſidiatio dæmonum, bonos ſubuertere quærentium. propter quod dicitur: Me expectauerunt peccatores. ideſt ſpiritus maligni in peccato obſtinati.*

m Vt per. me. *per lapſum mortalis culpæ.*

n Teſti. tua inte. *i. intra me legi. intelligere. n. eſt intus legere, & ſic eorum inſidias euaſi: quia ſacræ ſcripturæ deuota meditatio eſt armatura contra tentationes dæmonum. Et quia ex tali meditatione intelligitur finis perfectionis humanæ, ſubditur,* H

o Omnis con. *i. humanæ perfectionis.*

p Vidi finem. *Et quis ſit iſte finis perfectionis humanæ oſtenditur, cum dicitur,*

q Latum man. tuum ni. *Iſtud eſt mandatum charitatis, quod eſt tantæ latitudinis, quòd ſe etiam extendit vſq; ad inimicos, vt dictum eſt ſupra. Quòd autem ſit finis perfectionis humanæ, patet 1. ad Tim. 1. a. Finis præcepti eſt charitas. & Deut. 10. c. cum dicitur. Quid petit dominus Deus tuus à te, niſi vt timeas, &c. Sequitur: Et vt diligas eum in toto corde tuo &c. propter quod ſaluator dicit: In his duobus mandatis tota lex pendet & prophetæ: & loquitur de duobus præceptis dilectionis ſcilicet Dei & proximi.*

GLO. ORD.

a *Ambr.* מ Mem, ſonat in Latino ex intimis, vel vt alij ignis ex intimis. Mem. *Caſſi.* In 13. litera loquitur qui meditatione prophetarum & euangelij profecit, dicens ſe ſuper ſeniores intellexiſſe, & ideo ſcripturas ſibi eſſe dulces ſuper mel. *Aug. Ca.* Mem, viſcera, ideſt multiplex dilectio, quia legem ex toto amat. vnde in ea nouum teſtamentum inuenit, & ſuperat omnes qui vetus teſtamentum tantum prædicant.

Ibidem. † Quàm

a ¶ Aug. Caſ. Mem, viſcera, vel ex ipſis, quia ex charitate quæ ex ipſis medullis.

מ Mem.

a ¶ Quaſi, intellexi teſtimonia, vidi finē quomodo admiratiue dicit. ¶ Vnde ſit latum oſtendit. ¶ Dilectio eſt latitudo mandati. b ¶ Non timui.

† Quomodo dilexi legem

a ¶ Quotidie ſine continuè. ¶ Etſi caro impediat. b ¶ Non modo dilexi.

tuam dn̄e: tota die meditatio mea eſt

a ¶ Et ideo. b ¶ Caſ. Iudæos, paganos hæreticos, qui vel non intelligunt vel non operantur.

Super inimicos meos prudētem me

GLO. ORDIN.

Quomodo di. *Aug.* Qui diligit quod iubet Deus, & ipſam iuſſionem quæ eſt lex diligit.

c *Domine.* ipſum teſtem inuocat, quē diligit, qui Deum diligit, legem eius diligit.

d *Tota. Aug.* Sēper eſt dies meditanti legē, qui nouū teſtamentū neſciunt, ſemper

NIC. DE LYRA.

Quomodo. *Hic conſequenter oſtenditur, ſuauitas ſeu bonitas vitæ contemplatiuæ ex parte modi contemplandi. & primò oſtenditur propoſitum. ſecundò excluditur oppoſitum, ibi: Iniquos odio habui. Prima in duas: quia primò oſtenditur propoſitum inquantum contemplatio perficit intellectum. ſecundò inquantum dirigit affectum, ibi: Ab omni via mala. Circa primum ſciendum, ꝙ modus contemplandi philoſophorum eſt per ſcientiam virtute intellectus agentis ex ſenſibus acquiſitam, cui poteſt falſitas admiſceri ex intellectus errore. Contemplatio verò fidelium eſt per ſacram ſcripturam virtute Spiritusſancti à ſuperius reuelatam: propter quod non poteſt ibi falſitas inueniri: propter quod talis modus contemplandi melior eſt & amabilior: & dicit Pſal. in populi fidelis perſona.*

Diuiſio. Contemplatio philoſophorum.

a Quomodo di. *i. valde dilexi.*

b Legem tuam do. *quæ in ſacra ſcriptura continetur, & maximè legē euangelicam, quæ dicitur lex amoris.*

c Tota dic. *quia oculus mentis dirigitur ad illud quod intēsè diligit. Et cauſa huius dilectionis quantum ad perfectionem intellectus ſubditur, cum dicitur,*

d Super inimi. meos. *i. ſuper infideles qui licet quantum ad naturā ſint amici, ſunt tamen quantum ad infidelitatem inimici.*

e Pru. me. fe. *i. cognoſcentem, quia non habent ſacram ſcripturam, ſed tantum humanitus repertam, quantum ad Gentiles, vel ſi habent non tamen intelligunt eā verè, ſed peruersè: cuiuſmodi ſunt Iudæi & hæretici.*

a Mandato

ſemper nox. Super ini. quia illi zelum Dei habent, ſed non
A ſecundum ſcientiam: quia ſuam iuſtitiam conſtituere volūt. Sed iſte iuſtitiam q̄rit per fidem Chriſti, quæ eſt ex Deo. Illi temporalia præmia, vt filij Agar ſerui, ex mandato quærunt: & ideo non eſt illis in æternum ſicut huic. finito ſeculo ſecūdum illos nullū poteſt eſſe legis mandatum. Secundum iſtum autem in tabulis cordis erit dilectio Dei & proximi in æternū. Et præmium mandati cuſtoditi, ipſe Deus qui mandauit.

a *Sup. om. do.* *Aug.* quia & ſup omnes docentes. i. ſcribas & Phariſæos. Sup omnes docentes. Hoc ſecundū caput. Vnus. n. loquens Chriſtus & eccleſia: pp illud ſacramentum, erunt duo in carne vna. Alius nō ſuper omnes docentes intellexit prophetas, ſed Chriſtus ſuper omnes homines quem pater docuit. Ideo ſuper omnes.

b *Quia teſti.* meditabatur, q̄ melius q̄ illi de ſe nouerat. Doctores, ſunt ſeniores de quibus dicit: Meditatio. *Aug.* Quicquid ſanctè agitur, meditari legē eſt. Talis peruenit in legē iuſtitiæ, quia quærit iuſtificari ex fide quæ per dilectionem operatur. vnde habet inimicos Iudæos, qui ex operibus gloriant̄.

c *Super ſe.* per hoc notat ætatem: quia puer inter ſenes ſedebat, ſuper illos intelligebat, vt in traditione ſeniorum de lauandis manibus. Hæc & mēbris quæ & ipſe docuit cōueniunt. Super ſe. *Caſ.* quia & ſuper ſeniores corpore, non mente. Melius intelligitur nouus populus qui Chriſtum accipit, quam ille ſenior. Iudaicus, cui pripuit benedictionē. Intellexi, & opere impleui.

d *Ab omni via ma.* ipſorum ſeniorum & doctorum [illegible] peruerſitate eorum ſubuerteretur.

e *A iud. al.* Sic prohibui, pedes à via eorum quia non [illegible] nani ab his q̄ conſtituiſti ad regulā viuendi. [illegible] quia tu, non Moyſes legē. i. euangelium poſuiſti mihi [illegible] xi mēte, impleui opere, & [illegible] alijs. & hoc eſt: Quā dulcia [illegible]. Super mel. Vbiq; in his [illegible] bus nō ſicut, ſed ſuper, [illegible] diuinis nō pn̄t comparari. Mel [illegible] teſtamentum. Fauus, nouū quod [illegible] cius. Vel, melli ſquod expreſſum [illegible] quatum eſt, aperta doctrina ſimilis [illegible] fauo: q̄ de obſtruſis ſacramentis quaſi cereis cellulis, ore mandentis i. diſſertis exprimit. *Aug.* A iudicijs. Sēper ei credidi, quia tu intus digito tuo legē ſcripſiſti: non vt ſicut ſeruus timerem ſed diligerē, vnde ſubdit: Quā dulcia.

† exquiſiui

f *Faucibus. Caſ.* Deglutit, ore loquitur, anima deglutit ac ruminat.

g *A man. Aug.* Non mandata ipſa dico me intellexiſſe, ſed à mandatis: quia faciendo venit ad altitudinem ſapientię, quia niſi per obedientiam mandatorum nō peruenitur ad ſapientiā occultorum. vnde: Concupiſti ſapientiā ſerua mandata, & dn̄s præbet illam tibi. Si aliter feceris, dicitur tibi in libro Ieſu filij Syrach: Altiora te ne q̄ſieris, & fortiora te ne ſcrutatus fueris. Sed quæ præcipit tibi dominus, illa ſola cogita ſemper. Semper: quia antequā percipiatur ſapientia, & poſt perceptam. Quātò magis verò inflammat eā dulcedo amplioris ſapiētiæ, creſcit amor iuſtitię, vnde neceſſariò odit iniq̄tatē.

Eccl. 1. d

Eccl. 3. c

a ¶ Quia illi in ſignis, ego in veritate quieſco. b ¶ Sic interpretor vt ſit æternum, & ad æternitatem mihi valeat. [illegible]

fecisti † mandato tuo, quia in æter-

a ¶ Quæ erant [illegible].

num † mihi eſt. Super omnes docen

a ¶ Ideo. b ¶ Quod non illorum [illegible] ſi à ſeniorib. & docent.

tes me intellexi, quia teſtimonia tua

a ¶ Spiritu non litera. ¶ Non in litera quieſco. b ¶ Quem docet Deus, [illegible] & ſenes ſuperat.

meditatio mea eſt. Super † ſenes in-

a ¶ Non hominum ſed Dei, quæ illi tranſgrediuntur. b ¶ Interius. ¶ Non exterius accepi.

tellexi, quia mandata tua † quæſiui.

a ¶ Et. b ¶ Criminali. c ¶ Quaſi pronos, & volentes ire. d ¶ Affectus.

Ab omni via mala prohibui pedes

a ¶ Quod aliter fieri non poterat.

meos, vt cuſtodiam verba tua. A

a ¶ Aug. ¶ Quia ſemper timui iudicia tua. ¶ Caſ. Semitas nouæ vel veteris legis. b ¶ Semper eis credidi.

iudicijs tuis non declinaui, quia tu

¶ Et.

† legem poſuiſti mihi. Quàm dulcia

a ¶ Cordis non carnis. b ¶ In quibus remiſſio & vita prædicatur. c ¶ Alias ſuper mel & fauum ori meo.

faucibus meis eloquia tua, ſuper

¶ Et.

mel ori meo. A mandatis tuis intellexi: propterea † odiui omnem viam iniquitatis.

NICOL. DE LYRA.

a Man. tuo. *i. per mandatum tuum à me verè intellectum ex tua il-*
B *luſtratione.*

b Quia in æter. mi. eſt. *i. mihi impreſſum inſeparabiliter.*

c Sup. o. do. *De ſacra ſcriptura edocetur homo dupliciter: Vno modo ab homine perito in intellectum ſacræ ſcripturæ: Et in tali notitia diſcipulus aliquando trāſcendit magiſtrum, quia habet clarius ingeniū, & diligentius exercitium, ſicut contingit in pluribus fidelibus. Et in perſona talium dicitur, Super omnes docentes me intellexi ſacræ ſcripturæ veritatem. Cuius cauſa ſubditur,*

d Quia teſti. tua me. me. eſt. *i. meditatio mea circa teſtimonia tua continuè verſatur quantum humana fragilitas patitur. Alio modo docetur à Deo, ſicut edocti fuerunt apoſtoli, de quibus dicit Hieron. in epiſtola ad Paulinum de omnibus ſacræ ſcripturæ libris. Quicquid enim alijs exercitatio & quotidiana in lege meditatio tribuere ſolet, hoc illis ſpiritusſanctus ſuggerebat, & erant iuxta quod ſcriptum eſt, docibiles Deo. Hoc etiā modo fuerunt edocti plures alij ſancti, ſicut de beato Franciſco legitur, & pluribus alijs. Et iſte modus ſciendi eſt excellentior præcedenti: propter quod in perſona talium ſubditur,*

e Sup. ſe. *per exercitium lōgi temporis ſacræ ſcripturæ notitiā habētes.*

f Intel. *cuius cauſa ſubditur: quia mādata tua quæſiui. i. intellectum verborum tuorum à te in feruenti & deuota oratione poſtulaui, & dediſti mihi. vt ſcribitur in Sap. Inuocaui, & venit in me ſpiritus ſapientiæ.*

Sap. 7. c

g Ab omni via. *Hic conſequenter ponitur bonitas contēplationis prout dirigit affectum. & primò in vitatione mali. ſecundò in proſecutione boni, ibi: Lucerna pedi. Quantum ad primum dicitur: Ab omni via mala. quæ ducit ad perditionem.* D

Diuiſio.

h Prohibui pedes meos. *directus per conſiderationem legis tuæ.*

i Vt cu. ver. tua. *ideſt mandata negatiua, quæ prohibent malum.*

K A iu. *in lege diuina contentis.*

l Non de. *ad iniuſtam ſententiam timore humano vel fauore.*

m Quia tu le. *quā teneor ſequi abſq; declinatione. Et quia ex tali exercitio expectatur optima retributio delectans animum, ideo ſubditur,*

n Quam dulcia fau. *Os & fauces ibi accipiuntur metaphoricè pro viribus ſuperioribus animæ, quibus dulcedo cœleſtium in præſenti aliquo modo ſentitur & prægustatur, & per conſequens peccatum quod eſt huius dulcedinis impeditiuum oditur, ideo ſubditur,*

o A mandatis tuis. *dulcedinem tuæ retributionis, ſecundum quod dicitur in Eſa. Oculus non vidit, Deus abſque te, & auris non audiuit, quæ præparaſti diligentibus te.*

Eſa. 64. b

p Propterea odiui om. viam ini. *quia impedit conſecutionem prædictæ dulcedinis & ſuauitatis.*

GLO. ORDIN.

a נ *Num. Caſ.* In 14. litera lumen verbi pedibus radiare gaudet, animam humilitate commendans, ex deſiderio retributiones petens, hic agit de humilitate, quia initium boni & perfectionem Chriſto tribuit, non ſibi. Quaſi, ſic & ſic mihi & alijs profeci, hoc non à me: ſed Lucerna. *Amb.* Nun, vnicus vel paſcua eorū: quia hoc de vnigenito Dei & æterni luminis charitate, qui eſt & paſcua fideliū. Ipſe. n. nos paſcit & reficit. Bona eſt hæc paſcua, quia carpis illic nouū florē, quia reſurrectionis dedit bonū odorē. Carpis illic lilium æternitatis, & roſam dominici corporis & ſanguinis. Docet aūt humilitatem in hac paſcua propheta. i. in hoc octonario, vbi agit de paſcua. Ipſe etiā Chriſtus, q eſt paſcua noſtra humilitatē in ſe docuit. ipſe. n. verus Dauid humilis & manu fortis, patri obediēs, oues patris ſui diuina p̄dicatione paſcebat: quibus ſ'm ſcripturas certis indicijs ſuum probabit aduentum.

¶ Aug. Vnicus vel paſcua, Chriſtus ſingularis adiutor, & paſcua animarum.

נ Num.

a ¶ Vt lunæ radius. b ¶ Quibus lucet in nocte huius ſeculi.

Lucerna pedibus meis

a ¶ Omnes ſanctæ ſcripturæ. ¶ Chriſtus qui eſt verbum in principio apud patrem. b ¶ Inextinguibile. c ¶ His opus eſt luce ad illuminandum.

verbum tuum, & lumen ſemitis

GLOS. ORDINAR.

Lucerna. *Aug. Caſ.* In nocte huius ſeculi, vbi tenebræ, foueæ, q̄ ſua prouidētia nō vitaret. Verbū, quia propheris ſeminat̄. Lumē, pprię, qđ ex ſe lucet, nō niſi Deus. Lucerna, creatura q̄ participat lumine, Ideoq; de Iohāne dr̄: Paraui lucernā Chriſto meo. Pedib⁹ mētis: ſemitis, operū vn̄ & prius dixit pedib⁹: deide, ſemitis, vt pri⁹ clarificati corde, pòſt rectis greſſib⁹ ambulem⁹: a [illegible]

Vbi ſupra. Con. 2. ſ.

NICO. DE LYRA.

Lucer. pe. *Hic conſequenter ponitur directio contēplationis in proſecutione boni: & primò ponitur huiuſmodi directio. ſecundò impedimenti remotio, ibi: Humiliatus ſum. Circa primum dicitur,*

a Lucerna pe. *ideſt progreſſui meo in operibus bonis.*

b Verbum tuum. *à me diligenter conſideratum.*

c Et lu. *Repetitio eſt eiuſdem ſententiæ ſub alijs verbis ad maiorem expreſſionē, vel hoc additur: quia verbū diuinū nō ſolū dirigit in adimplēdis præceptis diuinis, ſed etiā in conſilijs euangelicis. Quæ dicuntur ſemitæ, quaſi viæ ſtrictiores, & magis compendioſæ. Et quia talis proſecutio eſt valde bona, & per conſequens diligenter cuſtodienda, ideo ſubditur,*

a Iuraui

VNIVERSIDAD DE SALAMANCA
GREDOS.USAL.ES

a *Iuraui. Aug.* Tanquã bene ad lucernã ambulãs, & quaſi rectas ſemitas habens. Iuraui & ſtatui. Ideſt firmiter ſtatui.
b *Cuſtodire.* Inter quælibet pericula, quod fit per ſidem, dum ſub Deo iuſto iudice, nec bonum ſine fructu, nec malum impunitum creditur: ſed pro hac fide grauia ſuſtinet. Humiliatus ſum. Non dico humiliati me, vt humilitatẽ q̃ in præcepto eſt, intelligi ſit neceſſe: ſed humiliatus ſum vehementi perſecutione. Beatus qui gloriatur humilitate magis q̃ poteſtate, poteſtas.n. decipit, humilitas verò nõ deſtituit, ſed ne fides deficiat. Viuifica ſecundũ promiſſum. Vt cuſtodiã iudicia iuſtitiæ, aliter & anima moritur in tribulatione. Volũtaria, humiliatus viuificatur ſecundum promiſſum Dei, viuificatus ſpiritu, voluntarius eſt miniſter, nõ ex neceſſitate: talis docet iudicia q̃ ſunt inſcrutabilia vt nõ reddat pro malis mala: hæc doceri põt qui animam ſp intendit ad Deum, & legem non eſt oblitus: vnde iã lætus & ſecurus dicit: Poſuerũt peccatores. *Aug.* Chriſtus lumen eſt & lucerna. Sed lumen eſt Chriſtus, dũ ore noſtro recenſetur: lucet.n. in nobis, tanq̃ in vaſe fictili. Vnde Apoſtolus: Habemus theſaurũ iſtum in vaſis fictilibus. In ſe vero lumẽ eſt inextinguibile, qđ illuminat omnem hominẽ venientem in hũc mundũ. Mitte ergo oleum, ne deficiat tibi lumen lucernæ. Oleũ inquam miſericordiæ cęleſtis & gratiæ, quo vngebant prophetæ, quo ceruicis noſtræ dura molleſcunt, quo etiã colliſa ſcopulis peccatorũ fouent corpora. Lucerna pedibus, lumen ſemitis. congrua verborũ diſtinctio. Lucerna.n. ſufficit pedibus ad ambulandum. Semitis verò opus eſt luce expanſa ad illuminandũ. Vel, verbum.i. Chriſtus dr̃ lucerna ſecundũ legẽ vbi minus clarè lucebat: lumen ſecundum euangelium vbi apertè radiat. Vel verbum, omnes ſanctæ ſcripturæ, quod eſt nobis lucerna. Vnde Petrus: Habemus certiorem propheticum ſermonem, cui intendentes bene facitis, tanq̃ lucernæ in obſcuro loco. Cum igitur vnigenitum verbum æquale lumen gignenti dicatur, & homo ab illo illuminatus dicatur lucerna,

Vbi ſup. ex ... Com. — *Humilitas* — † Aſſlictus ſum vehemẽter nimis. — † Oblationes liberales oris mei placeant tibi obſecro. — † legis tuæ — 2. Cor. 4. b — † à — 2. Pe. 1. d.

a ¶Et ideo. ¶Quaſi: In lumine ambulans. b ¶Pro ideſt. c ¶Exponit iuraui, ideſt ſtatui quaſi per ſacramentum, quia ita fixus eſt in eo, vt ſtatuere, habeatur pro iuratione.

meis. Iuraui et ſtatui cuſtodire iudi-

a ¶Et quia cuſtodio, ideo. ¶A perſecutore. ¶Hoc volebat qui cuſtodit iudicia iuſtitiæ.

cia iuſtitiæ tuæ. † Humiliatus ſum † vſ-

a ¶Sed o. b ¶Vt ſecundum verbum tuum viuam, & omnia cum ratione faciam.

quequaq; domine: viuifica me ſecun-

a ¶Et. ¶Sacrificia laudis, charitate non timore oblata.

dũ verbũ tuũ. † Voluntaria oris mei

a ¶Iam nouerat, ſed quærit addi.

beneplacita fac dñe, & iudicia tua do-

a ¶Quia. b ¶A ſimilitudine militis. ¶In operibus meis. c ¶Alias tuis.

ce me. Animã mea ĩ manibus † meis

a ¶Quia ſemper laboro pro anima. b ¶Inde poteſt videri anima in manibus Dei locata.

ſemper, et † legem tuã non ſum obli-

a ¶Et ſic licet ponant peccatores laqueum, tamen non erraui.

tus. Poſuerunt peccatores laqueum

mihi, & † de mandatis tuis nõ erraui.

a ¶Firma poſſeſſione. b ¶AD eo cui hæres eſt. ¶Qui prius hæres Ada. c ¶Vt teſtis Dei, ideſt martyr eſſem.

Hæreditate acquiſiui teſtimonia tua

a ¶Etſi afflictio corporum.

in æternũ, quia exultatio cordis mei

a ¶Et cum ſit exultatio. ¶Ita acquiſiui teſtimonia quod. ¶Per humilitate n. ¶Superba reſpuit Deus.

ſunt. Inclinaui cor meum ad faciẽdas

a ¶Ad vtrunque referendum ſcilicet ad meritum dilectionis æternæ, & ad præmium retributionis æternæ.

iuſtificationes tuas in æternum, † propter retributionem.

lucerna, & nec homo ſit verbum qđ eſt lumen, nec illud verbum ſit lucerna, manifeſtum eſt de hoc non agi, vbi idẽ verbum lumen & lucerna dicitur. Iuraui. *Aug.* Quaſi diceret, verbum eſt mihi lumen: & ideo præeunte hac luce, quaſi in lumine ambulans iuraui. Alioquin infirmis dicit Ieſus, non iurandum eſſe omnino.
c *Iu. iu. Aug.* vt credã cuiq; retribuendum eſſe, etiã q̃ hic aguntur à bonis & malis, vt à nullo moueaĩ pfectus.
d *Volun. Aug.* Placeant tibi ſacrificia ne reprobes: ſed approba ſacrificia, laudis confeſſione oblata, charitatis non alio modo. *Caſſi.* Voluntaria cõfeſſio laudis, quã inter anguſtias offert: qua oblatione placatus iudicia t. do. quæ fidelibus aperis: Quæ ſæpe dixit ſe accepiſſe, & ex ardore cordis iterum petit.
e *In ma. m. Aug.* Plures habent, tuis: vnde nullus põt rapere. vnde: Iuſtorũ animæ in manu Dei ſunt: tuis manibus adiutus legẽ tuã non ſum oblitus. *Aug.* Anima in manibus meis ſp. qũo intelligaĩ ignoro. Iuſti quippe iſta verba ſunt non iniuſti. Redeũtis ad patrem, non diſcedentis à patre. Nã ille minor filius in manibus ſuis animã ſuam vř habuiſſe, cum dixit. Da mihi portionem ſubſtantiæ q̃ me contingit. vnde perierat & reuixit. niſi dicaĩ, ĩ manibus meis, quo ſp eam tibi offero viuificandã. Et alibi: Ad te leuaui animã meã. Quaſi ſacerdos leuans hoſtiam in manibus: vel à ſimili pugnãtis cõtra hoſtes, vita eſt in manu ſua, q bñ ſe defendit.
f *Et de man. Aug.* Antidotum cęleſte cõtra laqueos, & venena ſeculi, quia iuxta ipſa non in ipſis ſunt inſidiæ.
g *In æternum. Aug.* Quia non eſt in eis gloria temporalis vana quærentium, ſed æterna ad tempus patientium: & ſine fine regnantium vnde ſequitur: quia exultatio.
h *Iuſti. tuas in æter. Aug.* Opera bona bona contra neceſſitates proximorum, quæ non erunt æterna. Quomodo ergo in æternum facturi ſumus iuſtificationes, ſed ſine dilectione facta nõ ſunt iuſtificationes: ipſa autem dilectio æterna eſt, & in æternum diligens, in æternum meretur habere qđ diligit.

NIC. DE LYRA.

a Iu. & ſtatui. *i. firmiter, & ſine mutatione propoſui vel diſpoſui.*
b Cu. iu. iuſti. *per quam iuſtitiam peruenit homo ad ſalutem.*
c Hu. ſum vſquequaq; do. *Hic conſequenter ponitur impedimenti remotio, quod eſt duplex, ſcilicet à carne, & ab hoſte. Secundum ponitur, ibi: Poſuerunt peccatores. Primum impedimentum eſt à carne corruptibili, quæ aggrauat animam impediẽs ipſam ab expedita proſecutione boni. & quantum ad hoc dicitur, Humiliatus ſum. i. multum inclinatus & aggrauatus à carne quæ eſt etiam mihi cauſa humiliationis ratione vtilitatis ſuæ.*
d Viuifica me. *fortificando me contra grauitatem dictam.*
e Secundum ver. tuum. *ideſt vt poſſim exequi facilius legem tuam. & quia ad hoc impetrandum facit oratio deuota, ſubditur,*
f Vo. o. m. *i. precamina voluntariè & deuotè ex ore meo ad te directa.*
g Benepla. fac do. *i. vt accepta ſint coram te.*
h Et iudicia tua doce me. *nõ ſolum intelligenda, ſed etiam opere adimplenda. Et ſubditur cauſa huius petitionis, cum dicitur,*
i Anima mea in manibus meis. *Animam in manibus habere, in ſcriptura ſignificat in periculo eſſe. propter quod Iephte de bello periculoſo quod acceperat contra filios Ammon dixit: Poſui animam meam in manibus meis. & idem dicitur de Dauid de bello contra Goliath per hoc ergo quod dicitur hic: Anima mea in manibus meis ſemper. intelligitur periculum animæ de lapſu ex carne aggrauante continuè: propter quod homo indiget ad diuinum auxilium implorandum recurrere: per quod obtinet quod ſubditur,*
K Et legem. *meditans eam in corde, & exequens in opere.*
l Poſue. pec. *Hic ponitur ſecundum impedimentum ab hoſte, qui ſemper nititur executionem boni operis impedire: & quantum ad hoc dicitur, Poſuerunt peccatores. ideſt dæmones.*
m La. mi. *i. deceptionem ad impediendum me à proſecutione boni.*
n Et de mandatis tuis non erraui. *eorum ſuggeſtionibus conſentiendo per gratiam tuam me præſeruantem. & quia hoc tenendum eſt firmiter, ſequitur,*
o Hære. acqui. te. tua in æternum. *ideſt immobiliter quantum eſt ex deſiderio meo: ſicut hæreditas eſt immobilis poſſeſſio.*
p Quia exul. cor. mei. *propter hoc in Matt. figuratur per theſaurum in agro abſconditum, quem qui inuenit homo abſcondit, & præ gaudio illius vadit & vendit omnia quæ habet, & emit agrum illum: & quia ad hoc requiritur diligentia magna & labor. ideo ſubditur,*
q Incli. cor me. ad fa. *& non audiendas tantum: quia non auditores legis, ſed factores iuſtificabuntur,*
r In æter. *ideſt perſeueranter, quia qui perſeuerauerit vſque in finem, hic ſaluus erit. ideo ſubditur,*
s Propter re. *quæ eſt idem quod ſalus æterna.*

Diuiſio. — *Animam in manibus habere.* — Iudith. 12. a — 1. Reg. 19. a

GLO. ORDIN.

a ꝩ Samech. *Ambr.* qui interpretationem habet obedi. Eſt & alia eius interpretatio, quæ dicitur firmamẽtum. Samech. *Caſ.* In 15. litera agit de odio iniquorum qui legi aduerſantur. *Amb.* Samech, audi, vel firmamentum quod concurrit: quia nemo firmatur, qui non audit intus quid ſequi debeat. Myſticum notat, qui ad auditum vocat.

Vbi ſupra.

GLO. ORDIN.

b INiquos. aliàs ex leges. Quicunque ſint, quia nec amici contra Deum audiendi ſunt: hoc enim videtur conſonare huic quod dominus ait: Qui non oderit patrem & matrem, vxorem, filios, & fratres propter me, non eſt me dignus. Diſſonare videtur ab eo qđ alibi dominus præcepit: Diligite inimicos veſtros. Et ab eo quod in lege præcipitur, de honorandis parentibus. Natura ergo quam Deus creauit, in omnibus eſt diligenda & adiuuanda: Iniquitas autem odienda & diſperdenda. Sunt ergo diligendi qui perſequuntur, inquantum homines: & odiendi, quia mali. Amandi ſunt etiam amici & parentes, ſed non plus quàm Deus: & ſic iniquos, ideſt errores legis odio habui. non quia homines, ſed quia mali. Non enim Dauid Saulem oderat hominem, ſed perſecutorem. *Aug.* Sunt diligendi qui perſequuntur, & amici vitandi ſunt, qui mala ſuadent, quæ ſæpe flectunt quos ferrum non vincit: quod audiẽdum eſt, & cautè agendum.

† Verſutos vaſtos, ex leges

¶Audi vel firmamentum.
a Samech.
¶Autem. ¶Quia nec amici contra Deum audiendi.
b † INiquos odio habui: a

NIC. DE LY.

INiquos. *Oſtenſa bonitate contemplationis ſacræ ſcripturæ hic conſequẽter excluditur oppoſitũ, ſcilicet malitia deceptionis erroneæ doctrinæ, & primò oſtenditur deteſtabilis, & ſecundò formidabilis, ibi: Feci iudicium. Circa primũ dicit pſal. in perſona cuiuslibet fidelis: Iniquos odio habui. quorum natura eſt diligenda, ſed infidelitas deteſtanda, & per oppoſitum veritas fidei diligenda, ideo ſubditur,*

a ¶Quare. ¶Pro quia. b ¶Ita iudicat quod non naturam odit, ſed quia legi contrarij. c ¶Per legem.

et legem tuam dilexi. † Adiutor &

a ¶Ad bona facienda. ¶Ad mala euadenda. ¶Per euangelium. b ¶Non in legem, vel prophetas. ¶Promiſſionem tanquam filius promiſſionis.

ſuſceptor meus es tu, & in verbum

a ¶Semper addens ſpei. b ¶Ergo. ¶Aug. Qui in Chriſtum ſperat à perfidis ſe ſeparat.

tuum † ſuper ſperaui. Declinate à

a ¶Vbi eſt malignitas, non mandatorum cuſtodia. In maleuolam enim animam non introibit ſpiritus ſapientiæ. Item quærent me mali, & nõ inuenient.

me maligni, & † ſcrutabor mandata

a ¶Quia iam ſuſceptor, magis & magis ſuſcipe, vt ad futura veniens, propter quæ omnia tolero, vere viuã, largius da ſpiritum per quem charitas diffuſa eſt in cordibus noſtris, qua diffuſa ſpes non confundet.

Dei mei. † Suſcipe me ſecũdum eloquium tuum & viuam, & non confundas me ab expectatione mea.

a ¶Non vincatur aduerſis qui in te ſperat.

a ¶Sed. ¶Qui ſperat, præſumit de auxilio, in quo certa ſalus. b ¶Accepta ſalute. c ¶Hoc dicit, ne adiuti in aduerſis negligentes ſint in ſecundis.

Adiuua me & ſaluus ero, et † meditabor in iuſtificationibus tuis ſemper. † Spreuiſti omnes diſcedentes

a ¶Hoc ideo peto, quia. ¶Vel ideo ſemper, quia. ¶Vel, Ad nihilum deduxiſti, quod ex Græco habetur. b ¶Qui non cõfitentur peccata ſua.

a ¶Merito. b ¶Et ideo diſcedunt. ¶Quia forſitan ſe accuſant per [illegible].

à † iudicijs tuis, quia iniuſta cogitatio eorum. † Præuaricantes reputaui omnes peccatores terræ: † ideo

¶Et quia.

a ¶Quia lex ad gratiam ducit, quæ ſola liberat. b ¶Et tu. c ¶Caſto. ¶Qui foras mittit ſeruilem quo pœna timetur, non amatur iuſtitia.

dilexi teſtimonia tua. † Confige timore tuo carnes meas: à iudicijs enim tuis timui.

a ¶Carnales concupiſcentias. b ¶Quia iam. ¶Cum lex minaretur pœnam.

a *Suſceptor. Caſ.* Per incarnationem, ne legi carnis ſubſit: de qua ſuſceptione ſequitur: In verbum. in deitatis præſidium in quo nullus decipitur, in quo à morte ſoluimur.
b *Declinate. Aug.* Hæc de perſequentibus, qui contentione ſcripturas lacerant, quibus non eſt votum conuerti, quibus confligentibus non poſſumus ſcrutari. Scrutabor. non ait faciam, quia mali ad facienda mandata exercent bonos, à ſcrutandis mandatis auocant: modò perſequendo vel litigando, modo onerando nos vt tẽpora quæ legi debemus, terrenis eorum negotijs iuuandis impendamus, modo premendo infirmos, vt ad nos refugere ſit neceſſe. Talium turbulentorum tædio & legis Dei deſiderio clamat: Declinate. quaſi muſcas irruentes ab oculis abigite: Quibus fugatis ab adiutore ſuo præcatur ſe ſuſcipi.
c *Suſcipe.* Illis permiſtus ſuſcipi non poterat.
d *Secundum eloquium. Aug.* ideſt promiſſum. Sicut promiſit, fieri ſibi petit: & ideo non eſt temerarius, ſi hoc petit: tunc viuam, modo corpus mortuum eſt propter peccatum.
e *Adiuua me.* Q. Non confundas: ſed adiuua. *Auguſt.* Suprà dixit: Adiutor meus es, hic iuuari petit. Quia quamuis hæc accipiamus: tamen ſemper eſt rogandum, ne quando per negligentiam perdamus *Aug.* Adiuua me. Quaſi in ſilentio reſpõſum ſit, ſi non vis confundi ab expectatione tua, non intermittas meditari iuſtificationes meas. Sentiens meditationẽ iſtam plerunq; impediri languoribus animæ: adiuua, inquit, & me meditabor. Semper, vel quandiu viuet, vel eſt cum angelis laudes Dei cantabit. Ideo ſemper, quia ſpreuiſti omnes diſ. &c. quia: Præuaricantes ſunt. Quia enim præuaricatio non eſt vbi non eſt lex, & non omnes habent legem ſcriptam ſcilicet per Moyſen datam: habent tamen naturalem & dicentem: Quod tibi non vis fieri, alij ne feceris contra quam omnes faciunt. Paruuli etiam ſicut in patre peccatores, ſic & præuaricatores. Ideo, quia lex vel in paradiſo data vel naturaliter inſita, vel literis iterata fecit omnes præuaricantes. Dilexi teſtimonia quæ ſunt in lege tua, de gratia tua, vt ſit in me iuſtitia tua, non mea. Lex enim prodeſt vt mittat ad gratiam, non ſolum atteſtando eam, ſed timore præuaricationis quam fecit.
f *Et meditabor. Auguſt.* Hoc firmiter tenens, quod nemo iuſtus niſi à te vt ſemper ſit humilis, vt non Phariſæus ſe iuſtificans. In futuro etiam non ſibi, ſed gratiæ Dei gloriam attribuẽs.
g *Iniuſta cogitatio eorum. Aug.* Cogitatione acceditur vel diſceditur, à qua omnia bona vel mala procedunt. Iniuſta cogitatio eſt velle peccare, & nolle iudici ſatisfacere.
h *Omnes peccatores ideo dilexi teſtimonia tua.* Sunt & peccatores cœli ſicut ille qui ait: Peccaui in cœlum & coram te. Et quicunque mtum [illegible] quam accepit de cœlo (quam ſpiritus ſanctus inſtillat) peccat in cœlum, qui cœli incola cœlum relinquit. Peccator terræ eſt dum terrenis inuoluitur delictis.
i *Confige. Aug.* Cognita gratia quæ ſola liberat à præuaricatione legis, orat: Cõfige, vt Chriſto cõfixus ſim cruci.
K *Timore.* Timui.n. à iudicijs, & hunc timorẽ perfice, vt ſufficiat crucifigendis carnibus. Vel potius, timore caſto (qui permanet in æternum) cõprime carnalia deſideria: quia timui à iudicijs. i. timor legis pædagogus in me præceſſit, qui ducit ad [illegible], ſed non crucifigit carnem: quia viuit peccandi voluntas, & ſequeretur opus, ſi ſperaretur impunitas.
l *Carnes meas à ti. Caſ.* Quia inde ſciebat præuaricationem prouenire, non ſolum religa, vt latronem [illegible] ferum, ſed confige: Qui diligit teſtimonia, configit carnes ſuas.

Matt. 7. b — † Aſſlictus ſum & ly... — Luc. 18. a — † delecta- ... — Luc. 15. d — † Exhorruerunt [illegible] — Galat. 5. c

NIC. DE LYRA.

a Et le. tuam dilexi. *Et quia ad hoc requiritur auxilium Dei, ſubditur,*
b Adiutor. *in euitatione falſitatis.*
c Et ſuſceptor meus. *in fide veritatis.*
d. Es tu. *qui es veritas infallibilis. propter quod ſubditur,*
e Et in verbum tuum ſuperſperaui. *quo vitam beatã promiſiſti Abrahæ & ſemini eius, ideſt omni fidem eius imitanti. Gen. vt dictum eſt ſupra. Et quia infideles ratione infidelitatis non ſolum ſunt odiendi, ſed etiam fugiendi propter periculum corruptionis ab eis, ideo ſubditur,*
f Declinate à me maligni & ſcrutabor man. Dei mei. *ſynceriter ſine admiſſione erroris veſtri. Et quia Deus tales recipit, vt filios chariſſimos, ſecundum illud. Exite de medio eorum, ſcilicet infidelium. Et ſeparamini dicit dominus. Sequitur: Et recipiam vos, & ero vobis in patrẽ, &c. Ideo ſubditur,*
g Suſcipe me ſe. eloquium tuum. *iam allegatum.*
h Et viuam. *vita gratiæ.*
i Et non confundas me. *ideſt confundi permittas in fruſtratione ſpei meæ, propter quod ſubditur,*
K Ab expectatione mea. *Spes enim eſt certa expectatio futuræ beatitudinis. Et quia homo non poteſt eam conſequi virtute propria, ideo ſubditur,*
l Adiuua me & ſaluus ero. *q. d. nullo modo poſſem ſine tuo auxilio.*
m Et meditabor in iuſtificationibus tuis ſemper. *ſecundum quod dicitur in Apoc. Iuſtus iuſtificetur adhuc, & ſanctus ſanctificetur adhuc. quia peccatores à ſpe dictæ beatitudinis defraudantur, ſubditur,*
n Spreuiſti omnes diſcedentes à iudicijs tuis. *Qui dicuntur à Deo ſpreti, quia non ſunt ad gratiam ſuam admiſſi, nec per conſequens ad gloriam. Cuius cauſa ſubditur,*
o Quia iniuſta cogitatio eorum eſt. *ideſt retorta à rectitudine veritatis ad malum operandum. Propter quod adhuc ſubditur,*
p Præuaricantes reputaui omnes peccatores terræ. *Præuaricantes, ideſt à lege Dei variantes ſeu declinantes.*
q Ideo dilexi teſtimonia tua. *Quæ rectè faciunt incedere per viam veritatis & iuſtitiæ. Et quia carnis petulantia frequenter impedit in hac via, ſubditur,*
r Confige ti. tuo carnes meas. *ideſt motus carnales mortifica.*
s A iudicijs enim tuis timui. *quibus totum mundum ſubmerſiſti aquis diluuij propter peccatum luxuriæ. Omnis enim caro corruperat viam ſuam, & Sodomam cum alijs quatuor ciuitatibus igne ſulphureo ſuccendiſti, propter enormitatem luxuriæ, & horum iudiciorum conſideratio carnem configit timore, motus eius illicitos reprimendo.*

Diffinitio ſpei — Apoc. 22. c — Gen. 6. b — Gen. 19. c

GLO. ORD.

a ꝩ *Ain. Caſſiod.* In 16. litera petit aduentum Chriſti, quia tẽpus eſt ſuperbos deſtrui. Ain oculus, quia hic ſagax in diſcretione legis oſtenditur contra hæreticos peruerſores. *Ambr.* Ain oculus qui præuidet, vel fons: quia videre origo eſt peccati vel iuſtitiæ. Præuidẽs iudiciũ Dei in quo bonus nõ perit, malus nõ eludit bona cõſciẽtia fretus dicit.

¶Oculus, vel fons.
ꝩ Ain.

VNiVERSIDAD DE SALAMANCA GREDOS.USAL.ES

GLO. ORDIN.

E Vbi ſupra. Gen. 2.b

Eci iudicium. Aug. Non eſt iactantia glorioſi, ſed aſſertio innocentis, ne videatur dignus qui detur nocētibus. Defenſio eſt, non arrogantia, vt homo timet in bello diaboli: & ideo non fiſus ſibi, humiliter petit: proſit etiam q̄ ſeruus tuus, non alterius, ideo timeo tradi: quia calumniatores contra innocentiam, & ſuperbi ſe erigunt.

a *Feci iudicium.* Qui petebat cōfigi carnes q̄ impediunt iudicium, iam facit iudicium. Iudicium ipſo nomine, rectum iudicatur: etſi ſolet quotidiano ſermone dici, rectum vel prauum iudicium. Iuſtitia .i. magna virtus animi quam qui habet, rectè iudicat. Sed qa eam nō facit in homine niſi Deus, hic non ipſa, ſed opus eius ſignatur. Qui aūt cōfixus facit iudicium, debet orare, ne timendo pati mala, cedat inimicis, vt faciat mala: quia qui dedit vincere carnē, ne voluptate trahatur, dat patientiam, ne dolore frangatur.

† ne — † Excipe — †bono, vt

b *Non cal. me ſuper. Aug.* Superbi ſunt Iudæi, gentes, hæretici, ſchiſmatici. Quos oēs ſuperbia de corpore Chriſti præſcidit: habent quiq; proprias ſibi calumnias cōtra humilitatē Chriſtianam. Calumniatur & diabolus. Nunquid Iob fruſtra timet Deum? (Iob. 1.b) Sed omnium horum venena vincuntur, ſi quis attendit crucifixum pro ſimilitudine carnis peccati, in æneo ſerpente præſignatum.

c *Oculi me. defe.* ſitientem intuendo, dum memor infirmitatis humanæ, diuinam in Chriſto deſiderat gratiā, vt ſit iuſtus. propter quod ſequitur,

d *Fac cum ſeruo tuo. Caſ.* Non eſt faſtidium petendi vbi largitas eſt datoris. Infinita petit qui ſecundum miſericordiam fieri quęrit. F Cum ſeruo tuo. In hoc liberum arbi. dicat quod gratiæ cooperatur, ait etiam: Cum ſeruo tuo. Qui.n. alterius vult eſſe, ſtatim cadit. Iuſtificationes, quas iam accepit ſemper petit, vt & ibi, Panem noſtrū quotidianū. Oculi mei. *Amb.* Iſti ſunt oculi animę, nō corporis, qui in Chriſtum deficiunt, præuidentes futura ſupplicia: vt peccatorum gerendam annūtient pęnitentiam. vel videntes Chriſti gratiam, per quam regnū cœlorum certiſſimè ſperantibus datur. Et illi ſunt oculi pœnæ, iſti gratię Et imperfectæ fortaſſe animæ ſunt oculi ſuppliciorum: perfectę aūt oculi gratiarum puriores & ſynceriores. Poteſt etiam vna & eadem anima habere oculum ſuppliciorum, & oculum gratiæ, & iſte dexter: ille læuus, & ideo pluraliter dicit, oculi.

Matt. 6.d — † omnia p̄cepta recta agnoſco, — Oculi duplices

e *Tempus fa. Amb.* Tempus plenitudinis, dies ſalutis eſt: & tēpus faciendi dño, quia ſuperbi de ſe præſumentes ſuā iuſtitiā conſtituere volentes, legem diſſipauerunt præuaricādo. *Caſ.* Aliter agentes quàm præceptum foret. *Aug.* Vnde quilibet humiliati confugerent ad gratiam ſubueniētem, & ita diſſipata lege tempus erat, vt per Chriſtum miſericordia veniret: vt vbi abundauit delictum, ſuperabundaret gratia. Vel, Vel quia videt temporibus Antichriſti legem polluendam, clamant tēpus eſſe ſubueniendi, ne ſalus populi pereat: ideo quia tempus gratiæ eſt. Vel, quantò magis diſſipant, tantò magis dilexi man. tua.

Rom 5.d — Vbi ſupra.

f *Super aurum.* Olim tum in veteri teſtamento lateret ſub velo gratia pp terrenam mercedem, conabantur facere mandata, nec tamen faciebant, quia non amabant. Sed cū amantur ſuper aurum, terrena merces vilis eſt, nec illis comparatur. *Amb.* Faciendi. Non iam iubendi, quia & iuſſa prodeſſe non potuerunt. Claudus.n. erat mundus & titubante veſtigio fidei fluctuabat: Omnem ſubſtātiam ſuam in medicis nihil proficientibus erogauerat mulier illa euangelica. Faciendi ergo tempus non iubendi. Eſt.n. tempus tacendi & tempus loquendi. Tempus legis dicitur tempus loquendi, vbi erat vox verborū ſine operatione gratiæ. *Aug.* Tempus verò euangelij tempus tacendi illa legalia, & operandi ſpiritualia. G

a Eci iudicium & iuſtitiā: † non tradas calūniātibus me. † Suſcipe ſeruū tuū in † bonū, nōn calumniētur me ſuperbi. Oculi mei defecerūt in ſalutare tuū, & in eloquium iuſtitiæ tuæ. Fac cum ſeruo tuo ſecundum miſericordiam tuā, & iuſtificationes tuas doce me. Seruus tuus ſum ego, dā mihi intellectū, ut ſciā teſtimonia tua. Tempus faciēdi domine diſſipauerūt legem tuam. Ideo dilexi mandata tua, ſuper aurum & topazion. Propterea † ad omnia mandata tua dirigebār: omnem viam iniquam odio habui.

(Interlinear glosses:) ¶ Confixis carnibus. b ¶ Diſcernēdo. c ¶ Opus iuſtitiæ in operibus. ¶ In iudicijs faciendis. — a ¶ Secundum animam etſi ſecundum corpus. — a ¶ Et ideo non tradas deferendo illis, qui propterea quod feci iudi. & iuſti aduerſantur. ſed. ¶ Vt patronus. b ¶ Ab interitu ſeruatum. ¶ A ſeruando, c ¶ Non alterius, — a ¶ Quem alij in malum impellunt. b ¶ Græca locutio m̄ nos viſi ati nobis, ideſt non calumniando capiant. ¶ Calumniarum maxima eſt, quod dicunt mortuū coli. — a ¶ Amb. Præuidentes futura ſupplicia. Vel videntes gratiam Chriſti, illi ſunt pœnæ, iſti gratiæ. b ¶ A ſe. ¶ Ardenter intuendo. c ¶ Chriſtum. — a ¶ Verba euangelica quæ dicturus erat. b ¶ Vt nos ſimus iuſtitia Dei in Chriſto, vt ait Apoſtolus. c ¶ Non ſolum non tradas, ſed fac cum ſe. ¶ Ecce liberum arbitrium cui cooperatur miſericordia. — a ¶ Non ſecundum iuſtitiam meam. ¶ Quid. — a ¶ Quibus tu iuſto facis non homo ſe, — a ¶ Enim. ¶ Aug. Quia non bene mihi ceſſit, cum fui liber meus. b ¶ Non peccati. c ¶ Ideo. ¶ Habet intellectum, ſed vberiorem quærit. ¶ Semper eſt bibendum de fonte lucis æternæ. — a ¶ Ad hoc vſq;. b ¶ Quæ ſcire opus eſt contra calumniantes. — a ¶ Da intellectum quia modo eſt tempus. b ¶ Non differendi quod expetit. c ¶ Alias domino. d ¶ Quia. ¶ Iudæi aliter agentes. — a ¶ Gratia facit, vt ex dilectione impleantur mandata, quæ timore non poterant. — a ¶ Hoc eſt quod alibi: Super aurum & la pretio. mul. Topazius enim dicitur lapis multum pretioſus. — a ¶ Quia dilexi. b ¶ Quibus dilectione echarebam. — a ¶ Vt ex rectis rectius fierem. b ¶ Vnde hoc quia. ¶ Aliter ad omnia mandata non poteſt dirigi. ¶ Quaſi naufragium rectæ viæ, ¶ Qui amet rectam viam neceſſario odit iniquam.

NIC. DE LY.

Eci iudicium. *Hic conſequenter oſtenditur malitia deceptionis erroneæ formidabilis: quia dæmones, qui ſunt malitioſi, & nobis inuiſibiles, maximè conantur hominem inducere ad errorem in fide: & ideo circa hoc imminet homini periculum maximum, niſi præſeruetur per diuinum auxilium: ad quod impetrandum multum facit, quòd homo cū proximo iuſtè vixerit de præterito: & ideo hic allegatur cum dicitur,*

a Feci iudicium & iuſtit. non tra. *ideſt tradi permittas.*

b Ca. me. *ideſt dæmonibus mihi nocere ſemper quærentibus. Valet etiam ad dictum auxilium impetrandum obſequium Deo præſtitū quod allegatur cum dicitur,*

c Su. ſer. tuum in bonum. *protectionis tuæ.*

d Non calumnientur me ſuperbi. *ideſt ſpiritus maligni, qui ſunt ſuperbiſſimi, ſecundum quòd dicit Iob, de dæmone: Ipſe eſt rex ſuper omnes filios ſuperbiæ.*

e Oculi mei defe. in ſa. tuum. *quaſi dicat: Non poſſum ipſum aſſequi virtute propria: quia tranſcendit naturalem hominis facultatem.*

f Et in eloquium iuſtitiæ tuæ. *quia tranſcendit virtutem naturalis intelligentiæ: propter quod ſubditur,*

g Fac cum ſeruo tuo. *ſupplendo defectum humanæ naturæ per gratiam tuam.*

h Et iu. tuas do. me. *vt poſſim eas intellectu capere & opere adimplere: & ad hoc ratio allegatur, cum ſubditur,*

i Seruus tuus ſum ego. *& ideo teneor implere mandatum tuum, quod non poſſum, niſi intelligam ipſum, ideo ſubditur,*

K Da mihi in. *& ſic adimplere valeam ipſa.*

l Tempus faciendi do. *quaſi dicat: non differas intellectum mihi dare, quia tempus eſt dandi. Cuius ratio ſubditur, cum dicitur,*

m Diſſi. &c. *hæretici & doctores peruerſi peruertentes eius verum intellectum: & ideo neceſſarium eſt, vt ſeruis tuis des & conſerues verum intellectū: Et quia hoc debet haberi tanquā donum chariſſimū, ſubditur,*

n Ideo dilexi man. tua. *veraciter intellecta.*

o Super aurum & top. *i. lapidem pretioſum, ſecundū quod dicitur, in Sap. Nec comparaui illi lapidem pretioſum, quoniam omne aurum in cōparatione illius arena eſt exigua. i. in comparatione ſapientiæ, quæ conſiſtit in vero intellectu mandatorum Dei. Et quia quantò plus pretioſitas ſapientiæ cognoſcitur, tantò plus quæritur, & amatur, ideo ſubditur,*

p Pro. ad om. man. tua di. *toto conatu intellectus & affectus: & per conſequens à me oppoſitum odio habetur. Ideo ſubditur,*

q Om. viam ini. *i. errorem ad peccata ducentem: odio habui.*

f Super

GLO. ORDIN.

Vbi ſupra. a ♭ *Phe Caſ.* In 17. litera dicit aperuiſſe os & traxiſſe ſpiritum, vt eius audiatur oratio & ploraſſe, quia non eſt lex à Iudæis cuſtodita. Phe. *Amb.* Errauī, ſiue os aperui. Meritò huic literę lachrymabilis pſal. ſubiectus eſt. Aſpice in me: Redime me. Faciem tuam il. Sed quia tardius venit deſideratus: exitus aquarū de. o. Dolet ergo hic Dauid, ſed non deſperans errorem populi, quaſi pudet me erroris, tibi non audeo loqui: tamen teſtimonijs tuæ miſerationis veniam promittis.

♭ Phe.

a M Irabilia teſtimonia tua: a

GLO. ORDIN.

Ira, te. tua. Dū video q̄ olim in Abrahā, in filiis Iſrael & cęteris feciſti. Ca. Phe, errauit: qa hic cōdolet his q errādo calūniant, qbus proponit qūo ſcrutatur legem

NIC. DE LYRA.

Ira. te. tua. *Deſcripta bonitate vitæ contemplatiuæ. hic conſequenter deſcribitur eius ſublimitas, & ſecundò annexa eius iucūditas, ibi: Principes. Circa primū notandū, q ad ſubli*mitatem

legem, & qualem intellectum habet in ea. Mirabilia. Per ea A .n. virtus Dei (vnde angeli beati ſunt) hominibus innotuit: hoc aſſiduè licet ſcrutari. Teſtimonia. *Aug.* Perhibent teſtimonium Deo bonitatis & magnitudinis, cęlū, terra, & omnia viſibilia opera eius: quæ omnia etſi quædam vſu viluerunt, ſi bene attendātur ſunt admiratione digna. Hęc autē admiratio nō terret, ſed eſt cauſa cur ſcrutet̄. Vel p̄cepta Dei ſunt teſtimonia bonitatis, & ſunt mira, & ideo ſcrutāda, qa cū bonus bona p̄cepit, eis tn̄ dedit quos non poſſent viuificare, quibus ex bona lege nulla eſt iuſtitia.

a *Sermo. Caſ.* Quos ſancti prophetauerunt, vt: Ecce virgo cōcipiet, & huiuſmodi, quorum declaratio eſt aduētus Chriſti.

b *Paruulis. Aug.* Noli p̄ſumere de te, & ītelligis quare bona lex à bono data ſit, q̄ ideo viuificat. ſ. vt magnos faciat paruos, vt diffidentes de ſuis viribus fugiāt ad gratiā. Hoc inuenit iſte quia paruulus: & hæc ſunt mirabilia tua, q̄ ſcrutata eſt anima paruuli huius. Soli.n. paruuli illuminātur. vnde dn̄s in euāgelio: Cōfitebor tibi pater dñe cęli & terrę, qa abſcōdiſti hæc à ſapiētibus & prudentibus, & reuelaſti ea paruulis Et alibi: Ego in iudiciū veni in hūc mundū, vt qui nō vident videant: & qui vidēt cęci fiāt. Facere aūt mādata rectè nemo pōt, niſi per ſpiritū ī corde eius dilectio ſit diffuſa: hoc ēt iſte cōfitet̄, dicēs: Os meū &c. Cū deſiderarē facere mādata, nō erat mihi vnde poſſem: ideo aperui os petēdo, q̄rēdo, pulſando, & ſitiēs hauſi ſpiritū quo facerē. ſed quia quātò ſuauius ſenſit, tātò ardētius ſitit. Adhuc petit dicēs: Aſpice ſecūdū iudiciū, qđ B feciſti in eos qui te diligūt, qa vt te diligerēt, prius eos dilexiſti. Vel, iudiciū Dei eſt, vt diligentibus det auxilium miſericordiæ, ne ſui decipiantur.

c *Aperui. Aug.* cōfitendo, rōnem ampliādo, attraxi bonis meritis. Vel, Os. *Caſ.* i. mētis introitus, aperitur cū dilcerevolum⁹: attrahit cū Dei ſermo deſiderio cōpletur. Aperuit os infirmus, traxit ſpiritū validus. i. virtutem faciēdi, quam per ſe habere nō potuit. Et quomodo aperuit & attraxit, ſubdit: quia mandata tua &c.

d Greſſus.

d *Greſſus. Aug.* i. fac me rectum ſecundum promiſſum tuum C & quantò plus regnabit charitas, tātò minus dominabitur iniuſtitia. vnde ſubdit: Et non domi. mei.

e *Omnis. Aug.* quia non valet in alijs ſeruaſſe legem, ſi in vno offendit. Qui.n. in vno offendit, factus eſt oīm reus, vt ait Iac. (Iac. 2.b)

f *Redime. Aug.* i. dato ſpiritu fac ne calumniæ hominū .i. falſæ impoſitiones terroribus vincant, quibus vbiq; agitantur Chriſtiani: quia ſi hoc data mihi patientia egeris, inter ipſas calumnias cuſt. man. t.

g *Calumniæ, Caſ.* Sunt controuerſiæ cōtra veritatem, quas precatur auerti, vt mandata indagaret.

h *A calumnijs. Amb.* De illis eſt tentatio, quæ grauior eſt. Nō.n. omnis tentatio calumnia eſt, ſed tm̄ grauior. Si quidem tentatio pōt eſſe ſine calumnia: calumnia aūt habet in ſe tētationem. Eſt aūt tentatio humana q̄ leuior eſt, quā ferre poſſumus: & hęc calumnia non eſt. Tentatio aūt grauior quæ eſt calumnia, eſt q̄ non tm̄ falſa exponit, verumetiam quæ piè geſta ſunt decolorat: vt in Ioſeph impudica domina fecit, & in Suſanna duo presbyteri. (Gen. 39.d — Dan. 13)

i *Faciem tuam il. ſuper ſer. Caſ.* Precatur videre faciē non velatā, vt Iudæi: ſed purè veritatē. Vel aduentū Chriſti p̄catur, cuius facie tenebræ illuminatæ ſunt. Recolens autem pœnitentiam præuaricationis ſuæ ait, († iniquitas)

k *Exitus aquarum.* quia non cuſtodierunt ipſi oculi. Vnde in alijs libris, qa non cuſtodiui legē tuā. Deſcenderūt, humilitate. in vel per exitus aquarū. Et ſubintelligitur in vel per, vt cū dr̄, deſcendit piſcinā, vel montes, ſine in vel per. Et bene deſcendunt humilitate pœnitendi, qui per ſuperbiam erant erecti, dum ſuam volebant conſtituere iuſtitiam. D vnde præuaricādo confuſi, deſcendunt flendo, vt iuſtitiā Dei mereantur. Vel, tranſierunt exitus aquarū, exaggeratè. i. plus fleuerunt q̄ aquę manant de ſuis exitibus. Sic flendo impetratur gratia delens iniquitatē, & adiuuās voluntatē. Exitus aquarū deduxerūt oc. mei. *Caſ.* i. effuſiōes lachrymarū hyperbole. i. copioſas lachrymas, quaſi fluētia fontiū p recordatiōe pctōrū.

☞ a x *Zadik*

ideo † ſcrutata eſt ea anima mea. † Declaratio ſermonum tuorum illuminat, & † intellectum dat paruulis. Os meum aperui, & attraxi ſpiritum, quia mandata tua deſiderabā. † Aſpice in me, et miſerere mei, ſecundum † iudicium diligentium nomen tuum. Greſſus meos dirige ſecundum eloquium tuum, & non dominetur in me omnis † iniuſtitia. Redime me à calumnijs hominū, vt cuſtodiam mandata tua. Faciem tuā illumina ſup ſeruū tuū, & doce me iuſtificationes tuas. Exitus aquarū † deduxerunt oculi mei: quia non cuſtodierunt legem tuam.

(Interlinear glosses:) a ¶ Quia mirabilia credit, diligenti indagine quærit. ¶ Aug. Quaſi factus ſit ipſa inueſtigandi difficultate curioſior. ¶ Quanto enim res obſcuriores habet cauſas, tanto eſt mirabilior. — a ¶ Scrutans anima hoc inuenit: quia me ſcrutantē. Noua lex, dec arans figuras veteris legis. — a ¶ Noſtras tenebras. b ¶ Interiorem. ¶ Scrutans ſic promeit. c ¶ Humilibus. — a ¶ Et ideo. ¶ Poſt intellectum ſi quis vult facere, non poteſt ſine ſpiritu. b ¶ Ad ſimilitudinem dipſ. qui æſtu capit auram. — a ¶ Scire & facere. — a ¶ Ergo. ¶ Ideſt da ſpiritum. b ¶ Quia aſpicit aliquando iratus vt perdat, ſicut Sodomam adit. c ¶ Si quando laboro. — a ¶ Sicut ſoles his qui te diligunt. — a ¶ Ambro. Motus animi dirige ſecundum tua iuſſa, ne vitijs ſeducantur. — a ¶ Sciebat.n. gradientem tentandum eſſe: ideo non ait: excludatur, ſed non do. ¶ Quia non poteſt penitus excludi, eſt enim peccatum in corpore, ſed non regnet. — a ¶ Earum eſt grauior tentatio, contra quas ſilendū eſt. — a ¶ Qui opprimitur calumnia non facile ſeruat mandata. b ¶ Et. ¶ Spiritualem legis intelligentiam mihi da. ¶ Filium tuum mitte. ¶ Aug. Tuam manifeſta præſentiam opitulando. — a ¶ Vt ſeruus ſicut terra ſole coruſcet. ¶ Vt eius refulgenti gratia perfundatur. — a ¶ Vt faciam, quia omnis qui audit à patre & didicit, venit ad Chriſtum: qui ergo non venit, ideſt non facit, non didicit. b ¶ Ita fac: quia exitus. — a ¶ Quibus & mors intrauit. ¶ Quibus cuſtoditis, fuiſſet læta. — a ¶ Ipſi oculi vel ipſi calumniantes Iudæi. b ¶ Iuſtitiæ.

NICOL. DE LYRA.

mitatem contēplationis aſcenditur frequenti meditatione, & feruenti oratione. igitur primò ponitur primum, ſecundò ſecundum, ibi: Clamaui. Prima in duas, quia primò ponitur contemplationis aſcenſus. ſecundò ex hoc conſequens zelus, ibi: Iuſtus es domine. Prima adhuc in duas, qa primò circa contemplationem deſcribitur mentis eleuatio. ſecundò petitur impedimenti ablatio, ibi: Greſſus meos. Circa primum notandum, q aſcenſus contemplationis philoſophicæ incępit ab admiratione, ſecūdum quod dicitur 1. Met. Propter admirari cœperunt homines philoſophari: Videntes.n. effectus naturæ mirabiles: vt coruſcationes, fulgura, terræmotus, & ſimilia, incęperunt cauſas perſcrutari, & ſic philoſophari: & eodem modo ad ſublimitatem contemplationis Theologicę ſancti doctores, vt Hieron. Auguſt. & ſimiles incęperunt aſcēdere ex admiratione: quia videntes ſacras ſcripturas mirabiles, confidentes de diuino auxilio intellectum earum ſanum inquirere cœperunt, & Deo adiuuāte repererunt, & quantum ad hoc dicitur: Mirabilia teſtimonia tua. i. mirabiles ſcripturæ ſacræ teſtimonijs diuinis communitæ, ſecundum quod dicitur in Mar. Domino cooperante, & ſermonem confirmante ſequentibus ſignis.

a Ideo ſcrutata eſt ea anima mea. *quærendo earū intellectum in tui adiutorij confidentia: & quia vna ſcriptura intellecta aperit viam ad aliā intelligendam. ideo ſubditur:*

b Declaratio ſermonum tuorū illuminat, & intellectū dat paruulis. *ideſt verè humilibus: ſed abſconditur à ſuperbis, ſecundum quod dicit Saluator: Confitebor tibi pater domine cœli, quia abſcondiſti hæc à ſapientibus & prudentibus, & reuelaſti ea paruulis. Et quia cognitio veritatis excitat appetitum ad amplius cognoſcendum. ideo ſubditur.*

c Os meum aperui. *ideſt intellectum per conatum extendi ad capiendum verbum Dei, quod eſt cibus animæ ſecundum illud Deut. Non in ſolo pane viuit homo, ſed in omni verbo quod procedit de ore Dei: & ideo intellectus hoc nomine oris deſignatur, quia in animalibus os dicitur illa pars corporis, per quam cibus accipitur.*

d Et attra. ſpi. *ſcilicet intelligentiæ, qui datur deſiderantibus ipſum, ideo ſubditur,*

e Quia mandata. *Et quia hoc procedit ex Dei liberalitate & miſericordia, ſubditur,*

f Aſpice in me &c. *eleuando intellectum meum ad capiendum veritatem tranſcendentem intellectus mei facultatem.*

g Secundum iudicium &c. *ideſt ſicut iuſtè depoſuiſti facere diligentibus te. quia ſicut dicitur ſupra vij. cap. cœleſtis hierarchiæ, vbi ſcientia foris ſtat, dilectio intrat.*

h Greſſus. *Hic conſequenter petitur impedimenti remotio. Circa quod ſciendum, quòd in contemplatione diuinæ veritatis impedit curioſitas perſcrutantis, ſecundum quod dicitur in Prouer. Qui perſcrutator eſt maieſtatis, opprimetur à gloria. Et ideo hoc prius petitur remoueri, cum dicitur: Greſſus meos. i. proceſſus meos in contemplatione.* (Prouer. 25.)

i Dirige ſecundum eloquium tuum. *& non ſecundum motum animi curioſum & præſumptuoſum.*

k Et non dominetur &c. iniu. *Et accipitur hic iniuſtitia pro quolibet peccato quod poteſt contingere ex inquirentis curioſitate. ſicut enim omnis virtus dicitur quodammodo iuſtitia, ſic omnis deuiatio à virtute iniuſtitia nominatur, ſecundò in contemplatione veritatis impedit perturbatio ab extrinſeco mota, & hoc petit remoueri dicens.*

l Redime me. *vt non impediant à quiete contemplationis animum meum.*

m Vt cu. *quæ cuſtodiri non poſſunt abſq; eorum notitia, & ſic contemplatiua dirigit actiuam: & quia illuminatus à Deo in cognitione veritatis, deſiderat amplius illuſtrari, ſubditur,*

n Faciem tuam. *veruntamen quia Deo permittente, & diabolo inſtigante in tali altitudine contemplationis inſurgit aliquando motus vanæ gloriæ, ſecundum quod dicit Apoſt. Ne magnitudo reuela. ex. me &c. qui motus ſtatim cum percipitur, debet purgari lachrymis contritionis & confeſſionis. ideo ſubditur: Exitus aquarum &c.* (2. Cor. 12. b)

¶ Iuſtus

VNIVERSIDAD DE SALAMANCA
GREDOS.USAL.ES

a ſ Zadik. *Caſ.* Victa carne, clauiſq; cõfixa, peccatis p lachrymas dilutis, in decimaoctaua litera iudicia Dei laudat, & eloquia ignita venerat, petẽs intellectũ vnde viuat. *Amb.* Poſt lachrymas conſolatio: nã & qui in dolore ſunt, cõſolatione indigent, quæ fit per miſericordiã Dei: & qui pœnas criminũ luerunt, ſperant veniã. & qui lachrymis lauerunt, requiem merẽtur. Zadik conſolatio interpretatur, q̃ triplex eſt. Prima ergo cõſolatio eſt. qa non obliuiſcit miſereri Deus. de qua in Ieremia. Ite proficiſcimini filij, ego .n. deſerta ſum. Aequo animo eſtote filij, clamate ad dñm, & extrahet vos de manu inimicoꝝ. Secunda per punitionẽ. vbi etſi fides .i. conſcientia delicti deſit, pœna ſatisfacit, & releuat, de qua in Eſaia: Cõſolamini populũ meũ ſacerdotes: loquimini ad cor Ieruſalem: ſolutũ eſt peccatũ eius: qũ recepit de manu dñi duplicia. Tertia, cũ lachrymis crimẽ abluitur: q in hoc loco & in multis alijs reperitur. *Caſ.* Suprà, triſtis de errore, hic ſe conſolatur per iuſtitiam Dei.

E — *Ibidem.* — *Baruc.4.d* — † Tabeſcere — *Eſa.40.a*

GLOS. ORD.

b *Iuſtus es domine. Amb.* Qui ſua delicta nõ reſpicit, iniuſtè putat ſe grauari: ſed bonus ſe accuſat, & digna ſibi inferri à iuſto dicit, in quo & ſperat. Sicut .n. iuſtus punit, ſic & ſuſtinentem remunerat: qcquid fit, recto iudicio fit. & hæc eſt conſolatio iuſtorum.

† valde — † Iunior

c *Rectũ iudi. tuum.* q iubes affligere ſe peccatorẽ: aliter ſibi veniã arrogaret. *Aug.* Rectũ iudicium. Iuſtitia, veritas, ſunt timẽda peccanti: qa ſic iuſtè dãnatur quicunq; damnatur, nec põt inde conqueri. Iuſtitiã dicit teſtimonia Dei. quia iuſtũ ſe probat mandando iuſtitiã. Eſt ẽt hæc iuſtitia veritas, vt Deus talibus teſtimonijs innoteſcat. Vel, mandaſti .i. præcepiſti. teſtimonia .i. præcepta, quæ ſub teſtificatione prolata ſunt. Hæc cõtinent iuſtitiam & veritatem. quia & oĩa æquè decernũt, & promiſſa retribuunt. *Caſ.* Ad vtrunq; nimis. Nimis inculcare nobis iuſtitiam diſtrictio eſt, veritatem cautela.

Vbi ſupra con. 28. — F

d *Nimis ma. Caſ.* ideſt per multos & iuſtos, & multò tempore propter infirmos.

e *Zelus. Amb.* amoris, nõ liuoris. Zelus bonus pro domo Dei, quam nõ patiebaĩ à perfidis lacerari, vt Phinees. Melius eſt vt paucorum damnatione plurimi liberentur, quam eorum abſolutione plurimi perderentur. G

f *Ignitum elo. Amb.* Purgat corda vt fornax aurum. accendit ad amorẽ Dei, & contra impios illuminat ẽt audientes. Hũc ignẽ venit dñs mittere in terram. hoc calefactus Ieremias dicit: Erat ignis flammigerans in oſſibus meis. Hoc igne vrebatur rubus & non exurebatur. Vrit ſermo diuinus vt corrigat, non exurit vt perdat. Hoc igne vaporati Cleophas & alius diſcipulus dixerunt: Nonne cor noſtrum ardens erat in nobis, &c.

g *Et ſeruus tuus dile. il. Aug.* Meritò zelat oblitos verba Dei, quia ad hoc flagrabat eos adducere, quod ardentiſſimè deſiderabat.

h *Adoleſcen. ſum ego, & con. Caſ.* Hoc autem ad literam multis ſanctorum poteſt conuenire, & ſpiritualiter populo gratiæ. Multi enim ſanctorum, vt Ioſeph inter fratres, & Dauid inter ſuos, ſic & nouus populus gratiæ, qui ætate ſequitur, ſed fide præcedit. *Aug.* Iſte eſt contemptus & ideo maior: qa contemptibilia elegit Deus, & reprobat illos qui ſuã iuſtitiã volunt conſtituere. *Aug.* Iſti ſunt duo populi, qui in vtero Rebeccæ luctabantur. de qbus dr̃: Maior ſeruiet minori. Iſte minor non eſt oblitus iuſtificationes Dei, cũ inimici maiores ſunt obliti. Quod meritò, quia neſciẽtes iuſtitiam Dei, ſuã quærebant. Iſte non eſt oblitus: quia non ſuã, ſed Dei. de qua dicit: Iuſtitia tua iuſtitia in æternũ. Lex veritas, qa per eã cognitio peccati, & perhibet teſtimonium iuſtitiæ Dei. propter hanc patitur iunior à maiore. vnde ſubdit: Tribulatio & anguſtia &c. In tribulatione poſcit iſte intellectum, vt ſciat: quia nihil eſt qđ perſequentes tollunt quia etſi vitã finiunt, viuet in æternum: qui iuſtitiã, q̃ manet in æternũ, præponit tẽporalibus: Quæ iuſtitia in tribulatione eſt. Martyria .i. teſtimonia .i. iuſtitia tua æterna cauſa eſt, quare in tribulatione ſeruẽ teſtimonia .i. martyria. H

i *Iuſti. Caſ.* hominum iuſtitia temporalis eſt, ſed Dei æterna, qa quiſquis eã ſequiĩ, in æternũ gaudebit. qđ nõ eſt de iuſtitia Iudæorũ, & q legẽ Dei ſequiĩ, veritate iplẽĩ: q̃ & Chriſt°.

ſ Zadik.

a ¶ Qui punis. ¶ In omnibus. ¶ Ideo ſic ploro peccata, quia iuſtus es. ¶ Hac confeſſione Daniel feras, pueri flammas vicerunt, & Ionas de ventre ceti liberari meruit.

Iuſtus es domine, & rectum iudicium tuũ.

¶ Et.

Mandaſti iuſtitiam † teſtimonia tua, & veritatem tuam nimis. † Ta-

¶ Alias valde. a ¶ Et ideo. ¶ Idem quod alibi dicitur de Chriſto: Zelus domus tuæ comedit me. Hoc zelo corporis tabeſcit ille. b ¶ Charitas. c ¶ Alias tuus: quia Deo zelat non ſibi.

beſcẽre me fecit zelus meus, quia

¶ Cur? a ¶ Etſi ſecundum ſeculum amici. ¶ Quos Deo zelat.

obliti ſunt † verba tua inimici mei.

a ¶ Quaſi: Ideo zelus mihi, quia. ¶ Spirituſancto. b ¶ Vt etiam corpus viat. c ¶ Ideo.

Ignitum eloquiũ tuũ † vehemẽter, ẽt

a ¶ Quicunque. b ¶ Quicunque. ¶ Et cum hoc ſit, etſi iunior & deſpectus, non tamen obli. ſum iuſtifi. tuas, vt illi maiores. ¶ Inimici mei.

ſeruus tuus dilexit illud. † Adoleſcẽ-

a ¶ Aug. Iuſtificat Deum qui ſe accuſat, quod fit per humilitatem. ¶ Mirabilior eſt in iuuene humilitas.

tulus ſum ego & contẽptus: iuſtifica-

a ¶ Quia. ¶ Aug. Iuſtitia ſolius Dei æterna: Lexq; eius vera per omnia. Vel, veritas eſt & ſpiritualis etſi non videatur. Vel, veritas eſt, non vmbra, non figura ſed res.

tiones tuas nõ ſum oblitus. Iuſtitia tua iuſtitia in æternũ, & lex tua † ve-

ſ a *Aequitas.*

NICOL. DE LYRA.

Iuſtus es domine. *Poſtquam deſcriptus eſt contẽplationis aſcenſus, hic conſequenter deſcribitur ſequens zelus. Diſcipuli enim proficientes in cognitione alicuius doctrinæ, ſolent pro ea mirabiliter zelare. Circa quod notandum, quod calor naturalis dupliciter accenditur. Vno modo ab extrinſeco, ad præſentiam ſui contrarij. propter quod ventres animalium in hyeme ſunt calidiſſimi, ſecundum quod dicit Philoſophus. Alio modo ab intrinſeco ex virtute naturali, ſicut calor naturalis fortior eſt in iuuentute quam in ſenectute. Eodem modo zelus diuinæ legis dupliciter accenditur. Vno modo ex præſentia tranſgreſſionis ipſius. ſicut dicitur de Matathia: Accenſus eſt furor eius ſecundum iudicium legis, & inſiliens trucidauit illum ſuper aram. ſ. Iudæum, in conſpectu eius idolis immolantem. & dicitur de Phinees qui factum fecit ſimile. Zelo meo commotus eſt &c. Alio modo ex conditione verbi diuini, quod eſt incentiuum ad diuinæ legis zelum, ſecundum quod dicitur in Deuter. In dextera eius ignea lex. Primò igitur ponitur primus modus. ſecundò ſecundus. Ignitum eloquium. Circa primum ſciendum, q quantò eſt lex rectior & iuſtior, tantò zelus pro ea debet eſſe feruentior. & ideo primò ponitur rectitudo legis diuinæ, cum dicitur,*

Calor quo accenditur. — *1. Mach. 2. c* — *Num. 25. c* — *Deut. 33. a*

a Iuſtus es domine. *quia eſt regula iuſtitiæ. propter quod lex ab eo data non poteſt eſſe niſi recta. ideo ſubditur,*

b Et rectum. *i. lex tua ſecundum quam de alijs debet fieri iudicium quia quicquid inuenitur ei repugnans, iudicandum eſt falſum. & per conſequens lex diuina eſt ſummè deſideranda & cuſtodienda. ideo ſubditur,*

c Mandaſti iu. *ideſt legem tuam iuſtitiam continentem.*

d Et teſtimo. tua. *& pro ideſt .i. teſtimonia tua, quæ ſunt idem quod ipſa lex à Deo data & teſtificata. Et q iſte ſit intellectus, patet ex tranſlatione Hier. iuxta Hebr. quæ ſic habet: Præcepiſti iuſtitiam teſtimonij tui, & veritatem tuam, ideſt veritatem legis tuæ.*

e Nimis. *ideſt valde. Et ſubintelligitur cuſtodiri. & ideo exprimitur in tranſlatione cõmuni. propter quod zelatores ipſius, videntes eam tranſgredi, interius accenduntur. ideo ſubditur,*

f Tabeſcere. *ideſt liqueſieri.*

g Me fecit zelus meus. *circa legem tuam.*

h Quia obliti ſunt verba tua inimici mei. *facientes contra eam, acſi eam pro nihilo reputarent. & omnes tales reputat Pſalmiſta inimicos ſuos, quia ſunt aduerſarij veritatis.*

i Ignitum eloquium tuum vehementer, &c. *Hic conſequenter ponitur ſecundus modus accenſionis zeli. ſ. ex cõditione verbi diuini, cum dr̃: Ignitum eloquium tuum. quia inflammat ad amorem diuinum. qui propriè dicitur zelus, eo q eſt amor ſingularis.*

k Adoleſcentulus ſum. *hoc dicit Pſal. in perſona populi diuinæ legi ſubiecti. Lex autem vetus fuit data poſt duo milia annorum vel circiter à principio mundi, & ſic populus ſub hac lege exiſtens dicitur adoleſcentulus reſpectu populi, qui præceſſit à principio mundi. & multò fortius populus Chriſtianus, qui poſtea cœpit eſſe per duo milia annorum, vel circiter.*

l Et contemptus. *quia poſt legem datam & ingreſſum terræ promiſſionis populus Iudaicus fuit multipliciter ſeruituti ſubiectus varijs gentibus, vt patet lib. Iudic.*

m Iuſtificationes tuas non ſum oblitus. *hoc videtur repugnare ei quod prædictum eſt immediatè: quia populus Iſrael traditus fuit ſeruituti prædictæ propter tranſgreſſiones legis, vt patet in libro Iudic. Dicendum, quòd in illo populo ſemper remanſerunt aliqui iuſti & ſtabiles in lege Dei: propter quorum merita populus frequenter liberatus fuit à ſeruitute, vt patet in eodem libro, & pro illis dicitur hic de populo in communi: Iuſtificationes tuas non ſum oblitus, ſecundum illam regulam quam poſui in principio Gen. de corpore domini permiſto ex bonis, & malis. propter quod in ſcriptura boni frequenter vituperantur ratione malorum, & mali commendantur ratione bonorum. Clarius autem exponitur hæc litera de populo Chriſtiano, qui in primitiua eccleſia fuit multipliciter afflictus & contemptus à tyrannis, & tamen per hoc à fide catholica non receſſit. ideo ſubditur,*

n Iuſtitia tua domine iuſtitia in æternum. *quia iuſtitia, quæ eſt per fidem, ducit ad æternitatem beatitudinis.*

o Et lex tua ve. *quia nullam poteſt continere falſitatem, propter quod non ſolum dicitur vera, ſed veritas in abſtracto, ad denotandum veritatis puritatem.*

ſ a Tribulatio

---

a *Aequitas te.* Vel ita ſecundũ ſeriem literæ legatur. *Amb.* Quaſi dicat: Tribulatio & anguſtia inuenerunt me, & mihi poſito in tribulatione: Teſtimonia tua ſunt æquitas vel iuſtitia: vel iuſta in æternum .i. ſunt mihi cauſa æternæ iuſtitiæ: talis ſpes eſt cõtra tribulationes, quæ temporales ſunt. Et in his, da intellectum qui ſupra iunior, maturior ſenibus inter aduerſa petit intellectum, vt ſciat hæc tranſitoria: & inde mercari vitam ſciat q̃ lubrica ſit hæc vita, & ſit pius erranti. Sciat communia bona ſeculi: ſciat miſerias, vt portum quærat. perfecta virtus eſt intellectus: ſi quis quod ſenſit capit, factis exequitur.

A — C — † neceſſitas

a ¶ Pro qua. ¶ Quæ ſunt munera iuſtis ad onera peccatorum deponenda.

ritas. Tribulatio & † anguſtia inuenerũt me: † mandata tua meditatio

a ¶ Caſ. Expectantem & paratum. b ¶ Tamen quantumcunque ſæuiant ¶ Hoc eſt remedium contra tribulationes vt non deficiam.

mea eſt. Aequitas teſtimonia tua in

a ¶ Et mihi eſt iuſtitia manens in æternum, teſtimonia in tribulatione, & ideo in ea, da intel.

a ¶ Et eo ſanctè electa ſuperat ſeniores. b ¶ Vere.

æternũ, intellectũ da mihi, & viuã.

NICOL. DE LYRA.

ſ a Tribulatio. *in tyrannorũ perſecutione.*

b Mandata. *meditatio eorum diuinæ legis præbet conſtantiam in aduerſis.*

c Aequitas. *Tantam enim æquitatem continent, quòd non ſolum dicuntur æqua in concreto, ſed æquitas in abſtracto.*

d Intel. da mi. *ad ea cognoſcendum & opere adimplendum.*

e Et vi. *vita gratiæ in præſenti & gloriæ in futuro, ſecundũ illud Deut. Non in ſolo pane viuit homo, ſed in omni verbo qđ procedit de ore Dei.*

Deut. 8. a Matt. 4. a Luc. 4. a

GLOS. ORDIN.

a ק *Coph. Caſ.* In xix. litera iuſtificationes promittit exquirere, adijciens teſtimonia Dei in æternum fundata eſſe. *Amb.* Coph, concluſio, vel aſpice, quod idem eſt: quia concluſus debet circumſpicere ſe, & cautam periculi non diſſimulare. Concluſio hæc eſt in anguſtijs mẽtis, quaſi qui reſpirare clauſo meatu non poſſit. Noxia .n. conſcientia præmit, morbi vis vrget, ſenſum mentis intercipit anguſtia. Orationis ergo quærenda eſt medicina. Clama ergo ad medicum.

GLOS. ORD.

Clamaui. Q. vndiq; ſunt hoſtes non ſolum viſibiles, ſed quod grauius eſt, ſpirituales. Vocandus eſt ergo qui ſit auxilio. Præueni in maturitate. vel ſicut in Græco, præueni ante horã. *Caſ.* Nullum tempus ad hoc eligendũ, ſed ſemper hoc agendum. etſi .n. omnis rei ſub cœlo tempus eſt, ſed nõ ſuper cœlum, non ſuper dñm tẽpus eſt. *Amb.* Sed quia ſequens verſus tempus precandi exprimit, hic magis actuum quã orationis tempus intelligitur. Et eſt ſenſus: Præueni ante horam. Et clama .i. operando pro æternis præueni horam aliarum actionum, & clamaui corde. Et ĩ verba &c. *Aug.* Deinde ſubdit de tempore precandi. Præuenerunt oculi, meditari eloquia manè: ſupra ante horam, ſecundũ illud: Media nocte ſurgebã, &c. Pudor eſt ſi radius ſolis in ſtratu otioſum inuenit, primitias cordis & vocis quotidie Deo ſacrifica, tunc & nox vertitur in lucem, non temporis, ſed gratiæ. vnde ſponſa ait: Per noctes quæſiui illum, quẽ diligit anima mea. *Caſ.* Poſt errorem accepta conſolatione concluſus aſperius, clamat ſtudioſius. Clamaui. *Auguſt.* Clamor cordis eſt magna intentione cogitationis. Toto. quia non aliunde cogitatur. In tali petentis affectu ſiue in ſilentio, ſiue cum voce, ſi opus eſt propter homines non deſperatur effectus.

B

c *Iuſtificationes. Aug.* Non ſatis clamare ad Deum, ſed & iuſtitias eius exquirere.

d *Requiram. Aug.* Quam longe eſt adhuc à faciẽte qui requirit, quia non conſequitur vt qui quærit inueniat: & qui inuenit faciat: ſed tamen aliter non venitur ad facere. Boni autem ſi quærunt, vt in euangelio promittitur, inueniunt, ſecundum illud: Quærite & inuenietis. ſed & mali, qui tamẽ non oderunt ſapientiã, q̃ eſt Deus, in qua ſunt omnia quæ q̃runĩ ab his q volũt eſſe beati. De malis qui oderũt, dicit ſapientia: Quęrẽt me mali, & nõ inueniẽt: oderũt .n. ſapientiã. Sed ſi oderũt qũo q̃runt? Quærũt nõ pp ipſam, ſed pp aliud qđ amãt. Quærũt .n. dicta ſapiẽtiæ, vt habeãt in doctrina, nõ in vita: vt nõ p mores ad ipſã veniant, ſed p ſermones ei° ad vanã gloriã: verbis ei° inflati & ita magis ab ea alieni.

Prou. 1. d

e *Ad te. Caſ.* Hoc eſt toto corde clamare: Saluũ me fac. vbi eſt ſalus animæ, efficit vt facienda fiant, & vſque ad mortem ſi opus eſt, certetur: vbi non eſt ſalus iſta, ſuccumbit infirmitas.

f *Præueni. Caſ.* Præuenit in maturitate qui in annis pueribus ſenectutẽ anticipat, vt grauitas ſit in mente, licet ſit vaga & mollis ætas. Nõ .n. magnũ eſt ſi defecto corpore, à voluptate quieſcunt: magnũ verò ſi in feruore ætatis ſunt tẽperati. vnde: Bonum eſt .n. viro ſi portauerit iugum ab adoleſcentia ſua. Hoc de ætate. De hora dicit,

Thre. 3. c

g *Præuenerũt ocu. mei ad te di.* Oculi cordis ante credunt Chriſto, q̃ aduentus eius irradiat. Diluculũ initiũ lucis, qđ poſt tenebras ſeculi Chriſt° emicuit, vel reſurrectio manè facta. Ideo mẽs diluculò ſurrexit, vt meditaret eloquia tua, q̃ adeò ſuauia. Præueni intẽpeſta nocte. *Aug.* Vel, in maturitate: idẽ tñ ſenſus, vix inueniĩ in immaturitate. Immaturitas eſt nox intempeſta .i. inopportuna actionibus. Tẽpeſtiuũ dixerũt veteres opportunũ à tpe. Dicit aũt ſecundũ literã, q noctis tpe vigilet amor Dei magno orandi affectu. Vel, nox eſt totũ ſeculũ, in quo clamamus præueniẽtes diẽ, quo merces dabiĩ, & inde pueniamus faciem eius in confeſſione. Vel, immaturũ tps noctis fuit ante tẽpus gratiæ, quo Chriſtus venit: nec tñ tũc eccleſia tacuit, ſed prophetãdo clamauit & ſperauit in verbis potẽtis facere qđ pmiſit. Ipſa ẽt dicit: Præuenerũt oculi mei ad te matutinũ. Matutinũ eſt qñ ſedẽtib° in vmbra mortis, lux orta eſt. Ad hoc oculi ſanctorum præuenerunt præuidentes futurum, vt meditarentur eloquia Dei in lege & prophetis quæ hoc de Chriſto nuntiabant.

† verbis tuis ſperaui. — D — † exaudi

h *Vocem &c. & ſecun.* non quò in futuro iudicabis, ſed quò ſupplicibus parcis, & ſe damnantes abſoluis.

i *Secun. mi.* vel ita ſecundum præcedentem ſniam, vbi de ætate egit. *Caſ.* Vir nanq; ſanctus, etſi ætatem vincens manè ſurgit: non tñ in operibus ſuis, ſed in miſericordia Dei cõfidit.

k *Viuifica me.* mortuum lege peccati.

ſ a *Iniquitati.*

¶ Vocatio vel concluſio.

ק Coph.

a ¶ Da intellectum, quia. b ¶ Mens diuiſa non impetrat.

Clamaui in toto corde meo, exaudi me dñe,

a ¶ Faciendas.

† iuſtificationes tuas

a ¶ Ad te o p ofuit clamor. b ¶ Nota pronum affectum. ¶ Exponit quid ſit ex toto corde clamare. c ¶ In anima quæ cuſtodit mandata.

requirã. Clamaui ad te, ſaluũ me

a ¶ Ambro. Notat ſedulitatis obſequium.

fac: † vt cuſtodiã † mandata tua. Præ-

a ¶ Et. ¶ Præcurrit vt item maturitatis, qui puer ſenilem grauitatem induit.

ueni in † maturitate, & clamaui: qa

a ¶ Semper creſcens in ſpe. ¶ Et in diuerſis. b ¶ Et. ¶ A ſimili, ſtrenui operarij, vel diluculũ æternitatis labore vineæ præueni. vel in diluculo virtutum.

in † verba tua ſuperſperaui. Præuenerũt oculi mei ad te diluculò, vt me-

a ¶ Directi. b ¶ Alias mane. ¶ Vel matutinum. ¶ Vel ſum.

a ¶ Ideo. ¶ Quaſi: Quia ſtudioſe ad te vigilo.

ditarer eloquia tua. Vocẽ meã † audi

a ¶ Aug. Prius Deus ſecundum miſericordiam aufert à te ſ pœnam, & eis poſtea ſecundum iudicium dabit vitam: quia non fruſtra hoc ordine dicitur: Miſericordiam & iudicium cantabo tibi domine. licet nunc tempus miſericordiæ non ſit ſine iudicio, & tempus iudicij poſt, ſine miſericordia.

ſecundũ miſericordiã tuã dñe: & ſecundũ iudiciũ tuũ viuifica me. Ap-

a ¶ Quia. ¶ Aug. Quando iam corpus perimunt. vnde: Tribulatio proxima eſt, non quæ imminet, quia iam præſens, ſed quæ fit in carne, qua nihil propius eſt animæ.

propinquauerunt perſequentes me

NICOL. DE LYRA.

Clamaui in toto cor. *Hic conſequenter agitur de ſublimitate contemplationis, prout requiritur in oratione feruenti, ad qđ duo faciunt. ſ. cõditio orationis, & humiliatio orantis. Primò ponitur primum, ſecundò ſecundum, ibi: Vide humilitatem meam. Prima in duas, quia primò ponitur orationis conditio, ſecundò impedimenti remotio, ibi: Appropinquauerunt. Circa primum dicit,*

a Clamaui in to. cor. *hoc eſt intellectu & affectu feruenter & deuotè.*

b Exau. me. do. *eleuando me ad cognitionẽ tuæ veritatis. ideo ſubditur,*

c Iuſti. tu. re. *quia quãtò plus cognoſcuntur, tantò amplius requiruntur.*

d Clamaui ad te. *orando deuotè. Et eſt repetitio ſententiæ prædictæ ad expreſſionem affectus maiorem.*

e Saluum me fac. *illuſtrando me tua veritate.*

f Vt cuſto. man. tua. *quæ cuſtodiri non poſſunt niſi præcognita.*

g Præueni in maturita. & clamaui. *quaſi dicat iſte clamor feſtinus non procedit ex impetu paſſionis, ſed ex deliberatione rationis.*

h Quia in verba tua ſuperſperaui. *ideſt plus quam in verbis aliorum quorumcunq;. quia verba tua falſitatem non poſſunt continere.*

i Præuenerunt. *ideſt intellectus & affectus.*

k Ad te di. *ideſt à tempore iuuentutis.*

l Vt med. el. tua. *quæ ſunt à tempore iuuentutis meditanda, ſecundum illud Eccl. Memento creatoris tui in diebus iuuentutis tuæ. & quia oratio talium debet exaudiri, ſequitur:*

Eccl. 12. a

m Vocem meam, au. *me illuſtrando.*

n Secun. mi. *qa dona Dei procedũt ex ſua miſericordia & liberalitate.*

o Et ſecun. iu. *ſ. primũ, in quo iudicas cũ tranquillitate, & miſericordia.*

p Viuifica me. *lumine tuæ gratiæ.*

q Appropinquauerunt. *Hic conſequẽter ponitur impedimẽti remotio.*

ſ quod

VNIVERSIDAD DE SALAMANCA
GREDOS USAL.ES

a *Iniquitati.* Alias iniuſtè. *Caſ.* Et pulchrè addit, qa & aliq pro criminibus puniunt a lege, vt eã ſua melior q illorũ videat. b *Omnes viæ tuæ veri.* Hoc nõ põt dicere Iudæus, ſed fidelis q credit veritati. *Aug.* Oẽs viæ tuæ veritas. Erga ſanctos oẽs viæ veritas, oẽs miſericordia: qa & i iudicãdo ſubuenit: & ita nõ deeſt miſericordia: & in miſerãdo id exhibet qđ promiſit, ne deſit veritas. Erga oẽs aũt quos liberat, & dãnat: oẽs viæ miſericordia & veritas: quia vbi nõ miſeret, vindictæ veritas dat: qa nullum immerito dãnat, ſed multos immeritos liberat. c *Initio cog. Aug.* Aduerbialiter. Initio dicit ſe nouiſſe eccleſia, q teſtimonia ſunt in æternũ fundata, nec aliunde nouiſſe, q de ipſis teſtimonijs. Teſtimonia ſunt, qbus promiſit ſe daturũ regnũ æternũ filijs: & quia in filio cuius regni nõ erit finis, ſe daturũ teſtatus eſt: fundata ſunt in æternũ, nõ q ipſa ſint neceſſaria q̃ ipſa res dabit: ſed qa id qđ per ea promiſit Deus, æternũ eſt. Fundata verò dñr, quia in Chriſto vera monſtrant, q eſt fundamentũ, qđ nemo põt mutare. Initio nouit, qa hoc dicit eccleſia, q ab initio gñs humani non defuit terris, cui⁹ primitiæ fuit Abel, q in teſtimoniũ Chriſti immolatus eſt. Et ab initio dictũ eſt: Erũt duo in carne vna. Quod ſacramentũ magnũ eſt in Chriſto & in eccleſia, vt ibi ait Apoſt. Ecce duo teſtimonia, quorũ alterũ in actu, alterũ in verbo eſt exhibitũ. Vel, teſtimonia dicit ꝓ̃cepta, q dicũtur fundata in æternũ: quia pro eis neglectis vel ſeruatis merces æterna, vel pęna æterna redditur.

a ¶In hoc ſeruientes. ¶Aug. Quo magis huic appropiant, à iuſtitia longe ſunt.

† iniquitati: à lege autem tua longè facti ſunt. Propè es tu domine: & † omnes viæ tuæ veritas. † Initio cognoui de teſtimonijs tuis, quia in æternum fundaſti ea.

NICO. DE LYRA.

¶ *quod eſt mal... perſecutio turbantiũ per hoc mõ ...* a *A lege autem tua longè facti ſunt, quæ prohibet per... innocentem.* b *Prope es domine ... & eos repellendo, ſi tibi placuerit.* c *Et omnes viæ, quia ſiue dimittas me in tribulatione, ſiue liberes, totum facis iuſtè: quia aliqñ iuſto tuo iudicio innocẽtes permittis tribulari ad augmentũ ſui meriti, ſicut patet de ſancto Iob & multis alijs.* d *Initio &c. i. à principio, ex quo habui vſum rationis, & incepi tua teſtimonia intelligere.* e *Quia in æt. &c. hoc eſt verũ qualiter de teſtimonijs nouæ legis & de teſtimonijs veteris legis quantum ad moralia præcepta: quæ manent in noua lege, & effectus iſtorum in præmio manebit in æternum.*

GLO. ORDIN.

a *Res. Caſ.* In xx. litera petit viuificari, q mãdata Dei ſũmo ſtudio q̃ſiuit, q lõgè eſt à malis: q nõ ſimiliter egerũt. Et qa nemo viuificat niſi p humilitatẽ, q eſt caput oim virtutũ, io huic octonario pmittit hæc litera Res. *Ambr.* Res, caput vel primatus. i. rõnalis ſenſus, q regit oia mẽbra. vnde q turpiter & beſtialiter agit, capite dãnat, vt forma hoĩs putet q ſapientiæ rõnẽ nõ teneat. Myſticè caput noſtrũ Chriſtus, ſine quo viuẽdi vſus haberi nõ valet: Sicut ergo caput coluber ſeruat: ſerua & tu caput. i. Chriſtum, quo viuimus, ex quo oĩa bona. *Mora.* Caput, humilitas, q to tũ noſtrũ actũ fouet corp⁹. Inſtatus, hoc caput nõ tenet. i. Chriſti humilitatẽ, q eſt caput oim virtutũ. Primatus eſt & dñs Chriſtus, q ablatus maiori. i. populo Iudaico, daẽ minori. i. Chriſtianis. vnde in Eſaia legit: Auferã à Iuda caput & caudã: Chriſtũ, qui eſt initiũ & finis, alpha, & o.

Myſtice. †afflictionem. *Moralit.* *Eſa. 9. c*

GLOS. ORDINARIA.

Ide humilitatẽ. *Amb.* Qua ſuperbia vincit, q oĩ Chriſtiano neceſſaria eſt. Eripe. Superbus malis innectit: vt humiliet: humilis eripitur, vt exaltetur. Ambro. b *Vide humili.* placeat tibi humilitas mea, & iudica ſecũdũ illã. Alij in alijs, iuſtus in humilitate gloriat. Bona gloria eſt Chriſto ſubijci, quo merito eripi q̃s à flãmeo gladio. i. morte æterna. c *Iudica. Caſ.* vt de pñti iudicio agat. Iudiciũ meũ. i. examina diſcretionẽ fidei meæ. Nõ per arrogantiã petit iudicari, ſed vult à Deo examinari ſuũ iudiciũ, quo Deũ credit & incarnationẽ Chriſti. de quo iudicio oẽs ſancti ſecuri ſunt, nec timẽt Dei iudicium, quia in his q bene credendo iudicãt, ſciunt ſe glorificandos ſancti: quia tales ſanguine Chriſti redẽmi vel redẽpti erãt. vnde ſubdit: Redime me, ſanguine paſſionis: Et viuifica me pp eloquium tuũ, qđ dicit: Qui credit in me nõ morieẽ, ſed habebit vitam æternã. *Aug.* Iudica. De iudicio futuro agit, ad qđ innoxius & propriæ innocẽtiæ arbiter feſtinat. Iuſtus apud Deũ ſciẽs eẽ miſericordẽ nõ timet iudiciũ, in quo abſoluit: qđ incipit eẽ hic à ſanctis non in æternũ puniendis. Ideo p Ezechielẽ ad angelos vltionis miniſtros ait: A ſanctis meis incipite. Et alibi: Tẽpus eſt, vt incipiat iudiciũ à do. d. Ideo iſte apud redẽptorẽ ſuũ ſperans, & volens maturè abſolui, ait: Iudica. i. matura facere iudiciũ, & ibi: Redime me, à malis. Propter eloquium tuum, verecundè, qui diffidit de meritis: propter verbum Dei, clementiam ſperet. hoc eſt illud verbum quod Simeon videre expectauit.

† ſtatuta tua *Vs ſap. ibi.* *†perſequẽtes & tribulantes me.* *Ioan. 3. b* *Ezech. 9. c* *1. Pet. 4. d*

d *Miſericordiæ. Aug.* Etſi longè à peccatoribus ſalus, tamẽ ne mo deſperet. Miſericordiæ tuæ multæ. e *Secundum iud. Aug.* Quod in præſenti, non illud quod oẽs timent, de quo alibi: Non intres in iudicium cũ ſeruo tuo, ſed quo parcit cõfitentibus, nõ eſt miſericordia ſine iudicio. f *Multi. Aug.* Impletum eſt hoc in eccleſia, q tot habuit perſecutores martyrum. Purpurata eſt. n. vniuerſa terra ſanguine martyrum. Floret cęlum coronis martyrum. Ornatæ ſunt eccleſiæ memorijs martyrũ. Signata ſunt tempora natalibus martyrũ. Crebreſcunt ſanitates meritis martyrum.

¶Ambro. Caput, ideſt humilitas, caput virtutum, quam conſtitit ſeruat, vt ſerpens caput corpore expoſito.

Res.

a ¶Quaſi: Prope es tu domine, ergo. b ¶Quæ eſt in ſtudijs meis & tentationibus.

Vide † humilitatẽ meam, & eripe me: quia legem tuam non ſum oblitus. Iudica iudicium meum, & redime me: propter eloquium tuum viuifica me. Longè à peccatoribus ſalus: quia † iuſtificationes tuas nõ exquiſierunt. † Miſericordiæ tuæ multæ domine: ſecundum iudicium tuum viuifica me. Multi qui † perſequuntur me, & tribulant me: à teſtimonijs tuis

a ¶Quæ dicit: Qui ſe humiliat exaltabitur, & q ſe exaltat humiliabitur. ¶Quaſi: Vide humilitatẽ. ¶Sic vide. b ¶Ideſt cauſam meam. ¶Quia contra diabolum cauſam agit. ¶A malis. a ¶Ideſt illam legem quam non ſum oblitus, vt ſe humiliaret. ¶Vt videam, vt ſeruem illud. b ¶Aug. Hæc eſt exaltatio ſanctorum, vita æterna. a ¶Sed. ¶Aug. Non à me: qui iuſtificationes exquiſiui: quod accepiſſe ab eo videns, dicit: Miſericordiæ tuæ mul. a ¶Quaſi: Longe ab ea ſe ſecerunt. a ¶Caſ. Hoc ſpecialiter de Iudæis, qui latronem elegerunt, ſaluatorem repulerunt. in hoc deuotos animat, perfidos terret. a ¶Aug. Quia ſcit quod iudicium Dei ſine miſericordia, non eſt ſperant. ¶Viuifica. ¶Quia. ¶Sunt. ¶Etiam mali ſpiritus. ¶Grauis perſecutio à multis in vnum. a ¶Tam. n. ¶Quod à Deo. vnde ſupra: Niſi quia dominus erat in nobis ſor. vi. deglutiſ. nos. Et iterum: Niſi quia do. adiu. me. Pauloiminus habitaſſet in inferno anima mea.

NICOLAVS DE LYRA.

Ide humilitatem. *Hic conſequenter agitur de altitudine contemplationis, prout acquiritur humilitate orantis, cum dicitur,* a *Vide &c. ſecundũ quod ſcribitur in Eccl. Oratio humiliantis ſe nubes penetrabit, & do nec aſpiciat altiſſimus, non conſolabitur.* b *Et eri. me. de tenebris ignorantiæ, eleuando ad contemplationem veritatis tuæ.* c *Quia le. q. d. illud modicum, quod de lege tua capere potui firmiter retinui. & ideo decens videtur, vt addas amplius. Et quoniam tempore quo Pſalmiſta loquebatur, totum genus humanum erat impeditum à viſione beata, in qua perficitur vita contemplatiua, ideo ſubditur,* d *Iudica iu. i. fer pro me ſententiam contra diabolum me detinentem captiuum.* e *Et redime me. tuo ſanguine ab eius poteſtate.* f *Propter elo. tuum vi. quod Oſee à te inſpiratus dixit: Viuificabis nos poſt duos dies, in tertia die ſuſcitabis nos. vbi loquitur propheta de reſurrectione Chriſti, per quam genus humanum eſt viuificatum vita gratiæ & gloriæ. Et quia peccatum dæmonis non eſt ſic remediabile, ideo ſubditur,* g *Longè à peccatoribus ſalus, ideſt à dæmonibus in peccato obſtinatis.* h *Quia iu. tuas non exquiſierunt. ſubijciendo ſe humiliter diſpoſitioni tuæ: ſed magis per ſuperbiam ab ea reſilierunt.* i *Miſericordiæ tuæ multæ domine. erga genus humanum, cuius peccatum eſt remediabile.* K *Secundum iudicium tuum. ſcilicet diſcretionis, quo nunc diſcernis pios ab impijs.* l *Viuifica me. per augmentum tuæ gratiæ. cuius neceſſitatem ſubdit dicens,* m *Multi qui perſequuntur me & tribulant me. quaſi diceret: multi ſunt dæmones & mali homines à contemplatione tua bonos impedientes: propter quod indigent auxilio tuæ gratiæ: vt poſſint in bono perſeuerare, ideo ſubditur,* n *A teſtimonijs tuis non declinaui. fultus robore auxilij tui.*

d *Miſeri-* ¶ a *Vidi*

a *Non declinaui. Caſ.* Gratius eſt hæc inter pericula ſeruari, quod eſt nobis à Deo. b *Vidi præuaricantes.* Alias, non ſeruantes pactum. *Caſ.* Pactũ à pace, quaſi pacis actum, ideſt inter diſſidentes affectu gratiæ diffinita conditio, quod conuenit vtriq; legi quæ ſtatuta eſt, vt homo in gratia & pacẽ Dei reuocaretur, qđ pactũ, i. vtrãq; legẽ debiles nõ ſeruant cedentes perſecutoribus pro qbus amiſſis ſocijs dolet ſancti. Vel, pactũ dicit qđ Iudęi pepigerunt dicentes: Oĩa quęcunq; dixerit dñs fa. Sed poſt coluerũt idola, quos ciues & parentes ſuos lugent ſancti. c *Vide quo. Caſ.* Vidi præuaricantes &c. Vide, q dilexi. Illo merito hoc meruit. ſ. à te cõſpici. *Aug.* Supra dixit: Vide humilitatem. hoc dicit qui ſe ſcit placere, hic itẽ dicit: Vide qm di. Ambro. ſecundũ legẽ hoc dr̃, q præcipit vt vnuſquiſq; ter in anno ſe offerat in conſpectu Dei. Sãctus verò quotidie ſe offert, nõ vacuus qđe: qm mãdata dilexi. & i hoc ſe offert. Dilexi, qđ plus eſt q ſeruare. qa hoc eſt charitatis, illud neceſſitatis vel timoris. d *In miſe. Aug.* Si miſericordia eſt in præmio qđ debet reddere iuſtitia, quãtò magis in victoria. e *Viuifica.* quia iſti mortificant. f *Princi. ver. i.* ſcripturarũ, vt Gen. à quo pricipiò vera dixit, & vſq; in finẽ verba veritatis ſeruat. vnde: Cęlũ & terra trãſibunt, verba aũt mea non tranſibunt. Quia tetigit quod in principio geſtum eſt, addit quod poſt finem ſeculi fiet: quia iudicia iuſtitiæ perpetuò ſtabunt: quia ſententiam de bonis vel malis datam, nec tempus nec vlla res ſubuertet. g *Veritas. Caſ.* A veritate tua verba procedunt: & ideo veracia ſunt & neminẽ fallũt, qbus pronũtiat vita iuſto, pęna impio. hęc ſunt quippe in æternũ iudicia iuſtitiæ Dei, qa iudiciũ Dei de omnibus in æternum manebit.

a ¶Ego non declinaui. ¶Autem. b ¶Aug. Declinates à teſta. quia nõ ferunt tribulationes. ¶Alias non ſeruantes pactum. b ¶In hoc præuaricantes. a ¶Zelo amoris. ¶Caſ. Beatus qui in charitate Dei tabeſcit. a ¶Sed in tribulatione negauerunt. ¶Ideſt placere tibi & remanerent à te dilectio mea. ¶Sed ego ab eis differens dilexi. Vnde ſruſtus omnium paſſionũ, non tantum nõ negaui, vnde præmium poſtulo, in miſeri. tua vi. me. a ¶Non in meritis confido. ¶Viuifica, quod vtique facies, quia dixiſti hoc in ſcripturis.

† non declinaui. Vi di † præuaricantes, & tabeſcebam: quia eloquia tua non cuſtodierunt. Vide, quoniam mandata tua dilexi domine: in miſericordia tua viuifica me. Principium verborum tuorum veritas, in æternum omnia iudicia iuſtitiæ tuæ.

†inſenſatos

NICOL. DE LYRA.

¶ a *Vidi præuaricantes. Ideſt impios legem tuam tranſgredientes.* b *Et tabeſcebã: quia elo. i. lachrymis fluebam. vnde in tranſlatione Hiero. hr̃: Et mœrebam. Sicut. n. ad virtuoſum pertinet lætari de obſeruatione diuinæ legis: ita & triſtari de eius tranſgreſſione. non ſolum in ſe ſed etiam in alijs. Et quia hoc eſt meritorium augmenti gratiæ, ſubditur,* c *Vide quoniam man. tua dile. do. zelãs pro eis in me & in alijs.* d *In miſericor. tua viui. me. per augmentum gratiæ, procedẽs ex tua miſericordia & liberalitate. Et ad hoc conſequendũ allegat veritas diuina, ad quã ptinet implere pmiſſa augmetationis grẽ diſponẽtib. ſe ad eã, cũ dr̃,* e *Principium ver. i. verba tua procedunt à mente tua, quæ eſt veritas increata, & omnis veritatis create regula: & ideo ſunt ſtabilia propter quod ſubditur,* f *In æter. om. iudi. iuſti. tuæ. quia ſententia Dei in extremo iudicio de gloria bonorum & pœna reproborum ſtabit in æternum, ſecundũ quod dicitur in Matt. Et ibunt hi in ignẽ æternũ, iuſti autem in vitã æternã.* *Matt. 25. d*

GLO. ORDIN.

a *Schin. Caſ.* In xxj. litera gratas ſibi dicit perſecutiones, qbus tãquam emplaſtris vulnera peccatorũ curantur. vnde: Da nobis auxiliũ de tribulatione. Et alibi dñs ait: Ego occidam & viuere faciã, percutiam & ſanabo. *Amb.* Schin. Super vulnus quaſi emplaſtrũ. Dicit. n. q tribulatio curat vulnera peccatorum & dat ſalutẽ. *Caſ.* Vulnus ergo eſt peccatũ, ſuper vulnus tribulatio. *Amb.* Vel, vulnus intelligitur ipſa tribulatio. Super vulnus cõſolatio eloquiorum Dei, medicamẽ cęleſtium præceptorum. Iſtud eſt ſpirituale malagma, quo omne nequitiæ virus abolet ur: quo non aduruntur, ſed magis fouent atq; liberantur colliſi. dis tribulationum humiliatus, reſurgit, i. non perit ſed proficit. contra hoc ſubditur de malis: impij infirmabuntur in malis, ideſt in tribulationibus.

¶ a *Non*

GLOS. ORD.

Rincipes. Gratis. Chriſtiana religio non læſerat reges terræ: quia etſi liberi, etſi habentes regna celo rũ, tamen reddunt Cęſari quæ ſunt Ceſaris. Quorũ etiam rex Chriſtus tributum de ore piſcis perſoluit. Et licet perſequant, tñ cor meũ formidauit à verbis tuis: qa plus timuit verba tua q eorũ minas. Vel, c *Spolia mul. Amb.* dicit ſcripturas, ſapientiã, iuſtitiam, reſurrectionem & omnia in Chriſto, quæ iſte à Iudæis abſtulit, & quaſi ſine labore inuenit, quæ antè non habuit. *Aug.* Spolia, ſunt æterna quæ diabolus conatur auferre, & conuerſio perſecutorum. d *Iniqui. odio ha. Caſ.* Lætabor, & dilexi legem, iniquitatem verò odio habui, & abominatus ſum, longè à me faciens legem, quæ habet ſignificantiam noui teſt. ne quis negligendam putaret. *Aug.* Ne autẽ ex formidine quã dixit, putes odiſſe verba, addit: Iniq. odio habui. Timore caſto nõ perit amor. Illa ergo formido non facit odiũ verborũ Dei, ſed integrã charitatẽ: vt amet De⁹ cuius verba timent. Si. n. patres à pijs filijs timent & amant, & pudica cõiunx, virũ: & timet ne ab illo deſerat, & amat vt fruat multò magis p q eſt in cęlis, q à nullis diligitur, niſi à quibus lex eius diligitur. e *Septies. Caſ.* Septem dierum tempore, vel ſeptiformi ſpiritu plenus, vel ſeptem vicibus vt mos eſt religioſis. *Aug.* Septem vniuerſitatem indicat, quia ſeptem diebus omnia tẽpora aguntur. vnde: Septies ca. iu. &c. Cadir, non peccat præuaricatus: quia tunc non iuſtus, ſed cadit omnibus modis

¶Super vulnus quaſi emplaſtrum. dicit enim quod tribulatio curat vulnera, & dat ſalutem.

Schin.

a ¶Viuifica quia. ¶Homines regnis terrenis præſidentes. ¶Huius mundi, non quilibet multi. ¶Rectores tenebrarum. ¶Hoc eſt vulnus. ¶Sine cauſa, pus occi. &c. rum excludit. a ¶Quia nihil ſuum in me habent. ¶Vel, non gratis, quod idem. ¶Nolite timere eos qui corpus. ¶Aug. Timor tuus timorem eorum.

Rincipes pſecuti ſunt me gratis, & à verbis tuis formidauit cor meum. † Lætabor ego ſuper eloquia tua, ſicut qui inuenit ſpolia multa. † Iniquitatem odio habui, & abominatus ſum: legem autem tuam dilexi. Septies in die † laudem dixi tibi, ſuper iudicia iuſtitiæ tuæ. Pax multa diligentibus legem tuam,

a ¶Vnde hoc ſuper vulnus. ¶Etſi vici. vnde ſpolia multa, quando patientiam mirati martyrum, & perſecutores crediderunt. a ¶Victor quod non ille qui non patitur. b ¶Similitudo à victoribus, qui victis ſpolia detrahunt. a ¶Et. ¶Non hominem. ¶Caſ. Amor bonorum, odio malorum probatur. a ¶Etſi quando corripit, tamen dilexi. vnde ſubdit: Septie. &c. ¶Et. ¶Id eſt ſemper. ¶In hac vita a ¶Flagella. ¶Quibus corrigis & iuſtificas filios quos recipit. b ¶Quia iam. ¶In mente. a ¶Aug. Etſi non omnimodà, vel in futuro vel vere multa. b ¶Charitas pellit omnes perturbationes & tribulationes.

† Exultabo *† Iniuſtitia*

NICO. DE LYRA.

Rincipes perſecuti ſunt me gr. *Diuiſio.* *Poſtquam deſcripta eſt vitæ contemplatiuæ ſublimitas, hic conſequenter deſcribitur ei annexa iucunditas. & primò ponitur huiuſmodi exultatio, ſecundò petitur eius augmentatio, ibi: Appropinquet deprecatio. Circa primũ præmittitur perturbatio à quiete contemplationis, vt per hoc exultatio ſequens contemplationem euidentius appareat. Hæc autẽ perturbatio vno modo eſt ab extrinſeco. ſ. à dæmonibus deuotos à contemplatione, & oratione perturbantibus, ſicut legitur frequenter de multis ſanctis, & quantum ad hoc dr̃,* a *Principes perſecuti ſunt me gra. i. dæmones, de quibus dicit Apoſt. Non eſt nobis colluctatio aduerſus carnẽ, & ſanguinem: ſed aduerſus principes & poteſtates, & aduerſus mundi rectores tenebrarum harum contra ſpiritualia nequitiæ, &c. Alio modo ab intrinſeco. ſ. à fragilitate humana propter quam homo quantuncunq; iuſtus timore concutitur, ne fiat tranſgreſſor legis diuinæ. & quantum ad hoc dicitur,* b *Et à verbis tuis formi. Sed quia ad vtrũque contemplatio aſſert ſolatium, ſubditur,* c *Lætabor ego ſuper eloquia tua. meditando ipſa.* d *Sicut qui inuenit ſpolia mul. cuius gaudium duplicatur. ſ. de obtentu victoriæ, & de predæ magnitudine. Sic contemplatiuus delectatur de victoria contra hoſtes, quam habet in ſpe, & per conſequens de obtentu gloriæ: quia ſpes eſt certa expectatio futuræ beatitudinis. Et quia amor vnius contrarij inducit odium alterius & econuerſo, ſubd. tur,* e *Iniquitatem odio habui, &c. tanquam quid vile.* f *Legem autem tuam dilexi. tanquam quid vtile, & honorabile eam iugiter meditando. Et quia ex hoc prorumpit homo in laudem diuinam, ideo ſubditur,* g *Septies in die laudem dixi tibi. in ſeptem horis canonicis.* h *Super iudicia iuſtitiæ tuæ. conſidẽdo oĩa opera tua iuſta, q ſunt quedam executiones iuſtitiæ tuæ latentis in tua mẽte. Et qm vita cõtemplatiua eſt quieta reſpectu actiuæ, quæ habet laborem annexum, ſubditur,* i *Pax multa diligentibus legem tuam. quia ex tali dilectione quaſi iugiter meditantur ſacram ſcripturam.*

Diffinitio ſpei. *Epheſ. 6. b*

dis ¶ a *Non*

VNIVERSIDAD DE SALAMANCA GREDOS.USAL.ES

a *Non eſt illis ſcanda.. Aug.* Illi qui diligunt, non ſcandalizantur, quia non ſunt puſilli: de quibus dominus dicit: Quicunque ſcandalizauerit vnum de puſillis iſtis. Puſillorum eſt ſcandalizari. *Aug.* Non eſt ſcandalum ipſa lex: quia qui diligit legem, ſi quid in ea nõ intelligit, honorat: & quod abſurdè ſonare videtur, iudicat magnũ & ſe neſcire: ideo lex non eſt ei ſcandali. Vel nullum vndecunq; eſt ei ſcandalum: quia fides eius ex ea pendet, nõ ex moribus hominum, ne aliquibus cadentibus, qui magni habebantur, ipſe ſcandalo pereat. legẽ verò ſecurus diligit, & eſt ei pax, & nullum ſcandalũm qua lege ſi multi peccãt, ipſa non peccat nec peccare nouit.

Vbi ſupra Conc. 31. Matt. 18. a — † feci. — † valde. — *Ibidem.*

b *Expecta.. Aug.* Antiqui iuſti, primũ aduentum, nos ſecundũ: pro quo & illi & nos mandata diligimus, nec profuiſſet antiquis dilexiſſe mãdata, niſi Chriſtus qui eſt ſalutare Dei, eos liberaſſet.

c *Cuſtodiuit. Caſ.* Hoc ad tolerantiam, ne amitteret qđ habet religio. Dilexit: hoc ad charitatem tormentis fortiorem.

d *Seruaui. Aug.* Dixerat ſupra, mandata dilexi, & poſt teſtimonia cuſtodiui, & dilexi: nunc vtraq; ſimul ponit, vt vtraque ſimul cuſtodita ſcires. Seruaui mãdata tua & teſti. Qui .n. diligit ipſa veraciter, & libenter ſeruat. Sed quia inimici ſunt mali, contra quos fortiter cuſtodiẽda ſunt teſtimonia: qđ iſte fecit. vtraq; ſeruans Deo tribuit dicens, quia oẽs viç. Q. per hoc potuit cuſto. quia oẽs viæ meæ ſunt in cõſpectu tuo. i. qa Deus dignatus eſt intendere q illuminat, & errores fugat. q ſi faciẽ auertiſſet, fierẽ cõturbat', nec ea cuſtodirẽ.

c *Mand..* in iubendo. Teſtimonia, in prohibendo accipe. vel mandata præcepta teſtimonia martyria.

a ¶Non offendunt in petram ſcandali, vt Iudæi & hæretici. b ¶Et ſi inquietudo. c ¶Et. ¶Vndecunq; ſcandalum eſt quia loquitur. Q dilexi legem tuam.

& nõn eſt illis ſcandãlum. Expectabam ſalutare tuum dõmine, et
a ¶O b ¶Ideo.
a ¶Per quæ habeo ſalutare. b ¶Aug. Cuſtodit teſtimonia qui non negat quod eſt martyrium: ſed quia nil valet pati ſine charitate, addit & dilexi.

mandãta tua † dilexi. Cuſtõdiuit anima mea teſtimonia tua, & dilẽxit ea † vehementer. † Sẽruaui mandata tua & teſtimonia tua: quiã omnes viæ meæ in cõnſpectu tuo.

a ¶Ambro. Quod plus eſt quam cuſtodire. b ¶Quia dilexi mandata & teſtimonia tua, ideo.
a ¶Per hoc potui. quia. b ¶Nam aliter nulla via bona eſt, niſi quam illuminat Deus.

NICOLAVS DE LYRA.

¶ *a* Non eſt illis ſcandalum, *i. tanta occaſio ruendi in peccatũ, ſicut actiuis qui frequẽter habẽt materiam turbationis: propter qđ dominus dixit: Martha Martha ſolicita es, & turbaris erga plurima. & ſequitur: Maria optimam partẽ elegit, &c. Et quia vita contẽplatiua perficitur in patria, ſubditur:*

b Expectabam ſa. tuum do. *i. claritatẽ viſionis tuæ & fruitionis beatæ. Et quia ad hoc peruenitur per obſeruationem mandatorũ Dei ſecundum quod dicit Matt. Si vis ad vitam ingredi, ſerua mandata. ideo ſubditur,*

c Et man. tua di. *ea tanquam rem chariſſimam diligenter cuſtodiendo.*

d Cuſto. aĩa mea. te. tua. *i. illa quæ pertinent ad cultum latriæ: quia ſunt quædam teſtificationes deitatis.*

e Et di. ea ve. *i. valde intensè. ita quòd per li vehemẽter nõ intelligit̃ aliqs exceſſus indebitus vel inordinatus. & huius obſeruationis cã ſubdit̃ cũ dr̃: Ser. &c.*

f Quia om. viæ meæ in con. *i. oĩa facta, dicta, & cogitata mea patẽt in cõſpectu tuo, qđ debet mouere hominẽ ad tuæ legis obſeruantiã abſq; aliqua obliquatione & remiſſione: pp qđ dicit Boet. 5. de conſo. O viri magna eſt vobis indicta neceſſitas probitatis, ſi diſsimulare non vultis: quoniam cuncta agitis ante oculos iudicis cuncta cernentis.*

GLOS. ORDINAR.

Vt ſupra. a ת *Thau. Caſ.* In poſtrema litera Chriſto deſiderat proximare, vt veniat, & ouem perditam reuocet: ſtudioſius ſe purgans, quantò fruitur vicinitate virtutis. *Amb.* Thau. Errauit vel conſummauit: quia hic dicit ſe habere conſummationem. i. vitam æternam. Vel iam olim ſe erraſſe dicit, non modo: nunc autem reportandum ad patriam à pio paſtore. Ideo interpretatur congruè errauit, & non errat. Non. n. vitij, ſed profectus renunciaſſe errori. Eſt & hic cõſummatio. i. diſciplinæ perfectio, vt altera docet interpretatio: quia plus eſt à vitio ſe reuocaſſe, quam prope vitia ipſa neſciſſe. Imbutos enim vitijs animos exuere atque emendare, non ſolum perfectæ virtutis ſed cœleſtis eſt gratiæ.

† clamor meus

GLOS. ORD.

Vbi ſupra Conc. 32. A Ppropinquet deprecatio &c.

b *Iuxta eloquium.* Dei. *Caſ.* Petit, vt ſapiat, ne per humanam prudẽtiam vaneſcat. *Aug.* Iuxta eloquium. Vel eloquium dicit legem Dei. Et eſt: Da mihi intellectum, quo ſapiam iuxta eloquiũ tuum.

† Eructabunt — † ſtatuta tua. — † eloquia tua

c *Intret. Caſ.* Gradatim aſcendit iſta petitio. Prius appropiet, nunc intret: Ecce virtus orationis.

d *Poſtula. Caſ.* Deprecatio de adhibẽdis bonis. Poſtulatio de remouendis malis.

e *Secundum eloquium.* Vel eloquium dicit legem Dei. Et eſt: Eripe me à labe carnis, ſecundum eloquium tuũ, ideſt per eloquia tuę legis. *Aug. Caſſio.* ſecundum eloquium. Suprà petit intellectum ſecundũ eloquium, vt ſuperna videat, hic per idem, vt à concupiſcentię labe purgetur. Vtrunq;. n. facit eloquium Dei: da intellectum, & eripe me. accipiendo quippe intellectum eripitur, quia per ſeipſum non intelligendo decipitur.

f *Eructabunt labia mea. Aug.* Intus delicijs Dei ſaginatus hymnum eructat, quando lingua non humano ſenſui, ſed diuino famulatur. Cum docueris. Docet Deus, quando qui audit & diſcit, venit ad eum: vt non ſolum memoria teneat, ſed & faciat iuſtificationes: & ſic non in ſe, ſed in domino glorians hymnũ eructat. Qui autem didicit, & doctorem laudauit, iam vult dicere, vnde ſubdit,

g *Pronuntiabit lingua mea eloquium tuum.* vt ſim miniſter verbi. Sciens autem quæ pericula ſequantur docentem à contradicentibus, addit,

h *Fiat manus tua.* vt ſalues de manu aliena ne timeam, ſed vt pronũtiem: quia mandata elegi, & timorẽ amore compreſſi. Vel, Manus, ideſt filius. quia manus patris eſt Chriſtus. vnde Eſaias: Et brachium domini cui reuelatum eſt. Et alibi: Dextera domini fecit virtutẽ. Fiat ex ſemine Dauid vt q eſt creator, ſit & ſaluator: quia,

¶ Errauit vel conſummauit.

ת Thau.

a ¶Quia ſic & ſic egi. ¶Tibi ò domine. ¶ Peccator longe eſt. ¶Caſ. Hæc confidentia nõ eſt, niſi conſummati viri.

A Pprõpinquet † deprecãtio mea in conſpectũ tuo domine: iuxta elõquiũ tuum da mihi intellectum. Intret poſtulatio mea in conſpectu tuo: ſecundum elõquium tuum eripẽ me. † Erũctabunt labia mea hymnũm, cum docũeris me † iuſtificationes tuas. Pronuntiabit lingua mea † eloquiũm tuum, quia omnia mandata tua † æquitas. Fiat manũs tua, vt † ſaluet me: quõniam mandata tua elẽgi.

a ¶Etſi non ego quod perfectorũ.
a ¶Facta. b ¶Quæ eſt illa deprecatio? ¶Iſta. c ¶Aug. Promiſſum. quia dixit: Intellectum tibi dabo.
¶Etiam.
¶Facta.
a ¶Promiſſum.
a ¶Graue eſt tandiu hic luctari. b ¶Da mihi intellectum. ¶Quia tunc. ¶Quaſi de plano. ¶Quia plenus pane cœli.
a ¶Laudem Dei. b ¶Aug. Aliter non eructabunt, quia vnus eſt magiſter. i. Deus.
¶Et.
a ¶Caſ. Non otioſum verbum, vnde reddenda eſt ratio ſed eloquium, vnde ſalus, quod decet pronuntiari, quia æquitate fulget.
a ¶ Adiumentum vel filius.
a ¶Hac fiducia peto. b ¶De omnibus alijs.

NICO. DE LYRA.

A Ppropinquet. *Hic conſequenter petitur augmentatio dictæ incunditatis annexæ contemplationi: & quia propter talem annexionem augmentata contemplatione augmentatur talis exultatio. ideo petitur augmentum contemplationis, cum dicitur:*

a Appro. de. *per effectum exauditionis. Et quæ ſit illa petitio, ſubditur cum dicitur,*

b Iuxta eloquium tuum da mihi intelle. *hoc eſt ſecundum altitudinẽ eloquij tui, quæ tranſcendit facultatẽ humani ingenij, eleua intellectũ meum ad ipſum intelligendum.*

c Intret poſtulatio. *Repetitio eſt ſententię promiſſæ, ad exprimendum magnum deſiderium petitionis ſuæ.*

d Secundum eloquium tuum eripe me. *i. ſecundum eloquij tui altitudinẽ eripe me à meditatione terreſtrium. ad quã mediãda natura humana eſt prona, eleuãdo me ad contẽplationẽ cœleſtiũ: et quia ad talẽ eleuationẽ ſequitur laus cordis & oris, ſequitur,*

e Eructabunt labia mea, &c. *prædicto modo eleuando. Et quia ex cognitione diuinorũ eloquiorum deſcendit homo ad docendum proximum, ſubditur,*

f Pronuntiabit lingua mea eloquium tuum. *ex charitate docendo proximum. Cuius neceſsitas ſubditur cum dicitur:*

g Quia oĩa man. tua. *Quia ſunt recta via veniẽdi ad ſalutem, ad quã non poteſt aliter deueniri. Et quia talis doctrina non eſt efficax ſine ſpeciali adiutorio Dei. ſecundum quod dicitur in Prouer. Hominis eſt animum præparare, ſed domini gubernare linguam, ideo ſubditur,*

h Fiat ma. t. vt ſal. *i. dirigat linguã meã in docẽdo, ad meã et alio. ſalutẽ.*

i Qm̃ mãdata tua elegi. *præ oĩbus tẽporalibus ad ea meditandũ, operãdum, & docendũ. Et quia ad hoc mouet amor æterni premij, ſubditur:*

a *Concupiui ſalu.* Ideſt Chriſtum. Quem antiqui cupierunt naſciturum, eccleſia cupit à dextra patris venturum. Et lex tua meditatio mea, quia perhibet teſtimonium Chriſto, & licet occidatur caro, quæ te prædicat, viuet tamen anima, & laudabit te: & iudicia quæ incipiunt à domo Dei iuuabunt: ſanguine enim creuit eccleſia.

b *Salutare. Caſ.* Chriſtum apertè dicit, q prius in ænigmate quẽ qui cupit ex ſcripturis habet. & hoc eſt: & lex tua meditatio mea eſt.

c *Viuet anima mea. Auguſt.* Ad ipſum loquitur quem deſiderat, promittẽs animam in æternum viuere quę credit: & tunc plenè laudabit te nouo cantico: & iudicia tua adiuuabunt me, quibus iudicabit in futuro, quãdo dicet: Venite benedicti patris &c.

d *Errauí. Aug.* Nouiſſimè aperitur, quę perſona per totum pſalmum loquebatur. ſ. generalis iuſtus. *Caſ.* Errauit. Ab Adam lege peccati: Sicut ouis comparatio euangelica, vbi dicitur q paſtor relictis nonagintanouem ouibus in deſerto, iuit quęrere centeſimam perditam quę perijt, quę lupis exponitur, quam nec fuga nec vis ſua liberet. *Ambro.* quaſi, vt cępiſti, perfice.

e *Non ſum oblitus.* Ex hac parte erat ouis inuenta, ſed adhuc quæritur. & per ſanguinẽ paſtoris fuſum in omnibus gentibus inuenitur. Congruè verò poſt prędictorum meritorum gradus veteris recolit colluuionis, vt de ſua pfectione non ſuperbiat, ſed humilis Deo tribuat totum: quia non ex operibus iuſtitię quę fecimus nos, ſed ſecundum ſuam miſericordiam ſaluos nos facit, vt cum omnia bene fecerimus, dicamus: Serui inutiles ſumus: quę debuimus facere, fecimus, hac humilitatis profeſſione liberari meremur. *Auguſt.* Vnde in Ezechiele illi ſoli liberantur, in quorum frontibus thau ſcriptum reperitur: quia aliter humana conditio laſſa non recreatur, niſi abdicatis veteris vitę erroribus, frons innouata virtute humilitatis inſigniatur. Inde eſt, quod paruulo poſt omnia dicenti: Benedicamus domino, ſeniores alia voce idem reſpondent: Deo gratias. vt quantò perfectiores, tantò humiliores ad Deum omnia referãt, ſe velut paruulos æſtimantes, & puerili ſimplicitate Deo poſt omnia gratias agentes. ideo poſt omnia ponitur thau.

a ¶Et. ¶Videre. b ¶Alij, alia: ego autem non, niſi ſalutem tuam. ¶O.

Concũpiui ſalutãre tuum domine, ẽt lex tua † mẽditatio mea eſt. Viuet anima mea, & lãudabit te: & iudiciã tua adiuuãbunt me. Errãui ſicut ouis † quæ perijt: † quæreã ſeruum tuum, quia mandata tua non ſum oblitus.

a ¶Aug. Qui cupit ſalutem Dei, meditatur in lege: nec inde auertitur aliqua cura ſeculi. b ¶Quaſi: Fiat manus: & ſic.
¶In futuro. a ¶Plenè tunc.
a ¶Aug. Quia qui credit, non damnabitur, etiam ſi quam habet offenſam: proderit enim illi fides, & ſuffragabitur ad veniam. b ¶Perfectè.
a ¶Sed. ¶A via ad vitia. b ¶Non perit. ¶Quia iam ex parte redempta.
a ¶Caſ. O Chriſte tu require, quia homo infirmus te non poteſt quærere, quod ideo debes, quia mandata tua &c. quaſi quære me, quia quæro te.
¶ Etſi errauí.

NICOL. DE LY.

¶ *a* Concupiui ſalutare tuum &c. *ideſt ſalutem æternam, quæ eſt in te obiectiuè.* † delectationes meæ ſunt.

b Et lex tua meditatio mea eſt. *eò quòd dirigit ad conſecutionem huius ſalutis, Prou. Mandatum lucerna eſt, & lex lux &c. & quia ad hoc ſequitur augmentum gratiæ, in qua eſt ſpiritualis vita, ſequitur,* *Prouer. 6. a*

c Viuet anima mea. *vita gratiæ, in præſenti, & gloriæ in futuro.*

d Et laudabit te, *laude imperfecta in præſenti vita, ſed laude perfecta in futuro, ſecundum quod dicitur ſupra. Beati qui habitant in domo tua domine, in ſecula ſeculorũ laudabunt te.* † perdita — *Pſal. 83. b*

e Errauí. *hoc non videtur intelligi de errore in moribus: quia ſtatim ſubditur: Mãdata tua non ſum oblitus, ſed de errore ſecundum modũ cõem loquendi hominum mundanorũ. Ad cuius intellectum ſciendum, q ouis dicitur errare, quando ſegregat ſe à grege. homines autem tendentes ad perfectionem contemplationis ſegregant ſe à communi habitatione hominum, vt liberè poſſint vacare contẽplationi diuinæ: & tales ab hominibus mundanis reputantur ſtulti, & huic ſeculo perditi, vnde & religioſi mundo mortui dicuntur: & ſecundum hoc dicit Pſal. in perſona contemplatiui: Errauí ſi. ouis. quantum ad reputationem hominũ mundanorum, & quia refugientibus amore Dei mundanũ conſortium conceditur diuinum, ſecundum illud Oſee: Ducam eam in ſolitudinem, & loquar ad cor eius &c. ideo ſubditur,* *Oſee. 2. c*

f Quære ſeruum tuum. *cum interius conſolando.*

g Quia mandata tua. *terrenis inhęrendo per amorem, ſed cœleſtia appetendo, ad quod tendit mandatorum tuorum obſeruatio.*

ADDITIO I.

In pſal. 118. Beati immaculati.

¶ Tria ſunt in hoc pſalmo ſingularia, quæ in nullo aliorum inueniuntur. Primum eſt, q ſub qualibet litera alphabeti Hebraici ponuntur octo verſus, prout dicit in poſtilla. Secũdum ſingulare eſt, q prout dicunt expoſitores Hebræi, in quolibet verſu fit mentio de aliquo pertinente ad Deum per comparationem ad ſalutẽ humanam: vt via domini, vel teſtimonium domini, ſeu mandatum eius, ſeu eloquium vel præceptum, iudicium vel iuſtificatio, ſeu iuſtitia & huiuſmodi. Et hoc eſt verum, prout patet diſcurrenti per omnes verſus huius pſal. in quorum quolibet eſt aliqua dictio huiuſmodi, excepto illo verſu vbi dicitur: Suſcipe ſeruum tuum in bonum: non calumnientur me ſuperbi, in quo non apparet talis dictio ſecundum quoſdam, licet etiam in illo verſu hoc idem habeatur. nam cum dicit: Suſcipe ſeruum tuum in bonum, idem eſt acſi dicat in bonitatem tuam. Tertium ſingulare in hoc pſal. eſt q ſemper Pſalmiſta in eodem loquitur Deo tanquam alloquens ſecundę perſonæ. & hoc inuariabiliter per totum pſalmum, exceptis tribus verſibus primis ſcilicet, Beati immaculati. Beati qui ſcrutantur, &: Non enim qui operantur iniquitatem. Qui quidẽ tres verſus ſunt, quaſi prologus totius pſalmi. Excipitur etiam iſte verſus vbi dicitur: Declinate à me maligni. in quo verſu loquitur de Deo: vt de tertia perſona cum dicit: Et ſcrutabor mandata Dei mei. in cæteris autem omnibus ſemper loquitur Deo tanquam ſecundæ perſonæ, quod non fit in alijs pſalmis totius Pſalterij: imò frequenter in eodem pſalmo loquitur Pſalmiſta Deo quandoque in tertia perſona, quandoq; in ſecunda: vt cum dicit: Deus miſereatur noſtri, &c. in quo verſu loquitur Deo in tertia perſona. Et ſtatim ſubdit: Vt cognoſcamus in terra viam tuam, in ſecunda perſona: & adhuc contingit quòd nedum in eodem pſal. ſed in eodem verſu mutat modum loquendi de tertia perſona in ſecundam, vt cum dicitur: Domini eſt ſalus. Ecce locutio in tertia perſona. Et ſequitur ſtatim in eodem verſu. Et ſuper populum tuum benedictio tua, vbi loquitur Deo in ſecunda perſona. In hoc tamen præſenti pſalmo, licet ſit maior numerus verſuum, quã in multis pſal. Pſalterij ſimul iunctis, cum in hoc pſal. ſint 176. verſus, nunquam tamen Pſal. variat modum loquendi ad Deum. ſ. vt ei loquatur in tertia perſona, ſed ſemper in ſecunda, vt dictum eſt. Quæ quidem ſingularitates non debent vacare à myſterio. ſic vt cenſeantur caſualiter contingere, ſeu præter intentum autoris, præſertim cum hic pſalmus ſecundum ſententiam ſanctorum doctorum, vt habetur in gloſſa. quantò in ſuperficie videtur apertior, tantò myſteriorum altitudine eſt profundior. Vnde circa prædicta aliquid videtur dicẽdum. Et quantum ad primum. ſ. de octonario alphabetico in hoc pſalmo obſeruato præter rationem myſticam, quæ in gloſſa communiter habetur, poteſt alia ratio aſſignari, quæ videtur magis literalis. ſ. q quia in hoc pſalmo generaliter intendit Pſalmiſta comprehendere vitam omnium in beatitudinem tendentium, tam actiuorum quam contemplatiuorum, prout patet in primis duobus verſibus. ſ. Beati immaculati &c. & Beati qui ſcrutantur &c. & ſecundum expoſitionem poſtillatoris. Et cum ſtatus populi Iſraelitici quadrupliciter diſtinguebatur, vt habetur infrà pſal. 134. ſ. in domum Iſrael, quantum ad duodecim tribus: & in domum Aaron, quantum ad ſacerdotes: & in domum Leui, quantum ad Leuitas: & in timentes dominum, quantum ad conuerſos de Gentilitate ad Iudaiſmum, prout ibidem exponetur: & quilibet iſtorum ſtatuum poterat diuidi in duas partes ſecundum duos choros pſallentium, prout conſueuit in eccleſia fieri. Idcirco Pſal. in qualibet diſtinctione huius pſalmi poſuit octo verſus, vt quælibet pars prædictorum haberet in quolibet octonario vnum verſum: & hoc ſub qualibet litera alphabeti, ad deſignandum extenſionem huiuſmodi doctrinæ per totum corpus politiæ fidelium, ſicut alphabetum comprehendit omnia literarum elementa. Quantum verò ad ſecundam & tertiam ſingularitatem vlterius videtur dicendum. Ad cuius euidentiam attendendum eſt, q ad perfectionem vitæ actiuæ & contemplatiuæ, de quibus in hoc pſalmo agitur, prout poſtil. exponit, & bene, requiritur deuotio quæ eſt actus religionis, prout ſecundum Tho. in 2. 2. q. 82. art. 2. in cor. q. hr̃. Ille. n. qui vitam actiuam bene exercet, oportet q non ſolum agat illa quæ ad huiuſmodi vitam actiuam pertinent, ſed etiam vt talia deuotè agat. ſ. cum promptitudine voluntatis faciendo illa in Dei obſequium. vnde in Exo. Multitudo filiorum Iſrael obtulit mente promptiſſima atq; deuota primitias Deo. Idem dicendum, & fortius de vita contemplatiua, quæ magis conſiſtit in mente. In hoc igitur pſalmo agit Pſalmiſta de actiuis & contemplatiuis: non ſolum inquantum ſunt ſimpliciter tales, ſed inquantum ſunt in vtraque vita deuoti. quod facit ad perfectionem vtriuſq; vitæ. Et quia deuotio ſecundum Hugo. eſt feruor bonæ voluntatis, quem mens cohibere non valẽs certis manifeſtat indicijs, idcirco in hoc pſal. ponit Pſalmi. plurima ſigna exteriora ad deuotionem pertinentia in vtraq; vita. In vita enim actiua pertinet ad deuotum agere ea quæ ad obſequium diuinum pertinent, promptè & expeditè. de quo dicit: Viam mandato-

Pſal. 134. d — *Tho. 2. 2. q. 82. art. 2. in corp. q.* — *Exo. 35. c* — *Hugo de S. Vict.*

VNiVERSiDAD DE SALAMANCA
GREDOS.USAL.ES

mandatorum tuorum cucurri. Similiter & talia agere gratanter & E ſine turbatione, de quo dicit: Paratus ſum, & non ſum turbatus: vt cuſtodiam &c. Similiter in vita contemplatiua pertinet ad deuotorum aſſiduitas vacandi diuinis, præſertim in temporibus in quibus homines communiter conſueuerunt quieti corporali & ſomno vacare, & de hoc dicit. Media nocte ſurgebam, ad cōfitendum tibi. Præuenerunt oculi mei ad te diluculò, vt meditarer, & huiuſmodi. Similiter & eleuatio manuum, de quo dicit: Et leuaui manus meas ad mandata tua. Et † proſternatio corporis in terra, de quo dicit: Adhæſit pauimento anima mea. Similiter & fluxus lachrymarum, qui contingit ſæpe deuotis ex conſideratione propriæ fragilitatis. & de hoc dicit: Exitus aquarum deduxerunt oculi mei, & ſic de multis aliis exterioribus, quæ ſignificāt feruorem mentis. Similiter ponit Pſalmiſta aliqua in hoc pſalmo intrinſeca, quæ ad deuotionem pertinent, vel per modum cauſæ, ſicut eſt frequens meditatio in ſacris ſcripturis. de quo dicit: Quomodo dilexi legem tuam domine: tota die meditatio mea eſt. Et meditabor in mandatis tuis, quæ dilexi. & ſic de quamplurimis. Ponit etiam alia quæ pertinent ad deuotionem per modum effectus, ſicut eſt lætitia ſpiritualis quæ ſequitur deuotionem. Dicitur enim in Collecta: Ipſa quoque ſancta deuotio lætificet. & de hoc dicit: Lætabor ego ſuper eloquia tua. Et quàm dulcia faucibus meis eloquia tua, &c. & ſic de multis aliis pertinentibus ad prædicta, quæ cauſa breuitatis omittuntur. Ex quibus deducitur, quòd frequentatio aſſidua tam in mente, quàm in ore de lege diuina & de mandatis eius ſeu eloquiis, iudiciis & teſtimoniis & huiuſmodi, pertinet ad deuotionem per modum cauſæ: & ideo in quolibet verſu huius pſalmi, in quo principaliter Pſalmiſta intendit agere de deuotione tam circa actiuos, quàm contemplatiuos, vt dictum eſt: meritò ponitur aliquid prædictorum, quod eſt ſingulare in hoc pſalmo. Similiter & alloqui Deum ſemper in ſecunda perſona, videtur pertinere ad deuotionem per modum effectus. Ille enim cuius mens feruet in famulatum ſeu obſequium alicuius, ſemper videtur eum habere ante oculos quaſi principaliter conſtitutum, ne deuiet à promptitudine obſequij eius. Vnde Pſalmiſta: Prouidebam dominum in cōſpectu meo ſemper. Quapropter in hoc primo octonario, qui quaſi præambulum eſt ad ſequentia, in tribus primis verſibus oſtendit Pſalmiſta, de quibus intendit. ſ. de viris actiuis & contemplatiuis, quibus beatitudo competit in ſpe. & exponantur prædicti verſus, vt in poſtilla, excepto cùm dicitur: In toto corde exquirunt eum, quod referendum eſt ad hoc, quòd quis vitam ſuam ad Dei ſeruitium ordinat: & per conſequens omnia quæ propter ſeipſum agit, virtualiter ordinātur in Deum: F quod pertinet ad deuotionem. vnde cùm dicit in quarto verſu: Tu mandaſti mandata tua cuſtodiri nimis, reddit rationem prædictorum, acſi Pſalmiſta dicat Deo: meritò exquirēdus eſt in toto corde, quia tu mandaſti mandata tua cuſtodiri nimis: Quod intelligendum eſt principaliter de duobus mandatis charitatis, in quibus tota lex pendet & prophetæ. Mandauit enim Deus: Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde, &c. In quo manifeſtè oſtendit, quòd ad perfectam dilectionem non ſufficit Deum diligere, niſi ex toto corde diligatur. Similiter circa charitatem proximi dicit Matth. Diliges proximum tuum ſicut teipſum. vnde non ſufficit ſolùm proximum diligere, niſi quis diligat eum ſicut ſeipſum. Ex quibus ſequitur, quòd in vtraque vita requiritur deuotio, vt ſit perfecta. Cùm enim quis diligit Deum ex toto corde, & ex tota ſubſtantia &c. promptè, & deuotè eum diligit. Similiter qui proximum ſicut ſeipſum diligit, prompta voluntate eum diligit. Tali enim voluntate. ſ. prompta, quilibet ſeipſum diligit vt communiter. & ſic cùm dicitur: Cuſtodiri nimis li nimis, non ſignificat plus quam oportet, ſed modum imponit. ſ. vt non ſolùm mandata prædicta cuſtodiantur, quantum ad materiam actus, ſed etiam nimis. ſ. cum promptitudine affectus, prout Deus mandauit mandata ſua & dicta cuſtodiri, vt dictum eſt. & ſic in hoc quarto verſu Pſalmi. fundat intentionem ſuam in lege diuina, ſcilicet quòd ad perfectionem vitæ ſpiritualis tam actiuæ quàm contemplatiuæ requiritur deuotio, quod eſt principale intentum huius pſal. Et quia talis cuſtodia diuinorum mandatorum. ſ. per deuotionem eſt difficilis, quia vt dicit Philoſophus in li. Eth. Operari iuſta. ſ. ea quæ iuſtus operatur, non eſt difficile: ſed eo modo quo iuſtus operatur, difficile eſt. ſ. quantum ad iniuſtos. idcirco dicit in quinto, verſu: Vtinam dirigantur viæ meæ &c. quaſi dicat, difficile eſt mihi vt taliter cogitationes & opera mea dirigantur ad cuſtodiendas iuſtificationes tuas. ſ. modo prædicto: ſed hoc opto ſeu deſidero. & de hoc dicit: Vtinam dirigantur &c. Conſequenter, quia eſt alia difficultas ex parte mandatorum, eò quòd ſunt plurima præſertim in lege veteri, in qua mandata diuina poſt duo principalia prædicta in magno numero fuerunt, vt patet ex decurſu pentateuchi: ideo dicit in ſexto verſu: Tunc non confundar, cum proſpexero in omnibus mandatis tuis. ſ. quòd non ſolùm ſim diligens in operando ſeu contemplando deuotè, ſed etiam in proſpiciendo omnia mandata nullo prætermiſſo. Et quia iſtæ duæ difficultates quarum vna eſt circa directionem viarum, & alia circa proſpectionem mandatorum, ſpectabat Pſalmiſta, vt per Deum tollerentur, idcirco in ſeptimo verſu ex certitudine ſpei reddit gratias de vtroque. De primo, ſcilicet cum dicit: Confitebor tibi in directione cordis. ſ. quò. l tu

(Margin: † proſtratio; Matt. 22. d; Deuter. 6. a; Matt. 22. d; Ariſt. 5. Moral. Nicom.)

tu dirigis cor meum à quo viæ meæ procedunt. De ſecundo verò G dum dicit: In eo quòd didici iudicia iuſtitiæ tuæ. hoc eſt: Confitebor tibi quòd à te adiutus didici iudicia iuſtitiæ tuæ: & ſic poſſum proſpicere omnia mandata tua. Conſequenter Pſalmiſta quaſi iam à Deo adiutus in prædictis in octauo verſu dicit: Iuſtificationes tuas cuſtodiam, offerendo ſeu confidens de Dei adiutorio, ad cuſtodiendas iuſtificationes Dei ſeu mandata: de quibus in exordio dixerat: Tu mandaſti mandata tua domine. Sed quia vt in eodem verſu dictum fuit, ad perfectionem cuſtodiæ mandatorum Dei requiritur deuotio, quæ intelligitur in hoc quod dicit: Cuſtodiri nimis. idcirco ſubdit in hoc octauo verſu. Non me derelinquas vſquequaq;. Circa quod ſciendum quòd vbi nos habemus. Non me derelinquas vſquequaq;, litera Hebraica habet: Non me derelinquas vſque nimis. Eadem enim dictio ponitur hic in Hebræo, quæ etiam in illo loco, cuſtodiri nimis, ſupra dicto. & eſt ſenſus: Ego iuſtificationes tuas cuſtodiam à te adiutus, vt dictum eſt, & peto quòd non me derelinquas. i. quòd me adiuues. Donec illas cuſtodiam vſque nimis. i. vſq; ad cuſtodiam deuotam, vt dictum eſt. Et ſic optimè concordat hoc quod ſubdit in fine huius octonarij, cum dicit: Non me derelinquas vſque nimis huic quod dixerat in exordio allocutionis ad Deum: Tu mandaſti mandata tua domine cuſtodiri nimis.

In eo pſal. vbi dicitur in poſtil. In quo corrigit.

ADDITIO II.

¶ Diſtinctio poſtil. circa hunc pſalmum per octonarios & octonariorum per verſus, licet artificialis ſit ſecundum ſe, non tamen correſpondet literę quò ad maiorem partem, eò quòd membra diſtinctionis tam generalis quam particularis coincidunt inuicem. Et ideo melius videtur, vt requiratur continuatio cuiuslibet octonarij ad præcedeus. ſimiliter & verſuum cuiuslibet octonarij inter ſe, non exorbitando à principali materia quam intendit Pſalmiſta: quæ eſt deuotio quæ ad perfectionem vitæ ſpiritualis pertinet, vt dictum eſt. In hoc ſecundo octonario Pſal. agit de quibuſdam ad deuotionem pertinentibus, quorum aliqua conſiſtunt in actibus exterioribus, vt pertinent ad deuotionem diſpoſitiuè, quorum vnum eſt cuſtodire ſermones diuinos, ſcilicet mandata. & de hoc dicit in primo verſu: In quo corrigit adoleſcentior viam ſuam &c. q. d. qualiter homo diſponit ſe ad cuſtodienda mandata diuina nimis. H de quo dixerat in primo octonario, quod optabat vt difficile, de quo dixit: Vtinam dirigantur viæ meæ &c. ad quod reſpondet: In cuſtodiendo ſermones tuos. & dixit: adoleſcentior, ideſt inſipiens tendere ad vitam ſpiritualem, quæ eſt ſicut adoleſcens in vita corporali, qui nondum habet membra ſeu vires perfectas. Requiritur etiam diſpoſitiuè ad prædictam perfectionem deuotionis habendam, intenſio affectus ad exquirenda mandata: & de hoc dicit in ſecundo: In toto corde meo exquiſiui te. Quod dicitur ex toto corde, intelligitur ex intenſione affectus, qui conſiſtit in corde. Et quia tali affectui Deus non ſubtrahit effectum, ideo dixit: Ne repellas me &c. i. indecens eſt, vt me repellas. Et quia quandoque aliqua diligenter exquiruntur, & tamen incautè ſeruātur, ideo dicit in tertio verſu: In corde meo abſcondi eloquia tua, vt non peccem tibi. hoc eſt dicere: Illa quæ exquiſiui ex toto corde meo circa doctrinam mandatorum tuorum, in ipſo corde ſunt abſcondita ſeu recondita apud me, nō tantum in libro, vt inde poſſim repellere tentationes. ideo ſubdit: Vt non peccem tibi. Conſequenter quia ad perfectionem vitæ ſpiritualis prædictam non ſufficit diſpoſitio humana: ſed requiritur autoritas diuina: ideo dicit in quarto verſu: Benedictus es domine, doce me iuſtificationes tuas, ideſt per infuſionem tuæ benedictionis doce me iuſtificationes tuas, ideſt da mihi doctrinam fidei, per quam iuſtificer. de qua Abac. Iuſtus in fide ſua viuit. Nec obſtat, quòd in præcedenti octonario dixerat † dediſti iudicia iuſtificationis tuæ. quia in hoc pſalmo ſæpe petit quod habet: quod pertinet ad feruorem mentis. Et quia ad maiorem confirmationem ſeu habituationem diuinæ doctrinæ in mente requiritur repetitio eiuſdem, & prolatio per verba vt menti tenacius infigatur, idcirco in quinto verſu dicit: In labijs meis pronunciaui omnia iudicia oris tui. Et quia per talē frequentationem, & confirmationem habitualem ſequitur delectatio in opere, quæ perficit operationem ſecundum Philoſophum. idcirco in ſexto verſu dicit: In via teſtimoniorum tuorum delectatus ſum, &c. Ex qua quidem delectatione ſequitur, ꝙ homo continuat talia in quibus delectatur. idcirco ſubdit, quòd in vtraq; vita iam delectatus frequentat operationes ad eam pertinentes. vnde de actiua dicit: In mandatis tuis exercebor, &c. Exercitium enim mandatorum ad actiuam pertinet, ſicut & meditatio eorum ad cōtemplatiuam. & ideo ſubdit: In iuſtificationibus tuis meditabor. Ex dictis in additionibus horum duorum octonariorum & etiam ex contentis vlterius in poſtilla, poteſt lector reducere cętera in hoc pſalmo contenta ad propoſitum prædictum. ſ. ad excitandum deuotionem mentis in vtraque vita prædictarum: & ideo diſcurrere per ſingula, quantum ad hoc omitto, ad vitandam prolixitatem.

Inte-

A *In eo. pſal. 118. vbi dicitur in poſtil. Retribue &c.*

ADDITIO III.

¶ Non poteſt homo ex ſola virtute naturali aliquod opus facere, per quod mereatur de condigno nec de congruo, quod Deus det ſibi gratiam: quia ipſa præparatio ad gratiam habitualem non eſt ex ſola virtute naturali. Præſupponit enim aliquod auxilium gratuitum ex parte Dei interius animam mouentis ſiue bonum propoſitum inſpirantis, licet tale auxilium non ſit per donum habituale, vt in prima ſecundæ. q. 109. art. 6. in corpore. q. vnde Glo. ſuper illud verbum pſal. Retribue ſeruo tuo, dicit: Non vtiq; pro meritis bonis redde: ſed retribue, ideſt iterum & iterum da: vel, pro malis meis retribue bonum: quoniam ante fidem non debetur homini, niſi mala pro malis: retribuit autem Deus per gratiam bona pro malis, hæc in glo. Ex quo patet, quòd Retribue, in hoc loco non intelligitur per modum meriti cuiuſcunque, ſed ſicut dicitur retributio: cum mala redduntur pro bonis ſecundum illud pſal. Retribuentes mala pro bonis, detrahebant mihi. Eadem ratione poſſet dici retributio, cum bonum datur pro malo, prout etiam in glo. habetur: & ſic intelligitur in propoſito, cum dicitur: Retribue ſeruo, ideſt homini qui ſeruus Dei eſt ſecundum creationem: retribue ei etiam nihil boni merenti gratiam tuam per quā viuificetur.

In eo. pſal. vbi dicitur in poſtilla: Increpaſti: Hic tangitur &c.

ADDITIO IIII.

¶ Humilitas nec aliqua diſpoſitio ſeu virtus purè humana, non eſt primæ gratiæ meritoria, prout dictum fuit in præcedenti additione, nec eadem ratione Deus ſuperbis reſiſtit, qua humilibus dat gratiam. Nam ſuperbis reſiſtit ex iuſtitia, humilibus dat gratiam per miſericordiam.

In eo. pſal. Memor eſto: vbi dicitur in poſtil. Horror tenuit me, &c.

ADDITIO V.

¶ Melius videtur iſte verſus exponendus ſecundum glo. ſ. vt in hoc oſtendatur virtus pietatis quæ in ſancto viro quandoq; tanta eſt, vt magis doleat alienam culpam quam ſuam contumeliam: & de hoc Apoſt. Quis infirmatur, & ego non infirmor? Et ſecundum hanc ſententiam iſte verſus continuatur cum præcedenti ſic. Dixerat enim: Memor fui iudiciorum tuorum, & conſolatus ſum: In quo apparet quòd iuſtus in pœna inflicta reprobis ſecundum iudicium diuinum eſt conſolatus, eo modo quo dicitur in pſal. Lætabitur iuſtus cum viderit vindictā. vnde ne intelligeretur, ꝙ iuſto de B culpa peccatorum placeat: ideo ſubditur: Defectio tenuit me. ſ. de hoc ꝙ peccatores derelinquunt legem diuinam, quod pertinet ad culpam. Et quia quandoq; huiuſmodi peccatores derelinquentes legem diuinam, tolerantur in hac vita, & eorum punitio reſeruatur in futura, in qua iuſtificationes Dei magis relucent, ideo ſubdit: Cantabiles mihi erant iuſtificationes tuæ, in loco peregrinationis meæ. Cuius ſenſus eſt: Licet culpa derelinquentium doleam vt dictum eſt, gaudeo tamen in loco peregrinationis meæ. i. in hoc ſeculo conſiderans iuſtificationes tuas in alia vita: & ideo Cantabiles mihi ſunt. i. delectabiles.

In eo. pſal. vbi dicitur in poſtil. Hæc facta eſt mihi.

ADDITIO VI.

¶ Hoc pronomen, hæc, cum dicitur: Hæc facta eſt mihi, non eſt plurale neutrius generis, quia ſi ſic, debuiſſet dicere: Hæc facta ſunt mihi: vnde oportet dicere, quòd hæc pronomen, ſit fœminini generis in ſingulari: vnde ſecundum gloſſam refertur ad hoc ꝙ dixerat in præcedenti verſu: Memor fui nocte nominis tui domine. vbi pro nocte intelligitur locus peregrinationis, de quo in pręcedenti verſu dixerat, in quo contingunt multæ aduerſitates, & miſeriæ in quibus vir ſanctus debet eſſe memor nominis Dei, & cuſtodire legem eius: vnde Pſal. quaſi reddens Deo gratias de aduerſitatibus & miſerijs huius peregrinationis, per quas iuſtus reprimitur à ſuperbiendo dicit. Hæc facta eſt mihi. ideſt hęc nox tribulationis facta eſt mihi à te Deus. Quia iuſtificationes tuas exquiſiui, ideſt vt iuſtificationes tuas exquiram, eo modo, quo dicitur in ſequentibus: Bonum mihi, quia humiliaſti me, vt diſcam iuſtificationes tuas, &c.

In eodem pſal. In æternum: vbi dicitur in poſtil. Ordinatione tua perſeuerat dies.

ADDITIO VII.

¶ Vbi translatio noſtra habet: Ordinatione tua perſeuerat dies. Hebraica litera habet: Ordinationi tuæ perſeuerant hodie, &c. & continuatur cum præcedentibus & ſequentibus ſecundum quoſdam Hebræorum expoſitores ſic: Dixit enim Pſal. In æternum domine verbum tuum permanet in cœlo. In quo intelligitur, ꝙ cœleſtia corpora quæ verbo domini firmata ſunt, manent in æternum. ſ. à parte pòſt ſecundum ſuam ſubſtantiam. Similiter & cum dicit: In generatione & generationem veritas tua: intelligitur ꝙ in iſtis inferioribus remanet veritas domini, per quam ſubſiſtunt per ſucceſſionem generationum adinuicem, ſub quibus generationibus ſibi ſuccedentibus terra, quæ eſt quaſi centrum vniuerſi, fundata permanet. & de hoc dixit: Fundaſti terram & permanet. C & quia tā cęleſtia corpora quò ad indiuidua, quam inferiora quò ad ſpecies habent perpetuitatem durationis iuxta diuinam ordinationem, idcirco dicit: Ordinationi tuæ perſeuerant hodie, quaſi dicat, cœleſtia ſimul & terreſtria vſque hodie ſeruant ordinationem tuam, eò quòd omnia ſeruiunt tibi. Et quia ex huiuſmodi perſeuerantiæ perpetuitate aliqui poſſent errare, æſtimantes ꝙ talia entia fuiſſent ab æterno, ſicut multi Gentiles philoſophantes ęſtimauerant, eò quòd mundum incepiſſe non poteſt demonſtratiuè probari, idcirco ſubdit: Niſi ꝙ lex tua meditatio mea eſt, tūc fortè perijſſem in humilitate mea, q. d. ex perſeuerantia durationis creaturarum ſub vno ordine potuiſſem in humilitate mea. ſ. in fragilitate intellectus mei perire. ſ. errare. Niſi quòd lex tua meditatio mea eſt. In lege enim diuina. ſ. Moſayca, Moyſes prophetando de præteritis, prout dicit Greg. in homil. dixit: In principio creauit Deus cœlum & terram: in quo nouitas mundi apertè traditur. Vnde licet in æternum. ſ. in perpetuum cęlum duret, ſicut & terra fundata permaneat, non tamen ab æterno fuerunt, teſtante lege diuina oppoſitum, vt dictum eſt.

(Margin: Greg. in ho.)

In eodem. Quomodo dilexi, vbi dicitur in poſtil. Quia in æternum mihi eſt.

ADDITIO VIII.

¶ De lege communi nemini imprimitur mandatum diuinum inſeparabiliter, cum quilibet viator per peccatum poſſit ſeparari à Deo & à mandatis eius. vnde cum dicitur: Quia in æternum mihi eſt: melius exponitur vt intelligatur, ꝙ fidelis interpretatur mandatum diuinum, vt ad æternitatem ſibi valeat. Iudęus autem ſeu hæreticus interpretatur mandata Dei referendo ad pręmia temporalia: vnde in hoc fidelis efficitur magis prudens, & in eius perſona propriè dicitur. Super inimicos meos prudentem me feciſti mandato tuo, quia in æternum mihi eſt, ratione pręlicta. Conſequenter quod dicitur: Super omnes docentes me intellexi, non videtur intelligendum de hoc, quòd diſcipulus aliquando tranſcendit magiſtrum per perſpicuitatem ingenij, ſeu aſſiduitatem ſtudij, vt poſtil. dicit, quia hoc cōmune eſt tam fidelibus quam infidelibus, ſed hoc conuenienter poſſet referri ad ſcribas, & Phariſæos, qui ſuper cathedram Moyſi ſedentes, vt ait Matt. legem Dei videbantur docere. & tamen ſuper tales fideles intelligit qui non in litera, ſed in ſpiritu quieſcit. vnde dicit: Quia mandata tua meditatio mea eſt. D Meditatio enim propriè eſt illorum quę intrinſecus ſunt & ſpiritualis. Quod autem ſequitur: Super ſenes intellexi, intelligendum eſt in perſona fidelium, qui per temporum ſucceſſionem plura explicitè cognoſcunt de his quę ad fidem pertinent quam antiqui, licet implicitè talia continebantur in fide antiquorum. Poteſt etiam intelligi de populo nouæ legis, qui iunior eſt reſpectu Iudaici ſenioris: vnde poſſet dicere populus nouus quòd ſuper ſeniores, ſcilicet antiquitate temporis intellexit, quia mandata Dei quęſiuit, non mandata hominum, ſicut illi de quibus Eſa. dicit: Erat timor Dei &c.

(Margin: Matt. 23. a)

In eodem. Feci iudicium: vbi dicitur in poſtil. Non tradas me. i. tradi permittas.

ADDITIO IX.

¶ Hoc quod dicit: Non tradas me calumniantibus me, planius poſſet intelligi de prauis hominibus, qui calumniantur communiter eos qui iudicium ſeu iuſtitiam perſequuntur, ſeu iudicialiter exercent, vt frequenter per experientiam habetur. vnde Matt. Beati qui perſecutionem patiuntur propter iuſtitiam. vnde in perſona talium Pſal. orat ne tradātur huiuſmodi hominibus calumniantibus protegendo eos in hac vita, vel eos ad aliam perducendo à talibus calumnijs immunes.

(Margin: Matt. 5. a)

REPLICA.

IN pſal. Beati immaculati: non variantur multum poſtill. & Burg. niſi in applicatione, quæ nō variat veritatem. Sed circa illam partem: Retribue. dicit poſtil. ꝙ homo ex naturali virtute poteſt mereri de congruo: quo facto quod in ſe eſt, petit Deum, vt retribuat gratiam qua mereri valeat de condigno. Burgen. contradicit ex opin. S. Tho. pri. ſecun. q. 109. Hic dico, quòd de merito congrui & condigni grandis reſtat diſputatio Sco. contra Tho. Non enim minus reſpondet Deus homini per virtutem naturalem habenti bonum vſum liberi arbitrij quam angelo. Sed angelo in prima morula exiſtenti in beatitudine naturali, quæ nihil eſt niſi bonus vſus rationis, reſpondet Deus per collationem gratię in ſecunda morula, igitur & homini. Nec oportet huiuſmodi vſum præcedere aliquod donum gratuitum, vel diſpoſitionem gratuitam, ſed ſolum gratis datam, quæ continetur ſub naturali facultate, quæ patent per magiſtrum. li. 2. diſtin. 3. & 4. vide ibi Sco. quia hic diſputare de hoc non pertinet ad ſenſum literalem in propoſito quęſitum, &c.

(Margin: Tho. 1. 2. q. 109. ar. 6. in corp. q.; 2. Sent. diſt. 3. & 4.)

VNiVERSIDAD DE SALAMANCA
GREDOS.USAL.ES

a *Canticum graduum. Caſ.* Beatitudinē quā ſuperior pſal. vnita varietate meritorū cantauit, iſti ſequētes pſal. ordinatis xv. gradibus tā pſalmorū q̄ meritorū in ſacramentū veteris & noui teſtamenti explicant. Septenarius ad vetus pp ſabbathū. Octonarius ad nouū: Patres nāque veteris teſtamenti hebdoadi. i. ſeptenario ſeruiebant. Obſeruabant.n. ſeptimū diem. i. ſabbathū Septimam ſeptimanā. Septimū menſem. Septimū annū: & ſeptimū annū ſeptimæ decadis, qui Iubileus dr̄. Patres verò noui teſtamēti ogdoadi ſeruiūt. i. octonario, qa ſeruant octauā diē, q̄ Dn̄ica dr̄: & octauas martyrū, & octauā reſurrectionis expectant. Ideoq; per octonariū & ſeptenariū, duo teſtamenta deſignantur. vnde Salomon: Da partes ſeptē necnon & octo. Quindecim ergo graduū fuit diſtinctio, vt per hoc ſignificetur duorū teſtamentorū doctrina in his gradibus contineri. Et ſunt hic quindecim gradus, ſicut in tēplo Salomonis totidē erant gradus, quibus aſcendebatur in tēplū: qđ eſt figura celeſtis tēpli, ad qđ his gradibus aſcendit: Hæc eſt ſcala Iacob. *Aug.* In ſcalis.n. vidit Iacob angelos aſcendētes & deſcendentes. Hi ſunt ſpirituales doctores q per hos meritorū gradus quaſi per quædā interſcalaria aſcendendo proficiunt vſq; ad intellectū ſpiritualiū. Et quaſi deſcendentes paruulis ſe contēperant. Nō cadentes. Cadit.n. qui deficit: deſcendit qui ſe contēperat paruulis. Cecidit Adā per ſuperbiā intumeſcens, deſcendit Chriſtus per miſericordiam paruulis condeſcendens. Sic & ſui per humilitatē deſcendunt per ſuperbiā cadunt. vnde Apoſt. Siue.n. mente excedimus Deo, ſiue ſobrij ſumus vobis, &c. His ergo gradibus inoffenſo pede mētis aſcendit atq; deſcenditur. *Aug.* Canticum gra. Graduū nomē ambiguū apud nos: quia gradus dicimus aſcendentiū & deſcendentiū. Apud Græcos certū, q̄ aſcēdentiū tm̄ ſunt gradus. Aſcēdens ergo iuſtus loquitur. Aſcēſus fit in corde. vnde alibi: Aſcēſiones in corde ſuo diſpoſuit, à cōualle plorationis, in illud qđ oculus nō vidit, & in cor hominis nō aſcēdit, p verbū caro factū qđ deſcendit, vt p ipſum nos aſcēderemus. Verbū.n. caro factū eſt, bibens calicē paſſionis, factū eſt nobis vallis plorationis. Manēs apud Deū eſt mons aſcenſionis. Sic.n. deſcēdit ad te, vt maneret apud ſe: Deſcēdit ad te, vt fieret tibi vallis plorationis. Māſit in ſe, vt eſſet tibi mōs ad quē aſcēderes. Ab exemplo ergo humiliationis eius aſcendatur ad voluntatē, & altitudinē deitatis ipſi⁹. *Aug.* Prim⁹ gradus à malis ſeculi exire, & vniuerſæ vanitati renuntiare. *Caſ.* Initiū profectus eſt, carnalia vitia relinquere, & dn̄o ſupplicare: Vnde in veteri lege, qn̄ emebat mancipiū Gentile, radebantur vngues eius: & capilli tondebantur: quia oportet vanitatem quāq; exuere, vt Dei obſequio mancipetur. *Caſ.* Hic abrenuntiatione ſeculi quibuſdam gradibus meritorum ad perfectā & æternam peruenitur charitatem, quæ in ſummo locata eſt.

Super pſal. 119. Septenarius octonariusq; numeri per quos vſurpantur.

Eccl. 11. a

† mendacibus

Gen. 28. c

Enar. pſ. 119. 40. 8.

2. Cor. 5. c

a ¶Quia ſpirituales gradus ſunt.

a Canticum graduum CXIX.

b AD dn̄m † cùm tribu-a larer, clamaui: & † e-b xaudiuit me. Domine libera ani-c mā meā à labijs † iniquis, & à lin-d

a ¶Peccatis. b ¶Vt me educeret. a ¶Conſtituendo ad gradus aſcendendi, vbi orat contra linguas detrahentium dicens. b ¶Iam ergo O. a ¶Hæc conuerſo mox occurrunt: vnde primus homo corruit. b ¶Quæ iniqua ſuadent. c ¶Quæ ſpecie conſulendi nocet.

GLO. ORD. PSAL. CXIX.

AD do. cum tri. *Caſ.* Primò aſcendere incipiens, quia multos inuenit obſiſtentes, à linguis eorum petit liberari. Secundò, de permiſtione malorum conqueritur, ibi: Hei mihi.

c *Domi. li.* Cum incipit homo aſcendere. i. cum cogitat proficere contempto ſeculo ſoli hærens Deo, incipit pati linguas aduerſantium. i. detrahentium. & quod grauius, quaſi conſulendo à ſalute auertentium: has qui non patitur, nōdum proficere conatur. Aſcenſurus ergo primò contra eas precatur: Domine libera.

a Quid

NIC. DE LY. PSAL. CXIX.

F AD dominum cum tribularer. *Huic pſal. præmittitur talis tit. in Hebræo: Canticum graduum, & ſimiliter in alijs xiiij. ſequentibus: ſed in aliquibus eorum fit aliqua additio, vt videtur. Dicuntur autem iſti quindecim pſal. cantica graduū ſecundum doctores Hebræos & Latinos, eò quòd in aſcenſu templi qui erat per quindecim gradus, cantabantur à ſacerdotibus & Leuitis primus pſal. in primo gradu, & ſecundus in ſecundo, & ſic de alijs. Sed vtrum iſti pſal. ad hoc fuerint facti variè dicitur. Dicunt enim aliqui, quòd Dauid qui præcepit Salomoni ædificare templum, & tradidit ei deſcriptionem templi & porticuum, & per conſequens graduum, fecit pſalmos iſtos ad decantandum in gradibus modo prædicto. Dicunt etiam, quòd per aſcenſum graduum corporalium intelligitur aſcenſus in gradibus virtutum, qui tanguntur in pſalmis iſtis gradatim aſcendendo. Sed contra primum videtur eſſe: quia tertius pſal. quintus, & duodecimus, & quartuſdecimus intitulantur à Dauid ſic: Canticū graduum Dauid: ſimiliter octauus à Salomone ſic: Canticum graduum Salomonis vel Salomoni. Cæteri autem omnes intitulantur ſine tali additione, ſic: Canticum graduum. Ex tali variatione intitulationis videtur, quod non omnes facti ſunt à Dauid, ſed ſolum illi qui ab eo ſunt intitulati, niſi appareat aliunde quòd Dauid fecerit, ſicut dicetur infrà de aliquibus pſal. & quòd octauus factus ſit à Salomone. Cæteri verò ab aliquibus alijs ſpiritum prophetiæ habentibus, quorum nomina ſunt ignota. Et ex hoc ſequitur, quòd non fuerunt facti à Dauid, vt decantarentur modo ſupradicto. Contra ſecundum dictum videtur eſſe, q̄ ita altus gradus virtutis ponitur in primo pſal. ſicut in aliquo ſequentium ſecundum expoſitionem eorum qua exponunt illud: Hei mihi, quia incolatus meus prolongatus eſt. Quod exponunt de homine ſic perfecto, q̄ ex deſiderio vitæ cœleſtis vita præſens ei efficitur tædioſa: quod eſt maximę perfectionis in vita præſenti: ſecundum quod dicebat Paulus de ſeipſo: Deſiderium habens diſſolui, & eſſe cum Chriſto. Nec ordo iſtorum pſalmorum oſtendit talem ordinem graduum virtutum literam ipſorum conſideranti. Igitur propter prædicta & ſimilia, ſaluo meliori iudicio, videtur mihi dicendum, q̄ omnes iſti pſalmi non fuerunt facti ab eodem autore, nec ad hoc vt decantarentur in gradibus modo prædicto: ſed aliquis vel aliqui de ſacerdotibus ſeu cantoribus deuotis pſalmos iſtos ab alijs factos ordinauerunt decantari in ſolennibus diebus modo prædicto aſcendendo gradus templi: Sicut beatus Greg. qui ordinauit officiū eccleſiaſticum, pſal. à Dauid factos, & alijs antiquis applicauit ad diuerſa feſta. quia aliqui decantantur in feſtis apoſto. alij in feſtis virginum, & ſic de alijs: & aliquando ex modica conuenientia, ſicut Benedic. ij. Et appropriatur angelis ex illo verſu: Qui facit angelos ſuos ſpiritus, &c. & ideo intendo primò exponere pſalmos iſtos literaliter ſecundum modicitatem intellectus mei. poſtea in fine aliquid addere breuiter de myſtica expoſitione. Ad dominum cum tribularer. Ex titulo huius pſal. ſuprà poſito non apparet eius autor. De materia verò eius dicit Ra. Salomon, q̄ eſt oratio pro liberatione populi Iſrael à tribulatione captiuitatis, in qua nunc ſunt per orbem diſperſi à qua expectant Iudæi, per Meſſiam futurum liberari. Cuius autem oratio ſit, non dicit: ſed ſupponit quòd ſit facta ab aliquo ſancto ſpiritum Dei habente: quod verum eſt. Sed primum eius dictum eſt falſum, quia aduentus Chriſti iam tranſijt in præteritum ſicut frequenter dictum eſt: propter quod videtur mihi melius dicendum, quòd ſit oratio alicuius ſancti viri quicunq; fuerit pro liberatione populi Iſrael de captiuitate Babylonica: pro qua multi illius temporis pſalmos & orationes fecerunt, vt patet de Daniele, & in hoc libro pſalmorum in pluribus locis. Et ſecundum hoc pſal. iſte in tres partes diuiditur: quia primò petitur dicta liberatio: Secundò prædicitur Babyloniorum punitio, ibi: Quid detur tibi. Tertio plangitur liberationis dilatio, ibi: Hei mihi. Circa primum ſciendum, quòd gratitudo de beneficio præterito, eſt diſpoſitio ad impetrandum futurum: propter quod Pſalmiſta in perſona populi Iſrael tanquam gratus recognoſcit præteritum beneficium, dicens:* H

Pſ. graduū quare nuncupantur. 1. Par. 28. c

Phil. 1. d

Pſalmi in eccleſiaſticis officijs per beatū Greg. aſſumuntur.

a Ad dominum cum tribularer clamaui &c. *quod conuenienter intelligitur de tribulatione quam paſſus fuit populus per Sennacherib ante captiuitatem Babylonicam, pro qua Ezechias rex, & Eſaias propheta, & populus clamauerunt ad dominum, & exauditi fuerunt: quia dominus miſit angelum ſuum, & percuſſit in caſtris Sennacherib centum octogintaquinq; milia bellatorum: propter quod compulſus fuit fugere ad terram ſuam, vbi interfectus fuit à filijs ſuis. Conſequenter Pſal. petit liberationem de captiuitate Babylonica in perſona populi captiui, dicens:*

c Domine li. ani. me. à la. ini. *Babyloniorum, qui iniqui blaſphemabant Deum, dicentes Iudæis: q̄ Deus eorum erat impotens ad liberandum eos de manibus ſuis: & tales diuinæ iniuriæ magis grauabant deuotos quam propriç.*

d Et à lingua dolo. &c. *quia Babylonij frequenter impendebant eis falſa, vt ſic doloſè extorquerent eorum bona.*

¶ a Quid

MORALITER.

a *Ad dominum cum tri.* Pſal. iſte ſecundum ſenſum literalem eſt oratio viri ſancti, cuius nomen ignoratur, pro liberatione populi de captiuitate Babylonica: pro qua multi ſancti temporis illius fecerunt pſalmos, vt dictum eſt ſupra. Sed moraliter poteſt eſſe oratio alicuius fidelis, relapſi tamen per peccatum in ſeruitutem dæmonis, in qua petit iterum liberari dicens: Ad dominum cum tribula. prius.

b *Clama. & exau. me.* liberando de peccati ſeruitute: ſed quia ſum relapſus, iterum clamo ad Deum dicens, O.

c *Domine libe. ani. me. à la. ini.* ſ. dæmonum ſub ſpecie boni malum ſuggerentium. Et quoniam ex ſua malitia creſcit eorum pœna, ſubditur:

a Quid

A a *Quid detur tibi &c. Caſ.* More nimis cogitantis hæſitat, & quærit remedium. Quid tibi detur, aut quid apponatur. Duo verba poſuit dari, & apponi. Sagittę dantur in azima, carbones apponuntur quaſi in conſolationem.

b *Sagittæ. Aug.* Verbis Dei ſagittatur cor ad amorem Dei, vt fiat in eo vulnus amoris, non liuoris. vnde: Vulneraſti cor meum charitate. Carbones verò ſunt exempla iniquorum cōuerſorum ad Deum: Qui bene dicuntur carbones, qa de mortuis reuiuiſcunt igne charitatis calefacti: & ſuo exemplo alios accendunt vt viuant: Hi bene poſt ſagittas apponuntur, quia poſt exhortationem verborum exemplis agendum eſt, vt quod verbis accepit, credat ſe poſſe: cum multi delicati etiā fęminæ iam impleuerunt: etſi multum peccauerunt, eò amplius amauerunt. Hæc exempla vaſtando ad deſolationem ducunt carnales cogitationes, & ſeculares amores, vt ſit purus locus ædificio Dei.

c *Hei mihi. Caſ.* Secundò de incolatu, & permiſtione malorum conqueritur. *Caſ.* Acceptis ſagittis & carbonibus, factus triticum nondum eſt in horreo, ſed in area: vbi multa palea premitur: videns ergo multa mala quæ ante non viderat, clamat: Hei mihi. Nulli homini apparent mali, niſi factus ſit bonus: Cum enim creuit herba, & fructum fecit, apparuerunt zizania.

d *Prolongatus. Caſ.* Et ſi breue tempus deſiderio nimio longum videtur.

e *Cedar. Caſ.* Filius Iſmahelis, vnde Saraceni deſcenderunt, qui verius ab Agar dicerentur Agareni: ſed à Sara digniori & libera ſibi nomen vendicauerunt, quorum vterque in tabernaculis legitur habitaſſe. *Caſ.* Tabernacula Iſmahel rectè Cedar dicta ſunt: Cedar ad Iſmahel pertinet. *Aug.* Iſaac B ergo cum Iſmahel eſt, ideſt ſpirituales cum carnalibus filijs ancillæ, à quibus & patiuntur. *Aug.* Vel ſecundum interpretationem nominis. Cedar enim interpretatur tenebræ. Et eſt cum habitantibus Cedar, ideſt cum habitantibus tenebras: ſed non eſt obſcuratus ab eis, & eſt idem ſenſus. Per hoc notatur, quia non eſt dimittenda vnitas, ſi nunc mali à bonis non poſſunt ſeparari, ferendi ſunt.

f *Multum inco. fuit. Caſ.* non ſolum longus, ſed & grauis incolatus. quia: Cum his qui oderunt pacem.

g *Anima. Aug.* Ne putes corporalem peregrinationem: à Deo anima peregrinatur, ſi terram amat.

a Canticum

a ¶Sed quaſi exercens iſtum dicit ei dominus.

a gua doloſa. † Quid detur tibi, aut a quid apponatur tibi, ad linguam b doloſam? Sagittæ potentis acu-b tæ, cum carbonibus † deſolatorijs. c Hei mihi quia † incolatus meus d prolongatus eſt, † habitaui cū habi-e f tantibus Cedar: multum † incola g fuit aīa mea. Cum his qui oderunt g pacem, eram pacificus: cum loque-h i bar illis, † impugnabant me gratis. k l

a ¶Quo ſcilicet te munias. b ¶Ideſt contra. c ¶Quæ iniqua ſuadet. a ¶Verba Dei. ¶Subiecit ſuæ interrogationi: Ipſe vel dominus, dicens. a ¶Exemplis conuerſorum ad Deum. b ¶Alias, vaſtatorijs: quod eſt idem. a ¶Q. Accepi ſagittas & car. ſed adhuc inter malos ſum, & ideo. b ¶Aug. Peregrinatio huius ſeculi. a ¶Aug. Cur inde gemis? quia non cum bonis. b ¶Alias, tabernaculis. a ¶Tenebræ. b Cum malis & diu. ¶Cur cum illis doles eſſe? ¶Quia. mul. incola. &c. a ¶Habi. vel cum taber. Ce. & te. b ¶Qui conſcindunt vnitatem catholicam. a ¶Caſ. Seruans vnitatem, non iratus, non turbulentus: & cum prohiberem à malis, bona loquens, obſtinati impugnabant.

NIC. DE LYRA.

C ¶ a Quid detur. *Hic prædicitur Babyloniorum punitio, quæ facta fuit poſtea per Cyrum & Darium deſtruentes ciuitatem Babylonicam, & occidentes populum: & hoc eſt quod dicit Pſalmiſta conuertens verbum ſuum ad populum Babyloni. Quid detur tibi, aut quid appona. ti. ad linguam dolo. ideſt quæ pœna inferet tibi ad puniendū peccata linguæ tuæ prædicta? & reſpondet.*

Dan. 5. g

b Sagittę potentis acutæ. *ideſt populi Perſarum & Medorum, qui ſagittis interfecerunt populum Babylonicum, ſecundū quod dicit Eſa. Suſcitabo ſuper eos Medos qui argentum non quærant, & aurum non velint, ſed ſagittis interficient paruulos &c. Vel aliter: Sagittæ potentis, ideſt ipſius Dei omnipotentis, cuius Perſæ & Medi fuerunt inſtrumenta ad puniendū Babylonis peccata.*

Eſa. 13. d

† iuniperorum

c Cum carbo. deſo. *Quia incenderunt Babylonem, & facta eſt ita deſolata quòd non habitabatur ab hominibus: ſed à feris & venenoſis animalibus, ſecundum quod prædixit Eſa. de Babylone: Non habitabitur vſque in finem. & ſequitur: Sed habitabunt ibi beſtiæ & domus eorum replebuntur draconibus. In transla. Hiero. & in Hebræo habetur: Cum carbonibus iuniperorum: qui diu conſeruant ignem. ſ. per annum, vt dicitur in libro qui vocatur Catholicon: quando carbones iſti ſuis cineribus ſunt operti. vnde dicitur iuniperus à gigno gignis, & pyr quod eſt ignis, quaſi gignens ignem. Et vt dicit Ra. Sa. p hoc intelligit ignis gehennæ inextinguibilis, in quo puniunt Babylonij, qui fuerunt idololatræ peſſimi.*

† inhabitati

Eſa. 13. d

† peregrinata eſt

d Hei mihi. *hic conſequenter plangitur prædictæ liberationis dilatio, cum dicitur in perſona populi in Babylonia detenti: Hei mihi quia incola. me. ideſt mora mea in terra aliena: vnde in Hebræ. & in transla. Hiero. habetur: Peregrinatio mea prolongata eſt. Valde enim triſtabile eſt populo fideli cū idololatris diu morari, et maximè in eorū ſeruitute.*

D e Habitaui cum habi. Ce. *i. cum habitantibus in terra Cedar: qui fuit filius Iſmahel. De quo Iſmahele pro ſe, & ſua poſteritate dicitur: Hic erit ferus homo manus eius contra omnes &c. & per iſtos intelliguntur Babylonij, qui contra filios Iſrael fuerunt crudeles & duri: ideo replicatur planctus de mora cum ipſis, cum ſubditur: Multum incola fuit anima mea, cuius etiam cauſa replicatur, cum ſubditur:*

Gen. 25. d

Gen. 16. d

g Cum his qui oderunt pacem. *i. cum Babylonijs rationibus dictis.*

h Eram pacificus. *Non reddendo eis iniurias pro iniurijs.*

i Cum loque. il. &c. *Modeſtè & rationabiliter.*

K Impugnabant me. *Calumnijs.*

l Gratis. *i. ſine cā. Moral. pōt exponi pſal. iſte de quolibet fideli exiſtēte in tribulatione corporali ſeu ſpirituali ex dæmonum tentatione: à qua petit deuotè liberari, & quòd dæmones arceantur ab impugnatione fidelium in gehennam retruſi, & ſuſpirat pro dilatione ſui remedij.*

¶ Leuaui

MORALITER.

a *Quid detur tibi.* ſ. pro tali doloſitate & ſubditur reſponſio.

b *Sagittæ potentis acutæ.* i. ſententiæ Dei contra te.

c *Cum carbonibus.* gehennæ. Et quoniam inſultus dæmonum eſt valde grauis ad ſuſtinendum, ſubditur:

d *Hei mihi, quia incolatus meus.* In hoc mundo.

e *Prolongatus eſt.* Cum tali bello. Et quoniam non ſolum dæmones, ſed etiam homines mali qui ſunt eorum miniſtri, impellunt ad peccatum, ideo ſubditur:

f *Habitaui cum habitantibus Cedar.* Qui interpretatur tenebræ, & ſic ſignificat homines malos peccatis obtenebratos, de quibus adhuc ſubditur:

g *Cum his qui oderunt pacem, eram pacificus.* Eorum moleſtias in patientia tolerando.

i *Cum loquebar illis.* Modeſtè.

k *Impugnabant me gratis.* ideſt ſine cauſa.

a Leuaui

In pſal. 119. Ad dominum cum tribularer &c. vbi dicitur in poſtil. Et ex tali variatione intitulationis.

ADDITIO I.

¶ De autoritate horum canticorum ſcilicet graduum idem videtur dicendum, ſicut de ceteris pſal. quorum autor eſt Dauid, licet aliqui ei non intitulantur: imo videantur intitulari alijs, vt frequenter ſupra dictum eſt, & nonnullis rationibus perſuaſum: vnde non oportet amplius ſuper his immorari. De ſignificatione autem huius tituli cum dicitur: Canticum graduum, quidam de antiquis expoſitoribus Hebræorum dicunt, & fortè probabiliter, q̄ hoc deſignat quandam ſpeciem cantus, qui eleuando vocem gradatim decantabatur: & inde fuerunt iſta cantica appropriata ad aſcenſum templi, qui erat per quindecim gradus: ita q̄ ſicut corporaliter ſacerdotes & Leuitę aſcendebant de gradu in gradum ad ingreſſum templi: ita voces eorum gradatim eleuabantur. Et quicquid ſit de hac materia horum canticorum, licet primà facie non videatur totaliter ad literam continuari: tamen diligenter conſideranti reperiri poteſt aliqualis continuatio horum canticorum adinuicem, prout videbitur proſequendo &c.

In

In eo. pſal. 119. vbi dicitur in poſtil. Propter quod videtur mihi melius dicendum.

ADDITIO II.

¶ Iſtud canticum non videtur pertinere ad captiuitatem Babylonicam. Primò quia in illa captiuitate non fuit oppreſſus populus Iſraeliticus per fraudem ſeu doloſitatem, ſed per puram violentiam & armorum potentiam, obſidendo ciuitatem Ieruſalem: quam cum machinis & alijs bellicis artificijs acquiſiuerunt Babylonici, & totaliter deuaſtauerunt. Similiter & regem eorum Sedechiam fugientem violenter captiuauerunt. vt iſta & alia pertinentia ad hoc patent. 4. Regum vltimo. & 2. Paralipome. 36. Inconuenienter igitur conquereretur quis in perſona populi Iſraelitici in illa captiuitate exiſtentis de lingua doloſa. cum dicit: Libera animam meam à lingua doloſa. Quid apponatur tibi ad linguā doloſam. Secundò quia Babylonij deſcenderant à Cham filio Noe. Cedar autem deſcendit ab Iſmahel filio Abrahæ, qui quidem Abraham deſcendit de Sem. Non enim verè diceretur, quòd populus Iſraeliticus in captiuitate Babylonica exiſtens habitaſſet cum habitantibus Cedar: cum valde remotę eſſent iſtæ nationes,

4. Reg. 25. per totum. 2. Paral. 36 per totum.

Gen. 10. b Gen. 25. b

VNiVERSIDAD DE SALAMANCA GREDOS.USAL.ES

non ſolum quo ad originem, vt dictum eſt, ſed etiam quo ad locum. Babylonia enim eſt in parte orientali terræ, ſcilicet in Aſia: Arabes verò qui ſunt in Cedar, ſunt in Africa. Tertio quia hoc qđ dicitur: Cũ his qui oderunt pacem, eram pacificus: & cũ loquebar illis, impugnabant me gratis: valde impropriè applicaretur Iſraeliticis in Babylonia captiuis. Captiui enim impropriè dicerentur eſſe pacifici dominis ſuis, ſed ſubiecti & ſubditi & huiuſmodi. Nec cum dominus percutit, vel aliquod damnum vel læſionem infert ſeruo ſuo, valde impropriè diceretur impugnare eum, ſed eum affligere vel opprimere & huiuſmodi. vnde propriè videretur iſte pſal. exponi de ſtatu eccleſiæ tribulatæ à paganis & hæreticis, & ſpecialiter à Saracenis, à quibus eccleſia diu fuit tribulata: & etiam hodie tribulatur in diuerſis regionibus, vt patet per experiẽtiam: in qua tribulatione eccleſia non dicitur captiuata ab eis nec debellata, ſed poteſt dici turbata per eos ſeu tribulata: de qua tribulatione iſte pſal. videtur tractare. circa quod ſex facit: quia primò orat Deum, dicens: Ad dominum cum tribularer. Non enim facit mentionem de captiuitate: quia Deus nunquam permiſit eccleſiam vniuerſalem ab illis ſupprimi in captiuitate, ſed bene tribulari. Et quia expectat diuino adiutorio ab eorum tribulationibus liberari, idcirco dicit: Clamaui & exaudiuit me, intelligendo præteritum pro futuro, vt moris eſt in talibus. Conſequenter ſecundò declarat quæ ſit hæc tribulatio, à qua petit liberari, dicens: O domine libera animam meam à labijs iniquis, & à lingua doloſa. Pro quo ſciendum, quòd licet Saraceni ſæpe impugnant eccleſiam per viam potentiæ, & manu armata: tamen in hoc pſalmo potius intendit Pſalmiſta de eorum impugnatione ſpirituali, quæ eſt duplex. Vno modo blaſphemando Chriſtum noſtrum & doctrinam eius: & de hoc intelligitur quod dicit: Libera me à labijs iniquis. Alio modo fraudulenter iactando ſe ſeruare legem & euangelium: & in hoc ſeducunt multos fideles, præſertim in exordio ſui erroris. Nam in eorum Alchorano nefandiſſimo ſæpe præcipitur ſeruare legem & euangelium, & tamen vtrunque deſpiciunt, vt patet ad ſenſum. vnde de hoc propriè intelligitur quod dicitur: Et à lingua doloſa, quia mendaciter & doloſe pſeudopropheta ſuus Mahumetus loquitur & præcipit ea quæ non vult fieri, vt dictum eſt. Conſequenter tertiò Pſalmiſta quærit, quod remedium ſit adhibendum tali linguæ doloſæ. vnde dicit: Quod detur tibi, aut quid apponatur tibi ad linguam doloſam? Ad quod reſpondet: Sagittæ potentis acutæ, ideſt ſcientia ſacræ ſcripturæ, quæ ſagittæ potentis, ſcilicet Chriſti ſunt & acutiſſimæ: vt ad Hebræ. Sermo Dei penetrabilior omni gladio acuto. Et quia huiuſmodi ſententiæ ſacræ ſcripturæ non ſolum penetrant ad modum ſagittæ ſeu gladij, ſed etiam vt ignis, iuxta illud Ierem. Nonne verbum meum ſicut ignis, dicit dominus. ideo ſubdit: Cum carbonibus deſolatorijs. Vel poteſt referri hæc reſponſio cum dicitur: Sagittæ potentis, ad deſtructionem eorum futuram ante aduentum Chriſti, ſecundum quam quarta beſtia à Daniele viſa cum cornibus ſuis penitus deſtruetur: inter quæ cornua poteſtas tyrannica Saracenorum includitur, prout declaratur in additione ſuper Danielem ſeptimo. Conſequenter quarto præuidens propheta hanc turbationem eſſe valde diuturnam. Excedit enim in temporis duratione cæteras turbationes, quas paſſi ſunt fideles tam in antiquo teſtamento quam in nouo. A tempore enim ortus ſui vſque hodie fluxerunt plus quam 900. anni, & adhuc eſt in magna valetudine: vnde meritò Pſalmiſta de tam longiſſima diuturnitate huius turbationis plangendo dicit: Heu me, quoniam incolatus meus prolongatus eſt. Et nota quòd non dixit captiuatio mea, nec ſuppreſſio & huiuſmodi, ſed incolatus, ſeu peregrinatio ſecundum translationem Hieron. in quo denotatur, quòd populus fidelium non erat ab eis totaliter ſupprimendus, nec captiuandus: ſed quòd cum eis habebat conuerſari audiendo eorum doloſitates circa ea quę ſunt fidei: prout ſæpe contingit Chriſtianis in terris eorum ditioni ſubiectis commorantibus: quod eſt maximè moleſtum veris fidelibus. Etſi quæratur, qui ſunt illi cum quibus erat iſte incolatus, ſeu peregrinatio: hoc exprimit dicens: Habitaui cum habitantibus Cedar. Iſti enim propriè ſunt Agareni deſcendentes ab Iſmahel per Agar, vt dictum eſt: qui poſtea falsò nominantur Saraceni, quaſi per Saram liberam ab Abraham deſcendiſſent. Ex iſtis enim ſunt Arabes habitantes in tabernaculis Cedar, ſcilicet in tentorijs denigratis, de quibus Canticorum primo, b. Nigra ſum ſicut tabernacula Cedar. Conſequenter quintò vt amplius declararet, qualiter ſe habet eccleſia cum huiuſmodi habitantibus Cedar, ſubdit: Multum incola fuit anima mea, cum his qui oderunt pacem. Hic finitur verſus in Hebraico. & eſt ſenſus, quòd eccleſia ſe habet cum iſtis tanquam cum aduerſarijs, cum quibus non habet pacem: ſed tamen nec totaliter ab eis deuincitur, nec totaliter eos deuincit. Et iſta eſt propria comparatio fidelium ad Saracenos quo ad potentiam mundanam, quia vt communiter cum eis conuerſantur tanquam cum his qui oderunt pacem modo prædicto. Conſequenter ſextò vt oſtenderet, quòd defectus huius pacis non procedit ab eccleſia, ſed potius ab huiuſmodi habitantibus Cedar nolentibus recipere verbum veritatis, idcirco ſubdit: Eram pacificus. Cuius ſenſus eſt, quia eccleſia non dedit eis aliquam occaſionem impugnationis, niſi inquantum proponebat eis verbum fidei & veritatis: quod ipſi non poſſunt pacificè ſuſtinere. & ideo ſubdit: Cum loquebar illis, ſcilicet verba ſalutis, & pacis: Impugnabant me, ſcilicet non ſolum per linguam iniquam, ſeu doloſam: ſed etiam per potentiam inuaſiuam, quæ propriè dicitur impugnatio. & quia talis inuaſio eſt penitus irrationabilis, ideo cum dicit: Impugnabant me, ſubdit: Gratis, ideſt abſque cauſa rationabili.

Alchoranus iactanter & legẽ & euãgeliũ obſeruari tradit. — *Heb. 4. c* — *Iere. 23. f*

GLO. ORDIN.

a *Canticum graduum. Caſ.* Secundus gradus petere diuinam defenſionem, cui nihil poſſe obuiare monſtratur. *Aug.* Cui enim de mundo exeunti pericula occurrunt, expoſcere debet diuinum auxilium. Congruè ergo qui ſuprà gemebat intra malorum inſidias, hic cõtra eas orat iuuari. Non eſt enim imparatus, & imprudens, ſicut ille paterfamilias, qui in euangelio neſcit, quando fur venturus ſit, & dormit. Et ideo ipſum ſubitò occupat hora furis, per quem ſignificantur illi qui præſumentes de cupiditatibus ſuis & delicijs huius ſeculi, diffluentes tument & eriguntur aduerſus humiles. Hi ſunt qui in diebus Noe nubunt, vxores ducunt, & ædificant. i. qui de his præſumunt, qui hæc Deo præferunt. Et ideo eos comprehendit hora furis. Sed filios lucis non comprehendit. quia ſemper vigilant, expectãtes dominum ſuum quando reuertatur. Talis eſt iſte, qui oculos ad Deum leuat. *Caſ.* Primò leuat oculos & orat: ſecundò quod orauit affirmat, oſtendens virtutem auxilij impetrati. Ibi dominus cuſtodit.

Super pſal. 120. Enar. pſal. 120. ſ. 8. — *† ad Luc. 12. e* — *Luc. 17. e* — *Diuiſio.*

a ¶Ideſt canticum aſcenſionis: Aſcendere eſt in Deũ proficere profectus ergo gradus eſt.

a Canticum graduum CXX.

¶Interiores.

b Leuaui oculos meos † in a

a ¶Aug. Qui prius illuminati ſole iuſtitiæ, per quos apertæ ſcripturæ. ¶Spirituales ideſt ſanctos.
b ¶Quia de ſcripturis in hac vita habemus auxilium.

montes, vnde veniet auxilium b

a ¶Sed non de illis præſumendum, imo de domino: quia & hi de plenitudine eius accipiunt: In quos tamen niſi leues oculos per ſcripturas, non amoueberis, vt ab illo illumineris. Illi miniſtri, Deus autem autor illuminationis. Qui eſt lux vera quæ illuminat omnem hominem &c.

mihi. Auxilium meum à do- d

mino, qui fecit cœlum & terram.

GLO. ORD. PSAL. CXX.

Leuaui oculos meos in montes. *Caſ.* Qui quaſi inclinatus clamauit, iam reſpirans oculos ad interceſſores ſanctos leuat.

a Non

NIC. DE LY. CAP. CXX.

Leuaui ocu. meos. *Titulus huius pſal. eſt, Canticũ grad uũ. de quo dicendũ eſt, ſicut in pſal. præcedenti. De materia verò huius pſal. vr̃ mihi, ſal. meliori iud. qđ ſicut precedens eſt oratio alicuius ſancti ſpiritũ Dei habentis pro reditu populi Iſrael de Babylonica captiuitate, ſic pſal. iſte eſt oratio pro bono ſtatu populi de captiuitate reuerſi: de quo hr̃. 1. Eſd. Dicit igit̃ Pſal. in populi perſona:*
a Leuaui ocu. &c. *hoc eſt ad Deũ, & ciues cæleſtes, qui dicunt̃ montes, infrà pſal. 124. Mõtes ĩ circuitu eius. i. angeli, vt expo. Aug.*
c Vnde ve. &c. *Diuina. n. adiutoria hominibus præſtita cõiter p angelos adminiſtrãtur: principaliter tñ ſunt à Deo. pp qđ ſubditur:*
d Auxi. meũ à do. &c. *& nõ ab idolis, quæ nullam habent virtutem, nec ab angelis ſanctis niſi miniſterialiter tantum, vt dictum eſt. quia non ſunt creatores cæli & terræ. Conſequenter Pſalmiſta conuertit ſermonem ſuum ad populum Iſrael, dicens:*

GLO. — a Non

MORALITER.

a *Leuaui oculos meos &c.* Iſte pſalmus eſt oratio alicuius viri ſancti pro bono ſtatu populi de peccato per pœnitentiam reuerſi, dicentis: Leuaui oculos meos &c. ſ. cordis & corporis.
b *In montes &c.* ideſt ad Deum & ciues cœleſtes.
c *Vnde veniet auxilium &c.* me pręſeruans & populum à recidiuo peccati. ideo ſubditur: Auxilium meum à domino.

a Non

a *Non det &c.* Lætus iſte. ſ. vir iuſtus de tali auxilio ſibijpſi loquitur.
b *In commotionem.* Ad proficiendum non mouet pedem niſi charitas. Ad cadendum, ſuperbia.
c *Neque dormit. Aug.* Si dormit in te fides, dormit in te Chriſtus. *Caſ.* Neq; dormi. Dicitur hoc humana conſuetudine, vt qñ feſſus cuſtos dormitat, furtum patitur.
d *Ecce non dor.* Ad hoc. n. ꝙ dixit: Nõ dormit, refert non dormitabit. Ad aliud verò ꝙ dixit: Non det in cõmotionem: refert, neq; dormiet. *Aug.* Ecce non dormitabit. Dormirat Chriſtus, qñ in fide tepeſcimus: talis nobis quales nos ei: dormitat mortalis, dormiuit moriens, qđ non iam Chriſtus. Ipſe eſt ergo qui vigilat, & nunquam dormit. vnde dr̃ in Iere. Quid vides? Et ait, virgam vigiliarum ego video: quia vigilo ego ſuper populũ meũ, dicit dñs. Et dr̃ hoc à ſimilitudine virgæ quã tenet fur, vt poma vel veſtimenta alterius rapiat. Si dormierit ille, fur cum virga vigilat. Si autẽ vigilat ille, fur dormit non rapit. Similiter ſi homo cuſtodit veſtimenta ſua. i. bona opera ne nudus ambulet in via, Chriſtus dormit. i. non punit. Si verò dormit homo, Chriſtus vigilat. i. corripit. Hic eſt cuſtos, de quo in Eſa. Ad me clamat ex Seir. Cuſtos quid de noc. & dixit cuſtos: Venit mane, & nox. Si quæritis quærite, conuertimini & venite. Hic ergo nõ dormi. neq; dor. Sed ne adhuc putes hoc de aliquo homine, ſubdit: Dominus cuſtodit.

a ¶Vt ergo firmus ſis in gradibus. b ¶Vt cadas per ſuperbiam. ¶Vt non moueatur, elige cuſtodem qui non dormit. c ¶Cogitationem.

a b Non † det in cõmotionem pedem a

a ¶Aug. Non ſinat pigritari.

c tuum, neq; † dormitet qui cuſto- b

a ¶Quis eſt cuſtos qui non dormit? Ecce.
b ¶Chriſtus reſurgens ex mortuis, iam non moritur, mors illi vltra non dominabitur.

d dit te. Ecce non dormitabit neq; c

a ¶Chriſtus qui cuſtodit primo per fidem, poſt videntes per ſpeciem.

e f dormiet, qui cuſtodit Iſrael. Do- d

a ¶Quomodo?

minus cuſtodit te, dominus † pro- e

a ¶Ideſt fidem qua fiunt filij, vt non ſinat tentari ſupra quam poſſunt. ¶Vel ę. ¶Vel ę.

tectio tua, ſuper manũ dexterã tuã. f

a ¶Et ſic. Non errabis in diuinitate ſiue in Dei ſapientia.
b ¶Ideſt non ſcandalizaberis in eccleſia vel in carne Chriſti.

g Per diem ſol non vret te, neq; luna g h

a ¶Quare non vret? vel vt breuiter concludam.

h per noctem. Dominus cuſtodit i

a ¶A ſcandalis in ſole & luna & a perſecutoribus.
b ¶Ne cedat. c ¶Aug. Si corpus occidatur, quia martyres occidi queunt, ſeſti nequeunt.

te ab omni malo, cuſtodiat ani- k

a ¶Et. Aug. quando tentamur intramus. quando vincimus eximus. ¶Vnde. Vaſa figuli probat fornax, & homines iuſtos tentatio tribulationis.

mam tuam dominus. Dominus l

cuſtodiat introitũ tuum & exitum

a ¶Inſtanti, quia & nunc facit cũ tentatione prouentũ.

tuũ, ex hoc nunc & vſq; in ſeculũ. m

e *Qui cuſto. Iſrael. Aug.* Qui non poteſt videre faciem, videat poſteriora cum tranſierit: Pertranſiuit autem Chriſtus per paſſionem à morte ad vitam: Qui tranſitus Hebraicè dr̃ Paſcha. Paſcha putatur Græcũ quaſi paſſio: ſed verè Hebræum eſt. i. trãſitus. In hoc voluit Chriſtus videri. i. credi, non modo in eo ꝙ mortuus, vt iniqui credũt, ſed ꝙ ſurrexit. Primum eſt: In principio erat verbum: poſterius, verbum caro factum eſt. Qui ergo credit ꝙ paſſus eſt, & ꝙ reſurrexit, Iſrael eſt: & huic non dormit Chriſtus.
f *Dominus cuſtodit. Caſ.* Secũda pars, vbi qđ orauerat, affirmat. Et quaſi quis quæreret. Quis eſt ille cuſtos? ſubdit: Dñs cuſtodit &c. *Aug.* Non ſine cauſa eſt, ꝙ non ſimpliciter dicit protegit te, vel dexterã tuã, vel manum dexteram tuam: ſed tranſitiuè ait manũ dexteræ. Et non ait ſiniſtrę. Siniſtra eſt quicquid temporaliter habemus, qđ & à Deo, dextera eſt æternũ. Illa eſt conſolatio, hæc beatitudo. ſecundum illud: Leua eius ſub capite meo, & dextera illius amplexa. me. Et in Prouer. Longitudo dierum: & anni vitę in dextera eius, & in ſiniſtra eius diuitiæ & honor. Dextera ergo Dei æterna felicitas. Siniſtra mũdana quæ & à Deo. Ideoq; ad dexteram locandi, qui æterna quæſierunt: ad ſiniſtram qui terrena. Sed quidam errantes hoc alternant. Sicut illi qui dixerunt: Beatum populum, cui hæc temporalia ſunt. Cõtra quos dominus dicit: Neſciat ſiniſtra tua quid faciat dextera tua, ideſt pro terrenis bona ne facias: ſed pro æternis neſciat, ne ſaltẽ ſe admiſceat. Super manum dexteræ. i. ſuper poteſtatẽ quam tibi Deus dedit: vt ſis ad dexteram, vt ſis filius, ſecũdum illud: Dedit eis poteſtatem filios Dei fieri, &c. quæ poteſtas eſt per fidem. Sed non valet, niſi Deus protegat. Sed quare oportet vt protegat? propter ſcandala quæ ſunt de duobus: quia & duo ſunt præcepta in quibus lex & prophetæ: Dilectio Dei ſcilicet & proximi.
g *Per diem ſol nõ vret te, &c. Aug.* Deus eſt ſol. Dies ſapientia. Luna eccleſia. Nox caro Chriſti. Qui ergo errat in Deo, à ſole vritur, & per diem: quia in ipſa ſapientia errat de qua dicitur: Dies diei eructat verbum, ideſt perfecti, ſapientiam perfectis. Nox verò nocti indicat ſcientiam, ideſt paruulis prædicatur humilitas Chriſti. Et non relinquuntur in nocte. i. carnis humilitate: ſed ad altiora diuinitatis prouehuntur: quia lucet & luna in nocte, ideſt per carnẽ Chriſti prædicatur veritas eccleſiæ, quia caro ipſa Chriſti caput eſt eccleſiæ. Qui ergo in eccleſia, & in carne Chriſti ſcãdalizatur, à luna vritur. Vel, dominus eſt protector ſuper manum dexteram, ideſt bonam operationem proteget. Et non ſolum operationem proteget, ſed & te intus vt ſol. i. Chriſtus non ſcandalizet te in cognitione deitatis ſuæ, vel humilitatis ſuæ, ſiue vnitatis eccleſiæ. Vel luna, ideſt eccleſia non permittet vri nocte tribulationis. *Hiero.* Vel per diem accipiuntur proſpera: per ſolem elatio quæ ex proſperis venit ad noctem aduerſa: per lunam depreſſio, quę ex aduerſis aliquando prouenit. Et eſt: Sol non vret te per diem. i. non vreris elatione proſperitatis. Neq; luna per noctem. i. non depreſſione aduerſitatis ſuccumbes. Et hoc eſt dictum à ſimilitudine beneficij collati antiquo populo. Quia vt olim in columna nubis & ignis præcedebat Iudęos: ita nunc in proſperis & in aduerſis nos ſeruat.
h *Domi. cuſtodiat introitum tuum.* Cuncta cõcludit, bonis initijs bonos exitus adiungat. *Aug.* Dñs cuſtodiat introitum tuũ. Intrantes cuſtodit, vt ſana fide intremus, & humiles, ne vẽto ſuperbię crepemus, & dũ nõ ſinit tentari ſupra vires. Exitum verò cuſtodit ex hoc nũc & vſq; in ſeculũ: qa cũ exierimus ab omni tentatione, iam in æternum nihil nocebit.

Matt. 6. a — *Ioh. 1. b* — *Matt. 22. d* — *† regunt in verbum, vritora* — *Pſal. 18. a* — *Exod. 13. d*

a Canticum

NICOL. DE LYRA.

a Non det in commotionem. *i. non permittat amplius te duci in captiuitatem extra terram tuam.*
b Neque dormitet qui cuſtodit te. *ſ. Deus & angeli ſancti quibus cõmittit cuſtodiam fidelium, qui dicuntur ab hominibus dormire, quando ſubtrahunt ſuffragium: veruntamen ſecundum veritatem in eis nõ cadit ſomnus, qui eſt paſſio ſenſitiuæ partis: propter quod dicuntur vigiles, in Danie. In ſententia vigilum decretum eſt &c. ideo ſubditur: Ecce non dormi. neq; dormi. &c.*
d Dominus cuſtodit te. *Ab omni malo in bono.*
e Domi. prote. tua. *Contra malum tibi inferendum.*
f Super manum. *i. plus quam manus tua dextera poſſet te protegere & cuſtodire: & per manũ dexteram intelligitur oĩs poteſtas humana.*
g Per diem ſol non vret te. *non vrat te, quia Hebręi non habent optatiuum modum, ſed loco eius vtuntur futuro indicatiui modi. q. d. ardor ſolis non exurat te per diem, ſicut fecit in Babylonia, vbi cogebaris operari in agris in feruore diei, ſicut coguntur ſerui.*
h Neque luna. *i. gelu in hyeme, quod maximè intenditur de nocte, quando aer eſt depuratus à nebulis, & luna lucet clarè: propter quod dicebat Iacob: Die noctuq; æſtu vrgebar & gelu.*
i Dominus cuſtodit te. *i. potẽs eſt te cuſtodire à malo culpæ & penę.*
k Cuſtodiat ani. tuam do. *i. vitam tuam corporalem & ſpiritualem.*
l Do. cu. in. tu. &c. *i. dirigat te in oĩbus operibus tuis à prin. vſq; in fi.*
m Ex hoc nunc & vſq; in ſeculum, *ideſt ſemper.*

Gen. 31. f

MORALITER.

a *Non det in commotionem pedem tuum.* ideſt nõ permittat affectionem tuam mutari de bono in malum.
b *Neque dormitet qui cuſtodit te.* ideſt non ceſſet te cuſtodire. Deus enim & angeli nunquam dormiunt: ſed dormire dicuntur, quando non auxiliantur, ſicut dixit Elias deriſoriè ſacerdotibus Baal: Clamate voce maiore: Deus enim veſter dormit. ideo ſubditur:
c *Ecce non dormitabit neque dormiet &c.* i. ab auxilio nõ ceſſabit.
g *Per diem ſol non vret te &c.* i. æſtus cupiditatis non nocebit tibi tẽpore proſperitatis, Pſal. 61. Diuitię ſi affluãt, nolite cor apponere.
h *Neque luna per noctem &c.* ideſt mutabilitas à bono tempore aduerſitatis.
l *Dominus cuſtodiat introitum tuum, &c.* ſcilicet in boni inchoatione & eius conſummatione.

3. Reg. 18. e — *Pſal. 61. b*

In pſal. 120. Leuaui oculos meos.

ADDITIO.

Sicut pſalmus præcedens propriè poſſet exponi in perſona eccleſiæ tribulatæ ab habitantibus Cedar, vt ſupra dictum eſt: In cuius fine concluditur, quòd ipſi aduerſarij eccleſiam impugnant gratis, ſcilicet ſine cauſa rationabili: ſic pſalmus præſens videtur exponendus in perſona eccleſiæ ſic impugnatæ petentis à Deo, & non ab aliqua creatura quantumcunque excelſa adiutorium. Circa quod ſex facit: Nam primò dirigens oculos mentis ad ſuperiora ad quærendum auxilium, ſeu protectionem ab huiuſmodi impugnantibus, dicit: Leuaui oculos meos in montes, id eſt ad ſublimes poteſtates, in quibus diuina poteſtas maximè relucet. Quid autem quærat in huiuſmodi leuatione oculorum

UNIVERSIDAD DE SALAMANCA
GREDOS.USAL.ES

E oculorum ſubdit dicens: Vnde veniet auxilium mihi. Et quia hoc auxilium eſt expectandum à ſolo Deo principaliter, ideo ſubdit: Auxilium meum à domino. Et quia multæ ſunt creaturæ quæ dicuntur, ſeu poſſunt dici domini, ad excluſionem talium dicit: Qui fecit cœlum & terram, quod pertinet ad ſolum Deum. Conſequenter ſecundò Pſalmiſta præuidens, quòd eccleſia prædicto modo tribulata quantumcunque à prædictis aduerſarijs turbaretur nunquam tamen pateretur lapſum periculoſum ſaltem in vniuerſali. idcirco ſubdit per modum propheticæ orationis populo alloquens: Non det in commotionem pedem tuum. Caſus enim ruinoſus populi aſſimilat' in ſcripturis lapſui pedis. vnde in Deut, dicitur: In tempore, vt labatur pes eorum. Et cauſam huius protectionis dicit eſſe diuinam prouidentiam inceſſabiliter populum protegentem ad ſimilitudinem alicuius potentis viri, qui vigilanter cuſtodit atrium ſuum. Et de hoc dicit: Nec dormiet qui cuſtodit te. & etiam addit dicens: Ecce non dormitabit neq; dormiet, &c. quia homines quandoque, etſi non dormiunt per ſomnum profundum: dormitant tamen leniter, ſic vt per talem dormitationem ceſſet eorum prouidentia: quod excludit à cuſtodia diuina circa populum fidelium in hoc caſu dicens: Ecce non dormitabit &c. Conſequenter tertiò, quia iſta cuſtodia diuina ſe extendit etiam ad illa, in quibus prouidentia humana non conſueuit ſufficienter prouidere. ideo ſubdit: Dominus protectio tua ſuper manum dexteram tuam. Pro quo ſciendum, quòd impugnantes, communiter partem ſiniſtram protegunt pluſquam dexteram: vtputa cum ſcuto inſuper protegente, & ſimilibus, quæ cõmuniter ſuprà ponuntur ad partem ſiniſtram & nõ ad dexteram, eò quod manus dextera non poteſt cooperiri ſcuto, vt ſit expeditior ad inuadendum, & ſic dextera manus indiget vlteriori protectione. propter quod dicit: Dominus protectio tua ſuper manum dexteram tuam, ſcilicet quòd manus dextera licet non cooperiatur ſcuto ſicut ſiniſtra, erit tamen à Deo protecta. Et iſta dicuntur metaphoricè, ad deſignandum excellentiam & diligentiam diuinæ cuſtodiæ. Conſequenter quartò dicit: Per diem ſol non vret te, neque luna per noctem. Quod exponitur communiter ad literam de cuſtodia diuina, ab æſtu ſolis, & humectatione lunæ, quę nocent ſanitati corporis, cum in aliquo exceſſu contingunt. Sed vlterius hæc verba poſſunt intelligi de alijs influentijs cœleſtium corporum. Ad quod ſciendum, quòd Gentiles, & maximè Saraceni contra quos hic agitur, ſecundum expoſitionem prædictam, in principio ortus ſuæ ſectæ conſueuerunt aſpicere in iudicijs aſtrorum, & ſecundum ea dirigere bella ſua & alia facta publica, vt patet in geſtis eorum, quod etiam plures Gentiles facere conſueuerunt. vnde Eſa. Saluent te augures tui qui contemplantur ſydera, & ſupputabant menſes &c. Vnde ad remouendum hunc errorem Deuteronomij quarto legitur: Ne fortè oculis eleuatis ad cœlum videas ſolem & lunam & omnia aſtra cœli, & errore deceptus adores ea, & colas, quæ creauit Deus tuus in miniſterium cunctis gentibus. Et ad hanc intentionem reducenda videntur verba Pſalmiſtæ in hoc loco, quaſi diceret: taliter dominus cuſtodit te, quòd nullæ influentiæ cœleſtium corporum tibi nocebunt, inter quæ corpora cœleſtia ſol habet pleniorem poteſtatem de die, & luna de nocte. vnde infrà pſal. 135.b. Solem in poteſtate diei &c. Conſequenter quintò, vt omnia pericula particularia quaſi ſub clauſula generali comprehenderet ſubdit: Dominus cuſtodit te ab omni malo, ſcilicet corporali. & ſequitur: Cuſtodiat animam tuam dominus, ſcilicet à malo ſpirituali, quod propriè eſt in anima. Conſequenter ſexto ne ex dictis intelligeretur, quòd Deus cuſtodiret populum huiuſmodi ab omni malo, ſic quòd nunquam alicui eorum contingeret in particulari aliquod malum pœnæ ſeu culpæ, idcirco ſubdit: Dominus cuſtodit introitum tuum & exitum tuum, ex hoc nunc & vſque in ſeculum. Cuius ſenſus eſt, quòd principalia ad populum Dei pertinentia ſemper à Deo cuſtodirentur. Introitus enim quod eſt principium viæ vel motus rei, eſt plus quam dimidium totius itineris ſecundum Philoſophum in primo Ethicorum. Exitus enim qui finis eſt habet rationem optimi, & ſic eccleſia propheticè dicitur cuſtodiri à Deo. Ex hoc nunc & vſque in ſeculum, eo modo quo dicitur in Matth. Ego autem vobiſcum ſum vſque ad conſummationem ſeculi.

Deut. 32. c

GLOS. ORDIN.

Super pſal. 121.

a *Canticum graduum. Caſſiod.* Tertius gradus. Magnum gaudium in eccleſia, pura mente verſari atque dignè Deo in hac peregrinatione militare: vnde ſuſpiramus ad cœleſtem Ieruſalem ad quam duabus alis dilectionis leuamur. *Auguſtin.* Amor nanque qualiſcunque ſit, vacare non poteſt. Nam ſi terrenus eſt, animam ad concupiſcenda terrena inclinat. Si verò cœleſtis eſt, ad cœleſtia ſubleuat vel vehit, & ad ęterna inflammat. Obligata anima terreno amore viſcum habet in pennis, volare non poteſt: ſed amor ſanctus ad ſuperna leuat ad cœleſtem ſcilicet Ieruſalem.

B

Enar. pſal. 121.in.8.

†Iucunditas

a Canticum graduum CXXI.

a ¶Spem habui & gaudium.

b L† Ætatus ſum in his a

a ¶A Spirituſancto. ¶Caſſ. A prophetis, apoſtolis, qui priores viderunt patriam, & inuitant vt curramus ad eam.

quæ † dictâ ſunt mi-

a ¶Quæ ſunt illa? ꝙ ſcilicet. ¶Non manu factam.
q ¶Et cum hæc dicerentur. ¶Aug. Qui currit, ita cogitet quaſi iam ibi ſtet.

c hi: in domum dñi ibimus. Stan- b c

a ¶Hęc eſt domus domini.

d tes erant pedes noſtri, in † atrijs d

a ¶Cuius? ¶Non illius quæ ſeruit cum filijs ſuis, quæ corporeis parietibus erigitur, ſed. ¶Aug. Cuius Ieruſalem? non quæ prophetas occidit.
b ¶Hiero. Sed quæ ædifi. de viuis lapidibus.
c ¶Non ſaxorum mollibus, ſed quæ virtutum ſoliditate conſurgit, & ſanctorum ſocietate nuſquam diſſoluenda extruitur.

tuis Ieruſalem. Ieruſalem quæ ędi- e

GLOS. ORDIN.
PSAL. CXXI.

L*Ætatus ſum in his.* Primò gaudet ſe monitum ire ad Ieruſalem, vbi ſancti ſecuri, & cum domino iudicabunt. Secundò, aſcenſurus optat abundantiam pacis, ibi: Rogate quæ ad pacem &c.

c *Stantes erant pedes noſtri. Auguſt.* quia omnia ibi ſtant, nihil tranſit vel cadit. Ibi non pertranſit Belial. ibi non eſt macula in luna. Ibi Rachel non dolet vel timet. vnde alibi qui poſuit fines tuos pacem.

Matt. 2. c
Pſal. 147.

d *In atrijs tuis Ieruſalem &c. Caſſiod.* A parte totum: Atria introitus: hic de penetralibus accipiuntur.

a *Idipſum*

NICOL. DE LYRA.
PSAL. CXXI.

L*Ætatus ſum in his quæ dicta ſunt mihi. Titulus Canticum graduum. Et patet ſententia ex ſupradictis. De materia autem huius pſal. videtur mihi ſaluo meliori iudicio, quòd ſit oratio Dauid exultantis in domino de ædificatione ciuitatis & templi quam præuidit fiendam per Salomonem filium ſuum, ſicut dixit ei Nathan propheta de mandato domini: Et diuiditur in duas partes, quia primò ponitur exultatio pro huiuſmodi ædificatione, ſecũdò ſubditur deprecatio pro ædificij conſeruatione, ibi: Rogate. Circa primum dicitur:* H

a Lætatus ſum in his quæ dicta. *Per diuinam reuelationem factam Nathan prophetę. Et quæ ſint illa, ſubditur cum dicitur:*

b In domum domini ibimus. *vbi exprimitur templi ædificatio, quo ædificato populus ibat illuc in diebus ſolemnibus. Propter quod ſubditur:*

c Stantes erant pedes noſtri. *loquitur de futuro per modum præteriti, propter certitudinem prophetiæ. Et licet Dauid ante illud tempus mortuus fuerit: tamen connumerat ſe futuris hominibus, eò quòd erat pars populi & princeps. Sequitur:*

d In atrijs tuis Ieruſalem. *Erant enim ibi tria atria per Salomonem ædificata: ſcilicet atrium ſacerdotum, vbi erat altare holocauſti: & atrium mundorum, vbi orabant homines mundi: & atrium immundorum, vbi erant immundi.*

e Ieruſalem quæ ædificatur vt ciuitas. *ſcilicet valde notabilis, ſicut de aliquo notabili clerico dicitur: Hic eſt clericus, ſcilicet per excellentiam. Et eodem modo dicitur hic.*

a Vt ciui.

MORALITER.

a *Lætatus ſum in his quæ dicta ſunt mihi &c.* Pſalmum iſtum facit Dauid exultans in ſpiritu, de hoc ꝙ ædificium ciuitatis & templi per Salomonem filium ſuum fiendum præuidit. Moraliter autem poteſt exponi de quolibet fideli in domino exultante de eccleſiæ ædificio ſpirituali. Sciendum autem, ꝙ vna eſt eccleſia duplicem habens ſtatum, ſ. militantem & triumphantem. Et primo agitur de triumphante tanquam de nobiliore, cum dicitur in perſona deuoti. Lætatus ſum in his &c. Et quæ ſint iſta ſubditur.

b *In domum domini ibimus.* Hoc enim dictum fuit beatis Petro & Paulo per reuelationem, vt habetur ex eorum epiſtolis, & etiam alijs pluribus ſanctis. Dicitur etiam per ſacram ſcripturam omnibus bonis Chriſtianis.

c *Stantes erant pedes noſtri.* ideſt affectiones noſtræ in appetitu Ieruſalem ſupernę.

e *Ieruſalem quæ ædificatur &c.* Sicut enim ciuitas materialis conſtituitur ex diuerſis ſtatibus hominum, ſic ſuperna Ieruſalem ex diſtinctis ordinibus angelorum & hominum ad eoſdem ordines aſſumptorum.

b In

b Ciuit

a *Idipſum. Aug.* Quod ſemper eodem modo eſt, non potuit expreſſius dicere. Stabilitatis ergo particeps eſt illa ciuitas, quod non eſt hic in aliqua creatura: Deus verò eſt in idipſum. qui ait: Ego ſum qui ſum.

A

b *Teſti. Iſ. Augu.* ideſt in quibus cognoſcitur, ꝙ verè ſunt Iſrael. Quando enim grana ſunt cum paleis, totum palea putatur: ſed cum ſeparabuntur, tunc erit teſtimonium Iſrael.

c *Sedes. Aug.* ideſt iuſti, in quibus Deus ſedet: & inde iudicat quicquid iudicat. vnde in libro Sapientiæ: Anima iuſti thronus eſt ſapientiæ: & hi ſedebunt cum Chriſto ſuper 12. ſedes, vt iudicent. Iudicabunt autem qui omnia reliquerunt Chriſtum ſequentes qui fiunt amici de mammona iniquitatis, vt recipiant dantes in æterna tabernacula. Et hæc eſt pax Ieruſalem dando, & accipiendo, vt opera miſericordiæ corporea iungantur operibus prædicationis. vnde: Si nos vobis ſpiritualia ſeminamus, magnum eſt, ſi nos carnalia veſtra metamus? Et hæc eſt ęqualitas quam Paulus dicit, quia qui multum habuerit, non abũdauit: & qui modicum, non minorauit. Vnde conuertit verba ad iudices: O ſedes domini qui ſedetis, vt iudicetis, interrogate. Iudicum eſt interrogare iudicandos, quæ ad pacem ſunt Ieruſalem. i. opera miſericordiæ, quæ qui fecerunt ſumũtur ad Ieruſalem, alij non: quia iudicium ſine miſericordia fiet illi, qui non fecit miſericordiam. Caueant ergo ſibi omnes interrogandi.

d *Rogate. Caſ.* Secunda pars vbi loquitur ad iudices, optans eis abundantiam pacis, quam amore fratrum prędicauit.

e *Diligentibus. Aug.* Qui amat in alio bonum, quod ipſe non poteſt habere, imputatur ei quaſi haberet. vnde: Si charitas non habet quod det, det calicem aquæ, & tantum imputatur ei, quantum Zachæo multa. Impar facultas, ſed non impar charitas.

F

a ¶Ideſt ad ſimilitudinem ciuitatis. ¶Aug. Non eſt corporalis ciuitas, ſed ei ſimilis. b ¶Bonum quod fuerit ſingulorum, erit omnium.

ficatur vt ciuitas, † cuius participa- a b

a ¶Hic habent homines diuerſa bona & deficientia. b ¶Vnde ſcis ꝙ ibimus? ¶Quia.

a tio eius in idipſum. Illuc enim c

a ¶Ideſt aſcendunt. b ¶Non omnes: ſed quæ do.

aſcenderunt tribus tribus domi- d

a ¶Quæ ſunt domini? in quibus eſt te. ¶Ideſt qui ſe teſtantur Iſrael per bona opera. b ¶Quare aſcenderunt? ¶Vt ſuperbia de ſe præſumit, ita humilitas confitetur Deo.

b ni, teſtimonium Iſrael ad confi- e f

a ¶Vere ibimus in domum domini.

tendum nomini domini. † Quia g

a ¶Ideſt ſedebunt. ¶Quæ?

c illic ſederunt ſedes † in iudicio, ſe- h i

a ¶Familiam Chriſti cui dederunt cibum in tempore. b ¶Ergo. ¶O ſedes qui ſedebitis vt iudicetis. ¶Iudicans debet omnia rimari. ¶Interrogate iudicandos.

d des ſuper domum Dauid. Rogate k quæ ad pacem ſunt Ieruſalem,

a ¶Quæ ſunt ad pacem? ¶Ea per quæ. ¶In æternum. Hic omnes pauperes, & ibi diuites qui hic dederunt ſua. b ¶Sed quibus eſt abundantia.

e & abundantia † diligentibus te. l m

a ¶Et ò Ieruſalem. ¶Ideſt charitas. b ¶Per hanc virtutem & pacem fiat. c ¶In numero & præmio.

f Fiat pax † in virtute tua, et abun- n o

a ¶Et. Caſſi. Non propter me, ſed vt fratres & proximi vinculo vnitatis aſtringantur.

g dantia in turribus tuis. Propter p fratres meos & † proximos meos, q

a ¶Ideſt hic prædicabam. b ¶O Ieruſalem. c ¶Et. ¶Scilicet. ¶Non propter me, ſed propter eccleſiam, propter peregrinos, vt aſcendant.

h † loquebar pacem de te. Propter r s

a ¶Ideſt prædicaui de te bona.

domum domini Dei † noſtri, † quæ t

i ſiui bona tibi.

d Tri.do. *quia in populo Iſrael, in duodecim tribubus diuiſo, erat verus cultus domini, cæteris gentibus ad idololatriam declinantibus.* C

e Teſtimo. Iſrael. *ideſt ſecundum teſtimonium ipſius Iſrael, qui alio nomine vocatus eſt Iacob, qui teſtificando prædixit ædificationem templi futuram.*

f Ad confitendum no. domi. *confeſſione laudis & oblationis.* Gen. 28. d

g Quia illic ſederunt ſedes. *i. ſuper ſedes.*

h In iudicio. *ad determinandum caſus dubios in alijs ciuitatibus & locis contingentes, qui determinabantur per ſacerdotes & reges, ſecundum quod dicitur in Deuter. ideo ſubditur,*

† ꝗ coniuncta eſt ibi ipſi ſimul i. apprime vnita

Deut. 17. b

i Sedes. *Per domum Dauid intelliguntur reges ab eo deſcendentes.*

K Rogate. *Hic conſequenter ponitur deprecatio pro ciuitatis & templi conſeruatione, pro qua Pſalmiſta non ſolũ orat, ſed ad orandum alios inuitat. dicens: Rogate quæ ad pacem ſunt Ieruſalem. hoc eſt ad trãquillum ſtatum in ea habitantium.*

† Quoniã

l Et abundantia. *ſupple ſit bonorum temporalium & ſpiritualium.*

† ad iudicium.

m Diligentibus te. *quia eſt ciuitas ad Dei cultum electa, ita ꝙ Pſalmiſta verbum ſuum dirigit ad ciuitatem Ieruſalem.*

n Fiat pax in virtute tua. *ideſt fortitudo murorum & ædificiorum tuorum tanta ſit, ꝙ aduerſarij non poſſint perturbare pacem ciuitatis. vnde in tranſlatione Hier. habetur, Fiat pax in muris tuis. Et quia pax ciuitatis non conſeruatur ex muris tantum, ſed cũ hoc ex abundantia victualium & armorum, ideo ſubditur,*

† his qui diligunt te

o Et abun. in turribus tuis. *in quibus ſolẽt arma & victualia reponi.*

p Propter fratres meos. *i. propter Iudæos ratione, quos Pſalmiſta vocat fratres ſecundum modum conſuetum ſcripturæ.*

† ꝓpinquo

q Et proximos me. *i. conuerſos de Gentilitate ad Iudaiſmum, quia plures tales erant inter Iudæos in Iudaiſmo.*

r Loquebar pacem de te. *orando Deum pro tua pace. Tempore enim orationis homo fidelis cum Deo loquitur. & quia Pſalmiſta non ſolummodo deſiderabat pacem propter conuerſos & Iudæos, ſed principaliter propter cultum Dei, qui vigebat in Ieruſalem, ideo ſubditur,*

D
† mei
† quæram.

s Pro. domum do. Dei no. *i. propter templum diuino cultui deputatũ.*

t Quæ. bona tibi. *à Deo tibi impendenda per orationem meam.*

f *Fiat pax. Aug.* Charitas eſt virtus fortis vt mors, cui nihil reſiſtit cum venit, cum regibus & ignibus & alijs poſſit reſiſti: Quæ charitas & occidit quod fuimus, vt aliud ſimus. Occidit vt & viuificet. vnde Apoſtolus: Viuo ego iam non ego &c. Per hanc reguntur infirma à firmis, ideo: Fiat pax in virtute tua, Charitatis autem eſt, non noſtra, ſed quę aliorum ſunt quærere: ideo cum de charitate diceret, ſubdit: Propter fratres meos.

g *In turribus. Aug.* ideſt in excelſis tuis. Pauci ſunt iudices, ſed multi ad ſingulos pertinebunt, quos recipient in æterna tabernacula & tunc erit abundantia in turribus: Deus autem eſt tota eorum abundantia, tam recipientium quàm receptorum.

h *Propter domum domini Dei.* Vel ſic legas, vt hic verſus ſit expoſitio præcedentis. Quaſi loquebar pacem de te proptgr proximos & fratres ſcilicet: Quæſiui bona tibi propter domum domini Dei noſtri. Sententia horum verborum non mutatur.

i *Tibi.* O tu cęleſtis Ieruſalem, quia domus Dei es, & ita in hoc quod te diligo, Deum diligo.

NIC. DE LYRA.

a Vt ciui. *ſcilicet valde excellens. In hoc exprimitur ædificatio ciuitatis quam fecit Salomon valde notabilem, claudens eam triplici muro, & ædificia valde ſolemnia faciens in ea.*

b Cuius participatio eius in idip. *ideſt cum ipſo templo: De cuius ędificatione præmiſſum eſt, quod fecit Salomon valde notabile. vnde dicit Domus quam ædificare cupio, magna eſt nimis & inclyta, & ad correſpondentiam nobilitatis templi ædificauit ciuitatem Ieruſalem valde notabilem, ideo de ea dicitur: Cuius participatio eius in idipſum. vnde in Hebræo habetur: Ieruſalem quæ ædificatur vt ciuitas, quæ aſſociatur ei ſimul, ideſt quæ aſſociatur templo prius ædificato in nobilitate & fama ædificij.*

c Illuc enim aſc. tribus. *ſcilicet duodecim.*

d Tri.

MORALITER.

b *Cuius participatio eius in idipſum.* ideſt in idem et vnum: Deus enim eſt omnibus beatitudinis obiectum: plus tamen et minus participatum ſecundum diuerſitates meritorum.

c *Illuc enim aſcenderunt tribus.* non omnes.

d *Tribus domini.* i. ſancti patres veteris et noui teſtamenti.

e *Teſtimonium Iſrael ad confitendum nomini domini.* Deus enim per miracula eorum gloriam teſtificatur, vt fidelis populus eos in eccleſia veneretur.

g *Quia illic ſe. ſedes.* ideſt ſedentes ſicut ciuitas aliquando ponitur pro ciuibus, vt cum dicitur: Tota ciuitas currit ad tale ſpectaculum.

h *In iudicio.* de agendis in mundo, Dan. In ſententia vigilum decretum eſt, et ſermo ſanctorum etc. Dan. 4. e

K *Rogate.* Hic agitur de ſtatu militantis eccleſiæ, in cuius perſona dicitur ciuibus eccleſiæ triumphantis. Rogate quæ ad pacem ſunt Ieruſalem. ideſt vos qui eſtis in Ieruſalem ſuperna, rogate dominũ pro pace Ieruſalem inferioris, quæ ſtat adhuc in pugna.

l *Et abundantia diligentibus te.* ideſt rogate etiam dominum, vt abundantia bonorum ſpiritualium detur nobis appetentibus eſſe vobiſcum.

n *Fiat pax in virtute tua.* ideſt ex precum veſtrarum virtute, fiat pax in eccleſia militante.

o *Et abundantia in turribus tuis.* ideſt abundantia bonorum ſpiritualium procuretur nobis per angelos cuſtodes. Qui dicuntur turres ueſtræ et noſtræ inquantum à nobis datæ ſunt ad defenſionem eccleſiæ. Et ſubditur reſponſio triumphantis eccleſiæ, cum dicitur,

p *Propter fratres meos & proximos meos.* ideſt propter ſanctos, qui ſunt adhuc in uia.

r *Lo. pacem de te.* Deum rogando pro tota eccleſia, cui datur pax pro ſanctis qui ſunt in ea, et ut diuinus cultus uigeat ibi. propter qđ ſubditur: Propter domum Dei noſtri quæſiui.

In

VNiVERSIDAD DE SALAMANCA
GREDOS.USAL.ES

E

In pſal.121. Lætatus ſum.

ADDITIO.

¶ Ad declarationem huius pſalmi,& eius continuationem cũ præcedentibus conſiderandum eſt quòd poſtquàm Dauid habuit (2.Reg.7.a) quietem & aliqualem ſecuritatem ab hoſtibus exterioribus, conſiderauit de templo Dei ædificando, de quo locutus eſt Nathan (2.Reg.) propheta: vt ibi latius habetur. vnde pari forma poſtquam Dauid in pſalmo præcedenti fuit à Deo in perſona eccleſiæ propheticè ab hoſtibus finaliter ſecuratus, in hoc pſalmo agit de domo domini & eius ciuitate: vnde hic pſalmus duplicem ſenſum literalem videtur habere. Vnum ſcilicet minus principalem & imperfectum, in quo agit de eccleſia militante per Ieruſalem materialem figurata, & alium magis principalem, & perfectum, in (Gal.4.d) quo agit de Ieruſalem quæ ſurſum eſt, mater noſtra, Galat.4. d Qui quidem ſenſus duplex literalis quomodo intelligatur, habetur à poſtillatore in tertia regula exponendi ſacram ſcripturam in ſecundo prologo ſuper Geneſim. Et ſic quodammodo intellexerunt hunc pſalmum præcipui,& antiqui Hebræorum,exponentes illum verſum ſcilicet: Ieruſalem quæ ædificatur vt ciuitas, cuius participa. &c. de correſpondentia vtriuſque Ieruſalem prædictæ. Vnde Pſalmiſta in hoc pſalmo ſeptem facit.

Primò enim in perſona eccleſiæ quaſi ſecuratus de cuſtodia diuina: vt in fine pſalmi præcedentis ad vlteriora ſe extendit,ſcilicet ad conſiderandum de lætitia ſpirituali quæ in eccleſia cœleſti iam ſedatis tribulationibus habetur. & de hoc dicit: Lætatus ſum in his quæ dicta ſunt mihi, ſcilicet per reuelationem diuinam in ſcripturis contentam. Et quæ ſint illa dicta, ſubdit dicens: In domum domini ibimus, ſcilicet in eccleſia ſuperiori,vbi æternaliter erimus. iuxta illud: Vt inhabitem in domo domini in longi- (Pſal.22.b) tudine dierum.

Conſequenter ſecundò: vt oſtendat, quod non ſolum lætabatur ex hoc, quòd tendebat ſeu ibat in domum domini: ſed quia quodam modo ibidem iam exiſtebat ſaltem in ſpe. ideo ſubdit: Stantes erant pedes noſtri in atrijs tuis Ieruſalem. vbi notanter dixit. Stantes erant, per modum præteriti imperfecti. & non dixit: Stantes fuerunt neque ſunt. ad deſignandum,quod in hac vita habetur inchoatio tantum exiſtentiæ in illa domo domini, non tamen perfecta ſtatio nec omnimoda carentia illius.

Conſequenter tertiò declarat quę ſit iſta Ieruſalem inuiſibilis &
F immaterialis, quam vocat domum domini,de qua hic loquitur,& hoc per modum cuiuſdam ſimilitudinariæ proportionis, dicens: Ieruſalem quæ ædificatur vt ciuitas, cuius participatio eius in idipſum. Ad quod ſciendum, quod antiqui Hebræorum, & etiam multi moderni, vt Rab. Sa. & alij ex hoc verſu intelligunt quòd Ieruſalem cum templo ſuo materialiter ſumpta, correſpondet Ieruſalem cœleſti in ſitu, ita quòd in loco ſummi cœli ſuprapoſito Zenith capitis Ieruſalem materialis, illic eſt cœleſtis Ieruſalem, vbi Deus videtur à ſanctis ſuis. Et licet iſta ſic corporaliter & materialiter intellecta, aliena ſint à veritate, cum cœlum empyreum vbi ſancti angeli, & animæ ſanctorum glorioſè exiſtant, non reſtringitur ad certum locum illius empyrei, vniuerſos orbes corporales continentis, cum in principio creationis rerum totum fuit repletum angelis, vt habetur in ſecundo ſententiarum diſtinct.2. Eſt tamen verum, quod Ieruſalem mate- (Magiſter 2. ſent.diſt.2.) rialis cum cultus diuinus ibi vigeret, fuit figura eccleſiæ mili- (Dion. de eccle. Hierar.) tantis: & ipſa eccleſia militans ſecundum Dionyſium de eccleſiaſtica hierarchia, eſt figura cœleſtis eccleſiæ; & hoc eſt quod dicit Pſalmiſta: Ieruſalem quæ ædificatur vt ciuitas, &c. Cuius ſenſus eſt: Hæc Ieruſalem materialis & viſibilis, ſcilicet quæ ædificatur, eſt ſupple, vt ciuitas, ad ſimilitudinem ciuitatis. Cuius participatio eſt in idipſum, ſcilicet in Deum, cuius eſt domus, inquantum ibidem plenè participatur. Quæ quidem Ieruſalem ſecundo loco hic intellecta, poteſt intelligi de eccleſia militante, in qua Deus participatur per gratiam, licet imperfectè: vel altius de eccleſia triumphante, in qua Deus participatur plenè per gloriam. Et vterque ſenſus verus & conſonus literæ: licet ſecundus ſenſus eſt potior, inquantum perfectiorem participationem includit.

Conſequenter quartò oſtendit in quibus Ieruſalem illa materialis correſpondet proportionabiliter militanti, & etiam eccleſia militans cœleſti. Et ſunt duo principaliter: Quorum primum pertinet ad cultum Dei: Secundum verò ad directionem proximi. De primo autem dicit: Illic enim aſcenderunt tribus tribus domini. Illud enim propriè pertinet ad cultum Dei, quod ad proteſtationem veræ fidei & confeſſionem diuinæ laudis pertinet: Quæ quidem teſtificabantur, ſeu proteſtabantur tribus Iſrael, aſcendentes ter in anno ad Ieruſalem materialem, vt Exod. (Exo.23.d) 23. vt ibidem offerrent ſacrificia laudis in teſtimonium diuinæ excellentiæ, quod erat ſingulare in illa ciuitate Ieruſalem materiali, cum aliæ ciuitates gentium pro tunc idololatrarent, & hoc eſt quod dicit: Illic aſcenderunt tribus tribus &c. Teſtimonium Iſrael ad confitendum nomini domini. Qui quidem cultus præcipuè viget in eccleſia militanti, vbi tribus domini ſcilicet fideles quotidie aſcendunt per gradus virtutum ad teſtimonium fidei expreſſius exhibendum & offerendum confeſſionem laudis. Perfectius autem iſte cultus viget in Ieruſalem cœleſti, ad quam aſcendunt ſoli electi, qui ſunt verè tribus domini, & teſtificantur Dei excellentiam perfectè per claram eius viſionem. vnde Iohan. Quod vidimus, teſtamur. Similiter & confitentur nomini domini, per plenam & aſſiduam confeſſionem laudis, vt ſuprà in pſalmo, Beati qui habitant in domo tua domine: in ſecula ſeculorum laudabunt te. De ſecundo autem dicit: Quia illic ſederunt ſedes in iudicio: In Ieruſalem enim materiali determinabantur quæcunque quæſtiones, & dubia in lege diuina exorta, prout dicitur in poſtilla: quod maximè pertinet ad directionem proximi: & de hoc ſubdit: Illic ſederunt ſedes in iudicio, ſedes ſuper domum Dauid. Quod præcipuè viget in eccleſia militante, vbi cauſæ pertinentes ad fidem, & operationem fidelium determinantur vniuerſaliter, & principaliter per ſummos pontifices, vt in canonibus cuius ſummi pontificis autoritas fundatur ſuper domum Dauid, ſcilicet ſupra Chriſtum dicentem Petro: Paſce oues meas. Dicitur tamen in plurali ſedes, cum ſit tantum vna principalis: quia per ſucceſſionem ſunt multi ſedentes in prima ſede Petri. Vel etiam propter ſedes particulares cathedralium eccleſiarum, quæ etiam ſunt in iudicio eccleſiaſtico poſitæ, & fundatæ ſuper domum Dauid, ſcilicet per autoritatem Chriſti, cui ſedes Dauid pertinet. vnde Lucas. Dabit ei dominus Deus ſedem Dauid patris eius &c. à quo omnis poteſtas eccleſiaſtica deriuatur. Ad eccleſiam autem triumphantem hoc maximè pertinet, & præcipuè in iudicio finali: vnde ſaluator ait apoſtolis: Sedebitis & vos ſuper ſedes duodecim, iudicantes duodecim tribus Iſrael. Vbi per duodecim ſedes, intelligitur perfectio tribunalis, ſcilicet vniuerſitas iudicantium, qui ſunt omnes perfecti, ſicut per duodecim tribus vniuerſitas iudicandorum, vt in 4. diſtinctio. 47. Et ſic manifeſtum eſt, quod hæc ſecunda præeminentia Ieruſalem materialis circa iudicanda perfectius pertinet ad eccleſiam militantem: peramplius etiam & perfectius ad Ieruſalem ſuperiorem, cuius participatio plena eſt in idipſum, vt dictum eſt.

Conſequenter quintò conſiderans Pſalmiſta, quòd ad Ieruſalem illam de qua lætabatur in eundo ad illam, vt in primo verſu: Et in cuius atrijs iam quodammodo erant ſtantes pedes ſui & fratrum per ſpem, vt in ſecundo verſu dictum fuit, non poterat habere acceſſum niſi per veram charitatem, ex qua pax perfecta cœleſtis attingitur, idcirco hortatur fratres ad
H orandum ſeu petendum charitatem illam quæ à ſolo Deo infunditur ſeu datur, iuxta illud ad Romanos. Charitas Dei diffuſa eſt in cordibus noſtris per ſpiritumſanctum qui datus eſt nobis. Et de hoc dicit: Rogate quæ ad pacem ſunt Ieruſalem, id eſt petite vt illa, quæ ad pacem veram, quæ ad eundum ad Ieruſalem pertinet, habeatis. Et quæ ſint illa ſubdit, dicens: Et abundantia diligentibus te. Abundantia enim in hoc loco ſecundum literam Hebraicam, cui concordat gloſſa noſtra, eſt abundantia pacis, quæ in ſolis habentibus charitatem habetur. Impijs enim non eſt pax, ait Eſa. Abundantia igitur pacis eſt diligentibus te, ſcilicet te Deum.

Conſequenter ſextò ipſe Pſalmiſta petit à Deo illa quæ hortabatur alios, vt ea peterent. & de hoc dicit: Fiat pax in virtute tua, ſcilicet in charitate, quæ eſt virtus diuina per excellentiam, cum ſit maior cæteris virtutibus theologicis, vt ad Corint. & in hoc diſtinguitur pax vera quæ eſt circa appetitum veri boni, à pace apparente, quæ eſt circa appetitum boni apparentis tantum, quia prima pax procedit à charitate, quæ eſt virtus diuina tanquam effectus eius. Secunda verò procedit ab appetitu boni ſimulati tantum: quod quidem bonum appetendo, ſeu conſequendo non habetur pax, ſed potius bellum. vnde Sapientia. In magno viuentes inſcitiæ bello, tot & tanta mala pacem arbitrati ſunt. Et quia pax vera non æqualiter requiritur in omnibus aſcendentibus in Ieruſalem, de quibus dixerat in quarto verſu. Illic enim aſcenderunt tribus &c. ſed abundantius requiritur in his qui alijs præſident, de quibus dixerat in quarto verſu: Illic ſederunt ſedes in iudicio, idcirco ſubdit: Et abundantia in turribus tuis, ſcilicet abundantia iſtius veræ pacis ſit in turribus tuis, ſcilicet in his qui ſunt aliorum præpoſiti, ſicut turres perponuntur in cuſtodia muri.

Conſequenter ſeptimò conuertitur ad Ieruſalem cœleſtem de qua principaliter agit declarans duo bona pertinentia ad ipſam Ieruſalem: Quæ bona per prædictam orationem à Deo intendit impetrare: Quorum primum eſt, augmentum numeri ciuium cœleſtium. & de hoc dicit: Propter fratres meos, & proximos meos multiplicandos. Loquebar pacem de te. Secundum eſt integritas domus Dei, quæ per aſſiſtentiam omnium electorum in ea perficitur, & de hoc dicit: Propter domum domini Dei noſtri ſcilicet integrandam, quæſiui prædicta bona tibi.

☞ a Canticum

GLO. ORDIN.

A

a *Canticum graduum. Caſ.* Quartus gradus, inter quaslibet anguſtias conſtanter de domino eſſe præſumendum, donec miſertus exaudiat. *Caſ.* qui ſupra ad montes, nunc ad Deum oculos leuat.

GLOS. ORDINAR. PSAL. CXXII.

A*D te leuaui. Caſſi.* Primò vox tribulatorum Deum reſpicientium non ad alia patrocinia. Secũdo precatur miſericordiam contra inſultantes. *Aug.* Ad te leuaui. Quo leuaret, niſi quo aſcendens tendebat? Non ſe attendit iſte, vt ſuperbus, qui ſibi placet. Nam qui ſibi diſplicet, hic talis Deo placet. Et cui Deus placet, ipſe ſibi diſplicet. *Aug.* Leuaui. Aſcẽſus ergo eſt in affectu. Cęlum in iuſtitia. Deſiderio ergo bono leuamur ad cęlum, ſicut deſiderio malo ad ima præcipitamur. Non pluraliter, ſed ſingulariter, quaſi vnus homo loquitur, dicens: Ad te leuaui. per charitatem nanque multi vnus homo ſunt, qui à finibus terræ clamat. Et per eandem Chriſto vnimur, vt cum ipſo quaſi vnus Chriſtus ſimus, ſecundum quod ipſe dicit in euangelio: Nemo aſcendit in cœlum, niſi qui deſcendit de cęlo, filius, hominis qui eſt in cęlo. Deſcendit quidem caput, aſcendit idem corpore. ſ. eccleſia veſtitus, quam ſibi exhibuit ſine macula, & ruga. Solus ergo aſcendit qui nobiſcum vnus eſt, & ſolus vnitas, ergo nos compaginat vni. Cum illo ergo aſcendit, qui cum illo vnus eſſe voluit. Per charitatem nobiſcum eſt in terra, per charitatem cũ
B illo ſumus in cęlo. Ille deorſum eſt compaſſione charitatis. Nos ſurſum ſpe charitatis. Omnes ergo in Chriſto ſumus vnus homo, qui non angitur de terrenis vt mali, ſed quia peregrinantur & deſiderat patriam.

c *Ecce ſicut ocu. Caſſi.* Seruus leuat oculos, in manus domini quando eget, vel quando vapulat, quia vtrunque in domini poteſtate.

d *Sicut oculi ancil. Aug.* ſeruus eſt populus. Dominus Chriſtus. Ancilla eccleſia. Domina Dei virtus, & Dei ſapientia. Etſi iam filij & amici per gratiam, ſerui tamen ſumus per creaturam; quia omnis creatura Deo ſeruit. *Caſ.* Dat ſimilitudinem de ſeruo & ancilla, domino & domina, ne fœmineus & debilior ſexus ſe exceptum putet.

e *Miſerere. Caſ.* Secunda pars, vbi precatur miſericordiam cõtra inſultantes. *Caſſiod.* Seruus qui vapulat, leuatis oculis ad Deum, erumpit in neceſſariam vocem: Miſerere.

f *Reple. ſumus.* vt cum dicitur: Quid credis inſane, vides quod credis? Reuerſus eſt ne aliquis ab inferis, & retulit tibi quid ibi agitur? Ecce quod ego amo, video & fruor.

☞ a *Canticum*

a Canticum graduum CXXII.

a ¶Aug. F dei & charitatis: vnde ſe mũdat, vt cęlum fiat.

b A*D te leuaui oculos meos, qui habitas in †cęlis. Ecce ſicut oculi a b c

a ¶Iuſtis. b Quomodo ſerua...

a ¶Qui iubentur cæli. ¶ Aug. Vt iubeant parcere; Per manum poteſtatem accipe. Boni attendunt & ſentiunt ſe cædi. Qui enim apponit ſcientiã, apponit dolorem: mali perdiderunt ſenſum doloris & eo ipſo grauius vapulant atq; cæduntur.

ſeruorũ, †in manibus dominorum
d ſuorum. Sicut oculi ancillæ in ma-

a ¶Aug. Omnium, etiam in proſperis: quia tota vita ſuper terram tentatio, tota plagæ. Clamãdum eſt ergo. Miſerere no. do.

nibus dominæ ſuæ: ita oculi noſtri d

a ¶Quare? ¶Etiam liberet ab omni tentatione & opprobrio.

ad dominum Deum noſtrũ donec

a ¶Aug. Hæ ſunt voces vapulantis.

e miſereatur noſtri. Miſerere noſtri e

a ¶ Geminat, quia corpus paſſionibus, anima opprobrijs laborat. b ¶ Abundant paſſiones in quibus deſpecti. ¶ Aug. Irridetur à tenente quod amat, qui ſperat non viſa.

dñe, miſerere noſtri: quia multum f

a Exaggerando ſubdit.

f †repleti ſumus deſpectione. Quia g

a ¶Deſpectione. ¶Nulla pars immunis.

†multum repleta eſt anima noſtra:

a ¶Caſ. Quia pauperes diuitibus. b ¶ Aug. Pecunia putata iuſtitia, eſt nequitia. Iuſtus autẽ dicit: Ægenus & pauper ego ſum. Pauper enim in corpore infirmo, pauper in iuſtitia, dum tentationi ſubeſt.

opprobrium † abundantibus, & h i

a ¶Caſ. Quia humiles ſumus.

deſpectio ſuperbis.

NIC. DE LY. PSAL. CXXII. C

A*D te leuaui ocu. meos. *Titulus huius pſal. eſt: Canticum graduum. Cuius patet ſententia ex ſupradictis. Et videtur pſal. iſte eſſe oratio alicuius ſancti prophetæ pro liberatione populi Iſrael ab afflictione inducta per Antiochum illuſtrem, in qua populus mirabiliter fuit afflictus, & deſpectus: vt habetur primo Machabæo. & ſecundo, quod præuidens propheta dixit in perſona populi in illa afflictione futuri.* (1. & 2. Machab.)

a Ad te leu. ocu. meos. *cordis & corporis.* (Ibidem.)

b Qui habitas in cęlis. *Licet enim Deus ſit vbique per eſſentiam, præſentiam, & potentiam: tamen ſpeciali modo dicitur habitare in cælis, vbi facie ad faciem videtur à ſanctis. Populus enim poſitus in illa afflictione ſub Antiocho pro ſua liberatione pluries orauit Deum deuotè.* († cælo)

c Ecce ſicut oculi ſer. *Seruus enim & ancilla nihil habent niſi à domino & domina: & per conſequens filij ſeruorum tuorum totum auxilium ſuum expectant à domino patrum: & ancilla à domina ſua: & hoc modo populus in dicta tribulatione conſtitutus non videbat ſe poſſe liberari via humana: propter quod à Deo erat tota expectatio & ſpes ſua, ideo ſubditur,*

d Ita ocu. no. ad do. &c. do. mi. no. *liberando nos de perſecutione Antiochi.*

e Miſere. no. do. miſerere noſtri. *Ad hoc enim replicatur petitio vt oſtendatur in afflictionis intenſio, per quam ſit magis exaudibilis: Et ad hoc ſubditur, cum dicitur,*

f Quia multum repleti ſumus de. *quia Antiochus in templo poſuit abominandum idolum. Populum enim Iudaicum compellebat multum afflictiuè, & contemptiuè tranſire ad Gentilem ritum. ideo ſubditur,* (1. Mach.1.f)

g Quia multum repleta eſt ani. no. *i. vita noſtra, & ſupplendum eſt afflictione & contemptu. Et eſt modus loquendi dolentis, qui ex vehementia doloris truncat verba*
D *ſua: propter quod aliquid eſt ſupplendum ad habendum intellectum.*

h Opprobrium abundantibus. *i. Antiocho & eius exercitui, qui abũdabant diuitijs, eò quòd ſpoliauerant regnum Ægypti, & templum domini in Ieruſalem, & etiam ciuitatem.* (Ibidem.)

i Et deſpectio ſuperbis. *quia propter iſta erant valde elati in ſuperbia, intantum quod de Antiocho dicitur, quòd erat ita elatus acſi haberet pelagus ad ambulandum, & terram ad nauigandum.* (2. Mach.5.c)

¶ a Niſi

MORALITER.

✲ a *Ad te leuaui oculos meos.* Iſte Pſalmus eſt oratio pro liberatione populi de perſecutione ſub Antiocho nobili, qui ſicut dixi, Daniel. 12. figura fuit Antichriſti: propter quod myſticè eſt oratio (Dan.11.e Myſticè.) ſanctorum pro liberatione fidelium ab Antichriſti perſecutione, qui potentiſſimus erit in terra, & ſuperbiſſimus: & tunc eccleſia erit in magna deſpectione: & ex dictis patet litera.

✲ a Niſi

In pſal. 122. Ad te leuaui ocu. vbi dicitur in poſtil. Et videtur pſal. iſte.

ADDITIO.

¶ In afflictione inducta per Antiochum non ſolum opprobrium & deſpectionem paſſi ſunt Iſraelitici, ſed occiſiones & magnas prędas & ſtrages, ſimiliter & templi multiplicem prophanationem, vt patet in libris Machabæorum, vnde non propriè applicatur litera huius pſal. illi hiſtoriæ. Sed conuenientius & magis propriè poteſt intelligi in continuatione cum præcedenti in perſona eccleſiæ Chriſti, quæ etiam tempore tranquillitatis & pacis, de qua pace locutus fuerat in præcedenti pſal. vt dictum eſt, ſuſtinet opprobria & deſpectionem ab his etiam fidelibus qui abundant in ſeculo, & in multitudine diuitiarum ſuarum gloriantur. Similiter in poteſtatibus mundanis, tales enim communiter deſpiciunt bonos & deuotos. vnde in gloſſ. ſuper hunc pſal. dicitur: Irridetur enim à tenente quod amat, qui ſperat non viſa. & ei dicitur: Quid credis inſane, quid credis? reuerſus eſt aliquis ab inferis, & retulit tibi quid ibi agitur? Ecce quod ego amo video, & fruor. Hæc in glo. De hac igitur deſpectione & de huiuſmodi opprobrio, quod tempore tranquillitatis ſępe in eccleſia contingit Pſal. conqueritur in perſona iuſtorum eccleſiæ, dicens: Miſerere noſtri domine, quia multum repleti ſumus deſpectione. vnde ſi quæratur, à quibus deſpiciatur, ſubdit: Multum repleta eſt anima noſtra opprobrium abundantibus. i. ab abundantibus. Ad quem ſenſum litera faciliter applicatur. Nec requiritur, quod aliqua dictio de contentis in hoc pſalmo intelligatur, niſi in ſenſu literali, vt patet intuenti. Et nota quod ſupra in Cantico graduum quod incipit: Leuaui oculos meos in mon. Pſa. petit in perſona eccleſiæ auxilium à domino. In hoc verò pſalmo petit miſericordiam. Cuius ratio taliter poteſt aſſignari, quia in illo pſal. eccleſia innititur iuſtitiæ diuinæ, eò quòd tribulãtes eam. ſ. habitantes Cedar, de quibus ibi loquitur, manifeſtè ſunt contra Deum. Sed in hoc pſal. eccleſia potius innititur miſericordiæ diuinę, quia patitur ab his qui de gremio ſunt. ſ. Chriſtianis abũdãtibus & ſuperbis: vnde de rigore iuſtitiæ potius eſſet punienda eccleſia ſaltem in tẽporalibus pro talibus eius conciuibus, ſicut frequenter etiam iuſti puniuntur temporaliter cum ſuis conciuibus, ſicut patet in captiuitate Babylonica, in qua nonnulli iuſti fuerunt puniti, ſicut Ieremias, Daniel & huiuſmodi: & ideo pluries petit miſericordiam dicens: Miſerere noſtri domine, miſerere noſtri, &c. q. d. non puram iuſtitiam, ſed miſericordiam petimus.

VNiVERSIDAD DE SALAMANCA GREDOS.USAL.ES

GLO. ORDIN.

Sup.pſ.123. Enar. pſal. 123 cō.8. a *Canticum graduum. Caſſ.* Quintus gradus, vt liberati à periculis non ſibi, ſed domino tribuant. *Aug.* Cantāt hoc fideles, exultantes, quia euaſerunt, quod eſt in ſpe cantare, vel in re, ſi iam corpore exierunt: omnium tamen ſimul eſt cantus. *Caſ.* Aliquando vnum, aliquando plures inducit, vna tamen eſt eccleſia: quia in omnibus membris eſt vnitas, per quam multi homines, vnus homo. *Aug.* Hi, non dicto vnde euaſerunt, ſic cęperunt cantare: Tanta eſt exultatio, vt antequā exponant pericula, dicant ſe liberatos. Et per quem ſic: Niſi quia &c.

GLOS. ORDINAR. PSAL. CXXIII.

Niſi quia. *Caſſiod.* Primò ſancti martyres memores quanta euaſerūt, ſoli miſericordiæ adſcribūt. Secundò gratias agunt ꝙ liberati, ibi: Benedictus.

c *Forte vi.* Viuunt, qui ſciunt idolum nihil eſſe. Mortui ſunt, qui illud putāt aliquid eſſe. Ergo mortui abſorbentur. qui putant malum faciendum quod faciunt. Viui autem qui quidē ſciunt malum eſſe quod faciunt, ſed perſecutione ſuperati in ſocietatem tranſeunt impiorum, & Deo huius vitæ dulcedinem præferunt, ſicut quidam qui timore mortis idolis ſacrificauerunt. *Aug.* Attende etiam, ꝙ Petrus. i. eccleſia abſorbet multos, ſed non viuos Cui dicitur: Macta & mā duca. Nullum enim manducat, ideſt membris inſerit, niſi mactatum. i. renuntiantem diabolo. Mactatur ergo in malo, ſed viuificatur in bono, qui manducatur à Petro. Econtra accidit illi quem deglutit diabolus.

d *Aqua. Aug.* Peccator, populus (& eſt à ſimilitudine Aegyptiorum) quæ aqua torrens fluit cum impetu, ſed citò tranſit. vnde ſubdit: Torrentem.

e *Forſitan. Aug.* Ponunt Latini, vt poſſunt pro Græco ἄρα dubitationis loco, quod intelligibilius dicitur, putas pertranſit anima noſtra? ideſt magnitudo periculi vix ſinit hoc credi.

(Margin: †abſorbuiſſent. Vbi ſupra. — † demerſiſſet — †tunc tranſiſſent ſuper animā meā aquę ſuperbæ. Ibidem. Act.10.b)

a Canticum graduum CXXIII.

a ¶Hoc. ſ. dicat. ¶Iam ſecuti hoc dicunt, reſpicientes quę paſſi ſunt quot tranſierūt, & quo venerūt.

Niſi quia dominus erat in nobis, dicāt nunc Iſrael: niſi quia dominus erat in nobis. Cum exurgerent homines in nos, † fortè uiuos † deglutiſſent nos. Cum iraſceretur furor eorum in nos, forſitan aqua † abſorbuiſſet nos. † Torrentem pertrānſiuit anima noſtra: † forſitān pertrāſiſſet anima noſtra aquā intolerabilē. Benedictus dn̄s, qui nō dedit nos in captionē dentibus eorū. Animā noſtra ſicut paſſer erepta eſt, de laqueo venantium: Laqueus contritus eſt, & nos † liberati ſumus. Adiutorium noſtrum in nomine domini, qui fecit cœlum & terram.

(Interlinear: a ¶Q ia iam euaſit. — a ¶Perſequendo. ¶Alias, inſurgerent. — a ¶Quid ergo poſſunt contra dominum in nobis. b ¶In quibus Deus erat. c ¶Aug. Scientes malum & tamen facientes, vt qui thurificat, ſciens nihil eſſe idolum. — a ¶Et. ¶Vt ſupra vicit linguas doloſas. per verba Dei & exempla de morte viuificatorum, ſic ſi dominus adeſt vincit iam minantes, de quibus ait. — a ¶Sine ratione ¶Caſ. Ira & vindicta iudicio carent, vnde: Stultum occidit iracundis, & paruulum inuidia. b ¶Niſi quia dominus erat in nobis. — a ¶Ideſt more Ægyptiorum moreremur, non tranſiremus exemplo Iſraelitarum. b ¶Sed per dominum. ¶De quo & caput in via bibit. — a ¶Non hæſit, quia paſſus eſt, ſed reſurrexit & aſcendit: per quod & nobis tranſire dedit. — a ¶Sed forſitan pertran. & ſi dominus non in nobis: quod non eſt. ¶Vel ſijt. — a ¶Alias, ſine ſubſtantia, quia hæc non verè ſunt, ſed tranſeunt omnia, & in eis perdit prodigus ſubſtantiam, quam à patre accepit. b ¶Quia tranſiui. — a ¶Vel venationem. b ¶Quaſi more ferarum ſitientium ſanguinem noſtrum. — a ¶Non dedit, ſed potius. ¶Et ſi corpus paſſum. b ¶Aug. Quia incautè inſtabilis cecideꝛat. — a ¶Non capitur dulcedine præſentis vitæ. vnde ſequitur occiſio. b ¶Alias, muſcipula. — ¶Et iſta. — a ¶Qui ante hæſeramus in muſcipula. b ¶Quare contritus laqueus, & nos liberati? quia. — a ¶Contra quem nullus præualet. — ¶Omnia cœleſtia & terreſtria.)

f *Aquam intolerabilem.* aliàs *Aug.* ſine ſubſtantia, vt ſunt vitia & peccata & dulcedo huius vitæ quæ inopiam habent, nō ſubſtantiam: Egeſtatem habent non ſubſiſtentiam: quia hæc non verè ſunt, ſed tranſeunt omnia ſine fructu. Nam & qui peccando lucratur aurum, vel huiuſmodi, ſine ſubſtantia eſt: quia & hic fidem amittit, & in infernum deſcendens, hæc ſecū non portat. Malus ergo amiſit, vt minus lucraretur: pecuniam auxit, fidē neglexit, vel minuit vel extinxit. Abūdat neſcio quid in arca tua, ſed multò magis quiddam diminutum eſt in corde tuo. De arca gaudes, de corde non plangis. In hac aqua ſine ſubſtātia perdidit prodigus ille filius iunior ſubſtātiam quam accepit à patre. Et adhæſit vni ciuium regionis illius. i. diabolo, paſcens porcos. i. terrenis & immundis actibus delectatus, deſiderans manducare ſiliquas porcorum, quæ implent ventrem & non ſatiāt. Ita & peccata, etſi ad horā delectant, veram tamen ſatietatem non p̄ſtant. Hæc eſt ouis errabunda, quam pius paſtor in euangelio legitur quæſiſſe relictis nonaginta nouem in deſerto. Sed antequām reduceret, à longe eſt comminatus baculo Moſaicæ legis, vt ouicula ſe erraſſe cognoſceret, & vltrà errare pertimeſceret: atq; per ſe redire non valens, reductorē humiliter expectaret, & deſideraret, qui eā viuifica baptiſmi aqua lotam, ſiccata aqua ſine ſubſtantia, cōſortio angelico redderet, prodigumq; filium longa neceſſitate confectum ad patrem reduceret.

g *Benedictus domi. Caſ.* Secunda pars, vbi ſancti gratias agunt, ꝙ liberati, & ꝙ laqueus contritus.

h *Anima noſtra ſicut paſſer.* Vel, ſicut aliquo faciente ſtrepitum magnum, paſſer volat de muſcipula venantium: Sic anima noſtra, quæ antè vitæ dulcedine tenebatur, domino faciente ſtrepitum maximum gehennarum, eruta eſt de muſcipula. Vel ſicut paſſer vitat laqueum ſic ſancti dulcedinem præſentis aquæ, quæ eſt quaſi laqueus.

i *Venantium.* Venantes ſunt perſequentes, eſca in muſcipula, dulcedo huius vitæ.

NICO. DE LYRA.

a Niſi quia do. *Huic pſal. præmittitur talis titulus in Hebræo: Cāticum graduum Dauid. & ſic apparet autor pſal. De materia autem eius videtur, quòd Dauid fecerit hunc pſal. gratias agens de ſua liberatione, & populi ſui à Philiſtæis aſcendentibus contra eum, quando eum audierunt eſſe inunctum in regem ſuper Iſrael, vt ſic Dauid occiderēt, & regnum eius deſtruerent: ſed fuerunt debellati virtute diuini auxilij. vt habetur.* 2.Reg.5.d *Et dixit dominus ad Dauid: Dabo tibi Philiſthijm in manu tua. Secundum hoc igitur Dauid inuitat populum ad Deum laudandum, dicens:*

b Dicat nunc Iſ. *ideſt populus Iſrael habita victoria de Philiſtæis.*

c Niſi quia. *per adiutorium ſpeciale, & replicatur hoc dicendo: Niſi quia &c. ad oſtendendum maiorem gratitudinem de auxilio diuino.*

d Cum exurgerent in. *i. Philiſthæi, vt prædictum eſt.*

e Forte vi. deglu. nos. *i. non potuiſſemus reſiſtere eorum impetui, ſicut nec illud quod deglutitur deglutienti.*

f Cum iraſcere. *Quia Philiſtæi venerunt contra Dauid, & populum eius cum magno furore & deſiderio eos deſtruendi, ideo ſubditur,*

g Forſitan aqua. *ſcilicet tribulationis, quæ per impetum aquæ deſignatur. Eſa. 8. b. Adducet dominus ſuper eos aquas fortes & multas, regem Aſſyriorum &c.* (Eſa.8.b)

h Abſorbuiſſet nos. *Includendo nos vndique, ſicut ille qui abſorbetur aqua, vndique circundatur ea, quaſi dicat non potuiſſemus aliqualiter euaſiſſe.*

i Torrentem pertran. ani. no. *In Hebræo & in tranſlatio. Hieron. habetur: Torrens tranſiſſet ſuper animam noſtram. & per torrentem intelligitur impetus Philiſthinorum, quo Dauid & populus fuiſſent obruti, niſi fuiſſent diuinitus ſaluati. & ideo cum dicitur hic: Torrentem pertranſiuit anima noſtra. Locutio eſt figuratiua, ſicut illud Poeticum: Perflauit fiſtula buccas. Et ſimiliter cum ſubditur,*

K Forſi. per. ani. no. aq. into. *Quia in Hebræo & in tranſla. Hier. habetur: Forſitan pertran. ſu. animam noſtram aquæ ſuperbiæ vel fortes. ideo ſubditur, pro gratiarum actione.*

l Benedictus do. *Minus dicit, & plus ſignat: quia non ſolum eos à Philiſthæis capi non permiſit, ſed etiam Philiſtæos eis ſubiecit. ideo ſubditur,*

m Anima noſtra ſicut paſ. de la. *Ideſt de inſidijs Philiſthinorum, & per quem modum ſubditur,*

a Laqueus

MORALITER.

a *Niſi quia do. erat in no.* Pſalmum iſtum fecit Dauid pro liberatione ſua, & ſui exercitus à Philiſthæis eum quærentibus occidere, cum audiſſent eum vnctum eſſe regem ſuper Iſrael. Myſticè verò poteſt exponi de Chriſto & eius fidelibus, quorum nomen quæſierunt extinguere Iudæi poſt eius aſſumptionem à dextris Dei, vt habetur Act. 8. & 9. Et ſic in perſona eccleſiæ dicitur,

c *Niſi quia do.* ſ. per cuſtodiam ſpecialem.

d *Cum exurgerent ho.* ideſt Iudæi, qui dicuntur hic homines, ſicut ad Corin. Cum in vobis ſit zelus & contentio, nonne homines eſtis?

e *For. vi.* In perſecutione, quæ facta eſt beati Stephani tempore, de quo dicitur ꝙ ſtridebant dentibus in eum.

f *Cum iraſce. furor eorum.* Irrationabilis.

g *Forſitan aqua.* ſcilicet tribulationis.

h *Abſorbuiſſet nos.* Et eadem ſententia repetitur ad maiorem exaggerationem, cum dicitur,

i *Torrentem pertranſiuit &c.* Et quoniam ex hoc debetur Deo gratiarum actio, ſubditur: Benedictus dominus &c.

a Laqueus

a *Laqueus con. Caſ.* Occiſis martyribus non reſtat dulcedo vitæ, qua poſſint iterum capi: ſed ipſi non ſimul contriti ſunt, imò liberati.

b *Contritus. Caſ.* Q. Qui ferreus erat, nō ruptus. vt ſtupa, tanta fortitudo paſſionis, tanta potentia liberantis.

NIC. DE LY.

a Laqueus contritus eſt. *quia exercitus Philiſthinorum à Dauid & populo ſuo fuit debellatus. Et quia hoc fuit virtute diuina, ſubditur,*

b Adiutorium no. in no. do. *q. d. non in nomine idolorum, quę nullam habent virtutem: quod ideo dicitur, quia Philiſtæi tunc fugientes reliquerunt idola ſua ad ſaluteni populi Philiſthinorum, & etiam ſui impotētia, quia Dauid & viri eius tulerunt ea.* (2.Reg.5.d)

MORALITER.

a *Laqueus con. eſt.* i. per Romanos qui deſtruxerunt Iudæos.

b *Et nos li. ſu.* nā ante aduentu Romanorū in Iudæā, Chriſtiani qui erant ibi moniti angelice, tranſierūt in regnū Agrippæ, & ibi ſaluati fuerūt. ideo ſubditur, Adiu. no. in no.

In pſal. 123. Niſi quia dominus, vbi dicitur in poſtilla. De materia autem eius.

ADDITIO.

Non videtur propriè materia huius pſalmi aſſignari à poſtillatore. Tum quia de iſtis perſecutionibus corporalibus quæ tēpore Dauid contigerunt, iam plures pſal. fuerūt facti in particulari, & etiā generaliter, vt patet in illo pſal. Diligam te domine. In cuius titulo fit mentio de liberatione ipſius Dauid ab omnibus inimicis ſuis. Tū quia impropriè applicaretur illi hiſtoriæ hoc quod dr̄; Anima noſtra ſicut paſſer erepta eſt de laqueo venantium: quia vt ibidem patet, Philiſtæi non inſidioſè inſurrexerunt contra Dauid, & populum ſuum, ſed palam & manu armata, vnde melius videtur dicendum quod hic pſal. continuatur ad prædictos, ſic: Quod poſtquàm Pſal. in perſona eccleſiæ petiuit auxilium ab aduerſarijs exterioribus, vt in primo & ſecundo cantico, & conſequenter introduxit lætitiam de pace & tranquillitate eccleſiæ, vt in tertio cantico. Cōſequenter etiam petiuit, vt miſericorditer liberaretur ab intrinſecis eam turbantibus, vt in pſal. præcedenti. In hoc verò Pſal. vult oſtendere, ꝙ quandocunq;, & à quibuſcunq; perſecutionibus eccleſia liberatur, aſcribendū eſt ſoli pietati diuinæ. vnde dicit? Niſi quia dn̄s erat in nobis &c. q. d. Non potentiæ, nec viribus humanis attribuēda eſt, ſed ſoli Deo in nobis exiſtenti per ſuam prouidentiā & protectionem: & ideo in hoc pſal. tangit multa genera perſecutionū. Quarum quædam procedunt à ferocitate, ſeu inhumanitate perſequentium: & de hoc dicit: Fortè viuos deglutiſſent nos. cum iraſce. fu. eorum in nos. Quædam autem procedunt ex inſipientia perſequentium, ſicut cum vulgares indocti non ex paſſione iræ: ſed potius ex quadam inſipientia perſequuntur fideles, & de hoc dicit: Forſitan aqua abſorbuiſſet nos. Aqua. n. ſæpe populos ſignificat, vt Apoc. 17. Et quia tales, vt plurimum tanquam indiſciplinati impetuoſè perſequuntur, ideo ſubdit: Torrentem pertranſiuit anima noſtra. Vel ſecundum Hebraicam literam: torrens pertranſiſſet animā noſtram: torrens. n. fluit cum impetu. Quædam autem perſecutiones procedunt ex deceptione diabolica, vel humana, vel etiā mundana, quibus homo quandoq; capitur ſicut paſſer in laqueo: Qui quidem laqueus diuina virtute conteritur, vt iuſti liberentur. Et de hoc dicit: Anima noſtra ſicut paſſer &c. & laqueus cōtritus eſt &c. & ſic de omnibus concludit: Adiutorium noſtrum in nomine domini, correſpondens ad principium pſalmi in ſententia. i. liberatio noſtra de omnibus p̄dictis, & ſimilibus adſcribēda eſt diuino adiutorio tantum: ad quam ſententiam faciliter litera applicatur. (Apoc.17.d)

GLO. ORDIN.

a *Canticum. Caſ.* Sextus gradus: Confidentia fideliſſimi Chriſtiani, ſolidiſſimis montibus comparatur, quam habet in domino. ne zelet felices in hoc ſeculo.

g *Bene. do. Caſ.* Secūda pars vbi confirmato populo precatur qđ ſcit futurum, vt bonis proſperitas: malis vindicta veniat.

a Decli-

GLO. ORD. PSAL. CXXIIII.

Qui con. *Aug.* Hic pſal. docet non intendere in proſperantes in ſeculo, vnde ſuperbia, vt ſe præferant omnibus hominibus, & cor durū, contra imbrem Dei ne fructum ferat: quos attendentes & infirmi nutant, qualiter ſuprà infirmi cuiuſdam pedes pacem peccatorū vidētis, moti ferè leguntur: ſed credēdum eſt ſapientiæ Dei, qui omnia bene facit, etſi non videamus qūo: & ita erit rectum cor, vt confidamus in dn̄o, & non mouebuntur pedes noſtri. Oſtēdens ergo fidentem in Deo nō poſſe moueri, ait: Qui confidunt in domino. Qui ſunt iſti? qui habitant in Ieruſalem, ipſi non commouebūtur in ęternum. Qualis eſt iſta Ieruſalem, breuiter deſcribit,

c *Mons Sion. Hier.* Chriſtus, in quo fundata eſt eccleſia: Mons ille ad literā, in fine ſeculi commouebitur.

d *Montes in cir.* i. angeli, prophetæ, apoſtoli ſunt murus eius. vnde Eſaias: Et erit in ea murus, & antemurale: Sed ne in montibus remaneas, addit: & dn̄s in circuitu. Ne ergo ſit ſpes in montibus, ſed in vertice montiū. vnde Eſaias: erit in nouiſſimis diebus mons in vertice &c. Qui confidunt. *Caſſi.* Primò aſſerit, non poſſe moueri eum qui cōfidentiam in Dei virtute ponit. Secūdò precatur, vt bonis proſperitas, malis veniat vindicta, ibi: Benefac dn̄e. Confidunt: commouebitur. *Caſſi.* Prius dicit. Confidunt, pluraliter. pòſt, non cōmouebitur, ſingulariter: quia numeroſa eſt vnitas huius populi, quia & multi ſunt, & vnum ſunt.

e *Virgam pec. Aug.* Dominātur. n. aliquando pp diſciplinam bonorum, ſed hoc non ſemper erit, vt hic apertè dicit propheta. & ideo non deficiunt iuſti, quia ſciunt tempus futurum quo Chriſtus in claritate ſua apparens: congregabit ante ſe omnes gentes, & diuidet eas ſicut paſtor diuidit hędos ab ouibus, ouesq; ponet à dextris, hædos à ſiniſtris.

f *So. Caſ.* i. iuſtos ſorte electos, vel q ſunt ſors & hr̄ditas Dei.

g Bene.

a Canticum graduum CXXIIII.

a ¶Aug. Qui confidit in domino, eſt ſicut mons Sion & nō mouebitur ſicut paſſer, q inſtabilis eſt & cito volat hinc inde.

Qui cōfidunt in domino ſicut mons Sion, non commouebitur † in æternum, qui † habitat in Ieruſalem. Montes in circuitu eius, & dominus in circuitu † populi ſui, ex hoc nūc & vſq; in ſeculū. Quia † nō relinquet dn̄s virgam peccatorum ſuper ſortem iuſtorum, ut non extendant iuſti ad iniquitatem manus ſuas. Benefac domine, bonis &

(Interlinear: a ¶Spirituali. ideſt in eccleſia. ¶Terrenæ ciues: ſæpe captiuati. ¶Quia. — a ¶Quia habitat in montibus. — a ¶Quos enim aſſumit, vt ſint populus ſuus cōſtringit in vnum vinculo charitatis & pacis: vt in æternum non moueātur: Quia non relin. — a ¶Verè, non commouebuntur. — a ¶Dominium. — a ¶Aug. Intelligentes hoc ad tempus eſſe, & ideo patiēter ferant: ſi enim ſic ſemper eſſe viderent, deſererēt iuſtitia. Et ſic quia eis placet Deus per omnia. Bene fac d. b. Sed Declinantes qui ſcandalizantur in vijs domini, adducet cū o. iniqui. quorum facta imitati ſunt, quorū præſentes lætitias amauerunt. — ¶Opere.)

(Margin: †habitant — †plebis — † non requieſcet virga ſpiritus)

NIC. DE LY. PSAL. CXXIIII.

Qui con. *Titulus huius pſal. eſt: Cāticum graduum: Cuius ſententia patet ex ſupradictis. De materia verò huius pſalmi, non videtur, ꝙ intelligatur de Ieruſalē materiali: cuius non quam fuit tanta pax, & ſtabilitas, quanta deſcribitur in hoc pſalmo, vt videbitur: quia multoties fuit impugnata, & pluries deſtructa. Bis totaliter. ſ. ſemel per Nabuchodonoſor, & ſemel p Romanos, & pluries partialiter quantum ad aliquam partem murorū & ædificiorum, vt patet ex libris Reg. Par. Machab. Et ideo exponitur de Ieruſalem ſpirituali. ſ. eccleſia: De qua dr̄ in Apoc. Vidi ciuitatem ſanctam Ieruſalem deſcendentem de cęlo, &c. in qua per fidem Chriſti habitant Chriſtiani: quod prævidens Pſalmiſta in ſpiritu prophetico dixit.* (Apoc.21.a)

a Qui confidvt in do. *non in idolis vanis, nec in rebus mundanis.*

b Sicut mons Sion. *quia ſicut mons Sion eſt immobilis, ita qui verè confidunt in dn̄o, à ſtabilitate fidei nō mouentur, ideo ſubditur*

c Non com. in æter. qui ha. in Ie. *ſpirituali per fidem charitate formatam. Et cauſam huius ſtabilitatis ſubdit, dicens.*

d Montes in circuitu eius. *i. angeli ad cuſtodiam eccleſiæ deputati.*

e Et do. in cir. po. ſui. *propter quod dicit Matt. Ecce vobiſcum ſum omnibus diebus vſq; ad conſummationem ſeculi.* (Matt.28.d)

f Quia non re. do. vir. pec. *ideſt poteſtatem eorum.*

g Super ſortem iu. *i. prævalere iuſtis in tantum, vt moueantur à ſtatu fidei, & virtutis, quia facit cum tentatione prouentum, vt poſſint ſuſtinere, vt dicit Apoſtolus. ideo ſubditur,* (1.Cor.10.c)

h Vt nō ex. iu. ad ini. ma. ſ. *Et quia boni merentur premiari, & mali puniri, ſubdit Pſal.*

i Be. do. bo. & r. *cōferēdo eis bonū gratiæ in p̄ſenti. & gloriæ in futuro.*

a Decli-

MORALITER.

a *Qui con.* Sicut oſtenſum fuit in expoſitione literali, pſal. iſte ſecundum literalem ſenſum eſt de ſpirituali Ieruſalem quæ eſt militans eccleſia, in qua habitantes per fidē charitate formatā ſunt ſecuri de gloria futura. Nec occurrit mihi alia ſpiritualis expoſitio hic.

VNIVERSIDAD DE SALAMANCA
GREDOS.USAL.ES

a *Declinantes autem.Caſ.* Pari ſententia pereunt, qui declinãt E iuſſa principis,& qui opera mala velle contendunt, deficiẽtes cum cogentibus deficere. *Vbi ſupra.*

b *Pax ſu.iſrael. Aug.* Vno nomine patria hæreditas dr̃,quæ eſt Chriſtus.Ipſe.n.eſt pax noſtra,qui fecit vtraq; vnum,qui pacem ſupra pacem dabit nobis. *Eph.2.c*

ritum.ſ.ſuper populum catholicum : propter quod in natiuitate Chriſti cantauerunt angeli. Gloria in altiſſimis Deo,& in terra pax hominibus bonæ voluntatis. Per bonam enim voluntatem habent pacem cordis internam,ſecundum quod dicitur,Non contriſtabit iuſtum,quicquid ei acciderit : & per illam diſponuntur ad pacem ſupernam.

NIC. DE LYRA.

a De.au. *A rectitudine fidei & virtutis.*

b In obli. *i.ad peccata quæ obligant ad pœnã: ideo in tranſla.Hier.habetur : Qui autem declinant ad prauitates ſuas.* († prauitates deuia, tortuoſa, vel obliquationes)

c Adducet do. *Ad pœnam æternam.*

d Cum ope.iniqui. *i.cum dæmonibus obſtinatis in iniquitate : propter quod dicitur in Matt. Ite maledicti in ignem æternum,qui paratus eſt diabolo,& angelis eius.* *Matt.25.c*

e Pax ſuper Iſrael.*non ſuper Iſrael ſecundum carnem, ſed ſecundũ ſpiritum*

a ¶Qui nolunt præire,ſed ſequi. b ¶A iuſſis Dei.

rectis corde. Declinãtes autem in

a ¶Pœnæ & culpæ. Caſ. Iniquitas obligat, nec ſinit liberos.

† obligãtiones adducet dominus cum operantibus iniquitatem :

a ¶Aug. Sed quid rectis corde? ¶Vno verbo omnia bona dicit.

pax ſuper Iſrael.

In pſal.124. Qui confidunt:vbi dicitur in poſtil. De materia huius pſal.

ADDITIO.

¶ Iſte pſal.continuatur ad præcedentẽ ſic. Nam cum dixiſſet Pſal.in pcedenti,Adiutorium noſtrũ in noĩe domini, &c. In hoc pſal.declarat, qui ſunt illi quibus adeſt tale adiutoriũ.ſ.Qui confidunt in domino immobiliter,& habitant in Ieruſalem per veram charitatẽ. & de hoc dicit : Sicut mons Sion non commouebitur in æternum, qui habitat in Ieruſalem,&c.Cætera exponantur prout in poſtilla.

GLO. ORDIN.

a *Canticum gra.Caſ.* Septimus gradus in figura veteris teſt.per venturum Chriſtum,reuerſionem de captiuitate , quaſi de Babylonia prophetat : vnde iam cõſolatio, & ſeminatio vt plus metatur. *Aug.* Redempti ſanguine Chriſti & conuerſi à captiuitate, hæc cantãt,dũ peregrini gementes in via . Siõ eſt Ieruſalem in angelis ęterna, in hominibus captiua. *Sep.pſ.125. Enar. pſal. 125.to.8.*

dent eos,etiam virtutes operari,firmũ teſtimoniũ ab aduerſario. *Caſſi.*& verè magnificauit,nedubites de verbis gentiũ.

f *Conuer.Caſſi.* Secunda pars.Precatur conuerſionem quæ futura eſt in qua fiet ſeminatio ſpe gaudij. *Caſſi.* Aduentus dñi redemptione prædicta,precantur iterum peccata ſua dimitti.In generali remiſſione gaudẽt,& ſibi veniam precañt.Conuerte dñe ca.

g *Captiui.no. Caſſi.* Nulla ad literam in diebus Dauid, ſed ſub diabolo mundus captiuus.

h *Si.tor.in au. Aug.* Scriptura monens de bonis ait : Sicut glacies in ſole, ita ſoluẽtur peccata tua . Peccata.n.ligãt nos,vt frigus aquam,vt nõ currat: qñ autem flat calidus vẽtus auſter,liqueſcit glacies,implenẽ torrentes: ſic flante ſpiritusancto ſoluimur à peccatis, & currimus ad patriam: in quo curſu labor . Sed non ideo deſiſtendũ,quia qui ſeminat in lachrymis.

i *In la.Aug.* Spiritualis ſeminatio ſp in lachrymis.vnde:Beati q lugẽt. Qui verò ſeminãt ĩ carne,cũ lætitia ſeminãt: ſed pòſt fletus : qa extrema gaudij luctus occupat.Idẽ,Zachæus:Ecce dimidiũ bonorũ meorũ dñedo pauperib'. Et ſi quem defrau.&c.Ad hoc.n.retinuit dimidiũ,non vt hñet qđ poſſideret,ſed vnde redderet debita . Magna voluntas multũ dedit, multũ ſeminauit. In hac etiam volũtate illa vidua q̃ duo minuta miſit,nõ parum ſeminauit:imò tantũ q̃tum Zachæus: minores ferebat facultates , ſed parẽ habebat voluntatẽ.Si attẽdis,qd dederũt, diuerſa ĩuenies.Si attẽdis,vñ dederũt, paria inuenies. Sed eſt & aliud vilius, quo ſeminato metiẽ illa meſſis.ſ.calix aquæ frigidæ,dicẽte dño:Qui dederit calicẽ aquæ frigidę,nõ pdet mercedẽ.

a Euntes

Canticum graduum CXXV.

a ¶Alias,cum conuerterit. ¶Vt redeuntium de Babylonia, quam conuerſionem dominus fecit.

IN cõuertendo dñs captiuitatem Sion,

a ¶Aug. Conſolatio nõ eſt niſi miſerorũ: gemimus in re, conſolamur in ſpe. ¶Et ſi non dum ſecuri. b ¶Et dominus conuertit. ¶In illa conuerſione.

facti ſumus ſicut† cõnſolati. Tunc

a ¶In ſpe gaudet. Non mundi,ſed redemptionis.

repletum eſt gaudio os noſtrũ, &

a ¶Corporis. ¶Vel quæ intus clamat ad eum. b ¶Aug. Hoc fit cum de toto corde ad eccleſiam curritur.

lingua noſtra exultatione. Tunc †dicẽt inter gentes : magnificauit

a ¶Et verè.

dñs facere cum eis. Magnificauit

a ¶Aug.Nos nobis male fecimus,qui ſub peccato vendidimus. b ¶Vnde.

dominus facere nobiſcũ:facti ſumus† lætantes . Conuerte domi-

a ¶Aug.Qui prius captiui. b ¶Vnde. ¶Dominus ſoluit captiuitatem.¶Miſſo redemptore. a ¶Qua ſub diabolo captiui tenemur.

ne captiuitatem noſtrã, ſicut tor-

a ¶Conuertitur . b ¶Opera miſericordiæ ad quæ ſufficit voluntas ſi deſit facultas : inde metitur pax . Num ergo dicitur pax in terra diuitibus? non.ſed hominibus bonæ voluntatis. c ¶In hac vita plena lachrymis.

rẽs in auſtro. Qui ſeminant in lachrymis, in†exultatione mẽtent.

a ¶Fructum æternæ beatitudinis.

GLOS. ORDINAR. PSAL. CXXV.

IN conuer.*Caß.* Primum magnitudo facti, cum magnitudine gaudij oſtenditur. Secundò precatur conuerſionem à captiuitate adhuc futura,ibi : Conuerte domine. († Cũ redire fecit. *Vbi ſupra. Diuiſio.*) († ſomniantes)

b *In conuer.Aug.* Vel: Cum cõuerterit: quaſi de præterito loquẽs,futura pronuntiat, & vt figura pteriti futura ſe cogitare oſtendat,ait: Tunc dicẽt.Qđ iam de futuro eſt vnde & pòſt vt hæc fiant,orat : Conuerte dñe ca. no.

c *Sicut. Aug.* Non ſemper ad ſimilitudinẽ ponitur,ſed ad proprietatem, vt hic.vnde etiam dr̃ : Fecit,vt iuſtus qđ verè eſt: ita facti ſunt iſti ſicut conſolati. i.gauiſi ſunt, vt cõſolationem accipientes in reſurrectione Chriſti, qui præceſſit vt conſequamur. († dicebant) F

d *Os no.Caſ.* Cordis arcanũ, vbi primũ gaudia,q̃ pòſt officio linguæ erũpunt. *Aug.* Os noſtrum. Cordis, inde procedit malum vel bonum quod nos mũdat vel inquinat.vnde:Quod procedit de ore inquinat . Non de ore carnis, ſed cordis. Non enim ſi nominas furta & alia mala,immundus es:ſed dum cogitas,& ſi ſileas. († incfidati) *Mat.7.a*

e *Inter gen. Aug.* Non gentes, quia nõ omnes credunt.Magnificauit, quia vident († gaudio)

NIC. DE LY. PSAL. CXXV.

IN conuer.*Titulus huius pſal.eſt : Canticum graduum,ſine aliqua additione : & patet ſententia ex ſupradictis . De materia verò huius pſalmi patet ex circumſtantia literæ , quod loquitur de reditu populi Iſrael à Babylonica captiuitate,quia de captiuitate facta per Romanos non eſt reuerſus populus Iudaicus nec reuertetur,vt frequenter ſupra dictum eſt. Dicit igitur Pſal.* *Materia pſal.*

a In conuer.*Reducendo populum de Babylone in Ieruſalem in qua eſt mons Sion,vbi fuerat templum,& domus regia.*

b Facti ſu. *Magna enim conſolatio fuit eis redire ad locũ cultus diuini.*

c Tunc re.eſt.*quia ſtatim cum venerunt in Ieruſalem,erexerunt altare,& obtulerunt hoſtias cum diuinis laudibus,vt habetur 1.Eſd.3.* *1.Eſd.3.a*

d Tunc di. *Cyrus enim rex Perſarum per totum regnum ſuum in quo habitabant Gentiles fecit publicari edictum , de reditu Iudæorum in terram ſuam : in quo edicto continebatur præceptum domini de hoc ſibi factum,propter quod Gentiles hoc audientes dicebant Deum cęli magnificaſſe populum Iſrael, & aliquis eorum conuertebantur ad Iudaiſmum,de quo etiam Iudæi lætabantur, ideo ſubditur ,* *1.Eſd.1.a*

e Magni.*De reditu noſtro & conuerſione Gentilium.*

f Facti ſu.læ. *Veruntamen quia adhuc non erat ædificatum templum nec ciuitas reparata,ideo ſubditur ,*

g Conuer.do.ca.no.*Vẽtus auſtralis eſt pluuioſus : & ideo facit fluere torrentes prius deſiccatos,& ſic petit Pſal.ꝙ gratia diuina effluat in populo de captiuitate reducto, ſicut tempore Salomonis per reædificationẽ ciuitatis & templi,vbi dabantur diuina reſponſa.Et ad hoc impetrandũ allegat Pſa.populi pęnitentiam,quæ eſt diſpoſitio ad gratiã impetrãdã.*

i Qui ſe.in la.*Per veram contritionem de peccatis .*

K In exul.*Ex conſecutione gratiæ diuinæ.Et conſequenter applicat ad populum Iſrael,dicens .*

a Euntes

MORALITER.

a *In con.* Pſal.iſte ſecundũ literalem ſenſum loquitur de reditu populi Iudaici de Babylonica ſeruitute.Moraliter autem poteſt exponi de reditu populi Chriſtiani per pœnitentiam de peccato mortali.Et ſic in eius perſona dicitur ,

a *In con.do.* i.eccleſiæ,quæ licet non ſecundum ſe totam; tamen ſecundum aliquas ſui partes ſic aliquando captiuatur .

b *Fa.ſu.* Et dr̃ ſicut,quia perfecta conſolatio non hr̃ in præſenti.

c *Tunc re.* In laude diuina .

d *Tunc dicent in.ge.* Videntes.n.talem emendationem , excitantur ad laudem diuinam,& emendati ſunt ſpiritualiter conſolati.

g *Con.do.ca.no.* Nam à peccatis liberati per pęnitẽtiam indigẽt adhuc liberari à ſequela peccati,quæ eſt pronitas ad recidiuationem.

h *Sicut tor.* Sicut enim auſter torrentem ſiccatum replet aquis , ſic Deus homines prius deſiccatos ex defectu gratiæ , replet humore deuotionis.de quibus ſubditur ,

i *Qui ſeminant in la.* Contritionis & deuotionis .

k *In exul.me.* ſ.in pſenti conſolatioñe internã,& æternã in futuro.

a Euntes

a *Euntes.Caſſio.* prouectu melioris vitæ.Mittentes,ante ſe premittentes in illo ſeculo . Sua, non de rapina, ſed de proprio labore venientes ad iudicium.Hoc commune omnium,ſed ad gaudium non niſi boni veniunt. A

b *Et flebant. Auguſtinus.* Quia miſeris &c. *Auguſtinus.* Melius eſt, vt miſſus ſit miſer , quàm ut tu facias miſericordiam . Qui enim vt faciat miſericordiam , optat eſſe miſeros, crudelem habet miſericordiam . Sicut crudelis eſt medicus, qui ut exerceat artem ſuam , optat multos eſſe ægros.

NICOLAVS DE LYRA.

a Euntes . *in captiuitatem Babylonicam.*

b Ibant & flebant . *ex contritione de peccatis . propter quæ captiuitatem meruerant .*

c Mittentes ſemina ſua. *Sicut enim fructus producitur ex ſemine , ſic ex vera & perfecta pęnitentia ſuo modo reportatur beneficium diuinę gratiæ.ideo ſubditur:* C

d Venien.autem ve.*& patet litera ex dictis . Moraliter autem poteſt exponi pſal.iſte de quolibet redeunte de peccato mortali tanquam de Babylone, quæ confuſio interpretatur , & per veram pęnitentiam conſequitur donum gratiæ in præſenti,& gloriæ in futuro.* *Moraliter*

a ¶Et ideo ſi cũ fletu ſeminãt, tamen exul.& hoc eſt. ¶Qua miſeri inter miſeros.

† Euntes ibant & flebant, mittentes ſemina ſua. Venientes au-

a ¶Miſericordiam,hinc aſcenditur. b ¶Ad iudicium. a ¶Aug. Tunc erit triumphus lętantium,& ipſi morti inſultantium in qua gemebatur.

tem veniẽt cum exultãtione,portantes manipulos ſuos.

a ¶Fructũ ſeminis.i.coronam gaudiorũ & exultationis.

MORALITER.

a *Euntes ibant.per viam præſentis vitæ.*

d Venientes autem veni. *in futura reſurrectione .*

In pſ.125.In cõuertẽdo Dñs.vbi dr̃ in poſt. De materia verò huius pſ.

ADDITIO.

¶ Iſte pſal. non loquitur de reditu populi Iſrael à Babylonica captiuitate,quia in illo reditu nunq̃ fuerunt tam repleti gaudio, ꝙ de ipſis cõuenienter verificaretur : Tunc repletũ eſt gaudio os noſtrũ, vt patet ex hiſtorijs Eſdræ & Nehemiæ.Similiter nec propriè de eis poſſet dici.Tunc di.inter gen.magni.do.face.cum eis. Licet.n.Cyrus dediſſet eis licentiã reædificandi, gentes tñ circũſtantes multipliciter impediebant & eos fatuos reputabant, vt habetur in Eſdra. & Nehemia.Similiter nec de eis propriè poſſet dici. Venien.au.ve. cum exul.cũ nunq̃ legũtur pro maiori parte fuiſſe in vera pnĩa. Vñ expoſitores Hebrę.ſpãliter Ra.Abenhazra,iſtum pſal.exponunt de tpe Meſſiæ,quẽ falsè expectant,qđ nos verius de tpe Chriſti veri in quo ſumus,debemus exponere illũ, in quo.ſ.tpe propriè conuertit Deus captiuitatẽ Sion.Et continuatur pſal.iſte cum præcedenti ſic. Nã cum dixiſſet, ꝙ Deus eſt in circuitu populi ſui ad cuſtodiã, & ꝙ non relinquet virgã pctõrũ ſup ſortẽ iuſto.ne fortè quis ex hoc crederet, ꝙ in tpe Chri protunc nenturi ceſſaſſent oẽs pſecutiones . iõ dicit,In conuer.do.ca.&c.facti ſumus ſicut conſolati.q.d.nõ ex toto erimus conſolati,ſed ſicut conſolati. eo modo quo Apoſt. dicit, quaſi triſtes, ſemper aũt gaudentes. Qđ quidẽ gaudiũ ſtatim declarat di. Tunc reple.eſt gau.os no.&c. quia apoſtoli & primitiuæ eccleſiæ non ſolum gaudentes prænũtiabant Chr̃m eſſe in bonis circa qđ ipſorum os & lingua aſſiduè verſabatur , ſed ẽt opprobria & contumelias cum gaudio ſuſcipiebant, Act. Ibant apoſtoli gaudentes,quia digni habiti ſunt pro noĩe Chriſti cõtumelias pati. Et quia multi de Gentilibus hoc cognoſcebant prædicantibus apoſtolis , iõ ſubditur : Tunc dicent inter gen.&c. Conſequenter Pſal. declarat modũ iſtius conuerſionis.de qua dixerat:In conuer.do.captiui.Siõ, per modũ oõnis prophetice di.Conuerte dñe captiuitatẽ no.ſicut torrens in auſtro.Pro quo ſciendum , ꝙ plaga ſeu regio auſtralis eſt ſicca naturaliter plus quàm aliæ regiones,& ideo cũ in terra aliqua auſtrali ſuperuenit torrens quo irrigatur, tunc talis terra conuertiẽ à ſterilitate ad fertilitatẽ,cui aſſimilatur conuerſio captiuitatis Siõ, ſcilicet eccleſiæ per aduentum Chriſti, quia prius erat quaſi ſitiẽs. & ideo Chriſtus adſimilatur radici de terra ſitienti in Eſa. & poſt fuit irrigua,ſicut Iere.ait.Erit anima eorũ ſicut hortus irriguus, &c. Conſequenter Pſal.declarat pceſſum illorum, quorũ os & lingua replebitur gaudio.ſ.apoſtolorum & primitiuorum eccleſiæ , & de hoc dicit : Qui ſeminant in lachrymis.quia prædicti cum maximis laboribus & pſecutionibus ſeminabant verbũ Dei.vñ:Euntes ibant & flebant,mitten. ſe. ſua. poſtea tamen cum exultatione portabant manipulos ſuos.ſ.fructus ſuæ ſanctę prædicationis. *Act.5.g* *Eſaie 53. Ierem. 31.c*

GLOS. ORDIN.

a *Canticum graduum Salomonis. Caſſ.* Octauus gradus in figura noui teſtamenti,quod octonario numero ſignatur,vbi agiẽ de ædificatione domus Dei .i. eccleſiæ per verum Salomonem facta,ideſt per Chriſtum,qui eſt verus pacificus,qui fecit utraq; unum, & in ſe lapide angulari eccleſiã de duob. parietibus Iudeorum & gentium conſtruxit. *Augu.* Hic additur Salomonis , quia is ædificauit templum in figura pacifici Chriſti,qui ædificauit eccleſiã de duobus parietibus.Ne ergo acciperes illum Salomonẽ,ait:Niſi dominus ædifi. In hoc ſpes ponenda,ſed in nullo hominum: quia & ille Salomon cecidit qui templũ ædificauit. *Caſ.* Primò,monet quomodo aſcendentes ſe habere debeant,ſcilicet vt diſcant ꝙ ædificatio & cuſtodia nõ niſi à Deo eſt . Et exaltatio in futuro non eſt niſi poſt humiliationem.Secũdò,dicit quæ ſit hęreditas, & quomodo collecta,ibi : Ecce hæreditas. B

præuidit eũ ædificaturũ domum Dñi:ita præuidit eũ accepturũ in vxorẽ filiã Pharaonis cõtra legẽ diuinã,quæ prohibet Iudæis accipere mulieres alienigenas,& ſcđm hoc dixit: Niſi do.ædi.do.in va.la.qui ædi.eam.q.d. fruſtra ædificat domum Dño qui tranſgreditur eius mandatũ , quia melior eſt obedientia quàm victimæ. Et ad hanc ſñiam applicat literam ſequentem.Sed iſtud dictum videtur eſſe manifeſtè contra ſacrã ſcripturã quæ dicit,ꝙ ædificata domo nebula impleuit eam, in ſignum diuinæ acceptationis. & ꝙ ignis deſcendit tunc de cęlo, & deuorauit holocauſta, & victimas,& maieſtas Domini impleuit domũ. Item dicitur, ꝙ Dominus apparuit Salomoni,ſicut apparuit ei in Gabaon,dixitq, Dominus ad eũ:Exaudiui orõnẽ tuã etc.et ſubdiẽ: Et ſanctificaui domũ hãc quam ædificaſti . Et p oĩa iſta oſtẽditur, ꝙ illa ædificatio fuit Deo accepta. Itẽ Salomõ nõ vr̃ in aliquo peccaſſe, accipiẽdo filiã Pharaonis in vxorẽ,ſicut dictũ fuit diffusè. 3.Reg.Et iõ dicendũ, ꝙ Salomon fecit pſ.iſtũ quia tñ reputabat ſe & totũ populũ ſuum non ſufficere ad ædificationẽ domus Dñi,ſcđm ꝙ ipſe dixit. Quis.n.pualere poterit, vt ædificet ei domũ dignãq d.nullus,niſi ipſemet Deus apponat manũ ſuã.iõ ſcđm hoc dixit : Niſi Do.ędif.&c. D *1.Reg.15* *3.Reg.8. 2.Paral.5 Ibidem 7.* *3.Reg.9* *Ibidem 3.* *2.Paral.2.b*

a ¶Ideſt lætitia de aſcenſu .ſ. de ędificatione & profectu eccleſię quam Chriſtus ędificauit.

Cãnticũ grad. Salomo. CXXVI.

a ¶ Auguſt. Dominus Chriſtus ędificat , ſine quo operante interius, fruſtra laborant prędicatores foris loquentes, miniſtri ędificationis , & cuſtodes ędificatorum : Dominus eſt populus Dei templum Dei,& ciuitas Dei.

NISI Dominus ędificauerit domum , in vãnũ laborauerunt qui ædificant eam. Niſi Dominus cuſtodierit ciuitatẽ, †fruſtra vigilat,qui cuſtõdit eam.

a ¶Caſ. Quia neque qui plantat,neq; qui rigat eſt aliquid,ſed qui incrementum dat Deus. a ¶Idem quod domus.

GLO. ORDIN. PSAL. CXXVI.

NIſi Dominus.*Caſſ.* Q.Iam venit Ieſus,de captiuitate reduxit:iam ciuitas ædificatur Ieruſalem:ſed diſcant aſcendẽtes, ꝙ ædificatio & cuſtodia nõ niſi à Deo, & exaltatio non niſi poſt humiliationem in futuro.etſi enim læti de gratia noui teſtamenti , tamen in tanto munere non eſt præſumendum alicui.

c *Domum.Aug.* Ad hanc aſcendit oĩs q proficit.Cadit ab hac oĩs qui deficit,amãdo Deũ aſcẽdis,amãdo ſeculũ cadis.Sunt eñi iſta cãtica amantiũ, & quodã deſiderio sãcto flagrantiũ.

d *Labora. Aug.* Omnes in hac ædificatione laborant , qui in eccleſia prædicant verbum Dei.

e *Ciuitatem.Caſ.* de domo ad ciuitatem tranſit,ut nec in ſingulis,nec in munita collectione ſit pſũptio. Et quãuis dom⁹ & ciuitas

NICO. DE LY. PSAL. CXXVI.

NIſi Dominus. *Huic pſal.præmittitur talis titulus in Hebræo & in tranſla.Hiero.Canticum graduum Salomonis . Et ſecundũ qđ dicit Ra.Sa.iſte pſal.intitulatur à Salomone,non ſicut ab autore:ſed quia factus fuit ab ipſo Dauid,qui ſicut præuidit*

Circa qđ ſciendũ, ꝙ domus Dñi dupliciter ædificatur. Vno mõ corporaliter ex lignis et lapidibus. Alio mõ ſpũaliter per doctrinam in fide et moribus,& in vtraq; ædificatione requiritur diuinum auxilium . Igitur in hoc pſ.agitur primò de ædificatione corporali,ſecundò de ſpirituali, ibi: Cum dederit dilectis ſuis.Circa primum dicit Salomon:

a Niſi Do.ædifi.do.*dirigendo & confortando artifices .*

b In ua.la.*vnde lapis & angularis conſummans ædificiũ parietum pluries fuit rei ectus ab artificibus ſicut inutilis,& tñ in cõſummatione ædificij fuit aptiſſimus,qđ à Dño factum fuit ſcđm qđ dictum eſt ſuprà. Lapidem quẽ reprobauerunt ædificantes,hic factus eſt in caput anguli. A Domino factum eſt iſtud etc.Et ad hoc adducitur exemplum de cuſtodia humana, quæ non valet ſine diuina,cum dicitur,* *Pſ.117*

c Niſi Do.cuſt.*ſcđm ſñiam prædictam alloquitur Pſal.artifices di.*

a Vanum

MORALITER.

a *Niſi Dominus.* Pſalmũ iſtum fecit Salomon uidens ſe nõ poſſe ædificare domũ Dñi, ſine eius adiutorio ſpeciali , pp quod dixit. Quis enim præualere poterit,vt ædificet ei domum dignãq.d.nullus.Myſticè uerò põt exponi de ſpũali ędificio eccleſię per rectores eius & pdicatores,de quibus dicit Saluator . Sine me nihil poteſtis facere. Ideo dicitur, Niſi Domi.ædifi.domum &c. Et quia non ſolum requiritur eius auxilium ad ædificandum , ſed etiam ad ædificium conſeruandum,ideo ſubditur, *2.Paral.2.b Myſticè Ioan.15.a*

 Vanum eſt

VNiVERSIDAD DE SALAMANCA GREDOS.USAL.ES

ciuitas ſecundum metaphoram, quæ de diuerſis inducitur, ſint diuerſa: vna tñ eſt eccleſia, quam vtraque ſignificat.

Vbi ſupra. a *Ante lucem. Auguſt.* Si ſurgitis antequam lux ſurgat. Lux eſt Chriſtus, poſt quẽ ſurgendum eſt non ante, vt ille facit qui ſe ei preponit: volens hic eſſe altus vbi ille humilis fuit, vt &

Matt.10.c filij Zebedæi. ſed reſurrectio. i. exaltatio ſequitur ſeſſionem. i. humiliationem, ut lux noſtra Chriſtus poſt mortem ſurrexit altus.

Pſal.41.c b *Sederitis.* Seſſio aliqñ ſignificat honorem iudicandi, hic autem humiliationem.

c *Mandu.pa.do. Auguſt.* Manducat panem doloris, qui gemit in hac peregrinatione. i. in valle plorationis de afflictione ſe reficit di. Factæ ſunt mihi lachrymæ meæ panes die ac no.

Ibidem. d *Somnum. Caſ.* Mortem temporalem, in qua ſecura pauſatio.

e *Ecce hære. Caſ.* Secundò, quæ hæreditas & quomodo collecta. Q. dilecti poſt ſomnum ſurgent.

f *Fructus ven. Auguſt.* Venter eccleſiæ, vt Eua, in dolore parturit filios bonos & malos. Vt Rebecca geminos.

Gene.3.c / Ibidem 25.c / Ibidem 27.a Boni verò ſunt fructus ventris, vt Iacob dilectus matris. Eorum eſt merces reſurgere poſt ſeſſionẽ, lætari poſt panem doloris. Modo ergo dolor & gemitus, ſed in reſurrectione hæreditas. Tunc apparebit partus eccleſiæ, tunc qui ſuit uidebitur. Vel filij nati ex aqua & ſpiritu, ſunt hęreditas, qui ſunt merces reddita Chriſto homini, † eis qui eſt fructus vteri virginalis: qa omnes acquiſiuit per obedientiam paſſionis, vnde poſtula à me, & dabo tibi gen. hæ. tu.

Pſal.2.b

g *Sicut ſagit. Auguſt.* Sed vnde facta eſt tanta hæreditas? quia potens Dominus dum fortiter ſagittas apoſtolos de arcu ſacræ ſcripturæ excuſſit. vſque ad fines terræ peruenerũt illę excuſſæ, ſic ſunt autẽ filij excuſſorum, quomodo illi excuſſi?

h *Filij excuſſo. Aug.* Filij apoſtolorum quibus dictum eſt: Excutite puluerem de pe. ve. Sed ita videntur dicendi excutientes, non excuſſi: verum & quod excutitur, vt puluis excuſſus dicitur, & vnde excutitur vt ueſtis. Vel excuti dicitur aliquid vt ſaccus, vt exeat quod intus latebat. Prophetæ ergo clauſa continentes ſacramenta, excuſſi ſunt à prædicatoribus accedente eorum diligentia, & Domino aperiente abſcondita prodierunt aperta. Sicut illud: Cognouit bos poſſeſſorem ſuum: & aſinus præſepe domini ſui, Iſrael aũt me non cognouit. Hoc inuolutum prædicatorum aliquis excutiens dixit: Venit bos triturans de gente Iudęorum, quia in de triturantes apoſtoli. Omnis enim qui prædicat verbum Dei, monet, obiurgat, terret, triturat aream, & bouis implet officium. Aſinus verò eſt populus veniens de gẽtibus, vt inſideat ei Chriſtus, ſignificatus in euãgelio per pullum aſinę, cui nullus inſederat: quia ad eum nec lex miſſa nec propheta: utrique autem populo Chriſtus appoſitus eſt in preſepio ideſt utrique cibus eſt in altari. Ecce qualiter illud inuolutũ excuſſum eſt. Ideoque prophetæ dicuntur excuſſi, quibus excuſſis generati ſunt apoſtoli. & ita apoſtoli excuſſorum ſunt filij, qui manu Dei miſſi ſunt vſque ad fines terræ.

Matt.10.b — F — Eſa.1.a — Ioh.12.c

a ¶Et. Q.d. vanus eſt labor & cuſtodia ciuitatis, niſi Dominus operetur. b ¶Chriſtum. c ¶Confidere in ſe. ¶Surgere eſt exaltare ſecuros eſſe.

Vanum eſt vobis † ante lucem ſurgere, ſurgite poſtquã ſederitis qui

a ¶Autem. b ¶Ideſt poſt humiliationem. c ¶Peracta ſeſſione. d ¶Non dico ſedere ad manducandum vel gaudendum, ſed ad humiliandum. vnde ſubdit, qui man. pa. do.

a ¶Auguſt. Quando hoc erit? poſt mortem ſurgent dilecti: Dominus poſt mortem exaltatus eſt, ergo & tuam exaltationem poſt mortem ſpera.

manducatis panem doloris. Cum dederit dilectis ſuis ſomnum: Ecce, hæreditas Domini, filij: merces,

a ¶Q. Qui ſunt dilecti filij, qui ſunt fructus ventris. his tunc erit hæreditas merces, ideſt vita æterna. ¶Scilicet. ¶Ecce.

a ¶Q. Quomodo collecti ſunt filij. ¶Celeriter omnia tranſeuntes, & ſine errore ferientes. ¶Alcu us.

fructus ventris. Sicut ſagittę in manu potentis: ita filij † excuſſorum.

a ¶Hominis. b ¶Apoſtoli filij prophetarum. ſunt miſſi à manu Dei.

a ¶Eſt ille.

Beatus uir qui impleuit † deſideriũ ſuum ex ipſis: non confundetur,

a ¶Sagittis. ¶Aug. ¶Qui enim plenus eſt ſeculi deſiderio, non eſt quo intret quod illi prædicauerunt. b ¶Non erubeſcet qui in Chriſto loquitur & eius honorem quærit, non ſuum.

cum loquetur inimicis ſuis in porta.

a ¶Hæreticis. b ¶In Chriſto. ¶In communi. ¶Vt omnes nouerint quid loquatur.

cunt Hebræi, ſaltem moderni: Sic dabit excitanti ſe à ſomno. & eſt finis verſus præcedentis in Heb. & in tranſla. Hiero. & continuatur ſententię præcedenti, qua dixerat operarios habere victum per magnum laborẽ corporalẽ, ſubdens: Sic dabit. ſ. Dñs victum conuenientem ſine tali labore excitanti ſe à ſomno pp amorem ſtudij legis diuinæ, ſic facit doctor ſtudioſus. & ſubditur: Ecce hære. do. quam magis approbat Deus, quàm domũ materialem. Filij. i. diſcipuli edocti à doctore prædicto. Circa quod ſciẽdum, ꝙ ly filij, prout ſcribitur in Heb. non põt eſſe genitiuus ſingularis numeri, ſed nõiatiuus pluralis. Et quid ſit illud bonum qđ acquiritur dictis diſcipulis, oſtenditur cum ſubditur: Mer. fru. ven. i. bonum qđ reportant diſcipuli, eſt fructus legis qui eſt ſapientia. Et dr̃ fructus ventris, eo ꝙ latet in corde, qđ hic vocatur vẽter eo modo loquendi quo dr̃ in Prou. Appone cor tuum ad doctrinã meã, quæ pulchra erit tibi cũ ſeruaueris eã in ventre tuo: ſic exponit Ra. Sa. Ad hanc aũt intellectũ põt aliquo mõ reduci tranſlatio cõis quę ſic hẽt: Cũ dederit dilectis ſuis. i. ſtudioſis doctorib. in doctrina fidei & morum qui ſunt à Deo dilecti.

e Somnũ. i. requiẽ p mortẽ, quæ dr̃ ſomnus in ſcriptura, Ioh. Lazarus amicus noſter dormit, ſed vado vt à ſomno excitem eum.

f Ecce hæ. do. fi. i. fideles, edocti ab ipſis in fide & moribus, qui dñr eorũ filij in ſcriptura, ſunt hæreditas Domini magis dilecta, q̃ domus materialis. Et qđ ſit bonum quod reportant finaliter oſtenditur cum dicitur,

g Mer. fru. ven. i. Chriſtus qui eſt fructus ventris virginalis, eſt merces eorũ. qa eſt beatitudo obiectiuẽ. In aſpectu. n. ſuæ diuinitatis reficiũtur beati interius, & in aſpectu ſuæ humanitatis exteri⁹, ſcđm qđ dicit Aug. ſup Io.

h Si. ſagit. in ma. po. quę ſunt paratę ad aduerſariorum deſtructionem.

i Ita filii ex. i. de numero expeditorum ad pugnã, tanquã excuſſi ab impedimentis. In Heb. aũt habetur: Ita filij iuuentutum. & eſt eadẽ ſnĩa: quia iuuenes ſunt magis expediti ad pugnandũ. Et iſti ſunt illi filij de quibus prædictum eſt, qui ſunt edocti in fide & moribus à ſanctis doctoribus. & ſic ſunt parati debellare aduerſarios veritatis, ſcđm qđ dicit ad Titum. Amplectentẽ eum qui ſecundum doctrinam eſt fidelẽ ſermonẽ, vt potens ſit exhortari in doctrina ſana, & eos qui cõtradicunt arguere.

k Bea. vir qui imple. deſi. ſu. ex ip. In Hebr. & in tranſla. Hiero. habetur: Pharetram ſuam ex ipſis. per quam intelligitur ſchola doctoris, uel eccleſia boni paſtoris, vbi congregantur tales filij ſic edocti. Et ad eundẽ ſenſum reducitur litera cõis, cum dicitur: Deſiderium ſuum ex ip. quia bonus doctor deſiderat habere tales filios, & ſimiliter bonus paſtor. Et quia bonitas eorum redundat ad meritum doctoris vel paſtoris. propter quod talis doctor vel paſtor eſt beatus vir. ideo ſubditur: Bea. vir, ſcilicet ex congregatione eorum. H

l Non confun. talis doctor vel paſtor. Vel hoc refertur ad quemlibet diſcipulorum edoctorum.

m Cum loque. ini. ſu. i. aduerſarijs veritatis eos potenter arguendo.

n In por. hoc eſt in loco patenti. vel: In porta. i. in iudicio, quia iudices antiquitus in portis ſedebant, & ibi coram eis aliquando factæ ſunt diſputationes fidelium cum infidelibus.

NICOLAVS DE LYRA.

a Vanum eſt vobis an. lu. ſur. *ideſt de mane, vt habet tranſlatio Hiero. & hoc eſt ante ſolis ortum, niſi ſupple adſit diuinum adiutorium vt præmiſſum eſt,*

b Surgite poſtquam. *In Hebr. ſic habetur. Retardantes ſeſſionem & manducantes panem laborantium. & eſt ſenſus: Sicut vanum eſt vobis mane ſurgere ad incipiendum opus niſi adſit diuinum adiutorium: ita ſine tali adiutorio, vanum eſt retardare ſeſſionem. i. quietẽ ab opere opus multũ continuando, & manducantes panẽ laborantium: iſti ſunt artifices manualiter operantes. Tranſlatio aũt cõis põt ſic exponi: Surgite poſt. ſe. q. d. non oportet vos nimis citò ſurgere ad opus: quia ſi vobis adſit diuinum adiutorium, plus faciet quàm ſolicitudo veſtra nimia. & ideo. Surgite poſt. ſe. i. poſtquam conuenienter quieueritis.*

c Qui manducatis panem doloris. *ideſt vos operarij qui habetis victum ex labore corporali acquiſitum, qui labor eſt cauſa doloris in corporibus veſtris.*

d Cum de. *Hic conſequenter agitur de ædificio ſpũali per doctrinam ſanam fidei & morum. Circa quod ſciendũ, ꝙ hæc eſt vera litera Hebraica, vt di-*

MORALITER.

a *Vanum eſt vo. an. lu. ſur.* i. ante Deum, qui eſt lux ad opus bonum, quia gratia Dei præuenit liberum hominis arbitrium. Quia tamen ſequi debet eius inſtinctum, ſubditur,

b *Surgite poſtquam ſe.* ſcilicet ad ædificium ſpirituale, poſtquam quietem neceſſariam habueritis.

c *Qui mandu. pa. do.* i. uos eccleſię miniſtri, qui ſuſtentamini de eleemoſynis dolẽtiũ de ſuis pctis. Oſee. Pctã populi mei comedent.

d *Cum de.* Hic cõſequenter deſcribit̃ merces fideliter ędificãtium, cum dr̃. Cum de. di. ſ. i. ædificantibus eccleſiam uerbo & exemplo.

e *Somnum,* ſcilicet mortis.

f *Ecce hæ. do.* parata eis, & quæ ſit illa ſubditur,

g *Filij mer. fru. ven.* i. fructus glorioſæ uirginis, qui eſt eius & Dei pr̃is filius merces, eſt dictis ædificantibus de quib. adhuc ſubditur,

h *Sicut ſa. in ma. po. paratæ ſunt.* ſupple ad aduerſarios debellãdum.

i *Ita fi. ex.* ideſt ſic prædicatores excuſſi à cupiditate terrenorum apti ſunt ad hæreticos, & malignos ſpiritus repellendum.

K *Bea. vir qui imple.* i. beatus ille doctor uel p̃latus cuius dicti p̃dicatores fuerunt diſcipli. nã in eis impletum fuit ſuum deſiderium.

l *Non confun. dum lo. i. inim.* ſ. in porta. ſ. mortis, in qua non cõfunditur à ſpiritibus malignis.

In pſ. 126. Niſi Dñs. vbi dr̃ in poſtil. Huic pſalmo p̃mittit̃ talis titulus.

ADDITIO.

Pſal. iſte totus põt exponi de ædificatione corporali ſine aliqua diſtinctione: uerius tamen & magis correſpondenter ad pſal. præceden. exponit̃ totus de ædificio ſpũali. Pro quo nota, ꝙ quatuor tanguntur hic à Pſalmiſta, pertinentia ad bonũ ciuitatis ſeu domus in quorũ quolibet pſal. [illegible] Deo efficaciã principaliter. Primum, eſt ipſa ædificatio, de quo dicit: Niſi Dñs ædificauerit domum &c. Scđm, eſt cuſtodia eius, de quo dicit: Niſi Dñs cuſtodierit ciuitatem. Tertium eſt induſtria ciuium ad quærenda ea quæ requiruntur ad ſuſtentationem, ſeu cõſeruationẽ eorũ. & quia hoc nonnulli credunt depẽdere à ſolicitudine humana tm̃. iõ dicit: Vanũ eſt vobis ante lucẽ ſurgere &c. q. d. nõ confidatis de nimia ſolicitudine veſtra ſurgendo manè ad opationes exercendas & retardãdo ſeſſionẽ, prout in Heb. hẽ. ſ. nimiã morã faciendo circa eas, & quare hoc ſit vanũ declarat, cũ dicit: Cũ dederit dilectis ſuis ſomnũ, hoc eſt dicere, ꝙ dilecti Deo, qui ab eo in agendis dirigũtur iſta oĩa hñt, licet habeant ſomnũ quietũ ſine hmõi ſolicitudinibus magnis, eo modo quo dr̃ in pſal. Inquirentes aũt Dñm, non minuent̃ oĩ bono. Quarti aũt qđ pertinet ad bonũ ciuitatis, ſeu domũ, eſt pluralitas ciuium ſeu domeſticorũ, de quo dicit: Ecce hæreditas Dñi filij. q. d. habere filios nõ dependet totaliter ex humana induſtria, ſed requirit̃ auxiliũ diuinũ fęcundans coniuges, & dans eis mercedẽ fructus ventris. Qui q̃dẽ filij ſunt quaſi arma parentũ ad eorũ defenſionẽ. & iõ ſubdit: Sicut ſagittæ in manu potẽtis, ita filij excuſſorũ, vbi in Hebræo habetur, vt poſtillator ait: Filij iuuentutis. Et eſt ratio: quia filij ſenectutis communiter non attingunt perfectam ætatem in vita parentum, vt eos poſſint adiuuare. Et quia de talibus filiis, ſcilicet adiuuantibus parentes melius eſt habere plures, ideo ſubdit: Beatus vir qui impleuit pharetram ſuam ex eis ſecundum Hebræos. Cum dixiſſet enim, quòd filij ſunt ſicut ſagittæ, ideo congregatio eorũ correſpondenter dicit eſſe in pharetra, in qua ſagittæ conſueuerunt congregari. Et quia cum talibus bene congregatis poteſt homo reſiſtere aduerſariis, ideo dicit: Non confundetur. Pro ſecundo, ſcilicet de ædificatione ſpirituali ſciendum, ꝙ quatuor prædicta propriè poſſunt applicari ad ciuitatem ſpũalem, quę eſt eccleſia Dei, de cuius ædificatione fuerat locutus in cantico ſupradicto, vbi dicitur Ieruſalem quæ ędificatur, vt ciuitas: & de cuius cuſtodia ſimiliter dixerat in alio cantico di. Ieruſalem. Montes in circuitu eius, & in hoc cantico adiungit tertiò de ſolicitudine humana, de qua in huiuſmodi ciuitate non eſt confidendũ, & hoc cũ dicit: Vanũ eſt vobis ante lucẽ ſurgere, vſq; ibi: Cum dederit dilectis ſuis ſomnum. Addit etiã quartò, ꝙ in hac ciuitate ſpirituali maximè eſt appetẽda procreatio filiorum ſpiritualium, de quo dicit: Ecce hęreditas Domini filii &c. Qui quidem filii multum valent in defenſione ſpirituali hmõi ciuitatis. & de hac di. Beatus vir, qui impleuit &c. vſque in finem.

GLOS. ORDIN.

a *Canticum graduum. Caſ.* Nonus gradus eſt, vt pacificus caſtè timeatur, qui ſolus exaltat, cuſtodit, ædificat.

GLO. ORD. PSAL. CXXVII.

Beati omnes. Primò bona timẽtis enumerat. Scđò optat bona timenti. Bea. om. qui ti. *Caſ.* Sciendũ quatuor eſſe timores præter naturalẽ (qui omnib⁹ ineſt). ſ. mundanũ, ſiue humanũ, ſeruilẽ, initialẽ, caſtũ vel filialẽ. Humanus timor eſt, qñ timemus pati pericula carnis, uel perdere bona mũdi. Hic in primo gradu cũ mũdo deſeritur, ſed timor diuinus comes eſt per oẽs gradus. Seruilis, cũ per timorem gehẽnæ continet ſe hõ à pctõ, quò pñtiam iudicis & pęnas metuit, & timore facit quicquid boni facit: nõ timore amittendi æternũ bonum qđ non amat, ſed timore patiẽdi malum qđ formidat. Bonus eſt iſte timor & vtilis, per quã paulatim fit cõſuetudo iuſtitiæ. Et ſuccedit initialis timor, qñ incipit qđ durum erat amari, & ſic incipit excludi timor à charitate, & ſuccedit timor caſtus, de quo hic dicit, quò timemus, ne tardet, ne diſcedat, ne eo careamus: ille vtilis, ſed non permanens in æternum vt iſte, de quo hic di cit propheta. B

c *Labo. ma. Caſ.* Et nota ꝙ à pluribus cœpit dicens, Beati. Sed quia oẽs vnum ſunt in Chr̃o ſingulariter, ſequitur: Labores manuum &c. *Aug.* Labores fructuũ dicit, cũ deberet dicere, Fructum laborũ: ſed quia & labores cũ gaudio ſumũtur pp ſpẽ, & ipſi iucũdant. & modo ſunt cibus: ſed iucũdior eorũ fructus erit, qñ ſancti venient cum exultat. [illegible] ma. ſu.

d *Vx. tu. Caſ.* Etſi hoc ad lr̃am accipi poſſet, tñ nec oĩ timenti Deũ ɔuenit, nec ſoli. Sed myſticè bene accipitur, & omni timenti gñaliter cõuenit. q. d. Ita beatus es ò tu timens, quia vxor. i. ſenſualitas bene eſt ſubdita rõni, & ſic manẽs in paradiſo. i. in quiete abũdat in bonis operibus. Vel: Vxor, ſapientia viri, de qua Salo. Ama ſapiam tanq̃ ſpõſam, & ipſa amplexabitur te: Quę vt vitis, vuas, iucũdos fructus bo. ope. dedit. Domus, cogitatio, cuius parietes ſunt duo teſtamẽta, in quibus mẽs, vt in lateribus domus cõſolidat̃. Et de ſapiẽtia, vxore filij nati nõ filiæ, pro infirmitate. Hi circundant menſam, ideſt altare, qñ pane cęleſti ſatiantur. Comparantur nouellis oliuis, quæ viridiores & fortiores, & in fructu vberiores: vnde & lumen & feſſorũ leuamẽ. Hic uitis & oliua memorãtur, ſicut uulnerato à latronibus infunditur uinũ & oleũ. In uino, auſteritas eſt iuſtitiæ, in oleo lenitas miſericordię: illud ad uetus, hoc ad nouum teſtñ pertinet. *Aug.* Vel p uxorem intelligitur eccleſia. Et dirigit̃ ſermo ad Chriſtũ cum dicitur tua & tui: nec tamen mutatur uox uel perſona pptet unitatem capitis & corporis. Vnus enim homo Chriſtus, caput eſt, & corpus & in capite quiſque fidelium hoc habet.

e *Bene. Caſ.* ubi benedictio eſt omnia bona cõfluunt ad gaudium ſuauitatis. Bene. *Caſ.* Secunda pars, vbi ex pietate poſtulat benedici timentes, optat hic bona timenti, quæ ſcilicet non ſunt mala communia

f *Vel do.. Aug.* Iudæorum. Ex Sion, progreſſus. Benedicat tibi ita: Vt videas bona. non quæ tranſeunt, ſed bona Ieruſalem omnibus diebus. i. æterna, quæ videbuntur ſemper, ꝙ non ita poſſunt.

Canticum graduum CXXVII.

a ¶Miſeri qui mundana. ¶Caſto timore.

Beati oẽs q timẽt dñm, qui ambulant in vijs eius. Labores † manuum tuarum, quia mãducabis: beatus † es, & bene tibi erit. Vxor tua ſicut † vitis † abundans, in lateribus domus tuæ. Filij tui ſicut † nouellæ oliuarum: in circuitu mẽſæ tuę. Ecce ſic bñdicetur † hõ, qui timet Dñm. Benedicat tibi Dominus ex Sion: & videas † bo-

a ¶Caſ. Hoc ait, vt non modo à malis ſeparemur, ſed in bonis ambulemus. b ¶Ita beati ſunt qui timent, quia vel ſine ſpia. ¶Et o vos, vel ò tu, quia omnes vnus.

a ¶In præſenti de labore.

a ¶In futuro de fructu.

¶Eccleſia vxor Chriſti, quæ eſt fertilis vinea, nõ in omnibus, vt paleis, ſed in lateribus, i. qui inhęrẽt Chriſto.

a ¶Opera. ¶Qui & vxor, eccleſia ſcilicet.

a ¶Quia pacifici: oleum autem pacem figurat per charitatem, ſine qua nulla eſt pax.

a ¶Sed quare hoc ex timore Dei. ¶Concluſio beati.

a ¶Aug. Sed ne quæras benedictiones has quę non ſunt ex Siõ, quæ etiã malis ſunt, ſed potius. ¶Benedictione.

a ¶O [illegible] eſt. ¶Id eſt æterna benedictione. b ¶Ibi poſitis nunc in ſpe, tunc in re.

NIC. DE LY. PSAL. CXXVII.

Beati omnes. *Titulus huius pſal. eſt Canticum graduum, cuius ſnĩa patet ex ſupradictis. De materia vero huius pſ. videtur ꝙ ſit quædã inuitatio ad timorem Dei, promittendo Deum timẽtibus pſperitatẽ tpalem ſcđm modum vet. teſta. in quo p talibus bona tpalia pmittebant̃, ſcđm qđ dicit Eſa. Si volueritis & audieritis me, bona terræ comedetis. & ſed in hoc dicitur:* Materia pſ. — Eſa.1.c

a Bea. om. qui ti. Do. *Et dr̃ oẽs indifferẽter, quia non eſt pſonarum acceptio apud Deum.* † vinea — Act.10.e

b Qui am. in vi. e. *mandatis ſuis obediendo, quæ ſunt viæ deueniendi ad ſalutem.* D — † fertilis

c Labo. m. t. quia man. *i. ſi timueris Deũ habebis abundantiã bonorũ tpalium, ita ꝙ non oportebit te de alieno viuere. Scđò promittitur abundantia in prole, quæ eſt magis reputanda, quàm diuitiarum abundãtia, cũ dicit:*

f Vxor t. ſi. vi. ab. *qa pariet tibi filios multos.*

h In late. do. *qa hẽbis abũdáter, vñ poterũt nutriri in domo tua. Et nõ ſolum nutriri, ſed etiam ad augmentum perduci, ideo ſubditur:*

i Fi. tu. *gratioſè creſcentium.*

K In circuitu m. tu. *parati ad miniſtrãdum tibi honorificè. Tertiò promittitur celebritas famæ, cum dicitur:* † bonum

l Ecce ſic be. ho. *i. commendabitur, & ei bona imprecabuntur quia quilibet dicet de eo.*

m Bene. ti. d. ex Sion. *i. in tẽplo, qđ erat in monte Sion, vbi fiebant oblationes pro ſalute timentium Deum, & dabantur diuina reſponſa.*

n Et vi. bo. Ieru. om. die. vi. t. *Magna. n. erat cõſolatio populo deuoto, qñ ciuitas Ieruſalem in qua vigebat cultus diuinus, erat in bono ſtatu.*

a Et videas

MORALITER.

a *Beati om.* Iſte pſal. cuius autor ignoratur, eſt quædã inuitatio ad Dei timorẽ, bona tpalia promittendo ſcđm modum vet. teſtam. Eſa. Si volueritis & audieritis me bona terræ comedetis. Moraliter aũt eſt inuitatio ad idem, promittendo bona ſpũalia, ſecundum modum teſtamenti noui. & ſic dicitur, Bea. om. qui ti. timore filiali. Eſaie 1.c

b *Qui am. in vijs e.* ſ. morum & fidei, iſti enim in ſpe ſunt beati.

c *Labo. ma. tua m. m.* i. fructus operum tuorum percipies in viſione & fruitione diuina.

d *Beatus es.* iam in ſpe.

e *Et bene tibi erit.* in re.

f *Vxor tua.* i. ſapientia tua. ſecundum illud Sap. Hanc quæſiui mihi ſponſam accipere. Sap.8.a

g *Sicut vit abun. in late. d. t.* ideſt ſpirituales filios faciens in habitaculo ſcholæ tuæ.

i *Filij tui, ſicut nouel. oli.* ideſt diſcipuli tui boni intenti lectioni, vel prædicationi ſacræ ſcripturæ.

i *Ecce ſic benedice.* Et ſubditur benedictionis modus, cum ſubdit.

m *Bene. tibi Do. ex Sion.* i. ex eccleſia triumphante.

n *Et videas bona Ieruſalem.* ſcilicet ſupernæ.

VNIVERSIDAD DE SALAMANCA GREDOS.USAL.ES

E

NICOLAVS DE LYRA.

❡ a Et videas filios, *i. ꝙ longam vitam habeas.*
b Pacem ſuper Iſrael. *Reſumatur ly videas, ſcilicet pacem ſuper totum populum, magna enim erat conſolatio timentibus Deum, videre populi pacificum ſtatum.*

MORALITER.

† oĩs dies

✠ a *Et videas filios fi. tuo.* id eſt diſcipulos diſcipulorum tuorum in æterna beatitudine.

† pax

b *Pacem ſuper Iſrael.* Reſumatur ly videas pacem, ſuper totum populum Chriſtianum.

¶ Caſ. Cumulus bonorum, æternitas.
na Ieruſalem † omnibus diebus vi-
a ¶ Fructum bonorum operum. ¶ Caſ. vel eos qui doctrina tua generantur.
tæ tuæ. Et videas filios filiorum a
a ¶ Omnia illa bona vocantur pax.
tuorum, † pacem ſuper Iſrael. b

In pſal. 127. Beati omnes vbi dr̃ in poſtil. De materia verò huius pſ.

ADDITIO.

¶ Iſte pſal. videtur continuari ad præcedentem ſic: In præcedenti enim improbauit nimiam ſolicitudinem humanam circa ea quibus homo indiget, & hoc cum dixit: Vanum eſt vobis ante lucem ſurgere. In hoc autem cantico dixit, quòd talia non deficiunt timenti Deum, eo modo quo ſuprà in alio pſal. dictum eſt: Inquirentes autem Dominum non minuentur omni bono. & de hoc dicit: Beati om. qui ti. Do. &c. vſque ibi: Et bene tibi erit, Similiter in præcedenti pſal. dixerat, quòd procreatio filiorum erat valde appetenda dicens: Ecce hæreditas domini filij. In hoc autem cantico dicit, quòd hanc abundantiam filiorum habet timẽs Dominum. & de hoc dicit: Vxor tua ſicut vitis abun. &c. Iſta autem intelligi debent ad literam ſpiritualiter: nam ſi temporaliter intelligerentur de filiis carnalibus & huiuſmodi manifeſtam caperent inſtantiam. Conſtat enim, quòd multi timentes Deum nõ habent filios carnales, nec occupantur in manuum laboribus.

GLOSSA ORDIN.

Exp. pſ. 128

a *Canticum graduum. Caſ.* Decimus vt qui caſtè timet, pro eo omnia ferat, quod nunc expedit eccleſiæ inter malos.

GLO. ORD. PSAL. CXXVIII.

Enarr. pſal. 128. to. 8.

S*Æpe expu. Augu.* Mali etſi audiũt verbum Dei tñ quotidie turbant eccleſiam ſcandalis & tribulationibus: q in euangelio cõparantur petroſis locis, vbi ſemen aruit, quia non habuit radicẽ, quos ab Abel eccleſia tolerauit. Et incipit quaſi rñdeat querelis infirmorum, ꝙ tot malos ferant. *Caſ.* Oſtendens primò, quæ tulerit, cõſolatur infirmos. Scdõ agit de reprobatione pſequentium, ibi: Dñs iuſtus.

c *Sæpe expugna.* Q. O filij nolite mirari ad iſta quaſi noua, quæ iã diu ſuſtinui, & ne turbemini: quia &c. Vel, Sępe expugnaue. Q. d. Expugnauerunt me, ſed mihi non nocuerũt. Etenim, ideſt qa nõ pot. mi. p̃ualere. *Caſ.* vt me finirent & conſumerent: qa etſi qdã ſanctorũ ad cęlũ miſſi, tñ non potuit eccleſia finiri. iõ ait: non potuit mihi, quia creſcit eccleſia in aduerſis.

† aduerſũ me

F

† arauerũt arantes, p lõgauerũt ſulcũ ſuũ

d *Etenim non po. mi. Aug.* ſ. præualere, vt me traherent in conſenſum peccati.

e *Supra dorſum. Caſ.* qđ mali nequeũt publicè oĩbus, occultè ſingulis tentãt ſuadere, vt qui à facie venientes viderentur, à tergo non ſentiantur.

Creſcit in aduerſi. vir [illegible]

† auertanĩ

f *Prolõgauerunt iniquitate.* Aliàs, longè à me fecerunt iniuſtitiam ſuam. *Aug.* quia etſi mali cum bonis in ſeculo, ſi ẽt in eccleſia ſint, ne quis tamẽ putet iniquitatẽ iuxta iuſtitiã, etſi eos porto, tamen longè eſt à me eorũ iniquitas, ne, quis ergo timeat miſtos ſibi malos, qui longè ſunt.

† ædificiorum

† areſcit

g *Do. iu. Caſ.* Secunda pars vbi agit de reprobatione perſequentium.

† meſſor

h *Qui ode. Sion.* Quam non tñ manifeſti pſecutores, ſed ẽt qui fictè intrant, oderũt. Qui. n. nolunt obſeruare verbũ Dei, oderũt eccleſiã.

i *Fiant ſi fæ. te. Caſ.* Fęno tectorum mali cõparanẽ: quia in culmine ſuperbiæ naſcuntur, vbi non ſolidè ſtant, qui ſæpe diſpereunt, antequam de vita tollantur. De quo Auguſt. quia nullus in talibus fructus. *Caſ.* Qui manu vel ſinu ab angelis portetur: Manus, ad opera, ſinus ad conſciẽtiam: ſed in neutro fructus eſt malis.

K *Quod pri. euel. Aug.* Nondum finiti ſunt in iudicio Dei, & iam non habent ſuccum viriditatis.

l *Et non dix. Caſ.* Mos inter Hebræos erat, vt viator operantibus benediceret: vnde hic dicitur econtrario, quia inaniter opantibus bñdictio nulla daĩ. Et nõ dixerũt. Quos nõ colligent angeli, qbus nõ pdicauerũt apoſtoli. Et hoc eſt qđ ait. *Aug.* Et non dixerũt &c. Maximè Iudæis mos erat, qbuſcunque operantibus dicere: Benedictio Domini ſupẽr vos.

☞ a Bene-

Canticum graduum CXXVIII.

a ¶ Pro frequentia paſſionum.
b S † Æpe expugnaue- a
a ¶ Matrem. b ¶ A primo tempore ætatis Abel, in quo ſolo aliquando erat eccleſia, & expugnata eſt à pfido fratre Cain. c ¶ Iſtud & non timeat iſtud cum ſenectus expugnatur, conſoletur ſe de prætentis. ¶ Dum licet, vt alij inſinuantur.
runt mẽ à iuuentute mea, dicãt b
¶ Quid dicat.
c nunc Iſrael: Sæpe expugnauerũt me c
a ¶ Quare expugnauerunt: quia nõ cõſenſi eis quod ita ait.
d à iuuentute mea, etenim nõ potue- d
a ¶ Quia nõ potuerũt facere vt conſent ã: fecerunt vt portem ipſos. fere vſq: in finem. b ¶ Mentẽ fortem humilẽ.
e runt † mihi. Suprà dorſum meum e
a ¶ Et ſicut ſæpe expugnauerunt ita & diu quod ita ait.
¶ Caſ. Non ſunt momẽtaneæ eorum inſidiæ, ſed longe.
† fabricauerunt peccatores: prolon- f
a ¶ Alias. in iuſtitiam. b ¶ Sæpe, expugnauerunt me peccatores, ſed non hic, ſemper, quia.
g gauerunt iniquitãtem ſuam. Dõ- g
a ¶ Aug. In hoc ſuperbos & ceruicoſos peccatores notat.
minus iuſtus concîdet † ceruices
a ¶ Cum viderint ſe damnati.
peccatorum: confundãntur & h
a ¶ Inefficaces appareãt. b ¶ Et qui fictè intrant oderunt.
† cõuertantur retrorſum omnẽs i
a ¶ Eccleſiã. b ¶ Herba quæ in alto naſcitur, ſed ſine radice.
h i qui oderũt Siõn. Fiant ſicut fœnũm k
a ¶ Aug. Q id mali ante ſicci ſunt, quam de vita abeant.
k † tectorum: quõd priuſquã euella-
¶ Interius. a ¶ Fęno. i. aridis.
tur, † exãruit. Dẽ quo † nõ impleuit l m
a ¶ Angeli ſunt meliores, qui bonos fructus colligent, vt offerant Deo, qui grana ſeparabunt à paleis, ſed hi de malis non implebunt manum vel ſinum. ideſt non colligent ex eis bonã operationem, vel bonã cogitationẽ.
manum ſuã † qui mẽtit, & ſinum n
a ¶ Illi non colligentur quibus.
l ſuũ qui manipulos cõlligit. Et non o

iudicio, ꝙ ſit gratiarum actio pro liberatione populi Iſrael à perſecutionibus ſuis, quæ frequenter legitur facta à Deo. Et diuiditur in duas partes, quia primò ponitur dicta liberatio: ſecundò perſequentium punitio ibi: Dominus iuſtus. Circa primum dicitur:

b Dicat &c. *gratanter recognoſcendo liberationem ſui à periculis.*

c Sæpe expugnaue. me à iuuen. mea. *Iuuentus aũt Iſrael dr̃, qñ fuit in Aegypto, vñ dicit Dñs. Recordatus ſum adoleſcentiã tuã, qñ ſecuta es me in deſerto. Et loquitur de congregatione populi Iſrael: tũc. n. liberauit eos dominus ab Aegyptijs eos perſequẽtibus, in marĩ eos ſubmergendo, & poſtea ab Amalechitis eos inuadentibus, & ideo replicatur: Sæpe expugna. me.*

d Etenim non potue. mihi. *ſ. præualere, quia Aegyptij fuerunt ſubmerſi, & Amalechitæ debellati.*

e Sup. dor, me. fabri. pec. *Id eſt Aegyptij filijs Iſrael grauia onera imponentes.*

f Prolon. ini. ſuam. *nolentes dimittere populum ad Dei mandatum, & ſic non ſolum fuerũt filijs Iſrael crudeles, ſed cum hoc Deo rebelles.*

g Do. iuſtus. *Hic conſequẽter ponitur dictorum perſecutorum punitio, cum dicitur: Do. iuſtus con. cer. pecca. eos malis gratibus ſuis humiliando.*

H

h Confun. &c. *tanquam debellati à Deo.*

i Oẽs &c. *quæ tũc erat locus diuini cultus. Et p hoc intelliguntur filii Iſrael, qui locum iſtum cauſa deuotionis frequentabant.*

K Fiãt ſicut fę. *quod poſt modicum virorẽ citò deſiccatur & deficit. Et in hoc petit pſ. quòd proſperitas perſequentium populum Iſrael citò tranſeat & deficiat.*

l De quo. *Id eſt de fęno tectorum.*

m Non imple. ma. *quia reputat ipſum inutile. Et in hoc deſignat Pſalmiſta, quòd proſperitas temporalis malorum non eſt vtilis, ſed magis nociua.*

o Et non dixerunt &c. *Modus eſt hominum*

❡ *tranſeun-*

MORALITER.

✠ a *Sæpe expu.* Iſte pſ. eſt oratio p liberatione populi Iſrael à perſecutorib. ſuis, quæ frequenter in libris Iudicum & Regum legitur eſſe facta. Myſticè verò eſt oratio pro liberatione Chriſtianorũ à perſecutione facta frequẽter tempore Iudæorum & Imperatorum Romanorum. Et ſic dicitur in eccleſiæ perſona: Sæpe expugnauerunt me à iuuentute mea. Id eſt ab initio eccleſiæ, vt patet Actu. 8. & 9. qui liber videtur eccleſiæ naſcentis infantiam texere, ut dicit Hierony. in epiſtola ad Paulinum.

d *Etenim non pot. mi.* nam eccleſia magis creuit perſecutionis tempore quàm pacis.

e *Sup. dor. m. fabri. pec.* ideſt perſecutores.

f *Prolon. ini qu. ſuam.* & per conſequens debitam ſibi penam, ideo ſubditur:

g *Dñs iu. conci. cer. pec.* nam plures interfecit corporaliter, ſcilicet Herodem, Domitianum, & Iulianum apoſtatam, & alios plures, & cum hoc eos interfecit morte ſecunda, quæ eſt mors inferni, ideo ſubditur,

h *Confundantur &c. Fiant ſi. &c.* quod eſt inutile, ideo ſubditur,

l *De quo &c.* ſ. Chriſtus ad reponendum in horreum ſuum.

n *Et ſinum ſuum.* ideſt locum ſuæ miſericordiæ.

o *Et non dixe. qui præteri.* uiam huius mundi.

✠ Benedictio

NICO. DE LYRA. PSAL. CXXVIII.

S*Æpe expu. Tit. huius pſ. eſt canticum graduum, & patet ſniã ex ſupradictis. De materia verò huius videtur ſaluo meliori iudicio,*

☞ a *Benediximus vobis. Caſ.* Bonis benedicunt, non in ſuo, ſed in nomine domini à quo omnia, non ab eis.

A

NICOLAVS DE LYRA.

❡ *tranſeuntium iuxta terræ naſcẽtia bonum fructum facientia, imprecari benedictionem Domini ſuper ipſa, & non ſuper terræ naſcentia nullum bonum fructum facientia, & per hoc petit Pſal. quòd perſecutoribus populi Iſrael non imprecentur proſpera, ſed magis aduerſa, ſecundum ordinem diuinæ iuſtitiæ mala eorum punientis.*

C

a ¶ Aug. qui per iſtam vitam tranſeunt ad patriam, vbi prophetæ, apoſtoli, qui radicatos charitate benedicunt: ſuperbis quid futuri ſunt, dicunt.
dixẽrunt, † qui præteribant: bene- a
a ¶ Non dixerunt.
a dictio Domini ſuper vos: bẽnediximus vobis in nomine Domini.

MORALITER.

✠ a *Benedictio Dom. ſuper vos.* quia pro damnatis non debet orari.

In pſal. 128. Sæpe expugnauerunt me. vbi dicitur in poſtil. De materia verò huius pſal.

ADDITIO.

¶ Continuatur hic pſal. cũ præcedenti ſic: Dixerat. n. in pſal. præterito, ꝙ timens Deum haberet multa bona, & ſpecialiter videret pacem ſuper Iſrael. i. ſuper totum populum fidelẽ. Et ne quis putaret, ꝙ illa pax eſſet temporaliter intelligenda, ideo ſubdit: Sæpe expugnauerunt me à iuuentute mea. q. di. non intelligas ꝙ populus Dei ſemper habeat pacem temporalem, nam frequenter contingit oppoſitum, quia. Sæpe enim expugnauerunt me à iuuentute mea. i. à principio exordij fidelium. Quod ſatis patet in proceſſu vtriuſque teſtamenti. Et vt oſtendat, quòd ex talibus impugnationibus non ſequitur ſubuerſio fidelium finaliter. ideo dicit: Sæpe expugnauerunt me, etenim non potuerunt mihi. Cætera autem exponantur prout in poſtil. reducendo tamen illa non ſolum ad populum antiquum ve. teſt. ſed etiam ad populum nouum fideliũ, vtriſq; enim contigerunt ea quæ in hoc pſal. continentur, vt patet intuenti.

GLOS. ORDIN.

☞ a *Canticum graduum. Caſ.* Vndecimus gradus. Penitẽtialis ſupplicatio, quia nec timens, nec oĩa ferens dignũ ſe ſentit Xp̃o: qa in corpore nullus ſine pctõ, & vna ſecuritas eſt precibus inclinari. *Caſ.* Pſal. iſte ſextus eſt in ordine pñialium pſalmorũ, & vndecimus in ordine cãticorũ. Per ſenariũ notaĩ pfectio: qa ſex diebus pfecit Deus mundũ. p vndenariũ tranſgreſſio, qa & denariũ excedit, & ad duodenariũ nõ puenit: vñ & vndecim erant vela cilicina in tabernaculo Dñi, & vndecim ſunt pſal. Aſaph. & in vndenario fuerunt apoſtoli ſemoto infeliciſſimo Iuda, ſed ad duodenariũ redierũt ſubſtituto Matthia. In his ergo intelligi daĩ ꝙtæcũq; pfectionis ſit aliqs, non tñ ſine pctõ eſt, pro quo neceſſaria pñia eſt: quia & hic ſenarius cum vndenario.

GLO. ORD. PSAL. CXXIX.

D*E profundis. Caſ.* Primò penitẽs captat à ſua perſona miam, & à mĩa iudicis, vnde ſperat magna. Scdõ, ponĩ lęta ꝯclõ cũ certitudine veniæ, ibi: Speret Iſrael i Dño.

B

b *De profun. Aug.* Qui ſentit ſe in profundo, vbi fluctibus interioris & exterioris miſeriæ atteritur, imago Dei gemit, clamat, donec eũ liberet Deus, ita vt renoueĩ clamor nõ multũ ſinit eſſe in imo. Valde. n. in profundo ſũt, q nec clamãt cũ viderint ſe quotidianis peccatis obrutos, & aceruis qbuſdam & molibus iniquitatũ preſſos. ſed potius illos irridẽt, q eos Deum rogare monent: Hoc eſt profundum, in quo peccator contemnit, ſicut dicit ſcriptura: Peccator cum venerit in profundum vitiorum contemnit.

c *Fiant aures.* Idem verbis alijs repetit.

d *Quis ſuſtinebit. Aug.* Quia propè oĩs humana vita pctĩs circũlatraĩ, oĩſq; conſcientia ſuis cogitationibus accuſaĩ. Non eſt caſtũ cor, qđ præſumit de iuſtitia ſua. Præſumat ergo de Dei miſericordia: Quia apud eum propitiatio. vnde ſubdit:

e *Quia apud te propi. eſt.* Q. Qua ſpe clamas? Quia eſt in te mĩa. quod ita ait: Vel ita iũge: *Aug.* Nullus poteſt ſuſtinere ſi obſeruaueris iniquitatẽ, ſed tñ non deſpero. Quia apud te propitia &c. In hoc ergo mihi ſpes eſt. Nã ſi iudex ſolũ eſſe velles, & miſericors eſſe nolles, oẽs iniquitates obſeruares, & qs ante te ſtaret? quis ſtaret in iudicio tuo? Vna ergo eſt ſpes: Quia apud te propitiatio &c.

f *Propter le. t. Auguſt.* miæ ſuſtinui, q̃ pctã donat, & de cętero monet ne offendat hõ. Et ſi titubauit, remediũ donat orãdi. Dimitte nobis debita nr̃a, ſicut & nos dimittimus debitoribus noſtris. & hanc legem dediſti in ipſa neceſſitate.

g *Suſti. te.* expectãs quãdo uenias & liberes ab oĩ neceſſitate. Sine hac ergo lege miſericordiæ & charitatis qua alter alterius onera portat: nullus ſuſtinet, vel fruſtra ſuſtinet.

☞ a *A cuſto.*

a Canticum graduum CXXIX.
a ¶ Vt Ionas de ventre ceti, iſte de hac mortali vita.
b D † E prõfundis clamaui a b
a ¶ Quid? hæc ſcilicet.
ad te Dñe, Dõmine
exaudi vocem meã.
a ¶ Et. ¶ Precibus placatur vt clementer audiat.
¶ Auditus clementiæ.
c Fiãnt aures tuæ intendentes, in c
a ¶ Aug. Sub molibus namque & fluctibus ſuarum iniquitatum clamat. ¶ Aug. hoc eſt profundum: circunſpectis omnibus, nullum bonum videns: ſed vndique mala, quaſi expaueſcens clamat: Si iniqui. obſer. Domine.
† vocem deprecationis meæ. Si iniã- d
a ¶ Ad vindictam ſeruaueris.
quitates obſeruãueris Domine, Do e
a ¶ Quaſi nullus. ¶ Non tantum ego. ¶ Iudicem.
b ¶ Sed. ¶ In hoc eſt ſpes.
d e mine quis ſuſtinẽbit? † Quia apud f
a ¶ Sacrificiũ, quod pro nobis oblatũ eſt, quo peccata ſoluit.
b ¶ Miſericordiæ: cum premeret ſub lege reos faciente.
f te propitiãtio eſt: † & propter lẽgẽ g
a ¶ Conuerſio ad auditores. ¶ Q. Eſt ne, quòd propter legem illam ſuſtinuerit? vtique.
g tuam ſuſtinui te Domine. Suſtinuit h i
a ¶ Quod non fallit, quod regnum promiſit poſt veniam.
anima mea in † vẽrbo eius: ſpera- k

a De profundis. *id eſt de terra Babylonis, quæ eſt demiſſa reſpectu Iudææ, & etiam quia in Babylone aliqui de Iudæis erant poſiti in carceribus ſubterraneis.*

b Clamaui ad te Domi. *orando corde & ore.*

c Fiant aures. *Loquitur de Deo ad modum hominis, cuius aures ſunt attentæ ad petitionem quam vult exaudire.*

d Si iniquita. ob. do. *volendo eas vſque ad vltionem punire.*

e Do. quis ſuſti. *q. d. nullus: quia peccata ꝓpter quæ populus fuit captiuatus, fuerunt multa & grauia valde, vt patet ex 4. Reg. & ij. Paralip.*

† De pœn. dilt. t. c. vo luiſſent. in fine. 4. Reg. 24. & 2. Par. 36.

f Quia apud te propitiatio eſt, & pro. le. tu. ſu. te Do. *In Hebræo habetur: Quia tecũ eſt propitiatio, pp hoc timeberis. Quod exponit Rab. Sa. ſic. Quia tecum eſt propitiatio. i. quia tu ſolus potes peccata dimittere, vel remittere. Propter hoc timeberis. i. es timẽdus. Si. n. alius poſſet peccata remittere, non ſic eſſet: quia ad illum poſſet eſſe recurſus. Et ad idem videtur tendere tranſlatio Hieron. quæ ſic habet: Quia tecum eſt propitiatio, cũ ſis terribilis. Secundum verò tranſlationem cõem hic allegatur rõ, ꝙ Deus nõ puniat peccata ad plenũ ex allegatione ſuæ mĩæ, cũ dr̃: Quia apud te propit. eſt. q. d. Quia proprium tibi eſt miſereri & parcere, non decet te iniquitates prædicto modo obſeruare.*

D

† Quoniã

g Et propter legem tuam. *quæ promittit verè pęnitentibus miſericordiam.*

† ideo timeberis

h Suſtinui te Do. *expectando beneficium tuæ miſericordiæ.*

i Suſtinuit anima mea in verbo eius. *qđ promittit miſericordiam pęnitentibus. & ſic eſt repetitio eiuſdem ſententiæ ſub alijs verbis ad maiorem expreſſionẽ affectus ſicut communiter fit in deuotis orationibus.*

K Sperauit anima mea in Do. *Hic eſt principium verſus, qui talis eſt in Hebræo, & in tranſla. Hiero. Anima mea ad dominum à vigilia matutina vſque ad vigiliam matutinam. & ſic exponitur: Anima mea ad Dominum intenta per deuotionem expectando ſuam miſericordiã. A vigilia matutina vſque ad vigiliam matutinam. i. à principio diei naturalis vſque in finem includendo diem & noctem. & per hoc inſinuat pſal. quòd anima iuſti ſemper debet eſſe ad Dominum intenta, non ſolum tempore proſperitatis, ſignificato per diem, ſed etiam aduerſitatis ſignificato per noctem. Et ſic cum in tranſlatione communi dicitur,*

❡ A cuſto-

NICOLAVS DE LYRA. PSAL. CXXIX.

D*E profundis. Titulus. Canticum graduum. et patet ſentẽtia per prædicta. De materia verò huius pſ. dicunt aliqui, ꝙ eſt oratio ipſius Dauid pro ſua liberatione à peccatis adulterij cũ Bethſabee, & homicidij Vriæ: ſed ſñis pſ. vr̃ magis prætendere, ꝙ ſit orõ p liberatione populi Iſrael à Babylonica captiuitate facta ab aliquo ſpiritum Dei habente, qui loquens in perſona populi dicit:*

a De profun-

MORALITER.

✠ a *De profundis.* Iſte pſal. eſt oratio pro liberatione populi Iſrael de captiuitate Babylonica. Moraliter autem eſt oratio peccatoris pro liberatione de ſeruitute diabolica. Et ſic dicitur in eius perſona. De profundis, ſcilicet peccatorum.

b *Clamaui ad te Do.* qui ſolus potes me liberare.

c *Fiant aures tuæ intendentes.* Modus enim exaudire uolentis, eſt auribus attendere ad uocem deprecantis.

d *Si iniquita. obſer. Do.* ad puniendum eas ſecundũ quãtitatẽ culpę.

e *Do. quis ſuſtine.* q. d. nullus. quia tanta eſt offenſa, quantus ille qui offenditur. ideo remedium ſubditur,

f *Quia apud te propi. eſt.* ſupple pęna pctõri debita minuetur.

g *Et propter legem tuam.* ſ. euangelicã, quæ eſt lex amoris & gratiæ.

h *Suſtinui te Dom.* ideſt punitionem tuam ſuſtinui patienter in ſpe miſericordiæ.

i *Suſtinuit anima mea in verbo eius &c.* i. in filio qui mediator eſt patri reconcilians peccatores, ideo ſubditur,

K *Spera. anima mea in domino.* & qualis debeat eſſe ſpes iſta, ſubditur:

VNiVERSIDAD DE SALAMANCA
GREDOS.USAL.ES

a *A cuſto.ma. Aug.* quia dñs tunc ſurrexit, qđ & in nobis ſpe-
A ramus, & extunc cępit hæc aïa noſtra ſperare, & ſperat vſq;
Vbi ſupra. ad noctē, i. quouſq; moriamur, aliter non valet: quia qui per-
ſeuerauerit vſque in finem, hic ſaluus erit tantum. Inde in
Matt. 10.c lege caput & cauda hoſtiæ Domino offerebantur.

b *Matutina. Aug.* Sperat vigilia matutina, qui non aliud à Deo quàm immortalitatem ſperat.

† dominū

Vbi ſupra. Lev. 22.c c *Speret Iſrael in Do. Caſ.* Scđa pars vbi lęta ɔcluſio: Secur⁹ de ſe p̄dicat, vt ſp ſperent in dño. Q. ſicut aïa mea ſperauit, ſimiliter ſperet Iſrael.

d *Et ipſe re. Ca.* Hic dicit iam quid ſit facturus ille, quem dixit miſericordem & copioſum.

¶ Aliàs, vigilia.

uit anima mea ī † dño.† A cuſtodia a

a ¶Similiter à cuſtodia matu. vſque ad noct.

a b c matutina vſque ad noctem, ſperet b

a ¶Sed quò ſperas peccator, quod habuit qui ſine peccato.

Iſrael in Domino.† Quia apud Do- c

a ¶Quia ille qui ſine peccato præceſſit, delet peccata ſequentium. ¶ Alias multa.

minū miſericordia, † & copioſa a- d

a ¶Sanguis qui totius mundi peccata redemit.

d pud † eū redemptio. Et ipſe redimet e

a ¶ Iſrael ſe vendere potuit, ſed non redimere. Ille qui ſine peccato poteſt redimere.

Iſrael, ex oïbus iniquitatibus eius.

† illum

NICOLAVS DE LYRA.

¶ a A cuſtodia ma. *Ly vſque ad noctem, intelligitur incluſiuè.*

b Spe. Iſra. in do. *Hic eſt principiū verſus ſequentis in Heb. & in trāſla. Hiero. Dicit igitur: Speret Iſrael in Do. miſericordiam eius patienter expectando. Cuius rationem aſſignat, dicens:* G

c Quia ap. do. mi. *quæ ſuperexaltat iudicium, vt dicit Iac.*

d Et co. apud eum re. *Quaſi diceret: Potens eſt multis modis redimere populum Iſrael de captiuitate, & nō ſolum de captiuitate corporali, ſed etiam ſpirituali, ideo ſubditur:*

e Et ip. re. Iſra. *Quod ſemper verificatur de verè pœnitentibus, & ſic ex fine huius pſal. apparet, quòd eſt oratio pro toto populo Iſrael, ſicut prædictum eſt in principio eius.*

MORALITER.

✱ a *A cuſto. matu. vſque ad no.* i. à mane iuuentutis uſq; ad noctem mortis. Et ſubditur ratio, cùm dicitur:

c *Quia apud Do. mi.* Et ex dictis patet ſententia.

In pſ. 129. De p̄fundis. vbi dr̄ in poſtil. De materia verò huius pſ. etc.

ADDITIO I.

¶ Continuat̄ iſte pſ. cum p̄cedenti ſic: Nā in p̄cedenti tractauerat de impugnatione humana contra populū Dei, in qua dixit, quòd Deus eſt vltor taliū aduerſariorū, dicens: Dñs iuſtus cōci. cer. pec. In hoc aūt pſ. intēdit de impugnatione intrinſeca eccleſiæ, q̄ fit per multa & varia pctā in ipſa eccleſia p̱petrata. Licet. n. eccleſia p̄ſens
Ephe. 5.f q̄tum ad iuſtos eſt ſine macula & ruga, ſp tñ in ea ſunt miſti mali cū bonis. Et quia iſti pctōres ſunt multi, & ſæpe in p̄fundo malorū ſubmerſi, iō eccleſia talium orās dicit. De profun. cla. ad te Do. i. de profundis pctōrum. Sicut. n. Deus in altis dr̄ habitare, ſic eadē rōne
Pſ. 118.a dr̄ longe eſſe à pctōribus, iuxta illud: Longè à pctōribus ſalus. Et cū altum & profundū ſunt oppoſita, & valde remota. iō petit: Exaudi orationem meam. q. d. more humano, à longe ad te clamo: & ideo requiritur, vt Fiāt aures tuæ inten. ad vo. depre. meæ. Ille enim qui vult audire aliquem exiſtentem in valde remotis, oportet quòd habeat aures attentas ad audiendum. Cętera autem patent ex his, quę dicuntur in poſtil. applicando ad hoc propoſitum.

In eo. pſ. De profundis, vbi dr̄ in poſtil. Quia apud te propitia. eſt.

ADDITIO II.

¶ Litera Hebraica in hoc loco verius ſonat, vt timearis, & poteſt exponi ſicut in poſtil. & eſt etiam alius ſenſus, ut intelligatur ſic: quia tecum eſt propitiatio, hoc eſt quia tu potes remittere pctā, iō timendus es. Si. n. Deus non poſſet peccata remittere, effrenatè & intrepidè qui lapſi eſſent in uno pctō, continuè & inceſſanter vlterius peccarent quaſi de venia deſperantes, & hic ſenſus magis concordat cum litera. Non enim dicit, quia apud te ſolum eſt propitiatio, vt timor ſequeretur ex excluſione alterius propitiationis, ſed ſimpliciter ſine excluſione dicit: Tecum eſt propitiatio, quod conſonat ſecundo ſenſui.

GLOS. ORDIN.

Sup. pſ. 130 a *Cāticum gra. Caſ.* Duodecimus gradus eſt humilitas, quā intus & extrà hic ſe hr̄e oñdit. Ad humilitatem ergo monet.

GLO. ORD. PSAL. CXXX.

F Omi. non eſt. Caſ. Primò proponēs ſe humilē: pęnā idu cit nō humili. Scđò, ſuo exēplo ad ſpē monet. Oñdens ergo ſe humilem intus & extrà, ait:
Enarr. pſal. 130. to. 8. c *Neq; am. Aug.* Nō fui ſupbus, nolui quaſi ī mirabilib⁹ innoteſcere hoīb⁹. Nō q̄ſiui aliqd ſup vires meas, vñ me apud iperitos iactarē, vt qui miracula ſibi optāt. Potius q̄rēdū eſt, ne qs di-
† in altum † ingreſſus ſum ſcordet in corpe Chri, ne maiori iuideat, ſed in alterius bono, vt ī ſuo gaudeat: vt qui in gratiis abundat, magis
Eccl. 3.c ſe humiliet, ſecundum illud: Quantò maior es, humilia te in omnibus.
Ioh. 1.b d *Si non hu. ſen. Aug.* Nutritus in lacte (qđ eſt verbū caro factū) vt ſic creſcerem ad panē angelorum, ad verbum quod apud Deum, ſed non.
e *Exal. a.* vt hr̄tici. Qui ſi vtcunq; aliqd cęperint vel viſi ſunt capere, inde ſupbiūt, & cū adhuc teneri ſup mr̄em ſint, & portent̄ manib⁹, vt creſcāt: qui portati fuerūt ī vtero, vt naſcerēt̄, à lacte añ tp̄s ſeparant̄, vñ extinguuntur.
f *Ita re.* Obſtringit ſe maledicto, ita mihi vt illi qui ſuprà matrē incūbens & nondū grandiuſculus ablactat̄. Vel humilis debet eſſe hō p̱p̱ ſuperbiam, nō ſe-
1. Cor. 14.d cundū ſcientiā. Altus p̱p̱ ſapiētiā, vñ Apoſt. Nolite pueri effici ſenſibus, ſed malitia paruuli eſtote, ſenſib⁹ aūt pfecti eſtote. Sed qdā ne ſint ſupbi demittunt ſe, nihil volūt diſcere, &
Heb. 5.d remanēt in lacte, quos repħēdit Apoſt. Facti eſtis qbus opus eſt lacte, nō ſolido cibo. Lactare ergo vt nutriaris & creſcas, & ablactat⁹ panē comedas. Dicit ergo: Si nō humiliter ſen. i. ſi nō mēte, ſed malitia puus fui, retribuit̄ mihi qđ puero: q ablactat̄ à mr̄e, vt iā ſit idoneus panē comedere. Sana ſñia, ſed diſcordat qđ addit, ſup mr̄em: Nō dicit à mr̄e vel à lacte mr̄is. Quòd ſi diceret, planus fieret ſēſus, ſed ait: Sup mr̄em, qđ nō bñ ɔuenit. Infirmus. n. ſup mr̄em, ſi ablactat̄, extinguitur. bonū eſt adulto ablactari, ſed ei q ſup mr̄em eſt, pnitioſum eſt. Ne ergo ablacteris quouſq; ſup matrem es: ſed & ſi
Iaco. 4.b adultus errat, redeat ad lac mr̄is, & ſic reuelabit Deus qđ aliter ſapit: quia ſuperbis reſiſtit, humilibus dat gratiam.
Quinq; tempora carnalis procreationis. g *Sic abla.* Sicut. n. quinq; tp̄a notant̄ ī carnali procreatione ☞ & alitione,

a Canticum graduum CXXX.

a ¶Intus. ¶Per hoc nota cōtrariū. ¶Auguſt. Humiliatum cor ſacrificium eſt.

b Omine nō eſt exaltatū a

a ¶ Deo. b ¶ Iam extra. ¶Quia ſignum ſuperbię exterius non oſtendi.

cor meū, neque † elati b

a ¶Superbiendo. b ¶Quę ſunt ſupra me.

c ſūt oculi mei. Neq; † ambulaui ī ma- c

c ¶Augu. Vt Simon Magus in mirabilibus ſupra ſe voluit ire, delectatus potentia apoſtolorum, non iuſtitia, talia voluit agere qualia apoſtoli, ſed non talis eſſe. ¶Sed?

d gnis, neq; ī mirabilibus † ſup me. Si d e

¶Beneficia mihi data.

e nō humiliter ſentiebā, ſed exaltaui f

a ¶In ſuperbiendo. b ¶Si non humiliter ſentiebā, ſed exal. animam meam, ita fiat retribu. ſicut abla &c. ideſt indigens ſeueri ſinu matris petit, ſi ſit ablactatus. c ¶Id eſt à lacte matris ſeparatus.

f animam meam: † ſicut ablactatus g

a Incumbens. b ¶Hoc ſolemus dicere, quando de cauſa confidimus.

g eſt ſuper matre ſua, ita retribu- h

NICO. DE LY. PSAL. CXXX.

D Om, nō eſt ex. *Huic pſ. p̄mittitur talis tit. in Heb. Canticū graduū ipſi Dauid. Ex quo patet, ꝙ Dauid fecit pſ. iſtū. Circa qđ ſciendū, ꝙ ſicut in corpore naturali bona & mala diſpoſitio capitis redundat in mēbris, ſic meritū & demeritum principis redundat in ſubditis. vñ et populus Iſrael fuit p̱cuſſus* H *p̱p̱ pctm̄ Dauid in populi numeratione. Iō Dauid hoc cōſiderans in hoc pſ. proponit corā Deo meritum vitæ ſuæ, non ad iactantiā, ſed in ſe recognoſcens diuinā miam, & gratiā ad populi ſibi ſubditi conſeruationē ſicut. Ezechias dixit: Obſecro Dñe, memento quo am. in veri. coram te, ad impetrandū prolongationem vitæ ſuæ. Et quia humilitas eſt fundamentū aliarum virtutū. iō in hoc pſ. magis facit mētionē de ſua humilitate: p hoc inſinuās alia bona ſuperædificata à Deo. Dicit igitur:*

a Do. nō eſt ex. *motu ſuperbiæ interiori.*

b Neq; elati ſunt. *in ſigno exteriori. Diſpoſitio enim cordis magis apparet in oculis, quàm alijs partibus.*

c Neq; am. in ma. *oſtendendo ſuperbiam in facto.*

d Neque in mi. ſu. me. *i. in tranſcendentibus ſtatum meum, vt per hoc eſſem in admiratione hoīm, quod maximè quęrūt ſuperbi.*

e Si non hu. ſen. *de meipſo.*

f Sed exal. a. me. *i. meipſum: à parte denominando totum, me per ſuperbiam eleuando: fiat ſupple de me punitio in modum, qui ſequitur,*

g Si. abl. eſt ſu. ma. ſuam. *à quo mater ſubtrahit mamillam, ſic à Deo ſubtrahatur mihi omnis conſolationis dulcedo. Sed quia nolebat populum puniri propter ipſum, ideo ſubditur:*

h Ita. *ideſt fiat punitio in propria perſona. Sic enim loquebatur. Ego* ¶ *ſum qui*

MORALITER.

✱ a *Dñe nō eſt ex.* Iſte pſ. declarat ipſius Dauid humilitatē ī bonū ppl̄i redūdantē. Per hoc aūt moraliter oſtēdit, quòd bonitas p̄lati cedit ad bonū populi ſibi ſubiecti, & ſic nō ſe iactādo, ſed Dei bonitatē recognoſcēdo dicit: Dñe non eſt exal. cor me. per ſuperbiam.

b *Neq; ela. ſūt o. m.* p elatiōis apparētiā, q̄ maximè relucet in oculis.

c *Neque am. in ma.* per præſumptionem.

e *Si non hu. ſen.* ideſt ſi non fui humilis corde puniat ſupple modo qui ſequitur,

g *Sicut abla. ſu. ma. ſuam.* à quo ſubtrahitur matris mamilla, ſic à me ſubtrahitur conſolatio diuina. Et quia meritum prælati cedit in bonum populi, ſubditur: Speret Iſrael in Domino, &c.

☞ & alitione, ita ī ſpūali. Prius. n. ɔcipimur in vtero: deinde ibi-
A dē alimur, donec ad lucē edamur, deinde manibus mr̄is geſtamur, & lacte nutrimur, quouſq; ablactati ad mēſam pr̄is accedamus. Primū ergo tp̄s, eſt tp̄s cōceptionis. Scđm, in vtero alitionis. Tertiū, emiſſionis. Quartū, portationis & lactationis. Quintū, ablactationis. Ita ī vtero mr̄is eccleſię. Primò ɔcipimur, dū fidei rudimētis iſtruimur. Inde quaſi in vtero eiuſdē alimur, ī eiſdē primordijs p̄ficiētes, deinde in lucē edimur, dū p baptiſmū regeneramur. deinde quaſi manib. eccleſiæ portamur & lacte nutrimur, dū poſt baptiſmū ī bonis opibus informamur, & lacte ſimplicis doctrinę p̄ficiēdo nutrimur: donec iā grandiuſculi à lacte mr̄is accedamus ad mēſā pr̄is, i. à ſimplici doctrina, vbi p̄dicat̄ verbū caro factū: accedamus ad verbū ī principio apud Deū. Inde eſt, ꝙ Abrahā nō in natiuitate Iſaac, nō ī circūciſione, ſed in ablactatione magnū cōuiuiū legit̄ feciſſe. Hæc qnq; tp̄a ſancta ſeruat eccleſia: Dum. n. in quarta feria quartæ hebdomadę militiæ Chr̄ianæ, agoniſtæ Chr̄i vocant̄, quaſi eccleſiæ infantia cōcipit. Tunc. n. p exorciſmū & catechiſmū rudimētis Chriſtianitatis imbuunt̄, deinde quaſi in vtero eccleſiæ alunt̄ vſque ad ſabbathū ſanctū, ī quo p baptiſmū ad lucē gñant̄: deinde quaſi manibus eccleſiæ geſtant̄, & lacte nutriunt̄ vſq; ad pētecoſten, quo tp̄e nulla difficilia indicunt̄: Nō media nocte ſurgit̄, nō ieiunat̄. Soror nāq; nr̄a parua eſt, & vbera nō hēt: ideoq; paulatim nutrienda. vñ tunc illud Petri in eccleſia cātat̄: Quaſi mō geniti, &c. Poſtea ſpū paracleto confirmati, quaſi ablactati īcipiūt ieiunare, & alia difficilia ſeruare. Mul- C ti uerò hūc ordinē p̱uertūt, ut hr̄tici & ſchiſmatici ſe añ tp̄s à lacte ſeparātes: uñ extinguūt. Vñ hūc ordinē ſeruaſſe ſe dicit Aug. Prius nutritus in lacte, qđ eſt uerbū caro factū, ut ſic creſceret ad panē angelorū. ſ. ad uerbum qđ eſt in principio apud Deū. Nā ipſe eſt panis de quo infans paſcit̄. Panis. n. de mēſā traijcitur p mr̄is mamillā, ut ſic perueniat idē alimētū ad paruū infantē. Sic Xp̄s cū eſſet uerbū in principio apud pr̄ē qualē p̱ mō ſuo angeli cupiebāt, ut panē angelorū manducaret hō, ipſum uerbū factū eſt caro, ut p carnē, panis cęleſtis trāſiret ad infantes. Et ſcđm hoc ipſum uerbū crucifixum eſt, ſed non mutatum in hominem: Hō mutatus eſt in illo, ut melior fieret quàm erat, non ut ipſa ſubſtantia uerbi conuerteretur. Per id ergo, ꝙ homo mortuus erat, hō excitatus eſt & reſurrexit. Quicquid paſſus eſt homo, nō poteſt dici non paſſus Deus: quia Deus erat homo, ſed nō mutatus in hominem.

a *Speret Iſra. Caſ.* Secunda pars, ubi concludit, ſuo exemplo cæteros monens.

a ¶Ita ego. ¶Ergo. ¶Quia ſic mala ſeculi tolerare poterit.

a tio in † anima mea.† Speret Iſrael in a

a ¶Id eſt ſemper ſine fine. ſpes ſed res. b ¶Quia poſt non erit

Domino, ex hoc nunc & uſque in b ſeculum.

† Expecta Iſra. dñm

NICOL. DE LYRA.

¶ *ſum qui peccaui, ego qui iniquè egi: iſti qui oues ſunt, quid fecerunt? vertatur, obſecro, ira tua contra me, ideo ſubditur:*

a Speret Iſrael in Domino. *conſequi bona ab ipſo, ita quòd occaſione mei non puniatur in aliquo.*

b Ex hoc nunc & vſq; in ſe. *i. per totū tp̄s futurū. Moralitas aūt huius pſ. eſt, vt principes mūdi exēplo Dauid zelent pro ſalute populi ſui.*

In pſ. 130. Dñe non eſt exalt. vbi dr̄ in poſtil. Circa quod ſciendum.

ADDITIO.

¶ Quia in pſalmis p̄teritis multa ponunt̄ ad dignitatē eccleſiæ ptinentia, ne ex hoc fortè aliqua iactantia oriret̄ in ſingularibus perſonis, idcirco in hoc pſal. Dauid agit de humilitate ſua, non iactanter, ſed Deo regratians, & ut ab eo alij diſcant. Humilitas. n. in magnis viris & virtuoſis eſt p̄cipuè cōmendanda. vñ Bern. ſuper Miſſus eſt. Non eſt magnū eſſe humilē in abiectione: Rara prorſus & pretioſa virtus eſt humilitas honorata. vnde dicit: Non eſt exaltatū cor meū, neq; elati ſunt &c. Exponatur prout in poſtilla. Sed vbi trāſlatio no
B ſtra dicit: Sed exaltaui aïam meam. In Hebraico hr̄, verbū quod ſignificat ſubiectionē. vnde lr̄a ſic hēt: Si nō humiliter ſentiebam, & ſubieci aïam meā. Et qualis ſit iſta ſubiectio, ſubdit dicens: Sicut ablactatus eſt ſuper matrē ſuā. Ablactatus. n. non p̄ſumit neq; tentat ambulare in magnis, ſed ſemper nititur directioni matris. Ad cuius confirmationē per modum orationis vel iuramenti dicit: Ita retributio in anima mea, ideſt ſicut ego me humilio & ſubiicio, ita ſit retributio in anima mea, ſcilicet à Deo qui retribuendo eum qui ſe humiliat, exaltat. Et econtra, Finaliter autē inuitans fideles ad hunc *Luc. 14.c* modum viuendi in vera humilitate concludit: Speret Iſrael in Domino &c. ideſt non in viribus nec meritis proprijs confidat, ex quo præſumptio ſuperba oritur, ſed in Deum ſemper ſperet. Quæ quidem ſpes vera non ex meritis, ſeu viribus proprijs tantum prouenit, ſed principaliter etiam ex gratia. D

GLOS. ORDIN.

a *Canti. gra. Caſ.* In xiii. gradu iā humilis & māſuetus ſatagit de ędificatione ſpūalis domus, ut & Dauid ad lr̄am fecit, q domū Deo ædificare uoluit. Et cōgruè poſt gradum humilitatis agit de ædificatione domus, qa p humilitatē efficit̄ aliquis domus Dei. uñ ī Eſa. Sup quem requieſcet ſpūs meus, niſi ſup humilem & qetū, & trementē ſermones meos.

GLOS. ORD. PSAL. CXXXI.

M Emen. Do. Caſ. Primò oñdēs uotū ædificādi domum, p̄cat̄ ut impleat. Secūdò, oñdit domū ędificatam, ibi: Ecce audiui: Tertiò, dicit p̱miſſiones Dei factas ædificate Siō, ibi: Iurauit Dñs. Volēs ergo ædificare domum Dño, ait in perſona totius Chriſti capitis: O do. me. &c.
c *Dauid. Augu.* Ad lr̄am manſuetus, ut Sauli malū pro malo nō redderet. Typicè. Vnus hō caput & corpus, cuius humilitas & manſuetudo commendatur, ad hoc: Memento.
d *Si iu. & vo. vo.* i. ut impleat qđ promiſit. nemo præſumat uiribus ſuis reddere qđ uouit. Vouit aūt eccleſia in māſuetudine, ut ſit domus Dei, quo nihil gratius p̄t Deo offerri. Dom⁹ aūt ē, ſi ſua nō q̄rit, ſed de cōi gaudet: de p̱prijs fiūt mala. uñ ait: Si introie. Sciebat ſe p̱prio impediri, ne fiat locus Dei.
e *Si intr.* Vſq; donec īue lo. do. Lr̄a ſuſpēdit̄: Et ē apoſiopeſis, acſi diceret: Si hoc vl̄ illud fecero, nūq̄ decętero mihi credat̄. Q. Iurauit Dauid dño. Si introie. ta. do. m. &c. *Caſ.* uel ex pſona Chr̄i ab illo loco: Si introiero in taber. do. meę. ſ. cęleſtis habitationis. Tabernaculum eſt cœleſtis habitatio.
f *Si aſcendero &c.* ad dexterā patris, ubi lectus, ideſt requies & finis laborum.

☞ a *Som-*

a Canticum graduum CXXXI.

a ¶Pater. b ¶Spiritualis. ¶Augu. Manu fortis, quia in manſuetudine diabolū vicit.

b c M Emento Domine Da- a

uid, & oïs † māſuetu- b

a ¶Firmiter promiſit, & ex voto voluntatis.

d dinis eius.† Sicut iurauit Domino, c

a ¶Futura attendentium. b ¶ Dicens. ¶ Si quæſiero quæ mea, non quæ Dei.

e votū vouit † Deo Iacob. Si introie- d

ro in tabernaculum domus meæ, e

a ¶Si acquieuero carni. ¶ Ideo dixit, ſi aſcendero: quia res priuata ſuperbos facit.

f ſi aſcendero † in lectum ſtrati mei. f g

† afflictionis.

NICO. DE LY. PSAL. CXXXI.

M Emento Domine. *Titu. huius pſal. Canticum graduum. Licet in hoc titulo non ponatur nomen Dauid, tamen fuit autor huius pſal. vt dictum fuit ſuprà pſal. 23. & apparebit in proceſſu huius pſal. In quo Dauid fecit mentionem principaliter de duobus, videlicet de deuotione quam habuit de ædificatione templi, & de promiſſione ſibi facta à Deo, quantū ad ſucceſſionem regni in filijs ſuis. De quibus duobus habetur ij. Regum. Primò ergo ponitur primum, ſe-* *2. Reg. 7.b* *cundò ſecundum, ibi: Iurauit Dominus. Prima in duas: Quia primò ponitur deuotio Dauid erga templi ædificationem. Secundò, circa arcæ translationem, ibi: Ecce audiuimus. Circa primum dicit:*

a Memento Domine Da. *conferendo ei bona gratiæ & gloriæ.*

b Et om. man. eius. *quæ manifeſtè patuit in hoc, quòd Sauli ipſum ad mortem perſequenti bis à morte pepercit, cum poſſet eum occidere & quid plus eſt, de manibus virorum ſuorum Saulem occidere volentium liberauit ipſum. Et quia non ſolum fuit man-* *1. Reg. 24.a & 26.c* *ſuetus, ſed etiam valde deuotus, ideo ſubditur:*

c Sicut iura. Do. votum vo. Deo Iacob. *Licet enim ſit Deus omnium generaliter, tamen dicitur Deus Iacob ſpecialiter, quia vouit ei exhibere ſpecialem cultum dicens: Erit mihi* *Gen. 28.d* *Dominus in Deum, & lapis iſte quem erexi in titulum, vocabitur domus Dei, &c. Et quale fuerit votum Dauid ſubditur:*

d Si introiero. *ideſt non introibo.*

e In tabernaculum domus meæ. *ibi habitando in mentis quiete.*

f Si aſcendero &c. *ideſt non aſcendam.*

g In lect. ſtrati mei. *ibi dormiendo delicioſè.*

¶ *a* Si de-

MORALITER.

✱ a *Memen. do. &c.* In hoc pſ. declarat̄ deſideriū Dauid de templi ædificatione, & regni ſui ſucceſſione. Moraliter aūt per Dauid intelligitur bonus p̄latus, qui deſiderat ędificationē eccleſię in moribus & fide, & bonū ſucceſſorem habere. Quantū ad primū dicit: Memēto do. Da. i. boni prælati ipſum in bono conſeruando.

b *Et om. man. e.* ipſum remunerando.

c *Sicut iu. do.* ſ. ex deuotione. Et quid ſit illud iur̄m & votū ſubdit̄,

d *Si intro. in taberna. etc.* Hic accipitur ſi, pro non, id eſt de negotijs domus meæ, non ero notabiliter ſolicitus, nec in lecto perfecto ſomno quietus.

VNiVERSIDAD DE SALAMANCA GREDOS USAL.ES

a *Somnum.* requies mortis triduanæ. Deinde alijs verbis idẽ
E repetit. Et palpebris meis dormita. Et requiem temporibus
meis, donec inue &c. i. donec eccleſia ſācta prædicatione ſit
Vbi ſup. à. fundata. Apoſiopeſis eſt: quaſi, non amplius credatur mihi.
b *Et palpe.. Aug.* Eſt qui non dormit ſed dormitat: modo retrahitur à terrenis, modò illo reuoluitur, crebro inclinat caput.
c *Et re.* A requie tpum ſomnus venit ad oculos, qa dormituris tpa grauari incipiũt. Cũ ergo incipit delectare ad peccatum aliquod tẽporale, grauantur tempora: ſed ne des te illi delectationi, & ſomnus nõ venit ad oculos. Iſta cogitatione, ſi quaſi confricans frontem, excutis ſomnum.
d *Inue.. Aug.* dicit, quia diu quæſiuit.
†Et requiẽ tẽporibus meis: deeſt in Hebræo
e *Locum Dño.* in ſe q̃rebat, qui ſup humilẽ & quietũ requieſcit. Locus autem Dei eſt, ſi ſua deſerit re, vel ſaltẽ amore, ſi ſe non amat ſed Deum.
f *Taber.. Augu.* Adhuc gemimus. In domo laudabimus, quia gemitus eſt peregrinantium, laudatio iam in patria commorantium.
†forti
g *Deo Iacob.. Augu.* Dicit ſoluiſſe, ſicut ſuprà dixit promiſiſſe.
Vbi ſuprà.
h *Ecce aud.. Caſ.* Secunda pars vbi oſtẽditur ædificata domus, & vbi, & precatur vt exaltetur, & ne Iudæi ſint penitus alieni.
i *Eam.. Aug.* vel eã, quã eã? ſedẽ Dñi qđ eſt in Ephrata, ſpeculũ. Domus ergo Dei futura i pphetis pdicata eſt, in qbus imago & vmbra futurorũ. Inuenta aũt eſt in gẽtibus vñ ſubdit: Inuenimus (aliàs) eã in cãpis ſyluæ. i. in gentibus incultis, vbi erant vepres idololatriæ. Vel ad literã. *Caſ.* Ecce audi. ſ. Dominũ naſciturum in Ephrata Bethlehem, vbi natus eſt Dominus. auditũ eſt naſci i Bethlehẽ, ſed pp fidem gentium in campis ſyluæ compertus eſt.
†fortitudinis
F K *Intro.. Aug.* Nos quoq; pſeuerando i militia nõ tm̃ introiuimus vel introibimus in taber. eius, Dei Iacob. Ad hanc domũ ptinet qui alijs tanquam viuis lapidibus charitate compaginatus eſt. Intrat ergo qui diligit, & q intrat, domus Dei efficit.
†laudent
l *In lo.. Aug.* Domus Dei eſt vbi debet adorari. præter quam non audit Deus ad vitam æternam. Ille ad domũ ptinet q eſt charitate cõpaginatus alijs. Vel locus in quo ſtant pedes domus Domini, Chriſtus eſt in quo perſeuerant.
Pſal. 56. a
m *Surge.. Aug.* Et dicitur qui dicit: Dormiui cõturbatus: Surge à morte, in requiem tuam, vt iam non conturberis, quia mors illi vltrà non do.
Rom. 6. b
n *Sacerdo.. Aug.* Accipit eoſdẽ ſacerdotes & ſanctos. ſ. oẽs fideles. Vel, per ſacerdotes, ſignãt plátos eccleſiæ, p ſanctos, ſubiectos fideles. Arcã ergo quã ſurgere pcatus erat, p partes eccleſiæ diſtinguit. Sacerdotes, vt in vete. teſta. ſacerdotes diuerſis ornamentis trahi, euangelici ſacerdotes diuerſis virtutibus adornantur: hæc ſunt ornamenta quæ Deus exigit. Quæ enim legales pontifices in veſtibus geſtabant, illi euangelici ſacerdotes in cordibus habere debent.
o *Propter Dauid ſer. Caſ.* Memento: Et bene dico propter Dauid, quia iurauit Dominus Da. veritatem. Propter Da. deinde ex perſona ipſius Dauid rogantis Deum patrem. *Auguſtinus.* Quia enim Chriſtus à Iudæis faciem auertit ad gentes, rogatur pater propter reliquias Iſrael, vt ſaluæ fiant.
Rom. 9. f
quod in

a ¶Qui dormit non facit locum Deo. b ¶Aug. Terrenæ fel[i]citates ſunt ſomnia dormientium, quæ cito trãſeũt. ¶id eſt carnalem vel terrenam delectationem. c ¶Mentis q. non dabo.

a b Si dedero ſomnum oculis meis, & a b

a ¶Et vt plus dicam. b ¶Quod minus eſt quam dormitio, quaſi non dabo.

c palpebris meis dormitationem, &

a ¶Q non dabo. ¶Vt etiam minus dicam, ideſt quod minus eſt à te remoueam.
b ¶Non introibo in tabernaculum, donec. Non q poſt illa faciat, ſed in loco parato in ſe & in alijs requieſcat: acſi diceret, non illa faciam, ſed illud.

requiem temporibus meis: Donec c

a ¶Augu. Secundum præſentem ſtatum vbi militatur, in futuro domus pacis, vbi pauſabitur.

d e f inueniam locum Domino, taberna d

a ¶Hæc promiſit Dauid & compleuit. Nam.

g h culũ † Deo Iacob. Ecce audiuimus e

a ¶Alias, ea. ¶Locum ſcilicet & domum. ¶Alias, eum.
b ¶Quia quod in imagine prædicatum eſt Iudæis, in fide gentium manifeſtatum eſt. vnde. Miſit dominus verbum Iacob, & cecidit in Iſrael.

i eam in Ephrata: inuenimus † eam f g

a ¶Vt amplius confirmet dicit ſe introiſſe. Qui intrat vt habitet, ipſe à Deo habitatur.

k in campis ſyluę. Introibimus in h

a ¶Dei Iacob. b ¶Etiam. ¶Aug. Id eſt, de eis erimus in quibus ſtant pedes eius: hi ſunt qui perſeuerant vſque ad finem.

tabernaculum eius: † adorabimus i

a ¶Domini. ¶Et ò Domine te prius exaltabo, exaltet. poſtea eccleſia.

l m in loco, vbi ſteterũt pedes eius. † Sur k l

a ¶Surge vt. b ¶Id eſt eccleſia ſurgat quam ſanctificaſti. Auguſt. Hæc ſibi reſurrectionem non promitteret, niſi prius reſurgeret caput.
b ¶Non Noe, vel teſtamenti quæ figura fuit, ſed ſan.

ge Dñe in requiem tuam, tu & arcã m

a ¶Et. ¶Te eunte ad patrem. ¶Augu. regale ſacerdotiũ induatur fide: quia iuſtus ex fide viuit. vnde Petrus: Vos eſtis genus elec. rega. ſa. &c.

n † ſanctificationis tuæ. Sacerdo- n

a ¶Accepto pignore ſpiritus. lætentur membra ſpe reſurrectionis. b ¶Id eſt minores ſubditi.

tes tui induantur † iuſtitia, et ſancti o p

o tui † exultent. Propter Dauid ſer- q r

men habuit acceptum eius bonũ propoſitum, ſcđm quod dr̃: Qđ cogitaſti in corde tuo ædificare domũ nomini meo, bene feciſti hoc ipſum mente pertractans: veruntamẽ tu non ædificabis mihi domũ, ſed filius tuus, &c. G
3. Reg.
e Ecce au. *Hic conſequenter oſtenditur deuotio Dauid in arcæ trãſlatione. Et primò quantũ ad tranſlationẽ factam tpe Dauid. Scđò quantũ ad trãſlationẽ factã tpe Salomonis, ibi: Surge d. Circa primũ ſciendum, q arca primò habuit ſtabilẽ manſionẽ in Silo, vbi poſita fuit tpe Ioſue, qui erat de tribu Ephraim, ſecundũ quod hr̃ in Ioſue. Congregati ſunt oẽs filij Iſrael in Silo, ibiq; fixerũt tabernaculũ teſtimonij, & ibi fuit arca circiter annis ccc. & x. ſ. vſq; ad illud tps quo capta fuit à Philiſthæis, et portata in terrã eorũ. Et extunc non habuit ſtabilem manſionẽ, quouſq; fuit poſita in tẽplo per Salomonẽ ædificato, ſed i terra Philiſthinorũ fuit trãſlata de ciuitate in ciuitatẽ. Et inde remiſſa in terrã Iſrael, vt hr̃ in Reg. Et tũc fuit poſita in Cariathiarim, vt hr̃ in Reg. & inde tranſlata fuit in Maſphat, et inde in Galgala, vt dr̃ li. de Hebraicis q̃onibus: & poſtea fuit tranſlata in Nobe, vbi erat tpe Saulis, ſcđm quod habetur j. Reg. Et inde tranſlata eſt poſtea in Gabaa in domum Aminadab. & inde tranſtulit eã Dauid in domum Obededom, & inde in ciuitatẽ Dauid. Igitur Dauid in trãſlatione arcæ de oĩbus iſtis locis non facit mentionẽ, ſed tm̃ de Silo, vbi primò fuit poſita: et de Gabaa, vnde accepit eã, & de loco vbi eã poſuit, cum dicit: Ecce au. eam. ſ. arcam fuiſſe poſitam primò.*
f In Ephrata. *i. in Silo, q̃ eſt in ſorte Ephraim. & iõ non accipitur hic Ephrata pro ciuitate Bethlehẽ, quæ alio noĩe vocata eſt Ephrata, vt habetur in Gen. quia arca nunquam legitur fuiſſe in Bethlehem.*
g Inueni. eam in cam. ſyl. *i. in Gabaa, quæ eſt in territorio Cariathiarim, quæ ciuitas ſyluarum interpretatur. Gabaa. n. prout hic accipitur, & Cariathiarim ſunt loca ppinqua, vt dictum fuit plenius .ij. Reg.*
h Introi. *& loquitur de tabernaculo qđ teſtẽdit ei Dauid in Ieruſalem, vt habetur ibidem.*
i Adora. in lo. *i. verſus locum.* H
K Vbi ſte. pe. e. *Propitiatorium. n. quod dicebatur ſedes Dei, erat ſuper arcam, ita quod operculum arcæ erat quaſi ſcabellum Dei ſedentis ſup propitiatoriũ, vt dictũ fuit plenius in Exo. Homines autem venientes ad tabernaculum orationis cauſa adorabant verſa facie ad locum arcæ.*
l Surge Do. *Hic conſequenter deſcribitur trãſlatio arcæ ad tẽplum ędificatum à Salomone, vbi habuit ſtabilem manſionem, & quietem, quam tranſlationem præuidit Dauid fieri poſt mortem ſuam. ideo dicit: Surge Do. in re. tu. hoc eſt in domũ à Salomone filio meo ædificandam, vbi elegiſti ſtabilem manſionem & quietam.*
m Tu & ar. ſan. tuæ. *quæ ſic nominatur, eò quòd continebat ſancta ſcilicet tabulas digito Dei deſcriptas, & virgam Aaron, & vrnam auream manna plenam.*
n Sacerdo. tui. *ideſt ad tuum obſequium deputati.*
o Induantur iuſti. *ita quòd nõ ſolum ornentur exterius ornamentis corporalibus, ſed etiam interius virtutibus.*
p Et ſan. tui. *ideſt ſacerdotes & Leuitæ tuo obſequio deputati. Sanctum enim in ſua ſignificatione idem eſt quod diuino cultui deputatum. vnde & etiam veſtes ad hoc deputatæ dicuntur ſanctæ.*
q Exul. *i. te laudent cum deuotione mentis in ſigno exteriori apparẽte, ſecundum illud: Cor meum & caro mea exulta. in Deum viuum.*
r Pro. Da. ſer. tu. *i. propter merita eius & deprecationem.*
a Non auer-

NICOLAVS DE LYRA.

a Si dede. *ideſt non dabo.*
b Som. ocu. me. *perfectum & quietum.*
c Do. in. lo. do. *i. aptum pro templi ædificatione. ideo ſubditur:*
d Taber. Deo Ia. *i. vt ædificem ei templum, qđ aliqñ vocatur tabernaculum. Sic. n. propoſuit Dauid firmiter facere, ſuppoſita tñ Dei voluntate. Nec eſt per hoc intelligendũ, q nullo mõ intraret domum ſuã vel lectũ, ſeu dormiret, ſed q talia non faceret cũ bona et perfecta quiete mentis, donec domũ Dñi compleret. Et in hoc exprimitur magnũ eius deſiderium ad domus Dñi cõplementũ. Et hoc mõ dr̃ ſcđm cõem modum loquẽdi de hoĩe multũ deſiderante finẽ alicuius negotij. Qđ non dormiret bonum ſomnũ, donec cõpleuerit tale negotium. Et quia Dñs noluit q ipſe ædificaret, ſed expectaretur tẽpus filij ſui Salomonis, fuit liber à voto, Dñs tamen ha-*

MORALITER.

a *Donec inue. lo. Do.* ideſt eccleſiam meam bene diſpoſitam ad exercendum cultum diuinum.
e *Ecce au. eam in Eph.* quæ interpretatur fructifera.
g *Inuenim. eam in cam. ſyl.* ideſt eccleſiæ bona diſpoſitio conſiſtit in fructibus actiuæ vitæ, & in ſolitudine contẽplatiuæ, quæ p campos ſyluæ deſignatur. Et de eccleſia ſic diſpoſita ſubditur:
h *Introibi. in ta. eius.* ſcilicet deuotè.
i *Adora. in lo. vbi ſte. pe. eius.* Licet enim Deus ſit vbique, tamẽ eſt in eccleſia per ſpecialem habitationem. Et quoniam ad orandum deuotè indigemus auxilio Chriſti & matris ſuæ, ſubditur:
l *Surge Do. in re. tuam.* in nobis habitando per gratiam.
m *Tu & ar. ſan. tuæ.* i. virgo ſanctiſſima p arcã teſtamenti figurata.
n *Sacerdo. tui in. iu.* ad debitè miniſtrandũ in eccleſia. Et quia prælatus quantuncunq; bonus ſe reputat indignum, ſequitur:
r *Pro. Da. ſer. t.* ideſt propter meam inſufficientiam vel culpam.
Non auer-

A quod in Apoſtolis & in alijs multis impletũ eſt. Et ait: propter Dauid. acſi diceret: Mei etiam memẽto, vt propter me
Vbi ſupra. Iudæos funditus non repellas.
a *Iurauit dominus. Ca.* Tertia pars, vbi dicit promiſſiones Dei, factas edificatę Siõ. i. eccleſiæ. Et loquitur Dauid in ſua vel in totius Chriſti perſona.
Vbi ſupra.
b *Et non fruſtrabitur.* (aliàs) non pęnitebit. Aug. Pęnitere dicitur Deus nõ propter conſilij, ſed operis mutationem. Non enim pęnitẽtiam patitur Deus vel in aliquo fallit, vt velit corrigere in quo errauit: ſed quomodo homo, quẽ pęnitet, mutare vult qđ fecit. Et ſic vbi audis: quia pęnitet Deum, mutationem ipſam intellige. Aliter facit illam Deus, aliter tu. Tu. n. facis quia erraueras: ille facit, quia vindicat & liberat.
c *Super ſe. tu.* Dauid, ſcilicet iuxta illud: Et dabit illi Deus ſedem Dauid patris ſui: quia quos Dauid tpaliter rexit, Chriſtus ſpiritualiter.
d *Si cuſto.. Aug.* Meritum videntur facere parentes filijs ſuis per hoc q dicit: Si filij cuſtodierint, & filij eorum ſedebunt. Sed ſciendum q homines ſpem ſuam debent filios generare & relinquere, filij ſpes eorum ſunt, ideo nomine filiorum ſpem poſuit. Per filios autem filiorum fructus ſpei accepit. Et eſt ſenſus: Si cuſt. fi. id eſt ſpes. Et filij eo. in æter. ſe. ſu. ſe. t. Filij, fructus eorum, id eſt tales fructus habebunt, vt ſpes eorum nõ fallat, ſed veniat quo ſperat. Vel, filios accipe homines, per filios eorum imitatores. Et eſt ſenſus: Si cuſto. filij tui i. hoĩes ex te nati, teſta. m. & te. mea hæc. quę do. e. Hoc non mutatur. Et etiam filij eorum, id eſt ſequaces eorum in ſeculum ſedebunt. Quid ergo ſi non cuſtodierint, perit promiſſio? Non. quia ſi in te nõ impletur, impletur in
B alio. Et filij Dauid ſunt, nõ ſtirpe ſed cultu Dei & fide. Si ergo non cuſtodierint teſta. meum non filij: Nõ ergo glorieris de carne. Si cuſtodierint. Vel ita, vt per Dauid intelligat Chriſtus. Et agit de pmiſſione facta Chriſto hoc modo: Iurauit do. pater Dauid, id eſt Chriſto. Veritatem, & non fruſtrabitur, vel pęnitebit eum dicẽs: De fructu ven. tui po. ſu. ſe. tu. id eſt illos quos paries ad fidem ò tu Chriſte, faciam reges ſui. Nõ tñ omnes, ſed cuſtodientes teſtamentum. vnde ſubdit: Si cuſto. filij tui te. me. & te. m. hæc quæ doce. e. Hoc nõ mutatur.
e *Et filij eorum.* Si cuſto. teſtamen. Sedebunt ſuper ſedem tu. id eſt participes erunt tuę beatitudinis. Vt ſicut es regiæ poteſtatis, ita & ipſi pro modo ſuo, & hoc: Vſque in ſeculum ſeculi, id eſt in æternum.
f *Hæc requies mea.. Aug.* Sic amat nos Deus, vt ſe dicat requieſcere, ſi nos requieſcimus in illo.
g *Viduam. Auguſt.* Vidua eſt anima, quæ ſe intelligit deſertam omni auxilio, niſi ſolius Dei.
h *Panibus.. Aug.* Deus eſt panis, qui in carne ſe lac fecit.
i *Sacer. e.* Vel diſtingue inter ſacerdotes, & ſanctos ſicut ſuprà. Et eſt: Sacerdotes eius, id eſt prælatos: Induam ſalutari, id eſt Chriſto, id eſt vt honeſti ſint ad docendum. Et ſancti eius, id eſt ſubditi. Exultatione exulta. de Chriſto.
K *Exultatione exultabunt.. Aug.* Quia induti ſunt ſalutari: Nõ enim in ſe lux, ſed in domino. vnde ſubdit ibi: Suſcitabo cornu Dauid, vt de Chriſto præſumatur, ipſe eſt altitudo, quam ſcilicet ſignificat cornu, non carnalis, ſed ſpiritualis. Ipſe eſt qui baptizat poteſtate & autoritate, qui habitat in eo, ergo ſecurè exultauit.
a *Cornu.*

a ¶A Iudæis ò Deus pater.

uum tuum, non auertas faciẽ Chri a

a ¶Illi vel Chriſto.

a ſti tui. † Iurauit dominus Dauid † ve b

a ¶Alias, pęnitebit. b ¶Dauid.

b ritatem, & † non fruſtrabitur eum: c

a ¶Dicens. Aug. Poterat dicere de fructu femoris tui, ſed ſignificantius ait, de fructu ven. tui. quia de femina natus eſt Chriſtus, cum id eſt ad quam vir non acceſſit. vnde: Et exiuit per clau. por. ex & decus &c. ¶Quos paries: Ad idem facit.

c † de fructu vẽtris tui ponam ſuper d

a ¶Non omnes: ſed cuſtodientes teſtamentum.

d ſedem tuam. Si cuſtodierint filij e

a ¶Pactum baptiſmi. hoc. b ¶Præcepta vitæ.

tui teſtamentum meũ: & teſtimo- f

a ¶Non quæ ipſi ſibi conſtituant. b ¶Si cuſtodierint.

e nia mea hæc, quæ docebo eos. † Et g

a ¶Quandiu durabit hic, vel cuius non eſt finis, quaſi, non eſt temporale præmium ſed æternum.

filij eorum vſq; in ſeculũ ſedebunt, h

a ¶Beatitudinis, vt ſicut es regiæ poteſtatis, ita ipſe pro modo ſuo. b ¶Hoc promiſit gratis, non pro meritis.

ſuper ſedem tuam. Quoniam † ele- i

a ¶Eccleſiam.

git dominus Siõ, † elegit eam in k

a ¶Vbi ſpiritualiter habitet qui vbique eſt. b ¶Dicens. ¶Verba Dei patris.

f habitationem ſibi. Hæc requies l

a ¶Hoc non ad literam: cum ſæpè euerſa ſit Ieruſalem. ¶Quia durat in æternum. b ¶In eccleſia. ¶Non pro merito ſuo.

mea in ſeculũ ſeculi: hic habitabo,

a ¶Sed. ¶Dans benedictionem: vnde ſubdit. ¶Et.

g quoniam elegi eam. Viduam eius m

a ¶Iugi benedictione. b ¶Non præſumentes de Deo. vnde: Edent paupe. & ſatura. Superbi ſaturati ſunt in ſe, nec ſaturabũtur. Sed humiles quanto plus eſuriunt, tanto plus manducant, & tanto plus eſuriunt, quanto inanes ſunt à ſeculo, plenus faſtidit.

benedicens benedicam, pauperes n o

a ¶Sion. b ¶Id eſt cœleſti pane. a ¶Genus electum, ſ. licet omnes fideles.

h i eius ſaturabo panibus. † Sacer- p q

a ¶Vnde. Quotquot in Chriſto baptizati eſtis, Chriſtum induiſtis. b ¶Chriſto.

dotes eius induam † ſalutari, & r

a ¶Iidem qui & ſacerdotes.

k ſancti eius † exultatione exultabũt. s

Dauid erat Deo acceptus. *Vſque enim ad illud tempus multi de populo tenebant contrarium propter adulterium cum Bethſabee, & homicidium Vriæ. Et ad declarandum: quòd illa peccata erant ſibi dimiſſa, fuit facta illa clauſio portarum & apertio, ſicut dictum fuit plenius 3. Regum & 2. Parali.* C
3. Reg. 8. a 2. Para. 6. a
b Iurauit domi. *Hic conſequenter agitur de promiſſione ſucceſſionis regni in prole Dauid. Et primò deſcribitur dicta promiſſio: Secundò, promiſſionis ratio, ibi: Quoniam elegit. Circa primum dicitur: Iurauit dominus Dauid. Id eſt ipſi Dauid. Veritatem. quia eſt veritas prima.*
†non auertetur ab ea
c Et non fruſtrabitur eum. *Denegãdo promiſſum, & quid ſit illud ſubditur:*
d De fructu ventris tui ponam ſuper ſedem tuam. *Hoc enim ei promiſit per Nathan prophetam. Et hoc promiſſum primò fuit impletum in Salomone filio Dauid, qui in regno ei ſucceſſit, & multò perfectius in Chriſto deſcendente à Dauid ſecundũ carnem, cuius Salomon figura fuit, & in quo Dauid regni accepit perpetuitatem.*
2. Reg. 7. a
e Si cuſtodierint filij tui teſtamẽtũ meũ. *id eſt decem legis præcepta, quæ Deus protulit in monte Sinai.*
†Etiam
Exo. 20. a
f Et teſtimonia mea. *Quantùm ad alia mandata, quæ dominus dedit populo per Moyſen.*
g Et filij eorum vſ. *id eſt abſque temporis determinatione.*
†præelegit
h Sedebunt ſuper ſedem tuam. *Scilicet regni tui, & ita fuiſſet factum, ſi prædicta ſeruaſſent. Sed quia reges à Dauid deſcendentes multipliciter tranſgreſſi fuerunt legem diuinam, vt patet ex decurſu. 4. Regum & 2. Paral. ideo iſta ſucceſſio in dignitate regni, tempore Sedechiæ fuit interrupta.*
†deſiderauit concupiuit.
4. Reg. per totum. 2. Paralip. per totum. 4. Reg. 25. a
i Quoniam elegit. *Hic ponitur prædictæ promiſſionis ratio, quæ fuit deuotio ipſius Dauid ad diuinum cultum. Et ideo dominus voluit, quòd locus ſui cultus eſſet propè Dauid palatium. Et hoc eſt quòd dicitur: Quoniam elegit do. i. montem Sion, vt ibi ædificaretur templum ſuum. ideo ſubditur:*
†Eſcæ, cibo
D K Elegit eam in habitationem ſibi. *Licet enim Deus ſit vbique, dicebatur tamen ibi ſpecialiter habitare, eò quòd dabantur ibi diuina reſponſa de propitiatorio, quod dicebatur ſedes Dei. Electionem autem huius loci oſtendit Deus, quando Deus præcepit ipſi Dauid per Gad prophetam, vt extrueret ibi altare, & offerret hoſtias, & exaudiuit eum dominus in igne de cęlo deſcendente ſuper altare. Propter quod Dauid hoc videns dixit: Hæc eſt domus Dei, & hoc altare in holocauſtum in Iſrael, &c. vt habetur ibidem.*
†40. di. c. 1.
†ſalute
1. Par. 21. d
1. Par. 22. a
l Hæc requies mea. *Quia arca domini inde non fuit ad aliud templum tranſlata.*
m Viduam eius bene. be. *i. perſonas habentes deuotionem ad hunc locum quantumcunque ſint parui ponderis in populo, in bonis ſpiritualibus & temporalibus multiplicabo.*
q Sacerdotes eius induam ſalutari. *id eſt ſaluabo eos vndique, ſicut indumentum circundat hominem circumquaque.*
r Et ſancti eius. *id eſt Leuitæ miniſtrantes ei deuotè.*
s Exultatione exultabunt. *id eſt exultatione mentis & corporis, non per diſſolutionem, ſed per deuotionem.*
a Illuc

NICOLAVS DE LYRA.

a Non auertas faciem Chriſti tui. *Id eſt Salomonis de mandato tuo in regem vncti. Dicunt Hebræi, quod cùm ſacerdotes transferrent arcam ad templum Salomonis, portæ clauſerunt ſe contra eos, & cùm orarent dominum & cantarent pſalmum iſtum, quando venerunt ad verſum iſtum, portæ aperuerunt ſe, & ſic vidit omnis populus, quòd Dauid*

MORALITER.

a *Non auer. fa.* i. non permittas eam auerti à ſalute populi.
b *Iurauit dominus.* Hic agitur de ſecundo. ſ. de bono ſucceſſore in eccleſiæ regimine, cum dicitur: Iurauit dominus. Per iuramẽtum enim domini factum Dauid, quòd filij ſui ſuccederent ſibi, ſignificatum fuit quòd Deus paratus eſt prouidere paſtoribus bonis de ſucceſſoribus in diſcipulis ſuis, ſicut beato Petro prouidit de ſancto Clemẽte: & beato Martino, de ſancto Bricio, & ſic de alijs pluribus, ideo ſubditur:
d *De fructu ventris tui &c.* id eſt de filijs tuis ſpiritualibus, nutritis tua doctrina. Et ſubditur ratio.
i *Quoniam ele. do.* i. prouidebit ſibi de bona cuſtodia.
m *Viduam eius.* i. ſexum muliebrem in eccleſiæ fide viuentem.
n *Benedicens be.* Dando eis meam gratiam.
o *Pauperes eius.* i. ſimplices credentes.
p *Saturabo.* Euchariſtiæ & ſacræ ſcripturæ in prædicationibus.
q *Sacerdotes eius.* id eſt gratia ſpiritusſancti.
r *Et ſancti eius exultatione exulta.* i. in domino gaudebunt.
Illuc

VNIVERSIDAD DE SALAMANCA
GREDOS.USAL.ES

E a *Cornu. Aug.* Eccleſiæ altitudo ſpiritualis (quæ carnem excedit) Chriſtus, cui Ioh. lucerna paratur. vnde ſubdit: Paraui lucernam Chriſto meo. Hæc lucerna eſt Iohannes, qui illum oſtendēdo prædicat di. Hic eſt qui baptizat. Qui Iohannes præcurrens, Chriſtum nuntiat homines baptiſmo aſſuefaciens, viam preparat verbo. Ipſe eſt.n.ꝓco verbi paranymphus ſpōſi, lucerna Chriſti. Hinc eſt quòd in diebus priuatis vnus cereus ante Euangelium defertur: hic eſt Iohānes, qui Chriſtum præceſſit prædicando, baptizando. In feſtiuis diebus duo cerei precedunt, per quod ſignatur ꝙ bini & bini miſſi ſunt Apoſtoli ad prædicandū in Iudæam ante Chriſti mortem & reſurrectionem.

Vbi ſuprà. *Ioh. 1.f* † florebit *Ioh. 5.e*

b *Induam conf. Caſ.* Hoc faciet filius, cui oē iudiciū datum. Sed nota patrem, qui hic loquitur facere, quod filius facit.

a ¶Vel illic. ¶Ideo exul, quia. b ¶Alias, ſuſcitabo. c ¶Id eſt Chriſtum.

a Illuc producam cornu Dauid, parani lucernam Chriſto meo. Inimicos eius induā cōfuſione: ſuper ipm aūt † efflorebit †ſanctificatio mea.

a ¶Chriſti. b ¶Aug. Ipſe ſanctificat & nemo alius. In eo floret ad gloriam ſanctificatio. in homine qui ſ[illegible] eſt, non poſſet florere.

NIC. DE LYRA.

¶ a Illuc produ.co.Da. *i.dignitatem regiam ipſius prolongabo in filijs ſuis propter ipſum, ideo ſubditur:*

b Parauit lucer.chri.meo. *i.memoriam regni ipſi Dauid. vnde vbi agitur de tranſlatione. x. tribuum ad Ieroboam, dicitur de Roboam nepote Dauid: Filio autem eius dabo vnam tribum, ut remaneat lucerna Dauid ſeruo meo. &c. Et ſimile verbū dicitur de pluribus regibus à Dauid deſcendentibus, qui propter peccata ſua meruerant deſtructionem regni quod non fiebat, vt remaneret lucerna Dauid.* G

3.Reg. 11.c

d Ini.eius in.con. *Quod factum fuit tpe Dauid & Salomonis & plurium aliorum regum à Dauid deſcēdentium, quando bene ſe habebant ad cultum diuinū, vt patet de Ezechia, cuius tpe Angelus domini percuſſit centū octoginta quinq; milia in caſtris Sennacherib, & fuit compulſus fugere cum confuſione.*

e Super ip.au. *Quantum ad perſonam eius & domum ipſius.*

f Efflorebit ſan.m. *i.vnctio regia, quæ durauit vſq; ad Sedechiam. In Heb. hr̄: Lucebit corona mea. Quod poteſt intelligi de corona regni materialis, quæ erat de auro & gemmis fulgentibus.*

MORALITER.

✻ a *Illuc producam cornu Dauid.* id eſt boni prælati poteſtatem augendo. Et ſubditur modus cum dicitur:
b *Parani lucernam.* ſcilicet gloriæ.
c *Chri.meo.* id eſt bono pontifici conſecrato.
d *Inimi.eius indu.con.* i.ſpiritus malignos ab eo deuictos.
e *Su.ipſum au.ef.* per gratiam in præſenti, & per gloriam in futuro.

In pſ.cxxxj. Memento domine Dauid, vbi dr̄ in po. Circa primū.d.

ADDITIO.

Pſal. iſte continuatur cum præcedenti ſic: In illo enim Dauid fecit mentionem de humilitate ſua, petens à Deo retributionē huius humilitatis in anima ſua dicens, ita retributio in anima mea, prout expoſitum eſt in additione pſalmi præcedentis. In hoc autem cantico Dauid declarat qūo Deus exaltauit illum in præmiū prædictæ humilitatis, promittendo ei Chriſtum venturum de ſemine ſuo, eo modo quo Abrahæ in præmiū immolationis filij ſui promiſerat, ꝙ in ſemine ſuo. ſ. Chriſto benedicerētur oēs gentes. Circa qđ Pſal. duodecim facit. Nam primò prophetizans per modū orōnis dicit: Memento dn̄e Dauid, & oīs manſuetudinis eius. i. reminiſcaris eum remunerare pro ſua humilitate & manſuetudine. Conſequēter ſcdò incipit exordiri promiſſionem illam de Chriſto ab eo deſcenſuro, digreſſionem faciens à propoſito ſuo circa ædificationē tēpli. Cuius rō eſt: Nam protunc fuit ſibi hoc prophetatum per Nathan, & de illa hiſtoria agit vſq; ibi: Et ſancti tui exulta.exul. & exponantur verſus intermedij ſicut in poſtil. Conſequenter tertiò, quia etiam illa quæ ſunt à Deo promiſſa, qn̄q; requirunt orationes ſanctorum, vt opere impleantur, prout in ſcda ſcdæ. idcirco orat ne impediatur prædicta promiſſio. & de hoc dicit: Propter Dauid ſeruum tuū non auertas faciē Chriſti tui. i. veri Chriſti, qui antonomaſicè dr̄ Chriſtus Dei. Hæc.n. verba: Non auertas fa. Chriſti tui, non poſſunt rationabiliter intelligi de Salomone. Nam ſi Salomon nō regnaſſet, valde impropriè diceretur, ꝙ ipſe Salomon auerteret faciem ſuam à regno: ſed potius quòd regnum auerteret faciē ſuam à Salomone. Et ſcdm hunc ſenſum debuiſſet dicere: Propter Dauid ſeruum tuum non auertas faciem regni à Chriſto tuo. Quod autē hic fabulantur Hebræi de ſacerdotibus transferentibus arcam ad templum Salomonis &c. fictitium eſt. Non enim habet fundamētum in ſcriptura, nec eſt verum ꝙ populus non credebat fuiſſe dimiſſum ipſi Dauid adulterium & homicidium vſq; ad tp̄s tranſlationis ipſius arcæ. Tum quia 2. Reg. vlt. fuerūt ſigna manifeſta, quibus totus populus debuiſſet credere, ꝙ Deus acceptauerat ſacrificia & holocauſta oblata ab ipſo Dauid: quod non fuiſſet ipſo non exiſtente in gratia. Tum quia Salomon filius Bethſabee cū qua Dauid cōmiſerat adulterium, fuit aſſumptus in regnū & approbatus à Deo, alijs fratribus excluſis: qđ eſſet valde inconueniens, ſi peccata patris & matris nondū fuiſſent dimiſſa. Nec eſſet veriſimile, ꝙ hoc non fuiſſet obiectū Salomoni nouiter regnanti per populum vel aduerſarios. Conſequenter quartò oñdit qūo ſua oratio fuit exaudita dicens: Iurauit dn̄s Dauid &c. qđ non dēt intelligi de ſucceſſione Salomonis in regnum. Primò quia in illa hiſtoria, in qua agitur de miſſione Nathan ad Dauid, ubi fit mentio de ſucceſſione filij Dauid in regnū patris, quæ hr̄ in duobus locis. ſ. 2. Reg. & 1. Par. nunq̄ legitur quòd Deus iuraſſet ſuper talē ſucceſſionem, ſed ſolū hoc ſimpliciter legitur fuiſſe propheticè denuntiatum, vt patet in vtroque ca. prædictorū. vñ cum hic dr̄: Iurauit dn̄s &c. Non eſt referēdū ad prophetiā Nathan, ubi nullum iurm̄ interuenit. Secūdò quia valde inconueniens videtur, quòd Deus ſuper ſucceſſionem Salomonis in regno tpali & caduco, tam firmiter iuraſſet. Tum quia plurimi reges regnant ex ordinatione vel permiſſione diuina ſine tali iurō: Idcirco potius dicendum eſt & verius, quòd hoc iuramentum fuit factum ipſi Dauid ſuper aduentum Chriſti de fructu ventris ſui, quòd fuit inter promiſſa diuina: quod concordat ꝓpriè cum illa hiſtoria. vbi cum Deus inter quædam alia denuntiaſſet Abrahæ, quòd in ſemine eius benedicerentur gentes, quod intelligitur ad literam de Chriſto, interpoſuit firmum iurm̄ di. Per memetipſum iuraui dicit, &c. ſuper qđ Apoſtolus reddens rationem quare Deus Abrahæ iuraſſet, ſic dicit: In quo abundantius volens Deus oſtendere pollicitationis ſuæ hæredibus immobilitatē conſilij ſui, interpoſuit iuramentum. Ex quo patet, quòd ex maxima excellentia rei promiſſæ Deus interpoſuit iuramentum, quod tamen non competit regno Salomonis temporaliter, vt de ſe patet. Si autē dicatur: Vnde habet autoritatem iſtud iuramentum, cum hoc non inueniatur in capitulis ſupradictis ubi de ſucceſſione regni Dauid agitur? Ad hoc dicendum, ꝙ ſufficit autoritas ipſius Dauid, qui magnus & egregius pſal. fuit in Iſrael, vt 2. Reg. Manifeſtum eſt.n. ꝙ ſepè euangeliſtæ de vna & eadem re tractantes: quidam explicant aliqua quę ab alijs fuerunt prætermiſſa. Poteſt etiam rationabiliter dici, quòd Nathan qui nō erat tanti gradus in prophetia, fuit reuelata ſucceſſio Salomonis tantum, quæ figuratiua erat ſucceſſionis Chriſti, ſuper quam iuramentum interuenit propter arduitatem & magnitudinem rei promiſſæ. Concordat etiam cum hoc quod legitur ſuprà in pſal. de ſacerdotio Chriſti: iurauit dominus, & nō pœnitebit eum, tu es ſacerdos in æternum. Quod quidem iuramentū non legitur in alijs hiſtorijs propheticis, & tñ credendum eſt firmiter ex teſtimonio ipſius Dauid, ꝙ Deus hoc iurauit propter magnitudinem excellentiæ talis ſacerdotij. Conſequenter quintò interponit illa quæ fuerunt denuntiata per Nathan ipſi Dauid, quæ pertinent ad Salomonē, & ēt ad alios ſucceſſores, & hoc cum dicit: Si cuſtodierint filij tui teſtm̄ meū, &c. & exponitur ſicut in poſtil. Nec eſt neceſſariū, ꝙ iſta includantur ſub iurō ſupradicto, ſed ſolum fuit ſucceſſio Chriſti ſub iuramento, & ſine aliqua conditione, prout dictum eſt vallata. Illud autem quod ſequitur: Si cuſtodierint filii tui, eſt conditionale, vt patet in litera. Cōſequēter ſextò, ne quis putaret quòd cauſa principalis huius iuratæ promiſſionis fuiſſet meritum ipſius Dauid, eò quòd dixerat: Propter Dauid ſeruum tuum &c. idcirco cauſam veram huiuſmodi reddit dicens: Quoniam elegit dominus Sion, &c. Ad quod ſciendum, ꝙ principalis cauſa huiuſmodi promiſſionis factæ & iuratæ ipſi Dauid, nō eſt dicenda deuotio Dauid, & huiuſmodi: Sicut enim dicit Apoſtolus. Non ſunt condignæ paſſiones huius ſeculi ad futuram gloriā quæ reuelabitur in nobis, pari ratione dicendum eſt, ꝙ non ſunt condignæ orationes & merita ſanctorum ad hoc, vt Deus tantum beneficium iureiurando humano generi promiſiſſet, ſed hoc propriè & principaliter proceſſit ex diuina liberalitate. & ideo dicit: Quoniam elegit dominus Sion. Electio enim vt dicitur 3. Ethi. libertatē importat. unde quia Deus elegit Sion, id eſt eccleſiā cuius figura erat Sion illa materialis, quæ quidem electio non ſolùm fuit ad diuina reſponſa ibi danda & huiuſmodi, nec ad ſacrificia legalia ibi offerenda: quia iſta in quàm plurimis alijs locis fuerunt facta, ut patet in decurſu ſcripturæ ſacræ. Sed hæc electio fuit principaliter ad hoc, ut in ea Deus habitaret, ſcilicet per carnis aſſumptionem. unde ſubdit: Elegit eam in habitationem ſibi, ſecundum illud Iohan. Et habitauit in nobis. Et nota, quòd bis dixit elegit, ſcilicet elegit Sion, & elegit eam in habitationē, fortè ad denotandum duplicem electionē illius Sion. Primam. ſ. minus principalem quæ pertinebat ad cultum diuinū ueteris teſtamenti ibidē celebratam. Secundā verò. ſ. principalem ad inhabitationem diuinitatis ſuprà dictam, quæ eſt electio potior & dignior. Et vt amplius declararet, quòd hæc habitatio erat inſeparabilis, & in æternum duratura, ideo ſubdit: Hæc requies mea in ſeculum ſeculi. ſ. in ęternum. Qđ non pōt intelligi de terrena Sion, quæ ſæpè fuit, & eſt euerſa. Et ſequitur: Hic habitabo, quoniam elegi eam, ſcilicet non ex meritis principaliter, ſed ex electione, vt dictum eſt. Conſequēter ſeptimò, quia habitatio Chriſti in eccleſia præſenti ſecundum naturam aſſumptam in propria effigie non durauit in eccleſia militante,

Gen. 26.a F *2.Reg. 7.b.c* *2.Reg. 24.d* *2.Reg. 7.a* *1.Par. 16.a* *Gen. 22.d* *Heb. 6.c* H

E nisi vſque ad aſcenſionem, poſſet quis obijcere cōtra hoc quod dicitur: Hæc requies mea in ſeculum ſeculi: hic habitabo quoniā elegi eam, dicens, quòd non habitauit Chriſtus in eccleſia perpetuò ſecundum naturam aſſumptam, ideo ſubdit: Viduam eius benedicens benedicam. Circa quod notanter attendēdum eſt, quòd vbi tranſlatio noſtra habet viduam, Hebraica litera habet צידה tſedah, quod nullo modo ſignificat viduā: ſed propriè ſignificat eſcā, & ſpecialiter illam, quæ datur viatoribus per modum viatici cibi: vnde omnino conſimilis dictio hr̄ in Gen. vbi dicitur: Datiſq; ſuprà cibarijs in via, vbi.n. nos habemus cibarijs in via: Hebr. litera habet צידה tſedah. Similiter, Iob. vbi dicitur: Quis parauit coruo eſcam ſuam: vbi li eſcam ſuam, ſignificatur per ſimilem dictionem. ſ. tſedah. vnde ſecundum veritatem Hebraicam ſenſus huius eſt: ꝙ Deus promittebat ſe benedicturum eſcam eccleſiæ viaticā, quod propriè ſignificat ſacramentum euchariſtiæ, de quo fideles Chriſti. ſ. pauperes ſpiritu ſaturantur. & ideo ſubdit: Pauperes eius ſaturabo pa. iuxta illud pſal. Edent pauperes, & ſaturabuntur. Et ſic conſtat, quòd per prædictum ſacramentum Chriſtus perpetuò habitat in eccleſia. Ad quod vno modo applicatur illud: Ego autem vobiſcum ſum vſque ad conſummationem ſeculi. Et nota quòd Ra. Aben. exponēs illud verbum. ſ. tſedah eius benedicens benedi. ſic dicit: Ceda ſignificat idem, quod cibaria ad viam. Et eſt ſenſus ꝙ benedictio inueniretur in cibo, quem tranſeuntes per viam portarent de Sion: Hæc ille. In quibus verbis iſte Ra. manifeſtè prophetauit prædictam expoſitionem licet neſciens. Conſequenter octauò declarat excellentiam miniſtrorum huius ſacramenti, cum dicit. Sacerdotes eius induam ſa. Vbi notanda eſt differentia inter hmōi ſacerdotes, & illos quibus paulò ante in hoc pſal. dixerat: Sacerdotes tui induantur iuſtitia. Illi.n. erant ſacerdotes veteris legis, qui corā arca fęderis miniſtrabant. vnde cum dixiſſet: Tu & arca ſanctificationis tuæ. ſtatim ſubdit: Sacerdotes tui induantur iuſtitia. Qui quidem ſacerdotes indui dicuntur iuſtitia, eò ꝙ fide iuſtificabantur. Iuſtus.n. in ſua fide viuit, in Abac. Iſti verò ſacerdotes, de quibus in hoc loco loquitur, ſunt noui teſtamenti, qui pauperibus ſpiritu panes miniſtrant, quibus ſaturantur. Qui quidem ſacerdotes nō ſolū iuſtitia induuntur, ſed etiam ſalutari. Salus.n. nunq̄ fuit niſi ꝑ Chriſtum, de quo Matt. Ipſe.n. ſaluum faciet populum ſuum à peccatis eorum: ſimiliter de primis dixerat: Et ſancti tui exultabunt. De iſtis F verò dicit: Exultatione exultabunt, duplicans exultationem, vt intelligatur maior ſeu perfectior exultatio. Conſequenter nonò declarat duo maximè attendenda circa hoc ſacramentum, & hoc cū dicit: Illuc producam cornu Dauid, paraui lucernam Chriſto meo. Circa quod notandum, quòd inter multa ineffabilia quæ in hoc ſacramento euchariſtiæ poſſunt conſiderari, duo ſunt maximè attendenda. Quorum vnum eſt poteſtas inſtituentis. ſ. Chriſti. & de hoc dicit: Illuc producā cornu Dauid. Cornu.n. in ſcripturis ſignificat eminentem potentiā, vt ibi: Exaltabuntur cornua iuſti. Sed conſtat ꝙ hoc ſacramentum non niſi per potentiam Chriſti infinitam, producitur in effectu. & ideo dicit: Illuc. i. in eccleſia de qua loquitur: Producam cornu Dauid. i. producam potentiam Dauid infinitam in effectu. ſ. modo prædicto. Scdm conſiderandū eſt circa hoc ſcrm̄ vtilitas eccleſiæ cui conceſſum fuit. Et de hoc dicit: Paraui lucernam Chriſto meo. Pro quo ſciendum, ꝙ vtilitas huius ſacramēti in eccleſia pręcipuè conſiſtit in hoc ꝙ Deus qui inuiſibilis eſt, viſibiliter à nobis cognoſcatur, vt ſic in eius amorem trāſformemur, quod vtique fit per lucem diuinam oculis noſtris mentalibus infuſam. Vnde eccleſia in Præfatione cantat: Per incarnati verbi myſterium, noua noſtræ mentis oculis lux tuæ claritatis infulſit, vt dum viſibiliter Deum cognoſcimus, per hunc in inuiſibilium amorem rapiamur. Propter qđ in huius ſacramenti myſterio propriè dr̄ ꝙ Deus parauit lucernam Chriſto ſuo. ſ. lumen diuinum infuſum in mentibus dignè ſumentibus, quo Chriſtum inuiſibilē ſub viſibili ſacramento exiſtentē cognoſcimus per fidē, & per charitatem amamus. Qđ autē allegat poſtil. de hoc qđ dr̄ in Reg. Filio autem eius dabo vnā tribū, vt remaneat lucerna Dauid ſeruo meo, &c. in Hebraica veritate non dr̄ in illo loco lucerna, ſed nouale, vt ibidē fuit dictum in additione iij. Et nota, ꝙ iſtis verbis Pſal. ſ. Producam cornu Dauid, & paraui lucernā Chriſto meo, in propria forma vtūtur Hebræi in ſuis orationibus, vbi ſolenniter petunt aduentū ſui Meſſiæ, inaniter expectati, ſic dicentes: Producas cornu Dauid Chriſti tui, & para lucernā Chriſto tuo. Ex quo patet manifeſtè, quòd iſta verba intelliguntur dicta fuiſſe de vero Meſſia, non de Salomone. Conſequenter decimò, quia multi infideles ſeu hæretici non capientes hoc myſterium, credunt de hoc confundere fideles dicētes eos in hoc ſacramento idolatrare, idcirco pſal. per oppoſitū dicit: Inimicos eius induam confuſione, iuxta illud Iere. Confundantur qui me perſequuntur, & non confundar ego, & meritò ſicut ſacerdotes Chriſti induuntur ſalutari, ita inimici eius indui debent confuſione. Conſequenter vndecimò dicit: Super ipſum autem efflorebit ſanctificatio mea, vbi eſt attentè notandum, quòd ubi tranſlatio noſtra dicit: Sāctificatio mea, in Hebraica veritate hr̄ נזרו nizro. Pro cuius declaratione ſciendum, ꝙ in veteri lege illi qui erāt conſecrati, & ſanctificati per certū votū, ſic ut ſepararentur ab immundis cōtagionibus pluſq̄ cæteri de populo, & quędā alia obſeruarēt, dicebantur Nazarei, vt patet in Nu. Quæ qđē conſecratio ſeu ſanctificatio abſtractiuè ſumpta Nazarçitas in lingua Latina dicenda eſt: in Hebræo verò talis ſignificatio abſtracta dr̄ נזר nezer. Si aūt referatur ad habentem illā conſecrationem, tunc in Hebræo dicitur נזרו nizro: qđ ſignificat idē qđ conſecratio ſua, uel Nazarçitas ſua prout in prædicto ca. Num pluries ponitur talis dictio. ſ. נזרו nizro ſub hac ſignificatione & forma: unde in propoſito idem eſt dicere: Super ipſum autem efflorebit nizro, & dicere: Super ipſum autē efflorebit Nazarçitas ſua, ſeu conſecratio ſua: qđ pertinet ad Chriſtum, qui maximè fuit à contagijs peccati immunis, & Deo ſingulariſſimè cōſecratus, & ſic per excellentiam Nazarçus: Vnde ex hac autoritate propriè iuxta ueritatem literæ Hebraicæ acceptā, Chriſtus fuit propheticè à Dauid Nazarçus uocatus, tanq̄ habens Nazarçitatem, ut dictum eſt: unde quod legitur, de Chriſto, ut impleretur quod dictum eſt, quia Nazarçus uocabitur: ad illam autoritatem eſt referendum. Nuſquàm.n. legitur in propheticis ſcripturis, ꝙ Chriſtus Nazarçus uocaretur, niſi tm̄ in hoc loco. Quod poſtillator ibidem hoc nititur fundare in dictis Eſaiæ ubi dr̄: Et necer de radicibus eius aſcendet, qđ ēt ponitur in gl. non ur̄ ualere, nam necer ſcribitur cū litera, c. nezer uerò cum, z. inter quas dictiones eſt magna differentia tam in proferendo q̄ in ſignificando. Non.n. Chriſtus uocatur ab Euangeliſta Nacarçus, ſed Nazareus. Iudęi uerò Chriſtū in ſuis ſcripturis mendaciter improperantes cōiter uocant Nacarçum ad excludendū ab eo Nazarçitatem, quæ ſignificat conſecrationē & ſāctificationē, ut dictū eſt, qđ abſit à ueris catholicis. Dicitur aūt ſcdm gl. florere ſanctificatio Chriſti ſeu eius Nazarçitas, inquantum in eo ſolū eſt poteſtas ſanctificationis actiua: Ipſe enim ſolus ſanctificat ſeu Nazarços facit iuxta illud quod in perſona Dei legitur. Suſcitaui de iuuenibus ueſtris Nazarços. G

Nazareus dicitur Chriſtus: & ex ſcriptura oſtenditur. Matt. 2.d *Amos. 2.c*

REPLICA.

IN Pſal. Memento domine Dauid. Bur. putat inconuenienter exponi de Salomone illud pſal. Non auertas faciē Chriſti tui, ex debili motiuo. Ad qđ dici pōt, quòd in hac expoſitione, intelligendū eſt in litera poni genitiuum pro ablatiuo more Græcorum, & ſic eſt ſenſus: Non auertas faciem à Chriſto tuo. ſ. Salomone, ſic eſt propria. Nec eſt illa expoſitio noua vel ficta, quia magiſter in gl. ſuper illo pſal. Purgatum terræ purgatū ſeptuplum, dicit: ponitur genitiuus pro ablatiuo more Græcorum, & ſic ſenſus eſt: Purgatū terræ. i. purgatum à terra. Et cū poſtillator dicit hic aliquos de populo habuiſſe opinionē de Dauid, quòd non eſſet Deo gratus, nec peccata adulterij uel homicidij dimiſſa. Bur. dicit hoc non eſſe uerum. Sed præcipitāter dictum eſt per Bur. quia ipſe ſibi infrà circa pſal. Domine probaſti, cōtradicit ſic di. Dauid protunc ſe ſciuit eſſe in gratia, licet apud plurimos crederetur ipſi Dauid non fuiſſe peccata dimiſſa, prout ſuprà in pſal. dicebat: Multi dicūt animæ meæ: nō eſt ſalus illi in Deo eius. Hæc Bur. Vbi uidetur duplex contradictio: Vna de illa hominum opinione: Alia de loci allegati expoſitione, quia pſal. 3. de quo ſumpſit allegationem ſuprà exponit de Chriſto, uolens quòd de Dauid iſte pſal. totaliter non poſſit exponi: hic eum adducit quaſi de Dauid exponendum. Nec ualet illud quod inducit Bur. ad ſic dicendum in hoc loco, quia uidelicet Dauid Deum placabat, Nam illa placatio pertinebat ſolum ad caſum numerationis populi, ut patet ibi in litera iuncta gl. unde populus ſcire non potuit Deum ipſi Dauid placatum quò ad peccata priora, præſertim quia uindicta illorum non pertinebat ad ſolum Dauid, ſed & ad omnem domum eius, prout dicitur. 2. Reg. Non recedet à domo tua gladius uſque in ſempiternum. Eſto igitur quòd pc̄tā Dauid erant abolita quò ad culpam, non tñ quò ad uindictam & pœnā: quia illa debebat manere in domo eius in ſempiternū. Cū autem uideret omnis populus in delatione arcæ & tēpli dedicatione illa magna ſigna clementiæ, de quibus dicit, tunc primò populus omnis receperat contrarium opinionis prius habitæ ex cōminatione pœnæ dictæ taxatæ. 2. Reg. 12. Nec in placatione Dauid, prout allegat Burg. omnis Iſrael fuit præſens, ſicut in iſto facto dedicationis templi. Potuit igitur Dauid gratam oblationem Deo facere exiſtens in gratia, non tñ abſolutus à pęna, prout ſuprà tactum eſt. Per idem tollitur quod Burg. poſt obijcit, quòd uidelicet inconueniens uidetur, ſi populus habuiſſet talem opinionem, quòd Salomon fuiſſet in regnū aſſumptus, & illud adulterium nō fuiſſet ei obiectum. Tū quia aſſumptio Salomonis fuit de uoluntate Dei. Tū de uoluntate patris adhuc uiuentis, quibus non erat reſiſtendum. Nec iuſtè Salomoni fuiſſet obiectum adulteriū. quia ipſe fuit legitimus filius Dauid, frater autē eius ex adulterio natus fuit mortuus. Nec ſine periculo fuiſſet ex opinione populi aliquid fœditatis obijcere regi. Sed & Bur. ulterius obiiciendo dicit ualde inconueniens Deum interponere iuramentum in re caduca, qualiter hic exponit poſtil. de ſucceſſione Salomonis in regno. ad quod dico, Deus iurauit patribus ſup adeptione terræ promiſſæ, in Deu. Et in pluribus alijs locis. Et ſi quis dixerit, quòd illa promiſſio cū iuramento principaliter reſpiciebat terram uiuentium: ita dico in propoſito, & iſtud iuramentum de Salomone ad literam principaliter reſpicit regnum Chriſti, cuius non erit finis. Veruntamē Bur. immemor fuit ſcripturarum, quando uoluit ſic dicere: Nam iurauit Deus ad Iſaac in pſ. Iurauit Deus ſuper deſolatione regni Iude. Et gñaliter notandū, ꝑ cōcordantia finali quòd poſtil. exponit hūc pſal. de Dauid, & Salomone tanq̄ de figura deſignante Chriſtum. Burg. autem de Chriſto tanquam figurato ſecundū modū dictum circa pſal. Dixi cuſtodiam, & circa pſalmum: Laudate pueri. H

Pſ. 3.a *2.Re. 24.c.d* *2.Reg. 12.c* *3.Reg. 8.a* *2.Reg. 12.* *2.Re. 24.c.d* *2.Reg. 12.d* *Deut. 29.b* *Pſ. 104.a* *Ierem. 22.b* *41.f*

VNIVERSIDAD DE SALAMANCA GREDOS.USAL.ES

E

GLOS. ORDIN.

a *Canticum graduum. Caſſ.* Quartuſdecimus gradus: Charitas quæ facit fratres habitare in vnũ, vnde benedictio & vita.

Super pſal 132.

GLOS. ORDIN. PSAL. CXXXII.

Ibidem

Ecce quam bo. Caſſ. Et eſt hic pſalmus atomus (.i. ſine diuiſione) de charitate. Vbi cõmendatur charitas proximi quæ nullã admittit alienationem mentis ſeu diuiſionem. Hic ergo vir iuſtus de cohabitatione fratrũ exultans ait:

Enar. pſal. 132.10.S

b *Ecce quam bo. Aug.* Iſte verſus toto orbe notiſſimus, vt tuba ſpiritusſancti diuiſos congregauit: monaſteria plurima peperit. *Caſs.* ecce. Quaſi plus oſtentione, quam lingua explicetur.

c *Habitare in vnum. Aug.* Hoc de omnibus Chriſtianis, ſed propriè cõuenit monaſterijs, à quibus tamen ad cæteros bñdictio deſcendit, vt etiã illis fratribus de Iudęa, de quibus dicit: Erat illis cor vnum, & anima vna.

Act.2.f

d *Barbam. Aug.* Ecce determinatio .i. in Apoſtolos & alios primitiuos ſanctos, qui primò pro fide certauerunt, ſed vinci non potuerunt. quia iam caput paſſum præceſſerat.

e *Aaron. Aug.* Sacerdos qui ſeipſum obtulit .i. Chriſtus, qui intrauit in ſancta ſanctorum, qui fuit victima & ſacerdos, qui cum in mundo non inueniret mundum qđ offerret, ſeipſum obtulit, qui cum eccleſia eſt vnus & totus Chriſtus. In capite eius vnguẽtũ: quia in eo habitauit plenitudo diuinitatis corporaliter, cui non eſt datus ſpiritus ad menſuram. Sed à capite

F

Chriſto aſcendente ad cęlos venit ſpiritusſanctus in barbam .i. fortes, ſtrenuos, alacres, quos barba ſignificat, quę eſt indiciũ virilitatis, primum in Apoſtolos, in illos q primos impetus ſeculi ſuſtinuerũt, ſed vinci non potuerũt. Ab illis.

Epiſ. 5.f

f *Deſcendit in o. v.* Veſtis Chriſti, eccleſia ſine macula & ruga. Ora, veſtis finis, in quo veſtis perficitur. Hi ſunt perfecti qui in vnum habitant, qui legem Chriſti implent, quæ eſt: alter alterius onera portate. Vel ora ad quã deſcendit vnguentũ, non in lateribus, ſed in capite: tales ſunt q habitant in vnũ: Sicut per iſtas oras intrat caput hominis, vt veſtiat ſe, ſic p fraternam concordiam Chriſtus intrat ut ab eccleſia veſtiatur. Et ſignificant ijdem qui & prius per oram veſtis, ſed iuxta aliam proprietatem. Ros de cęlo, gratia qua fratres, in vnum habitant, non ſuis viribus vel meritis. G

a Canticum graduum CXXXII.

a ¶Aug. Quod oſtendentis eſt. ¶Vtile.

b Ecce quàm bonum, & a

a ¶Id eſt delectabile. ¶Quia ſunt bona, quæ non delectant. b ¶Frat illis cor vnum & anima vna in Deum.

c q̃ iucundũ, habitare b

a ¶Rectè diſpoſitis ſingulorum diuerſis officijs. b ¶Inunctio ſpiritusſancti quæ prius fuit in capite Chriſto. ¶A ſimilitudine regum & ſacerdotum qui figura fuit Chriſti. ¶Ita bonum & iucundum eſt habitare fratres in vnum.

fratres in vnum. † Sicut vnguen- c d

a ¶Chriſto. b ¶A capite Chriſto.

tum in capite, quod deſcendit in e

a ¶Determinat in cuius barbam ſubdens, barbam Aaron. b ¶Veri ſacerdotis Chriſti. c ¶Vnguentum.

d e barbam, barbam Aaron. Quod f g

a ¶Poſtea. b ¶Id eſt in illos perfectos qui in vnum habitant. Et fit comparatio inter cohabitationem fraternam & ſpiritualem vnctionem, tanquam inter cauſam & effectum. c ¶Chriſti.

f g deſcendit in oram veſtimenti eius,

a ¶Aug. Mons paſcualis ſicut & mons Sion: Gratia quam gentes receperunt prius, deſcendit in Sion, id eſt ſuper Iudæos.

h i ſicut ros Hermon qui deſcẽdit † in h i

a ¶Ideo bonum & iu. ha. fra. in vnum.

montem Sion. Quoniam illic k

a ¶In fratribus qui in vnum præcepit benedictionem, vt concordes benedicant Deũ. Concordes .n. benedicunt Deum, diſcordes non. ¶Promiſit. b ¶Hic.

mãdauit dominus benedictionẽ,

a ¶In futuro duraturam. b ¶In æternum.

& vitam vſque in ſeculum. l

g *In oram. Caſs.* Vel per oram, quæ eſt finis veſtis, intelliguntur ſancti qui erunt in nouiſſimis tpibus eccleſię .ſ. tpe Antichriſti. Et eſt ſenſus: Deſcẽ. in o. ve. e .i. vſq; ad extremitates eccleſiæ & in fine mundi, quæ eſt tunica indiuiſibilis. Deinde alijs verbis idẽ notantibus idem dicit.

h *Sicut ros. Caſs.* Ros tenuis aqua, vnde terra germinat & ſignificat gratiam, qua peccatores conuertuntur.

i *Hermon.* anathema, accipiuntur peccatores, per Sion eccleſia. Ros eius .i. Hermõ qui peccatores nutrit in bono, deſcendit in Sion, qñ conuertuntur ad eccleſiam, quæ eos recipit. Et eſt ſenſus: Ita eſt illud bonũ ſicut ros Hermon .i. gratia nutriens peccatores. Qui deſcendit in montẽ Sion, .i. quo illi conuertuntur ad eccleſiam. Hermon. *Aug.* Ad literam, mons trãs Iordanem. Mirum ergo ꝙ ab eo in Sion ros deſcendat, ſed Hermõ dicit lumen exaltatum .i. Chriſtus prius in cruce, poſt ĩ cęlo exaltatus, à quo ros gratiæ deſcendit in Sion .i. eccleſiam. non .n. in vno eſt eccleſia, niſi eius dono & gratia. Idẽ Siõ qđ barba & ora veſtimẽti: Idẽ ros Hermõ qđ ſuprà vnguẽtum .ſ. grã p quã fit cohabitatio. Qui .n. in vno ſine rore charitatis ſunt, inquietum iumentũ in iunctura: qđ nõ trahit, ſed turbat. Hi etiã murmurant, de quibus dr̃: Præcordia fatui rota carri: Fęnum portat, & ſemp murmurat. Hi ſunt qui relinquunt in mola, in agro, in lecto, qui in vnũ ſolũ modo corpore: Cæteri aſſumuntur, qui in vnum ſunt corde. H

NIC. DE LYRA. PSAL. CXXXII.

Ecce quam bo. *Huic pſal. præmittitur talis titulus in Hebręo: Canticum graduum ipſi David: ex quo patet autor huius pſ. De materia verò eius dicunt expoſitores communiter, quod loquitur de vnitate populi Iſrael ad inuicem per charitatem ſub vno rege, & ſub cultu vnius Dei, de quibus factus fuerat ſermo pſal. præcedenti, & ſecundum hoc dicit David.*

a Ecce quam bo. & quam iu. *i. valde bonũ, & valde delectabile .ſ.*

b Habi. fra. *id eſt filios Iſrael, qui dicuntur fratres propter vnitatem cultus diuini. vnde dicitur in Deu. Non fęnerabis fratri tuo ad vſuram. i. Iudæo ſed alieno .i. Gentili.*

Deut.23.d

c In unum. *Per concordiam charitatis ſub vna lege & ſub vno rege. Ad hoc adducit duplex exẽplũ. Primũ eſt de vnguento: vñ conſecrabat ſummus ſacerdos, qđ erat valde ꝓtioſum, redolens & ſuaue, cũ dicitur:*

d Sicut vn. in cap. *ſ. ſummi ſacerdotis. Dicit .n. Ra. Sa. ꝙ vnctio illa fiebat cum digito conſecrãtis intincto vnguento. Qui digitus primò applicabatur capiti ipſius conſecrandi, & trahebatur verſus palpebras ex vtraque parte, & ſic deſcendebat verſus barbam. ideo ſubditur:*

e Quod de. in bar. *Non cuiuſcunque, ſed:*

f Bar. Aaron. *i. ſummi ſacerdotis tantum, ab Aaron deſcendentis. Alij enim minores ſacerdotes non conſecrabantur per talem vnctionem, ſicut dictum fuit plenius in Exo. & Leuit.*

Exod.19.a Leuit.8.a

g Quod deſcen. in oram ve. *eius. Hebræi dicunt: Quod deſcendit ſuper os veſtimentorum eius. Et eſt iſtud de verſu præcedenti, & refertur ad barbam ſummi ſacerdotis, quæ deſcendebat ſuper oram ſuperiorem tunicæ hiacynthinæ, & ſuperhumeralis, quæ ora dicitur os veſtimenti. Et ideo patet, quòd cum dicitur in tranſlatione noſtra: In oram &c. non intelligitur ora inferior veſtimenti, ſed ſuperior. Et referenda eſt ſñia huius verſus ad ꝓcedentẽ, vt ſit ſenſus: Sicut vnguentũ tale eſt valde redolẽs & ſuaue: ſic habitare fratres in vnũ modo ꝓdicto eſt valdè bonũ.*

h Sicut ros Her. *Hic eſt principium tertij verſus, & vltimi huius pſ. vbi ponitur ſecundum exemplum ad propoſitum de deſcenſu roris, qui eſt valde ſuauis & bonus terrę naſcentibus, ita ſimiliter valde bonũ eſt habitare fratres in vnum. & quantum ad hoc dicitur: Sicut ros Hermon .i. deſcendens in montem Hermon, qui mons eſt fructuoſus & paſcualis ſcuatis virtute roris ibi deſcendentis.*

i Qui de. in m. Si. *Non eſt intelligendũ, ꝙ idem ros numero de monte Hermon deſcendat ſuper montẽ Sion. Tũ quia vnus mons multũ diſtat ab alio. Tum qa mons Hermon eſt demiſſior, q̃ ſit mõs Sion: ꝑ hoc dr̃ mons modicus ſuprà. De terra Iordanis & Hermonij à monte modico: ſed idẽ ros ſpecie & in qualitate ſuauitatis & fęcunditatis deſcendit ſuper vtrũq; montẽ. Et ſic eſt ſenſus, ꝙ ſicut ros deſcendens in mõte Hermon, & ros deſcendens in monte Sion, ſunt valde boni, ſic etiã habitatio fratrum modo ſupradicto eſt valde bona. & ꝙ ſit valde rationabile talem rorem in monte Sion deſcendere, oſtenditur cum ſubditur:*

K Quo. *i. ĩ mõte Siõ, vbi erat tẽplũ & ſacerdotes ibi bñdicebãt populũ.*

l Et vi. *In Hebręo hr̃: Benedictionem vitæ, quia ſacerdotes benedicentes imprecabantur populo bona temporalia & ſpiritualia, quibus continuatur & conſeruatur vita corporis & animæ. Et eandem ſententiã importat tranſlatio cõis quæ habet: Et vitã vſque in ſeculũ, vt patet de ſe.*

MORALITER.

✻ a *Ec. quam bo.* Pſalmum iſtum fecit David gaudens in dño de vnione & pace populi ſub eo. Moraliter autem exprimit gaudium boni principis uel prælati de fraterna charitate ſub regimine ſuo. Et ſic dicit: Ecce quam bo. i. valde bonum.

d *Si. vn. &c. in bar. Aaron.* Per Aarõ ſummũ Pontificẽ intelligitur dñs nr̃ Ieſus Chr̃s, q factus eſt Põtifex in ęternũ. Apoſ. Et ipſe eſt caput eccleſiæ. Per vnguentũ in capite, deſignatur in Chriſto plenitudo gratiæ, q̃ redundat in mẽbra p barbã & ueſtimẽtum ſignificata per barbã tñ ſibi magis cõiũcta, & per ueſtimẽtũ minus, oĩa tñ participãt de gratia eius. Ioh. De plenitudine eius oẽs nos accepimus:

h *Si. ros Her.* Qui interpretatur anathema męroris, ideo ſignificat gratiam ſpiritusſancti infuſam Apoſtolis in ſigno uiſibili, & excludit ab eis mœrorem timoris humani.

i *Qui de. in mon. Si.* Ibi .n. erant Apoſtoli qñ ſpiritumſanctũ receperunt in ſigno uiſibili. Eſt igitur ſenſus, ꝙ ſicut iſta .ſ. plenitudo grãæ Chriſti deſcẽdẽs in eius mẽbra & ſpiritusſanctus ſup Apoſtolos in ſigno uiſibili ſunt bona ualde & iucũda, ſic eſt de charitate fraterna, qua meremur Dei benedictionẽ & uitã æternã, ideo ſubditur:

K *Quoniam illic man.*

In pſal. cxxxij. Ecce q̃ bonum: vbi dr̃ in po. De materia vero huius.

ADDITIO.

Quia in pſ. ꝓcedẽti principaliter de regno Chrĩ i ſede David poſiti factus fuit ſermo: ideo in pñti pſ. agit de unitate populi Chriſtiani p charitatẽ ſub huiõi rege Chriſto, qđ maximè bonũ & iucundum eſt. Dicit aũt: Habitare fratres, iuxta illud: Oẽs fratres ſum⁹ i Chriſto

A per vnitatem fidei & charitatem. Ad quod inducit duo exẽpla. Primum .ſ. de unguento, qđ deſcendit in capite Aaron &c. ꝓ quo ſciẽdũ, ꝙ hoc epitolã inducit nõ ſolũ pp redolẽtiã & ſuauitatẽ unguẽti, ſed quia nominauerat Chriſtũ, qđ intelligit unctus, ne fortè quis putaret ꝙ unctio Chriſti eſſe tñ regia ſicut fuit unctio ipſius David, cuius ſedes data eſt Chriſto, idcirco oñdit ꝙ unctio Chriſti nõ ſolum eſt regia, ſed etiam ſacerdotalis, & hoc cum dicit: Sicut unguentum in capite Aaron: Licet enim non ęquiparetur ſacerdotiũ Aaron momentaneum ſacerdotio Chriſti ęterno, comparatur tñ ſimilitudinariè per modũ exempli. In hoc aũt qđ dr̃, de unguento Aaron, quod deſcendit in barbã barbã Aaron. i. in orã ueſtimenti eius datur intelligi, ꝙ unctio Chriſti capitis, quæ eſt plenitudo gratiæ eius, deriuatur in barbã .ſ. in fortes & ſtrenuos ſibi coniunctos. i. Apoſtolos, qui uiriliter tanq̃ barbati præliuras ſuſtinuerunt pro Chriſto. Similiter & per ueſtes intelligenda eſt eccleſia, quæ ſignificatur per tunicam inconſutilem Chriſti. Tota .n. gratia membrorum eccleſiæ, quæ per vnctionẽ deſignatur, à plenitudine gratiæ Chriſti deriuatiuè deſcendit. vnde Ioh. De plenitudine eius omnes accepimus. Secundum verò exemplum. Sicut ros Hermon, inducitur etiam ad excludendum errorem, qui poſſet contingere ex primo exemplo. poſſet enim quis putare quod vnctio Chriſti eſſet aliqualiter per humanã induſtriam ſeu obſequium miniſtrata, ſicut vnctio ij ſius Aaron, quæ celebrata fuit per Moyſen, ut in Exo. 30. Ad quod excludendum dicit: Sicut ros Hermon &c. Ros .n. quo terra fęcũdatur, non per opus humanũ, ſed cęlitus infunditur. vnde Mich. Quaſi ros à domino, quaſi ſtillæ ſuper herbam, quæ non expectat virum, & non præſtolatur filios hominum. Cætera autẽ exponantur vt in poſtilla, reducendo ad hunc ſenſum propoſitum. C

Ioh.1.b

Mich.5.c

GLOS. ORDIN.

a *Canticum gra. Caſ.* Quintuſdecimus gradus: Charitas ſeculi.

GLO. ORDIN. PSAL. CXXXIII.

Ecce. Caſs. Et eſt hic tertius pſalmus de charitate Dei, de qua hic agit, ſicut ſuprà de charitate proximi. *Caſs.* Non ꝙ alia gratia ſit qua diligit Deus, & alia qua proximus. Sed quia diuerſos actus habet ipſa gratia, & diuerſa diliguntur ea. Monet ergo ad diligendum Deum. *Caſs.* Primò, inuitat pluraliter benedicere Deũ. Secundò, optat benedici, ibi: Benedicat.

b *Ecce.* Demonſtrantis eſt. Et quibus faciat hanc demonſtrationem, determinat. vos ſer.

c *Statis.* Seruorum eſt, non ſedere in domo domini. Vel, de eiſdem intelligitur. Et per domum, intelligitur eccleſia: per atria, latitudo charitatis. In charitate enim quæ extenditur vſq; ad inimicos, latitudo eſt, in odio anguſtia. Q. d. vos benedicite Qui ſtatis, id eſt perſeueratis. In domo domini. i. in eccleſia. Et qui ſtatis. In atrijs domus Dei noſtri. i. in latitudine charitatis, ubi nullus anguſtiatur. H B

a Canticum graduum CXXXIII.

a ¶In hoc tempore, in his aduerſis. ¶Tot gradibus conſcenſis.

b Ecce nunc benedici- a

a ¶Adunati in vnum.

te † domino, omnes

a ¶Vos dico. b ¶Perſeuerans. c ¶In penetralibus ſcilicet maiores & perfectiores in eccleſia.

c ſerui domini. Qui ſtatis in domo b

a ¶Et uos etiam qui ſtatis. ſcilicet incipientes. ¶In ingreſſu,

domini: ĩ atrijs domus Dei noſtri. c

a ¶In aduerſis, non ſolum in diebus proſperitatis. b ¶Corporis & operis.

d In noctibus extollite manus ve- d e

a ¶Nihil boni uobis tribuentes, ſed totum Deo. ¶Alias dominum.

ſtras † in ſancta, & benedicite domi f

a ¶Caſs. Qui tot gradus conſcendit, benedictionem ſupernam loco remunerationis accipit, quia omne munus aſcendentium, benedictio eſt.

e no. Benedicat † tibi dominus ex g

Sion: qui fecit cęlum & terram. h

– in atrijs dom⁹ Dei noſtri. non eſt in Hebræo

d *Extol. ma. ve.* Sicut Moyſes manus ſuas leuauit pugnante populo Iſrael cõtra Amalec. Extollite dico, in ſancta, vt intẽtione ęternorũ bonum operemini, aliter enim non valet.

e *Bene. ti. do.* Secunda pars ubi optat benedici fideles. Q. d. benedicite, & ut hoc poſſitis: Benedicat te dominus, benedictione, quæ eſt ex Sion. Qui poteſt, quia ipſe eſt qui fecit cęlum & terram. *Caſs.* Benedicat. Supra hortatur plures benedicere Deum, ipſe verò vnum benedicit tantum: quia etſi plures ſint, tamen in unum ſunt, & vnitati conuenit benedictio. Vnde unus in piſcina ſanabatur, qui prior deſcendebat. Eſto ergo in vno, & ad te perueniet benedictio.

NIC. DE LY. PSAL. CXXXIII.

Ecce nunc be. do. *Huic pſalmo præmittitur talis titulus in Hebræo: Canticum graduum, & patet ſententia ex ſupradictis. De materia verò huius pſal. ſatis patet quòd eſt quædam inuitatio ſacerdotum & Leuitarum ad laudem Dei, cum dicitur:*

a Ecce nunc be. do. *Id eſt vos ſacerdotes & Leuitæ, qui ad diuinum obſequium eſtis à Deo electi, propter hoc ſubditur:*

b Qui ſta. in do. do. *Ad ipſam officiandam.*

c In atrijs do. Dei no. *Et quia in atrijs & prope atria erant habitacula eorum, vt eſſent ſemper parati ad ſua officia, non ſolum de die, ſed etiam de noctè. ideo ſubditur:*

d In no. extol. ma. ve. in ſan. *Deuotè orando, verſa facie ad ſanctumſanctorum, vbi erat arca & propitiatorium.*

f Et be. do. *Benedictione confeſſionis diuinæ laudis, quæ impenditur maiori à ſubditis, & non benedictione conſecrationis, quæ contrario modo impenditur .ſ. inferioribus à ſuperiori, de qua dicit Apoſt. Sine vlla contradictione, qđ minus eſt à meliori benedicitur. Conſequenter Pſal. poſtquàm ſeruos Dei ad Dei laudem inuitauerat, eiſdem benedictionem Dei optat dicens:*

g Be. te. do. ex. Si. *id eſt ex templo quod eſt in monte Sion, in quo templo erat propitiatorium, vbi dabantur diuina reſponſa, & inde procedebat propitiatio & benedictio diuina. Et dicit: Benedicat te, in ſingulari: quia in principio pſalmi dixerat, quòd deberent eſſe vnum concordia charitatis.*

h Qui fe. cę. & ter. *Hoc dicitur ad excludendum Manichæorum errorem, qui dicunt inferiora à diabolo eſſe creata. Vltimò circa quindecim pſalmos graduum prædictos ponenda eſt quædam breuis expoſitio myſtica ad dandum occaſionem vlterius meditandi magis deuotis. Ad cuius intellectum ſciendũ quod Macrobius ſuper ſomnium Scipionis diſtinguit virtutes in politicas, purgatorias, purgati animi, & exemplares. Exemplares verò ponit in Deo inquantum in eo ſunt exemplaria omnium, & per conſequens virtutum, & ideo de iſtis nihil ad propoſitum. quia hic agitur de virtutibus prout perficiunt ſtatus hominum. Virtutes autem ab hominibus habẽtur dupliciter. Vno modo communi & humano, & ſic dicuntur virtutes politicæ, quia homo eſt animal politicum. Alio modo excellenter quaſi modo diuino, & tales virtutes à Philoſopho vocantur heroicæ ſeu diuinæ. 7. Ethicorum. Hunc autem modũ habendi virtutes diſtinguit Macrobius in duos. Vnus eſt prout homo eſt intendens ad talem perfectionem diuinam, & ſic dicuntur virtutes purgatoriæ. Alius modus eſt, prout homo iam aſſecutus eſt terminum dictæ tendentiæ, quantum poteſt haberi in præſenti vita. & ſecundum hoc dicuntur virtutes purgati animi. Hæc autem diſtinctio virtutum in tribus gradibus ſub alijs verbis ponitur à catholicis doctoribus, ſecundũ tres gradus hominum, vel potius in ſtatu hominũ, prout gradatim tendunt ad perfectionem: ita quòd primus gradus eſt incipientium, ſecundus proficientium, tertius peruenientium ſeu perfectorum. Et tanguntur in tribus quinarijs quindecim pſalmorum graduum. Igitur circa primum quinarium, in quo tangitur perfectio incipientium, conſiderandum, quòd incipiens aggredi ſtatum virtutis patitur difficultatem & turbationem propter reſiſtentiam paſſionum ſenſitiuæ partis, ita quòd eius temperantia magis eſt dicenda continentia, quia cum difficultate tenet ſe contra paſſiones. Et ſimiliter dicendum de alijs tribus virtutibus cardinalibus, quæ deficiunt ſecundum ſuum modum à perfectione virtutis: propter quod neceſſe habet recurrere ad diuinum auxilium implorandum. & ſecundum hoc dicitur in primo pſal. Ad dominum cum tribularer clamaui &c. Secundò ex hoc vlterius concipit quandam fiduciam habendi cum diuino auxilio de paſſionibus triumphum, & quantum ad hoc dicitur in pſalmo ſecundo: Leuaui oculos meos in montes, vnde veniet auxilium mihi, &c. Tertiò ex hoc vlterius concipit ſpem deueniendi ad Deum debitè colendum paſſionibus quietatis: ideo dicitur tertio pſalmo. Lætatus ſum in his quæ dicta ſunt mihi. in domum domini ibimus &c. Quartò ex hoc vlterius concipit ſpem reportandi cęleſte præmium ex dicto obſequio: & ſecundum hoc dicitur in quarto pſal. Ad te leuaui oculos meos, qui habitas in cęlis. Ecce ſicut oculi ſeruorum in manibus dominorum ſuorum, ſcilicet ad recipiendum mercedem ab eis. Ita oculi noſtri &c. Quintus gradus eſt, vt de incboata perfectione ſecundum prædicta homo non glorietur, ſed totum attribuat diuinæ gratiæ, & ſibi nihil: ſcdm dictum ſaluatoris.* D

Virtutum diſtinctio ſecundum Macrob. Super ſomnium Scipionis.

Virtutes ab hominibus dupliciter habentur.

Ariſtot.7. Mor. Nicomach.

Quindecim pſalmorum graduum diſtinctio

Luc.17.c

¶ Cum

MORALITER.

✻ a *Ecce nunc benedi.* Pſalmus iſte eſt quædam inuitatio Leuitarum ad Dei laudem tempore veteris teſtamenti. Moraliter autem ad idem inuitantur eccleſiæ miniſtri, cùm dicitur: Ecce nunc be. do. i. ſine retardatione, quia de tempore non habemus niſi nunc.

b *Qui ſta. in do.* id eſt ſtare debetis. Non enim diſcurrere debent eccleſiæ miniſtri ad uenationes & aucupia ſicut milites, nec ad negotia terrena ſicut mercatores.

d *In noctibus.* Quantum ad officium nocturnum.

e *Extollite manus veſtras in ſancta.* id eſt ad Deum, & ad eius ſanctos mente deuota. Et quoniam alij debent orare pro miniſtris eccleſiæ, ſubditur in eorum perſona.

g *Benedicat te domi. ex Sion.* id eſt ex triumphante eccleſia.

VNiVERSIDAD DE SALAMANCA
GREDOS.USAL.ES

E ¶ Cum omnia feceritis, quæ præcepta ſunt vobis, dicite: Serui inutiles ſumus, & ſecundum hoc dicitur in quinto pſal. Niſi quia dominus. Circa ſecundum quinarium, in quo deſcribitur ſtatus proficientium. Primus gradus eſt, quòd ſedatis iam paſſionibus per exercitium virtutis confidat de ſtabilitate in bono cum Dei adiutorio: propter quod dicitur in primo pſal. Qui confidunt in domino, ſicut mons Sion, &c. Secundus gradus eſt, vt liberatus à paſſionibus ipſum prius, vt captiuum detinentibus ad percipiendum diuinas conſolationes aſſurgat. propter quod in ſecundo pſal. dicitur: In conuertendo dominus captiuitatem Sion, facti ſumus ſicut conſolati. Tertius gradus eſt, vt perfectionem in qua cum Dei adiutorio iam profecit ad alios deriuet per proximi ædificationem, in qua ſcit ſe nihil poſſe agere ſine Dei aſſiſtentia ſpeciali: propter quod dicitur in tertio pſal. Niſi dominus ædificauerit domum &c. Quartus gradus eſt, vt ex ædificatione proximorum ſumptus debitos non requirat, ſed gratis impendat ſecundum quod dicit Apoſtolus. Nocte & die operantes ne quem veſtrum grauaremus. Non quaſi non habuerimus poteſtatem, ſed vt noſmetipſos formam daremus vobis ad imitandū nos: & propter hoc in quarto pſal. dicitur: Beati omnes qui timent dominū, qui ambulant in vijs eius: gratis exemplo & verbo proximum ædificando. ideo ſubdit: Labores manuum tuarū quia manducabis, beatus es &c. Quintus gradus eſt, vt propter tribulationem inſurgentem à prædictis bonis operibus non deſiſtat. ideo ſubditur in quinto pſal. Sæpe expugnauerunt me à iuuentute mea, &c. Circa tertium quinarium, in quo deſcribitur ſtatus perfectorum conſiderandum, quòd ſicut dicit Iaco. Patientia opus perfectum habet. Patientia verò habetur in duplici gradu. Primus eſt, quòd homo tribulationes patienter ſuſtineat: & propter eas à bono opere non deſiſtat: & hic eſt vltimus gradus præcedentis quinarij, vt G dictum eſt: Secundus qui eſt altior, & vbi incipit tertius quinarius, eſt quando non ſolum homo perſecutiones patienter tolerat, ſed etiam perſecutoribus bonum optat pro eis orando, exemplo Chriſti in cruce dicentis. Pater ignoſce illis, quia neſciunt quid faciunt: Et propter hoc dicitur in primo pſalmo. De profundis clamaui ad te domine, id eſt de profundo tribulationis, orando etiam pro inimicis. vnde ſubditur: Si iniquitates obſeruaueris domine &c. Et quia ex tanta perfectione habita de facili inſurgit aliquis motus ſaltem leuis propriæ elationis diabolo inſtigante qui, inſidiatur hominibus perfectis, ideo ſecundus gradus eſt, vt ex perfectione habita nullus motus elationis ſurgat interius, nec aliquod ſignum appareat exterius: ideo ſubditur pſal. 2. domine non eſt exaltatum cor meum, neque elati ſunt oculi mei, &c. Tertius autem gradus eſt, vt homo quicquid eſt cordis, & operis applicet per votum diuinis obſequijs. ideo dicitur. 3. pſal. Memento domine Dauid, & omnis māſuetudinis eius. Sicut iurauit domino, votum vouit Deo Iacob, &c. Et quia charitas eſt vinculum perfectionis, ſecundum quòd dicitur ad Col. & ideo quartus gradus eſt, vt homo ſit in charitate perfectus ſecundum modum qui traditur in Act. Multitudinis credentium erat cor vnum, & anima vna, & propter hoc dicitur in 4. pſal. Ecce quam bonum & quàm iucundum habitare fratres in vnum, &c. Quintus gradus eſt, quòd homo ex perfectione charitatis quantùm poſſibile eſt, obliuiſcatur huius ſeculi, & occupetur in diuinis laudibus, quaſi mente habitans in ciuitate cæleſti, ſecundum illud Apoſt. Noſtra conuerſatio in cælis eſt. & propter hoc dicitur pſal. 5. Ecce nunc benedicite dominum omnes ſerui domini. Qui ſtatis in domo domini, &c.

Marg.: 1. Theſſ. 3. b — Iacob. 1. a

In pſ. cxxxiij. Ecce nūc bñdi. dñm: vbi dr̄ in poſtilla: In noctib. extollite.

ADDITIO.

In Hebræo ſi In noctibus, eſt finis primi verſus. Pro quo eſt ſciendum, quòd hic Pſal. loquitur ſacerdotibus & Leuitis prout poſtil. dicit: ad quos principaliter pertinet benedictio Dei ſcilicet laudis. Similiter benedicere populum, bonum eius imprecando: de quo in fine pſal. Benedicat te dominus ex Sion. ſed quia in principio dixerat: Benedicite dominum omnes ſerui domini: quod comprehendit omnes ſeruos Dei, etiam ſi non ſint ſacerdotes neque Leuitæ: ad quos non pertinent prædicta ex officio. idcirco adiungit: In noctibus. per quod neceſſariè intelliguntur tantum ſacerdotes F & Leuitæ. Ceteri autem de populo non ſtabant in domo domini, niſi tantum de die. Continuatur tamen hic pſal. præcedenti ſic. Nā ab eccleſia iam cōgregata ſub vno rege Chriſto & ſacerdote, prout in præcedenti, benedicendus eſt Deus ab omnibus per gratiarum actionem: de quo dicit: Ecce nunc benedicite dominum, &c. & conſequenter benedicendus eſt populus ſub huiuſmodi principe conſtitutus a ſacerdotibus, quibus talis benedictio ex officio competit, &c.

REPLICA.

IN canticis. xv. graduum inter poſtil. & Burgen. ſunt nōnulla quæ uidentur contraria. Sed ſtant vt plurimùm in diuerſa applicatione ad materiam pſal. quàm communiter poſti. per hiſtorias aſſignat ad literam tanquam figuram. Bur. autem mortalitatem refert ad Chriſtum vel eccleſiam, tanquam ad figuratum: reliqua non ſunt multùm diſputabilia. H

GLOS. ORDIN.

Marg.: Super pſal. 134.

a *Halleluia. Caſ.* Poſt gradus qui ducunt ad æternitatem, cōgruè ponitur haleluia, vt eccleſia fruatur laudibus Dei, cui tale munus paratum eſt.

GLOS. ORDINARIA.

PSAL. CXXXIIII.

Marg.: Diuiſio

LAuda. no. Primò, de nonſtratiua oratione monet Deum laudare, propter eius potētiam enumerans eius magnalia. Secūdò, cultores idolorū redarguit, ibi: Simu. &c. Tertiò, omnes ordines monet ad laudem, ibi: Domus Iſrael. Propheta ergo quaſi intentionē ſuam aperiens poſt gradus ſtantes in domo alloquitur: vt poſt beneficia laudent dicens: Lauda. Qui ſerui. Addit Qui ſtatis, non titubantes vel in ſecretario vel in ingreſſu. Laudate ſerui. Deinde, qui & quare laudare debeant ſubdit: laudate ſerui.

a Halleluia. CXXXIIII.

a ¶ Aug. Vnde vos meliores eſtis non ipſe: Bonus. n. ille ſemp manet vt eſt.

b LAudate nomē domini: a

a ¶ Quare? quia. b ¶ Eſtis laud. aliorum oſtendunt, quia ipſi ſerui, & ipſe dominus. c ¶ Qui? ¶ Ecce vos. ¶ Non quidam mali ſed. d ¶ Non qui ruitis, vnde laudare debetis.

laudate ſerui dñm. Qui ſtatis in b c domo dñi, in atrijs domus Dei no

a ¶ Propter hoc lauda. b ¶ Non verbo laudis cauſa explicata eſt. ¶ Propriè à quo ſunt omnia bona.

c ſtri. Laudate dominū, †quia bonus d

a ¶ Et nominis. b ¶ Guſtanti.

d dñs: pſallite nomini eius, qm̄ ſuaue e

ue eſt. Quoniam Iacob elegit ſibi a

a ¶ Pſallite, quia iſta fecit quæ capere valeris. b ¶ Iudaicum populum. c ¶ Gratia non merito.

b dominus, Iſrael †in poſſeſſionem ſibi.

¶ Alijs verbis idem repetit.

a ¶ Vnde ſcis? ¶ Quia. b ¶ Raptus ad ſuperna. c ¶ Quod non omnes poſſunt ſcire, ſed credant noſcenti qui intrauit in ſanctuariū Dei, & audiuit arcana & ineffabilia verba quæ non licet homini loqui. d ¶ In ſe.

bi. †Quia ego cognoui, quòd magnus b eſt dominus: & Deus noſter † præ c

a ¶ Id eſt ſuper omnes Deos qui ſunt in cælo & in terra, quia eos fecit. b ¶ Redit ad opera quæ capiantur. ¶ Hic breuiter concludit omnia. c ¶ Caſ. Cauſa omnium quæ fecit, voluntas eſt, nulla neceſſitas, ſed bonitas.

c omnibus dijs. Omnia quæcūq; voluit dñs fecit in cælo, & in terra, in d e

a ¶ Quod commeatur. b ¶ Pro profunditate ignoti oceani. c ¶ Fecit quæ voluit ipſe dico. ¶ Quæ fecit enarrat ad literam, ſecreta naturæ Deum dicit miniſtrare.

mari & in omnibus abyſſis. †Edu- f g

a ¶ Ad medium, vt ibi pluant.

d cens nubes ab extremo terræ, ful- h

a ¶ Quia fulgura ſine pluuia terrerent & nihil darent.

e gura in pluuiam fecit. Qui † pro- i k

a ¶ Id eſt Apoſtolos qui totū mundum percurrerūt. neſcis vnde, ſed ſcis quòd iuſſu Dei. b ¶ De occultis cauſis.

ducit ventos de theſauris ſuis: qui l

¶ Palam & viſui iſis ſigna fecit, ter quia vt in paſſione terra tremuit, & ſol obſcuratus eſt.

f percuſſit primogenita Ægypti: ab

g homine vſq; ad pecus. Et† miſit ſi- m

Marg.: †ſuper omnes Deos. — †Suſcitans — † educit — †immiſit — ¶ vt ſi peculiaris ſibi. Tentation oculorum.

tas, nō qualitas, ſed natura. Ille bono ſuo bonus & nō alium de participato bono. Ille ſeipſo bonus, non adhærendo alteri bono, qui non eguit aliquo bono, vt fieret bonus. Sed eguerunt illo cætera, vt fierēt bona. Sed quia ipſe à nobis nō pōt videri qualiter in natura ſit bonus, vel opera videamus quia ſuauis: dū dedit ſe poſſe guſtari, carnem factū, vt de pane Angelorū viuat homo. Temperatur laus in hoc pſalmo: ita ut & firmorum ſit & infirmorum ſicut & per Moyſen, quādo cum mitteret ad filios Iſrael, cùm dixiſſet: Ego ſum qui ſum: hæc dices filijs Iſrael: Qui eſt, miſit me ad vos. Quod quia non capit homo continuò temperauit, & dixit, quòd poſſet capi ab homine ita: Ego ſum Deus Abrahā, Deus Iſaac, Deus Iacob. Quod nomē propter hominē ne videretur temporale, addit: Hoc nomen eſt mihi in æternum: Non quia illi æterni, ſed quia eos æternos facit poſtea ſine fine. Habuerunt quippe principium, ſed finem non habebunt. In quibus totum ſemen Iſrael intelligitur, tota eccleſia cogitatur.

Marg.: Enar. pſal. 134. to. 8

c *Laudate do. quia bo. Aug.* Si oīa laudantur, quia bona: præcipua cauſa laudis eſt, quia bonus eſt ex ſe & in ſe, cuius bonitas,

d *Pſallite no. eius.* i. laudate eū, eò quòd id fecit quod res ſui nominis exigit, cùm ſe incarnatum dedit hominibus guſtari.

a *Iacob.* Luctator interpretatur, & ſignificat illos qui con- A tra ſpirituales nequitias luctantur.

b *Iſrael in poſſeſſionem. Aug.* Ad literam. Cæteras gentes ſub Angelis cuſtodiēdas dominus poſuit, Iacob ſibi elegit, quē vt agrum coleret, ſeminaret, poſſideret, ſeruaret.

c *Omnia quæcunque.* Q. Magnus eſt in eſſentia, magnus in operibus, quia Omnia &c. *Aug.* Si omnia opera cōprehendere non poſſumus, hoc de eis firmiter teneamus, quòd oīa à Deo facta. *Aug.* Omnia quæcunque voluit. Typicè, hoc in omnibus poſſumus agnoſcere. Cælum, ſpirituales: terra, carnales: ex his duobus conſtat eccleſia. In his facit quæcunq; vult, & etiā in mari. i. in infidelibus, in quibus nihil fit niſi iuſſu Dei: non. n. ſæuiunt niſi permittantur à Deo. Abyſſi, latētia corda, profunda corda mortaliū, profundæ cogitationes hominū, & ibi facit Deus quod vult. Interrogat iuſtum & impium, latet cor bonum, latet & malum. & in vtroq; eſt abyſſus. Sed Deus hoc videt, quē nihil latet: hoc conſolatur, illud torquet. Et ipſe eſt educens nubes, quæ ſunt prædicatores. vnde: Mandabo nubibus meis, ne pluant ſuper eam imbrē. Et itē: Qui ſunt hi qui vt nubes volant, quas non tātū de Iſrael miſit, ſed & ab extremo terræ excitat: Quid de ipſis facit? ſulgura in pluuiā, minas ad miſericordiā flexit, de terroribus irrigauit. prædicatores namq; & terrent & blandiuntur. Terrēt, cōminādo æterna ſupplicia. Mulcent, promittendo æterna gaudia. Ideoq; & de māna legitur, quòd liqueſcebat ad ſolē, & indurabatur ad ignē. Māna enim cælitus datum, figura eſt diuini eloquij, quòd liqueſcit ad B ſolē, dū mentes fidelium futuræ claritatis promiſſione lætificat, vt cum ait: Fulgebunt iuſti ſicut ſol in regno patris eorū. Induratur autē ad ignē dum peccantiū conſcientias futuræ pœnæ cōminatione adurit, vt illud: Omnis arbor, quæ non facit fructū bonū, excidetur & in ignē mittetur. Ideo in veteri lege in veſte ſummi Pontificis erat coccus bis tinctus, qui habebat ſpeciem ignis. Ignis. n. duo facit, vrit. ſ. & lucet. Quia prædicator peccantium corda adurere dēt fulgure cōminationis, & priorum mentes confouere promiſſione æternæ lucis. Inde etiam eſt, quòd baculus Pontificalis ex inferiori parte pungit, ſuperius in anteriora extenditur. Quia prædicator pungere dēt vitia carnis & mētis vires in anteriora dirigere: ita tñ quòd ad ſui cōſiderationē ſemp redeat, ne cū alijs prædicauerit, ipſe reprobus efficiatur. Et in principio ſermonis ſui accuſator ſit, ne videat feſtucam in oculo alterius, geſtans trabē in ſuo. Prædicatores, nubes, propter carnem. venti, propter ſpiritum. Nubes videntur, venti ſentiuntur, non videntur. Et quia caro de terra nubes excitat ab extremis terræ, ſed ſpiritus hominis ignoratur, vnde veniat. vnde C ecce dicitur: Qui producit ventos de theſauris ſuis. Qui percuſſit primogenita. Fide vnde incipimus, qua viua proficit homo in melius. Ægyptus afflictio. Quicunq; ergo affligit eccleſiam & ſcādala facit, etſi Chriſtianus dr̄, perdit fidem. Ab homine. Homo, id eſt doctus, qui & trahit poſt ſe indoctas turbas, id eſt pecora. Pharao diſſipatio. Ægyptus vt diximus, afflictio. Diſſipatio ergo præcedit vt rex, & ſequitur afflictio. Diſſipati enim affligunt eccleſiam, vt. n. affligant diſſipantur. Percuſſit gentes & reges: Quas & quos? Sehon regem occidit. Sehon tentatio oculorum, Amorrhæi amaricantes. Amaricantes ergo regem, habēt tentationē oculorum. Tentatio oculorum non eſt niſi in mendacio oculorum, putat habere rem, veritatem non habet. Retur enim quod nō eſt, non intuetur quod eſt. Tentatio ergo oculorum, id eſt fallacia vt rex præcedit, & ſequitur amaricatio. Occidit Deus in homine illum regē, quando homo damnat ſimulationem & diligit veritatem, & deſinit amaricare. Og concluſio diabolus qui intercludit viam ad Deum ne credatur in eum, ſicut Chriſtus aperuit, & ipſe eſt via. Cui ergo clauditur via ne credat in ipſum, cum venerit Chriſtus, confundetur. Sequitur ergo Baſan Og, id eſt confuſio concluſionem. Chanaan paratus humiliationi. Et intelligitur hic humiliatio, nō quæ virtus, ſed quæ pœna eſt, id eſt omnis ſuperbus qui in die iudicij humiliabitur. non autem nunc humiliatur, ſed paratur humiliationi Ita hæc prædicta ſpiritualiter ſanè accipiuntur, cum tamen ad literam factitata ſint. Si ergo tunc corporaliter occidit illos deus, modò non ceſſat manus eius. & ideo ne putares hæc tunc per acta ceſſaſſe, inquit: Domine nomen tuū, id eſt operatio potentiæ tuæ. Eſt in æternum. ideo non ceſſat manus tua in ſeculū hæc facere, quæ tunc prænuntiaſti in figura. D

d *Ab extre. Aug.* Siue ab imo terræ ſiue a circundatione finium terræ.

e *Fulgu. in plu. Aug.* Fulgur terrorem, pluuia gaudium facit. Qui ergo terruit fulgura, reficit pluuia.

f *Qui percuſſit. Aug.* Hoc in hominibus fecit propter populum ſuum. Si dixit quæ amares, audi & quæ timeas.

g *Ab homine vſque ad pecus. Caſ.* Hoc ſæpe repetit ad indicandam dei potentiam, vt non caſu facta putentur, ſed in magna futuri ſignificantia. Dum audis, quæ facta ſunt in impios, caue ne in te fiant: ideo ſunt hæc vtilia cum leguntur Aegyptus mundus. Primogenita principalia vitia mundi, quæ deſtruit in prudentibus & idiotis.

Reges

NIC. DE LYRA. PSAL. CXXXIIII.

Marg.: Diuiſio

LAudate no. *Huic pſal. præmittitur talis titulus in Hebræo: Halleluia. idest laudate Deum. ex quo titulo non apparet autor pſal. ſed ſatis apparet quòd pſal. iſte eſt quædam inuitatio fidelium ad laudem Dei: & primò ponitur inuitatio in generali, ſecundò magis in ſpeciali ſecundum diuerſos ſtatus, ibi: Domus Iſrael. Prima in duas, quia primò ponitur dicta inuitatio, ſecundò ſubditur ad hoc multiplex ratio, ibi: Laudate. Circa primū dicit Pſal.*

a Lauda. no. do. *Ipſum laudibus extollendo.*

b Lau. ſer. do. *Cui omnes tenentur ſeruire deuotè pro beneficio creationis & generalis gubernationis.*

c Qui ſta. in do. do. *Quia præter atriū ſacerdotū ubi offerebātur hoſtiæ, erāt alia atria vbi vulgares vacabāt orōni: & in vno eorū recipiebant Gētiles, qui veniebāt in Ieruſalem cauſa orationis, ſm quod dr̄ in Ioh. Erant autē Gētiles quidā ex his qui aſcenderāt, vt adorarēt in die feſto.*

Marg.: Ioh. 12. e

d Lauda. *Hic conſequenter inducitur multiplex rō laudis diuinæ. Et primò ex ſuæ deitatis veritate, ſecundò ex idolorū falſitate, ibi. Simulachra gentium. Veritas autem deitatis ex duobus allegatur: Primò ex ſua bonitate, ſecundò ex ſua poteſtate, ibi: Quia ego cognoui. Circa primum dicit Pſal. Lau. do, quia bo. do. Eſt enim infinitæ bonitatis, propter quod eſt ſummè laudabilis, ideo dicitur:*

e Pſa. no. e. *Eſt. n. nomē dñi, mel in ore, melos in aure, & iubilus in corde, vt dicit B. Bern. Et licet oēs teneantur Deū laudare, vt prædictū eſt: tamē principaliter populus Iſrael quē elegit, vt inde in humanitate aſſumpta naſceretur, propter quod legem diuinam ei dedit. & hoc eſt qd̄ dicitur.*

a Quoniam

MORALITER.

* a *Lau. no. do.* Pſal. iſte eſt quædā inuitatio gñalis ad Dei laudē pro tpe veteris teſtamēti. Mora. aūt ad idem inuitantur oēs Chriſtiani tempore noui. Et ſic dr̄: Lau. no. do, omnes catholici generaliter.

b *Lau. ſer. do.* Vos eccleſiæ miniſtri ſpecialiter.

c *Qui ſta. in do. domi.* Exponatur ſicut pſalmo præcedenti.

d *Laudate do. quia bonus do.* Eſſentialiter.

e *Pſal. no. e. qu. ſu.* ſ. ad audiendum meditandum & proferendum.

* Quoniam

NIC. DE LYRA.

a Quoniam Iacob elegit ſibi domi.

b Quia ego cog. *Hic accipitur ratio diuinæ laudis ex ſua poteſtate, quæ apparet in effectibus & beneficijs hominibus exhibitis, & primò hoc oſtenditur in beneficijs exhibitis omnibus generaliter, ſecundò populo Iſrael ſpecialiter, ibi: Qui percuſſit. Circa primum dicit pſal. Quia ego co. q. d. hæc debet eſſe ratio laudandi Deum: quia ego cognoui, quod magnus eſt dominus, magnitudinis cuius non eſt finis.*

c Et Deus no. præ om. dijs. *Et accipitur hic dij participatiuè, cuiuſmodi ſunt Angeli ſancti, quibus præeſt ipſe Deus tanquàm miniſtris dominus, ideo ſubditur:*

d Omnia quæcunq; vo. do. fe. in cælo. *Aliquos Angelos ibi ſtabiliendo, & alios propter ſuperbiam ſuam inde eijciendo.*

e Et in ter. *Aliquos homines per gratiam ſuam vocando, & alios iuſto Dei iudicio, licet occulto dimittendo.*

f In mari. *Aliquos inde tempore tempeſtatis mirabiliter ſaluando, alijs periclitantibus propter ventorum flatus. ideo ſubditur:*

g Educens nu. ab ex. ter. *i. à mari oceano: vnde vt plurimum eleuantur vapores humidi, ex quibus nubes generantur. Et iſte oceanus eſt terræ habitabilis terminus.*

i Fulgura in plu. fe. *Quia frequenter in dictis nubibus generantur tonitrua, & inde procedunt coruſcationes & fulgura, quæ terminantur per hoc quòd nubes in pluuiam reſoluuntur.*

k Qui pro. *i. de locis hominibus occultis.*

l Qui per. *Hic conſequenter adducitur ratio diuinæ laudis ex effectibus Dei mirabilibus pro populo Iſrael factis, cum dicitur: Qui per. pri. Aegy. de qua percuſſione habetur in Exod.*

m Et mi. ſig. *pro populi Iſrael liberatione, ſicut patet in Exo. vbi deſcribuntur decem plagæ Aegypti.* Exod. 12. e

a In

MORALITER.

* a *Quo. Iac. ele.* Per Iacob intelliguntur actiui, per Iſrael contemplatiui, ex quibus conſtituntur eccleſia.

b *Quia ego co. quòd ma. eſt do.* Magnitudinis cuius nō eſt finis. propter quod ſe extendit ad oīa poſſibilia. ideo ſupple laudabilis eſt plus quàm poſſit virtus creata, Eccl. Laudantes dominum magnificate eum quantùm poteſtis: maior eſt enim omni laude. Eccl. 43. d

g *Educ.* Hic conſequenter ponuntur quædam potentiæ diuinæ, quæ nunc ſunt exponenda myſticè, cùm dicitur: Educens nubes: Id eſt prædicatores, Eſa. Qui ſunt iſti qui vt nubes uolant.

h *Ab extre. ter.* ſ. Bedam ab Anglia, ſanctos Dominicum, & Antonium ab Hiſpania, & ſic de pluribus alijs à terræ finibus oriundis. Eſa. 60. b

i *Ful. in p. ſe.* Prædicauerūt. n. terrorē iuſtitiæ diuinæ, quæ per fulgura, & dulcorem ſuæ miſericordiæ, qui per pluuiam deſignantur.

K *Qui pro. ven.* i. impulſus ad bonum ex occultis ſuæ deitatis.

l *Qui percu. pri. Aegy.* Id eſt initia peccati, quæ ſunt ſuperbia. Eccl. Initium oīs peccati ſuperbia. Et auaritia in 1. Tim. Radix omnium malorum eſt cupiditas. Per prædicationes enim ſanctorum percuſſit dominus uitia dicta. Eccl. 10. b — 1. Tim. 6. b

m *Et miſit ſigna &c.* Id eſt miracula prædicationis ſanctorum confirmatiua. Mar. Prædicauerunt vbique domino cooperante, & ſermonem confirmante ſequentibus ſignis. Mar. 16. d

* In

VNIVERSIDAD DE SALAMANCA GREDOS.USAL.ES

E a *Reges fortes.Caſ.* Mundi ſpiritus.Qui ſunt occiſi, dum nequeunt in nobis quod volunt.

Vbi ſu. 4. Nu.21.e b *Sehon regem Amorrhæorum &c.* Hoc ſub Moyſe factum:de hoc in libro Numeri legitur: Quod cum prohiberent filios Iſrael per fines ſuos tranſire,percuſſi ſunt ab eo,& poſſedit populus Iſrael terram eorum.

c *Chanaan.Caſ.* Humiliatio mala, ſcilicet quando ab honore ſancto decidunt.

d *Et dedit terram eorum hæredi.Caſ.*i.cęleſtem beatitudinē, quam dæmones per ſuperbiam deſeruerunt, dedit fidelibus. Hæc eſt vera terra promiſſionis, quæ uerius dicitur hæreditas, quæ in pace eſt, quam illa actualis, quam ſępe amiſerunt filij Iſrael.

Vbi ſupra. e *Hæreditatem Iſrael. Aug.* Hæreditas, ſunt gētes Iſrael,fidelis ſ.populi, quę paſcunt tribulationes, docentes patientiam, vel quas Iſrael excolit conformando ſibi.

f *In generatione & generationem. Aug.* Generatio vna eſt qua renaſcimur p baptiſmum, altera qua reſurgemus, non eſt oblitus Deus in hac vocare, in illa coronare.

† ſeculum g *Quia iudi.Caſ.*Cauſa laudis,quia vidit dominus populum cui tot fecit: prophetas miſit, poſt & filium. Sed quia duri fuerunt,iudicabit eos in futuro & in ſeruis, id eſt fidelibus conſolabitur, cum præmia æterna reſtituet. Ecce gradatio laudis ad iudicium perducta eſt. *Aug.* Vel,Ita.Ideo de præſenti accipiatur. Iudicabit. Q. laudandus, quia præter iudicium futurum, iam iudicauit Deus Iudæos, alios aſſumendo, alios reprobando. Hoc eſt iudiciū diſcretionis, de quo ait: In iudicium veni in hunc mundum, ut qui non vident,videant, & qui vident, cæci fiant.

† Quoniā

† Idola

Ioh.9.g

F

h *Simulachra.Caſ.* Secūda pars, poſtq̄ laudibus ſe Dei expleuit, idolorum cultores irridendo redarguit:quia pfecta laus ueritatis eſt deſtruere falſitatem.ſuprà fuerūt eadem dicta, ſed repetita verecundiam augent.

†Nares habent & nō odorabūt: os habent & non loquentur: manus habēt & non operantur, pedes habēt: & non ambulabunt. †dominū

i *Os habent & non lo.* Illa exteriora artifex potuit facere, ſed non ſpiritum dare, nec auditum auribus, nec lucē oculis, nec vocem ori.

k *Similes illis fiant. Augu.* Hæc ſcientes irrident idola. Sed quid neſcientes? Similes interius, aures habent, nec audiunt Deum, nec fide vident, nares habent, nec ſentiunt bonum odorem Chriſti.

l *Domus Iſrael benedicite. Caſ.* Hæc eſt tertia pars, vbi poſt irriſa idola, laudes Dei celebrare monet omnes ordines, q.d.Cultores idolorum ſimiles illis fiant. Sed vos qui eſtis domus Iſrael.

m *Domus Aaron benedi. Auguſt.* Præpoſiti, ſunt domus Aaron,miniſtri domus Leui, populi oēs qui timent,oēs gnāliter ſunt domus Iſrael,oēs vna voce dicamus Benedictus.

a *Benedictus*

gna & prodigia in medio tui Ægypte: in Pharaonem & in oēs ſeruos eius. Qui percuſſit gentes multas, & occidit reges fortes. Se hō regē Amorrhęorum,& Og regē Baſan: & omnia regna Chanaan.Et dedit terram eorum hæreditatē, hæreditatem Iſrael populo ſuo. Domine nomen tuū in †æternum, † memoriale tuum in generatione & generationē.† Quia iudicabit dn̄s † populum ſuum, & in ſeruis † ſuis deprecabitur.† Simulachra gentium argentum & aurum, opera manuum hominum. Os habent, & non loquentur: oculos habent, & non videbunt. † Aures habent, & non audient: neque enim eſt ſpiritus in ore ipſorum. Similes illis fiant qui faciunt ea, & omnes qui confidunt in eis. Domus Iſrael benedicite † domino, domus Aaron benedicite domino. Domus Leui benedicite domino: qui timetis dominum benedicite do-

¶In diabolum. ¶Malos homines. a ¶Innumera vitia. ¶Quæ poſſidebant terram quam populo ſuo dare volebat. a ¶Dominantia vitia. b ¶Sed. ¶Tentatio oculorum. a ¶Amaricantium. ¶Amara ſunt quæ tollunt beatitudinem, quarum rex diabolus, qui transfigurat ſe in Angelum lucis. b ¶Concluſio. c ¶Confuſio. a ¶Percuſſit ſub Ioſue, mortuo iam Moyſe. ¶Id eſt omnes qui male humiliantur. b ¶Humiliatio. c ¶Illos expulit. a ¶Hæc terra promiſſionis verius dicitur hæreditas quæ in pace. a ¶Pro factis ſequitur exultatio laudis. ¶Cum hæc feceris. ¶Præſenti. ¶Futuram. a ¶Aug. Non repulit dominus plebem ſuam quam præſciuit habet & ſeruos de omnibus gentibus.vnde conuertit ſe ad exprobranda idola quæ iam a ſuis cultoribus irridentur, dicens: Simulachra &c. a ¶Q.D. is noſter eſt magnus. ¶Autem. b ¶Sunt. a ¶Quantum ad materiam. ¶Quantum ad formam. a ¶Concludit omnia quòd nec hominibus nec pecoribus poſſunt comparari. a ¶Exprimitur quidem in eis ſimilitudo quædam idolorum,non quidem in carne eorum,ſed in interiori homine. a ¶Domus quæ quotidie ſuſcitatur de lapidibus, de quibus domus Iſrael. vnde:Potens eſt Deus de lapidibus iſtis filios Abrahæ ſuſcitare.

K *Quia iudi. do. po. ſu.* Dando pro eo ſententia contra perſecutores eius iniuſtè. G

l Et in ſeruis ſuis deprecabitur. *id eſt deprecabilis efficietur, orationes eorum exaudiendo.*

m Simulachra gentium. *Hic adducitur ratio diuinæ laudis ex falſitate idolorū,quæ pro dijs à Gentilibus colebantur.& hoc eſt quod dicitur: Simulachra gentium,id eſt à gentibus pro dijs venerata.*

n Argentum & aurum. *Supple ſunt quantùm ad materiam.*

o Opera manuum hominum. *Quantùm ad formam per artificium factam.*

p Os habent. *ſcilicet ſimilitudinariè,quod probatur per hoc quod ſubditur:*

q Et non loquentur. *Quia carent proprio oris opere. Vnumquodque enim habet proprium opus, in quod dum poteſt, dicitur illud: cùm autem non poteſt, non dicitur illud niſi ęquiuocè ſicut oculus lapideus aut depictus,eò q̄ non poteſt videre, vt dicit Philoſophus,2.de Anima. Et eodem modo exponendum eſt quod ſubditur:*

r Oculos habent & non. *Quorum ratio redditur, cùm ſubditur:*

s Neque enim eſt ſpi in ore ip. *Et ideo, ex quo non habent ſpiritum, non poſſunt habere opera vitæ, quæ mediantibus ſpiritibus exercentur, vt dicitur in libro de differentia ſpiritibus & animæ.*

t Similes illis fiant qui faciunt ea. *Quia carent ſenſu diſcretionis,& motu bonę operationis.*

u Et omnes qui confidunt in eis. *Quia confidunt in nihilo,eò quòd idolum nihil eſt, ſecundum quod dicit Apoſtolus.*

x Domus Iſrael. *Poſtquam induxit Pſal. populum ad Dei laudem in generali,hic conſequenter inducit ad idem magis in ſpeciali, diſtinguendo ſtatus populi Iſrael, cùm dicitur: Domus Iſrael.quantum ad xij.tribus.*

y Benedicite domino. *Benedictione quæ conſiſtit in confeſſione laudis.*

z Domus Aaron. *Quantùm ad ſacerdotes, qui diſtinguebantur contra alios de tribu Leui.*

a Benedicite do. *Benedictione laudis. Iſti enim tenebantur ad hoc præ cæteris ratione officij.*

b Domus Leui. *Quātum ad Leuitas, prout diſtinguebantur contra ſacerdotes. Iſti tamē & illi erant de tribu Leui.*

c Benedicite domino. *Eum laudando prę cæteris populis ex officio impoſito.*

d Qui timetis dominum. *Hoc dicitur propter conuerſos de Gentilitate ad Iudaiſmum,qui non erant de aliqua duodecim tribuum.*

e Benedicite domi. *eò quòd de gratia ſua iunxit vos populo ſuo.*

a Benedictus

MORALITER.

* a *In Pharaonem & in omnes ſeruos eius.* Id eſt in dæmonem & miniſtros ipſius.

b *Qui percuſſit gentes multas, & occidit reges fortes.* Eos ad fidem conuertendo.Per talem modum loquendi dictum fuit beato Petro de cōuerſione Cornelii & amicorū eius i Act.Surge Petre &c.

d *Sehon regem Amorrhęorum.* Per quem ſignificatur rex Romanorum,eò quòd Amorrhæi interpretantur illuminati.Nam in conuerſione Conſtantini ipſe & populus Romanus in fide fuerunt illuminati.

e *Et Og regem Baſan.* Id eſt Francorum regem. Baſan enim interpretatur pinguedo. Francia verò pinguis eſt in diuitijs & pinguedine deuotionis.

f *Et dedit terram eorum hæreditatem Iſrael populo ſuo.* Nam iſtæ terræ quæ prius erant Gentilium, factæ ſunt Chriſtianorum.Et quia ex his Deus eſt in perpetuum laudandus,ſubdit:

g *Domine nomen tuum in æternum &c. Quia iudicabit dominus populum ſuum.*Iudicio approbationis.

l *Et in ſeruis ſuis deprecabitur.*Id eſt per ſeruos ſuos, dans eis ſpiritum deprecandi.

m *Simulachra gentium argentum & aurum.*Exponatur moraliter ſicut ſuprà pſalmo qui incipit:in exitu Iſrael &c.

n *Domus Leui benedicite domino,* Id eſt clerici qui ſuccedunt Leuitis veteſta.

d *Qui timetis.*Id eſt boni Chriſtiani.

* Bene-

NICOLAVS DE LYRA.

a In Pharaonem,& in omnes ſeruos eius. *Quos poſt multa flagella finaliter ſubmerſit in mari rubro, vt habetur in Exo.*

Exo.14.d b Qui percuſſit gentes multas. *in conſpectu filiorum Iſrael poſt egreſſum de Aegypto, ſcilicet Amalechitas.*

Exo.17.a c Et occidit reges fortes. *Et qui ſunt illi, ſubditur:*

d Sehon regem Amorrhęorum, & Og regem Baſan. *De quorum occiſione habetur in Nume.*

Nu.21.e.f.g Ioſue 12.a e Et omnia re.Cha. *Vbi interfecit per Ioſue & filios Iſrael reges.31.*

f Et dedit terram eorum hæredita. *Non cuicumque,ſed populo Iſrael, vt habetur in libro Ioſue. Et quia ex iſtis eſt à filijs Iſrael ſpecialiter laudabilis, ſubditur:*

Ioſue per totum.

g Domine no.tuum in æter. *Sit laudabile à nobis.*

h Domine me.tu. *i.remaneat memoria beneficiorum tuorum.*

i In generatione & gene. *id eſt in generationibus ſibi ſuccedentibus, ſicut videmus impletum.*

k Quia

a *Benedictus do.ex Sion. Aug.* Vel iuxta interpretationem nominum. Sion enim interpretatur ſpeculatio,Ieruſalem viſio pacis. Nunc ergo ex Sion, ideſt à nobis benedictus eſt. qui quandiu ſpe viuimus, ſumus in Sion, quia ſpeculamur q̄ veniat. Finita via erimus cū illo in æterna ciuitate: quia ipſe eſt qui habitat in cęleſti Ieruſalē, quæ nunquam ruitura eſt, vbi videbimus eum in æterna pace.

NIC. DE LY.

a Benedictus dominus ex Sion. *Ideſt ex templo quod erat in monte Sion, quia ibi cum magna ſolemnitate celebrabantur laudes diuinæ.*

b Qui habitat in Ieru. *quod dicitur eò q̄ elegit eam, vt ibi eſſet templū ſuo nomini dedicatum: vt habetur 2.Paral.6.e. Elegi Ieruſalem, vt ſit nomen meum in ea. Et in illo templo erat propitiatorium, quod ſedes Dei dicebatur, vt dictum fuit diffuſius in Exo.* C

2.Par.6.e

Exo.25.c

mino. Benedictus dominus ex Siō, qui habitat in Ieruſalem.

a ¶Facit quod docuit,& loquitur in perſona omnium fidelium, vel in propria perſona. b ¶Nunc ex Sion: quia ſpecularetur quod veniat. ¶Qui venit ex Sion homo factus. a ¶Ad literam: vbi prædicauit,& multa mirabilia fecit. ¶Vbi videbimus eum in æterna pace.

MORALITER.

* a *Benedictus dominus &c.*ideſt laudetur in eccleſia militante.

b *Qui ha.in Ie.i.*in eccleſia triumphante, eò q̄ ibi magis relucet gloria ſua.

GLO. ORDIN.

a *Halleluia. Aug.* Pſalmus iſte laudem Dei continet, vbi etſi multa in laude Dei dicantur, maximè tamen hic miſericordia Dei commendatur. *Caſſi.* Diuerſa initia verſuum,in vnū finem conueniunt: quia quicquid hic dicitur, ad miſericordiam Dei refertur: ſine qua non ſubſiſtitur,quia omnia operatur. In miſericordia ergo perſeuerare monemur. Magna virtus huius pſal. in Paralipomenon oſtēditur,vbi legitur, q̄ cum cœpiſſent Deum laudare & dicere: Confitemini dn̄o quoniam bonus, quoniam in ſeculū &c. impleuit gloria Dei domum Dei, ita præſto diuina præſentia ſi purè cantatur.

GLOS. ORDINAR. PSAL. CXXXV.

Confitemini do. *Caſſi.* Primò,magnificentiam Dei,& totius orbis cōditionem exponit. Secundò,dicit quę in Aegypto & gente Iudæorum fecit in figuram noſtri,ibi: Qui percuſſit. Tertiò, agit de Chriſtianis, ibi: & dedit terram eorum hæreditatem.

B b *Cōfitemini do. Aug.* Modò laudemus, vt cum angelis mereamur laudare. Ipſa laus eſt noſtra refectio, vt nulla videatur ſimilis delectatio. Ipſa eſt remuneratio quæ & operatio. Confitemini. Nec pro hac cōfeſſione eſtis tēporale ſumpturi, quoniam in æternū miſericordia eius.i.beneficium qđ miſericorditer præſtat, æternū eſt: quia data per miſericordiam beatitudo, æterna eſt.

c *Conſi.Deo deorum.* Deos dicit homines,ad quos ſermo Dei factus eſt in alio pſalmo,vbi ait: Ego dixi: dij eſtis, & filij ex.&c.Et non ideo dicuntur dij,q̄ omnes ſint boni.Si enim omnes boni eſſent,non diceret in eodem pſal. In medio autem Deos dijudicat,ideſt diſcernit,de quibus etiam ſubdit: Confitemini domino dominorum.

d *Qui facit mi. Aug.* Sicut in fine vbiq; ponitur, quoniam in ſeculum: ſic in principio,licet nō ſit poſitum ſubaudiendū eſt. Confitemini, qđ apertius eſt in Græco,vt ſi diceremus: Confitemini facienti mirabilia, vel ei qui fecit, vbi neceſſariò ſubaudiretur,cōfitemini,quod noſtra locutio in his omnibus ſeruare non potuit. vnde obſcurum eſt,vt poſſit putari ſententia ſic iungi: Qui fecit mirabilia,&c. Quaſi ideo iſta fecerit, quia in æternum miſericordia eius: cū potius ad miſericordiam pertineant hi quos de miſeria liberat. Dicendū ergo eſt: Confitemini ei qui fecit hæc vel illa, ideo: quia miſericordia eius vobis ęterna,vt finis ſingulorū verſuū referatur ad principium hoc modo: Confitemini ei qui facit mirabi. ma. ſolus. Ideo confitemini,quoniam in æternum miſericordia eius.

e *Mi.ma.ſo. Aug.*Quia & quędam per homines vel angelos facit, & quædā magna ipſe ſolus,q̄ & prius exequitē.

f *Qui fecit cę.* Vniuerſam ergo creaturam p ſe fecit, cuius creaturę excellētiores partes ponit,ex quibus omnia cogitent.i.intelligibiles cęlos,& viſibilē terram.Sed quia ſunt & viſibiles cęli, per eorū luminaria totum cęleſte corporeum intelligere nos admonet ſubdens:Qui fecit luminaria. Vel in intellectu.i.in ſua ſapientia: Quod dictum de cęlis,de omnibus debet intelligi.vnde: Omnia in ſapientia feciſti Deus. Vel typicè:Cęlos in intellectu i.ſpirituales ſanctos quibus non modo credere,ſed intelligere diuina dedit. Simplices aūt qui ſolā fidem firmam tenent, quaſi infra cęlos, terra dr̄: qui quia in baptiſmo quē acceperūt, quaſi ſuper aquas firma fide conſiſtunt quaſi ſup aquas,terrā firmauit.

† exquiſitio ingenio:

Sup.103.b

g *Ter.ſ.a. Aug.* Sed qūo terra grauior ab aqs leuioribus portat? Sed ſiue ita ſiue aliter ſit terra fundata ſuper aquas dr̄,q̄ aqnis circūfluentibus ſupereminet: Sicut dr̄ illa vel illa ciuitas ſuper mare fundata,non q̄ mare ſit ſub ea, ſed quia mari ſupereminet.ſic dominus ſuper puteum ſedit.i.iuxta.

h *Qui fe.lu.ma.*ideſt dona gratiarum fidelibus ſuis contulit.

a *Solem*

a Halleluia CXXXV.

a ¶Laudes & peccata, laudes audit,peccata dimittit: ideo oēs & ſemper laudare debemus.

b Confitēmini dn̄o quoniam bonus: quoniā in ſeculum miſericordia eius. Confitemini Deo deorum: qm̄. Confitemini dn̄o dominorum: quoniā. Qui †facit mirabilia magna ſolus: qm̄. Qui fecit cęlos †in intellectu: qm̄. †Qui firmauit terrā ſup aquas: qm̄. Qui fecit luminaria magna:

a ¶Præſens. ¶Alias in æternum. ¶Ideſt hic & in futuro eſt miſericordia eius, q̄a hic parcit,ibi coronat. b ¶Per quam à miſeria peccati liberat. a ¶Pluraliter dicit deorum & dominorum, ſiquidem ſunt dij multi & domini multi.vt ait Apoſtolus. ſuper quos ipſe eſt: ſequitur: Qui fa.mirabilia &c. a ¶Non alterius opera ſecutus,ſed ſuo intellectu. b ¶Intelligibiles vel intellectuales ſcilicet empyreū quod etſi corporeum: tamen tantæ eſt tenuitatis,vt à mortali videri non poſſit. a ¶Subaudi in intellectu. ¶Cœleſtes ſpiritus,qui ante omnia lucentia quaſi ſol.

NIC. DE LY. PSAL. CXXXV.

Confitemini do. *Titulus huius pſal.eſt Halleluia.Ex quo patet,q̄ pſal.iſte eſt inuitatio ad Dei laudem, ſicut & præcedēs, facta ab aliquo ſancto viro,cuius nomen ſecundum Hebr. & Hier.ignoratur.Et diuiditur in tres partes: Quia primò ponitur inuitatio ad laudem Dei ex beneficijs collatis omnibus generaliter. Secundò, ex collatis populo Iſrael ſpecialiter,ibi: Qui percuſſit Aegyptum. Tertiò,ex beneficio collato omni viuenti vita ſenſibili,ibi: Qui dat eſcam. Circa primum dicit Pſalmiſta.*

a Confitemini domino. *confeſſione laudis.*

b Quoniam bonus. *bonitatis cuius non eſt finis.*

c Quoniam in ſeculum mi.eius. *quia ſemper paratus eſt parcere & miſereri verè pœnitentibus. Et notandum, q̄ in quolibet verſu huius pſal.ponitur iſta clauſula: Quoniam in ſeculum miſericordia eius: In Hebræo.ita q̄ vigintiſex vicibus ponitur in hoc pſalmo: eò q̄ ſicut dicit Ra.Sa.à principio mundi vſq; ad dationem legis in monte Sinai fuerūt vigintiſex generationes, in quibus mundus fuit ſuſtentatus ſola diuina miſeratione,& non ex alicuius legis data à Deo obſeruatione. Iſtæ autem vigintiſex ſic colliguntur ex ſcriptura, Gen.5. habetur,q̄ Adam genuit Seth,qui Seth genuit Enos, qui Cainan, qui Malaleel, qui Iared, qui Henoch,qui Matuſalem,qui Lamech,qui Noe,qui Sem. Item Gen. 11.habetur,q̄ Sem genuit Arphaxat,qui Sale,qui Heber, qui Phaleg, qui Reu,qui Sarug,qui Nachor,qui Thare,qui Abraham: Abraham verò genuit Iſaac,Gene.21. Iſaac genuit Iacob, Gene.25. Iacob.Leui, Gen.29. Item Exo.ſexto habetur, q̄ Leui genuit Caath, qui Amram, qui Moyſen, qui genuit Gerſon, Exo.2. Et in hac generatione fuit data lex, Exo.20.*

d Conſi.

d Conſi.Deo deo.*i.angelorum, qui dicuntur dij participatiuè.*

e Confitemini domino dominorum. *i.principum terræ.Prou.Per me reges regnant &c.* Prou.8.b

f Qui fa.mi. *Mirabile dicitur alicui,quod tranſcendit cognitionē eius. & ideo aliqua ſunt mirabilia ſimplicibus, quæ tamen non ſunt mirabilia ſapientibus,ſicut eclipſis ſolis vel lunæ mirabilis eſt laico,non autem aſtrologo.Et per hunc modum aliqua ſunt mirabilia hominibus,non tamen angelis.Illa verò ſunt mirabilia ſimplicibus ſiue magna, quæ tranſcendūt facultatem totius naturæ creatæ.& hęc ſunt ſoli Deo poſſibilia.*

g Qui fecit cęlos in intellectu. *ideſt per intellectum & voluntatem, & non per naturæ neceſſitatem.*

h Qui firmauit ter.ſuper aq. *i.iuxta aquas,ſecundum communē modū loquēdi quo dicitur: Talis ciuitas,eſt ſuper mare,& talis ſup Sequanā,*

i Qui fecit lu.ma. *& quę ſunt illa,ſubdit,*

a Solem

MORALITER.

* a *Confi.do.*Pſal.iſte ſicut & pręcedens eſt quædam inuitatio ad Dei laudem ex eius beneficijs corporalibus,quæ ſunt hic ſpiritualiter exponenda.Con.do.&c.formaliter & etiā effectiuè, ideo ſub.

c *Quo.in ſe.mi.eius.*in beneficiorum collatione.

d *Confitemini.*laudis confeſſione.

d *Deo d.*i.iudicum,Exo.22.a.Vtriuſq; cauſa ad Deos veniet. Exo.22.a

e *Con.do.do.*i.principum,Apocal.Princeps regum terræ &c. Apoc.1.b

f *Qui facit mi.*totius naturæ virtutem excedentia.

g *Qui fecit cę.*ideſt contemplatiuos cęleſtium.

h *Qui fi.*i.actiuos ex humore pietatis bonos diſpēſatores terrenorū,

i *Qui fecit lumi.magna.*Et quæ ſunt illa,ſubditur,

* a Solem

VNiVERSIDAD DE SALAMANCA GREDOS.USAL.ES

a *Solem in po. diei. Aug.* Hoc eſt, qđ apoſtolus ait: Alij datur per ſpiritū ſermo ſapientiæ: hic eſt ſol. alij ſcientia Dei: hæc eſt luna. alij fides curationū &c. hæc ſunt ſtellæ. Nihil.n. eſt horum quod in nocte huius ſeculi non ſit neceſſarium. Poſtea ceſſabunt cum tranſierit nox iſta, & venerit dies. Hæc aūt fecit in poteſtate diei vel noctis, vt poteſtas ſit dici lucere vel nocti. Sapiētia aūt eſt pietas. i. cultus diuinus, quæ eſt in cognitione, & dilectione Dei, qui ſemper eſt, & incommutabiliter manet. Scientia verò abſtinere à malo, & in medio prauæ nationis, quaſi in nocte ſeculi prudenter verſari, vt abſtinendo quiſq; ab iniquitate non confundatur tenebris, proprij muneris luce diſcretus.

Vbi ſupra. 1. Cor. 12. a

Vt ſupra. b *Lunam & ſtellas in po. no. Caſſ.* Aliter etiam dici poteſt myſticè ab illo loco: Qui fecit luminaria magna. i. cœleſtes ſpiritus, qui ſunt ante omnia lucentia. Et fecit ſolem. i. ſapientes. In poteſtatem diei, vt per eos maiores luceant. Et lunam, ideſt eccleſiam. Et ſtellas, idest diuerſos ordines. In poteſtatem noctis, vt per hæc quoq; minores luceant.

Myſticè.

† extento

c *Qui percuſſit Aegy. Caſſ.* Secunda pars vbi dicit quæ in Aegypto fecit, & gēte Iudæorum ſub figura noſtri. Iam incipit, quæ per homines vel per angelos fecit.

† percuſſit † excelſo

d *Cum pri. eo. Caſſ.* Primogenita Aegypti percuſſit, qñ gloriam ſeculi dānauit, quæ putabatur præcipua. Luxus .n. ſuperbia, auaritia ſunt q primōgenerat venter, & velut charos filios amplectitur, ſed Deus à te excludit.

e *In manu po. Caſſ.* Manus Dei, inuincibilis actio, quæ à brachio venit, id eſt ab omnipotentia ſingulari.

f *Diuiſit. Caſſ.* Ad literam, in diuiſiones duode. pro numero tribuum, vt ſingulę tribus ſuas vias eundi haberent. Typicè: Sic per vias varias ad Deū de mundo tranſitur. Per mare rubrum ſeculum accipitur.

Exo. 14. f *Typicè.* B

g *Et excuſſit Pha. Caſſ.* Diabolum cum miniſtris excuſſit vt puluerem, qui celeriter excutitur. In hac celeritate, & virtus deitatis oſtendit & illi, terrenę ſordes indicant quas ſolem excutere. h *Pharaonem. Aug.* Congruè per Pharaonem diabolus intelligitur. Pharao maſculos necat, fœminas ſeruat: ita diabolus virtutes præfocat, concupiſcentiam nutrit.

i *Et ded. terram eorum hære. Caſſ.* Tertia pars vbi deſcendit ad Chriſtianos, ex ponens beneficia eis data, vt ſic vnum autorē omniū ſcias. K *Iſrael ſeruo ſuo.* Accipit p Iſrael ſeruum Chriſtū. Vel per Iſrael ſeruum, accipit Chriſtianos quibus data eſt promiſſio Iudæorum. Et eſt ſenſus, prædicta beneficia ad literam contulit Iudæis. Et dedit terram eorum hæreditatem. Hæreditatem Iſrael ſeruo, idest promiſſionem eis ſub figura factam dedit Chriſtianis. Dedit terram: etſi hoc videatur de Heb. ad Chriſtianos pertinet, quibus datur promiſſio illis facta, ad quos propriè pertinet humilitas, quàm Chriſtus docuit quos & redemit. pro Heb. n. nullū dedit pretiū Aegyptijs.

a Omni

a ¶Hæc per ſe ſolus. ¶Quæ b ¶Sapientiæ domini. ¶Vel poteſtas eſt diei, quo omnia declarantur. ¶idest ſpiritualibus, vt poſſint lucere.

quoniam. Solem in poteſtatē diei:

a ¶Eccleſiam. ¶Donum ſcientiæ. b ¶Diuerſos ordines. c ¶Vt ſint lux noctis. ¶Alia minora dona, quæ noctu dantur.

quoniā. Lunam & ſtellas in poteſta

a ¶Aug. Percuſſit: & ſeculum cum his quæ præcipua putantur in ſeculo.

tem noctis: quoniā. Qui percuſſit

Ægyptū cum primogenitis eorū:

a ¶Sic & ſanctos de maiorum conuerſatione educit.

quoniam. Qui eduxit Iſrael de me

¶Eduxit.

dio eorum: quoniā. In manu poten

a ¶Hoc eſt brachium, de quo: Brachium domini cui reuelatum eſt.

ti & brachio † excelſo: quoniā: Qui

a ¶Baptiſmum, vt vnus idem q; baptiſmus, alijs ſit in vitam, alijs in pœnam.

diuiſit mare rubrū in diuiſiones:

a ¶Aug. Sic etiam educit innouatum populum per lauacrum regenerationis.

quoniā. Et eduxit Iſrael per mediū

a ¶Aug. Interemit peccata per baptiſmum.

eius: qm. Et † excuſſit Pharaonem

& † virtutē eius in mari rubro: quo-

a ¶Aug. h a & nos per hoc ſeculum, ne in eo pereamus vel hæreamus.

niam. Qui traduxit populum ſuū

¶In ſuis fidelibus.

per deſertum: quoniā. Qui percuſ-

a ¶Diabolicas poteſtates.

ſit reges magnos: quoniā. Et occi-

a ¶Aug. Germen inutile, vel tentationem cedentem.

dit reges fortes: quoniā. Sehon regē

a ¶Amaricantium. b ¶Aug. Coacervantem diabolum.

Amorrhæorū: quoniam. Et Og re-

a ¶Idest confuſioni: ¶Quid coaceruat diabolus, niſi confuſionem?

gem Baſan: quoniā. Et dedit ter-

a ¶Aug. Sic & quod poſſidebat diabolus, dat hæreditatem ſemini Abrahæ, quod eſt Chriſtus.

ram eorū hæreditatē: quoniā. Hęre

ditatē Iſrael ſeruo ſuo: qm. Quia † in

a ¶Aug. Interiori, quæ eſt propria Chriſtianis, vel in dilectione. b ¶Quando aduenit.

humilitāte noſtra mēmor fuit nri:

a ¶Hoc propriè de Chriſtianis. ¶Sanguine vnigeniti ſui.

quoniā. Et redēmit nos ab † inimi-

a ¶Spiritualem. ¶Caro mea verè eſt cibus.

cis noſtris: quoniā. Qui dat eſcam

ſum fuerit in vno tantum loco, partes tamen illius diuiſionis dicuntur hic diuiſiones, quia aquæ erant eis pro muro à dextris & à ſiniſtris. C

h Et eduxit Iſrael per medium eius quoniam. *præbens eis iter ſiccum.*

i Et excuſſit Pharao. & vir. eius. i. exercitum eius.

K In mari rubro. *vbi perſequebantur populum Iſrael ex nimia obſtinatione contra Deum.*

l Qui traduxit populum ſuum per deſer. *40. annis quouſque mortui fuiſſent omnes qui exiuerunt de Aegypto, præter Caleb & Ioſue & filios Leui, eò q territi verbis exploratorum voluerunt reuerti in Aegyptum, vt dictum fuit plenius. Num. 14.*

m Qui percuſſit reges magnos. *Expoſitū eſt hoc pſalmo præcedenti vſque ibi: Hæreditatem Iſrael ſeruo ſuo, incluſiuè, hoc excepto, quòd ille verſus: Et omnia regna Chanaan, non eſt in Hebræo nec in tranſlatione Hieron. & ideo videtur hic appoſitus ab aliquo expoſitore, ſicut ponitur in textu pſalmi præcedentis.*

p Quia in humilitate noſtra. *quia fuimus valde deiecti, & contempti in ſeruitute Aegypti.*

q Memor fuit noſtri. *nos inde liberando, ideo ſubditur,*

r Et rede. nos ab inimicis no. i. *Aegyptijs, qui vitam Iſrael perducebant ad amaritudinem aſſlictionibus duris.*

s Qui dat eſcam omni. *Hic ponitur inuitatio ad Dei laudem ex beneficio collato omni viuenti vita ſenſibili, cum dicitur: Qui dat eſcam omni carni. Viuentia enim vita vegetabili tantum, vt plantæ non habent carnem. Similiter nec angeli in quibus eſt tantum vita intellectiua, quia ſpiritus carnem & oſſa non habet.* D

¶ a Con-

MORALITER.

✱ a *Solem in poteſt. diei.* idest Chriſtum diem gloriæ facientem.

b *Lunam & ſtellas in poteſtatem.* Idest beatam virginem & alios ſanctos, qui ſua cōuerſatione tenebras illuminauerunt huius vitæ.

c *Qui percuſſit Aegyptum cum primogenitis eorum.* idest principem tenebrarum, eò quòd Aegyptus interpretatur tenebra, cum aliorum dæmonum caterua.

e *Qui eduxit Iſrael &c.* idest patres ſanctos de inferno.

g *Qui diuiſit mare rubrum in diuiſiones.* Per quod intelligi poteſt Chriſti corpus amaricatum & rubricatum in paſſione. Et fuit etiam diuiſum percuſſione clauorum & lanceæ.

h *Et eduxit.* Nam virtute paſſionis ſaluatus eſt populus Chriſtianus, & diabolus cum ſua virtute confuſus. ideo ſubditur; Et excuſſit Pharaonem.

l *Qui traduxit populum ſuum per deſer.* ſcilicet pœnitentiæ ad patriam gloriæ.

m *Qui percuſſit reges magnos.* idest dæmones, qui Eph. 6. dicuntur principes & poteſtates tenebrarum harum.

n *Sehon regem Amorrhæorum.* Sicut dictum fuit in huius operis principio, eadem res ſignificat diuerſa, & aliquando oppoſita propter diuerſas ſui proprietates: Sicut leo ſignificat Chriſtum propter conſtantiam, & diabolum propter voracitatem: ſic in propoſito per regem Amorrhæorum ſignificatur rex Romanorum, eò quòd Amorrhæi interpretantur populi illuminati, ſicut dictum eſt pſal. præcedenti. Hic autem per ipſum ſignificatur dæmon tentans de inuidia, eò quòd alia interpretatione Amorrhæi interpretantur amari. Inuidi verò ſemper ſunt in amaritudine de aliorū proſperitate. Et ſimiliter per regem Baſan ſignificatus eſt ibi rex Francorum, eò q interpretatur pinguedo, hic autem per ipſum ſignificatur dæmon tentans de rapina, eò q interpretatur bruchus, qui corrodit arborum viridia, & rapit ſimiliter aliorum bona.

o *Et dedit terram eorum.* quia Deus de terra viuentium dæmones expulit: & eam fidelibus conceſſit.

p *Quia in humil.* ſicut enim dæmones inde ceciderunt per ſuperbiam, ſic fideles illuc aſcenderunt per humilitatem.

r *Et rede. nos.* ſuo ſanguine.

s *Qui dat eſcam.* ſua largitate.

✱ a Conſi-

NICOL. DE LYRA.

¶ a Solem in po. diei. *quia dies eſt latio ſolis ſuper terram.*

¶ b Lunam & ſtellas in po. no. *i. ad illuminandum noctem.*

c Qui per. Aegy. *Hic ponitur imitatio ad laudem Dei ex beneficijs diuinis collatis Iſraeli, cum dicitur: Qui percuſſit Aegyptum &c. nouem plagis propter populum Iſrael liberandum.*

Exo. 7. vſq; ad 14. d Cum primogenitis eorum. *Iſta fuit decima plaga.*

Exo. 12. e e Qui eduxit Iſrael &c. eorum. *idest Aegyptiorum.*

f In manu po. & brachio excelſo. *Timebant enim omnes Aegyptij mori, ſi populus Iſrael amplius detineretur in Aegypto.*

Ibidem. g Qui diuiſit mare ru. in di. *Et hoc dixerunt aliqui, q mare rubrum fuit diuiſum in 12. locis, ita quòd quælibet tribus habuit viam per ſe diſtinctam ab alijs. Sed hoc fuit improbatum, Exo. 14. Et licet mare diuiſum*

Exo. 14. f

¶ a Omni car. *Aug.* Omni generi hominum, Iſrael & gentium, non ſicut māna ſoli Iudæo.

NIC. DE LY.

¶ a Confite. Deo. *Licet enim ſit Deus totius creaturæ, tamen ſpeciali modo dicitur Deus cœli eò, q videtur ibi clarè.*

b Conſi.

omni carni: quoniam. Confitemi

a ¶Aug. Hoc eſt quod ſupra, Deo deorum. vnde & hic repetit: quod ibi ſubiunxit.

ni Deo cœli: quoniam. Confite-

¶Ideo confitemini.

mini domino dominorum: quoniā in æternum miſericordia eius.

b Conſi. domino do. *Totus iſte verſus videtur hic appoſitus ab aliquo expoſitore, quia non eſt in Hebræo, nec in transla. Hie.* C

MORALITER.

✱ a *Conſi. Deo.* Licet enim ſit Deus omnium generaliter, dicitur tamen Deus cœli, eò q ibi uidetur facialiter.

b *Conſi. do. do.* Exponatur ut ſupra.

† Confitemini domino &c. hic verſus non eſt in Heb.

In pſal. 135. Confitemini. vbi dicitur in poſtil. Et notandum, quod in quolibet verſu.

ADDITIO.

¶ Non videtur neceſſarium eſſe reddere rationem de numero horum verſuum. Tū quia in alijs pſalmis fuit appoſita illa clauſula. ſ. Quoniam in æternum miſericordia eius, ſub alio numero, vt patet in pſal. Confitemini. & in alijs. Tum quia quilibet verſus habet ſpecialem rationem regratiandi Deo & laudandi miſericordiam eius, vt patet intuenti: vnde rationabiliter noſtri ſancti doctores, qui vlterius rationes pertinentes ad ſenſum ſpiritualem ſcrutati ſunt, non curauerunt de reddenda ratione huius numeri. Dixerunt tñ quod iſte pſal. inter alios eſt notandus, quia habet omnes verſus vniſones, & quicquid ibi dicitur ad miſericordiam Dei refertur. Ratio autē aſſignata ab ipſo Ra. Sa. inualida vr. Tum quia non minus attribuē da eſt ſuſtentatio mundi miſericordiæ diuinæ poſt dationem legis quàm ante: imò fortè magis. Tum quia ſi iſtæ generationes numerentur per Iudam filiū Iacob, ſicut in genealogia Chriſti, tunc erūt 28. generationes. quod patet ſic. Nam Iuda poſito loco Leui fratris ſui: conſtat q Iudas genuit Phares, qui Eſron, qui Aram, qui Aminadab, qui Naaſon, in cuius generatione data eſt lex, quibus generationibus additis ſupradictis alijs vſque ad Iacob, incluſiuè ſunt 28. generationes: & etiam ſi per Leui computentur, ſunt 27. vt patet diſcurrenti per eas. Si fortè quis de huiuſmodi numero omnino vult habere aliqualem myſticam rationem, poteſt eam accipere ſic. Nam ſecundum computationem euangelicam Matt. à Dauid vſque ad tranſmigrationem Babylonis fuerunt generationes 14. & à tranſmigratione Babylonis vſq; ad Chriſtum generationes 14. & ſic ſunt à Dauid vſque ad Chriſtum generationes 28. à quibus ſi ſubtrahantur duæ generationes, ſcilicet Dauid & Salomonis, remanent 26. quæ incipiunt à generatione Roboam, in qua filij Iſrael receſſerunt non ſolum à regno Dauid & à Deo inſtituto, ſed à cultu diuino, facientes ſibi publicè vitulos argenteos: & ſic conſequenter in illis generationibus pro maiori parte deuiauerunt à via domini vſque ad generationem Chriſti, in quo reformata ſunt omnia ſecundum ſufficientiam. vnde prædictæ 26. generationes videntur in miſericordia Dei ſuſtentari. *Matt. 1. a*

GLO. ORDIN.

¶ a *Pſalmus Dauid. Caſſ.* Tertius pſalmus de lamētatione Ieruſalē. De hoc, quia à Babylonijs deſtructa, procedūt alij duo .ſ. Vt quid Deus repuliſti: vbi agitur de captiuitate facta à Romanis. Et: Deus venerunt, vbi agitur de vaſtatione facta ſub Antiocho, hic autem de captiuitate facta à Nabuchodonoſor. *Aug.* Duæ ciuitates ſunt permiſtæ corpore, ſeparatę corde, Ieruſalem & Babylonia. Tenetur autē Ieruſalem captiua in Babylonia, ſed non tota: Ciues .n. eius angeli ſunt ois miſeriæ exortes: ſed tenetur captiua ſecundū homines prædeſtinatos ad gloriam, qui per peccatū captiui ſunt, & à patria peregrini. De ea ergo captiua per peccatū hic agit: De reditu ſupra in Te decet hymnus Deus in Sion, ibi dī: Te decet hymnus in Sion: hic, Super flu. Babylonis ſedimus & fleuimus. In atrijs Ieruſalem ſtamus ſpe, hic ſedemus humiles penitendo, confitendo. *Aug.* Habet Babylonia amatores ſuos, pro repub. laborantes: ſed quicunq; in ea non ſuperbè, ſed fideliter verſantur, vt quantum intelligunt, fidē exhibeant quā pſit: & quibus pſit, eos non ſinit Deus perire in Babylonia. Intellexit charitatem eorum, & oſtendit eis aliam ciuitatem pro qua laborēt. Vnde dicit Ieſus: Qui in modico fidelis eſt, & i magno fidelis eſt. Et rurſus: Si in alieno fideles non fuiſtis: quod veſtrum eſt, quis dabit vobis? De talibus tamen non agit hic Pſal. ſed de illis qui mente & deſiderio ſunt ciues Ieruſalē.

a ¶Iuxta. b ¶Quia agit de captiuitate Iudæorum quam defleuit Ieremias in figura noſtri qui ſpiritualiter captiui tenemur.

a Pſalmus Dauid propter Ieremiam CXXXVI.

a ¶Omnia quæ hic amantur, & tranſeunt, q attendentes ſancti: non ſe eis amore immiſcent, ſed ſupra ſedent contēnendo & flent. ¶Vel eos qui rapiuntur, vel ſe qui capiuntur. ibi ſunt.

S† Vper flumina Babylo

a ¶In tam nobili loco. b ¶Humiliati.

nis illic ſedimus & fleuimus: dū re

a ¶Non de alia re vt multi. b ¶Vbi nihil fluit. c ¶Sed. ¶Idest malis.

cordaremur tui Sion. † In ſalicibus i

a ¶Quæ ſunt. b ¶Babylonis. c ¶Diſtulimus. ¶Subtraximus. d ¶Scripturas & promiſſa Dei.

mēdio eius, ſuſpendimus † organa

a ¶Quare? b ¶In Babylonia, c ¶Tentantes, non proficientes.

nra. Quia illi c † interrogauerūt nos

a ¶Diabolus & angeli eius qui interrogare dicuntur: dum illi interrogant in quibus operantur. b ¶Rationes aggratulationis noſtræ. b ¶Alias cantiorum.

quicaptiuos duxerūt nos vērba cān

a ¶A ſocietate angelorum. ¶Alias adduxerunt. ¶Ad has miſerias. ¶Vbi interrogauerunt verba cantionum dicentes.

tionū. † Et qui abduxerūt nos; hym

num cantate nobis de canticis Siō.

GLO. ORD. PSAL. CXXXVI.

S*Vper flu. Caſſ.* Primò, captiuādos lōgè poſt per Nabuchodonoſor (quos defleuit Ieremias) hic ſua mala flere, nec tñ & inter mala obliuiſci Ieruſalem inducit in figura noſtri. Secundò, contra hoſtes ad Deum fit cōuerſio, ibi: Memor eſto. *Caſſ.* Quaſi laudibus ſtatium in domo excitatus, captiuus lamentationem hanc incipit deſiderio patriæ dicēs: Super flumina, &c. *Ibidem.*

c *Dū re. Aug.* In hoſtili terra dulcis recordatio patriæ. Sedimus, nō erecti p ſuperbiā, nec iacentes per ruinam. Fleuimus incolatū. Multi flent fletu Babylonio, qui & gaudēt gaudio Babylonio: quia gaudent lucris, & flēt pro damnis temporalibus vtrunque de Babylonia eſt. *Ibidem.* D

d *In ſa. Aug.* q rigant fluminibus Babylonis, ſed ſteriles ſunt ī bono opere. Et ſunt in medio Babylonis, i. multū mali, i. cupidi, auari. (Sunt. n. aliqui in exterioribus nō ſic concupiſcētijs obruti.) Ab his porcis & canibus ſcripturas auertimus, non. n. allegamus, ſed differēdo ſuſpēdimus. *Caſſ.* Vis doloris exaggeratur, qñ delectatio qua ſe ſolebant conſolari, ſuſpenditur.

e *Ver. can. Aug.* Vel, canticorū, vt quid prodeſt Chriſtus? vel, q eſt alia vita? Sed his qui pleni ſunt malis, non debemus percutere organum vt ſonet, ſed ſuſpendere. Diabolus aſtutè quærit vt irrideat. vnde eſt reſpondendum eis, quo cantabimus? Paſſus autem vndiq; interrogatores, adulantes, irriſores, reprehenſores,

† De perd. i. in ſalicibus † organas noſtras

NIC. DE LY. PSAL. CXXXVI.

S*Vper flumi. Huic pſal. nullus omnino titulus præponitur in Hebræo nec in translatione Hier. & ideo titulus qui in aliquibus Biblijs ponitur. ſ. Pſalmus Dauid propter Ieremiam: fuit appoſitus ab aliquo expoſitore, eò quod ſententia pſal. conſonat lamentationibus Ieremiæ: quia iſte pſal. loquitur de templi deſtructione, & de Babylonica captiuitate: cuius autor ignoratur ſecundum Hier. & Heb. Et diuiditur in duas partes, quia primò deſcribitur populi captiuati lamentatio. Secundò aduerſantium punitio, ibi: Memor eſto. Circa primum dicitur,*

a Super flu. Ba. *quia terra illa abundat aquis fluuialibus.*

b Illic ſe. i. diu habitauimus: *ſicut dicitur in Deut. Sediſtis ergo in Cadesbarne multo tempore.*

c Et fle. *habitando ibi in amaritudine. Cuius cauſa ſubditur, cū dicitur,*

d Dum re. tui Sion. i. *templi quod erat in monte Sion incenſi & deſtructi, de qua deſtructione plus affligebantur, quam de ſua captione.*

e In ſali. in me. eius. i. *in medio Babylonis, quæ eſt plena ſalicibus, propter abundantiam fluminum.*

f Suſpendimus. i. *ſubtraximus nos ab omni carmine lætitiæ. non ſolum ratione captiuitatis & deſtructionis templi, ſed etiam ratione exaggerationis mali: quia Babylonij exigebant carmina lætitiæ ab hominibus in tanta amaritudine conſtitutis. & hoc eſt quod dicitur,*

g Quia illic interro.

h Et qui ab. n. de Iuda in Babylonem captiuos, dicebant nobis ſupple,

i Hymnum cantate. *hoc eſt de canticis, quæ cantabantur in templo, quod fuit in monte Sion. Et ſubditur reſponſio Iudæorum.*

¶ a Quo.

MORALITER.

✱ a *Su. flu.* Iſte pſal. eſt lamentatio exiſtentium in Babylonica captiuitate. Moraliter autem eſt planctus peccatoris de hoc qđ fuit in dæmonis ſeruitute. Et magis propriè religioſi appetunt de ſua miſeria dolēs. Et ſic de ſe & ſimilibus di. Super flu. & ce. di. & fle. i. propter abundantiam noſtræ confuſionis corā Deo & hoibus bonis.

b *Se. & c. Sion.* i. cōſolationis diuinæ dum eſſemus in religione.

c *In ſa.* per ſalices infructuoſas arbores boni ſterilitas deſignatur.

g *Quia illic interrog. nos.* Dæmones enim qui ducunt apoſtatas in captiuitatem

f Suſpen-

capti-

UNIVERSIDAD DE SALAMANCA GREDOS USAL.ES

res,quaſi inter eos periclitās, animū crexit ad recordationē Sion.Et conſtrinxit ſe iuramento,dicens: Si oblitus fue.&c.

Vbi ſupra. a Quo.can..Aug.Cauendū eſt ne quis timens talibus diſplicere,affectet amicitias eorū,& incipiat delectari i Babylonia.

b Dextera mea. Aug.Quicquid facis pro æternis dextera operatur:ſi & alio intenderis,ſiniſtra ſe immiſcuit, & in ea delectatus quaſi in dextera perdis æterna.

Ibidem. c Adhæreat.Caſ.Mutus fiam in laudibus Dei, quod eſt conſolatio fletus & miſeriarum.

d Lingua mea..Aug. Cāticum Ieruſalem,lingua noſtra,canticum ſeculi,lingua barbara. Mutus eſt Deo,qui oblitus eſt Ieruſalem.

e Memēto.Secunda pars, vbi cōtra hoſtes ad Deum fit conuerſio. † niſi Memor eſto, in die ſequeſtrationis,vt puniantur.

f Fi.Edom..Aug.Filij Edō,i.Idumei impedimento fuerunt reedificantibus Ieruſalem : vel,in deſtructione coniuncti Babylonijs, vnde dicit: Filia Babylonis miſera Edō. † Memēto

Moraliter. Moraliter eſt carnalitas,quæ ad illicitos motus nos ſeducit.

g Edom..Aug. Eſau,omnes carnales:Iacob, ſpirituales: maior carnalis homo,minor ſpiritualis: quia prius quidem animale, poſtea quod ſpirituale. Omnes carnales inimici ſunt ſpiritualibus.vnde ait: Memor eſto,libera nos ab illis. † De po. di.3.c. nolite baptizari.

h Exinanite.Caſſi.A ſimilitudine ciſternæ, vnde ſi aqua hauritur, ad fundamentum peruenitur. Sed quid prodeſt & vitam talibus tollere, quibus in fundamēto(qui eſt Chriſtus)vita æterna eſt. dum putant nocere mali,coronas dant. † infantes tuos

i Filia..Aug. Per ſucceſſionem facta eſt filia Babylonis ciuitas malorum, ſicut eccleſia, Ieruſalem.ſ.ciuitas bonorū per ſucceſſionem filia Sion. Caſ.Filia Baby. Moraliter.Caro eſt, quæ confuſionem peccatorum ingerit, cui digna compēſatio datur,vt ſicut concitat ad vitia, ita repreſſa ſubdatur virtutibus.Quod carni retribuere beatorū eſt,qui etiam paruulos qui de carne naſcuntur,i.motus malos, antequā creſcāt, ne ſint liberi allidunt ad petram Chriſtū,vt cōfracti diſpereāt. Moraliter. F

K Bea.qui te..Aug. Quā retributionē? vt Babylonia natos in mundo dū parui ſunt,parentū & ſeculi ſuffocat erroribus: Ita qui iā iuuenes, data agnitione Dei paruulos Babylonis elidunt,i.naſcentes cupiditates antequam robur accipiant ſic facilius vincūtur,ſed & maiores ad petrā occidēdæ ſunt.

a ¶Sed. ¶Quaſi : Ita dicunt nobis,ſed nos reſpondemus eis.

Quomodo cantabimus canticum domini, in terra aliena? † Si oblitus fuero tui Ieruſalem, † obliuioni detur dextera mea. Adhæreat lingua mea faucibus meis, † ſi non meminero tui. Si non propoſuero Ieruſalem, in principio lætitiæ meæ. † Memor eſto domine filiorum Edom,in die Ieruſalē. † Qui dicunt exinanite,exinanite, uſque ad fundamentum in ea. † Filia Babylonis † miſera : beatus qui retribuet tibi retributionem tuā, quam retribuiſti nobis. Beatus qui † tenebit, & allidet † paruulos ſuos ad petram.

(Interlinear: a ¶Illis non cantaui : ſed. ¶Inter verba illorum. — a ¶Vtillis placere velim. b ¶Aug. Conditionem ponit quia neceſſe eſt fieri. — a ¶Vita æterna. b ¶Aug.Sic contingit vt pronuntiat. ¶Ideſt obmuteſcant,quia,vt quid ſonat qui canticā Sion nō ſonat? — a ¶Cum amore.vnde ſubdit : Si non propoſuero. — a ¶Caſ. Ideſt ſi non eſt mihi præcipua lætitia de te. — a ¶Ibi eſt ſumma lætitia,vbi Deo fruimur. b ¶Ego ita me habeo. ¶Sed. ¶Autem. ¶O. — a ¶Qui & Eſau & Seir carnalium, qui ſunt inimici ſanctorum. b ¶Qui cuertere volunt Ieruſalem. ¶Sequeſtrationis Ieruſalem,vt ipſi mali puniantur & boni coronentur. — a ¶Quicquid eſt in ea. b ¶Nec vnus remaneat in Ieruſalem. — a ¶Ieruſalem. ¶Eccleſia. b ¶Sed ò,vel tu etiam. c ¶In tua exultatione. d ¶Sed. — a ¶Quia Deus. b ¶Alliſionem ſpiritualem pro alliſione corporali. — a ¶Odium pro dilectione noſtra. — a ¶Chriſtum.)

ad puniendum eorum nequitiam.

i in die Ieruſalem. Ideſt deſtructionis Ieruſalem,in qua fuerunt Idumæi cum Babylonijs,eos incitantes ad totalem deſtructionem ciuitatis, ideo ſubditur, G

K Qui dicunt.Ideſt dixerunt Babylonijs.

l Exinanite exinanite. ideſt totaliter exterminate Ieruſalem.

m Vſq; ad fun.Cōſequenter petit Pſa. punitionem Babyloniorum di.

n Filia Baby.i.gens Babylonica.

o Miſera.In Hebręo & in translatione Hier. habetur: Vaſtata, & loquitur de futuro per modum prēteriti propter certitudinem prophetię. Prēuidit enim regnum Babylonis deſtruendum per Cyrū & Darium,ideo ſubditur,

p Beatus qui re.ti.re.tuam.i.pęnam tibi debitam.

q Quam retri.no. i.propter mala quę feciſti nobis.

r Beatus qui tenebit & alli.par.ſuos. In Hebręo habetur, tuos, & in translatione Hier. Ex quo patet quod litera communis quę habet paruulos ſuos, intelligitur de paruulis Babylonis, quos crudeliter interfecerunt Mędi & Perſę in Babylonis deſtructione,ſecundum quod dicit Eſa. de Babylonijs : Suſcitabo ſuper eos Medos.qui argentum non quęrāt, nec aurum velint : ſed ſagittis paruulos interficient, & lactantibus vteris non miſerebuntur, & ſuper filios non parcet oculus eorum.

s Et allidet. Ex crudelitate enim accipiebant pueros per pedes, & allidebant capita eorum contra parietes. Moraliter poteſt exponi pſalmus iſte de quolibet pęnitente qui lamentatur ſe fuiſſe in captiuitate dęmonis per peccatum mortale, & petit punitionem dęmonis & membrorum ſuorum in gehenna ſecundū ordinem diuinę iuſtitię.

NICO. DE LYRA.

a Quo.canta.can.do.i.deputatum diuino cultui.

b In terra alie.i.idololatriæ ſubdita.q.d.nullo modo debet hoc fieri.Vnde & Baltaſar rex applicans vaſa diuini cultus humanis vſibus, ſtatim fuit à Deo punitus. Dan.5.a

c Si ob.f.t.Ie.i.deſt deſtructionis tuæ cantans canticum lętitiæ,quaſi oblitus deſtructionis tuæ.

d Obli de.de.me.i.tota virtus mea per infirmitatem vel mortem.

e Adhæ.lin.ita quod non poſſim loqui.

f Si non me.t.dolendo quaſi continuè de tua deſtructione.

g Si non pro.i.ſi accidente mihi cauſa alicuius lætitiæ,non recordabor in principio de tua deſtructione dolendo,& ſupplendū eſt,puniar à Deo vnde dicitur in Eccl.In die bonorum ne immemor ſis malorum. Eccl.11.d

h Memor eſto domine fi.Hic conſequenter ponitur aduerſantium punitio. Et primò,Idumæorum, qui ſemper fuerunt Iudæis moleſti,ſicut Eſau à quo deſcenderunt Idumæi,quærebat occidere Iacob,à quo deſcēderunt Iudæi,ideo dicit : Memor eſto domine fi.Edom. Ideſt Idumæorū, Gen.27.g

MORALITER.

✻ captiuitatem peccati, inducunt eos ad celebrandum diuina cū ſint ex communicati,vt ſic augmentetur grauitas peccati.Sed quia ſynderēſis remurmurat malo,ideo ſubditur reſponſio, H

a Quomodo cantabimus.i.alienati à religione noſtra.q.d.nimis grauis eſſet hæc culpa. Et quia per talem remorſum redire deſiderant ad religionis ſuæ ſtatum,ideo ſubditur in perſona cuiuslibet talis.

b Si oblitus fue.tui Ie. i.religionis ſacræ in qua viuebam in pace.

d Obli.detur dex.mea.i.ſalus mea quæ per dexteram deſignatur.Et eadem ſententia reperitur ad maiorem aſſertionem,cum dicitur,

e Adhæreat &c. Si non propoſuero Ieruſa. ideſt prædicta mala mihi contingant,niſi præcipuum gaudium eſſet mihi iterum recipi ad religionis meæ ſtatum.

h Memor eſto.Quoniam religioſi non ſolum à dæmonibus impugnantur dicto modo,ſed etiam à malis hominibus iniuſtè moleſtātur,ſubditur,Memor eſto do.fi.Edom. qui interpretatur terrenus, propter quod mali homines terrena tantū ſapientes filij Edō dicūtur.

i In die Ie.i.ad religionis conſolationē per diem ſignificatā, quod fit quando malitia talium eam iniuſtè turbantium ſecundum ordinem iuſtitiæ repellitur aut punitur. de qua malitia ſubditur,

k Qui dicunt exina.exi. Vellent enim ſi poſſent religionem deſtruere.Congregatio verò talium filia Babylonis,ideſt confuſionis conuenienter dicitur. ideo ſequitur,

n Filia Baby.miſera.ratione culpæ.

p Beatus qui re. tibi. i.pœnam debitam ſecundum ordinem iuſtitiæ.Pſal.Beati qui cuſtodiunt iudicium,& faciunt iuſtitiam in omni tempore.

r Beatus qui te. & al.par.ſuos ad pe. i.beatus erit qui retinebit ſuis exhortationibus bonis filios eorum, ne fiant imitatores ſcelerū paternorum:& ſic elidantur vt moriantur peccato,& viuant Chriſto.

GLO. ORDIN.

a Pſal.ipſi Da. Caſſi. Captiuus qui fleuerat quaſi reædificata Ieruſalē & tēplo,& quaſi conciuis illi parti Ieruſalem quæ non fuit captiua.i.angelis, exultat & laudat primò beneficia ſibi data. Ex perſona igitur eccleſiæ quæ in ſuperioribus eſt ſpe, expectans ibi eſſe in re ait. Sup.pſ.137.

a ¶Chriſto, cui fit huius pſalmi tota confeſſio.

Pſalmus ipſi Dauid CXXXVII.

¶Laudabo.

Confitebor tibi dn̄e in

GLOS. ORDINARIA PSAL. CXXXVII.

b Confitebor tibi domi. Primò,cōmendat beneficia ſibi data. Secundò dicit quomodo hæc ad omnes dilatentur, ibi : Confiteantur tibi domine &c.

NIC. DE LY. PSAL. CXXXVII.

a Confite. Huic pſal.præmittitur talis titulus in Hebr.Ipſi Dauid.Ex quo apparet autor pſal. non tamen eius materia, ſed ex cir-

MORALITER.

✻ a Confitebor tibi do. Iſte pſal. eſt gratiarum actio ipſius Dauid pro ſua liberatione ab Abſalom filij ſui perſecutione. Moraliter ✻ autem

a In conſpectu..Aug.In laudando propono mihi angelos,qui bus æquari ſicut nunc,ita poſt dignitate expecto.Hi autem in laude Dei nihil aliud proponunt quàm ipſum. In cōſpectu ergo angelorum in ea puritate qua te conſpiciunt angeli,vt in te ſolo ſibi acquieſcant, ego Pſal. E

b Ad tem.ſanctum tuum & con..Aug.Intra nos eſt quo adoremus.vnde: Templum Dei ſanctū eſt, quod eſtis vos. Tn̄ & i angelis habitat Deus angeli ſurſum,fideles deorſum: Sed ſi gaudent de ſpiritualibus,non de terrenis:ad illud tēplum adorant futuri ſocij illorū,pro quibus venit dn̄s angelorum.

c Super om..Aug.Vniuerſæ viæ dn̄i miſericordia & veritas. Non ſunt aliæ viæ,quibus ad nos venit. Non ſunt aliæ, quibus ad eum veniamus: has Deo reddemus miſericordiam in ſubueniendo,veritatem in iudicando.

d Super omne no.ſan.tuum. Caſſi. Vel ſuper nomen ſanctum tuum, cum nobis cultura tua innotuit.

e In anima.Et qa in anima poteſt fieri carnalis multiplicatio, addit, virtutē q.nō aliud in anima peto,niſi virtutē.

f Conſi. Caſſi. Secunda pars, vbi dicit quō hæc bona ad omnes ſint dilatāda.Quō meo exēplo.Confiteātur &c.

g Omnia ver.o.tui..Aug.Quæ mō vbiq; reuelata ſunt, & ad omnes gētes miſſa:Quod ſignificatū eſt in vellere Gedeonis : Qui iturus contra Madianitas,petit ſignum à dn̄o. ſ.vt vellus irrigaretur,ſicca manente area. Deinde petijt,vt vellere ſiccato compluerctur area. Area,orbis terrarum:vellus,gēs Iudæorum, in medio orbe terrarū habens gratiæ ſacramentū: non in manifeſto, ſed in nube ſecreti, tanq̃ pluuiā in vellere,ſed expreſſo vellere, pluuia in area manifeſta eſt,non operta. Solus Chriſtus ſuauitas pluuiæ eſt.i. gratiæ hūc ſolū neſcis,ò Iudæe in ſcripturis,pp quē factę ſunt,quem orbis terrarū recipit, quo irrigata eſt area. Et ita vellere ſiccato, au. oīa ver &c. F

h Magna eſt glo..Aug. Si humiles ſunt, hoc amāt & cātāt:nā ſi ſe extulerint, timeāt qđ ſequit. Quō excelſus dn̄s.

i Hu.re.Ca.Non eſt hic humana conditio, vbi humilis deſpicit, ſuperbus reſpicitur. Sed dominus humiles reſpicit.

K Alta à longe co..Aug. Non hoc agit ſuperbus,vt minus perfectè videatur à Deo,ſed vt non ſit cum illo,à quo vr̄. Sed ſi contingit iuſtis tribulatio, adeſt Deus viuificator. Vel,alta à longe,alia litera.i.valde ſuperbos, qui non inuenerunt tribulationē & dolorem huius peregrinationis,quia neſciunt vel nō amant veram patriam. His ergo neſcientibus euenit tribulatio,quia eam non agnoſcunt. Econtra in medio tribulationis ſunt qui in hac vita degentes eam totam tribulationem eſſe & miſeriam agnoſcunt, lugentes hunc incolatum. vnde ſubdit : Sed.

l Si ambu.in medio tri. Aliter non viuificat, niſi in medio tri. vnde : Beati qui lugent,væ ridentibus.

a ¶Totum cor in aram tuæ confeſſionis impono : totum accende flamma tui amoris.

toto corde meo, quoniam audiſti omnia verba oris mei. In cōſpectu † angelorum pſallam tibi: adorabo ad tēplum ſanctum tuum, & confitebor nomini tuo. † Super miſericordia tua & veritate tua,quoniam magnificaſti ſuper † omne nomen ſanctū tuum. In quacunq; die inuocauero te, exaudi me : multiplicabis in anima mea virtutem. Confiteātur tibi dn̄e oēs rēges terræ, † quia audierunt omnia verba oris tui. Et cantent in † uijs domini : quoniam magna eſt gloria domini. Quoniā excelſus dn̄s & humilia reſpicit, & alta à longe cognoſcit. Si ambulauero in medio tribulationis, viuifi-

(Interlinear: a ¶Interioris. b ¶Cui prope eſt Deus : Adhærens iniquitati,intus non clamet,etſi extra vociferetur. c ¶Vt. ¶Coram angelis pſalterium & gaudium meū eſt, non coram hominibus qui neſciunt gaudium mihi,ſed putant miſerum quem vident flagellari. — a ¶Ideſt pro æternis,vt ſim ſocius angelorum b ¶Iſ ſi laudabo te. — a ¶Qua peccatorem reſpicis. ¶Qua vocas. — a ¶Qua promiſſionem reddis. ¶Qua remuneras. — a ¶Cœleſtium terreſtrium & infernorum. b ¶Chriſtum. — a ¶Ergo. b ¶Tempore,vel ſine nube. ¶Vt quando ſine nube cupiditatis. — a ¶Aug. Quia iam non terrena pero, nouo inſtructus teſtamento,ſed hoc mul.in ani. mea vir. b ¶Plenè exprimit ſanctum deſiderium. — a ¶Non in carne peto. b ¶Non aliud in anima. c ¶Hoc iam fit quotidie. — a ¶Moderati viri qui carnem regunt, & ſpiritui ſubdunt. ¶Cui. — a ¶Obedienter. b ¶Quæ prius abſcondita in vna gente Iudæorum,quibus credita ſunt eloquia. — a ¶Reges terræ vt viatores. b ¶Quæ ſunt miſericordia & veritas. c ¶Hoc cantent. — ¶Non regum. — a ¶Aug.Si ergo volunt reſpici, ſint humiles. — a ¶Superbos ¶Aug.Si ſuperbi,non cum latent, ſed à longe videntur. b ¶Quia per gratiam non eſt cum eis. — a ¶Quæ ſemper inſtat ſaltem à diabolo. ¶Si in hac vita fuero,eam totam miſeriam requiro,& veram patriam quærens.)

faciem patris mei, qui in cœlis eſt.

d Pſal.tibi.quærens tibi placere & angelis tuis,& nō hominibus vanis.

e Adorabo ad tem.ſan.tuum.i.verſa facie & extenſis manibus ad ipſum:Sic.n.orabant Iudæi vbicunq; eſſent,vt habetur 3.Reg. 3.Reg.8.f

f Et con.no.tuo.in laude & gratiarum actione,& ſubditur cauſa, G

g Super miſe.tua.quam mihi feciſti liberādo me de perſecutione Abſalom,& diſſenſione excitata per Sibam. 2.Reg.20.a

h Et veritate tua.i.iuſtitia tua,quam feciſti puniendo eos pro ſua culpa, quia Abſalom cum ſuo exercitu fuit debellatus, & Siba decapitatus. † quoniam audiſti verba oris mei nō eſt in Heb.

i Quo.ma.i.magnificare feciſti.

K Super omne. ideſt ſuper omnem virtutem creatam.

l Nomen tuum.Omnes enim homines boni audientes prædictam miſericordiam Dei erga David,& iuſtitiam erga Abſalom & Sibam,magnificabant nomen eius laudibus extollendo. † In

m In quacunq; die inuocauero te.hoc dixit, quia beneficium diuinum iam præſtitum præbet confidentiam obtinendi ſuturi,ideo ſubditur,

n Multipli.in anima mea vir. ſ.patientiæ & obtinendæ victoriæ. † omnia no men tuū, ſuper eloquiū tuū.

o Confiteantur tibi do. omnes re. terræ. Hic conſequenter inuitat alios reges ad laudem Dei,ex cuius virtute dependet ſtatus & dignitas eorum,di.Confiteantur tibi domine. recognoſcentes tuum dominium generale.

p Quia audie. omnia verba oris tui. ideſt illa quæ feciſti mihi contra Abſalom & Sibam. Et non loquitur de regibus terræ generaliter,ſed de regibus in circuitu Iudææ exiſtentibus : ad quos venit rumor prædictorū, qui citò diuulgatur. Et bene nominantur facta Dei eius verba,quia eius facere & dicere ſunt idem, ſecundum quod dicitur ſuprà Dixit & facta ſunt. † quoniam Pſ.32.a

q Et cantent in vijs do. i. propter vias domini,quæ ſunt eius opera.

r Quoniam eſt magna glo. Iſtud debent cantare cantico laudis diuinæ. Et quia non ſolum gloria domini eſt magna in ſe, ſed etiā in effectu,ideo ſubditur, H

s Quo.excelſus do. vt attollat.

t Et alta à longe co.i.ſuperba ab æterno cognoſcit, vt deprimat.vnde in Hebr.habetur: Et à longe confringet. Et hoc dicitur ſpecialiter propter humilitatem Dauid fugientis à facie Abſalom nudis pedibus incedendo & lamentando, & iniurias Semei humiliter diſſimulando. Quam humilitatem Deus reſpexit,ipſum David in regno reſtituendo. Et propter ſuperbiam Abſalom quem deiecit à regno (quod inuaſerat) per mortem vilem & aſperam, nec poſt ſe reliquit prolem maſculinā ad ſui memoriam. Et quia beneficium à Deo obtentum præſtat confidentiam obtinendi aliud de futuro in caſu ſimili,ideo ſubdit David, 2.Reg.15.f & 16.b 2.Reg.18.d

u Si ambula.in me. ſicut fecit fugatus ab Abſalom.

x Viuificabis.i.ſaluabis me à morte imminenti.

NICOL. DE LYRA.

ex circumſtantia literæ videtur quod ſit gratiarum actio ipſius Dauid,poſtquam liberatus fuit à perſecutione Abſalom, & rebellione Sibe filij Bochri,& venit ad templum domini ad adorandum & regratiandum,ſicut promiſerat fugiens à facie Abſalō,prout habetur 2.Reg.15. Et dixit rex ad Sadoc : Reporta arcam Dei in vrbem ſi inuenero gratiam in oculis domini,reducet me,& oſtendet mihi eam & tabernaculum ſuum. Et ſecundum hanc ſententiam pſal.iſte in duas partes diuiditur : quia primò Dauid ipſi Deo regratiatur. Secundò,ad ſimile alios reges hortatur,ibi : Confiteantur tibi. Circa primum dicit Dauid : Confitebor tibi domine.confeſſione laudis & gratiarum actionis.

a In toto corde meo.i.in toto intellectu & affectu.

b Quo.audiſti omnia.Hoc non eſt in Hebr. nec in transla.Hier. vnde videtur,quod primò fuerit quædam glo.ad oſtendendum cauſam quare Dauid gratias Deo agebat.ſ.eò quod orationem ſuam exaudiuerat,qua petiuerat à perſecutione Abſalon liberari,& poſtea hæc glo. fortè interlinearis fuit inſerta textui per imperitiam ſcriptorum,ſicut & in multis alijs locis Bibliæ factum eſt ſimile.

c In con.angelo.Secundum illud Matt. Angeli eorum ſemper vident faciem

MORALITER.

✻ autem eſt gratiarum actio pro liberatione boni prælati à perſecutione tyrāni,qui deberet eum vt patrē timere & reuereri. ſic dicit : Confi.tibi.non ſicut hypocritæ qui Deum orant tantum ore.

c In con.qui de voluntate tua fuerunt in auxilium mihi.

e Adorabo ad templum. protendens manus ad cęlum.

f Et confitebor.ipſum laudando.

g Super miſe.tua.qua me liberaſti.

h Et veritate tua.qua meam innocentiam declaraſti: & ſic nomen tuum magnificum oſtendiſti.

m In quacunque &c.ideſt ex beneficio pręterito ſpero ſimiliter de futuro.

o Confiteantur,quoniam bonus prælatus non ſolum Deum laudat, ſed etiam alios ad hoc inuitat. ideo ſubditur : Confitean.ti.o.r.ter. ideſt cæteri pontifices in ſpiritualibus regnantes, Pet. Vos eſtis genus electum,re. ſacerdotium. 1.Pet.2.b

p Quia au.profitentur enim in ſua conſecratione habere notitiam vtriuſq; teſtamenti.

q Et cantent.deuotè celebrando diuina.

s Quoniam excelſus do.& humilia re. vt attollat.

t Et alta ideſt ſuperba.

u A longe co.vt deprimat : ſic exponit Aug.

x Si ambulauero in me.dando mihi virtutem patientiæ.

VNiVERSIDAD DE SALAMANCA GREDOS.USAL.ES

a *Super iram. Aug.* Hoc ipſum qđ iraſcuntur mihi, tua eſt in
E illos animaduerſio, ideſt punitio. Eſt enim eis iraſci pena,
Vbi ſupra. non tantum culpa. Dum ergo hoc permittis, ſuper eos vindictæ manum extendis.

b *Dex. tua.* Non habet Deus dexterã vel ſiniſtram. Sed dextera Dei dr̃ felicitas æterna: ſiniſtra felicitas temporalis. Aliquando ergo non ſaluat in ſiniſtra ſanctos ſuos, ſed ſemper ſaluat eos in dextera.

c *Retri. Aug.* Quod ego non poſſum. vnde: Non vofmetipſos defendentes chariſſimi, ſed date locum iræ. vnde:
Rom. 12. d Mihi vindictam, & ego retribuam, dicit dñs.
Matt. 17. d Vel tangit illud quod in euangelio legitur: de Chriſto: Qui cum vellet cẽſum ſoluere pro ſe & pro Petro, illis qui tributum exigebãt, dixit Petro: Vade, & mitte hamum in mare: & piſcem qui primò aſcenderit, tolle: & aperi os eius, & inuenies ibi ſtaterẽ. i. duas didrachmas. i. quatuor drachmas: quem vt poſtea addidit, da illis pro me & pro te. Hoc ſpecialiter fecit Chriſtus, qui qđ non rapuit, pro nobis ſoluit. Chriſtus ergo primus piſcis hamo mortis captus, primus ſurgẽs de mari, qa primogenitus à mortuis in cuius ore inuenimus duas didrachmas. i. quatuor drachmas, quatuor. ſ. euãgelia, quibus à vexatione huius ſeculi liberamur, nec iam debitores remaneamus. Ibi enim omnia peccata noſtra ſoluũtur. Pro nobis ergo reddidit, qui pro ſe nil debuit: in quo princeps mundi peccatum non inuenit, quare occideret.

a ¶Super id quod poſſunt inimici, eſt manus tua. Poſſunt enim vt plus occidere, ſed non a te ſeparare: vel amplius vindicãs dum diutius licet eis conterere me, quia vel moriuntur vel conuertuntur, vt pauci iam apertè impugnent nomẽ Chriſtianum.

a cabis me: & ſuper irã inimicorum a meorum extendiſti manum tuam, b

a ¶Non ſiniſtra quæ temporaliter ſaluat.

b & ſaluum me fecit dextera tua. Do c d e

a ¶Quaſi: Non ego, ſed dominus. ¶Pro me pretium redemptionis. ¶Alias, Domine retribues.

c minus retribuet p̃ me, domine mi f

a ¶Quaſi: Nolo diem hominis qui temporalis, ſed æternã. b ¶In æternum. c ¶Quod homines ſumus vel iuſtificati a te, ¶Noſtra opera ſi videris, damnas: tua ſi videris, coronas.

ſericordia tua in ſeculum, & opera g manuum tuarum ne † deſpicias. h

NICOL. DE LYRA.

¶ a Et ſu. iram ini. *i. Abſalom Achitophel, Sibæ, & conſimilium.*
b Ext. ma. tuam. *faciendo de eis vindictam.*
c Et ſal. me fe. *à perſecutionibus eorum.*
d Dextera tua. *i. virtus tua, & non mea. Et quia Dauid ſic ſperabat de futuro, ſi caſus conſimilis contingeret, ſubdit*
e Do. re. pro me. *penã mihi aduerſantibus.*
f Domi. mi. tua. *quia ſemper paratus eſt recipere recurrentes ad ipſum.*
g Opera ma. tua. *i. me & regnum meum, quod per te conſecutus ſum.*
h Ne deſpi. *ſubtrahendo à me manũ protectionis tuę. Moraliter poteſt exponi Pſal. iſte vt ſit gratiarum actio deuota cuiuſlibet liberati diuinitus à perſequentium tribulatione, & inuitatio aliorum ad confeſſionem deuotam laudis diuinæ.*

MORALITER.

✱ a *Et ſuper iram inimi.* de præterito, & ſpero q̃ ſic facies de futuro.
e *Do. re.* ſ. vindictã, quę eſt ſibi reſeruãda.
g *Opera man. tua.* i. hominem, qui quodammodo eſt omnis creatura. Habet enim commune eſſe cum inanimatis: viuere, cum arboribus: ſentire, cum animalibus, intelligere, cum angelis.

In pſal. 137. Cõfitebor tibi do. vbi dicitur in poſt. Dñs retribuet pro me.

ADDITIO.

¶ In Heb. hr̃: Dominus p̃ficiet pro me, vel ſupplebit pro me. Et ſic erit ſenſus, q̃ Dauid petebat à Deo, vt opera ſua imperfecta vel diminuta, per ſuã miſericordiã perficeret: & ſuppleret eius defectus.

GLO. ORDIN.

a *In finem pſal. Da. Caſſi.* Pſalmus profunditate myſteriorum
Sup. pſ. 138. plenus, & vnde obſcuriſſimus. Hæc aũt obſcuritas myſteriorum ex peccato primi parentis acceſſit, cui dictum eſt: In
Gen. 3. d dolore & ſudore vultus tui veſceris pane tuo. Ex primo ergo peccato hanc pęnã ſubimus, quo
Iohan. 6. f in ſudore vultus noſtri & labore mãducamus panem qui eſt Chriſtus, q ait: Ego ſum panis viuus, &c. In pro-
F phetis velatus, in euangelio manife-
Enar. pſal. 138. to. 8. ſtus. *Aug.* Loquitur totus Chriſtus, tã quam vnus & integer vir, pp nimiam vnionẽ capitis & corporis: quæ ſignata eſt in primorum parentum conditione: quia & fęmina de viro eſt. vnde dr̃: Iam non duo Chriſtus & eccleſia, ſed vna caro, quia de nobis carnẽ ſuſcepit. Non autem vna nobiſcum diuinitas eſt, qa ille creator, nos creatura. Quicquid, ergo loquitur ex perſona ſuſceptæ carnis, & ad caput pertinet: qđ iã aſcendit in cęlũ, & ad mẽbra q̃ peregrinãtur ĩ terra vt ſint duo in voce vna, ſicut duo in carne vna.

ceant, ibi: Si occideris Deus &c.

b *Do. pro. Aug.* Iam in Ieruſalem reſtitutus, memor diſceſſionis ſuæ in qua Deum latere non potuit, in qua & eum ſecuta eſt manus dñi: deliberat non eſſe ab eo fugiendum, ſed ad eũ per eũ, vnde ſibi magna nõ nocẽt mala. Hæc eſt perſona totius humanę naturę reuertẽtis.

c *Intel. Caſ.* Præſcientia deitatis hic oſtenditur. Longè, non loco, ſed tempore: quia omnia antequam ſint, videt. Semita, ad tacitas cogitationes pertinet. Viæ, ad humanos actus. Funiculus vel directio ad iuſta iudicia. Nouiſſima de incarnatione: vt, Verbum caro factum. Antiqua, æterna. In principio erat verbum. Hæc ſunt noua & vetuſtiſſima, de quibus in Leuitico dicitur vel in lege, vel in Deuteronomio: Vetuſtiſſima veterũ comedetis, & nouis ſuperuenientibus vetera proijcietis. Alia. n. ſunt ſunt vetera, alia noua, alia vetuſtiſſima. Vetera ſunt promiſſiones legis & prophetarum de venturo tunc Chriſto. Noua ſunt promiſſionum impletio, veritatis exhibitio: Vetuſtiſſima quæ ad diuinitatis æternitatem pertinent. Nouis ergo ſuperuenientibus vetera ſunt proijcienda, ſed vetuſtiſſima ſeruanda. Quia exhibita veritate dominici aduentus figura & promiſſio ceſſare debet. Inde eſt quòd tres miſſæ in natali domini celebrantur. In prima de æterna filij genitura cantatur: Dominus dixit ad me. In ſecunda de promiſſione aduentus Lux fulgebit. In tertia de impletione promiſſionis: Puer natus eſt, &cæt. Et quia ille idem qui eſt Dei filius, factus eſt

a ¶Chriſtum. ¶Attribuitur. ¶Toti Chriſto.

In finem pſalmus Dauid CXXXVIII.

a ¶Secundum quod homo. ¶Vt in paſſione. ¶Experimentis.

b Domine probaſti me, a

a ¶Non quod ante non nouerat, ſed aliis tunc notum fecit. ¶Vt in reſurrectione. b ¶Voluiſti, approbaſti ſecundũ voluntatem tuam factum eſt. Vt enim Chriſtus, caput ſedit & reſurrexit, ſic & ſui ſedent humiles in patientia: Surgunt erecti in ſpem vitæ æternæ, ſedent confitentes peccata, ſurgunt iuſtificati gratia.

& cognouiſti me: tu cognouiſti ſeſ- b

a ¶Humilitatem in paſſionem. b ¶Glorificationem in reſurrectione.

ſionem meam, & reſurrectionem c

c meã. Intellexiſti cogitationes meas d

GLO. ORD. PSAL. CXXXVIII.

Ibidem. Domine probaſti me. *Caſſi.* Primò, de notitia Dei, quæ omnia opera comprehendit, & reuerſi & exultantis: quæ quaſi cogit eum qui latere nõ poteſt reuerti, maximè cum manus Dei ibi eum tetigerit. Secundo dicit non eſſe à Deo fugiendum, ſed ad ipſum ibi: Quo ibo. Tertio, quanta ſit exultatio reuerti ad Deum, ibi. Confitebor tibi. Quarto, quomodo mali ei non noceant,

NIC. DE LY. PSAL. CXXXVIII.

¶ Domine. *Huic pſal. præmittitur talis titulus in Hebræo: Ad victoriam pſal. Dauid. In quo apparet autor pſal. ſ. Dauid, & modus cantandi hunc pſal. cum præmittitur. Ad victoriam: quia cantabatur à Leuitis cum quodam conatu vnius chori contra alterum ad habendum victoriam in cantu, ſicut frequenter dictũ fuit ſupra. De materia verò huius pſal. videtur ex circunſtantia literę q̃ ſit quædam aſſurrectio ad confeſſionem diuinæ laudis ex conſideratione eminentiæ diuinæ. Et diuiditur in duas partes, quia primò Dauid*
Diuiſio. *deſcribit Dei eminentiam. Secundò conſurgit ad eius reuerentiam, ibi: Quia tu poſſediſti. Prima in duas. quia primò deſcribit celſitudinem diuinæ ſcientiæ. ſecundò latitudinem ſuæ præſentiæ, ibi: Quò ibo. Circa primum dicit,*

a Do. pro. me & co. me. *ideſt cognoſci me feciſti. Homo enim probat aliquid, ad hoc quod notitiam accipiat de illo: ſed Deus cuius ſcientia eſt infinita, non ſic probat, vt accipiat notitiam, ſed vt alij accipiant. & hoc modo loquitur, in Gen. Nunc cognoui, q̃ timeas Deum, ideſt cognoſcere*
Gen. 22. c *feci. per hoc enim quod Abraham ad mandatum Dei voluit filium immolare, fuit nota hominibus promptitudo ſuæ obedientiæ: & ſimiliter per tribulationes, quas Dauid ſuſtinuit à Saule, Abſalom, & alijs patiẽter, nota fuit hominibus perfectio ſuæ patientiæ.*

b Tu cognouiſti me. *i. quicquid feci ſedendo, vel ſurgendo, quieſcendo vel ambulando. Aliter exponitur ſic: Tu cog. ſeſſi. meam. i. inthronizationem meam ſuper regnum Iſrael.*

c Et reſur. meam. *i. reſtitutionem meam in regno poſt mortem Abſalom, quia vtrunq; à Deo fuit. Et quia non ſolum cognoſcit exteriora, ſed etiam latentia in corde, ideo ſubditur,*

d Intel. co, &c. *i. ab ęterno.*

¶ a Semitam

MORALITER.

✱ a *Do. pro.* Sicut dixi in expoſitione literali, pſal. iſte vr̃ quædam eleuatio ipſius Dauid ad confeſſionẽ laudis diuinæ ex eminentia Dei ſuper creaturas diligenti conſideratione. Nec mihi vr̃ alia conuenĩetior expoſitio hic ponẽda, niſi q̃ quilibet fidelis exemplo Dauid attendat diligenter hãc eminentiã, & aſſurgat ad laudẽ diuini-

G eſt hominis filius, ideo in illo miſſę officio, vbi cantatur
A de ęterna genitura, Dñs dixit, legitur euangelium de temporali Chriſti natiuitate, Liber generationis. Et ĩ miſſa vbi de tẽporali cantat̃ natiuitate legit̃ euangeliũ agens de ęterna verbi genitura. Cantat̃. n. Puer natus eſt. Et legitur: In principio erat verbũ. Et qa veritate exhibita, figuræ ceſſare debent. Ideo officiũ ad p̃miſſionẽ p̃tinens, ſequẽtibus diebus nõ repetit̃. Sed illud qđ p̃tinet ad promiſſionis cõpletionem. ſ. Puer natus eſt nobis. Sciẽtia p̃ris p̃ eũ p̃dicata: Mirabilis facta eſt hoibus, quibus tot arcana patuerũt. Et cõfortata eſt, in pectoribus hominũ. Nõ potero. Ecce veritas humanę cõditionis: qa homo aſſumptus diuinæ ſubſtantiæ non poteſt æquari.

a *De longe. Aug.* Cũ adhuc in peregrinatione ſum, anteq̃ ad patriã veniã: vt filio minori redeunti occurrit pater, qa intellexit eius cogitationes de longinquo, qui apud ſe dixerat egeſtate confectus: Surgã, & ibo ad patrem meum.

b *Semitam meam.* ſ. malam, quam iui patrem deſerens.

c *Et funicu.* (aliàs) limitẽ quouſque perueni, longè quidẽ ierã, ſed tu ibi. Vt deprehẽſus fugitiuus loquit̃, ſequente ſe vindicta Dei.

d *Et omnes.* antequam irem eas, & permiſiſti me in labore ire, vt redirẽ ſi nollem laborare, hoc fateor.

e *Quia non eſt do.* iam in tua gratia iuſtificati.

f *Nouiſſi.* mea qñ porcos paui. Antiqua, qñ partẽ ſubſtantiæ petij, hoc ſecũdũ parabolã. Sed myſticè: Antiqua qñ per antiquũ peccatũ lapſi
B ſumus. Nouiſſima pęna, qñ in hãc mortalitatem viuimus, quæ eſt vltima ſi redire volumus, alioquin reſtat æterna.

g *Formaſti me.* ad labores, ad quos omnes nati ſumus.

h *Poſuiſti.* (aliàs) Grauaſti manũ. vindicẽ, grauantẽ ſuperbũ ſalubriter, vt erigat humilẽ In grauata manu.

i *Mirabilis.* & ĩ cõprehẽſibilis mihi.

k *Facta eſt ſci.* Nõ eſt mihi facilè contẽplari te, quẽ ſuperbus reliq, vt pri⁹ erat cũ eſſẽ apud te, qñ dixi da mihi partẽ ſubię.

l *Ex me.* ideſt ex peccato meo.

m *Conforta.* (aliàs) inualuit.

n *Et non po.* attingere ex me. *Aug.* In Exo. legitur dñm dixiſſe Moyſi: Nõ poteris videre faciẽ meã. Sed ponã te in foramine petræ, & protegã te dextera mea, donec trãſeam tollãq; manũ meã: & cum tranſiero, poſteriora mea videbis. Moyſes eſt Iudaicus populus: manus dñi ſuper eũ, vt non videat faciẽ tranſeuntis. Cæcitas eſt in Iudæis, vt non cognoſcãt diuinitatẽ Chriſti, donec per paſſionẽ trãſeat de hoc mundo ad patrẽ. Poſt trãſitũ tollit dñs manũ ſuã, & videt Moyſes poſteriora, qa poſt reſurrectionẽ ablata eſt cæcitas corũ C qui crucifixerũt dñm. Sicut ergo ſuper Gentilẽ populũ poſita manu Dei, incõprehenſibilis facta eſt ſcientia Dei. Ita grauata manu ſuper Moyſen. i. Iudæos, nõ potuerunt videre Chriſtũ eſſe Deũ, donec trãſiuit ad patrẽ. Tunc. n. prędicante Petro
Act. 2. f multi de illis conuerſi ſunt. Cõcluſit ergo Deus oẽs vel oĩa in infidelitate, vt oium miſereatur. Et cũ fugitiuus te nõ lateo, cui⁹ limitẽ vides.

o *Quo ibo &c. Caſ.* Secũda pars, vbi
Vbi ſup. a. iam deliberat nõ eſſe ab eo fugiendũ, ſed ad eũ ab irato ad placatũ, qđ erit per ipſũ quo plenus eſt mũdus? Spiritus. n. dñi repl. o. t. Quò à
Sap. 1. b facie tuam fugi. vertit ſe hac & illac, quaſi quærens locum fugæ.

p *Si aſcẽ. &c.* ſi me extulero, inuenio repreſſorẽ, ſi de iuſtitia mea ſuperbiero: Tu ibi es, cui⁹ verè ẽ iuſtitia.

q *Si deſcendero.* peccando venero.

r *Ad infer.* vel in profundũ, & nolens confiteri dicã, quis me videt.

s *Ades.* vt vindices. Inuenit conſiliũ, ſed ſic potero fugere iratum.

t *Si ſumpſero.* pennas duas, alas charitatis, quas perdiderã. Quò ibo à.

u *Pennas. Caſ.* Quæ meæ poteſtatis, .i. efficaciã deitatis, qua corpus de ſepulchro leuauit. Has ſumpſit diluculo, ante lucẽ. i. tẽpore reſurrectiõis: & habitauit in extremis maris, hoc ẽ ſup ſeculi ampliſſimũ finẽ.

x *Et habita. in ex. Aug.* Mente, in fine ſeculi, vt non ſeculũ amẽ, ſed eius finẽ, in quo ſit mihi requies. Sed & ipſe illuc ducit. vnde ſubdit:

y *Etenim il. ma. tua.* Conſiderans autem longinquitatem viæ, ſubdit: D

z *Et dixi for. te. con.* Abundat iniquitas ſeculi, qua pęnę charitatis refrigeſcere poſſunt. Et qa in nocte deſperaui tranſire mare, nox mihi facta eſt illuminatio: Venit mulier ſapiẽtia Dei, quę drachmam, vbi eſt
Luc. 15. b imago regis. i. hominẽ perdiderat: accẽdit de ſe lucernã q̃ de luto eſt. i. carnẽ, & nocte illuminata inuenit drachmã. Et dixi. *Aug.* deliberaui.

a ¶Arctiora præcepta. b ¶Alias directionem. ¶Alias limitem. ¶Hæreditatem.

a b c de † longe, ſemitam meã & † funiculũ a b

a ¶Opera.

d meũ inueſtigaſti. Et oẽs vias meas præ c

a ¶Sine veritate. ¶Alias dolus.

e uidiſti, qa nõ eſt ſermo in lingua mea. d

a ¶Et vere præuidiſti, quia.

f Ecce dñe tu cognouiſti oĩa, † nouiſſi- e

g h ma & antiqua: tu † formaſti me, & po- f g

a ¶Secundum hominem. ¶Vt iuuares. vnde: Manus enim mea auxiliabitur ei. ¶Alias grauaſti. b ¶Quod non ſuper primum.

i ſuiſti ſuper me manum tuam. † Mi- h

a ¶Hominibus, quibus tot arcana patuerunt. b ¶Super illum . ſ. primum hominem deſpicabilis. c ¶Per meam prædicationem.

k l rãbilis facta eſt ſcientia tua † ex me:

a ¶Infirmata per illum Adam. b ¶Tamen. c ¶Veritas humanæ conditionis oſtenditur.

m n confortata eſt, et non potero ad eam. i k

a ¶Quaſi nuſquam. b ¶Præſentia. ¶Ab ira.

o Quò ibo à ſpiritu tuo, & quò à facie l m

a ¶Mente ad ſupercœleſtes angelos. ¶Nuſquam, quia. ¶Vt in aſcenſione fecit.

p tua fugiam? Si aſcendero in cęlũ, tu n

a ¶Quia quod perſtitit angelus, tuum eſt. ¶Ibi locandus ſum ad dexteram tuam. b ¶Vt fecit cum expirauit. c ¶Ad eos qui non perſtiterunt.

q r † illic es: ſi deſcendero ad infernum, o

a ¶Per vindictam. ¶Cuius virtute aereas poteſtates debellauit. b ¶Si bona facere volo, non ſine te. ¶Virtutum.

s t u ades. Si † ſumpſero pennas meas † di- p

a ¶Alias in directum, vt nec erigar pro ſumptione, nec mergar deſperatione. b ¶Non in medio vbi mergerer.

x luculo, & habitauero in extremis † ma

a ¶Scilicet ades. ¶Quia. b ¶Vt erigar, quaſi in aere non tangens cœlum per elationem, nec terram per deſperationem.

y ris. Etenim illuc manus tua deducet q

a ¶Ne recidam. b ¶Gratia. ¶Filius verbum mihi vnitum.

z me, & tenebit me dextera tua. Et dixi: r s

¶Mihi. a ¶Ironia: irriſio hoc opinantium, quod ipſe qui lux, conculcetur à tenebris. b ¶Tot mala ſeculi.

a b Forſitã tenebræ conculcabunt me, & t

a ¶Illi qui prius nox. b ¶Erit. ¶Illuminabuntur à me. c ¶Deliciæ noſtræ Chriſtus, in quo exultamus.

c nox illuminatio mea in delicijs meis.

† auroræ

a *Forſitan te.* Tenebras dicit illam inferiorem partem rationalis creaturæ contrariam inſiſtentem. ſ. iniquos homines vel carnem: vnde timet. Et eſt. Tenebræ. i. inferior rationalis creatura ſiniſtram tenens viam.

b *Concul. me.* Ita timebam, ſed nox facta eſt illu. in delicijs meis. i. illi qui prius nox, illuminati erunt in delicijs. Quia te. peccatores. Non obſcu. à peccator. de gentibus. Sicut di. .i. ſancti de Iudæis. Sicut tene. eius ita. & lu. quia quatenus agnoſcis, eatenus ignoſcis. Sed vnde hoc mihi? quia tu poſſediſti renes meos.

c *Nox illuminatio. Aug.* q̃ erat horror, illuminata eſt deliciæ.

a *Quia*

NIC. DE LYRA.

¶ a Semitam meam. *i. iuſtitiæ exercitium, ſecundum quod dicitur: Et menſus eſt Dauid duos funiculos, vnum ad occidendum, & alium ad viuificandum.*

b Inueſti. *i. perfectè cognouiſti, ſicut res quæ inueſtigatur vſque ad minima, perfectè cognoſcitur: quia inueſtigatio propriè dicta quæ importat diſcurſum vnius rei notæ ad aliam cognoſcendam, non eſt in Deo.*

c Et om. vi. me. *antequam eſſem in rerum natura.*

d Quia non eſt ſer. *ſupple ſufficiens ad explicandum celſitudinem tuæ ſapientiæ, ideo ad hoc ſubditur:*

e Ecce. domi. *i. omnia quæ erunt, & quæ fuerunt, quantuncunque ſint alijs latentia.*

f Tu for. me. *principr̃, qa cauſæ ſecundę nõ agũt niſi in virtute primę.*

g Et po. ſu. me. *ad tenendum me in eſſe. Artifex. n. creatus completo artificiato remouet manum ſuam ab eo, ſicut carpentator à domo facta, quia non eſt eius conſeruator, ſed tm̃ factor: ſed artifex oĩum Deus formata creatura non ſubtrahit manũ ſuã ab ea: quia non eſt tm̃ factor eius, ſed et conſeruator: & ideo ſi retraheret manum ſuam ab eius conſeruatione, decideret in nihilum. Et propter prædicta concludit.*

h Mirabilis. *i. mirabilior q̃ ego poſſim cogitare: pp qđ Hiero. tranſtulit: Mirabilior eſt ſcientia tua à me. Hebræi. n. non habent comparatiuum gradum, ſed vtuntur poſitiuo pro eo cum ablatiuo caſu, ſecundum quod habetur ſupra: Bonum eſt confidere in domino, &c. i. melius.*
Pſal. 117. b

i Confortata. *ideſt ſuper omnia eleuata.*

K Et non. *ſcilicet comprehendendam.*

l Quo ibo. *Hic conſequenter oſtendit latitudinem diuinæ præſentiæ quę ſe extendit ad omnem locum, propter quod dicit: Quo ibo. i. à te ipſo, quia ſpiritus eſt Deus,*
Iohan. 4. d

m Et quo à facie. *ideſt à præſentia tua. quaſi dicat hoc eſt impoſſibile. Quod probat conſequenter dicens:*

n Si aſcende. in cœlum. *per refulgentiam tuæ gloriæ.*

o Si deſcendero in infer. ades. *per exercitium tuæ iuſtitiæ.*

p Si ſumpſero pennas &c. *i. ſi haberẽ pennas, quibus poſſem citiſſimè vel altiſſimè volare ante clarã diẽ, & ſic peruenire ad extrema maris.*

q Etenim illuc ma. tua &c. *ſine qua nulla creatura poteſt aliquod opus facere.*

r Et tene. me dex. tua. *aliter deciderem in nihilum, vt prædictum eſt, & ſic non poſſem effugere præſentiam tuam.*

s Et dixi: Forſitã. *q. d. Poſſet aliquis ignarus dicere: licet Deus ſit præſens vbiq;: tamen non videt ea quæ fiunt in tenebris, ſicut homo exiſtens in loco tenebroſo non videt ea quæ ſunt in præſentia ſua: hoc remouet, dicens:*

t Et nox illu. mea &c. *q. d. ipſa nox illuminata eſt coram Deo, vt videantur ibi ab ipſo deliciæ carnales, quæ communiter fiunt in tenebris,*

¶ *ſecundum*

VNiVERSIDAD DE SALAMANCA
GREDOS.USAL.ES

a *Quia tenebræ. Aug.* Qui non confitetur peccata, ſuas tenebrat tenebras: ſed ſi confitetur, Deus illuminat.

Vbi ſupra. b *Sicut tenebræ eius. Aug.* Noſtræ noctis.i.humanæ vitæ miſeriæ. Nox, eſt ſeculi aduerſitas, dies eiuſdẽ proſperitas. Sed ſi Deus habitat in anima promittens aliam lucẽ, & docens non lætari proſperis, vel frangi aduerſis, incipit homo his indifferenter vti, & ſic eſt ei nox huius noctis, vt dies eius, & in omni tempore benedicit Deũ, vt Iob. & ſi hoc eſt, tenebræ non conculcabunt quem lumen non extollit.

Iob.2.d — † tanquam

c *Quia tu poſſi. renes meos. Aug.* Vnde hæc differentia tibi? quia interior poſſeſſor non ſolum cor.i.cogitationes tenet, ſed & renes.i.delectationes: vt non delectet lux noctis, ſed lux ſapientiæ ſuę.

† Quoniã

Vbi ſupra. d *Confitebor tibi. Caſſiod.* Tertia pars, vbi dicit, reuolanti ad Deum, Deo illuminante, renes poſſidẽte, quanta eſt exultatio & multiplicatio.

e *Anima mea cogno. ni. Aug.* Iam cognoſcit anima mea valde: antè erat mira ſcientia tua ex me, nec poteram ad eam, ſed modò poſſum: quia noctem illuminaſti, renes poſſediſti, de vtero ſuſcepiſti, ideſt quia venit mihi gratia tua, & illuminauit me.

f *Non eſt occultatũ os meum &c. Aug.* Os ab oſſe, nõ ab ore. Eſt ergo quędã firmitas interior, quę eſt abſcondita hominibus: ſed tu qui feciſti eam, vides quæ frangi non poteſt. Occidi.n.poſſunt ſancti, ſed flecti nequeunt: vnde hominibus extra triſtes videntur, Deo autem qui intus vident gaudent. vnde Apoſto. Quaſi triſtes, ſemper aũt gaudẽtes.

† Informẽ adhuc me — *2.Cor.6.b*

F g *Subſtantia mea in infer. ter. Aug.* In carne, & tamen os non cedit malis huius inferioris regionis. Nõ ita mirum, ſi angelus eſt fortis, quàm ſi caro fortis, quod eſt ex oſſe occulto. Sed quid de his quibus nõ eſt hæc fortitudo? Chriſtus qui vt caput dicit patri. Imperfectum, & titubantes reſpicis, vt Petrum ne pereant. Et omnes ſcribentur & nominabuntur, non modò perfecti, ſed imperfecti: nõ ergo deſperent.

† Et mihi quã prætioſæ fuerunt cogitati: es tuę Deus: quã multiplicatæ ſũt ſummæ earũ. — *Luc.22.a* — † eas

h *Imperfectum meum &c. Aug.* qui hucuſq; locutus eſt ex perſona corporis, hic iã loquit̃ ex pſona capitis.

i *Dies formabuntur.* (aliàs) Per diem errabunt. Dies, hic manens adhuc erat Chriſtus. vnde dicebat: Ambulate dum lucem habetis. Qui inter ſuos multa mira fecerat, & tamen imperfecti trepidabant, vt & Petrus, ne in morte eum perderent. Et hoc eſt quod hic ait: omnes ſcribentur: ſed tamen per diem errabant imperfecti adhuc de Chriſto non rectè ſentientes: Et nemo prorſus fuit in illis, qui non erraret: Nec ille qui dixerat: Tecum ero vſq; ad mortem, ſcilicet Petrus, qui illum antè confeſſus fuerat Dei filium, ſed tunc timuit, ne ſicut filius hominis moreretur, & non reſurgeret, vt Dei filius. Erat vtiq; filius Dei, erat & filius hominis. Filius Dei, in forma Dei patri æqualis. Filius hominis, in forma ſerui, in qua patre minor eſt. Timuit ergo Petrus, ne in forma ſerui periret forma Dei, & non potius præſumpſit, quia ex forma Dei reuiuiſceret forma ſerui. Per diem ergo errauerunt, cùm hic poſitum dominũ non intellexerunt, ſed non perierunt, quia imperfectum meum viderunt oculi tui. vnde & ſubdit: Etſi errabant. Inde tamen nimis honorati ſunt, ijdem ipſi qui errabant, & in quibus nemo fuit qui non erraret. Amici tui facti ſunt ò Deus, & mihi honorati nimis, quia factum eſt in illis os in occulto, poſt reſurrectionem quando induti ſunt virtute ex alto, qua confirmati verbum Dei vbique prædicauerunt, & pro eius nomine paſſi ſunt, in cuius paſſione trepidauerunt. Et nimis confortatus eſt principatus, quia facti apoſtoli duces & paſtores eccleſię.

Ioan.12.e — *Luc.22.d* — *Matt.26.e* — *Petrus quid timuit.* — *Philip.2.a*

K *Dinumerabo eos, & ſuper are. Aug.* Q. Meritò ego illos cõfortaui, qa ego, nõ aliquis homo: dinumerabo eos, quos in fide genuerũt: & ipſi enumerati, ſuper arenam multiplicabuntur. Q. tam

a ¶Peccata, & homines mali myſtica ſcripturarum. b ¶Aug. Se flagellando erudis, & vera luce illuminas.

a Quia tenebræ non † obſcurabuntur. a

a ¶Huius noctis. ¶Tenebroſus & obſcurus ſermo. b ¶Pateſiet, ſicut apertus ſermo. c ¶A te.

à te, & nox † ſicut dies illuminabitur: b

a ¶Et cum hoc ſit. b ¶Scripturæ. ¶Noctis ſunt. c ¶Indifferenter. ¶Quia in vtriſq; in opertis & apertis ſimul veritas eſt, & vtraque per Chriſtum reuelata ſunt.

b ſicut tenebræ eius, ità & lumen eius. c

a ¶Vt ſine peccato fieret conceptus meus.

c † Quia tu poſſediſti renes meos, † ſu- d e

a ¶Et. ¶Præpoſterè hoc dicit. Prius.n.eſt ſuſcipere, quàm poſſidere. b ¶Virginis Marię. ¶De conſuetudine meæ ciuitatis Babyloniæ, in qua prius natus ſum captiuus, non indifferenter habebam lucem & tenebras noctis.

d ſcepiſti me de vtero matris meæ. Cõ- f

a ¶Ideo. ¶Laudabo. b ¶Aug. Eo ipſo quo te miramur terribilis es, & ita cum tremore gaudemus, quia timemus ne ſuperbi perdamus, quod humiles percipimus. c ¶Per illum.ſ. Adam decidit homo, per me eminuit quàm ſis magnificus.

fitebor tibi, quoniã terribiliter † ma- g

a ¶Non modo tu. ¶Circa me.

gnificatus es mirabilia opera tua, & h i

¶Quia nemo cognouit patrem, niſi filius. ¶Alias valde.

f anima mea cognoſcet nimis. † Non k

¶Diuinitas.

eſt occultatum os meũ à te quod feci- l

a ¶Ideſt malis occultum. b ¶Secundum hominem. c ¶Ille inter angelos, non tamen fleti. ¶Ideſt de flagellis terræ.

g ſti in occulto, & ſubſtãtia mea in infe- m

a ¶Et ideo miſericorditer viderunt.

h rioribus terrę. † Imperfectum meum n

a ¶In me ſcilicet. ¶Inſtruentur.

viderunt oculi tui: & in libro tuo † om o p

a ¶Maiores, vt apoſtoli, de quibus: Dies diei eructat verbum.

i nes ſcribentur: dies formabuntur, q

a ¶In me à quo perfectionem gratiæ ſumunt. ¶Quia non dicuntur Petri vel Pauli, ſed Chriſti à quo Chriſtiani. ¶Meorum. b ¶Sed tamen. c ¶Valde bono.

& nemo in eis. † Mihi autem nimis r s

a ¶Quia ſunt. ¶Vltra quam dici poſſit.

honorati ſunt amici tui Deus, nimis

confortatus eſt principatus eorum. t u

a ¶Meritò confortaui quia. Dinumerabo. Vel putas ne paucos bonos per eos natos eſſe? Dinumerabo eos, qui ſunt ſtellæ, & multiplicabuntur ſuper Iudęos, qui arena, propter ſterilitatem. b ¶Tam innumerabiles nati ſunt per illos, qui per diem errauerunt. ¶Nobis innumerabiles.

k Dinumerabo † eos, & ſuper arenam x

NICOL. DE LYRA.

¶ ſecundum illud Iob: Oculus adulteri obſeruat caliginem. Et probat conſequenter, quòd nox ita nota ſit Deo, ſicut & dies, dicens: *Iob.24.*

a Quia tenebræ. *Quia nihil in eis exiſtens latet te.*

b Et nox ſicut di. il. *Id eſt ita clarè patet conſpectui tuo, ſicut & lux. Propter quod ſubditur:*

c Sicut tenebræ eius ita & lumen eius. *id eſt eodem modo patent ipſi Deo, & ea quæ ſunt in vtroq;.*

d Quia tu poſſediſti. *Hic conſequenter ex præcedentibus Dauid conſurgit ad laudem diuinam. Et primò, ad laudandum Deum in ſe. Secundò in amicis ſuis, ibi: Mihi autem &c. Circa primum dicit: Quia tu poſſediſti. formando me in vtero matris.*

e Suſcepiſti me &c. *in vita me conſeruando, & in perſecutionibus protegendo, & ad dignitatem regni promouendo. Q.d. propter iſta & conſimilia.*

f Confitebor tibi. *bonitatem tuam recognoſcendo.*

g Quo. ter. &c. *In translatione Hiero. habetur, quia terribiliter magnificaſti me, & eſt eadem ſententia, quia Deus magnificando Dauid modo prædicto declarauit hominibus magnitudinem ſuæ bonitatis & potentiæ, ideo ſubdit Dauid:*

h Mirabilia opera tua. *non ſolum in me, ſed in omnibus creaturis: quia minima etiam creatura non poteſt ad plenum inueſtigari ab homine, vtpotè per quam virtutem ferrum trahitur à magnete.*

i Et anima mea. *i. conabitur quantum poterit ad cognoſcendum opera tua, & maximè beneficia mihi facta, inter quæ eſt formatio mea, ideo ſubditur:*

H

k Non eſt oc. *& accipitur hic os oſſis, quod latet in carne, ideo ſubditur:*

l Quod feciſti. *q.d. quomodo eſſet tibi occultatũ, qui feciſti illud intra carnem vbi occultatur alijs, ſed non tibi.*

m Et ſub. mea. *ideſt ſubſtantia corporis mei non latebat te, cum adhuc eſſet in materia vnde facta eſt, quæ quidem materia pro maiori parte eſt terra, quæ eſt inferius elementum.*

n Imperfectum meum. *In translatione Hiero. habetur: Informem me adhuc viderunt oculi tui. Res enim antequam ſit formata, eſt imperfecta. Eſt igitur ſenſus: Cũ eſſem adhuc in fieri, viderunt me oculi tui, quia Deus cognoſcit res perfectè antequã ſint in facto eſſe.*

o Et in libro. *i. in notitia tua quæ dicitur liber, eò quòd ibi omnia retinentur firmiter abſque obliuione.*

p Omnes ſcribentur. *In notitia enim prædeſtinationis diuinæ quæ dicitur liber vitæ, ſoli electi ſunt ſcripti, & in notitia præſcientiæ ſiue reprobationis, quæ poteſt dici liber mortis, ſoli reprobi ſunt ſcripti, ſed in notitia diuina generaliter ſumpta, prout ſe extendit ad prædeſtinationem & præſcientiam, omnes ſunt ſcripti: & ſic accipitur hic liber Dei vt dictum eſt.*

q Dies formabuntur. *in futuro ſicut tu præuidiſti.*

r Et nemo. *quia nemo eſt in tempore futuro, quod nondum eſt adhuc: & per hoc intelligit Dauid quod tẽpus futurum, & ea quæ futura ſunt, in eo ſunt perfectè cognita ipſi Deo: quia eius notitia menſuratur æternitate, quæ aſſiſtit omni tempori præſenti, & futuro.*

s Mihi autem. *Hic conſequenter Dauid oſtendit ſe habere reuerentiam ad Deum, non ſolum in ſe, ſed in amicis ſuis. Et primò oſtendit in amicis Dei propoſitum. Secundò in eius inimicis oppoſitum, ibi: Si occideris. Circa primum dicit: Mihi autem ni. hono. In Hebræo habetur: Sodales tui. & per hoc intelliguntur angeli ſancti, qui ſunt in ſocietate Dei, & eius amici: de quibus dixit Dauid in pſal. præcedenti: In conſpectu angelorum pſallam tibi.*

t Nimis confortatus eſt. *ideſt firmiter ſtabilitus.*

u Principatus eorum. *Angeli enim ſancti per ordines trium hierarchiarum ſunt diſtincti. Hierarchia verò eſt idem quod ſacer principatus. Et quia iſtę tres hierarchiæ, & tres ordines in ſingulis hierarchijs immobiliter ſtabiliuntur, ideo conuenienter dicitur: Nimis confortatus eſt prin. eorum. Et quia angeli ſunt in maximo numero, ſecundum illud Iob: Nunquid eſt numerus militum eius, ideo ſubditur:* *Iob.25.*

x Dinumerabo &c. *ideſt ſi vellem eos numerare non poſſem, ſicut nec maris arenam. Videmus enim ſenſibiliter, quòd corpora cæleſtia* ¶ quæ

G A tur. Q. tam innumerabiles nati ſunt per illos, qui per diem errauerunt, quam innumerabilis eſt arena. Et dum ait: Dinumerabo, oſtendit quòd Deo numerabiles ſunt. Subdens verò, ſuper arenam, oſtendit nobis innumerabiles eſſe: vnde, & in promiſſione dictum eſt Abrahæ: Multiplicabo ſemen tuum ſicut ſtellas cœli, & ſicut arenam maris.

a *Adhuc ſum tecum.* Sicut ante mortem, quod putauerunt ſe tuliſſe Iudæi. Vel, adhuc, ideſt ipſa morte, qđ non videtur de mortuo. Vel, etſi reſurrectio ſit ſignum deitatis, tamen adhuc ſum occultus pluribus, tecũ, id eſt vt tu. *Auguſt.* Adhuc ſum tecũ. Nondum cum ipſis per notitiam, quia nondum agnoſcunt, quia non mox poſt reſurrectionem Chriſtum agnouerunt. Vel, toto hoc tempore tecum ſum in occulto ad dexteram patris, antequam reueletur in ea claritate, qua venturus eſt.

b *Si occideris. Caßiod.* Quarta pars quomodo à malis non noceatur ei. *Auguſt.* Si occideris. Subdit quid interea patitur pro commiſtione malorum in eccleſia, & per ſeparationem hæreticorum, dicens: Si occideris De. &c. Ordo verborũ: Si occideris. De. p. Accipient, occiſi in vanitate ciuitates ſuas, ideſt populos ſuos vanos, qui inflatos nomine iuſtitiæ ſequuntur vanitate dirupta. Eſt autem occaſio inflatis hæreticis, ſeducentibus populos, ſeparandi ſe, & illos ab vnitate: quia mali ibi ſunt, ideſt in eccleſia quibus nolunt miſceri, & ſunt verè non modo boni quos infamant, ſed & certè mali, & hac occaſione ſe & alios corporaliter à bonis diuidunt. Et etiam ideo, quia monet bonos, vt à malis ſe ſeparent.

B Ideo interponit, viri ſanguinum decli. à me. Quoniam dices (alia litera) in cogitatione, ideſt ideo ſeducunt in ſeparatione propria vanos populos. Quia tu ò Deus dices, ideſt immittes in cogitatione, iuſti, vt dicat malis: Viri ſanguinum, decli. à me. ideſt mones bonos, vt à malis ſe ſeparent, non corpore vel loco, ſed mente, non apertè adhuc, ne & bonos deſerant, ſed puritate vitæ. Quod modo dicit Deus malis in cogitatione bonorum, in iudicio dicet apertè. Amen dico vobis, non noui vos: diſcedite à me.

c *Nonne qui oderunt te domine.* Quaſi, Si occideris, Nonne qui oderunt te. o. il. & ego occidam. *Auguſt.* Quaſi hæretici non intelligentes, accuſant in bonis communionem malorum. Sed quid calumniantur. dicit corpus Chriſti de commiſtione malorum: Nonne qui o. Quaſi ſacramentis malorum, non factis communico. Et zelo domus tuæ ſuper eos tabeſco, ſed tamen, Perfecto odio od. il. i. iniquitates eorũ odi, nõ naturã. Quomodo ergo permiſtione eorũ contaminor?

d *Proba me domine. Auguſt.* Hucuſq; de hæreticis, & alijs eos ſequentibus ab eccleſia ſeparatis, nunc etiam agit de malis vel fictis ſibi coniunctis, quos patitur eccleſia & gemit. *Auguſt.* Q. Hæretici ſe, & alios ſeparant: ergo cum ſeparatis occiſis, & ſuis ſequacibus, reſtent mali inſeparati inter quos gemit eccleſia, quos & patitur, quid ait? Proba ergo me Deus, & ſcito cor meum. Hæc conſcientia eſt, & ſpecies filiæ regis intrinſecus, quæ eſt inter filias, & lilium inter ſpinas. Q. Illi inimici: tu verò Deus Proba. C *Cant.2.*

a ¶Hoc totum ideo: quia. ¶A morte. b ¶Donec omnibus videar in iudicio.

a multiplicabuntur: exurrexi, & ad- a b

a ¶Tecum ſum, ſed tamen adhuc patior ab hæreticis in corpore meo. ¶Si id eſt quãdo. b ¶In futuro. ¶Cum per ſuperbiam amittunt gratiam.

b huc ſum tecum. Si occideris Deus c

a ¶Hæreticos qui faſtu ſuperbiæ ab alijs ſe diuidunt. b ¶Dicens. c ¶Qui oderunt fratres.

peccatores: uiri ſanguinum † decli- d

a ¶De præconibus meis. b ¶Quod peius eſt quam in ore.

nate à me. † Quia dicitis in cogita e

a ¶Non quidem in æternitate. b ¶Populos ſuos.

tione: Accipiant in vanitate ciuita- f

c tes ſuas. Nonne † qui oderunt te do- g

a ¶Zelo domus tuæ vidi inſenſatos, & tabeſ.

mine, oderam: & ſuper inimicos h

a ¶Iraſcendo peccatis eorum. b ¶Vtique quia &.

tuos tabeſcebã. Perfecto odio ode- i

a ¶Ipſi hæretici. ¶Non ſanctum Dei.

rã illos: & inimici facti ſunt mihi.

a ¶Quam liberè cuncta egerim. b ¶Tu quod non poteſt homo, non hæreticus. c ¶Pro ideſt. d ¶Quia non conſentio factis malorum.

d Proba me Deus, et ſcito cor meũ: k

a ¶Quaſi quæſtionibus interrogatus non poteſt negare quæ geſta ſunt. b ¶Conſilia & cogitationes.

interroga me, & cognoſce ſemitas l m

¶Vt quid.

meas. Et vide ſi via iniquitatis in n o

a ¶Faciendo vel conſentiendo. Si quid autem inuenis in via mea quod diſpliceat, quia via mea mortalis eſt. b ¶Tu. c ¶Hominem ad dexteram tuam. d ¶Quę eſt Chriſtus, vbi nulla eſt iniquitas. quia ſi quis pereat, aduocatum habemus apud patrem Ieſum. ¶Chriſtus æternus eſt qui dixit: Ego ſum via. e ¶Ideſt per verbum tibi coæternum.

me eſt, & deduc me in via æterna. p

NICO. DE LYRA.

¶ *quæ ſunt incorruptibilia, ſupra modum excedunt corpora elementaria, & miſta quæ ſunt corruptibilia in continua quantitate. Et eodem modò valde probabile eſt, quòd angeli qui ſunt adhuc ſuperioris naturæ excedant in numero omnem corporalem creaturam. Propter quod dicitur in Daniele: Milia milium miniſtrabant ei, & decies milies centena milia aſſiſtebant ei, vbi deſignatur maxima multitudo angelorum nobis incognita per replicationem, & multiplicationem maximorum numerorum. Et quia propheta Dauid cognouit per reuelationem ſe futurum in ſocietate angelorum, ad quam electi aſſumuntur. ideo ſubditur:* *Dan.7.c* — † diſcedit

a Exurrexi. *per tuam gratiam à peccatis quæ commiſi, ſcilicet adulterij cum Bethſabee; & homicidij Vriæ, & numerationis populi.* *2.Reg.11.c* — *ibid.24.b*

b Et adhuc ſum te. *in præſenti per gratiã, & in futuro per gloriam. de qua loquebatur Dauid per modũ præſentis, propter certitudinem ſibi factæ reuelationis.*

c Si occideris. *Hic conſequenter oſtendit oppoſitum de inimicis Dei, videlicet, quòd non ſunt honorabiles ſibi, ſed magis deteſtabiles dicens: Si occi. Deus peccatores. Et accipitur hic ſi, pro quia: vt ſit ſenſus: Quia certum eſt, quòd tu occides peccatores obſtinatos morte gehennæ, quæ dicitur mors ſecunda, in Apoc. ideo ſupple dico:* *Apoc.20.g*

d Viri ſanguinem declinate. *Quia horreo etiam vos videre. Cuius cauſa ſubditur cum dicitur:*

e Quia di. *in cogitatione ſcilicet veſtra.*

f Accipiant in va. *Viri enim ſanguinum ſemper cogitant, quomodo poſſint alienas ciuitates & loca capere, populum occidere, & bona rapere: & iſtud procedit ex vanitate ſuperbię exiſtentis in eis. Et quia tales ſunt Deo, & hominibus iuſtis odibiles, ideo ſubdit Dauid:* D

g Nonne qui oderunt te domine. *q.d. ſic: quia eorum vitium eſt odiendum bonis hominibus, ſicut eſt odioſum Deo.*

h Et ſuper inimicos tuos tabeſcebam. *id eſt reſoluebar interius ex zelo iuſtitię tuæ, contra eos iratus, ideo ſubditur:*

i Perfecto odio oderam illos. *Et quia homo iuſtus ſemper debet timere, ne in tali zelo excedat modum, & incurrat aliquod peccatum ſaltem leue, ideo ſubdit Dauid:*

K Proba me Deus, & ſcito, &c. *id eſt fac me ſcire ea quæ latent in meo corde. Probatio enim Dei non eſt ad hoc quòd ipſe notitiam accipiat, ſed alius, ſicut dictum fuit in principio huius pſal.*

l Interroga me, & cogno. *ideſt fac me cognoſcere.*

m Semitas meas. *ideſt facta & cognita mea occulta.*

n Et vide. *ideſt fac me videre.*

o Si via ini. in me eſt. *i. aliqua latens culpa, vt per veram pœnitentiam expediar ab ipſa.*

p Et deduc me in via æterna. *ideſt ad beatitudinem æternam, ad quam nullus poteſt peruenire, niſi fuerit totaliter expeditus à peccato, ſecundum quod dicitur in Apoc. Non intrabit in eam aliquod coinquinatum. Moralitas huius pſal. eſt quòd quilibet exemplo Dauid diligenter conſideret Dei notitiam omnia intuentem, & attendat ipſum vbiq; præſentem, & ſic aſſurgat ad Dei ſanctorumq; eius reuerentiam, & ad deteſtationem iniquorum.* *Apoc.21.g* — *Moraliter.*

In pſal. 138. Domine probaſti me, vbi dicitur in poſtil. De materia huius pſal.

ADDITIO.

¶ Licet multa in hoc pſal. ponantur ad excellentiam diuinam pertinentia: tamen principalis intentio Pſalmiſtæ in eo videtur eſſe quædam concluſio ſupplicatoria, quam in duobus vltimis verſibus ponit. ſ. cum dicit: Proba me Deus &c. Et vide ſi via iniquitatis in me eſt. Cæteri autem verſus præcedentes à principio pſal. vſque ad illum locum, ſunt quaſi quædam notabilia præambula ad illam ſupplicationem ſeu orationem intentam. Ad cuius declarationem præſupponenda ſunt quædam. Primum eſt, quòd licet de lege communi nullus ſcit certitudinaliter ſe eſſe in gratia. vnde Eccle. Nemo ſcit vtrum ſit dignus odio vel amore. Dauid tamen ex reuelatione diuina ſciebat ſeipſum eſſe in gratia ſpecialiter, cum hunc pſal. compoſuit, qui quidem pſal. ex circunſtantia literæ videtur eſſe factus poſtquam Deus ei dimiſerat peccata quę commiſerat. ſ. homicidij, & adulterij, & numerationis populi. De quorum dimiſſione fuerat certificatus per prophetam Nathan, quo ad prima duo peccata, & de tertio per acceptationem ſui ſacrificij. Et quia remiſſio peccatorum non eſt niſi per gratiam: vnde Apoſt. Iuſtificati per gratiam ipſius, idcirco Dauid pro tunc credendus eſt hoc ſciuiſſe. ſ. ſeipſum eſſe in gratia, licet apud plurimos crederetur non fuiſſe dimiſſa illa peccata ipſi Dauid, de quibus ſupra in pſal. dicebat: Multi dicunt animæ meæ: non eſt ſalus ipſi in Deo eius. Secundum præſupponendum eſt, quòd Dauid ex hoc non ſciebat certitudinaliter ſe eſſe adepturum gloriam, prout eſt de lege communi, nec de hoc legitur ſibi fuiſſe aliqua reuelatio facta: & ideo in prima parte huius pſal. Deo refert gratias propter

2.Reg.12.c — *2.Reg.24.d* — *Rom.3.d*

VNiVERSIDAD DE SALAMANCA
GREDOS USAL.ES

E propter iuſtificationem ſuam, & in vltima parte petit certitudinem finalem ſuę ſalutis, ſcilicet in duobus vltimis verſibus prædictis: inter quæ ponit quædam notabilia, tam circa prouidentiam diuinam, quam etiam circa productionem & formationem hominis: quam circa prædeſtinationem ſanctorum, ſimiliter & malorum reprobationem. Circa quæ omnia tredecim facit. Nam primò contra multos philoſophantes qui à cognitione diuina amouebant indiuidua ſeu ſingularia, vt Iob 22. *Iob.22.* Super cardines cœli perambulat, nec noſtra conſiderat. Pſal. attribuit Deo perfectam & ſingularem cognitionem de homine. & de hoc dicit: Domine probaſti me, &c. Dicit autem: Probaſti, non vt Deus notitiam accipiat per probationem, ſed ad excludendum quorundam errorem dicentium, quòd diuina cognitio eſt per applicationem vniuerſalium cauſarum ad effectus particulares vel per alios certos modos, mediantibus quibus res cognoſcuntur: quę non pertinet ad Dei cognitionem, ſed deſignat, quòd notitia Dei eſt per euidentiam immediatam: quæ quodammodo aſſimilatur cognitioni humanæ, quæ per experimentalem probationem acquiritur ſine aliquo diſcurſu. A tali enim notitia, ſcilicet experimentali, tota cognitio humana deriuatur, cum nihil ſit in intellectu, quin prius fuerit in ſenſu, vt dicitur primo Poſter. *Ariſt. pri. poſter.* quaſi dicat: Cognitio tua de me eſt probatiſſima abſq; diſcurſu. Similiter eſt intelligendum illud quod infra dicitur: Inueſtigaſti: quod habet referri ad perfectionem cognitionis, non autem ad modum inueſtigationis, quę Deo non pertinet. In hoc autem quòd dicit: Cognouiſti me: oſtendit ipſum fuiſſe à Deo approbatũ ſecundum notitiam approbationis: de qua Apoſt. Nouit dominus qui ſunt eius. *2.Tim.2.c* Conſequenter ſecundò tangit quatuor ſingularia circa hominem, ſcilicet ſeſſionem, & reſurrectionem &c. *Deut.6.b* Pro quo ſciendum, quòd in Deutero. circa explicationem præcepti de dilectione Dei dicitur: Meditaberis, ſcilicet in his quæ ad diuinam dilectionem pertinent. Sedens in domo tua, & ambulans in itinere, & dormiens ſeu cubans atque conſurgens. Quod exponitur ſic: Nam homo debet meditari in his quæ ad dilectionem Dei pertinent, tam in tempore quietis quàm in tempore laboris: ſimiliter in ingreſſu lecti ad dormiendum, & in ingreſſu ad vigilandum. Ad quæ quatuor, licet non eodem ordine: referenda ſunt verba Pſal. in hoc loco, quaſi diceret: Domine tu cognouiſti ſeſſionem meam, ſcilicet an in ſeſſione mea tempore quietis meditor, in his quæ ad dilectionem tuam pertinent. Et reſurrectionem meam, ſcilicet cum ſurgo de lecto ad vigilandum. Et ſemitam meam, ſcilicet cum ambulo in itinere. Et funiculum meum, quod in Hebræo habetur: Accubitum meum,
F ſcilicet cum lectum intro, ad quod translatio noſtra poſſet reduci. Nam lectus eſt homini quaſi funiculus hæreditatis. Cum enim homo in lecto dormiens iacet, nihil aliud videtur habere tanquam proprium ſibi. Et quia iſta quatuor quantum de ſe indifferentia ſunt, quò ad meritum vel demeritum, niſi inquantum cadunt ſub cogitatione hominis ea debitè ordinantis in Deũ vel aliter: idcirco interpoſuit: Intellexiſti cogitationes meas de longe, idest intellexiſti quas cogitationes habeam in huiuſmodi varietatibus meis ſupradictis, ſcilicet vtrum ſint digna mercede vel non. Dicit autem à longe: eò quòd finis cogitationis (qui eſt vltimus in executione & per conſequens longè) eſt principalis quò ad meritum & demeritum: & ideo dicit, quòd Deus cogitationes humanas qualiter perueniant de longe, ſcilicet de fine propriè intelligit. Et ne quis æſtimaret, quòd cognitio diuina circa hominem ſolùm ad quatuor prædicta ſe extenderet, ideo dicit: Et omnes vias meas præuidiſti: vt oſtendat omnes humanas actiones quę per vias intelliguntur, comprehendi in cognitione diuina quę eas ab æterno præuidit. Et reddens rationem quare ſub clauſula vniuerſali comprehendit vias humanas, & non eas diſcurrendo ſpecialiter expreſſit, ſicut inceperat, ſubdit dicens: Quia non eſt ſermo in lingua mea, ſcilicet ſufficiens ad expreſſionem ſingulorum, eo modo quo dicitur in Eccle. *Eccl.1.b* Cunctæ res difficiles, non poteſt eas homo explicare ſermone. Et ne quis putaret, quòd huiuſmodi diuina cognitio ſe extẽdit ſolùm ad præſentia, eò quòd ſunt in actu & non ad præterita & futura, quæ non habent eſſe actuale in ſeipſis, ideo ſubdit: Ecce tu domine cognouiſti omnia nouiſſima & antiqua. q.d. non ſolùm præſentia, ſed etiam præterita & futura.

Conſequenter tertiò oſtendit quaſdam eminentias ſingulariter, ad cognitionem ſpecialiter Dei pertinentes, & de hoc dicit: Tu formaſti me &c. Ad quod ſciendum, quòd ſecundum Auguſt. in libro de trinita. *Aug. lib.15. de trini.* Vniuerſas creaturas ſpirituales & corporales, non quia ſunt, ideo nouit Deus: ſed ideo ſunt quia nouit. Cuius ratio eſt. Nam ſic ſe habet ſcientia Dei ad omnes res creatas ſicut ſcientia artificis ad artificiata ab ipſo artifice producta. Ad quod oſtendendum poſtquam dixerat: Tu cognouiſti omnia nouiſſima & antiqua. ſubdit: Tu formaſti me. acſi dicat: Cognitio tua eſt cauſa meæ formationis modo prædicto. Sed ne putaretur, quòd cognitio ſeu prouidentia diuina non requiritur ad conſeruationem rei poſtquam eſt creata ſeu formata, ſicut non requiritur cognitio artificis finito opere, ideo ſubdit: Et poſuiſti ſuper me manum tuã, exponatur ſicut in poſtilla. Conſequenter quartò, ex prædictis concludit tria mitiſſima circa diuinam cognitionem. Primò cùm dicit: Mirabilis facta eſt ſcientia tua ex me. valde enim mirabile eſt, quod cognitio ſit cauſa rerum naturalium cognitarum cùm in creaturis eſt communiter oppoſitum. Secundò dicit
G etiam: Confortata eſt, quia huiuſmodi cognitio ſeu prouidentia diuina ſic eſt confortata, quòd res per eam conſeruantur in eſſe, & ipſa à rebus ſubtracta deficiunt: quod ad maximam fortitudinem pertinet. Tertiò dicit: Et non potero ad eam, ſcilicet vt ab ea qualitercunque poſſem me ſubtrahere. Conſequenter quintò hoc vltimum quod dixerat, declarat, ſcilicet: Non potero ad eam: vt ab ea qualitercunque poſſem me ſubtrahere. Et hoc ex tribus: Primò ex diuinæ præſentiæ immenſitate: quia cum ſit vbiq; nullus poteſt à ſua præſentia abeſſe, & de hoc dicit: Quò ibo à ſpiritu tuo: exponatur ſicut in poſtilla vſque ibi: Si ſumpſero pennas meas diluculo. Cuius ſenſus eſt: Si haberem pennas ſimile diluculo, quod in inſtanti volat ab oriente in occidentem, & ſic cum tanta velocitate tranſirem ad extrema maris: hoc non ſufficeret ad hoc, vt me ſubtrahere poſſem à tua præſentia. Ratio quare: Quia illuc manus tua deducet me. Et hic ponit ſecundam rationem, per quam homo non poſſet ſe ſubtrahere à diuina ſcientia, quæ eſt eadem cum ſua potentia. Et quia Deus per ſuam potentiam eſt vbique, ſicut per ſuam eſſentiam, ideo dicit: Illuc, ſcilicet in extremis maris, vel vbicunque. Deducet me manus tua, ideſt ero ſub poteſtate tua quocunque me deducas, nec potero declinare à deductione tua. Quia tenebit me dextera tua. & ſequitur: Et dixi forſitan tenebræ, vbi ponitur tertia ratio, in qua dicit, quòd homo non poſſet ſe ſubtrahere à cognitione diuina propter tenebroſitatem ſeu obſcuritatem loci: quia nihil in eis latet Deum: & exponatur litera prout in poſtilla. Conſequenter ſextò probat quod vltimò dixerat, ſcilicet quòd Deus cognoſcit & operatur in locis tenebroſis ſicut in luminoſis, & hoc cum dicit: Quia tu poſſediſti renes meos. Renes enim ſunt in corpore humano valde occulti & obtenebrati: quia communiter ſunt operti adipibus & viſceribus animalis: & tamen hoc non obſtante à Deo poſſidentur, & ſic infertur propoſitum: ſed quia non ſolùm Deus poſſidet interiora membra humana, ſed etiam ea format & organizat in vtero matris, ideo ſubdit: Suſcepiſti me de vtero matris meæ. vbi Hebraica litera habet: Pegiſti me in vtero matris meæ. Idem, n. verbum habet hic & Iob 10.c. vbi dicitur: Oſſibus & neruis compegiſti me. & ſic eſt ſenſus: quòd Deus in vtero matris format totam compaginem humani corporis ibi exiſtentis: ad quod neceſſarium requiritur, vt cognitio, & potentia diuina ſe extẽdant etiam in obſcuris & latebris quod erat intentum. Conſequenter ſeptimò, quia in compoſitione organica humani corporis, ſunt quamplurimæ maximæ ſubtilitates, de quibus tam philoſophi, quàm medici tradunt multa, vt Philoſophus in libro de animalibus, & Galenus in ſua anatomia, quæ tamen ipſi philoſophi potentiæ formatiuæ naturali attribuunt. Quod licet ſit verum inſtrumentaliter & ſecundariò: principaliter tamen omnia ſunt attribuenda ſummæ cognitioni, & potentiæ, ſcilicet diuinæ inſtituenti naturam. Idcirco dicit: Confitebor tibi, ſcilicet confeſſione laudis, quia terribiliter magnificatus es. ſ. in compoſitione corporis humani organica. De qua prius dixerat. Quæ tantæ ſubtilitatis eſt, vt in eo, qui eam diligenter conſiderat, non ſolum cauſat admirationem, ſed etiam terrorem. Illa enim quæ magnæ profunditatis ſapientiæ ſunt, terrorem cauſant. Vnde in pſal. dicitur de Deo: Terribilis in conſilijs ſuper filios hominum. Et ſequitur: Mirabilia opera tua. ſ. in hoc quòd corporis humani diſpoſitio ſupradicta eſt optima ſecundum conuenientiam ad animam humanam, & ad eius operationes, prout Thomas in prima parte. q. 91. arti. 3. in cor.
H q. Et ideo ſubdit: Et anima mea cognoſcet nimis, ideſt cognoſcere poteſt, quòd ad ipſius exiſtentiam, & eius operationes, corpus humanum eſt optimè compaginatum ſeu organizatum: talis enim cognitio exquiſita & completa cadit ſub cognitione humana, vt patet per Galenum in libro de vſu partium, vbi de quolibet membro, & iunctura humani corporis reddit rationem conuenientem ad operationes animæ: vnde reſpectu huius bene dicitur: Et anima mea cognoſcet nimis, quia perfectè talia ab homine cognoſci poſſunt. Quòd autem ſuperius dixerat: Mirabilis facta eſt ſcientia tua ex me, & non potero ad eam. intelligitur de ſcientia Dei, quæ eſt ſua eſſentia ineffabilis: Hic autem loquitur de operationibus ab ea procedentibus quæ ſub humanę naturę cognitione cadere poſſunt, præſertim illæ quę in humana natura cõtinentur. Conſequenter octauò circa huiuſmodi mirabilia opera Dei dicit: Non eſt occultatum os meum à te. Circa quod attendendum, quòd cum anima humana ſit rationabilis, magis conuenit cum angelis quàm cum animalibus brutis: & ideo quòd ſua creatio cum angelis in primordio fuiſſet facta, videretur eſſe conueniens, quod tamen Deus aliter diſpoſuit. ſ. vt in corpore humano ſibi proportionato crearetur. Et hoc eſt quod dicit: Non eſt occultatum os meum à te. Os enim hic accipitur pro corpulentia humana in vtero matris organizata, quod eſt magnum opus Dei, iuxta illud Eccle. Sicut oſſa compaginata in vtero pręgnantis. Illa autem oſſa ſunt à Deo facta in eſſe completo per infuſionem animæ rationalis, & de hoc dicit: Quod feciſti in occulto & ſubſtantia mea in inferioribus terræ. Subſtantia. n. accipitur pro anima quæ eſt forma eſſentialis, & per conſequens præcipua pars ſubſtantialis ipſius hominis, & ſic Deus os. ſ. corpulentiam in ventre prægnantis fecit cum ſubſtantia ſua, ideſt cum anima in inferioribus terræ, quia in vtero

A in vtero per infuſionem fuit creata: & ſic excludit errorem dicentium, quod anima humana fuit creata cum angelis, quod aliqui voluerunt ex dicti. Auguſt. ſuper Gene. ad literam intelligere: quod tamen ipſe non aſſerendo dicit, vt ibidem patet. Excluditur etiam error dicentium, quòd angeli in virtute diuina cauſant ſeu producunt animas rationales, quod tamen eſt falſum, cum Pſal. ſoli Deo loquens dicit: Quod feciſti in occulto &c. vnde in productione primi hominis dicitur, quòd ſpirauit Deus in faciem hominis ſpiraculum vitæ: in alijs verò animalibus, quæ mediantibus cauſis ſecundis producuntur, dixit: Producat terra, & producant aquæ & huiuſmodi. Conſequenter nonò agit de alio opere Dei magno circa hominem, in hoc ſcilicet quod pertinet ad conſecutionem vltimi finis, ad quem fuit creatus. & de hoc dicit: Imperfectum meum viderunt oculi tui, & in libro tuo omnes ſcribentur. Pro quo ſciendum, quòd illi qui à Deo præordinantur ad vitam beatam conſequendam (quæ eſt vltimus finis humanæ vitæ) præeliguntur à Deo non ex meritis eorum futuris: vnde Apoſt. de electione Iacob & reprobatione Eſau tractans dicit: Cum nondum nati fuiſſent, aut aliquid egiſſent boni vel mali, vt ſecundum electionem propoſitum Dei maneret, non ex operibus, ſed ex vocante dictum eſt ei, quòd maior ſeruiat minori, & hoc eſt, quod dicitur: Imperfectum meum viderunt, & verius: Informe meum. ſecundum Hieron. viderunt oculi tui, quia ſcilicet antequam homo formaretur, nec ſit in rerum natura videtur à Deo, cuius viſio etiam ſe extendit ad non entia. Et ſequitur: Et in libro tuo omnes ſcribentur, quia antequam ſint & aliquid mereantur, omnes iuſti non ſolum prædeſtinati ad finalem gloriam conſequendam, ſed etiam electi ad gratiam qua gloriam merentur, licet eam finaliter non conſequantur, ſcribuntur in libro Dei, ſcilicet vitæ, de quo libro prout refertur ad diuinam prædeſtinationem immobilem nullus deletur: vnde in Apoc. Non delebo nomen eius de libro vitæ, prout autem in ſeipſis homines mutabiles ſunt, deleri poſſunt de hoc libro, iuxta illud pſal. Deleantur de libro viuentium. Vnde cùm dicit: Et in libro tuo omnes ſcribentur, de omnibus poteſt intelligi, non ſolum de prædeſtinatis, qui gloriam finaliter conſequuntur: ſed etiam de his qui ſecundum præſentem iuſtitiam gloriam merentur, licet eam poſtea per eorum defectus amittant. Et ſequitur: Dies formabuntur, & nemo in eis. Ad quod ſciendum, quòd dies in ſcriptura ad literam accipitur quandoque pro ſtatu gratiæ, vt ad Rom. Dies autem appropinquabit. Quandoque autem pro ſtatu gloriæ, vt in pſal. Melior eſt dies vna in atrijs tuis ſuper milia. Et quia in libro Dei
B ſcribuntur, vt dictum eſt, non ſolum illi qui per æternam prædeſtinationem ad gloriam ordinantur, ſed etiam illi qui per præſentem iuſtitiam gloriam merentur, licet eam poſtea, vt dictum eſt, amittant. idcirco dicit in plurali: Dies formabuntur, dies ſcilicet vtrorunque prędictorum formabuntur in libro Dei: quia vtrorunque ordinatio eſt notitia Dei immutabiliter ex parte ſui, licet mutabiliter ex parte eorum qui ſcribuntur. vnde Pſalmiſta de notitia Dei circa huiuſmodi dies dicit: Nouit dominus dies immaculatorum. Et quia hæc notitia in qua formantur iſti dies, eſt ab æterno, antequam ipſi conſcripti in rerum natura eſſent, ideo ſubdit: Et nemo in eis. Nemo ſcriptorum eſt in eis, ſcilicet in diebus formatis modo prædicto. Quòd autem interponit hic poſtillator de libro mortis, non inuenitur in ſacra ſcriptura aliquid dici liber mortis: quia vt dicit ſanctus Thom. in prima parte. q. 24. articu. 1. in reſponſione ad tertium argumentum, non eſt conſuetum conſcribi illos qui repudiantur, ſed eos qui eliguntur: vnde tales non dicuntur ſcribi in aliquo libro Dei, ſcilicet cœleſti, ſed dicuntur in terra ſcribi, iuxta illud Ierem. Recedentes à te in terra ſcribantur. Conſequenter decimò dicit: Mihi autem nimis honorati ſunt amici tui Deus, & nimis confortatus eſt principatus eorum. Ad cuius declarationem attendendum, quòd quia conſcriptio in libro vitæ de qua fecerat mentionem, eſt merè gratuita, vt dictum eſt: idcirco ſurgit quædam tacita murmuratio contra Deum ab his qui minus bene de diuinis ſentiunt, eò quòd videtur Deus in hoc eſſe acceptor perſonarum: quia ex quo nulla præceſſerunt merita in his qui ab æterno conſcripti ſunt, ſimiliter poterant ibi conſcribi cęteri homines, quorum nec merita nec demerita præceſſerunt. Ad quam tacitam murmurationem Pſalmiſta reſpondet: Mihi autem nimis honorati ſunt amici tui Deus: hoc eſt dicere, iudicio meo valde ſunt digni honore, quos Deus ex ſua liberalitate recipit in amicos. Q. d. Quos enim Deus ſummè bonus, & ſapiens dignificat, temerarium eſt vt ab hominibus contemnantur, ſed potius honorari debeant. Et illo modo videtur Apoſtolus loqui de iſta materia, cum dicit: Si Deus pro nobis, quis contra nos? quis accuſabit aduerſus electos Dei? &c. quaſi dicat ipſa electio diuina ab æterno pręordinata ſufficit, pro ratione ad hoc quòd tales ſunt digni glorificatione. Et notandum, quòd in hoc verſu videtur Pſalmiſta tangere vtrunque genus conſcriptorum in libro Dei, de quibus Auguſtinus de ciuitate Dei: Quorum vnum eſt eorum qui ſunt conſcripti tantum ſecundum præſentem iuſtitiam per gratiam, & de iſtis dicit: Mihi autem nimis honorati ſunt amici tui Deus. Amici enim poſſunt dici quicunque ſunt in gratia, dum in ea ſunt. vnde Iohan. Vos amici mei eſtis, ſi feceritis ea quę pręcipio vobis. Sed conſtat quòd multi implent præcepta diuina, qui tamen poſtea glo- C
riam Dei non conſequuntur propter eorum defectum. Secundum genus conſcriptorum in libro vitæ eſt illorum, qui ſecundum æternam prædeſtinationem conſcribuntur. Et de iſtis propriè intelligitur: Nimis confortatus eſt principatus eorum. Conſcriptio enim talium eſt confortata, quia inuariabilis. Similiter & eſt principatiua, quia omnes tales conſcripti regnant cum Chriſto, & per conſequens: Confortatus eſt principatus eorum. Conſequenter vndecimò oſtendit, quòd conſcriptio prędicta comprehendens vtrunq; genus conſcriptorum eſt valde numeroſa. Licet enim pauci ſunt electi, multi tamen vocati per gratiam qui non attingunt gloriam. ideo ſequitur: Dinumerabo eos, & ſuper arenam multiplicabuntur: Quod non ſolum poteſt intelligi de ſolis electis per diuinam prædeſtinationem: quia vt dicit Matt. Arcta eſt via quæ ducit ad vitam, & pauci ſunt qui inueniunt eam. *Matt.7.b* Nec etiam de angelis conuenienter intelligitur, quia in hoc pſal. agit tantum de formatione hominis, & de alijs conditionibus humanis: non autem de angelicis. Sequitur autem: Reſurrexi, & adhuc ſum tecum. Pro quo ſciendum, quòd Dauid dum per reuelationem cognouit ſe reſurrexiſſe à peccatis, & per conſequens cognouit ſe eſſe in gratia, vt ſuprà dictum eſt: tamen poſt illam remiſſionem peccatorum procedente tempore non ſciebat certitudinaliter ſe eſſe in gratia, ſed tantum coniecturaliter, inquantum percipiebat ſe diligere amicos Dei, prout in præcedenti verſu, Mihi autem nimis. Similiter & odio habere inimicos Dei prout in verſibus immediatè ſequentibus habetur, & ideo dicit: Reſurrexi, ſcilicet à peccatis, prout mihi fuit reuelatum. Et adhuc ſum tecum, ſcilicet per gratiam, quod quidem ſcio per coniecturas in hoc pſalmo contentas modo prædicto, de quo dicit: Et adhuc ſum tecum. Q. d. adhuc credo quòd tecum ſum, licet non ſciam certitudinaliter. Si enim ſic ſciuiſſet proprius dixiſſet: Reſurrexi, & tecum ſum. Quòd autem poſtillator dixit, quòd Dauid cognouit per reuelationem ſe eſſe futurum in ſocietate angelorum, nullum fundamentum habet in ſacra ſcriptura, imò eius oppoſitum ſtatim in ſequentibus comprobatur. Si enim reuelatum ſibi fuiſſet diuinitus ſe gloriam adepturum, in vanum dixiſſet: Vide ſi via iniquitatis in me eſt, &c. vt patet intuenti. Conſequenter duodecimò oſtendit illud quod coniecturaliter dixerat: Adhuc ſum tecum, ſcilicet per gratiam: & hoc ex nimio zelo, quem habebat contra peccatores, & inimicos Dei: & hoc cum dicit: Si occideris Deus peccatores, ſi pro quia, quia ſcio domine quòd occides peccatores ſcilicet morte ſpirituali, ideo di- D
co: Viri ſanguinum declinate à me. Quorum quendam errorem ad materiam iſtam pertinentem exprimit cum dicit: Quia dicitis in cogitatione, accipiant in vanitate ciuitates ſuas. Cuius ſenſus eſt: Nam hæretici, & alij inimici Dei inuidentes prædeſtinatis, quos Deus ad gloriam præelegit, antequam quicquam mererentur, vt dictum eſt, dicunt de eis detrahendo in cogitationibus ſuis. Accipiant in vanitate ciuitates ſuas, hoc eſt dicere: Illi qui prædeſtinati dicuntur, accipiant ciuitates ſuas, ſcilicet eccleſiam præſentem, & cęleſtem, quarum vnam dicunt accipere per gratiam, & aliam per gloriam: & hoc in vanitate, quia nullis meritis præcedentibus talem prædeſtinationem dicuntur tales ciuitates accipere. Poſſunt etiam iſta verba intelligi dicta eſſe ab hæreticis, qui aliam vitam negant ſicut Saducæi & huiuſmodi. Iſti enim dicunt de iuſtis, quòd accipiunt in vano ciuitates ſuas, quaſi dicerent, quòd in vanum laborant, cum non ſit aliquod præmium æternum in illis ciuitatibus. Et quia talia dicta ſunt horribilia ſanctis viris, ideo dicit: Nonne qui oderunt te domine, oderam? &c. quæ ſatis patent in litera. Conſequenter tertiodecimò ponit conclusionem ſupplicatoriam quam principaliter in hoc pſalmo intendit, & hoc cum dicit: Proba me Deus &c. Circa quod primo aſpectu ad literam dubium occurrit, ſcilicet: Quomodo Pſalmiſta qui in principio huius pſalmi teſtatus eſt. Domine probaſti me, & cognouiſti me &c. modo quærit: Proba me Deus, & tenta me. Si enim eum iam probauerat Deus, & cognouerat, ſuperfluè & inutiliter videtur petere, vt iterum probetur. Ad quod ſciendum correſpondenter ad prædicta, quod probatio primo modo dicta, & cognitio ſeu approbatio, intelligenda eſt quò ad præſentem iuſtitiam ſcilicet vtrum Dauid eſſet in ſtatu gratiæ: & quia Dauid de hoc iam erat certificatus, vt prædictum eſt, ideo dixit: Domine probaſti me, & cognouiſti, ideſt approbaſti, vt dictum eſt. Sed probatio hic ſecundò loco data, intelligenda eſt quò ad æternam prædeſtinationem, ſcilicet vtrum Dauid eſſet ſecurus ad gloriam finaliter conſequendam, quòd ipſi Dauid non conſtabat certitudinaliter per reuelationem: vnde rationabiliter timebat filiali timore, ne forte incurreret in aliquam Dei offenſam, ex qua impediretur à conſecutione gloriæ, eo modo quo dicitur: Si quis ſe exiſtimat ſtare, videat ne cadat. Et ideo petit iterum à Deo probari, & ſubdit: Et vide, ſi via iniquitatis in me eſt. *1.Cor.10.c* Vbi nota, quòd non dixit: Si iniquitas in me eſt, quia licet certitudinaliter ſciuiſſet per reuelationem non eſſe in ipſo iniquitatem, vt dictum eſt, propter quod dixerat alibi: Probaſti cor meum, & non eſt inuenta in me iniquitas. *Pſal.16.a* Non tamen ſciebat, ſi erat in eo aliqua via iniquitatis, ſcilicet diſpoſitio tendendi ad iniquitatem, quod poteſt eſſe in exiſtentibus in gratia, & ſic petit vt non

VNiVERSiDAD DE SALAMANCA
GREDOS.USAL.ES

E vt non permittatur à Deo tendere in talem viam. vnde dicit: Deduc me in via æterna.i.ad æternam vitam conſequendam. Qualiter autem intelligatur hæc probatio reſpectu Dei probantis, dictũ eſt in principio pſal. Et nota q ibi dixerat. Domine probaſti me, & cognouiſti me, ideſt approbaſti, vt dictum eſt: ſed hic non dixit: Proba me & cognoſce me. i. approba me, q a prima approbatio erat de præterito & præſenti, quæ erant iam immutabiliter approbata: ſed ſecunda approbatio eſt de futuro, quod reſpectu flexibilitatis humanæ ſemper habet naturam contingentis adeo non propriè peteretur approbari, ſed magis propriè petitur deductio in via æterna.

R E P L I C A.

IN pſal. Domine probaſti. Burg. Introducendo materiam pſal. ſecundum ſuam applicationem, quæ non eſt directè contra poſtil. dicit Dauid ſe ſciuiſſe abſolutum à culpa, & eſſe in gratia, quamuis opinio multorum fuit ad contrarium, & ſic hic ponitur quod ſæpe in odium poſtil. improbauit, ſicque ſæpius ſibijpſi contradicit. Circa illum paſſum: Et anima mea cognoſcet nimis.ſ. opera mirabilia domini, prout in pſal. enumerantur, glo. Burg. exponit: Cognoſcet nimis.ſ. perfectè, vt inquit talia ab homine perfectè cognoſci poſſunt. Allegat ad hoc ea quæ ſcripſit Galenus. Sed attendat Burgen. quid Ariſtoteles de hoc ſentit dicens: Ea quæ ſcimus, minima ſunt in comparationem eorum quæ ignoramus, & 1. phyſico. dicit: Tunc arbitramur vnũquodq; ſcire.ſ. perfectè, cum cauſas cognoſcimus, & principia vſque ad elementa. Differentiæ enim propriæ rerum quæ ſumuntur à proprijs principijs ſunt nobis ignotæ, quantum enim de eis dicere vel ſcribere poterit, ſolum ſunt circumlocutiones ſecundum doctrinam eiuſdem Ariſtotelis. Omnis noſtra cognitio intellectualis ortum habet à ſenſu. Oportet enim intelligentem phantaſmata ſpeculari, 3. de anima. Senſus autem ſolum oſtendit accidentia, ex 2. de ani. quæ quamuis magnam vim conferunt ad cognoſcendũ quod quid eſt, hoc ſolum eſt argutiuè. Intellectus enim coniunctus, etſi abſtractiuè cognoſcit naturam ſubſtantiæ, vix tamen vel nullatenus intuitiuè: cognitio autem rerum ex ſuis operationibus & alijs accidentibus, non eſt niſi argutiua, & à poſteriori: non igitur perfecta. Pſalmiſta igitur fortaſſe voluit dicere, quòd mirabilia Dei cognoſceret nimis, ideſt perfectè, non ex ſcientiæ acquiſitione, ſed

Ariſt. pri. phy. t. co. 1.

Idẽ 3. de anima t. co. 39. Idem 2. de ani. t. co. 134

F diuina inſpiratione: & hoc bene credo. Sed de libro vitæ, quæ hic dicuntur vide ſupra Exo. 32. correctorio vlti. Id autem quod interponit poſtil. quòd reprobi poſſunt dici in libro mortis, ſicut electi in libro vitæ, hoc eſt Burgen. valde moleſtum: quia, vt inquit, in ſacra ſcriptura non dicit de tali libro. Hæc eſt Burgen. conſueta ratio ſeu inualida, & errori Vuiklef & Boemorum valde propinqua. Nec poſtil. talem librum mortis ponit ſecundum rem, ſed ſecundum dici. Et illud dici poteſt fundari ſuper argumento à contrario ſenſu, quod Burgen. ſæpe grandipendit. Poteſt etiam fundari ſuper regulam: Sicut propoſitum in propoſito, ita oppoſitum in oppoſito: ſi ſaltem alterum ineſſet à natura. Nec Burg. reddit rationem: Cum aliqui dicantur ſcripti, quorum nec merita nec demerita proceſſerunt, quare non poteſt dici hoc de omnibus quòd eadem ratione ſint ſcripti? ſecundum enim irradiationem idealem difficile eſt negare omnes homines, imò omnes res fore in proſpectu diuinæ cognitionis. Et ſecundum hunc modum omnes dicuntur ſcriptæ ſicut pictæ. Alanus enim de planctu naturæ ea ratione dixit, veſtem Phroneſis omnium rerum formas quaſi depictas continere. Sed quòd de hominibus omnibus

Exo. 32. g

Alanus de planctu naturæ. Veſtis Phroneſis.

bus ſecundum illum modum ſcriptis, aliqui ſint prædeſtinati, aliqui præſciti, hoc prouenit ex determinatione diuinæ voluntatis ſecundum doctrinam doctoris ſubtilis. Hæc autem determinatio diuinæ voluntatis, cum ſit reſpectus ad extrà ad diuinam voluntatem terminatus, non in ea fundatus: ſi ponatur nunc ſcriptio, nunc dilectio, nulla ſequitur, ex hoc in diuina voluntate mutatio: ſicut nec ex alijs reſpectibus, ſcilicet creationis, incarnationis, &c. Burgen. etiam illum paſſum: Mihi autem nimis honorati ſunt amici tui, exponens de hominibus, non de angelis, prout poſtillator facit, modicam adducit rationem ſcilicet propter hoc quod dicit Matthæus: Arcta eſt via &c. &: Multi ſunt vocati, pauci verò electi. Burgenſis non audet exponere amicos Dei ſolos electos, qui pauci ſunt, propter hoc quod ſequitur hic: Dinumerabo eos, & ſuper arenam multiplicabuntur: ideo exponit amicos Dei de omnibus præteritis, præſentibus, & futuris, qui ſunt amici ſecundum præſentem iuſtitiam, etſi non ſecundum æternam prædeſtinationem, ſed videtur quòd per hyperbolicam locutionem Burgen. ad ſic dicendum non fuit compulſus. Quamuis enim electi in comparatione ad reprobos ſint pauci, abſolutè tamen intelligendo non ſunt ita pauci, quin humanam notitiam excedant ſub ſola numeratione diuina comprehenſi: quia in Apocalip. poſt viſa multa milia ſanctorum deſcripta dicitur: Poſt hæc vidi turbam magnam, quam dinumerare nemo poterat &c. Non eſt inquam Burgen. compulſus ad dicendum eos Dei amicos, qui antequam nati fuerunt, fuerunt à Deo oditi: quia in æterna præſcientia nullum actum poſitiuum Deus habuit circa præſcitos niſi præuidendo eorum eſſe naturæ ſecundum doctrinam Scoti lib. 2. diſtin. 41. Et idem iudicium eſt de omnibus præſcitis. De Eſau autem ſcribit Malach. quòd fuerit oditus antequam natus. Et ſi ipſe vel quicunque alius fuerit amicus ſecundum præſentem iuſtitiam, hoc eſt ſolum ſecundum dic non ſecundum eſſe. Nam dicitur in Prouerb. Omni tempore diligit, qui eſt amicus. Planior igitur eſt expoſitio poſtilla. de angelis, quamuis etiam de electis hominibus ſit abſurda. Et cum poſtillator dixit hic Dauid fuiſſe reuelatum quòd eſſet futurus in gloria, in ſocietate Dei. Burgen. obijcit per argumentum ſuum conſuetum, apud hæreticos commune, videlicet: Non habetur in ſcriptura ſacra, igitur non eſt credendum. Arguit autem ex ſcriptura oppoſitum, vt ipſe putat & arguit ſic. Infra ſcribitur: Et vide ſi via iniquitatis in me eſt, &c. Vanè dixiſſet ſic Dauid, ſi fuiſſet ſibi reuelatum, quòd eſſet futurus in gloria. Ad hoc dico dupliciter. Primò quòd Dauid hoc dixit non

G

H habendo reſpectum ad factam ſibi reuelationem, ſed ad zelum quem dixit habuiſſe contra iniquos, ne fortè ſi eſſet exceſſiuus ſic quòd diſtrahere poſſet à beatitudine ſibi reuelata, quòd tunc Deus zelum ſuum moderando ducat in vita æterna. Secundò reſpondeo, quòd quia Dauid ſciuit Dei potentiam illis reuelationibus non eſſe alligatam, nec viatoris liberum arbitrium huiuſmodi reuelationibus limitatum: quinimo cum eis conſtat, contingentia ad vtrunlibet: quare probabiliter habuit dubitare an reuelatio proceſſiſſet ex diuina diffinitione, ſicut diſtingui ſolent propheticæ comminationis, & diffinitionis, ideo Dauid non fruſtra dixit: Et vide, ſi via iniquitatis in me eſt, & deduc me in via æterna &c. Sicut enim contingit præſcitum eſſe in via ſecundum præſentem iuſtitiam, ſic contingit prædeſtinatum non obſtantibus reuelationibus eſſe extra viam ſecundum præſentem iuſtitiam: quia aliàs ſequeretur error, quòd gratia ſemel habita amitti non poſſit, ſi vera fuit: quia reprobatur. de pœn. diſt. 2. §. Charitas. Et poteſt etiam hic dici breuiter, q Dauid fruſtra non dixit: quia bonarum mentium eſt ibi culpam agnoſcere, vbi culpa non eſt, inquit bea. Greg. & habetur 5. diſtin. Ad eius.

GLOS. ORDIN.

Enar. pſal. 139. to. 8.

a *In finem pſal. Dauid. Aug.* Conqueſtio gemitus, oratio corporis Chriſti inter malos conſtituti nondum habentis in re: ſed in ſpe bonum, vbi eſt plena exultatio. Monet, vt contra mala ſeculi Deum oremus.

+ Cuſtodiet intrà.

GLOS. ORDINARIA.

PSAL. CXXXIX.

Super pſal. 139. Diuiſio.

E*Ripe me domine ab homine. Caſ.* Prius proponit qui hoſtes quæ mala monent, opponens eis præces. Secundò, dicit quod auxilium habet contra mala, ibi: Dixi domino. Tertiò, quæ ſint mala inimicorum aperit, ibi: Caput. Eccleſia ergo inter malos laborans clamat.

a *A viro*

a ¶Chriſtum. b ¶Dirigens. ¶Eſt. c ¶Eccleſiæ quæ hic loquitur.

a In finem pſalmus Dauid CXXXIX.

b E†Ripe me domine a

a ¶Aug. Non ab vno, ſed à toto genere cũ principe diabolo, qui homo dicitur in figura. vnde: Inimicus homo hoc fecit, qui ſuperſeminauit zizania: & vir, quia fortis ad nocendum.

ab homine † malo:

NICO. DE LYRA. PSAL. CXXXIX.

ERipe me. *Huic pſal. præmittitur talis titulus in Hebræo, & in tranſlatione Hiero. Ad victoriam pſal. Dauid. Et patet ſententia ex dictis in tit. pſal. præcedentis. De materia verò huius pſal. vt ex circunſtantia litera, q fuerit ab eo fa*

¶ *Ibus*

MORALITER.

✱ a *Eri. me.* Sicut dixi in expoſitione literali pſal. iſtũ vr feciſſe Dauid, cũ Saulẽ perſequeretur petens, vt ab eo liberaretur. Moraliter per Saulem qui abutens interpretatur diabolus, qui bonis naturalibus à Deo ſibi datis abutitur ſignificatur, propter quod iſte pſal. eſſe poteſt oratio cuiuſlibet fidelis vexati tentationibus dæmonis diuinitus liberari deuotè petentis. Et ſic dicit: Eripe me &c. i. à diabolo. de quo dicitur in Matt. Inimicus homo ſuperſeminauit zizania.

✱ b *Qui*

a *A viro iniquo. Aug.* Iniquus eſt qui nocet. vnde cum dixiſſet: Ab homine malo, quaſi exponens ſubiunxit. A viro iniquo ſignificare volens, quòd omnis malus iniquus: quia vel ſibi vel alij nocet. Et alij quidẽ nocet, vel mox vt malus eſt, vel poſtea. Sunt enim quidam mali qui nõ videntur iniqui, quia non ſunt ſæui, non aſperi, non perſequentes, & preſſuras hominibus facientes: ſed tamen luxurioſi, ebrioſi, voluptatibus dediti, qui etſi alijs nocere nõ videntur, ſibi tamen nocent, & ita non ſunt innocentes. Innocens enĩ eſt, qui nec ſibi nec alij nocet. Si quis tamen altè conſideret, etiam alijs nocet, ſaltẽ exemplo, quia viuit tecum: & ad id quod agit inuitat: poſtea verò nocebit etiam opere. Cũ.n. quæ habet, voluptuosè viuendo cõſumpſerit, poſtea rapit alijs qđ effundere poſſit. Ex voluptate ergo & luxuria, quibus alijs nocere nõ videbatur, procedit quò te pungat. Sicut ſpinæ in radice lenes, ſed inde ꝓcedit quod pungit. Incendatur ergo radix, & nõ eſt vnde procedat ſpina. Ita dum quis voluptuosè viuit, nulli nocere vr: ſed poſt rapit qđ effundat. Corrigatur ergo voluptas tanquam radix, & rapina non naſcetur.

A

b *Qui cogitaue.* Qualiter mali perſequũtur, exequitur. impugnant enim bonos tribus modis.ſ. lingua, manu, & corde. Et de corde ꝑmittit dicens: Qui cogita. q. d. eripe me à populo malorum. *Aug.* Qui etſi in labijs plerumq; bona prætendant, tamen cogitauerunt iniquitatem in corde.

c *Acuerunt.* Qualiter in lingua perſequuntur, oſtendit.

B

d *Sicut ſerpentes. Aug.* In ſerpente eſt aſtutia & dolus nocendi, ideo & ſerpit non habens pedes, vt non audiatur cùm venit: lenis eſt eius tractus, ſed non rectus, Sic mali ſerpunt ad nocendum ſub leni tractu habentes occultum venenum. vnde ſubdit: Venenum aſpidum ſub labijs eorum.

e *Cuſtodi me.* De perſecutione quæ fit manu, id eſt opere. ſubdit: *Caß.* Cuſtodi me, quia per multa fallit quæ nequit præcauere.

f *Superbi. Aug.* Hoc nomine breuiter totum corpus diaboli explicauit. inde eſt, quòd & iuſtos ſe dicũt, & nolunt confiteri. Omnis ſuperbus & inuidus eſt, ſicut diabolus, qui inuidit homini quod perdidit.

g *Et funes. Aug.* vnde Eſaias: Væ his qui trahunt peccata, ſicut reſtem longam, quia addũt peccata peccatis, vt qui defendit quod malè agit, & cum adulterio addit homicidiũ, & pro illo veneficium, producitur reſtis nõ de rectis ſed tortis filis, ut ſit ei vnde ligentur pedes & manus: & mittatur in tenebras exteriores.

h *Dixi domi. Aug.* Diapſalma. Secunda pars quod auxilium contra mala. q. d. tot modis mali impugnant, & quod eſt remedium inter tot & tanta mala. Dixi do. Deus m. Magna fiducia etſi oĩum Deus, propriè tñ eorum qui eo fruuntur.

i *Exaudi domine vocem deprecationis meæ. Aug.* Vox hominum & animatorum, ſonus eſt cæterorum. Qui ergo precantur Deum & non de eo bene ſentiunt, ſonum habent. Qui bene, vocem: quæ eſt vita & anima deprecationis: Talis dicit: Domine Deus, id eſt veriſſime domine, non vt homines domini, qui emunt ſaccello, tu ſanguine.

k *Virtus ſalutis meæ obrumbaſti ſuper caput meum. Auguſt.* Qui das vires ſaluti meæ. Videbat pericula mala abundantia, pro quibus refrigeſcit charitas, ſubdit ſolatium: ſcilicet q qui perſeuerauerit vſque in finem, hic ſaluus erit. Perſeuerantia igitur ad virtutem pertinet. Quia ergo difficile eſt in longa via perſeuerare, tu es virtus, ut perſeuerando ſim ſaluus. Et vnde ſpero, quòd es virtus? quia obumbraſti. Ad hoc valebit mihi obumbraculum, vt æſtum non patiar à meipſo. a meo deſiderio, quo locus ſit diabolo, ſine quo nihil facit, quantumcunque ſæuiat hoſtis.

l *Non tra. me do. à deſi. Aug.* Diabolus proponit lucrũ, vt trahat te ad fraudem non habebis lucrum, niſi fraudes. Lucrũ eſca eſt, fraus laqueus. quem ergo vincit deſideriũ eſcæ, cadit in laqueum, ſed æſtum deſiderij tẽperat vmbraculum Dei, & nuſquam eſt locus diabolo, niſi ex tuo deſiderio.

a *Caput*

a ¶Quia nocet. ¶Aug. Omnis malus nocet. b ¶Eripe a populo malorum, & maxime ab his. ¶Facilius vitatetur aperta inimicitia quàm occulta, quia nulla peſtis efficacior, quam familiaris inimicus.

a b à viro † iniquo eripe me. Qui cogita a b

a ¶Etſi non in labijs bona. b ¶Continua lætitia non laſſata per moram.

uerũt † iniquitates in corde: tota die c

a ¶Bella ſemper de cordibus, etſi verba pacata. b ¶Verba nequitiæ ſua polierunt.

c † conſtituebant prælia. Acuerunt d

a ¶Impugnant corde, lingua, & manu. b ¶Inſanabile.

d linguas ſuas ſicut ſerpentes, vene-

a ¶Aug. In labijs aliud habent.

e num aſpidũ ſub labijs corũ. ✱ † Cu- e

a ¶Diaboli. ¶Caſſ. Quia validus eſt ad nocendum. vnde princeps mundi dicitur.

ſtodi me dñe de manu peccatoris,

a ¶Membris eius per quos conatur quod per ſe nequit. b ¶Vt non noceant.

& ab hominibus † iniquis eripe f

a ¶Aug. Non dico, vt non noceant in cauſis ſeculi, ſed in via Dei. b ¶Vicinas viæ Dei foueas parant. c ¶Decipere, à via Dei retrahere.

me. Qui cogitauerunt † ſupplanta- g

f re greſſus meos: abſconderunt ſu- h

a ¶Peccata ſua quæ mihi ſuadent facere.

g perbi laqueum mihi. Et † funes ex- i

a ¶Non, in. ¶Vbi

tenderũt in laqueũ: iuxta iter † ſcan- K

a ¶Aug. Non exeas à via, id eſt à præceptis Dei, & non ruis in ſcandala.

h dalũ poſuerũt mihi. ✱ Dixi dño, l

a ¶Illi homines, & non mei. b ¶Non aliud quæro.

i Deus meus es tu: † exaudi domine m

a ¶Deprecationes malorum ſine voce, quia ſine vita, id eſt affectu charitatis.

vocem deprecationis meæ. Domi- n

k ne, domine uirtus ſalutis meæ: † ob o

a ¶Qui eſt in pugna foris contra fictos, intus contra legem membrorum gratia refrigerat.

umbraſti ſuper caput meũ i die bel p

a ¶Tradidit illos Deus in deſiderium cordis eorum.

l li. † Non tradas me domine in deſi q

NICOLAVS DE LYRA. C

¶ *Eus cùm eſſet in perſecutione Saulis petens ab eo diuinitus liberari: pro quo fecit multos alios pſal. vt patet ex ſupradictis, quia illa perſecutio fuit longa, & Dauid fuit in maximis periculis, vt patet ex decurſu 1. Reg. Igitur ſecundum hoc pſal. iſte diuiditur in duas partes. In prima Dauid petit ſuam liberationem. In ſecunda propheticè prædicit perſecutoris punitionem, ibi: Caput circumitus. Prima in duas, quia primò Dauid pro ſua liberatione impetranda allegat perſecutorum nequitiã. ſecundò ſuam in Deo confidentiam, ibi: Dixi domino. Circa primum ſciendum, quòd cum Deus ſit iuſtiſſimus, ad eum pertinet liberare innocentes de perſecutionibus iniquorum. Ideo dicit Dauid: Eripe me domine ab homine malo. id eſt a Saule reddente mihi malum pro bono.*

Diuiſio

a A viro iniquo eripe me. *id eſt à Doeg incitante Saulem ad perſequendum me.*

✱ Selah † Cõſ.

b Qui cogitauerunt iniquitates in corde. *Cogitantes multis machinationibus me occidere.*

c Tota die conſtituebant prælia. *Quia de conſilio Doeg & aliorum malignantiũ Saul frequenter eduxit exercitum ad capiendum Dauid.*

† iniuſtis erue

d Acuerunt linguas ſuas ſicut ſerpentes. *Quia Doeg & alij detractores incitabant malignè Saulem ad perſequendum Dauid iniquè. propter quod dixit Dauid ad Saul. Quare audis verba hominum loquentium: Dauid quærit malum aduerſum te, &c. ideo ſubditur:*

† propellere

1. Reg. 24. b

e Cuſtodi me de manu peccatoris. *id eſt Saulis obſtinati in peccato odij contra me.*

† laqueos, tendiculas,

f Et ab hominibus. *id eſt à Doeg & alijs ſibi in malitia adhærentibus.*

✱ Selah

g Qui cogitauerunt ſupplantare greſſus meos. *Vt ad regnum peruenire non valeã, ſicut à domino promiſſum eſt mihi per Samuelem.*

† percipe auribus

h Abſconderũt ſuperbi la. *Quia frequenter poſuerunt inſidias occultas contra Dauid.*

† operi caput

i Et funes extenderũt in laqueum. *Quærentes me capere, etiam per illos qui deberẽt me diligere.ſ. per habitatores Ceilæ, quos Dauid liberauerat de Philiſthæis, & per Ziphæos, de quorum genere Dauid erat, & tamen iſti voluerunt eum in manibus Saul tradere.*

D

K Iuxta iter ſcan. po. mi. *i. quæſierunt me capere per conſiderationem locorum vbi conſueueram ire. vnde dixit Saul Ziphæis: Abite ergo, & diligentius præparate, & curioſius agite, & conſiderate locum vbi ſit pes eius, &c.*

1. Reg. 23. b

Ibidem. c

l Dixi domino. *Hic conſequenter Dauid pro ſua liberatione allegat ſuam in domino confidentiam. Modus enim eſt magnifici liberare confidentes in eo, propter quod dixit Dauid: Dixi do. de. me. es tu. In quo confido & non mea virtute.*

m Exaudi do. vo. depre. meæ. *Liberando me à Saulis perſecutione. Et quia gratitudo de beneficio iam præſtito eſt diſpoſitio ad aliud obtinendum. ideo Dauid ad impetrandum liberationem ſuam de perſecutione Saulis, recolit tanquam gratus beneficium quod ei Deus præſtiterat liberando eum de manu Goliath gigantis.*

1. Reg. 17

n Domine domine virtus ſalutis meæ. *Id eſt per cuius virtutem fui ſaluatus.*

o Obumbraſti ſu. ca. meum. *Protegendo.*

p In die belli. *Quod accepi cum Goliath Gethæo.*

q Non tradas me do. à deſiderio meo. *i. extra deſiderium meum.*

¶ *a* Peccatori

MORALITER.

✱ b *Qui cogitaue. iniquitates in corde.* Dæmones enim ſemper quærunt ad iniquitatem homines impellere, ideo ſubditur:

c *Tota die conſtitu. prælia.* Tentationum.

d *Acuerunt lin. ſuas ſicut ſer.* Sub ſpecie boni ſuggerendo peſſima.

e *Cuſtodi me do. de ma. pec.* i. diaboli in peccatis obſtinati.

f *Et ab hominibus iniquis.* Qui ſunt dæmonum miniſtri.

g *Qui cogitauerunt ſupplantare greſſus meos.* i. in peccatis inuoluere me multis & varijs modis.

K *Iuxta iter ſcandalum poſuerunt mihi.* Maligni ſpiritus iter noſtrum quaſi quidam latrunculi obſident, propter quod neceſſe eſt nobis ad diuinum auxilium recurrere, ideo ſubditur:

Gregor. Homel. 7.

l *Dixi do. Deus. me.* Cui propriũ eſt ſuccurrere ſeruo ſuo, iõ ſubdit:

n *Domi. do. vir. &c. Non tradas me do.* i. non permittas me tradi.

r *In deſiderio meo.* id eſt à fomite ad peccatum inclinante.

VNIVERSIDAD DE SALAMANCA GREDOS.USAL.ES

E a *Caput circumitus.* Diapſalma. Tertia pars, vbi dicit quę ſint mala inimicorum. *Aug.* Quia me tegit vmbra tua, ſed illos capit circumitus eorum, mali eũt in gyrum erroris, vbi iter ſine fine. Huius circumitus ſuperbia eſt caput: Quia initiũ omnis peccati ſuperbia eſt. Et quia omnis ſuperbus fictus, & fictus mendax, ideo ſubdit: Labor labiorum, id eſt mendacium. Laborat enim qui fingit, quid dicat: veritas autem facilè dicitur. Operiet, protegет, defendet, vel de aſſertione ſuperantur. Vel,

Vbi ſupra. Eccle. 10.b — *† aduerſũ* — *Ibidem.*

b *Labor. Caß.* id eſt falſa & mendax aſſertio eorum. Operiet eos: quia de ſua falſa aſſertione ſuperantur.

c *Cadent ſu.c. Aug.* Vel carbones ignis in terra, & deijcies eos in hac mortali vita, antequã veniat ignis æternus. Cadent ſuper eos carbones ignis. ſ. ſancti qui ex mortuis reſurgunt: Qui cùm eſſent tenebræ aliquando, nũc autem lux in domino. Qui cum alios accendunt, alios deijciunt. Cum eñ mali vident eos lucere, inuident eis: ſic & ſuper eos cadunt. vnde Apoſtolus: Alijs ſumus odor vitæ in vitam, alijs odor mortis in mortem.

Eph 5.b — *† teget* — *† Decidẽt ignis & in terra,* — *2.Cor. 2.d* — *Iaco 1.c*

d *Vir lin. Aug.* Quiſquis vult dirigi, magis optet audire q̃ loqui. Sicut Iacobus: Sit omnis homo velox ad audiendum, tardus ad loquendum. Perfectius eſſet omnes audire ſponſum. vnde ait Iohannes: Amicus ſponſi ſtat & audit, & gaudio gaudet propter vocem ſponſi. Sed propter imperitos loqui aliquando eſt neceſſe, vt doceantur. Qui ſemper docere deſiderat, ſemper vult imperitos habere quos doceat. Gaudium ergo ſit taciturnitatis, & ſpõſum audiendi in voluntate. Vox doctrinæ ſit in neceſſitate, & ita non erit vir linguoſus, qui nunquam dirigitur. Intus à veritate audiendum eſt, ut intremus in gaudium domini. Quem enim delectat loquendo foras exire, tumidus eſt, & quia foris eſt quod amat mittetur in tenebras exteriores. De interioribus ergo ſit gaudium, de exterioribus neceſſitas, non voluntas.

† ſtabilietur — *Ioh. 3.d* — *† malũ venabitur ad pręcipitia* — *† gentis* — F — *† inhabitabunt*

e *Iniuſtum vir. in inter. Aug.* Quod nõ ſit inopi, qui ſi capitur malis, nõ tñ in interitũ, flagellat Deus oẽm filiũ, quẽ recipit. Et licet boni modò ſint afflicti, tñ confitebuntur inter grauia, qđ laudabilius. Et habitabunt. ideo nil timẽt in mũdo.

Hebr. 12.b

f *Veruntamen.* Concluſio pſal. vbi dicit quòd ſi boni liberati ſint, & de inimicis vindicati, non tamen ſibi dant ſed Deo: vnde, & habitabunt cum eo.

g *Habitabunt cum vultu tuo.* Quia Deum, ſicut eſt, videbunt.

a ¶Inimici. ¶Caſ. Hoc ne fiat, probabilis res ſequitur, vt ſicut illi faciunt conſilium in malum, ita virtus Dei auxilium.

derio meo peccatori: cogitauerunt † contra me, ne derelinquas me, ne

a ¶Aug. Quia ſeducto homine gaudet & triumphat diabolus & ſui. b ¶ Caput eorum eſt circumitus, id eſt diabolus, qui nunquam rectè inceđit, & error, & temporalia.

forte exaltentur. † Caput circumitus eorum, labor labiorũ ipſorum

a ¶Hic in terra antequam veniat ignis ęternus. b ¶Id eſt ardores concupiſcentiarũ cadent ſuper eos, id eſt cõterent eos in hac vita. & poſt ſeculũ deijcies eos in ignẽ æternum, & ſic illo inuoluti non ſubſiſtent.

† operiet eos. † Cadẽt ſuper eos carbones, † in ignẽm † deijcies eos, in miſerijs non ſubſiſtent.

a ¶In illos carbones. b ¶ Permittes deijci.

a ¶Huius ſeculi impatientes cadunt. id eſt deficiunt, quas boni patienter tranſeunt. b ¶ Cui voluptas eſt loqui, nec attendit quid dicat.

Vir linguoſus ¶In hac vita. nõ † dirigetur in terra. Virum iniuſtum † mala capient in interitu. Cognoui, quia faciet dominus iudicium † inopis, & uindictã pauperum.

a ¶ Aug. Quaſi dicat: omnes volunt ſe abſcondere à malo, quod & boni fugiunt. Sed malum capit homines bonos non ad interitum, etſi patiantur: quia modo & anima coronatur, & in poſterum caro reparabitur. Malos vero capit ad interitum, quia in miſerijs non ſubſiſtent. b ¶ Quod illi non præuident. ¶Hæc mala modo ſed & de futuro.

a ¶Tandem etſi non modo.

a ¶Qui eſurit, quærit, pulſat. b Alias cauſam.

a ¶Aug. Dum & cauſam eorum ages & iudicium facies confi.no.tuo: quia nihil ſuis meritis tribuẽt, ſed tuæ miſericordiæ, & ita ſunt recti. Qui enim ad ſe flectit, cor torquet. qui vero in Deum intendit, dirigit. & ideo ibi ei requies, vbi cor habet.

Veruntamen iuſti confitebuntur nomini tuo, & † habitabunt recti cum uultu tuo.

a ¶Quibus male erat in vultu ſuo, in cuius ſudore panem ederunt.

peto, ne tradas me in manibus eorum, & eſt modus loquendi truncatus, ſicut ſolent loqui homines in timore poſiti. G

e Caput circu. *Poſtquam Dauid petijt ſuam liberationem, hic conſequenter propheticè prædicit perſecutorum ſuorum punitionem. Ad cuius intellectum ſciendum, q̃ Saul perſequens Dauid ex deſiderio occidendi eum cingebat eum & viros eius in modum coronæ, ne poſſet euadere. Ad hoc autem incitabatur à Doeg, & alijs detractoribus falsò diffamantibus Dauid apud eum, & iſta iniquitas Saulis & detractorum contra Dauid fuit occaſio, quòd Deus permiſit eos occidi in monte Gelboe, vt puniretur iſta malitia eorum. Et hoc eſt quod dicitur: Caput circumitus eorum. i. Saul, qui erat caput exercitus circundantis Dauid modo dicto.*

f Labor la. *id eſt frequens detractio Doeg, & aliorum ſimilium.*

g Operiet eos. *i. erit occaſio quod operiantur morte in monte Gelboe, ſicut auẽ captam operit rete. Et quia non ſolum fuerunt puniti temporali morte, ſed etiam igne gehennæ ſecundum cõem opinionem, ideo ſubditur: Cadent ſuper eos carbones, &c.*

i In miſerijs non ſubſiſtent. *Quia pęna infernalis eſt importabilis. Et quia Doeg detractor peſſimus non ſolum fuit punitus in ſe, ſed etiam in prole: quia Dauid filium eius fecit occidi, eò q̃ dixit ſe Saulẽ ĩterfeciſſe, quęrens per hoc ipſi Dauid placere, iõ ſubditur:*

K Vir ling. *Quia Doeg non reliquit filium ſuperſtitem, ideo adhuc ſubditur:*

m Virum iniuſtum. *ſ. Doeg. Idumæum.*

n Mala ca. in interitu. *ſ. ſuo & filij ſui, & ideo ſubditur hic mala in plurali. Et quia, ſicut dictum eſt, iſta punitio fuit facta ad vindicandum mala, quæ facta fuerant Dauid & viris eius, ideo ſubditur:*

o Cognoui. *ſ. prophetiæ ſpiritum.*

p Quia fa. *i. ipſius Dauid qui fuit inops in fuga Saulis, intantum q̃ à Nabal petijt cibum.*

q Et vindictam pauperum. *i. virorum Dauid, qui erant pauperes, ſecundum quod dicitur. 1. Reg. Et cõuenerunt ad eum omnes qui erant in anguſtia conſtituti & oppreſſi ære alieno & amaro animo, & factus eſt eorum princeps. Et quia Dauid & viri eius in illa perſecutione non declinauerunt à fide vnius Dei & ipſius cultu, ideo ſubditur:*

r Veruntamen iuſti confi.no.tuo. *Etiam in tribulationibus poſiti.*

s Et habitabunt re.cum vul.tuo. *id eſt placentes in conſpectu tuo.* H

MORALITER.

a *Peccatori.* id eſt dęmoni, vt dictum eſt.

c *Ne de.me.* Si traditus fuero in manib⁹ dęmonũ p mortale pctm̃.

e *Caput.* Hic ponitur pęna dęmonũ malorũ, cũ dr̃: Ca.cir.eo. i. princeps exercit⁹ malorũ, ſupple puniat cũ exercitu ſuo, mõ qui ſequitur.

f *Labor la.* Quo inducunt homines ad peccatum.

g *Operiet eos.* in inferno, ſicut operit rete captas aues.

h *Cadent ſuper.* ſ. gehennæ.

i *In mi.non ſub.* Dicitur enim importabilis illa pęna, eò quòd eſt grauiſſima. Et ſubditur de malis hominibus.

K *Vir ling.* Relator, detractor, & ſeditioſus.

l *Non di.in ter.* ſ. ad faciendum bona.

m *Virum iniuſtum.* Quia mala gehennæ eum capient in morte.

o *Cognoui quia fa.* Ipſum ditando diuitijs ſpiritualibus & æternis.

q *Et vindictam paupe.* Puniens oppreſſores eorum.

r *Veruntamen iuſti confi.&c.* Confeſſione laudis.

s *Et habi.recti.cum vultu.* Clarè videntes faciem tuam in cęlis.

NICOLAVS DE LYRA.

a Peccatori. *Id eſt Sauli obſtinato in peccato odij contra me. minus enim dicit, & plus ſignificat: per hoc enim q̃ dicit, q̃ talis traditio eſſet extra deſiderium ſuum: ſignificat, q̃ eam horrebat: ſicut in cõi modo loquendi, qñ contingit alicui, quod eſt ſibi horridum, dicit: hoc non deſiderabam vel non petebam, ad ſignificandum illius quod accidit ſibi horrorem. Et ſubdit cauſam dicti horroris, cum ſubditur:*

b Cogitauerunt. *Per vias diuerſas me occidere.*

d Ne fortè exaltentur. *Habentes de me intentum. propter hoc ſupple peto,*

GLOS. ORDIN.

a *Pſalmus Dauid. Aug.* Pſalmus iſte ſubobſcurus eſt. Sunt.n. in ſcripturis ſanctis profunda myſteria, quæ ad hoc abſconduntur, ne vileſcãt, ad hoc quæruntur, vt exerceant: ad hoc aperiuntur, vt paſcãt. Scriptura ſi nuſquam aperta eſſet, nõ te paſceret: ſi nuſquã occulta, non te exerceret. Hic tñ nõ alia dicũtur, quã in alijs pſalmis dicta ſunt: ſed eadem, licet diuerſo modo. Iõ eadẽ, qa oportet ſępius cõmemorari, qđ cogit mũdus obliuiſci. Oia ideo multipliciter dicta ſunt, vt uarietas locutionis faſtidiũ tolleret veritatis. Amant.n. ſe inuicẽ mali, ſed amor iſte tartareus eſt. Alia eſt charitas Chriſtianorũ, quã Paulus diffinit, dicẽs: Finis præcepti eſt charitas de corde puro, & conſcientia bona, & fide non ficta. Alibi verò quaſi ſcientibus finis legis eſt charitas, & nõ dicit, quæ charitas: quia alibi dixit: Non.n. oia vbique dici aut pñt aut debent: ideoq; ibi non dixit qualis charitas, ſed ibi determinauit, vbi addidit de corde puro: qñ ſecundũ Deũ diligis hominẽ, quę non inter malos & conſcientia bona & fide non ficta. Illud autem de quo hic & in alijs pſal. tractatur, eſt charitas. Charitas verò eſt amor, ſed non quilibet. Eſt.n. amor æthereus, & eſt amor tartareus. *Aug.* Vnus homo caput & corpus, ꝓpriũ capitis eſt loqui ꝓ mẽbris, vt lingua noſtra pſonã omniũ mẽbrorũ ſuſcipit: ipſa ꝓ oibus verbo fungit: Charitas.n. vnum facit nos cum Chriſto. Siue ergo caput loquatur, ſiue membra, Chriſtus loquitur: ſed in voce eius quiſq; agnoſcit ſuam, aliquando dicit quod ſibi ſoli competit, non tamen ſeparat ſe à noſtris verbis: ſed à ſuis proprijs ad noſtra redit, & à noſtris interdum ad ſua propria tranſit.

Præfatione pſal. 140.ca.8. — *1.Tim. 1.a* — *Rom. 10.a*

a ¶Attribuitur. b ¶ Chriſto in perſona hominis peccatis circumuenti clamantis.

a Pſalmus Dauid CXI.

GLOS.

GLOS. ORDIN. PSAL. CXL.

A Domine cla. Sciens propheta hominem peccatis implicari, rogat vt audiat, ſubdens à quibus maximè velit liberari, ſecũdò dicit q̃ à iuſto correctus ſpernat falſos auditores, ibi: Corripiet.

b *Intende. Aug.* Nondum enim finitus eſt clamor, quia nondum finita eſt tribulatio. Si finita eſt tribulatio, finitus ſit & clamor. Si verò manet vſque in finem, nunq̃ ceſſet clamor.

c *Dirigatur. Caß.* Oratio, ſit incenſum: operatio, veſpertinum ſacrificiũ, qđ acceptabilius erat in lege: quia figura erat illius veri ſacrificij, quod in fine mundi in cruce oblatum eſt. Veſpera noſtra finis vitæ. Põt præterea ſacrificium veſpertinum dici pnia, qua in fine mundamur: Et eſt: Eleuatio manuum mearum ſit tibi ſacrificium veſpertinum. i. opera mea bona ſic tibi ſint accepta, vt pnia q̃ agit in veſpera. i. in fine vitæ. in quo ſi pfectè offerimus, purgamur. h.d. vt nemo deſperet, qui in fine pęnitet.

d *Eleua.mea. Aug.* Hoc de capite oẽs intelligant, qui ad veſperam aiam poſuit: iterum recepturus non amiſit initus, ſed tñ nos ibi figurati ſum⁹, qđ enim illius pepẽdit in ligno, de nobis accepit. Veſpertinũ ſacrificiũ, paſſio dñi, oblatio victimæ ſalutaris, qđ fecit ĩ reſurrectione munus matutinũ. Oro ergo purè directa de corde fideli tanq̃ de ara ſancta in incenſum ſurgit. Subdit ex voce corporis.

e *Pone do.cu.* Nota, qđ & cordi & ori petit opponi cu. Duplici munimine miſericordię opus eſt, vt nec cogitatio iniqua ſapiat, nec praua voluntas in fatua uerba erumpat.

f *Oſtium. Aug.* à ſimilitudine illius qui circunſtat oſtium, ne intret vel exeat cui non licet. *Hiero.* Dicit.n. Ieremias: Mors intrauit per feneſtras noſtras. Et Petrus ait: Aduerſarius veſter diabolus tanq̃ leo rugiens, circumit quærens quem deuoret. *Aug.* Oſtium circunſtantiæ vel continentiæ, clauditur & aperitur. Aperiatur, ad confeſſionem peccati: claudatur, ad excuſationẽ, & ita erit oſtium continentiæ, non ruinæ.

B

g *Non declines. Caß.* Q. Ad hoc pone oſtium, vt non excuſetur: quod ſummũ vitium dñatur hominibus: vñ tardius pęnitent. vnde in libro Reg. Quaſi pctm̃ ariolandi eſt repugnare, & quaſi ſcelus idololatriæ eſt nolle acquieſcere.

h *Ad excu. Caſs.* Conſuetudo impudentium, vt deprehenſi. primùm per aliqua falſa excuſent, & inde conuicti alia quęrũt, tpi vel neceſſitati vitia imputãtes, neqñ veritati cedant.

i *Communicabo. Caß.* Vel combinabor. Combinati dicuntur quando duo ſimul ligãtur, vt alter alterum impediat, ne ſit fuga libera. Non combinabor ad ſimilitudinem canis.

k *Cum ele. Aug.* Electi ſunt, q ſe iuſtificãt, cæteros deſpiciũt, vt Phariſęus, & peccata defendunt quibuſq; modis. Cũ talibus non vult iſte cõbinari. i. ſociari, ne impediatur ab eis.

l *Corripiet me. Caſ.* Secunda pars, vbi fidelis iſte iam econtra à iuſto correctus, ſpernit falſos laudatores, malis verbo & moribus profuturus, in quo & petit cuſtodiri.

m *Iuſtus in miſe. Aug.* Chriſtus, vel quilibet frater. vel ipſe idem ſecundum interiorem. Cor. ſe. carnem quaſi vxorem.

n *Oleum autem peccatoris. Caſ.* Dilectio ſimulata quæ mentes à rigore veritatis emollit ad noxia.

a Quoniam

¶O. ¶ Iam diu.

Domine clamaui ad te, † exaudi me: intende † voci meæ, cum clamauero ad te. Dirigatur oratio mea ſicut incenſum in conſpectu tuo: eleuatio manuum mearum ſacrificium veſpertinum. Pone domine † cuſtodiam ori meo, & † oſtium † circũſtantię labijs meis. † Non declines cor meum † in verba malitię, ad excuſandas excuſationes in peccatis. Cum hominibus operãtibus iniquitatem, & non † communicabo cum electis eorum. † Corripiet me iuſtus in miſericordia, & † increpabit me: oleum autem

a ¶Quid? b ¶Et nũc adhuc clamo.

a ¶Quando.

a ¶Intentione cordis. b ¶ Igne charitatis incenſa.

a ¶Id eſt ſit tibi incenſum, id eſt bonus odor.

¶Operatio mea bona, quæ ſit pro æternis.

a ¶Placeat tibi, vt ſacrificium veſpertinum. b ¶Et.

a ¶Ne iniqua cogitẽ. b ¶Alias, cordi.

a ¶Alias, continentiæ. b ¶Ne ſtulta promant. Ad hoc vt: Non. ¶Chriſtus hoc dicit ex perſona eccleſiæ, cum vnus ex membris hoc orat, ipſe orat. Sicut alibi ex perſona membrorum dicit: Quid me perſequeris? Et, Eſuriui, & non dediſti mihi mand.

¶Quaſi omnia caſu agantur.

¶Id eſt ſicut excuſant homines, qui operantur iniquitatẽ.

a ¶Alias, non combinabor, id eſt non ero ſocius. ¶Etſi hoc fuerit, non communicabo.

a ¶Non Dei. b ¶ Quaſi non communicabo cum illis, vt defendam peccata, ſed potius.

a ¶Aug. Non odit qui arguit, & eo magis arguit, quia non odit. b ¶Aug. Falſa laus adulatoris.

† feſtina mihi — *† deprecationis meę* — *† obſeruationẽ ſup oſtiũ labiorum meorum.* — *2.Reg. 16.a* — *Pſ. 115.a* — *† 16.q.1.c. prędicator. De conſe. c quanto. de vſu.c. cũ tu. De excel. prę. c. inter.* — *2.Reg. 24.a* — *† combinabor* — *† Emendabit*

& ſic intrabant primam portam templi, vbi erat altare incenſi ſibi cremantes thymiama, quod hic dicitur incenſum, & tunc dicebatur ſacrificium conſummatum. In priori quidem tabernaculo introibant ſemper ſacerdotes oblationem ſacrificiorum conſummantes. Illa enim ſacrificia non erant Deo grata ex ſe, ſed ex deuotione offerentium, quæ quidem deuotio ſignificabatur per cremationem incenſi, ideo tunc dicebantur ſacrificia cõſummari, per hoc ergo quod dicit Dauid: Dirigatur oratio mea &c. petit quod ſua oratio ſit conſummatè exaudita. & idem petitur per hoc quod ſubditur: C *Heb. 9.b*

f Eleuatio manuum mearum ſacri. veſp. *Quia poſt oblationem iugis ſacrificij in veſpere non offerebatur aliud vſque in mane diei ſequentis.*

h Pone domine. *Hic conſequenter Dauid explicat ſuam petitionem. Et diuiditur in duas partes: quia primò petit præſeruari à linguæ culpa, ſecundò à culpæ pęna, ibi: Quoniam adhuc. Per linguam enim homo multipliciter peccat, & contra hoc petit di. Pone domine cuſto. ori m. vt non peccem per præcipitationem loquendi ſicut aliàs feci dicendo Sibæ: Tua ſint omnia quæ fuerunt Miphiboſeth. in quo peccauit Dauid, ſicut dictum fuit: 2.Reg. 16. & ſuprà pſal. 115.*

i Et oſtium circun.lab. meis. *Dicitur autem oſtium circunſtantiæ, quod retractat verbum malè prolatum. Cuius contrarium fecerat Dauid, quando numerationem populi malè præcepit, nec ad verbum Ioab retractare voluit, ſecundum quod habetur. 2. Regum. vlt & ideo petit Dauid, ut hoc vlterius ſibi non contingat, dicens: Et oſtium circunſtan. &c.*

K Non declines. *i. declinare permittas.*

l Cor meum in verba malitiæ. *id eſt ad proferendum verba malitioſè compoſita, ſicut feci, quando dixi Vriæ, vt deſcenderet in domum ſuam, & lauaret pedes, vt ſic cum vxore ſua dormiret, vt puer de me conceptus ſibi attribueretur, & adulterium meũ celaretur.* *2.Reg. 11.b*

m Ad excuſan. *Reſumatur li: Non declines cor meum. i. declinare permittas. Ad excuſandas excuſationes in peccatis, id eſt vt pertinaciter defendam peccatum meum excuſationibus falſis.* D

n Cum hominibus operantibus ini. *id eſt cum Saule & ſibi ſimilibus, qui peccatum ſuum de reſeruatione Agag regis Amalech & pinguium animalium contra Dei præceptum pertinaciter defendit contra Samuelem eum arguentem.* *1.Reg. 15.e*

o Et non communicabo. *In Hebræo & in tranſlatione Hiero. habetur: In delicijs eorum. Eſt igitur ſenſus, quod Dauid nolebat communicare cum talibus etiam in menſa, vbi habentur cibaria delicata ſiue electa. Et quia humiliter recipiebat correctionem iuſtorum, vt patet, vbi correctionem Nathan prophetæ de adulterio cum Bethſabee & homicidio Vriæ humiliter recepit, & ſimiliter correctionem Gad prophetæ de populi numeratione, ideo ſubdit:* *2.Reg. 12.c* *2.Reg. 24.c*

p Corripiet. *Quia vterque propheta poſt eius pęnitentiam denunciauit ſibi veniam, vt patet ibidem.*

q Oleũ au.pec. *In Heb. hr̃: Oleũ aũt capitis, non prohibebit caput meũ,* quod

MORALITER.

a *Domine clama.* Dauid expertus ſe peccaſſe per linguam iniuſtè dando Miphiboſeh hæreditatem, & præcipiendo populi numerationem, fecit hunc pſalmum, orans ne pateretur recidiuum. *Moraliter*, Eſt oratio viri ad peccata linguæ proni petentis ab hoc diuinitus liberari. Et primò ponitur exauditionis poſtulatio, ſecundò formatur petitio, ibi: Pone domine. Circa primum dicit. *Domine clamaui ad te, exaud me.* Quia clamaui corde & ore.

d *Dirigatur ora. mea.* Ideſt ſit tibi placita.

e *Sicut incenſum in conſpe. tuo.* Per quod in lege veteri ſignificabatur offerentium deuotio, per quam ſacrificia erant accepta Deo.

f *Eleuatio manuum mearum.* Ad cælum orando.

g *Sacrificium veſpertinum.* Quod erat ſacrificiorum illius diei conſummatio. & in hoc ſignificatur orationis perfectio.

h *Pone domine.* Hic conſequenter formatur petitio, cùm dicitur: Pone domine cuſt. ori. meo. Vt non peccem recidiuando.

K *Non declines cor meum.* i. declinari nõ permittas ad mala verba.

m *Ad excuſan. exc.* Id eſt multiplicando falſas excuſationes peccatorum meorum; quia modus eſt hominum iniquorum.

p *Corripiet me iuſtus.* Quia ſicut dicit Hiero. Vera iuſtitia compaſſionem habet, falſa verò indignationem. *Hieron.*

Oleum autem peccatoris. Id eſt adulatoris.

NICO. DE LYRA. PSAL. CXL.

Domine clama. *Huic pſalmo præmittitur talis ti. in Hebr. Pſalmus Dauid. Ex quo apparet autor pſal. De materia verò eius videtur ex circunſtantia literæ, quod Dauid expertus ſe peccaſſe peccato linguæ, vt apparebit in proſequendo, fecit hunc pſal. petens à domino vt non pateretur amplius recidiuum. Et diuiditur in duas partes: quia primò Dauid exaudiri poſtulat, ſecundò petitionem ſuam explicat, ibi: Pone domine. Circa primũ dicit:*

a Domine cla. ad te. *Corde & ore deprecando.*

b Exaudi. me. *Petitionem meam adimplendo.*

c Intende voci. *Repetitio eſt eiuſdem ſententiæ ad maiorem affectus expreſſionem.*

d Diriga ora. *Oblatis. n. ſacrificijs in altari holocauſtorum, quod erat ſub dino, ſacerdotes qui obtulerunt ſacrificia, lauabant manũs & pedes.* & ſic

VNiVERSIDAD DE SALAMANCA GREDOS.USAL.ES

E a *Quoniam adhuc. Aug.* Non combinabor cum malis? Corripiet me iuſtus: Quoniam adhuc expectatio. Primis temporibus vituperabantur Chriſtiani, ſed adhuc expecta, & oratio mea erit in ben.eo. id eſt veniet tempus quo placebit eis oratio mea, vt dicant: Dimitte nobis ſicut & nos dimittimus. Et item: Habemus aduocatum Ieſum.

Vbi ſupra. *Matt.9.b* *1.Ioh.2.a* *Stultitia philoſophantium.* *† impinguabit.*

b *Iudices. Aug.* Potentes, docti, qui de moribus iudicant, vt Plato, Ariſtoteles, Pythagoras: abſorpti ſunt iuncti petræ, id eſt comparati Chriſto. Vel abſorpti ſunt iuxta petrã. Alia litera. i. iuxta Chriſtum. Idem ſenſus: Id eſt comparati Chriſto, per ſe videntur aliquid dicere, ſed iunge & compara illos petræ, id eſt Chriſto, & nihil ſũt, mortui iacẽt, ſtulta eorum ſapientia, ſurrexit Chriſtus, vincit, regnat, imperat, quem omnes colunt.

† in malitijs eorum

c *Audient. Auguſt.* Aure obediẽtię, non ſicut Adam. Audiuit. n. Adam de ligno ſcientiæ boni & mali ne comederet, ſed non obediuit: prædeſtinati autem ad vitam audient aure & recurrentes ad Adã eiusq; exceſſum recolentes, dicent: Adam fuit perditio noſtra, qui non ſtetit: ſtemus nos vt repatriemus. Adam ſicut craſſa terra, quæ præ abũdantia ſpinas germinat, ita præ diuitijs liberi arbitrij quaſi luxuriãs, lignũ vetitum vſurpauit. Sed ſicut agricola eam ꝓſcindit, ne vltrà luxuriet, ita Deus diſſipauit interiora noſtra, vbi oſſeos, id eſt firmos nos eſſe oportuit, id eſt infirmos & inconſtantes fecit, ſecus infernum proiectos. i. maledictioni proximos.

Gen.2.a

d *Craſſitudo terræ. Auguſt.* Et quædam contemptibilia. vnde tamen terra accipit pinguedinẽ, ſic ex eo quod contempſit mundus, accepit pinguedinem, vt inde ſeges eccleſiæ feracius pullularet. Mors ſanctorum contemptibilis ſeculo, pretioſa agricolæ qui ibi nouit vberem ſuccum, vnde creuit eccleſia. Contemptibilia enim mundi elegit Deus, & ea quæ non ſunt, vt ea quæ ſunt, euacuentur. Craſſitudo ter. quando eructat, aerem corrumpit, & tunc lues in hominibus latè diffunditur. Sic ſuperbia eorum tabe malitiæ ſuæ corpora martyrum ſauciat, qui ſunt oſſa & firmamentum fidelium vel fidei.

F *1.Cor.1.d*

e *Secus infernum.* Dicit, non in inferno: quia etſi communi ſorte moriuntur, non tamen deſcendunt in infernum vt mali, ſed vita æterna datur illis.

Vbi ſupra. f *Quia ad te domine. Caſſiod.* Dicta fragilitate hominis, ad diuina remedia confugit. Ne auferas, à bonis tuis, ſed ſpes mea ſemper ſit in te. & oculi mei ſemper ad te intendant. Non enim petit iſte contra hoc quod ſancti volunt. ſ. de ſeculo eripi, & eſſe cum Chriſto.

a Cuſto.

a ¶Aug. Non creſcit caput meum de adulatione. non me delectat oleum peccatoris, b ¶Mentem.

peccatoris nõn †impinguet caput meum. Quõniam adhũc & orãtio mea

a ¶Non impinguet: Quoniam. b ¶Futurum eſt quod dicam. c ¶Quam locuit, vel quæ interpellat pro nobis.

a ¶Orabunt pro eis, vt ego. ¶Bene placebit eis. b ¶Etiam. ¶Quod ſi qui ſunt qui contradicunt, abſor. ſunt iux. pe.

†in beneplãcitis eorum: Abſõrpti ſunt

a ¶Alias iuxta petram. b ¶Doctores, Hæretici: iuxta, & non ſupra petram: quia communicant ſacramentis, non tamen ſunt in Chriſto, merguntur in profundum: Audient, nec corrigentur, & ideo magis rei. c ¶Quid ergo erit.

iuncti pẽtræ iudicẽs eorum. Audient

a ¶Præualuerunt verba mea, verbis eorum: ſi locuti ſunt diſertè, ego verè, præterea verba mea prædicant qui nec mori pro eis timent, ſecundum illud: Ecce ego mitto vos ſicut oues, &c. & Nolite timere eos qui occidunt corpus, &c. ¶Quid ergo mortes illorum fecerunt? Ecce, ſicut craſſitu. b ¶Proſunt verba eis, proſunt & mortes.

verbã mea qm̃ †potuerunt: Sicut craſſitũdo terræ erupta eſt ſuper terram,

a ¶Vnde fit morbus in corporibus, ſic tabe malitiæ eorum: Diſ.

a ¶Id eſt corpora teſtium Chriſti. b ¶Id eſt pro velle profundorum, id eſt pro voluntate eorum qui ſunt infernus, id eſt profundi in vitijs.

diſſipata ſunt õſſa noſtra † ſecũs infernũ: Qũia ad tẽ domine, domine ocu-

a ¶Sed. b ¶Non ad minas peccatorum, noui quid pro me paſſus, quid promiſeris.

oratio mea. *ſupplè protenditur ad impetrandum quod ſubditur:*

G

c In benepla. eorum. *In Hebræo habetur: In malis eorum. cui concordat transla. Hiero. quæ ſic habet: Pro malitijs eorum, vt non ſint mihi occaſio delinquendi, & per conſequens quòd debeant puniri in præſenti. Ad hunc etiam ſenſum poteſt reduci translatio communis, cùm dicitur: In beneplacitis eorum. i. in malis eorũ in quibus delectantur, eò quòd peccant ex habitu qui cauſat delectationem in opere malo, ſecundum illud, Prou. Qui lætantur cum malè fecerint, & exultant in rebus peſſimis. Conſequenter adducit exemplum ad propoſitũ. ſ. quod aliqui ſancti pro verbis malis aliorum deliquerint, & ſic puniti fuerint in præſenti cùm dicitur:*

d Abſorpti ſunt. *Vbi habet transla. Hier. & ſimiliter litera Hebraica: Ablati ſunt iuxta pe. iu. eo. & eſt eadem ſententia hic & ibi, & exponunt hoc Hebræi de Moyſe & Aarõ, qui iudices fuerunt populi Iſrael & ſancti, & tamen pro murmurationibus populi cõtra Deum peccauerunt ad aquas contradictionis dubitantes de impletione verbi diuini quod eis dixerat: Loquimini ad petram coram eis, & illa dabit aquas. & pro illo peccato fuerunt priuati ingreſſu terræ promiſſionis, & hoc eſt quod dicitur hic: Abſorpti ſunt. i. per pctm̃ lapſi.*

e Iuncti pe. *i. iuxta petram, de qua debebant aquam eÿcere.*

f Iudices eorum. *i. Moyſes & Aaron. q. d. Dauid, multò fortius debeo mihi timere, & per conſequens Deum orare, ne propter verba malorum trahar ad peccandũ: & per conſequens ad pęnam ſuſtinendam.*

g Audient. *id eſt audiant: quia Hebræi pro optatiuo vtuntur futuro indicatiui, vt frequenter dictum eſt.*

h Verba mea quoniam. *In Hebræo & in transla. Hiero. habetur: verba mea, quoniam decora ſunt, & in hoc Dauid ſermonem dirigit ad maliloquos, & eſt ſenſus: Audient verba mea, maliloqui corrigentes ſe à ſua malitia. Quoniam decora ſunt. i. ad decorem honeſtatis inducentia, & per conſequens receptione digna. Ad hunc ſenſum põt trahi litera cõis: Audient verba mea, ſ. maliloqui ad ſuam correctionem. potuerunt, ſcilicet ſe corrigere ad monitionẽ verborum meorum.*

i Sicut craſſi. *Hic incipit verſus in Heb. & in transla. Hiero. vbi Dauid petit præſeruari à pęna gehennæ. Primò tamen oſtendit modũ hanc pęnam incurrendi, ſecundò petit ab ea liberari, ibi: Quia ad te domine. Circa primum ſciendum, quòd hæc eſt litera in Hebræo: Sicut findens & ſcindens in terra. & in transla. Hiero. Sicut Agricola cum ſcindit terram, ſic diſſipata ſunt &c. & eſt eadem ſententia, vt patet, & eſt ſenſus, quia ſicut ille qui ſcindit terram, facit ibi quamdam profunditatem & terræ diſſipationem. Sic,*

H

K Diſſipata ſunt oſ. no. *i. ſic diſſipata eſt virtus mentis noſtræ, quæ per oſſa deſignatur, in quibus eſt robur corporis.*

l Secus infer. *i. prope infernum. Vnde in Heb. & in translatione Hier. habetur: In ore inferni. Diſſipatio enim virtutis quæ fit per vitia, facit appropinquare ad pęnam gehennæ. Ad eundem ſenſum reducitur litera cõis, cum dicitur: Sicut craſſitudo terræ &c. Craſſitudo propriè eſt in animali, & latet ſub pelle, & ad ſimilitudinem huius craſſitudo terræ dicitur, quæ latet ſub eius ſuperficie. Quando verò terra aratur, ſuperficies ſubuertitur, & ſic craſſitudo eius ſurſum erigitur. Eſt igitur ſenſus: Sicut craſſitudo terræ ſurſum apparet ex terræ ſciſſione cum vomere, ſic oſſa noſtra diſſipata ſunt &c. & exponatur ſicut ſuprà.*

m Quia ad te dñe dom. *Hic incipit verſus in Hebræo & in transla. Hiero. ubi conſequenter Dauid petit præſeruari à dicta pęna gehennæ, & incipit hic conſtructio.*

a Non

NIC. DE LYRA.

quod exponit Ra. Sa. de vnctione regia. Et ſic Dauid dicit: Oleum capitis, id eſt vnctio regalis in capite meo recepta. Non prohibebit caput meum. ſ. ab humilitate debita, ipſum per ſuperbiam eleuando, vt nõ acquieſcam correctioni iuſtorum, ſicut eleuauit Saulem, vt prædictũ eſt. Ad hunc autem ſenſum poteſt reduci translatio communis. Oleũ autem peccatoris. i. vnctio regia hominis inde ſuperbientis, qui dicitur peccator, eò quod in omni peccato includitur ſuperbia.

a Non imping. caput meum. *Contra Deum, & eius nuntios ſuperbiendo, & hoc modo dicit de ſuperbo Iob. Cucurrit aduerſus Deum, & erecto collo & pingui ceruice armatus eſt. Translatio Hier. habet: Oleũ amaritudinis non impinguet caput meum. Ratiò huius diuerſitatis eſt, quia dictio Hebraica hic poſita ſcilicet ros, eſt ęquiuoca ad ſignificãdum caput. Quam ſignificationem ſequuntur hic Hebræi, & ad ſignificãdum fel, loco cuius tranſtulit Hiero. amaritudinis: quia frequenter in ſcriptura amaritudo ſignificatur nomine fellis, & econuerſo: poteſt tñ trahi ad ſenſum præcedentem, vt per amaritudinem intelligatur ſuperbia procedens aliquando ex vnctione regia, ſicut patet in Saul. Iſta tamen litera: Oleum autem peccatoris non impinguet caput meum, exponitur cõmuniter à doctoribus noſtris de verbo adulatoris ſignificato nomine olei, ſicut dicit pſal. Molliti ſunt ſermones eius ſuper oleum. & ſic petit Dauid, qđ per verba adulatorum non erigatur in ſuperbiam & Dei contemptum. Prima tamen expoſitio videtur mihi magis literalis.*

Iob.15.a *Pſ.54.d*

b Quoniam adhuc. *Hic conſequenter Dauid petit præſeruari à pęna prò peccato lingua debita. Et primò, à pęna inſligenda in præſenti. Scd̃ò à pęna inferni, ibi: Sicut craſſitudo. Circa primum dicit: Quo. adhuc & oratio*

MORALITER.

✱ a *Non impinguet caput meum.* Pertrahendo mentem meam ad peccati conſenſum.

b *Quoniam ad. & ora. mea in be. eo.* Hic eſt finis verſus in Hebræo, & conſtruitur cum litera præcedenti, & eſt ſenſus: adhuc oratio, vt non approbem eorum facta, quæ ſunt eis placita ſicut nec verba.

d *Abſorpti ſunt.* i. illi qui iudicant eos bene facere, abſorpti ſunt, ſicut fragile vas illiſum petræ.

g *Audient verba mea.* id eſt audiant ſe corrigendo.

h *Quoniam po.* ſcilicet ſe corrigere dum viuunt in hoc mundo. Et pęnitentes dicant:

i *Sicut craſ. ter.* Hic eſt principium verſus in Hebræo, & eſt ſenſus: Sicut craſſitudo terræ cum uomere ſcinditur, ſurſum erumpit. Sic.

K *Diſſipata ſunt oſſa noſtra.* Per ſciſſionem peccatorum.

l *Secus infernum.* Ad quem multiplicatio peccatorum propinquare facit. Et dicuntur hic oſſa uirtutes, quæ ſunt robur animæ.

m *Quia ad te domine &c.* Hic eſt principium uerſus, in quo reuertitur orans ad orandum pro ſe allegando ſpem quã habet in Deo: qui iuuat ſperantes in ſe, ideo ſubdit:

✱ Non

A a *Cuſto. me à la.* Per laqueos & ſcandala, totius mundi mala breuiter notat. Laquei, ſunt blandi nexus carnis deſideria, ſed dũ per hos diabolus non proficit, nititur ſcandalis, quæ per inquietos mouet. Cuſtodi me. Vel aliter: Et dicit, ſtatuẽtes laqueum, perſecutores manifeſtos. Operantes autẽ iniquitatem. conſentientes illis dicit, q timore perſecutionis deficiũt. Et eſt: Ne auferas animam meã, ſed potius Cuſtodi me à laqueo perſecutionis, quem ſtatuerunt mihi. *Aug.* Hoc faciũt perſecutores, qui eſcam vitę huius quaſi in muſcipula ponunt. Si amat auis hanc eſcam, in muſcipulam cadit: quia timore mortis perſecutioni ſuccumbit. Et cuſtodi me.

b *A ſcanda. ope. ini.* i. à ſcandalo eorum qui conſentiendo illis labuntur, & ita iniquitatem operãtur. q. d. Cuſtodi me à perſecutoribus qui terrent, & lapſis qui territi ſunt.

c *Cadent in retiac.* Apta verba cõparationi, cum iſtis non vult combinari. Cadent de vitio in vitium, ſed.

d *Ego ſingu. ſum.* Singulariter. i. quia cum peſſimis non ambulat. Singulariter. Aug. Idem quod dicit: Niſi granũ frumenti mortuum fue. ip. ſo. m. Si autem mortuum fue. mul. fru. Itẽ: Cum exaltatus fuero, omnia traham ad me. Nemo autem occiditur propter Chriſtum. i. propter cõfeſſionẽ nominis Chriſti, ne pro noīe Chriſti moriendo antecederet Chriſtũ: nec Iohãnes pro Chr̃i teſtimonio, ſed ꝓ Herodis adulterio ꝓ iuſtitia martyr, nõ pro noīe Chriſti, ſic & alij antiqui.

e *Tranſeam.* Vt viator huius mũdi, q nulla voluptate capiť.

a ¶Auferri ſinas. ¶Sciebat multos aduerſis cedere.

li mei: i te ſperaui †nõn auferas animãm meam. Cuſtodi me à láqueo

a ¶Etſi corpus perimitur. b ¶Potius. c ¶Deceptione vbi eſca ducit ad laqueum. ¶Alias muſcipula.

a ¶Hoc perſecutores. ¶Mali. b ¶Hoc eſt qui conſenſerunt illis, & apoſtatauerunt, illos ne timeam, iſtos ne imiter.

quem †ſtatuerunt mihi: & †à ſcãndalis †operãntium iniquitatem. Cãdent in †retiãculo eius pctõres: †ſingulariter ſum ego, dõnec trãſeam.

a ¶Manifeſtis perturbationibus inquietorum. b ¶Non modo alij ſed ipſi primi hærentes ori eius defecerunt. quare hoc? quia ſolus ſum tempore paſſionis.

a ¶Nam quaſi quadam circumitione peccatorum clauduntur. b ¶Iniquitatis.

a ¶De mundo ad patrem, tunc confirmabo columnas, quia in reſurrectione didicerunt non timere mortem.

NICOLAVS DE LYRA.

C

b Non auferas animam meam. *i. non permittas eam auferri à conſpectu gratiæ tuæ. & per conſequens trahi ad pęnam gehennæ. Quia ad te domine, domine oculi mei, tanquàm ad protectorem meum.*

a In te ſpera. *q. d. decet vt me præſerues à pęna gehennæ: quia modus eſt magnifici liberare ſperantes in ſe.*

c Cuſto. me à la. *ſ. deceptionis.*

d Quem ſta. mi. *ſ. ſpiritus maligni.*

e Et à ſcandalis. *Scandalum enim eſt dictum vel factum minus rectum præbens alteri occaſionem ruinæ, & ſic petit Dauid, ne peccatum linguæ alienæ præbeat ſibi occaſionem ruinæ.*

f Cadent in reti. *i. occaſionem peccandi amantes, ſecundum illud Eccl. Qui amat periculum, in illo peribit.*

† ab *Eccl.3.d*

h Singulariter ſum ego. *i. à ſocietate malè loquentium me ſubtraho, ne ſint mihi peccandi occaſio.*

i Donec tranſeam. *De præſenti vita ad ſanctorum requiem. Moralitas autem huius pſal. eſt, vt homo qui aliàs expertus eſt per linguam ſe peccaſſe, vel ad hoc peccatum ſentit ſe pronum eſſe, exemplo Dauid pęniteat, vt ſic à recidiuo per deuotam orationem præſeruetur, & à pęna debita liberetur.*

MORALITER.

✱ b *Non auſe. ani. me.* i. auferri permittas à te per culpam.

f *Cadent in retia. eius.* ſcilicet dæmonis.

g *Peccatores.* Illaqueati conſuetudine peccati.

h *Singu. ſum ego.* Eorum conſortia fugiendo.

i *Donec tranſeam.* ex hoc mundo.

In pſal. cxl. Domine cla. vbi dicitur in poſtil. De materia verò eius.

ADDITIO.

Inconueniens videtur, quod hic pſal. applicetur ad ſingulares hiſtorias ipſius Dauid, prout poſtillator vult. Tum propter rationes allegatas in additione ſecunda ſuper pſal. 38. ſimiliter in additione ſuper pſal. 115. quæ ibi poſſunt videri. Tum quia in hoc pſal. ſunt aliqui verſus impertinentes tali expoſitioni, ſicut cum dicitur: Ad excuſandas excu. in peccatis. Si. n. Dauid petebat hic præſeruari ab his in quibus iam peccauerat, ſuperfluum erat ſibi petere, vt non pertinaciter defenderet pctm̃ ſuum excuſationibus falſis, cũ hoc nunq̃ legatur feciſſe, vt patet in ſuis hiſtorijs. Similiter cum dicit: Diſſipata ſunt oſſa noſtra, &c. nunq̃ enim oſſa Dauid fuerũt diſſipata, ſed potius aduerſariorum ſuorum. Quòd autem per oſſa intelligatur virtus mentis, prout poſtil. ibidem exponit, hoc manifeſtè exorbitat à ſenſu literali, & ſic de plurimis alijs verſibus, qui nõ videntur in poſtilla congruè exponi, prout bene intuenti patebit. Vnde melius vr̃ dicendum cum glo. ſecundum quam Chriſtus in hoc pſal. qñq; pro membris, qñq; pro ſe loquitur, ſicut à ſuis proprijs ad noſtra redit, & à noſtris interdum ad ſua propria tranſit, prout iſta & alia ad hoc pertinentia latius continentur in glo. quæ notabiliter hunc pſal. exponit. Et ideo qui vult habere expoſitionem literalem veram & myſterioſam huius pſal. ibi quærat.

B

REPLICA.

IN pſal. Dñe clama. quem poſtil. exponit de Dauid petente ſe de cætero præſeruari à peccato oris excuſando peccatum. Bur. illam expoſitionem abijcit tãquàm irrationabilem, allegat ad hoc deliramenta ſua poſita circa pſal. Dixi cuſtodiam, & Memento dñe Da. quæ uide in correctorio in locis allegatis. nec ualet qđ Burg ſpecialiter hic obijcit, dicens: quod Dauid nũquam propoſuit falſas excuſationes tendentes ad peccati defenſionem: quia ut dicit, in ſuis hiſtorijs non reperitur, ſed hoc eſt falſum: quia Dauid quàmplura malitioſè dixit & ſcripſit in materia Vriæ, quæ tendebant in excuſationem peccati cum eius uxore Bethſabee cõmiſſi: quibus uerbis quia Vria ſatisfacere noluit, ut uidelicet cum Bethſabee dormiret, idcirco Dauid ſcripſit uel ſcribi fecit malitioſè ad mortem Vriæ: qui caſus eſt ibi ualde proprius, quia petit de cætero ab huiuſmodi præſeruari, dicens: Non declines cor meum in uerba malitiæ. ſ. declinari permittas. Fuerunt enim illa uerba & prolata & ſcripta uerba malitiæ pertinentia ad excuſationem peccati. Et cum in eodem pſal. poſtillator illum paſſum. Diſſipata ſunt oſſa mea, exponit de mentis ſuæ robore & uirtute. Bur. obijcit dicens illam expoſitionem non eſſe literalem, quod per oſſa accipiatur mentis robur & uirtus. Sed hoc eſt manifeſtum deliramẽtum, prætendens ꝙ nullus ſit ſenſus literalis, niſi qui per uoces ſignificatur, quod falſum eſt: quia in ſacra ſcriptura non ſolum uoces ſignificant, ſed etiam res ſunt ſignificatiuæ: quia aliàs omnes propoſitiones more humano de Deo dictæ eſſent abſurdæ, puta: Oculi domini ſuper iuſtos. Et fiant aures tuæ intendentes. In manus tuas &c. Similiter & de Angelis & hominibus, ut puta. Qui facis Angelos tuos ignem urentem, & Iuſtus ut palma florebit.

D *2.Re.11.b*

GLOSSA ORDIN.

a *Intellectus Dauid. Caſ.* Pſal. iſte quintus eſt eorum qui nomine orationis intitulantur, vbi non alia dicuntur, q quę in alijs dicta ſunt pſalmis, ſed eadem. Aug. Quia autem repetitione huiõi cõi conſulitur infirmitati, non ſuperuacue iterantur, vt repetita melius memoriæ cõmendentur. vnde ſcriptum eſt in Prouerbijs: Theſaurus deſiderabilis requieſcit in ore ſapiẽtis: quia ſapiẽs quæ audierit, cogitat: retractando ruminat. vir autem ſtultus glutit illũ. i. nõ cogitat, obliuioni dat. & hęc ſũt illa mũdo animalia in lege quæ ruminant, iſta immunda. *Aug.* Dauid fugiens Saulem in ſpelunca latuit, de quo tamẽ hic nõ agitur, ſed de ſignificato. Dauid enim ſignificat Chriſtum. Spelunca verò carnem vel ſeculum vel ſepulchrũ. Dauid ergo Chriſtus cum membris in ſeculo, vel Chriſtus in carne vel in ſepulchro.

a ¶Quem habuit. ¶Totius Chriſti.

Intellẽctus Dãuid cùm eſſet in ſpelũncaca oratio.

a ¶In ſeculo, vel in carne, vel in ſepulchro.

CXLI.

a ¶Interiori. ¶Non ſtrepitu malorum.

VOcẽ mea ad domi-

GLOS. ORDIN. PSAL. CXLI.

VOce mea. Primò ponitur oratio contra mala, ſecundò agit de fine malorum, ibi: Clamaui ad te dñe. Monet ergo nos orare. Et in perſona totius Chriſti, quaſi de ſpelunca ad Deum clamantis ait.

a De-

NIC. DE LYRA. PSAL. CXLI.

VOce mea. *Huic pſalmo præmittitur talis titulus in Heb. Eruditio Dauid, cum eſſet in ſpelũca. oratio. per hoc autem quod dicitur, Eruditio, oſtenditur quod Dauid in compoſitione huius pſal. fuit eruditus à ſpirituſancto, & illum ſcripſit ad eruditionem aliorum. Per hoc autem quod dicitur, Oratio, deſignatur, quod factus fuit per modum ſimplicis orationis. Et per hoc quod dicitur: Cum eſſet in ſpelunca, oſtenditur locus vbi fuit factus, & ſecundum quod dicit Hiero. in prologo ſuper librum Pſalmorum, intelligitur de ſpelunca Odollam, ad quam fugit Dauid, poſtquàm euaſerat de manibus Philiſthinorum eum occidere volentiũ in Geth, vt habetur. 1. Regum. in prin. 22. & in fine 21. Et fecit hunc pſal. antequam veniret ibi ad eum illi de cognatione ſua, & homines amaro animo, & oppreſſi ęre alieno exiſtentes. Igitur ſecundum hoc pſalmus iſte in duas partes diuiditur: quia primò Dauid oſtendit anxietatem animi ſui. Secundò petit diuinitus conſolari, ibi: Clamaui ad te. Circa primum dicit:*

1.Reg.22.a *Ibid.21.d* *Diuiſio*

a Voce mea ad dominum clama. *Quia ex magna anxietate non poterat à clamore continere.*

a Voce

MORALITER.

✱ a *Voce mea ad do. cla.* Pſalmũ iſtũ fecit Dauid anxius in ſpelũca.

VNIVERSIDAD DE SALAMANCA GREDOS USAL.ES

a *Deprecatus ſum. Aug.* Quòd dicit clamaui, exponit, deprecatus ſum, q.d. clamor meus deprecatio eſt, non murmur, nõ blaſphemia.

Vbi ſupra.

b *In conſpectu eius. Aug.* Dominus redditurus eſt, in occulto ora, vnde in Euangelio: Tu autem cùm oraueris, intra in cubiculum tuum, & clauſo oſtio ora pa. tu. qui videt in abſcondito, &c.

Matt. 6.g

c *Et tu cognouiſti. Aug.* Hoc addit, ne audientes, defecit ſpiritus meus, cõputarent eum deiectum, acſi diceret: Si illi putant me deiectum, quia ſpiritus meus defecit, tu me ſtãtem vides, cuius ſpiritus me viuificat.

d *Semitas.* Iuſtitiæ, quas illi nõ vidẽt.

e *In via.* Multæ viæ (quia multa præcepta) vna via: quia omnia ad vnũ, id eſt charitatem rediguntur. *Aug.* In via, ſecũdum votum eorũ, iuxta viam, ſecũdum veritatem. Chriſtus eũ eſt via, qui non ſinit eos laqueũ ponere in via, vt non ſit nobis quò camus, ſinit tamen ponere iuxta viam, ne à via declinemus.

† cõſpectu eius annũtiabo. Cũ deficit à me ſpiritus meus.

f *Ad dexte. Aug.* Quam mali nõ videbant. & hoc eſt, & non erat qui cognoſceret. *Caſ.* Cum enim pateris omnia, quis nouit quid attẽdas? *Aug.* Ad dexteram, qui in dexteram attendit, videt: qui in ſiniſtrã, excęcatur: Vel Apoſtoli non ſtabant ad dexteram, quia carnali timore diſperſi ſunt, ſed ego perſtiti.

Vbi ſupra. † ingrediebar. † muſcipulam

g *Perijt fug.* Tam corporis q̃ mẽtis. Et non eſt qui requirat, &c. *Caſ.* Quia nulla eſt conſolatio, ſed ſolus ad paſſionẽ relictus eſt. Perijt fuga. Aug. Circuncluſum ſe dicit, perijt fuga: quia non fugit animo, corpore licet aliqñ. Circũcluſus non fugit corpore quia non poteſt. Fortis nõ fugit mente, quia non vult. *Aug.* Perijt fuga cõcluſo vel forti, fuga quidem. vnde dr̃ in Euangelio: Videt lupum venientem & fugit. vbi dominus mercenarium vituperat Sed alia eſt fuga corporis, quã dñs permittit dicens: Si vos perſecuti fuerint in vna ciuitate, fugite in aliam.

Io. 10 b

† Erue

Matt. 10.c

h *Et non eſt qui re. ani. Aug.* Quærit aĩa, aut à perſecutoribus, aut à dilectoribus. Sic fuga perit duobus modis, & à capto & à forti.

† robuſtiores ſuerũt me. † De carcere eiue.

i *Clamaui. Caſ.* Secunda pars, vbi agit de fine malorum.

k *Spes mea. Caſ.* Quia te ex omnibus eligo. Portio humiliter dicit & cõiter portionem ſibi eſſe in terra viuentium, cum tota ſit ſua. Hoc patet ex hoc quod latroni dixit: Hodie mecum eris in Paradiſo: qui eſt terra viuentium æternaliter.

Luc. 23.f

l *A perſequen. me.* Diabolus.n. per vaſa ſua, i. p̃ filios diſſidentiæ agit perſecutionem corporis, vt intus fiat cordis ruina.

m *Vt di. Aug.* Ex pſona eccleſię loquẽs, exponit vñ liberãdus.

n *De cuſtodia ani.* Aliàs de carcere. Aug. quia in corruptione (quæ eſt pęna corporis) anguſtiatur: poſt quas anguſtias in domo Dei tota vita erit confeſſio id eſt laus Dei, modò impedit carcer cõfiteri. *Aug.* De carcere. Hic carcer vel ſpelunca, mundus poteſt dici, vbi omnia vana: vnde rogat educi animã quæ inde multa patitur. Vel, carcer, dicitur corpus: Sed non eſt magnum de corpore exire, qđ & mali habent, & omnes citò vel ſerò, nec eſt charitas ſi iuſtus ad hoc nimis feſtinat. Vel potius corpus eſt carcer, non vtique ſecundum id qđ Deus bonũ fecit, ſed corruptio eius ex peccato, de qua vult educi: vt fiat incorruptibilis. Merita carcerem faciunt. Vnum habitaculum, incluſo carcer eſt: cuſtodi, domus

a ¶Hic exponit. Quaſi deprecatus ſum, quia clamant ad Deum, etiam qui blaſphemant.

a nũ clamaui: voce mea ad dñm depre- a

a ¶Et quid adhuc? Vt purum fontem copioſe. b ¶Vbi videt in abſcondito conſcientiæ qui reddet. Si homines reddent, ante eos effunde.

b catus ſum. Effundo † in cõſpectu eius b

a ¶Orationem quæ fit in tribulatione.

orationem meam, & tribulationem c

a ¶Id eſt intus de conſcientia vel innocentia ſecuris in occulto ad eum dirigo. b ¶Et hoc facio dicit eccleſia. ¶Alias: Cum defecit à me ſpiritus meus. Quod fit ne ſuis viribus præſumat, ſi tuus deficit loquitur Dei. vnde: Non enim vos eſtis qui loquimini, ſed ſpiritu pat.

meam ante † ipſum pronũtio. In de- d

c ficiendo ex me ſpiritum meum, & tu e

a ¶Præceptorum Dei. ¶Per quas illis cadentibus ſecurus ambulo. b ¶Chriſto hoc zelant quod Chriſti ſum. ¶Charitate quæ in me omnia ſolerat. ¶Pro te patiendo.

d e cognouiſti ſemitas meas. In via hac f

a ¶Qui pro Chriſto perſequuntur. ¶Hoc quantum ad ſe, id eſt opinionem ſuam.

qua † ambulabam, abſconderunt ſu- g

a ¶Illis vndique frementibus ad æterna reſpicio.

perbi † laqueũ mihi. Conſiderabam h

f ad dexteram & videbam, & non erat i

a ¶Quaſi perſecutores abſconderunt mihi laqueum, ſed tamen non fugi.

g qui cognoſceret me. Perijt † fuga à k

a ¶De alijs perſequentibus. b ¶Non dico ad perſequendum: ſed ad imitandum.

h me, & nõ eſt qui requirat animam l

i meam. Clamaui ad te domine, dixi: m n

a ¶Hic vbi omnia tolero. b ¶Non hic ſed. ¶Vbi ſeipſum videndum dabit.

k Tu es ſpes mea, portio mea in terra o

a ¶Ideo.

viuentium. Intende ad † deprecatio- p

a ¶Et neceſſe eſt. b ¶Aug. Humilio enim me intus, humilior à perſecutoribus, extra viſibiliter.

nem meam, quia humiliatus ſum ni-

a ¶Et. b ¶Non vt corpus ruat, ſed anima.

l mis. † Libera me à perſequentibus q

a ¶Occidendo. ¶Aug. Creuit numerus perſequentium, abundat iniquitas, friget charitas.

me, † quia confortati ſunt ſuper me. r

a ¶Sepulchro. ¶Alias, carcere. ¶Aug. Hæc ſpelunca eſt, quam titulus dicit. b ¶Id eſt carnem animæ reddendam.

m n † Educ de cuſtodia animam me- s

a ¶Vt confiteatur. ¶Vt pariam confitentes.

am, ad confitendum nomini tuo. t

nia nuda & aperta ſunt oculis eius: ſed ad conſolationem aliquam impetrandam. Cuius cauſa ſubditur cùm dicitur: G

d In deficiendo. *q.d. in tanta afflictione ſum: quòd ferè expiro.*

e Et tu cogno. ſe. me. *Per quas ego poſſim incedere magis ſecurè, quaſi dicat, illas non video niſi dirigas me, ideo ſubditur:*

f In via hac qua ambu. abſcon. ſuperbi la. *Quia Saul & eius ſatellites in terra Iſrael quærebant per multas inſidias eum capere: & cùm inde fugeret in Geth, Philiſthæi voluerunt eum occidere, ideo ſubditur:*

1. Reg.

h Conſiderabam ad dexteram & videbam. *ſ. vbi poſſem inuenire aliquam proſperitatem, quæ per dexteram deſignatur.*

i Et non erat qui cogno. me. *Quia in terra Iſrael nullus audebat ei humanitatem præſtare timore regis Saulis.*

K Perijt fu. a me. *Quia Dauid fugiens in terra Philiſthinorũ fuit ibi in periculo maiori, vt prædictum eſt, ideo ſubditur:*

l Et non eſt qui requi. ani. meam. *id eſt vitam meam ad ſaluandum ipſam.*

m Clamaui ad te domine. *Poſtquam Dauid explicauit anxietatem animi ſui, hic conſequenter petit ab ea liberari, dicens: Clamaui ad te domine. poſitus in dicta anxietate.*

n Dixi tu es ſpes mea. *Quia per te ſolùm ſpero liberari.*

o Portio mea in terra viuentium. *id eſt inter viuentes huius ſeculi nõ habeo vnde viuam, niſi per tuam prouiſionem. Quod dixit, quia erat exul & profugus ab hæreditate ſua temporali.*

p Intende ad deprecationem meam, quia humiliatus ſum nimis. *q.d. Ita afflictus ſum & abiectus, quòd cum magna difficultate poſſum ſuſtinere, ideo ſubditur:*

q Libera me à perſequentibus me. *ſcilicet. Saule, Doeg, & ſimilibus.* H

r Quia confortati ſunt ſuper me. *id eſt fortiores me, intantum quòd non poſſum reſiſtere propter regiam poteſtatem me perſequentem.*

s Educ de cuſtodia. *id eſt de carcere, ſicut dicitur in Gen. Tradidit illos cuſtodiæ tribus diebus & tribus noctibus. tertiò verò die eductis de carcere, &c. Vnde in Hebræo & in tranſlatione Hiero. habetur hic: Educ de carcere animam meam, id eſt meipſum à nobiliori parte denominando totũ. Carcerẽ aũt vocat Dauid illam ſpeluncam, in qua erat abſconditus, nec audebat exire.*

Gen.

t Ad confiten. no. tuo. *Ad hoc enim principaliter deſiderabat Dauid à perſecutione Saul liberari, vt poſſet liberè accedere ad tabernaculum domini, & ibi confiteri domino confeſſione laudis.*

¶ a Me expectant

MORALITER.

✻ Moraliter eſſe poteſt oratio propinquantis ad mortem, ſicut ſeciſſe legitur beatus Franciſcus. Dicat ergo: Voce mea ad do. cla. Et dr̃ hic bis, voce mea, ad ſignificandum mentis orationis & oris.

b *Effundo in conſpectu eius ora. meam.* i. toto conatu oro.

c *Et tribu. meam ante ipſum.* Propter mortem imminentem.

d *In deficiendo e me ſpiritum m.* Scilicet uitalem.

e *Et tu cognouiſti ſemitas meas.* id eſt cogitationes & operationes meas quantumcunque occultas.

f *In via hac qua ambu.* In via morum.

g *Abſconderunt ſuperbi laqueum mihi.* i. dæmones ad peccatum me inducentes ſub ſpecie boni.

h *Conſiderabam ad dexteram.* id eſt ad mihi familiares.

i *Et non erat qui cognoſceret me.* Nam propinquum morti deſerũt, & ad rapiendum eius bona magis intendunt.

K *Perijt fuga à me.* Quia non poſſum mortem euadere.

l *Et non eſt qui requirat animam meam.* i. eius vtilitatem, ſed magis ſuam propriam. Idcirco:

m *Clamaui ad te do. dixi: Tu es ſpes mea.* In quo eſt tota ſpes mea.

o *Portio mea in terra vi.* Supple ſit per tuum auxilium, ideo ſubditur: Intende ad deprecationem meam, quia humi.

q *Libera me a per.* i. à dęmonibus acrius in morte tentantibus.

s *Educ de cuſto. ani. meam.* i. de carcere corporis. Apoſt. Infelix homo quis me liberabit de corpore mortis huius.

t *Ad confitendum no. tuo.* Confeſſione laudis perpetuæ cum beatis.

NIC. DE LYRA.

¶ a Voce mea ad dominum. *Repetitio eſt eiuſdem ſententiæ ad maiorem affectus expreſſionem.*

b Effundo in conſpectu eius orationem me. *Hoc dicit, quia orando lachrymas effundebat. Et hoc modo loquebatur Anna. 1. Reg. Effudi animam meam in conſpectu domini.*

1. Reg. 1.c

c Et tribulatione cum pro. *Non ad aliquid ſibi manifeſtandum, quia omnia*

mus. Libertas domum facit, ſeruitus carcerẽ: ita non caro quã Deus fecit, ſed corruptio eius & tẽtatio carcerẽ.

NICOLAVS DE LYRA.

¶ a Me expectant iuſti. *ſ. Samuel & alij iuſti de populo Iſrael, qui expectabant cum deſiderio coronationem Dauid in regem, ſicut dixerat per Samuelem.*

b Donec retribuas mihi. *Pro perſecutione quam patior propter dignitatem regni. In Hebr. habetur: Me coronabunt iuſti cùm retribueris mihi. Quod fuit impletum, quando ſeniores de omnibus tribubus Iſrael vnxerunt Dauid in regem. Moraliter poſſet exponi pſalmus iſte de quolibet fideli in magna afflictione exiſtente exemplo Dauid explicante coram Deo anxietatem animi ſui, petendo deuotè ab ea diuinitus liberari, vt ſic confeſſione laudis diuinæ poſſet liberè domino confiteri.* G

2. Reg. 5.a Moraliter

a ¶Quia. ¶Hoc ex capite quale ſupra, ſingulariter ſum donec tranſeam. b ¶Caſ. Reſurrectio paſſionis eſt retributio.

† me expectant iuſti, donec retri- a b buas mihi.

GLOS. ORDIN.

a *Pſalmus Dauid. Caſ.* Pſal. iſte ſeptimus pęnitentialium, qui ideo ſunt ſeptem, vt eodem numero quo peccauimus, peccata diluamus. *Caſ.* Sicut. n. in hebdomada mũdi huius peccamus, ita hoc numero pſalmorum remediũ penitẽtię peccatis opponit. In quibus pſalmis talis eſt forma: quia à lachrymis incipitur, & in gaudio finis eſt, ne qs de venia deſperet. *Aug.* Sicut Abſalom Dauid, ſic Iudas Chriſtũ falſi fratres corpus eius vel illiciti motus & operatio.

GLOS. ORDINARIA. PSAL. CXLII.

D*omine ex. Caſ.* Primò, captat exordium. Secundo, narrat mala ſua, & quid ꝯ egerit, ibi: Quia perſecutus eſt. Tertiò, ponitur deprecatio cauſis confirmata, ibi: Velociter exaudi. Quartò, ponitur lęta concluſio, ibi: Spũs tuus. Monet ad pniam & orationẽ ad orãdũ. In pſona toti⁹ Chri dt: O do. &c.

c *In veri. tua. Caſ.* Nõ eſt hoc ꝯ humilitatẽ, qua petebat audiri: ſed veritas & iuſtitia Dei eſt, ne cũ rogãte diſceptet, ne eũ qui ſe dãnat iudicet. vnde ſubdit: Et nõ intres, nõ petiuit iuſtitiã iudicij. *Aug. Caſ.* In veritate tua, in tua iuſtitia. Vel iuſtitiã & veritatẽ dicit, qua parcit pęnitẽtibus, & ſe dãnãtes abſoluit, & accipit p̃ eodẽ veritatem & iuſtitiã. Et eſt: In veritate tua & tua iuſtitia. i. ſecundum iuſtitiam & veritatem, qua pœnitentibus & ſe accuſantibus indulges.

F

d *Intres. Aug.* Intrant in iudiciũ cum dño, qui ſuam iuſtitiam conſtituunt, qđ non iſte humilis. vnde propheta. Quid vultis mecũ in iudi. contendere? omnes dereliquiſtis me, dicit dñs.

e *Cum ſer. tuo.* Indignũ eſt cũ ſeruo, ne dicam cũ amico: etſi tu dicis amicũ, ego ſeruum, fugitiuus redeo, pacem quęro: non ſum dignus vocari filius tuus.

f *In conſpe.* i. in tui comparatione. Omnis viuens. Non dicit, omnis homo, quia non Apoſtolus, non Propheta, non Angelus, non throni, non cæteræ virtutes. Solus. n. Deus eſt, in quo pctũ nõ cadit, in cuius cõſpectu aſtra nõ ſunt munda.

g *Omnis vi. Caſ.* Homo generaliter, etiã infans, qui originali tenetur. nemo p̃ ſe niſi per gratiam Dei põt liberari. *Aug.* Oĩs viuens. vnde; Ante mortem ne laudes hominem. Nec Paulus ſe perfectum dicit, cum ait: Nihil mihi cõſcius ſum, ſed non in hoc iuſtificatus ſum, &c.

h *Quia perſe.* Secunda pars, vbi eſt narratio malorum quæ patitur, & quid contra egerit.

i *Collo. Aug.* Et Chriſtus ĩ obſcuris, in paſſione, in ſepulchro: ſed nõ vt mortuus ſeculi, quia cur moreretur non habuit.

k *Et anxiatus.* Secũdũ illud: Triſtis eſt aĩa mea vſq; ad mortẽ. Et iterum: Cępit Ieſus tædere & pauere. In quo nos figuramur. Transfigurauit enim ſe in corpus humilitatis noſtræ.

l *In me.* Non in alijs: quia omnes deſeruerunt, & quia cum mori

¶ Agit de hoc quod ſignificatum eſt.

a Pſalmus Dauid, quando perſequebatur eum filius ſuus Abſalom CXLII.

b D*Omine exaudi ora-* a

a ¶Repetit. ¶Auditu clementiæ.

tionem meam, auri- b

¶Alias deprecationem.

bus percipe obſecra-

a ¶Vt verax & iuſtus videatis, qui promiſiſti. b ¶Iterũ repetit, qa repetitio confirmatio eſt.

c tionẽ meam: † in veritate tua exau- c

a ¶Aug. Propter tuam iuſtitiam quę in me eſt. A te enim eſt homini iuſtitia. ¶Non quæ ex lege eſt, quã quidã ſuam volentes conſtituere, iuſtitiæ Dei non ſunt ſubiecti. b ¶Non diſtrictè mecum agas in futuro.

d di me in tua iuſtitia. Et nõ intres in d

¶Cur hæc times.

e iudicium cum ſeruo tuo, quia non e

a ¶Etſi apud e. ¶Intus vbi vides. ¶Quia etſi qui hominibus ſancti videntur, non tamen Deo qui videt intus.

f g iuſtificabitur † in cõſpectu tuo om

a ¶Exaudi, libera, & neceſſe eſt, dicit eccleſia. b ¶Apertè vel occultè.

h nis viuens. Quia perſecutus eſt ini- f

a ¶Diabolus & quicunq;. b ¶Hoc nos, hoc caput p̃ nobis. c ¶Quantum in ſe e. ¶Aug Hoc agit quicunq; perſequitur, vt relicta ſpe cęleſti, terram ſapiamus quantum in ſe eſt. hoc agit ſed non mihi hoc contingat.

micus animam meam: † humilia- g h

a ¶In terrenis. b ¶Ex perſona corpori. ¶Q[illegible] ſe eſt.

i uit in terra vitam meam. † Colloca i

a ¶Tenebris vitiorum. b ¶Cæteros deſperatos.

uit me ĩ † obſcuris ſicut mortuos ſe

a ¶Caſ. Vicinitate periculi. b ¶Extenſus, miſeria viſa, apud Deum quærens refugium, vel quaſi extra me factus.

k culi, & † anxiatus eſt ſuper me ſpiri- k

a ¶Caſ. ſapientia confuſa vel ad pęnitentiam.

l tus meus, in me turbatum eſt cor l

diuiditur. In prima ponitur petitio lachrymoſa, ſecundò ſubditur exauditio gratioſa, ibi: Spiritus tuus. Prima adhuc in duas: quia primò ponitur dicta petitio, ſecundò petitionis ratio ibi. Quia perſecutus eſt. Circa primum dicit Dauid:

Diuiſio

a Domine exaudi ora. *à perſecutione Abſalom, me liberando.*

b Auribus per. obſ. m. *Repetitio eſt eiuſdẽ ſñiæ ad maiorem affectus expreſſionem.*

c In veritate tua exau. me in tua iuſtitia. *i. in veritate tua, quæ eſt idem quod iuſtitia tua. & in hoc allegatur verbum diuinũ, quo præcipit filijs parentes honorare, in Exo. Honora patrem tuum &c. & ideo ad veritatẽ diuinam & iuſtitiam pertinebat liberare Dauid à perſecutione filij ſui, à quo debebat honorari.*

Exod. 20.b

d Et non intres in iu. cum ſeruo tuo. *i. mecum. Sciebat. n. Dauid, quòd illa perſecutio ex permiſſione diuina erat mota contra eũ, propter punitionẽ adulterij ſui cum Betſabee & homicidio Vriæ, ſecundum quod dixerat ſibi Nathan propheta. Hæc dicit dominus: Ecce ego ſuſcitabo ſuper te malum de domo tua, &c. & ideo dicebat Dauid: Non intres in iudi. cum ſeruis tu. q. d. non puniás me ſecundum rigorem iuſtitiæ, ſecundum quem Dauid meruerat mortem: quia ſecundum legem diuinam vtrunque vitium plectitur morte, & ad hoc allegat fragilitatem humanam qua peccauerat dicens.*

2. Reg. 12.c

e Quia non iuſtifi. in con. tuo omnis vi. *i. nullus homo viuens iuſtificabitur: quia quantumcunque ſibi caueat: tamen frequenter labitur ſaltem venialiter peccando. in Prou. Septies in die ca. iuſtus, &c. & in hoc allegat Dauid, q. deceat Deum rigorem iuſtitiæ temperare pro humana fragilitate.* H

Prou. 24.b † conſregit

f Quia perſe. *Hic ponitur prædictæ petitionis ratio, quæ accipitur ex atrocitate perſecutionis, quam Dauid ſuſtinebat, ideo dicit: Quia perſecutus eſt in. i. Abſalom & Achitophel eius conſiliarius.*

† collocauerunt

g Animam meam. *i. vitam meam. quærebant enim occidere eum.*

h Humi. in ter. vi. meam. *Tunc enim fugit Dauid peditando flens & operto capite. Iniurias etiam Semei valde humiliter ſuſtinuit.*

2. Reg. 15.f Ibid. 16.b

i Collocauit. *Quia Dauid fuit compulſus ſe abſcondere in locis deſertis & cauernoſis.*

m Sicut mor. ſec. *qui ponuntur in foueis ſubterraneis.*

K Et anxiatus eſt ſuper me. *Ex nimia afflictione.*

l In me tur. eſt cor me. *Propter malitiam filij mei me perſequentis.*

¶ a Memor

NICO. DE LYRA. PSAL. CXLII.

D*Omine exau. Huic pſal. præmittitur talis titulus in Hebræo & in transla. Hiero. Pſalmus Dauid. In aliquibus tamen Biblijs ponitur talis additio: Pſalmus Dauid quando perſequebatur eum filius ſuus Abſalom. Quæ quidem additio videtur appoſita ab aliquo doctore, ſeu expoſitore, eò quod litera huius pſal. videtur ſatis ad hoc cõcordare. Illa. n. perſecutio durauit pluribus diebus. & ideo Dauid in illa exiſtens fecit plures pſal. vt patet ex ſupradictis orando Deũ deuotè pro ſua liberatione. Igitur ſecundum hoc pſal. iſte in duas partes diuiditur.*

MORALITER.

✻ a *Domine exaudi ora.* Hunc pſal. dicitur feciſſe Dauid in perſecutione Abſalom filij ſui. Moraliter exponitur de bono prælato perſecutionem patiente ab aliquo filio ſuo ſpirituali, ſicut frequenter legitur eſſe factum. Et primo ponitur eius petitio, cum dicitur: Do. exau. & idem repetitur ad maiorem expreſſionem, cum dicit:

b *Auribus.* Tamen obſecratio propriè dicitur, quando fit per rem ſacram, ut cum dicitur: Per aduentum tuum libera nos domine.

c *In veritate tua exaudi me.* Quam decet innocẽtes ſaluare. In tua iu. non in mea. Sed quia prælatus quãtũcunq; bonus debet timere, ne perſecutionem illam meruerit, ſubditur:

d *Et non intres in iu. cum ſer. t.* id eſt in rigorem iuſtitiæ.

e *Quia non iuſtificabitur in conſpectu tuo o. vi.* Eſa. Omnes iuſtitiæ noſtræ quaſi pannus menſtruatæ.

Eſa. 64.b

f *Quia perſecutus eſt.* Hic ſecundò ponitur petitionis ratio, cum dicitur: Quia perſe. eſt ini. ani. m. inferendo perſecutionem nimis grauem. Et dicitur inimicus ratione culpæ, non naturæ.

h *Humiliauit in terra vitam me.* i. deiecit, non tamen in cęlo, quia patiens creſcit in merito.

i *Colloca. me in ob.* Nĩ talẽ oportet aliqñ cædere malitiæ & latitare.

l *Et anxiatus eſt ſuper me ſpiritus meus, in me turbatum.* eò quòd non poſſim eſſe cum populo meo.

VNiVERSIDAD DE SALAMANCA GREDOS.USAL.ES

E mori videbant aliud putauerunt, victi à latrone qui tunc confeſſus eſt, quando ipſi defecerunt.

a *Memor fui.* Hoc dicunt membra, non caput in ſua perſona. Quomodo enim memor eſt dierũ, per quem factus eſt omnis dies, & qui nunquam obliuiſcitur? Corpus ergo loquitur inhærẽs illi in charitate, & deuota humilitate. Et ait: Memor fui dierum anti. quibus bona facere, ſed non eſſe cępiſti.

† Memoratus ſum

b *Meditatus ſum.* Quia vtique oĩa bona ſunt, in quo pcipit: quia quicquid in ſe boni eſt, a Deo eſt.

† facturis

c *Et in factis manuum.* Acſi di. quæſiui in opere artificem, & in conditis omnibus conditorem, creatura tua facta eſt mihi ſpectaculum. Memor fui dierum. *Caſ.* Recolens iſte, quòd fecit cœlum & terram, & quòd benefecit antiquis, obliuiſcitur miſeriarum mundi. Et ex his quæ Deus fecit ſe conſolatur, di.

† meditatus † Extendi *Vt ſuprà.*

† Cito

d *Velociter.* Caſ. Tertia pars, vbi ponitur deprecatio cauſis cõfirmata.

e *Quia defecit ſpi. Aug.* Impleat me tuus ſpiritus: quia defecit meus. iã ſum pauper ſpiritu. In quo enim viuit ſpiritus ſuus, ille ſuperbus eſt ſpiritu ſuo, & extollit contra Deũ. Vnde alibi: Auferes ſpiritum eorũ, & deficient.

Pſ. 103. a *Ibidem*

f *In lacum. Auguſt.* Ille deſcendit in profundum, qui etiam perdit confeſſionem, vt qui proponit ſibi licẽtiã peccãdi ſine ſpe veniæ, habenis iniquitatis effuſis. Talis non audit
F Deum dicentem: Conuertimini ad me, & ego conuertar ad vos.

Zach. 1. a

g *Mane. Caſ.* poſt noctem peccatorum. *Aug.* Mane eſt, cùm peccata laxantur.

† ingrediar, quoniam

h *Notam. Auguſt.* Hoc fecit Deus, cùm propheticum ſermonem accẽdit Deus. Cui ſicut Petrus ait: debemus intendere, tanquam lucernæ in caliginoſo loco, donec dies luceſcat. Ideo etiam & ſe lumen in teſta carnis poſuit, ad quod lumẽ ambulemus, & ad formã ſerui ambulando perueniemus ad lumen purum, ad verbum in prin. apud Deum.

† Exime *2. Pet. 1. d* † quia

i *Animam. Caſ.* Vt vas ad fontem attuli, imple ergo.

K *Spiritus tuus bo. de Caſ.* Quarta pars, vbi eſt læta concluſio. *Aug.* Q. Doce me, qđ vtiq; facies: qa Spiritus tuus.

l *Propter no. Caſ.* Gratia Dei hic cõmendatur: quia non ex meritis, ſed ex nomine quod eſt Ieſus, ſe viuificandum dicit: ſed cum hoc gratia æquitatis miſcetur: quia licet Deus omnia gratis faciat, iuſtitiæ tamen eius eſt ſupplices iuſtificare, quod dæmones videt impetere.

† ad interitum deducas † tribulantes.

a ¶ Quibus punitus eſt Adam.

a meum. † Memor fui dierum antiquo- a

a ¶ Non deſiſtens. b ¶ Quia omnia bona. In quo percipit quicquid in ſe boni eſt, ab eo eſt.

b rum, meditatus ſum in omnibus ope- b

c ribus tuis: in † factis manuum tuarum c

a ¶ Formam crucis ſignificans, quæ eſt ſalus. ¶ Dilataui affectus, vel opera prius contracta. ¶ Et cum viderem omne bonum à te eſſe, dicit eccleſia.

† meditabar. † Expandi manus meas d

a ¶ Quæ eſt per ſe.

ad te: aĩa mea ſicut terra † ſine aqua e

a ¶ Hæret. ¶ Non mihi qui rigare non poſſum. ¶ Tu compluę eam, vt fructum faciat. b ¶ Ideo. ¶ Quia ſic ſitio, cito audi, quia differebat ad inflammandum deſiderium, acſi differretur pluuia ad inflammandam ſitim.

d tibi. † Velociter exaudi me domine, f

a ¶ Aug. Auertiſti olim à ſuperbo, vt probarem quod erat eſſe a te.

e defecit ſpiritus meus. † Non auertas g h

a ¶ Iam humili. b ¶ Quia etſi auertis.

f faciem tuã à me, et ſimilis ero deſcen- i

a ¶ In profundum peccati, in quo contemnunt, & perit confeſſio.

g dentibus in lacum. Auditam fac mi- k

a ¶ Poſt finem ſeculi, cum videbimus, quod modo credimus. b ¶ In nocte ſumus, ſed in te ſpe. donec nocturna tranſeat iniquitas. Nox quærit patientiam in expectando, lætitiam dabit dies.

h hi mane miſericordiã tuam: quia in l m

a ¶ Non eſt ſatis iterum ſperare, ſed aliquid, opus eſt agere quod per me non poſſum.

te ſperaui. Notam fac mihi † viam in n

¶ Non contra te. b ¶ Non ad mundum inclinaui.

i qua † ambulem: quia ad te leuaui ani- o

a ¶ Diabolo & ſuis quos implet. ¶ Aug. Multi Iudæi ſunt quos implet Sathanas, in quibus ipſe expugnatur Sathanas: Illum vero viſum expugno, illos viſos patior.

mam meam. † Eripe me de inimicis p

a ¶ Aug. Quia à te fugit Adam, & abſcondit ſe: vnde tanquam ſeruus fugiens dominum ſuum & conſecutus eſt vmbram. b ¶ Si me non doces faciam voluntatem meam, & deſeret me Deus meus.

meis domine, † ad te cõfugi: doce me q r

facere voluntatem tuam, quia Deus

a ¶ Quia. ¶ Ego peto ſic non deſpero. b ¶ Non meus malus, qui duxit me in terram peruerſam.

k meus es tu. Spiritus tuus bonus de- s

a ¶ Sed deduci nullo modo merui, vel vt inde lauderis. vnde alibi: Vt rem nominis tui impleas, quod eſt Ieſus.

l ducet me in terram rectam: propter t

a ¶ Ego me occidi.

nomen tuum domine viuificabis me u

a ¶ Alias. iuſtitia. b ¶ Non mea. c ¶ Caſ. Quando data venia de ſeculo iubet exire, quaſi de carcere.

in æquitate tua. Educes de tribula- x y

tione animam meam, & in miſericor- z

a ¶ Non in merito meo. b ¶ Hic. ¶ Nil potuerunt contra me.

dia tua † diſperdes inimicos meos. Et a

a ¶ In iudicio futuro. b ¶ Diabolum & omnes obſtinatos.

perdes omnes, † qui tribulãt animam

a ¶ Tribulant: ideo vel merito.

meam: quoniã ego ſeruus tuus ſum. b

b Non auertas faciem tuam à me. *Tanquam offenſus contra me. Et loquitur de Deo ad modum hominis qui indignanter auertit faciem ſuã ab eo, contra quem eſt offenſus.* G

i Et ſimilis ero deſcenden. in lacum. *Scilicet ſi auertas faciem tuam à me modo prædicto.*

K Auditam fac mihi mane. *Id eſt celeriter ſine retardatione.*

l Miſericordiam tuam. *Per effectum euidentem.*

m Quia in te ſpera. *Non in virtute humana,*

n Notam fac mihi viam. *Vt ſic ad locum ſecuritatis perueniam. Hoc dixit Dauid, quia fugiebat vagabundus per deſertum.*

o Quia ad te leuaui animam me. *De auxilio tuo ſperando.*

p Eripe me de inimicis meis domi. ad te confugi. *id eſt Abſalom & ſibi adhærentibus.*

r Doce me fa. *Homines enim conturbati minus prauident & ideo tunc maximè indigent à Deo edoceri.*

s Spiritus tuus bonus deducet me in terram rectam. *Hic conſequenter ponitur exauditio gratioſa. habuit enim Dauid reſponſum ex diuina reuelatione ſe fore liberandum de perſecutione Abſalom, & in regno ſuo reſtituendum, vt dictum fuit ſuprà pſal. 3. ideo dicit Dauid: Spiritus tuus bonus. id eſt in Ieruſalem, vbi erat tabernaculum & arca domini.*

t Propter nomen tuum do. *De periculo mortis mihi imminente.*

x In æquitate tua. *Et non mea.*

y Educes de tribulatione animam meã. *i. vitam meam vel meipſum.*

z Et in miſericordia diſperdes inimicos meos. *Quia illi qui erant cùm Abſalom ad perſequendum Dauid, fugerunt diſperſi ad diuerſa loca, ſecundum quod dicitur. 2. Regum. Omnis autem Iſrael fugit in tabernacula ſua, &c.*

a Et perdes omnes qui tribulant. *Quia Achitophel ſe ſuſpendit. Et Abſalom interfectus fuit & multi de populo cum eo. 2. Regum. Et Siba filius Bochri mouens contra Dauid ſeditionem decapitatus fuit. Moraliter exponitur pſalmus iſte de quolibet fideli exiſtente in perſecutione graui, à qua lachrymoſè petit diuinitus liberari: propter quod meretur gratioſè exaudiri.* H

MORALITER.

✻ a *Memor fui dierum antiquorum.* In quibus Abſalom perſequebatur patrẽ ſuum: quia ſic patior à meo filio ſpirituali.

b *Meditatus ſum in om. ope. t.* Quibus pmiſiſti innocentes à malis tribulari.

d *Expandi ma. me. ad te.* Orans pro mea liberatione. Et ſubditur cauſa cùm dĩ:

e *Ani. mea ſi.* id eſt non poſſum facere fructum populo meo ad honorem tuum.

f *Velociter exaudi me domine.* Et ſubditur ratio:

g *Defecit ſpi. me.* ſ. deuotionis ex feruore tribulationis.

h *Non auertas fa. tuam à me.* i. ſi quod abſit, auertas eam à me, ero ſimilis deſcendentibus in lacum gehennæ.

K *Auditam fac mihi mane.* id eſt celeriter.

n *Notam fac mihi vi. in qua am.* Itinere recto ad patriam.

o *Quia ad te leuaui animam meam.* Per ſpem.

p *Eripe me de inimicis meis.* Viſibilibus & inuiſibilibus.

q *Domine ad te confugi.* Sicut ad protectorem.

r *Doce me facere volun. t.* Quia non habeo alium doctorem.

s *Spiritus tuus.* Hic tertiò ponitur petitionis exauditio, quæ aliqñ reuelatur apertè bono prælato, & aliquando coniecturaliter per internam conſolationem à ſpirituſancto, & ſic dicit. Spiritus tuus bonus de. me. in ter. re. ſ. viuentium, in qua nihil eſt obliquum.

u *Viuificabis me.* Vita gloriæ.

x *In æquitate tua.* Et non mea.

y *Educes de tribulatione.* ſcilicet præſentis vitæ.

z *Et in mi. tua di. ini.* ſ. corporales & ſpirituales, & ſubditur ratio.

b *Quoniam ego ſeruus tuus.* Obediendo tibi ad nutum.

a Pſal.

NICOLAVS DE LYRA.

¶ a Memor fui. *Id eſt dierum Noe, in quibus mundum ſubmerſiſti diluuio pro peccato luxuriæ: & in quibus per Noe amicum tuum malè dixiſti ipſi Cham pro patris deriſione. quaſi dic. Dauid: ex iſtis valde timeo punitionem meam pro peccato adulterij cum Bethſabee, & damnationem filij mei pro mea perſecutione. propter quod eum mortuum valde luxit, vt. 2. Reg. plenius fuit dictum.*

Gen. 9. d *2. Reg. 18. g*

b Meditatus ſum. *In quibus ſemper concurrit iuſtitia.*

c In factis manuum tuarum. *Repetitio eſt eiuſdem ſententiæ ad maiorem affectus expreſſionem. Et quia diuina iuſtitia eſt formidanda, ideo ſubdit Dauid:*

d Expandi manus meas ad te. *Scilicet humiliter deprecando.*

e Anima mea ſicut terra. *In Hebræo habetur: Sicut terra laſſata. & eſt eadem ſententia: quia terra ſine aqua in pulueres reſoluitur, & quaſi res laſſata diſſipatur. Et ex hoc bene deſignat Dauid, quòd erat totus diſſolutus timore diuinæ iuſtitiæ. propter quod ſubdit adhuc:*

f Velociter exaudi me do. *Id eſt prope defectum, ſicut de homine, ad mortem appropinquante dicitur: Iam eſt mortuus.*

h Non

A *In pſalmo 142. Domine exaudi. vbi dicitur in poſtil. Et non intres in iudicium cum ſeruo tuo.*

ADDITIO.

¶ Attendendum videtur, quo Dauid qui exaudiri petebat in iuſtitia, cùm dixerat paulò antè: Exaudi me in tua iuſtitia, modò dicit: Non intres in iudiciũ cum ſeruo tuo, cũ iuſtitia in iudiciũ terminatur, iuxta illud pſalmi: Donec iuſtitia conuertatur in iudiciũ. Ad qđ dicendũ ſcdm glo. ꝙ iuſtitia, ſecũdũ quam petebat exaudiri Dauid, non intelligitur iuſtitia humana quã cõiter iuſtitiã vocamus, ſed iuſtitia diuina qua Deus pęnitentibus, & ſe accuſantibus indulget. vñ Eſa. Dic tu prior iniquitates tuas, vt iuſtificeris. vnde nõ dixit: Exaudi me in iuſtitia, ſed in tua iuſtitia. Conſequenter aũt quia iudicio diuino pœnitentes liberantur, nõ dixit: Non intres in iudiciũ tuũ cum ſeruo tuo: ſed non intres in iudiciũ. ſ. cõiter dictum, ſecũdum qđ pctõres iuxta menſuram delicti puniuntur. Vnde pſal. iſte exponitur melius de pſecutione ſpũali, in qua iuſti in hac vita afflicti ad Deum clamant, & conſiderantes defectus ſuos petũt liberari per iuſtitiam diuinã, quam veri pęnitentes liberantur, & non intrare iudicium cõiter dictũ, quo delinquentes ẽt ſi pęniteant & confiteãtur, nihilominus puniuntur pœna ſuis defectibus proportionata. Et ad hunc ſenſum faciliter reducitur litera. Quẽ quidem ſenſum penultimus verſus teſtatur, cum dicit: Spũs tuus bonus deducet me in terram rectam. Quod valde impropriè exponitur de Ieruſalem, quod nuſquã legitur nominari terra recta, ſicut nec alia loca vbi fuerunt tabernaculum & arca Dñi recta noĩantur: ſed pro terra recta intelligendum eſt cęlum, quod etiam dicitur terra viuentium, & ideo cũ dixiſſet: In terram rectam, ſtatim ſubiunxit: Propter no. tuum Domine viu. me. ſcilicet deducendo me in terram prædictam, quæ eſt vera terra viuentium. C

REPLICA.

IN pſal. Domine exaudi. ij. quem poſtil. exponit de Dauid petente ſe liberari à filii ſui Abſalom perſecutione, & ſic Dauid ſe ponit pro exẽplo morali alijs tribulatis, de quib. exponit Burg. ſed ꝙ dicit Burg. Ieruſalẽ non verè dici terrã rectam, fundat ſe ſuper argumẽto ſuo conſueto. Nõ reperitur in ſcriptura, igitur nõ eſt verum. Põt. n. rationabiliter dici terra recta ex effectibus, quia i Ieruſalẽ per ſacrificia, oblationes, & alios cultus, ibi quęrebatur rectitudo, quæ alibi fieri non debuit ædificato templo. Ibi rectificabantur errãtes per ſolam legis doctrinam, ibi rectificabantur peccantes per oblationes & ſacrificia, prout dictum eſt.

GLOSSA ORDIN.

a *Pſal. Da. ad Go. Aug.* Dauid Chrs totus, caput & corpus. Arma, qbus armatus erat populus Iudaicus, circũciſio, ſacrificia, & alia viſibilia ſacra. Sed qa lex per iſta nõ põt viuificare vt premẽtia, nõ vt adiuuãtia. In tpe grãe Chrs, caput & corpus depoſuit legis ſacra, & qnque lapides. i. ipſã legẽ. qnque. ſ. libros Moyſi tulit de flumine. i. à populo illo, q p flumẽ ſignificat: qa labit ꝯ ſeculum: qa ergo in flumine. i. in illo populo lapides vacabant inutiles, ſed vt lex eſſet vtilis, Dauid accepit vas paſtorale. i. grãm, ſine qua non põt lex impleri: qa plenitudo legis charitas, q̃ eſt ex Spũſancto. Hoc eſt ergo mittere lapides in vaſe paſtorali, quo lac mulgere ſolebat, legi. ſ. admiſcere grãm. Sic armatus pcedit aduerſus ſuperbũ. Vnũ lapidẽ miſit, quo deiecit ſupbũ: qa vnitas vincit diabolum. Percuſſit ĩ frõte, qa ex eo loco corporis ſui occidit, vbi ſignũ Chri nõ habuit. Deiecto caput gladio eius abſtulit, qa quãdo magni eius credũt (quos ille in manu hẽbat, vñ aĩas trucidabat) cõtra eũ loquunt (& ſic caput eius gladio ſuo inciditur. *Caſ.* Dauid Goliã: Chrs occidit diabolũ, humilitas ſuperbiã. Deus. n. fit humilis, vt ſupbi q̃ humiles ſanctos dedignarent ſeq, hũc ſaltẽ velint imitari: De ſua. n. figurali & myſtica gloria Chriſti agit, ex qua proceſſit & ſua. Agens ergo Deo gratias de ſua, precatur vt ille veniat qui diabolum vincat, & ſuos fideles liberet. Non inſoleſcit de victoria, vt ſolet homo, ſed virtuti Dei dat. De hac victoria quaſi terminũ omnium mundanarum rerum ſibi fecit propheta: non. n. poſt hanc aliquid dicturus eſt, vel de eccleſiæ perſecutoribus, vel ærumnis ſeculi, vel pœnitentia, uel lamẽtatione pia, vel Antichriſti elatione, ſed ſeptem reliqui diuinis præconijs & cęleſti lętitia pleni ſunt, vt quaſi repulſis nubibus peccatorũ, ſerenis mentibus ad laudes Dei perueniatur: & quaſi completis omnibus quibus humana ignorantia erat inſtruẽda, nunc ad ſola pręconia Dei vacandum eſt. vnde ſpiritualiter ſequens pſalmus laudatio intitulatur. B

GLOS.

a ¶ Agens de victoria.

a Pſalmus Dauid ad Goliã CXLIII.

a ¶ Sit. b ¶ Omnium.

b BEnedictus Dominus a

a ¶ Cui me ſubieci & dedi. b ¶ Caſ. Si primo das te Deo tunc illo adiuuante & docente pugnabis.

c † Deus meus, qui docet b

a Quod de prope ſit. ¶ Contra carnem.

d manus meas ad prelium, & digitos c

e meos ad bellum. Miſericordia mea d

GLOS. ORDIN. PSAL. CXLIII.

BEnedictus. *Caſ.* Triũphalis pſal. Agit primò de victoria, ꝙ Dauid figuraliter vicit Goliã. Spũaliter ipſe cum alijs ſanctis diabolũ, quæ tota victoria inde eſſe dĩ, qa Chrs de eius ſemine venit vincere ſuperbiã mũdi, aduentũ eius precaĩ. Scđò vnde promittit ſe victori cantare, in nouo, & vet. teſtam. precans per eum liberari, ibi: Deus canticum.

Ibidem. Diuiſio.

c *Qui do. ma. Aug.* i. qui per Spũm ſanctũ dat mihi dona grãrũ, quibus me facit & docet pugnare, & procedere ad bellũ cõtra principes tenebrarũ & cõtra carnẽ, cuius deſiderijs & illi mala pponunĩ. Sed vincit ille q lapidem mittit in lactis exceptoriũ. i. qui grãm attendit qui ſpũ Dei ducitur. Et quia in pugnando periclitaris. dic quod ſequitur: Miſericordia &c.

d *Et digi. Aug.* In digito notatur diuiſio operationis, quæ eſt in radice vnitas vt Apoſt. ait. Alij datur, per ſpũm ſermo ſapientiæ, alij &c. Quaſi, alij hoc, alij illud, ſed oẽs in eodẽ ſpũ. Oĩa. n. operaĩ vnus atq; idẽ ſpũs, diuidẽs ſingulis put vult. D

Ibidem. *1. Cor. 12. a*

e *Miſericordia mea. Caſ.* Quia prolixũ eſt multas cauſas explicare, breuiter ſingula ſingulis verbis tangit Miſericordia, qñ vltimus fratrum in regem vnctus eſt. Refugium qñ contra Goliam conſilium dedit, vt petra deijceret eum, cum quo non poterat armis pugnare. Suſceptor, quando fecit generum regis. Liberator, à periculo regiæ iræ. Protector, quãdo in ſpelunca ius in Saulem accepit. Poſt tanta beneficia ſcitã tali ſpe nõ eſſe ceſſandũ iõ ſubdit: In ipſo ſperabo. Vel, de futuro, qa imperaturꝰ erat populis, vel ſemini ſuo Chrõ pplos ſubditos pdicit. Poſt tãta beneficia non ſolũ ſe fateĩ exiguũ, ſed totũ genus humanũ beneficijs Dei indignum, quia cum deſpectu & ſub admiratione ſubdiĩ Dñe qđ eſt hõ &c. *Aug.* Mia mea. Quia tu das mihi vt miſericors ſim, & ſic vincam: qa de nullo alio ſic vinciĩ diabolus inimicus, vt de miſericordia q̃ in duob. ꝯſiſtit. ſ. in dando & dimittendo. Qui. n. dimittit, etſi peccauit, dimitteĩ. Qui dat, daĩ ei. De hac dicit Ia. Superexal-

1. Reg. 16. c *Ibid. 17.* *Ibi. 18. d* *Ibi. 20.* *1. Re. 24. a* *Luce 6. f* *Iaco. 2. c*

NICO. DE LYRA. PSAL. CXLIII.

BEnedictus Dñs. *Huic pſal. præmittiĩ talis titulus in Hebr. & in transla. Hiero. Dauid: ſine aliqua additione. Dicit tñ Hier. in prologo ſuper librum Pſalmorum, ꝙ Dauid fecit hunc pſal. cum ſtetit contra Goliath Gethæum. Circa quod ſciendum, ꝙ dicit Auguſt. de pugna Dauid & Goliæ, ꝙ Dauid accepit hanc pugnã ex inſtinctu Spiritusſancti, & ex reuelatione præuia, ꝙ Dñs volebat per eius victoriã Philiſthæos debellare, propter quod dixit Goliæ. Tu venis ad me cum gladio, & haſta, & clypeo, ego aũt venio ad te in noĩe Dñi. Et ſubditur: & dabit te Dñs in manu mea, & percutiam te, & auferam caput tuum à te, & dabo cadauera caſtrorum Philiſthijm hodie volatilibus cęli & beſtijs terræ, vt ſciat oĩs terra: quia eſt Dominus Deus in Iſrael &c. Igitur ſcdm iſtam ſñiam pſ. iſte in duas partes diuiditur. Quia primò Dauid diuinum ſibi aſſiſtens adiutorium confitetur. Secundò, laudare Dominum pollicetur, ibi: Deus canticum nouum. Prima adhuc in duas, quia primò confitetur aſſiſtentiam adiutorij diuini. Secundò, hoc attribuit bonitati diuinæ, & non ſibi, ibi: Domine quis eſt homo. Circa primum ſciendum, quòd Dauid proceſſit ad pugnam contra Goliath inermis, excepto baculo, & funda, vt per hoc in eius victoria magis reluceret virtus diuina. Homo autem in baculo pugnat cum manibus, & quantum ad hoc dicit: Benedictus Dominus Deus meus. pugnando verò in funda, vtitur magis propriè digitis, & quantùm ad hoc ſubditur: Et digitos meos ad bellum.*

Diuiſio. *1. Reg. 17. e*

d Miſericordia mea. *quia proprium eſt ipſius Dei parcere & miſereri, ideo Dauid vocat eum miſericordiam in abſtracto, di. Miſericordia mea. in beneficijs mihi conferendis.*

¶ a Et reſi-

MORALITER.

✻ a *Benedictus.* ſecundum Hier. Dauid fecit hunc pſal. de pugna contra Goliath Gethæũ. Moraliter aũt põt exponi de bello viri iuſti contra diabolũ. Et ſic in eius perſona dicitur confitendo auxiliũ diuinum. Benedictus Do. Circa quod ſciendum, ꝙ ſicut in bello corporali aliqñ pugnatur de prope, manu ad manum: aliqñ de lõge, vt ſagittando vel funda lapides iaciendo, & tunc bellans vtitur digitis ſic in bello ſpirituali fit bellum de prope cum pugnatur contra actũ peccati, vt fornicationis, vel adulterii. & ſic dicitur:

b *Qui do. ma.* Aliquando de longe. ſ. contra occaſionem fornicationis vel adulterii, ut eſt aſpectus impudicus. & ſic dicitur:

c *Et digitos me. ad bel. Miſeri. mea.* Hic ponũtur tot nomina quaſi ſynonima ad ſignificandum, quòd effectus diuinæ miſericordiæ nemo poteſt explicare.

✻ Qui ſubdis

VNiVERSIDAD DE SALAMANCA
GREDOS.USAL.ES

E ſuperexaltat miſericordia iudicium.i.ſuperponitur iudicio,qa in quo fuerit inuētum opus miſericordiæ,& ſi habuerit fortè in iudicio quo puniatur : vnda miſericordiæ quaſi aqua, peccati ignis extinguitur.In quo non eſt iniuſtus Deus, nec Matt.7.a iudicij veritatem deſerit cum talibus ignoſcit : Quia iuſtitia eſt,vt ſecūdū quod quis fecit aliis,fiat ei,vnde Dñs ait: In qua mēſura mē ſi fueritis,ea.re.vo. Acſi diceret : Si ignoſcis, ignoſco. Etſi eſt apud te mēſura veniæ dādæ, inuenies apud me menſurā veniæ accipiendæ.Etſi eſt apud te mēſura retribuendi qđ hēs, inuenies apud me menſuram accipiendi quod non habes dimitte ergo,& dimitto:da,& do.

(† arx mea, protectio mea) (Luc.6.f)

a *Quia repu.* Magnū eſt ꝗ Deus æſtimat,& tāti facit, ut pro eo filiū dederit, cui etiam ſit panis qui eſt panis angelorum : non enim ſic æſtimat hoīem Deus vt homo,qcarius emit equum,quàm hominem. († q̄ agnouiſti eum)

Vbi ſupra. b *Vanitati &c.Aug.* Qñ hō conditus eſt,veritati ſimilis factus eſt , vanitati peccādo.Vana ſunt oīa trāſitoria,cōparatione ſemp manētis veritatis.*Caſ.*Vanū eſt qđ de ſua ſubſtantia cadēs vaneſcit: ut fumus, vt vmbra.Ita & ipē hō tabeſcit.vñ ſubdit: Dies eius.i.vita eius motoria.i.tranſitoria,ſic præterit ſicut vmbra. († tranſiens) (Ibidem.)

Iob 8.b c *Dñe incli.Augu.* Humilis Dauid ex pſona eccleſię plenus gr̄a pſumens de Deo,pugnās hic inuocat adiutoriū Dei.Q.In lucta ſumus,ſed ne deficiamus.Dñe inclina. *Caſ.* Dñe.Idē aperit qđ ſuprà dixit, innotuiſti. qa tunc innotuit qñ incarnatus apparuit. Inclina, qa hæc niſi inclinata diuinitate fieri nō poterāt. Inclinati ſūt cęli quādo honor,& virtus ſupernorū ad hoīem deſcendit,& forma Dei formam ſerui ſuſcepit. († interfice)

Phil.2.a d *Emitte ma.Caſ.* Ad pr̄em uerba cōF uertit:Emitte manū.i.Chr̄m,de alto.ubi cum pr̄e, ut carnem induat. *Aug.* Vel de ſcđo aduentu agit i pſona eccleſiæ.q.Ita fac mō. Emitte manū tuā de alto.i.Chr̄m de cœlo ad iudiciū.Veniet.n.Dñs i voce angeli,& in tuba Dei deſcē. de cę.Deinde ex perſona eccleſiæ ſubdit:Eripe me.ſ.per eam manum. Et libera &c.vt in litera. († mēdaciū:) († mendax) (1.Theſ.4.d)

e *Deus cant.&c.Caſſ.* Scđa pars. Vbi quaſi ille quē pcabat, victor & liberator venerit ei , ſe cātare i nouo teſt.& veteri promittit, & ab eo pcat liberari ab his, qui beatitudinē putant in terrenis.Canticū.*Aug.* Hoc alio noīe ſignificat legem,quam per qnque lapides ſignificauit.

a *Gla-*

a ¶Turris in tribulatione. b ¶Ne cadam.
& †refugium meum, ſuſceptor meus, (a b)
a ¶Ne hæream in via. b ¶Ne feriar.
& liberator meus. † Protector meus, (c d)
a ¶In omnibus laboribus & prælijs.
b ¶Ecce caput loquitur nobis,vel pater.
& in ipſo ſperaui : qui † ſubdis popu- (e f)
a ¶Quaſi,qui per ſe nihil,per te dignum quid.
lum meum ſub me. Domine quid eſt (g)
a ¶Aug.Totum quod eſt,in de.quia inno. ei. ¶Per aſſumptam humanitatem. b ¶Id eſt &. c ¶Quid eſt.
homo, † quia innotuiſti ei , aut filius (h i)
a ¶Per hoc. b ¶Aliàs æſtimas. ¶Alicuius pretij. ¶Quod tanti eum facis. b ¶Quod tanti eum æſtimas. ¶Et tamen innotuiſti ei & æſtimas eum. ¶Ecce quid per te.
hominis, quia reputas eum ? Homo (k l)
vanitati ſimilis factus eſt:† dies eius ſi- (m)
a ¶Dum eſt,in nocte eſt. ¶Caſ.Videtur. ſed non habet firmitatem manendi. b ¶Sed ò.
cut vmbra,† prætereunt. Domine in- (n)
a ¶Contempera hominibus apoſtolos, humiles dicant alijs tuam excellentiam. ¶Quaſi, talis per ſe eſt homo , ſed vt per te reformetur. b ¶Per eo. ¶Ad nos. ¶Ad notitiam aliorum. c ¶De gratia tua.
clina cœlos tuos, & deſcende: tange (o)
a ¶Elationes terræ,tumidos Gentiles,ideſt ſuperbos. b ¶Confitebuntur pecca. c ¶Ecce bellum Chriſti contra diabolum. ¶Contra eos autem qui conſpirant contra te,fulgura cor. crebreſce miraculis,& territi nihil audebunt.
montes,& fumigabunt. Fulgura † co- (p q)
a ¶Ab inuicem. b ¶In fine autem
ruſcationem, & diſſipabis eos : emitte (r s)
a ¶Verba tua. b ¶Ad pœnitentiam.
ſagittas tuas, & † conturbabis eos. (t u)
a ¶Chriſtum. ¶Dominus in tuba Dei deſcendet de cęlo.
Emitte manum tuam† de alto:† eripe
a ¶Hæ ſunt aquæ contradictionis. ¶Aug.Populis foris vel intus oppugnantibus.
me ,& libera me de aquis multis,& de (x y)
a ¶Quia eſt de aquis ide ma.filio. b ¶Qui aduerſo patre diabolo nati ſunt. c ¶Exaggerat eorum malitiam . vnde addit & dextera.
manu filiorum alienorum. Quorum (z)
c ¶Id eſt, dextera eorum eſt ſiniſtra.
os locutum eſt†vanitatem : & dextera (a b)
a ¶Aug. ¶Quid tu inter eos,in vaſe paſtoris habens quinque lapides?
eorum dextera † iniquitatis.Deus can- (c)
a ¶Noui hominis noui teſtamenti. b ¶Auguſt. In lege decem præceptorum cantabo tibi canticum nouū, quia plenitudo legis charitas, qua qui caret. portare poteſt pſalterium,pſallere non poteſt .
ticum nouum cantabo tibi: in pſalte- (d)

G b Quia innotuiſti ei.*Victoriam de Golia reuelando.*
i Aut filius hominis.*Id eſt ipſemet Dauid, qui vocatur filius Iſai primo Regum.& y.& in pluribus locis.*
K Quia reputas eum . *Tanta victoria dignum quaſi dicat hoc prouenit ex tua bonitate tantum.Ideo ſubditur.*
l Homo.Id eſt Dauid.
m Vanitati ſimilis factus eſt . *Ideſt nullius momenti,& in ſe,& in ſua reputatione: pp qđ poſtquam iam adeptus fuerat regiā dignitatē,dixit.Vilior fiam plus quam factus ſum ,& ero humilis in oculis meis. Secundò , attribuit diuinæ bonitati obtentum victoriæ,dicens:*
n Dñe in.*Non per loci mutationem ,ſed pietatis condeſcenſionem.*
o Tange mon. *i.percute Philiſthæos ſuperbos.*
p Et fumi. *i. virtus exercitus eorum extinguetur,ſicut titio,cuius flamma extincta fumigat.*
q Fulgu. co.*i.oñde tuę virtutis euidētiā.*
r Et diſſipabis eos.*i.acies eorum.*
s Emit. ſag.tu. *i. dirige lapides in eos qui dñr hic ſagittæ,eò ꝗ emittuntur à longe de funda,ſicut ſagitta de arcu.*
t Et conturba.eos. *Quia proſtrato Golia ictu lapidis,Philiſthęi conturbati & ſtupefacti fugerunt,& filij Iſrael eos inſequentes multos occiderunt.*
u Emitte ma.&c.eri.me.*de manu Goliæ.*
x Et lib.me de aq.mul. *i. de Philiſthęis, eo modo loquendi quo dicitur in Apocal. Aquæ quas vidiſti ſuper quas mulier ſedet,populi ſunt &c.*
y Et de ma. fi. al. *& pro , ideſt de manu Philiſthinorum,qui dicuntur filij alieni,eò ꝗ erant idololatriæ dediti,*
z Quorū os lo.eſt va. *Quia Goliath noīe oīum Philiſthinorū exprobrabat agminibus Iſrael,iactanter, dicens : Exprobraui agminibus hodie.*
a Et dexte.eo.*i.virtus ad bellandum.*
b Dextera ini. *Quia contra Iſrael habebant iniuſtum bellum.*
H c Deus canti.*Hic conſequenter Dauid ꝓ beneficijs prædictis Deū laudare ꝓmittit: In qua quidē laude primò diuinum beneficium recognoſcit.& ſecundò proſperū ſtatum gentis ſuæ depoſcit, ibi : Quorum filij. Circa primum dicit:Deus canticum nouū, In recognitione noui beneficij.*
d In pſalt.decachordo.*ideſt decem chordas habente.*

a Pſallam

NICOLAVS DE LYRA.

a Et refugium meum.*In periculis per te euitandis.*
b Suſceptor meus.*Tanquam pater miſericordiarum.*
c Et liberator meus. *In periculis occurrentibus.*
d Protector meus.*Contra Goliæ inſultus.*
e Et in ipſo ſperaui.*De victoria obtinenda.*
f Qui ſubdis pop.meum ſub me. *In Hebr.& in transla.Hier. hr̄.Qui ſubdis populos mihi.i.Philiſthæos exiſtentes in magna multitudine. pro-* 1.Reg.17.g *pter quod dicuntur populi in plurali.Per hoc enim, ꝗ Dauid Goliam interfecit,fuerunt omnes Philiſthæi debellati. Ad hunc autem intellectum reducitur litera cōis.Qui ſubdis populum meum.i.populum Iſrael . Sub me.i.in obedientia mea.propter hoc enim,ꝗ Dauid Goliā deuicit, habuit magnum nomen in populo Iſrael, & fuit poſitus ſuper omnes viros belli cōtra aduerſarios regni.Et per hoc fuit diſpoſitus ad hoc,ꝗ populus deſideraret dominium eius. vnde cum populus uenit ad eum,vt vngeret eum regem,dixit ei . Cum eſſet Saul rex ſuper nos , tu eras educens & reducens Iſrael .* 2.Reg.5.a
g Domine quis eſt homo. *Hic conſequenter Dauid totum attribuit diuinæ bonitati,& primò quantùm ad reuelationem ſibi factam de victoria contra Goliam,vt prædictum eſt,dicens:Domine quis eſt homo . ideſt ipſe Dauid .*

MORALITER.

f *Qui ſubdis populum meum ſub me.*Hominis populus dici poſſunt animi motus,qui ſubduntur ſibi quādo obediunt rationi. Sed quia totum debet Deo attribui,ſubditur,
g *Domine quid eſt homo:quia innotui. ei. aut filius hominis quia reputas eum.*ſcilicet per effectum tuæ bonitatis ſibi collatum , quaſi dicat nihil eſt.propter quod ſubditur,
l *Homo vanitati ſimilis factus eſt:dies eius ſicut vmbra prætereunt.Domine.* Hic conſequenter ponitur dæmonum repreſſio,qui ſunt frequenter nimis acres in hoc bello. ideo dicitur,
n *Domine inclina cęlos tuos & deſcen.*per effectum poteſtatis tuæ.
o *Tange montes.*Reprimendo ſuperbos dæmones .
p *Et fumiga.*i.murmurabunt. ſicut dixerunt Chriſto . Cur veniſti ante tempus torquere nos?
q *Fulgura coruſcationem & diſſipabis eos.*per fulgura,coruſcationes, & ſagittas,intelligitur Dei ſententia in iudicio finali, qua dæmones retrudentur in profundo inferni . Sed quia vſque tunc grauiter inuadunt homines,ſubditur:
u *Emitte manum tuam.*id eſt potentiam.
x *Et libera me de aquis multis.*i. tentationibus dæmonū impetuoſis.
y *Et de manu filiorum alienorum.*ideſt dæmonum , qui ſunt filij Dei per creationem,ſed alieni ab eo per rebellionem.
z *Quorum os locutum eſt va.*Eam mundanis hoībus ſuggerendo.
a *Et dextera eorum dextera iniquitatis.* Nam ad eam impellent homines multis modis. Et quoniā ex tali beneficio debetur laus Deo. Ideo ſubditur :
c *Deus canticum nouum cantabo tibi.* Cùm liberatus fuero de inſultu maligni.
d *In pſalt.decbachor.pſal.tibi.*ideſt in obſeruatione decalogi.

Quid as ſalu-

a *Gladio..Auguſtinus.*Quas ſuperius dixit aquas, ipſum hic dicit gladium. vnde & hic ſubdit quod ibi:Et erue me de manu filiorum alienorum.
b *Maligno. Auguſtinus.*de quo : Lingua eorum gladius acutus.Eſt & benignus gladius,de quo Dominus ait: Non veni pacem mittere ſed gladium . Hic eſt gladius bis acutus , vtroque acumine præpotēs,ſcilicet veteris & noui teſta. quo omnis putredo à membris Chriſti abſcinditur.
c *Quorum filij.* Hic, qui ſint alieni,& quæ illorū dextera iniqtatis, & qualiter locuti ſunt vanitatem, exponit. *Auguſtinus.* Fęlicitatem eorū enumerat, hęc eſt dextera eorū,hęc eſt uanitas quā loquunt,dum hęc dñt beatitudinem *Caſ.*Quorū filij. Vel,myſticè hęc pñt intelligi ab illo loco . Et agit de erroribus malorū & hæreſibus hęreſiarcharū, & peſſimis cogitationibus,oñdens eos eſſe hr̄ticos, de qbus ēt quædam ad lr̄am exponuntur ſic: Quorū. ſ. pdictorū filij ſunt ſicut nouellę plā.in iuuē. ſua.i.filij eorū ſunt ſicut nouella plātatio.Qui non de apoſtolis fundati,ſed de puerſitate nouitatis.Poſt mala ipſorū,nūc & bona accuſat . Filij prauo dogmate gñati, q nō antiquis ritibus patrū viguerūt, ſed nouis erroribus pullulauerunt .
d *Filiæ eorum.*q̄ non hñt vires ꝯſtātię.
e *Cōpoſitæ.* nō natura pulchrę, ſed ab hoībus cōpoſitę.Hæ filiæ, ſūt cogitatiōes vel pdicationes eorū,q̄ non hñt veram eccleſiam, ſed ſimilitudinem.
f *Promptuaria.*corda diuerſis rebus facta . vnde peſſimas eructationes exhalant,quæ fętent.
g *Ex hoc in illud.*inſtabiles,quia non hñt radicem veritatis .
h *Oues.*ad lr̄am,qa vult eos oñdere caducis reb. hærere. q.d. peculiū eorū fętoſū , cū ipſi fide ſteriles,vñ myſticè diſcipuli eorū hę oues ſūt fętuoſę, qa ipſi alios plures i errore gñant.
i *In egreſſibus.*Non in ingreſſibus, quia totum bonum quod habere videntur,ab eis egreditur citò perituris.
K *Boues.*non labore macri,ſed otio pingues, vt his q affluūt diuitijs,cùm ipſi ſint à veritate ieiuni . Vel myſticè , boues, magiſtri terrenis affluunt.
l *Maceria.*quæ de ſolis ſaxis in hortis vel vineis.ſed nec ipſa ruit illis,adeò proſperi.
m *Neq; tran.*turbidus interrūpit qetē eorū . Vel *Myſticè*:maceria,ars philoſophorū q̄ nō pōt deſtrui,vt trāſeant iuſti,nec clamor Dei,q̄ in anguſta via (q̄ ducit ad vitam) eſt in plateis eorum,ideſt in lata via eorum,quæ ducit ad mortem.
n *Beatū di.*non inde reprehendit,quia his abundant: ſed qa pro dextera habēt.i.pro beatitudine,& hęc eſt vanitas , quā locuti ſunt.His & Abraham,& Iſaac, & Iacob , abundauit. Fęlicitas eſt ſiniſtra,ideſt temporalis, mortalis.

a *Laudatio*

a ¶Strepitus aquarum non facit obtumeſcere.
rio * decachordo pſallam tibi. Qui (a b)
a ¶Montibus iam fumigantibus.
†das ſalutem regibus, qui†redemi (c)
a ¶Totum Chriſtum caput & corpus.
ſti Dauid ſeruum tuum, de gladio (d)
a ¶Aug.Quia eſt & benignus gladius,quo Deus loquitur veritatem , malignus quo illi loquuntur vanitatem.
maligno eripe me.Et erue me đ ma (e f)
a ¶Hac repetitione de.eſtabiliores iniquos reddit. (g)
nu filiorum alienorum,quorum os (h)
a ¶Quia terrena ſunt beatitudo.
b ¶Quia terrena pro dextera habent.
locutum eſt†vanitatem : & dextera (i)
eorū dextera†iniquitatis . Quorum (k)
a ¶Aliàs nouellæ ſtabilitæ.
filij ſicut nouellæ plātationes, in iuuētute ſua.Filię eorum compoſitæ, (l)
circumornatæ vt ſimilitudo tēpli .
¶Alias cellaria.
Promptuaria†eorū plena: eructan- (m)
tia ex hoc in illud.Oues†eorum fœ (n o)
toſę, abundantes in egreſſibus ſuis:
¶Aliàs ſi.
boues†eorum craſſæ. Nō eſt†ruina (p)
a ¶Aliàs ſepis. b ¶Aliàs exitus. c ¶Nullus tumultus , ſed pax quieta.
maceriæ,neque trāſitus , neque clā- (q r)
a ¶Sed quia. ¶Non hoc arguo . b ¶Filij alieni.
mor in plateis†eorū.†Beatum dixe- (s)

C *hoc in illud . Secundò , in animalibus cùm ſubditur : Pecora noſtra in milibus,innumerabilia in compitis noſtris : tauri noſtri pingues , ſic habet translatio Hierony. & litera Hebraica eſt eadem in ſententia , quæ talis eſt : Oues noſtræ a milibus in decem milia in greſſibus noſtris: boues noſtri pingues . Tertiò,in ædificijs & clauſuris , cum dicitur : Non eſt interruptio , ſcilicet in muris ciuitatum . Et non eſt egreſſus . vnde poſſint fugere illi qui apud nos detinentur captiui de alienis gentibus . Et non eſt vlulatus in plateis noſtris propter inimicos noſtros ſubitò irruentes,quaſi dicat ſunt ciuitates noſtræ ita fortes & munitæ , quòd non habeamus timere incurſum ſubitum hoſtium . Nec mirandum eſt de mutatione modi loquendi, videlicet de optatiuo modo ad indicatiuum , & de futuro ad præſens:quia talis mutatio frequēs eſt in prophetis : & maximè in ſcripturis metricè compoſitis,cuiuſmodi eſt liber Pſalmorum. Et quia proſperitas temporalis non eſt ad bonum malè vtentium,ſed tantum benè vtentium,ſecundū quod dicit beatus Ambro.ſuper Lucam . Sicut diuitiæ impedimenta ſunt reprobis , ita probis ſunt adiumenta virtutis . ideo ſubditur : Beatus populus cuius talia ſunt , ſi tamen bene vtatur. propter quod ſubditur : Beatus populus, cuius eſt Dominus Deus ſuus:quia ille qui verum Deum colit,bene vtitur tēporali proſperitate . Aliqui verò expoſitores noſtri literam prædictam ab illo loco : Quorum filij . prout iacet in translatione communi, exponunt de Philiſthæis coniungendo literæ præcedenti: quia vt iſti dicunt,gloriabantur de multitudine et pulchritudine prolis maſculinæ & femininæ,& de abundantia in terrænaſcentibus & animalibus,& de fortitudine ciuitatum , & ſic in fine ſubditur : Beatum dixerunt, ſcilicet Philiſthęi,populum cui hęc ſunt, vel beatus populus cuius ſunt talia , iactando ſe de prædictis.Sed quia malè vtentes,cuiuſmodi erant Philiſthæi,non erant per hoc beatiores,ſed miſeriores.ideo ad repellēdum dictum eorum ſubditur : Beatus populus,cuius Dominus Deus eius, qualis erat populus Iudæorum colens vnum verum Deum. Sed quia Hebræi & Hieronymus literam prædictam non referunt ad Philiſthæos, ſed magis ad Hebræos, vt viſum eſt : ideo translatio communis poteſt reduci ad intellectum eorum ſuprà poſitum . Sic vt ab illo loco : Quorum filij &c.ſit conſtructio ſuſpenſiua vſque ad illum locum : Beatum dixerunt &c. & ibi incipiat conſtructio: Beatum dixerunt beatitudine quæ habetur in præſenti. Populum cui hæc ſunt, ſcilicet præmiſſa in litera,cùm dicitur : Quorum filij ſicut nouellæ plantationes ,ideſt qui abundant in bona prole maſculina & feminina,& in terrænaſcentibus:propter quod ſubditur:* D

(Ambroſius ſuper Lucā.) († redemit) († noſtræ) († ruptio, vel ſterilis nec ē egreſſus.laborſus) († Beatus populus cui ſic eſt)

m Promptuaria eorum plena er.*ex magna abundantia.*
n Ex hoc in il.*propter diuerſas ſpecies terrænaſcentium abundantes.Et ſimiliter in animalibus propter quod ſubditur:*
o Oues eorum fœtoſæ. *Et ſimiliter in fortibus ciuitatibus , propter quod ſubditur :*
p Non eſt rui.maceriæ. *vbi hoſtes poſſint faciliter incurrere , & per conſequens.*
r Neque clamor in plateis eorum. *& ſubito incurſu hoſtium . Et ꝓ deceat Deum dare talia populo Iſrael,oſtenditur, cùm dicitur:*

a Beatus

NICOLAVS DE LYRA.

a Pſallam tibi. *Cantus enim huius pſal.magis appropriabatur huic inſtrumento quàm alteri , quem decantabat Dauid non ſolum voce humana,ſed etiam inſtrumento muſico.*
b Qui das ſa.re.*ideſt mihi & Sauli.Vocat enim ſe regē, eò ꝗ erat inunctus per Samuelem,et ſimiliter Saulem,eò ꝗ adhuc actu tenebat regnū. Et vterque tunc fuit ſaluatus, quia Dauid habuit victoriam de Golia, et Saul de exercitu Philiſthinorum : Quia tamen hoc proceſſit ex victoria Dauid vt prædictum eſt.ideo ſubditur:*
c Qui redemiſti Dauid.*ideſt de gladio Goliæ,cuius haſtile erat quaſi liciatorium texentium,& ferrum ſexcentos ſiclos habebat ferri.*
e Eripe me. *Hic incipit verſus ſequens immediatè præcedentē in Heb. & transla.Hiero.*
g De manu.*exponatur ſicut ſuprà:quia eſt repetitio eiuſdem, ſicut frequenter fit in canticis .*
K Quorum filii . *Hic conſequenter Dauid proſperitatem Iſrael depoſcit : prout ſonat litera Hebraica & translatio Hierony.quæ ſic habent: Vt ſint filij noſtri,ideſt filij Iſrael: iuuenes quaſi plantatio creſcens in adoleſcentia ſua , ideſt proficiant in virtute corporis & mentis . Filiæ noſtræ quaſi angeli , ornatæ ad ſimilitudinem templi , ideſt vt ornent & tradantur nuptui , vt ſic poſſit melius populus multiplicari . Et in hoc petit Dauid proſperitatem populi Iſrael quantum ad multitudinem perſonarum . Conſequenter idem petit quantum ad multiplicationem bonorum temporalium , ſine qua non poteſt multiplicatio populi ſuſtentari. Et primò , in terrænaſcentibus , ſcilicet blado & vino, & ſimilibus , di. Promptuaria noſtra plena , & ſuper effundentia ex hoc in il-*

MORALITER.

b *Qui das ſalutem regibus.*i.hominibus cum adiutorio Dei ſe bene regentibus .
c *Qui redemiſti Dauid.*de Saulis perſecutione.
d *De gladio ma.*ideſt de maligni ſpiritus tentatione.
f *Et erue me.*Hic conſequēter ponitur liberatio ab hominibus malis,qui ſunt inſtrumenta dęmonis , cùm dicitur : Erue me de manu fi.alie.i.hominum malorum, qui ſunt filii Dei ad eius imaginem facti,ſed ab eo per peccatum alieni .
h *Quorum os lo.eſt va.*i.mendacium ad bonorum deceptionem.
i *Et dextera eorum.*Eſt.n.ſemper extenſa ad operandum iniqua.Et quia frequenter iniqui proſperantur in vita præſenti, ſubditur:
K *Quorum fi.* In quo notatur proſperitas in prole maſculina . Et etiam fœminina,cùm ſubditur:
l *Filiæ eorum compoſitæ cir.*ideſt ornatæ curioſæ.
m *Promptuaria eo.plena.*In quo tāgitur proſperitas in terrænaſcentibus,& in animalibus,cùm dicitur:
o *Oues eo. fętoſę abun* Et in temporali pace,cùm ſubditur,
p *Non eſt ruina ma.*ideſt clauſuræ murorum .
q *Neque tranſitus.*aduerſariorum.
r *Neque cla.in pla.eorum.*ſcilicet vulneratorum ab aduerſariis.
s *Beatum dixerunt.*Hoc enim dicunt homines mundani,licet ſit miſer miſeria peccati,Conſequenter oſtenditur, quis populus ſit verè beatus,cùm ſubditur:

Beatus

VNiVERSIDAD DE SALAMANCA
GREDOS.USAL.ES

NIC. DE LYRA.

a Beatus populus cuius domi. Deus eius. *quaſi dicat hic ſolus eſt populus Iudaicus,in quo pro tunc vigebat fides vnius Dei,& eius cultus: & ideo cum ex hoc ſit beatus principaliter, decet quòd habeat abundantiam bonorum temporalium,quæ in hominibus bonis facit adiutorium virtutis.*

Moraliter

a ¶Quid tu Dauid dicis.
runt populum cui hæc ſunt:beatus a
a ¶Voluntate. b ¶Poteſtate.
populus, cuius dominus Deus eius.

Moraliter poteſt exponi pſal.iſte de quolibet fideli,qui habita victoria de hoſte viſibili ſeu inuiſibili, cuiuſmodi eſt ſpiritus malignus, exẽplo Dauid inſurgit ad Dei laudem.

MORALITER.

a *Beatus po.cuius eſt do.Deus eius.*i.qui ſeruit Domino fideliter & deuotẽ:talis enim eſt beatus in ſpe.

In pſal.143.Bñdictus Dñs.vbi dr̃ in poſtil. Qui das ſalutem regibus.

ADDITIO PRIMA.

Hoc qđ dicit regibus in plurali, non eſt neceſſe, vt referatur ad Saul & Dauid,ſed gñaliter intelligendum eſt. ſ. ꝙ Dauid attribuit Deo victoriam quam hñt reges quicunq; ſint:quia oẽ datum optimum de ſurſum eſt,deſcendens.Iac.Inconueniens eſt enim dicere, ꝙ Dauid vocaſſet ſe regem tpe huius pugnæ, cùm poſtea pluries vocabat ſe ſeruum regis,vt patet.j.Regum.& in aliis locis.

Iac.1.c *1.Reg.24.& alibi.*

In eodem pſal.vbi dicitur in poſtil. Quorum filij.

ADDITIO II.

In hoc loco non eſt dictio in Hebræo,quę ſignificat quorũ,ꝓut in tranſlatione Latina hr̃,nec ẽt quæ ſignificat idẽ qđ vt ſint,ꝓut in tranſlat.Hier.hr̃:ſed vera Hebraica ſic hẽt:Qm̃ filii noſtri quaſi plãtatio &c.vel,ꝙ filii noſtri quaſi plãtatio. Ad cuius ſenſum proprius intelligendũ eſt & attendendum,ꝙ Dauid in hoc loco non petit beneficia futura circa proſperitatẽ populi,ſed potius regratiat̃ de pręteritis beneficiis populo Dei exhibitis mediante victoria ſua:vñ cũ dixiſſet:Deus canticũ nouũ.de duobus intendit Deum laudare. Primò.ſ.de liberatione ſua,ſcđò,de proſperitate quæ ſecuta fuit in populo Dei per eandẽ victoriã.De primo dicit: Qui redemiſti Dauid ſeruũ tuũ.Sed q̃a præuidebat ſe adhuc in multis certaminibus futurum cũ hmõi alienigenis Philiſthinis,iõ regratiando de hmõi victoria iã præterita, introducit petitionem de ſua liberatione futura ab eis,& de hoc dicit:Eripe me,& erue me de manu filiorũ alienorum q.d.qui nunc eripuiſti me de hmõi gladio maligno,continua protectionem tuam eripiendo & eruendo me vlterius ab hmõi manu filiorum alienorũ &c.De ſecundo verò regratiãdo dicit: Qm̃ filii noſtri,&c.Pro quo ſciendum,quòd ſi victoriam certaminis Golias habuiſſet,filij Iſrael omnes eſſent ſerui Philiſthinorum. & per conſequens totus ſtatus eorum ſubuerſus, ſed per victoriam quam dedit Deus ipſi Dauid fuit per oppoſitũ: quia ſtatus populi fuit valde proſperatus: & ideo in hac victoria ſingulariter legitur, quia de omnibus ciuitatibus Iſrael exibant mulieres pſallentes,quod non ſic legitur de aliis victoriis:vnde Dauid de hac regratiando Deo dicit:Qm̃ filii noſtri quaſi plantatio,i.meritò decantandum eſt tibi canticum nouum ſuper hanc victoriam:quia per eam iuuenes noſtri non uiuent ſeruiliter,ſed proficient in virtutibus tanquam liberi.Similiter & filiæ noſtræ quaſi angeli ornatæ &c. exponantur prout in poſtil, non tñ per modum petitionis,ſed per modum regratiationis: quia per hanc victoriam fuit populus multiplicatus in perſonis, & in victualibus,& in cæteris,quæ in litera continentur,& finaliter in pace politica,quæ principaliter conſiſtit in ſecuritate ab hoſtibus, & calumniatoribus intrinſecis, & hoc ex vigore iuſtitiæ, quæ tpe pacis potius colitur.vnde Eſa.Erit opus iuſtitiæ pax. Et de hoc dicit finaliter:Non eſt vlulatus in plateis noſtris. Et vtrunq; ſignificatur p dictionẽ Hebraicam in hoc loco poſitã:& eſt ſenſus, ꝙ iã non erat in populo vlulatus,qui cauſatur ab incurſu hoſtiũ, nec clamor qui cauſatur ab oppreſſione calũniatorum conciuium,& quia oĩa iſta pertinent ad felicitatẽ politicam,præcipuè hæc clauſula vltima quę tranquillitatem populi ſignificat, quod eſt maximum bonum,quod intenditur in regimine politico,vt hr̃.9.Ethi.ideo ſubdit: Beatus populus,cuius hæc ſunt,quod intelligitur de beatitudine ciuili.Sed q̃a felicitas vera non conſiſtit in his,ſed potius in adhæſione ad Deum per cognitionem & amorem,iuxta illud: Mihi autẽ adhærere Deo bonum eſt.ideo ſubdit: Beatus populus,cuius Dominus Deus eius.

1.Reg.17.a *1.Reg.18.b* F

REPLICA.

IN pſal.Benedictus Dñs Deus meus. concordant poſtill.& Burg.præterquã in expoſitione illius paſſus.Qui das ſalutẽ regibus.hoc exponit poſtil.de Dauid & Saul,nõ excludẽs: quin de aliis Iudæorũ regibus poterit exponi propheticè.Obijcit autem Burg.quòd tpe pugnæ cum Goliath, Dauid ſe nõ potuit dicere regem,quia ſæpe poſt ſe dixit ſeruum regis.Ad quod rñdeo, ꝙ Dauid ſe verè illo tempore potuit dicere regem, quia ante illã pugnã à Samuele inunctus fuit in regem.vnde quãuis nondum habuit executionem regiæ maieſtatis, fuit tamen uerè rex conſtitutus à Deo, quamuis nondum aſſumptus à populo. Sic & Chriſtus ſe dixit regem,quando tamen nullam fecit regiæ maieſtatis executionẽ: quia venit iudicari,non iudicare,&c. Dauid igitur verè ſe connumerauit regibus,quia habuit ius ad regnum,quanuis nondum in regno,&c. In reliquis huius pſal. Burg.uariat applicationem, ueritate nondum mutata,prout ſæpe conſueuit.

H

GLOS. ORDIN.

a *Laudatio ipſi Dauid.Caſ.* Breuiter cõtinet hic pſal. quę ĩ ſcripturis diuinis latè diffundunt̃. Vbicunq;.n.de laudibus Dei agit̃,legit̃,vel opera,vel potẽtia,uel aliquid cęterorũ.Ad cuius ꝑconia ſequentes pſal.ꝑtinent, qui cũ iſto ſeptẽ ſunt. vt, Septies in die laudẽ dicã tibi,vt ſeptẽ ſunt ſpũs gr̃arum q laudes cõcinunt, ſicut in Apocalypſi legitur.in his ſufficiẽter Deus docuit, quõ velit laudari,ne quis in eius laude errare poſſet. *Aug.*Spũſancto implet De⁹ ſanctos, vt laudẽt eũ,& ne erremus in laudando, iter laudis in ſcriptura cõſtituit. Si hõ laudat,arrogãtia eſt: Si De⁹ ſe, mia eſt: q̃a laudãdo ſe amabilẽ facit, & nos amando meliores ſumus non ipſe. Iõq; ſpũs eius ĩ ſeruis ſuis laudat eũ,q̃a laudari ſe facit.*Caſ.*vt ſeptẽ pſalmi pniæ,ſic & ſeptẽ ſpũs, iuxta illud ſacr̃m, qđ præcepit dominus Moyſi, in tabernaculo ſeptem lucernas ponere,perpetuo lumine lucentes.

Expo.pſ.144 laudatio Dei *Pſa.118.a* *Apoc.3.c* *In præfat. enar.pſ.144 tom.8.* *† meus* *Exo.37.c*

a ¶Chriſto.
a Laudatio ipſi Dauid CXLIIII.
א Aleph.
¶Notum facio prædicando quòd es. ¶Creator & recreator.
b EXaltabo te Deus meus a b
a ¶Chriſte. De Iuda vnde reges in vete. teſtamen. b ¶Laudabo.
rex: † & benedi- c d
a Hic.
c cam † nomini tuo in ſeculum, e
a ¶In æternum. b ¶Exponit quod dixit. ¶Aug. Ecce in ſeculum ſine intermiſſione in lætis vel triſtibus.
d & in ſeculum ſeculi. ב Beth. Per ſin- f
gulos dies benedicam † tibi, &
e laudabo nomen tuum in ſeculum,

GLO. ORD. PSAL. CXLIIII.

Ibid.vbiſup.

EXaltabo te.Caſ.Primò, propheta ꝓmittit infinitã laudẽ. Scđò,oẽs perfecturos Dei laudẽ nouem modis dicit,ibi: Generatio & generatio.Tertiò, eadem latius explicat,ibi: Miſerator.

c *In ſeculum ſecu. Caſ.* Qui hic non incipit, in futuro mutus erit.

d *Per ſin.dies.Caſ.*Qui hic per ſingulos dies, in æterno die merebitur laudare continua exultatione.*Augu.*Benedicit nunc per ſingulos dies, vt cùm venerit vnus ſine fine dies eat ex laude in laudem,ſicut ex virtute in virtutem.

Enar pſ.144 tom.8.

e *In ſeculum & in ſeculum ſeculi.Caſſio.*De qua laude alibi: In ſecula ſeculorum laudabunt. quia ſemper amabunt quẽ ſemper videbunt,qua viſione nihil delectabilius.

Pſal.83.a

a *Nimis*

NICO. DE LY. PSAL. CXLIIII.

EXaltabo te Deus.*Huic pſ.pręmittitur talis titu.in Hebr.& in transla.Hier.Hymnus Dauid.Circa qđ ſciendũ,ꝙ hymnus propriè eſt laus diuina cũ cãtico,ſeu exultatione, et ideo ſi non ſit laus Dei,ſed alterius pſonæ,nõ eſt hymnus,ẽt ſi fiat cũ exultatione, et ſimiliter ſi ſit laus diuina,& non fiat cũ cãtico ſeu exultatione,ſed magis cũ fletu: ſicut planctus Ieremiæ non eſt propriè hymnus, & iõ p hoc qđ dr̃ in titulo.Hymnus Dauid,deſignatur ꝙ Dauid fecit hunc pſal. ad Dei laudẽ cũ cãtico ſeu exultatione. Et diuidit̃ in duas partes, q̃a primò Dauid Deum laudat.ſecundò, alios ad huiuſmodi laudem excitat,ibi:Generatio: Circa primum dicit:*

a Exaltabo te Deus. *Per creationem.*
b Meus. *Per fidem & ſpecialẽ deuotionem.*
c Rex. *Per omnium gubernationem. Rex enim dicitur à regendo.*
d Et benedi.no.tuo. *Nõ bene dictione conſecrationis,quæ à maiore impẽditur minori, Apoſ.Sine vlla contradictione, qđ minus eſt à meliori bñdicit̃: ſed bñdictione gr̃arũ actionis & laudis,q̃ à minori exhibetur maiori.*
e In ſeculum & in ſeculum ſec. *Prævidit enim Dauid,quòd pſalmus iſte & alij ab eo facti eſſent cantandi in futuris generationibus ad laudem Dei.*
f Per ſingulos dies bened. tibi,& lau.no. *Quia Dauid ſingulis diebus aliqua hora vel pluribus intẽdebat diuinis laudibus.Cuius rõ ſubditur,ibi:*

a Magnus

MORALITER.

a *Exaltabo te Deus.* In hoc pſalmo Dauid ſe & alios excitat ad Dei laudẽ.Senſus moralis eſt,ut bonus platus p Dauid figuratus ad laudandum Deũ,excitet ſe primò,& cõſequenter populũ Chriſtianum.Quantùm ad primũ in eius perſona dicitur:Exaltabo te Deus meus rex.id eſt quantùm potero te laudabo. Deus enim exaltari nõ poteſt in ſe cùm ſit magnitudinis infinitæ.

f *Per ſin.dies &c.*Sicut per ſingulos dies tua beneficia recipio.

Magnus

a *Nimis.*Vno verbo dedit cogitare, quod nõ poteſt capi plenè,& ideo nunquam ceſſes a laudibus.

A

b *Generatio & ge.Caſ.*Secundò,omnes perfecturos laudẽ Dei nouem modis promittit.

c *Opera tua.Aug.*Si in magnitudine deficimus, vel de operibus laudemus operantem, de conditis conditorem,de creaturis creatorem.*Caſſ.* Nouẽ ſunt,i. opera,potentia,magnificentia, ſanctitas,mirabilia, virtus,terribilium magnitudo,memoria, iuſtitia, quæ poſt explicabuntur ex his quaſi locis, & ſeminibus oĩs laus trahitur, ad quem modum omnia argumenta de paucitate locorum ſumuntur.

d *Et potentiam.Augu.*Non enim opera laudant,niſi vt virtutem operantis annũtiant.Sed quidam eloquentes,creaturã laudant, creatoris obliti. Sancti verò laudatores, ſi opera amant, & laudant, magis operatorem: & propter hæc illum amant. *Auguſt.*Si in rebus factis ſentitur aliqua ſpecies,vtilitas,virtus,& laudatur magis in illo qui fecit. Si opera laudas,& te qui es Dei opus.Et occurrit illud: Nõ te laudet os tuum, ne arrogans videaris. Sed non eſt arrogantia, quia Deum in te, non te laudas.

e *Et virtutem terribi.&c.* Si non minaretur, nulla eſſet correctio: ſi verò non blandiretur, nulla eſſet exhortatio. Eſt itaque amabilis,& terribilis. Dicent ergo virtutem diſciplinantis & punientis, ſi prædicant regnum æternum,non tacent ignẽ æternum.

f *Suauitatis.Auguſtinus.*Ipſe per abundantem ſuauitatem ſuam,prius memor noſtri eſt nos vocando, gratia ſua nos præueniendo, inde nos eius.

g *Eructabunt*. dicit non manducabunt,*Auguſtinus.* Manducat qui diſcit: eructat qui docet:hoc tñ eructat quod manducat. Hæc memoria, quia valde dulcis, manducanda eſt & eructuanda.Sic ergo manduca, vt eructes.

B

h *Tua.Auguſt.* Nemo Deo tribuat,quia eſt: & ſibi tribuat, quia iuſtus eſt. Melius enim eſt quod ſibi vult tribuere quã illi.Totum ergo illi da,in totum ipſum lauda.

i *Miſerator & miſericors.Caſ.*Tertiò, latius explicat quę ſcđò breuiter ꝓpoſuit.Q.Merito in his laudabũt, q̃a Miſe.Partes laudis ponunt̃ hic quæ ſuperius: ſed non ſingulæ pñt explicari.quis enim opera vel potentiam eius plenè explicaret? *Aug.*Miſerator & miſe.quibus iam veniam dedit.

K *Patiens.*his quibus nõdum dedit,ſed expectat, vt det.*Caſſ.* Miſera.Ab operibus incipit, vt miſerator dicatur dũ cadentes reſtituit.Miſericors,natura,etiam dum creat. Patiẽs.hoc ſumit de ſecũdo loco laudis.ſ.de potentia quam laudat, nõ ꝙ terras ſuſpendit,maria coercuit, ſtellis cęlos depinxit,&c. ſed quia tolerat peccantes,vt conuertantur.

l *Suauis.*De magnificentia ſumitur,quia nil magnificentius quàm ſuauem eſſe guſtantibus, & miſericordiam omnibus operibus ſuis impendere: non autem his quæ diabolus facit,ea enim potius damnat.

m *Et miſera.eius ſuper om.Aug.* Si enim tollas opera tua mala, & non in te remaneant niſi opera eius, nõ te dimittet miſeratio eius.Si aũt tu non dimittas opera tua, erit eius ſeueritas in opera tua,cùm dicet:Ite maledicti in ignem ęternum.

a *Confi-*

a ¶Cauſam laudis ſubdit. ¶In eſſentia.
& in ſeculum ſeculi. ג Gimel. Ma- a
¶Aliàs valde.
a gnus dominus & laudabilis nimis, & b c
a ¶Incomprehenſibilis cogitatione vel loco. ¶Ideo non potes laudem finire.
magnitudinis eius non eſt † finis. ד Da-
a ¶Aug Omnis repetitio dicentis, in infinitum miſit animum cogitantis:vel,generatio qua in præſenti naſcuntur filij Dei. ¶Generatio,qua filij reſurrectionis.vnde dicitur:In generatione cum ſedent filius hominis,id eſt reſurrectione.
b leth.Generatio † & generatio laudabit d e
a ¶Primus locus laudis. b ¶Secundus locus laudis.
c d opera tua, & † potentiam tuam pro- f
a ¶Tertius locus laudis. ¶Alij magnificentiam maieſtatis tuæ & ſanctitatem tuam loquentur.
nuntiabunt. ה He. Magnificentiam g
a ¶Quartus locus laudis.
gloriæ ſanctitatis tuæ loquentur,& mi h
a ¶Quintus locus laudis.
e rabilia tua narrabunt. ו Vau. Et vir- i
a ¶Sextus locus laudis. ¶Aug. Non tantum blanditur, ſed etiam minatur: Blanditur vt exhortetur, minatur,vt terreat & corrigat. ¶Aliàs metuendorum.
tutem terribilium tuorum dicent, & k
a ¶Septimus locus laudi. ¶Cuius non eſt finis, ſed narrabunt,cum talem eſſe laudabunt.
magnitudinem tuã † narrabũt. ז Zain.
a ¶Octauus locus laudis. ¶Non eſt oblitus,nos oblitos. eum,& non oblitus facit nos reminiſci ſui.
f Memoriam abũdãtiæ † ſuauitatis tuæ l
a ¶Foris. ¶Intus ea pleni. b ¶Nonus locus laudis. ¶Quam memores tui accipiunt à te. ¶Aliàs eructuabunt. c ¶Non ſua. m
g h eructabunt: & iuſtitia tũa exultabunt. n o
a ¶Quaſi: Hæc prædicta laudent & annuntient. Et quod d, his laudant & exultant, tu feciſti, merito illorum bona tua ſunt,quæ per miſericordiam eis præſtantur.
i ח Heth. Miſerator & miſericors Dñs, p q
a ¶Repetit de miſericordia.
k † patiẽs & multum miſericors. ט Teth. r s
l m Suauis Dñs † vniuerſis,& miſerationes t u

neratio & gene.lau.i.laudet. Hebræi enim pro optatiuo vtuntur futuro indicatiui modi. per hoc autem quod dicitur hic: Generatio & generatio. intelligitur generatio fidelium veteris teſtamenti, quæ præceſſit captiuitatem Babylonicam, & generatio quæ ſecuta eſt vſque ad Chriſtum.

C

f Et potentiam tuam. *qua eduxiſti Hebræos potẽter de Aegypto,ut patet in Exo.& etiam de captiuitate Babylonica.*

Eſdræ 1.a

g Magnificẽtiam gloriæ ſanctitatis tuæ loquen.*Quam oſtendiſti in datione ſanctæ legis.*

h Et mirabilia tua narrabunt. *Quæ tunc virtute diuina apparuerunt,Exo.19.*

† inueſtigatio: *Exodi 19.c*

i Et uirtutem terribilium tuorum dicent. *ideſt iudicia tua terribilia in apertione terræ & deuoratione Core, & aliorum ſibi adhærentium in rebellione, Numeri decimoſexto. & in alijs punitionibus terribilibus.*

K Et magnitudinem tuam narrabunt. *quam oſtendiſti in debellatione Og regis Baſan, & Sehon regis Amorrhæorum.*

l Memoriam abundãtiæ ſuauitatis tuæ. *qua paniſti eos manna in deſerto, & potaſti eos aquis productis de ſaxo duriſſimo.*

m Eructabunt.*ideſt de corde deuoto proferent & narrabunt.*

n Et iuſtitia tua.*qua Chananæos de terra promiſſionis eieciſti,& filios Iſrael ibi habitare feciſti.*

† enarrabunt

o Exultabunt. *ideſt cùm exultatione deuota referent hæc & prædicta opera tua.*

† bonitatis tuæ loquẽtur,& iuſtitiam tuam laudabunt

p Miſerator.*quantùm ad effectum.*

q Et miſericors Dominus. *quantùm ad affectum.*

r Patiens. *quia non ſtatim infert punitionem pro peccatis, ſed aliquando differt etiam per totam vitam peccatoris, quod videtur hominibus nimis differre. ideo ſubditur:*

s Et multum miſericors. *tamen totum benefacit ſecundum ordinẽ ſuæ ſapientiæ.*

t Suauis Dominus vniuerſis. *quia oĩbus creaturis dat eſſe,quod eſt deſideratiſſimum hominibus ſecundum ſe: licet aliqũ ratione mali adiuncti efficiatur aliquibus tędioſum.Et cùm hoc aliquibus dat viuere,vt vegetabilibus. Et vltra hæc,ſentire,animalibus, & vltra prædicta,intelligere hominibus,& angelis.*

D

u Et miſerationes eius ſuper omnia opera eius. *Quia diffuſio ſuę bonitatis ad omnem creaturam modis prædictis, non procedit ex aliqua obligatione ſeu debito ex parte Dei, ſed ex mera bonitate, & pietate ipſius.*

a Confi-

NICOLAVS DE LYRA.

a Magnus Dominus.*non magnitudine molis,ſed virtutis.*

b Et lauda.*i.plus quàm poſſit à creatura laudari. Eccleſ. Benedicentes Dñm exaltate illum quantùm poteſtis:maior eſt enim omni laude.*

c Et magnitudi.eius.*quia poteſtas eius non eſt determinata ad aliquem certum effectum,ſed omni facto poteſt ſemper maius facere.*

d Generatio. *Hic conſequenter Dauid alios ad Dei laudem excitat. Et primò excitat patres veteris teſtamenti. ſecundò noui,ibi:Confiteantur tibi. tertiò oẽs in communi,ibi: Alleuat Dñs.Circa primũ dicit: Generatio &*

MORALITER.

a *Magnus Dominus & laudabilis nimis.*ideſt ultrà omnem uirtutem creatam improportionabiliter.

d *Generatio & generatio laudabit opera tua.*Hic conſequenter ponitur aliorum excitatio ad laudandum,cùm dicitur: Generatio & generatio laudabit opera tua.ideſt omnes homines, præſentes & futuri,laudent te in operibus tuis naturæ & gratiæ,quia ſunt eis materia laudis.Et ponitur hic futurum indicatiui modi pro optatiuo ſecundum Hebraicum modum,cùm dicitur,

e *Laudabit.*i.laudet,& ſic in ſequentibus exponatur.

g *Magnificentiam gloriæ ſan.tuæ loquen.*orando & docendo.

h *Et mirabilia tua narrabunt.* ſcilicet aliis, eos ad tuam laudem inducendo.

i *Et virtutem terribilium tuorum dicent.* in peccatorum punitione, ut in diluuii inundatione,& Sodomorũ ſubuerſione,& ſic de aliis, ut audientes terreantur,& à peccatis retrahantur.

l *Memoriam abundantiæ ſuauitatis tuæ.*ſcilicet in beneficiis creationis,recreationis,gubernationis, & glorificationis.

o *Exultabunt.*ideſt exultent.Et per hoc ſignificatur prædicatio procedens ex corde deuoto.

m *Et iuſtitia tua exultabunt.*Pſal.Lætabitur iuſtus cùm uiderit uindictam &c.

Pſal.57.b

o *Miſerator & miſericors Dominus.*Peccata relaxando.

r *Patiens.*per pęnitentiam expectando.

s *Et multum miſericors.*pęnas debitas minuendo.

t *Suauis Dominus vniuerſis.* attingens à fine uſque ad finem fortiter,& diſponens omnia ſuauiter: dans eis inclinationes ad bonum ſecundum ſuæ naturæ modum.

Confi-

VNIVERSIDAD DE SALAMANCA
GREDOS.USAL.ES

a *Confitean.tibi Dñe omnia opera tua. Aug.* Laudent, ſicut ea quę non habent ſenſum laudandi, qui ſunt materia laudis: quia dum inquiris, inuenis magnam vim in eis quæ à Deo.
Vbi ſuprà. Ibidem.
b *Et ſancti tui.Ca.* Oẽ qđ eſt, confitet̃, vel per ſe, vel p rõnales creaturas. Vel ſancti i.angeli & hoĩes. Hoc de ſanctitate, ipſa eſt enim ſanctitas Dei, vt ei ſancti debeant confiteri.
c *Gloriam re. Caſ.* De mirabilibus ergo ſumitur. Q. Quam mirabilis cũ qui fecit cęlum & terram, & diuerſis bonis impleuit.
d *Vt notam. Caſ.* De virtute terribiliũ hoc ſumit. Sanctis.n.p̃dicãtibus nota facta ẽ potẽtia Dei qua vindicat in malos, & gloria regni, qua coronat bonos, ne ignorata minus q̃reret, & nota ẽt facta eſt, qñ apłi virtutes fecerũt, & p notitiã vtriuſq; ſ. potẽtiæ & gloriæ, qdã timore pœnę, qdã ſpe gloriæ cõuertunt. Et nota, φ poſt potẽtiã cõmẽdat decoré regni: qđ iõ facit, vt potẽtia noĩata amanté non terreat: habet enim regnum quo delectemur, & illud regnum habet decorem, cui magnifico nil comparatur.
Act.4.g
e *Regnum tuum re. Caſ.* Laudat de ppetuitate & dñationis effectu. Et ſumit hoc de magnitudine, ſi magnũ eſt ad tp̃s imperare, maius eſt dñationis terminum non habere.
† Fidelis &c. hic verſus non eſt in Hebręo vel ea.
f *Fidelis Dñs in om. Caſ.* De abundãti ſuauitate hoc ſumitur. vnde ſuprà: Memoriam abundantiæ ſuauitatis tuę. Fidelis, quia aduentus dona cõpleuit. Ad abundantiã quoque ptinet, φ alleuat ruentes: erigit eliſos. vñ recordatio ſuauitatis habetur, & in laudibus eius eructatur.
† collapſos
g *Qui corruunt. Caſ.* A malis ſuis, quos oẽs alleuat Deus. Vel, ab his temporalibus ſicut ſancti, vt Iob, qui in ſeculo aliquid pdunt, & abiecti fiũt, decidẽtes ſunt: ſed hos omnes confirmat, quia ſepties cadit iuſtus & reſurgit: impij autem infirmantur in malis. F
† illis in opportunitate
Pro.24.e
h *Et erigit omnes eliſos. Auguſ.* Ad ſe pertinentes, quia ſuperbis reſiſtit.
Iac.4.b
i *Oculi oĩm in te ſperant do. Aug.* De iuſtitia latius agit, vt q miſericordem audit, iuſtum timeat, & iuſtitiæ eſt, vt ſperantes ſatiet corporaliter vel ſpiritualiter. Non ſemper enim danda eſt eſca, ſed in tempore opportuno, multis enim petentibus ſalubriter differtur.
K *Et tu das eſcam illo. in tpe op. Aug.* Dat ergo medicus ęgro qđ conuenit, & qñ conuenit, nõ vt hõ deſiderat & petit: ne obſit, ſi det. Petit.n. Apłs de angelo ſathanæ, vt auferet̃ ab eo, & non accepit: ſed pp perfectioné ſuam: quia tp̃s adhuc erat exercendæ infirmitatis. Petit diabolus tentandũ Iob, & accepit, ſed ad dãnationé ſuã. Ipſe Chr̃s mori venerat, & tñ tráſfigurans in ſe infirmos, ait: Pr̃ ſi fieri poteſt, tranſeat à me calix iſte. Et licet non acciperet quod petere videbat̃, ait: Non quod volo, ſed quod tu. benedicens Deum in omni tẽpore.
Iob 1.b
Mat.26.d

a ¶Quia facit ſolem ſuum oriri ſuper bonos & malos in huiuſmodi & in hoc quod expectat & monet, bene omnibus facit. quod ſi punit, ſeueritas eſt non eius, ſed in tua opera.

a eius ſuper omnia opera eius. ˑ Iod. Cõfiteantur tibi Domine omnia opera a

a ¶In confeſſione operum ſancti inſpicientes benedicunt te: quid enim dicent? Gloriam regni: quàm potens Deus, qui hæc fecit & continet.

b tua, & ſancti tui benedicant tibi. b c d

c כ Caph. Gloriam regni tui dicẽt, & po- e

¶In regno.

d tentiam tuam loquẽtur. ל Lamed. Vt f

¶Loquentur ad hoc vtique. a ¶Vnde quidam timore pœnę, quidam ſpe gloriæ conuertuntur.

notam faciant filijs hominum potentiam tuam, & gloriam † magnificentiæ g

a ¶Cuius? Non huius ſeculi regnum dico & quod decorem habet. ſed non ibi magnitudo decoris, ſed tuum. b ¶Aeternum.

e regni tui. מ Mem. Regnũm tuum, re- h

a ¶Per quod oſtenditur regnum eſſe forte.

gnum omnium ſeculorũ: & domina-

a ¶Per ſucceſſionem, vel hac & futura.

tio tua in omni gẽneratione & genera-

a ¶Quicquid promiſit dedit, & per data fidem fecit cæteris dandis quę promiſit, & quaſi in chirographo ſcribi fecit.

f tionem. נ Nun. † Fidẽlis Dñs in om- i

a ¶Vt verax in promiſſis: ita ſanctus in omni operatione.

nibus verbis ſuis, & ſanctus in omni- k

a ¶Non quod omnes, ſed quicunq; alleuantur, hoc eſt per eũ.

bus operibus ſuis. ס Samech. † Allẽuat l

a ¶Qui nondum corruerunt. ¶Alias decident.

g Dominus omnes qui corruunt, & eri- m

a ¶Qui ruinam peccati paſſi ſunt. b ¶Intentiones.

i git omnes † eliſos. ע Ain. Ocũli om- n o

k nium in te ſperant Domine, & tu das p

a ¶Quaſi ægro quod conuenit, & quando conuenit, non vt homo deſiderat.

eſcam † illorum in tẽpore opportuno. q

e Et po. tuam lo. *Ideſt oſtendent per miracula doctrinam euangelicam confirmantia, ſecundum quod dicit Mar. Illi autem profecti prædicauerunt vbique Domino &c.* G
f Vt notam. *per opera totam virtutem naturæ creatæ tranſcendentia.*
g Et gloriam. *Gloria eſt clara notitia cum laude: In regno aũt cęleſti, de quo hic ſermo, eſt clara Dei viſio & iugis laudatio. iõ regnũ illud dicitur glorioſum, eſt etiam æternum. propter quod ſubditur:*
h Regnum tu. *ſecundum quod dicit Luc. Regni eius non erit finis.*
i Fidelis do. *Totus iſte verſus videt̃ hic appoſitus ab aliquo tranſlatore vel expoſitore: quia non eſt in Hebræo, nec in tranſlatione Hiero. poteſt tamen ſic exponi: Fidelis Dominus in omnibus verbis ſuis: quia ſemper implentur & non tranſeunt in vacuum, ſecundum quod dicit Saluator. Iota vnum aut vnus apex non præteribit à lege, donec omnia fiant, &c.*
K Et ſan. in o. *Sãctum.n. dicitur quod eſt ad Dei gloriam ordinatum: propter quod res ẽt inſenſibiles vt calix, & veſtes, & huiuſmodi, dñr ſanctæ, eò φ ſunt ad diuinum cultum ordinatæ: oĩa aũt opera diuina ſunt ad Dei gloriam ordinata, ſecundum qđ dicitur in Prou. Vniuerſa propter ſemetipſũ operatus eſt Dominus: & ideo dicitur ſanctus in omnibus ſuis operibus.*
l Alle. do. *Hic conſequenter Pſal. inducit oẽs generaliter ad laudem Dei: & hoc ex beneficijs cõiter omnibus exhibitis: et ideo primò dicta beneficia ad memoriam reducit, ſecundò propoſitum concludit. ibi: Laudationem Domini. Circa primũ primò tangit diuina beneficia releuando à malis dicens: Alleuat do. oẽs qui cor. quia corruentes in culpam ſemper paratus eſt releuare quantum eſt in ſe, licet aliqui renuant, ſecundum qđ dr̃ in Prouer. Extendi manum meam, & nõ fuit qui aſpiceret: & ex hoc ſequitur, φ paratus eſt releuare à pęna gehẽnæ, q̃ pro culpa mortali debet: Corruentes aũt in pęnam tpalem aliqñ releuat, ſicut patet de Manaſſe rege Iuda. quem de captiuitate et carcere releuauit ad ſuũ regnũ. & ſimiliter de ſancto Iob & multis alijs, quos tpaliter releuauit de miſerijs: tamen non eſt ſic de omnibus etiam dilectis ſuis, vt patet in ſanctis martyribus: ſed alleuauit eos melius, eos transferendo de miſeria præſenti ad gloriam cęleſtem.*
m Et eri. oẽs eli. *Eodẽ mõ exponat̃, qa eſt repetitio eiuſdẽ ſñiæ ſub alijs verbis. Cõſequẽter tãgit diuina beneficia in bonis promouendo, dicens:*
n Oculi oĩm in te. *Per hoc aũt quod ſubditur: Et imples oẽ animal benedic. &c. patet φ hæc ſcriptura non loquitur gñaliter de oĩ creatura, vt exponunt aliqui: ſed tm̃ de creatura animata aĩa ſenſibili, cuiuſmodi eſt hõ & animal brutũ pp hoĩem factũ, dicit igitur: Ocul oĩm in te ſpe. quia à Deo expectant prouiſionem victualium, non ſolum homines, ſed etiã beſtiæ & aues, ſecundum quod dicit Matt. Cõſiderate volatilia cęli etc. & ſubditur: Et pater veſter cęleſtis paſcit illa.*
p Et tu das illis eſ. in tpe o. *Aliqua.n. animalia ſunt, quæ ſcđm conditionem naturę ſuę p magnum tp̃is ſpatiũ non comedunt, ſed nutrimẽto prius recepto viuunt: ſicut hirundines non comedunt in hyeme: ſed viuunt de alimento recepto in æſtate, vt dicit commentator Albertus ſuper ſecundo de Anima, & de pluribus alijs ponit exempla.*

a Aperis tu

NICOL. DE LYRA.

a Confiteantur. *Hic conſequenter Dauid incitat fideles noui teſta. ad laudem Dei, dicens; Confi. tibi Do. i. laudent te ſcđm ſuum modũ: quia etſi irrationabilia & inſenſibilia non laudent Deum proprie, eò φ carẽt intellectu, bonum quod habent in Deum referente: tñ laudant Deum inquantum ſunt materia diuinæ laudis intelligibilibus creaturis.*
b Et ſan. tui. *i. fideles noui teſta. tibi cõſecrati per ſacramenta noui teſta, quæ ſunt efficacia ad ſanctificationem, non ſic autem erant ſacramenta legalia, quæ Apoſtolus appellat infirma & egena.*
Galat.4.c
c Benedi. tibi. *pro patribus veteris teſtamenti, eò quòd in ipſis completum eſt myſterium Chriſti.*
d Gloriam re. tui di. *ideſt prædicabunt gloriam regni cęleſtis. quod fecerunt Apoſtoli alijq; diſcipuli per orbem diſperſi. patres aũt vete. teſta. annuntiauerunt gloriam regni terreni. Deut. Si audieris vocem Domini Dei tui, &c. ſequit̃: Faciet te dñs Deus tuus excelſiorem cunctis gentibus, quæ verſantur in terra. Et Eſa. Si volueritis & audieritis me, bona terræ comedetis: tñ in iſtis promiſſionibus & conſimilibus intelligebantur bona ſpũalia principaliter promiſſa, vt frequenter dictum eſt ſuprà: quia tñ populus rudis illa non capiebat, ideo patres veteris teſta. illi tacebant, quæ per patres noui teſtamenti ſunt apertè prædicata.*
Deut.28.a
Eſaie 1.a

e Et po.

MORALITER.

a *Confiteantur ti.* Hic inuitatur gñaliter omnis creatura ad Dei laudem, cùm dicitur: Confitean. tibi Do. confeſſione laudis.
b *Oĩa ope. tua.* Nã hñtia intellectum laudare pñt Deũ propriè, & intellectu carẽtia largè, inq̃tũ in eis relucet bonitas creatoris, & quia ineſt intelligentibus materia diuinæ laudis, ideo ſubditur,
b *Et ſan. tui be. ti. Gloriam regni tui dic.* ſcilicet docendo vt audientes te diligant.
e *Et potentiam tuam lo.* vt te timeant.
f *Vt notam faciant.* Repetitio eſt eiuſdem ſententiæ ad maiorem expreſſionem.
h *Regnum tuum.* i. æternæ durationis & magnę extenſionis ad oĩa.
i *Fidelis Dominus.* Nam implet promiſſa.
K *Et ſanctus in om. operibus ſuis.* Nam ordinat ipſa ad declarationem ſuæ ſanctitatis.
l *Alleuat omnes qui cor.* Quia quantum eſt ex ſe, paratus eſt cadentes in peccatum releuare.
n *Oculi omnium.* ſcilicet bonorum.
o *In te ſpera. domi.* Spe formata charitate.
p *Et tu das eſcam illis.* ſcilicet euchariſtiæ.
q *In tempore opportuno.* quod eſt tempus gratiæ.

Aperis tu

a *Aperis tu manum. Aug.* Etſi non das aliquando, das tamen opportunè, differs quidem, non aufers.
b *Iuſtus. Caſ.* Ipſo nomine iuſtitiã aperit, vt manifeſtè oſtendatur hic laus de iuſtitia eſſe. Viæ ſunt diſpoſitiones & voluntates, quæ omnes iuſtæ, etiam ſi verberat.
c *Vijs & c. operibus.* Sciendum, φ viæ ad diſpoſitioné pertinẽt, opera ad effectũ: hæc ſecundũ nos diuidunt. Sed apud illũ. hoc eſt velle qđ facere: qa ex eius voluntate res habent eſſe.
d *Prope eſt. Caſ.* Propitius qui vbique, & hoc de iuſtitia.
e *Volunta. Caſ.* Concludit de iuſtitia. Aequum eſt .n. & diligentes cuſtodire, & peccatores perdere.
f *Laudatio. Caſ.* Expoſitis omnibus, ſequitur breuis concluſio, qua concludit, quòd non poteſt explicari.

NIC. DE LYRA.

a Aperis tu manum tuam. *per bonitatis diffuſionem.*
b Et imples. *id eſt conuenienti refectione.*
c Iuſtus Dominus. *id eſt proceſſibus ſuis cùm ſit ipſa regula iuſtitiæ & veritatis.*
d Et ſanctus in omnibus. *exponatur ſicut ſuprà.*
e Prope eſt dominus. *Sed quia hoc eſt intelligẽdum de fideliter inuocantibus tantum, ideo ſubditur: Omni. inuo. eum in ve. quia inuocantes eum piè, ideſt de pertinentibus ad ſalutem pro ſe & perſeueranter ſemper ab eo exaudiuntur, tempore tamen debito, ideo ſubditur:*
f Voluntatem timen. ſe. *timore filiali, qui eſt annexus charitati.*
g Faciet. *quia tales ſupponunt voluntatem ſuam diuinæ voluntati, & ſic ſicut diuina voluntas impletur, ita & ſua.*
e Et depre. eorum ex. *ſi ſit pia, pro ſe, & perſeuerans, vt prædictum eſt.*
i Et ſaluos fa. eos. *ſalute æterna, & aliqñ ẽt temporali, vt dictum eſt ſuprà.* B
K Cuſto-

a ¶Quaſi quam eſcam. ¶Quia omnia in eius poteſtate. b ¶Benignitatem potentiæ tuæ.

a פ Pe. Apẽris tu manũm tuam, & a b

a ¶Rationale quod poteſt benedici.

† imples omne animãl benedictio-

b ne. צ Zadik. Iuſtus Dominus in c

a ¶Et qñ cecidit, & quando curat: Sic cõfeſſi ſunt Daniel & oẽs ſancti in tribulationibus qđ iuſta ſunt iudicia Dei. b ¶Pius, patiens, dator omnium bonorum.

c omnibũs vijs ſuis, & ſanctũs in om d

d nibus operibus ſuis. ק Kuph. Pro- e

a ¶Aug. Etſi non ſtatim facit, ideo magis non facit, quia prope eſt.

pẽ eſt dominus omnibus inuocan-

a ¶Sed quibus inuocantibus?

tibus eum, õmnibus inuocanti-

a ¶Aug. Non ſecundum vana deſideria, quæ aliud quam ipſum quærunt. b ¶Augu. Si ideo timent, vt faciant eius voluntatem.

e bus eum in vẽritate. ר Res. Volũntatem timentium ſe faciet, & † de- f g h

a ¶Aliquando, etſi non mox.

precationem eorum exaũdiet, & i

a †Apud eum ſuauis eſſe oſtenditur.

ſaluos faciet eos. ש Schin. Cuſto- k

dit Dominus omnes diligentes ſe,

a ¶Aug. Eos qui perſeuerant in peccatis. b ¶Apud eum ſeueritas eſſe demonſtratur.

& omnes peccãtores diſpẽrdet. l m

a ¶Concludit laude. ¶Quaſi: Quoniam omnia ita ſe habent.

f ת Tau. † Laudatiõnem Dñi loque- n

a ¶Meo exemplo. b ¶Conuerſi ad Deum.

tur os meum, ẽt benedicat õmnis o

a ¶Ideſt homo. b ¶Et hoc in præſenti.

cãro † nomini ſancto eius in ſecu- p q

a ¶Id eſt in futuro.

lum & in ſẽculum ſeculi.

K Cuſtodit omnes di. ſe. *ſicut amicos chariſſimos in ciuitate cęleſti collocandos.* C
l Et omnes pec. *in peccato mortali decedentes.*
m Diſper. *deperditione gehennæ.*
n Laudatio. *Hic ex prædictis beneficijs concludit Pſalmiſta Deum ab omnibus hominibus eſſe laudandum. & primò incipit à ſeipſo, dicens: Lauda. do. & ſecundò alios ad idem inuitat.*
o Et bene. omnis ca. *ideſt omnis homo qui frequenter in ſcriptura caro nominatur, ſecundum quod dicitur ſuprà. Et recordatus eſt, quia caro ſunt &c. Gen. Non permanebit ſpiritus meus in homine in æternum, quia caro eſt.* Pſal.77.e Gene.6.a
p Nomini ſan. eius. *ſcilicet Dei, à quo omnis ſanctitas deriuatur.*
q In ſecu. & in ſecu. ſeculi. *ideſt æternaliter. vbicunque enim fit talis replicatio huius dictionis ſeculum, æternitas deſignatur: ſaltem à parte poſt ſecũdum doctores Hebręorum. Senſus autem literalis huius pſalm. eſt etiam moralis, vt patet ex dictis: propter qđ non oportet aliam moralitatem addere, nec in conſimilibus pſalmis.* † inuocant

MORALITER.

† clamorẽ
a *Aperis tu ma. tuam.* tua largitate.
b *Et im. omne ani.* Per animal quod dicitur à ſenſu, intelligitur habens Dei ſenſum, & omnis talis, Dei benedictione repletur.
c *Iuſtus Dominus in omnibus vijs ſuis.* Nã vniuerſæ vię domini ſunt miſericordia & veritas.
d *Et ſan. in omni. ope. ſuis.* Exponatur vt prius.
e *Prope eſt Dominus omnibus inuocantibus eum.* Quia velociter exaudit veraciter deprecantes.
K *Cuſto. Do. &c.* à malo mortalis culpæ.
l *Et omnes pec.* ſcilicet obſtinatos.
m *Diſperdet.* pœna gehennæ. Cætera patent ex dictis. D

GLOS. ORDIN.

a *Halleluia. Caſ.* Vox iſta quaſi muſica ſalutaris tanq̃ harmonia cęleſtis, quæ non ſolũ hoĩes, ſed ẽt angelos delectat, laudẽ Dei exprimens. Quæ cõgruè huic pſal præſcribit̃, vbi vir iuſtus exhortat̃ aĩam ad laudem Dei: qa in aduerſis aliqñ velit nolit, pturbat̃ aĩa. vñ ſuprà: Quare triſtis es aĩa mea, & quare conturbas me? Sed ut auferat ei pturbationem, ſuggerit gaudium de ſpe, ſi non in re. Spera in Deo, qm̃ ad. confi. *Aug.* Hac ſpe erecta aĩa Deum laudat hic. *Caſ.* Primò, ſibi quaſi oĩbus cõſulit laudare, ne in vanis otiet̃: & quaſi acquieſcẽs ɔſilio, aſſerit ſe laudaturũ ibi vbi poterit plenè. Scđo, alios monet nõ ſperare in hoĩe, ibi: Nolite confidere. Tertio docet omnem ſpem in omnipotentem ponendam, ibi: Beatus.

a Halleluia CXLV.

a ¶Quid de alijs fatagis? ſta mecum in laude Dei.

b Audã anima mea Do- a

¶Perfectè.

minum, laudabo domi b

a ¶Aeterna, quæ vera vita. b ¶Sic laudabo ibi, & hic pſallam. vbi non ſemper ero. ¶Hic eſt homo & alijs intentus & ideo non ſemper & perfectè pſallit: ſed in æterno eſſe non ſic, ſed pſalmo quandiu fuẽ.

c nũ in vitã mea: pſãllam Deo meo c

GLOS. ORDIN. PSAL. CXLV.

Auda ani. Sed quærit̃. A quo cui hoc conſulitur? Si dr̃ caro cõſulere aĩæ, non vr̃ hoc eſſe verum, cum à meliori, & à digniori ſoleat inferiori dari conſiliũ. Caro aũt inferior eſt aĩa. *Aug.* Anima .n. licet vituperata, quia peccatrix tamen melior dr̃ per naturam corpore laudato in ſuo genere: quia ſpũalis natura præſtat corpore, quam mouet, regit, ſenſificat, capit: & ipſa infinita, vicina eſt ſubſtantiæ Dei. Sic aurũ vituperatũ, quia ſordidũ præeſt plũbo i puritate laudato: ſic & malus hõ optimo equo. Nõ datur ergo conſiliũ aĩæ à carne, q̃uis domita valde & pacata: quę tñ mortua eſt pp peccatum. Nec ẽt immortalis conſulit aĩæ; quia ſemp infrà aĩam eſt, ſed ſuperior pars animæ, ſ. mens quæ cogitat ſapientiã diuinam illi inhærens, & in illam ſuſpirãs: videt quaſdam ſui partes perturbari motibus ſeculi, & cupiditate terrenorũ ad exteriora rapi. vnde ad interiora, & ſuperiora reuocat eã. Se ergo ſcđm ſenſualitatem exhortãs dicit: Lauda aĩa mea Dñm. Quid.n. tibi placet in hoc ſeculo? diuiſa per tot ſeculariũ rerũ amores: collige te ad autoré, hic tibi pax & ſecuritas. Deinde rñdet aĩa mẽti quaſi hic p̃grauata nõ valẽs deſiſtere, vt dignũ eſt Laudabo in vita: hic in morte laudabo tenuiter, qa corpus aggrauat aĩam, & terrena inhabitatio ſenſum deprimit multa cogitãté. hic, ſpes paſcit, vita in futuro. Sap.9.c Ibidem
c *In vita mea Caſ.* Cùm ei perfectè inhæſero, à quo ſeparari vt modo fit, mors eſt: ſed ſpes conſolatur, in qua quodammodo viuens laudat.

a Quandiu

NICO. DE LY. PSAL. CXLV.

Auda anima. *Huic pſal. pro titulo præponitur, Halleluia, qđ ſignificat laudate Deum, vt dictum eſt ſuprà. Circa materiam huius pſalmi conſiderandum eſt, φ ex decurſu veteris teſtamenti patet, φ quandiu filij Iſrael confidentiam habuerunt in domino, bene fuit eis. Quando aũt diffidentes de diuino auxilio recurrerunt ad humanum malũ fuit eis, vñ & Sedechias rex cõfidens de adiutorio regis Aegypti contra regem Babylonis fuit captus & exoculatus, & ciuitas Ieruſalem deſtructa, & populus captiuatus. Multa etiã alia exempla poſſent ad hoc adduci de ſcriptura, ſed propter breuitaté omitto: quod conſiderans autor huius pſalmi qui ſecundum Hebræos ignorabatur, in hoc pſalmo declarauit, φ non de hominibus, ſed de Deo eſt confidendum. Et diuiditur in duas partes, quia primò Pſalmiſta laudat Deum ſecundum huius pſalmi titulum. Secundò deſcendit ad propoſitum, ibi: Nolite con. Circa primum dr̃: Lauda aĩa mea dominum. quaſi diceret, nõ laudent cũ labia mea tm̃ ſicut illorum, de quibus dicit Eſa. Populus iſte ore ſuo, & labijs ſuis glorificat me, cor autem eius longè eſt à me.* Eſaie 29.d
b Laudabo dñm in vita mea. *id eſt in vita præſenti quandiu durabit.*
c Pſallam Deo meo quandiu fuero. *ideſt in futuro. Laus enim diuina non tollitur à ſanctis per mortem, ſed magis perficitur.*

a Nolite con-

MORALITER.

a *Lauda anima mea Dominũ.* In hoc pſalmo declaratur, φ de hominibus non eſt principaliter confidendum, ſed de Deo: propter quod ſenſus literalis eſt ſimpliciter moralis, ideo pertranſeo.

VNiVERSIDAD DE SALAMANCA GREDOS.USAL.ES

a *Quandiu* Non quòd aliquando non ſit, quia in æternum erit, & ideo verè diu.

b *Nolite co[illegible]* Secunda pars: Dato conſilio & affirmato vbi plenè laudare poterit, quaſi longè remotos, & interim dum mala ſunt(quibus turbatur anima) monet non ſperare in homine, ſed in Deo. *Augu.* Vel, quaſi in fine ſeculi mente poſitus: ci tò finienda, docet non amare pro æternis, quaſi & meo exemplo Nolite con.

c *In filijs hominum. Auguſt.* In vno filio hominis, eſt ſalus, & in ipſo ſperate: Non filius hominis quia eſt ſed quia filius Dei eſt. Nō propter illud quod ſuſcepit ex te: ſed propter illud quod ſeruauit in ſe.

d *Exibit ſpiritus eius, & reuertetur in terram ſuam: in illa die peribunt oēs cogit. &c. Caſ.* Prius mundat corda prohibēdo à noxijs, vt poſt ſalutaria intēdat monendo ſalubria.

e *Beatus cuius Deus Iacob. Caſſio.* Tertia pars, vbi docet totam ſpem in omnipotenti ponendam, quem ex factis deſcribit, vt Gentilitas tam frequenter conuicta quieſcat. *Aug.* Remotis noxijs, docet qđ ſalutis eſt. f In quo ſperandum ſit.

f *Adiutor eius ſpes eius. Caſ.* Ipſius Iacob ſic fuit adiutor, vt de Iacob faceret Iſrael, qui iam videret adiutorium fieret Iſrael. i. videns Deum: ſic ſi hic nō vides, ſed habes adiutorem Deū, eris tandem de Iacob Iſrael & videbis, & ceſſabit omnis gemitus & dolor. dicit ergo: Beatus cuius de Ia. eſt ad ei⁹. id eſt huius veri Iacob ſicut illius.

g *Qui fecit ce. & terram. Caſ.* Quia & cultoribus dæmonū ſpes eſt in Deo ſuo, determinat in quo debet eſſe ſpes. i. in Chriſto, & hoc vſq; in finem pſalmi oſtendit, deſcribendo eum per omnia.

h *Omnia quæ in eis ſunt. Caſ.* ne quem alium putes creatorem vel (id eſt, etiā) minutiſſimarum rerum exiſtere creatorem.

i *Qui cuſtodit veri. in ſeculum. Caſ.* Chriſtus qui eſt veritas, omnis homo mendax.

K *Facit iudicium. Caſſ.* Hæc duo ad iuſtitiam pertinent. Chriſtus iudex vindicat patientes propter nomen ſuū, & dat eſcam diligentibus ſe.

l *Iniuriam patientibus. Augu.* Non omnis moleſtia eſt iniuria: quod iure pateris non eſt iniuria, vt quod patitur latro & ſcelerati alij: aliud ergo eſt pati iniuriam, aliud ſupplicium. Supplicium enim iure quis patitur. Iniuria autem iuri contraria eſt.

m *Dominus ſoluit compeditos. Caſſ.* Hoc ad abundantiam ſuauitatis.

n *Dominus erigit eliſos.* Quos diabolus elidit, Dominus erigit.

o *Diligit iuſtos. Caſ.* Quos locat in æterna beatitudine.

p *Aduenas pupillum & viduā ſuſcipiet. Auguſt.* Omnis eccleſia gentium aduentitia eſt ad patres: non carne, ſed imitando filia. Pupilli ſunt omnes in peregrinatione, quibus eſt abſens pater. Et omnis fidelis anima eſt vidua ſponſo abſente. vnde & magis patrem & ſponſum deſiderant, & hos protegit Deus non viſus, ſed deſideratus.

q *Regnabit Dominus in ſecula. Caſſ.* Hoc eſt de magnificentia. Regnabit in nobis, cū corda noſtra erunt in eo firma: quod non modo.

a ¶Vos alij maximè in nouiſſimis temporibus poſiti. b ¶Vos autem poſiti qui non nolo de Deo ſperatis, interim dum mala ſunt, in Deo non in homine ſperetis. c ¶Id eſt quod ait:

a quandiu † fuero. Nolite confidere in

a ¶Dæmonibus. ¶ Tenebrarum. ¶Qui temporalia tua tent amare. b ¶Id eſt baptiſm.

b principibus, neque in fili js hominum,

a ¶Aug. Quia Dominus eſt ſalus, nō principium ſeculi vel baptiſmatum, qui ſe iactant dare ſancta: ſi hō dare; poſſet, minus à Deo peteretur. b ¶Subito quando non vult, vel ſit. ¶Vide enim quid ſit ſpiritus.

d num, in quibus nō eſt ſalus. Exi- bit

a ¶Anima. b ¶Aug. Exeunte ſpiritu, caro. c ¶Vnde cepit initium.

ſpiritus eius, et reuertetur in terram

a ¶Mortis, ſcilicet. b ¶Aug. Fruſtrabuntur. c ¶Quæ in diuerſos ambitus ſeculi tendebant.

ram ſuā: in illā die peribunt omnes

a ¶In quo ergo ſperandum?

cogitationes † eorum. Beatus cuius

a ¶Eſt Deus. ¶Non angeli vel homo. ſed Iacob. b ¶Id eſt qui ſperat in illo. qui ſuit i- ius Iacob. c ¶Vel, ſcilicet Iacob, ſicut fuit illius actualis. ¶ Iacob. d ¶Cur beat[illegible] ¶Eſt interim geminus.

e Deus Iacob adiutor eius, ſpes † eius

a ¶Quali. In quo domino Deo? ¶Caſ. Laus ab operibus, quia etſi non ſubſtantiam, actus tamen eius aliquatenus capit noſtra notitia. ¶Auguſt. Etiam ſi ſunt multi dij & Domini, nobis vnus, ex quo omnia.

g in domino Deo ipſius, qui fecit cælum

a ¶Aug. Et ita enim de te inter ſilia.

lum & terram: mare, & omnia quæ

a ¶Prater quæ hoc addit ac non pertinens. b ¶Aug. Eis verbis & amandum predicat & timendum.

i in eis ſunt. † Qui † cuſtodit veritatem

a ¶In æternum. b ¶In. quo cuſtodit veritatem? Ecce.

k in ſeculum, facit iudicium iniuriam

a ¶Etiam. ¶Non homo iactet ſe quaſi det ſolus enim Deus dat iud[illegible] & iuſtitiam. a ¶Vtrinq; corporalem & ſpiritualem. c ¶Beati qui eſuriunt &c.

l † patientibus, dat eſcā eſurientib⁹.

a ¶Faciens immortales. b ¶Aug. Mortali corpore, vel, à peccatis [illegible].

m Dominus ſoluit cōpeditos, Dominus

a ¶Eos qui cæci ſunt, facit ſapientes. b ¶Per humilitatem.

n nus illuminat cæcos. Dominus erigit

a ¶Per ſuperbiam. b ¶Ideo facit iudicium iniuriam patientibus. c ¶Iuſti, ſunt pupilli & viduæ, hos diligit defendendo.

o git † eliſos, Dominus diligit iuſtos.

a ¶Qui iuſti, & quomodo diligit? b ¶Aug. Omnes qui dicunt, non habemus hic manentem ciuitatem. c ¶Aug. Omni ope & auxilio deſtitutos in ſeculo vt ſpe ſent in Deum, & qui habet terrena, ſed non in eis confidunt: pupilli & viduæ Dei ſunt.

p Dominus cuſtodit † aduenas, † pupillum

a ¶Alias viam. ¶Laras.

pillum & viduam † ſuſcipiet: & vias

a ¶Qui hic noſtram arctam viam ſtudent, quorum via exterminata eſt. ¶Nobis quid reſtat? ¶In ſancta ſecula.

q peccatorum † diſperdet. Regnabit

a ¶Quis dominus? b ¶Ad te pertinet tu est regnum, non Babylon a. c ¶Eccleſia.

Dominus † ſecula, Deus tuus Sion:

a ¶Exponit quod dixerat, in ſecula. ¶Id eſt ſemper.

in generatione & generationem. halleluia.

io ſi nō eſt ponēda cōfidentia in talibus, multò minus in alijs. Iō ſubditur:

b In filijs ho. quibus non eſt ſalus. i. non poſſunt ſeipſos ſaluare. Quod ſtatim declarat dicens:

c Exibit ſpiritus eius. i. anima cuiuſlibet hominis egredietur de corpore etiam malis gratibus ſuis.

d Et reuertetur, ſcilicet corpus.

e In terram ſuam. *vnde habuit originem, ſecundum illam Dñi ſententiam, in Gen. Donec reuertaris in terram de qua ſumptus es: quia puluis es & in puluerem reuerteris.*

f In illa die. *ſcilicet ſeparationis animæ à corpore.*

g Peribunt oēs cogi. eorum. *Quia non poterunt exequi quod facere propoſuerāt. Per dicta non eſt intelligendū, q homo nullo modo debeat de homine confidere: ſed quod non confidat in homine principaliter, & ex diffidentia diuini adiutorij, de quo debet principaliter confidere: ex conſequenti verò de homine inquantum eſt inſtrumentum, vel coadiutor ipſius Dei.*

h Beatus cuius Deus Iacob ad. *Hic conſequenter oſtendit, q de Deo principaliter confidendum eſt, dicens: Beatus cu. Deus Ia. Et magis nominat hic Deus Iacob, quàm alterius patriarchæ: quia hic loquitur Pſalmiſta de confidentia in Deo, qui dixit Iacob: vt haberet confidentiam in eo. Noli timere deſcendere in Aegyptū. & ſequitur: Ego deſcendā tecū illuc, & ego adducam te inde reuertentem.*

i Spes eius in do. Deo ipſius. *Tanquam in ſuo protectore & Saluatore. Cuius ratio conſequenter redditur, & primò ex diuina poteſtate, cùm dicitur:*

k Qui fe. ce. & ter. *Et ſic pōt vbiq; ſaluare, qa eius ptās attingit vbiq;. Scdò ex diuina veritate quæ adimplet promiſſa. Iō ſubditur:*

l Qui cuſto. veri. in ſe. *Tertiò ex Dei æquitate, cùm dicitur:*

m Facit iu. iniuriam pa. *Eos vindicando. Quartò ex Dei pietate, cùm dicitur:*

n Dat eſcam eſurien. *Supplens defectum nutrimenti.*

o Dñs ſol. com. *A carceribus liberando.*

p Dñs illu. cæcos. *Viſum reſtituendo.*

q Dñs erigit eli. *Claudos erigendo. vnde in Hebræo & in tranſlatione Hier. habet: Curuos, & de omnibus iſtis poſſunt poni exempla de ſcriptura: ſed propter breuitatē omitto. Per iſta etiam tria prædicta ſubintelligitur remotio cuiuſlibet alterius impedimenti. Quintò adducitur ratio ex diuina charitate, cùm dicitur:*

r Dominus di. iu. *Quia ipſe eſt regula iuſtitiæ, & ſimilitudo, et cauſa dilectionis: et quia diuina charitas ſe extendit potiſſimè ad debiles, & impotentes perſonas, Ideo ſubditur:*

s Dominus cu. aduenas. *Extra terram natiuitatis ſuæ exiſtentes.*

t Pupillum. *id eſt infantem matre carētem.*

u Et viduam. *Orbatam marito.*

x Suſcipiet. *In ſua cura ſpeciali.*

y Et vias peccatorum. *id eſt proceſſus iniquorum contra huiuſmodi perſonas impotentes.*

z Diſperdet. *Sicut frequenter factum eſt ex diuino beneficio ſpeciali. Et quia poteſtas Dei eſt æterna. Ideo in fine concluditur:*

a Regnabit Dominus. *Licèt enim ſit Deus omnium locorum, tamen dicitur hic Deus Sion: quia ibi fuit templum ſuo cultui dedicatum, ibi etiam miſit Spiritumſanctum ſuper Apoſtolos in ſigno viſibili in die pentecoſtes.*

b In gnā. & ge. hall. i. *Laudate Deum in omnibus generationibus ſibi ſuccedentibus, & ſic terminatur pſal. in laudem Dei, à qua incipit.*

In pſal. 145. Lauda anima mea. vbi dicitur in poſtil.

ADDITIO.

¶ Qui cuſtodit ueritatem in ſeculum. In Hebræo habetur: Qui cuſtodit ueritatem ſeculo, & exponitur ſic ab Hebræis, q Deus non ſolùm fecit cælum & terram, ſcilicet totum mundum: ſed etiam cuſtodit ueritatem ſeculo, ſcilicet conſeruando ea in eſſe.

NICOLAVS DE LYRA.

¶ a Nolite confidere. *Hic conſequenter deſcendit ad propoſitum. Et oſtendit primò, q confidentia in hominibus eſt fugienda, ſecundò, q confidentia in Deo eſt amplectenda, ibi: Beatus cuius. Circa primum dixit: Nolite conſi. in princi. qui ſunt principales & potentiores inter alios: & ideo ſi non*

GLO. ORDIN.

a *Halleluia. Caſ.* Hic item ait de laude Dei, vbi propheta monet laudare colligentem Iſrael.

GLO. ORD. PSAL. CLXVI.

Audate do. Ca. Primò oſtēdit quos colligat, & quo. Secūdò. poſt pauca, quaſi adhuc hæretes, & dubios increpat, oſtendens vñ poſſint laudare Deū, ſi fuerint humiles, ibi: Præcinite.

b *Laudate do. Aug.* Hoc dr oibus gentibus. Et quaſi quæreremus qualiter laudabimus? laudis cauſam atrulit, quoniam bo. eſt pſal.

c *Quoniam bo. eſt pſal. Caſ.* in laude Dei, ipſe actus eſt merces, q & in futuro erit: ideo laudādus qa ædificat: ſic, qa diſperſiones Iſrael. i. fideliū de toto mundo, in fine ſeculi cōgregabit ad regnū. Et eſt hic laus de factis mirabilibus. *Aug.* hæc eſt tota merces laudā tiū. Ideo laudate, qm̄ bonū eſt laudare. Ipſa. n. laus Dei eſt noſtra beatitudo. Et notandū, q nō dixit, qm̄ bona eſt laus: ſed vt laudis modū exprimeret, dixit: qm̄ bonus eſt pſalmus. Ipſe n. pſalmus laus Dei eſt, q fit nō ſola voce, ſed in organo, ma. ib⁹ voci cōcordantibus: p qđ ſignificat, qđ voci debēt opera conſonare, quorum laus ceſſare nō debet, ēt vocis laude intermiſſa. Sēper ergo laudat, qui ſe bene operatur: qui malè agit blaſphemat. Hæc laus perficitur in æterna gloria, ad quam perueniri, modò exerceamur in hac laude bonorum operū.

d *Aedi. ſer do. Aug.* Vel, accepit Ieruſalē generalē eccleſiā, cuius pars triumphat in cœlis, pars militat in terris. Eſt æterna Ieruſalē in cœlis, vbi ciues angeli ſunt & ad eā ptinet et populus Iſrael, q modò p peccati peregrinus eſt. Oēs illi q ſunt in illa magna ciuitate cœleſti gaudēt, qbus ſpectaculū eſt ipſe Deus. Sed nos ab illa ciuitate peregrinamur pctō expulſi, ne ibi maneremus, & mortalitate pgrauati, ne illō redeamus. Sed reſpexit Deus peregrinationē noſtrā. Et ipſe eſt, qui ædificat Ieruſalem, & lapſam partem reſtituit, & olim diſperſos in Chriſto collegit, quem pater miſit ad captiuitatem noſtram redimendam pretio ſanguinis.

e *Et alligat. Aug.* A ſimilitudine medici. Frāgit à medicis tortū, vt fiat poſtea rectū: ſic praui cor cui diſplicet Deus, i his quæ fiūt, debet frāgi & cōteri, vt dirigat. Qđ ſi nō potes dirigere, vel frāge, & Deus diriget. Frange inquā cōfitendo, puniendo: qđ ſignificat peccatorū tūſio. vnde alibi: Scindite corda veſtra. Ad hoc. n. elidit cor, vt cōtritū dirigat & ſanet. Malè. n. erigit qđ nō primò p cōtritionē erigit. Cōtere ergo

a Halleluia. Pſal. CXLVI.

a ¶Quare?

b Laudate dñm, quoniam

a ¶Ideo. b ¶Aug. Iucunda qui eſt Deo quæ eſt ſpeciei quod non in ore peccatorum.

† bon⁹ eſt pſalmus Deo noſtro, † ſit iucunda decoraque laudatio.

a ¶Quia noſter Deus? b ¶Quam de viuis lapidibus extruxit, ruinam angelicam reparans.

Ædificans Ieruſalem dominus, † diſperſiones † Iſrael congregabit.

a ¶Fideles olim diſperſo. quos colligit vt de illis ædificium celeſte reformetur. ¶Sic ſe commendat laudatoribus: quid ergo eis daturus? ſeipſum. Sed in futuro perfecta erit ſanitas, vbi corruptibile hoc induet incorruptionem. b ¶In vna fide & charitate.

a ¶Sed quid agit vt congreget? b ¶Hic ex parte, in futuro plenarie. c ¶Ideſt eos qui offerunt ſe ſacrificium ſpiritus contribulati. hos ſanat, elatos elidit.

Qui ſanat contritos corde, & † alligat contritiones eorum.

a ¶Nouit Deus qui ſunt eius.

Qui numerat † multitudinem ſtellarum, & omnibus eis nomina vocans.

a ¶Alias; omnes ſuo nomine vocat. a ¶Quid plura? b ¶Aug. Plenus gaudio eructat: quod non poteſt explicari.

Magnus dominus noſter, & magna virtus eius, & ſapientiæ eius non

a ¶Laus à magnitudine. a ¶Et ille ipſe qui numerat ſtellas non poteſt numerari. ¶Alias intelligentiæ.

ergo cor tuū, & dñs alligat contritiones. *Hiero.* Qualiter Samaritanus ille q deſcendebat à Ieruſalē in Iericho, qm̄ vidit vulneratū iacentē in itinere, colligauit vulnera eius. Cæterū de his q nō obtrituerunt cor, dī p Eſa. Non eſt malagma imponere neq; oleū, neq; alligaturas. Alligamenta Dei ſunt temporalia ſacramenta, quibus interim conſolationem habemus, q tūc detrahentur, cū erit perfecta ſanitas.

f *Qui numerat &c.* Non eſt adeò magnū ad literā, ſed ſtellæ ſunt luminaria in eccleſia q lucent inter peruerſos, de quibus Apoſt. In medio nationis prauę & peruerſæ apparetis, tanquam luminaria in mūdo. Tales numerat dñs in ſuos, qa nouit dñs qui ſunt eius. Si quis verò adumbrata fidei ſpecie ſe talibus interſerit, nouit ille qui numerat, quia ſupra numerū eſt. vñ: Multiplicati ſūt ſup numerū. Quia inter parietes pſentis eccleſię plures ſunt q futuri ſint in regno Dei. ideoq; ait: Qui numerat. nouit n. dñs qui ſunt eius. Numeratis nomina vocat, quia horū nomina ſcripta ſunt in libro vitæ: hoc nouit hoc eſt totum premiū. Quibuſdam donis ſpiritus malè vſis dicet in fine: Non noui vos. Diſcipulis etiā ait: Nolite gaudere, quia ſpiritus vobis ſubiecti, ſed qa nomina veſtra ſcripta ſunt in cœlo: qđ fit p charitatē, ſine qua & cetera q habentur dona ad tēpus tolluntur. Sicut dñs ait, q habet, dabitur ei, & abundabit, & qui non habet, auferetur ab eo. Habent enim gratiam poſſidendi, ſed nō charitatē vtendi.

g *Et oibus eis no. vo.* Alias, & oēs noie ſuo vocat. *Ca.* nō alieno, vt aſtrologi qui Iouem & Venerē nomināt. Vel typicè ſanctis, qa cuiq; propriū donū dat. Vel oēs ſunt in familiaritate & ſimilitudine dñi q famulorū ſuorū noīa nouit.

h *Sapientiæ eius &c. Aug.* Ipſā menſurā & numerū & pōdus, vbi Deus oīa diſpoſuit, nemo pōt metiri, vel numerare, vel appēdere. Sicut. n. in lib. Sap. dr: Diſpoſuit Deus oīa in numero, mēſura & pōdere. i. in ſeipſo: q eſt menſura oī rei modos præfigens. Et numerus. i. oī rei ſpeciē præbēs. Et pōdus oēm rē ad ſtabilitatem trahens & terminans & formās, & ordinās oīa diuerſa, q oīa incōprehenſibilia ſunt. Conticeſcāt ergo humanę voces, requieſcāt hūanę cogitationes, ad incōprehēſibilia Dei nemo ſe extēdat, quaſi cōprehēſurus ſed quaſi pticipaturus. Participes. n. erimus nec totū capiemus. Sed cuius rei participes erimus, & qualiter participes erimus cū partes nō ſint apud Deū, nec p partes diuidatur? Quis ergo explicet quomodo ſint participes vnius etiā ſimplicis eſſentię plures. Non puto aūt poſſe dici, q videatur.

¶ Contitere

NIC. DE LY. PSAL. CXLVI.

Auda. do. Iſte pſal. in Hebræo eſt ſine titulo, quia Halleluia poſitum in aliquibus Byblijs pro titulo huius pſal. eſt de pſal. præcedenti, niſi dicatur, q halleluia poſitum in principio huius pſal. ſit eius titulus vbi nos habemus: Laudate dominum, quoniam bonus eſt pſal. &c. In Hebræo hr: Halleluia quoniā bonus eſt pſal. &c. Et ſecundū hoc iſte pſal. poteſt dici Halleluiaticus, quia apud Hebræos non ſolum pſal. ſed etiam aliqui libri nominantur ab eo, quod ponitur in principio, ſicut liber Gen. nominatur apud Hebræos Bereſith, quod ſignificat in principio, & eodem modo alij libri Moyſi denominātur à ſuis principijs. Et ſecundum hoc iſte pſal. dicitur Halleluiaticus, quia incipit per halleluia. Et diuiditur in duas partes, quia primò pſal. ad Dei laudem nos inducit. ſecundò ad hoc rationes adducit, ibi: Aedificans Ieruſalem. Circa primum dicit:

a Laudate do. quo. bo. eſt pſal. *id eſt bonum eſt pſallere ad honorem diuini nominis. ideo ſubditur:*

b Deo noſtro ſit. *id eſt procedens ex mentis & corporis iucunditate, ſecundum illud: Cor. meum & caro mea exultauerunt in Deum viuum, per deuotionem & non per diſſolutionem, & ex decore conſcientiæ ſeu puritate, quia non eſt ſpecioſa laus in ore peccatoris.*

c Aedificans. *Hic conſequenter pſal. adducit rationes diuinæ laudis ſumptas ex eius beneficijs factis populo Iſrael ſpecialiter. Secundò omnibus generaliter, ibi: Præcinite. Beneficium autem factum filijs Iſrael quod hic recolitur, eſt liberatio à captiuitate Babylonica, circa quam primò oſtendit diuinam potentiam, dicens: Aedificans Ieruſalem domi. ſuper Nehemiā, cui voluntatē dedit & poteſtatē redificandi Ieruſalē.*

d Diſperſiones Iſrael congregabit. *ſcilicet per Zorobabel & Ieſum filium Ioſedech primò, & poſtea per Eſdram & per Nehemiam.*

f Qui ſa. con. *i. filios Iſrael, q erāt in amaritudine animi in Babylone.*

e Et alligat. *Reducendo eos cum lætitia ad terram natiuitatis eorum. ſecundò circa, hoc tangit diuinam ſapientiam, dicens:*

h Qui numerat. *quia fecit eas in certo numero.*

i Et omnibus. *Nomina. n. imponunt à proprietatibus rerū: ipſe aūt cognoſcit: vſq; ad minima oēs virtutes et proprietates ſtellarū. iō ſubditur:*

l Et ſapi. ei. *Quia infinita eſt quantum ad cognita, quia non ſolum cognoſcit facta & fienda, ſed etiam poſſibilia fieri. Similiter quantum ad modū cognoſcendi eſt infinita, quia claritas ſuæ cognitionis eſt infinita, quæ cōprehēdit ſe & oīa alia. Tertiò circa hoc tāgit Dei mysericordiā, dicēs:*

¶ a Suſcipiens

MORALITER.

¶ a *Lauda do.* Iſte pſal. eſt inuitatio generalis ad Dei laudē ex eius beneficijs: quorū aliqua ſunt corporalia, & hic ſunt ſpiritualiter exponēda. Dicitur ergo: Laudate do. quoniam bonus eſt pſal. i. ipſum deuotè cantantibus, quia ſic mentes eorum eleuantur in Deum.

b *Deo noſtr iucun.* i. cum deuotione mentis & munditia corporis.

c *Aedificans Ieru ale m do.* id eſt eccleſiam ſuam.

d *Diſperſiones Iſra.* id eſt popul Chriſtiani, ad quem nomen Iſrael eſt tranſlatum, vt frequenter eſt dictum.

e *Congregab.* In eccleſia militante per fidem, & in triumphante per apertam viſionem.

f *Qui ſanat &c.* iuæ paſſionis virtute.

g *Et alligat con.* virtute ſacramentorum quæ ſunt animę medicinę.

h *Qui numerat &c.* electorū, quorū eſt certus numerus apud ipſū.

i *Et omnibus.* id eſt præmia ſecundum merita parat.

K *Magnus do.* Quia virtus eius & ſapientia ſunt infinitæ.

¶ a Suſcipiens

VNIVERSIDAD DE SALAMANCA
GREDOS USAL.ES

Confitere ergo infirmitatẽ q peruenire vis ad diuinitatem, E cuius intelligẽtiæ nõ eſt numerus, ſed in hac difficultate intelligẽdi eſto manſuetus, vt ſubditus ne accuſes obſcura ſcripturarũ, q̃ fecit Deus, vt exerceat neq; dicas ſic melius diceretur: ſic.n.dictũ eſt, vt dici debuit: non corrigat æger medicamẽta, q̃ medicus tẽperat. Nouit q̃ppe medicus ea tẽperare, & modificare: ei crede q te curat: ante ergo quã ſcias, quare qd dictũ ſit, non iudices. Crede ita debuiſſe dici, vt dictũ eſt. Et hęc pietas facit te capacem. Si autem reſiſtis aduerſus clauſa Dei. vide quid ſequitur:

† Eleuat † humiliat

a *Humilians autem pec.* Qui.n. reprehẽdũt intelligibilia: iõ ſentiũt terrena, de Deo incorporeo, corporaliter cogitãtes. Hęc facit his q volũt irridere legẽ, anteq noſcãt. Quia ergo magnũ eſt proficere ad intelligibilia & ſpiritualia, ſimus manſueti, pulſemus, & faciamus quod ſequitur:

† cooperit

b *Præcinite.* vel incipite do. in cõ. ſic peruenieſ ad intelligentiã, ſic imago Deo reformabit. Præcinite. *Caſ.* Secũdò, ex p̃dictis quaſi adhuc hærẽtes increpat, & impellit oſtẽdẽs vñ poſſint intelligere, ſi humiles & nõ ſupbi. Q. & vt itelligere valeatis, Pręcinite &c.

Vbi ſupra.

c *Qui ope. cę. Ca.* Memorat opera p q̃ p̃tãs oſtẽdit. Ad hoc.n. q̃dã obſcura i ſcripturis voluit eſſe, vt haberẽt ſerui Dei qd interpretãdo influerẽt ſuper aures & corda hoim, excipientiũ de nubibus Dei ſaginã lætitiæ ſpũalis.

Quare quæ dã obſcura in ſcripturis

d *Seruituti ho.* Prędicatoribus: q hoib⁹ ſeruiũt. vñ Apoſt. ait: Nos aũt ſeruos veſtros p Ieſũ Chriſtũ. Hi ſeminãt ſpiritualia & recipiũt ab excelſis ſæculi fęnũ & herbã. i. tpalia. *Aug.* Oĩa.n.q̃ dãtur eccleſiæ à diuitibus fęnũ ſunt.

2. Cor. 4. b † potẽtatu

e *Et pullis. Aug.* Iudęi q ſe ſolos iuſtos, oẽs gẽtes dicebãt peccatores. Et verè patres nr̃i corui, nos aũt nõ ſic remanemus, tñ rectè pulli coruorum dicimur & ſumus. Coruus nõ inuocat, nos verò dimiſſi inuocamus. *Caſ.* Pulli coruorũ dñr rore veſci, & beneficio ætatis, ignorant paternas eſcas. i. fętores cadauerũ: ſic filij paganorũ innocentes qui inuocãt.

Vbi ſupra. Pulli coruorum. † Bene ſentiet dominus in timentibus

F

f *In tibijs vi.* i. incõpoſito habitu p̃ſumptuoſi & audacis. Per virũ.n. audacẽ p̃ſumptorẽ notat. In tibijs notaĩ inceſſus incõpoſitus. In tibijs viri. Vel ſm aliã literã, in tabernaculis viri. i. in cõuenticulis hæreticorũ beneplacitũ erit ei. Nota, q̃ nõ ait in tabernaculis Dei, ſed viri p hoc deſignans audaciã hęreticorũ. Et tabernacula. *Aug.* Quia eſt & tabernaculum Dei. i. eccleſia, à qua ſe diuidẽtes hæretici ibi ſibi tabernacula potuerũt. Vnde pullus corui fortè in eccleſia carens tpali honore ait: Elegi abiectus eſſe in domo Dei mei, magis quã habitare in tabernaculis peccatorũ. *Aug.* Nõ n. extra eccleſiã facit ſibi tabernaculũ, in quo nõ ſit beneplacitum Deo.

Sap. 8. e

g *Super ti. &c.* Timori ſpem coniunxit, quia nõ valet timor ſine ſpe veniæ. Iudas.n. timens, ſed deſperans, laqueo ſe ſuſpendit. Qui ergo timet Deũ, ſperet & in eo: Placabis autẽ eum ſi ſperes in miſericordia eius, atq; de cętero ita peccare caueas, vt de præteritis depreceris, vt tibi dimittantur.

Mat. 27. a

a ¶ Ideſt finis: non poteſt enim ab aliquo cõprehendi. b ¶ Alt. ¶ Ad intelligentiam arcanorum.

eſt numerus. † Suſcipiens manſue- a
a tos dominus: † humilians autem b

a ¶ Contrarios manſuetis.

b peccatores vſque ad terram. Præ- c d

a ¶ Alias incipite. b ¶ Aug. Tu prius accuſa, inde Deum lauda.

cinite domino in confeſſione: pſal- e

a ¶ Poſt confeſſionem ſequentur opera. b ¶ Vt humanas vocem ſequitur, ita vocem laudis ſequantur opera. c ¶ Cui Deo?

c lite Deo noſtro in cithara. Qui f

a ¶ Qui contegit ſcripturam figuris & ſacramentis vt incitet ad quærẽdum. b ¶ Ne timeas de operta quia inde parit pluter. c ¶ Non meritis habetur.

† operit cęlum nubibus, et † parat g

a ¶ Ecce fructus pluuiæ.

terræ pluuiam. Qui † producit in h

a ¶ Et in excelſis ſęculi. qui magis amant diuitias, b ¶ Temporalia.

d montibus fœnum, & herbam ſer-

a ¶ Prædicatoribus. b ¶ Alias pecoribus, ideſt gregibus domini: quos per homines paſcit. i. per prædictos es. ¶ Simplicibus eccleſiæ.

uituti hominum. Qui dat iumen- i

a ¶ Pabulum diuini verbi.

e tis eſcam ipſorum, & pullis cor- k

a ¶ Corui, Gentiles nigri in peccatis. b ¶ Q iumenta paſcit & pul. ſed non habet ꝑo. &c.

uorum inuocantibus eum. Non in l m

a ¶ Aug. ideſt in ſuperbia. De quo.n. altior incedit homo & ceruix eius verè indicat ſuperbiam: rapidus eſt etiam in curſu. b ¶ Beneplacitum.

† fortitudine equi † voluntatem ha n

¶ Alias in tabernaculis viri bene ſentiet.

f bebit, neq; in tibijs viri beneplaci- o p

a ¶ Q. in ſuperbis & hæreticis & incompoſitis non eſt beneplacitum Deo, ſed.

tum erit ei. † Beneplacitum eſt do- q

a ¶ In his qui timent, & ſperant. Iudas penitus timuit, ſed non ſperauit in miſericordia. Qui timet Deum, ſperet & ab ipſo ad ipſum fugiat, ab irato ad placatum.

g mino ſuper timentes eum, & in eis r
qui ſperãt ſuper miſericordia eius.

iniurijs. Quartò tangit eius iuſtitiam, dicens:

b Humilians autem pec. *ideſt Babylonios in peccatis obſtinatos.*

c Vſq; ad ter. *per Cyrum, & Darium, qui pro magna parte Babylonis populum occiderunt, & Babylonem deſtruxerunt, ita q̃ facta eſt inhabitabilis hominibus, ſicut dictum eſt ſupra pſal. 119.*

G

d Præcinite. *Hic conſequenter adducit rationes diuinæ laudis ex beneficijs collatis generaliter. & primò incitat ad Dei laudem, dicens: Præcinite do. in con. i. in laude oris.*

e Pſall. Deo. *q. d. non ſolum eſt laudandus vocibus humanis, ſed etiã muſicis inſtrumentis quibus vtebant Leuitę cãtores. Secũdò ſubditur beneficiũ cõiter à Deo præſtitũ, cũ dr:*

f Qui ope. *Et ad quid. ſubditur:*

g Et parat. *vt ſęcundetur ad terrænaſcentium productionem. ideo ſubditur:*

h Qui produ. in mon. &c. *Et qualiter deſeruiat oſtendit, dicens:*

i Qui dat iumentis &c. *Iumenta dicuntur quaſi iuuamenta, vt equi & muli & cameli, & huiuſmodi animalia, quibus vtitur homo in vecturis & agriculturis & huiuſmodi, & ſic terrænaſcentia quæ ſunt eſca iſtorum animaliũ cedunt in ſeruitutem hominis. Et quia Deus non ſolũ prouidet iſtis animalibus, ſed etiã alijs & auibus. ideo ſubditur:*

k Et pul. *Dicit.n. Iſid. q̃ corui nõ miniſtrãt cibum pullis ſuis, donec videãt eos nigrere plumis: quia tunc recognoſcunt eos tanq̃ ſuos, ſed antequam habeant plumas nigras nutriuntur rore cæleſti, & ſic dicitur à Deo nutriri: per hoc autem quod dicitur:*

l Inuocan. eum. *non eſt intelligendum, q̃ iſta inuocatio ſit per aliquam cognitionem in pullis exiſtentem: ſed quia vnaquæq; res per appetitũ naturalem tendit ad ſuã perfectionem, & ſic dicuntur inuocare Deum, à quo recipitur oĩs perfectio & omne bonum.*

m Non in for. *hoc eſt in equitibus de ſua fortitudine confidentibus, magis q̃ de Deo.*

n Voluntatem habebit. *i. nõ placent ſibi.*

o Nec in ti. vi. *hoc eſt in peditibus in ſuo robore confidentibus, magis quàm in Deo.* H

p Beneplacitum erit. *quia tales frequenter debellantur à paucis & malè armatis, ita q̃ victoria magis apparet facta virtute diuina, q̃ humana. propter quod ſubditur:*

q Benepla. eſt do. ſuper &c. *Et ideo non confidunt de virtute ſua, ſed diuina.*

r Et in eis &c. *quia non præſumunt de ſua iuſtitia, ſed de Dei miſericordia: & ideo talibus frequenter datur victoria, licet ſint pauci & quaſi inermes. Et de hoc habentur exempla multa in libris Regum, Iudith, & Mach. quæ propter breuitatem omitto: & quia ſunt ſatis nota.*

NIC. DE LYRA.

a Suſcipiens man. do. *i. filios Iſrael de Babylone educens, qui inter Babylonios erant humiles & manſueti, non reddentes iniurias pro iniurijs.*

MORALITER.

a *Suſcipiens &c.* ad gloriam.
b *Humi. au. &c.* i. vſq; ad infernũ, q à doctorib⁹ eſſe dr̃ intra terrã.
d *Præcinite &c.* ſcilicet laudis.
e *Pſallite Deo &c.* in fide trinitatis, eo q̃ eſt figuræ triangularis.
f *Qui op. cę. &c.* i. eccleſiam militantẽ ænigmaticis reuelationibus.
g *Et parat &c.* i. doctrinam hominibus.
h *Qui producit &c.* i. in doctoribus virorem bonorũ exemplorũ.
i *Qui dat iumen.* i. ſimplicibus doctrinã ſecundũ capacitatẽ eorum.
K *Et pul. &c.* i. filijs Gentilium venientibus ad baptiſmum.
m *Non in fortitu. &c.* i. Iudęi indomiti cuius fortitudo fuit notitia legis & prophetarum, quam dominus non approbat in Iudæis obſtinatis, eò quòd peruertunt ipſam.
o *Nec in ti. vi.* ideſt tyranni etiam baptizati.
p *Benepla. eſt &c.* timore filiali.
r *Et in eis qui ſpe.* ſpe formata charitate.

GLOS. ORD.

a *Halleluia.* Pſal. iſte facit amorem futuræ Ieruſalem. Aggæi & Zachariæ dicitur, qui in captiuitate reparatione.n Ieruſalem prophetauerũt: quæ vt Ieremias prædixit poſt lxx. annos facta eſt. i. poſt volubilitatem totius temporis, qđ ſeptem diebus agitur.

† idẽ pſal. eſt cũ præcedenti apud Heb.

a ¶ Laus Dei. b ¶ Ideſt reparationi cęleſti Ieruſalem, quam illi prædixerunt, & pro ea Deum laudauerunt.

a † Halleluia Aggæi & Zachariæ.

PSAL. CXLVII.

a ¶ Alias: collauda, quia ex multis conſtat.

L AVDA a

NICO. DE LYRA

PSAL. CXLVII.

L Auda. *Huic pſal. præmittitur pro tit. in aliquibus Biblijs: Halleluia Aggæi & Zachariæ, quod vr̃ appoſitum*

MORALITER.

a *Lauda.* Iſte pſal. ſecundum ſenſum literalem loquitur de ędificatione ſpiritualis Ieruſalem, quæ eſt eccleſia, propter quod ſic tranſeo de alia expoſitione ſpirituali hic ponenda.

GLOS. ORDIN.

PSAL. CXLVII.

L *Auda Ieruſalem. Caſſiodorus.* Totus hic pſalmus potentiam Dei prædicat. Primò dicit bona futuræ Ieruſalem. Secundò, dicit quæ bona hic dantur

Super pſal. 147. Diuiſio.

dantur ſanctis, ibi: Qui emittit. Lauda Ieruſalẽ do. *Auguſt.* A In captiuitate adhuc conſtitutus propheta, videns beatum populum æternæ Ieruſalem, pręmiſſo gaudio ſpei ante gaudium ſpeciei, quaſi coniungens cor etſi nõ corpus angelis, dicit: lauda iam ſecura Ieruſalem, hoc ſolum eſt negotium tuum, vt modò exultemus in ſpe: & deſideremus ipſam, qui audimus ſic ructantem.

a *Ieruſalem.* Viſio pacis. Sion ſpeculatio vel contemplatio. Et viſio pacis, eſt cõtẽplatio Chriſti, q eſt pax nr̃a.

b *Confortauit ſeras por. tu.* Nota clauſã eſſe ianuam admiſſis prudẽtibus, & excluſis fatuis virginibus, vt nemo iã exeat vel intret. Et congruè poſt laudis admonitionẽ ſubdit de clauſis ianuis. *Aug.* Clauſa.n. ianua Ieruſalem ſecurè laudat: quia nemo exijt, vnde doleat: nemo intrat quem timeat, vnde ſint ſcandala.

c *Adipe fru. Aug.* Pane qui de cęlo deſcendit, in mundo carne clauſus eſt: ſola fide cognit⁹, tũc videbit ſicut eſt.

d *Qui emittit.* Secunda pars ſubdit quæ munera hic dantur electis, per quæ veritas futuri poteſt agnoſci.

e *Terræ.* Vt in terra cognoſcatur. Niſi.n. mitteret verbum terræ qua grauamur & impedimur à reditu ad adipem frumenti ſatiantẽ, non leuaremur. In terra.n. vbi laboramus feſſi, languidi, pigri, frigidi. ſ. in eremo, nõ deſerit, ſed manna pluit: qui emittit eloquium &c.

f *Velociter currit. Aug. Caſ.* Vel vſque in velocitatẽ. i. à Deo, vt ſit ipſa velocitas: quo electius, vel expreſſius dici nõ potuit. Nõ ait velox verbum: Velox fit velocitate, qua plus vel minus participat. Sed ipſa velocitate qua cætera dicuntur velocia, nihil eſt velocius. Et item qđ velox eſt, vt equus alicui eſt, nõ vbiq;. Velocitas verò ipſa vbiq; eſt, non eſt in parte. Ad verbũ Dei pertinet non eſſe in parte, vbiq; eſſe per ſeipſum. Hęc eſt ſapientia quæ attingit à fine vſque ad finem fortiter: nõ tñ motu locali, ſed immobilitate. Sed & de ſapientiæ ſpiritu dr̃, actus mobilis, certus incoinquinatus: hoc facit velocitas, vt & vbiq; ſemper ſit, & nuſquã incluſa teneatur. Sed quis iſta ſufficit cogitare? Eſt tamen ſpes ad capiendum verbum: quia prædeſtinauit nos.

B

a ¶ Viſio pacis. b ¶ Lauda, non collauda: quia vnum facta es. ¶ Repetit.

a Ieruſalem dominũ, lauda Deum

a ¶ Contemplatio Chriſti. b Quare? ¶ Aug. hoc non fit niſi clauſis portis. c ¶ Alias confirmauit, non tantum poſuit. ¶ Vectibus.

b tuum Sion. Quoniam † conforta- a

a ¶ Non exit amicus. non intrat alienus. b ¶ Quos olim peperiſti.

uit ſeras portarum tuarum: bene b

a ¶ Qui in te quieſcunt. ¶ Qui non foris peregrinantur. b ¶ Quicquid intus eſt pace fruitur. extra eſt gehenna.

dixit † filijs tuis in te. Qui poſuit c

a ¶ Perfectam. b ¶ Aug. in pace illa eſt ſaturitas, nulla indigentia.

c fines tuos pacem, & adipe frumen d

a ¶ Quid interim in peregrinatione? ¶ Aliter non leuaremur ad adipem ſatiantem. ¶ Alias ſatians. b ¶ Verbum carne aſſumpta.

d ti ſatiat te. Qui emittit † eloquium e

a ¶ Et. b ¶ Sermo Chriſti cito mundum impleuit cognitione veritatis. ¶ Alias vſq; in velocitatem.

e f ſuum terræ: velociter currit ſer- f

a ¶ Quæ præſtet aduentus Chriſti. b ¶ Congelatus.

g mo eius. Qui dat niuem ſicut g

a ¶ Quæ eſt materia veſtis. b ¶ Pro caligine peccati. ¶ Ideſt tollit humilitatem & pœnitentiam ad quam vocat.

h lanam, nebulam ſicut cinerem h

a ¶ Tales facit vt paſcant alios verbo Dei. b ¶ Obſtinatos, de quibus tamen & alios paſcit. ¶ Alias fruſtra panis in.

i k ſpargit. † Mittit cryſtallum ſuam i

C

g *Qui dat niuem &c.* terræ. Frigeſcente.n. charitate decidit humana natura in terras, & pigro corpore inuoluta vt nix facta eſt, ſed in hac niue ſunt prædeſtinati velut lana, de quibus aliquid facturus eſt. Lana eſt materia veſtis. De his frigidis pręḋeſtinatis fit tunica ſine macula & ruga: vnde meritò veſtis Chriſti in monte refulſit ſicut nix, quia de hac niue fit. Sed prædeſtinati vocandi ſunt ad pœnitentiam, ſecundum illud: Quos prædeſtinauit, hos & vocauit. Non autem venit vocare iuſtos, ſed peccatores in pœnitentiã, .i. peccata & iniuſtitiam ſuã confitentes: & hos dum vocat ad penitentiã.

Matt. 17. a *Rom. 8. f* *Matt. 6. b*

h *Nebulam ſicut cinerem ſpargit &c.* Cinis ad pœnitentiam pertinet: quia cinis & cilicium ſunt arma penitentium. Nebula verò caliginem peccati & ignorantiam notat, & dum vocatur quis ad intelligendã veritatẽ, incipit velle capere & nõ ſufficit, ſed patitur caliginem. Eſt ergo illi adhuc nebula, vt ſciat ſe neſcire, & nõ poſſe capere qđ oportet eũ ſcire. ſed ſi non poteſt penetrare veritatis arcanũ, pęniteat peccatorum: quibus in hãc difficultatẽ videndi venit, & erit ſalubris nebula, quã vt cinerẽ ſpargit Deus. i. tollit per humilitatem pœnitentiæ, q̃ ſignificatur per cinerẽ. Et dicet Deo, vt Abrahã: Cinis ſum, hęc eſt humilitas penitẽtis. Et q prædeſtinauit & ad penitentiam vocauit. *Aug.* Ad literã: Spargit Deus niuem quaſi lanã, nebulã vt cinerẽ: cryſtallũ facit, vt fruſta candidi panis. Eſt.n. cryſtallum ſpecies quædam in modum vitri, ſed candida eſt. Dicitur autem eſſe nix glacie indurata per multos annos, vt reſolui non poſſit.

† verbum *Gen. 18. a*

D

i *Mittit.* Aliàs, vt fruſta panis, vt paſcant alios, vt prædicent veritatẽ, quam impugnant. Oẽs vnus panis, ſinguli fruſta. vnde: Multi vnus panis ſumus in Chriſto. Paulus cryſtallũ fuit, durus & nitidus. Durus, quia perſecutus eccleſiam. Nitidus, quia in lege peritus. Hanc autem Deus ſoluit & factus eſt panis: quia veritatem docuit. Sed niſi ſoluat.

1. Cor. 10. d *1. Cor. 15. a*

K *Cryſtallum &c.* i. obſtinatos, qui non facilè vt nix ſoluũtur.

a *Ante*

NICOLAVS DE LYRA.

poſitum ab aliquo tranſlatore ſeu expoſitore, eò q̃ videbatur ſibi q̃ pſal. iſte eſſet quædam laus pro reædificatione templi & ciuitatis Ieruſalem: quod factum fuit temporibus Aggæi & Zachariæ prophetarum ad hoc populum exhortantium. Sed in Hebræo nullus penitus eſt titulus: Nec videtur mihi ſaluo meliori iudicio, q̃ pſal. iſte loquatur de reędificatione Ieruſalem poſt captiuitatem Babylonicam, quia in Ieruſalem tunc reædificata non fuit tanta pax & abundantia, quanta deſcribitur in hoc pſal. imò frequenter inuadebatur à Gentilibus circunſtantibus: & ſubiecta fuit ſeruituti Perſarum & Medorum, & poſtea Græcorum, & poſtea Romanorum. Fuit etiam tanta penuria bonorum temporalium, q̃ tempore Nehemiæ qui ciuitatem tunc reædificauit, multi de populo Iſrael diſponebant vendere filios ſuos in ſeruos, & filias in ancillas, vt de pretio eorum poſſent habere alimenta. Et ideo videtur mihi, q̃ pſal. iſte loquatur de ædificatione ſpiritualis Ieruſalem quæ eſt eccleſia, ſecundum quod dicitur in Apoc. Oſtendit mihi ciuitatem ſanctam Ieruſalem deſcendentem de cælo &c. quæ ædificata eſt à Chriſto, non de lapidibus materialibus, ſed de ſpiritualibus qui ſunt fideles adinuicem charitate & fide coniuncti. Igitur ſecundum hoc pſal. iſte diuiditur in duas partes: Quia primò eccleſia ad Dei laudem inuitatur. Secundò ad hoc ratio aſſignatur, ibi: Quoniam confortauit. Circa primũ ſciendum, q̃ ſicut eccleſia vocatur Ieruſalem, ita etiam nominatur Sion: eò q̃ in monte Sion fuit templum diuino cultui deputatum, & quia in Ieruſalem & in Sion fundata fuit eccleſia: vnde dicit Apoſt. Acceſſiſtis ad Sion montem, & ciuitatem Dei viuentis Ieruſalem. & ideo ſub vtroque nomine inuitatur eccleſia ad Dei laudem, cum dicitur: Lauda Ieruſalem do. Poteſt etiam dici, q̃ hic inuitatur Ieruſalem & Sion ad literam ad Dei laudem: propter hoc q̃ ibi eccleſia incepit per doctrinam Chriſti: quia in templo quod erat in Ieruſalem, & in monte Sion frequenter docuit, & doctrinam ſuam miraculis confirmauit: in Ieruſalem etiam paſſus fuit & reſurrectionem ſuam diſcipulis manifeſtauit, & ibidem ſpiritum ſanctum in die pentecoſtes Apoſtolis dedit, vt patet ex decurſu euangeliorum, & Actuum 2. b.

a Quoniam confortauit &c. *Hic conſequenter dictæ inuitationis ratio aſſignatur, quæ primò accipitur ex beneficio nouæ legis. Secundò ex beneficio veteris, ibi: Qui annuntiat. Prima in duas, quia primò ponitur dictum beneficium. Secundò declaratur quoddam dictum, ibi: Qui dat niuem. Circa primum dicit pſal. Quoniam confortauit ſeras portarum tuarum &c. ſupple debes laudare Deum. Dicuntur autem hic portæ Ieruſalem ſacramenta nouę legis, & maximè ſacramentum Baptiſmi, per quod eſt ingreſſus ad eccleſiam. Seræ autem huiuſmodi portarum ſunt virtutes ſacramentorum, quæ dicuntur hic confortatæ, quia ſacramenta nouæ legis habent virtutem ſanctificandi, quę virtus non erat in ſacramentis veteris legis. ideo ſubditur:*

Diuiſio.

b Benedixit filijs tuis in te &c. *benedictione gratiæ.*

c Qui poſuit fines tuos pacem &c. *Propter quod nato Chriſto angeli nuntiauerunt eam, dicentes: Gloria in altiſſimis Deo, & in terra pax hominibus bonæ voluntatis. quæ eſt pax cordis interna, per quam acquiritur pax cæleſtis & æterna.*

Luc. 2. b

d Et adipe frumenti ſatiat te &c. *In ſacramento euchariſtiæ quod conficitur in pane de frumento, & eſt ſpiritualis refectio.*

e Qui emittit eloquium ſuum terræ &c. *i. verbum euãgelicum quod præcepit publicari per orbem terrarum, per Apoſtolos, aliosq; diſcipulos Chriſti ad hoc miſſos, Mar. Euntes in mundum vniuerſum, prædicate euangelium omni creaturæ.*

Mar. 16. d

f Velociter currit ſermo eius &c. *Quia euangelium in breui tempore fuit publicatum vbique in tota terra habitabili, ſcilicet viuente adhuc beato Petro, ſicut declaratum fuit diffuſius ſupra pſal. 18.*

g Qui dat niuem &c. *Hic conſequenter declaratur vltimò dictum de veloci publicatione euangelij, & hoc per effectus mirabiles qui fiunt velociter ex voluntate Dei, cum dicitur: Qui dat niuem ſicut lanam. hoc eſt ad modum lanæ albam & mollem: & hoc fit valde velociter, cum in diſſolutione nubium in pluuiam congelatur, antequam deſcendat ad terram.*

h Nebulam ſicut cinerem ſpargit. *i. ad modum cineris coloratam colore ſubalbido. Et talis ſparſio nebulæ fit valde ſubitò.*

i Mittit cryſtallum ſuam ſicut bucellas &c. *In Hebræo habetur: Mittit glaciem ſuam, & idem eſt, quia Chryſtallus eſt glacies longo tempore indurata & eſt valde mirabilis mutatio, cum aqua tam mollis & fluida, in glaciem tam duram & ſolidam ita citò mutatur: videlicet aliquando in vna nocte, vel minori tempore.*

VNiVERSIDAD DE SALAMANCA GREDOS USAL

a *Ante faciem &c.* Alias ſubſiſtet? *Aug.* Frigus eſt, qui deſerit, non vocat, nõ infundit gratiã: & quis alius ſoluet? Nullus. vnde Apoſt. Quis me liberabit de corpore mortis huius? q.d. frigeſco: nullus ſoluit, niſi gratia Dei emittet verbum ſuũ.

Vbi ſupra. cryſtallum. Rom. 7. d. Vt ſupra.

b *Emittet verbum ſuũ.* Verbo namq; Dei veniente, nec frigus, nec obſcuritas, nec durities deſperare poteſt. Salubriter.n. liquebũt, & fluenta ſpiritualis beneficij profundũt alijs, vnde bibant, iuxta illud: Omnes ſitientes venite ad aquas.

Eſa. 55. a

c *Iacob. ij.* Vel idẽ ſignificat per Iſrael, & per Iacob. ſ. populus fideliũ cui annũtiat iſta iudicia ſua. Eo q̃ nõ tñ iniuſti, ſed & iuſti patiũtur hic pro merito, iuſto iudicio Dei. Vel ad literã per Iacob & Iſrael Iudæos accipit, quibus per ſeipſum Chriſtus verbũ ſuũ annũtiauit, & iuſtitias & iudicia ſua manifeſtauit, qđ non fecit alijs. vnde addit: Non fecit tali. &c. quia non fuit miſſus, niſi ad oues quæ perierunt domus Iſrael.

Pſal. 68. b. Matt. 15. c. † ſpirabit

d *Iuſtitias ſua. Aug.* Iudiciũ incipit à domo Dei. Solus Chriſtus q̃ non rapuit, ſoluit: in quo princeps mundi nil inuenit: & ſi initiũ eſt à nobis, qs finis eorũ qui nõ credũt? vnde: Et ſi iuſtus vix ſaluabitur, impius vbi parebit? Et hoc iudiciũ Dei, qđ patiuntur iuſti & iniuſti. Quõ iuſti nõ meritis, ſed gratia Dei liberant: nõ oĩ genti nuntiauit, ſed ſoli Iſrael. i. nouo populo in quo ſunt & gentes. Vide ordinẽ in p̃dictis quatuor pſal. laudũ Dei prius de præceptis diuini p̃conij egit. Secũdò de peruerſitate mũdi fugiẽda. Tertiò de cõgregatione eccleſiæ. Quartò iam collectæ in pace, laudes imperat pro ſua ſecuritate & dilectione. Illi aũt choro de mundi partibus aggregato trina exultatione ſubnectit eſſe gaudendum tres alios pſalmos laudis ſubiungens: vt in hoc opere gratia trinitatis eluceat.

** ipſi † ſtatuta ſua. † ſic vniuerſæ genti. 1. Pet. 4. d*

a ¶Caſ. Aggerat periculum, vt maior ſit gratia liberationi.
b ¶Non quod facit, ſed quod fieri ſinit.

ſicut bucellas: ante faciẽ frigoris

a ¶Quidam ſunt nix, nebula, cryſtallus. ¶Aug. hæc autem Deus ſoluit. Sed niſi ſoluat, quis ſuſtinebit ante faciem frigoris? Ideſt vitiorum & obſtinationis.
b ¶Q. & ſi nullus poſſit per ſe ſubſiſtere ante faciem frigoris. ¶Aug. Non tamen deſperandum: quia emittit.

eius quis ſuſtinebit? Emittet

a ¶Carne aſſumpta. b ¶Niuem, nebulã, cryſtallum.

verbũ ſuũ, & † liquefaciet eam:

a ¶Calidus auſter. b ¶Vt inde bibant alij.

† flabit ſpiritus eius, † & fluent

a ¶Q. ſpiritus eius flabit, eius inquam. ¶Alias annuncians.

aquæ. Qui annuntiat verbũ ſuũ

a ¶Nouo populo: vel per ſeipſum Iudæis, qđ nõ alijs.
b ¶Quod & iuſti hic patiuntur pro merito.

*Iacob: † iuſtitias, & iudicia ſua Iſrael. Non fecit † taliter omni nationi, & iudicia ſua non manifeſtauit eis.

NICOL. DE LYRA.

¶ a Ante faciem frigoris eius &c. *q.d. nullus homo, ſi Deus velit ipſum intendere. Tantum.n. poſſet à Deo frigus intendi, q̃ non poſſet ſuſtineri, & ſicut aqua velociter induratur & ſolidatur in glaciem, ita citò mollis & fluida eius voluntate efficitur. ideo ſubditur: Emittet verbum ſuum & liqueſa. ea.*

b Qui annuntiat &c. *Hic conſequenter ponitur ratio diuinæ laudis ex beneficio veteris legis. Circa quod ſciendum, q̃ quia Chriſtus erat naſciturus de populo Iſrael à Iacob deſcẽdente. ideo populus ille pollere debuit præ cæteris ſpeciali ſanctitate, ſicut dictum fuit diffuſius in prin. Exo. propter quod illi populo factæ fuerunt communiter reuelationes propheticæ, & ſpecialiter data fuit lex diuina in monte Sinai. vnde Apoſt. Quid ergo amplius Iudæo eſt? & reſpondet, multum per omnẽ modum. Primum quidem, quia tradita ſunt illis eloquia Dei &c. & hoc eſt quod dicitur hic: Qui annuntiat ver. ſu. Iac. habuit.n. reuelationem de Chriſto de tribu Iuda naſcituro, vt patet in Ge. vbi dixit: Non auferetur ſceptrum de Iuda, & dux de femore eius, donec veniat qui mittendus eſt. i. Chriſtus. vnde in tranſlatione Chaldaica habetur, donec veniat Meſſias.*

c Et iudi. ſua Iſra. *i. legẽ populo Iſrael in qua cum alijs præceptis ponuntur iudicialia.*

d Nõ fe. ta. om. *Reuelationes.n. propheticę nõ ſic factæ fuerũt alijs gẽtibus cõiter, ſed valde raro, vt S. Iob, & aliqb. alijs valde paucis.*

e Et iudicia. *i. legem veterem quam ſolum dedit Iudæis, licet aliquando Gentiles admitterentur ad ritum illius legis.*

In pſ. 147. Lauda Ieruſalẽ. vbi dr̃ in poſt. Qm̃ cõfortauit ſeras portarũ.

ADDITIO.

¶ Qua rõne ſacramentũ baptiſmi poſſet dici porta Ieruſalem, eò q̃ per ipſum eſt ingreſſus ad eccleſiam: eadem ratione ſacr̃m p̃nitentię dici põt porta Ieruſalẽ, q̃a per illud eſt regreſſus ad eccleſiã poſt lapſum: & ſic poſſunt hic accipi portę Ieruſalem in plurali.

GLO. ORDIN.

a *Halleluia Aggæi. Aug.* Aggæus & Zacharias erigunt ad futurã liberationẽ, vt ſecuri contempta Babylone, quaſi præmeditemur hic laudẽ quã in æternũ ſoluemus. Primò de cęlis laudatur, poſt de terra, q̃ fecit cęlũ & terrã. In cęleſtibus & terreſtribus oĩa continentur. *Caſ.* Per paucorũ cõmemorationẽ vniuerſam creaturã hortat̃ laudare Deũ. Sunt q̃dam q̃ habent ſpiritũ laudandi Deũ, in eo affectu quo placet eis Deus. Quædã nõ habent intellectũ, ſed quia ipſa bona ſunt in ordine ſuo, & ad pulchritudinẽ vniuerſalitatis referuntur: per ſe nõ laudãt, ſed ab ipſis p̃ attẽdentes ea laudat De⁹, & ita quodãmodo laudãt: q̃a de illis naſcitur in nobis laus Dei, ad quam nos hic monet propheta.

† vos cęli

GLO. ORD. PSAL. CXLVIII.

Expo. pſ. 148

Laudate dominum. *Caſ.* Primò cęleſtia hortat̃ ad laudes. Secũdò terreſtria, ibi: Laudate dominum de terra.

c *Et lumen. Caſ.* Per lumen accipit oĩa lumen habentia, quæ dinumerari non poſſunt.

d *Laudate eum cæli. Caſ.* Nimia laus, q̃ & tenuitas cęlorum firma conſiſtit & aquas quę grauiores ſunt, ſuſtinet: quę niſi iuſſæ non defluũt per pluuias, q̃ ſicut dicitur apertis cęli cataractis per pluuiam ad terram mittuntur.

† ſtellæ luminis ſeu luminoſæ

a *Quia*

a ¶Laus Dei. ¶Pro futura liberatione, pro qua illi prophetæ laudauerunt.

Halleluia Aggæi, & Zachariæ. Cap. CXLVIII.

a ¶Nos admonet facere: ſed adiungit gratulationem facientibus, quia placet quod faciunt & leuato corde, cum illis eſt ſpe.

Laudate dominum

¶Repetit.

† de cœlis: laudate

a ¶Quibus aggratulationem ſuam faciat expetitis.

eum in excelſis. Laudate eum

a ¶Dum mittuntur.

omnes angeli eius: laudate eum

a ¶Generale nomen omnium ſpiritus cęleſtium: quandoque tamen pro vno ordine accipit.
b ¶Sol & omnia viſibilia inuiſibilibus cedunt de quibus hic incipit.

omnes † virtutes eius. Laudate eum ſol & luna: laudate eum omnes † ſtellæ & lumen. Lau-

a ¶Pluraliter: quia plures ſunt cœli.
b ¶Diuerſæ ab his quæ ſub firmamento.

date eum cęli cęlorum, & aquę

inuitantur creaturæ ſuperiores. ſecundò inferiores, ibi: Laudate dominum de terra. Circa primum, primò ponitur dicta inuitatio, ſecundò inuitationis ratio, ibi: Quia ipſe dixit. Primò inuitantur creaturæ ſuperiores generaliter, cum dicitur:

a Laudate dominum de cœlis &c. *Secundò magis ſpecialiter vbi primò exprimitur natura angelica, cum dicitur:*

b Laudate eum omnes angeli eius. *Qui ſũt in tribus hierarchijs & nouem ordinibus.*

c Laudate eum omnes virtutes &c. *Ad laudem Dei inuitatur ſpecialiter ordo virtutum: quia per angelos illius ordinis fiunt effectus mirabiles in admirationem diuinæ poteſtatis homines inducentes: & per conſequens ad eius laudem. Secundò, natura cœleſtis corporea: & primò quantum ad cœlum ſydereũ quod eſt nobis magis notum, cum dicitur:*

d Laudate eum ſol &c. *Licet enim corpora cœleſtia ſint inanimata, vt dicit Damaſce. tamen dicuntur laudare Deum inquantum ex ſua pulchritudine & virtute ducunt homines in cognitionem & laudem ipſius Dei: Conſequenter inuitat cœlum empyreum, dicens:*

e Laudate eum cœli cœ. *Dicitur enim empyreum cęlum, cęlum cęlorum, quia eſt ſuper alios cœlos. Quod autem ponitur hic cęli in plurali, hoc eſt propter diuerſas manſiones electorum ibi exiſtentes, ſecundum quod dicit Saluator: In domo patris mei man. multæ ſunt. Cõſequenter inuitat cœlum cryſtallinum, quod dicitur aqueum propter ſimilitudinẽ in diaphaneitate, ſicut empyreum dicitur à pyr, quod eſt ignis, p̃p ſimilitudinẽ in claritate, dicens: quia cœlum cryſtallinum eſt ſuper cœlum ſydereum.*

f Et aquæ omnes &c.

¶ a Laudent

NIC. DE LY. PSAL. CXLVIII.

Laudate dominum de cœlis. *Huic pſal. præmittitur talis titulus in Hebræo & in tranſlatione Hiero. Halleluia. In aliquibus autem Biblijs additur, Aggæi & Zachariæ: quod fuit additum ab aliquo tranſlatore ſeu expoſitore: Neſcio tamen quare. quia pſal. iſte non videtur plus factus ab eis, quam ab alijs: ſed eſt quædam inuitatio omnium creaturarum ad laudandum Deum, facta ab aliquo viro ſancto quicunque fuerit, cuius nomen ignoratur ſecundum Hebræos: & prophetauit de primo Chriſti aduentu in fine huius pſal. qui diuiditur in duas partes: quia primò ad laudem Dei inuitantur*

Diuiſio.

MORALITER.

* a *Lauda. do.* Iſte pſal. eſt quędam inuitatio generalis creaturarũ ad Deũ laudandũ. & quantũ ad inuitationẽ hominũ & angelorum ſenſus literalis eſt ſpiritualis, quantũ aũt ad inuitationẽ creaturarũ intellectu carentiũ, ſenſus literalis eſt, q̃ Deũ laudant dupliciter. ſ. inquantũ relucet in eis bonitas creatoris, & inquantum ſunt materia laudis hominibus, & angelis Deũ laudantibus ex operibus ſuis. Nec occurrit mihi alia expõ ſpiritualis cõuenientior hic ponẽda.

a *Quia ipſe dixit. Aug.* Ecce verbum per quod omnia facta ſunt. vnde: Omnia per ipſum facta ſunt, & ſine ipſo factum eſt nihil. Ipſe ergo dixit. i. verbum genuit, & per ipſum facta ſunt omnia. *Caſſiod.* Hoc contra illos qui dicunt mundum Deo coæternum. ſequitur:

b *Ipſe mandauit.* Verbo ſuo, & creata ſunt. Prius dixit facta, poſtea creata. Facere enim & nos poſſumus, ſed non creare. Ipſe ergo ſolus creat qđ eſt proprium deitatis. Laus ex operibus.

c *Statuit.* ex potentia omnipotens eſt, cuius opera non mutantur.

d *In ſeculum, & in ſeculum ſeculi. Caſſiod.* Et ſi cœlum nouum, Deo tamen bene ſtatuta dicuntur, quæ nouantur per Chriſtum & meliorata permanent. Et eſt hic laus à potentia.

e *Laudate dominum de terra. Caſſiod.* Secunda pars vbi enumeratis cœleſtibus deſcendit ad terreſtria. Conuerſus ergo ad illa, tanquam exhortans nos vt eorum conſideratione laudemus Deum: quæ conſiderata aperiunt laudem Dei, ait: O vos qui de terra.

f *Omnes abyſſi.* Profunditates aquarum maiora omnia, aer quoque nubiloſus ad abyſſum pertinet: vbi nubes, venti, tempeſtates, pluuiæ coruſcationes, tonitrua, grando, nix. Et quicquid de humido & caliginoſo aere vult Deus fieri ſuper terras, totum terræ nomine appellauit, quia nimis mutabile eſt. Hæc autem omnia etſi mutabilia & turbata, habẽt tamen locum & ordinem ſuum, & pro modo ſuo implent decorẽ vniuerſitatis, & ſic laudant Deum. Ipſa ergo. i. nos conſideratione eorum hortatur laudare.

g *Quæ faciunt verbum eius.* Hoc ideo, quia viſum fuit quibuſdam q̃ Deus ſuperiora regeret, ſed hæc inferiora deſpiceret, & à caſibus regerentur: ſed & hæc agit Deus, & in his minimis laudatur, & halleluia cantatur.

h *Confeſſio.* Suprà dixit prius de cęlo, poſtea de terra, hic de omnibus ſimul. Et accipit per cœlum omnia ſuperiora, & per terrã oĩa inferiora. *Aug.* Confeſſio eius ſuper cœlum & terram. Illum omnia confitentur in ſe vel in alijs, pulchritudo omnium vox eſt confitentium in attendentibus ea. i. attendentes laudent eum, & de terrenis & de cœleſtibus quo non eſt aliquid melius.

i *Exaltauit cornu populi ſui. Auguſt.* Ecce qđ prophetauit Aggæus & Zacharias: Modo humile eſt in tribulationibus cornu populi ſui, ſed cum venerit dominus exaltabitur.

k *Hymnus omnibus ſanctis eius.* Tria habet, canticum, laudem, & Dei. i. hymnus eſt laus Dei cum cantico. Hunc ergo modò dicant ſancti, in fine æternum hymnum accepturi.

quæ ſuper cœlos ſunt: laudent no-

a ¶Quid eis contulit vnde laudent?

men domini. † Quia ipſe dixit & facta ſunt, ipſe mandauit & creata

a ¶Omnia ſuperiora. omnia cœleſtia.

ſunt. Statuit eã in ſeculum, & in ſe-

a ¶Legem & conditionem. ſ. vt laudent eum. ¶Laudant enim omnia, vel in ſe vel in alijs.

culum ſeculi, † præceptum poſuit,

a ¶Quin fiat.

& nõ præteribit. Laudate dominũ

a ¶Aug. qui circa aquas verſantur, prodeuntes de ſpeluncis feruntur in aere, & concitatur per eos aer, quibus non ſunt maiora animantia ſuper terram: vnde ab eis cepit.

de terra, dracones & omnes abyſſi. Ignis, grando, nix, † glacies, ſpiritus

¶Alias tempeſtatis. a ¶Et ſi perturbata videantur.

procellarum, quę faciunt verbum eius. Montes & omnes colles, li-

a ¶Maiores.

gna fructifera & omnes cedri. Be-

a ¶Minora. ¶Alias reptilia & volatilia pennata.

ſtiæ & vniuerſa pecora: ſerpentes

a ¶Iam ad homines venit.

& volucres pennatæ. Reges terræ & omnes populi, principes &

a ¶De omni ſexu, de omni ætate.

omnes iudices terræ. Iuuenes & * virgines, † ſenes cum iunioribus

a ¶Cur? Ideo. b ¶Magnificentia.

laudent nomen domini: quia exal-

a ¶Nemo exaltatur, niſi ſub ipſo. b ¶Maior laus eſt eius ex ſeipſo, quam ex creaturis: & quia populum ſuum exaltauit.

tatum eſt nomẽ eius ſolius. † Con-

a ¶Quicquid fecit infra illum & quicquid in his placet minus quã ille: ſi amas viſibile quod fecit, multo magis inuiſibilem qui fecit: per viſibilia intelliguntur eius inuiſibilia.

feſſio eius ſuper cœlum & terrã, &

a ¶Poteſtatem vel dignitatem.

exaltauit cornu populi ſui. Hy-

a ¶Vnde. ¶Aug. modo ſit hymnus quibus in fine erit perennis.

mnus omnibus ſanctis eius: † filijs

a ¶Qui ſunt ſancti. ¶Quibus debet eſſe hymnus.
b ¶Qui filij Iſrael? c ¶Scilicet non carne, ſed fide.

Iſrael, † populo appropinquanti ſibi.

g Dracones & omnes abyſſi. *Dicuntur autem hic abyſſi loca profunda Oceani, vbi habitant cete grandia, quæ dicuntur hic dracones. vnde in Gene. vbi nos habemus: Creauit Deus cete grandia. in Hebræo habetur: Creauit Deus dracones magnos. Conſequenter tangit elementum ignis & aeris, cum dicitur:*

Gen. 1. e

h Ignis &c. *Quantũ ad ſuperius elementũ.*

i Grando, nix, glacies, &c. *ideſt venti facientes procellas in mari: iſta enim generantur in aere.*

k Quæ faciunt verbum eius. *Quia faciũt illud, ad quod ordinantur ex diuina inſtitutione. Conſequenter reuertitur ad elementũ terræ, quantum ad illud quod ſupereminet & eleuatur in aere, dicens:*

** ipſe dixit & facta ſũt. nõ ſunt in Hebræo.*

l Montes & omnes. *Dicuntur autem colles, montes minores.*

m Ligna fructi. &c. *Arbores enim adhærent terræ, & ideo cum ipſa computantur. vnde & tertia die productæ ſunt arbores, ſicut & terra diſtincta. Conſequenter deſcendit ad ea quę mouentur in terra, cum dicitur:*

Gen. 1. b

n Beſtiæ. *Quantum ad animalia ſylueſtria, vnde dicuntur beſtiæ, quaſi vaſtiæ.*

o Et vniuerſa pecora. *Quantum ad domeſtica.*

p Serpentes. *Quantum ad animalia reptantia, quæ non mouentur pedibus.*

q Et volucres pennatæ. *Et in hoc tangit animalia ſe mouentia per aerem: Omnia autem iſta inuitãtur ad Dei laudem, & ipſum laudant, inquantum in ipſis relucet diuina bonitas, & ſunt materia laudis diuinæ intelligibilibus creaturis.*

r Reges terræ. *Hic conſequenter inuitatur ad Dei laudem rationalis creatura, quæ eſt humana, & primò ponitur dicta inuitatio, ſecundò inuitationis ratio, ibi: Laudent nomen domini. Circa primum inuitantur primò ſuperiores, cum dicitur: Reges terræ. vnde dicit Pet. Siue regi tanquam præcellenti. Conſequenter inuitantur alij in generali, cũ dicitur:*

Diuiſio. 1. Pet. 2. c

s Et omnes populi. *ſ. regibus ſubiecti. Et vlterius inuitantur magis in ſpeciali, cum dicitur:*

† G. a. laus

t Principes. *Qui dominantur ſub regibus.*

u Et oẽs iudices terræ &c. *Qui ſunt inſtituti à regibus & principibus ad terminandum cauſas. Conſequenter inuitantur alij cuiuſcunque ſexus & ætatis, cum dicitur: Iuuenes & virgines &c.*

† filij

x Laudent. *Hic incipit verſus in Hebræo & in tranſlatione Hiero. vbi ponitur ratio dictæ inuitationis ad laudem Dei: & ponitur hic duplex ratio. Prima accipitur ex diuina celſitudine, cum dicitur: Laudent nomen domini. ſ. omnes prædicti.*

† populi appropinquãtes

y Quia exaltatum eſt nomen eius ſolius. *Quia omnis creatura nihil eſt in comparatione ipſius. ideo ſubditur:*

z Confeſſio eius. *ideſt confeſſio laudis ipſius.*

a Super cœlum & terram &c. *i. fiat ab habitantibus in cœlo & in terra. Secunda ratio accipitur ex condeſcenſione diuina in ſua incarnatione benedicta, quod notatur cum dicitur:*

b Exaltauit cornu populi ſui &c. *Quia per hanc incarnationem natura humana eſt ſupra modum exaltata. vnde Chriſtus propter hoc vocatur cornu, in nouo teſtamento & veteri. vnde dicit Zacharias habita reuelatione de Chriſti incarnatione propinqua: Erexit dominus nobis cornu ſalutis in domo Dauid pueri ſui. Et Anna mater Samuelis ſimiliter de hoc prophetauit dicens: Dabit imperium regi ſuo, & ſublimauit cornu Chriſti ſui. Et quia aduentus Chriſti in mundum fuit angelis valde iucundus, propter quod cantauerunt: Gloria in altiſſimis Deo. in natiuitate ipſius. ideo ſubditur:*

Luc. 1. g 1. Reg. 2. b Luc. 2. b

c Hymnus omnibus ſanctis eius &c. *i. angelis beatis, qui ſpeciali modo dicuntur ſancti, i. Deuter. Dominus de Sina venit. & ſubditur: Apparuit de monte Pharan & cum eo ſanctorum millia. i. angelorum, vt ibidem fuit expoſitum. Et quia non ſolum fuit iucundus angelis, ſed etiã hominibus: & maximè debuit eſſe iucundus populo Iſrael, de quo fuit natus ſecundum carnem. ideo ſubditur:*

Deut. 33. a

d Filijs Iſrael. *Reſumatur li hymnus: qui ſignificat laudem de Deo cum cantico ſeu exultatione, vt dictum eſt ſup. pſal. 144.*

e Populo appropinquanti. *i. populo Iſrael ſecundum genus propinque ſibi, vt dictum eſt ſup. quia Maria mater eius fuit de populo illo.*

In pſ. 148. Laudate dñm de cęlis. vt dr̃ i poſt. Circa primũ primò ponit̃.

ADDITIO.

¶ Nota, ſynagoga Hebræorum recitat quotidie iſtos ſeptem pſal. qui incipiunt ab illo: Exaltabo te domine Deus meus. & terminantur

NICOL. DE LYRA.

¶ a Laudent nomen domini. *Eo modo quo dictum eſt.*

b Quia ipſe dixit. *Hic conſequenter ponitur dictæ laudationis ratio, quæ eſt duplex: Vna ex beneficio creationis, cum dicitur: Quia ipſe dixit. Et ſic habent ab eo eſſe: Et per hoc excluditur error illorum qui dicunt, q̃ creaturæ incorruptibiles, vt intelligentiæ & corpora cęleſtia, non habent Deum pro cauſa efficiente, ſed tantum pro finali. Secunda ratio accipitur ex duratione earum æterna à parte pòſt, cum dicitur:*

c Statuit ea &c. *Sed quia iſta conſeruatio in eſſe dependet ex diuina voluntate, ideo ſubditur:*

d Præceptum poſuit &c. *Quod maneant in perpetuum quantum ad ſuam ſubſtantiam.*

e Et non præteribit &c. *Reducendo eas ad nihilum, licet poſſet facere, ſicut & de nihilo creauit.*

f Laudate dominum de terra &c. *Hic conſequenter inuitantur ad Dei laudem creaturæ inferiores, quæ ſunt in regione elementari: & primò inuitatur natura irrationalis, ſecundò rationalis, ibi: Reges terræ. Circa primum dicitur: Laudate dominum de terra. & in hoc tangitur infimum elementum, & conſequenter elementum aquæ, cum dicitur:*

g Dracones

VNIVERSIDAD DE SALAMANCA
GREDOS USAL.ES

E nantur in fine pſalterij, pręmittens eis & ſubiungens aliquas orationes, in quibus orationibus expreſsè aſſerunt, quòd iſti pſal. ſunt facti ab ipſo Dauid: vnde minus verè dicitur, ꝙ ſecundum Hebræos nomen illius qui hos pſal. compoſuit, ignoratur: imò ex hoc ſumitur ratio pro opi. Aug. circa autoritatem pſalmorum, vt ſæpe dictum fuit ſuprà. Item circa declarationem huius pſal. & duorum ſequentium attẽdendum eſt, quod hi tres pſal. propriè poſſunt applicari tribus ſtatibus eccleſię principalibus, in quibus laus Dei cõſideratur in ſingulis ſuo modo. *Tres ſtatus eccleſiæ.* Primus.n. ſtatus eccleſiæ conſideratur in lege antiqua, in qua diuina veritas in ſeipſa nondum manifeſtata erat, nec adhuc via ſanctorũ propalata, ad Heb. 9. *Heb. 9. b* Erat tamen excellentior ſtatus ille reſpectu cæterarum nationum in ſex. Primò in hoc, ꝙ cognoſcebat Deum eſſe creatorẽ mundi: Quod quidem creationis beneficium celebrabant, in cuius memoria ſabbathum ſeruabatur, vt patet in Exo. *Exo. 20. b* Et ad iſtum ſtatum referri poſſet pſal. iſte. ſ. Laudate dominum de cęlis, in quo fit mentio expreſſa de creatione mundi, correſpondenter ad ea quæ continentur in Gen. *Gen. 1. a* licet non omnino eodem ordine. Exprimuntur etiam in hoc pſal. angeli qui non fuerunt expreſſi in creatione mundi, pp populi ruditatem, ſed includuntur in hoc ꝙ dixit: Fiat lux. ſecundum Aug. de quibus creaturis dixit: Quia ipſe dixit, & facta ſunt: ipſe mandauit, & creata ſunt, profitendo ipſarum creationẽ. Secundò iſte ſtatus præfertur cæteris in hoc, ꝙ non ſolum Deum profitebatur eſſe creatorem mundi, ſed etiam conſeruatorem rerum creatarum, quarum quædam ſic ab eo conſeruantur vt habeãt perpetuitatẽ etiam ſecundum indiuidua, ſicut ſunt cęleſtia, de quibus dicit: Statuit ea in æternũ &c. quædam verò perpetuitatem à Deo habent ſecundũ ſpeciẽ: ſicut iſta inferiora, de quib⁹ dicit: Laudate dñm de terra &c. exponantur cętera ſicut in poſtil. Conſequenter facit mentionẽ de regimine politico humano, eò ꝙ deriuatur à lege naturali à Deo primordialiter inſtituta: in quo regimine principales ſunt reges tanquã capita, & populi tanquã corpora, de quibus dicit: Reges terræ & oẽs populi, principes & oẽs iudices terræ. Minus verò principales in huiuſmodi regimine ſunt illi, qui nõ habent perfectã rõnem ad regendũ, ſicut illi qui nondũ attingunt perfectã ætatem: de quibus dicit: Iuuenes & virgines. Similiter & illi qui iam tranſierunt ætatem virilẽ & ex ſenectute debilitantur: de quibus dicit: Senes. Tertiò præfertur iſte ſtatus in hoc, ꝙ profitebatur vnitatẽ Dei excluſa pluralitate deorum, quã cæteræ nationes pernitioſè æſtimabant, & de hoc dicit: Laudent nomen domini, quia exaltatũ eſt nomen eius ſolius. Quartò præfertur iſte ſtatus in excluſione idololatriæ, vt patet in Exo. *Exo. 20. a* Multi.n. philoſophantes & alij credebãt tantũ

F vnũ Deum eſſe, qui tamen aliquas creaturas colebant tanquã deos, vt patet de his quos Rex Aſſyriorum habitare fecit in ciuitatibus Samariæ. *4. Re. 17. b. e* Et quia huiuſmodi idololatrę colebant vt deos, quãdoq; creaturas cęleſtes, quandoq; terrenas. ideo ſubdit: Confeſſio eius. ſ. fidei vnitatis Dei, eſt: Super cęlum & terrã. Profitebantur.n. ꝙ nullus alius Deus erat in cęlo, nec in terra, vt hr̃ in Deut. *Deut. 4. f* Scito ergo hodie, & cogita in corde tuo, ꝙ dominus ipſe eſt Deus in cęlo ſurſum, & in terra deorſum, & non ſit alius. Quintò præfertur iſte ſtatus: quia ſub fide & cultu vnius Dei, miraculoſè exaltatum fuit cornu populi Dei. ſ. per regiam poteſtatem ſublimẽ multis miraculis acquiſitam, vt patet in hiſt. Dauid. *1. & 2. Reg. per totum.* Exaltatio.n. cornu in hoc loco nõ eſt neceſſarium vt intelligatur de regno Chriſti ſpirituali, prout in poſtil. ſed de regia poteſtate ſublimi, ſicut in Deut. de Ephraim legitur: *Deut. 33. d* Cornua rhinocerotis cornua illius. qđ dr̃ propter regnũ decẽ tribuũ, qđ ab eo deſcendit non pp regnum Chriſti: quia nõ deſcendit de tribu Ioſeph & Ephraim. Similiter cum dr̃ in Thre. *Thren. 2. a* Confregit in ira furoris ſui oẽ cornu Iſrael, intelligitur ad literam, de ablatione regiæ poteſtatis à Iudęis tpe Ieremiæ, non de regno Chriſti. Sextò præfertur iſte ſtatus, quia nõ ſolum adepti fuerunt filij Iſrael regiam poteſtatem modo prędicto, ſed ẽt quandam ſanctitatẽ ſortiti ſunt: vnde in Exo. legitur: *Exo. 19. a* Vos eritis mihi in regnum ſacerdotale & gens ſancta, & de hoc dicit: Hymnus oĩbus ſanctis eius, & ſequitur: Filijs Iſrael populo appropinquanti ſibi, eò ꝙ non fecit taliter oĩ nationi, vt dictum eſt in fi. præced. pſal. Secundus verò ſtatus eccleſiæ conſideratur ſub lege euangelica, ad quem quidem ſtatũ propriè applicatur ſequens pſal. ſ. Cãtate do. &c. quod ſic patet, nã hic ſtatus præfertur pręced. in ſex. Primò in ipſius nouitate: hic.n. ſtatus nouus dr̃, cum reſpectu antiqui qui vetus eſt, de quo Apoſt. ad Heb. *Heb. 8. d* Nouum veterauit prius. Tum reſpectu legiſlatoris, de quo ad Eph. *Ephe. 4. f* Induite nouum hominem, qui ſecundũ Deum creatus eſt. Tum reſpectu mandati principalis. vnde Ioh. *Iohan. 13. d* Mandatum nouũ do vobis. Tũ reſpectu cuiuſcunq; legẽ euangelicã ſuſcipientis, ad Gal. *Gal. 6. d* Nec circuncíſio aliquid valet, nec præputium, ſed noua creatura. Et ideo in ſtatu no. te. meritò canticum nouum cantari debet. vnde Eſa. *Eſa. 42. b* vbi de Chriſto in primo ſui aduentu ad literam agit, dicit: Cantate domino canticum nouum: laus eius in extremis terræ. Quod propriè concordat in forma verborum cũ primo verſu huius pſal. ſ. Cantate domino canticum nouum: laus eius in eccleſia ſanctorum, niſi quia vbi dr̃ hic: Laus eius in eccleſia ſanctorum, ibi dicit: Laus eius in extremis terrę. Ex quo intelligitur, ꝙ eccleſia ſanctorũ. ſ. euangelica, de qua ibi & hic agitur, diffundenda erat in extremis terræ. ſ. per orbem terrarum. Secundò pręfertur hic ſtatus nouus reſpectu primi in præſentia Chriſti. Fuerat.n. Chriſtus in antiquo teſta. ſub figura, modo eſt reali pręſentia, & de hoc dicit pſal. Lętetur Iſrael in eo qui fecit illum, & filiæ Sion exultent in rege ſuo. q. d. G hic ſtatus non ſolum lætatur in Deum qui fecit eum. ſ. tanquam in creatorem, prout in primo ſtatu: ſed etiam tanquam in regẽ ſuum. ſ. in regem ſaluatorem, iuxta illud Eſa. Dominus rex noſter ipſe ſaluabit nos. Tertio præfertur in exaltatione humilium. In veteri.n. licet commendetur humilitas, non tamen ſic laudatur ſicut in nouo, vbi Chriſtus quaſi totam doctrinam ſuam in hoc fundauit: Diſcite à me quia mitis ſum, & humilis corde. Similiter & præmium vltimum, quaſi totum humilitati attribuit, dicens: Qui ſe humiliat exaltabitur. & de hoc dicit Pſal. Quia beneplacitum eſt domino in populo ſuo, & exaltabit manſuetos in ſalutem, hoc eſt dicere: Populus huius noui ſtatus in quo beneplacitum eſt Deo, ſunt manſueti, qui exaltabuntur in ſalutem. Quartò præfertur hic ſtatus reſpectu primi in purificatione interioris hominis. ſ. conſcientiæ. In primo enim ſtatu, vt Aug. dicit, manus prohibebantur, non animus. ſ. vt in pluribus: in ſtatu verò nouo tota gloria iuſtorum in conſcientia interiori conſiſtit. vnde Apoſt. Gloria noſtra hæc eſt teſtimonium conſcientiæ noſtrę, de qua gloria dicit Pſal. Exultabũt ſancti in gloria, lætabuntur in cubilibus ſuis. ſ. in conſcientijs ſuis purificatis. vnde in glo. Iuſti de actibus ſuis bonis non lætantur extra. ſ. in populari fauore, ſed in cubilibus ſuis. ſ. in conſcientijs. vnde Matt. Intra cubiculum tuum, & ora patrem tuum. Quintò verò præfertur hic ſtatus præcedenti in poteſtate duplici ſibi data. ſ. temporali & ſpirituali, prout exponitur illud verbum euangelij: Ecce duo gladij. & de hoc dicit: Et gladij ancipites in manibus eorum. ſ. gladius temporalis, qui apud imperialem poteſtatem principaliter reſidet, & gladius ſpiritualis. ſ. ligandi & ſoluendi, qui reſidet apud Petrum & eius ſucceſſores. Cum primo enim gladio quandoque fit: Vindicta in nationibus. Cum ſecundo: Increpationes in populis. Et ex hoc prouenit ꝙ quandoq;: Alligantur reges eorũ in compedibus, quia ſecundum glo. in præceptis Dei, quæ dicuntur vincula ferrea, quæ quaſi dura ſunt & inſolubilia, vt cum dicitur: Quod Deus coniunxit, homo non ſeparet, Matt. Alligatus es vxori, noli quærere ſolutionem. Apoſt. His enim vinculis ligantur gentium reges & nobiles ſeculi ab infirmis huius mundi, quos elegit dominus, vt fortia quæq; confunderet: Hæc in glo. Et ſequitur: Vt faciant in eis iudicium conſcriptum, quia omnia iſta in primo ſtatu fuerunt conſcripta ſaltem in figura, & modò complentur. Sexto pręfertur hic ſtatus præcedenti, quia primus pertinebat tantum filijs Iſrael populo appropinquanti ſibi, vt in fine pręcedentis pſal. concluditur. Gloria tamen huius ſtatus: Eſt omnibus ſanctis eius. ſ. per omnes gentes & per totum mundum, vt in glo. Tertius H verò ſtatus eccleſię conſideratur in lege beatifica & æterna. ſ. in ſtatu glorię. Ad quem quidem ſtatum propriè applicatur pſal. vlt. ſ. Laudate dominum in ſanctis eius: & exponatur ſicut vltimo loco exponitur in poſtilla ad iſtud propoſitum reducendo vſque ibi, cum dicitur: Omnis ſpiritus laudet dominum: Quod verbum pręter expoſitionem poſtil. quę ſatis competens eſt, poteſt etiam aliter exponi, & fortè magis propriè. Ad quod ſciendum, ꝙ ſecundũ Greg. in eccleſia pręſenti immolatur Deo ſacrificium compunctionis, iuxta illud: Sacrificium Deo ſpiritus contribulatus. In cœleſti verò ſacrificium laudis. vnde pſal. Dirupiſti vincula mea, & tibi ſacrificabo hoſtiam laudis. Cuius ratio eſt: Nam in hac vita retardatur ſpiritus, ne feratur totus in ipſum Deum. Quandoque ex grauedine peccatorum, quandoq; ex impedimẽto molis carnalis, quę ſunt vincula animæ quibus diruptis in ſtatu glorię ſacrificatur Deo hoſtia laudis. In qua quidem hoſtia nihil reperitur, quin feratur in Deum. ideo dicit: Omnis ſpiritus laudet dominum. i. totus ſpiritus. Dictio enim Hebraica כל Chal in hoc loco poſita vtrunq; ſignificat indifferenter. ſ. totum & omne. Notandum eſt etiam ꝙ vltimus verſus huius pſal. vltimi, correſpondet primo verſui primi pſal. ſicut vltima perfectio alicuius rei primę inchoatæ perfectioni ipſius. Beatitudo enim de qua intelligitur illud: Beatus vir qui non abijt in cõſilio impiorum, eſt beatitudo vię nondum perfecta, ſed incipiens per receſſum à malo: Sed in hoc verbo vltimo intelligitur perfecta & conſummata beatitudo, quę terminatur in totali adhæſione ad Deum per claram cognitionem & perfectum amorem, in quibus conſiſtit ſummum gaudium & vera laus Dei: de quibus Eſa. Gaudium & exultatio reperientur in ea gratiarũ actio & vox laudis, ad quod nos perducat Dei filius.

REPLICA.

IN pſal. Laudate dominum de cœlis, vbi poſtil. dicit ex titulo non eſſe notum nomen autoris apud Hebræos. Burgen. vult, ꝙ Dauid ſit autor huius pſal. ſicut & omnium aliorum ſecundum opinionem beati Aug. de qua opinione vide correctorium circa pſal. primum. Sed probatio Burgen. eſt probatio ignoti per ignotius: quia nititur probare per orationes quaſdam, quas nunc facit ſynagoga, quæ orationes nobis ſunt magis ignotæ & dato ꝙ eſſent nobis notæ, non eſſent tamen autenticæ, & abſit eius orationes eſſe autenticas & efficaces, quia per ſynagogæ orationes Iudæi ſingulis diebus eccleſię Chriſti & Chriſtianis maledicunt, vt dicitur in Gloſſa Ordinaria Eſaię. Circa illum autem paſſum: Et exaltauit cornu populi ſui. quem poſtilla exponit de incarnatione Chriſti, in qua exaltauit nobis cornu ſalutis, prout autoritatibus probat poſtillator, Burgen. exponit de poteſtate regia in veteri teſtamento miraculoſè data populo Iſrael: In quo

A in quo Burg. multipliciter peccat. Primò quia dicit poteſtatem regiam inter Iudæos miraculis multis acquiſitam, cum tamen peccatis populi multum reprehenſibiliter fuerint regalia Iudæorum exacta & introducta, de quo vide 1. Reg. 8. in correctorio ſatis lato. Secundò peccat, quia cum cornu hic accipiatur in bono, & ſic dicatur exaltatum. Burgen. ad probandum ſuum propoſitum adducit cõcordantiam, in qua cornu accipitur in malo, & dicitur de ipſius cornu deiectione. Nam quod allegat Deu. pen. de Ephraim cornua rhinocerotis, cornua illius accipitur pro regno decẽ tribuum ſecũdum omnes, quod regnum ſupra ſæpe deteſtatus eſt, & Gen. 49. vt C patet in eiuſdẽ capituli correctorio v. Similiter quod allegat Threnorum 2. ſonat in deiectionem cornu & regaliæ, hic autem ſonat in exaltationem: quia ex optima cauſa conſurgentem. Dicitur enim hic: Cõfeſſio eius ſuper cęlum & terram, & pro quia, exaltauit cornu populi ſui. Ad probandum ineptias ſuas, adducit concordantias vocales tantum, non reales more uilium collectorũ &c. *Gen. 49. b Thren. 2. d*

GLO. ORDIN.

a *Halleluia. Caſ.* Poſt omnes creaturas, quas in pręcedẽti pſa. monuit laudare Deum, eò ꝙ ab ipſo creatæ ſunt, hic proprius, & ſpecialius Iſrael inuitat ad nouum canticum pro nouitate ſibi facta, quæ mirabilior eſt Dei operatio: Hæc eſt ſanctificatio Iſrael, per quã de veteri factus eſt nouus.

GLOS. ORDINAR. PSAL. CXLIX.

CAntate do. Caſ. Primò multis modis monet laudare regẽ qui eis beneuolus & beneficus. Secũdò agit de gaudijs ſanctorum, ibi: Exultabunt.

c *Canti. no. Aug.* Qui vult cantare hoc cãticum, diligat æterna, vt fiat nouus. Vetus.n. homo, vetus canticũ cantat, de terrenis. Nouus homo nouum cãtat, de ſpiritualibus. Canticum. ſ. pacis canticum charitatis & iucunditatis. Quiſquis enim ſequitur veterem animoſitatem, non nouam charitatem, nouum canticum non cantat.

d *Laus eius.* Hic, vbi, & à quibus cantari debeat hoc canticum, determinat.

e *In rege ſuo.* i. in Chriſto, qui eſt rex & ſacerdos. *Aug.* Vt rex pugnauit pro nobis de cruce, diabolum vincens: Vt ſacerdos ſe pro nobis obtulit, nihil inue- B niens in hominibus, q̃ pro eis offerret.

f *In choro. Caſſ.* Quia nulla diſperſio, ſed chariſſima vnitas, tunc exultatio erit de tympano & pſalterio, nõ ipſi actus.

g *Quia be. pla. Caſſi.* In prima conditione rerũ legimus omnia placuiſſe Deo, ſed pòſt mutatis qualitatibus, & pęnitere, & gaudere. vnde: Pœnitet me feciſſe hominem. Et alibi: Gaudebo ſuper vno peccatore pœnitentiam agente. Secundum hoc dicit hic: beneplacitum eſt domino in populo, cum peccata dimittit vel cum parem angelis faciet.

h *Exulta. Caſſi.* Secunda pars, vbi agit de gaudijs ſanctorum & poteſtate.

i *Glo. Caſ.* eſt bonorum actuum frequẽs laudatio, de quibus iuſti lætantur in cubilibus. i. in conſcientia. ideo quia habẽt tam bonum dominum, qui dat peccantibus gratiam, & in meritis vitam æternam. Fatuus extra in fabulis hominum lętatur: Sanctus hic modus gaudij eſt, vt ad illum referantur bona qui dedit.

k *Exultationes Dei. Caſ.* Virtus Dei & potentia prædicatur in gloria ſanctorum. In cubilibus in diuerſis manſionibus eſt gloria ſanctorum. De quibus dominus. In domo patris mei manſiones multæ ſunt.

☞ a In

Halleluia CXLIX.

a ¶De myſterio redemptionis & promiſſione æternitatis.

CAntate domino cãnticum nouum: laus eius in eccleſia ſanctorum. Lætetur Iſrael in eo qui fecit eum: & filiæ Sion exultent in † regẽ ſuo. Laudent nomẽ eius in choro, in tympano: & pſalterio pſallant ei. Quia beneplacitum eſt domino in populo ſuo: & † exaltauit manſuetos in ſalutẽ. Exultabunt ſancti in gloria: † lætabũtur in cubilibus ſuis. Exultatio-

¶Alias laudatio. a ¶Caſ. hæc laus non vbicunq;, non à quibuſcũq;, ſed in eccleſia catholica, vel in futura Ieruſalem.

a ¶Licet hic multa patiatur.

a ¶Etiam ſecundo, vt ſit Iſrael. b ¶Idem ſunt Iſrael & filiæ Sion. ¶Vel, hij.

a ¶Chriſto, quem tunc videbunt.

a ¶Qualiter? ¶In vnitate charitatis. ¶Concordia morum. b ¶Mortificatione carnis.

a ¶Spirituali operatione. b ¶Alias. ¶Quoniam benefacit dominus.

¶Vel bit. a ¶Æternam.

a ¶Exaltauit manſue. & pro eo. b ¶In vindicta malorum. ¶Caſ. vindicta peccantium gloria eſt ſanctorum.

a ¶Intus in conſcientia, non extra populari fauore.

dum verò beatum Aug. Dauid fecit ipſum. Igitur ſecundum hanc ſententiam pſalmus iſte in duas partes diuiditur: Quia primò fidelis populus ad laudem inducitur. Secundò ad hoc ratio adducitur, ibi. Quia beneplacitum eſt. Circa primum dicit pſalmiſta. *Diuiſio.*

a Cantate domi. canticum no. *pro nouo beneficio fidelibus affuturo.*

b Laus eius in eccleſia ſan. *ſ. veteri: ac noui teſtamenti, quorum vna eſt eccleſia: licet aliquando eccleſia magis ſtrictè accipiatur prout contra ſynagogam diuiditur.*

c Læ. Iſrael in eo qui fecit eum. *i. in Chriſto venturo ad iudicium, qui potentia ſuæ deitatis fecit totum mundum. Et vocatur hic populus fidelis quicunq;, & potiſſimè Chriſtianus Iſrael. vnde dicit Apoſtolus. Non.n. qui in manifeſto Iudæus eſt: neq; q̃ in manifeſto in carne eſt circũciſio, ſed qui in abſcõdito Iudæus eſt & circunciſio cordis in ſpiritu, non litera.* *Rom. 2. d*

d Et filiæ Sion. *i. eccleſiæ, quæ vocatur Sion, vt dictum eſt ſup. pſal. 147.*

e In rege ſuo. *i. in Chriſto, qui in iudicio apparebit in regia maieſtate, ſicut in primo aduentu apparuit in noſtra infirmitate.*

f Laudent no. eius in choro. *i. in ſocietate cõcordi charitate, quia de beneficijs, cõmunibus Deus in communi eſt laudandus.*

g In tympano, & pſal. pſallant ei. *Per iſta inſtrumenta deſignatur ſpiritualis gaudij redundantia de mente interiori ad extra, ſecundum illud. Cor meum & caro mea exultauerunt in Deum viuum. Et etiam quia non ſolum in veteri teſtamento, ſed etiam in nouo eccleſia vtitur, non ſolum ſono vocum, ſed etiam inſtrumẽtorũ, vt tympanis & organis in pluribus locis.* *Pſal. 83. a* D

h Quia bene. eſt domino in populo ſuo. *Hic adducitur ratio laudandi Deũ. Circa quod ſciendum, ꝙ licet aduentus Chriſti ad iudiciũ futurus ſit valde terribilis iniuſtis, erit tamen delectabilis iuſtis: propter quod ſaluator, loquens apoſtolis de ſignis præcedentibus extremum iudicium ſubdit, dicens: His autem fieri incipientibus, reſpicite & leuate capita veſtra, id eſt exhilarate corda, ſecundum quod exponit beatus Greg. ho. 1. & ideo aduentus Chriſti ad iudicium debet eſſe delectabilis iuſtis, quia habebunt iudicem gratum. Et hoc eſt quod dicitur: Quia beneplacitum eſt domi. Licet enim omnes boni & mali ſint ſui generaliter, tamen iuſti, dicuntur populus ſuus ſpecialiter, qui ſunt à Deo electi ad regnandum cum eo in ciuitate cęleſti.* *Luc. 21. f* *Greg. Ho. 1.*

i Et exaltauit man. in ſalutem. *Loquitur hic de futuro per modum præteriti propter certitudinem prophetiæ. Et dicuntur hic manſueti potiſſimè illi, qui dulciter ſuſtinent oppreſſiones tyrannorum amore Dei, qui in iudicio futuro erunt exaltati: ideo ſubditur,*

K Exultabunt ſancti in glo. *quia poſt iudicium ſancti erunt glorioſi in anima & corpore: & ſic augmentata gloria, augmentabitur eorum exultatio & lætitia. Et quia tunc totaliter quietabitur animæ appetitus, ideo ſubditur,*

l Lætabuntur in cubili. ſuis. *quia cubile eſt locus quietis. Et dicitur in plurali cubilibus pro diuerſis gloriæ gradibus ſeu manſionibus, quia licet ſit eadem beatitudo omnium obiectiuè: non tamen formaliter, quia licet omnes ſancti videant Deum & eo fruantur, tamen vnus videt ipſum clarius altero, & dulcius fruitur ipſo. Et quia tunc in corporibus glorioſis erit laus vocalis, ſecundum quod dicunt aliqui doctores, & probabiliter, ideo ſubditur.* *Cubile*

m Exultationes Dei in gutture eorum. *quia laus vocalis incipit à gutture, & arterijs.*

☞ a Et

NIC. DE LY. PSAL. CXLIX.

CAntate domino canticũ no. *Huic pſalmo in Hebræo & in tranſlatione Hiero. præponitur pro titulo Halleluia: & per hoc deſignatũ, ꝙ eſt quædã laus diuina: & ſecundũ Hebræos eſt diuina laus pro victoria quã expectant ſibi affuturã per regem Meſſiam, qui ſecundum eos ſubijciet populo Iudæorum omnes nationes & reges eorum, ſecundum quod videtur litera prætendere. infra. Ad faciendam vindictam in nationibus &c. Sed hæc expoſitio innititur falſo fundamento. ſ. ꝙ Chriſtus ſit venturus in mundũ, cum iſte aduentus iam tranſierit in præteritum, vt frequenter dictum eſt ſupra, & ideo quantum ad hoc iſta expoſitio tanquam erronea dimittatur, & pro quanto poteſt habere veritatem, accipiatur: vt pſalmus iſte ſit quædam laus facta ab aliquo ſancto viro pro victoria perfecta, quam habituri ſunt fideles populi in ſecundo aduentu Chriſti, ſcilicet ad iudicium: quia tunc tyranni & potentes huius mundi, qui fideles afflixerunt in corpore, & anima, detrudentur in infernum: & ſancti cum Chriſto regnabunt in æternum. Quod prænidens in ſpiritu ſancto aliquis vir ſanctus cuius nomen ignoratur, ſecundum Hebræos, fecit pſalmum iſtum, ſecundum*

MORALITER.

✠ a *Cantate domino canticum nouum.* Pſalmus iſte ſecundum ſenſum literalem eſt quædam inuitatio ad Dei laudẽ de victoria quã habituri ſunt ſancti de ſuis oppreſſoribus in iudicio finali, & ſequens. ſ. Laudate dominum in ſanctis eius eſt inuitatio ciuium cœleſtium ad Dei laudem ex plenitudine gloriæ, quam tunc habebũt ſancti in conſortio eorum: quæ expoſitiones ſunt ſpirituales propter quod pertranſeo de alijs hic ponendis.

VNiVERSIDAD DE SALAMANCA GREDOS.USAL.ES

a *In gutture*, qui in corde & in lingua non deſinunt laudare E cum à quo æterna habent.
b *Gladij*. Poteſtatem verbi Dei accipientes, cum domino iudicabunt, ſedentes ſuper duodecim ſedes, & tunc verè fiet vindicta, & increpatio in populis, tunc reges terræ ligabuntur: vnde non ſit liberum exire. Et nobiles ferēt ferrea vincula, vt grauia ad portandum, & q̄ non pōſſit rumpi: & ſic fiet iudicium conſcriptū. i. ab angelis cōprobatum. De quo Apoſtolus: Neſcitis quia angelos iudicabimus. & ne putes ſolos apoſtolos iudicare, addit: Gloria hæc. ſ. poteſtas iudicij, eſt omnibus ſanctis eius. i. perfectis qui pro Chriſto omnia terrena reliquerunt. *Aug*. Exultationes Dei in gut. Sic. n. legitur in cubilibus & faucibus. i. in corde & lingua, vt non ſibi tribuāt, quod boni ſunt, ſed Deo à quo acceperunt quod ſunt, & ſperant, id quod nondū ſunt.
c *Ad alli*. His vinculis mandatorum, & præceptorum Dei, ligantur gentiū reges, & nobiles ſeculi ab infirmis & contemptibilibus huius mundi, quos elegit dñs vt fortia quæq; confunderet, ipſosq; impleuit ſpiritu ſancto, & dedit eis frameas bis acutas, vt ad Chriſti timorem nobilium corda cōuerterent, & ſeculari nobilitate contēpta paupertatem eligerent, & nobilitatē in Chriſto. Voluit enim prodeſſe imperatori de piſcatore, non piſcatori de imperatore. *Aug*. Per hos ligat reges & nobiles in vinculis ferreis, ne progrederentur ad illicita.

1. Cor. 6. a — † faciēdas vindictas in gētibus obiurgationes — *Vbi ſupra*. — † Vt alligent — 1. Cor. 1. d

d *Iudi. con. Aug*. A patribus ſancitum. Iſta antea ſcripta ſunt G & modò complentur. Legebantur. n. aliquando, nec fiebāt, modò fiūt. Et cōcludit ita: Gloria hæc eſt om. ſan. eius. Per totum mundum, & per omnes gentes, hoc agunt ſancti, ſic gloriantur, ſic exultant in gloria, ſic cantant canticū nouū, ſic dicunt halleluia, corde, ore, vita.

a ¶Non ſui. b ¶Ideſt lingua. ¶Alias faucibus. c ¶Sermo Chriſti.
nes Dei in gutture eorum: & † gla-
a ¶Ex vete. & no. te. ¶Vel bis acuti. b ¶Poteſtate. ¶Vt dicant vbi venit & cui v[…]
dij ancipites in manibus eorum.
a ¶Vt occidant peccatores illo gladio bis acuto, ſecundum illud: Ego occidam & viuere faciam.
Ad † faciendam vindictam in nationibus, increpationes in populis. ¶Ne putares ſanguinem fundi, ſubdit.
† Ad alligandos reges eorum
a ¶Præceptis Dei.
in compedibus, & nobiles eorum
a ¶Alias, vinculis. ¶Ideſt Dei mandatis. ¶Vt quod Deus coniunxit, homo non ſeparet. Et item: Alligatus es vxori, noli quærere ſolutionem. b ¶Quia dura ſunt vincula. Hoc eſt iudicium quod faciunt ſancti per omnes gentes. c ¶Ad hoc habent gladios in manibus.
in manicis ferreis. Vt faciant in
a ¶Etiā conſequentur æternam gloriam.
eis iudicium conſcriptum, gloria hæc eſt omnibus ſanctis eius.

NIC. DE LY.

a Et gla. an. i. *ex vtraq; parte ſcindentes*.
b In manibus eorum. Ad fa. vin. &c. *Per hoc intelligitur conſtantia ſanctorum, & potentia in extremo iudicio, contra illos qui iniuſtè oppreſſerunt eos in hoc mundo, ſecundum quod dicitur in Sap. Tunc ſtabunt iuſti in magna conſtantia aduerſus eos qui ſe anguſtiauerunt &c. Vel poteſt referri illa litera ad angelos ſanctos qui erunt executores diuini iudicij ſeparando impios à iuſtis, & mittendo eos cū dæmonibus in ignem inferni, ſecundum quod dicit Matt. Exibunt angeli, & ſeparabunt malos de medio iuſtorum, & mittent eos in caminum ignis. Et quia ab illa pœna non poterunt ſolui ſeu liberari, ideo ſubditur: Ad alligandos reges eorum &c.*
c Vt faciant in eis iu. conſcriptum, *i. executione extremi iudicij in diuina præſcientia ab æterno conſcripti, & etiam in libris ve. & no. teſtamenti. Et quia talis executio diuinæ iuſtitiæ cedet ad augmentum gloriæ electorum, ſecundum quod dicitur ſupra. Lætabitur iuſtus cum viderit vindictam. ideo ſubditur,*
d Glo. hæc eſt om. *Vel iſtud pōt referri ad ſententiā datā pro electis: quia ſicut angeli erūt executores diuini iudicij, mittēdo malos in gehēnā ita erūt executores, trāsferēdo electos ī aīa, & corpe ad gloriā ſēpiternā*

d *Iudi*.

GLOS. ORDIN.

a *Halleluia. Caſſi*. Atomus eſt hic pſalmus, & tertius eorū qui ſine diuiſione hic agitur. In quo intenditur vt laudet̄ Deus, quia ſanctos congregauit: & depoſita fragilitate ſuæ imagini reſtituit, iam conformes gloriæ ſuæ in beatitudine locauit, vbi omnis abundantia.

Sup. pſ. 150.

F

GLOS. ORDINAR. PSAL. CL.

Ibidem.

L*Auda. do. Caſſi*. de laude Dei in ſanctis eius, qui glorificati ſine fine laudāt. *Caſ*. Monetur ciuitas Dei. ſ. vnitas omniū ſanctorum ore, & animo cantare. In hoc culmen omnis pſalmodia perducitur, q̄ nuptiali dulcedine cantatur.
c *Lauda. eum in fir. Aug*. Virtus eſt in firmamēto. Eſt. n. virtutis magnæ, quod ſancti iam non moriētur, & potentatus Dei dr̄ in eis qui regnant cum eo in æternum. Ipſi etiam ſunt multitudo magnitudinis, quia magnos fecit, & iam multos. ſ. milium. vnde: Milia milium miniſtrabant, & decies centena milia aſſiſtebant ei. i. ipſi ſancti ſunt in omnibus muſicis pro ſignificantia diuinæ laudis. In tuba pp excellentiſſimam laudis claritatem. In pſalterio & cithara. i. de cęleſtibus & terreſtribus, tanquam eum qui fecit cęlum & & terram. Pſalterium. n. à ſuperiori ſonat. vt dictū eſt. Cithara ab inferiori: ideo per pſalteriū cęleſtia, & per citharā terreſtria ſignificantur. Tympanū fit de corio ſiccato, & firmato. Organū eſt generale nomen omnium vaſorum muſicorum, licet vſu dicatur organū quod inflatis follibus ſonat. qđ nō hic accipit̄, ſed aliquid qđ chordas habet. Cordæ, caro iā à corruptione libera, quibus addit organū, nō vt H ſinguli ſonēt, ſed vt diuerſitate cōcordi cōſonēt, vt ex diuerſis vocibus, ſed non aduerſis ſit cātus ſuauis. Cymbala inuicē ſe tāgunt, vt ſonent: ideo labijs noſtris cōparantur, ſed melius in cymbalis, qui inuicem ſe honorantes, dant laudē Deo. *Caſſi*. Quibus propheta in principio formam cōuerſationis oſtēdit, iam in illa Ieruſalem receptis, dicit in eis laudādum eſſe Deum, qui omnia dedit. In firmamēto, quia morte ſua diabolū vicit, & credētes ad cęlū perduxit. In virtutibus vel potentatibus: quia oīa ſubiecta pedibus eius.
d *Secundum multitudinem*. Quomodo hoc, cum magnitudinis eius non eſt finis, ſed ſpiritualibus & ſanctis dicitur hoc. Et cum non ſit finis magnitudinis, ſecundum eam laudatur Deus, cū ſine fine laudetur. Qūo autem debeat laudari p ſimilitudines myſticas, vſq; ad finē pſal. dicit: Tuba concrepet regi, pſalteriū canat Deo: cithara cū reli- quis

Expoſ. pſal. 150. to. 8. — Dan. 7. d

Halleluia CL.

a ¶Pro his quæ ſanctis ſuis dedit.
LAudate dñm in † ſanctis eius, laudate eū in
a ¶Ideſt pro eo quod morte ſua diabolum vicit, & credentes ad cęlum perduxit.
firmamento virtutis eius. Lauda-
a ¶Cui flectitur omne genu, cęleſtium, terreſtrium, & infernorum.
te eum in virtutibus eius: lauda-
a ¶Ideſt ſine fine: ſicut non eſt finis magnitudinis eius.
te eum ſecundum multitudinem magnitudinis eius. Laudate
a ¶Ideſt vt regem, & quia vos in bello diaboli vincere fecit.
eum in ſono tubæ: laudate eum
a ¶Vt Deum & quia vos fecit ſummos. ¶De cœleſtibus & terreſtribus. ¶Vt eum qui fecit cœlum & terram. b ¶Vt ſponſum: & quia vos ab imis liberabit.
in pſalterio & cithara. Lauda-
a ¶Carne mutata ſine omni corruptione & vocum concordium conſonantia. ¶Tympanum de corio fit extenſo in ligno. b ¶Chorus eſt temperata vocum collectio.
te eum in tympano, & choro:

NIC. DE LY. PSAL. CL.

LAudate domi. *Huic pſal. præmittitur talis titulus in Hebręo & in translatione Hier. Halleluia ad deſignandum, quod pſal. iſte eſt quædam inuitatio ad laudem Dei: Et exponitur communiter ad literam referendo ad tempus veteris teſtamenti: & ſecundum hoc in hoc pſalmo tria tanguntur. Primum eſt laudationis locus, cū dicitur: Laudate dominū. Et vocatur hic ſancta, prima pars templi, quæ dicebatur ſanctum ſiue ſancta: & ſecūda, quæ dicebatur ſanctum ſanctorum, vbi ſacerdotes dicebant diuinas laudes: quia primam partē intrabant quotidie ſacerdotes ſacrificiorum officia conſummantes. Secundam verò partem intrabat ſummus ſacerdos ſemel in anno, vt habetur Heb. 9. Et quia Deus non ſolum eſt laudandus in terris, ſed etiam in cælis, ideo ſubditur,*
b Lau. eū in fir. *Et vocatur hic cęlū empyreum firmamentum, eò quod eſt immobile & firmum: & ſic diuinæ contēplationi & eius laudi aptiſſimū.*
c Lau. eum. *Hic ponitur ſecundum. ſ. ipſius Dei laudandi magnificus ſtatus, cū dicitur: Laudate eum in vir. eius. Licet enim diuina virtus ſit vnica, ſicut & eius ſubſtantia: tamē eſt multiplex in effectibus, ita quod nūquam tot effectus producit, quin poſſit adhuc producere plures. ideo dr̄,*
d In vir. eius. *i. in effectibus ſuis iā factis & fieri poſſibilibus. Et quia magnitudo virtutis eius eſt nobis incomprehenſibilis. ideo ſubditur,*
e Lauda. eum ſe. mul. ma. eius. *i. quantuncūq; poteritis, quia adhuc ad debitam eius laudem non attingetis. Eccl. Benedicentes dominum exaltate eum quantum poteſtis, maior eſt enim omni laude.*
f Lau. eum. *Hic conſequenter ponitur tertium. ſ. laudationis modus: Et quia in veteri teſtamento nō ſolum laudabant Deum vocibus humanis, ſed etiam muſicis inſtrumentis. ideo dicitur: Lau. eum in ſono tubæ. Et nominantur hic plura inſtrumenta muſica, quibus vtebantur ſacerdotes & Leuitæ, & deſcriptionem eorum pertranſeo, quia ſunt ſatis nota, excepto vno cum dicitur,*
g Et choro. *Et dicunt aliqui, quod chorus eſt inſtrumentum de corio factū: Et habet duas fiſtulas de ligno: Vnam per quam inflatur, & aliam per quam emittit ſonum. & vocatur gallicè cheurete. Credo tamen magis, quod hic accipiatur chorus pro laudantium ſocietate.*

Heb. 9. a — Diuiſio. — Eccl.

a Laudate

quas ſponſo. Tuba enim terribilis, vel in bello ſumitur, vel A in aduentibus regum apparatur pſalterium à ſummo, cithara ab imo ſonat: hæc omnia humanis actibus comparata, figuraliter ibi dicuntur laudes Dei perſonare.
a *In chordis & or. Caſ*. Chordas ponit pro omni inſtrumēto muſico, quod chordarum tentione ſonat. Organum eſt quaſi turris fiſtulis diuerſis fabricata, flatu follium ſonās: & vt hęc omnia de hominibus accipe res, ad os hominis venit. Et exponens quid ſit laudare in chordis & organo, ſubdit,
b *Laudate eum in cym. &c*. Cymbala bene ſonantia labia noſtra ſunt, quæ corde concinna in laudibus Dei bene ſonant, in quibus eſt ſimilitudo cymbalorum, & harmoniā reddunt, & ideo bene inter muſica inſtrumenta ſunt. In cymbalis bene ſonan. *Caſſi*. Cymbala bene tinnientia ſunt ex permiſtis metallis paruiſſimæ phialæ, quæ acutum ſonum reddunt. Sed quia omnia ſpiritualiter intelligi vult apto fine concludit.
c *Omnis ſpi*. angelicus & humanus, laudet dominum: Non caro & ſanguis, non ambitus ſeculi: ſed quod eſt in natura rerum ſublimius, quod cœleſtia ſapit, æterna capit. Breuis & perfecta ſcientia, vt Deum ſpiritualiter omnia laudent. in his totius muſicæ perfectio eſt. Eſt enim flatus in tuba, pulſus in cithara & in cymbalis, vox in choro. Quibus muſicis inſtrumentis ſignificatur ſpiritualis harmonia, quæ non auribus, ſed pura mente aduertitur. *Aug*. Tria ſunt genera ſonorum. Voce, per chorum. Flatu per tibias. Pulſu, vt per citharam. Hęc omnia ad hymnos nuptiales pertinēt. Quod valet 15. in ordine ſingulorum. i. vnitatum, hoc 40. in ordine denariorum, & mille quingenti in ordine centenariorū. & 15. millia in ordine millenariorū. Ideo quod ſignificatur per 15. hoc idem per 40. & alios duos numeros. Quindenarius ſignificat concordiam duorum teſtamentorum. In veteri obſeruatur ſabbathum, qui eſt dies ſeptimus. In nouo B dominicus, qui eſt octauus poſt ſeptimum: idem & primus poſt ſabbathum, & primus in prima rerum conditione. Secūdum hoc myſterium numerus eſt pſalmorum. Quinquagenarius conſtat de ſeptima ſeptimanarum, addito vno tāquam ipſo octauo ad determinandum quinquagenarium. Per ſeptenariū ſeptiformis ſpiritus figuratur, & per ipſum quoq; quinquagenarium. Tot. n. diebus completis poſt reſurrectionē venit ſpiritusſanctus ſuper cōgregatos in Chriſto, qui ſpiritu ſeptenario numero præcipuè in ſcripturis cōmendantur. Quinquagenarius in quadragenarium & denarium diuiditur. vnde quadrageſima die poſt reſurrectionē aſcendit. Inde poſt decem ſpiritum miſit. Per quadragenarium, temporalis habitatio huius mundi oſtenditur, & lex Moyſi. Per quaternarium, temporalis habitatio. Per denarium, lex. Quaternarius in quadragenario ex quatuor & decem in ſe ductis multiplicato præualet quantum ad ſignificationem. Quatuor. n. partes habet mundus & annus. & C quatuor ſunt elementa, ex quibus omnia corpora conſtant. Denarius autem legem ſignificat propter decalogum mandatorum, quæ fuerant ſcripta in tabulis. Huic autem numero. ſ. quadragenario additur denarius vt quinquaginta compleantur. denarius verò vitam æternā ſignificat. Cōſtat. n. ex tribus & ſeptē. Ternarius verò ad ſanctam trinitatem refertur. Septenarius verò qui conſtat ex tribus & quatuor ad duplicem hominis naturam, qui cōſtat ex anima & corpore. Ad animā pertinet ternarius, propter triplicem vim animæ. Ad corpus quaternarius, propter quatuor elementa. Tunc enim in nobis æternitatis beatitudo perficietur, cū vtriuſq; naturæ noſtræ ſabbathiſmo potiti, trinitati increatæ coniūgemur. Addito ergo denario quadragenario velut mercede pro impleta in hac vita lege reddita, ipſa æternitas figurat̄. Quinquagenarium autem cū trinitas multiplicat, fiunt 40. Quæri ſolet vtrum vnus ſit liber pſalmorum an plures? Hie. quinq; libros dicit propter quinq; diſtinctiones quæ ſiunt per fiat fiat. Cui obuiare videtur qđ dicitur in Actibus apoſtolorum. Sicut ſcriptum eſt in libro Pſalmorū, ideo in libris dicit, ſed in libro quaſi vnus ſit liber, non plures: quod tamē ſuperiori non repugnat. Bene namq; multi libri vnus liber, dicuntur, vt multæ eccleſiæ vna, multi cęli, cęlū. vnde: Aquę ſuper firmamētum. i. cęlum: & aquæ quæ ſuper cęlos ſunt, laudent &c. idem ſignificans per cęlos & firmamētum i. cęlum. Poteſt etiam dici in libro Pſalmorum i. in aliquo libro illorū quinq;. Duodecim etiam prophetarū vnus liber dr̄. Omnes etiam canonicæ ſcripturæ vnus liber dr̄, eò quod mirabili vnitate concordent. Nō vacat, quod primus quinquagenarius de pęnitentia eſt. Secundus de miſericordia & iudicio. Tertius de laudibus Dei in ſanctis eius. Sic enim ad ęternam vitam tendimus, prius peccata dānamus, vocante Deo ad pęnitētiam quos apud ſe in occulto prædeſtinauit. Inde D per miſericordiam bene viuimus, ne iudicium in futuro timeamus. Deo vocatos iuſtificante per miſericordiā & timorē iudicij, vbi de ciuitate dñi diſperguntur qui operātur iniquitatē. Tandem ad vitā glorificati intramus, vbi Deū ſine fine laudamus. Ad hoc pertinet quod dñs ait: Ecce eijcio dæmonia: & ſanitates perficio hodie & cras, & tertia die cōſummor. Q. qđ etiā in ſua paſſione & dormitione & vigilatione oſtendit, in cruce de diabolo triūphauit, in ſepulchro requieuit, in reſurrectione exultauit: pęnitētia cruciat, iuſtitia trāquillat, vita æterna glorificat atq; iucūdat. pęnitentię igit̄ vox eſt: Miſerere mei Deus Iuſtitiæ vox: Miſericordiā & iudiciū can. Vitę ęternę vox eſt: Omnis ſpiritus laudet dñm.

An vnus ſit liber pſalmorum — Act. 1. b — Sup. 148. a — Luc. 13. g

a ¶In his qui ſe inuicem mouentes delectant Deum.
laudate eum in chordis & organo: Laudate eum in cymbalis bene ſonantibus. laudate eum in
a ¶Ne putes cymbala ſine anima, addit iubilationis. ¶Aug. Eſt enim iubilatio ineffabilis laus Dei, quæ non niſi ab anima proficiſcitur.
cymbalis iubilationis: omnis ſpiritus laudet dominum.

Liber hymnorum ſiue ſoliloquiorum Dauid finit.

NIC. DE LYRA.

a Laudate eum in chordis. *ideſt in inſtrumentis habentibus chordas de ære ſeu inteſtinis. Sed quia iſtæ modulationes inſtrumentorum ſeu vocum Deo non ſunt acceptæ, niſi inquantum procedunt ex mentis deuotione, ideo concludit in fine.*
b Omnis ſpiritus laudet do. *Videtur autem mihi, quod pſalmus iſte poteſt aliter exponi, vt ſit concluſio totius libri pſalmorum, & conſequenter ſe habens ad præcedentem pſalmum, qui terminatur in tranſlatione electorum ad cęleſtem gloriam peracto iudicio extremo, & ideo in hoc pſalmo inuitantur omnes ciues cęleſtes ad Dei laudem perpetuam, inter quos primò inuitantur homines ad gloriam aſſumpti, quia Chriſtus in humanitate aſſumpta & beata virgo Maria excedunt omnes angelos in cęleſti gloria. & ideo dicitur: Laudate dominum in ſanctis eius. i. in ſocietate ſanctorum ex hominibus. Laudate eum in firmamento virtutis eius. i. in cœlo empyreo, quod eſt honorum locus. & dicitur firmamentum ratione prætacta. Secundò inuitantur ciues cęleſtes quantum ad angelos, cum dicitur: Laudate eum in virtutibus eius. i. in ſocietate angelorum, qui nominantur nomine virtutum, eò quod medius ordo mediæ hierarchiæ nominatur ordo virtutum. extrema autem aliquando nominantur à medio. Laudate eum ſecundum multitudinem magnitudinis eius. Licet autem magnitudo diuina ſit vna & non multiplicata in ſe, dicitur tamen quodammodo multiplicari, inquantum ab ea producuntur multi effectus magni. Et quia iſti effectus maximè relucent in ciuibus cęleſtibus tam angelis quàm hominibus, ideo vtriſq; dicitur: Laudate eum ſecūdum multitudinem magnitudinis eius. Laudate eum in ſono tubę &c. ſecundum quod dicit beatus Greg. Balbutiendo prout poſſumus excelſa Dei reſonamus. ſ. per ſenſibilia nobis nota: ideo hic exprimuntur multa inſtrumenta muſica, non quia habeant locum in cœleſti patria, ſed ad deſignandum magnitudinem iucunditatis celeſtis, in qua licet ſit laus vocalis ſecundum aliquos doctores, vt dictum eſt pſa. præcedenti, tamen laus mentalis ſiue ſpiritualis eſt principalior. ideo in fine concluditur: Omnis ſpiritus laudet dominum. i. ſpiritus angelicus & humanus, qui ibi continuè laudant Deum, ſecundum quod dicitur ſupra. Beati qui habitant in domo tua domine: in ſecula ſeculorum laudabunt te. Ad quam laudem nos perducat qui cum patre, & ſpiritusſancto viuit, & regnat in ſecula ſeculorum, Amen.*

Gregor. — Pſal. 83. a

Cantica in locis ſuis require.

Cantemus domino, Exo. 15. a	*Benedictus es domine, Daniel 3. e*
Audite cęli, Deuteron. 32. a	*Domine audiui, Abacuk. 3. a*
Exultauit cor meum. 1. Regum 2. a	*Magnificat, Luc. 1. e*
Confitebor tibi domine, Eſa. 12. a	*Benedictus dominus Deus Iſrael, Luc. 1. g*
Domine miſerere noſtri, Eſa. 33. a	*Nunc dimittis, Luc. 2. d*
Ego dixi. Eſa. 38. b	

Poſtilla ſuper librum Pſalmorum edita à Fratre Nicolao de Lyra ex Ordine Minorum Sacræ Theologiæ Doctore Excellentiſſimo finit.

VNiVERSIDAD DE SALAMANCA GREDOS USAL.ES

EPISTOLAE SANCTI HIERONYMI

Ad Chromatium & Heliodorum Epiſcopos de Libris Salomonis, Fratris Britonis de Ordine Minorum, expoſitio.

Hier. contra Ruf. lib. 2.

IVngat epi. Nūc prologū præmittit Hieronymus tribus libris Salomonis ſcribens Chromatio & Heliodoro epiſcopis, vnde ipſe dicit in ſecundo libro contra Ruſinum: Salomonis libros quos olim iuxta additis obelis, & aſteriſcis in Latinū verteram, ex Hebraico transferens & dedicans ſanctis epiſcopis Chromatio & Heliodoro, hoc in pfatiūculæ meæ fine cōiunxi: Si cui ſanè LXX interpretū &c. Vnde non debet appropriari Parabolis, cū oībus ſit cōis. In prima parte iſtius prologi captat Hier. eorū beneuolentiam, commendans in eis charitatē, cū dicit: Iungat epiſtola &c. In ſecunda quia poſtulationi nō ſatisfecerat rōnabilem ptendit excuſationē, ibi: Cōmentarios in Oſee &c. In tertia dicit φ licet multi ab eo diuerſa poſcerēt, iſtis tñ p̄ cæteris obnoxius tenebat pp ſumptuū adminiſtrationē, ibi: Mittitis ſolatia ſumptuū &c. In quarta dicit ſe eis tria Salomonis volumina trāſtuliſſe cū duobus libris apochryphis, qui licet non habeant autoritatē: valent tñ ad eccleſię ędificationē, ibi: Itaq; longa ęgrotatione fractus &c. Vltimo, trāſlationi LXX, quā correxerat pfert iſtam editionem ibi: Si cui ſanè LXX interpretū &c. Aliq libri habēt iſtam ſalutationē in principio Chromatio, & Heliodoro epiſcopis Hieronymus ſalutem. & poſtea ſequitur,

Diuiſio.

F

EPISTOLA S. HIERONYMI presbyteri ad Chromatium & Heliodorum epiſcopos de libris Salomonis.

IVNGAT epiſtola quos iungit ſacerdotium: imò charta non diuidat quos Chriſti nectit amor. Cōmētarios in Oſee, Amos, & Zachariam, Malachiā quoq; poſcitis. Scripſiſſē, ſi licuiſſet præ valetudine. Mittitis ſolatia ſumptuū, notarios noſtros & librarios ſuſtētatis, vt vobis potiſſimū noſtrum deſudet ingeniū. Et ecce ex latere frequens turba diuerſa poſcentium, quaſi aut æquum ſit me vobis eſurientibus & alijs laborare: aut in rōne dati & accepti, cuiquā præter vos, obnoxius ſim. Itaq; longa ægrotatione fractus, ne penitus hoc anno reticerem, & apud vos mutus eſſem, tridui opus nomini veſtro cōſecraui, interpretationē videlicet triū Salomonis voluminum משלי miſle quod Hebræi Parabolas, vulgata autem editio Prouerbia vocat: Coeleth, quem Græcè ἐκκλησιαστήν, Latinè concionatorem poſſumus dicere † Sirhaſirim, quod in lingua noſtra vertitur Canticū Cātico

a Iungat epi. Conſtrue ſic: Epiſtola. Iſta ſingularis & indiuiſa, ab epi. qđ eſt ſuprà, & ſtolon miſſio, quia ſuper intētione mittētis gerit officium nuntij. Iungat. i. iunctos nos eſſe oſtēdat. Quos ſacerdo. i. epiſcopalis dignitas, Iungit: qui ambo eſtis epiſcopi. Imò. i. certè vel potius. Chartam: per diuerſas epiſtolas diuiſam. & dr̄ à careo, quia caret pilis, & carnibus. Non diuidat. i. non diuiſos oſtendat vos. Quos amor Chriſti, non mundi. Nectit. i. colligat & coniungit. Q. dice. vnicā & indiuiſam epiſtolā vobis ſcripſi: quia eſtis in dignitate ſocij, & per charitatē cōnexi: ne ſi diuerſas ſcriberē, diuiſionē inter vos aliquā denotarē. Cōmentarios. i. expoſitorios tractatus. A commēto dr̄ cōmentarius, a, um. i. expoſitorius, nā cōmentum dr̄ quaſi cū mente. Cōmentum. n. eſt pluriū ſtudio vel doctrina in mente habitorū in vnū collectio. Vel dr̄ cōmentum à cōminiſcor, ſceris, cōmētus ſum, cōminiſci, qđ ſignificat cōmemorare, ad memoriā reducere, mentiri, fingere, cōponere vel adinuenire fortè vitio ſcriptorū iuenimus cōmentarios pro cōmētaria. Dr̄. n. hoc cōmentariū & inde hoc cōmētariolū diminutiuū pro ſcripto īterpretatiuo: vnde Iſid. in 6. etymol. Cōmentaria dicta, quaſi cū mēte. Sunt. n. interpretationes, vt cōmentarios in Oſee, Amos, Zachariā, Malachiā &c. In Abacuk dicit glo. Cōmentatur Hieronymus ſup Oſee, Iohel, & Amos, Abdiā & Ionā, Pāmachio Super Naum, Michęā, Sophoniā, & Aggæum, Paulæ, & Euſtochio. Super Abacuk, Chromatio, Super Malachiā Exuperio Tholoſanæ eccleſiæ pontifici, & Mineruo, & Alexandro monachis. Sup Zachariā Exuperio Tholoſano epiſco.

Iſid. Etym. lib. 6.

b Præ va. i. p̄ infirmitate, nā valeo, les, in bona ſignificatione dr̄ firmū eſſe, vigere, ſanū eſſe, vel poſſe & pretium denotat. Itē valere in mala ſignificatione dr̄ perire, vel infirmari, & inde vale, valeto, valetote verbum defectiuū, qđ pertinet ad ſalutationē in receſſu. vnde verſus differētialis: Dicit aue veniens abiturus, valeq; recedēs. Hoc verbū ſalue cōprehendit aueq;, vale ſ. Et quia poſt peractā ſepulturā recedentes amici dicebāt mortuo, vale, qđ erat ſignū, φ amplius nō debebāt eū videre. Dicūt quidā, φ ab iſto vale, dr̄ valetudo pro infirmitate, vel p̄ valetudine. i. firmitate deficiēte. Valetudo. n. dr̄ firmitas, vel infirmitas: vnde Græciſmus: Infirmi tibi ſit valetudo, ſit quoq; firmi. Dicas à valeo diſſimiliq; modo. ſ. ſcđm diuerſas ſignificatiōes.

c So. ſum. i. expenſarū, ſine quibus nullum eſt ſolatium, iuxta illud: Si ſumptus deſint tibi nullæ deliciæ ſint.

d Nota. no. i. ſcriptores.

e Libra. i. librorū cuſtodes, vel potius notarios appellat, qui primò ſcribebāt in ſchedulis de minuta litera: ſed librarios notat illos qui ſcripta à notarijs redigebāt in libros, ſcribētes de groſſa litera. vnde Iſid. in 6. etym. Liber eſt interior tunica corticis, q̄ ligno adhæret. Vnde & liber dr̄ in quo ſcribimus. eò φ ante vſum chartæ, vel mēbranarū de libris arborū volumina fiebāt, & cōpaginabanī: vñ & ſcriptores à libris arborū librarios vocauerunt.

f Diuer. po. Quia vos petitis cōmentaria in dictos prophetas & alij petunt alias ſcripturas.

g Aequum. ideſt iuſtum.

h Vobis eſu. i. valde dicta commentaria deſiderantibus, ſicut valde deſiderat cibū q eſurit.

i Alijs labo. i. ad petitionē aliorū quibus nō teneor ſicut vobis: & tñ inſtāter petūt quaſi:

k Obno. ſim. i. obligatus, Obnoxius, ex ob, & noxius. i. ſubditus, vel obnoxius cōponitur ab ob, & noxa. Propriè quidē obnoxius alicui dr̄, qui pp noxā. i. culpā: vel pp offenſam aliquam illi eſt ſuppoſitus, debitus, vel obligatus: ſed ponitur pro ſubiecto ſubdito quocunq; modo.

l Cui. pr. e. vo. ob. ſim. Itaq; lon. ægro. fra. ne pe. hoc anno reti. in rōne dati, & accepti, quaſi diceret: nulli ſum obligatus niſi vobis: qa nullus alius dedit mihi expēſas, & à nullo alio accepi eas.

m Tridui opus no. ve. conſecraui: inter. vide. trium Salo. volu. i. parui temporis: & tunc quaſi ponitur finitum pro infinito. Vel, Tridui. i. modici laboris, à tris, ideſt tres, & dies.

n Miſle. Qđ ſ. volumen Hebræi vocāt Parabolas. Miſle משלי Hebraicè, Parabolæ Græcè, Prouerbia Latinè. Eſt aūt, Parabola rerū genere diſſimiliū comparatio, ſicut 30. Prouerbiorū, diabolus cōparaī ſanguiſugæ, quia ſp ſitit ſanguinē peccatorū Item in eodē capitulo leoni fortiſſimo cōparat Salomon Chriſtū de morte triumphantē. Gallo qui annuntiat horas noctis cōparat p̄dicatorem. Arieti qui eſt dux gregis, cōparat ſacerdotem: vnde dicit Iſid. in 6. etym. Salomon librum iſtū Parabolas appellauit, eò φ in ipſo ſub cōparatiua ſimilitudine figuras verborū, & imagines veritatis oſtenderit, ipſam aūt veritatem ad intelligendū legētibus reſerauit. Parabola dr̄ à para qđ eſt iuxta, & bole, quod eſt ſententia, quaſi ſimilitudo vel comparatio ex diſſimilibus ſumpta iuxta ſententiā. Prouerbiū aūt eſt parabola, vel ſimilitudo, vbi aliud dr̄ & aliud intelligitur. ſicut Luc. 8. Semen dicitur verbum Dei, & volucres diaboli. Vnde dicit prouerbium, quaſi pro verbo poſitum, vel quaſi verbum pro alio.

o Coeleth. Hebraicè, quod volumen poſſumus dicere Eccleſiaſten &c. Coeleth, Hebraicè: ἐκκλησιαστὴς Græcè, cōcionator Latinè. Concionor, cōcionaris dr̄ loqui ad concionē, & inde concionator dr̄ liber iſte: eò φ ſermo eius non ſpecialiter ad vnū ſicut in prouerbijs, ſed ad vniuerſos generaliter dirigaī, docens omnia q̄ in mūdo cernimus, caduca eſſe & breuia, & ob hoc minimè appetēda: ita dicit Iſid. in 6. etym.

p Sirhaſirim quod in lin. no. verti. &c. i. transferī vel interpretaī.

q Canticū Can. Quaſi dicat Sithaſirim Hebraicè. epithalamiū Græcè,

Græcè, carmē nuptiale Latinè, qui canit epithalamiū. i. nuptialē cantum pro coniunctione Chriſti & eccleſiæ. Dicit aūt canticum Canticorū, eo φ omnibus canticis præferaī, q̄ in ſacris ſcripturis habemus, ſicut q̄dā in lege dñi dūr ſancta, quibus maiora ſunt ſanctaſanctorū: ita dicit Iſid. etym. 6. Et ſubdit: Horum aūt trium librorū carmina hexametris & pētametris verſibus cōpoſita perhibentur, vt Ioſephus Hieronymusq; conſcribunt. Epithalamiū. i. cantus qui fit ſup thalamū. i. ſupra ſpōſum vel ſponſam: vnde epithalamius, a, um, ſecūdum Hugutionē. Papias verò ſic dicit: Epithalamia ſunt carmina nuptiarū, quæ decantantur à ſcholaſticis ad honorem ſponſi vel ſpōſę. Hoc primò Salomon edidit ad laudē Chriſti & eccleſiæ: ex quo Gentiles epithalamia ſibi vēdicauerunt. Dictum eſt aūt, φ in thalamis decantetur. Hieronymus in epiſtola ad Paulinum: Salomon pacificus & amabilis domini, mores corrigit, naturam docet, eccleſiam iungit pariter & Chriſtum, ſanctarum quoq; nuptiarum dulce canit epithalamium.

C

rum. Fertur & panaretos Ieſu filij Sirach liber, & alius pſeudographus, qui ſapientia Salomonis inſcribitur. Quorū priorem Hebraicum reperi, non eccleſiaſticum vt apud Latinos, ſed Parabolas prænotatū. Cui iuncti erant Eccleſiaſtes & Canticum Cāticorū, vt ſimilitudinē Salomonis, nō ſolum numero librorum, ſed etiā materiarum genere coæquaret. Secūdus apud Hebræos nuſquā eſt, quia & ipſe ſtylus Græcā eloquentiam redolet, & nonnulli ſcriptorum veterum, hūc eſſe Iudæi Philonis affirmāt. Sicut ergo Iudith, & Tobiæ, & Machabęorū libros, legit quidē eccleſia, ſed eos inter canonicas ſcripturas non recipit, ſic & hæc duo volumina legat ad ædificationē plebis, non ad autoritatem eccleſiaſticorum dogmatū confirmandā. Si cui ſanè Septuaginta interpretum magis editio placet, habet eam à nobis olim emendatā. Neq; enim noua ſic cudimus, vt vetera deſtruamus. Et tamen cum diligentiſſimè legerit, ſciat magis noſtra ſcripta intelligi, quæ non in tertium vas transfuſa coacuerint, ſed ſtatim de prælo puriſſimę cōmendata teſtæ, ſuum ſaporem ſeruauerint.

a Panaretos. i. eccleſiaſticus: à pan qđ eſt totum, & ares qđ eſt virtus, & theſis qđ eſt poſitio: quia eſt cōtentiuus & inſtructiuus virtutū omniū tā theologicarum q̄ politicarū. Vel dr̄ à pan qđ eſt omne, & arethe qđ eſt virtus. Cum. n. à Latinis indiſtinctè dr̄ virtus vel animi vel corporis. Græcè aūt arethe dr̄ tātum animi. Dynamis verò in corpore & in anima dr̄. Remigius dicit in interpretationibus: Panaretos liber eccleſię vel eccleſiaſticus. De quo dicit Iſid. etymo. 6. Librū eccleſiaſticū certiſſimè Ieſus filius Sirach Ieroſolymita Ieſu ſacerdotis magni nepos cōpoſuit, de quo meminit & Zacharias, qui libri apud nos pp eloquij ſimilitudinem Salomonis titulo prænotātur. Dictus aūt eccleſiaſticus, eò φ de totius eccleſiæ diſciplina religioſæ conuerſationis magna cura & ratione ſit editus. Hic & apud Hebræos reperitur, ſed inter apochryphos habetur.

B

b Filij Si. li. ad dr̄am Ieſu filij Naue.

c Pſeudogra. i. falsò inſcriptus vel intitulatus, quia. ſ. ſapiētia Salomonis inſcribitur, cum tñ non à Salomone, ſed à Philone ſit editus. Et dr̄ pſeudographus à pſeudo quod eſt falſus, & graphos qđ eſt ſcriptura. i. falsò inſcriptus q̄tum ad titulum ſupra dictum. Etiam pſeudographus aliqñ exponitur falſus ſcriptor, & pōt in hac dictione & ſimilibus, vt pſeudoapoſtolus, pſeudopropheta eſſe compoſitio, vel appoſitio. Et eſt pſeudo indeclinabile in vtroq; numero, & omnis generis, ſcđm Hugutionē. Quidā tñ dicūt, qđ pſeudo eſt tm̄ numeri pluralis. Sed tene qđ prius dictū eſt. Et corripit penultimā pſeudographus: de hoc dicit Iſid. in 6. ety. & ſumit à Hieronymo. Liber ſapiētię apud Hebræos nuſquam eſt: vnde & ipſe ſtylus Græcam magis eloquentiam redolet. Hunc Iudæi Philonis eſſe affirmant, qui proinde ſapientia nominatur: quia in eo Chriſti aduentus, qui eſt ſapientia patris & paſſio eius, euidenter exprimitur. De Philone dicit Hieronymus in libro illuſtrium virorū, φ fuit Iudæus natione Alexandrinus de gñe ſacerdotū.

d Præno. i. intitulatum. Secundus. ſ. liber ſapientiæ.

e Ipſe ſtylus. ideſt ipſe modus ſcribendi.

f Elo. re. i. ſapit. quaſi diceret, ita luculenter & tā excellenter loquiī, φ ex ipſo modo loquēdi apparet hunc librū Græco eloquo fuiſſe ſcriptū, qa Philo in Græca lígua fuit peritus, licet eſſet Iudeus.

g Si ergo Iudith & Tobiæ & Ma. &c. Iſid. in 6. etym. dicit: Et Iudith, Tobiæ, Machabæorumq; libri, quibus autoribus ſcripti ſunt minimè conſtat: habent autem vocabula ex eorum nominibus, quorum geſta in eis ſcribuntur.

Iſid. vbi ſup.

h Cano. i. regulares, in quibus dātur rectæ regulæ viuendi, q̄ rectè regūt, q̄ rectè ducunt, nec alior ſum trahūt, q̄ diſtortum prauūq; corrigunt. Vnde dūr canonicæ à canon Græcè qđ eſt regula Latinè, ſiue conſuetudo approbata ſiue inſtitutio. Et ſcias, φ canon in recto nō debet in fine accentuari, cum corripiat penultimam obliquorum. Inde canonicus, ideſt regularis, vt dictum eſt. In prologo galeato ſuper libros Regum, inuenies, qui libri ſunt de canone, & qui non.

Canonicæ

i Non re. hoc verū eſt de orientali eccleſia, ſed occidentalis recipit, vt dicit Aug. in libro de ciuitate Dei: vel fortè nondū tpe ſuo erant recepti. Vel non recipit inter canonicas ſcripturas. i. non computat in canone veteris legis aut nouæ: ſunt tamen canonici libri ab eccleſia catholica approbati.

Aug. de ciuit. Dei.

k Si cui ſane &c. Litera plana eſt, ſententia enim talis eſt, ſi alicui magis placet editio LXX, quàm noſtra, poteſt eam habere olim a me correctam.

l Cudimus. i. fabricamus, vel facimus. Cudo cudis: dicitur fabricare, terere, polire, ſculpere & tondere.

D

m Et ta. cum dili. le. Hic probat per ſimile ſuā editionē præualere. Sicut. n. vinum transfuſum de primo vaſe in ſecundū, & de ſecundo in tertiū, corrūpitur & aceſcit, ita editio LXX, de Hebræo in Græcū, & de Græco in Latinū, quaſi in tertiū vas transfuſa, minus valet, quàm noſtra, q̄ immediatè de ipſo fonte veritatis Hebraicæ eſt aſſumpta, & hoc eſt quod ipſe dicit.

n Sciat ma. i. magis eſſe itelligibilia, qa puriora ſunt & veriora q̄ editio LXX.

o Quæ in ter. v. t. co. i. corrupta fuerit, ad modū vini nimis de vaſe ī vas trāsfuſi, qđ amittit colorē, & ſaporē, & valorē. Coacuerit à coaceo, qđ cōponiī à cō & aceo. i. eſſe vel fieri acidū.

p Sed ſta. ideſt mediatè.

q De præ. i. de torculari Prælum à premendo dicitur preſſorium, & propriè prælum dicitur illud longum inſtrumentum quo premuntur vuæ, vel componitur prælum, quaſi prę alijs longum.

r Te. c. e. i. vale penitus incorrupto. Cōmendata à cōmēdo qđ cōponiī à cō, & mādo, & eſt cōmendare, tradere, cōmittere, laudare, magnificare, & extollere. Teſta quaſi toſta à toſtus, a, um: qa cū prius mollis ſit toſta, poſthac deſiccaī, & induraī, dum coquiī. Et dr̄ olla vel etiam quicquid ex creta vel argilloſa terra coqī. Vñ quadā ſimilitudine dr̄ teſta capitis.

Incipit Prologus in libros eoſdem.

TRIBVS nominibus vocatum fuiſſe Salomonem, ſcripturæ manifeſtiſſimè docent. Pacificum, ideſt Salomonem, Idida, hoc eſt dilectum domini, & quod nunc dicitur Coeleth, ideſt Eccleſiaſten. † Eccleſiaſtes autem Græco ſermone eſt appellatus, quia cętū. i. eccleſiam congreget, quem nos nuncupare poſſumus concionatorē, eò φ loquatur ad populū, & ſermo eius nō ſpecialiter ad vnum, ſed ad vniuerſos dirigatur generaliter. Porrò pacificus & dilectus dñi, ab eo φ regno eius pax fuerit, & eū dñs dilexerit, appellatus eſt Nā & pſal. 49. & 69. dilecti, & pacifici titulo prænotantur. Qui tamen etſi ad prophetiam Chriſti, eccleſiæq; pertinentes, felicitatem, & vires Salomonis

VNIVERSIDAD DE SALAMANCA
GREDOS.USAL.ES

E monis excedunt, tamen ſecundum hiſtoriam ſuper Salomonẽ ſcripti ſunt. Itaq; iuxta numerum vocabulorum, tria volumina edidit, Prouerbia, Eccleſiaſten, Canticum Canticorum. In Prouerbijs paruulum docens, & quaſi de officijs per ſententias erudiens. Vnde & ad filium ſermo crebrò repetitur. In Eccleſiaſte verò maturæ virum ætatis inſtituens, ne quicquã in mundi rebus putet eſſe perpetuum, ſed caduca & breuia vniuerſa quæ cernimus. Ad extremum iã conſummatum virum & calcato ſeculo præparatũ, in Canticis Canticorum ſponſæ iungit amplexibus. Niſi.n. prius reliquerimus vitia, & pompis ſeculi renuntiantes, expeditos nos ad aduentum præparauerimus, non poſſumus cantare Canticum Canticorum. Sed & hoc diligentius attendendum, tres libros autore diuerſo eſſe intitulatos. In Prouerbijs.n. notantur Prouerbia Salomonis, filij Dauid regis Iſrael. In Eccleſiaſte verò, verba Eccleſiaſtes, filij Dauid regis Ieruſalem. Superfluum quippe eſt Iſrael hic, quod malè in Græcis & Latinis codicibus inuenitur. In Cantico autem Canticorum, nec filius Dauid, nec rex Iſrael ſiue Ieruſalem præſcribitur: ſed tantum Canticum Canticorum Salomonis. Sicut.n. Prouerbia & rudis inſtitutio ad duodecim tribus, & ad totum pertinet Iſrael, & quõ cõtemptus mundi non niſi metropolitis conuenit, hoc eſt habitatoribus Ieruſalem: ita Canticum Canticorũ ad eos propriè pertinet, qui tantũ ſuperna deſiderant. Ad incipiẽtes, & proficientes, & paterna dignitas, & regni proprij meritò vendicatur autoritas. Ad perfectos verò vbi non timore eruditur, ſed amore, propriũ nomen ſufficit, & æqualis magiſter eſt, & neſcit eſſe ſe regẽ. Quæ omnia referuntur ad Chriſtum. G

Prouerbia
Eccleſiaſtes
Canticum Canticorum

Item alius Prologus.

TRes libros Salomonis.i. Prouerbia, Eccleſiaſtẽ, & Canticũ Canticorũ, veteri LXX, interpretũ autoritati reddidi, vel antepoſitis lineis, ſuperflua quæq; deſignãs: vel ſtellis titulo ꝑnotatis, ea q̃ minus habeantur interſerens, vt plenius Paula & Euſtochiũ cognoſcatis, quid in libris noſtris minus ſit, quidue redundet: Necnon etiam illa quæ imperiti translatores malè in linguam noſtram de Græco ſermone verterant, oblitterãs & antiquans, curioſiſſima veritate correxi. Et ſibi præpoſtero ordine atq; peruerſo ſententiarum fuerat lumen ereptum, ſuis locis reſtituens feci intelligi quod latebat. Porrò in eo libro qui à plerisq; ſapientia Salomonis inſcribitur, & in Eccleſiaſtico, quem eſſe Ieſu filij Sirach nullus ignorat, calamum temperaui. tantũmodo canonicas ſcripturas vobis emendare deſiderãs, & ſtudium meum certis magis q̃ dubijs commendare: ideo Græco & Hebræo præfatiuncula vtraq; in libro præmiſſa eſt, quia nonnulla de Græco hoc ad illuminationẽ ſenſus & legentis ædificationem vel inſerta Hebraicæ translationi, vel extrinſecus iuncta ſunt. Et idcirco qui legis ſemper peregrina memento.
F H

POSTILLA VENERABILIS PATRIS FRATRIS NICOLAI DE LYRA, ſuper libros Salomonis incipit feliciter. Et primò eiuſdem præfatio.

Prou.22.a
Ariſto. de plan.lib.1.
Empedocles.

ECCE deſcripſi eam tibi tripliciter Prou.22. Secundum quod dicitur in principio libri de plantis: Tria (vt ait Empedocles) in tota rerum varietate, præcipuè excellẽtiſſimum diuinæ munificentiæ donum, philoſophiam.ſ. extollunt magnificè: mobilis affluentiæ contemptus, futuræ felicitatis appetitus, mentis illuſtratio. Quorum primò nihil honeſtius, ſecundò nihil felicius, tertiò nihil ad amborum adeptionem compendioſam efficacius. Vera autem philoſophia traditur in ſacra ſcriptura, & quodam ſpeciali modo in libris Salomonis, qui propter hoc ſapientiales dicuntur, Philoſophia.n. antiquitus ſapientia dicebatur, & philoſophi ſapientes. Sed Pythagoras nomen ſapientis refugiens, ne arrogãtiæ notam incurreret, philoſophum ſe eſſe reſpondit.i. amatorem ſapientiæ: quod poteſt etiã dici ſine nota arrogantiæ, & ex tũc vocati ſunt philoſophi, qui prius ſapientes dicebantur, & ſapientia extunc philoſophia nominari cœpit. Igitur in libris Salomonis qui ſecundum nominationem antiquam ſapientiales dicuntur, tria prædicta philoſophiam ſeu ſapientiam extollentia continentur, videlicet: Mobilis affluentiæ contemptus: Futuræ felicitatis appetitus, & mentis illuſtratio. Licet aũt mẽtis illuſtratio inter iſta tria ponatur vltimò, tamẽ ordine tẽporis & naturæ præcedit alia duo, quia eſt via ad compendioſam adeptionem eorum, vt dictum eſt. Igitur in primo libro Salomonis, qui dicitur Parabolæ, mẽtis illuſtratio continetur: quia ibi documenta ponuntur ad eruditionem ſimpliciũ, & ad augendum ſcientiam intelligentium, ſecũdum quod dicitur in principio libri: Parabolæ Salomonis filij Dauid regis Iſrael, ad ſciendã ſapiẽtiam & diſciplinam &c. In ſecundò verò libro eius, qui Eccleſiaſtes dicitur, contemptus mundi docetur, ſecundum quod in principio libri dicitur: Vanitas vanitatum, dicit Eccleſiaſtes: vanitas vanitatum, & omnia vanitas. In tertiò verò libro eius, qui dicitur Canticum Canticorum, ſupernæ felicitatis appetitus exprimitur, ſecundum quod in principio libri dicitur in perſona eccleſiæ: quæ à primò Abel iuſto incepit, vt dicit Greg. Ho.7. Oſculetur me oſculo oris ſui &c. quod quidem oſculum habetur in fruitione beata. Igitur in verbo præaſſumpto circa libros ſapiẽtiales tanguntur quatuor cauſæ.ſ. effectiua, ſubiectiua, formalis, & finalis. Cauſa verò effectiua duplex eſt: Vna principalis.ſ. Deus reuelans ſapientiam in his libris contentam. Alia inſtrumentalis.ſ. ipſe Salomõ, qui habuit hanc ſapientiam diuinitus infuſam, vt patet 3.Reg.3. & eam deſcripſit Spiritu ſancto dictante in tribus libris prædictis. Et hoc notatur cum dicitur: Ecce deſcripſi. vnde dicitur in Eccl. Cumq; eſſet ſapientiſſimus Eccleſiaſtes, docuit populum, & enarrauit quæ fecerat: & inueſtigans compoſuit parabolas multas. Quæſiuit verba vtilia, & cõſcripſit, ſermones rectiſſimos ac veritate plenos. Circa ſecundum conſiderandũ, quòd ſicut corpus mobile ſub ratione abſoluta ſubiectum eſt in tota philoſophia noſtrali, in partialibus verò libris, ſub rationibus contractis, vt in libro de Cælo & Mundo, ſubiectum eſt corpus mobile ad ſitum, & ſic de alijs. Ita Deus eſt ſubiectum in tota ſacra ſcriptura ſub ratione deitatis abſolutæ: ideo dicitur Theologia quaſi ſermo de Deo. In partialibus verò ſacræ ſcripturæ libris eſt ſubiectum ſub rationibus magis determinatis, vt in veteri teſtamento, ſubiectum eſt Deus vt creator: & in nouo, vt redemptor. In libris verò ſapientialibus eſt ſubiectum vt ſapientiæ dator. Nec obſtat, ſi dicatur, quòd hæc eſt ratio cauſæ effectiuæ: quia in tota ſacra ſcriptura Deus eſt cauſa efficiens & ſubiectiua. Efficiens, inquantum ab eo fundatur, & regulatur. Subiectiua verò, inquãtum per ipſam infuſam ab hominibus cognoſcitur. Et iſta cauſa ſubiectiua tangitur cũ dicitur: eam.ſ. ſapientiam, quæ eſt idem, quod ipſe Deus. Et quia eius cognitio eſt ſummè deſiderabilis, ideo de ea dicit in Sap. Hãc amaui, & exquiſiui eam à iuuentute mea, & amator factus ſum formæ illius. Tertiò autem tãgitur in verbo propoſito cauſa finalis, cum dicitur: Tibi.i. ad vtilitatem tuam. Ad bonum enim totius eccleſiæ deſcripti ſunt iſti libri continentes doctrinam ſapientiæ, per quam habetur gratia in præſenti, & gloria in futuro. Propter quod de ipſis dicitur in Prou. Longitudinem dierum & annos vitæ & pacem apponẽt tibi. Et dicit annos vitæ quantum ad gratiam, in præſenti viuificantem. Pacem.ſ. triplicem, internam, fraternam & ſupernam. Et quia ſuperna habet æternitatem annexã, ideo dicitur: Longitudinem dierum: quia æternitas à nobis non capitur in præſenti. niſi ſecundum imaginationem tẽporis infiniti. Cauſa verò formalis tangitur cum dicitur: Tripliciter. Eſt autem duplex.ſ. forma tractandi, & forma tractatus. Forma tractandi eſt modus agendi, qui triplex eſt in libris ſapientialibus, quia procedunt monitiuè, comminatiuè, & promiſſiuè. De quo poteſt accipi quod dicitur Eccl. Funiculus triplex difficile rumpitur. Quia ſi aliquis non acquieſcit monitis, compellitur tamen comminationibus, vel attrahitur promiſſis. Et in hoc etiam huius doctrinæ ſoliditas deſignatur. Forma verò tractatus, eſt diuiſio huius doctrinæ. Quæ vt iam dictum eſt, in tres libros diuiditur.ſ. Prou. Eccleſiaſten, & Cantica Canticorum. Cæteri verò vt liber Sapientiæ, & Eccleſiaſticus non ſunt de canone, vt patet per Hieronymum in prologo galeato, nec habentur in Hebræo, ideo eorum expoſitionibus ad præſens intendere non propono.

Pythagoras
Parabolæ
Greg.Ho.7.
Cauſa effectiua. cauſa inſtrumentalis.
3.Reg.3.
Eccl.12.c

Finit Præfatio.

A C

PROVERBIORVM LIBER SALOMONIS INCIPIT.

GLOS. ORDINARIA. CAP. I.

PARABOLÆ *Salomonis*. Notandum quòd vulgata editio parabolas, quæ Hebraicè משל miſle, Græcè παροιμίας parœmias.i. prouerbia dicit. Sed ſatis conuenit. Quæ.n. parabolæ (quia occulta ſunt) nuncupantur, etiam prouerbia iure vocantur: quia talia ſunt quæ ſæpe in ore colloquentium verſari ac memoria debent retineri. Etiam prouerbia plerunq; tam obſcura ſunt, vt parabolæ benedicantur: vnde: Hæc in prouerbijs locutus ſum vobis &c. Prouerbiorum liber, non vt ſimplices arbitrantur patentia habet præcepta, ſed quaſi in terra aurum, in nuce nucleus, in hirſutis caſtanearum operculis abſconditus fructus inquiritur, ita ĩ eis diuinus ſenſus altius eſt inquirendus. Parabolæ Salomonis ſecundum Hebraicam veritatem translatæ ab Euſebio Hieronymo presbytero petente Chromatio & Heliodoro ẽpis παραβολαὶ Græcè, Latinè ſimilitudines, quod uocabulum ideo Salomon huic operi impoſuit, vt non iuxta literam intelligamus quæ dicit. In quo dominũ parabolicè turbis locuturũ ſignificat, ſicut & nomine ſuo, & regno pacifico, regnum Chriſti & eccleſiæ. de quo: Multiplicabitur eius imperium, & regni eius non erit finis. Super ſolium Dauid, & ſuper regnum eius ſedebit. Sicut templi conſtructione & dedicatione ædificationem eccleſiæ in tempore reſurrectionis. Ipſe etiam Chriſtus filius Dauid & rex ſpirituales Iſrael ſecundum teſtimonium turbæ, quæ occurrit ei cum ramis palmarum & laudibus. Quid autem vtilitatis habeãt in titulo monſtratur, cùm dicitur: Ad ſciendam ſapiẽtiam & diſciplinam, id eſt quomodo rectè credere & viuere oporteat quòque quò intentionem cordis dirigere. *Matt.21.a*

b *Ad intelligenda verba prudentiæ, & ſuſcipiendam eruditionem doctrinæ &c.* id eſt non ſolùm ſapientiam quam perceperunt, amplectantur: & diſciplinæ virtutum inſeruiant, ſed etiam verba prudentiæ, quibus proficiant auſcultent, & ſolerter intelligant.

c *Aſtutia.* quæ incipientibus neceſſaria, vt ſophiſmatum cauere verſutiam poſſint, ne abducantur à ſimplicitate ſapientiæ, quæ ducit ad vitam.

d *Adoleſcenti.* ſingulariter, quia quos ſapientia, licet diuerſos ſuſcipit, in vnam virtutis perfectionem erudiendo prouehit. vnde in Act. Apoſtolorum: Multitudinis credẽtium erat cor vnũ & anima vna. Adoleſcenti ſcilicet: quia qui prudenter declinat falſa, conſequenter ſcientiam veritatis percipiet. *Act.4.f*

e *Audiens ſap.* Pulchrè à ſapientia incipit: quia optione ſibi data ſapientiã petijt & accepit. Audiens ſapiens ſapientior. Oſtendit *1.Paral.1.* *3.Reg.3.* *Exo.18.*

INCIPIT LIBER PROVERBIORVM, quem Hebræi משלי miſle appellant.

CAPVT PRIMVM.

a ¶ Latinè ſimilitudo: Hebraicè miſle. b ¶ Pacifici. ¶ Attentum facit. c ¶ A natura.

a PArabolæ Salomonis filij Dauid a b

a ¶ A fortuna. ¶ A conuictu. ¶ Vel dandi. b ¶ De fide.

regis Iſrael. Ad ſciendam ſapien c

a ¶ De vita. b ¶ Poſt hæc habita. ¶ Quibus proficiant.

b tiam & diſciplinam, ad intelligenda verba d e

prudentiæ, & ſuſcipiendam eruditionem do f

a ¶ Qua ſecundum regulam veritatis bene operamur. b ¶ Vt recta diſcretione cum proximis agamus. c ¶ Vt ſyncera intentione in his, quæ rectè agimus, vel iudicamus, ſoli Deo placere contendamus.

ctrinæ, iuſtitiam & iudicium & æquitatem. g h

a ¶ Qui nuper aurem ſapientiæ commodauerunt. b ¶ Comprehenſio veritatis. ¶ Subtilior. a ¶ Incipit. ¶ Etiam minores dum quicquid vtilitatis audit in corde recondit. b ¶ In rerum cognitione.

c d Vt det paruulis aſtutia, & adoleſcẽti ſciẽtiã i k l m

e & intellectus. Audiẽs ſapiens ſapientior erit: n

B

Poſtilla venerabilis patris Fratris Nicolai de Lyra ſuper librum Prouerbiorum Salomonis incipit.

CAPVT PRIMVM.

PArabolæ Salomonis. *Circa primũ librum Salomonis, qui dr̃ parabolæ, aliqui dñt, quòd iſte liber fuit ordinatè conſcriptus à Salomone vſq; ad 24. capitulũ incluſiuè, & in reſiduo huius libri continentur parabolæ à ſapientibus, qui fuerunt cũ Ezechia rege Iuda cõpoſitæ. Sed hoc vr̃ falſum, quia in princ. 25. cap. præmittitur quaſi pro prologo: Hæ quoque parabolæ Salomonis, quas trãſtulerunt viri Ezechiæ. Ex quo patet, quòd illas cõpoſuit Salomon ſicut et præcedentes: propter quod dñt alij, quod Salomon oẽs fecit, ſed viri Ezechiæ oẽs de ſchedulis & mẽbranis, vbi fuerant deſcriptæ ab audientibus, illas collegerunt in hoc libro reponendo, & hæc vocatur tranſlatio. Sed nec iſtud vr̃ verum: quia in principio libri non fuiſſet poſitum: Hæ quoque parabolæ &c. de oĩbus vniformiter prædicẽdo, vel in fine de oĩbus præcedentibus concludendo. Hoc ẽt vr̃ per hoc quod ibi dr̃: Hæ quoque &c. quod vr̃ facere quandam diſtinctionem inter præcedentes & ſubſequentes per modum adiunctionis ſequentium ad præcedentes & ſubſequẽtes. Propter quod alij dñt & melius, vt vr̃, quòd omnes parabolæ in hoc libro contentæ ſunt verba notabilia à Salomone dicta, inter viros ſibi aſſiſtentes & eius ſapientiam audientes: vñ dixit ei regina Saba. Beati viri tui, & beati ſerui tui, qui ſtant coram te ſemper, et audiunt ſapientiã tuam: & ab iſtis verba prædicta Salomonis ſcribebantur in membranulis, poſtea fuerunt collecta, & in vno libro collocata. ſed à quo facta fuit hæc collectio, non hr̃ ab Hebræis doctoribus vel Latinis, & hoc vſque ad capitulum 25. excluſiuè. Ab illo verò loco verba Salomonis notabilia, quæ non erant hoc modo collecta tpe Ezechiæ regis Iudæ in quo hoĩes fuerũt ſtudioſi in verbis prophetarum & dictis ſapientum, reſiduum fuit collectum & præcedenti collectioni in vno volumine coniunctum: vñ & vltimæ collectioni præmittitur: Hæ quoque parabolæ Salomonis quas trãſtulerunt viri Ezechiæ regis Iuda. In Hebræo verò hr̃: Quas fortificauerunt viri Ezechiæ: quia prius erant in ſchedulis diſperſæ & quaſi neglectæ, & ſic fuerunt quodãmodo fortificatæ, quã fuerunt primæ collectioni coniunctæ, quæ iam inter libros ſacros computabatur. Prima verò collectio cuius autor ignoratur, duplex eſt. Vna à principio libri vſque ad decimum capitulũ excluſiuè, alia à decimo cap. vſque ad 24. capitulum incluſiuè. Vñ & in principio decimi cap. quaſi pro nouo prologo ponitur: Parabolæ Salomonis filij Dauid &c. Sciendum tñ, quòd non omnes parabolæ à Salomone prolatæ repoſitæ ſunt in hac triplici collectione, quod dr̃ 3. Reg. Locutuſq; eſt Salomon tria millia parabolas. Tot verò non continentur in hoc totali libro. Sciendum ẽt quòd autores iſtarum collectionum non ſunt nec dñr autores huius libri: ſed Salomon qui parabolas compoſuit, ſicut Eſdras non dr̃ autor libri pſalmorum, vel quicunque alius qui pſalmos in vno volumine collegit, ſed ipſe Dauid qui Pſalmos pro maiori parte compoſuit, eo modo loquendi quo totũ à maiori parte denominatur: vtriuſque tñ libri Deus eſt autor principalis, ſicut & totius ſacræ ſcripturæ. His igitur præmiſſis accedẽdũ eſt ad diuiſionẽ libri, qui in tres partes diuidit ſcdm triplicem parabolarum collectionẽ, & cuilibet earũ ſua præfatio ꝑmittitur. Secunda pars incipit 10. cap. tertia verò incipit c.25. Non tñ ſunt tres libri, ſed vnus autor & vnus modus procedẽdi, et materia ſimilis in qualibet collectione habetur. Prima in duas, ſ. in proœmium, & in tractatum, qui incipit ibi: Timor Domini. Prologus autem iſte non vr̃ factus à Salomone, ſed ab eo qui fecit primã parabolarũ collectionẽ ſicut & in lib. pſal. dictũ fuit, qđ primus pſal. eſt prologus reſpectu totius libri, factus ab eo q pſalmos collegit in vno volumine reponendo. In hoc autem prologo primò ponitur loquendi modus, cum dicitur:*

3.Reg.4.d
D
Diuiſio.

a Parabolæ. *Parabola.n. dicitur à para qđ eſt iuxta & bole, qđ eſt ſententia: q̃ non accipiẽ directè ſcdm verba prolata, ſed iuxta ſcilicet p aliquid aliud ſignificatũ, ſicut per mulierem ſapientem intelligitur ſana doctrina. per adulteram verò ſeu meretricem, doctrina falſa & ſuperſtitioſa, vt dicit hic Ra. Salo. & tali modo loquendi vtitur communiter liber iſte. Secundò notatur autoris nomen & genus, cùm dicitur:* *Parabola*

b Salomonis filii Dauid regis Iſrael. *Tertiò notatur huius libri fructus ſequens qui eſt eruditio ſimplicium vt fiant ſapientes & ſapientum, vt efficiantur ſapientiores. Et quantùm ad primum dicitur:*

c Ad ſciendam ſapientiam. *de diuinis.*

d Et diſciplinam. *de moribus humanis.*

e Ad intelligenda uerba prudentiæ. *quæ dirigunt in agendis.*

f Et ſuſcipiendam eruditionem doctrinæ. *in doctrinalibus ſcientijs, vt Grammatica, Logica, & huiuſmodi.*

g Iuſtitiam. *quantùm ad habitum.*

h Et iudicium. *quantùm ad executionem: quia iudicium eſt executio iuſtitiæ: & hæc duo pertinent ad maiores.*

i Et æquitatem. *quantum ad populares qui ſecundum determinationem iudicum debent inter ſe æquitatem ſeruare.*

K Vt detur paruulis. *i. ſimplicibus. per adeptionem prædictorum.*

l Aſtutia. *in malis euitandis.*

m Et adoleſcenti ſcientia & intellectus. *Eſt aũt intellectus, propriè cognitio principiorum: Scientia concluſionum tã in ſpeculabilibus, quàm in agibilibus. Quantùm verò ad ſecundum, ſcilicet vt ſapientes efficiantur ſapientiores ſubditur:*

n Au. ſa. ſap. erit. *qa in his q̃ prius ſciebat magis habituaẽ, & ex hoc aliqua ſibi apparent de nouo, ita quòd eius ſcientia intẽſiuè & extẽſiuè augeẽ.*

VNiVERSIDAD DE SALAMANCA GREDOS.USAL.ES

E Oſtendit neminē tam ſapientē in hac vita, qui non poſſit ſapientior eſſe ē dictis minorū. Audiuit regina Saba Salomonem, minor maiorem, & ſapientior rediјt. Audiuit Moyſes ſocerum multo inferiorem, & ſapientior factus eſt.

a *Et intelligens.* Nemo iactet ſe de ſua ſciētia, quia qui ſapientū verba audire negligit, vitā ſuā gubernare non nouit, multoq; minus alienam. Quod ergo ait: Audiens ſa. ſapi. erit, ad cognitionē rerū quæ per ſapientiam noſcunt reſpicit: ſed hoc intelligens gubernacula poſſidebit, ad rectitudinē vitæ. Et congruit titulo quo dicitur: Ad ſciendam ſapientiam & diſciplinam &c. († conſilia)

b *Timor Domini. Beda.* Duo ſunt timores dñi: Seruilis, qui principiū ſapientię vel ſcientiæ eſt: Amicabilis, q perfectionē ſapiētiæ comitatur. Seruilis, principiū ſapientię, quia qui poſt errata ſapere incipit, primo timore diuino corripitur ne puniat. Sed hūc pfecta charitas foras mittit. Succedit huic Timor Dñi ſanctus permanens in ſeculū ſeculi: quē non excludit charitas, ſed auget: quo timet filiꝰ, ne vel in modico oculos amantiſſimi pris offendat. Vterque in futuro ceſſabit, charitas nunquam excidet. (Beda. Timor domini duplex. 1.Ioh.4.d. Pſal.18.b. 1.Cor.13.c)

c *Sapientiā.* Dixit aūt ſa. &c. Dicit ecōtrario de ſtultis: qa ſapientiā recti dogmatis, & doctrinam, i. diſciplinā puræ ↄuerſationis non modò nō aſſequuntur, ſed & noſſe contemnunt.

d *Deſpiciunt.* Pluraliter, quia plures ſapientibus ſtulti, & oium ſapientium cętus vnanimis eſt: errantium diſſimilis vita, & dogma. Vnde ſingulariter: Audiens ſapiens &c.

e *Audi fili mi diſciplinam.* Hactenus ꝓuerbialiter de vtraque parte: hinc ſedulò quenq; fidelē admonet, vt diſciplinā legis diuinæ præponat blanditijs reproborū: qa hinc corona, inde F mors æterna: vnde & filiū vocat, quē paternè inſtruere curat. Pōt ex pſona Dei pris dici mr̄ eccleſia quæ tunc ſynagoga vocabat, vel ipſa Dei gratia. Apud Hebreos n. ſpūs qui grām præſtat, fęmininè רוח ruah dicitur:

f *Addatur gratia.* His qui legē Dñi ſeruabant, in aduentu Chriſti addita eſt grā noui teſtamēti, cū ſpe regni cœleſtis, cuius ſplendor eximius ſicut corona vel torques nullo fine claudetur. Nobis quoque cum pro bonis, quæ diuina gratia prærogauit, lux ęterna tribuit, quaſi capiti gratia, & collo torquis additur. Vnde, accepimus gratiam pro gratia, ſcilicet gratiam beatę retributionis pro gratia rectæ operationis. (* tuam)

g *Et torques.* Fulgor perfectæ operationis prędicationi, quæ per collum procedit, quæ confirmet indeficienti virtutum connexione.

h *Fili mi.* Affectu patris alloquitur filiū blandiens ne acquieſcat peccatoribus.

i *Inſidiemur.* Vel generaliter de latronibus, qui innocētibus inſidias parant. Vel, ſpecialiter de illis qui vitę autorem neci tradiderunt. Cùm generaliter ad omnes qui ſanguini inſidiantur hoc pertineat, ſpecialiter tamen ad Iudæos qui inſonti domino tendiculas abſconderunt, ciuſque apoſtolos virtutibus pennatos dolis circumueniebant, qui cōtra ſanguinem & animas ſuas agebant, qui timentes ne terrenum regnum perderēt, cęli regem occiderunt, & cęli ciues perſequebantur in terra. Ideoq; & quod in terris habebāt, & qđ in cęlis acquirere regnum poterant, perdiderunt. Generaliter autem dicendum, quia quicunq; oculos fidei habet apertos, accipiet pennas à domino, vt columbæ, quibus æternā volet ad requiem: fruſtra talibus nectunt laqueos mali, & ſe potius præimmendo perimunt.

K *Inſontem fruſtra.* Qui peccatum non facit, nec inuentus eſt dolus in ore eius.

l *Deglutiamus eum, ſicut infernus viuentem.* Extinguamus memoriam virtutum & doctrinæ illius, vt etiam inter nos vixiſſe non memoretur. (1.Pet.2.b)

m *Omnem pretioſam ſubſtan. repe.* Homines ſcilicet quos Chriſto adhærentes videbant, quos putabant ab eius amore & comitatu ſecernere, ſi eum occiderent, & ſpolijs talium domos ſuas replere, ideſt eorum animabus ſua conuenticula. G

n *Sortem mitte nobiſcum.* De latronibus generaliter patet, qa ſocijs quos conquirunt, prædæ portionem promittunt: ſed & Chriſti perſecutores quoſcunque ſibi poterant, adiungebant, quoseū ſequi videbant extra ſynagogam faciebant, ideſt ſua communione priuabant.

¶ a Admi.

a ¶Vitæ propriæ & alienæ. ¶Rectitudinem vitæ.
a & intelligens † gubernacula poſſi-
a ¶Hoc Chriſtus diſcipulis dedit, vt eius parabolas intelligerent & ænigmata legis. b ¶Quę aliud dicit, & aliud ſonat.
debit. Animaduertet parabolam, b
a ¶Eius.
& interpretationem: verba ſapien-
¶Obſcura dicta. ¶Seruilis.
b tium, & ænigmata eorum. Timor d
a ¶Recti dogmatis. b ¶Perfectę conuerſationis. c ¶Vt Phariſęi facta & dicta Chriſti.
c Domini principium ſapientiæ. Sa- e
d pientiam atq; doctrinam ſtulti de-
a ¶Tu autem fi. mi. ¶Sic enim Deum diligere & ei obtemperare debemus, vt vnitatem eccleſię fraterna charitate ſeruemus.
e ſpiciunt. Audi fili mi diſciplinam f
patris tui, & ne dimittas legem ma- g
a ¶Corona. ¶Charitas mentis vt ardentius inflāmetur. b ¶Sicut mos cenanti legitimè, ſic & nobis.
f tris tuæ, vt addatur gratia capiti h
¶Prædicationi. ¶Ergo.
g h tuo, & torques collo tuo. Fili mi, i k
a ¶Adulando. ¶Vel ad facienda impellendo, vel f. cta fauoribus extollendo: ab vtroque nos remouet ſapientia.
ſi te lactauerint peccatores, ne acqe- l
a ¶Quilibet vel Iudæi. ¶Huiuſmodi.
ſcas eis. Si dixerint: Veni nobiſcum, m
a ¶Cuiuslibet vel Chriſti. b ¶Et. ¶Licet cenſum dare Cęſari, an non? & huiuſmodi.
i inſidiemur ſanguini, abſcondamus n o
a ¶Aliàs pe ſicas. b ¶Quia ab illo in nullo læſi, imo multa beneficia experti.
k tendiculas contra inſontem fru- p
l ſtra, deglutiamus eum ſicut infer- q r
a ¶Modo. ¶Ne vixiſſe videatur. b ¶Omnino.
nus viuentem, & integrum quaſi
a ¶Poſuerunt me in la. infer. ¶Quia. ¶Hic eſt heres: venite occ damus eum, & ha. hę. eius.
m deſcendentem in lacum. Omnem s
pretioſam ſubſtantiā reperiemus,
a ¶Qua reperta. b ¶Conuenticula. c ¶Animabus.
implebimus domos noſtras ſpo- t
a ¶Communica. b ¶Omnia communia.
n lijs. Sortem * mitte nobiſcum, marſupium vnum ſit omniū noſtrum: u x

NIC. DE LYRA.

¶ a Et intelligens guber. poſ. *quia non ſolùm ſciet ſe regere, ſed etiam alios.*

b Animaduertet parabolam & interpretationem. *videndo verum eius intellectum.*

c Verba ſapientium & ænigmata eorum. *Loquuntur enim ſapientes aliquando ænigmaticè, vt occultentur ſententiæ eorum deſidioſis & aperiantur ſtudioſis,*

d Timor Domi. *Hic incipit tractatus primæ collectionis, quæ ab aliquibus dicitur eſſe facta viuente adhuc Salomone, & de præcepto eius: propter quod videtur magis ordinata, & magis poteſt ibi diuiſio reperiri, quam in alijs duabus ſequentibus. Et diuiditur in duas partes: Quia primò ponitur doctrina per modum familiarem ſeu domeſticum. Secundò, per modum magis legalem, & politicum. ſ. c. 7. Prima in duas: quia primò, docet à quibus ſit abſtinendum. Secundò, quibus ſit adhærendū, ſcilicet 3. c. Prima adhuc in duas quia primò, docet vitare rapinam, & auaritiam, ſecūdo, idololatriam c. 2. Prima adhuc in duas: quia primò docet propoſitum, modo familiari ſicut pater docet filium, ſecundo modo magis communi, ſicut iudex vel doctor docet populum, ibi: Sapiētia foris prædicat. Sciēdum tamen, quod in toto iſto libro non bene poteſt inueniri artificialis diuiſio: quia nō eſt liber ordinatè conſcriptus, vt ſuprà dictum eſt: ſed verba notabilia Salomonis diuerſis temporibus ab eo prolata, poſtea recollecta ſunt modo ſupradicto abſque ordine artificiali, ſicut dictum fuit de libro Pſalmorum. propter quod de diuiſione parum eſt curandum. Igitur in prima parte dicitur: Timor do. prin. ſapi. Timor enim conſiliatiuos facit, vt dicit Philoſophus ſecundo Rethoricæ. Conſiliatio verò eſt inquiſitio ſapientiæ.* H

e Sapientiam atque doctrinam ſtulti deſpiciunt. *quia ſola bona ſenſibilia attendunt, & vt brutaliter viuentes concupiſcunt, ideo ſubditur:*

f Audi fi. mi diſci. pa. tui. *i. ipſius Dei, vt dicit Ra. Sa. quia pater eſt omnium per creationem, & iuſtorum ſpecialiter per gratiæ adoptionem.*

g Et ne dimittas legem matris tuæ. *Ideſt eccleſiæ, quæ à primo Abel iuſto incepit, vt dicit Greg. hom. vij.* (Greg.)

h Vt addatur gratia capiti tuo. *Ideſt corona gratioſa regalis vel mitra pontificalis, quæ ſapientum capitibus debent imponi.*

i Et torques collo tuo. *Antiquitus enim ſapientes vtebantur torque aurea in ſignum ſapientiæ, eò quòd eſt ornamentum pectoris. Et quia per ſapientiam euitatur iniquitas, ideo ſubditur:*

K Fili mi, ſi te lactauerint peccatores. *verbis dulcibus ad malum attrahere volentes.*

l Ne acquieſcas eis. *ſed magis reſiſtas.*

m Si dixerint ueni nobiſcum. *promittendo tibi fidelem ſocietatem vſque ad mortem.*

n Inſidiemur ſanguini. *quia per iſtam viam citius poſſumus ditari quam per aliam.*

o Abſcondamus tendiculas. *ideſt deceptionum laqueos.*

p Contra inſontem, *ideſt innocentem, vel ignorantem.*

q Fruſtra. *id eſt ſine cauſa.*

r Deglutiamus eum ſicut infernus uiuentem & in. *ideſt factum noſtrum ita erit occultum & opertum, ſicut illud quod deſcendit in infernum, ſeu in lacum profundum.*

s Omnem pretioſam ſubſtantiam reperiemus. *in domo eius.*

t Implebimus domos noſtras ſpoliis, *ideſt diuitijs ex inde rapis.*

u Sortem mitte no. *id eſt communica nobis conſentiendo.*

x Marſupium ſit unum om. no. *ideſt omnia ſint communia, ita quod inter nos æqualiter diuidentur.*

¶ a Fili

A a *Ad malum currunt, & feſtinant, &c.* Non ſolùm quòd facturi, ſed quod pro factis paſſuri. Nam quanto ad facinus implendum properant, tanto ad pęnam pro facinore tolerandam propinquant.

b *Fruſtra.* Cætera de inſidiatoribus Chriſti ſpecialiter, hæc de fidelibus generaliter. Fruſtra autem laqueus perſecutionis aut mortis tenditur electis, qui pennas habēt ſpei & charitatis, & aliarum virtutū, quibus & cęleſtia dum viuūt, deſiderent: & poſt mortem contingant: habent & oculos mentis quibus mala, quæ patiuntur tranſitura, bona quæ merentur manſura in æternum prouideant & reproborum ſuperbiam finiendam, tormenta in æternū manſura. Vel per rete, prauam doctrinā quam ab eo loco contexuit, vbi ait: Si te lactauerint peccatores, hoc fruſtra iacitur ante eos, qui oculis cordis ſuperna proſpiciunt, qui dicunt cum propheta: Anima noſtra ſicut paſſer, erepta eſt de laqueo venantium.

c *Sic ſemitæ.* Non ſolum qui rapinis & cędibus innocentiū inuigilant ſeipſos perdūt, ſed ſimiliter omnis auari cogitationes quæ aurum Deo præferunt, hunc ad interitum trahunt. Aliter ſic: Semitæ omnis aua. &c. Sicut præfatus ſum auarus quiſque perimit, vel nudat eos qui poſſeſſionibus abundant, vt ipſe potius pereat. i pauperibus enim nihil habet cauſę.

d *Sapientia.* Hucuſque perſecutiones quas Chriſto Iudæi intulere, hinc ea quæ p apoſtolos perſecutoribus eiſdem de paſſione loquitur. Sapientia id eſt Chriſtus loquitur foris, ideſt in luce palam, vt relicta infantia ſint paruuli malitia.

B e *Foris.* Apertè poſt reſurrectionem, quia miſſo ſpiritu per apoſtolos ſeipſam declarabat. Ante eñ paucis myſteria diuinitatis patefecit. Vnde: Nemini dixeritis viſionem, donec filius hominis à mor. reſur. Et potentiam ſuam magis operibus oſtēdebat: Impleta prophetia, non audiet aliquis vocem eius.

f *In plateis dat vocem ſuam.* Quæ ante paucos docuerat, manifeſtè replicabat: vnde: Quæ dico vobis in tenebris, dicite in lucem.

g *In foribus portarum vrbis.* Vrbs domini, eccleſia ex vtroque populo adunata, cuius portarum fores, prædicatores, qui in eam introducūt. In his verba proferebat, cū in apoſtolis loquebatur, è quibus vnus: An experimentum quæritis eius qui in me loquitur Chriſtus? Vel, fores ſynagogę, maiores ſancti in quibus ſapientia diſputabat, cùm per apoſtolos loquens, legiſperitos, Phariſęos, & ſacerdotes ad gratiam ſuam reuocabat, ita vt ſicut Lucas ait: Multa turba ſacerdotum obediret fidei.

h *Vſquequo.* In Chriſtum in carne vidiſtis, iam miracula facientem, quem ſpreuiſtis, occidiſtis: modo vel reſuſcitatum à morte diligite, & dimittet quod peccaſtis.

i *Conuertimini.* Sapientia hortatur cōuerti ad Deum, & profert ſpiritum.

K *Ad correctionem.* Per apoſtolos Iudæos corripit, & vel poſt aſcenſionem & reſurrectionem monet conuerti.

l *Spiritum.* id eſt vindictam. vnde: Miſiſti ſpiritum tuum, & cooperuit eos mare. Et in Iob: Vidi impios flante Deo periſſe, & ſpiritu iræ eius conſumptos.

m *Deſpexiſti omne conſilium meum & increpationes me.* Væ vobis ſcribæ & Phariſæi &c. Generaliter qui non credit iam iudicatus eſt. Conſilium inopis confudiſtis, quoniam Dominus ſpes eius eſt.

n *Ego quoque.* Similiter in pſal. Qui habitat in cęlis, irridebit eos: & dominus ſubſannabit eos. Non ꝙ buccis aut naſo irridcat vel ſubſannet, ſed ſic vis deſignatur, quam dedit apoſtolis, qua præuiderent impios nihil contra eū inſidijs acturos, niſi quod permitteret: ſed omnia eorum cępta euacuanda: eius verò gloriam poſt paſſionem per orbem terrarum dilatandam. Ideoq; ſuperbiam eorum etiam cum maximè valere conſpicerent, quaſi nihil contemnerent. C

¶ a Quod

a ¶Sed. b ¶Non ambulandum eſt cum impijs. c ¶Chriſtum credens Deum non communices cum Iudęis perſequentibus eum. vnde Petrus: Saluamini à generatione iſta praua.
fili mi ne ambules * cum eis. Prohi a (* in via)
be pedem tuum à ſemitis eorum.
a † Pedes enim illorum ad malum b
currunt, & feſtinant, vt effundant
b ſanguinem. Fruſtra autem iacitur c
a ¶Laqueus perſecutionis Vel praua doctrina. ¶Laqueum in terra facile euadit qui oculos habet in cęlis. b ¶Virtutibus.
rete ante oculos pennatorum. Ipſi d
a ¶Sanguis eius ſuper nos, & ſuper filios noſtros.
quoque contra ſanguinem ſuum
a ¶Vt temporali morte plectantur. b ¶Vt animæ eorum damnatione æterna puniantur.
inſidiantur, & moliuntur fraudes e
a ¶Subtiles cogitationes quibus pecuniam curat augere.
c contra animas ſuas: Sic ſemitæ om- f
a ¶Qui pecunię inhiant. b ¶Ad interitum.
nis auari animas poſſidentium ra- g h
a ¶Contra ſang. ſuū ſuum inſidientur, ſed ſapiētia fo. prædi.
d e piunt. † Sapientia foris prædicat i k
a ¶In latitudine plebium. b ¶In principibus, quibus mortem Chriſti ad memoriam reuocabat & vocabat ad pœnitentiam.
f in plateis dat vocem ſuam. In ca- l
a ¶Prędicatoribus.
g pite turbarum clamitat, in foribus m
¶Eccleſię.
portarum vrbis profert verba ſua
¶Hoc. ¶Senſu.
h dicens: Vſquequo paruuli diligi- n o
a ¶Vetus teſtamentum, nouo clareſcēte, vſquequo Moyſen Chriſto, legem prefertis euangelio precepta rudibus data per ſeruum, eis que perfectis per filium.
tis infantiam, & † ſtulti ea quæ ſibi p
a ¶Literam legis.
ſunt noxia cupient, & impruden- q
a ¶Euangelium. b ¶O Iudęi. ¶Nolite diligere infantiam, ſed conuer.
i tes odibunt ſcientiam? Conuerti-
a ¶Per apoſtolos, eo quod credere nolebant.
k mini ad † correctionem meam. En
a Etſi adhuc negligitis. ¶Vindictam.
l proferam vobis ſpiritum meum.
a ¶Eſſe verba. b ¶Quibus per ſitionem veſtram predixi. ¶Venite ad me omnes qui laboratis.
& oſtendam verba mea. † Quia vo- r
a ¶Non tantum vocaui ſed exten. ¶Primo benefaciendo, liberando omnes oppreſſos à diabolo, poſt in cruce.
caui, & renuiſtis: extendi manum s t
¶Sed etiam.
m meā, & non fuit qui aſpiceret. De- u x
a ¶Mei dicentis: Pœnitentiam agite.
ſpexiſtis omne conſilium meum,
a ¶Quę ſolent terrere.
& increpationes meas neglexiſtis. y z
a ¶Sicut vos modo. ¶Sapientia minatur contemptoribus ſuis.
n Ego quoque in interitu veſtro ri- a
debo, & ſubſannabo, cùm vobis b

NIC. DE LYRA.

¶ a Fili mi ne ambules cum eis. *Communicans eorum operibus malignis, ideo ſubditur:*

b Pedes enim illorum ad malum currunt, &c. *Et patet litera.*

c Fruſtra autem iacitur rete ante oculos pennatorum. *Id eſt ante aues acutè videtes periculum, & vitantes per volatum. Per rete hic intelligitur deceptio prędicta malignātium, quæ fruſtra proponitur ſapientibus, qui ſunt occultati ad videndum ſequens malum, & per virtutem ſunt pennati ad euitandum.*

d Ipſi quoque contra ſanguinem ſuum inſidiantur, *ſcilicet deceptores maligni prædicti contra ſanguinem ſuum inſidiantur: quia frequenter in ſuis malis capiuntur & iugulantur, vt patet de latronibus & homicidis.*

e Et moliunt fraudes contra animas ſuas. *quia per talia merentur mortem gehennæ.* Eſa.56.b

f Sic ſemitæ omnis auari. *id eſt cogitationes eius & machinationes ad rapiendum alienum.*

g Animas poſſidentium. *ſcilicet bona aliena.*

h Rapiunt. *ad infernum.*

i Sapientia. *Hic conſequenter docet ſapientiæ acquiſitionem & mali vitationem p modum magis communem, cùm dicitur: Sapientia, ſcilicet increata.*

K Foris prædicat. *per prophetas & doctores.*

l In plateis dat vocem &c. *quia habentes ſanam doctrinam, docent in locis publicis, ſicut econtrario habentes malam doctrinam, & ſuſpectam, docent in locis occultis, Iohan. Qui male agit, odit lucem: & non venit ad lucem, ne arguantur opera eius. Qui autem facit veritatem, venit ad lucem, vt manifeſtētur opera eius: quia in Deo ſunt facta.* D Iohan.3.c

m In foribus portarum vrbis profert verba ſua dicens. *hoc dicitur, quia antiquitus iudices & ſapientes eis aſſiſtentes habebant locum in portis vrbium, vt omnes tam intrānei, quam extranei haberent ad eos facilem acceſſum, & ibi fiebant correctiones delinquentium, ideo ſubditur:* † Eſa.55.b

n Vſquequo paruuli. *ſenſu licet non corpore.*

o Diligitis infantiam. *ideſt inſolentiam.*

p Et ſtulti ea quæ ſibi ſunt noxia cupiēt. *id eſt bona delectabilia, ſicut bruta animalia.*

q Et imprudentes odibunt ſcientiam. *horrentes laborem ſtudij, qui eſt in acquiſitione ſcientiæ, vel volentes ignorare vt licentius peccent abſque remorſu conſcientiæ: Et quia hoc eſt peſſimum, ſubditur: Conuertimini ad correptionem meam.*

r Quia vocaui. *per ſapientes ſcilicet et prophetas.*

s Et renuiſtis. *contemnendo eorum monitiones.*

t Extendi manum meam. *quia Deus ſemper paratus eſt hominem leuare à peccato, dum tamen faciat quod in ſe eſt.*

u Et non fuit qui aſpiceret. *id eſt pauci fuerunt qui aſpicerent comparatiuè. Illud autem quod modicum eſt, quaſi nihil computatur, & per talem modum communiter dicitur: Nullus eſt in foro, quando pauci ſunt ibi, in comparatione ad multitudinem quæ ſolet ibi eſſe.*

x Deſpexiſtis omne conſilium meum. *de bonis agendis illa renuendo.*

y Et increpationes meas. *de malis peractis.*

z Neglexiſtis. *penitentiam non agendo.*

a Ego quoque in interitu ueſtro ridebo & ſubſannabo. *ideſt deriſibiles & ſubſannabiles vos faciam. Eſt autem ſubſannatio quadam ſpecialis deriſio, quæ fit cum naſo rugato.*

b Cùm uobis id quod timebatis, aduenerit. *per amiſſionem bonorum temporalium & delectabilium huius vitæ.*

VNiVERSIDAD DE SALAMANCA
GREDOS.USAL.ES

a *Quod timebatis.* Timebatis dicẽtes. Si dimittimus eũ ſic, oẽs E credẽt in eũ, & veniẽt Romani, & toliẽt noſtrũ locũ & gẽtẽ.
Ioh.11.f b *Cum irru.repen.cala.* Obſidionem Ieruſalem ſubitam, & expugnationem totius prouinciæ à Romanis factam dicit.
Luc.19.f De qua videns ciuitatem fleuit ſuper eam.

c *Quando venerit ſuper vos.* Poteſt hæc tota correctio ſapientiæ de omnibus reprobis generaliter accipi, q in die iudicij clament ad dominum, ianuã regni ſibi aperiri poſtulantes, nec audientur. Quod enim ſequitur. Mane conſur. & nõ inueniẽt me. Tps iudicij ſignificat quo alij i vitã, alij in opprobriũ reſurgent ſempiternum.

† venerit quaſi ſonitus tempeſtas. * veſter

d *Tribulatio & anguſtia.* Sancti cùm extrà patiuntur, ſpe certa ſalutis in corde dilatãtur. Vnde propheta: Cũ
Pſal.4.a inuocarem exaudiuit me Deus iuſtitiæ meæ, in tribulatione dil.mi.

e *Inuocabunt.* Non leguntur Iudæi in obſidione dominum inuocaſſe: et ſi qui inuocauerunt, quia verè non pœnituerunt, exauditi non ſunt.

f *Exoſam habue.* Iuſtus econtra. Ini-
Pſal.118.b quos, inquit, odio habui, & legem tuam dilexi.

† ſuſceperunt.

g *Comedent igitur.* Quia vias meas ingredi noluerunt, vt viuerent, recipiẽt mercedem viarum ſuarũ, vt in æternũ pereãt. At cõtra de illis dicit. Qui
Pſal.127.a timẽt dominum: Beati qui ambulãt i vijs eius: Labores manuũ tuarũ, qa
Matt.17.b mãducabis beatus es, & bñ tibi erit.

* acquieuerunt.

h *Suiſq; conſi.ſatu.* Quibus dicebãt: Abſcondamus tendiculas contra inſontem, quibus pro ſaluatore latronem eligebant, vt ſ. vaſtarẽtur à latronib. & inter latrones damnarẽtur, qd de omnibus verbi Dei contemporibus ſicut cætera poteſt accipi.

i *Auerſio.* Auerſio & proſperitas per
F dit, cũ à timore cõditoris auerſus animus. ira eiuſdẽ cõditoris in his q̃ peccat nihil ſuſtinere vĩ aduerſi. Sed ut
Iob 21.b Iob ait: Ducunt in bonis dies ſuos, & in puncto ad infernum deſcẽdũt.

K *Paruulorum.* ſenſu. vnde ſuprà. Vſquequo paruuli di. infan. qui ſenſu perfecti eſſe potuiſſent, ſi non à conſilio ſapientiæ aurem auertiſſent, ſed quia auertunt, ſe interficiunt.

l *Qui autem &c.* Poteſt in hac vita intelligi & in futura. Qui enim Deo pfectè ſeruit, nõ terretur, imò gaudet, & in aduerſis, & in morte, vt in ingreſſu vitæ lætetur. quietus à ſuperuacuis cogitationibus, & à tentationibus: & cũ tranſierit à ſeculo, in gaudio ſperatæ reſurrectionis quieſcet.

† in te elegantiæ

a quod timebatis aduenerit. Cùm
a ¶Subita. b ¶A Romanis.
† irruerit repentina calamitas, &
a ¶Vehemens.
interitus * quaſi tempeſtas ingruerit: quando venerit ſuper vos tribu-
a ¶Foris ab inimicis.
a ¶Intus Deo non conſolante.
latio, & anguſtia. Tunc inuocabunt me, & non exaudiam: mane
¶Ex cœlis.
conſurgent, & non inuenient me:
a ¶Non modo non habuerunt, ſed odijs perſecuti ſunt.
eò quòd exoſam † habuerint diſciplinam, & timorem Domini non
a ¶Correctionem morum vel meorum. b ¶Qui eſt principium ſapientiæ.
a ¶Cum conſulerem eis, vnde inexcuſabiles.
† ſuſceperint: nec † acquieuerint cõſilio meo, et † detraxerint † corre-
a ¶Imo. b ¶Quod peius.
a ¶Quia detraxerunt, nec acquieuerunt.
ctioni meæ vniuerſæ. Comedent
a ¶De qua p'al. Pedes eorum ad ma. ¶Meis noluerunt.
igitur fructus uiæ ſuæ, ſuiſque con-
¶Quia. ¶Sua.
filijs ſaturabuntur. † Auerſio par-
a ¶Senſu. b ¶Quam putant beatitudinem.
uulorum interficiet eos, & proſpe-
a ¶Expeditio dum nihil retardat ab eo quod meditantes aiunt: Omnem pretioſam ſubſtantiam repe.
ritas ſtultorum perdet illos. Qui autem me audierit, abſque terro-
a ¶Bonorum operum nunc, tunc gaudiorum in præmio, vbi nihil aduerſi.
re requieſcet: et abundantia per-
¶Qui corpus occidunt.
fruetur, timore malorum ſublato.

CAP. II.

¶ Vt abſque terrore quieſcas.
FIlli mi ſi ſuſceperis ſer-
a ¶ Sapientia hortatur ſuſcipere ſermones ſuos, ſapientiam ſcilicet & prudentiam.
mones meos, et mãda
a ¶ Ne volucres cœli comedant ſemen ſecus viam. b ¶Solicito corde. vnde pſal. In corde meo ab. eloquia tua vt non pecc.
ta mea abſcõderis penes te, vt audiat
a ¶Humilia.
ſapientiam auris tua. Inclina cor tuum † ad cognoſcendam pruden-
a ¶Dei cognitionem, qua beatus eſt homo.
tiam. Si enim ſapientiam inuo-
¶Quod à Deo. ¶Quod à te.
caueris, et inclinaueris cor tuum
a ¶Tanta cura quanta cupidi pecuniam, vt ſi tam ſolicitè quaſi infinitas per hanc & ineffabiles diuitias acquiſiturus, præmium habebis quod ſequitur.
prudentiæ: ſi quæſieris eam quaſi

NICO. DE LYRA.

¶ a Cum irruerit repentina cala. *Quæ grauior eſt quando ſubitò ſuperuenit iucunditati temporali, quàm ſi veniret paulatim.*
b Et interitus quaſi tempeſtas ingru. *Id eſt cùm tanta violentia, quòd non poterit euitari.*
c Quando venerit ſuper vos tribulatio. *In corpore.*
d Et anguſtia. *In mente.*
e Tunc inuocabunt me. *pœna aperiente oculos, quos culpa tenebat clauſos.*
f Et non exaudiam. *quia tranſijt tẽpus meriti, quantum ad defunctos. Vel quia non verè pœnitebunt, ſcilicet amore boni, ſed tãtum timore & horrore mali pœnæ quantum ad viuentes, qualis fuit pñia regis Antiochi: pp quod non fuit exauditus: dato etiam quòd ſit vera pñia: non tamen ſemper exauditur à Deo, quantum ad amotionem temporalis pœnæ, quæ eſt quædam medicina, ſed ſemper exauditur quantum ad monitionem culpæ. Iſta tamen litera videtur loqui in duobus modis primis. ideo ſubditur:*
g Eò quòd exoſam habuerit diſciplinam. *ſicut criminoſus odit pectinem.*
h Et timorem Domini non ſuſce. *qui facit declinare à peccato.*
i Nec acquieuerint conſi. meo. *de bonis agendis.*
K Et detraxerint correctioni meæ. *dicentes eam eſſe iniuſtam.*
l Comedent igitur fructus uiæ ſuæ. *Id eſt ſecundum opera ſua mala punientur.*
m Suiſq; conſilijs ſaturabuntur. *quia diſplicebunt eis, ſed nimis tardè.*
n Auerſio paruulorum inter eos. *Ex hoc enim quòd multi ſunt paruuli ſenſu & ſtulti quantum ad Deum à quo auertuntur, & tamen in vita præſenti bonis temporalibus proſperantur: ex hoc alij accipiunt occaſionem eos imitandi, & ſic auerſio paruulorum & proſperitas ſtultorum eſt eis occaſio mortis culpæ & perditionis gehennæ: ſic exponit Rab. Salo.* H
o Qui autem me audierit. *præceptis diuinis obediendo.*
p Abſque terrore requieſcet. *in patria, vbi terror locum non habet.*
q Et abundantia perfruetur. *adeptione ſummi boni.*
r Timore malo ſublato. *quia nullum mali poterit ibi eſſe. Poteſt etiam hæc litera exponi de ſtatu iuſtorum in præſenti, cùm dicitur: Abſque terrore requieſcet, quia iuſtus fortunas aduerſas ſi ſuperueniant optimè fert, vt dicitur primo Ethicorum. propter quod dicitur infrà duodecimo cap. c. Non contriſtabit iuſtum quicquid ei acciderit. Et abundantia perfruetur, ſcilicet bonorum ſpiritualium, quæ tantò ſunt meliora corporalibus, quantò anima eſt melior corpore. Timore malorum ſublato, illo ſcilicet qui non cadit in conſtantem virum.*

GLOS. ORDIN.

CAP. II.

F*ili mi.* Duo hic notat ſapientiam eſſe de cæleſtibus, prudentiam de ſecularibus.

n *Audiat ſapientiam.* Audit non aure, qui aure tantum corporis percipiens, memoria retinere, & opere complere negligit. Si autem mandata Dei, fixo amore diſcendi, & cuſtodiendi ſuſceperis primò humilitatis viam tene: hoc eſt enim quod ſequitur.

o *Inclina cor.* Inclina, humilia, munda, vt dignũ fiat ad perci-
Matt.11.d pienda myſteria. vnde Abſcondiſti hæc à ſapientibus, & prudentibus, & reuelaſti ea paruu. Id eſt abſcondiſti à ſuperbis, & reuelaſti ea humilibus.

p *Si enim ſapiẽtiam inuocaueris, & inclinaueris &c.* Inuocare, id eſt; in nos vocare orando, nihil niſi dominum debemus. Cum ergo ſapientiam inuocandam docet, oſtendit ſe non quam libet ſapientiam, ſed ipſam dei cognitionẽ nobis proponere in cuius perceptione eſt ſumma beatitudo: ſecundum hoc: Hæc eſt autem vita æterna, vt cognoſcant
Ioh.17.a te uerum Deum, & quem miſiſti Ieſum Chriſtum.

¶ Notan-

NICOLAVS DE LYRA

CAP. II.

FIli mi ſi ſuſceperis ſermones meos. *In capit. præcedenti docuit vitare auaritiam, hic conſequenter docet vitare idololatriam: & quia per ſapientiam euitatur, ideo primò inducit ad amorem ſapientiæ, ſecundò oſtendit quod per hoc euitatur vitium idololatriæ, ibi: Si intrauerit. Circa primum dicitur:*
s Fili mi ſi ſu. *ſicut diſcipulus docilis.*
t Et mandata mea abſcondes penes. *non celando ea alijs: quia talia ſunt proximis communicanda, ſed ea cuſtodiendo tanquam rem pretioſam.*
u Vt audiat ſapientiam au. tua. *auris ſcilicet corporis & mentis.*
x Inclina cor tuum. *intentio enim deſiderij ſapientiæ facit ad eam citius peruenire. ideo ſubditur:*
y Si enim ſapien. inuo. *deuotè orando, vt tibi detur à Deo.*
z Et inclinaueris cor tuum pru. *ad acquiſitionem eius quantum poteris conando. ideo ſequitur:*
a Si quæſieris eam quaſi pecu. *Id eſt eum tanto conatu ſicut auarus quærit pecuniam, & ſicut foſſor quærit theſaurum abſconditum.*

¶ a Tunc

¶ Notandum quòd & ſapientiam inuocare, & noſmetipſos A ad cognoſcendam prudentiam cor inclinare ſuadet: quia & diuinum neceſſarium eſt auxilium, nec liberum debet abeſſe arbitrium.

a *Et ſicut theſauros.* Qui theſauros effodit, terram reficit, foueã in altum facit, ſedulus inſiſtit donec inueniat quod quærit. Sic qui theſauros ſapientiæ inuenire deſiderat, omne põdus terrenum à ſe reijciat, in ſe foſſam humilitatis faciat, nec quieſcat donec inueniat.

b *Tunc intel. ti.* Timorem amicabilem qui nõ initium, ſed perfectio cæleſtis ſapientiæ, in hac duntaxat vita. Iõq; perfecta dilectio non eũ foras mittit, ſed facit permanere in ſeculum ſeculi: ſed etiam ſcientiam ipſius diuinitatis (quæ perpetuò beatum facit) inuenies. Quia do.

c *Quia dominus dat.* Iõ nanq; ſapiẽtia: id eſt Deus inuocãdus eſt ad accipiendam ſapiẽtiã: quia à nobiſipſis haberi non poteſt, ſed à domino datur.

d *Ex ore.* Æterna filij natiuitate, de qua alibi: Ego ex ore altiſſimi prodij, primogenita ante oẽm creaturã. Vel os dñi in ſanctis. vñ: Os Dñi locutum eſt. Et ex ore eius ſciẽtia naſcit & prudentia, dum dominus os humanum ſanctificat, & ſuum facit vt ſciẽter & prudenter loquatur.

e *Cuſtodiet.* Vt in quocunq; virtutum gradu rectos iuuet & ſimplices. Iob ſimplex & rectus: Simplex p innocẽtiã manſuetudinis, & rectus p cautelam diſcretionis. Simplex nullum lędens imò cunctis proficiens, rectus à nullo corruptus.

f *A via ma.* Ad quam vocant, qui dicunt: Veni nobiſcum, inſidiemur ſanguini: peruerſa loquitur, qui eſt autor huius perſuaſionis.

g *Qui relin. iter.* Pulchrè vias tenebro-
B ſas recto itineri opponit, qa hoc ĩ luce agit, & ad lucẽ ducit, At q malè agit, odit lucẽ, vt nõ arguant eius opa, & finis eius in tenebris exterioribus.

h *Qui læt.* Quia p vias tenebroſas ambulãt, & neſciunt quò eant. Si enim ad quas tẽdunt pœnas aſpicerẽt, greſſus cohiberent, nox iamq; lætitiam ſalubri fletu caſtigarent.

i *Vt erua. à mu.* Poſtq̃ auditorẽ quẽ ſapiẽtia docet admonuit, ne cũ latronibus participaret, ne ſi videret furem curreret cũ eo: ſed rectè & ſimplr incederet, nunc ne cũ adulteris portionẽ ſuã ponat, de qbus põt & hoc ſpãliter intelligi. Vt eruaris à via mala, & ab hoie q puerſè loquiẽ. Quæ peruerſior locutio q̃ ad ſtupra pſuaderi? qd capſm incipit: Fili mi, ſi ſuſceperis ſermones meos, &c. Põt p mulierẽ extraneã hrticorũ prauitas intelligi, à Xpo eccleſiaq; aliena, q̃ mollicie eloquentiæ & linguæ blãdimẽtis corda innocentium decipit. vñ: Molliti ſunt ſermo. eius ſuper oleum ip. ſ. iacula.

K *Et relin. du.* Patet & de mente hęretica, qa relinqt doctorẽ à quo fidẽ eccl'iç didicerat & oblita eſt pacti Dei ſui. i. fidei dñicç, q̃ i ſymbolo ꝯtineẽ q̃ ſe die baptiſ. ſeruaturã pmiſerat.

l *Pacti Dei ſui.* Quod cum viro ſuo tpe nuptiarũ pepigit dño teſte, q fidẽ. ſ. caſtitatis ſibi inuicẽ ſeruarẽt, vel in baptiſmo.

m *Incli. eſt enim.* Oĩs conuerſatio adulterę, & ad interitũ ducit. Et quãuis blanda videatur ac manſueta, non minorẽ ſentiet in fine vindictã, quam qui latrocinando apertę impietati famulanẽ. Põt domus adulteræ, ipſa eius caro (in qua turpitudini & luxuriæ ſubſternitur) accipi, quæ in iudicio ppetuũ reſurget in mortẽ. Sed hæreticorum domus, quia ſuper arenã conſtruiẽ, & cũ ſtare vĩ, vergit in occaſum: ſuiſque crementis quaſi quibuſdam ſemitis ad impiorum conſortia, id eſt ad ſpirituum tendit tormenta malignorum.

n *Ad eam non reuer.* Mortem ſcilicet, non mulierem. Põt eñ qui adulteræ miſtus eſt domino iuuante reuerti, ac vitam in pœni-

in penitendo mereri. Poteſt qui pollutus eſt hæreſi, reſipiſcẽdo redire ad ſalutem. At qui ſemel æterna morte raptus eſt, nun- C

pecuniam, & ſicut theſauros † effo-
a ¶Si ſolicito corde quæſieris.
deris illam: tunc intelliges timo-
¶Reſpicit ad hoc quod ſupra: Si enim ſapientiam, vſque ad hoc, & ſcien. Dei inue.
a ¶Diuinitatis. ¶Tacet Pelagius.
rem domini, & ſcientiam Dei inuenies: quia Dominus dat ſapientiam, & ex ore eius prudentia, &
a ¶Cognatæ ſunt, rectitudo & ſimplicitas, nec ſeparantur. vnde ſapientia vnam earum ſine altera non requirit, ſed in quibus ambæ conueniunt, hos cuſtodit & protegit.
ſcientia. Cuſtodiet rectorum ſalutem, & proteget gradientes ſimpli-
a ¶Arctiora præcepta.
citer, ſeruans ſemitas iuſtitiæ, &
a ¶Generalia præcepta.
b ¶Cum inuocaueris ſapientiam.
vias ſanctorum cuſtodiens. Tunc
a ¶Vt recta diſcretione cum proximo agas.
intelliges iuſtitiam & iudicium, &
a ¶Quod per ſingula, illo illuminante nullius boni ſcientia te effugiet.
æquitatem & omnem ſemitam bonam. Si intrauerit ſapientia cor tuum, & ſcientia animæ tuę placuerit: conſilium cuſtodiet te, & pru-
a ¶Prauis operibus.
dentia ſeruabit te: vt eruaris † à uia
a ¶Doctore prauæ operationis. ¶Si te lactauerint peccatores &c.
mala, & ab homine qui peruerſa
a ¶A quo fugiendum eſt.
b ¶Quod in luce agitur.
loquitur. Qui relinquunt iter rectum, & ambulant per vias tene-
¶Ideo.
broſas. Qui lætantur cùm malefecerint, & exultant in rebus peſſi-
a ¶Prauę diſpoſitiones.
mis: Quorum viæ peruerſæ, & in-
a ¶Operationes. b ¶Prudentia ſeruabit te, vt eruaris.
fames greſſus eorum. † Vt † eruaris à muliere aliena, & ab extranea,
a ¶Ne adulteres. b ¶Heretica doctrina vel hereticis.
a ¶Molliti ſunt ſermo. eius ſu. o. & ipſi ſunt ia.
quæ mollit ſermones ſuos, & relin-
a ¶Primum virum vel doctorem fidei.
quit ducem pubertatis ſuę, et pacti Dei ſui oblita eſt. Inclinata eſt. n. ad
a ¶Lata eſt via quæ ducit ad mortem.
¶Conuerſatio vel caro.
mortem domus eius, & ad inferos
a ¶Opera vel occulta conſilia.
b ¶Nec ſola perit, ſed omnes.
ſemitæ illius. Omnes qui ingre-
a ¶Mortem ſcilicet. ¶Per ſe.
diuntur ad eam, non reuertentur:

NIC. DE LYRA.

¶ a Tunc intelliges timorem do. & ſcien. Dei inue. *id eſt obtinebis intentum: Cuius cauſa ſubditur, cùm dicitur:*
b Quia dominus dat ſapientiam. *ſcilicet deſiderantibus eam. vnde ſapientia fuit data Danieli, eò quòd erat vir deſideriorum.* † inueſtigaueris Dan.10.b
c Et ex ore eius prudentia & ſcientia. *Sapiẽtia enim propriè eſt cognitio diuinorum: & Prudentia agibilium humanorum. Scientia autem ſpeculandorum.*
d Cuſtodiet rectorum ſalutem. *corporalem & ſpiritualem.*
e Et proteget gradientes ſimpliciter. *id eſt ſine plica duplicitatis.*
f Seruans. *id eſt ſeruare faciens.*
g Semitas iuſtitiæ. *quæ propriè reſpiciunt epikeiam, quæ dirigit ad legis intentionem & non ad literam, ſicut ſemita dirigit ad terminum declinans à via communi.* Eſa.56.b
h Et uias ſanctorum cuſtodiens. *id eſt cuſtodire faciens. Aliter exponitur iſta litera, ita quòd ſemitæ iuſtitiæ dicuntur hic conſilia, viæ iuſtorum præcepta.*
i Tunc intelliges iuſtitiam & iudicium, & æquitatem. *exponatur hoc vt ſuprà primo capitulo.*
K Et omnem ſemitam bonam. *id eſt virtutem altam, quæ compendioſè ducit ad felicitatem.*
l Si intrauerit. *Hic conſequenter oſtenditur, quòd per ſapientiam idololatria excluditur, cùm dicitur: Si intrauerit ſapientia cor tuum &c. ſequitur:*
m Vt eruaris à via mala. *id eſt idololatria, vt dicit Ra. Sa. quia per illam homo directè auertitur à Deo.* † de
n Et ab homine qui peruerſa loquitur. *cuiuſmodi ſunt ſacerdotes idolorum, et doctores infidelium.*
o Qui relinquunt iter rectum. *id eſt legem naturalem & diuinam.*
p Et ambulant per vias tenebroſas, *ſcilicet in tenebris errorum, quia de vno errore procedunt ad alium.* D
q Qui lætantur cum malefecerint. *quia ex conſuetudine malè agendi acquiritur habitus vitioſus, qui facit delectari in malo opere. Signum enim habitus generati eſt delectatio in opere. ij. Ethic. Et dicitur hic: Lætantur. quantùm ad animum interius.* Ariſt.2. Moral.ad Nicomach. † infrà 7.a † ſeruat te.
r Et exultant in rebus. *quantùm ad corpus exterius, quia motus animæ redundant exterius in corpore.*
s Quorum uiæ peruerſæ. *quia quod ſoli Deo proprium eſt, attribuunt creaturæ.*
t Et infames egreſſus eorum. *in opinione bonorum hominum.*
u Vt eruaris à muliere aliena. *id eſt idololatria, quæ alienat à Deo, vt exponit Ra. Salo.*
x Quæ mollit ſermones ſuos. *præmittendo idololatris delectabilia carnis: vnde in lucis idolorum exercebantur luxuriæ, maximè in venerationem Veneris & Priapi.*
y Et relinquit du. pubertatis ſuæ. *id eſt Deum qui dicitur dux pubertatis ſynagogæ de Aegypto eam educendo, & in datione legis eam deſponſando, quem reliquit multipliciter idololatrando, vt patet ex libris Iudicum & Regum. ideo ſubditur,*
z Et pacti Dei ſui oblita eſt. *id eſt legis ſibi datæ.*
a Inclinata eſt enim ad mortem domus eius. *ſcilicet temporalem, quam multi incurrerunt propter idololatriam, ut patet in Exodo pro adoratione vituli, & in libro Numerorum pro peccato Phegor, & in multis alijs locis veteris teſtamenti.* Exodi 32.a Num.25.a
b Et ad inferos. *i. ad mortem gehennæ.*
c Semitæ ipſius. *id eſt doctrinæ eius & opera.*
d Omnes qui ingrediuntur ad eam, non reuertentur. *id eſt pauci reuertuntur ad latriam, quia idololatria laxat habenas vitijs, ad quæ homines ſunt proni. Et eſt hic hyperbole ſicut cùm dicitur: Omnes de ciuitate currunt ad tale ſpectaculum, ad denotandum multitudinem euntium, quamuis plures non vadant. Poſſet etiam iſtud totum exponi de muliere adultera, quantum ad peccatum luxuriæ.*

VNiVERSIDAD DE SALAMANCA GREDOS USAL

eſt nunquam rediet ad vitã. Hoc cõtra Origenẽ, qui ẽt diabolo remiſſionẽ ꝑmittit, deceptus Eſaia dicẽte: Et claudent impij in carcerẽ: & poſt dies multos viſitabunt. Sed Eſaias, modo clauſos tormẽtis pęnarũ, tpẽ reſurrectionis ad modicũ viſitandos ſignificat tm̃: vt receptis in iudicio corporib᷑, grauius damnentur, & poſt iudicium atrocioribus in pęnis recludant. Quã uis & ita rectè põt accipi, ad eã.i. ad meretricẽ: vel, domum eius nõ reuertent, qa quãtũcunq; attinet ad naturã iniqua ſua volũtate dãnatam, vel deprauatã, recurſum per ſemetipſam non hẽt, ſed ꝑ Dei grãm qua adiuuat & inſtauratur, vt ſemitas vitæ apprehendat. Deſignat.n.ꝑ hoc põdus iniquitatis, vt cum reuertatur quis, non ſibi attribuat, ſed gratiæ Dei.

Eſa.24.d An requiſſio dabitur diabolo

a *Qui enim*. Hic rectis iungit ſimplices, vt ſuprà cũ dicerẽt: Cuſtodient rectorũ ſalu. &c. quia nimirũ ſimplicitas ſine rectitudine diſſoluta ẽ & ſtulta. Rectitudo aũt ſine ſimplicitate auſtera & dura. Verũ vtraq; virtus coniuncta, pfectũ reddit hoiem. Sed hoc intereſt, quia in illo ꝙ in pñti Dñs certantes adiuuet, in iſto quod victores in futuro coronet, indicatur. Terræ.n. noie eccleſia deſignatur, quę ſpũalem fructum Deo generat, in qua habitent & permaneant, quia à conſortio eius nec morte ſeparantur. Sed terminata hac vita, ad illam eius partem quæ cum Chriſto in cęlis regnat, perueniunt. G

¶Aggrauatio.

nec apprehendent ſemitas vitæ. Vt

a ¶Prudentia ſeruabit te v: am. b ¶ Vnitate rectæ fidei. de qua Dominus: Ego ſum via veritas & vita. Et alibi: ¶Nemo venit ad patrem niſi per me. ¶Exempla.

ambules in via bona: & calles iuſtorum cuſtodias.

a ¶Qui cuſtodienda? Qui enim.

Qui enim recti ſũt,

a ¶Hic. b ¶ ĩ eccleſia.

habitabũt in terra: & ſimplices per

¶In futuro.

manebunt in ea. Impij verò de terra

a ¶Apertè. ¶ Poteſt hoc de antiquo populo intelligi ita, quia cum viueret rectè, in terra feliciter ſua remaneret, et cum peccaret, exterminaretur ab hoſtibus.

perdentur: & qui iniquè agunt, au-

¶Occultè.

ferentur ex ea.

b *Impij*. De illis dr̃ ſpecialiter, qui ad terram Domini.i. eccleſiam pertinere videbantur. Sed auferuntur ex ea quidam aperto iudicio ipſius eccleſiæ, vt Simon, Arrius, & Porphyrius. Quidã verò ſecreto Dei iudicio, ſicut multi qui boni hominibus videntur. Impios enim apertè, apoſtatas dicit iniquè agentes, omnes qui perceptis fidei ſacramentis ab eius caſtitate degenerant. Vtique autem in futuro de terra viuentium perdentur. Quia nõ habitabit iuxta te ma. neque perma. in. ante oc. tu. Et rectè, qa de bonorũ malorumq́ue vijs multa prædixit: de vtriuſq; fine in ↄcluſione ſubiungit: quõ & ĩ ꝑcedẽte parabola, q̃ latronũ ↄſortia uetabat, fecit, dicẽs de fine malorũ: Proſperitas ſtultorũ ꝑdet eos: De fine bonorũ: Qui aũt me audierit, abſq; terrore qeſcet.

NICOLAVS DE LYRA.

§ a Vt am bu. in via. *virtutum, & refertur hoc ad illud quod ſuprà dictum eſt: Si intrauerit ſapiẽtia cor tuum: quia ſicut facit declinare à via mala, ita facit ambulare per bonam.*

Diuiſio.

b Qui enim. *ſ. viuentiũ. de qua impij perdentur & auferentur: non quia illic actu fuerunt, ſed tm̃ in potentia, inquantum oĩs homo factus ad imaginem Dei eſt capax ipſius per cognitionem & amorem, & ſic quodammodo ad beatitudinem ordinatus. Poteſt ẽt hæc litera exponi de terra promiſſionis, quam habitauerunt Iudæi quãdiu fuerunt recti, Deo debitè ſeruiendo: ſed cũ per impietatem declinauerunt ab eo, fuerunt ab ea deiecti, vt patet de x. tribubus. 4. Regum. & de duabus. 4. Reg. vl.*

GLOS. ORDIN. CAP. III.

Fili mi. Docet miæ operibus inſiſtẽdũ, neq; noſtris viribus eſſe fidendũ: ſed à Deo auxiliũ eſſe ĩplorandũ vel flagitandum. Et ſatis cõgruo ordine poſtq̃ coercuit à crudelitate, & à luxuria caſtigauit, ornat actib. bonis quem inſtruit.

b *Pacem*. i. ſtatũ beatitudinis, de quo Eſa. Multiplicabit ei᷑ iperiũ pacis nõ erit finis. Sed & priori populo Dei datũ eſt, vt cum legi Dei obediret, lõgo tempore in pacis quiete viueret.

Eſa.9.b

F

c *Miſe. & ve*. Ab ore tuo nunq̃ abſit veritas dicẽda, nunq̃ ab ope proximo mĩa impẽdenda. Sic.n. fit, vt & te Dei ſemꝑ pſequat miſericordia & veritas. Miſericordia quę deleat pctã. Veritas verò, quæ compleat promiſſa.

d *Circun.e.g.t*. In gutture organum uocis, in tabulis cordis latitudinem inſinuat cogitationis. Sic ergo virtus miſericordiæ, & veritas radici mẽtis inſixa, ꝓnũtiet voce loquẽtis, vt & occulto inſpectori placeat arcana intentionis, & ꝓximos iuuent officia locutionis. Bñ aũt virtutes circundari docet gutturi, cũ vox loquẽtis potius ĩ gutture fieri ſoleat: qa videlicet ꝑdicationis vox de internis emanat, ſed extra circũdat. Nã quo alios ad bñ operandum & viuendũ excitat, eò ad bene agendũ opa ꝑdicationis ſeipſũ ligat, ne extra ſermonem actio traſeat, nec voci vita contradicat.

† deſerent

e *Et inue. gra*. Corã Dño ĩuenit grãm & diſciplinã bonã: q vlu virtutũ iugi ꝓmeret à Dño, vt ꝑ dies ſeipſo perfectior inueniat & melior. Sed & corã hominibus grãm inuenit & diſciplinã bonã, cuius opibus iure laudatur pater, & proximis exemplum viuendi ꝓbet.

† De eõſti. e ne innitaris.

f *Habe. fidu. in Do*. Ne metuas ob imbecillitatẽ tuam, diuina nõ poſſe ſeruare mandata. Nec te rurſum putes tuis implere viribus poſſe, vel tua naturali ſciẽtia noſſe: ſi nõ per illius legem inſtruaris, ſed potius & in dicendo & in agendo eius quære auxilium, & quod iuſſit vt implere valeas, donabit.

g *Ne ſis ſa*. Vr̃ idem dixiſſe: Ne innita. pru. t. Sed prudẽtiæ ſuæ innititur, qui ea quæ ſibi agenda vel dicẽda vĩr, pſum decretis ꝑponit. Sed ſapiẽs eſt apud ſemetipſum, qui ĩ illis quę ex pr̃um magiſterio potuit rectè cognoſcere, ſeſe ꝑ cęteris quaſi doctior extollit. Quę ſit ãt vera hoĩs ſapientia, ſic oſtendit:

h *Time Deum & rece. à ma*. Quale eſt illud, in Iob: Ecce timor Dñi, ipſe eſt ſapientia, & recedere à malo, intelligẽtia. Perſe.

Iob 28.b

Caput III.

a ¶Sapientia hortatur non eſſe obliuiſcendam legem.

Fili mi, ne obliuiſcaris legis meę, & præcepta

a ¶ Ne impoſita præceptorum cuſtodia turbaret audientem, præmiſit certa prẽmia, & ſic ẽnumerauit præcepta. b ¶¶Quæ cuſtodienda? ¶Sempiternam lucem.

mea cor tuũ cuſtodiat. Longitudinẽ

a ¶ Tranſcenſum mortalitatis huius.

enim dierũ, & annos vitæ, & pacẽ

¶Ergo.

apponẽt tibi. Miſericordia & veri-

¶Sed. a ¶Vox proximum iuuet.

tas nõ te † deſerãt. Circunda eas gut-

a ¶Intentio Deum delectet.

turi tuo, & deſcribe in tabulis cordis tui, & inuenies gratiam et diſciplinam bonam corã Deo et hominibus.

a ¶Sed ne timeas non poſſe ſeruare. ¶ Habenda eſt fiducia ad Deum non hæſitandum in oratione: nõ confidendum propriæ prudentiæ. b ¶ Non in te, non in tuis viribus, non in natural i ſcientia.

Hãbe fiduciam in Domino ex toto corde tuo, et ne innitaris pru-

a ¶Præponendo te patribus.

dẽntiæ tuę. † In oĩbus vijs tuis † cogita illum, et ipſe diriget greſſus tuos.

a ¶In his quę percepiſti à patribus, quaſi cæteris doctior.

Ne ſis ſapiẽs apud temetipſum. Ti-

NICO. DE LY. CAP. III.

Fili mi, ne. *Poſtquã docuit à malo declinare, hic conſequenter docet bono adhærere. Iſtæ.n. ſunt duæ partes iuſtitiæ. & diuiditur in duas partes: quia primò inducit ad beneficentiã, ſcdò ad beneficentiæ diligentiã, cap. 6. Prima in duas. quia primò inducunt ad bonum verbo, ſecundò, exẽplo, ca. 4. Prima adhuc in duas: quia primò inducit ad beneficentiam, ſecundò ad ſapientiæ concupiſcentiam, ibi: Beatus. Circa primum dicitur:*

a Fili mi. ne ob. i. *legis naturalis, quę à Deo impreſſa eſt cordibus humanis, & legis diuinæ à Deo per reuelationem datæ. Et quia nõ proficit eã habere in corde, niſi exerceatur in opere, ideo ſequitur,*

b Et pręc. m. c. t. cuſ. *opere adimplendo.*

c Longitudinem e. di. *ideſt vitam longam in præſenti.*

d Et annos vitæ. *ideſt ſanitatis. Anni enim languoris magis ſunt mortis.*

e Et pacem. *internam & fraternam.*

f Apponent tibi. *Illi enim qui præcepta diuina cuſtodiunt, vt frequenter hæc conſequuntur in præſenti. Poteſt etiam hæc litera exponi de premio futuro, cum dicitur: Longitudinem enim dierum, ideſt æternitatem, quæ eſt de ratione veræ beatitudinis. Et annos vitæ, id eſt claram Dei viſionem, quę eſt vita æterna, Iohan. Hæc eſt autem vita æterna, vt cognoſcant te Deum ſolum, &c. Et pacem, ideſt beatam fruitionem, quæ totaliter quietat appetitum.*

g Miſericordia. *erga infirmos & pauperes.*

h Et veritas. *erga omnes.*

i Non te deſerant.. *id eſt non deſerantur à te: quia virtutes non deſerunt hominem, niſi quia deſerit eas.*

K Circunda eas gut. tuo. *eas docendo.*

l Et deſcribe. in ta. cor. tui. *firmiter retinendo.*

m Et inue. gratiam. *iuſtificantem in mente.*

n Et diſciplinam bo. *ideſt modeſtiam & honeſtatem in exteriori conuerſatione.*

o Coram Deo. *quantum ad primum.*

p Et hominibus. *quantum ad ſecundum.*

q Habe. f. in do. *qui non deficit in neceſſitate.*

r Et ne innita. prud. tuæ. *præſumendo de te.*

s In omnibus viis tuis cogita illum. *ideſt in omnibus operibus tuis dirige intentionem tuam ad ipſum.*

t Et ipſe diriget greſſus tuos. *i. opera tua ad finem bonum.*

u Ne ſis ſapiens apud temet. *de tua induſtria præſumendo.*

§ a Time

ctũ n. ita ſe debẽt à malis oĩbus cõtinere, vt diuinæ pñtiã maieſtatis cũ metu ſemꝑ recogitent. Et notandũ, ꝙ ſuprà, fiduciã hr̃e in dño, nunc aũt Deũ timere admonet. Ibi fragilium aĩos ne deſperent, promiſſo Dei auxilio corroborat: hic fortiores ne de ſe præſumãt, diuini timoris memoria coercet.

A

a *Sanitas quippe erit*. In oſſibus, ſolida virtutum opera in vmbilico (q in interiore parte corporis medius eſt) infirma adhuc & imperfecta bonorũ actio deſignatur. Si ergo Deũ timueris, & non tuis viribus, ſed Deo confiſus à malis abſtinueris, & infirmitas operis ad ſtatum perfectionis conualeſcet, & fortia; vnde amplius roborentur, accipient.

b *Honora dñm de tua*. vt ſcilicet homines qui eius plaſma ſunt, qui ad eius imaginem facti ſunt, recreentur.

c *Subſtantia & de pri. om*. Non ſolùm de ſubſtantia pecuniæ quam pauperibus damus, ſed de oĩbus quæ bene agimus: de gratia quam à domino recepimus. Ille ẽt dominum de ſuę ſubſtantiæ ſuarumq; frugum primitijs honorat, qui quicquid boni agit, nõ ſibi, ſed ei tribuit.

d *Implebuntur horrea tua ſatu*. Theſaurizate vobis the. in cę. Si ſancti theſauros hñt in cęlo, qa veras diuitias ibi inueniunt, hñt vtiq; ibi, & horrea, & torcularia ſcilicet qa non eſuriẽt, neque ſitient amplius. Et in pñti nonnunq̃ doctori, q panẽ verbi, qui poculum grãæ ſpũalis indigenti miniſtrat, maiora miniſtrãda donat, dñs ꝓ mercede condonat. Qui terrena ſubſidia largitur in opibus, ditior dando cęleſti remuneratione redditur.

e *Torcularia redunda*. Quia interna ſuauitas æternorũ, corda cunctorum fidelium in laude ſui conditoris accendit. Hinc etenim dicit: Vt eda. & bi. ſ. men. m. in re. me.

B

f *Diſciplinam*. Sunt q in proſperis ſeruiunt dño, in aduerſis recedunt. Vñ ſapientia quẽ in proſperis viuere docuit, ẽt ne in correctione deficiat hortaẽ, ne accedẽte infirmitate vel paupertate, vel hmõi, pietatẽ quã in trãquillitate videbatur habere, amittat.

g *Quem.v. dili. Do. cor*. Tantò ergo minus de flagello quo caſtigamur, murmurare debemus, quanto certius in co paternæ dilectionis pignus tenemus. Vnde ipſe ait: Ego quos amo, arguo, & caſtigo.

h *Beatus homo*. Quia poſitos ſub diſciplina & correctione cõſolabaẽ qđ cęperat, addit: Inſinuans ꝙ beatitudo vera eſt hoĩs, nõ aduerſis carere quæ in præſenti ſunt, ſed æternæ ſapientiæ perceptione lętari: quod eſt in hac vita Domini voluntatẽ cognoſcere, & in futuro eius viſione perfrui.

i *Et qui affluit pru*. Bene cùm diceret, q inuenit ſapientiã, addidit, & q affluit pru. Sunt.n. qui inueniũt ſapientiã, doctrinã veritatis aure percipiendo, ſed affluere prudentia negligũt, nolẽdo corda ſua ad ꝑcipiendã eius amplitudinem laxare.

K *Melior eſt*. Non metuat de correctione inopiæ qſqs opes acquiſiuit ſapientiæ, oĩbus theſauris munus cęleſte ꝑcellit.

l *Primi & puriſſimi*. Quia radix ſapiẽtię timor Dñi, hi ſunt primi ac puriſſimi fructus: Siue qa Deus q vr̃ ab initio eſt, & nihil iniquitatũ in eius viſione occurrit: Siue qa ad hanc contemplationẽ contemplandã primo hõ creatus eſt. Vñ & filio ad pr̃em redeunti prima ſtola datur: Siue qa primum & rude aurũ ſolet eſſe puriſſimum, & prima ſtola nr̃a beatitudo, verè eſt beatitudo credenda quæ nobis in reſurrectione reddenda, ſed à Domino perfectius promittitur.

m *Longitudo die. &c*. Viſione ſuæ diuinitatis, electos in perpetua luce donat, & eoſdẽ in pñti vita, incarnationis ſuę ſacris & chariſmatibus illuſtrat & roborat, dat eis q ob ſe cõparandum oĩa ſua vendũt centuplũ in hoc ſeculo, & in futuro vitã æternã. Iuxta antiquã tranſlationẽ, parabolarũ, diuitię & gloria, ſequiẽ, qđ noſtri codices non hñt. Ab ore eius proficiſcit iuſtitia, legem autẽ & miſericordiam in lingua portat.

n *Viæ eius*. Actiones & doctrinæ, quæ in euãgelio cõtinenẽ, pulchræ ſunt: quia diuinæ, ac puri hoĩs legem tranſgreſſę, & omnia eius iuſſa ad pacẽ ducunt æternam. Omnia quæ in carne geſſit, ad reconciliandos Deo mortales, ad pacificandum cũ angelis genus humanum ad demonſtranda ſuis, ſeruandæ adinuicem pacis & dilectionis exempla pertinent. Sicut in medio paradiſi lignum vitę, ita per ſapientiam Dei, quæ eſt Chriſtus, viuificatur eccleſia: cuius nunc ſacramentis corporis & ſanguinis pignus accipit vitæ, & in futuro præſenti beatificabitur aſpectu.

C

o *Dominus ſapi*. Typicè per filium eccleſiam fidei ſoliditate locauit, ſtabiliuit cœlos pru. cùm per eum ſublimium prædicatorũ corda illuſtrauit.

† Tob. 4.b

Typicè

§ a Sapientia

a ¶Hæc autem eſt vera ſapientia. b ¶Time Deũ & ſani.

Time † Deum, & recede à malo. Sanitas quippe erit in vmbilico tuo: &

a ¶ Imperfectis operibus.

a ¶ Solidorum operum. b ¶Et vt ho. &c.

irrigatio oſſium tuorum. † Honora Dominum de tua ſubſtantia, &

a ¶Eius laudem quære non tuam, aliter non honoras. b ¶Non alieni.

¶De potioribus bonis tuis.

de primitijs omnium frugum tuarum da pauperibus, ẽt implebuntur horrea tua ſaturitate, & vino

a ¶Et ideo. ¶ In futuro.

a ¶Non eſuries amplius. b ¶ Satiabor cum apparuerit gloria tua.

a ¶Non ſities amplius. b ¶ Quia hæc tibi à Domino.

torcularia redundabunt. † Diſciplinam domini fili mi ne abijcias: nec

a ¶Ne eloquia Dei negligantur. ¶ Correctionem. b ¶Quaſi onus importabile. ¶ Sub honore.

a ¶Correctio eſt, non ira.

† deficias cũ ab eo corriperis. † Quẽ enim diligit Dominus, corripit: & quaſi pater in filio complacet ſibi.

a ¶Ne abijcias. q. d. quia non eſt beatitudo carere aduerſis: ſed beatus homo qui inue. ſap.

Beatus homo qui inuenit ſapientiam, & qui affluit prudentia. * Melior eſt acquiſitio eius negotiatione auri & argenti, primi & puriſſimi fructus eius.

a ¶Sicut qui temporalibus: vnde poſſunt dicere affluunt, ſed nolunt: ideo ſubdit & qui affluunt.

¶Quia. a ¶Non modo terrenis, ſed cęleſtibus: imo & ipſis angelorum conſpectibus huius claritas antefertur. vnde: Quid mihi eſt in cęlo, & à te quid &c.

Pretioſior eſt cunctis † opibus, et omnia quæ deſiderantur, huic non valent comparari.

a ¶Quia.

Longitudo dierum in dextera eius, et in ſiniſtra illius diuitiæ et gloria.

¶ Vel illius. a ¶Quia diuinæ.

Viæ eius viæ pulchræ, et

a ¶Quia ad pacem ducunt. b ¶In præſenti viuificat corpore & ſanguine ſuo.

oẽs ſemitæ illius pacificæ. Lignum vitæ eſt his qui apprehenderint eã,

a ¶ In futuro. b ¶ Pater.

et qui tenuerint eam, beati. Domi-

NICO. DE LYRA.

§ a Time Deum. *Timore filiali.*

† Heb. 12.b

b Et recede à malo. *diligenter cauendo ab offenſa Dei.*

c Sanitas quippe &c. *In Hebræo habetur: Et medulla oſſium tuorum, quæ fortia ſunt, quandiu ſunt medullis plena. Et eſt hic metaphorica locutio. Per ſanitatem enim vmbilici, intelligitur bona diſpoſitio animæ in proſperis, & per irrigationem oſſium eius, conſtantia in aduerſis. Et quia homo non ſolùm debet eſſe bene diſpoſitus ad ſeipſum, ſed ẽt ad Deum, ideo ſubditur:*

Metaphorica

d Honora dominum de tua ſubſtantia. *faciendo ei oblationem de proprio, non de alieno.*

* Quia

e Et de primitiis omnium frugũ tuarum. *de melioribus bonis ſicut Abel, Et quia pauperes ſunt membra Dei, ideo ſubditur:*

Gene. 4.a

f Da pauperibus, & implebuntur horrea tua ſaturitate. *id eſt bonis, vnde tu & familia tua ſaturari poteris. Et quia Deus aliquando flagellat bonos, vt per meritum patientiæ eorum prẽmium augeatur, ideo ſubditur:*

D

g Diſciplinam Domini fili mi ne abiicias &c.

h Beatus homo. *Hic conſequenter inducit ad concupiſcentiam ſapientiæ. Et diuiditur in duas partes: Quia primò commendat ſapientiam. ſecundò inducit ad eius concupiſcentiam, ibi: Fili mi. Circa primum dicit: Beatus homo, ſcilicet in ſpe quæ eſt certa expectatio futuræ beatitudinis.*

i Qui inue. ſapientiam. *i. notitiã de diuinis.*

K Et qui afluit prudentia. *in agibilibus humanis.*

l Melior eſt acquiſitio eius negotiatione auri & argenti. *quantò meliora ſunt ſpiritualia bona corporalibus.*

m Primi & puriſſimi fructus eius. *Et dicit primi, quia nullum opus hominis bonum eſt, niſi virtute prudentiæ dirigatur. Et puriſſimi, quia bona ſpiritualia non habent aliquod malum admiſtum, ſicut frequenter habent bona corporalia, ſicut aurum & argentum, & ſimilia habent annexam mentis ſolicitudinem, eleuationem mentis in Deum impedientem, ideo ſubditur: Pretioſior eſt cunctis opibus & omnia quæ.*

n Longitudo dierum in dextera eius. *quia primò & principaliter habet aſpectum ad cęleſtia & æterna.*

o Et in ſiniſtra illius diuitiæ & gloria. *quia ſecundariò & ex conſequenti habet aſpectum ad temporalia bene adminiſtranda.*

p Viæ eius uiæ pulchræ &c. *quia nullam turpitudinem admittit, et ad decorem virtutum inducit, & ſic hominem pacificum reddit, redigendo vires inferiores in obſequium rationis.*

q Lignum uitæ eſt his qui apprehenderint eam. *Sicut enim per lignum vitæ continuabatur vita, vt ſic homo manens in ſtatu innocentiæ de vita naturæ tranſiſſet ad vitam gloriæ ſine morte media, ſic ſapientia & prudentia de vita gratiæ ducunt hominem ad vitam gloriæ ſine morte mortalis culpæ intermedia, dum tamen homo in eis perſeueret, ideo ſequitur:*

r Et qui tenuerint eam, beati. *quia certitudinaliter ad beatitudinem deducentur.*

s Dominus. *Poſtquam autem commendauit ſapientiam ex perfectione humana, hic conſequenter commendat eam ex perfectione diuina, cum dicitur:*

VNiVERSIDAD DE SALAMANCA GREDOS.USAL.ES

a *Sapientia illius eruperunt abyſſi*. In diebus Noe, vel cùm quoti die fontes & flumina de abyſſo per terræ venas emanant. Aliter: Sapientia illius eruperunt abyſſi, cum largiente Chri gratia, profunda ſacramentorum cœleſtium fidelibus innoteſcunt, & nubes rore concreſcunt: eccleſiæ, ſ. magiſtri ſublimes p cõtẽplationem & vitam, rigantes corda bonorum auditorum quaſi ſubiectam ſibi terram. Quæ rore ſuccreſcũt, quia ſubtiliſſima diſcretione, virtutes ſuas quibus proficiãt, quibus alta perant, quæque minoribus in exemplum monſtrent, examinant.

b *Fili mi, ne effluant*. Ne diſciplina temporali fatigatus, ſapientiæ, quæ tanta eſt, gratiam perdas, præcauc.

c *Et erit vita animæ tuæ*. Habet anima tua vitam cũm Deo, ſi eius decreta cuſtodieris? quã is caro diſciplina correctionis aut etiam mortis prematur.

d *Et gratia faucibus tuis*. Quam dulcia faucibus meis eloquia tua, ſuper mel ori meo. Habet ergo ſenſus animi fauces ſuas, quibus verba q̃ audit, diiudicet: quibus res geſtas, ſingulorũ diſcernẽdo examinet, & hæc amplectendo recipiat, illa reprobando contẽnat. Quibus nimirum faucibus cũm legẽ atq; conſilium Dei cuſtodimus, gratia multiplicatur: quia quantò ſolertius quiſq; diuinis obtẽperat iuſſis, tantò dulcius eius amorem concipit, quẽ nobis inceſſe deſiderans propheta ait: Guſtate & videte: quoniam ſuauis eſt Dominus: beatus vir qui ſperat in eo.

Pſal. 118. a

Pſal. 33. b

e *Tunc ambulabis*. In via noſtra fiducialiter incedimus, cum Dei gratia cõſiſi, profectum in bona noſtra conuerſatione ſuſcipimus. Si ergo eius imperijs humiliter ſubdimur, & guſtum ſuperni amoris ſuauius faucibus mentis attingimus, & operationis bonæ augmentum ſemper obtinebimus. Sed & in tentationibus ne deficiamus ipſo adiuuãte defendimur. Hoc eſt enim, quod ſequitur:

† à deſolatione, cum venerit.

F

f *Et pes tuus non impin*. quoniam diligentibus Deum omnia cooperantur in bonum.

Rom. 8. a

g *Si dormieris*. Patet iuxta literam, quia ſecur⁹ & dormit & vigilat, & quieſcit, & ambulat, qui ſe innocentem ante Deum, & iuſtè viuere meminit. Sed & iuſtus cũm dormierit in morte, nõ ſolũm potentias malignorum ſpirituũ non metuit, ſed in pace quieſcit, ac ſecurus diem reſurrectionis expectat: quia Deũ vbiq; p̃tectorẽ hẽt, & cuſtodẽ. vñ: Si ambulauero in medio vmbræ mor. non ti. ma. quoniam tu mecum es.

Pſal. 22. a

h *Noli prohi. & c*. Quia ſuprà diligenter legem Dñi & cõſiliũ obſeruare monuit, & æternam requiem obſeruanti bus promiſit, nunc multipliciter quæ obſeruanda ſunt, replicat. Primoq; ad id quod intermiſerat rediẽs, miſericordiam proximo exhibẽdam, & iuſtè cũ illo docet eſſe viuẽdum. Deinde & ab inimico cauẽdum eſſe præmonet. Noli ergo, inquit, prohibere. Ne audias à Domino cum Phariſæis: Ipſi non introiſtis, & eos qui intrabant, prohibuiſtis.

Luc. 11. g

i *Ne dicas amico tuo, Vade & reuertere cras dabo*. Non ſolũm de eleemoſynis, ſed de omnibus mandatis Chriſti, qui ait: Vos amici mei eſtis, ſi feceritis &c.

Ioh. 15. b

K *Non contendas aduerſus ho*. Non vetat contendere aduerſus eum, qui malè facit vt corrigatur: quia hoc fruſtra non fit, quod certa neceſſitas cogit. Imò qui ait: Si peccauerit in te frater tuus, increpa illum, ipſe vult, vt errantem quantum vales, ad vitam veritatis reducas.

Matt. 18. b

Illuſor quis.

l *Quia abominatio Domini eſt omnis illuſor*. Omnis illuſor, inquit, quia illuſor eſt, vel qui verba Dei nouit & implere contemnit, vel eadem peruerſè intelligẽdo ac docendo corrumpit. Illuſor eſt & ille, qui promiſſa eius quaſi praua deſpicit, ac iram diſtrictionis quaſi tolerabilem ſpernit. Necnon & ille qui proximorum ſimplicitati improbus inſultat. Ideoque omnem huiuſmodi illuſorem merito diuina abominatur iuſtitia. Bene autem ſubditur:

G

m *Et cum ſimplicibus ſermocinatio eius*. quia ſuperbi dum ſimplicibus illudunt, prudentiores ſe illis quos irrident iudicant. Sed horum prudentia, vt Iacobus ait, terrena eſt, animalis, diabolica. Sermocinatio aũt Dñi cũ ſimplicibus eſt: q̃a illos ſapiẽ ſecretis il luſtrat, quos terreni faſtus ac duplicitatis nihil

Iac. 3

a ¶Per eandem quoq; b ¶Per filium. b ¶Omnia in ſapientia fe. c ¶Ad literam, & omnia.

a nus ſapientia fundauit terrã: ſtabiliuit cœlos prudentia. Sapientia illius eruperunt abyſſi, & nu-

a ¶Prædicatorum corda. ¶In vel per.

a ¶Ad literam patet. b ¶Quia tanta ſapientia.

b bes rore concreſcunt. Fili mi, ne

a ¶Monet non eſſe imitandum malum, nec vias eius.

effluant hæc ab oculis tuis. Cu-

a ¶Non occides, non mœcha. non furtum facies. b ¶Sapientiæ. c ¶Quod dicit: Si vis perfectus eſſe, vade & vende om. quæ ha. & da pauperibus.

ſtodi legẽm atque conſilium.

¶Inde.

c meum, & erit vita animæ tuæ, & gratia faucibus tuis. Tunc ambulabis fiducialiter in via

¶Proficies.

a ¶In tentationibus non deficies.

tua, & pes tuus non impinget.

a ¶In morte. b ¶Securus diem reſurrectionis expectans.

Si dormieris, non timebis: quieſces, & ſuauis erit ſomnus tuus.

a ¶Mortis.

a ¶Malignorum ſpirituum.

Ne paueas repentino terrore, &

a ¶Dæmonorum.

† irruentes tibi potẽtias impiorũ. Dñs enim erit in latere tuo: & cuſtodiet pedem tuum, ne capiaris.

Noli prohibere benefacere eum,

a ¶Aliter ſufficit volunta. ¶Sed.

b ¶Sine dilatione.

qui põt: ſi vales, & ipſe benefac.

¶Ne differas.

Ne dicas amico tuo: Vade, & reuertere: & cras dabo tibi, cum

a ¶Idest benefac & recede à malo.

ſtatim poſſis dare. Ne moliaris

a ¶Id eſt contra amicum quamuis peſſimum.

b ¶Vel quod eſt.

ris amico tuo malum: † cùm ille in te habeat fiduciam. Non

¶Etiam.

contendas aduerſus hominem fruſtra: cùm ipſe tibi nihil mali

u ¶Ne facias malum: Ne æmuleris hominem iniuſtum.

fecerit. Ne æmuleris hominem iniuſtum, nec † imiteris vias eius: quia abominatio Domini

¶Quos ſuæ le decipit.

eſt omnis illuſor, & cum ſimplicibus ſermocinatio eius. Egeſtas

a ¶Ne imiteris: Egeſtas enim à do.

tatis nihil

NIC. DE LYRA.

¶ a *Sapientia*. *Idest per ſapientiam ſuam, quæ licet ſit idem cum eſſentia diuina: tamen ſignificatur per modum cuiuſdam perfectionis ei ſuperuenientis, ſicut & alia attributa: quia diuina non intelligimus, niſi ex creaturis, & ſic nominamus, in quibus ſapientia, et conſimilia, ſunt quædã perfectiones ſuperuenientes eſſentiæ.*

b Fundauit terram. *quia eſt centrum mundi ſenſibilis.*

c Stabiliuit cœlos. *quia ſunt incorruptibiles.*

d Sapientia illius eruperunt abyſſi. *tempore diluuij, Gen. Rupti ſunt omnes fontes abyſſi magnæ.*

e Et nubes rore concreſcunt. *quia calore ſolis eleuantur exhalationes humidæ, & condenſantur in nubes.*

f Fili mi &c. *Poſt ſapientiæ commendationem inducit, ad eius acquiſitionem & conſeruationem, dicens: Fili mi ne effluant hæc ab oculis tuis, ſcilicet mentalibus quia ſunt iugiter attendenda.*

g Cuſtodi legem. *quantum ad præcepta.*

h Atque conſilium. *quantum ad ſuperaddita conſilia.*

i Et erit. *talis conſeruatio.*

K Vita animæ tuæ. *quantum ad perfectionem mentis.*

H

l Et gratia faucibus tuis. *quantum ad veritatem locutionis.*

m Tunc ambulabis fiducialiter. *procedendo de virtute in virtutem.*

n Et pes tuus non impinget. *cadendo in culpam mortalem.*

o Si dormieris nõ timebis. *quia obdormies in Deo, & in ſtatu ſalutis.*

p Quieſces &c. *Mali autem hoĩes pp mala quæ fecerunt alijs, ſemper timent ſibi inſidiari, & pp hoc in ſomno occurrunt ſibi phãtaſmata terribilia: pp quæ nõ dormiunt ſuauiter, nec quietè. Boni verò in ſomnis hñt phãtaſmata bona. Propter quod dicit Philoſo. 1. Ethic. Per tranſeuntibus autem à vigilia, ſcilicet ad ſomnum, meliora ſunt phantaſmata virtuoſorum, quàm quorumcunque.*

q Ne paueas repentino terrore. *i. ab aliquo terribili repente tibi ſuperueniente. Et cauſa ſubditur:*

r Dñs enim erit in latere tuo, &c. *Q uòd ſi non vult te cuſtodire à pœna temporali, hoc erit ad bonum tuum, ſcilicet ad exercitium patientiæ & meritum gloriæ.*

s Noli prohibere benefacere eum qui poteſt, ſi uales, & ipſe benefac. *quia talis omiſſio boni imputaretur tibi.*

t Ne dicas amico tuo Vade, & reuertere: & cras dabo tibi, cum ſtatim poſſis dare. *quia acceleratio doni augmentat meritum, ſecundum quod dicitur communiter: Qui citò dat, bis dat.*

u Ne moliaris amico tuo malum. *hoc enim eſt peſſimum. nulla enim peſtis grauior ad nocendum, quàm familiaris inimicus.*

x Non contendas aduerſus hominem fruſtra: cum ipſe tibi &c. *id eſt ſine rationabili cauſa.*

y Ne æmuleris homi. *id eſt imiteris.*

z Quia abominatio eſt Domini omnis illuſor. *qui promittit bonum in ore, & cogitat malum in corde.*

a Et cum ſimplicibus ſermocinatio eius. *ſ. illuſoris, quia facilius decipit ſimplices quàm aſtutos. Vel aliter: Sermocinatio eius. ſ. Domini, qui ſimplicibus reuelat ſecreta ſua, Matt. Abſcondiſti hæc à ſapientibus & prudentibus, & reuelaſti ea paruulis.*

Matt. 11

b Egeſtas. *id eſt defectus bonorum temporalium, & ſpiritualium*

¶ a A domi.

a tatis nihil hĩc cõſiderat. Vnde ait: Abſcõdiſti hæc à ſapientibus & prudentibus, & reue. ea par.

a *In domo impij*. Vt purpurati diuitis, qui in hac vita ſpiritualibus eguit, & poſt ad tantam peruenit inopiam, ut nec gut tam aquæ quam quærebat, acciperet. vnde: Qui benedixit nos in omni benedictione ſpiritualiu in cœleſtibus in Chriſto, qui in remuneratione audient: Venite benedicti, &c. Sed ad literã ſæpe contingit eos qui aliena diripiunt, ad vltimum inopia cõſumi: at illos qui ſua largiuntur, et iam bonis abundare terrenis.

Luc. 16

Ephe. 1

Matt. 25

b *Illuſores*. Hos verſus Iacobus, & Petrus iuxta antiquam trãſlationẽ poſuerunt: Quia Deus ſuperbis reſiſtit, humilibus autem dat gratiam.

Iac. 4. b

1. Pet. 5

¶Alias tabernacula.

a à domino in domo impij: habitacula autem iuſtorum benedicentur.

a ¶Ab Antichriſto permitter deludi.

b ¶Iudæos qui eum deriſerunt.

b Ipſe deludet illuſores: & † manſuetis dabit gratiam. Gloriam ſapientes poſſidebunt: † ſtultorum exultatio ignominia.

a ¶Vnde: Quia omnis qui ſe exaltat, humiliabitur: & qui ſe humiliat, exaltabitur.

temporalibus & ſpiritualibus bonis.

d Ipſe deludet. *i. eos deluſos oſtendet manifeſtè puniendo.*

C

e Et man. dabit gra. *Manſuetudo enim reddit hominem gratioſum, non ſolum coram Deo, ſed etiam coram hominibus.*

f Gloriam ſa. poſ. *Commentator ſuper 1. Ethicorum dicit, quòd iſta tria, reuerentia, honor & gloria, ſe habent per additionem. Eſt enim reuerentia, quando aliquis defert honorem alicui qualicunq; cauſa, etiã ſi ex timore hoc faciat. Si autẽ hoc faciat propter virtutem honorati, tunc propriè dicitur honor, propter quod dicitur, ibidem, q̃ honor eſt præmium virtutis, & hoc quando fit in ſecreto vel coram paucis. Sed quando exhibetur propter virtutẽ & corã multis, tunc propriè eſt gloria, quæ eſt clara notitia cum laude. Sapientia autem reddit hominem honorabilem coram multitudine, non ſolum in terra, ſed etiam in cœleſti patria.*

Auerrois ſuper 1. Ethic.

† humilibus

g Stultorum exultatio. *id eſt ignominioſa: quia lætantur cùm malefecerint, & exultant in rebus peſſimis, vt dictum eſt ſupra 2. c. In Hebræo habetur: Stultorum exaltatio ignominia: quia tunc magis apparet turpitudo ſuæ fatuitatis, ſicut turpitudo poſteriorum ſimiæ magis apparet, quando aſcendit in altum. Et tranſlatio noſtra videtur vitiata per ſcriptores propter ſimilitudinem dictionum.*

NICOLAVS DE LYRA.

¶ a A domi. *ſcilicet immiſſus.*

b In domo im. *In pœnam impietatis ſuæ.*

c Habitacula autem iuſtorum benedicentur. *i. multiplicabuntur in temporalibus*

GLOS. ORDINARIA. CAP. IIII.

Audite fi. Hinc exhortaturus ad philoſophiam, qualiter ipſe ſapientiam ſit à patre edoctus, explicat.

b *Nam & ego*. Nihil magis ad ſpem percipiendæ ſapientiæ mẽtes erigit, quam cùm eos quos in ſapiẽtia iam clareſcere miramur, aliquando paruulos & indoctos fuiſſe meminimus.

c *Vnigenitus coram*. Quare autem Salomon ſe vnigenitum corã matre nominat, quem fratrem vterinum præceſſiſſe ſcriptura teſtatur, niſi quia ille mox natus ſine nomine, quaſi nunq̃ eſſet, de vita deceſſit.

B

2. Reg. 12

d *Suſcipiat &c*. Huiuſmodi monita Salomoni à Dauid patre data: qui verba dierum relegit, inuenit.

e *Poſſide*. In omnibus quæ poſſides bonis, ſapienter te agere memento. Vel, omnia quæ poſſides terrena cõtemne, dummodo ſapientiam percipias, quod ipſe fecit. Data enim ſibi optione, amore ſapientiæ cunctis præpoſuit rebus. In Euangelio qui pretioſam margaritã q̃ſiuit, inuentã venditis omnibus cõparauit.

3. Reg. 3

Matt. 13

¶ a Dabit

Caput IIII.

a ¶Quia ſtultorum exultatio eſt ignominia. ¶Amplectendam.

a Audite filij diſciplinã patris: & attendite, vt ſciatis prudẽtiã. † Donum

a ¶Audite: Donum bonum & ego.

a ¶Ergo.

bonum tribuã vobis, legẽm meam

a ¶Ne deſperetis de ſapientia mea & ego.

b ne derelinquatis. † Nam & ego filius fui patris mei tenellus, & vnigenitus coram matre mea: & docebat me, atque dicebat: Suſcipiat verba mea cor tuum, cuſtodi præcepta mea, et viues. Poſſide ſapientiam: poſſide prudentiam. Ne obliuiſcaris, neque declines à verbis oris mei. Ne dimittas eam, et cuſtodiet te: dilige eam, & ſeruabit

¶Dauid. ¶Dei.

a ¶Vnde charior. b ¶Alter enim quaſi non fuiſſet eo mortuus. ¶Bethſabee. ¶Eccleſia. c ¶Pater.

a ¶Non tantum auris. b ¶Ex poſt. ¶Opere.

a ¶Inde. b ¶Sic cuſtodi. ¶Vt hæreditatem.

a ¶De diuinis. b ¶De humanis.

a ¶Inculcatio. b ¶Euam. c ¶Quod minus.

¶Quia. ¶Cuſtodita.

¶Alias dilige.

NICOLAVS DE LYRA. CAP. IIII.

Audite filii. *Hic conſequenter inducit ad ſapiẽtiam, & beneficentiam exẽplo. Et primò ponitur exemplum. ſecundò exequitur propoſitum, ibi: Poſſide ſapientiam. Prima pars exponitur tripliciter. Vno modo, quòd exemplum hic poſitum intelligatur de Salomone: & iſte modus duplicatur. Vno modo, quòd Dauid dicatur hic pater Salomonis, & Bethſabee mater eius. & ſic loquitur hic.*

a Audite filii &c. *Sicut & ego audiui à patre meo Dauid. Et dicitur hic diſciplina in moribus, prudentia in agibilibus.*

b Donum bonum tri. vo. *ſ. Sapientiam, quæ melior eſt auro & argento, & dictum eſt ca. præc.*

c Legem me. ne de. *Id eſt documenta bene uiuendi à me vobis tradita. Et inducit ad hoc exemplum etiam de ſeipſo dicens:*

d Nam & ego filius fui pa. m. *Dauid.*

e Tenellus. *Vnde dicit Dauid. Salomonem filium meum elegit dominus adhuc puerum & tenellum.*

1. Para. 29

f Et vni. coram ma. mea. *Bethſabee. Licet enim tres alios filios habuerit Bethſabee, tamen illi fuerunt filij Vriæ naturales, & ipſius Dauid adoptiui tantum, Ille. n. quem habuit de Dauid ante Salomonem, non com putatur ibi, neque hic. Tum quia fuit adulterinus. Tum quia fuit mortuus ante diem octauum, & ſic incircunciſus, & per conſequens non numeratur inter filios Iſrael, quia circunciſio eſt ſignũ diſtinguens Iſrael à Gentilibus.*

2. Reg. 12

g Docebat me. *ſ. pater meus Dauid. In Hebræo enim habetur, וירני Vaioreni. i. docebat me. qui modus loquendi non dicitur niſi de maſculo. Si autem referatur ad matrem: diceretur in Hebræo. ותורני Vathareni.*

h Suſci. uerba mea. *Sic enim dicebat Dauid Salomoni inſtruens eum de cultu Dei & de moribus, & de ædificatione templi.*

i Cuſto. præ. mea. *Vita gratiæ. quamdiu enim Salomon cuſtodiuit præcepta Dauid patris ſui, habuit gratiam Dei. Alio modo exponitur exemplum hic poſitum, ita quòd Deus dicatur pater Salomonis, ſicut dicit de eo dominus: Ego ero illi in patrem, & ipſe erit mihi in filium, & mater eius dicatur ſynagoga ſiue populus Iſrael, ſicut eccleſia dicitur mater cuiuslibet Chriſtiani, & ſic exponit Ra. Sa. cùm dicitur: Audite filij diſciplinam patris. ſ. Dei, qui eſt pater omnium per creationem. Donũ bonum tribuam vobis. In Hebræo habetur. Tribui vobis, ſ. legem in monte Sinai, quæ debet cum diligentia cuſtodiri. Nam & ego fui filius patris mei. i. Dei, vt allegatum eſt. 2. Reg. Tenellus, quia à Deo in pueritia electus, vt dictũ eſt. Et vnigenitus coram matre mea. i. dilectus à ſynagoga. ſicut vnigenitus filius diligitur à matre ſua naturali. Et docebat me. ſcilicet Deus pater meus: quia Salomon habuit ſcientiam diuinitus infuſam. Tertio modo exponitur, vt exemplũ ponatur hic de Chriſto & Deo patre, & Maria virgine, & ſic exponit frater Raymundus in quodam libro, quem fecit contra Iudæos, dicens in perſona Chriſti: Audite filij diſciplinam patris. i. Dei. Donum bonum tribuam vobis. i. legem Euangelicam diligentiſſimè cuſtodiendam. Nam & ego fui ab æterno. Filius patris mei, id eſt Dei patris, à quo diſtinguitur filius in perſona, licet ſit idem Deus in eſſentia. Tenellus & vnigenitus, quia fuit & eſt vnigenitus Deo patri & Mariæ virgini. Et tenellus teneritudine pietatis in vtraque natura, ſcilicet diuina & humana. Ante matrem meam, quia præceſſit matrem in natura diuina. Et docebat me Deus pater ſcientiam diuinam & humanam: quia licet ſit eadem ſcientia diuina in patre & filio, illam tamen habet filius à patre ſicut & naturam. Item, Chriſtus homo habet ſcientiam infuſam à Deo ab inſtanti conceptionis. Iſtas tres expoſitiones hic poſui, vt lector eligat quam voluerit. Prima tamen mihi videtur magis conſona literæ hic, & primi Paralipõme. 3. Tamen tenendo illam, ſoluendum eſt vnum quod dicit hic Raymundus in expoſitione ſua dicens, quòd hæc eſt litera: Tenellus & vnigenitus ante matrem meam. ita quòd per ly antè, ſecundum eum ſignificatur anteceſſio durationis filij ante matrem, quod non poteſt eſſe verum de Salomone, ſed ſolùm de Chriſto tantum modo prædicto. Sed in hoc dictum ſuum non valet, quia dictio Hebraica hic poſita. ſ. לפני liphne, indifferenter ſignificat anteceſſionem & aſſiſtentiam, ſicut & hæc præpoſitio ante in Latino. Dicitur enim de Chriſto, quòd fuit ante tempora ſecundum naturam diuinam, & ante faciem Pilati ſecundum humanam, & frequentius accipitur dictio Hebraica hic poſita pro aſſiſtentia quàm pro anteceſſione.*

2. Reg. 7. c

† Doctrinam bonam dedi.

D

† De verb. ſign. c nam & ego.

2. Reg. 12.

3. Reg. 3. b

1. Par. 3. a

K Poſſide ſapientiam, poſſide prudentiam. *Hic conſequenter Salomon exequitur propoſitum, & primò inducit ad amorem ſapientiæ.*

Diuiſio

Secundò

VNIVERSIDAD DE SALAMANCA GREDOS.USAL.ES

a *Dabit capiti tuo augmenta gratiarum, & corona inclyta proteget te.* E Patet de Salomone: quia dum pro ſapientia cuncta deſpiceret: ea percepta maiore gloriæ ſublimitate refulſit: ſed & noſtro capiti, id eſt principali mentis, ſi ſapientiam amplectimur, amplior gratia ſpiritus augetur, & corona inſuper vitæ in futuro dabitur.

b *Audi fili mi.* Expoſitis his quæ à patre acceperat, redit ad docendum auditorem ſapientiam quam cœpit. Audi fili. Monet ſuſcipi verba ſua.

c *Per ſemitas æquitatis.* Semitæ. i. actiones æquitatis, dum inchoantur, arctæ videntur & anguſtæ. Dum verò profectum capiunt, iam ex conſuetudine ſpatioſæ videntur & latæ, propheta teſtante, qui cùm incipiés domino dixiſſet: Propter verba labiorum tuorum ego cu- vi. duras, poſtmodum proficiens, iam canebat: Viam mandatorum tuorum cucurri dila. cor meum. Etſi ergo ſemitæ æquitatis cùm ingredi cœperis, arctæ tibi videbuntur, cùm eas ingreſſus fueris, nō arctabuntur greſſus mentis tuæ, ſed iuxta quod dominus ait: Iugum. n. meum ſuaue eſt, & onus meum leue reperies. Etenim reprobi & in hac vita latum intrant iter, ac in die nouiſſimo ligatis manibus & pe. mit in tene. exte. Pedes verò electorum in viam pacis dirigentur.

Pſ. 16. b · Pſ. 118. d · Matt. 11. d · Matt. 22. b

d *Et currens non habebis offendiculum.* Quò amplius & alacrius ad implenda Dei mandata cucurreris, eò minus aduerſa quæ te impediant timebis. Nam quicunque in praua actione deſudant, offendiculum in medio curſu reperiunt: quia exemplo dum non prouident, rapiuntur ad pœnam.

e *Comedunt panem impietatis, & vinum iniquitatis bibunt.* In actione ſcelerum, iniqui, quaſi epulis delectantur acquiſitis, vel certè vinum damnatorum bibunt, & eſurientibus ſpicas tollere gaudent, ut eſſe moris impiorum, teſtatur ſcriptura.

† Ne ingrediaris: ſemitam.

F f *Iuſtorum autem ſemita, quaſi lux ſplendens.* Iuſtorum opera in luce ſcientiæ peraguntur, & æternam ducunt ad vitam, quæ eſt perfecta dies.

g *Via impiorum tenebroſa: neſciunt, vbi corruant.* Dicit de his Iohannes Apoſtolus. Qui diligit fratrē ſuum, in lumine manet, & ſcandalum in eo non eſt. Qui autem odit fratrem ſuum, in tenebris eſt, & in tenebris ambulat, & neſcit quò eat: quia tenebræ obcæcauerunt oculos eius. Cui contra ſuperius dicitur ſapienti: quia currens non habebit offendiculum.

1. Ioh. 2. b

h *Fili mi auſculta ſermones meos, & ad eloquia mea inclina aurem tuam &c.* Auſcultādum monet ſermonibus ſuis, & recedendum à cogitationibus prauis.

† Dependit: & cuò reuertetur. · † lucet

i *Omni cuſtodia ſerua cor tuum.* Sunt qui rectè viuere videntur hominibus: ſed quia recta intentione non faciunt, à Deo qui cor reſpicit prauum, & vita reprobatur quæ credebatur bona. Omni ergo diligētia cordis munditiā ſerua, qa ad eius examen, modus eſtimatur vitæ.

a Remoue

te. Principium ſapientiæ, poſſide ſapientiam, & in omni poſſeſſione tua acquire prudentiā. arripe illam, & † exaltabit te: glorificaberis ab ea, cùm eā fueris amplexatus. dabit capiti tuo augmenta gratiarum: & corona inclyta proteget te. Audi fili mi, et ſuſcipe verba mea: vt multiplicentur tibi anni vitæ. Viam ſapientiæ monſtrabo tibi: ducā te per ſemitas equitatis: quas cùm ingreſſus fueris, non arctabuntur greſſus tui: & currens non habebis offendiculum. Tene diſciplinam, ne dimittas eam. Cuſtodi illam: quia illa eſt vita tua: † Ne delecteris in ſemitis impiorum: nec † tibi placeat malorum via. Fuge ab ea, nec tranſeas per illam: declina, & deſere eam. Non enim dormiunt, niſi cùm maleſecerint, & nō capitur ſomnus ab eis, niſi † ſupplantauerint. Comedūt panem impietatis: & uinum iniquitatis bibunt. † Iuſtorum autem ſemita, quaſi lux ſplendens: procedit & † creſcit uſque ad perfectam diem. Via impiorum tenebroſa: neſciunt, vbi corruant. Filiᵃ mi auſculta ſermones meos, & ad eloquia mea inclina aurem tuam. Ne recedant ab oculis tuis: cuſtodi ea in medio cordis tui. Vita enim ſunt inuenientibus ea, & vniuerſæ carni ſanitas. Omni cuſtodia ſerua cor

b Et in omni poſ. tua acquire pruden. i. præ omnibus quæ enī poſſunt vel haberi ab alio quocunque modo. Et ad eundem intellectum qui videtur magis literalis, poteſt trahi litera noſtra. *Principium ſapientiæ, id eſt acquirendi ſapientiam.*

c Poſſide ſa. i. ſtabiliter ad modum poſſeſſoris adhæreas ſapienti doctori. *Et in omni poſſeſſione tua. id eſt præ omni re quæ poteſt à te poſſideri.*

d Arripe illam. *i. feſtina ad eius acquiſitionē.*

e Et exalta. te. *In præſenti, & in futuro.*

f Glorificaberis ab ea. *i. honoraberis coram multis propter eam.*

g Cum eā fue. am. *Sicut rem valde dilectam.*

h Dabit capiti tuo au. gra. *Et pro id eſt.*

i Corona incly. proteget te. *Antiquitus enim ſapientibus dabantur coronæ in ſignum, quòd debebant ab alijs honorari, & in periculis adiuuari.*

K Audi fili mi. *Aure corporis.*

l Et ſuſcipe verba mea. *Aure mentis.*

m Vt multiplicentur. *Quia ſapientes ſciunt euitare pericula mortis in præſenti vita, & per ſapientiam veniunt ad vitam eternam.*

n Viam ſa. mon. tibi. *ſ. proceſſum in virtutibus intellectualibus & moralibus.*

o Ducam te per ſe. *Quia viæ virtutum non habent aliquid diſtortum.*

p Quas cum in. fue. non a. g. tui. *In principio enim via virtutis videtur arcta: quia difficile eſt tenere medium rationis nō habenti habitum virtutis, ſed per conſuetudinem operis dilatatur hæc via, & efficitur facilis ad tenendum, ideo ſubditur:*

q Et cur. non ha. offen. *Quia habitus acquiſitus, facit promptè & delectabiliter operari.*

r Tene diſci. *i. formam diſcipuli, magis deſiderans addiſcere ab alijs, quàm docere.*

ſ Quia illa eſt. *Hoc eſt profectus in vita tua.*

t Ne delecteris. *Hic conſequenter inducit ad actus bonæ vitæ. Et primò, reſpectu ſui, ſecūdò, reſpectu Dei. v. ca. Prima adhuc in duas: quia primò inducit ad euitandum malum, ſecūdò ad operandum bonum, ibi: Fili mi. Circa primum dicit: Ne delecteris in ſemitis impiorum. quia cum aliquis incipit in aliquo delectari, trahitur ad illud per cōſenſum & operationem, ideo ſubditur:*

u Fuge ab ea. *Ne appropinquando ad eam trabaris ad concupiſcendum & operandum, & ſequendum eam, ſicut auicula laqueo appropinquans capitur.*

x Non enim dormiunt niſi cum maleſecerint. *Habentes enim habitum vitioſum inclinantur ad opera mala, quaſi ſibi connaturalia, eò quod habitus inclinat per modum naturæ, & ideo ſicut lapis non quieſcit niſi in centro, ita mali non habeant quietem mentis niſi in operibus malis.*

y Et non capitur ſomnus ab eis niſi ſupplantauerint. *i. ſimplices deceperint.*

z Comedunt panem iniquitatis. *i. ex iniquitate acquiſitum.*

a Iuſtorum autem ſemita, quaſi lux ſplen. *Qui enim facit veritatem, venit ad lucem.*

b Procedit & creſcit vſque ad perfectam diem. *Incedendo de virtute in virtutem, donec videatur Deus Deorum in Sion, vbi eſt dies perfecta ſine nocte ſequenti.*

c Via impiorum tene. *Tenebris errorum.*

d Neſciunt vbi corruant. *ſ. in infernū, quem caſum modo nolunt attendere.*

e Fili mi auſculta ſermones meos. *Hic conſequenter inducit ad operationem boni, cui prima eſt doctrina bona. ideo dicitur: Fili mi auſculta ſermones meos. i. attende cum diligentia.*

f Ne rece. ab ocu. t. *Ea iugiter meditando.*

g Cuſtodi ea in me. *Firmiter retinendo.*

h Vita enim ſunt inuenientibus ea. *id eſt cauſa vitæ gratiæ.*

i Et uni. car. ſani. *Quia cum hoc facimus bonam diſpoſitionem corporis ſeruantibus ea.*

K Omni cuſtodia ſerua cor tuum quia ex ipſo vita procedit. *Sicut caſtrum obſeſſum à carne, mundo, & diabolo, & contra caſtrum pone cuſtodiam caſtitatis, contra mundum cuſtodiam liberalitatis, contra dæmonem cuſtodiam charitatis.*

§ a Quia

NICOLAVS DE LYRA.

§ *Secundò ad actus bonæ vitæ, ibi: Ne delecteris. Circa primum dicit:*

a Principium ſa. poſſi. ſa. *Quod ſic exponitur cōiter. i. poſſeſſio ſapientia in via eſt principiū habendi ſapientiam in patria, quæ conſiſtit in clara viſione. Ra. Sa. exponit ſic: Principium ſapientiæ eme ſapientiam. ſic eſt in Hebræo. i. principium acquirendi ſapientiam eſt comparare ſibi, prece, pretio, vel obſequio doctorem ſapientem qui dicitur hic ſapientia in abſtracto, eo modo loquendi, quo aliquis notabiliter liberalis dicitur liberalitas.*

b Et

G a *Remoue à te.* Duobus modis ſciendum eſt, vt os tuum ne A prauum loquatur aliquid. Tua labia ne detractionibus aſſueſcant cuſtodias. Et alios quoque quos huic vitio ſubditos noſti, ne te corrumpant, fugias.

b *Et palpebræ tuæ præcedant greſſus tuos.* Iter iuſtitiæ quo ingrediebas, diligenter ediſce: & in cunctis quæ agere diſponis, ſolicitus ad quem finem ſint ventura præuide. Hoc eſt enim, palpebras recta videntium oculorum tuos præcedere greſſus, bonū opus quod acturus es, ſedula cogitatione præuenire, & quia ſecundū Deum ſit, meditando præuidere.

c *Stabilientur.* Ne leuitate mentis à propoſito bono mouearis. vnde Apoſtolus: Stabiles eſtote & immobiles, abundantes in opere domini ſemper.

d *Ne declines.* Dextera via, bona eſt, ſiniſtra accipitur reproba. Non ergo dextera via ambulare, ſed ad ſiniſtram declinare prohibemur. Declinat enim ad ſiniſtram qui iniuſtus eſt. Declinat enī ad dexteram qui ſibi vult arrogare q iuſtus eſt. Declinat à dextris, qui de ſuis viribus præſumit. Declinat ad ſiniſtrā, qui præ ſua fragilitate deſperat ſe poſſe ſaluari. Declinat ad ſiniſtram, qui ſtultitiæ famulatur. Declinat ad dexteram, qui vult plus ſapere quàm oportet ſapere, qđ & de cæteris virtutibus & vitijs eodem modo intelligitur.

e *Auerte pedem tuum à malo.* Hoc eſt, ne huc vel illuc à recto deuies: quia virtutes diſcretiones quærunt, quarum nimietas omnis in vitio eſt. Si auerteris à malo pedem tuum: Si bona quæ docui domino adiuuāte facere ſtudueris, aderit ipſe propitius conatibus tuis, vt & nunc rectè ingredi, & tunc ad pacem valeas peruenire æternam.

tuum: quia ex ipſo uita procedit. Remoue à te os prauum: & detrahentia labia ſint procul à te. Oculi tui rectè videant, & palpebræ tuæ † præcedant greſſus tuos. † Dirige ſemitas pedibus tuis: & omnes viæ tuæ ſtabilientur. Ne declines ad dexteram, neq; ad ſiniſtram: auerte pedem tuum à malo. Vias enim quæ à dextris ſunt, nouit dominus: peruerſæ verò ſunt quæ à ſiniſtris ſunt. Ipſe autem rectos faciet greſſus tuos: itinera autem tua in pace producentur.

n *Vagi ſunt greſſus eius.* Vagi ſunt greſſus hæreticorum: quia alij Chriſtum Deum, alij hominem negant, & huiuſmodi. C Et in tam innumera hæc peſtis ſe fundit itinera, vt penitus quæ ſint inueſtigari nequeant. At catholica veritas vaga & inueſtigabilis non eſt, quia vna eademq; cunctis eſt agnita per totum orbem fidelibus.

o *Longè fac.* Apoſtolus ait: Fugite fornicationem: Quia nimirum huius vitij primum eſt remediū longè fieri ab eis, quorum præſentia, vel illicit, uel coope ratur ad uitiū. Sed & ab hæreticorum auditu prorſus ſegregari infirmis auditoribus prodeſt.

1. Cor. 6. d

p *Ne des alienis honorem tuum, & annos tuos crudeli.* Ne honorem quò ad imaginem Dei creatus es, immundorum ſpirituum uoluntatibus ſubdas, neque acceptā uiuendi ſpatia ad libitum aduerſarij crudelis expendas.

† rectè cogitantē. · † Pondera ſemitā pedū tuorum

a Ne forte

NICOLAVS DE LYRA.

§ a *Quia ex ipſo vita pro. Sicut enim à corde carneo procedunt ſpiritus qui ſunt cauſa motus & ſenſus in membris exterioribus, ſic ab anima quæ vocatur hic cor bene diſpoſita ad gratiam, opera exteriora viuificantur & meritoria efficiuntur.*

b Remoue à te os pra. *i. verba malæ detractionis, murmurationis, & huiuſmodi.*

c Et detra. la. *ſalitrius.*

d Sint pro. à te. *Fugiendo detractores.*

e Dirige ſe. pedibus tuis. *id eſt affectibus tuis quibus anima incedat.*

f Et omnes viæ tuæ. *ſ. id eſt opera.*

g Stabilien. *Ex intentione bona, dum tamen opera ſint bona de genere.*

h Ne declines ad dexteram. *i. attractus proſperis vel promiſſis.*

i Neque ad ſiniſtram. *Fractus aduerſis.*

K Auerte pe. tuum à ma. *i. affectum tuum.*

l Vias enim quæ à dextris ſunt. *Totum iſtud non eſt de textu vſque ad finem capituli, quia non eſt in Hebræo, ſed vt credo fuit quædam glo. poſtea vitio ſcriptorum textui inſerta, ſicut & in pluribus alijs locis veteris ac noui teſtamenti contingit.* D

GLOSSA ORDINARIA.

CAP. V.

Fili mi au. Hactenus generaliter caſtigauerat auditorē, hinc ſub ſpecie meretricis ab hæreticorum nequitia prohibet.

g *Inclina aurem tuam, vt cuſtodias cogitationes, & diſciplinam.* Sapientiæ inclinādam aurem, & à meretrice fugiendum, præcipuè à fornicaria monet.

h *Labia tua conſeruent.* Labia, quibus ipſam fidem per ſimplicia verba & conſueta atq; eccleſiaſtica profiteaiis. Sed & iuxta literam. Qui adhæret meretrici, etiam labia vel oſculando, vel turpia faciendo commaculat.

i *Fauus enim.* Cum enim hæretico, dulcedo eloquentiæ non ad ſufficientiam ſolummodo, verum ad ſuperfluitatem reſonat, & ob id falſitas quia apertè proferri cernit, veritas à ſtultis eſtimatur.

k *Labia meretricis.* Patet de meretrice, quia & ſermonis ſuauitatem, & formoſitatem corporis, ad capiendos miſeros quærit.

l *Oleo guttur.* Oleo ſpiritusſancti fides catholica cōſecratur, quo nitidius ſuum guttur oſtentat, qui ſua ſenſa patrum fidei anteponit.

m *Nouiſſima autem illius amara quaſi abſynthium.* Potio abſynthij intus amareſcit in viſceribus. Gladio foris membra feriuntur. Vtigitur oſtendat iniquos in nouiſſima vltione, & interius amaritudine impleri, & extra circundari pœnis perennibus, & amaritudine illos abſynthij torquendos, & gladio aſſeuerat illos eſſe trucandos. Quare autem idem gladius biceps ſit dictus, aperit dis cū ait: Sed cū timete, qui poteſt animam & corpus perdere in gehennam.

Caput V.

Fili mi attēde ſapiētiā meā, & prudētię meę iclina aurem tuā: vt cuſtodias cogitationes, & diſciplinā labia tua conſeruent. Ne intenderis fallaciæ mulieris. Fauus enim diſtillans labia meretricis, & nitidius oleo guttur eius. Nouiſſima autem illius amara quaſi abſynthium, & acuta quaſi gladius biceps. Pedes eius deſcendunt in mortem: & ad inferos greſſus illius penetrant. Per ſemitā vitæ non ambulat: vagi ſunt greſſus eius, & inueſtigabiles. Nunc ergo fili audi me: & nē recedas à verbis oris mei. Longè fac ab ea viam tuam: & ne appropinques foribus domus eius. Ne des alienis honorem tuū: & annos

NICOLAVS DE LYRA. CAP. V.

Fili mi attende ſapien. meam. *Hic conſequenter inducit ad bona reſpectu ipſius Dei. Et diuiditur in duas partes: Quia primò, ſub metaphora meretricis retrahit à vitio idololatriæ. Secūdò, inducit ad ſtudium ſapientiæ, ibi: Bibe aquam. Hoc modo exponit Ra. Sa. dicens, quòd in hoc capitulo eſt parabolica ſeu metaphorica locutio. Circa primum dicitur:*

Diuiſio · Ne intenderis fallaciæ mulieris.

m Fili mi attende ſa. meam. *Et non vanam & ſuperſtitioſam.*

n Ne in. fal. mu. *Hoc non eſt in Hebræo, nec in libris correctis.*

o Fauus enim di. la. *i. idololatriæ, cuius doctrina concedit delectabilia carnis.*

p Et ni. oleo guttur eius. *i. doctrina eius videtur inſipientibus pulchra.*

q Nouiſſima au. *amaritudine culpæ & pœnæ.*

r Et acuta quaſi. *i. ſcindens ex vtraque parte, quia vulnerant hic vulnere culpæ, & in futuro vulnere gehennæ, ideo ſequitur:*

ſ Pedes eius de. in mortem. *Aliqui libri habent hic interpoſitum, & lingua eius. ſed nō eſt in Hebræo, nec in libris correctis.* directè

t Per ſemitam uitæ non am. *i. per ſemitam morum quæ ducit ad vitam beatorum.*

u Vagi ſunt greſſus eius & in. *Quia nullū fundamentum habent ex ratione ſeu diuina lege.*

x Longe fac. *nec decipiaris ab idololatris.*

y Et ne ap. fo. domus eius. *i. phani in quo idololatria exercetur ſeu docetur.*

z Ne des alie. *ſ. dijs.*

a Honorem tu. *i. honorem Deo debitum qui dicitur tuus, quia honor eſt in honorante, & non in honorato, primo Ethicorum.* Ariſtoteles 1. Moral. Nicomach.

b Et an. *i. dæmoni, qui colitur in idolis.*

n Vagi · § a Ne

VNIVERSIDAD DE SALAMANCA GREDOS.USAL.ES

E a *Ne fortè impleantur.* Ne dæmoniorum facta adiuues, vt vel ingenium animæ vel corporis tui vires ad patranda facinora tradas, domumq; alienam. i. numerum perditorum te adiecto multiplices. Et pulchrè dixit: Labores tui in domo ſint aliena, quia ſunt qui iuxta prophetam, vt etiam iniquè agant, laborant, & hæretici quantum laborem ſubierint contra eccleſiam, vtinam lateret.

Iere. 9 b

b *Et gemas.* i. ideo te caſtum cuſtodi, ne fortè in pœnis gemere cogaris, quando non ſolum carnales illecebræ tranſeunt: ſed & ipſo corpore derelicto, anima quę per corpus geſſit, cuncta reddere compellitur. Et in hac vita ſępè contingit, vt qui in adoleſcentia luxurioſè viuendo ſua diſperſerant, tempore ſenectutis inopia deficiant, & refrigeſcente calore carnis ac flore iuuentutis marceſcente, rebus ſuis quas laſciuiæ vendiderant, alios vti conſpiciant, gementesq; ſera pœnitentia dicant quæ ſequunt: Cur deteſtatus ſum.

c *Cur deteſtatus ſum diſciplinam.* De hæreticis ſpecialiter patet, quia nec veterũ patrum nec nouorum dictis & exẽplis potuerunt ab errore reuocari.

Eccleſia

d *In medio e.*, idem eſt Græcè, quod cõuentus populorum. Subtilius tamen eccleſia, conuocatio: ſynagoga, congregatio. Et vetus quidem populus Dei vtroq; nomine vocabatur. Nunc autem pro differentia, ille ſynagoga, mater eccleſia dicitur, meritò. ſ. fidei & ſcientiæ maioris: quia irrationabilia poſſunt congregari, ſola rationabilia conuocari. Verum aliquando in malis accipiuntur: ut Exarſit ignis in ſynagoga eorum, & flã. &c. Et, Odiui eccleſiam malignantium. Contẽptor ergo ſapientiæ dum mala ſua conſiderat, videtur omni malo pœnæ irretitus, & hoc ad cumulum mali accedit, qđ non extremus, ſed in medio in exẽplum alijs etiam quaſi autor. Vel certè in medio ſanctorum corpore poſitus, alienam ab eis vitam ducere non timuit.

† Diſpergantur. Pſ. 105 c. Ibid. 25 b. † tui aquarum

F

e *Bibe aquam.* Docet ab hæreticis cauendum, & cuſtodiæ ſcripturarum ac lectioni attendendum: ſcientiam, inquit, quam alijs prædicas ipſe ſerua, & tui rigatione ſermonis infundere.

f *Deriuentur.* Cum ipſe ſeruaueris, tũc & alijs prædica, & in magna auditorũ amplitudine diuina eloquia iuxta vniuſcuiuſque qualitatem diſpenſa.

g *Habeto.* Aquas in plateis diuidimus, & tamen ſoli habemus, quando exterius latè prædicationes fundimus, & tamẽ per eas laudes humanas non ambimus.

h *Nec ſint aliæ.* Immundi ſpiritus, participes ſiunt doctoris, ſi eius mẽtem, vel elatione dũ prædicat, vel hæreſi, vel quoslibet vitio corrumpunt. Solus autẽ aquas poſſidet, cum membris eccleſiæ fideliter connexus ab extraneis ſe conſeruat.

† delecteris in aliena

i *Sit vena.* Sit doctrina tua & quęcunq; naſcuntur ex ea, in benedictione eccleſiæ, & lætare cum ea cui ab adoleſcentia i. ex quo credidiſti coniunctus es.

† Iob. 34. c

K *Cerua cha.* Vel gratiſſima, vt quidem codices habent, ſancta eſt eccleſia quæ ſerpentinam conterit doctrinam. Gratiſſimus hinnulus, populus ei⁹ virtutũ varietate delectabilis, cuius vberibus inebriamur, dũ vtriuſq; teſtamenti paginis, contra hæreticorum fraudes inſtruimur.

† ponderat

l *Amore &c.* Non vxorio amori inſiſtere docet, ſed ne prima viuente aliam ducas, vel meretrici vnquàm ſocieris.

m *Reſpicit dominus vias ho.* Non ſe putent adulteri noctis tenebris vel parietũ obtegi non hæretici ſua molimina poſſe celari, q̃a tenebræ nõ obſcurabunt à dño, & nox ſicut dies illu.

Pſ. 138. b

n *Iniquitates &c.* Peccator qui vel in magnis decidit ſceleribus, vel in prauis impius vel infidelis, poſt acceptam fidem anathema factus, vel hæretici vel catholici nimijs flagitijs inuoluti, qui vitijs vel funibus peccatorum conſtringũtur, cum inceſſabili augmento ſuæ prauitatis intereunt, qui. n. funem facit, torquendo ſemper & inuoluendo fidem fidelibus auget, talis eſt fortitudo operũ malorũ, tales libri hæreticorũ, in quibus praua prauis nectentes non aliud ſcribendo q̃ quò ſe arctiùs obligent, agunt. G

o *Ipſe morietur.* Quia de adulteris multa diſputauerat more ſuo in clauſula narrandi, qualis ſit finis talium oſtendit, i. quia ad mortem tendant æternam, quia diſciplinam vitæ deteſtati ſunt.

a ¶Diabolo.

tuos crudeli. Ne fortè imple- a

a ¶Dæmones. b ¶Animæ vel corporis. c ¶Quia qui iniquè agunt, laborant.

antur extranei viribus, & la- b c

a ¶Conuenticulo hæreticorum.

bores tui ſint in domo aliena:

a ¶In morte vel iudicio.

b & gemas in nouiſſimis, d

a ¶Laſciuiendo.

quando conſumpſeris carnes tuas & corpus tuũ, & dicas: e

a ¶De fornicarijs patet. b ¶Eccleſiaſticæ fidei.

c Cur deteſtatus ſum diſciplinam: & increpationibus non f g

a ¶Quibus redarguuntur hæretici.

acquieuit cor meum? Nec audiui vocem docentium me, & magiſtris non inclinaui aurem meam. Penè fui in omni h

d malo, in medio eccleſiæ & ſy- i

a ¶Longè fac ab eo viam tuam: ſed bibe aq.

e nagogæ. Bibe aquam de ci- k l

a ¶Deſiderio propriæ vtere mulieris & miniſterijs eius. b ¶Serua quod prædicas.

ſterna tua: & fluenta putei tui.

a ¶Filium tuum ac filias alijs nuptum tradas: & hoc manifeſtè, cum pluribus conſcijs.

f †Deriuentur fontes tui foras: m

a ¶Prædicationes.

& i plateis † aquas tuas diuide. n

a ¶In poteſtate retine qualibus matrimonijs liberos tuos ſocies. b ¶Fornicarij vel meretrices.

g h Habeto eas ſolus: nec ſint aliæ o p

a ¶Tuæ ſobolis. b ¶Proles. c ¶Tantam temperantiam cum muliere, quam adoleſcens accepiſti: etiam cum ſenuerit, ſerua vt merito fidelis caſtimoniæ benedictionem conſequaris in prole.

i ni participes tui. Sit vena tua q r

benedicta: & lætare cum mu- s

a ¶Illa ſit tibi coniunx chariſſima, quæ ſicut cerua ſerpentes, perſequatur ſcorta, & ſuis fugiet ab aſtibus, ſit natus ex ea filius & ipſe caſtitatis amator gratiſſimus.

k liere adoleſcentiæ tuæ. Cerua chariſſima, & gratiſſimus t u

hinnulus. Vbera eius inebri- x y

l ent te omni tempore: & in amore eius delectare iugiter.

a ¶Illius non alterius: Quare enim ſedu.

Quare † ſeduceris fili mi ab z

a ¶Muliere vel hæretico.

aliena: & foueris in ſinu alte-

a ¶Ne fouearis in ſinu alterius, quia reſpicit do.

m rius? †Reſpicit dominus vias a

a ¶Cum quibus capitur quia iniquita.

hominis, & omnes greſſus

n eius † conſiderat. Iniquitates b

ſuæ capiunt impium, & funi c

bus peccatorum ſuorum con

o ſtringitur. Ipſe morietur, d

quia nõ habuit diſciplinam: e

a ¶Quia hæretici ſanctis patribus ſapientiores ſe autumant, vel cum opera tenebrarum facientes iniqui, à domino non videri, ac ſe facile eius iram putant poſſe tolerare.

& in multitudine ſtultitię ſuę f g

decipietur.

NICOLAVS DE LYRA.

¶ a Ne fortè im. extra. *i. ſacerdotes, & doctores idololatriæ, qui ſunt à Deo alieni.*

b Viri. t. *i. opibus quas acquiſiſti viribus tuis idolis offerendo, & eorum ſacerdotibus dando.*

c Et labores tui. *i. in domo idolorum & domo ſacerdotum.*

d Et gemas in no. *i. poſt mortem. ideo ſequitur: Quando conſumpſeris carnes &c.*

e Et dicas. *Pęnitendo licet ſerò, ſicut Sap. 5. dicitur de exiſtentibus in inferno. Dicentes intra ſe, pęnitentiam agentes &c.*

f Cur dete. ſum diſci. *Legis diuinæ.*

g Et increpa. *Sapientum.* Non acquieuit cor meum. *Per emendationem vitæ, ideo ſubditur:*

h Pene fui in &c. *pęnæ & culpæ.*

i In medio &c. *i. inter illos de populo meo, q. d. dum adhuc eſſem viuens in congregatione populi mei parum diſtabam à gehenna, vt exponit Ra. Sa. vnde de homine nequàm adhuc viuente dicitur vulgariter, quòd habet vnum pedem in inferno. Idem autem ſignificant eccleſia & ſynagoga, niſi quòd eccleſia dicitur conuocatio populi, ſynagoga verò congregatio.*

K Bibe aquam. *Hic conſequenter inducit ad ſtudium ſapientiæ, cùm dicitur: Bibe aquam ſapientiæ ſalutaris.*

l De ciſterna tua. *i. de ſacra ſcriptura.*

m Deriuentur fon. tui fo. *Sapientiam à te hauſtam alijs communicando per doctrinam.*

n Et in pla. *i. in locis cõibus, & manifeſtis. in talibus enim locis debet doceri ſana doctrina: ſuperſtitioſa verò & mala docetur in latibulis.*

o Habeto eas ſolus. *Per hoc enim non excluduntur alij fideles diſcipuli, ſed illuſores & increduli. ſicut dicit ſaluator. Nolite ſanctum dare canibus, neque mittatis margaritas veſtras ante porcos, &c. ideo ſubditur:* H

p. Nec ſint alieni. *ſ. à Deo & veritate.*

q Participes tui. *i. doctrinæ tuæ.*

r Sit uena tua benedicta. *i. ſapientia tua, vnde alij proficiunt.*

s Et lætare cum muliere adoleſcentiæ tuæ. *id eſt lege diuina quæ fuit data populo Iſrael tẽpore adoleſcentiæ ſuæ: ſcilicet poſt exitum de Aegypto. Tunc enim propriè incepit eſſe populus Dei: vnde dicitur in Iere. Recordatus ſum tui miſerans adoleſcentiam tuam & charitatem deſponſationis tuæ, quando ſecuta es me in deſerto &c. Studium enim legis diuinæ habet delectationem annexam, ideo ſubditur:*

t Cerua chariſſima. *Supple eſt lex diuina.*

u Et gratiſſimus hinnulus. *id eſt diſcipulus in ea ſtudioſus.*

x Vbera eius. *id eſt conſiliationes ſcripturæ.*

y Inebrient te omni tempore. *i. repleant te iugiter.*

z Quare ſeduceris fili mi ab aliena, & foue. *ſcilicet à ſuperſtitioſa & mala doctrina. quaſi dicat, nullo modo debes declinare ad eam. etiam occultè. ideo ſequitur:*

a Reſpicit do. *Quantumcunque occultetur.*

b Iniquitates ſuæ ca. im. *i. oſtendunt captum coram Deo, cui omnia nuda ſunt, & aperta.*

c Et funibus pecca. *ita quòd non poteſt faciliter operari bonum, propter habitum vitioſum inclinantem ad contrarium.*

d Ipſe morietur. *Morte culpæ & gehennæ.*

e Quia non habuit diſciplinam. *i. non recepit eam, ſed repulit.*

f In multitudine ſtultitiæ ſuæ. *Qua ſapiens ſibi videtur, quæ eſt maxima ſtultitia.*

g Decipietur. *Per hoc enim de peccato in peccatum labitur. Expoſitores autem Latini dicunt, quòd in hoc capitulo non eſt locutio quantum*

¶ ad

¶ ad primam partem metaphorica, ſed plana, ita quòd in prima parte excluditur adulterium, & ſecundò conſulitur matrimonium, ibi: Bibe aquam, & exponatur principium primæ partis vt ſupra, vſque ibi: Fauus enim diſtillans labia meretricis: quæ per verba blanda & mendacia conſueuit hominem decipere. Et nitidius oleo guttur eius, quia incontinens attendit & miratur eius pulchritudinem, & ſibi multò maior videtur, quàm ſit propter motum concupiſcentiæ. Nouiſſima autem eius amara amaritudine culpæ & pęnæ. Et acuta quaſi gladius biceps, abbreuiat enim incontinentis vitam & minuit eius ſubſtantiam. Pedes eius deſcendunt in mortem naturæ, quia vitium luxuriæ eſt abbreuiatiuum vitæ, vt dictum eſt. Et ad inferos greſſus illius penetrant, quia meretur pęnam gehennæ. Per ſemitam vitæ non ambulant rectè viuendo. Vagi ſunt greſſus eius: quia tales mulieres ſunt vagabundæ. Longè fac ab eo viam tuam, & ne apropinques foribus domus eius, quia in talibus proſtibulis ſolent eſſe ribaldi, raptores, & homicidæ. ideo ſubditur: Ne des alienis honorem tuum, id eſt bona vnde debes honorari. Et annos tuos crudeli. i. vitam tuam homicidæ in proſtibulo latenti: Ne fortè impleantur extranei, i. eſt meretrices & carum ribaldi. Viribus tuis, i. bonis quæ tuis viribus acquiſiſti. Cætera exponantur vt ſupra. Bibe aquã de ciſterna. Hæc eſt ſecunda pars, in qua inducit ad matrimonium, quod eſt concupiſcentiæ carnalis remedium de quo tamen loquitur metaphoricè, dicens: Bibe aquam de ciſterna tua. i. ſi non potes, vel non vis continere, refrigera te cum vxore tua. Deriuentur fontes tui foras. i. pueri à te in matrimonio geniti. Et in plateis aquas tuas diuide. i. pueros tuos iam adultos cõiugio trade. Habeto eas ſolus. i. ſic cuſtodi vxorem propriam, quòd pueri ex ea ſint tui. ideo ſequitur: Nec ſint alieni participes tui, in propria vxore vel prole. Sit vena tua benedicta. i. proles tua de vero matrimonio nata. Cerua chariſſima, fidelis ſponſa, & gratiſſimus hinnulus, fidelis ſponſus. Vbera eius inebrient te omni tempore, & in ſocietate eius delecteris in iuuentute & ſenectute. Quare ſeduceris fili mi ab aliena. ſ. muliere fornicaria vel adultera? quaſi dicat nulla eſt cauſa vel excuſatio tua, ex quo tu habes vxorem propriam. Reſpicit dominus viam hominis, & omnes greſſus eius conſiderat, exponatur, vt ſupra. C

GLOS. ORDINARIA. CAP. VI.

Fili mi. Literaliter patet. quia ſuadet ei qui ſpopõderit pro amico ſuo, vt eũ ſolicitus admoneat, quatenus reddita pecunia quam debet creditori, & ſeipſum liberet. Allego. autem in hac, πρόσωπον doctorem, in ſequente autem vacantem quemlibet, vt ſe gerere debeat inſtruit. Dicitur enim præceptori eccleſiæ. Si ſpo. pro ami. tu. defixiſti apud &c. Qđ eſt apertè dicere: Si animã fratris in periculo tuæ conuerſationis acceperis, iam ligaſti mentem apud curam ſolicitudinis, quæ ante deerat. Illaqueatus es ver. oris t. & ca. pro. ſer. q̃a dum commiſſis tibi cogeris bona prædicando dicere, teipſum prius neceſſe eſt, quæ dixeris, cuſtodire.

b *Suſcita amicum tuum.* Non tantum ipſe bene viuendo vigilare memẽto, ſed illum cui præes à peccati torpore prædicando ſuſci.

c *Ne dederis.* Somnum dat oculis qui B ſubditorum curã omnino negligit. Dormitat autem, qui quidem reprehẽſibilia eorum geſta cognoſcit. ſed hæc propter mentis tędium digna inuectione non corrigit.

d. *Eruere.* q. d. Velut damula de manu captantis quærit euadere, ſic nitere, vt auditore tuo ſalubriter inſtituto, ipſe a ſponſione vitæ eius liber effugias. Vel certè, quia damula mũdum natura eſt animal, velox curſu, viſu acerrimum. vnde Græcè ἀπὸ τοῦ δέρκειν, id eſt à videndo dorcas nuncupatur. Auis autem volando alta petere conſueuit, & tu cum in docẽdis occuparis ſubditis, mundus a peccatis omnibus ſtrenuus in bonis operibus, perſpicax in deprehendẽdis malorũ inſidijs, & virtutũ pennis tutus eſſe ſatage: quatenus expleto prædicandi negotio, ad ſuperna tranſuolare, & cęleſtis vitæ paſcua mereris intrare.

e *Vade ad formicam.* Hinc vacantem hortatur, vt ſi ad alios erudiẽdos nõ ſufficit, ſaltem ſuimet curam agere non negligat, & ſi ſapientiam docendi nequit ab homine diſcere, vel operãdi ſapiẽtiam: diſcat à formica, quæ cùm non habeat ducem nec præceptorem, nec principem, parat ęſtate ſibi cibum, & congregat in meſſe quod comedat. Si tantillum animal principe carens, rationis expers, natura duce ſibi in poſterũ prouidet, multò magis tu ad imaginem Dei conditus, ad videndam eius gloriam uocatus, doctorum tanto magiſterio adiutus, ipſum conditorẽ habens ducem, debes in præſenti fructus bonorum operum cõgregare, quibus in ęternũ uiuas in futuro. Hæc vita meſſi comparatur & æſtati, q̃a nunc inter ardores tentationum, tempus eſt colligendi futurorum merita præmiorum. Dies iudicij hyemi, quia nulla relinquetur facultas laborandi pro vita, ſed tantum cogetur quiſque de horreo puſilla ac ſecretis quod recondidit proferre.

f Vſ-

f *Vſquequo piger dormies, quando.* Vſquequo piger dormies in vitijs? quando potes ſurgere ad bene operandum, qui noxio torpore depreſſus ſemper dicis: Paululum adhuc iacebo, & ſic poſtea pęnitẽdo reſurgam. Fit namq; vt te ſemper differente opus bonum, repente iudex, qui tua facta trutinat, adſit: hoc eſt enim quod ſequitur, & veniet tibi quaſi viator.

¶ a Egeſtas,

Caput VI.

a Fili mi † ſi ſpoponderis a

a ¶Quẽ cuſtodiendum accepiſti.

p † amico tuo, defixiſti apud extraneũ ma b

nũ tuã. Illaqueatus es c

verbis oris tui, & captus ꝓprijs ſer-

a ¶Quia illaqueatus. b ¶Sic.

monibus. Fac ergò qđ dico fili mi,

a ¶Et ocius eſt

& temetipſum libera: quia incidiſti

a ¶Libera ſic.

in manũ proximi tui. Diſcurre, feſti d e

a ¶A ſomno peccati. b ¶Subditorum curam omnino negligendo.

b c na, ſuſcita amicum tuum. Ne dede f g

a ¶Præ tædio non corrigendo.

ris ſomnum oculis tuis: nec dormi

a ¶Non dormites ſed eru.

d tent palpebræ tuæ. Eruere quaſi h

a ¶Mundus, ſtrenuus, perſpicax. b ¶Sapienti. c ¶Pennis virtutum.

†damula de manu: & quaſi auis de

a ¶Diaboli. b ¶Etſi ad erudiendum alios non ſufficis, ſaltem tui curam non negligas.

e inſidijs aucupis. Vade ad formi- i

cam ò piger, & conſidera vias eius,

a ¶Si non potes ab homine.

& diſce ſapientiam. Quæ cùm non k

a ¶Sicut tu Deum.

habeat ducem, nec † præceptorẽ, nec l m

a ¶Alias in hieme.

principem: parat in æſtate cibũ ſibi, & congregat in meſſe qđ come- n o

a ¶Vade ad formicam, & vſque. no.

f dat. † Vſquequo piger † dormies, p

a ¶Peccati. b ¶Qui dicis.

quũ conſurges è ſomno tuo? Paululum dormies, paululum dormita-

a ¶In vitijs. b ¶Qui dicis.

a ¶Qui dicis. b ¶Vacabis à bono opere.

bis, paululum † conſeres manus, ut

a ¶Interim. b ¶Improuiſa.

dormias: & veniet tibi quaſi viator q

† Infirmitas. † proximo † tuis

NICOLAVS DE LYRA.

CAP. VI.

Fili mi &c. *Superius Salomon induxit ad beneficentiam, hic conſequenter inducit ad beneficentiæ diligẽtiam. & primò hec diligentia conſulitur, ſecundò eius oppoſitum excluditur, ibi: Vade ad formicã. Circa primũ dicit:* *Diuiſio*

a Fili mi ſi ſpo. *Obligando te alteri ꝓ ipſo.*

b Defixiſti a. ex. ma. *Talis. n. obligatio per dationem manus fieri conſueuit.*

c Illaquea. es. *i. obligatus. Fac ergo fili mi quod dico, ſcilicet ea quæ faciunt ad tui & amici liberationem diligenter exequendo.* D

d Diſcurre. *Ad loca tuæ liberationi apta.*

e Feſtina. *Quia periculum eſt in mora.*

f Suſcita ami. tuum. *Pro quo ſpopondiſti, monendo eum ſolicitè, vt ſe & te expediat. Vel aliter: Suſcita amicum tuum. i. ſi tu & ille pro quo ſpopondiſti, eſtis impotentes ad illã expeditionem, quære ab amicis tuis alijs conſilium & auxilium. Quod enim per amicos facimus quodammodo per noſipſos facimus: quia amicus eſt alter ipſe.*

g Ne dederis ſomnum ocu. tuis. *i. non ſis negligens in hoc negotio.* *† præfecti*

h Eruere quaſi da. *i. velociter, de manu ſollius, cui te obligaſti.*

i Vade ad formi. ò piger. *Hic conſequenter excludit vitium oppoſitum. Et primò, excludit pigritiam, ſecundò, apoſtaſiam, ibi: Homo apoſtata. tertiò luxuriam, ibi: Conter ri. Conſequentia partium patebit proſequendo. Circa primum dicit: Vade ad formicã piger eius diligentiam conſiderando.* *Diuiſio* *† dormis*

K Quæ cum non habeat ducem. *eam dirigentem.*

l Nec præcepto. *Cogentem.*

m Nec princi. *Sibi mandantem de diligentia in prouiſionem ſui.*

n Parat. *Cum magna ſolicitudine.*

o In æſtate cibum ſibi, & congre. *Quia tunc inuenit grana in campis quæ comedat. In aliquibus libris additur: In hyeme, ſed non eſt in Hebræo, nec in libris correctis, ſubintelligitur tamen: propter quod aliquis doctor poſuit in gl. interlineari, quæ poſtea tracta eſt ad textum per ſcriptores ignorantes. Quod autem dicitur hic, quòd formica non habet ducem &c. intelligendum eſt in iſtis inferioribus: ſed habet eo modo quo opus naturæ dicitur opus intelligentiæ: quia ab intellectu diuino procedunt inclinationes, & ſic formica per inſtinctum naturalem à Deo ſibi datum mouetur ad ſibi prouidendum. Habet etiam principem inquantum ſubditur diuinæ prouidentiæ.*

p Vſquequo piger dormies. *Piger enim videtur quaſi ſemper ſomnolentus.*

q Et ueniet tibi quaſi uia. ege. *latè, & ex improuiſo.*

¶ a Et

VNiVERSIDAD DE SALAMANCA
GREDOS.USAL.ES

a *Egeſtas, & pau.* Patet iuxta literã, quia pigritia nutrix eſt egeſtatis & penuriæ. Egeſtas & paupertas pęna eſt vltima, in qua damnati nihil diuitiarum merentur quæ quaſi viator veniet, quia improuiſà & ſubitanea.

b *Si vero impiger.* Fructus terreni quos metimus, non fonti comparantur: ſed ciſternæ: quia ad tẽpus paſcunt colligentem, & in tempore deficiunt. At qui impiger fuerit pro cęleſtibus laborare diuitijs, huius meſſis vt fons adueniet: quià mercedem laborum indeficientem percipiet.

c *Homo apo.* Dixerat de hæreſi & alijs vitiorum generibus, inſtituerat præceptorem, excitauerat pigrum: at nunc redarguit, & ſchiſmaticum. Vbi notandum, quia quem ſeminantem iurgia dicere voluit, prius apoſtatã nominauit quia niſi more ſuperbientis Angeli, à conſpectu conditoris, prius intus auerſione mentis caderet, foras poſtmodum vſque ad ſeminanda iurgia non veniret, de quo rectè dicitur: Qui annuit o. t p. quia interior cuſtodia eſt, qui ordinata ſeruat exterius membra: Qui ergo ſtatum mentis perdidit, foris in conſtantia motionis fluit, atq; exteriorum mobilitate indicat, ꝙ nulla interius radice ſubſiſtat.

† docet

† Ideo

d *Sex ſunt.* De eodem quàm ſit odibilis Deo ſeminando diſcordiam inſinuat.

e *Deteſtatur anima eius.* Secundum cõſuetudinem hominum loquitur, vt cum valde tales odiſſe ſignificet: vnde in Eſaia. So lennitates veſtras odiuit anima mea. (Eſa. 1. d)

f *Oculos ſublimes, linguam mendacem: manus effundentes &c.* Enumerat ſex capitalia crimina, quæ tamẽ comparatione diſcordiam ſeminantis, quaſi minora deponit: quia maius eſt facinus illud, quo vnitas & fraternitas quæ per ſpiritusſancti gratiã eſt connexa, diſſipatur. Poteſt enim quilibet oculos iactanter extollere, lingua mentiri, homicidio pollui, & mala proximo machinari, alijs ſceleribus membra ſubdere, falſum contra quempiam teſtimonium proferre, quod non idem eſſe putandum eſt, quod ſuprà linguam mendacem nominat. Poteſt etenim mendaciũ, ſed non contra proximum dici. Poteſt inquã perditus quiſque huiuſmodi mala, & ſibi & alijs inferre, pace ſeruata eccleſiæ. At Donatus, & Arrius, eorumque ſequaces grauius eſt quod fecerunt: qui concordiam fraternæ vnitatis ſciderunt. (Diſcordiam ſeminans)

g *Conſerua fili mi præcepta patris tui, & ne dimittas legem matris tuæ.* Nunc ſub adulteræ mulieris ſpecie prohibet ab auditione hæreſeos.

h *Liga ea in corde tuo iugiter, & circunda gut.* i. in cogitatione præcepta Dei fixa tene.

i *Cum ambulaueris.* Tanta ſit meditatio diuinæ legis, vt cùm vigilans aliquid operaris, hanc ſedulò mente recolas cùm dormieris: in huius memoria requieſcas cum euigilaueris: hanc ſedula mente primum ad mentem reuoces: ſic enim fiet, vt nec vigilans offendas, nec à timore nocturno lędaris. Aliter: Cùm ambulaueris in profectu iuſtitiæ gradiantur tecum mandata Dei, vt te inſtruant.

k *Cum dormieris.* In morte cuſtodiant animam tuam, ne rapiat hoſtis. Cùm euigilaueris in reſurrectione, loquere cum eis expectando præmia, quæ tibi ſi ea ſeruaſſes, promiſſa erant.

l *Non concu.* Patet de adultera. Sed hæretici ſi bene viuere, & aptè ſe agere vident, vide ne ſeducaris eorum doctrinis.

m *Pretium enim ſcorti.* Breuis voluptas fornicationis, & ꝑpetua pęna fornicatoris, Sicut. n. ieiunus diurnã ſolùm effugit eſuriẽ, & nihilominus poſtmodũ eſurit, q comeſto pane ſaturatus abſceſſerat, ſic q intrat ad ſcortũ: ad horã q dẽ euaporat libidinẽ, ſed poſt paululum ardentior redit.

Veneris breuis illa voluptas atq; pudenda quidem † *ſplendoribus eius. Quia propter mulierem meretricẽ, vſq; ad buccellam panis mendicat homo*

a *Nunquid*

¶Æterna.
egeſtas: & pauperies quaſi
a ¶Id eſt inuincibilis. b ¶Ad laborandum.
vir armatus. Si verò impi-
¶Indeficiens.
ger fueris, veniet ut fõs meſ
a ¶Satiabor cum ap. g. t.
ſis tua: & egeſtas lõngè fugi-
a ¶Talis impiger, ſed homo apoſtata. b ¶Schiſmaticus.
et à te. Homo † apoſtata, vir
inutilis, graditur ore peruerſo: annuit oculis, terit
pede, digito † loquitur, prauo corde machinatur ma-
a ¶Supradicta.
lum, & omni tempore iur-
a ¶Tali. ¶Sicut fur.
gia ſeminat. † Huic extemplo veniet perditio ſua, &
ſubitò contereτur: nec habe-
a ¶Erubeſcat Orige. b ¶Omni tempore iurgia ſeminat, quod teſtatur Deus.
bit vltrà medicinãm. Sex
ſunt quæ odit dominus, &
a ¶Quia peſſimum eſt.
ſeptimum deteſtatur ani-
a ¶Scilicet ſuperbiam.
ma eius. Oculos ſublimes,
¶In quolibet: alias in quoslibet.
linguam mendacem: manus effundẽtes ſanguinem
a ¶Hic peccatum. b ¶In proximum.
innoxium, cor machinans
cogitationes peſſimas, pedes veloces ad currendum
¶Alia ſcelera.
in malum, proferentẽ mendacia, teſtem fallacem, &
a ¶Ad rumpendam vnitatem vel veritatem.
eum qui ſeminat inter fra-
a ¶Ne vnitatem corrumpas.
tres diſcordias. Conſerua
¶Dei.
fili mi præcepta patris tui,
a ¶Eccleſiæ.
& ne dimittas legẽ matris
a ¶Conſerua ſic. b ¶Ad cogitandum.
tuæ. Liga ea in corde tuo iu-
a ¶Ad loquendum. ¶Loquelam tuam horum dulcedine vndique munito, ne labaris in lingua.
giter, & circunda gutturi
tuo. Cũ ambulaueris † gra-
a ¶Inſtruendo. b ¶In morte.
diatur tecum: cùm dormie-
a ¶Ne rapiat hoſtis. b ¶In reſurrectione.
ris, cuſtodiant te: & euigi-
a ¶Expectando quæ promiſerant.
lans loquere cum eis. Quia
¶Minoribus.
mandatũ lucerna eſt & lex
a ¶Maioribus. ¶Incipientibus.
lux: & via vitę increpatio diſciplinæ, vt cuſtodiant te à
muliere mala, & à blanda
lingua extraneę. Non concupiſcat pulchritudinem
a ¶Auerte ante oculos tuos ne vi. vani.
eius cor tuum, ne capiaris
† nutibus illius. Pretium
enim ſcorti vix eſt vnius

NICOLAVS DE LYRA.

a Et pauperies. *Ita quòd tu non poteris contra eam te defendere.*

b Si uerò impi. fuc. *Iſte verſus non eſt in Hebræo patet tamen ſententia.*

c Homo apoſtata. *Hic deteſtatur apoſtaſiam à fide quæ ſolet ſequi ad negligentiam ſciendi ea quæ ſunt de neceſſitate credenda, cùm dicitur: Homo apoſta. vir inu. i. efficitur vir inutilis: tanta enim eſt grauitas huius peccati, quòd vix poteſt homo ad bonum reparari. Hoc modo loquitur Apoſtolus ad Hebr. 6. Impoſſibile eſt enim eos qui ſemel ſunt illuminati &c. ſ. per fidem & ſacramenta. Sequitur ibidem: Et prolapſi ſunt, ſcilicet per apoſtaſiam. Rurſus renouari ad penitentiam. Et accipitur ibi impoſſibile illud quod de difficili eſt impoſſibile. Hic eſt enim vnus modus impoſſibilis, vt habetur. 5. metaphyſices.*

d Graditur ore peruer. *Loquens mendacia.*

e Annuit ocu. *Oſtendens mulieribus impudicitiæ ſigna.*

f Terit pe. *Vagabundus per loca inhoneſta.*

g Digito lo. *id eſt cum ſuperbia. vnde Eſa. 58. c. Si deſieris digitum extendere & loqui quod non prodeſt, &c.*

h Prauo corde ma. ma. *Contra innocentes.*

i Et omni temo. iurgia ſe. *i. nititur ſeminare inter conciues.*

k Huic ex tem. *i. repente.*

l Veniet per. ſua. *in morte, ideo ſubditur:*

m Nec ha. ul. me. *Quia non eſt locus pęnitentiæ poſt mortem. Et quia in omni peccato mortali eſt quædam apoſtaſia à Deo & maximè in peccatis enormibus, ideo ſubditur:*

n Sex ſunt quæ o. do. *Tanquàm horrida.*

o Et ſeptimum deteſtatur anima e. *Tanquàm horribilius.*

p Oculos ſub. *Per ſigna ſuperbiæ manifeſta.*

p Lin. men. *ſ. mendacio pernitioſo aſſuetam.*

r Manus effun. innoxium ſan. *Voluntariè & ex electione.*

s Cor machinans co. *Contra illos quibus oſtendit amicitiæ ſigna.*

t Pedes ueloces ad currendum in ma. *Ex habitu vitioſo ad hoc inclinante.*

u Proferentem men. te. fal. *ſ. in iudicio: quia tũc non ſolùm peccat contra proximum, ſed etiam contra publicæ iuſtitiæ bonum.*

x Et eum qui ſe. inter fra. di. *Qui non ſolum debent eſſe amicitia coniuncti ex cohabitatione in vna terra vel ciuitate, ſed etiam ſanguinis propinquitate, vel etiam in vna religione, ſicut omnes Chriſtiani ſunt fratres generaliter, & religioſi eiuſdem religionis magis ſpecialiter.*

y Conſerua fili. *Hic conſequenter excludit laſciuiam quæ ſolet ſequi ad deſidiam, de qua prius locutus eſt. vnde dicit Poeta: Otia ſi tollas, periere Cupidinis artes. Et diuiditur in duas partes: quia primò retrahit à luxuria ex meretricis vilitate. Secundò ex eius inuerecundia, & importunitate. cap. 7. Prima in duas: quia primò retrahit à luxuria ex meretricis vilitate. Secundò ex criminis grauitate, ibi: Non grandis. Et quia talis luxuria per ſapientiam euitatur, ideo primò inuitat ad ipſam dicens: Conſerua fili mi præcepta patris tui, ſcilicet Dei.*

z Et ne di. *i. ſacræ ſcripturæ vel eccleſiæ.*

a Liga ea iugi. *Firmiter retinendo.*

b Et circunda gut. tuo. *De his loquendo.*

c Cum ambu. gra. te. *Quia obdormiendo in eorum meditatione obdormis in domino, & ſic es in eius protectione.*

e Et euigi. lo. *i. reſume meditationem de ipſis.*

f Quia mandatum. *ſ. diuinum.*

g Lucer. eſt. *ſ. minoribus, uel iunioribus: qa minus clarè intelligunt. Lucerna. n. eſt lumen in teſta.*

h Et lex lux. *Maioribus, qui capiunt clarius.*

i Et uia ui. *ex ignorãtia ſeu infirmitate peccãtib.*

K Vt cuſto. te. *ſ. prædicta.*

l A muliere mala. *i. fornicaria.*

m Et à blan. *i. adulteræ quæ à viro ſuo extrahat ſe, vel cum viro ſuo recipit extraneum.*

n Non concu. pul. *Quia habet vilitatem annexam. ideo ſubditur:*

o Pretium enim ſcorti. *In Hebræo habetur: Fruſtum panis, quod eſt modicum, & tamen accedens ad eam perdit maximum, ideo ſubditur:*

a Mulier

a *Nunquid poteſt ho.* Soli ei conceditur hæreticorum libros legere, qui adeò ſolidatus eſt in fide catholica, vt verborũ dulcedine vel aſtutia nequeat ab ea ſeparari.

b *Non gran.* Furtum non ex ſe, ſed ex comparatione peccati maioris, id eſt adulterij, non grandis eſſe culpæ perhibetur. Sic Ieruſalẽ grauius peccanti dicitur: Iuſtificata eſt Sodoma ex te: nõ quia Sodoma nulla vel pauca, ſed quia Ieruſalẽ plura commiſit.

c *Quia ze.* Et de domino intelligendum eſt: quia quód nunc parcit reprobis, non parcit in die mortis: nec acquieſcit precibus ſerò clamãtium ad ſe. Nec dona quorum non eſt ibi tempus vel facultas ſuſcipit. Zelatur enim ſi quis ſponſam ſuam, id eſt eccleſiam ſiue animam quamque fidelem corrumpere præſumit.

GLOSSA ORDINARIA. CAP. VII.

Fili mi. Hæc periocha eadem quæ ſuperior plenius explicat.

e *Et le. me.* Tam ſolerter ſerua quæ doceo, quaſi nil recti ſine his aſpicias.

f *Liga eam.* Alia tranſlatio: Deſcribe autem in latitudine cordis tui.

g *Dic ſa. ſoror.* Sapientiam eccleſiaſticæ doctrinæ ſororia tibi dilectione coniunge, vt hæc te à pollutione ſeruet hæretica, quæ à vera caſtitate eccleſiæ probatur extranea.

h *De feneſtra.* Patet iuxta literã: quia ſapientium aſpectus magiſtrorum & infirmorum actus ſedulò ſpeculatur & fortium. At æterna Dei ſapientia de cęlo proſpexit, & vidit omnes filios hominum. Apertè autem Salomon de feneſtra domus ſuæ ſe ꝑ cancellos proſpexiſſe dicit, vt paruulorũ geſta dijudicaret. Qui enim de feneſtra per cancellos perſpicit, ipſe quidem quæ foris aguntur plenè conſiderare ſufficit: nec tamen ipſum qui foris ſunt, intra degentem aſpiciũt. Hinc enim Apoſtolus: Spiritualis omnia iudicat, & ipſe à nemine iudicatur. Iuuenem vocat adulterũ, non propter virtutem, ſed propter inſtabilitatem, qui tranſit in platea, quia deſerit anguſtam viam, quæ ducit ad viam.

i *Iuxta an.* Quia deflectit à rectitudine, & prope viam domus illius graditur: quia à via veritatis declinauit. Meritò viæ domus meretricis vel hæretici appropiat.

a *In*

NICOLAVS DE LYRA.

a Mulier autem. *Tanquam laqueus diaboli. Dicitur autem anima pretioſa, quia ad imaginem Dei facta, & ad ſupernaturalem beatitudinem ordinata.*

b Nunquid po. homo ab. ignem. *q. d. Sicut impoſſibile eſt ignem in ſinu abſcondere, aut ſuper prunas ambulare abſque combuſtione veſtium & plantarum, ſic impoſſibile eſt, quòd adulter ſit ſine macula culpæ.*

c Non gran. eſt culpa. *Hic conſequenter retrahit ab adulterio ex grauitate criminis, quia multò grauius eſt furto, quãtò vxor eſt res magis dilecta & chara, in qua adulter facit iniuriam proximo, quàm res quæ ſubtrahitur furto. Item quia furtum frequenter committitur ex defectu rei neceſſariæ ad victum vel veſtitum, & hoc eſt quod dicitur: Non grandis eſt culpa. ſ. furtum reſpectu adulterij.*

d Furatur enim vt eſurientem impleat animam. *Id eſt vt ſibi prouideat de re neceſſaria ad victum vel veſtitum.*

e Deprehenſus quoque reddet ſeptuplũ *in Exo. dicitur, quòd de rebus inanimatis redditur duplum. de ouibus quatuor oues pro vna, & de bobus quinque pro vno: ita quòd in lege non ſcribitur quod debeat reddi ſeptuplum: Ideo dicendum, quòd propter incrementum furti fuit additum ad pęnam legis, vt homines à furto cohiberentur: Nec eſt contra legem, quę nõ inhibuit addere ad pęnam pro bono reipublicæ.* (Exo. 22. c)

f Et omnem ſub. domus ſuæ tra. *Pro ſua redẽptione, & ſi non ſufficeret, debebat vendi, & de pretio eius ſatisfieri.*

g Qui autem ad. eſt propter cor. inopiã. *Adulterium enim non committitur ad ſupplendum indigentiam victus vel veſtitus, ſicut dictum eſt de furto: ſed ex defectu rationis, quæ vocatur hic cor: quæ negligens eſt reprimere concupiſcibilem, quæ nata eſt ei ſubijci.*

h Perdet ani. ſuam. *Commiſſione culpæ.*

i Turpitudinem & ig. con. ſibi. *Quia vitia carnis ſunt maioris infamiæ.*

k Et op. illius non dele. *Interminabilis eſt enim pęna gehennæ, ad quam iudicabitur ſententia irretractabili in die iudicij. ideo ſubditur:*

l Quia zelus & furor vi. *i. Dei, qui dicitur hic vir: quia frequenter in veteri teſtamento legitur apparuiſſe in humana ſpecie. Et quia Chriſtus Deus & homo in forma humana, glorioſa tñ apparebit iudicio. Act. 1. Hic Ieſus qui aſſumptus eſt à nobis in cęlũ ſic veniet. ſ. ad iudiciũ, quemadmodũ vidiſtis eum aſcendentem in cęlum in corpore glorioſo.*

† Nõ ſpernent furẽ, h furatus fuerit

* cum muliere

Act. 1. b ... cum zelotypia vre- tur, &

a ¶Sed tamen.
panis: mulier autem viri pretioſam
a ¶Ad imaginem Dei factam. ¶Fuge ergo. quia nunquid.
animãm capit. Nunquid poteſt ho
a ¶Meretricis, aut hæretici conſolationem.
mo abſcondere ignẽm in ſinu ſuo,
vt veſtimenta illius non ardeãt: aut
ambulare ſuper prunas, & nõ com-
¶Sicut illud non poteſt.
burantur plantę eius? Sic qui ingre-
a ¶Quod impium.
ditũr ad mulierem proximi ſui, nõ
a ¶Quia. b ¶Enim. c ¶Ad comparationem adulterij.
erit mũdus cũm tetigerit eã. † Non
grandis eſt culpa, cùm quis furatus
fuerit. Furatur enim ut eſurientem
a ¶Non grandis eſt . uod patet, quia depre.
impleat animã. Deprẽhenſus quo-
¶Inſuper.
que reddet ſeptuplum, & omnem
ſubſtantiam domus ſuæ tradet, &
liberabit ſe. Qui autẽ adulter eſt *
a ¶Quod contingit prop. cor. b ¶Inſipientiam. c ¶Non tamen ſua: ſed &c.
prõpter cordis inõpiam, perdet ani
a ¶In hoc. ¶In hac vita. b ¶In futuro.
mam ſuam. † Turpitũdinẽ & ignõ
miniam congregat ſibi, & oppro-
¶In morte.
briũ illius non delebitur: Quia † zelus & furor uiri, non parcet in die
a ¶Iudicij. b ¶Non aſpiciet me miſericorditer viſus hominis.
ũindictæ, nec acquĩeſcet cuiuſquã
a ¶Domine do. ape. no. b ¶Quia non tempus orandi, ſed remunerandi.
precibũs, nec ſuſcipiẽt pro redemptione dona plurima.

CAP. VII.

¶Ne hæc contingant tibi fi. mi.
Filli mi, cuſtodi ſermones me-
a ¶In corde m. ab. e. r. vt non pec. ti. b ¶Ne rapiantur.
os, & præceptã mea recõnde tibi.
a ¶De tua ſubſtantia. b ¶Contra hoſtes.
Fili hõnora dominum, & vãlebis: prætẽr eum verò ne timueris
a ¶Nolite timere eos qui cor. occidunt.
a ¶Diabolum vel quemlibet. b ¶Hæc ſcilicet.
aliẽnum. Serua mãndata mea &
viues, & legem meam quaſi pu-
¶Diligenter.
pillam oculi tui. Liga eam in digi-
a ¶Actibus tuis. b ¶In latitudine cogitationis.
tis tũis, ſcribe illam in tabũlis cor-
a ¶Scribe in tabu cor. t. & ama vt ſororem, & hoc eſt: Dic ſapientię &c.
dis tũi. Dic ſapiẽntię, Soror mea es,
& prudẽtiam voca † amicam tuam,
a ¶Hæretica prauitate.
vt cuſtodiat te à mũliere extranea,
a ¶A caſtitate eccleſiæ. b ¶Vt decipiat.
& ab aliẽna quę verba ſua dulciã fa
a ¶Quaſi, quid ſcis. b ¶Spiritualis omnia iudicat, & ipſe à nemine iudicatur.
cit. De fenẽſtra. n. dõmus meæ per
a ¶De cęlo proſpexit dom.
cancellos proſpexi iuuenẽ: & video
¶Leuem.
† paruulos. Conſidero vecordem iu-
a ¶Declinans à rectitudine. b ¶Rectè ſecundum quod expoſuimus, & in platea, & iuxta angulum poſita eſt.
uenem qui trãnſit per plãteas iuxta

NICOLAVS DE LYRA. CAP. VII.

Filli mi cu. ſer. *Hic conſequenter retrahit à luxuria ex meretricis inuerecundia & importunitate: quia euitatur per ſapientiam: ideo primò inducit ad ſapientiæ amorem. Secundò, deſcribit periculum mulieris adulteræ, ibi: De feneſtra. Tertiò monet ipſam fugere, ibi: Nunc ergo. Circa primum dicitur: Fili mi. cu. opere adimplendo.* (Diuiſio)

n Et præ. mea re. *Sicut theſaurum pretioſum.*

o Fili ho. do. & va. *Iſte verſus non eſt in Hebræo, propter quod ipſum tranſeo, & quia patet eius ſententia.*

p Serua man. mea & vi. *Vita gratiæ in pręſenti, & gloriæ in futuro.*

q Et legem meam quaſi pupil. ocu. tui. *Id eſt valde diligenter & ſolicitè.*

r Liga eam in digitis tuis. *Opere adimplendo: quia manus eſt organum organorũ. 3. de Anima.* (Ariſt. 3. de Anima tex. com 38.)

s Scribe illam in tabulis cordis tui. *Indelebiliter retinendo.*

t Dic ſapientiæ, Soror mea es. *id eſt dilige eam chariſſimè.*

u Vt cuſtodiat te à mu. *id eſt adultera, quæ extraneum recipit cum marito.*

x Quæ ver. *Blanditijs & adulationibus hominem decipiendo.*

y De fene. *Hic conſequenter deſcribit mulieris adulteræ periculum ex ſua importunitate di. De fe. enim do. i. de ſecreto conſcientię meę conſideraui periculum mulieris malæ. Vel potuit eſſe ad literam, quòd Salomon de feneſtra domus ſuæ vidit iuuenes incontinentes ad domos meretricum declinantes, quæ ſolent manere prope domos magnatum, eò ꝙ plures eis ſeruientes ſubiecti ſunt vitio incontinentiæ: ſicut Dauid pater eius vidit mulierem ſe lauantem ex aduerſo domus ſuæ.* (2. Reg. 11. a)

z Et video par. *i. incontinentes, qui ſunt ſenſu paruuli.*

a Conſi. ue. iu. *id eſt habentem ve. in corde ex dominio carnalis concupiſcentiæ.*

b Qui tranſit per pla. iuxta an. *vt perueniat ad meretricis domum, quæ ſolet eſſe in locis angularibus.*

a In

VNiVERSIDAD DE SALAMANCA GREDOS.USAL.ES

a *In obſcuro aduesperaſcente.* Quia iam talis per cęcitatem cordis, ad tenebras feſtinat peccati & damnationis.
E
b *Et ecce mulier occurrit illi ornatu meretricio.* Patent hæc cuncta de meretricis operibus iuxta literam. Verum doctrina hæretica quemcunque incautum reperit, & vecordē hunc decipere tētat. Ipſa enim ornatu meretricio apparet, & immunda refulget: eloquentia præparata eſt ad decipiendas animas & quoſcunque aſſociare poteſt, ſpirituali morte perimit:

* eius

c *Nec valens in domo conſiſtere pedibus ſuis.* Nulla eſt hæreſis quæ primis contenta ſit diſcipulis: hi enim ſunt domus eius ſed ſemper nouos quos decipiat quærit.

†anxia cor de tumultuoſa & peruerſa.

d *Apprehenſumq; deoſculatur iuuenem.* id eſt falſorum verborum blādimentis tentat inſtabilem.

e *Et procaci vultu blanditur dicens.* Iuxta literam patet, quia meretrix conuiuium ſe magnificum preparaſſe fatetur. At hæretici in cunctis quæ agūt, victimas ſe ſuæ ſalutis, Deo īmolare, vel autumant, vel autumare geſtiūt. Nam & dominus ad diſcipulos: Sed venit hora, vt omnis q̄ interficit vos, arbi. obſe. &c.

Io. 16. a

f *Intexui funibus lectulum meum: ſtraui tapetibus pictis ex Aegypto.* Solent lecti q̄ ex funibus, vel iuxta aliam translationem inſtitis intexuntur, molliores fieri quàm ex ligno: vel ex qualibet alia materia. In lecto ergo de funibus meretrix mollicięm quietis deſignat. In tapetibus ergo pictis ex Ægypto etiā oculorum tentat illecebras, quibus nefando aſpectu irreticis facilius ad ſeducenda mentis arcana penetret. Quia vero nomine funium aliquādo ſolent diuina præcepta figurari, quæ
F
nos à vitijs coercendo religant, promittunt ſe hæretici, contextu verborum cæleſtium, ſalubre ſuis auditoribus quaſi ſtratum parate: in quo à vitiorū tumultibus libero corde quieſcant; ſed veraciter illis funibus peccatorum conſtruunt locum perditionis, vt ligatis manibus & pedibus damnentur. vnde: Ecce mitto eam in lectum, & qui mœchantur cum ea. In tapetibus verò pictis ex Ægypto, ornatus eloquentiæ & dialecticę artis verſutia quæ ab ethnicis originem ſumpſit, intelligitur per quam hæretica mens ſenſum doctrinæ peſtilentis quaſi meretrix thorum facinoris ſe texuiſſe gloriatur.

†amoribus

Apoc. 2. f

g *Aſperſi cubile meum.* Promittunt ſe tales odorem cęleſtium habere virtutum, quibus ſua ſuorumq; corda velut funibus cubilia venuſta, conſecrantur, quaſi Chriſti bonus odor ſumus Deo.

2. Cor. 2. d

h *Veni inebriemur.* Doctrinæ ſanctæ poculis ſe inuicem ſatiandos iactant hæretici, & virtutum gratia coniungendos, donec eorū geſta lux ſequatur æterna.

i *Sacculum pe.* Gloriam reſurrectionis, immortalitatis decus: quo illius patriæ ciues lætificaret & ditaret.

Qui decepti à mulieribus

K *Et fortiſſimi quique interfe. ſunt.* Vt ipſe Salomon ſapientiſſimus, Samſon fortiſſimus. Dauid māſuetiſſimus à mulieris decipula, vt Origenes ab hæretica, quem poſt Apoſtolos eccleſiæ magiſtrum fuiſſe quamdiu rectè ſapuit, qui negauerit, errat.

a *Viæ*

angulum: * & prope viam domus
a ¶Tenebris peccati.
illius graditur in obſcuro aduesperaſcente die, in noctis tenebris & caligine. Et ecce mulier occurrit illi ornatu meretricio: †præparata ad capiendas animas. Garrula, & vaga, quietis impatiens: nec valens in domo conſiſtere pedibus ſuis. Nunc foris, nūc in plateis, nūc iuxta * angulos inſidians. Apprehēſumq; deoſculatur iuuenem, & procaci vultu blanditur, dicens: †Victimas pro ſalute deuoui, hodie reddidi vota mea. Idcirco egreſſa ſum in occurſum tuum deſiderans te videre, & reperi. Intexui funibus † lectulum meū: ſtraui tapetibus pictis ex Ægypto: aſperſi cubile meū myrrha & aloe & cinnamomo. Veni inebriemur †vberibus & fruamur †cupitis amplexibus, donec illuceſcat dies. Non eſt enim uir i domo ſua: abijt via longiſſima: Sacculum pecuniæ ſecum tulit: †in die plenę lunæ reuerſurus eſt in domum ſuam. Irretiuit eū multis ſermonibus, & blanditijs labiorū protraxit illum. Statim eam ſequitur quaſi bos ductus ad victimam: & quaſi agnus laſciuiens, & ignorās, & quòd ad vincula ſtultus trahatur: donec transfigat ſagittā iecur eius, velut ſi auis feſtinet ad laqueū: & neſcit quia de periculo animæ illius agitur. Nunc ergo fili audi me: & attende verbis oris mei. Ne abſtrahatur in vijs illius mens tua: neq; decipiaris ſemitis eius. Multos.n. vulneratos deiecit: & fortiſſimi quiq; iterfecti ſunt

Interlinear glosses: a ¶Qui male agit odit lucem. a ¶Eloquentia immunda. a ¶Laqueis mortis. b ¶Quietem eccleſiæ turbare deſiderans. a ¶In primis diſciplinis. b ¶Semper diſcurrit vt acquirat. a ¶Cum paganos rapit. b ¶Cum voluptuoſos. a ¶Cum alios hæreticos. ¶Sibi ſociat. ¶Leuem. a ¶In libris correctis, debui. a ¶Declina ergo ad me quia intexui. b ¶Quietis mollicięm deſignat. a ¶Vt viſu delectet. a ¶Vt odore capiat. ¶Ergo. ¶Cæleſti doctrina. a ¶Æternus. b ¶Inebriemur, quia non eſt. c ¶Chriſtus. ¶Corporaliter. d ¶Eccleſia. a ¶Cęlos aſcendit reſurgens a mortuis: nobiſq; miniſterium gubernandæ eccleſiæ ſuæ ſcilicet domus reliquit. a ¶In tempore quo electorum ſuorum numerum eccleſia compleuerit reuertetur ad iudicium. ¶Eccleſiam. a ¶Quaſi ſtultus neſciens ipſe ductus ad interitum. a ¶Sententia iudicis. b ¶Omnia interiora. a ¶Quaſi bos & velut auis. ¶Non corporis ſolum. ¶Ab inferioribus ne abſtrahatur in vijs illius. ¶Fac tibi periculum in alijs.

NICOLAVS DE LYRA.

a In obſcu. *Quia qui malè agit, odit lucem.*
Ioā. 3. c
b Et ecce mu. *Ad captandum eius beneuolentiam.*
c Ornatu mere. *Ad magis accendendam concupiſcentiam.*
d Præparata ad ca.ani. *Laqueo concupiſcentiæ carnalis.*
e Garrula. *Multiplicatione locutionis.*
f Et ua. *Ex mobilitate mentis.*
g Quietis impatiens. *Per tactus & geſtus impudicos corporis.*
G
h Nec ua. *Sed ſemper vult ad ſpectacula & loca inboneſta currere.*
i Nunc foris. *in aliena domo.*
K Nunc in pla. *In publico.*
l Nunc iu.an.in. *q. d. modus eſt meretricis per omnem viam & modum inducere ad actum cōcupiſcentiæ carnalis, ideo ſubditur:*
m Apprehen. *Brachys amplexantibus.*
n Deo ſcu.iu. *Sibi conſentientem.*
o Et proca.uul. *i. improbo & effronti.*
p Victimas pro ſalute debui. *Sic eſt in libris correctis.*
q Hodie red.uo. *q. d. tempus eſt reuertendi ad delectabilia: ſicut multi accepta communione in ſolennitate paſchali poſt prādiū recurrunt ad choreas & laſciuias.*
s Idcirco e.ſum in oc. *Sciens, quòd tu habeas ſimile deſiderium, ideo ſubditur:*
s Intexui fu. *Vt ſit mollior quàm ſi ſtramenta eſſent immediatè ſuper terram.*
t Straui tapetibus pictis ex Ægypto. *id eſt curioſè ornaui.*
u Aſperſi cu. *Vt odore talium fiat in eo delectabilior concubitus.*
x Veni.ine. *i. ſatiemur.*
y Vberibus. *i. cum tactu vberum, qui eſt concūbentium ad inuicem maximè nudicum nuda in lecto. Et quia timor in tali actu delectationem minuit: ideo remouetur, cū dicitur:*
z Non eſt enim uir. *ſ. meus.*
a In domo ſua abiit via lon. *q. d. potes ibi eſſe ſecurus.*
b Sacculum pecuniæ ſecum tulit. *Ad emendū mercimonia in longinquis partibus.*
c In die plenæ lunæ reuer.eſt. *In Hebręo habetur: In termino conſtituto, qui adhuc ſatis diſtat. Neſcio autem quare translator noſter poſuit: In die plenæ lunæ: niſi quia antiquitus Gentiles & alij in hoc eos ſequentes, qui credebant omnia iſta inferiora prouenire ex corporum cęleſtium diſpoſitione: redeuntes de mercationibus libenter intrabant domos proprias in plenilunio, vt ſic plenitudo lucri ſequeretur: vnde adhuc in aliquibus terris Chriſtiani volentes enceniare domum nouam vel mutare domicilium non faciunt hoc libenter in defectu lunæ, ne ſequatur defectus bonorum temporalium: ſed faciūt hoc in augmento lunæ vel eius plenitudine, vt ſequatur plenitudo bonorum temporalium, & hoc eſt de reliquijs Gentilium, propter quod eſt magis vitandum.*
F
H
d Irretiuit eum multis ſermonibus. *id eſt detinuit, & paſſione concupiſcentiæ quaſi reti inuoluit.*
e Statim eam ſequi. *id eſt credens ire ad bonum ſuum, cùm tamen vadat ad malum maximum.*
f Igno. quòd ad uin. *ſ. pęnæ & culpæ.*
g Donec tran. *ſ. diuinæ vltionis.*
h Velut ſi auis feſti.ad laque. *Quæ ex appetitu modici cibi illaqueatur & interficitur. ſic incontinens ex appetitu delectationis momentaneæ incurrit laqueum culpæ & mortem gehennæ.*
i Nunc ergo fili mi audi me. *Hic conſequenter monet dictum periculum fugere dicens: Nunc ergo fili mi audi me. Aure corporis.*
K Et at. uerbis oris mei. *Aure mentis.*
l Ne abſtra. in uijs illius mens tua. *Per conſenſum.*
m Neque deci. *Per operis cōplementum.*
n Multos.n.uul. *Vulnere concupiſcentiæ.*
o Deiecit. *à ſtatu gratię.*
p Et fortiſſimi quique interfecti ſunt. *vt patet de Adam maximo, quia erat in ſtatu innocentiæ perfectus ſcientia & virtute, & de Samſone fortiſſimo, & de Dauid ſanctiſſimo, & Salomone ſapientiſſimo, & multis alijs in veteri & nouo teſtamento.*

c Or-　　a Vir

a *Viæ inferi &c.* Sed de eccleſia dominus ait: Portæ inferi non præualebunt aduerſus eam.
E
b *Interiora mor.* Obſcuriora & arctiora gehennæ tormenta, quibus hæreticos, & fornicatores conſtat eſſe mergendos.

a ¶Ne abſtrahatur in vijs illius, mens.ſ. Viæ inſe.
ab ca. Viæ inferi domus eius: penetrantes †interiora mortis.

GLOS. ORDINAR. CAP. VIII.

N *Vnquid non ſa. &c.* Dn̄s palam locutus eſt mundo: & in occulto locutus eſt nihil Quid ergo neglecto euangelio eius, ad hæreſim & laſciuiam miſeri confluunt.

d *In ſum. &c.* In monte diſcipulos ſimul & turbas docuit. Sed & per vias ſæpe his qui conueniebant prædicabat: & eos qui cura indigebant, ſanabat: in ipſa porta ciuitatis Naim mortuum ſuſcitās exemplo miraculi verba, quæ docuerat, cōmendabat. Quaſi, quid ſequimini eos qui cōtra eum in occulto loquuntur.

e *O viri ad vos.* Ad viros clamat. i. ad ſtrenuos verbi auditores: In vtroq; ſexu nanq; fęminæ. i. fluxæ mentes ſapientiæ verba percipere nequeunt.

f *Intelli. paruul i &c.* Manifeſtum eſt de domino: quia cum eſſet ipſe in mundo: omni ætati, ſexui, conditioni locutus eſt: Imò etiam clamabat, ſtans in templo: Si quis ſitit, veniat ad me & bibat. Et nunc per doctores eccleſiæ. Ipſi.n ſunt fores ciuitatis eius. Et viris ſimul & fęminis ſapiētibus & inſipiētibus grandæuis p̄dicat, & paruulis. At contra doctrina fallax clam & priuatim quos ſeducere valeat, quærit.
F
g *Labia mea.* Duo teſtamenta ſibi cōcordi ad inuicē veritatis conteſtatione coniuncta: quæ ipſa Dei ſapientia in carne apparente: per ſanctiſpiritus donum ſunt ad prædicandum ſalutem vniuerſum aperta per orbē.

h *Accipite diſ. &c.* Non poteſtis Deo ſeruire, & mammonæ.

i *Ego ſapien.* Vbi duo vel tres congregati fuerint in nomine meo: ibi ego ſum in medio eorum.

K *Arrō. &c.* Arrogātiam & ſuperbiā, in eis q̄ cæteris ſe meliores exiſtimāt. Viam prauam in eis qui apertè mala faciūnt: Os bilingue in eis qui in bonis quæ loquuntur ſtabile quippiam non habent: ſed iuxta auditorum libitum ſua verba commutant.

l *Meum eſt con.* Non ſe extollat humana p̄ſumptio: plenitudinē virtutū ſola Dei ſapiētia poſſidet ab hac humana iſirmitas q̄dq̄d hēt virtutis accipit

m *Per me re.* Reges dicit apoſtolos vel alios ſanctos: qui & ſeipſos primum, deide, & eccleſiam ſibi ſubditā bene regere ſciunt: legū cōditores autores vtriuſq; Teſt. & ſequētes eccleſiæ ſcriptores: principes & potentes, cæteros fideliū p̄ceptores, & rectores appellat. Qui vtiq; oēs non niſi per ſapientiā vt eſſent aliquid habent. Ait .n. Sine me nihil poteſtis facere.

n *Ego dili. &c.* Qui diligit me diligetur à patre: & ego diligam eū: & manifeſtabo ei meipſum. Mane q̄ppe ad ſapientiā vigilāt, q̄ innouato mētis ſtudio ad Chri viſionē attigere ſatagūt.

o *Mecum ſunt di.* Opes ſuperbas, opes excelſas dicit vt cęleſtia dona ſignificet. Græcè ſuperbus hyperiphanos .i. ſuperapparens dr̄: & ideo rectè ſapiētia opes hyperiphanos ſecū eſſe dicit: quia quidquid bonorū fidelibus cęlitus dat, cunctis mūdi operibus excellentius eſt: q̄d etiā addēdo iuſtitiā manifeſtius inculcat. Nā terrenas opes & gloriā ſæpius habēt iniuſti. Nos aūt i reſurrectione ſicut Petrus ait: Nouos cęlos & nouam terram: & promiſſa ipſius expectamus in quibus eſt iuſtitia:
G

a Do.

CAP. VIII.

N Vnquid non ſapiētia clamitat: & †prudētia dat uocem ſuā? In ſūmis excelſiſq; verticibus, ſupra viām in medijs ſemitis ſtans iuxta portas ciuitatis, in ipſis foribus †loquitur dicens. O uiri ad vos clamito, & vox mea ad filios hominum: Intelligite †paruuli aſtutiam & inſipientes animaduertite. Audite quoniām de rebus magnis locutura ſum; & aperientur labia mea vt recta prædicem. Veritatem † meditabitur guttur meum & labia mea deteſtabuntur † impium. Iuſti ſunt omnes ſermones mei: nō eſt in eis prauum quid neque peruerſum, * Recti ſūt intelligentibus & † æqui inuenientibus ſcientiam, Accipite †diſciplinam meam & nō pecuniam: doctrinam magis quàm †aurum †eligite. Melior eſt enim ſapientia cunctis ōpibus pretioſiſſimis; & omne deſiderabile ei nō poteſt comparari. Egō ſapientia habito †in cōnſilio: et eruditis interſum cogitationibus. Timor domini odit malum. Arrogantiam & ſuperbiā & viam prauam, & os †bilingue deteſtor. Meum eſt conſilium & †æquitas. Mea eſt prudētia: mea eſt fortitudo; per me regēs regnant, & legum conditores iuſta decernunt: per me principes ſperant, & potentes decernunt iuſtitiā. Egō diligentes me diligo, & † qui mane vigilauerint ad me inuenient me, mēcum ſunt diuitiæ, & gloria, opes †ſuperbæ, & iuſtitia, melior eſt fru-

Interlinear glosses: a ¶Quantum ad cœleſtia. ¶In diuinis. ¶In Humanis. a ¶Si non poteſt capere diuina. a ¶Sermo in monte. a ¶In itinere. ¶Stans autem Ieſus iuſſit eum adduci ad ſe. a ¶In Naim mortuum ſuſcitauit in porta. a ¶Prædicatoribus. b ¶Attentos facit. a ¶Non ad fœminas. b ¶Rationales, non ad iumenta. a ¶Vox mea hoc.ſ. a ¶Attentos facit. b ¶Quia regnum cælorum & promiſit & dedit: fidemque ſanctę trinitatis docuit: atque alia innumera quæ prophetæ ei relinquebam loquenda. a ¶Ex premeditatione loquetur veritatem, quod eſt cordis: ſed nihil niſi premeditatū & diſcretum loquetur. a ¶Diabolum & membra eius. a ¶Eloquia domini, eloquia caſta argentum igne examinatum. a ¶Iuſti non omnibus, ſed Rec. ſunt. b ¶Alijs non ita videtur. a ¶Alijs iniqui, ſed. ¶Vel accipientibus. a ¶Quia recti ſunt intelligentibus & æqui inue. Acci diſci. a ¶Mundi b ¶Vt videtur. a ¶Quia cætera creata, ipſa creatrix: illa creatis, hæc æterna. a ¶Accipite dico: quia Ego ſum quæ ha.in con. a ¶Sanctorum. b ¶Deus qui glorificatur in co. ſan. c ¶Non ſtultis. a ¶Timete dominum vt habitet in vobis. Ti. enim do. a ¶Non hominum ¶In conſilio habito: Meum eſt conſilium cui: eſt. a ¶Et hoc patet quia Per me re. b ¶Apoſtoli & alij ſancti. a ¶Et qui talis diligit me. Ego enim. ¶Innouati mente. a ¶Quod magnum: quia Mecum. ¶Excelſæ.

NIC. DE LYRA.

a Viæ inferi do. eius. *quia in domo eius committitur culpa: quæ eſt via ad gehennā.*

NICO. DE LYRA. CAP. VIII.

N Vnquid non ſa. *Superius Salomon docuit domeſticè ſicut pater filium: hic conſequenter docet ſcholaſticè vt doctor diſcipulum: vel politicè vt legiſlator ſubiectum. Et diuiditur in duas partes: quia primo facit hoc verbo magis plano. Secundo magis parabolico. c. 9. Prima adhuc in duas quia primo Salomon loquitur in perſona ſapientiæ creatæ, ſecundò increatæ, ibi: Dominus poſſedit me. Circa primum dicitur,*
b Nun. non ſa. cla. *i. frequenter clamat: quia clamitare eſt verbum frequentatiuum.*
c Et prudentia dat uocem ſuam. *Dicitur autem ſapientia, notitia de diuinis: prudentia de agibilibus humanis.*
d In ſummis excel. uerti. *i. in prophetis & ſacris doctoribus.*
e Supra. *id eſt in publico, vbi debet doceri ſana doctrina.*
f Iux. por. *Ibi enim antiquitus ſedebant iudices & ſapientes eis aſſiſtentes: vt dictum eſt ſupra.*
g O viri ad uos clamito. *non ad beſtias irrationabiles.*
h Intelligite paruuli. *ſcilicet ſenſu.*
i Aſtutiam. *ad præcauendum mala.*
K Et inſi. ani. *i. ſapientiam accipite.*
l Au. quo. de re. magnis lo. ſum. *ſcilicet de diuinis: quæ ſunt maxima & auditu digna.*
m Et ape. labia ve. *i. tunc poterũs loqui rectè.* [illegible] *patent vtiq; mi.*
n Recti ſunt intelligen. *Non intelligentibus autem videntur diſtorta: ſicut habenti oculos infectos humore ſanguineo videntur rubea illa quæ ſunt alba.*
o Accipite diſci. me. & non pe. *quia melior eſt quàm bona temporalia, quanto melior eſt anima corpore.*
p Et omne de. *i. appetitu ſenſiti uo.*
q Ei non poteſt comparari. *quia non ſunt eiuſdem generis. Et quia excedit improportionabiliter talia.*
r Ego ſa. ha. in conſi. *quia per ſapientiam datur ſanum conſilium.*
s Et eru. inter. cogi. *quia tales cogitationes procedunt ex ſapientia & eam augmentant.*
t Timor domini. *ſcilicet filialis.*
u Odit malum. *ipſum fugiens propter Dei offenſam: & non tantum propter pęnā quod facit timor ſeruilis.*
x Arrogantiam. *in ore.*
y Et ſuperbiam. *in corde.*
z Et uiam pra. *in opere.*
a Et os bilin. *qui placentia loquitur in præſentia, & contrarium loquitur in abſentia.*
b Deteſtor. *tanquam horribilia.*
c Meum eſt conſilium & æquitas. *id eſt per me ſunt iſta.*
d Per me reges regnant. *iuſtè.*
e Et legum conditores iuſta decer. *Iſta enim ex ſapientia procedunt.*
f Ego diligentes me di. *quia ſtudentes ad habendum ſapiētiam: ex eius amore ipſam inueniunt, & in eis manet, & in ea delectabiliter viuunt.*
g Mecum ſunt diuitiæ. *ſ. ſpirituales & (alias) etiam corporales.*
h Et gloria. *id eſt, honor coram multis: qui impenditur eſt ſapientibus.*
i Opes ſuperbæ. *id eſt ſupereminentes: ita q. ſuperbia non ſonat hic in vitium. Per talem modum dicit dominus p Iſa. Ponā te in ſuperbiam ſeculorum, id eſt in eminentiam.*
Iſa. 60. c
K Melior eſt fructus meus auro. *quanto eſt melior anima corpore.*

Margin notes: † ſtulti; † impietatem; † loquēs p ueritate

VNiVERSIDAD DE SALAMANCA GREDOS.USAL.ES

a *Do.poſ.* Hucuſq; locutus eſt parabolicè ad filiũ, nunc verò quia mentionẽ fecerat de ſapientia, & non dixerat q̃ eſſet & quantæ dignitatis: quaſi incidenter oſtendit & cõmendat eã ſcd̃m vtranq; naturam. ſ.diuinam & humanã dic. Dñs &c. Dñs poſ.me. Viæ dñi ſunt opera, quorum cõſideratione ad fidẽ, vel eius cognitionẽ ꝑuenit genus humanũ. Inuiſibilia.n.ipſius à creatura mundi per ea q̃ facta ſunt intellecta conſpiciuntur. Viæ eius ipſę illuminationes per quas ſe & angelicis ſpiritibus & mentibus oſtendit humanis. In quorũ initio ſapientiã poſſedit: quia in primordio creaturæ naſcentis filiũ qui cũ eo cuncta diſpoſuerat, habuit. Sed ne aliquis putaret harũ in initio viarũ vel aliqñ ante tempora: filium eſſe cępiſſe, vigilanter adiunxit, anteq̃ faceret à prin. ab æter. ord. ſum & ex an. anteq̃ ter. fie. vſq; dũ ait: Qñ appẽdebat fun. ter. cũ eo eram cuncta componẽs: hoc eſt: In principio erat verbũ. & ver. erat apud Deum, & Deus erat verbũ: Omnia per ipſum facta ſunt. Pereant ergo qui negant Dei virtutẽ, & Dei ſapiẽtiam. i. Chriſtũ ab initio, imò & ante omne qđ dici, vel cogitari pốt initium: ab ipſo patre fuiſſe progenitũ. Alia tranſlatio: Dñs creauit me principiũ viarum ſuarum in opera ſua. Qđ de incarnatione dñi legit. Creauit me dñs ſcd̃m carnẽ. Caro Deum agnoſcit gloria patrẽ ſignificat: creatura dñm cõfitet: charitas patrẽ nouit principiũ. Vel in principio viarum ſuarũ, vt ipſe ait. Ego ſum via quæ ducit eccleſiam ad vitam in opera ſua. ſ. redimẽda. De virgine creatus eſt: Caro enim eius propter opera, diuinitas ante opera.

b *Lu.in or.ter.* Quia cũ tempora & creaturæ orbis terræ cępiſſent: ipſe quod erat in patre filius manebat. hoc ideo: ne quis eum cum creaturis & temporibus eſſe perhiberet.

c *Ad foret.* Scripturas: vel doctores, iidem & poſtes, ſine quibus ad vitam quam pollicetur nõ valemus ingredi.

[margin: E; † fructus, prouentus mei; † principatum habui; † Nec; † fundati erant; † formata eram; † deſcribebat circino ſuperficiẽ abyſſi; † velut nutritius; F]

GLO. ORD. CAP. IX.

S*Apien.ædi.* Quia de æternitate diuinitatis Chriſti ſufficiẽter dixerat, addit & de aſſumpta humanitate. Sapientia ædificauit ſibi domum: quia hominem filius Dei quem in vnitatẽ ſuæ perſonæ ſuſciperet ipſum creauit. Vel ſapientiæ domus eccleſia Chriſti columnæ doctores ſanctæ eccleſiæ ſeptiformi ſpiritu pleni: quales fuere Iacobus, Cephas, & Iohannes, quas ſapientia excidit: quia ab amore ſeculi diſiunctos ad portandam eccleſiæ fabricam erexit.

[margin: † eruditionem; • Quoniã]

a *Columnas*

NICO. DE LYRA.

a In vijs iu.am. *i.ambulare facio.*
b In me.ſe.iu. *quia virtus conſiſtit in medio.*
c Vt di.d. *diuitijs ſpiritualibus quæ ſunt theſauri veri.*
d Do.poſ. *Hic conſequenter Salomon loquitur in perſona ſapientiæ increatæ cum dr. Do.poſ.mi.in initio vi.ſua.i.operum ſuorum.*
e Ante. *Ante enim omnem creationem non erat ſapientia niſi increata. ideo ſequitur,*
f Ab æter.or. *Vbi aũt eſt ordo ibi eſt aliqua diſtinctio. Licet aũt in Deo ſit vna ſimplex eſſentia indiſtincta: tamen ibi eſt diſtinctio filij à patre: qui propriè nominatur verbum, ſeu ſapientia genita.*
g Non.erant a.et e.iam. *Verbum enim in nobis eſt conceptus mentis: & ſic in diuinis verbum eſt conceptus patris ſiue ſapientia genita.*
h Necdum fon.aqu.eru. *de locis ſubterraneis.*
i Necdum mo.gra.mo.conſti. *ſuper terram planam eleuati.*

[margin: † quod voluerit; † expoliat]

K Ante

ctus meus auro & lapide precio-
ſo, & † genimina mea argento ele-
cto. In vijs iuſtitiæ † ambulo, in a b
medio ſemitarum iudicij, vt di- c
tem diligentes me, & theſauros
a ¶Si antigraphus. b ¶Diligite me: quia diligenda ſum. Dominus enim po.me. c ¶Non temporaliter: quia antequam quic. face.
a eorum repleam. Dominus poſ- d
ſedit me in initio viarũ ſuarũ:
antequam quicquam faceret † à e
¶Antequam quicquam, quia ab æter.
principio, ab æterno † ordinata f
ſum, & ex antiquis antequam ter
a ¶Quia. ¶Ad literam.
ra fieret. † Nondum erant abyſſi, g
a ¶A patre genita: vel idem ſecundum hominem, vnde: Ecce agnus Dei qui tollit peccata mundi. vel qui occiſus eſt ab origine mundi.
& ego iam concepta eram. Nec- h
dum fontes aquarum eruperant,
necdum montes † graui mole con i
ſtiterant. Ante colles ego † partu- k
riebar: adhuc terram non fece- l
rat, & flumina & † cardines orbis m
terræ. Quando præparabat cœ- n
los aderam, quando certa lege & o
gyro vallabat abyſſos. Quando p
æthera firmabat ſurſum, & † li- q
brabat fontes aquarum. Quan- r
do circundabat mari terminum
ſuum, & legem ponebat aquis
ne tranſirent fines ſuos. Quando s
appendebat fundamenta terræ,
a ¶Omnia in ſapientia feciſti.
cum eo eram † cuncta componẽs. t
a ¶A diebus æternitatis eius gaudebat vnum eſſe cum patre.
Et delectabar per ſingulos dies, u
¶Gaudens.
ludens coram eo omni tempo- x
b re, ludens in orbe terrarum, & y
a ¶Sunt. ¶Quia deſiderat in noſtro amore quieſcere. & nos bonorum gratia meritorum ad ſe videndum perducere.
deliciæ meæ eſſe cum filijs ho- z
minum. Nunc ergo filij audite a b
a ¶Quia.
me. Beati qui cuſtodiũt vias meas. c
¶Sic.
Audite † diſciplinam & eſtote ſa- d e
pientes, & nolite abijcere eam
¶Tantum.
Beatus homo qui audit me, & qui f g
• vigilat ad fores meas quotidie,
& obſeruat ad poſtes oſtij mei,
a ¶Ad poſtes me inueniat. Qui enim inuene.
* Qui me inuenerit, inueniet h i
a ¶Vnde: Ego ſum via, veritas & vita. b ¶Copiosè. c ¶Vnde: Torrente volup.tuæ.po.eos.
vitam, & hauriet † ſalutẽ à domi- k
no. Qui autem in me peccauerit l
† lædet animam ſuam. Omnes m
a ¶Qui ſum vita.
qui me oderunt diligunt mortẽ. n

CAP. IX.

¶Verbum Dei. ¶Carnem.
SApiẽtia ædificauit ſibi domũ, o

K Ante omnes col.ego par. *i.procedebam à fœcunditate paterna. Iſte enim proceſſus ęternitate menſuratur.*
l Adhuc terram non fe. *i.creaturã viſibilẽ.*
m Et car.or.ter. *i.partes mundi principales quæ ſunt oriens, occidens, auſter, & aquilo. Vel cardines hic dñr duæ extremitates axis mũdi. ſ.polus arcticus & antarcticus: quia circa eos voluitur cœlum ſicut oſtium circa cardines ſuos.*
n Quan.præ. *Indiuiſa ſunt enim opera trinitatis, & ideo filius qui eſt ſapientia genita vt dictũ eſt: ſemper operatur cũ patre. Io. Pater meus vſq; nunc operatur, & ego operor.*
o Quan.certa le.& gyr. u.a. *i.concauitates vbi congregatæ ſunt aquæ vt appareret arida habitationi hominum, & animalium terreſtrium apta.*
p Quando æthera fir.ſur. *i. ſpheram ignis qui naturaliter fertur ſurſum. Illa enim pars elementorum quæ contiguatur ſphæræ lunæ, æther vocatur.*
q Et libra.fontes aquarum. *conſtituens eos in pondere numero, & menſura.*
r Quan.c.ma.ter. *ne effueret, & operiret aridam.*
s Quando appen.funda.ter. *i.partes terræ inferiores circa centrum, quæ ſunt quædam fundamenta ſuperiorum partium.*
t Cum eo er. cun. com. *quia indiuiſa ſunt opera trinitatis vt dictum eſt.*
u Et delectabar. *i.æternaliter gaudebam cũ patre & ſpirituſancto.*
x Ludens coram eo omni tempo. *& quid ſit iſte ludus ſubditur,*
y Lu.in or.ter. *i.ludum faciens de orbe terrarum: qui ſimilis eſt ludo pilæ, quæ de vno trãſfertur in alium ſecundum quandam reuolutionem: quia regna terræ trãſfert atq; conſtituit de gente in gentem.*
z Et de.li.meæ eſſe cum filiis ho. *ſ.per gratiam. Iſtud enim eſſe eſt delicioſum reſpectu eſſe Dei per prouidentiam & potentiã, & hoc modo. ſ.per gratiam, eſt in ſola creatura intellectuali, & non in omni, ſed ſolum in iuſta.*
a Nunc er.filij. *Hic conſequenter inuitat ad amorem ſapientiæ dicens: Nunc ergo fi. per adoptionem.*
b Au.me. *per debitam attentionem.*
c Beatus qui cu.ui.me. *i.viam mandatorum & viam conſiliorum.*
d Audi.diſci. *de moribus humanis.*
e Et eſto. *in diuinis.*
f Beatus homo qui au.me. *mihi obediendo.*
g Qui vigilat ad fo.me. *In loco diuini cultus deuotè orando.*
h Qui me inue. *per gratiam.*
i Inueniet uitam: *æternam.*
K Et hauriet ſa.à do. *qui eſt fons ſalutis.*
l Qui autem in me pecca. lædet animam ſuam. *quia mihi non poteſt inferre læſionem.*
m Om.qui me o. *qui ſum veritas & vita.*
n Diligunt mor. *non quia mors ſit per ſe eligibilis aut diligibilis. ſed quia diligunt inordinatè delectabilia mundi & carnis: ad quod ſequitur mors culpæ & gehennę.*

[margin: G]

NICO. DE LYRA. CAP. IX.

SApientia ædi. *Hic conſequenter deſcribitur eminentia ſapientię magis parabolicè. ſ.ſub metaphora domini vocantis ad conuiuium intra palatium ſuum. Et quia oppoſita iuxta ſe poſita magis eluceſcunt: ideo primò ponitur hic inuitatio ſapentiæ. ſecundo: inuitatio inſipientię. ibi: Mulier ſtulta: Prima in duas: quia primò ponitur ſapientię inuitatio: ſecundo inuitatorum conditio: ibi: Si quis eſt paruulus veniat ad me. Circa primum dicitur de ſapientia increata: continuando ſcilicet ſententiam ad finem capituli pręcedentis.*
o Sapientia ædificauit ſibi domum. *ſ.eccleſiam quam ędificauit verbo & exemplo in humanitate aſſumpta.*

¶ a Ex-

a *Columnas ſe.* ſ.eccleſias per orbem ſeptiformi gratia ſpiritus erexit, quæ domum. i. myſterium incarnationis eius, ne perfidorum improbitate memoria tolleretur: credendo, colendo & prædicando, quaſi ſuſtentando continerent.
b *Imm.victi.* Hic victimis meretricis cõtrariæ ſunt victimę: ad quas ſtultos inuitat vt ſupra di. Victimas pro ſalute deuoui: ho.red. v.m.
c *Miſit ancil.* Elegit prædicatores infirmos ac deſpicabiles: qui fideles ad ſuperna cœleſtis patriæ ædificia colligerent.
d *venite comedite.* In vnam Chriſti perſonam iunctam diuinitatem, & humanitatem. Vel in pane corpus, in vino ſanguis eius, quo in altari ſatiamur.
e *Relinquite.* Poſt oblatas epulas addit, & vitæ monita: vt quos perceptis ſuæ incarnationis myſterijs reficit: doctrinæ pariter inſtruat verbis.
f *Qui erudit &c.* Quaſi interrogares: Cur ſapientia paruulos præ cæteris: & inſipientes ad ſuas inuitaret epulas? Ideo inquit fecit, quia fruſtra laborat qui verbum ſapientiæ inculcare nititur ei qui audire contemnit: ſapientiorem ſe doctore & maiorem credens.
g *Noli arg.* Non eſt timendum ne tibi deriſor cum arguitur contumelias inferat, ſed hoc potius prouidendum ne tractus ad odium, inde fiat peior, ideo tibi aliquotiens ab eius correctione nõ tuæ timiditatis, ſed dilectionis eius gratia ceſſandum.
h *Si ſa.* Moneo ad ſapientiam quod tamen tibi prodeſt, non mihi. Si enim ſapiens fueris &c.
i *Mulier ſtulta.* Superius commendauit ſapientiam per diuinitatem, & humanitatem, nunc per contrarium eandem commendabiliorem oſtendit, vbi mulier ſtulta &c. quæ eſt ei contraria ſedit &c. Mulier &c. Mulier hic hęreſis eſt contraria ſapientiæ, quæ ſua ſuperius ſacramenta cecinit: Sed & autẽ in foribus domus ſuę, ideſt in doctoribus falſitatis, qui etiam in penetralia perfidiæ miſeros fallendos introducunt. Supra ſellam autem, quia cathedram ſibi prædicationis vſurpat. Hęc eſt enim cathedra peſtilentię. In excelſo vrbis loco dicit ſapientia: quia in ſummis, & excelſis verticibus dat vocem ſuam: ſed illa in ſublimitate virtutum hæc in ſupercilio montis attollitur.

[margin: H; B]

a *Quis*

NIC. DE LY.

a Excidit.
b Columnas ſeptem. *i.ſeptem dona ſpirituſſancti dedit, vel ſeptem ſacramẽta inſtituit quibus fulcitur tota eccleſia.*
c Immolauit victimas ſuas. *ideſt ſeipſum in cruce: quod dicitur victimæ in plurali: quia continet virtutem cuiuslibet alterius ſacrificij: Et huius victimæ memoriale eſt ſacramentum eucharistiæ, in quo ſub ſpecie panis continetur corpus Chriſti immaculatum, quod eſt fidelium cibus.*
d Miſcuit vinum. *ideſt dedit nobis ſanguinem ſuum quod conficitur in vino aqua mixto.*
e Miſit ancil.ſu. *ideſt apoſtolos alioſq; diſcipulos qui dicuntur hic ancillæ, quia fuerunt humiles: & obſequioſi. vnde Ra.Sa.ancillas vocat hic Moyſen & Aaron, qui fuerunt humiles & prompti ad diuinum obſequium.*
f Vt vocarent ad arcem. *ideſt ad Chriſti fidem.*
g Et ad mœnia ciuitatis. *ideſt ea quæ ſunt annexa fidei articulis.*
h Si quis eſt par. *Hic conſequenter deſcribitur inuitatorum conditio, & iuxta hoc conditio repulſorum vt oppoſita iuxta ſe poſita magis appareant. Dicit igitur: Si quis eſt paruulus, ideſt humilis.*
i Veniat ad me. *quia talis eſt diſpoſitus ad ſapientiam diuinam Matt-*
Con-

a ¶Eccleſias ſeptiformi ſpiritu illuſtratas. b ¶Suis paſſionibus eccleſias conſecrauit: vel vitam prædicantium mactari in perſecutione permiſit.
a b excidit colũnas * ſeptem. Immo a b c
a ¶Diuinitatis ſuæ arcana capere non valentibus, aſſumptæ humanitatis ſacramenta patefecit & ſcripturæ ſacræ pabula nobis aperiendo præparauit.
lauit victimas ſuas: miſcuit vi- d
num *: & propoſuit menſam
c ſuam. Miſit ancillas ſuas vt vo- e f
¶Cœli. a ¶Ædificia.
carent † ad arcem, & ad mœnia g
a ¶Hieruſalem. b ¶Dicens per ancillas. c ¶Humilis.
ciuitatis. Si quis eſt † paruulus h
a ¶Nihil habentibus de faſtu humanæ ſapientiæ tales aduocat, vt eos ſua doctrina ſapientes reddat & aptos.
veniat ad me. Et inſipientibus i k
d locuta eſt: Venite, comedite l
a ¶Diuina eloquia.
panem meum: & bibite vinum m
a ¶Bibite & Relin.
e quod miſcui vobis. Relinqui- n
a ¶Vere.
te infantiam, & viuite: & am- o p
a ¶De virtute in virtutem. b ¶Opera bona.
bulate per vias † prudentiæ.
a ¶Paruulos inuito: Qui enim eru.
f Qui † erudit deriſorem: ipſe q
a ¶Quia dat ſanctum canibus.
ſibi † iniuriam facit: & qui ar-
a ¶Margaritas projiciens porcis.
guit impium, ſibi maculam
¶Ergo.
g generat. Noli arguere deriſo- r
a ¶Sed b Paruulum.
rem ne oderit te. Argue ſapien- s
a ¶In profectu. b ¶Amatorem ſapientiæ, nam perfectè ſapiens non habet opus argui. c ¶Argue & ſic.
tem & diliget te. † Da ſapienti t u
occaſionem: & addetur ei ſapiẽ x
tia. Doce iuſtum: & feſtina- y z
a ¶Q doce iuſtum, & primum timere dominum: quia. Prin.ſa.ti.do.
bit accipere. † Principium ſa- a
pientiæ timor domini: & † ſcien b
a ¶Eſt. ¶Vera. b ¶Q. Ego ſum ſanctorum principium. Per me enim multi.
tia ſanctorum prudentia. Per c
me enim multiplicabuntur d
a ¶Virtutes. b ¶Æternitatis.
dies tui: & addentur tibi anni e
h vitæ. Si ſapiens fueris, tibimet- f
a ¶Vnuſquiſque [illegible] portabit.
ipſi eris: ſi autem illuſor, ſolus g h
a ¶Sapientia miſit ancillas ſuas [illegible] vo.ad ar. & ad mœ.ci. Mulier aut in ſtul. &c.
i portabis malum. Mulier ſtul- i
ta, & clamoſa plenaque illece- k l
¶Veritatis.
brir, & nihil omnino ſciens: ſe- m n
det in foribus domus ſuæ ſuper o p
a ¶Cathedram peſtilentiæ. b ¶In ſupercilio elationis.
ſellam in excelſo vrbis loco: vt q
a ¶Vocat hæreſis ad perfidiam ſæpe catholicos: quos iter rectum agere: & viam huius ſeculi tranſire citius velle: atq; ad æternam patriam feſtinare conſpicit. b ¶Catholicos. c ¶Huius ſeculi.
vocarent tranſeuntes per viam:

Confiteor tibi pater domine cœli & terræ quia abſcondiſti hæc à ſapientibus & prudentibus & reuelaſti ea paruulis. Et dicuntur hic paruuli ſpecialiter apoſtoli & alij de Iudæis vocati. Conſequenter ſubditur de vocatione Gentium cum dicitur, C
K Et inſipientibus locuta eſt. *ideſt Gentilibus, qui diuinitatem attribuebant ſignis, & lapidibus, quod inſipientiſſimum erat.*
l Venite comedite. *i. corpus meum ſub ſpecie panis exhibitum.*
m Et bibite vinum quod miſcui vo. *i.ſanguinem meum ſub ſpecie vini: in quo admiſcetur aqua. In vtraque enim ſpecie communicabant antiquitus fideles: ſed propter periculum effuſionis ſanguinis ordinatum eſt, q detur laicis ſub ſpecie panis tantum.*
n Reli.infan. *i.inutilia & vana.*
o Et viuite. *in gratia.*
p Et ambulate per vias prudentiæ. *ſcilicet mandatorum & conſiliorum. Conſequenter oſtẽditur qui ſunt repellendi à conuiuio ſapientiæ cum dicitur,*
q Qui erudit deriſorem. *ſanæ doctrinæ.*
r Ipſe ſibi iniuriam facit. *quia prouocat deriſorem ad iniuriandum ſibi. ideo dicit ſaluator. Nolite ſanctum dare canibus, neq; mittatis margaritas ante porcos, ne forte conculcent eas pedibus ſuis, & canes conuerſi dirumpant vos,*
s Et qui arguit impium ſibi mu.ge. *quia impius quantum in ſe eſt infamat arguentem ſe.*
t Noli arguere deriſorem ne oderit te. *& ſic efficietur peior, concipiendo odium de nouo cum impietate præcedenti.*
u Argue ſapien. *quia omnis homo quantumcunq; ſapiens habet aliquid arguendum. 1. Io. 1. Si dixerimus quia peccatum non habemus, ipſi nos ſeducimus &c.*
x Et diliget te. *gratus de tua bona correctione.*
y Da ſa.occaſionem. *cogitandi aliquid vtile.*
z Et addetur ei ſapien. *quæ per bonas cogitationes accipit incrementum.* D
a Doce iuſtum. *de meliori bono.*
b Et feſtina acci. *opere adimplendo.*
c Principium ſapientiæ timor domini. *etiã ſeruilis, quia introducit eam ſicut ſeta linum: Sed ſicut ſeta eijcitur de foramine intrante filo, ſic timor ſeruilis expellitur perfecta ſapientia intrante 1. Iohan. 4. d. Perfecta charitas foras mittit timorem. Timor verò filialis cum ſapientia manet propter quod eſt principium intrinſecum ſapientiæ. Timor vero ſeruilis eſt principium extrinſecum.*
d Et ſcien. ſanctorum prudentia. *quia talis ſcientia non ſolum eſt ſcientia ſpeculatiua, ſed etiam practica.*
e Per me ei. *ſcilicet ſapientiam.*
f Multiplicabun.dies tui. *in præſenti, quia ſapientes ſciunt euitare pericula.*
g Et addentur tibi anni vitæ. *in futuro.*
h Si ſapi.fueris tibimetipſi eris. *ideſt ad bonum tuum principaliter & etiam aliorum conſequenter. ideo ſubditur in aliquibus libris: Et proximis tuis, ſed non eſt de textu imò eſt quædã gloſſa, & per ſcriptores textui inſerta.*
i Si autem illuſor. *ſanę doctrinę.*
K Solus portabis malum. *pęnę & culpę.*
l Mulier ſtulta. *Hic conſequenter iuxta ſuum oppoſitum ponitur inuitatio inſipientię ad ſuũ conuiuium cum dicitur: Mulier ſtulta. ideſt doctrina ſuperſtitioſa & vana.*
m Et clamoſa. *quia non habet niſi verba.*
n Plenaque illecebris. *quæ non ſolum concedit, ſed etiam ad ea inducit.*
o Et nihil omnino ſciens. *quia ita modicum eſt ibi de veritate, quòd quaſi nihil reputatur, & etiam quia illud quod eſt ibi veritatis vel honeſtatis, ponitur ad hoc q & facilius falſitatibus credatur: aliter talis doctrina ſeipſam deſtrueret ſi nihil veritatis cõtineret, ſicut dicit Philoſop. 1. lib. Ethi. Quòd ſi malum eſſet integrum, ſeipſum deſtrueret.*
p Sedet in foribus do.ſuæ &c. *quia talis doctrina aliquando docetur autenticè maximè inter infideles.*
q Vt voca.tranſeuntes per viam, *latam vitiorum.*

[margin: † ſtultus; Matt. 7. a; 1. Iohan. 1. c; 1. Iohan. 4. d; † intelligẽtia cũ ſancta cognoſcere; Ariſt. 1. Moral. ad Nic.]

VNiVERSIDAD DE SALAMANCA
GREDOS.USAL.ES

a *Quis eſt paruulus*. Sapientia paruulos atq; inſipientes ad conuiuiũ pene hiſdem verbis videtur inuitare. Sed diſtat: quia illa ſimpliciter ad ſe venire vocat: hæc autem quos vocat, ad ſe declinare ſuadet: quia illa ad rectum actionis iter quos errantes cernit, accerſit: hæc rectè gradientes ab itinere ſuo deuiare docet, & ad ſe diuertere.

b *Aquæ fur.* Sapientia palam mẽſam omnibus propoſuit, & miſcuit vinũ ſuum. At ſtulta mulier nil meracũ habens ad aquas furtiuas & abſcõditũ panẽ quoſcunq; valet aggregat: quia catholica eccleſia palã mũdo diuinorum eloquiorũ cõuiuia pandit: dũ diuinitatis & humanitatis Chriſti myſteria celebranda pcipit. Vel certe in vino mixto hiſtoricã ſimul & allegoricã auditoribus ſuis ſcientiam propinat: vt pro ſuo quiſq; captu vitę poculis reficiat. At hereticorũ doctrina publicæ fidei & profeſſioni ſuæ ſecretorũ decreta proponit: & cum nihil ſpirituale habeat, ſuauiorẽ ſe catholicis paſtoribus ſcientiã iactat docere: vt libentius audiantur & agantur quę palã in eccleſia dici erudiriq; prohibentur: & dulcius hauriatur inſipientia quę putatur ſcientia ꝗ prohibita furatur audiẽtia. Pōt in aquis furtiuis & pane abſcondito eorundẽ ſacrificiũ deſignari. At iuxta literam: Mulier in aquis furtiuis & pane prohibito, & illicita cõnubia dulciora ẽẽ aſſeuerat.

c *Et igno. ꝙ ibi.* Neſcit mulier adultera, neſcit hæreticus: quia immundi ſpiritus domos ſuos habitant: & qđ in profundis inferni pœnas luant æternas: Ipſi actibus luxurioſorum, ipſi hæreticorum dogmatibus quaſi conuiuijs delectantur opimis. At cũ ritè in eccleſia Chriſti ſacramenta celebrantur & Chriſti verbum auditur & conſeruatur quod eſt ſapientia Dei: & conſtat ꝙ angelicæ virtutes ibi ſunt, & in excelſis cęlorũ conuiuæ fideliũ. Panẽ.n.cęlis dedit eis: panẽ angelorum manducauit homo.

†ſtultus

† mortui

a ¶Ad patriam æternam. b ¶Dicens.
a & pergentes in itinere ſuo: Quis eſt a b
†paruulus, declinet ad me. Et væ- c d
a ¶Sapienti non audet. b ¶Hoc ſcilicet.
b cordi locuta eſt. Aquæ furtiuæ dul e f
ciores ſunt, & panis † abſconditus
c ſuauior. Et ignorauit quòd ibi ſint g h
a ¶Dæmones. b ¶Pœnis deputati æternis.
† gigantes, & in profundis inferni i
a ¶Qui condelectantur ei.
conuiuæ eius. Qui enim applica- k
¶Econtra.
bitur illi, deſcendet ad inferos, nam
qui abſceſſerit ab ea, ſaluabitur.

NICOL. DE LYRA.

a Et pgentes in itinere ſuo. i. *ſequentes impetum ſuæ paſſionis.*

b Quis eſt par. *i. indigens ſenſu.*

c Decli. ad me. *q.d. docebo eum.*

d Et væ cor. *id eſt ſecutori paſſionum, qui dicitur vecors quaſi væ habens in corde.*

e Locu. eſt. *quia talis libenter audit doctrinam ſuperſtitioſam.*

f Aquæ furti. dul. *In doctrina ſuperſtitioſa ſemper eſt aliquid boni admixtum, vt prædictum eſt: & illud bene docetur in publico, illud autem quod eſt falſum, & ſuperſtitioſum in ſecreto. Sicut pronoſticatio de futuris per aſtrologiam quantum ad id quod reſpi. it curſus, & coniunctiones planetarũ ex quibus pronoſticantur aliqua futura: bene docetur in publico: ſed quantum ad illud quo docentur fieri imagines ſub determinatis conſtellationibus, vt dent reſponſa de occultis & futuris: hoc docetur in occulto: quia ſuperſtitioſum. Et talẽ doctrinã multi libentius audiũt & auidius, ideo deſignatur per aquas furtiuas, & panẽ abſconditũ.*

Pronoſticatio per aſtrologiam

g Et igno. *auditor talis doctrinæ.*

h Quod ibi ſint gi. *i. dæmones quia talia reſponſa per dæmones fiũt.*

i Et in profun. infer. conui. e. *i. tali doctrina imbuti & refecti deſcendunt ad penam inferni cum dæmonibus eos ſeducentibus.*

K Qui enim appli. *Hoc non eſt de textu vſque ad finem ca. propter quod pertranſeo: & quia ſatis patet ſententia ex præmiſſis.*

GLO. ORDIN. CAP. X.

Parabolæ Sal. Nouum ponit titulum: quia nouum genus locutionis incipit. Vt homo ſicut prius de ſingulis bonorum malorum ve partibus diutius diſputet: ſed alternis verſibus actus vtrorumq; deſcribat.

b *Filius ſap.* Qui accepta myſteria bene ſeruat, lætificat Deum patrẽ. Qui vero hæc actione mala vel hæreſi cõmaculat: matrem contriſtat eccleſiã.

c *Nil prode.* Et à tranſitoria morte ſępius: vt Danielem, & tres pueros à perpetua ſemper iuſtitia liberat. At vero theſauri per impietatem cõgregati, etſi aliquando à temporali morte videntur eripere: plus tamen male ꝑ impietate qua acquiſiti ſunt ꝗ cõmodi i co ꝙ ꝑ vita ſunt dati, cõferũt.

Dan. 3.g.

d *Non affli. do.* Et ſi aliquando iuſtum impij fame affligunt, vel etiã necant: non lædunt animam eius quam dñs in futuro ſuæ gloria viſionis conſolabitur: qui & eaſdem impiorum inſidias in ipſos iuſtè vĩdicãdo retorquet.

† propter peruerſitatẽ impios expellet. ſ. Deus † ſolicitorum

e *Egeſtatem op. eſt.* Qui negligenter viuit in hoc ſeculo egebit bonis in futuro. At qui fortiter in dño militãt: diuitijs æternę btitudinis remunerañt.

f *Qui con. in me.* Qui cõgregat Chriſto animas fidelium filius ſapiens eſt. Et quidem hæc meſſis multa eſt, operarij verò pauci. Qui verò hoc tempore acceptabilia ſua ſalute curãdo torpeſcit: cõfundetur in die tribulationis.

Matt. 9.d.

g *Os autem impi.* Quod comeſſationi, ebrietati, & colloquijs malis ſeruiebat: propter iniquitatem quam congeſſit condemnabitur. Deniq; os illius iniquitas operit, ꝙ in tormentis in lingua ſibi in qua ob plura ſcelera plus punitus eſt: refrigeriũ quæſiuit.

a *Memoria*

CAP. X.

a Parabolæ Salomonis filij Da- a
b uid regis Ieruſalẽ. †Filius ſa- b
¶Deum.
piẽs lætificat patrem, filius vero ſtul c
¶Eccleſiæ.
c tus mœſtitia eſt matris ſuæ. † Nil d
a ¶Quod putatur. ¶Alias iniquitatis.
proderunt theſauri impietatis; iuſti e
a ¶Vtraque aliquando, ſemper ab æterna.
d tia vero liberabit à morte. † Nõ af- f g
¶Etſi corpus.
fliget dominus fame animam iuſti
e &†inſidias impiorũ ſubuertet. †Ege h i
¶Viri boni vel verbi diuini.
ſtatem operata eſt manus †remiſſa; k
¶Aeternas.
manus autem †fortium diuitias pa
rat. Qui autem nititur mendacijs l
hic paſcit ventos: idem ſequitur m
a ¶Chriſto fideles.
f aues volantes. Qui congregat in n
a ¶Meſſis quidem multa, operarij pauci.
meſſe; filius ſapiens eſt; qui au- o
a ¶Torpet à bono opere. b ¶Tempore accepto exaudiui te. c ¶Confundetur in die iudicij.
tem ſtertit æſtate: filius confu- p
a ¶Venite benedicti patris mei.
ſionis. Benedictio domini ſuper q
a ¶Verax, loquax.
g caput iuſti; os autem impiorum r

Sciendum tamen quod hęc diuiſio accipitur ſecũdum principia capitulorum: quia in proſecutione cuiuslibet partis facit mentionẽ de alijs: vt videbitur proſequendo. Prima diuiditur in quinque partes ſecundum quinque capitula. In primo vero capitulo quod eſt decimum huius libri: inuitat ad amorem ſapientiæ principaliter: & hoc ex commendatione ſapientis & ſapientiæ: licet alia interſerantur. Pręſentis autem cap. prima parabola eſt iſta.

b Filius ſap. lætifi. pat. *Tum quia iuuat eũ in regimine domus & negotiorum tum quia pater conſiderat quòd poſt mortem ſuam talis filius honorificè repreſentabit perſonam ſuam.*

c Filius vero ſtul. mœſt. eſt ma. ſuæ. *quia talis non mittitur ad negocia: ſed manet in domo cum matre: quæ videns eius ſtultitiam continuè habet materiam męſtitie.*

d Nil proderunt theſa. impieta. *i. male acquiſiti, quia ſemper ſunt occaſio mortis culpæ & gehennę niſi ſequatur pęnitentia, & frequenter ſunt occaſio mortis corporalis.*

e Iuſtitia vero. *quæ non quærit aliena.*

f Liberabit à morte. *ſ. triplici dicta.*

g Non affliget dominus fame animam iuſti. *Licet aliquando affligat corpus quia egeſtatem patienter tolerat iuſtus.*

h Et inſidias impiorum ſub. *ſicut patet de Saule Dauid perſequente: quia tamen cecidit bis in manu Dauid.*

i Egeſtatem operata eſt manus remiſſa. *Quia talis cõtinuè expendit, ſed parũ acquirit.*

K Manus autem fortium di. pa. *Quia plus acquirit quàm expendat.*

l Qui nititur men. *aliquid obtinere.*

m Hic pa. u. *pdit laborẽ ſuũ: quia qd ſic acquirit nõ ẽ vtile, ſed dãnoſũ.*

n Qui congregat in meſſe filius. *quia prouidet ſibi congruo tempore.*

o Qui autem ſter. *i. dormit vt ocioſus.*

p Filius conf. *i. cõfuſiõe dignus: ſicut dr fili' mortis ille q ẽ dign' morte.*

q Be. do. ſup. c. *qa multiplicat eũ i bõis ſpũalib. et cũ hoc aliqñ tpalib.*

r Os autem impi. operit iniquitas. *quia ex ore eius procedunt verba iniqua detractionis & murmurationis, & conſimilia.*

NIC. DE LY. CAP. X.

a Parabo. Sa. *Hic incipit ſecunda Parabolarũ collectio propter quod præponitur tanquam quædam prefatio: vt dictum fuit à principio libri, & in He. eſt de integritate textus. Sciendum etiam quòd parabolę in hac collectione contentę non habeat talem connexionem adinuicẽ ſicut pręcedentes: propter quod non inuenitur ibi diuiſio artificialis: ſed quælibet parabola eſt quaſi vna ſententia per ſe: & communiter iuxta virtutem tangitur oppoſitum vitium. Poteſt tamen hæc collectio in generali ſic diuidi in tres partes. Quia in prima inſtruitur pars rationalis: ſecundo reprimitur iraſcibilis ca. 15. ibi: Reſponſio mollis frangit irã &c. Tertio: reſtringitur concupiſcibilis. c. 20. Luxurioſa res vinũ &c.*

a Memo-

a *Memoria.* In hac vita boni bonos: ſiue viuos, ſiue defunctos laudibus efferũt. Impiorũ autẽ & actus deteſtãtur & nomen: & in vita futura iuſti in Dei laudibus viuunt: reproborum autem honor, nomenque, & laudes putribus gehennæ ſupplicijs mutantur: vbi vermis eorum non morietur, & ignis eorum non extinguetur.

b *Stultus ce. la.* Stultus labijs: vel, ſuis quibus damnari meruit: quia mors & vita in manibus linguæ: vel, eorum à quibus quia corrigi non potuit: ſententiã damnationis accepit. vnde: Domine libera animam meam à labijs iniquis.

c *Qui ambu.* qui ſimpliciter ſe viuere nouit: facilius cuncta ſpreuit aduerſa: qa ſe per hæc ad gaudia venturum eſſe cõfidit dicens: Dominus protector vitæ meæ: à quo trepidabo? At qui prauis incępit vijs (nolens licet) paueſcit ac digna factis recipit. Nihil enim occultum quod non reueletur.

d *Qui au.* Qui nutibus oculorum irriſerit aliquem, nõ euadet ſine dolore tormenta pœnitudinis. de quibus: Qui oderunt me gratis, & annuunt oculis. Vel certè dabit dolorem: quia filius ſtultus mœſtitia eſt matris ſuæ.

e *Os autem &c.* qui ſua vel aliorum peccata defendunt. vnde: Vt non declines cor meum in verba ma. ad excu. excu. in peccatis.

f *Virga &c.* Vindicta in ſequenti vita quam plaga illa: qua Philiſtæi in natibus feriebãtur, ſignificat. Qui ergo nõ vult damnari: portet in labijs ſapientiam, vt loquatur laudes Chriſti & pręcepta prædicet. Sed quia ſemper dominum laudare: nõ autem ſemper docere, nec omnia quæ nouit omnes docere ſapienti conuenit: rectè ſubditur, Sapientes abſcondunt &c.

g *Sapientes ab.* Nihil iudicaui me ſcire inter vos niſi Ieſum Chriſtum, & hunc crucifixum.

h *Subſtantia diui.* Spiritualiter: Qui in Deum diues eſt per bona opera, confidit in illo, quaſi q in vrbe inexpugnabili quæ à nullo hoſte poſſit ſuperari. At qui virtutum inopia coanguſtantur: ideo cœleſtibus egent diuitijs: quia noxio pauore timent duros pro domino tolerare labores.

i *Abſcondunt &c.* Si ergo verax & ſapiẽs eſſe deſideras: odium neq; in abſcondito cordis contegas: neq; per oris cõtumeliam proferas: ſed tuum cor dilectione, & os veritate repleatur.

K *Quaſi per.* Prudentia à prouidẽdo nomen accepit. Stultus eſt igitur qui gaudet in ſcelere. Sapientis aũt eſt, & eius qui viri nomine dignus ſit præuidere: quia riſus dolore miſcebitur: & gaudia peccandi pœna ſequetur vltionis.

l *Quod ti. &c.* De illo quoq; impio dicit, qui ſciens peccat: Timet impius videre diſtrictum iudicem qui eſt contrarius Apoſtolo deſideranti diſſolui & eſſe cũ Chriſto. Ille ne terrenis gaudijs priuetur, & ſempiterna vltione plectatur. Iſte, ne incolatus eorũ prolõgetur, ſed pmia pro quibus certauerunt, percipiant. Vtriſque autẽ quod corde tenent adueniet.

m *Quaſi tem.* De pſecutoribus eccleſiæ dicit, qui domũ fidei ſubuertere qrunt. Sed illa in verò fundamento, i. Chriſto collocata: ipſi extemplo diſpereunt.

n *Sicut acetum denti.* Sicut hæreticorum perfidia bonis doctoribus moleſtiã generat & lachrymas: ſic male viuens catholicus eis qui ſe fidẽ ſuã ex operibus oſtẽdere iuſſerũt p inertiã grauis eſt. Oculi quippe & dẽtes: pdicatores ſũt ſanctæ eccleſiæ: q & recta ei puidẽt & alimẽta ſpi-

¶Aggere pœnæ.
operit iniquitas. Memoria iuſti a
†cum laudibus: & nomen im- b
a ¶Inferni ſupplicijs.
piorũ putreſcet. Sapiens corde c
b præcepta ſuſcipiet: ſtultus †ce- d
a ¶Quaſi flagellis. b ¶Docentis vel ſuiipſius.
c ditur labijs. † Qui ambulat e
†ſimpliciter, ambulat confiden- f
ter: qui autem deprauat vias g
d ſuas † manifeſtus erit. † Qui h i
annuit oculo dabit dolorem: k
a ¶Vnde: Flumina de ventre eius fluent aquæ viuæ.
ſtultus labijs verberabitur. Vẽ- l m
¶Excuſat.
na vitæ os iuſti: os autem impio n
e rum operit iniquitatem. Odiũ o
ſuſcitat rixas, & † vniuerſa de- p q
a ¶Charitas operit multitudinem peccatorum.
licta operit charitas. In labijs r
ſapientis inuenitur ſapientia, & s
f virga in dorſo eius qui indiget t
a ¶Ideſt ſapientia. b ¶In labijs ſapientis inuenitur ſapientia: tamen Sap. ¶Scientes: quia Tempus tacendi & tempus loquendi. c ¶Obmutui dum conſiſteret pec. ad me.
g corde. Sapientes abſcondunt u
¶Quia vel inordinatè bona, vel apertè loquitur mala.
ſcientiam: os autem ſtulti †con x
h fuſioni proximum eſt. † Sub- y
a ¶Diuites confidunt in diuitijs ſuis, quaſi in vrbe munita: pauperes ideo pauent ne deficiant: quia ſe norunt egenos.
ſtantia diuitis vrbs fortitudinis
eius: pauor pauperũ egeſtas eo- z
a ¶Æternam. b ¶Volupta.
rum. Opus iuſti ad vitam: fru a b
¶Eſt.
ctus autem impij ad peccatum. c
Via vitæ cuſtodienti diſciplinã: d
qui autem increpationes relin- e
i quit, errat. Abſcondunt odium f
labia mendacia, qui profert †cõ- g
tumeliam, inſipiens eſt. In mul- h i
tiloquio non deerit peccatum:
qui autem moderatur labia ſua, k
¶Sine mendacio.
prudentiſſimus eſt. Argentum l
electum lingua iuſti, cor autem m
¶Vanum
impiorum pro nihilo. Labia n
iuſti erudiunt plurimos, qui au- o
tem †indocti ſunt, in cordis †ege
a ¶Hic virtutibus, in futuro omnibus bonis.
ſtate morientur. Benedictio do- p
mini diuites facit: † nec ſociabi q
¶Gaudendo.
k tur eis afflictio. Quaſi per riſum r
ſtultus operatur ſcelus, ſapien- s
a ¶Prouidere.
tia autem eſt viro † prudentia. t
a ¶Diſtrictio iudicij. b Scienter peccans.
l Quod timet impius veniet ſup u
a ¶Cupio diſſ. & eſſe cum Chriſto.
eum: deſiderium ſuum iuſtis da
m bitur. Quaſi tempeſtas tranſiẽs x
a ¶Ex leſiæ perſecutor.
non erit impius: iuſtus aũt qua y
¶In Chriſto.
ſi fundamentum ſempiternum.
a ¶Prædicatoribus. b ¶.deam ſui dentes.
n Sicut acetũ dentibus, & fumus z a

NIC. DE LY.

a Memor. iu. &c. *quia poſt mortem magis apparet bonitas eius quàm ante.*

b Et no. im. pu. *quia non recolitur in aliquo honorabili, ſed tantum in facto vili.*

c Sa. &c. *obtemperando.*

d Stultus. *reputat enim flagella labia ſui correctoris.*

† vel propter labia punietur

e Qui amb. ſim. *i. ſine duplicitate.*

f Amb. c. *qui nõ timet reprehendi de falſitate.*

g Qui autem &c. *ſ. poſt vitam verba operando mala.*

h Mani. &c. *per effectum malitiæ ſuæ.*

†Eccl. 27.c

i Qui an. *ſignum impudicitiæ oſtendens mulieri alienæ.*

K Da. do. *ſcilicet marito eius.*

l Stultus la. &c. *Exponatur vt ſupra.*

m Vena vi. os. iu. *quia de tali ore verba vitæ exeũt: inquantũ propria delicta verè cõfitetur.*

n Os au. im. ope. in. *ſcilicet propriam ipſam palliando.*

†1.Pet. 4.b

o Odi. *in corde.*

p Suſcitat rixas. *in ore.*

q Et vniuerſa de. ope. cha. *quia ſicut odium per rixam manifeſtat defectus aliorum: ſic charitas celat: niſi quantum correctio fraterna requirit.*

r In labi. &c. *quia ex abundantia cordis os loquitur.*

Matt. 12.e

s Et virga. *i. punitio debita.*

t In d. *qa nõ hẽt cor aggrediẽdi opus virtutis.*

u Sapiens ab. ſcien. *deriſoribus.*

x Os autem ſtul. &c. *quia loquitur quod non decet, & ſine freno rationis.*

y Sub. di. vrbs for. eius. *quia confidit in magnitudine diuitiarum ſuarum, ſicut obſeſſus in fortitudine murorum.*

z Pauor pau. *quia homines mali non formidant pauperibus iniuriari.*

a Op. iu. ad vi. *ſ. gratiæ & glorię acquirendã.*

b Fructus autem impij. *i. opus eius.*

c Ad pe. *ſ. ordinat, & poſtea ad inferni caſũ.*

d Via vitæ cu. *quia ſuſcipiens correctionem iã eſt in via perueniendi ad vitam beatam.*

e Qui autem incre. re. errat. *à via vitæ.*

f Abſcon. odium la. men. *quia prætendunt amicitiam, cum habeant inimicitiam in corde, ſicut Ioab dixit Amaſæ: Salue mi frater, & oſculando interfecit eum.*

2.Reg. 20.c

g Qui profert contumeliam. *i. vitia.*

h Inſipiens eſt. *i. inſipientem ſe oſtendit.*

i In mul. *falſitatis vel ſaltem ocioſitatis.*

K Qui autem mo. la. ſua. *ſecundum moderamen rationis dicendo dicenda, & tacendo tacẽda, tempore & loco & alijs circunſtantijs debitis: quia talis moderatio eſt difficilis: virtus autem eſt circa bonum & difficile.*

l Ar. ele. lin. iu. *quia profert verba munda: & ſic comparatur argento: quod eſt ſonorum & mundum.*

m Cor autem im. pro ni. *i. nullius valoris eſt.*

† ſtulti † defectu.

n Labia iuſti eru. plu. *quia talentum ſibi creditum non abſcondunt in terra.*

o Qui autem indocti ſunt &c. *Vnde vulgariter dicitur: Multum eſt pauper qui fatuus eſt vel indoctus.*

†nec apponet dolorẽ

p Benedictio domini diuites. *ſpiritualibus diuitijs.*

q Nec ſociabi. eis af. *Spirituales enim diuitiæ non habent afflictionem annexam ſicut habent temporales.*

r Quaſi per ri. ſtul. op. ſc. *i. habet pro modico hoc facere ſicut & ridere.*

s Sa. aut. *quæ eſt cognitio de diuinis.*

t Eſt viro pru. *i. virtuoſo, quia per notitiam de diuinis procedit ad dirigendum humanos actus, circa quos propriè eſt prudentia.*

u Quod timet im. ve. ſuper eum. *ſicut Saul in poſteritate ſua fuit regno priuatus quod timebat: & Dauid rex inſtitutus qđ deſiderabat.*

2.Reg. 5.a

x Quaſi tem. tran. non erit im. *i. deſinet eſſe per vindictam diuinæ iuſtitiæ.*

y Iuſtus autem quaſi funda. ſem. *quia fundatus eſt ſupra firmam petram. ſ. Deum.*

z Sicut acetum dentibus nocet. *quia facit eos acidos.*

a Et fumus ocu. *obſcurans eos.*

VNiVERSIDAD DE SALAMANCA GREDOS.USAL.ES

ta ſpiritualia ſuggerunt. Aceptum quod à vino degenerat: & fumus qui ab igne aſcendens euaneſcit: hi ſunt qui ab eccleſiaſtica ſuauitate, & charitate, per ſuperbiam vel diſcordiam recedunt: & etiam verbis impugnant. vnde: A nobis exierunt, ſed ex nobis non erant. (1.Iohn.2)

a *Spes autem.* Non cõtra id qđ ſupra dicitur: Quod timet impius ſuper eũ veniet. Sunt.n. qui ſciẽtes iudicium, nihilominus negligẽtia vel deſperatione, vel etiã de induſtria peccant: his quidẽ interitus quẽ timent eueniet. Sunt qui mala non putant punienda, ſed ſicut bona remunerãda, de quibus: Spes autem impiorum peribit. De his qui ſciẽter delinquunt, adiungit. (in via.)

b *For. ſim. via eius, & pauor.* Si obſcura ſcripturarum comprehendere non potes: non de ſalute deſperes, ſed gradere viam dñi. Age bona, quæ noſti: & inter fortes numeraberis · paueant, qui recta, q̃ norunt, operari contemnunt.

GLOS. ORDINAR.
CAP. XI.

STatera dolo. Vel pecuniæ, vel iudicij. Vel dum quis meliora ſua, bene geſta, quã proximorũ iudicat & male geſta leuiora. Vel imponit importabilia in humeros hominum: digito autem ſuo non vult ea mouere. Vel bona agit in publico, mala in occulto. Qui autẽ in omnibus ſinceriter agit: qui cauſam & cauſam æqua lance diſcernit: iuſti iudicis voluntati & actioni congruit. (†ſ.Deo)

d *Vbi ſu. ſu.* Superbi, vel cõtumelioſè ſe gerunt per contẽptũ, ſiue per ignorantiam diſciplinæ: vel proximis contumeliã ingerunt. Vel, qui ſe exaltat humi. (†45. di. ca. omnis.)

e *Vbi autem hu.* Abſcondiſti ea à ſapientibus & prudentibus: & reuelaſti ea paruulis, ideſt humilibus. (An poſt iudiciũ aliqui liberentur Luc. 20. d)

F

f *Mor. homi.* Hoc Origenes neſciuit: qui poſt vltimũ iudicium vitam omnibus impijs dandam promiſit. vel, defuncti hominis iuſti, non peribit ſpes: gloria autem impiorũ peribit. Sciẽdum tñ q̃ & ipſis impijs ſpes veniæ non eſt poſt mortẽ. Sunt tñ qui de leuioribus peccatis, cum quibus defuncti ſunt, poſt mortem pñt abſolui: vel penis caſtigati, vel ſuorũ precibus & eleemoſynis, & miſſarum celebrationibus: ſed hoc & ante iudicium, & de leuioribus. Qui vero poſt iudicium ſe liberandos putant, falluntur: & ad eos fortaſſe pertinet quod ſequitur. (†perfectio rectorum) (†peruerſitas, defectio) (†perfecti)

g *Expe. ſo. peri.* Solicitudo bonorũ eſt, eſt, implere Dei præcepta. At malorũ ſcienter peccantium, q̃ æternam rapiẽtur ad pęnam. Ideoq; expectatio illorũ coronabitur, iſtorũ damnabitur, etiã ante iudiciũ, dãnante propria cõſcientia.

h *Simulator.* Hęreticus ſimulans catholicam doctrinam, decipit auditorem ſuum. Qui veritatem ſequuntur euangelij: liberabuntur ſapientia catholica ne decipula decipiantur hæretica.

i *Qui deſpi. &c.* Non eſt deſpiciẽdus qui non ſimpliciter amat: etſi quid ineptè agat. Qui enim hoc facit, indiget ſapientia. Prudens autem publicè tacet, occultè caſtigat: quod melius in ſequẽtibus aperitur.

a Qui

¶Catholicus.
oculis: ſic piger his qui miſerunt
¶Amicalis.
eum in via. Timor domini ap-
¶Æternos.
ponet dies, & anni impiorum
¶Cum hac luce perdent bona quæ amabant.
breuiabuntur. Expectatio iu-
¶Quamuis hic triſtitia. ¶Qua præſumunt ſe in futuro requieturos vel nihil futuros.
ſtorum lætitia: ſpes autem im-
piorũ peribit. Fortitudo ſimpli-
¶Quia certa ſunt mala quæ patientur.
cis via domini, & pauor his qui
operantur malum. Iuſtus in
æternum non commouebitur:
impij autem non habitabunt
¶Viuentium. ¶Alijs.
ſuper terram. Os iuſti parturiet
ſapientiam, lingua prauorum
peribit. Labia iuſti conſiderant
¶Nihil temere. ¶Ex induſtria loquitur peruerſa.
†placita: & os impiorum † per-
uerſa.

Cap. XI.

STatera doloſa abominatio eſt apud Deum, & pondus æquũ volũtas eius. Vbi fuerit ſupbia, ibi erit & cõtumelia: vbi autem humilitas, ibi & ſapientia. † Simplicitas iuſtorum
¶Duplicitas.
diriget eos: & †ſupplantatio peruerſorum vaſtabit illos. † Non
¶Diſtrictæ.
proderunt diuitiæ in die vltionis: iuſtitia autem liberabit à
¶Aeterna. ¶Qui iuſtus eſt iuſtitia augebitur.
morte. Iuſtitia †ſimplicis diri-
¶Vnde: Qui in ſordibus eſt, ſordeſcat adhuc.
get viam eius, & in impietate ſua corruet impius. Iuſtitia recto-
¶A morte.
rum liberabit eos, & †in inſidijs ſuis capientur iniqui. Mortuo homine impio, nulla erit vltra ſpes: & expectatio †ſolicitorum
¶Iacobus martyrio coronatus eſt, Petrus de carcere ſaluatus: & Herodes qui eos perſecutus eſt, à vermibus viſibiliter conſumptus, & inuiſibiliter raptus: vbi vermis non moritur: & ignis non extinguitur.
peribit. Iuſtus de anguſtia liberatus eſt, & tradetur impius
¶Hæreticus.
pro eo. Simulator ore decipit amicũ ſuum: iuſti autem libera
¶Catholica. ¶Operibus.
buntur ſcientia. In bonis iuſto-
¶Alias: exultabit. ¶Ieruſalem.
rum exaltabitur ciuitas: & in
¶Lætabitur iuſtus cum viderit vindictam.
perditione impiorum erit laudatio. Benedictione iuſtorũ exal
¶Hæreticorum.
tabitur ciuitas: & ore impiorũ
¶Pro voto eorum.
ſubuertetur. Qui deſpicit ami-

NIC. DE LY.

a Sic pi. ſ. nocet, his qui miſe. &c. *quia per hoc fruſtratur eorum negotium pro quo miſſus eſt.*

b Ti. do. ap. di. *ſicut patet de Ezechia: cui appoſiti fuerunt quindecim anni 4. Reg. 20.*

c Et an. impi. bre. *quia acquirunt ſibi multos inimicos, qui vitæ eorum inſidiantur.* (4. Reg. 20. b)

d Expectatio iu. læti. *i. beatitudo æterna, quæ habet annexam lætitiam.*

e Spes autem im. &c. *i. præſumptio, qua præſumunt habere beatitudinem ſine meritis, dicentes: Deus non fecit nos ad damnandum, ſed ad ſaluandum.*

f For. ſim. via domi. *i. eius iuſtitia ſimplices præmiando.*

g Et pauor his qui operantur &c. *impios puniendo.*

h Iuſtus in æte. non &c. *à ſtabilitate virtutis.*

i Impij autem non habitabunt ſuper terram. *ſcilicet viuentium.*

K Os iuſti par. ſapien. *alios docendo.*

l Lingua pra. peri. *vnde diues epulo in inferno exiſtens, magis cruciabatur in lingua quàm in alijs partibus.*

m Labia iuſti conſiderant placi. *Deo & hominibus bonis.*

n Et os impio. peruer. *blaſphemias contra Deum & iniurias contra proximum.*

NICO. DE LYRA.
CAP. XI.

STatera do. *In hoc cap. inducit Salomon ad actus iuſtitiæ dicens,*

o Statera. *qua vendentes decipiunt ementes.*

p Abo. eſt &c. *quia eſt furtum colore iuſtitiæ palliatum.*

q Pondus æquum vo. eius. *quia iniuſtitia cõmutatiua requiritur tale medium.*

r Vbi fue. ſuper. *in corde.*

s Ibi erit & contu. *in ore.*

t Vbi au. hu. *quia humilitas eſt debita diſpoſitio ad ſapiẽtiam diuinam: vt dictũ eſt ſup. ca. 9.*

u Simp. *in qua procedunt in factis ſuis ſine plica doloſitatis.*

x Diriget eos. *ad beatitudinem.*

y Et ſupplantatio peruer. *qua decipiunt ſimplices.*

z Vaſtabit eos. *in pœna inferni: aliquando etiam propter hoc deſtruũtur in vita præſenti.*

a Non proderunt diui. in diem ultio. *ideſt iudicij extremi.*

b Iuſtitia autem hunc li. à mor. *ſ. gehennæ.*

c Iuſtitia ſim. di. uiam eius. *ideſt opera eius ad beatitudinem.* H

d Et in impi. ſu. *i. pro impietate ſua.*

e Corruet impius. *in gehennam.*

f Iuſtitia rectorum. *ideſt iudicium.*

g Liberabit eos. *à culpa & pęna.*

h Et in inſidijs ſuis capie. iniqui. *ſicut iniqui iudices inſidiantes Suſannæ fuerunt adiudicati morti.*

i Mortuo homine impio nulla erit &c. *ſuæ ſalutis: quia in inferno nulla eſt redemptio. Hoc non intellexit Origenes dicens, q̃ poſt longum tempus damnati & dæmones ſaluabũtur.*

K Et expe. ſo. *ideſt illorum qui ſolicitè ſeruiebant impio, ſperantes ab eo promoueri.*

l Peribit. *quia non poterunt ab eo vltra adiuuari.*

m Iuſtus de an. liber. eſt. *quod patet de Dauid iuſto: qui fuit in regno reſtitutus, & impius Abſalon occiſus.*

n Simulator. *ideſt hypocrita, qui ſimulat ſanctitatem.*

o Ore decipit amicum ſuum. *ideſt illum à quo ſperat promoueri. cui ſcilicet adulatur.*

p *Iuſti autem liberabuntur &c. ab iſta deceptione.*

o Scientia. *qua diſcernitur inter ſanctitatem veram & fictam.*

r In bonis iuſtorum exaltabitur ciuitas &c. *quia iuſti bona ſua expendunt pro bono reipublicæ.*

s Et in perditione impiorum erit laudatio. *quia turbant bonum commune.*

t Benedictione iuſtorum. *ideſt oratione eorum quæ eſt exaudibilis.*

u Exaltabitur ciuitas à Deo. *ſicut ſanctus Baſilius oratione ſaluauit ſuam ciuitatem à perfido Iuliano apoſtata, & Ezechias Ieruſalem à Sennacherib.*

x Et ore impiorum ſubuertetur. *quia ſunt proditores ciuitatis.*

y Qui deſpicit amicum ſuum. *ipſum deridendo, & defectus eius publicando.*

a *Qui ambulat &c.* Qui autem fidelis, cęlat amici con. Et in euangelio: Si peccauerit in te frater tuus, cor. eum inter te & ipſum ſolum &c. vnde & rectè additur:

A

b *Vbi non eſt gubernator &c.* Ne enim putares, ſi corrigere nõ potes, vltra celare debere: rectè dicit populum ſine gubernatore corruere: ſaluari aũt vbi ſunt multa conſilia, vt oſtendat q̃ ſi ſolus emendare nõ potes, pluribus eſſe reuelandũ vt à pluribus corrigatur.

c *Affligetur.* Ad literam patet: *Alleg.* ſed eſt à ſorte ſanctorum extraneus qui peccata ſua nõ corrigit. Sed quicunq; talibus, vel communionis gratiam concedit, vel vitam promittit æternam: quia fidem facit pro extraneo, ſeipſum ante diſtricti iudicis oculos vltione dignum reddet.

d *Qui au. ca. la. ſec. erit.* Securus erit in futuro, qui nunc bene formidoloſus & ſua peccata per pęnitentiam curat, & ab impœnitentium ſocietate ſe immunem ſeruat.

e *Manus in manu.* Qui manum iungit in manu, nihil inique operatur: ſed manus in manu non erit inno. ma. quia etſi ab iniqua actione manus ad horam ſubtrahit: cordis tamen innocentiam malus habere non poteſt. Vnde præmiſſum eſt: Abominabile domino cor prauum.

f *Semen au. iu. ſal.* Hoc ſupra. Seminanti autem iuſtitiam merces fidelis. Vnde ſemen iuſtorũ ſaluabitur: qa qui præcedentium iuſtorum exempla ſectantur, horum quoq; veſtigia ad recipienda æterne ſalutis præmia ſequentur. Vnde Iſa. Omnes qui viderint eos, cognoſcẽt eos: quia iſti ſunt ſemen cui benedixit dominus.

g *Circulus aureus in nari &c.* Si ſuis naribus circulum auri fixeris: nihilominus ille naſo terram verrit, luto ſe immergit. Ita mulier fatua ſi pulchritudinem vultus vel habitus acceperit, faciem ſuam tamen ad infima declinare: ſuam ſpecioſitatem ad verrendos vbique caſtitatis floſculos circũferre: ſe cœno voluptatis diligit inquinare. Aliter: Qui doctrinam hæreticam nitore videt eloquentię ſplẽdere, nec tamen ſapientiæ apto intellectu congruere. Circulus aureus in nari. ideſt pulchra & circunflexa locutio in ſenſibus ſtultę mentis, cui ex eloquio aurum ſplendet: ſed tamen ex terrenæ intentionis pondere more ſuis ad ſuperiora non reſpicit. Quod exponit ſic: mulier pulchra & fatua, ideſt doctrina hæretica: pulchra verbo, fatua intellectu. Circulus aureus &c. Qui ornamentum diuini eloquij meditando cõſequitur, ſed hoc male viuẽdo inſequitur circulũ aureum habet in naribus ſuis. Sed more ſuis terram verrit: qa quæ odore notitiæ percepit immunda actione ſordidauit: ideo mulier pulchra per ſcientiam, & fatua per actionem: quia carnalibus deditus.

B

h *Bene conſurgit diluculo &c.* ideſt ad vitam conſurgit in tempore reſurrectionis, quia nunc bona agit in tempore operationis. Qui autem mala quæ dicat vel agat inquirit, eorum pondere ab altioribus retardatur.

i *Iuſti autem &c.* Q. Qui ſpe futurorum præmiorum bona faciunt in præſenti, iuſtè quod ſperãt accipiũt. Virens quippe in arbore folium, fructus quos nondum oſtendit ſignat affuturos, & iuſti quaſi virẽs folium germinãt: q ſpe ſalui facti in fidei ac virtutũ gratia proficere non ceſſant.

a Qui

cum ſuum: indigens corde eſt, vir
¶In publico occultè caſtigat.
autem prudens tacebit. †Qui am-
¶Proximi.
bulat fraudulenter, reuelat arcana:
¶Corripe eum inter te & ipſum.
qui autem fidelis eſt, cælat amici
¶Tamen.
commiſſum. Vbi non † eſt gubernator populus corruet: ſalus autem vbi multa conſilia. Affligetur malo qui fidem facit pro extraneo. qui autem † cauet laqueos, ſecurus
¶Eccleſia. ¶Plena ſpirituſancto. ¶Aeternam.
erit. Mulier gratioſa inueniet glo-
¶Virtutibus. ¶Aeternas.
riam, & robuſti habebunt diuitias.
¶Iudicium ſine miſericordia ei qui non facit mi.
†Benefacit animę ſuę vir miſericors: q aũt crudelis eſt propinquos
¶Quod peribit.
abijcit. Impius facit opus inſtabile:
¶Retributio æterna.
ſeminanti autem iuſtitiam, merces
¶Pietas. ¶Aeternam.
fidelis. †Clemẽtia præparat vitam,
¶Non ſecutio quę ex infirmitate.
& ſectatio malorũ mortem. Abominabile domino cor prauum: & voluntas eius in his qui ſimpliciter
¶Ambulate dum lu. ha. ¶Abominatio domino cor prauum: quia manus in manu.
ambulant. † Manus in manu non
¶Corde.
erit innocens †malus: ſemen autem
¶Pulchra & circunflexa, alias circumplexa locutio.
iuſtorum ſaluabitur. Circulus au-
¶Senſibus ſtultæ mentis. ¶Verbo.
reus in naribꝰ ſuis: mulier pulchra
¶Intellectu. ¶Iuſtitiam vbique regnare.
& fatua. deſiderium iuſtorũ omne
¶Ita enim per ſilentium clauſa magis aſtuat. ¶Cum à prauo opere quieſcunt vim furoris inferre tẽdunt. ¶Manus in manu non erit innocens malus, quia.
bonum eſt, præſtolatio impiorum
¶Diſperſit de.p. ¶Non aliena. ¶Centuplum accipiunt in hoc tempore: & in futuro vitam ęternam.
furor. Alij diuidũt propria & ditio
¶In futuro: nec gutta aquæ dabitur ad refrigerandum: & hic: vbi ſemper auarus eget.
res fiunt: alij rapiunt nõ ſua, & ſemper in egeſtate ſunt. Anima quę †benedicit impinguabitur, & qui ine-
¶Exterius prædicando. ¶Intus augmenta pinguedinem recipit. ¶Auditores diuino eloquio.
briat, ipſe quoq; inebriabitur. Qui
¶Potu multiplicis muneris. ¶Seruus malus & piger qui talentum abſcondit.
¶Prædicationis. ¶Qui pro multis quos corrigere potuit damnatur.
abſcondit frumenta, maledicetur
¶Euge ſerue bone & fi. quia in p. fu.
in populis: benedictio autem ſu-
¶Verbum pretio fidei & confeſſionis. ¶Negociamini dum venio. ¶Conſurgit ad bonum opus accinctus.
per caput vendentium. Bene con-
¶Accreſcente luce iuſtitiæ. ¶Quæ faciat quibus ad cœleſtia perueniat.
ſurgit diluculo qui quærit bona: qui autem inueſtigator malorum eſt, ab eis opprimetur. Qui
¶Non attendens futura bona.
¶A vita æterna.
confidit in diuitijs ſuis, corruet: iuſti autem quaſi virens folium

NICOL. DE LYRA.

a Indigens corde eſt. *quia habet cor defectuoſum.* C

b Vir autem pru. ta. *celabit defectus amici ſui quantum exigit correctio fraterna.*

c Qui am. frau. re. ar. *væ fidelitati commiſſa.*

d Qui autem fi. eſt celat am. commiſ. *id eſt ſecretũ ſui amici cõmiſſum ſuæ fidelitati.*

e Vbi non eſt gu. po. co. *ſicut nauis carens gubernatore periclitatur.* (†5. q. 5. c. q. bulat.)

f Salus autem. *ſcilicet populi.*

g Vbi mul. con. *per quæ cauentur mala & obtinentur bona.*

h Affli. malo &c. *quia timet ne ille deficiat, & ipſe debitum incurrat.*

i Qui autem cauet la. *talis obligationis.* († fuerint conſilia)

K Securus erit. *ab incurſione debiti.*

l Mulier gra. *ideſt honeſta & pudorata.*

m Inueniet gloriam. *ideſt famam bonam, vt patet de Iudith & Eſter.*

n Et robuſti ha. di. *quæ p robur mentis & corporis acquirunt, & acquiſitę poſſidentur.*

o Benefa. animæ ſuæ vir. *quia ſola miſericordia comes eſt defunctorũ, ſecundũ Aug.* (Auguſtinus)

p Qui. *ſubtrahendo eis debitum conſilium & auxilium.*

q Impius facit opus. *aggregans ſibi bona tẽporalia q̃ ſunt trãſitoria & corruptibilia.*

r Sem, autem iu. *verbo & facto.*

s Merces fidel. *ideſt retributio æterna, quæ non eſt aliqualiter defectiua.*

t Clementia præ. vi. *Eſt autem clementia propriè per quam relaxantur vel mitigantur pœnæ: & ſic præparat vitam corporalem illis quibus relaxatur vel mitigatur pœna mortis, & vitam ſpiritualem relaxanti ſi bene hoc faciat.*

u Et ſec. malorum. *ſcilicet pœnæ.*

x Mortem. *ſ. corporalẽ illis quibus imponitur malũ cui pœna mortis debetur: & mortẽ ſpiritualẽ imponenti ſi iniuſte imponatur.*

y Abo. do. cor pra. *qđ eſt malitiæ aſſuetũ.*

z Et volun, &c. *i. ſine plica malitiæ et doli.* D

a Manus in ma. non eſt inn. *homo malus etſi nihil operetur extra, ſed teneat vnã manum in alia ſicut ocioſus, non eſt innocens: quia cogitat mala interius.* († Mox nõ erit impunitus)

b Semen au. iu. ſal. *i. filij eorũ in bono dirigentur, quia ſic à patribus eorum docentur.*

c Cirrulum au. in &c. *Sus.n. ſi habeat circulum aureum circa roſtrum ſuum ponit ipſum intra lutum: ſic mulier fatua ſiue incontinens ornamentũ pulchritudinis à Deo ſibi datum ponit intra luxuriæ lutum.*

d Deſide. iu. *quia deſiderant Deum in quo eſt eminenter omne bonum.*

e Præſta. imp. ſ. *Dei in die iudicij.*

f Alij. *Propria pauperibus largiendo.*

g Et d. *quia Deus eorum bona multiplicat vt continuare valeant opera pietatis.*

h Alij rapiunt. *vt tyranni.*

i Et ſem. in ege. *quia inutiliter expendunt.*

K An, q̃. or. *ãdo Deũ & inſtruẽdo pximũ.*

l Impinguabitur. *pinguedine gratiæ.*

m Et q in. *i. proximũ reficit bona doctrina.*

n Ipſe quo. *quia docendo ſua ſapiẽtia augmentabitur.*

o Qui ab. *ſ. tempore quo debent exponi venditioni propter quod aliqui libri habent additum in tempore: ſed non de textu, ſubintelligitur tamen pp qđ fuit poſitũ in glo. interl. & poſtea per ſcriptores inſertum textui.*

p Male. in po. *qui fame afflicti maledicunt ſibi, & vendentibus benedicunt.*

q Bene cõ. *opus.n. bonũ eſt cito inchoandũ.*

r Qui autem in. *ſicut Saul quærens Phytoniſſam audiuit ibi mortis ſuæ ſententiam, de quo conſternatus cecidit in terram.* (1. Reg. 28.)

s Qui confidit. *magis quam in Deo.*

t Cor. *iuſto Dei iudicio, exemplum de illo qui dixit: Anima mea habes multa bona repoſita in annos multos, quieſce, bibe, epulare. Dixit autem ad illum dominus: Stulte hac nocte repe. a. t. a. &c.* (Luc. 12. c)

u Iuſti autem &c. ger. *i. proficient de bono in melius.*

VNIVERSIDAD DE SALAMANCA
GREDOS.USAL.ES

a *Qui ſtultus eſt.* Impius viuit pio, ille damnatur, iſte accipit
A brauium pro quo certabat.

Sup.3.c b *Fructus iuſti &c.* Viſio Chriſti, qui ſapientia. De quo: Lignum vitę eſt amplectentibus eam. Et in Apoc. Qui vicerit
Apoc.2.b dabo ei edere de ligno vitæ quod eſt in paradiſo. d.m. Et hunc fructum iuſti expectant: dum quaſi virens folium germinant.

c *Qui ſuſcipit.* Qui animarum curã pro domino ſuſcipit, vt vel errãtes doceat, vel conſoletur mœſtos vel temporalibus bonis ſuſtentet, vel renuẽtes ad remedia ſalutis protrahat, vel paſtore deſtitutos gubernet, vt ſecũ plures ad dñm perducat, ſapiens eſt: qa ſibi vt ſu-
* corde bimius cũ domino regnet procurat.

d *Si iuſtus.* Si martyres tanta patiũtur iniuſtè: quanta tormenta manent eorum tortores? Si Iob & Tobias, & alij
¶1.Pet.4.d Dei electi, tanta in hac vita paſſi ſunt: quid miramur ſi nos longè inferiores aliqua tangit afflictio. Etſi.n. impij nõ
1.Ioh.1.d ſumus, certè ſi peccatores nos eſſe negamus, noſipſos ſeducimus & veritas in nobis non eſt.

GLO. ORD. CAP. XII.

Q*Vi diligit &c.* Sequitur: Quib. &c. Horũ verſiculorũ connexio talis eſt. Qui bonus eſt non confidit in cogitationibus ſuis: ſed dñi gratiã q̃rit, ac per illã piè viuit. Qui aũt in cogitationibus ſuis cõfidit, bonus eſſe nequit: q.n. gratiam Dei non curat quærere, in praua actione perdurat.

f *Mulier.* Ad literã. Mulier bona & caſta viro ſuo p̃bet honorẽ in oĩb⁹: eiuſq; virtutibus ipſa domũ bene regẽs quaſi gratiã addit coronã. At vero adultera: etſi foris ſpecioſa intus ſtercore coinquinata eſt luxuriæ. Verũ ſpiritualiter: eccleſia coronã. ſ. ſeipſam Chriſto offert. Qui.n. in circuitu eius ſunt oẽs
B offerunt munera. Et filius Syrach de
Pſal.79.b magno ſacerdote. Ipſe ſtans iuxta a-
Eccl.50. ram & corona fratrũ iuxta illũ. At oſſa.i. virtutes quas hæretici vñr habere putredo praui dogmatis corrumpit.

(Margin: * ſibi; † & virum malas habentẽ cogitationes cõdemnabit; † erit ſtabilis)

g *Cogitationes.* Iuſti ſua facta, ſi dño placeant ſedula meditatione diiudicant, ne ipſis minus ſolicitis ſupernus iudex contra eos inuiſibiliter aduerſa diſpo-
1.Cor.11.f nat: iuxta illud: Si noſmetipſos diiudicaremus: non vtique iudicaremur. At contra reprobi de fraude conſiliantur obliti timoris domini.

h *Verte im.* i. impietatẽ in eis: & nõ erũt
† 5.q.c.ſi. .ſ. impij, perit.n. memoria impietatis. Alia translatio: Quocunq; ſe vertit ſceleratus exterminabitur. Et contra de ſanctis: Diligentibus Deũ oĩa coope.
Rom.8.e in bo. Aliter: Multa impietas in dijs Gẽtiũ, multa in ſectis hæreticorũ, & in p̃ſtigijs Magorũ, & in perſecutionibus paganorũ. Sed in his à Deo ſubuerſis: ſubuerſa eſt & memoria impietatis, &
†permanebit iam ipſa dogmata igne cremata, vt in Epheſo tpe Apoſt. Domus aũt iuſtorũ
†cognoſcetur permanebit: quia ſancta eccleſia nunquã abſcondi vel auferri potuit: nec ei⁹ aliquã ſcripturã nõ fidẽ tpis lõgitudo potuit auferre. Domus.i. eccleſia q̃ par-
†Eccl.10.d tim peregrinat̃ in terris, partim regnat in cœlis: nunquam deficit, ſed quæcũque membra hinc illuc perueniunt: quæ ſperabant gaudia inueniunt.

i *Nouit.* i. compatitur hebetudini ac fragilitati proximorũ ſibi cõmiſſorum.

k *Viſcera.* qui non ſolum non compa-
Luc.12.f tiuntur ſubditis: ſed ſicut dñs ait: Percutiunt pueros & ancillas dicentes:
† vel cor Moram facit dominus meus venire.

a *Deſide-*

NICO. DE LYRA.

†inf.28.c ¶ a Qui contur. domum ſuam. *cognationem ſuam quæ frequenter dicitur domus in ſcriptura: & maxime ve.te. pſal.134.d. Domus Leui be. domino.*

C

b Poſſidebit ven. *quia eiectus à cognatis exponitur ventis.*

c Et qui ſtul. eſt ſer. *ille enim debet ſeruire & ſapiens dominari, vt habetur pri. Polit.*

---

a ¶Opera bona. b ¶Tumultibus cogitationum.
germinabunt. Qui conturbat
a ¶Mentem. b ¶A perit eam flatibus malignorum ſpirituum qu bus ebruatur.
domum ſuam poſſidebit ventos: & qui ſtultus eſt ſeruiet ſa-
a ¶Cum dominari videatur. ¶Probationem facit perſequendo.
a ¶Merces.
pienti*. Fructus iuſti lignum
a ¶Quaſi patronus. b Quia fructum percipiet.
vitæ, & qui ſuſcipit animas ſa-
a ¶Iudicium.
piens eſt. † Si iuſtus in terra recipit, quanto magis impius & peccator?
a ¶Si iuſtus vix ſaluabitur: impius & peccator vbi parebit? Quam translationem Petrus in epiſtola ſua ſequitur.

CAP. XII.

QVi diligit diſciplinam, diligit ſcientiam: qui autem odit increpationes, inſipiens eſt. Qui bonus eſt,
a ¶Iuſtificabitur adhuc. ¶Habenti dabitur, & abunda.
hauriet ſibi à domino gratiam,
a ¶Q.i non habet hoc quod habet au.ab eo.
† qui autem confidit in cogitationibus ſuis, impiè agit. Non † roborabitur homo ex
a ¶Charitas nunquam excidit.
impietate, & radix iuſtorum
a ¶Eccleſia.
non commouebitur. Mulier
a ¶Studioſè operans. b ¶Omnes qui in circuitu eius ſunt o.m.
diligẽs corona eſt viro ſuo, &
a ¶Praux doctrinæ. b ¶Virtutibus.
putredo in oſſibus eius, quæ
a ¶Erubeſcam cum coram p.m.
confuſione res dignas gerit.
¶Scilicet.
Cogitationes iuſtorum iudicia, & conſilia impiorum frau-
a ¶Non ſolum mens.
dulenta. † Verba impiorum inſidiantur ſanguini, os iuſto-
¶De hac vita.
rum liberabit eos. † Verte im-
a ¶Quod fuerant: quia poſt mortem non quod ſperabãt inueniunt. ſpe enim fruſtrati pro præmij, tormenta recipiunt.
pios, & non erunt: domus autẽ
a ¶Bene docens & implens.
iuſtorum † permanebunt. Do-
a ¶Eſſe. ¶Virtuoſus.
ctrina ſua † noſcitur vir: qui au-
a ¶Sine ſapientia. b ¶Quia virilis animi fortitudinem contempſit.
tem vanus & excors eſt, patebit contemptui. † Melior eſt
a ¶Doctrina ſua noſcetur: ſed tamen Melior eſt.
a ¶Idiota, ſimplex frater quæ nouit faciem: promerens vitam in cœlis.
pauper & ſufficiens ſibi, quã glo-
a ¶In ſcripturis ſacris clarus: vel doctoris functus officio. b ¶Dilectionis: de cuius parte quæ ad proximum ſubdit Nouit iu.ani.
rioſus & indigens pane. Nouit iuſtus animas iumentorum ſuorum: † viſcera autẽ impiorũ cru-
a ¶Non compatiuntur. b ¶Exercet in ſpiritualibus ſtudijs. c ¶Animam.
delia. † Qui operatur terrã ſuã:

---

d Fru. in lign. v. *i. opus iuſti deducit ad eſum ligni vitæ, qui eſt Chriſtus in beata fruitione.*

e Qui ſu. animas. *ideſt curam animarum.*

f Sapi. eſt. *i. debet eſſe: quia ſicut dicit Greg. in paſtorali. Ars artium eſt regimen animarum, vel aliter: Sapiens eſt: quia elegit bonum ſi ſit ad hoc ſufficiẽs. Apoſt. Qui epiſcopatum deſiderat.*

g Si iuſtus in ter. re. *à Deo flagella ſicut patet de ſancto Iob.*

h Quanto ma. impi. & pec. *ſ. flagellabuntur à Deo in futuro.*

NIC. DE LY. CAP. XII.

QVi diligit. *ſup. 10. cap. induxit Salomon ad amorem ſapientiæ, & in 11. ad actus iuſtitiæ ad quæ diſponit maximè bona diſciplina, ideo ad eam inducit in hoc cap. dicens:*

i Qui dili. *quia per diſciplinam ſuſcipitur à doctore.*

k Qui autem odit &c. *Similis enim eſt furioſo qui refugit medicinam ſalubrem.*

l Qui bo. eſt. *bene vtendo gratia Dei ſibi data à Deo.*

m Haur. ſibi gra. *quę meretur augeri vt aucta mereatur & perfici.*

n Qui autem &c. *de ſenſu ſuo præſumendo.*

o Impiè agit. *quia iuſtè à Deo dimittitur, & ſic cadit.*

p Non robo. ho. *ſicut Saul impiè occidens ſacerdotes, & perſequens Dauid non fuit roboratus in regno: quod tamen quærebat.*

q Radix iu. *hoc eſt ſtabilitas in virtute & honore, vnde Dauid fuit ſtabilitus in regno pro ſe & ſua poſteritate.*

r Mulier. *in bono regimine ſui & domus ſuę.*

s Corona eſt. *ideſt cauſa honoris.*

D

t Et pu. in oſſi. eius. *ideſt mulieris.*

u Quæ con. res di. *i. quæ adulteratur, vnde in Nu. dicitur, de muliere ſuſpecta à viro de adulterio, q adducta ad ſacerdotem bibebat aquas, quæ, ſi erat verum crimen ei impoſitum à viro, cauſabant tumorem in eius interioribus & putrefactionem, & tandem mortem.*

x Cogi. iu. *cogitant enim cum proximo ſeruare æquitatem iuſtitiæ.*

y Et conſi. *quia decipiunt proximum ſub ſani conſilij ſpecie.*

z Verba imp. *quia teſtificantur cõtra iuſtum in cauſa criminali: ſicut patet de falſis teſtibus contra Naboth.*

a Os iu. lib. eos. *ſicut os Danielis liberauit Suſannam ad mortem iniuſtè condemnatam.*

b Verte imp. *i. conuerte ad bonum.*

c Et non erunt. *ſ. impij. vel aliter: Verte impios & non erunt. i. ad modicam mutationem deficiet eorũ proſperitas: & huic ſententiæ magis cõcordat litera ſequẽs: cũ dr̃ p oppoſitũ. d.*

d Domus autem iu. &c. *in virtute. ſ. cũ hoc eſſet frequenter in proſperitate temporali.*

e Doctrina ſua. *ſcilicet bona.*

f Noſcitur. *i. apparet ei virtus.*

g Qui au. *i. ſcientia & virtute vacuus.*

h Et excors &c. *i. ſine bonitate cordis.*

i Patebit contemptui. *aliorum.*

K Melior. *hic eſt de infimo ſtatu.*

l Et ſuf. *in victu & veſtitu ſecundũ ſtatũ ſuũ.*

m Quã glo. *i. bona ſua expẽdens in vanitatib.*

n Et in. pa. *i. victu ſufficiẽti ſecundũ ſtatũ ſuũ.*

o Nouit. *i. ſeruorũ ſuorũ qui ſunt eius inſtrumẽta in operibus ſuis, et iõ dñr hic iumẽta quaſi iuuamenta. Dñs.n. iuſtus cõſiderat diligẽter laborẽ ſeruorũ ſuorũ, & fidelitatẽ, vt ſic eis modo iuſto recõpẽſet. Põt ẽt hoc exponi ad literã de iumẽtis: Iudæi.n. erãt crudeles: & iõ lex nõ tm̃ edocet eos ad pietatẽ circa hoĩes, ſed ẽt circa bruta aĩalia q̃ p̃cepit qeſcere in die ſabbati, vt ſic eſſent magis miſericordes erga hoĩes. igit ſecundũ hoc dr̃: Nouit iu. an. i. cõſiderare cõſueuit ne iumẽta ſua exceſſiuis laborib. affligãt.*

p Viſcera au. imp. *erga ſeruos ſuos et iumẽta.*

q Qui op. ter. ſu. *eam debitè colendo.*

¶ a Satiabi-

a *Deſiderium.* Deſiderat impius præcedentes malos imitari,
A & de illorũ vita & actibus loqui. Vel monumentũ peſſimorũ: quia animæ eius deſideriũ eo tendit, quãuis neſciat: vt cũ prauibus iniuſtis æternæ mortis carcere claudatur. Verum quia tales exitũ, quẽ minimè credunt, vel prætendent, incurrunt: dicit econtra de bonis.

b *Radix au. iu. pro.* fides, ſpes, charitas: quibus in Chriſto ſunt radicati non eos fallunt: ſed plus quam ſperant in futuro percipient.

c *Fatuus &c.* Qui in præſenti deſiderat vlciſci fatuus eſt, qui autem pro domino contemnit, ſapiens eſt.

d *Qui au. diſſi.* nõ ſic vult occultari vt duret ſed omnino deleatur: eſt enim natura iræ vt prolata magis feruescat: occultata langueſcat.

e *Lingua &c.* quia & bona quæ promittunt ipſi perficiendo ad vitã puenĩũt & alijs quæ ſequant̃ demõſtrãt.

f *Labium ve. &c.* Fides catholica ſp̃ p̃manebit: q aũt repẽte noua dogmata inſerit: mendacij miniſter eſt.

g *Homo ver.* Sapiens & prudens: qui aliquando celat ſcientiam, vel nõ valẽs loqui quaſi ſpiritualibus, ſed quaſi carnalibus, vel nolens dare ſanctũ canibus, vel margaritas ante porcos proijcere, vel mittere.

h *Cor inſi. pro.* Vel qñ plus appetunt ſapere quã oportet ſapere, & in cogitationibus euaneſcendo, pro ſapientia ſtultitiã habent & tenẽt. Vel, alijs q̃ nequeunt capere ingerentes, quaſi infirmis oculis lumẽ ſolis. i. ſapientiæ, quã habere videbãtur, auferunt.

i *Manus for.* Perfecti non ſolũ vitiorũ bella ſuperãt, ſed & electis fratribus maiore virtutum gratia principãtur.

K *Quæ au. re.* q diſſoluti aĩo peccatis implicari nõ metuũt, peſſimo exacto-
B ri diabolo tributũ vitiorũ quotidie ſoluunt: & niſi viuentes eius dominium euaſerint, pœnitẽdo poſt mortẽ traditi eidẽ in carcere mittent̃ pœnarũ. Non.n. de talibus deſperandũ eſt, cum adiungit: Mœror iuſti &c.

l *Mœror in corde &c.* qa neceſſe eſt vt prius peccatorẽ mœror pœnitentiæ ſalubriter humiliet: & poſt per iudicium ſacerdotis datæ reconciliationis ſermo lætificet, vel reficiat.

m *Qui ne. dam.* Si hoc ad literã accipitur, quãto magis corona dignus eſt iuſtitiæ qui pp Deũ, qui dixit: Dico vobis amicis meis, ne terreamini ab his, q occidunt corpus, vel vendens omnia dat pauperibus, vel rapinam bonorum ſuorum cum gaudio patitur, vel ipſam carnem morti tradit?

n *Non inue. &c.* Fraude nãque acquiſita pecunia, aĩę damnũ, non lucrum addit: Immo plus dãni eſt in anima quã lucri in arca: & qui pro dño ſubſtantiam diſpenſat pro terrenis cœleſtia

NIC. DE LY.

¶ a Satiabitur. *i. habet victum & veſtitum conuenientem.*

b Qui au. eſt &c. *quia per hoc incurrit defectum bonorum temporalium & ſpiritualium, ſecundum quod dicitur in Eccl. Multã malitiam docuit otioſitas.*

c Qui ſu. &c. *Iſte verſus nõ eſt in Hebręo: patet tamen eius ſententia, quia ille qui ſuauis eſt per manſuetudinem moderatus eſt in verbis & factis: propter quod monẽdo alios non vtitur verbis contumelioſis.*

d Deſide. im. mo. &c. *Ex abundantia.n. cor. os lo. & ideo impius non reducit ad memoriam niſi mala.*

e Radix au. iu. *i. ſtabilitas eorum in virtute.*

f Proficiet. *de bono in melius procedendo.*

g Propter pec. labio. &c. *quia per peccatum oris ruit homo in peccatum*

---

a ¶Et nunc virtutum: & tandem præmiorum.
† ſatiabitur panibus, qui autem
a ¶Pro ſalute laborare negligens, inter ſtultos numerabitur, etſi nunc vel mundana vel diuina ſapientia glorioſus videatur.
ſectatur ociũ, ſtultiſſimus eſt. Qui
¶Benignus.
ſuauis eſt, viuit in moderationibus:
a ¶Non contumelioſe monens.
in ſuis monitionibus relinquit cõtumeliam. Deſiderium impij † monimentum eſt peſſimorum, radix
a ¶Mors & vita in manibus linguæ.
autem iuſtorum proficiet. Propter
a ¶Aeterna. b ¶Conſequitur ſeris pœna eius pedibus.
peccata labiorum ruina proximat malo: effugiet autem iuſtus de † anguſtia. † De fructu oris ſui vnuſquiſque
a ¶Sermone bono. Qui enim male loquitur non ore fructum generat, ſed damnum.
a ¶Aeternis, ſi tamen faciat quod dicit, hoc eſt enim quod addit: & iuxta ope. ma. ſu. retri.
replebitur bonis, & iuxta opera manuum ſuarum retribuetur ei.
a ¶Opera, conſilia. b ¶Non aliorum.
Via ſtulti recta in oculis eius, q autem
a ¶Audies ſapiens ſa erit. b ¶Alia translatio: Stultus eadem hora pronunciat iram ſuam: occultat autem ignominiam ſuam aſtutus.
ſapiens eſt audit conſilia. Fatuus indicat ſtatim iram ſuã, qui autem diſſimulat iniuriã, callidus eſt. Qui † quod nouit loquitur † iudex iuſtitiæ eſt, qui autem mentitur, teſtis
a ¶Se obedire veritati.
eſt fraudulentus. Eſt qui promittit,
a ¶Dum deficit tempore tentationis. b ¶Promiſſi.
& quaſi gladio pungitur conſcientiæ, lingua autem ſapientium eſt ſanitas. † Labium veritatis firmum erit in perpetuum, qui autem teſtis eſt repentinus, concinnat linguam mendacij. Dolus in corde cogitantium mala, qui autem pacis † ineũt cõſilia, ſequitur eos gaudium. Non
a ¶Iuſtus vt leo confidit.
cõtriſtabit iuſtum quicquid ei ac-
a ¶Quia illico contriſtabuntur.
ciderit, impij autem replebuntur malo. Abominatio eſt domino la-
¶Veraciter.
bia mendacia: qui autem fideliter † agunt, placent ei. Homo verſutus celat ſcientiam, & cor inſipiẽtium † prouocat ſtultitiam. † Manus † fortium dominabitur, quæ aũt remiſſa eſt tributis ſeruiet. Mœror in corde † viri humiliabit eũ, & ſermone bono lętificabit. Qui negligit dam-
a ¶Chriſtum. ¶Vos amici mei eſtis. ¶Dum vel ſua retinere, vel aliena rapere gaudent. Vnde ſubdit: Non inueniet.
nũ propter amicum, iuſtus eſt, iter autem impiorum decipiet eos. Nõ inueniet fraudulentus lucrũ, & ſubſtantia hominis erit auri precium.

---

tum operis, & ſic incurrit malum culpæ & pœnæ.

C

h Effug. au. &c. *quia euadit remorſum conſcientiæ & pœnã gehennæ.*

i De fructu oris ſui. *ideſt de bona ſua doctrina.*

K Vnuſquiſq; re. bonis. *quia profectus diſcipuli redundat in meritum magiſtri: propter quod doctores ſacri non ſolum habebunt auream in cœlo, ſed etiam aureolam.*

(Margin: Aureã in cœlo doctores habebunt.)

l Via ſtul. recta &c. *ſicut habenti oculos humore ſanguineo repletos oĩa videntur rubea.*

m Fatuus indi. ſta. &c. *quia ſequitur paſſionem, & non rationem.*

1.Reg.10.e n Qui au. diſſi. iniu. &c. *ſicut Saul diſſimulauit ſe audire verba iniurioſa illorum, qui contemnebant ipſum electum in regem.*

o Qui quod nouit. *ſ. eſſe verũ loquitur, vnde in Hebręo hr̃: Loquẽs veritatẽ iudex iuſtitię eſt, qa p̃fert veritatẽ maxime in iudicio.*

p Qui autem men. *in iudicio.*

(Margin: † repromittit, vel inſpiratur malum)

q Teſtis eſt frau. *quia per hoc proximus defraudatur.*

r Eſt qui pro. &c. *& ſupple non ſoluit.*

s Quaſi gla. pung. &c. *quia conſcientia dictat ſibi q teneatur adimplere promiſſum.*

† anguſtijs

t Lingua au. ſap. &c. *quia ſicut promittit ita adimplet: & ſic eſt ibi quædam æqualitas verborum & factorum, ſicut ſanitas eſt adæquatio humorum.*

u Labiũ &c. *qa nõ variat̃ de vno in aliud.*

x Qui au. te. eſt re. &c. *quia ſtatim quod teſtificatus eſt inconſideratè nititur mendacijs tanquam verum colorare.*

y Dolus in cor. cog. &c. *quia tales quod non poſſunt adimplere poteſtate, cogitant adimplere doloſitate.*

z Qui au. p. ineunt con. *eis acquieſcendo.*

a Sequitur eos gau. *quod ſequitur ad pacem, ſicut triſtitia ad turbationem.*

b Non con. iu. *triſtitia deijciẽte à virtute.*

c Quicquid ei acciderit. *quia fortunã aduerſam patienter tolerabit.*

† iudex

d Impij autem. *impatientia fracti.*

e Reple. ma. *quia malo pœnæ ſuperueniet malũ culpæ, & poſtea gehẽnæ ſi perſeuerat.*

D

f Abominatio eſt do. la. *quia ipſe eſt veritatis regula.*

g Qui au. fi. ag. &c. *quia in hoc ei aſſimilantur. Aſſimilatio vero eſt cauſa dilectionis:*
Eccl.13.c *iuxta illud Eccle. Omne animal diligit ſibi ſimile.*

h Homo verſu. *ideſt aſtutus.*

i Celat ſci. *animum ſuum vſque ad tempus opportunum.*

K Et cor. in. pro. ſtul. *ſ. alienam contra ſe, quia ſtatim manifeſtat ſe per contumeliam.*

† inueniũt

l Manus for. do. *hoc patet in ſcripturis veteris no. Teſtamenti, q reges fortes alios ſubiecerunt ſibi: & remiſſi ſeruierunt alijs ſub tributo. Põt ẽt exponi de fortitudine mẽtis ſeu rationis quæ ſibi ſubijcit vires ſenſitiuas: ſi autem fuerit remiſſa, ſenſualitas ei dominabitur.*

m Mœror &c. *de aliqua offenſa Dei, quia nullus quantumcunque iuſtus de communi lege tranſit vitam præſentem ſine aliqua offenſa culpæ.*

n Humiliabit eum. *coram Deo per contritionem.*

† Sup.10.a miniſtrorum

o Et ſer. bo. *qui eſt in fideli confeſſione.*

p Lętificabitur. *quia ad talem confeſſionẽ ſequitur alleuiatio mentis & quędã lętitia.*

q Qui negligit damnum. *temporale.*

r Propter ami. *ideſt propter ſubleuationem amici.*

s Iuſtus eſt. *quia amicus eſt magis diligendus, quam lucrum temporale, ſed lucrum ſpirituale eſt magis diligendum, quam amicus.*

t Iter autem im. *qui dimittit amicum propter temporale lucrum.*

u Decipiet eos. *quia perdunt maius bonum pro minori, ſcilicet amicum pro lucro temporali: & frequenter etiam illo lucro defraudantur, ideo ſubditur:*

x Non inue. fra. &c. *ſicut ille qui nunciauit Dauid mortem Saulis ſperans inde reportare premium: reportauit autem mortis ſupplicium.*
2.Reg.1.e

y Et ſubſtan. hominis. *ideſt eius vita.*

z Erit auri precium. *ideſt precioſior auro.*

¶ a In ſemita

VNiVERSIDAD DE SALAMANCA
GREDOS.USAL.ES

lestia recipiet. Aliter nõ inueniet frau.ſu.&c. Qui fraudulenter ſimulat ſe eſſe bonũ: malè viuens in occulto nõ inueniet æterna bona. Qui aũt ſubſtantiã virtutũ veraciter acquirit: ex ea mercabitur claritatẽ regni perennis quod apertius ſubiungit: In ſemita iuſtitiæ vita. Semitam.i.ſubſtantiam acquirit virtutum: quibus æternę vitæ claritas auro pretioſior emitur.

e Qui autem il. *bonæ doctrinæ.*
f Non au.cum arg. *aure mentis: nec etiam aure corporis: vt frequẽter.*
g De fru.oris ſui ho.ſa.&c. *exponatur ſicut cap. præce.*
h Anima au.&c. *quia auertitur à Deo & iniquè agit contra proximũ.*
i Qui cu.os ſuum. *ab indiſcreta locutione.*

in ſemita iuſtitiæ vita: iter autem deuiũ ducit ad mortem.

GLO. ORD. CAP. XIII.

Filius ſapi. Tantũ diſtat inter ſapientẽ & ſtultũ vt hic aliquando profectu eruditionis ad eũ, qui ſe docuerat docẽdũ perueniat, ille ne cũ arguit audiat.
b *Vult &c.* Vult regnare cũ dño & non pati pro eo: delectãt præmia cũ pollicẽtur, terrẽt certamina cũ iubent: de quo Iacob. Vir duplici aio inconſtans eſt in oĩbus v.ſu. Et Ieſus filius Sirach: Vę peccatori terram duabus vijs ingre.
c *Anima au.ope.* iuſſa dñica. impinguabitur. quia perfecta supernorũ dulcedine reficietur vnde: Sicut adipe & pingue.re.&c. Vel q pijs pro dño laboribus inſudãt: immarceſſibili corona donabũt.
d *Eſt quaſi di.* nõ verè: vt q induebat purpura & byſſo. Sed qa Deũ non habuit, cõperit in fine nihil eſſe qđ habuit. De quibus dr̃: Dormierũt ſomnũ ſu. & ni. in ve.viri.d.in ma. ¶ Pauper ecõtra videbat Lazarus q iacebat ad ianuã eius vlce.ple. Sed in multis erat diuitijs q virtutẽ habuit humilitatis: q cõditorẽ oĩm diuitiarũ.i. Deum corde geſtabat. Quid autem veræ diuitiæ valeant, quid vera paupertas agat, ſubditur: Redemptio animæ viri diuitiæ ſuæ.
e *Redem.anim.* Qui animã ſuã vult redimere a futura ira: cõgreget diuitias bonorũ operũ. Qui.n. his eget increpationẽ diſtricti iudicis ſuſtinere nõ valet: de qua: Dñe ne in fu.tuo arg.me: neq; &c. Alioquin pauperes nõ ibi increpãtur à dño: ſed benedictionẽ accipiunt à dño.
f *Subſtantia fe.mi.* Qui volũt diuites fieri, incidunt in tentationẽ, neq; ipſas diuitias quas acquirunt perpetuo poſſidẽt. Qui aũt pro accipienda ſubſtantia premiorum cœleſtiũ iuſtis inſiſtit laboribus: multiplicia supernæ beatitudinis munera percipiet: de quo: Spes quę differtur affligit animam.
g *Spes quæ di. &c.* Quia nimirũ quãdiu differtur ſpes æternorũ, affligitur aĩa fideliũ, vel ꝑdilatione bonorũ, vel illatione malorũ. At vbi venerit qđ deſiderat: facile obliuiſcitur qđ ſuſtinuerat: qa in æternũ viuere incipit cũ ſuo redẽptore: qđ tota intentione quærebat. Ipſe eſt enim lignum vitæ amplectentibus ſe.
h *Qui de.* Aliter is q malè rei detrahit ipſe ſe in futurũ obli. non vt pro tali detractione pœnas luat: ſed vt poſt detractionẽ cautius agat: qa qđ in alijs iuſtè reprehendit impunè non admittit, vnde: Qui predicas non furãdũ, fura. &c. Qui autẽ ti.pce.in pa. ver. Melius eſt ergo quẽq; ſibi timere ne Dei imperium preuaricetur: quàm aliorũ errata ſtulto ore lacerare. vnde: Si præoccupatus fuerit homo in aliquo delicto &c.

a Lex

†95.diſt.c. eſto.in ſi. — † i. audit eruditionẽ patris — †inf.12.b — Pſal.26.b — Luc.16.d — Pſal.75.a — Luc.16.e — † adducit in peccatũ — Iſa.6.a — 1.Tim.6.b — Rom.2.c — Gal.6.a

NIC. DE LYRA.

a In ſe. *ſcilicet gratiæ & poſtea gloriæ.*
b Iter autem. *à rectitudine iuſtitiæ.*
c Ducit ad mor. *ſcilicet culpæ primo: & poſtea ad mortem gehennæ.*

NIC. DE LY. CAP. XIII.

Filius ſapien. *In cap. præcedenti inducit Salomon ad ſuſceptionem diſciplinæ, & quia hæc ſuſceptio efficit ſapientẽ, ideo in hoc capite conſequẽter oſtẽdit diſciplinati ſapientiã, dicẽs:*
d Filius ſapiens &c. *quia in eo manifeſtè relucet.*

CAP. XIII.

Filius ſapiens † doctrina patris: qui autem illuſor eſt, non audit cum arguitur. † De fructu oris ſui homo ſatiabitur bonis: anima aũt prę uaricatorũ iniqua. † Qui cuſtodit os ſuum, cuſtodit animam ſuã: qui autem inconſideratus eſt ad loquendũ, ſentiet mala. † Vult & nõ vult piger: anima autem operantium impinguabitur. Verbum mendax iuſtus deteſtabitur, impius aũtẽ confundit & confundetur. Iuſtitia cuſtodit innocẽtis viam, impietas autem † peccatorũ ſupplantat. Eſt quaſi diues cũ nihil habeat, & eſt quaſi pauper cũ in multis diuitijs ſit. Redemptio animę viri diuitię ſuę: qui autẽ pauper eſt increpationem non ſuſtinet. Lux iuſtorum lętificat: lucerna autem impiorũ extinguetur. Inter ſuperbos ſemper iurgia ſunt: qui autem agunt omnia cũ conſilio, reguntur ſapiẽntia. Subſtãtia † feſtinata minuetur: quæ autem paulatim colligitur manu, multiplicabitur. Spes quę differtur affligit animam: lignum vitæ deſideriũ veniẽs. Qui detrahit alicui rei, ipſe ſe in futurum obligat: qui autẽ timet pręceptum in pace verſabitur. Animę doloſę errant in peccatis: Iuſti autẽ miſericordes ſunt & miſerantur.

k Cuſto. animam ſuam. *ab aduerſariorũ inſidiatione: qui quęrunt aliquid rapere de ore hominis, vnde poſſint eum accuſare: ſic enim quærebant Phariſæi aliquid rapere de ore Chriſti. Et per oppoſitum ſubditur:*
l Qui au.incon.eſt &c. *& patet.*
m Vult & non vult pi. *quia bene vult obtinere bonum vtile vel honorabile: ſed laborem qui ad hoc exigitur non vult ſuſtinere, & ſic non vult efficaciter: ideo ſimilis eſt catto qui vellet piſces comedere: refugit tamen pedes in aqua ponere.*
n Anima au.ope. *adiecta pigritia*
o Impingua. *i. replebitur bonis ſpiritualibus, & etiam frequenter temporalibus.*
p Verbum men.iu.de. *tanquam diſſonum ab habitu iuſtitiæ quem habet in mente.*
q Impius au. &c. *proximum per mendacia ſua.*
r Et con. *quando de mendacio manifeſtè arguetur, quod frequenter contingit.*
s Iuſtitia cuſto. inno. viam &c. *hoc patet de Ioſeph vendito à fratribus ſuis, ne dominaretur eis, & propter innocentiam ſuam fuit cuſtoditus à domino, & factus eſt dominus ſuper fratres ſuos.*
t Eſt qua.di. cum ni. ha. *quando illud modicum quod habet: quod quaſi nihil eſt reputandum, ſufficit ſibi.*
u Et eſt quaſi pau.cum in mul.di. ſit. *hic eſt auarus cui nihil ſufficit: propter hoc dicit Hiero. antiquè dictum eſt: Auaro deeſt tam, quod habet, quàm quod non habet: quia propter auaritiam ſuam bonis habitis non vtitur.*
x Redemptio ani.vi.&c. *Vnde dixit Daniel Nabuchodonoſor: Peccata tua eleemoſynis redime & iniquitates tuas miſericordijs pauperũ.*
y Qui autem pau.eſt, incre.non ſuſti. *In Hebræo habetur: Qui tenuis eſt, ſcilicet in notitia diuinæ legis: vt exponit Ra.Sa. Increpationem non ſuſtinet propter defectum ſapientiæ: ſicut homo freneticus nõ ſuſtinet emplaſtrum fractus per impatientiam.*
z Lux iuſtorum. *i. proſperitas eorum quę per lucem deſignatur ſicut aduerſitas per tenebrã.*
a Lætificat po. *quia proſperitate ſua bene vtitur erga ipſum.*
b Lucerna autem impiorum. *i. proſperitas eorum.*
c Extinguetur. *in morte: vel extinguetur per infamiam: quia abutitur ſua proſperitate.*
d Inter ſu.ſemper iur.ſunt. *quia quilibet eorum nititur indebitè alium excellere.*
e Qui autem agunt omnia cum conſilio. *bonorum.*
f Reguntur ſa. *& non voluntate propria.*
g Subſtan.fe. *i. feſtinanter acquiſita: vt per rapinam vel vſuram.*
h Minuetur. *Dei iudicio quia malè acquiritur.*
i Quæ autem pau.col. ma. *ideſt debito modo acquiritur.*
K Multiplica. *propter iuſtam acquiſitionem.*
l Spes quæ differtur. *ideſt dilatio boni ſperati.*
m Affligit animam. *ipſius ſperantis vel expectantis.*
n Lignum vi.de.ue. *i. completio deſiderij eſt cauſa delectationis & gaudij quæ ſunt de bono præſenti.*
o Qui de.ali.rei. *eam vituperando.*
p Ipſe ſe in futu.&c. *ad non commendandum eam: quia ſic inboneſtè veniret contra verbum ſuum.*
q Qui autem ti.præce. *i. tranſgreſſionem pręcepti diuini.*
r In pace. *ſ. triplici: In pace interna, quantum ad conſcientiam: & fraterna, quia cum proximo facit iuſtitiam: & ſuperna, quia finaliter venit ad gloriam.*
s Animę doloſæ errant &c. *Hic verſus non eſt in Hebræo: ideo pertranſeo, & patet ſententia.*

e Qui — a Lex

a *Lex ſapi.* Ex quo homo ſapere incipit, vtitur hac lege, vt mortem vitet & vitam acquirat.
b *Conſilio.* maximè diuino quod eſt in ſcripturis. Fatuus.n. eſt qui extra hoc conſilium viuit: quamuis naturaliter prudens videatur, de quo rectè: Nuncius im.ca.in ma.
c *Qui cum ſa.* Quilibet ſimplex aut ruſticus qui arcana ſapientiæ cõprehẽdere nequit, ſi tamen exẽpla ſapientum viuendo ſectatur, iure inter ſapientes numerabitur.
d *Ami.ſtul.* Qui ſtultos, non quia homines ſunt, ſed ꝑꝑ ſtultitiã, quia mimi ſunt vel hiſtriones, vel huiuſmodi, non vt inſtruendo corrigat, amat: ſed vt fauendo deteriores efficiat: licet ſapiens videatur, ſtultorum damnatione tenebitur.
e *Bonus etc.* ſępe boni ſine filijs obeũt, & maiora præmia audimus promitti his q virginitatẽ nuptijs prepoſuerunt. Sed & ſubſtantiã iuſtorũ à peccatoribus tolli. Et Apoſto. glorificat eos, q rapinã bonorũ ſuorũ cũ gaudio ſuſceperũt. Vnde ſpiritualiter accipiendũ, qa bonus & iuſtus dñs eſt, q aſcẽdẽs celos, reliquit hæredes ſuæ doctrinæ Apoſtolos, & ſucceſſores eorũ, ad cuius fidẽ conuerſa eſt multitudo Gentiũ, q̃ erat ſubſtantia diaboli vñ: Cũ fortis armatus cu.atriũ.ſ. in pa.ſunt om.q̃ po. ſi aũt fortior illo ſuperue. oĩa aufert ei in quibus cõfidebat. Aliter. Iuſto cuſtoditur ſubſtãtia peccatoris: qñ ablatũ à Iudæis regnum Dei, & datum Gen.f.fr.e.
f *Multi ci.* Alius translator: Viri iuſti diuitijs annis multis fruentur: iniqui aũt peribũt breuiter. Nõ rectè facit q diuitias ſedulo cõgregat: & nõ pro redemptione animæ diſpenſat: ſed alijs diſpenſanda reſeruat. Vnde ſupra: Cuſtoditur iuſto ſubſtantia. *Alleg.* Multi ſunt cibi alimoniæ cęleſtis in dictis & exẽplis patrũ. Et nõ rõnabiliter facit qui legẽdis, meditandis, & exponendis inſtans nõ ſuæ ſaluti ſed aliorũ potius ſeruit. Talis.n. in noualibus.i. in operibus ſiue ſermonib⁹ patrũ optima inſtitutione excultis, nõ ſibi ſed alijs ſubſidiũ acqrit. Vtrique aũt ſenſui congruit qđ ſubdit.
g *Qui par. &c.* Nam & bonus pater filium, & diſcipulum magiſter catholicus, ne ad iniquitatem deflectat, ſolicitus erudit.

GLO. ORD. CAP. XIIII.

Sapiens &c. *Deſtru.ma.* viuendo, & aliquãdo apertè repugnãdo. Quare autem ſapientiũ actus ſtulti lacerant, oſtendit cum dicit: Ambulans rec. &c. Abominatio eſt peccatoribus, bonorum religio: ſtultũq; videt incredulis, cũ fideles ꝑꝑ Dei amorẽ aduerſa ſuſtinẽt mũdi: & tormenta deridẽt eorũ q occidũt corpus, de q̃bus apertè ſubdit: In ore ſtul. &c.
i *In ore.* quia ſtulti per vaniloquium humiles quos deſpiciunt affligunt, ſed per doctrinam ſapientium ne decipiantur ſe muniunt.

a Vbi

NICOL. DE LYRA.

a Lex ſapien.&c. *Lex ſapientis dupliciter dicitur: Vno modo, quia data eſt à ſapiente & ſic lex diuina quæ data eſt à Deo immediate, cuius ſapientiæ non eſt numerus: & quælibet lex alia iuſta quæ datur à Deo mediante tamen legiſlatore creato eſt fons vitæ, quia in ea hauritur debitus viuendi modus: ideo ſubditur:*
b Vt decli. *ideſt declinare faciat.*
c A ruina mor. *culpæ & gehennæ. Alio modo dicitur lex ſapientis: quia obſeruatur à ſapiente: & hoc etiam modo lex diuina, & quælibet alia iuſta dicitur fons vitæ: quia ſapiens ibi haurit debitum modum viuendi: & per hoc declinat à ruina mortis culpæ & gehennæ.*
d Doctri.bo. *docti & audienti, quibus dat gratiã diuinã & humanã.*
e In itinere contemptorum. *bonæ doctrinæ.*
f Vorago. *quia ruunt de peccato in peccatum vſque ad profundum. vnde dr̃ infrà. Impius cum in profundum peccatorũ venerit, contemnit.* Infra 18.a

Lex ſapientis fons vitæ, & vt declinet à † ruina mortis. Doctrina bona dabit gratiam: † in itinere contemptorum vorago. Aſtutus omnia agit cum conſilio: qui autẽ fatuus eſt aperit ſtultitiam. Nuncius † impij cadet in malũ. Legatus fidelis ſanitas. Egeſtas & ignominia ei qui deſerit diſciplinam, qui autem acquieſcit arguenti, glorificabitur. Deſiderium ſi compleatur delectat animam: deteſtantur ſtulti eos qui fugiũt mala. Qui cum ſapientibus graditur, ſapiens erit, amicus ſtultorum † ſimilis efficietur. Peccatores perſequitur malum: & iuſtis retribuentur bona. Bonus relinquet hæredes, filios, & nepotes: & cuſtoditur iuſto ſubſtãntia peccatoris. Multi cibi in † noualibus patrum, † & alijs congregantur abſque iudicio. † Qui parcit virgæ, odit filium ſuum, qui autem diligit illum, inſtanter erudit. Iuſtus comedit & replet animam ſuam, venter autem impiorum inſaturabilis.

CAP. XIIII.

Sapiens mulier ædificat domũ ſuam: inſipiens extructã quoq; deſtruet manibus. Ambulãs recto itinere, & timẽs Deũ, deſpicitur ab eo qui infami graditur via. In ore ſtulti virga ſuperbiæ, labia ſapien-

g Aſtutus. *in pecdi euaſione.*
h Omnia agit cũ cõ. *& nihil præcipitãter.*
i Qui au.&c. *præcipitanter agendo.*
K Aperiet ſtul. *fatuitatẽ ſuã manifeſtãdo.*
l Nuncius impij. *i. ab homine impio miſſus: & pro negocio impio.*
m Cadet in ma. *ſcilicet culpę & pœnæ.*
n Lega. *i. à fideli miſſus & ꝓ negocio fideli.*
o Sanitas. *quia reddit bonam diſpoſitionem inter homines: ſicut ſanitas in corpore.*
p Egeſtas. *loco boni vtilis.*
q Et igno. *loco boni honorabilis.*
r Et qui de.di. *quia per obſeruationem diſciplinæ bonũ vtile et honorabile acquirunt.* † impius alter
s Qui autem &c. *ſe humiliter corrigendo.*
t Glorifi. *ideſt honorificabitur coram multis in præſenti & in futuro.*
u Deſiderium. *quia ſicut deſideriũ eſt boni non habiti, ita delectatio eſt boni adepti.*
x Deteſtantur. *quia non reputant niſi bona ſenſibilia quæ tamen vt communiter ſunt mala, & ideo fugam verè malorum, iudicãt fugam vere bonorum.*
y Qui cum ſa.&c. *ſe eis conformando.*
z Sapiens erit. *Et ſimiliter conformans ſe ſtultis ſimilis efficietur.*
a Peccato.perſequi. ma. *ſ. pœnæ quod eos finaliter comprehendet: ſicut retributio bonorum reſeruatur iuſtis.*
b Bonus homo reli.hære.&c. *vnde de patribus ſanctis frequenter dicitur in veteri teſtamento, ꝙ viderũt filios ſuos & filiorum ſuorum in tertiam & quartam progeniem quos reliquerunt in mũdo poſt mortẽ ſuam.*
c Et cuſto.ſubſtan. &c. *ſicut bona Nabal impij fuerunt cuſtodita ipſi Dauid accipienti Abigail in vxorem.* 1.Reg.25.g
d Mul.ci.in no.pa. *quod poteſt exponi dupliciter. Vno modo de cibis corporalibus: qa patres antiqui ſuis laboribus coluerunt terras prius incultas: quæ dicuntur noualia: & ſic multiplicati fuerunt cibi corporales in ſuſtentatione ſequentium: ideo ſubditur:*
e Et alijs congre.&c. *abſq; eo labore ſuo: quia non conſequuntur talia quaſi mercede ſui laboris in quo eſt quædam executio iuſtitiæ: quæ propriè iudicium. Alio modo exponitur de cibis mentis, quia antiqui patres & multi philoſophi multum laborauerunt in inuentione ſcientiarum & artium quibus poſteri vtiuntur abſque tali labore.* † inf.23.b Eccl.30.a
f Qui par.vir.&c. *quantum ad animã ſubtrahendo ei debita diſciplina: licet eum diligat quantum ad corpus inordinatè.*
g Iuſtus co.& re.&c. *quia ſufficit ſibi quod apponitur.*
h Venter au.impi.inſa. *quia non ſufficiunt eis quę apponuntur, ſed ſemper quęrunt lautiora & magis delicata.*

NIC. DE LY. CAP. XIIII.

Sapiens mulier. *Superius Salomon commendauit ſapientiam in ſexu virili: hic in principio huius capituli commendat eam in ſexu muliebri dicens:*
i Sapiens mu.ædi. do. ſuam. *i. ſaluat eam & ampliat: ſicut Abigail domum ſuam ſaluauit, refrenando iram Dauid.* 1.Reg.25.d
K Inſipiens ex. quoq; de.ma. *i. operibus ſuis malis quę per manus deſignantur: ſicut Iezabel inducens virum ſuum Achab, & prolem ſuam ad idololatriam: propter quod tota domus illa per Iehu fuit deſtructa.* 3.Reg.9.g
l Ambulans recto iti. *per viam virtutis.*
m Et timens Deum. *timore filiali.*
n Deſpicitur ab eo. *ſicut Golias impius deſpexit Dauid iuſtum.* 1.Reg.17.c
o In ore ſtulti virga ſuper. *quia loquitur contumelioſè, & ſuperbè, & ſic percutit alios virga linguæ ſuæ.*
p Labia ſapien.cuſto.eos. *quia non loquuntur niſi bona & honeſta.*

a Vbi

VNiVERSiDAD DE SALAMANCA
GREDOS.USAL.ES

E a *Vbi non &c.* Hæc hærent ſuperioribus. Boues nanq; doctores catholicos, præſepe cœtus auditorum, ſegetes fructus bonorum operum dicit. Incaſſum ergo ſuperbus tumet: & indocta eloquentia verberat aures, & corda ſubiectorũ: quia vbi non ſunt docti prædicatores: fruſtra ad audiendũ conſiſtunt fideles. Vbi ergo plurimæ operationes apparent, patet quia non hæreticus: ſed ille pro verbi fruge laborauit, q & verbum caſto ore ruminare, & viam veritatis recto diſcretionis pede noſſet incedere. Bos alitur de præſepi: doctor verbo audientes nutrit: ſed & labore bouis præſepe repletur: & bos de præſepi ſuo reficitur fructu. Sic fidelis prædicator, & audientes verbo reficit, & eadem refectione apud Deum proficit. Qđ in Helia figuratur, qui Sareptanam viduam paſcit aqua & ipſe paſcitur.

b *Quærit de ſa.* Vt Caiphas: Adiuro te per Deum viuum vt dicas nobis ſi tu es Chriſtus. Quia malè quærebat: non inuenit. At diſcipuli: non ſolum Chriſtum Dei filium cognouerunt: ſed & ſcripturas. Sed & tũc doctrina prudentium facilis erat, qñ Cornelius cum domo ſua & huiuſmodi verbum humiliter audientes, Mox credebant: & accepto ſpiritu linguis omnium loquebantur. Nunc quoque doctrinam fidei catholicæ prudens quiſq; dum cathechizatur facilius percipit quam hæretici, qui quia peruerſè quærunt nunquam prorſus inueniunt.

c *Vade contra &c.* Ideo deriſor ſapientiã quam quærit non inuenit: quia & ſi apertè contra illius ſtultitiam diſputando incedas, neſcit intelligere quæ dicis: velut Arrius qui verbum ſubſtantialitatis in patre & filio nunquam inuenire contendebat: cum ei obijceretur: Ego & pater vnum ſumus: & Deus erat verbum & cetera talia. Ideo doctrina prudentium facilis eſt: quia labia quæcũq; reguntur ſapientiæ moderamine de ſapientia ſolum loqui & audire dulce habent, eiuſque meditationi operam dare ſatagunt.

F

d *Extraneus.* i. reprobus, qui propria ſpõte cæcatus quod in præſenti patitur nõ videt, quod in futuro ſit paſſurus non præuidet: ideoq; à futuris bonorũ gaudijs remanebit extraneus: quia amaritudinis eorũ præſentis particeps eſſe noluit: vnde ſubdit: Domus impiorũ &c.

e *Sapiens t. & de.* Sicut ſtulti eſt de ſua alacritate confidere torrentem rapidũ vel voraginem ſaltu velle tranſire, ſapientis autem ad planum, vel ad pontem diuertere: ita qui peccatũ quãtum valet declinat, timẽs ne inuoluatur malis, ſapiẽs eſt. Stultus aũt q contẽnit, peccat blandiẽs ſibi, qa aut poſt pœniteat, aut poſt mortem fortiter penas ferat.

f *Impatiens &c.* Reprehenſibilis quidẽ eſt impatiens, ſed multo peior & odioſior verſutus. Ille.n. palam oſtendit ſtultitiam ſuam: iſte cum ſit corde peruerſus, ſimplicitatem ſimulat, & humano iudicio ſanctus diuino inter reprobos æſtimatur.

g *Iacebunt mali ante bonos.* Videntes tormenta eorũ vt ſint gratiores Deo creatori ſuo: vnde Eſa. Egredientur & videbũt cadauera virorũ, q preuaricati ſunt in me. Vermis eorum non morietur, & ignis eorum non extinguetur, & erunt vſque ad ſatietatem viſionis omni carni. Quod autem ait: Egredientur non pedibus: ſed oculorum intuitu: quem

Margin: † mundum · † 22.q.5.c. iuramenti · 3.Reg.17.b · Matt.26.f · Act.10.e · & · Ioh.10.f · † Etiam in riſu dolebit cor · † Stultus imperitus · † Iſte verſus non habetur in Hebræo · * ſed · † Qui cito iraſcitur · † cogitans · † ſtulti

¶ A virga.ſ.

a tum cuſtodiunt eos. Vbi non a

a ¶ Doctores. b ¶ Multitudo auditorum.

ſunt boues: præſepe † vacuũ eſt: vbi autẽ apparent plurimæ ſe-

¶ Opera.

getes, ibi manifeſta eſt fortitudo bouis. Teſtis fidelis nõ men b

a ¶ Contra vero.

tietur: profert mẽdacium dolo

a ¶ Peruerſè. b ¶ Hæreticus.

b ſus teſtis. Quærit deriſor ſapiẽ c

tiã & nõ inueniet: doctrina pru d

a ¶ Quia inuenit. b ¶ Enim. c ¶ Scilicet diſputando cum eo.

c dentiũ facilis. Vade contra vi- e

a ¶ Non intelligit. b ¶ Sola inſipientia eis dulcis.

rum ſtultũ & neſcit: labia pru- f

a ¶ Diſcernere opera ſua.

dentię ſapiẽtia. Callidi eſt intel g

ligere viã ſuam, & impruden- h

a ¶ Quia non intelligit. b ¶ Per riſum operatur ſcelus.

tia ſtultorũ errans. Stultus illu i k

a ¶ Quia non ludunt in peccato.

dit peccatũ & inter iuſtos mo- l

a ¶ Iuſti. b ¶ Quanto gaudio ſit inuitanda.

rabitur gratia. Cor quod nouit m

a ¶ Dilationes æternorum vel iræ b ¶ Aeterno.

amaritudinẽ animę ſuę, in gau n

d dio eius non miſcebitur extra- o

a ¶ In manſione. ¶ Habitatio præſens quam putant æternam. b ¶ In itinere.

neus. Domus impiorũ delebit: p

a ¶ Præſens conuerſatio in qua incolæ & peregrini. b ¶ Creſcentibus meritis vſque ad fructum cœleſtis patriæ.

tabernacula iuſtorũ germina- q

a ¶ Aliquando homines pondere corruptionis adhuc grauati, dum bona appetunt ſub ſpecie boni, mala incurrunt. Et dum bona deſiderant, quo gradiuntur ignorant.

bũt. Eſt via quę videtur homi r s

ni iuſta: nouiſſima aũt eius de- t u

a ¶ Væ vobis qui ridetis.

ducunt ad mortẽ. † Riſus dolo x

a ¶ Mundani.

re miſcebitur & extrema gaudij y

a ¶ Perpetuus. ¶ Malis operibus punietur.

luctus occupat. Vijs ſuis reple- z a

a ¶ Indicio.

bitur ſtultus, & ſuper eũ erit vir b

a ¶ Stultus. b ¶ Chariſſimi nolite verbo credere.

bonus. † Innocens credit omni c

a ¶ Sapiens. b ¶ Probare ſpiritus ſi ex Deo ſunt.

verbo: aſtutus cõſiderat greſſus d e

ſuos. † Filio doloſo nihil erit bo f

ni: ſeruo autẽ ſapienti proſperi erunt actus, & dirigetur via

a ¶ Pœnas.

e eius. Sapiẽs timet & declinat à g h

a ¶ Peccato. b ¶ In conſideratione peccati. c ¶ De impunitate.

malo: * ſtultus trãſilit & con- i k

a ¶ Apertè.

f fidit. † Impatiẽs operabitur ſtul l

a ¶ Hypocrita.

titiam, & uir † verſutus odioſus m n

a ¶ Quaſi hæreditatem. b ¶ Senſu.

eſt. Poſſidebunt † paruuli ſtulti o p

a ¶ Sapientes. b ¶ Vel ſapientiam.

tiã, & expectabunt aſtuti ſcien q

a ¶ Damnabuntur, coronatis iuſtis in iudicio. b ¶ Qui eos deprimebant.

g tiã. Iacebunt mali ante bonos: r

ideo vbi erat defectus boum, ibi erat etiam defectus agriculturæ, & ſegetum, & per oppoſitum abundantia ſegetum, vbi erat abundantia boũ. Alio modo exponitur, vt per boues doctores intelligantur, qui laborant in agro dominico, & ideo vbi eſt defectus doctorum, ibi eſt paucitas fidelium, qui per ſegetes deſignantur: & vbi eſt pluralitas fidelium, ibi apparet manifeſtè labor doctorũ & prædicatorũ. G

b Teſtis fidelis non men. *prece nec precio, ſed pro vtroque mentitur falſus teſtis.*

c Quærit deri.ſa. & non inue. *Dicitur autem hic deriſor ille qui contemnit videre dicta antiquorũ, & credit inuenire ſapientiã p ingeniũ ſuũ, ſed nõ inuenit, quia ſuperbia excæcat eum.*

d Doctrina pru.fa. *quia ſicut dicit Hieron. in prologo ſuper Pentateuchum, quod melius nouimus, melius & proferimus, & ideo prudentes quæ bene nouerunt, ſic proferunt quòd auditores de facili intelligere faciunt.*

e Vade contra virum ſtul. *ipſum arguendo.*

f Et neſcit la.pru. *ideſt non aduertet quòd loquaris prudenter. q.d. talem arguere eſt laborem ſuum perdere.*

g Sapientia callidi. *Sic incipit verſus in Hebræo: Eſt intelligere viam ſuam. Callidus enim dicitur propriè qui præuidet pericula ſibi ab alijs præparata, & ſic cognoſcit viam ſuam, ideſt quid debeat fugere & proſequi.*

h Et imprudentia ſtul. *i. improuidentia eorũ reſpectu futuri.*

i Errans. *quia non præuidet quid ſit fugiendũ, & quid proſequendum.*

K Stultus illu, pec. *i. pro nihilo habet peccare.*

l Inter iu.mo.gra. *quia ſtudent diligenter cauere peccata.*

m Cor quod nouit ama.ani.ſuæ. *de peccatorum præteritorum contritione.*

n In gau.eius. *de remiſſione culpæ et ſpe gloriæ.*

o Non miſcebitur ext. *ideſt à vera pœnitentia alienus: vnde latroni verè pœnitenti dixit Chriſtus: Hodie mecum eris in paradiſo: à quo alter impœnitens fuit excluſus.*

p Domus impio.de. *ſicut patet 4.Reg. de pluribus regibus Iſrael, quorum domus fuerunt deletæ propter ſuam impietatem.*

q Tabernacula iu.ger. *ideſt proficient in ſpiritualibus & temporalibus. vnde dicitur 2.Reg. 3. Dauid proficiens, & ſeipſo robuſtior.* H

r Eſt via. *peccatorum.*

s Quæ videtur homini. *peccatori.*

t Iuſta. *quia vnuſquiſq; iudicat ſecundum q eſt affectatus.*

u Nouiſſi.au.ei.de.ad mor. *culpę & gehẽnę.*

x Riſus do. mi. *quia exultationem vitæ præſentis in honoribus & delicijs concomitatur remorſus conſcientiæ propter peccata quæ committuntur frequenter in tali vita.*

y Et ex.gau. *ſcilicet huius mundi.*

z Luctus occupat. *ſcilicet inferni.*

a Vijs ſuis replebitur ſtul. *quia propter mala replebitur pœna.*

b Et ſuper eũ &c. *quẽ cõculcauit in pſenti vita.*

c Innocens credit o. *Innocens accipitur hic pro ignorante qui neſcit diſtinguere inter bonũ & malum conſilium.*

d Aſtutus. *qui ſcit aduertere malum & bonum conſilium.*

e Conſiderat greſſus ſuos. *ideſt qualiter debeat procedere in factis ſuis.*

f Filio do. &c. *Iſte verſus non eſt in Hebræo.*

g Sapiens timet. *Deum timore filiali.*

h Et declinat à ma. *magis propter offenſam quam propter pœnam.*

i Stultus tranſilit. *de facili currens de peccato ad peccatum.*

K Et confidit. *veniam conſequi ex benignitate Dei, qua tamen fatuè abutitur.*

l Impatiens ope.ſtul. *quia paſſio iræ abſorbet in eo rationem.*

m Et verſutus. *ideſt cito vertens animum ad varias fraudes.*

n Odioſus eſt. *omnibus bonis.*

o Poſſidebunt paruuli. *ſcilicet ſenſu.*

p Stultitiam. *quandiu erunt ſic paruuli.*

q Et expect.aſtu.ſcien. *quæ dirigit in actibus humanis.*

NICOL. DE LYRA.

¶ *a* Vbi non ſunt bo. *Hoc exponitur dupliciter. Vno modo de bobus ad literam quibus ſolum antiquitus vtebantur homines ad agriculturam, & adhuc vtuntur in pluribus terris, & ideo*

r Iacebunt ma. ante bo. *in futuro: ſicut in præſenti fuit ſuper eos erecti vt frequenter.*

¶ *a* Et impij

A quem qñ volunt foras emittunt ad videnda eorũ ſupplicia.

a *Fatuitas ſtultorum.* Imprudentia quaſi improuidentia dr̃.

b *Liberat animas.* Catholicus prædicator, qui teſtimonia ſcripturarum fideliter prædicat & profert hæreticus mẽdacia.

c *Et profert mendacia.* Alia tranſlatio: Incendit autem mendacio doloſus animas deceptor.

d *Verſipellis.* id eſt diabolus, qui mala quæ ſuggerit, bona mẽtitur, & dum bona promittit, æterna ducit ad tormenta.

e *In timore domini fiducia for. & filijs eius erit ſpes.* Timor domini fiduciam fortitudinis præſtat, quia mens noſtra tanto valentius terrores rerum temporalium deſpicit, quantò ſe auctori earum veracius formidine ſubdit: Filij autem timoris dñi dicũtur, qui diuino timore reguntur, ſicut filij virtutis, & reſurrectionis, qui virtutibus ſtudent, & qui ad reſurrectionis gaudia pertinent, quibus erit ſpes ſecundum illud: Qui timent dominum, ſperauerunt in domino. De qua ſpe ſubdit: Timor domini fons vitæ.

f *Timor do.* Hæc eſt ſpes eorum qui timent dominum, vt declinantes à ruina mortis ad eum perueniant, qui dicit: Ego ſum uia, veritas, & uita. Dictum autem eſt ſuprà: Lex ſapientis fons vitę, vt declinet à ruina mortis. Et nunc dicitur: Timor domini fons vitæ, vt declinet à ruina mortis. Ex quo patet, quia nulla prior eſt lex ſapientis: qua mortem vitare, & vitam acquirere debeat ęternam, quàm habere timorem domini. vnde: Initium ſapientiæ timor domini.

g *Vita car.* Per carnem, infirma: per oſſa firma. Si mentis innocentia cuſtoditur: et ſi qua foris infirma ſunt, quãdoque roborantur. vnde ſubdit:

h *Putredo oſſium inuidia.* Quia per liuoris vitium ante oculos Dei pereũt ea

B quæ humanis oculis fortia videntur. Oſſa enim per inuidiam putreſcere, eſt robuſta queque perire.

i *Miniſter intelligens ira.* Cui dr̃: Quia ſup pauca fuiſti fidelis, ſuper mul. te conſti. intra in gaudium domini tui.

NICOLAVS DE LYRA.

¶ *a* Et impij ante portas iuſtorum. *Quia erunt à regno excluſi iuſtis ibidem receptis, ſicut dicit Matth. de fatuis virginibus excluſis, & prudentibus receptis.*

b Etiam proximo ſuo pauper odioſus erit. *Tum quia homines communiter verecũdantur de conſanguineis pauperibus. Tum quia non ſperant aliquid ab eis habere, ſed magis timẽt quod pauperes conſanguinei velint aliquid ab eis requirere.*

c Amici verò diuitum multi. *Tum quia videntur in hoc honorari, & quia ſperant ab eis ditari.*

d Qui deſpicit proximum ſuum peccat: *Quia facit contra charitatem proximi.*

e Qui autem miſeretur pauperi. *Affectu & effectu, ſi poſſibilitas adſit.*

f Beatus erit. *Propter quod dicit Matth. Beati miſericordes, quoniam ipſi miſericordiam conſequentur.*

g Qui credit in domino. *Fide formata charitate.*

h Miſericordiam diligit. *Quia annexa eſt charitati.*

i Errant. *à rectitudine iuſtitiæ.*

K Qui operantur malum. *Culpæ.*

l Miſericordia & veritas præparant bona. *id eſt iuſtitia: quia miſericordia ſine iuſtitia puſillanimitas eſt: iuſtitia verò ſine miſericordia crudelitas: ſed dulcor miſericordiæ temperans rigorem iuſtitiæ, diſponit hominem ad omne bonum gratiæ in præſenti, & gloriæ in futuro.*

m In

a ¶ Iidem qui ante bonos. b ¶ Ad literam.

& impij ante portas iuſtorum. E- a b

tiam proximo ſuo pauper odioſus

a ¶ Hic. b ¶ Carnem tuam ne deſpexeris.

erit, amici verò diuitũ multi. † Qui c d

deſpicit proximum ſuum, peccat:

a ¶ Non ſolum non deſpicit

qui autem miſeretur pauperi, bea- e f

tus erit. Qdi credit in dño, miſeri- g h

a ¶ Dei aſſuturam ſibi. b ¶ Non credunt. c ¶ Contra miſericordiam. ¶ Iudicium ſine miſericordia ei qui non facit miſe.

cordiam diligit: errant qui † operan i k

tur malum. Miſericordia & veri- l

a ¶ Iuſtitia. b ¶ Æterna.

tas † pręparant bona. In omni ope- m

a ¶ Qui iuſtus eſt iuſtificetur ad.

re bono erit abũdantia: vbi autem n

¶ Non opus.

verba ſunt plurima, ibi frequenter

a ¶ Operis vel veri boni. b ¶ Æterna pro virtutibus. c ¶ Verę ſapientiæ. ¶ Eſt. ¶ Non terrenum emolumentum.

egeſtas. Corona ſapientum, diui- o p

a ¶ At. ¶ Eſt quod, ſcilicet improuidi æternorum de præſentibus tantum commodis gaudent.

a tiæ eorum: fatuitas ſtultorum † im- q

a ¶ A diabolo. b ¶ Chriſtus qui eſt teſtis fidelis primogenitus mortuorum & qui teſtimonium reddidit ſub Pontio Pilato ſcilicet bonam confeſſionem.

b prudentia. Liberat animas teſtis fi- r s

a ¶ Antigraphus: quia in diuerſis tranſlationibus diuerſi ſenſus

c d delis, & † profert mendacia verſipel t

¶ Qui initium ſapientiæ eſt.

e lis. In timore domini fiducia forti- u x y z a

a ¶ Timoris.

f tudinis, & filijs eius erit ſpes. Ti-

a ¶ Ducit ad eum qui eſt fons vitæ.

mor domini fons vitæ, vt declinet b

¶ Deo ſeruientis.

à ruina mortis. † In multitudine po c

¶ Gloria. a ¶ Chriſti. b ¶ Si ſoli cathecumeni vel modo nati infantes, & in Chriſto renati feſtinantes ſub regno diaboli tenentur, vel ſub hæreticorum conuenticulis pauci, cum in eccleſia multi.

puli dignitas regis: & in paucitate d

¶ Diaboli vel hæretici.

plebis ignominia principis. Qui pa e f

tiens eſt, multa gubernatur † ſapientia: qui autem impatiẽs eſt, exaltat g h

g ſtultitiam ſuam. Vita † carnium ſa- i

¶ Eſt. a ¶ Bonorum operum. ¶ Eſt.

h nitas cordis: putredo oſſium inui- k

a ¶ Scientia vel diuitijs.

dia. Qui calumniatur ẽgentem, ex- l

a ¶ Qui talem fecit eum.

probrat factori eius: honorat autẽ m

¶ Factorem. ¶ Pro.

eum qui miſeretur † pauperis. In n

a ¶ A ſpe boni. ¶ A regno Dei.

malitia ſua † expelletur impius: ſpe- o p

rat autem iuſtus in morte ſua. In q

a ¶ Sibi & alijs proficit.

corde prudentis requieſcit ſapien-

¶ Alias quoque.

tia: & † indoctos quoſq; erudiet. Iu- r s

a ¶ Ad cælum. ¶ Alias egentem. b ¶ Deprimit ad infernum.

ſtitia eleuãt gentem: miſeros facit populos peccatum. Acceptus t

a ¶ Chriſto. b ¶ Domine ne in fur. tuo ar. me: neque in ira &c.

i eſt regi miniſter intelligens: † ira- u

a ¶ De quo: Inutilem ſeruum eijcite in tenebras exteriores,

cundiam eius inutilis ſuſtinebit. x y

m In omni opere bono erit abundantia. *Quia omne bonum de genere & factum ex charitate, meretur augmentum gratiæ, & ſecundum hoc dicit, Matth. Habenti dabitur, & abundabit.* C

n Vbi autem verba ſunt plurima, ibi frequenter egeſtas. *Parum enim ſcientes & parum valentes in quacunque arte vel facultate ſolent eſſe magis loquaces, vt appareant.*

o Corona ſapien. *De qua gloriantur.*

p Diuitiæ eorum. *ſ. ſcientiæ & virtutes, quæ ſunt diuitiæ ſapientis. Vnde & philoſophi qui antiquitus ſapientes dicebantur, temporales diuitias contempſerunt, vt liberius contemplationi ſapientiæ vacarent, vt patet de Socrate, & Diogene, & multis alijs.*

q Fatuitas ſtultorum imprudentia. *Quaſi dicat, ideo ſunt fatui, quia non præuident futura.*

r Liberat animas. *Id eſt homines à morte.*

s Teſtis fidelis. *Sicut patet de Daniele, qui liberauit Suſannam à morte.*

t Profert mendacia verſipellis. *Qui dicitur quaſi vertens pellem, & eſt ille qui variat verba ſua ſecundum fortunam contra veritatem.*

u In timore domini. *ſ. filiali.*

x Fiducia fortitudinis. *Contra carnem, mundum, & dæmonem.*

y Et filijs eius. *Scilicet talis timoris. Et dicuntur filij eius illi qui in tali timore ſunt educati, ſicut filij ſapientiæ illi qui ſunt in ſtudio ſapientiæ eruditi.*

z Erit ſpes. *Quæ eſt certa expectatio futuræ beatitudinis ex gratia & meritis proueniens. Timor enim filialis ſemper eſt cum gratia & charitate.*

a Timor domi. fons ui. *Quia principium eſt ſapientiæ, ſicut fons fluuialis aquæ.*

b Vt decli. à rui. mor. *Culpæ & gehennæ.*

c In multitudine pop. dig. regis. *Quando plebs eſt bona & bene ordinata, vt patet de Dauid & Salomone.*

d Et in pau. ple. *Bene ordinatæ, licet ſint multi moribus in compoſiti.*

e Ignominia principis. *Quia inordinatio ſubditorum redundat in verecundiam prælatorum.*

f Qui patiens eſt. *Quia impedit ira animũ, ne poſſit cernere verum, & ideo patiens cuius animus non eſt perturbatus in aduerſis, clarè videt in factis ſuis.*

g Qui au.im.eſt. *Sequens impetum iræ:* D

h Exal. ſtul. ſuam. *i. manifeſtat eam.*

i Vita car. ſa. cor. *A corde enim procedit ſenſus & motus, qui ſunt operationes vitales ad membra exteriora.*

K Putre. oſ. *Inuidia. n. eſt triſtitia de bono alieno. Triſtitia verò eſt paſſio corruptiua et mortificatiua. Vel poſſ. intelliguntur virtutes, quæ corrũpuntur ſuperueniente inuidia.*

l Qui ca.eg.exp. fa. ſuo. *Quia factus eſt ad imaginem Dei, ſicut diues, ideo ſubditur:*

m Hono. autem eum. *In imagine ſua.*

n In malitia ſua. *i. pro malitia ſua.*

o Expel. imp. *de conſortio bonorum.*

p Sperat autem iuſtus in morte ſua. *Quia ſperat conſequi beatitudinem, quæ haberi non poteſt in præſenti vita.*

q In cor. pru. *Quia habituatur in ea. habitus autem eſt qualitas de difficili mobilis.*

r Et indoctos quoſque erudiet. *Hoc eſt enim opus ſapientis alios docere.*

s Iuſtitia eleuat gen. *Sicut patet in decurſu ve. teſt. quãdiu enim filij Iſrael fuerunt iuſti, fuerunt in proſperitate eleuati, vt tpe Dauid & Salomonis & aliorum bonorum regum, & quando declinauerunt à iuſtitia, fuerunt depreſſi & captiuati de terra ſua, ut tẽporib. Oſee & Sedechiæ, vt patet. 4. Re. 18. & 24.*

t Acceptus eſt regi miniſter intelli. *Sicut Ioſeph Pharaoni.*

u Iracundiam eius. *ſ. regis.*

x Inutilis. *Seruus.*

y Suſtine. *Sicut magiſter piſtorum qui iuſſu Pharaonis fuit ſuſpenſus. Poteſt etiam exponi hæc litera de bono & malo prælato: quorum vnus eſt acceptus regi Chriſto, & alius acriter punietur ab eo.*

Margin: Matt. 13.b · † Peccator cõtemnit proximũ ſuum Veri Philoſophi. Socrates Diogenes · Dan. 13.a · † cogitans · Spei diffinitio · † nihil nii ſtultitia · Cato · Inuidia Triſtitia · † prudẽtia · † corporis · † pauperi · 4.Reg.18.b 24.c · Gen.41.e · † & ira eius contra ignominioſum. · Gen.40.d

VNiVERSiDAD DE SALAMANCA GREDOS.USAL.ES

F

GLOS. ORDIN. CAP. XV.

R*Eſponſio mollis frangit iram.* Qui verba increpantis humiliter ſuſcipit, iam propinquat veniæ reatus quem geſſit. Qui arguenti reſultat, contra ſe iram iudicis prouocat.

b *Ebullit ſtultitiam.* Scripturã peruertendo, ſuos ſenſus autoritati præponendo, velut fatui philoſophi, vt Porphirius & Iulianus: q contra eccleſiæ doctores ſtultitiæ ſuæ fluenta fundebant.

c *Stultus irridet.* Stultus eſt omnis peccator, qui terrenis actib. deditus in futurum nihil præuidet: is diſciplinam irridet, dum derogat diuinæ correctioni.

d *Cor ſtultorum diſſi.* Vel diſſimile ſibi ipſi varijs cogitationibus & nunquã idem manet. Contra qd̃ de Anna dr̃: Vultuſque eius non ſunt amplius in diuerſa mutati. † ſana 1. Reg. 1. c † peruerſa

e *Doctrina mala.* Qui ſoluerit vnũ de mandatis iſtis minimis & docuerit ſic homines, minimus eſt in regno cęlorum. Talibus tamẽ ſi correcti fuerint, patet reditus ad veniam. Si aũt increpationes non receperint, oĩno morientur. Matt. 5. c

f *Omnes dies.* Omne tempus populi Dei quandiu in præſenti pauper eſt afflictionibus abundat: quia non peruenit adhuc ad veras diuitias, vnde Apoſtolus: Redimentes tempus, quoniam dies mali ſunt. At reprobi qui ſine timore Dei mundo fruũtur, quaſi iugi delectantur conuiuio. vnde rectè ſubdit: Melius eſt parum cùm timore domini. Eph. 5. d

F

g *Melius eſt vocari ad olera.* Multò enim vtilius eſt ſimplicis vitæ innocentiam cùm charitate ſeruare, quàm virtutum exterius fulgere † non erit ſic

Caput XV.

a ¶Catholicorum patrum. b ¶E ponendo. c ¶Diuini eloquij.

R*Eſponſio mollis frangit iram: ſermo durus ſuſcitat furorem. Linguã ſapientium ornat ſcientiam: os fa-*

a ¶Hæreticorum.

tuorum ebullit ſtultitiam. In omni lo-

a ¶Oculi domini ſuper iuſtos. b ¶Vultus autem domini ſuper facientes mala.

co oculi domini: contemplantur bonos

a ¶Catholici doctoris. b ¶Ad fructum vitæ ducit.

& malos: lingua † placabilis lignum uitę:

a ¶Ignorans fructum vel modum eccleſiaſticæ regulæ. b ¶Male loquendo.

quę autem † immoderata eſt, conteret ſpi

a ¶Suum & auditorum. b ¶Peccator. ¶Dei vel prælati.

ritum. Stultus irridet diſciplinam patris

¶Non irridet.

ſui: qui autem cuſtodit increpationes, a-

a ¶Sapientior.

ſtutior fiet. In abundanti iuſtitia virtus

a ¶Contra iuſtitiam.

maxima eſt: cogitationes autẽ impiorũ

a ¶Quia ſine virtute. b ¶Eccleſia. ¶Chriſti. c ¶Fundata eſt ſupra firmam petram.

eradicabuntur. Domus iuſti plurima for

a ¶Operibus. b ¶Diaboli.

titudo & in fructibus impij cõturbatio.

a ¶Feruet quia Chriſti domum ejicere tentat, vel per falſos fratres vel per apertos aduerſarios.
¶Catholicorum. b ¶Prædicando. c ¶Rectę fidei.

Labia ſapientium diſſeminabunt ſcien-

a ¶Hæreticorum. ¶Quia pro ſcientia perfidiam concipit, vt docet.

tiam: cor ſtultorum † diſſimile erit. † Vi-

a ¶Orationes, opera, ſacrificia. b ¶Hæreticorum. c ¶Quia quicquid non eſt ex fide, peccatum eſt.

ctimę impiorũ abominabiles domino:

a ¶Quia domum catholicam iuſtis operibus affirmant. b ¶Deo grata. c ¶Contra abo.

† uota iuſtorum placabilia. Abominatio

a ¶Iniuſtitia.

eſt domino via impij: qui ſequitur iuſti-

a ¶Non abominabitur. ¶Eſt.

tiã, diligitur ab eo. Doctrina mala † deſe-

a ¶Veritatis. ¶Eccleſia.

rentiũ viam vitæ: qui increpationes odit

a ¶Omnino. b ¶Omnia nuda in conſpectu eius.

morietur. Infernus & perditio coram do-

a ¶Ego dominus ſcrutans corda. b ¶Bonorum.

mino: quantò magis corda filiorum ho-

a ¶Quia iam ſedet in cathedra peſtilentiæ & corruptus alios corrumpit.

minum. Non amat † peſtilens eum qui ſe

a ¶Quia timet argui. b ¶Bona conſcientia.

corripit: nec ad ſapientes graditur. † Cor

a ¶Exteriora. b ¶Conſcientiæ.

gaudens exhilarat faciem: in mœrore † animi deijcitur ſpiritus. Cor ſapiẽtis quęret

a ¶Vel ducitur. ¶Non ſolum facies. ¶Alias quærit. ¶Cordis.

doctrinam, & os ſtultorum † paſcitur im-

a ¶Populi Dei. b ¶Redimentes tempus quoniam dies mali ſunt. c ¶Amore Dei, alias, à timore Dei.

peritia. Omnes dies pauperis mali: *

a ¶Vnde: Melius eſt modicum iuſto ſuper diuitias pec. &c.
b ¶Melius eſt vt ſeruato Dei timore egeas opibus, vel etiam quotidiano victu, quam vt deſiderio plura acquirendi, Dei timorem deſeras.

ſecura mens, quaſi iuge conuiuium. Melius eſt parum cũ timore domini, quàm theſauri magni † & inſatiabiles. Melius eſt uocari ad olera cum charitate, quàm ad vitulum ſaginatum cum odio. Vir iracundus prouocat rixas: qui patiens

b Quæ autem immo eſt. *Ad loquendum.*

i Conte. ſpi. *Sicut dictũ eſt ſup. 10. c. In multiloquio non deerit pctm̃.*

K Stultus irridet diſci. *Quia non cognoſcit eius fructum.*

l Qui autem cuſtodit increpa. *Se corrigendo.*

m Aſtutior fiet. *Futura mala præcauendo.*

n In abundanti iuſtitia. *Quæ conſiſtit in obſeruatione conſiliorum.*

o Virtus maxi. eſt. *Reſpectu obſeruationis præceptorum, ſicut caſtitas virginalis reſpectu caſtitatis coniugalis.*

p Cogita. au. *Quia auferetur eis poteſtas & facultas adimplẽdi ſuas cogitationes malas. Sicut Abſalom ablata fuit poteſtas regnandi loco Dauid patris ſui.*

q Domus iuſti plurima fortitudo. *Quia dominus protegit eam.*

r Et in fructibus. *i. operibus.*

s Impij contur. *Quia malus non poteſt habere pacem ad proximũ, nec etiam ad ſeipſum. vnde dicit Philoſophus. 2. Eth. de impijs: Cõtendit eorum anima, & hoc quidem trahit huc, hoc autẽ illuc quemadmodum diſcrepantia, quia ratio quæ non totaliter abſorbetur, trahit ad bonũ ſenſualitas autẽ quæ præualet, ad malũ.*

t Labia ſapi. diſſe. ſcien. *Populum docendo.*

u Cor ſtulto. diſſimi. e. *ſ. cordi ſapientis, & etiam ſibiipſi. quia diuerſis & varijs cogitationibus agitatur.*

x Victimæ impio. *Sicut oblatio Cain: quia fit de alieno, vel mala voluntate.*

y Vota iuſto. *Sicut patet de Abel.*

z Abominatio eſt do. uita im. *Quia proprium Dei eſt parcere & miſereri, & per conſequens eſſe pium: propter quod abominatur oppoſitum.*

a Qui ſequitur iuſti. *Secundum eam operando.*

b Diligitur ab eo. *ſcilicet Deo, qui eſt regula iuſtitiæ.*

c Doctrina mala deſe. *Quia ſicut viuunt, ita docent.*

d Qui increpa. *Morte culpę, & frequẽter corporali morte. ſicut patet de latronibus & alijs malefactoribus, qui occiduntur, eò quòd correctionem oderũt.*

e Infernus perditio coram domino. *id eſt ſibi manifeſta, licet ſint ſub terra & à Deo longinqua.*

H

f Quantò magis corda filiorum. *Qui adhuc ſunt in via. Hoc dicitur contra illos qui negabant diuinam prouidentiam ſe extendere ad actus hominum & cogitationes eorum.*

g Non amat peſtilens. *Sicut nec tineoſus amat pectinem, ſed refugit.*

h Cor gaudens exhilarat. *Diſpoſitio enim cordis magis apparet in facie, quã in cęteris partibus corporis, eò quòd ibi vigent omnes ſenſus.*

i Cor ſapientis. *Quia ſemper deſiderat in ſapientia proficere.*

K Et os ſtultorum paſcitur. *Id eſt delectatur loquendo ſtulta.*

l Omnes dies. *Malo pęnæ, quia paupertas eſt defectus neceſſariorum vitę.*

m Secura mens. *à timore paupertatis.*

n Quaſi iuge conui. *i. delectabiliter viuit ſicut homines in conuiuio.*

o Melius eſt parum &c. *Quia illud modicum ſufficit homini.*

p Quam theſauri magni & inſatiabiles. *Quia non ſupplent indigentiam, ſed magis augent. Auaro enim deeſt tã quod habet, quàm quod nõ habet, ut dicit Hierony. in epiſtola ad Paulinum de omnibus ſacrę ſcripturę libris.*

q Melius eſt uocari. *i. ad modicum cibum amicabiliter datum.*

r Quam ad ui. *Sicut Abſalom vocauit Amnon fratrem ſuum ad magnũ conuiuiũ, vt ipſum interficeret temulentum.*

s Vir ira. *Quia ira eſt appetitus vindictę. Exemplum de Siba filio Bochri.*

t Qui patiens eſt mitigat ſuſcitatas. *Patet de Gedeone.*

NICOLAVS DE LYRA.

CAP. XV.

† oratio

R*Eſponſio mollis frangit iram. Superius Salomon informauit hominem in moribus quantùm ad partem rationalem: hic incipit eũ informare quantum ad iraſcibilem. Et diuiditur in quinque partes ſecundum quinque capitula: tamen iſta diuiſio accipitur ſecũdũ principia capitulorum, non ſecundum proſecutionem: vt dictum eſt ſuprà. In prima parte dicit ſic:* Eccl. 34. c — Diuiſio — † illuſor

a Reſponſio mollis fran. iram. *Increpantis vel comminantis, ſicut patet. de Gedeone, qui reſpondendo dulciter illis de tribu Ephraim fregit iram eorum.* Iud. 8. e

b Sermo durus. *Sicut patet, quod viri de tribu Iuda durè reſpõdentes decẽ tribubus fecerunt eas recedere à Dauid.* 2. Reg. 19. g

c Lingua ſapientium or. ſci. *Quia tempore & loco, gratioſè propoſuit eam.*

d Os fatuorum ebullit ſtul. *i. ferueter & impetuoſè profert eam.*

e In omni lo. ocu. do. *Hoc dicitur contra illos qui dicebant diuinam prouidentiam ſe non extendere ad iſta inferiora, & maximè ad actus humanos propter arbitrij libertatem. In quorum perſona dicit Iob. 22. b. Circa cardines cęli perambulat, nec noſtra conſiderat.* † in quibus eſt contritio.

f Lin. pla. *i. ſuauis eloquio erga proximum, & orationi intenta erga Deum, ad ipſum placandum.*

g Lignum ui. *Quia ſicut per lignũ vitæ cõtinuabatur vita corporalis, ita per talem linguam vita ſpiritualis.*

b Quæ

¶ a Iter

G

gere miraculis, & interiora mẽtis ab odiorum ſorde non expurgare. vnde dicentibus: Dñe nonne multas virtutes fecimus? dicit dñs: Non noui vos: Diſcedite à me operarij iniquitatis.

A

a *Pigrorum.* Quos piget operari iuſtitiam. Qui cum vitam Dei appetunt, eos velut ſpinæ obſiſtentium ſepiũ, formidinum ſuarum oppoſitæ ſuſpiciones pũgunt. Sed quia hoc bonos non præpedit, adiungit.

b *Via iuſtorum abſque offendiculo.* Iuſti enim quicquid aduerſitatis in ſua cõuerſatione inuenerint, non offendũt quia æternæ ſpei & internæ cõtemplationis ſaltu aduerſa tranſiliunt.

c *Lætatur homo.* Humanum eſt de ſententia quaſi prudenter prolata lętari. Sed verè ſapiens non ſolum quod loquitur ſed etiam opportunitatem loci, & temporis, & perſonæ cui loquitur, diligenter inquirit.

d *De infer. no.* Primus infernus cęcitas peccantis animæ, & veræ lucis ſcientia carentis. De quo: Deſcendunt in infernum viuentes.

e *Viduæ eccleſiæ.* ſ. ſponſæ ſuæ pro cuius vita mori dignatus eſt.

f *Firmabitur.* In iudicio, quando non ſolùm factis, ſed & verbis omnibus digna præmia reddet.

g *Lux oculorum.* Iure mẽtem delectat humanam, quæ ſe lucem cęleſtium arcanorum domino reuelante percepiſſe cognoſcit. Fama quoq; illa qua Angelis deferentibus non ſolũ opera noſtra, ſed & ſermones & cogitationes Deo nuntiantur, oleo charitatis fortitudinẽ noſtræ actionis impinguat. Sic enim magis feruet opus.

B Lux oculorum. Alia tranſlatio. Videns bona oculus delectat corda bona. ſ. domini in terra viuentium, quæ quia oculo mẽtis contemplatur, merito in corde delectatur, quamuis affligatur exterius.

a ¶Non ſolum non prouocat. b ¶Ab alijs.

eſt mitigat ſuſcitatas. Iter † pigrorum quaſi † ſepes ſpinarum: uia iuſtorum abſq; offendiculo. Filius

a ¶Vt ſupra.

ſapiens lætificat patrem: & ſtultus homo deſpicit matrem ſuam. Stultitia gaudium ſtulto, & vir prudẽs

a ¶Ne gaudeat de ſtultitia ſua.

diriget greſſus ſuos. Diſſipantur cogitationes vbi non eſt conſilium, vbi verò plures ſunt cõſiliarij, cõfir

¶Alias ſcientia.

mantur. Lætatur homo in † ſententia oris ſui: & ſermo opportunus optimus eſt. Semita vitę † ſuper eru-

a ¶Id eſt ſcientia & opere perfectum cui ſemita vitæ deſuper aperta & ianua cęli patet. b ¶Pęna vltima damnationis.

ditum: ut declinet de inferno nouiſ-

a ¶Conuenticula hæreticorum & eccleſiæ perſecutorum.

ſimo. † Domum ſuperborum de-

a ¶Per vniuerſum orbem.

molietur dominus, & firmos fa-

a ¶Eccleſiæ.

ciet terminos viduæ. Abominatio

a ¶Dicentium: Quis eſt hic qui etiam dimittit peccata.

domini cogitationes malæ, & pu-

a ¶Tu es Chriſtus filius Dei viui. Cui reſpondit: Beatus es Simon Bariona, quia caro & ſanguis non reue. tibi, ſed pa. &c.

rus ſermo pulcherrimus firmabi-

a ¶Cor dis.

tur ab eo. Conturbat domum ſu-

a ¶Beatus qui excutit manum ſuam ab omni munere.

am qui * ſectatur auaritiam: qui au-

a ¶In æternum

tem odit munera, viuet. Per miſericordiam & fidem purgantur peccata, per timorem autem domini declinat omnis à malo. Mẽs iuſti meditatur † ſapientiam: os impiorum

a ¶Gratia, non eſſentia, non loco.

redundat malis. † Longè eſt dominus ab impijs, & orationes iuſtorum exaudiet. † Lux oculorum lætificat † animam: fama bona impin-

a ¶Diſcipuli. b ¶Obediendo. c ¶Doctorum.

guat oſſa. Auris quæ audit increpa-

a ¶Proficiendo ad cathedram vſque conſcendit.

tiones vitæ, in medio ſapientium cõmorabitur. Qui abijcit diſcipli-

a ¶Cuius vita diſciplina.

nam deſpicit animam ſuam: qui

a ¶Contra abijcit.

autem acquieſcit increpationibus,

a ¶Non deſpicit animam ſuam.

poſſeſſor eſt cordis. Timor domini diſciplina ſapientiæ, & gloriam præcedit † humilitas.

C

i Lętatur homo in ſententia opti. *Quando ab alijs approbatur, quia per hoc inſurgit æſtimatio propriæ perfectionis, in qua quilibet naturaliter delectatur.* | impiorũ

K Et ſer. op. *i. tempore opportuno, & ſeruatis alijs circumſtantijs debitis prolatus.*

l Optimus eſt. *In ſe & in ſuo effectu.*

m Semita ui. ſu. e. *In ſana & bona doctrina.*

n Vt decli. de infer. no. *Qui eſt infernus damnatorum.*

o Domum ſuper. de. do. mi. *Vt patet de domo Holofernis, quam dominus diſſipauit.*

p Et fi. &c. *Quia Bethuliam & terminos eius meritis Iudith ſaluauit.* Iudith. 13. a

q Abomina. do. co. ma. *Quia ab eis procedunt mala verba & opera.* † reſpõſione.

r Et purus ſer. *Non habens admiſtum aliquid iniquitatis, vtpote detractionis, murmurationis, & conſimilium.* † ſupernè incedit ad faciẽdum prudente, vt declinetur infernus interior.

s Pulcherrim. *Pulchritudine honeſtatis.*

t Firmabitur ab eo. *Ad effectum deducendo. Poteſt etiã hoc exponi de ſermone Euangelico carente omni impuritate, & omnem ſanctitatem continente, qui per Apoſtolos prædicatus à Deo miraculis eſt confirmatus. Mar. Illi autem profecti prædicauerũt vbiq; domino cooperante & ſermonem confirmante ſequentibus ſignis.* Marc. 16. d

u Contur. do. ſuam. *i. familiam.*

x Qui ſec. au. *Nimis eam reſtringendo à modo viuendi debito.*

y Qui au. odit mu. *Pro iniuſtitia oblata.*

z Viuet. *Vita gratiæ.*

a Per miſe. *id eſt per opera miſericordiæ erga pauperes.* † firmabitur ab eo.

b Et fidem. *Erga Deum.*

c Purg. pec. *Quantum ad culpam & pęnã. Dan. Peccata tua eleemoſynis redime.* Dan. 4. e

d Mens iuſti me. *i. obedire Deo & ſuperiori ſuo. hoc enim eſt debitum quod iuſtitia reddit, quæ reddit, vnicuique quod ſuum eſt.* † Per miſe. &c. non eſt in Heb.

e Os impiorum redun. *Rebellando Deo & ſuperioribus ſuis.*

f Longè eſt do. *Per gratiam licet ſit præſens per eſſentiam & potentiam.*

D

g Et ora. iu. *Tpe tamen opportuno: quia aliquando differt exauditionem, vt gratioſius recipiatur quod ab eo datur, quantò per dilationem magis deſideratur.*

h Fama bona im. oſſa. *i. augmẽtat virtutes in quibus conſiſtit robur mentis, ſicut in oſſibus robur corporis: virtus. n. laudata creſcit.*

i Auris quæ au. incre. ui. *i. dirigentes ad vitam virtuoſam.*

K In me. ſa. cõmo. *Ad audiendum eorum ſapientiam.*

l Qui abiicit diſci. *id eſt reddit eam deſpicabilem Deo & omni homini bono.*

m Qui autem acquie. *Quia ſedatis paſſionibus eſt ſui ipſius dominus.*

n Timor domi. *Filialis.*

o Diſciplina ſa. *i. diſciplinata.*

p Et glo. prę. *Sicut diſpoſitio neceſſaria ad ipſam, Lu. Qui ſe humiliat, exaltabitur. Vnde Dauid ex humilitate ſua exaltatus fuit primò ad gloriam regni terreni. 2. Reg. 5. & poſtea ad gloriam regni cęleſtis.* Luc. 14. c — 2. Reg. 5. a

NICOLAVS DE LYRA.

¶ a Iter pi. quaſi ſe. ſpi. *Semper enim timet piger inuenire obſtaculum in via. vnde inf. 26. dicitur: Dicit piger: leo eſt in via & leęna in itineribus.*

b Filius ſa. lę. pa. *Sicut patet de Salomone, qui lætificauit patrem ſuum Dauid.*

c Et ſtul. ho. deſpi. ma. *Sicut Nero, qui fecit matrem ſuam interfici.*

d Stultitia gau. ſtul. *Quia quilibet ſecundũ habitum delectabiliter operatur, ſiue ſit habitus bonus ſiue malus. 2. Eth. Signum habitus generati, eſt delectatio in opere.*

e Diſſi. cogi. *i. non deducuntur ad effectum.*

f Vbi non eſt con. *Quia conſilium bonum dat viam adimplendi cogitata.*

g Vbi ue. &c. conſi. *i. fideles & boni.*

h Confir. *i. ad effectum deducuntur.*

i Læ-

GLOSSA ORDINARIA. CAP. XVI.

H*Ominis eſt.* Sine me, ait, nihil poteſtis facere. Quomodo ergo hoĩs eſt animum præparare & Dei gubernare linguã? ſed ꝓlocutionis tp̃s ſignificat, de quo dr̃: Nolite cogitare quomodo aut qd loquamini: dabitur. n. vobis in illa hora, quid loqua.

b *Om. v.* Ita actiones oĩum bonorũ. ſ. & malorũ Deus videt, vt ẽt ſpiritus ſingulorũ, quid in occulto cogitent, certa lance diſcernat. vnde ſubdit:

c *Reuela d.* Opera noſtra reuelamus, qñ quẽ nihil latere nouimus ĩ cũctis q̃ agim⁹, ĩ memoriã reducimus, atq; illi⁹ flagitamus auxiliũ, & tunc nõ ſolũ opera, ſed cogitationes dirigit.

d *Vniuerſa pro. ſe. &c.* Nulla fuit domino cauſa operandi niſi ſola

Caput XVI.

¶Ex libero arbitrio.

H*Ominis eſt † animũ ꝓparare, & dñi gubernare lin-*

¶Actiones.

guam. Omnes viæ hominũ † patẽt

¶Cogitationum.

oculis eius, ſpirituũ ponderator eſt dñs. Reuela dño opera tua, & diri-

a ¶Non tantum opera.

gentur cogitationes tuę. Vniuerſa

NIC. DE LY. CAP. XVI.

H*Omi. eſt a. Capitulo ꝓcedẽti docuit Salomõ refrenare motũ irę, p qd quietatur animus, & ſic ad orãdũ & docẽdũ redditur aptus: ideo dr̃ conſequenter in hoc capitulo.* † animato

a Ho. *p orõnẽ & ſacrę ſcripturę meditatiõẽ.* † mundæ ſibi videtur.

b Et do. *ſine quo hõ non hẽt ſanã doctrinã. Nõ. n. vos eſtis q loquimini, ſed ſpi. pa. &c.* Matt. 10. c

c Oẽs uiæ. *i. cogitationes & actus ipſorum.*

d Patent ocu. eius. *Quia omnia ſunt ei nota quantumcunque occulta.*

e Spirituum. *i. voluntatum.*

f Põ. *ad retribuẽdũ ſm merita et demerita.*

g Reue. do. *Nõ manifeſtando illi aliquid qd ignorat, qa hoc eſt impoſſibile, ſed quærendo ab eo auxilium & conſilium in operibus tuis.*

h Et dirigentur cogi. tuæ. *Ad bonum effectum.*

i Vniuerſa propter ſe. *Quia ſicut eſt principium effectiuum omnium,*

¶ ius

VNiVERSiDAD DE SALAMANCA GREDOS.USAL.ES

ſola voluntas: vt ſuam ſcilicet bonitatem rationabili creaturæ quam in perpetuo faceret beatam oſtenderet: cum verò qui bonum conditionis propria ſponte deſeruit, id eſt diabolum cum ſuis ſequacibus iuſta ſeueritate damnauit.

a *Abominatio est domino omnis arrogans &c.* Quicunque tribuit ſibi bonum quod facit, etiam ſi nihil videtur mali manibus operari, cordis innocentiam perdit: in quo largitori bonorum ſe prætulit, & ideo talem dominus abominabitur vt reũ, quem ſibi in beneficijs vidit ingratum.

b *Cum placuerint domino.* Tanta eſt ſanctitas diuinæ religionis, vt eam plerunq; etiam qui foris ſunt, venerentur: & cum his pacem habeant quos Deo ſeruire perfectè conſiderant: quamuis religione diſcordent, vt in Daniele & tribus pueris. Sæpe etiam perſecutores, non ſolùm ad pacem cum prædicatoribus ſed etiam ad veritatem fidei conuerſi ſunt.

- Initium &c hic verſus non eſt in Hebr.

c *Melius eſt parum cum iuſti.* Melius eſt in ſimplici cõuerſatione Deo ſeruire deuotè, quàm multis abundare virtutibus & proximorum facta deſpicere.

Pſ. 71.a

d *Diuinatio in labijs regis.* Deus iudiciũ tuum regi da. Quis alius rex nõ errat in iudicio, & in cuius labijs diuinatio? Hic autem non ſolùm ſermones ſuorum & facta dirigit, ſed diuinos Gentilium qui reſpondeant interrogantibus diſponit: teſte propheta, qui ad deceptionem Achab miſſum ſpiritũ dicit à ſolio Dei, qui prophetarum eius ora impleret.

† abſq; iudicio.

e *Pondus & ſtatera iudi.* Lapides iuſti fortes, vnde: Lapides viui ſuperædificati in domos ſpiritales. Nullus ergo ab initio ſeculi ſua virtute electus, & cæleſti ædificio aptus eſt, ſed eius opere, qui omnia in menſura & pondere & numero conſtituens vnicuiq; ſicut voluit, menſuram fidei & gratiarum diſtribuit.

1 Pet. 2. Sap. 11.d — † iuſtitia

f *Volun. a. regum.* id eſt iuſtorũ. Multi reges & prophetæ voluerunt videre quæ vos videtis, & non viderunt. Hi enim & vitijs reſiſtunt, & virtutum obſequio quaſi ſatellitum conſtipantur. Reges enim terræ, ſæpe labia iuſta deteſtantur, vt Herodes Iohannem.

Luc. 10.d

g *Nuntij mortis.* Angeli ſathanæ, hæretici, vani philoſophi omnes q verba mortifera nuntiant proximis. Hi quò magis autori mortis ſeruiunt, eò grauius vitę largitorem offendũt, quibus tñ pœnitentia non negatur. Nam ſubditur: Et vir ſapiens placabit eum. Poteſt enim reſipiſcendo placare, quem cõtigit ſtultè loquendo offendiſſe.

2. Reg. 12.d

h *Placabit.* Hiero. de morte Fabiolę: Dauid homicidium & adulterium ſeptem dierum fame purgauit. Idem Difficilius arrogantia, quam auro caremus, & gemmis.

† viam

i *In hilaritate vultus regis vita.* Quicunque hilarem Chriſti vultum videre merentur, his in æternum cum illo viuere dabitur. Aliter.n. videbit omnis caro ſalu. Dei. Sed tunc iuſti placatum, reprobi videbunt iratum.

Luc. 3.a

K *Et clementia eius quaſi imber ſeroti.* Serotinus imber in Iudæa vſque hodie iam maturis meſſibus uenire cõſueuit, ubi dominus & matutinam pluuiam & ſerotinam promittit dicens: Dabo vobis pluuiam matutinam & ſerotinam terræ. Pluuia matutina, vel temporanea, vt alibi dr, quãdo prima credendi in Chriſtum ſemina ſuſcepimus. Serotinus, quando iam maturis virtutum frugibus in Dei horreo recondimur. Et bene regis clementia imbri ſerotino comparatur: quia quod fructum vitæ bene agentes percipimus: non libertas arbitrij, ſed ſuperni facit irrigatio doni.

Deut. 11.b

a Fons

¶ Id eſt ſola bonitate ſua.

propter ſemetipſum operatus eſt dominus: impiũ quoque ad diem malum. Abominatio eſt domini

¶ Qui ſibi bona tribuit.

omnis arrogans: * etiam ſi manus

¶ Nihil operans.

ad manũ fuerit, non erit innocens.

¶ Non eſt.

Initium viæ bonæ facere iuſtitiam: accepta eſt autẽ apud Deum magis

¶ De textu.

quàm immolare hoſtias: Miſeri-

¶ Miſericordia redimitur iniquitas peccatoris, cum dat & dimittit alijs.

cordia & veritate redimitur iniquitas: & in timore domini declinatur à malo. Cùm placuerint domino viæ hominis: inimicos quo-

¶ Beati pauperes ſpiritu, quoniam ip. eſt reg. cælorum.

que eius conuertet ad pacem. Me-

¶ Alias lætitia.

lius eſt parum cum iuſtitia, quàm

¶ Væ vobis diuitibus, qui habetis hic conſolationem ve. iam.

multi fructus † cum iniquitate. † Cor hominis diſponet viam ſuam: ſed domini eſt dirigere greſſus

¶ Alia litera Nihil falſi exit de ore eius.

eius. Diuinatio in labijs regis. in

¶ Diuidens ſingulis prout vult.

iudicio non errabit os eius. Pon-

¶ Omnia fecit in numero, & pondere, & menſura.

dus & ſtatera † iudicia domini ſunt: & opera eius omnes lapides ſeculi. Abominabiles regi qui agunt impiè: quoniam iuſtitia firmatur ſolium. Voluntas regum

¶ Contra: Vir linguoſus non dirigetur in terra &c.

labia iuſta: qui recta loquitur, diri-

¶ Vt rectis operum greſſibus ad vitam perueniat æternam. In manu malo non dolus dirigitur, non homo: vnde de Antiocho. vnde: Dolus in manu eius dirigetur.

getur. Indignatio regis nuntij mortis, & vir ſapiens placabit † eum. In hilaritate vultus regis vita, & clementia eius quaſi imber ſerotinus. Poſſide ſapientiam, quia auro melior eſt, & acquire prudentiam, quia pretioſior eſt argento. Semita iuſtorum declinat mala: cuſtos animæ ſuæ ſeruat

¶ Contritionem futuræ damnationis præcedit ſuperbia vitæ præſentis. & vnde hic omnis reprobus eleuatur inde illic iuſte deijcitur.

† vitam ſuam. Contritionem præcedit ſuperbia: & ante ruinam

NICOLAVS DE LYRA.

¶ ita eſt finis vltimus. Prima enim cauſa conuertit in ſeipſam omnes ſuos effectus. in Apo. Ego ſum α alpha & ω, principium & finis.

a Impium quoque. *Scilicet præparauit.*

b Ad diem ma. *i. extremi iudicij, vt in reprobis reluceat eius iuſtitia, ſicut eius miſericordia in electis, vt deducit Apoſtolus diffusè in epiſtola ad Ro.*

c Abominatio eſt do. *Sicut per oppoſitum verè humilis eſt ſibi amabilis.*

d Etiã ſi ma. in ma. *Exponatur vt ſup.* 11.

e Initium viæ bonæ. *Ille verſus non eſt in Heb. propter quod pertranſeo, & quia ſatis patet ſententia.*

f Miſe. & ueri. *i. iuſtitia. quia vna ſine alia non eſt virtuoſa, vt dictum eſt ſup. 14. ca.*

g Redimitur iniquitas. *id eſt pœna pro iniquitate debita.*

h Cum placuerint do. uię ho. *i. pœna facta eius dicta & cogitata.*

i Inimicos quoq; eius con. ad pa. *Ita q. erunt ſibi amici. Exemplum de Ioſeph, & de Moyſe, & de tribus pueris i camino poſitis.*

K Melius eſt pa. cum iu. *ſ. acquiſitum, quia illud eſt ipſius acquirentis.*

l Quam multi fructus cum iniquitate. *Acquiſiti, quia non ſunt acquirentis, ſed tenetur reſtituere.*

m Cor hominis diſponit uiam ſuam. *Proprium enim eſt hominis per deliberationem procedere in factis ſuis, quod non conuenit animalibus brutis.*

n Sed domini eſt dirigere greſſus eius. *Quia non ſufficit humana prouidentia niſi adſit directio diuina.*

o Diuinatio. *i. diuina electio.*

p In labijs re. *Vnde in Deut. dicitur de eo: Poſtquàm autem ſederit in ſolio regni ſui, deſcribet ſibi Deutero. legis huius in volumine, ſequitur: Legetq; illud omnibus diebus vitę ſuæ, vt diſcat timere dominum.*

q In iudicio non er. *Dando malam ſententiam, ſi in lege ſtuduerit, & Deum timuerit.*

r Pondus & ſta. iu. ſunt. *id eſt iudicia Dei ſunt iuſta.*

s Et opera eius. *In Hebr. habetur: Lapides ſacculi. & videtur litera noſtra corrupta per ſcriptores propter ſimilitudinem dictionum. Ad cuius intellectum ſciendum, quòd antiquitus fiebant pondera cum lapidibus quorum vnus erat ponderoſior alio ſecundum diuerſos gradus, ſicut modo fiunt per diuerſas portiones metalli, quarum vna põderat marcham, alia libram, alia vnciã, & ſic de alijs: & Lapides illi ponebantur in ſacculo. Eſt igitur ſenſus. Et opera eius omnes lapides ſa. id eſt opera Dei ſunt cum debito pondere & menſura, & hoc modo dicitur in Sap. Omnia diſpoſuiſti domine in pondere numero & menſura.*

t Abominabiles regi. *ſ. iuſto.*

u Qui agunt im. *Quia diſtorti ſunt ab eius mente.*

x Quoniam iu. fir. ſo. *ſ. regni: quia ſicut dicit Aug. amota iuſtitia quid aliud ſunt regna niſi latrocinia magna.*

y Voluntas regum. *ſ. iuſtorum.*

z Labia iu. *in iudicibus ab eo inſtitutis.*

a Qui re. lo. di. *à Deo in finem debitum.*

b Indi. re. nun. mor. *Exemplum de Salomone, qui indignatus contra Ioab et Semei, mãdauit eos occidi.*

c Et uir. ſa. pla. eum. *Sicut patet de Ioab, qui per mulierem Thecuitem placauit iram Dauid contra Abſalom.*

d In hi. uul. re. ui. *ſ. illorum qui offenderunt, quia per hoc eſt diſpoſitus ad condonandum eis, ideo ſequitur:*

e Et cle. eius quaſi. *Quia ſicut imber ſerotinus eſt bonus & ſuauis terræ naſcentibus ſic clementia regis remiſſione indigentibus.*

f Poſſide ſapien. *Quia auro melior eſt quantò animæ bona corporalibus præferuntur. Et auro bene comparat ſapientiam, quæ eſt notitia de diuinis, & argento prudentiam, quę eſt notitia de humanis.*

g Semita iuſtorum declinat mala. *Patet ſententia.*

h Contritionem præ. ſu. & ante rui. ex. ſpi. *Hoc patet de Abſalom, qui poſt nimiam elationem in ſuperbiam in quercu pendens fuit occiſus. de Antiocho ſuperbiſſimo, quia à Deo fuit percuſſus intantum, qd eius fœtore grauabatur exercitus, & in montibus miſerabiliter eſt mortuus.*

¶ a Melius

a *Fons vitæ.* Quia ille prædicator verè ſuis auditoribus vias vitæ aperit, qui exercet ipſe quod prædicat: quia amorem verbi quo alios erudit, fixum in corde poſſidet: nec tam memoria retentum quàm collectum gremio ſemen iactat in terra. Ideo nanq; doctrina ſtultorum fatuitas eſt, quia etſi qua bona vſu eruditionis didicerint, quæ dicunt bona fatuo corde contemnunt.

b *Fauus mellis compoſita verba.* Multi per eloquentiam poſſunt amantibus & fauentibus ſuauiter pronuntiare bona quæ ipſi non amant. Ea autem ſolùm ad oſſium. i. virtutum ſpiritualium incrementa proficiunt, quæ ex interna animæ dulcedine procedunt.

c *Anima laborantis laborat ſibi.* Conſtat ad literam, quia expulſus de Paradiſo homo, quotidianum laborem ne deficiat exercet. compulit eum os ſuum, quando cum ſerpente locutus eſt, quã do vetitum tetigit, vt exilium longum cum labore ſufferat, & in ſudore vultus ſui comedat panem. Sed & doctorem vt laboret, os ſuum compellit, qa neceſſe habet facere bona quæ dicit.

d *Vir inſipiens fodit malum.* Poteſt hoc de hæretico ſpecialiter intelligi, qui florẽtes diuini eloquij cãpos noxiæ linguæ vomere rumpit, vt de internis eorum finibus ſenſus impios eruat, in cuius labijs ignis ardeſcit à quo ſe ſuoſq; auditores in perpetuum perdat: unde Iacobus: Lingua inflammat rotam natiuitatis noſtræ inflammata à gehenna.

e *Vir iniquus lactat amicum ſuum.* Poteſt hoc & de hæretico & de omni fautore malorum accipi, quoniam laudatur peccator in deſiderijs animæ ſuæ, & iniquus benedicitur.

f *Qui attonitis oculis cogitat.* Grauius eſt perficere malum quàm facere. Non ſolùm autem perficit qui actu operatur, ſed & qui patrare diſponit. Solent ſuperbi indignantes labia mordere, attonitos habere oculos, & præſentia non videre, dum taciti ſedula mente pertractant. Vnde intelligitur qui attonitis oculis praua cogitare dicat eum, qui ſic mala quæ facit, inquirit: vt quæ malorum ſuorum retributio ſequatur, non videat.

g *Melior eſt patiens viro forti & qui do.* Minor eſt victoria vrbes expugnare, quia extra ſunt quæ vincuntur. Maius eſt autem quod per patientiam vincitur: quia à ſe animus ſuperatur, & ſeipſum ſibimetipſi ſubijcit, & patientiæ humilitate ſubſternit.

h *Sortes mittuntur in ſinum.* Sicut ſortes mittuntur in ſinum, aut clauſæ in ſinu continentur: diuini autem eſt iudicij. cuius elata palmam teneat: Sic hominum facta in præſenti quidem vita latent cuius ſunt meriti: pateſcunt verò in iudicio prolata, quaſi de ſinu examinis diuini.

exaltabitur ſpiritus. Melius eſt

¶ Humiliari pati.

humiliari * cum mitibus, quàm diuidere ſpolia cũ ſuperbis. Eru-

¶ Prædicando. b ¶ Æterna.

ditus in verbo † reperiet bona. &

¶ Etſi prædicare non nouerit. b ¶ Etſi non prædicet.

qui ſperat ĩ dño, beatus eſt. Qui

¶ Solum.

ſapiens eſt corde, appellabitur

¶ Prædicando hæreticis reſiſtendo.

prudẽs: & qui dulcis eſt eloquio,

¶ Præmia.

† maiora reperiet. Fons vitę † eru-

¶ Ipſam eruditionem.

ditio poſſidentis: doctrina ſtul-

¶ Etſi prædicatorem non nouerit qui per prædicatorem ſpem ponit, beatitudinis eius ſit particeps.

torũ fatuitas. Cor ſapientis erudiet os eius: & labijs † illius addet gratiam. Fauus mellis verba compoſita: dulcedo animæ ſanitas oſſium. † Eſt via quæ videtur homini recta, & nouiſſima eius

¶ Quæ non amat requiem ſibi in hoc exilio.

ducunt ad mortẽ. Anima † laborantis laborat ſibi: quia compu-

¶ Vnde: Vt inique agerent laborauerunt.

lit eum os ſuum. Vir † inſipiens fodit malum: & in labijs eius * ignis ardeſcit. Homo † peruerſus

¶ Diſcordiam ſeminando.

ſuſcitat lites, & † verboſus ſeparat principes. Vir iniquus lactat amicum ſuũ: & ducit eum per viam non bonam. Qui † attonitis oculis cogitat † praua: mordens labia ſua perficit malum.

¶ Maturitas mentis.

Corona dignitatis ſenectus: quæ

¶ Maius eſt ſe à ſe ſuperari quã ea q̃ extra ſe ſunt.

in vijs iuſtitiæ reperietur. Melior eſt patiens viro forti: & qui dominatur animo ſuo, expugnatore vrbiũ. Sortes mittuntur in ſinum, ſed à domino † tẽperantur

K Dulcedo animæ ſanitas oſſium. *id eſt bona diſpoſitio & robur corporis, quibus exiſtentibus anima dulciter viuit in corpore. Poteſt etiam hoc exponi de robore ſpirituali, quod conſiſtit in virtutibus intellectualibus & moralibus, in quibus anima delectatur tanquam in ſuis perfectionibus.*

l Eſt uia quæ uidetur homini recta, & no. *Exponatur vt ſuprà 14.* — *ſupra 14.c*

m Anima laborantis. *id eſt homo laborans, eo modo loquendi quo totum denominatur à parte digniori.*

n Laborat ſibi. *id eſt propter neceſſaria vitæ ſuæ & familiæ.*

o Quia compu. eum. *ſ. ad laborandum.*

p Os ſuum. *Eo enim ipſo quod oportet eum comedere, oportet eum laborare. propter quod dicit Apoſtolus. Qui non vult operari, non manducet.* — *2. Theſſal. 3.*

q Vir inſipiens fodit malum. *i. quærit cum diligentia, ſicut fodiens theſaurum inclinatus ad hoc ex habitu malo.*

r Et in labiis eius ignis ardeſcit. *ſ. ignis iracundiæ & ſuperbiæ.*

s Homo peruerſus ſuſcitat lites. *Exemplum de Siba filio Bochri.* — 2. Regum. 20.a

t Et uerboſus ſeparat princi. *Sicut Doeg ſeparauit Saul à Dauid genero ſuo.* — *1. Reg. 21.b*

u Vir iniquus la. ami. ſuum. *Ei adulando.*

x Et ducit eum. *Per talem adulationem.*

y Quia attonitis oculis. *Hic ponit duo ſigna hominis cogitantis mala. vnum eſt quod habet oculos attonitos ex intenſa cogitatione ad malum, & ſic obſcuratur viſus exterior: quia motus maiores expellunt minores, ſecundũ Philoſophum. Secundum eſt quod mordet labia ſua. ex imaginatione enim perficiendi malum mouentur dentes ad talem actum, ideo dicitur:*

z Mordens la. ſua perfi. ma. *id eſt imaginatur perficere.*

a Corona digni. ſenec. *i. debetur ſenectuti non cuicunque ſed bonæ, ideo ſubditur:*

b Quæ in uiis iuſti. repe. *ſ. proceſſiſſe.*

c Melior eſt patiens uiro forti. *Fortitudine corporali, quantò melior eſt anima corpore. Patientia enim propriè eſt fortitudo animæ, per quam æquanimiter tolerat aduerſa.*

d Et qui dominatur animo ſuo. *Per repreſſionem concupiſcentiarum.*

e Expugnatore urbium. *Propter quod Diogenes Philoſophus dixit Alexandro magno, qui multas urbes expugnauerat, quòd erat ſeruus ſerui ſui: quia Diogenes per rationem dominabatur ſuo ſenſitiuo appetitui: Alexander verò magis ſeruiebat ſuo appetitui ſenſitiuo.*

f Sor. mittuntur in ſinum. *i. in aliquo loco occulto, vt inde recipiantur fortuitu, vel ſine prouiſione humana.*

g Sed à domino temperantur. *Ex diuina enim prouidentia prouenit quod talis ſors cadat ſuper talem. Ad maiorem huius autoritatis intelligentiam quæritur hic, vtrum vti ſortibus ſit licitum? Ad quod dicendum, quòd vti ſortibus eſt ex uario euentu ſeu diſpoſitione alicuius rei ſenſibilis propoſitæ, determinare aliquod dubium vel incertum: ſicut ex feſtucis propoſitis per hoc quod aliquis accipit breuiorem vel longiorem, ſeu in proiectione taxillorum ex hoc quod aliquis proijcit plura vel pauciora puncta, vel ex conſimilibus aliquod dubium inter homines determinatur, etſi hoc fiat ad alicuius rei diuiſionem inter homines, vt per hoc determinetur quis quam partem accipiat, vocatur ſors diuiſoria. Si autem hoc fiat ad aliquid determinatè agendum, vocatur ſors conſultoria. Igitur ſi diſpoſitio vel euentus ſortium expectetur à fortuna tantum, nullum eſt vitium: vt ſi mittãtur ſortes ad determinandum inter homines, quis quã partem accipiat alicuius rei, & ex hoc cõi conſenſu committitur fortunæ. Cauſa tñ motiua poteſt eſſe peccatum, vt ſi propter cupiditatẽ propriam vel aliud vitium non poſſint concorditer alio modo diuidere. Si autem diſpoſitio ſortium vel euentus non expectetur ſolum à fortuna, ſed ab alia cauſa, hoc eſt dupliciter. Vno modo à cauſa corporali, vt à diſpoſitione ſtellarum: & ſic cum actus ſtellarum ad hoc ſe non extendat, ſuperſtitioſum eſt & illicitum, & non caret occulto pacto dæmonum. Alio modo quia expectatur euentus & diſpoſitio ſortium à cauſa ſpirituali dirigente. & hoc eſt dupliciter. Vno modo à dæmone, & hoc eſt illicitũ: quia includit familiaritatem & pactum cũ dæmonibus. Alio modo à Deo expectatur immediatè vel mediantibus ſanctis Angelis: & hoc non eſt illicitum ſecundum ſe, ſi fiat cum debita reuerentia: vnde dr hic: Sortes mittũtur in ſinũ, ſed à dño tẽperantur. Põt tñ in hoc quadrupli-*

Margin: † eſt intelligentia domini ſui. — † eius — † ad ficta, ſtupuli moleſta eſt. — † impius hel. — * velut † volubilis † ſuſurro — D — † annuit oculis ſuis. — † mala — † eſt omne iudiciũ eorum. — An vti ſortibus ſit licitum.

NICOLAVS DE LYRA.

¶ a Melius eſt hu. *Propter quod dicit in pſ. Elegi abiectus eſſe in domo Dei mei, magis quàm habitare in tabernaculis peccatorum.*

b Qui ſa. eſt cor. *Abſque tamen doctrina aliorum appellabitur prudens, id eſt denominari poteſt ab habitu ipſum perficiente.*

c Et qui dulcis eſt eloquio. *ita quod cum ſapientiæ habitu exercetur in doctrinæ actu.*

d Maiora reperiet. *Quoniam non ſolùm habebit auream, ſed etiam aureolam, quæ debetur actui docendi, ideo ſubditur:*

e Fons vitæ eruditio poſſidentis. *i. erudire potentis per ſapientiam ſuam & eloquentiam. Sicut enim riuuli deriuantur à fonte, ſic aquæ ſapientiæ deriuantur ad alios à tali doctore.*

f Doctrina ſtul. *Quia de ſacco non exijt niſi quod intus habetur.*

g Cor ſapientis erudiet os eius. *Dirigens ipſum in loquendo.*

h Et labiis illius addet gratiam. *Quia eloquentia per ſapientiam directa efficitur magis gratioſa.*

i Fauus mellis uerba compoſita. *Quia ſunt dulcia auri, ſicut fauus mellis ori.*

K Dul-

VNiVERSIDAD DE SALAMANCA GREDOS.USAL.ES

A ¶ drupliciter peccato incidere. Primò ſi abſque vlla neceſſitate ad ſortes recurratur: hoc enim videtur ad Dei tentationem pertinere, vnde dicit Amb. ſuper Lu. Qui ſorte eligitur, humano iudicio non comprehenditur. Secundò ſi aliquis etiam in neceſſitate abſque reuerentia debita ſortibus vtatur, vnde ſuper Act. Apoſtolorũ dicit Beda. Si qui neceſſitate aliqua compulſi Deum putant ſortibus Apoſtolorum exemplo eſſe conſulendum: videant hoc ipſos Apoſtolos non niſi collecto fratrum cœtu, & precibus ad Deum fuſis egiſſe. Tertiò ſi diuina oracula ad terrena negotia conuertantur, vt dicit Aug. ad inquiſitiones Ianuarij: His qui de paginis Euangelicis ſortes legunt, etſi optandum ſit vt hoc potius faciãt quàm ad dæmonia conſulenda concurrant: tamen mihi diſplicet iſta conſuetudo ad negotia ſecularia & ad vitæ huius vanitatem diuina oracula velle conuertere. Quartò ſi in electionibus eccleſiaſticis quæ ex ſpiritusſancti inſpiratione fieri debent aliqui vtantur ſortibus. vnde dicit Beda ſuper Actus Apoſtolorum: Matthias ante Pentecoſtem ordinãdus ſorte quæritur, quia ſ. nondum erat plenitudo ſpiritusſancti in eccleſia effuſa. Septẽ autem diaconi poſtea non ſorte, ſed electione diſcipulorum ſunt ordinati. Secus autem eſt in tẽpalibus dignitatibus: quæ ordinantur ad terrena diſponẽda, & ideò in electione illarũ pñt homines vti ſortibus, ſicut & in diuiſione rerũ tẽpaliũ, vt pdictũ eſt. Si verò aliqua neceſſitas alia ab electione dignitatis eccleſiaſticæ immineat, licitũ eſt cũ debita reuerentia ſortibus diuinũ auxiliũ implorare, vnde dicit Aug. in epiſt. ad Honoratũ: Si inter Dei miniſtros ſit diſceptatio, q eorũ tẽpe perſecutionis maneant, ne fuga oĩum & qui eorũ fugiãt, ne morte oĩum deſeratur eccleſia: ſi hæc diſceptatio aliter non poterit terminari quantum mihi videtur qui maneant & qui fugiant, ſorte eligendi ſunt. Et hoc modo vſi ſunt ſortibus viri ſancti qui in ve. ac. no. teſt. vſi fuiſſe ſortibus leguntur, ſicut Ioſue iudicio ſortium puniuit Acham, Ioſue 7. & Saul deprehendit Ionatham filium ſuum mel comediſſe. 1. Reg. 14. & Zacharias ſorte exijt vt incenſum poneret, Luc. 1. & ſic patet reſponſio ad quæſtionem. C

Ambr. ſuper Lucam.
Beda ſuper Actus Apoſtolorum.
Aug. ad inquiſitiones Ianuarij.
Apoſtoli quõ & quando ſorte vſi fuerint.
Beda vbi ſu.

GLOS. ORDIN. CAP. XVII.

MElior eſt buc. Melius eſt parua bona cum charitate facere ſine ſcientia prædicandi: hoc eſt enim ſiccam buccellam eſſe, quàm magis effulgere virtutibus cum admiſtione diſcordiæ.

b *Corona ſe.* Senes, patriarchæ, prophetæ qui à filijs filiorum. i. ſucceſſoribus Apoſtolorum digna laude celebrantur, & gloria eſt prædicatorũ noui teſtamenti, qui veterũ patrum filij eſſe meruerunt.

c *Gemma.* Qui præmia futura fideliter expectat, & quaſi gemmæ ſplendidiſſimæ poſſeſſione lętatur: pro cuius acquiſitione ſapiens negotiator omnia uendidit. Hic ſiue pſpera ſiue aduerſa contigerint, à ſua intẽtione non flectitur, prudenter intelligens. Quoniam diligentibus Deum omnia cooperantur in bonum.

† Deus Rom. 8.

d *Semper iur.* Angelus crudelis: immundus ſpiritus, qui à domino contra peccatores mittitur, ut in præſenti affligat vt Ægyptios: vnde: Miſit in eos iram indignationis ſuæ, vſq; per Angelos malos. Vel etiam poſt mortem ad interitum rapiat ęternum. Econtra: Immittit Angelum dominus, in circu. &c.

Pſ. 77. a
Pſ. 33. b
B

e *Expedit ma. vr.* Facilius erat ſanctis doctoribus furori Gentilitatis occurrere, raptis ad ſe populis aliquibus, & à beſtiali eius ſęuitia, ad fidei pietatẽ prædicando conuerſis, q̃ in hæretico confidenti in ſui perfidia dogmatis, quia ibi contra exteros, hic contra viſcera ſua certamen agebant. Poteſt in vrſa hoſtis antiqui malitia intelligi, ſcui fętus rapimus, cũ eos qui filij ſui erant, catechizando, baptizando Dei filijs adiungimus, & hoc ſępe facilius fit q̃ hæreticũ ad fidem rectam reuocare, vel catholicum prauè agẽtem ad bonum opus reducere.

† Vt lapis pretioſus eſt munus in oculis domini ei⁹ ad omnẽ locum ad quẽ ſe verterit pſperabitur.

f *Qui dimittit.* Aquam dimittere eſt linguam in fluxa eloquia relaxare: Quod contra in bonam partem dr̃: Aqua pfunda verba, ex ore viri. Qui ergo dimittit aquã, caput eſt iurgiorum, qa qui linguam non refrenat, concor-

Caput XVII.

MElior eſt buccella ſicca cũ † gaudio, quàm domus plena victimis cum iurgio. Seruus ſapiens dominabitur

a ¶Vel partem inter eos accipiendo vel vnicuiq; ſicut arbiter aſſignando.

filijs ſtultis: & inter fratres hęreditatẽ diuidet. Sicut igne † probatur argentum, & aurũ camino: ita corda probat † dominus. Malus † obedit linguę iniquę: & fallax obtemperat labijs mẽdacibus. † Qui deſpicit pauperẽ, exprobrat factori eius: & qui in ruina lętatur alterius, non erit impunitus. Corona ſenum filij filiorum, & gloria filiorũ patres eorum. Nõ decẽt ſtultum verba compoſita: nec principem labium † mẽ-

a ¶Expectatio vitæ æternæ quaſi gemmæ poſſeſſio lætificat expectantem.

tiens. † Gẽmma gratiſſima expectatio præſtolantis: quocũq; ſe vertit,

a ¶Primus ſermo eſt cum fit delictum, alter cum manifeſtatur.

prudenter intelligit. Qui celat delictum, quærit amicitias: q altero ſer-

¶Alias alto.
a ¶Scilicet delictum.

mone repetit, ſeparat † fęderatos. Plus proficit correctio apud prudẽtem, quàm cẽtum plagę apud ſtultum. Semper iurgia quærit malus:

¶Diabolus.

Angelus autẽ crudelis mittetur cõtra eum. Expedit magis vrſę occur-

a ¶Gentilitate vel diabolo.
a ¶Conuerſis ad fidem. b ¶Hæretico.

rere raptis fœtibus, quàm fatuo confidenti ſibi in ſtultitia ſua. Qui

a ¶Doctrina ſua praua.
¶Retributio quam Deus neſcit.

reddit mala pro bonis, non recedet malũ de domo eius. † Qui dimittit

¶Corpore vel familia. ¶Non refrenat linguam ſuam.

parte, & frequenter illis qui prudenter ſeruiunt patri.

g Et inter fra. hæ. di. *i. habet hæreditatem cum fratribus. Alio modo exponitur de Ioſue miniſtro Moyſi, qui ſucceſſit ei in ducatu populi Iſrael, & non filij Moyſi. Diuiſit etiam hæreditatem duodecim tribubus, ut patet libro Num. & Ioſue.*

h Sicut igne probatur. *Quia ſicut aurum magis examinatur quam argentum, ita dominus maiori tribulatione examinat corda magis fortium quàm minus: vnde dicit Apoſtolus. Fidelis Deus qui non patietur vos tentari ſupra id quod poteſtis, & ſecundum hoc dixit beatus Sixtus ad ſanctum Laurentium: Nos quaſi ſenes leuioris pugnæ curſum recipimus, te autem quaſi iuuenem glorioſior de tyranno expectat triumphus.*

i Malus obedet lin. iniquæ. *id eſt tyranno præcipienti iniqua.*

K Et fallax obtem. *Quia ſecundum iudicem populi, & ſic miniſtri eius.*

l Qui deſpicit pauperem. *Exponatur vt ſuprà 14.*

m Et qui in rui. lę. alte. *Per ſe & directè.*

n Non erit im. *Quia in hoc peccat. Secus eſt autem ſi lętatur in ruina alicuius per accidens, vtpote, quia ille eſt malus homo turbãs aliorum pacem, & ſic ceſſat hoc malum. Lætari autem per ſe de pace reddita populo, & per accidens de ruina perturbantis eam, eſt licitum.* D

o Corona ſenum. *i. honor eorum.*

p Filij fi. *Vnde ad gloriã plurium patrũ ve. teſta. dr̃, quod viderunt filios & filias filiorũ vſque in tertiam & quartam generationem.*

q Gloria filiorum patres eo. *In hoc enim gloriantur, quòd de bonis patribus & nobilibus ſunt orti.*

r Non de. ſtul. *Hoc eſt dictum, nõ eſt decẽs, quod ſtulto imponatur aliqua ambaſiata, in qua oportet habere verba compoſita.*

s Nec prin. *Quia debet eſſe regula aliorũ, ad quod requiritur ueritas labiorum.*

t Gemma gratiſſima expe. præ. *i. res expectata à deſiderante, eſt quaſi lapis pretioſus in oculis eius.*

u Quo. ſe ver. *i. in quocunque negotio.*

x Prudenter intelligit. *i. diligentiam apponit, vt prudenter agat ne ſuo deſiderio defraudetur. Aliter exponitur de expectatione regni cęleſtis, quod dicitur pratioſa margarita, Mat. & talis in omni tẽpore ſtudet prudenter agere ne fraudetur ſua expectatione.*

y Qui celat delictum. *Alterius.*

z Quærit amici. *Illius.*

Qui altero ſermone repetit. *Sine cauſa iſta publicando.*

b Separat fęderatos. *Quia rumpit fędus inter ſe & illum.*

c Plus profi. corre. *ſ. fraterna.*

d Apud pru. *Qui eam recipit.*

e Quam centum plagæ apud ſtultum. *Qui non emendatur verbo vel verbere.*

f Semper iur. *Ad hoc inclinatus ex complexione vel aſſuefactione.*

g Angelus autem crudelis. *id eſt nuntius iudicis.*

h Mittetur con. e. *Ad eum incarcerandum uel occidendum tanquam ſeditioſum.*

i Expedit ma. *Quia homo deſtitutus à lege & iuſtitia qui dicitur hic ſtultus eſt peſſimum animalium, vt dicitur. 1. Polit.*

K Qui red. ma. pro. *Quia iſta eſt ingratitudo mala & maximũ vitium.*

l Qui dimittit aquam. *Bibens vinum nimis forte.*

NIC. DE LY. CAP. XVII.

- confidẽti ſibi.

MElior eſt buc. *Superius Salomon repreſſit irę impetum, hic reprimit triplicem eius effectum in tribus cap. ſequentibus: tñ ſicut dixi ſuprà, iſta diuiſio & conſimiles accipiuntur ſecundũ principia cap. & non ſecundum proſecutionem eorum. Primus autem iræ effectus eſt iurgium, de quo dicit:*

a Melior eſt buc. *id eſt paruum fruſtum panis.*

b Sicca. *i. ſine pulmento.*

c Cum gaudio. *i. hilariter data.*

d Quam domus plena victi. *i. magnis epulis.*

e Cum iur. *vnde dicit Poeta: Super omnia vultus Acceſſere boni.*

Ouidius 8. Metamor.

f Seruus ſapiens. *Hoc videtur impletum Pariſijs & in pluribus ciuitatibus alijs: quia filij ſtulti vendunt hæreditatem paternam ſaltem in parte,*

¶ a Caput

concordiam diſſipat vnde contrà: Qui imponit ſtulto ſilentium, iras mitigat. A

a *Quid prodeſt.* Quid prodeſt populo Iudæorum infideli habere diuitias ſcripturarũ, cum in his intelligere Chriſtum non poſſit? Quid hæretico eiſdem abundare diuitijs, cum vnitatem fidei in eis diſcernere nequeat? Quid malo catholico expedit diuitias habere rectę fidei, cum ſapientiam pię actionis habere neglexerit?

b *Omni tempore.* Qui Deum verè amat, omni tempore eius cuſtodit amorem, neque in anguſtia paſſionis deſerit, quem in pacis tranquillitate confeſſus eſt.

c *Homo ſtul.* Stultus eſt, qui cum fratris ſui animam ſuſcipiat regendam, de ſuis gloriatur actibus, & non potius ei humili cõpaſſione quicquid poteſt, auxilij ſalutaris impendit.

d *Animus gaudens.* Qui interna ſanctiſpiritus conſolatione lętatur, etiã bonæ actionis flore decoratur: & fructum cęleſtis præmij expectat: qui verò triſtitia ſeculi (quæ mortem operatur) angit, pinguedinẽ diuinæ charitatis i robore virtutũ quas exercere videtur, habere nullatenus valet: ſed quaſi oſſibus, exiccatis marceſcit, quia in bonis quæ facit gloriam dilectionis amiſit.

e *In fa. pru.* In facie Chri lucebat ſapiẽtia deitatis vel diuinitatis, qa in carne apparẽs, virtutem & doctrinæ teſtimoniũ oſtẽdebat: ſed oculi Iudęorũ terrenis poti⁹ quã eius monitis intẽdebãt. Generaliter. Sępe prudẽtes grauitatẽ ſenſus ĩ ipſo frontis hoſpitio pmõſtrant, nec tñ ſtulti ad imitandũ oculos attollũt, ſed qualiter ad finẽ voluptatum pertingant, tota intentione pquirunt.

B f *Non eſt bo.* Et de ipſo iudice ac principe ſeculorũ qui p noſtra ſalute pcuti voluit, accipi põt, & de oĩbus rectoribus eccleſiæ, q vel facultatibus nudati ab ĩpijs, vel ipſa ſunt morte conſumpti.

aquam, caput eſt iurgiorum: & antequam

a ¶Diſcretionis.

† patiatur contumeliam, iudicium deſerit.

a ¶Non miſerearis pauperis in iudicio. b ¶Barrabam.

Et qui iuſtificat impium, & qui cõdemnat

a ¶Chriſtum. b ¶Etſi non apud ſe.

iuſtum: abominabilis eſt vterq; apud † deũ.

a ¶Scripturarum vel rectę fidei.
b ¶Iudæo vel hæretico vel malo catholico.

† Quid prodeſt habere diuitias ſtulto: cùm

a ¶Chriſtum vel vnitatem vel actiones.
b Qui ſe exaltat, humiliabitur.

ſapiẽntiam emere non poſſit? Qui altam facit domum ſuam, quærit ruinam, & qui

¶Non horanẽ.

euitat diſcere, incidit in mala. Omni tempo

a ¶Deum. b ¶Qui facit voluntatem pa. &c. c ¶Paſſionis.

rẽ diligit qui amicus eſt, & frater in anguſtijs comprobatur. Homo ſtultus † plaudet

a ¶De hono. ẽ.
a ¶Deo. b ¶Cuius animam ſuſcipit regendam.

manibus, cùm ſpoponderit pro amico

a ¶Diſperdat dominus vni. la. do. & lin. mag.

ſuo. Qui meditatur diſcordias, diligit rixas, & qui exaltat os ſuum, quærit ruinam.

a ¶Ex quo debet procedere vita.

Qui peruerſi cordis eſt, non inueniet bo-

a ¶Qui bilinguis eſt. ¶Nigrum in candida vertit. b ¶Gehennæ.

num: & qui vertit linguam, incidet in malum.

a ¶Peccator.

† Natus eſt ſtultus in ignominia ſua:

a ¶Deus vel prædicator.

ſed nec pater in † fatuo lætabitur. Animus

a ¶Conſolatione ſpiritusſancti. b ¶Actiones vnde fructus celeſtis.
c ¶Seculi triſtitia, quæ operatur mortem.

gaudens ętatem floridam facit: ſpiritus triſtis exiccat oſſa. Munera de ſinũ impius

a ¶A pinguedine charitatis. b ¶Virtutes. c ¶Occulte.
¶Iudex aliquis.

accipit, vt peruertat ſemitas iudicij. In facie prudentis lucet ſapiẽntia: oculi ſtulto-

a ¶Chriſti. b ¶Diuinitatis.
a ¶Iudæorum. b ¶Terrenis. c ¶Dolor. d ¶Dei vel prædicatoris.

rum in finibus terræ. Ira patris filius ſtultus, & dolor matris quæ genuit eum. Non

a ¶Eccleſiæ. ¶In fide.
a ¶Mortis vel facultatis. b ¶Chriſto vel ſanctis.

eſt bonum damnum inferre iuſto: nec percutere principẽ qui recta iudicat. Qui mo-

¶Chriſtum vel rectorem eccleſiæ. ¶Prohibe linguam tuam à malo.

deratur ſermones ſuos, doctus & prudens

¶Eſt.

eſt: & pretioſi ſpiritus uir eruditus. Stultus quoque ſi tacuerit, ſapiens reputabitur, & ſi compreſſerit labia ſua, intelligens.

f Qui altam fa. do. *Iſte verſus non eſt in Hebr. ideo pertranſeo, quia ſententia ſatis patet.* C

g Omni temp. di. *ſ. tẽpore aduerſitatis, ſicut & tempore proſperitatis.*

h Qui ami. eſt. *Verus & certus.*

i Et frater in anguſtijs. *Succurrendo fratri in magnis anguſtijs, ſicut Ioſeph ſuccurrit fratribus ſuis fame afflictis.*

Gen. 42. a

K Homo ſtultus plau. *Quaſi gaudens, & non curans.*

l Cum ſpo. pro ami. ſuo. *In Heb. habetur: pro ſocio ſuo, periculosè obligans ſe pro eo: & tamen deberet ſollicitari de liberatione ſua & amici ſui, ſicut etiam dictum eſt ſuprà. 6. cap. Fili mi ſi ſpoponderis pro amico tuo &c.*

† dominũ
Supr. 6. a

m Qui me diſcor. *Seminare.*

n Dili. ri. *Quia ſequitur ad diſcordias.*

o Et qui exal. *Se iactando & alios contemnendo.*

- Qui altã &c. hic verſus non eſt in Heb.

p Quærit rui. *Licet præter intentionem ſuam, quia talis exaltatio eſt inimicorum acquiſitio.*

q Qui per. cor. eſt. *Quia alijs efficitur odioſus, & quia in ſemetipſo eſt diuiſus pp ſynderesim recalcitrantem malo & ſenſualitatem ad malum inclinantem. propter quod dicit Philoſophus. 8. Ethic. quod malus non habet amicitiam ad alterum, neque ad ſeipſum.*

† eſt cui de Extimanos (vadẽ te obruit) & ſponſio fit pro proximo ſuo.

r Et qui uer. lin. *In præſentia adulando, & in abſentia diffamando.*

Ariſt. 8. Moral. ad Nicomach.

s Incidet in ma. *Culpæ & penæ.*

t Natus eſt ſtultus. *Quia ab alijs deſpicitur: vnde patri occaſio triſtitiæ tribuitur.*

u Animus gau. æta. flo. fa. *Quia vitã producit vſque ad caniciem.*

x Spi. tri. *Et ſic abbreuiat vitam, qa triſtitia eſt paſſio mortificatina.*

y Mune. de ſi. *i. in occulto tradita.*

z Impius ac. *ſ. iudex.*

a In fa. pru. *Per maturitatem & honeſtatem, quia diſpoſitio cordis magis apparet in facie, in qua ſunt omnes ſenſus, quàm in partibus alijs.* D

b Oculi ſtul. in fi. ter. *i. habent vagos aſpectus, ſicut cor varios cogitatus.*

c Ira pa. fi. ſtu. *Quia pater repręſentatur in filio, & ſic ſtultitia eius redũdat in patrem ſimiliter & in matrem.*

d Non eſt bo. &c. iuſto. *Cui debetur honor & bonum.*

e Nec per prin. *i. occidere. ſicut Iſmahel peſſimus interfecit Godoliam, qui rectè iudicabat populum.*

Iere. 41. a

f Qui mode. ſer. ſu. *Ita quod nihil eſt ibi ſuperfluum nec diminutum.*

g Doctus & pru. eſt. *qa hoc eſt valde difficile: circa qđ eſt magna virtus.*

h Et pretioſi ſpi. *i. animæ.*

i Vir erud. *in ſcientia & moribus: ex quibus pretioſitas animæ attenditur.*

K Stul. quoq; ſi ta. *inter ſapientes.*

l Sapiens repu. *Ab ignorantibus ipſum, credentibus hãc taciturnitatẽ pcedere ex ſapientis maturitate: qui ſolet eſſe tardus ad loquendum.*

m Et ſi compreſ. la. *Ab inclinatione loquendi.*

n Intelligens. *ſ. proprium defectum, ex quo comprimit la. ſua, ne prorumpat in aliquod.*

NICOLAVS DE LY.

¶ a Ca. eſt i. *Quæ oriunt ex ebrietate.*

b Et anteq. pa. con. *à proximo.*

c Iudicium deſerit. *Lędendo proximum ſine cauſa. In Hebr. habetur: Qui aperit aquam, principium eſt iurgiorum &c. quod exponens Ra. Sa. dicit, q ille qui in alueo fluminis facit aperturã vt aqua inde decurrat, & ille qui incipit iurgia, faciunt ſimilia: quia in principio apertura eſt parua, ſed procedendo dilatatur, ſicut iurgium eſt in principio paruum, procedendo fit magnum malum.*

d Et qui iu. impi. & q cond. iu. *Quia vterque facit contra iuſtitiam.*

e Quid pro. ha. diui. ſtul. *q. d. nihil: quia eis non vtitur ad bonum, ſed ad malum, nec per eas poteſt acquirere ſapientiam.*

f Qui

GLOS. ORDIN. CAP. XVIII.

OCcaſiones quærit &c. *Impius cum in profundum.* Qui longis peccatorum tenebris inuolutus ſemel de luce deſperat: ex deſpe-

NICOLAVS DE LY. CAP. XVIII.

OCcaſiones. *Hic conſequenter reprobat effectum iræ, ſecundũ, qui eſt recedere ab amico fideli, quod frequenter facit ira. Dicit igitur.*

o Occa,

Caput XVIII.

a ¶Calumnias. b ¶Iudæus. c ¶Non cogitur.

O † Ccaſiones quærit qui vult recedere ab amico: omni tempore erit exprobrabilis.

a ¶Chriſto.

Non recipit ſtultus verba

¶Quæ placeant.

prudentiæ: niſi ea † dixerit quæ verſantur in corde eius. Impius cùm in profundum

¶Peccare.

venerit peccatorum, contemnit: ſed ſequitur eum ignominia & opprobrium.

a ¶Futuræ damnationis.

o Occa. quę. *allegando nõ cãm p cã.*

p Qui vult re. *Sine rationabili cauſa.*

q Omni tempore. *Quia corrumpit & falſat amicitiam, qđ eſt peius quàm falſare pecuniam. quãtò pretioſior res eſt amicitia q̃ pecunia, ſecundum quod dicit Philoſophus. 8. Ethico,*

Ariſt. 8. Moral. ad Nicomach.

r Non recipit. *Quia ſibi deſipiunt propter habitum contrarium.*

s Impius cum in pro. *Per obſtinationem mentis.*

t Contemnit. *Omnem correctionem & penæ comminationem.*

u Sed ſequitur eum igno. & oppro. *Sempiternum in gehenna.*

 ¶ Aqua

VNiVERSiDAD DE SALAMANCA
GREDOS USAL ES

¶Sacramenta vtriuſque teſta. ¶Ad verus. ¶Chriſti & Apoſtolorum.
Aqua profunda verba ex ore ui-
¶Quo ad bonum.
ri, & torrens redundans fons ſa-
¶Non eſt perſonarum acceptio apud Deum.
pientiæ. † Accipere perſonam
impij non eſt bonum: † vt de-
clines à veritate iudicij. Labia
ſtulti miſcent ſe rixis: & os eius
¶Vita & mors in manibus linguæ.
iurgia prouocat. Os ſtulti contri-
¶Expoſitio.
tio eius: & labia ipſius † ruina ani
mæ eius. Verba † bilinguis quaſi
ſimplicia, & ipſa perueniunt vſ-
¶Vſque ad viſcera. ¶Non eſt.
que ad interiora ventris. Pigrum
¶A bono opere. ¶Ne poſſit. ¶Debilium.
deijcit timor: animæ autem effę-
¶De textu.
minatorum eſurient. Qui mollis
& diſſolutus eſt in opere ſuo, fra-
¶Similis. ¶Deſtruentis. ¶Domine refugium factus es nob.
ter eſt † ſua opera diſſipantis. Tur
ris fortiſſima nomen domini:
¶Vel m. ¶Expeditè. ¶Inde.
ad ipſum currit iuſtus & exaltabi
¶Virtutes. ¶Intranſitiuè.
tur. † Subſtantia diuitis vrbs ro-
boris eius: & quaſi murus vali-
¶Ab inſidijs.
dus circundans eum. Antequam
¶In futuro. ¶In hoc ſeculo.
conteratur, exaltatur cor homi-
¶In futuro. ¶In hoc ſeculo. ¶Humilitas præcedit gloriam.
nis, & antequam glorificetur, hu-
¶Quaſi magiſter.
miliatur. † Qui prius reſpondet,
¶Vt diſcipulus.
quàm audiat: ſtultum ſe eſſe de-
monſtrat, & cõfuſione dignum.
¶Chriſti vel ſancti cuiuslibet. ¶Carnis.
Spiritus uiri ſuſtentat imbecilli-
tatem ſuam: ſpiritũ verò † ad ira-
¶Qui ad iram facilis eſt nec ſeipſum poteſt ſuſtinere.
ſcendum facilem, quis poterit ſu
¶Tamen. ¶Vt poſſit ſuſtinere.
ſtinere? Cor prudentis poſſidebit
ſcientiam: & auris ſapientium
¶Virtutum vel quod Chriſtus attulit. ¶Fidelis vel Chriſti.
quærit doctrinam. Donum hõ-
¶In operibus: vel per vniuerſum orbem.
minis dilatat viam eius: & ante
¶Eccleſiæ vel mundi.
principes ſpatium ei facit. Iuſtus
¶Quam alterius. ¶Chriſtus.
prior eſt accuſator ſui: venit ami-
¶Cognoſcet facta eius.
cus eius, & inueſtigabit eũ. Con-
¶Iudica me Deus, & diſcerne cauſam meam. ¶Iudicij.
tradictiones comprimit ſors: &
inter potentes quoque diiudi-
¶Iudans. ¶Gentili.
cat. Frater qui adiuuatur à fra-
¶Eccleſia. ¶Vtriuſque teſtamenti.
tre, quaſi ciuitas firma: & iudicia
quaſi vectes vrbium. De fructu
oris viri replebitur venter eius:

A deſperatione ſibi peccandi frena relaxat, ſed opprobrium futuræ damnationis nulla ratione euadit, quem nulla diuini timoris memoria cohibuit.

a *Aqua profunda.* Quia dominus & Apoſtoli palam vtriuſq; teſta. ſacramenta mundo reſerabant: de quibus ſubdit: Et torrens redundans fons ſapientiæ. Aqua profunda, i. verba ſapientium lauant mẽtes & rigant, ne peccatorum ſorde deformes remaneant, aut vt ariditate deficiant. Et quia quædam myſtica latent, quædam aperta ſunt, rectè hic aquam profundam & torrentem redundantem eſſe dicit. †Inf. 14. c

b *Qui mol.* Qui acepta bona diſtrictè non exequitur, diſſolutione negligentiæ manum deſtruentis imitatur.

c *Subſtan. di.* Subſtantia terrena non ſemper defendere poteſt, imò pleriq; per eam pereunt: vnde Eccleſ. Diuitiæ conſeruatæ in malum domini ſui, pereunt enim in afflictione peſſima. Ergo de ſubſtantia virtutum dicit: quę cum abũdat quaſi inexpugnabili muro cunctas hoſtium arcet inſidias. Eccl. 5. c

d *Qui prius re.* Qui prius magiſter eſſe deſiderat q̃ diſcat, ſtultitiæ noxã non declinat. Qui iudicare proximorũ facta prius quam vtriuſque plenè cauſam nouerit, inordinatè feſtinat, ſe dignum confuſione monſtrat.

e *Spiritus viri ſu.* Et ipſe autem vir ait: Spiritus quidem promptus eſt, caro autem infirma. Poteſt & de quolibet ſancto viro accipi, qui carnis imbecillitatem ne in tentationes incidat, mentis fortitudine ſuſtentat. Mar. 14. e

f *Spiritum verò ad ira.* Dicit n. ſępe iratus ea, quæ placatus: qa dixit pęniteat, & plerũq; an dixerit, ignoret: cuius tamẽ veſania per ſapientium modeſtiam facillimè ſuffertur atque ſopitur. † ſup. 10. b

B

g *Donum hominis.* Donum charitatis ſiue aliarum virtutum quas fideles accipiũt, dilatat viam actionis eorum: quò enim magis gratia ſpiritusſancti intus replẽtur, eo latius foris bonorum operum greſſus multiplicant, atque inter magnos eccleſiæ rectores ĩ futuro culmen ſortiuntur honoris. Aliter: Donũ ſpirituale ſaluatoris quod mundo attulit, dilatauit viam eius, ꝙ ad plurimas orbis nationes per fidei & dilectionis ſuæ præſentiam veniret, nec ſolum populos, ſed ipſos dominos concupiſcentijs renuntiare ac ſibi libẽter obtemperare faceret. †Eccl. 11. a

h *Iuſtus prior.* Omnis q verè iuſtus eſt, vbi peccantium errata conſpicit, primo ſeipſum inſpicit, dũq; ſolicitus ſe accuſauerit, alios benignè corrigit. Et qui dixit: Vos autem dixi amicos: quia omnia quæcunq; au. a patre meo, nota feci vobis. Venit in cor eius p põtenti ĩ diuinæ ꝯtẽplationis: & cũ mundũ à ſorde iniquitatis cognoſcit, eius humilitatẽ digna mercede remunerat. Ioh. 15. b

i *Frater qui ad.* Cum populus Iudæorum & gentium fraterna ſibi in Chriſto charitate conſentit, vnam catholicę eccleſiæ ciuitatem cõſtituit, & ſicut vectes vrbium portas muniũt, ita dogmata vtriuſq; teſtamenti eccleſias per orbem

NICOLAVS DE LYRA.

a Aqua profunda. *vt dicit Rab. Sa. hic accipitur vir perfectus in ſcientia & virtute, cuius verba continent profundam ſcientiam, ad quam quilibet non poteſt de facili attingere, ſicut nec ad profundum aquæ profundæ.*

b Et tor. re. *In alios per bonam doctrinam.*

c Fons ſa. *In mente ſapientis: à quo fonte ad alios deriuatur aqua ſapientiæ.*

d Accip. per. *Siue diues ſit ſiue pauper.*

e Non eſt bo. *Minus dicit & plus ſignat: quia hoc eſt malum, cum ſit contra iuſtitiæ veritatem.*

f Labia ſtul. miſce. *ſ. aliorum adinuicem rixantium.*

g Et os eius iur. pro. *Quia rixantes ad maiora iurgia incitat: ſicut ille qui canes incitat ad mordendum ſe inuicem.*

h Os ſtul. con. e. *Quia propter verba ſua frequenter punitur in corpore, & cũ hoc peccat in mente. iõ ſequitur: Et la. imp. rui. animæ e.*

i Ver. bilin. *Qui in præſentia adulatur & in abſentia detrahit.*

K Quaſi ſim. *i. ſine plica doloſitatis videntur quando in præſentia loquitur.*

l Et ipſa per. &c. ven. *i. vſque ad cor quod eſt in medio ventris, hoc eſt dictum, ſunt valde nociua.*

m Pigrum de. *Iſte verſus non eſt in Heb. poteſt tamẽ ſic exponi: Pigrum deijcit ab aggreſſu boni operis.*

n Timor. *Laboris.*

o Animæ autem eſſe. *i. homines vt fęminæ molles ad bene operandum.*

p Eſu. *qa nõ laborãt ad neceſſaria acquirẽda.*

q Qui m. & diſ. eſt. *à virtute operandi.*

r Frater eſt ſua o. diſ. *i. ſimilis eſt illi. Non tñ in toto, quia peior eſt diſſipãs opera ſua quàm mollis & remiſſus in ſuis operibus inchoatis.*

s Turris forti. *i. protectio firma.*

t Nomen domini. *i. eius potentia.*

u Ad ipſum cur. iu. *inuocando diuinam potentiam in ſuis neceſſitatibus.*

x Subſtantia di. *i. eius diuitiæ.*

y Vrbs ro. e. *quia in ipſis confidit ſicut in murata vrbe: licet frequenter in hoc decipiatur.*

z Antequam conte. exal. *Sicut dictum eſt ſuprà de Abſalom & de Antiocho illuſtri.*

a Et antequam glori. *Sicut Ioſeph humiliatus fuit in carcere, antequam præficeretur Aegypti prouinciæ, & Dauid in perſecutione Saulis antequam ſublimaretur in regnum.*

b Qui prius reſpondet. *Hoc dupliciter exponitur. Vno modo de illo qui ad quæſtionem reſpondet antequam perfectè audiat eius propoſitionem, & iſte frequenter oſtendit ſe eſſe ſtultum & confuſibilem: quia non reſpondet ad intellectum quærentis. Alio modo de illo qui tanquam doctor reſpondet diſcipulis, qui tamen non audiuit diſcendo ab alijs, & iſte eſt ſtultus & confuſione dignus: quia accipit formam doctoris cùm nondum fuerit diſcipulus.* D

c Spiritus uiri. *id eſt bonitas cordis.*

d Suſtentat imbecillitatem ſuam. *Ex parte corporis: quia plus aliquando facit quàm habens corpus forte, & cor debile. vnde dicit Gregor. hom. 12. Vires quas imperitia denegat, charitas ſubminiſtrat.*

e Spiritum uero ad ira. *q. d. nullus, niſi valde patiens & manſuetus.*

f Cor pru. poſſi. ſcien. *Tanquam rem chariſſimam, & quia non poteſt auferri ab eo violenter, ſicut poſſunt bona exteriora.*

g Et auris ſa. quæ. do. *Ab alijs libenter audiendo propter quod dicitur ſuprà ca. 1. Audiens ſapiens ſapientior erit &c.*

h Donum hominis dila. uiam eius. *Hoc patet in curijs principum & prælatorum: quia qui dat oſtiarijs & mediatoribus, procedit vltrà vſque ad præſentiam eorum.*

i Iuſtus prior eſt accu. ſui. *Reuelando delictum ſuum amico antequã ab alijs accuſetur.*

K Venit amicus eius. *Sis compatiendo.*

l Et inue. e. *Quærens viam liberationis ſuę.*

m Contradi. con. ſ. & inter p. quoque diiu. *Cum enim in diuiſione alicuius rei non inuenitur alius modus quàm ſors, tunc viſus ſortiũ diſcindit inter eos litigiũ, quia quilibet eſt contentus portione ſibi per ſortem obueniente.*

n Frater qui adiuuatur à fra. *i. congregatio hominum & potiſſimè religioſorum adinuicem concordantium & ſupportantium.*

o Quaſi ciuitas firma. *Quia ſi ab alijs inuadatur, bene defenditur.*

p Et iudicia. *à talibus data.*

q Quaſi ve. ur. *quia ſunt firma & immobilia.*

r De fructu oris uiri. *i. de doctrina virtuoſi.*

s Reple. uen. e. *i. augmẽtabitur ſciẽtia eius eo modo loquẽdi quo dr̃ de parũ ſciẽte aut ignorante,*

& † genimina labiorum ipſius ſatura-
bunt eum. Mors & vita in † manibus
linguæ: q diligunt eã, comedẽt fructus
¶Bonos vel malos mortem vel vitam. ¶Carnem rationi ſubditam, vel ſenſualitatem.
eius. Qui inuenit mulierẽ bonã, inue-
¶Pro operibus eius. ¶Aeternam.
nit bonũ, & hauriet iucũditatẽ à dño.
¶Nemo carnem ſuam odio habuit. ¶Vim animæ circa terrena bene diſponenda. ¶Non eſt.
Qui expellit mulierẽ bonã, expellit bo
¶Non corrigit.
nũ: † qui aũt tenet adulterã, ſtultus eſt
& inſipiens. Cum obſecrationibus lo-
¶Ad Deum. ¶Spiritu. ¶Superbus. ¶Merita iactans.
quetur pauper, & diues effabitur rigi-
¶Gentilis conuerſus. ¶Eccleſiæ.
dè. Vir † amicabilis ad ſocietatem: ma-
¶Iudæus infidelis.
gis amicus erit quàm frater.

A orbem quæ vnam catholicam faciunt, ab infidelium incurſione defendunt.

a *Cum ob. lo. pau.* Humiles ſpiritu, humiliter dominum adorant, vt Publicanus. ſuperbi ſua merita iactãt, vt Phariſæus.

b *Vir amicabilis.* Gentilis conuerſus magis amatur à domino, quàm Iudæus infidelis perdurans: de quo ſecundum carnem natus eſt. Poteſt & de apoſtolis de Iudæa natis intelligi, quia magis amarent credentes ex gentibus, quàm ſuæ gentis incredulos.

NICO. DE LYRA.

rante, *quòd parum aut nihil habet in ventre: ex actu enim docendi augmentabitur ſcientia doctoris.*

a Erge. *i. germina vel generationes, & dicuntur à gigno.*

b Labio. eius. *ideſt doctrina ipſius. Et eſt repetitio eiuſdem ſententiæ ad maiorem repreſſionem.* C

c Mors & ui. *In abuſu n. ipſius eſt mors culpæ & in bono vſu vita gratiæ.*

d Qui di. eam. *quia diligentes bonam linguam reportant bonum fructum: & diligentes malam, malum.*

e Qui in. mu. bo. *ideſt ſacræ ſcripturę notitiam, vt exponit Ra. Salo. Poteſt etiam intelligi de muliere ad literam, quia vir et vxor ſunt vna caro: & ideo ſi ſit bona, eſt ad bonum viri: ideo dicitur in Gen. Faciamus ei adiutorium ſimile ſibi.* Gen. 2. c

f Et hau. iu. *quia gaudium cauſatur ex adeptione boni.*

g Qui ex. mu. bo. *Iſte verſus non eſt in Hebræo, propter quod pertranſeo, & quia ſatis patet ſententia ex prædictis.*

h Cum ob. lo. pa. *quia indiget, et non põt aliter ſupplere ſuam indigentiam.*

i Et di. ef. ri. *quia nõ eſt in tali neceſſitate.*

K Vir ami. ad ſo. *ideſt delectabilis alteri in conuictu.*

l Magis amicus erit quàm frater. *ideſt quàm conſanguineus in conuictu malè portabilis & durus.*

GLOS. ORDIN. CAP. XIX.

Melior eſt pa. Melior eſt ſimplex auditor verbi Dei: ſi ea q̃ in ſcripturis intelligit, operando pficit, quã eruditus, ſi in his quę cautè intellexerit, ad hęreſim prædicandam labia detorquet.

b *Vbi non &c.* Aĩę humanæ ſcientia vitę cęleſtis neceſſaria eſt, qa ſine ea beata eẽ nõ põt. Attñ q eſtrenatis ſẽſibus mentis p'us appetit ſape q̃ decet pleriq; offenſionẽ hꝛ̃ticę ſtultitię temerarijs tractatib. icurrit. Qđ ĩ primis parẽtibus myſticè ſignatũ eſt, q dñ appetitũ ſciẽtiæ maioris ve t. tũ cõtingere properabant, à ſtatu beatitudinis in pœnam miſeriæ & mortalitatis inciderunt.

c *Stulti. &c.* Stulti cũ viã veritatis deſerũt, nõ ſe erraſſe fatent, ſed culpã ſuã in cõditorẽ referũt, quaſi occaſionẽ ipſe peccãdi tribuerit, ꝙ vł hominẽ fragilẽ fecerit, vel ad tentãdũ hoſtẽ verſutũ admiſerit. vñ Adam poſt pctm̃ increpatus à dño, ſe excuſauit, dicẽs: Mulier q̃ dediſti mihi ſociã, dedit mihi de ligno, & comedi. Et mulier: Serpẽs, inqt, decepit me. Ambo culpã in creatorẽ retulerũt: Ille, ꝙ mulierẽ ſociã dederat: illa, ꝙ ſerpentẽ in paradiſo poſuerat. Contra qđ ſapiẽs: Ne declines cor meũ ĩ verba ma. ad ex. ex. ĩ pec. Hic quoq; cõtra dñm feruet aĩo, qui diuina imperia p ſuam inertiã contẽnens ipſum dñm quaſi importabilia onera impoſuerit, mẽte rephendit inſana. B

d *Diui. ad.* Diuitiæ regni cęleſtis, quę p ſanctos doctores fidelibus tribuẽdæ pdicant, multos amicos & eiſdẽ pdicatoribus & earũ largitori Deo aſciſcũt. A pphetis aũt qa nihil certæ beatitudinis promittunt, & hi quos hñt ſeparanł, cõuerſi ad certiſſimam dñicæ fidei promiſſionem.

e *Teſtis fal.* Redarguerat eũ qui tãtũ verba ſectabał, nũc illũ redarguit q verba dñicę autoritatis malè interpretãdo corrũpit. Qđ multa ſępius iteranł, ꝯfirmatio ẽ, vt Ioſeph ait: eò ꝙ ſermo ſit Dei, & velociꝰ cõpleał.

f *Non de. ſtul.* Nõ decẽt hꝛ̃ticũ delicię ſcripturarũ, qa his bñ vti nõ nouit: neq; illũ q adhuc ſeruus eſt pcti præferri decet iuſtis in regimine eccłiæ.

g *Doctri. vi.* Doctrina eccleſiaſtica p patien-

CAP. XIX.

¶Idiota. ¶Operando.
Melior eſt pauper qui ambu-
¶Senſus.
lat ĩ ſimplicitate ſua, quàm di-
¶Doctus. ¶Ad hæreſim.
ues torquens labia ſua & * inſipiẽs. Vbi
¶Cęleſtis. ¶Aeternum. ¶Per ſimilitudinem.
non eſt † ſciẽtiã animæ, nõ eſt bonum:
¶Hæreſibus.
& qui feſtinus eſt pedibus, offendit.
¶Excuſandi.
Stultitia hominis ſupplantat greſſus
¶Quaſi importabilia onera hominibus impoſuerit. ¶Vt inſanus.
eius, & contra Deum † feruet animo
¶Cęli. ¶Deo & prædicatoribus eius.
ſuo. Diuitiæ addunt amicos pluri-
¶Philoſopho.
mos: à paupere autem & hi quos ha-
¶Iſidorus. Falſus teſtis tres offendit: Deum, cuius veritatem annihilat, iudicem ...
buit ſeparantur. Teſtis falſus non erit
impunitus, & qui mendacia loquitur,
¶Non honores vultum potentis.
non effugiet. Multi colunt perſonam
potentis, & * amici ſũt * dona tribuẽ-
¶Fratres mei elongauerunt à me. ¶Ego ſum paup & dolẽs
tis. Fratres hominis pauperis ode-
¶Apoſtoli. ¶Fugerunt.
runt eum: inſuper & amici procul re-
¶Chriſto. ¶Inde Apoſtolus: Non auditores legis iuſti ſunt apud Deum, ſed factores.
ceſſerunt ab eo. Qui tantùm verba ſe-
ctatur, nihil habebit: qui autem poſ-
¶Ne vagetur. ¶Intelligentiæ.
ſeſſor eſt mentis, diligit animam
¶Tam hîc, quàm in futuro.
ſuã, & cuſtos prudentiæ inueniet bo-
¶Interpres diuini verbi.
na. Falſus teſtis non erit impunitus:
¶Perdes omnes qui loquuntur mendacium.
& qui loquitur mẽdacia, peribit. Non
¶Hæreticum. ¶Scripturarum deliciæ. ¶Peccati.
decent ſtultum † diuitiæ: nec ſeruũ do-
¶Iuſtis.
minari principibus. Doctrina viri per

a Melior eſt pau. qui am. in ſim. ſua. *non ſe efferendo, ſed alios venerando.*

b Quam di. tor. *alios contemnendo, non ſolum in corde interius, ſed etiam in ſigno exterius faciendo alijs violentiam.*

c Et in. *ideſt alius inſipidus.*

d Vbi non eſt. *ideſt de ſalute animæ.*

e Non eſt bo. *quia bona corporalia ad bonum animæ finaliter ordinantur ſicut corpus eſt propter animam remoto autem fine remouentur ea quæ ad finem ordinantur.*

f Et qui fe. eſt pe. *ideſt præcipitatè agẽs in ſuis operibus.*

g Offen. *quia de contingentibus omittit.*

h Stulti. ho. *quia facit eum ab alijs deſpici & conculcari.*

i Et cõ. Deum fer. *quia ex impatientia prorumpit in blaſphemiam Dei.*

K Diuitię ad ami. plu. *quia multitudo hominũ ſequitur bonũ vtile: quod habere põt à diuite, & non a paupere, ideo ſubditur:* D

l A pau. *cùm adhuc diues fuit.*

m Separan. *quando depauperatur.*

n Teſtis fal. non erit im. *in futuro & aliquando in præſenti, ſicut patet de ſenibus falſum teſtimonium contra Suſannam dantibus: quia deprehenſi fuerunt occiſi.* Dan. 13. g

o Et qui men. lo. *diuinum iudicium, in quo de omni verbo otioſo oportebit reddere rationem Deo, Matth. & multò fortius de verbo mendoſo.* Matt. 12. c

p Multi co. per. *ideſt venerantur & honorant: quia bonum vile ab eo coſequi ſperant, ad quod prona eſt populi multitudo, vt prædictum eſt.*

q Et ami. ſunt. *ſaltem apparenter.*

r Fratres. *ideſt conſanguinei.*

ſ Hois pa. *quia vt frequenter verecundantur de eius præſentia: & quia timẽt ne petat ab eis releuari à ſua indigentia.*

t Inſuper &c. *i. familiares ei ante quam depauperaretur.*

u Qui tm̃ ver. *hoc exponitur dupliciter. Vno mõ de diſcipulo qui magis diligit ornatum verborũ quàm bonam ſcientiam: & ille nihil reportat veritatis à doctore: aut ita parũ, ꝙ p nihilo eſt cõputãdũ. Alio mõ de doctore qui hẽt bona verba & mala facta: & iſte nihil premij reportabit à Deo, & huic conſonat litera ſequens, cum dicit:*

x Qui au. p. eſt m. *per virtutes morales, qbus vires ſẽſitiuæ ſunt in obediẽtia rõnis.*

y Dili. a. ſu. *quia vult ei uerum bonũ, quod eſt bonum virtutis.*

z Et cu. p. *quæ dirigit virtutes morales.*

a Inue. *gr̃a in pñti, & gloria in futuro.*

b Fal. *exponatur vt ſuprà.*

NICO. DE LY. CAP. XIX.

Melior eſt pau. *Hic conſequenter reprobat tertium iræ effectũ qui eſt alterius, cui aliquis iraſcitur contemptus, ideo dicitur:*

a Melior

c Nõ de. ſtul. *ſed magis auſteritates, vt ſic eius ſtultitia reprimatur.*

d Nec ſer. *qa nihil aſperius ſeruo qui conſurgit in dñm, de cõi curſu.*

e Doctri. *vnde & antiqui Philoſophi, vt Socrates et plato, alij fuerũt in patiẽtia valde pfecti. Põt etiam hoc propriè exponi de doctrina apoſtolorum &*

VNIVERSIDAD DE SALAMANCA GREDOS.USAL.ES

E patientiam doctorũ q̃ ſi perfecta monſtrat: qa dum magis afflictionibus ac morti corpus ſubiicere, q̃ à docendo ceſſare voluerũt, oſtẽdebant qtũ eſſet ſalutaris, quã tanta cõſtantia detentare curabant. Aliter. Doctrina viri p patientiã noſcit, qa tãto q̃ſq; minus oſtẽdit̃ doctus, qtò minus patiens. Neq; enĩ põt veraciter bona docẽdo impẽdere, ſi viuẽdo neſcit aduerſa æquanimiter tolerare. Rectè autem ſubdit:

a *Et glo.eius. eſt iniqua præ.* Perfectio eſt.n. doctoris, ſic aliorũ improbitatẽ patiẽter ſufferre, vt ſe nouerit ab iniqs patienter obſeruare. Neque enim propria munditia ſine tolerãtia ſufficit, neque tolerantia ſine munditia.

b *Dolor pa.* Deus in natura ſemp impaſſibilis, dolere tñ nrõ more dr: cũ homines quos ad ſe credẽdum, laturãdumq; creauit, diabolo ſeruire cõſpicit. Vnde pœnituit eũ q hoiem feciſſet ſup terram, & tactus dolore cordis intrinſecus: Delebo, inquit, hominem quem creaui à facie terræ.

c *Tecta iugi.* Sicut tecta pſtillãtia pluuiã qdẽ ſuſcipiunt, nec ad utilitatẽ, ſed ad moleſtiã inhabitãtiũ: ſic eccleſia hæ̃ticorum diuina verba nõ ad ſalutẽ aĩarũ, ſed ad vſũ ſuæ neqtię malè interp̃tando, & ꝯ catholicos litigãdo conuertit. Tecta.n. mũdas pluuiæ guttas accipiũt, ſed ſub tectis ĩ domo ſordidas reddũt: & hæ̃ticus limpidiſſima cęleſtis oraculi verba ſuſcipit, & ſorde mixta auditoribus reddit.

d *Pigredo im.ſo.* Piger dr̃ q rectè ſciendo vigilat, ſed nihil operando torpeſcit, ſed pigredo immittit ſoporẽ: quia paulatĩ rectè ſẽtiẽdi vigilãtia amittit, dũ ab opẽ ceſſat. Rectè autem ſubdit:

e *Et aĩa diſ.eſu.* Nã qa ſe ad ſuperiora ſtringẽdo nõ dirigit, neglectã ſe inferius p deſideria expãdit: & dũ ſtudiorũ ſubtiliũ vigore nõ cõſtringit, cupiditatis infimę fame ſauciat: vt quò p diſciplinã ligari diſſimulat, eò eſuriẽs p voluptatum deſideria ſe ſpargat.

f *Erudi fi.* Subiectũ tibi ſi errare cõſpicis, diligẽter caſtiga, q. ſi caſtigari renuerit, ita cautè erga illum age, ne quid in tuis verbis vel opibus, vnde amplius peccet, inueniat. Huic concordat quod ſequitur:

g *Qui enim.eſt ſu.dam.& cum ra.* Si.n. p duritia ꝯdicẽtis fratris in impatiẽtiæ vitiũ labaris, tuæ virtutis dãnũ patieris: & cũ illi ſpẽ pniæ ſalutiſq; quã forſitã habuerat, durius icrepãdo rapueris, rõnem p fratre quẽ ſcandalizaſti diſtricto iudici reddes. Ad literam patet. Qui.n. p impatiẽtiã inopiæ fur eſt aut raptor, damnat aĩam ſuã, & cum pximo rẽ tollit, & ſi nõ homini, Deo iudici rõnem reddet: vñ alij: Malè cogitãs hõ, multo damno affligitur: & ſi pnicioſus fuerit, & aĩam ſuã apponet. Cũ.n. pecuniam violentus abſtulerit, pro hac animam inuitus dabit.

h *Melior eſt pau.* q̃ qui ſe per excellẽtiam virtutum viri nomine dignum dicẽs, fallitur neſcius, dum ſuperbiendo perdidit bona quæ geſſit.

i *Abſcondit piger ma.ſuã.* Nemo ita piger eſt, vt vel comedẽdo manũ ad os ducere laborẽ putet, ſed pigro labor eſt manum ad os porrigere, quia deſidioſus prędicator nõ hoc vult operari quod dicit: Manum.n. ad os porrigere, eſt voci opere concordare.

Margin: * catuli; propriè; Gen. 6.a; † remiſſa, otioſa; † morietur; † retributionem; in ęternũ; † Decorat hoiem bñficentia ſua; † ſaturus; Inf. 26.c; † in fine; † Deriſorẽ; † aſtutior

a patientiam noſcitur, & gloria eius eſt iniqua prætergredi. Sicut fre- ¶Dei. ¶Iniuſtis. mitus*leonis, ita & regis ira, & ſi- ¶In iudicio iuſtis. cut ros ſup herbã, ita & hilãritas ei⁹. b Dolor p̃ris fili⁹ ſtultus, & recta iugi- ¶Hæreticorum eccleſia. ter pſtillantia litigioſa mulier. Do- ¶Scripturæ. mus & diuitiæ dant à parẽtibus: † à ¶Eccleſia. Dño aũt propriè vxor prudens. Pi- ¶Operandi. ¶Intelligendi. gredo immittit ſoporẽ, & aia † diſſolu- ¶Voluptates. ta eſuriet. Qui cuſtodit mãdatũ, cu- ¶Mandatum ſcilicet. ſtodit aĩam ſuã: q ãt negligit † viam ¶In anima. ſuam, † mortificabitur. † Fœne- ¶Cum mutuum accepturus. ¶Quam feciſtis vni ex minimis his, & mihi feciſti. ¶In paupere. ratur Domino qui miſeretur pau- ¶Aliàs, pauperi. ¶Remunerando. peris, & † viciſſitudinem ſuam red- ¶Subditum. ¶Aliàs, & non. det ei. Erudi filium tuum, † ne de- ¶Occaſionem peccandi. ¶Animę. ſperes: ad interfectionẽ aũt eius ne ¶Fratris contradicentis. ponas aĩam tuã. † Qui enim impã- ¶Virtutis. ¶Spem pœnitentiæ. tiẽs eſt, ſuſtinebit dãmnũ, & cùm ra- ¶Rationem Deo pro perdito. ¶Hoc. puerit, aliud apponet. Audi cõſiliũ, ¶Spiritu ſapientiæ. & ſuſcipe diſciplinã, vt ſis ſapiens ĩ ¶Saltem. ¶In morte. ¶Variæ. nouiſſimis tuis. Multæ cogitationes in corde viri: † voluntas au- ¶Inuariabilis. tem Domini in æternum perma- ¶Humilis qui ſe veris bonis indigere recolit. ¶Vt miſericordiam conſequatur. de quo adiungit, melior. net. † Homo indigens miſericors ¶Non fidens in ſe. eſt, & melior eſt pauper iuſtus, quàm vir mendax. Timor Domi- ¶Ducit. ¶Beatitudinis ſanctorum. ¶Faciet commorari. ni ad vitam, & in plenitudine com- ¶Nihil ibi reperiet inimicus. ¶Diaboli. morabitur abſq; viſitatione peſſi- ¶Deſidioſus prædicator. mi. † Abſcondit piger manum ¶Vt quæ dicat faciat. ſuã † ſub aſcella: nec ad os ſuum ap- plicat eam. † Peſtilente flagellato, ¶Correctus. ſtultus † ſapientior erit: ſi autem ¶Correctionem. corripueris ſapientem, intelliget ¶Aliàs diſciplinam. ¶Deum uel prædicatorem. ſapientiam. Qui affligit patrem,

b Eſt ini.præ.*i.mala non inferre, ſed magis pati.*
c Sicut fre.leo.*id eſt rugitus eſt valde terribilis alijs beſtijs.*
d Ita & re.*terribilis eſt ſuis ſubditis: vnde & leo dicitur rex beſtiarum.*
e Et ſi.ros.*eſt conſolatiuus.*
f Ita & hi.eius.*ſ.regis eſt conſolabilis ſubditis.*
g Dolor pa.fi.*quia filius repreſentat p̃rem, & ideo ſtultitia filij dat ei doloris materiam.*
h Et tecta iu.per.*ita quòd pluuia cadẽs per illa inquietat domum.*
i Litigioſa mu.*quia quaſi continuè ſuis litigijs conturbat virum & familiam.*
K Domus &c.*Filijs qui emancipant ab eis.*
l A Dño aũt uxor.*Datur eis, quia prudẽtia non poteſt dari à parentibus & amicis.*
m Pigredo im.ſop.*mentis & corporis. Piger.n. videtur ſemper dormitare.*
n Et ani.di.*à vinculo legis & iuſtitiæ.*
o Eſuriet.*patiendo bonorum ſpiritualiũ defectum, & frequenter corporalium.*
p Qui cu.man.*Dei & ſuperioris ſui.*
q Cuſto.ani.ſuam.*à tranſgreſſione culpæ, & per conſequens ab obligatione pęnæ.*
r Qui autem ne.*ideſt obſeruationes mandatorum.*
s Mortifica.*morte culpæ & gehennę.*
t Fœneratur Do.qui mi.&c.*dando ei eleemoſynam: quia Dñs reddit ei centuplum in præſenti, & vitam æternam in futuro.*
u Erudi fi.*in ſcientia, & moribus.*
x Ne deſpe.*de eius eruditione, ſi parum aut nihil accipiat in principio: quia frequenter contingit, quòd aliqui tales finaliter ſunt benè eruditi.*
y Ad inter.*corporalem vel ſpiritualem.*
z Ne po.ani.*Sicut aliqui patres occultè procurant corporalẽ mortem filiorum malè corrigibiliũ veneno, vel alio mõ, ne publica iuſtitia ſuſpendãtur, & aliq patres interficiũt eos ſpũaliter ſubtrahendo correptionẽ, & deſperãtes de eorũ correctione, eò q ſunt malè corrigibiles, qđ tamen non eſt deſperandũ, quandiu ſunt in vita pñti, in qua poſſunt per liberum arbitrium ad bonum reuerti.*
a Qui enim im. eſt ſu. *ſ. patientiæ quam perdit.*
b Et cum ra.*rem alienam ex impatientia.*
c Aliud ap.*ſ.damnum innocẽtiæ cum damno patientiæ.*
d Audi con.*de bonis agendis in futuro.*
e Et ſu.di.*de malis præteritis te corrigendo.*
f Vt ſis.*quãuis in iuuentute inſipiẽs fueris.*
g Multæ co.in cor.vi. *quia quaſi continuè variatur de vna in aliam.*
h Volun.au. Do. in æt. per.*ſ.immutabilis, quia vnico actu volendi vult ſe, & alia.*
i Homo indi.mi.*quia experientiæ ſuæ miſeria mouet eum ad miſerandum alijs in affectu, licet non valeat in effectu.*
K Et melior eſt pauper iuſtus. *qui non declinat à veritate iuſtitiæ.*
l Quam vir mendax.*ſcilicet potens qui declinat ab ea per mendacia.*
m Timor Dñi.*ſ.filialis, qui cauet offenſam.*
n Ad uitã. *ducit beatam. Ideo ſubditur.*
o Et in pleni.*ſcilicet beatitudinis.*
p Commorabitur.*perpetuè.*
q Abſq; uiſitatione peſſimi.*i.diaboli, qui nullo modo poteſt accedere ibi.*
r Abſcondit piger manum ſuam ſub aſcella. *ideſt tempore frigido interrumpit comeſtionem propter manuum calefactionem. vnde in Hebræo habetur: Abſcondit piger manum ſuam, ideſt manus ſuas, accipiẽdo ſingulare pro plurali, ſicut in Exodo. Venit muſca grauiſſima, id eſt, multitudo muſcarum. Sub caldaria, porrigendo manus ad ignem, ſub caldaria exiſtentem.*
s Peſtilente flagellato.*Publicè.*
t Stultus ſapientior erit. *id eſt minus ſtultus, quia in aliquo corriget ſe timens ne contingat ſibi ſimile.*
u Si autem corripuerit.*aliquis.*
x Sapientem. *In aliquo delinquentem: quia vita præſens ſine delicto omnino non tranſigitur.*
y Intelliget diſciplinam. *Se emẽdando ab illo delicto.*
z Qui affligit patrem.*Sicut fecit Abſalom.*

a *Deuorat.*

NICOLAVS DE LYRA.

ſtolorum & aliorum doctorũ in primitiua eccleſia, cuius veritas apparebat per patientiam: quia non reformidabant mori pro ipſa.
a E. glo.eius.*ſ.viri patientis.*

b Eſt ini.

a Et fugi:

a *Deuorat.* Vt famelicus cibos, iniquitatem patrare ardenter exquirit.

NIC. DE LYRA.

a Et fugit ma.*ſubtrahendo ei debitum obſequium.*
b Ignominio.in præſenti.
c Et in.*in futuro.*
d Non ceſſes au. fili. do. *quia quantumcunque homo ſit in ſcientia perfectus, tamen audiendo ſemper poteſt proficere vlterius, vt dictum eſt ſuprà. Audiens ſapiẽs ſapientior erit &c.*
e Nec igno. ſer. ſci. *quos addiſceres audiendo.*
f Teſtis ini.de iu.*ideſt deludit iuſtam ſententiam, quia ſuo falſo teſtimonio errare facit iudicem.*

g Et os

Margin: † fugat; † Ceſſa fili audire traditionẽ quæ te abducit à ſermonibus ſcientiæ; ...cap.1.a; † ſtrenuſſio

¶Eccleſiam. ¶Hic. & matrem † fugit: ignominioſus erit ¶In futuro. & infelix. † Non ceſſes fili audire doctrinam: nec ignores ſermones ſcien- ¶De quo dicitur: Non dices falſum teſtimonium: vel contrarium. de quo dicitur: Teſtis falſus non erit impunitus: & qui loquitur mendacia peribit. tiæ. Teſtis iniquus deridet iudicium, & os impiorum deuorat iniqui- ¶Diuini præcepti vel comminationis futuri iudicii. ¶Damnationis. tatem. Parata ſunt deriſoribus iudi- ¶Vt quaſi ferrũ candẽs, in incude gehennę ſine fine verberẽt. cia, & † mallei percutientes ſtultorum corporibus.

g Et os im.*i.teſtium iniquorum.*
h Deuorat ini.*i.auidè tranſglutit, ſicut guloſus cibum, & bene dicit deuorat, & non maſticat: quia ſi per deliberationem maſticaret, amaritudinem culpæ & pęnæ ſentiret, & ſic non tranſglutiret.*
i Parata ſunt deri. *legis diuinæ & humanæ.*
K Iudicia.*i.iuſtæ ſententiæ, quæ determinantur in vtraque lege.*
l Et mallei percutien.*i.pęnæ graues.*
m Stultorum.*i.tranſgreſſorum.*
n Corporibus.*quia aliqui ſuſpenduntur, & aliqui decapitantur, & aliqui comburuntur: & alijs pęnis corporalibus puniantur ſecundum diuerſa flagitia ab eis commiſſa, & hoc ad terrorem aliorum.*

GLOS. ORDIN. CAP. XX.

L *Vxurioſa res.* Sequitur:

b *Aeſtate.* Regnum Dei ęſtati comparatur, quia tũc męroris noſtri nubila tranſient, & vitæ dies æterni ſolis claritate fulgebunt.

c *Beatos poſt ſe fi.* Non ad literã: ſed exempla eius ſequentes. Vnde omnes electi, filij Abrahæ quibus non præſens, ſed futura beatitudo promittitur. vnde. Rex qui ſe.

d *Rex qui ſe.in ſo.iu.* Etſi in hac vita electi mala patiãtur reproborũ, vbi iudiciũ venerit, oĩa mala diſſipant: & coronatis cũ dño iuſtis, ſoli punientur iniuſti: qđ & nunc agit cũ aliquis ſanctus exit de ſeculo, & qui eũ tribulabat, digna factis recipit.

e *Quis po.di.* Non dicit, quis habet, quia dr̃: Beati mũdo corde. Et, Innocẽs manibus & mundo corde. Sed quis põt dicere: Quia temerariũ eſt ſe laudare, & qa ſunt qui ſua quaſi fortia laudent, pximorũ quaſi vilia deſpiciunt, ſubdit:

f *Pondus & pon.* Diuerſum pondus, & diuerſam menſurã habet in domo ſua, vt aliter ſibi q̃ proximo metiatur: qui in ſuis ſemp actibus quę laudẽtur, in pximo quę vituperent. q̃rit: & talẽ abominat̃ dñs: qa quãtũ ſibi meritis placet, tñ ſuperno inſpectori diſplicet. Sed qa periculoſum eſt de aliena cõſciẽtia iudicare, dat cõſiliũ qbus indicijs iudiciũ noſtri cordis erga proximum dirigere debeamus.

g *Ex ſtu.ſuis in.* Quemcunq;.n. virtutibus, cũ modeſtia continẽtiæ iudicio ſapiẽtiũ, obſeruãtiæ mãdatorũ Dei, & maximè ſimplicitati & humilitati ſtudere videris, huius munda & recta opera intellige. Si autẽ his cõtrariũ, corrige. Aut ſi hoc nõ potes, deuita ne ab eo corrũparis: Nec eſt contrariũ, q ſtudioſi pueri nũc mũda & recta opera teſtat. Et ſuprà ait: Quis põt dicere: mũdũ eſt cor meũ? In hoc n. rectitudinẽ viuendi qualis in hac vita eſſe iuſtorũ põt, docet eſſe habendã. In illo ſubtilitatẽ diuini examinis, qua hoĩm facta & ĩtẽtiones dijudicat, monet ante oculos ſemp habẽdã. Vñ illũ locũ quidã ita tranſtulerunt: Cũ ſederit rex in ſolio iudicij, qs gloriabit̃ caſtum ſe habere cor: aut qs gloriabit̃ mũdũ ſe eſſe à peccato. Qui & hoc manifeſtius poſuerũt. Iuuenis q cũ iuſto eſt, directa erit via illius. Qui enim cum ſapientibus graditur, ſapiens erit: ſicut econtra: Amicus ſtultorum ſimilis efficitur.

mero æſtuans, citò ſpumat in libidinem. vnde et Lot per vini potum commiſit cum filiabus ſuis inceſtum.
b Et tumultuoſa res.*ſcilicet eſt.*
c Ebrietas.*Quia tunc homines loquuntur effrenatè & clamosè.*
d Quicunque his delectatur.*ſ.ebrietate & luxuria.*

Margin: Gen. 19.e

CAP. XX.

¶Sine Cerere & Bacco, friget genus.
L † Vxurioſa res vinum, & tumultuoſa ebrietas. Quicũque his delectatur non erit ſapiens. Sicut ¶Timendus eſt. ¶Dei. rugitus leonis, ita & terror regis: q prouocat eũ, peccat ĩ aĩam ſuã. Honor eſt hoĩ, † qui ſeparat ſe à cõtẽtionibus: oẽs aũt ſtulti † miſcentur contumelijs. Pro- ¶Deſidiæ. ¶Deo ſeruire. pter frigus piger arare noluit, mendi- ¶Die iudicij. ¶Quæcunque ſeminauerit homo hæc & metet. cabit ergo æſtate, & non dabitur ei. Sicut aqua profunda, ſic conſilium in corde viri, ſed homo ſapiens exhauriet illud. Multi homines miſericor- ¶Apud homines. des vocantur: virũ autem fidelẽ quis inueniet? Iuſtus qui ambulat in ſimplicitate ſua, beatos poſt ſe filios de- ¶Qui iudicat æquitatem. relinquet. Rex qui ſedet in ſolio iudi- ¶Etiam hic. ¶Reſpexit Dominus Petrum. cij, diſſipat omne malum intuitu ſuo. † Quis poteſt dicere, mundum eſt cor meum, purus ſum à peccato? † Pondus & pondus, mẽſura & menſura: vtrunque abominabile eſt apud Deum. † Ex ſtudijs ſuis intelligitur puer, ſi mũda & recta ſunt opera eius.

e Non erit ſapiens.*Quia vtrũque abſorbet rõnem, & cauſat mẽtis hebetudinem.*
f Sicut rugitus leonis. *eſt terribilis alijs animalibus.*
g Ita & terror regis.*malis hominibus.*
h Qui prouocat eum.*ad iram.*
i Peccat in animam ſuam.*i.in vitã ſuã, ſicut patet de Semei. & de Ioab prouocantibus regem Dauid ad iram, pp quod fuerunt occiſi de mandato eius per Salomonẽ filium ſuum.*
K Honor eſt ho.*quia per hoc oſtendit ſe pacificum & manſuetũ eſſe, qđ eſt honorificum, quia honor eſt pręmium virtutis.*
l Omnes autem ſtulti. *ſequentes impetum paſſionis iræ.*
m Miſcentur contumelijs.*ad hoc inclinati ex impulſu paſſionis.*
n Propter frigus piger ararenoluit.*tempore ad hoc debito.*
o Mẽdicabit ergo æſtate. *collectione fructuum carendo.*
p Et non dabitur illi. *propter demeritũ ſuæ pigritiæ.*
q Sicut aqua profunda. *in qua latent ea quæ ſunt inferius.*
r Sic conſilium.*ideſt ſecretum.*
s In corde viri.*ſapientis & aſtuti.*
t Sed ho.ſapiens.*i.diſcipulus diligens.*
u Exhauriet illud.*ſolicitè q̃rẽdo ab ipſo.*
x Multi ho.miſer.vocan.*qui tamen non ſunt ſcđm veritatẽ, ſed magis puſillanimes impunita vitia dimittentes. ideo ſubditur:*
y Virũ autem fi. *in correctione vitiorum ſecundum officium ſibi impoſitum,*
z Quis inue.*q.d. rarò ĩuenitur: Propter quod dicit Luc. Filius hominis veniens putas inueniet fidẽ in terra. i. fidelem hoĩem, timore humano poſtpoſito, & fauore iuſtitiam facientem.*
a Iuſtus qui ambu. in ſimplicitate ſua, *ideſt ſine falſitatis plica.*
b Beatos poſt ſe filios dere.*inſtructos doctrina ſua: vnde frequenter contingit, quòd propter bonitatem patrum defunctorum imprecantur bona filijs eorum.*
c Rex qui ſedet in ſolio iudicij.*i.ad iuſtitiam exequendam.*
d Diſſipat om.malum.*ſcilicet culpæ, quod debet diſſipare.*
e Intuitu ſuo.*quia mali talem principem formidant videre.*
f Quis poteſt dicere, mun.eſt cor meum. *quaſi diceret, nullus, niſi ex ſpeciali gratia diuina. Propter quod dicit Iohannes in prima canonica. Si dixerimus, quia peccatum non habemus, ipſi nos ſeducimus.*
g Pondus.*maius in emendo.*
h Et pondus. *Minus in vendendo, & ſimiliter de menſura.*
i Vtrunq; abho.eſt apud Deum. *quia furtum eſt colore iuſtitiæ palliatum. Propter quod dicit Hieronymus: Simulata ſanctitas duplex eſt iniquitas.*
K Ex ſtudiis ſuis intelligitur puer, ſi munda & recta ſunt. *Si enim ſit bonæ indolis, ex hoc coniecturatur, quòd futurus ſit virtuoſus in ætate adulta: propter quod dicit Philoſophus primo Ethicorum, quòd pueros beatificamus in ſpe.*

Margin: † Deriſorẽ efficit; 2. Regum.; 3. Reg. 1.a & 2.; † quieſcit; Luc. 18.b; 1. Ioh. 1.e; Hieronym.; Ari. 1. Moral. ad Nicomach.

a *Dominus*

NICOLAVS DE LYRA.

L Vxurioſa res vinum. *Superius Salomõ repreſſit rationabilem partem & iraſcibilem, hic reprimit concupiſcibilem. Et primò, quantum ad potum, ſcđò quantũ ad cibum xxiij. Prima in tres ſcđm tria cap. ita q in primo facit propoſitum. in ſecundò remouet dubium. in tertiò, ponit dicta repreſſionis effectum. Circa primum dicitur:*
a Luxurioſa res.*ſupple eſt vinum, ſ. effectiuè. vnde dicit Hiero. Venter mero*

a Aurem

VNiVERSIDAD DE SALAMANCA
GREDOS.USAL.ES

a *Dominus fecit vtrunque.* Nemo ad prędicandum idoneus fratrem ſimplicem deſpiciat, quia ſi minus idoneus ad docendū, prōptus tñ ad dicēdū & adimplēdū. Sed recolat, quia Deus, qui ei maiorem ſcientiæ gratiam dedit, ipſe fratri qui hēt ſpiritualia dona tribuit, non propter ſe tantum, ſed propter fratrē, dans vnicuique ſecundum menſuram donationis ſuæ.

b *Malum eſt.* qui æterna pmia in cęlis præparare deſiderat, malū eſt, quod in pñti debet ſuſtinere, vt cū receſſerit de mundo glorietur apertè pſpiciens: quia non ſunt condignæ paſſiones huius temporis ad fu. g. quę re. in nobis. Rom. 8. d

c *Eſt au. & mul.* Hæc eſt gloriatio ſapientis emptoris, qui quādiu emerit, malū eſſe dicit quod ſecū agit: cū aūt receſſerit, lætabitur ſe ſapienter emiſſe. Sic & cęli emptor, vbi hinc receſſerit, exultabit, cōperiens labia ſciētiæ. i. doctrinæ ſpiritualis, qua vſus eſt in comparatione cęleſtium auro gemmis & vaſis eſſe aſſimilanda pretioſis.

† Inf. 27. b

† p p extraneū i quia pro extraneo fideiuſſit, accipe ab eo pignus.

d *Suauis eſt homi, &c.* In quocunque membro quis amplius peccauerit, in eo plus patietur, vnde: Qui in lingua magis delinquit, ī ea plus arſurus eſſe phibetur, dum os eius calculo qui eſt lapis ignitus, implendum dicit: Quod accidit diuiti qui epulabatur quotidie ſplendidè, cum in inferno ardēs linguę refrigeriū petebat, quæ in verbis ſuperfluis in epulando deſfluxerat. Luc. 16. d

† conſilijs

e *Hæreditas.* Qui per auaritię nequitiam in hac vita multiplicari appetunt, in futuro ab æterno patrocinio exhæredes fiūt. Aliter: Qui gradum regiminis priuſquā ſubeſſe didicerit, præpoſterus accipit: in nouiſſimo mercede retributionis, quę bonis rectorib° debet, carebit. Qui ad miniſteriū altaris indoctus & temerarius acceſſit, in nouiſſimo gratiam remunerationis, quæ bene miniſtrantibus promittit, perdet. Poteſt & ita accipi. Qui ſuas vult. & hic vindicare iniurias, corona patiētiæ in futuro carebit. Cui conuenit quod ſequit; Ne dicas: malum reddā &c. Abominatio eſt apud Deū.

† Exo. 21. b Leui. 20. b

† dominū

F

† Sup. 16. b 46. diſt. ca. hi in fi.

f *Abominatio eſt apud Deum pon. &c.* Duplex pōdus, & ſtaterā doloſam habet in corde ſuo, qui dū peccauerit, ipſe veniam petit à Domino, & homini peccanti in ſe, ac pęnitēti, dimittere nō vult. Deū vult flectere precibus, & ipſe hō non flectit, qui iure quaſi iniquus pōderator abominatur à Dño: quia ſuas iniurias grauiores quàm Domini mēſurat, vt nolens indulgere ei qui vxorem ſuam polluit & petens indulgeri ſibi, cùm fortè, deſponſatam Chriſti virginem polluerit, vel animam ſuam Deo in baptiſmo conſecratam.

† deuorare

† tractare

† affert rotā ſup eos.

g *Ruina eſt homini deuotare ſanctos, & poſt vota retractare.* Si peccatum eſt cuilibet nocere, quantò magis ſanctos, quaſi vile mancipium pro libitu tractare? Quomodo quadraginta viri in Actibus Apoſtolorum deuouerunt ſe, nec manducaturos nec bibituros, donec interficerent Paulum. Et pagani ſæpe deuouerunt dijs ſanguinem Chriſtianorum. Antiqua translatio. Alio ſenſu. Muſcipula eſt viro citato, aliquid de ſuis conſecrare, poſtea antequam votum fecit penitentiam agit. Et quia vtroſque, & eos videlicet qui ſua vota cōtemnunt, & eos qui vt ſua vota compleant ſanctos perſequuntur, damnatio manet æterna, Ideo ſubdit: Act. 23. c

h *Diſſipat impios rex ſapiens, & incuruat ſuper eos fornicem. Lucerna Domini ſpiraculum hominis &c.* Mos fuit antiquis, vt adepta de hoſte victoria, fornices ſibi erigerent, in quibus viriū ſuarum laudes deſcriberent, vt in Saulis opere legimus. Dñs ergo rex noſter non ſolùm impiorum in fine deſtruit malitiā, ſed & magnam cum electis ſuis eiuſdem triumphi gloriam perpetuò celebrat. Antiqua translatio. Ventilator impiorū rex ſapien- 1. Reg. 15. c

---

a ¶Auditorem obedientem. b ¶Doctorem eruditum.

Aurem audientem, & oculum viden-

a ¶Ne ſibi tribuat aliquis.

te: dominus fecit vtrunq;. Noli dilige-

a ¶Peccati ignorantiæ, inertiæ. de quo: Hora eſt iam nos de ſomno ſurgere. b ¶Futura, quando nec ſitienti gutta aquæ dabitur.

re ſomnum, ne te egeſtas opprimat. A-

a ¶Cordis. ¶Ad ſanctas vigilias: viuendo ſaturitatem b ¶ Conquire bene cęleſtium gaudiorum.

peri oculos tuos, & ſaturare panibus. Malum eſt, malū eſt, dicit omnis emptor, & cùm receſſerit, tunc† gloriabitur. Eſt aurum & multitudo gemmarum, & vas pretioſum labia ſcientiæ. † Tolle veſtimentum eius qui fideiuſſor extitit alieni, & † p extraneis aufer pignus ab eo. Suauis eſt homini panis mendacij: & poſtea implebitur os eius calculo. Cogitationes conſilijs † roborātur, & † gubernaculis tractanda ſunt

a ¶Secreta prioris amici.

bella. Ei qui reuelat † myſtēria, & am-

a ¶ Contra priorem amicum.

bulat fraudulenter, & dilâtat labia ſua,

a Ne ſis ei amicus.

ne cōmiſcearis. † Qui maledicit patri ſuo, & matri, extinguetur † lumen eius in medijs tenebris. Hęreditas † ad quā feſtinatur in principio, ī nouiſſimo benedictione carebit. Ne dicas. Reddam malum pro malo: expecta dominum, & liberabit te. Abominatio eſt apud † Deum pondus & pondus: ſtatera do-

a ¶Non à libertate arbitrij. ¶Opera noſtra operatus es in nobis Domine.

loſa nō eſt bona. † A dōmino † dirigun-

a ¶Boni. ¶Quaſi: In hoc patet, quia omnia à Deo: quia nec per libertatem arbitrij, quis ſcire poteſt qualiter vel quandiu viuere poſſit.

tur grēſſus viri: quis autem hominum intelligere poteſt viā ſuam? Ruina eſt homini † deuotare ſāctos, & poſt vota

a ¶Pœnitentia.

† retractare. Diſſipat impios rex ſapiēs:

a ¶Diuini afflatus illuminatio, cum in mentem hominis venerit, eam ſibimetipſi illuminans oſtendit quæ ante cogitationes prauas & portare poterat & penſare neſciebat.

& † incuruat ſuper eos fornicem. Lucerna Domini ſpiraculum hominis, quæ inueſtigat omnia ſecreta ventris.

NICOLAVS DE LYRA.

a Aurem audientem. *Doctrinam ſapientum.*
b Et ocu. ui. *Exempla eorum.*
c Dominus fecit vtrunque. *Id eſt ex dono Dei vtrunque prouenit.*
d Noli diligere ſomnum. *Immoderatū per pigritiam.*
e Ne te ege. op. *Propter defectum laboris in acquiſitione neceſſariorum.*
f Aperi oculos tuos. *ideſt ſis vigil, & diligens in operibus tuis.*
g Et ſatu. pa. *ideſt ſaturaberis.*
h Malum eſt malum eſt, dicit omnis em. *quia replicat emendæ rei defectum, vt diminuat eius pretium.*
i Et cum receſſe. *cum re empta.*
K Tunc glo. *de bono foro.*
l Eſt aurum & mul. gem. *i. doctrina procedens ex ſapientia excedit omne corporale quantuncūque pretioſum, quantò corpore melior eſt anima.*
m Tolle veſti. eius. *i. licitè potes tollere.*
n Qui fideiuſ. exti. alie. *pro alieno, quia obligatus eſt ad reddendum pro eo: tamen ſi veſtimentum eſt ſibi neceſſarium de nocte, debet ſibi reddi in veſpere, & reſumi poteſt de mane &c. ſicut dictum fuit diffuſius in Exodo.*
o Suauis eſt ho. *ſ. mendaci.*
p Panis mendacii. *i. per mendacium acquiſitus: quia unicuique delectabile eſt operari ſecundum habitum. 4. Ethic. & quod ſic acquiritur ſuaue videtur.*
q Et poſtea im. os eius cal. *per amaritudinem pęnitentiæ, quòd conſiderat ſe malè egiſſe.*
r Cogitationes con. ro. *i. ad effectum deducentur.*
s Et gubernaculis. *i. prudentia conſilio et experientia.*
t Tractanda ſunt bella. *Et non ſolùm viribus corporalibus. Vnde apud Romanos qui per bella ſubiugauerunt ſibi totum orbem, miles quātuncunque fortis carens tū ſapientia dicebatur miles ſine oculis.*
u Ei qui reuelat my. *ideſt conſilia ſuę fidei tradita.* H
x Et ambulat fraudu. *Oſtendens amicitiam cum ſit inimicus latenter.*
y Et di. la. ſua. *Magna promittendo, et praua aut nulla adimplendo.*
z Ne cō. *quia fieres ei ſimilis, Pſal. Cùm electo electus eris, cū peruerſo peruerteris.*
a Qui ma. &c. *i. interficietur, ſicut præcipitur in Leu. & ſic extinguitur quantùm ad lumen præſentis vitæ.*
b Hæreditas ad quam feſtina. *Ex cupiditate eam indebitè acquirendo.*
c In no. be. ca. *quia acquirens poſt mortē pęnam ſuſtinebit, & hęres eius de communi curſu finaliter non gaudebit.*
d Ne di. red. ma. pro. *Ex vindictę zelo.*
e Expecta do. *i. iuſtitiam eius.*
f Et liberabit te. *à perſequentibus.*
g Abo. eſt &c. *Exponatur ſicut prius.*
h A Domino diri. greſ. vi. *i. neceſſe habent dirigi.*
i Quis autem ho. &c. *q. d. nullus, niſi à Deo directus. Cuius ratio eſt, quia homo finaliter ordinatur ad beatitudinem, facultatem naturæ excedentē, ſecundum quod dicit Apoſt. Oculus non vidit, nec auris audiuit, & in cor hominis nō aſcendit, quæ præparauit Deus diligentibus ſe. Ad finem autem incognitum homo non poteſt opera ſua dirigere: propter qd neceſſariò indiget diuina directione.*
K Ruina eſt ho. deuotare ſan. *ideſt facere eis vota, & non implere: quia licet vouere ſit voluntatis, reddere tamen vota facta eſt neceſſitatis, & ideo non reddens ruit in peccatum, niſi per impotentiam excuſetur.*
l Diſſipat im. rex ſa. *i. debet diſſipare turbantes bonum commune.*
m Et incuruat ſuper eos fornicem. *id eſt arcum triumphalem qui antiquitus erigebatur habita victoria de inimicis, vt habetur de Saule rege.*
n Lucerna Domini ſpiraculum hominis. *i. ſpūs eius: quia lumen naturale rationis eſt quędam impreſſio diuini luminis, ſecundum quod dicit Pſal. Signatum eſt ſuper nos lumen vultus tui Domine.*
o Quæ in. &c. *i. cordis. Intellectus enim reflectitur ſuprà ſeipſum, et ſic cognoſcit interiora ſua. Apoſt. Quis .n. ſcit hoīum, quæ ſunt hominis, niſi ſpiritus hoīs qui in ipſo eſt?*

G

A rex ſapiens, & immittit illis rotam malorum, ideſt pœnam æternam cui rotæ eſt cōtraria corona vitæ, quam repromittit Deus diligentibus ſe.

a *Liuor vul.* Cum .n. extrà percutimur, ad memoriam peccatorum noſtrorū tacti afflictiq; reuocamur, & per hoc qd foris patimur, magis intus, qd fecim° dolemus. Sicque fit vt inter aperta vulnera corporis magis nos ablůat plaga ſecreta ventris: quia ſanat nequitiam praui operis, occultum vulnus doloris. Venter enim mēs, quia ſicut venter eſcas, ita mens pertractando excoquit curas.

Miſericordia & veritas cuſtodiunt regem, & roboratur clementia thronus

a ¶Tunc ciuitates bene ordinatæ, tunc ſanctæ eccleſiæ res rectè aguntur, cum & fortiores viribus neceſſariis inſiſtunt operibus: & ſeniores maiori prudentia præditi, de his quæ agenda ſunt ſalubriter conſulunt.

eius. † Exultātio iuuenum fortitudo eorum, & dignitas ſenum canicies. Liuor vulneris † abſterget mala: & plaga in ſecretioribus ventris.

a Miſericor. & ue. *ideſt iuſtitia.*
b Cuſto. re. *quia miſericordia ſine iuſtitia eſt puſillanimitas, & iuſtitia ſine miſericordia eſt crudelitas, quæ deſtruunt regem & regnum, ſed miſericordia iuſtitia ſtimulata, & iuſtitia miſericordia temperata cuſtodiunt regem & regnum.* C
c Et roboratur clementia, *ſicut patet de regno Dauid. ij. Regum. vbi dicit: Manſuetudo mea multiplicauit me: vnde in dubijs ad miſericordiæ partem eſt declinandum.*
d Exulta. iuue. *de ipſa enim glorientur.*
e Et di. ſe. ca. *Senſuum enī. canicie capitis: ex hoc enim digni ſunt præ cæteris honorari. vnde poeta: Magna fuit quondam capiti reuerentia † cano. vnde & in Leui. Coram canocapite conſurge & honora perſonam ſenis.* Ouid. in libro Faſtorum. † senis
f Liuor uul. *i. dolor exterior ſiue labor in ſatisfactione, & dolor interior in contritione abſtergunt mala culpæ. In Hebræo ſic habetur: Liuor vulneris euacuatio in malo, & percuſſura in vētre: qd exponit Ra. Sa. ſic: Euacuatio. ſ. ſubſtantiæ, vel diuitiarum. In malo. i. in malis operibus, ſicut contingit prodigis & inſipientibus, eſt ſupple liuor vulneris cauſaliter: quia talibus ſolent inferri liuores & vulnera. Et percuſſuræ in ventre. i. plagæ mortales vſque ad membra vitalia in ventre latentia pertingentes.*

GLOS. ORDINARIA. CAP. XXI.

Sicut di. Omniū hoīum, non ſolum regis cor in manu Domini, quia in manu eius ſunt omnes fi. ter. Sed regem, ſanctum quēque vocat, qui vitiorum bella in ſe vincere, virgulta malitiæ nouit extirpare. Sicut .n. Dominus aquarum diuiſionibus, terrarū fines ſimul & aeris implet, regit quoque aquis ſuperiora cęlorum: Ita cor regis quocunq; voluerit inclinat: quia ſicut diuiſiones gratiarum ſecundum voluntatem ſuā, & angelis & hominibus tribuit: ita corda ſanctorum quibuſcunq; voluerit digna donationibus reddit. Et taceat Pelagianus: quia abſque gratia Dei nullus eſt locus ſaluti.

b *Peruer. via.* Iuſtè coram Domino viuere, eſt proprium humanæ conditionis. vnde: Deum time, & man. eius obſer. hoc eſt omnis homo. At qui peruersè viuit, alienam ab humana natura viam incedit. Peruerſa ergo actio eſt contra naturam, & aliena eſt. Qui autem mundus eſt in opere, rectè quod per naturam originaliter ſumpſit, exequitur. B

c *Qui ob. au.* Generaliter non egeno tātum vel corporaliter infirmo. Nā qui criminibus alienis affectu miſericordiæ non vult condolere, ſed iudicantis mauult tenere cenſuram, oſtendit ſe nondum vitiorum fecibus eliquatum, neque auditu diuinæ miſericordiæ dignum.

a Pauor

CAP. XXI.

Sicut † diuiſiones aquarum, ita cor regis in manu Domini: quocunq; voluerit inclinabit illud. Omnis via viri recta ſibi videtur: appendit autem corda Dominus. Facere miſericordiam & iudicium, magis † placet Domino, quàm victimæ. Exaltatio oculorum † eſt dilatatio cordis: lucerna impiorum peccatum. Cogitationes robuſti ſemper in abundantia: omnis autem † piger in egeſtate eſt. Qui congregat theſauros lingua mendacij, vanus & excors eſt, & impingetur ad laqueos mortis. Rapinę impiorum † detrahent eos, quia noluerunt facere iudicium. Peruerſa via viri aliena eſt, qui autem mundus eſt, rectum

a ¶In ſecreta altitudine vitę contemplationis.

opus eius. † Melius eſt ſedere in angulo † domatis, quàm cum muliere liti-

¶ Tibi & mulieri.

gioſa & in domo † communi. Anima impij deſiderat malum: non miſerebitur proximo ſuo. Mulctato † peſtilente ſapientior erit † paruulus, & ſi ſectetur † ſapientiam, ſumet ſcientiam. † Excogitat iuſtus de domo impij, vt detrahat impios à malo. Qui obturat

a ¶Ideſt peccatoris ipſum adiuuando, vel ad literam.

aurem ſuam ad clamorem pauperis, & ipſè clamabit, & non exaudie-

a ¶Eleemoſyna. b ¶ Ab humano fauore. ¶Neſciat ſiniſtra tua quid faciat dextera tua.

tur. Munus abſconditum † extin-

a ¶Sicut aqua extinguit ignem. ita eleemoſina extinguit peccatum. b ¶Diſtricti iudicis.

guit iras, & donum in ſinu indi-

a ¶Quia ſperat remunerationem æternam.

gnationem maximam. Gaudium iu-

† placent

† deriſore

† Inſtruit iuſtus domū impij, reflectit impios à malo

† extinguet

NICO. DE LYRA. CAP. XXI.

Sicut diuiſio. *Poſtquā repreſſit concupiſcētiæ motum, hic circa hoc remouet dubium: quia forſitan poſſet aliquis credere, q talis motus eſſet totaliter ab homine effectiuè: ideo hic remouet, dicens:*
a Sicut di. *quibus diuiſæ ſunt aquę, quæ ſunt ſuprà firmamentū ab his, quę ſunt ſub firmamento, quæ factæ ſunt ſimplici voluntate diuina.*
b Ita cor regis. *& per conſequens aliorū minus potentium.*
c In ma. do. *i. i ptāte eius, qa virtus primi motoris eſt in omni mouente inferiori.*
d Quo. uo. *Quia oīa ſunt in eius obedietia.*
e Ois uia &c. *Quia ſicut dicit beatus Dionyſius: Nullus aſpiciēs ad malū opatur: ſed ſemper aſpicit ad bonum verum, vel apparens.*
f Appen. au. *In ſtatera ſuę iuſtitiæ, vt ſecundum merita, & demerita reddat eis pręmia vel ſupplicia.*
g Fac. mi. &c. *i. opera miſericordiæ egenis & iuſtitiā iniuſtè oppreſſis.*
h Magis pla. do. *quib. non indiget ſicut dr in pſal. Nunquid māducabo carnes taurorum &c. Opibus aūt miæ cum egenis, & iuſtitiæ cum iniuſtè oppreſſis indiget ipſe Deus: non in ſe, ſed in ſuis membris, ſecundū quod dicit Matt. Eſuriui, & non dediſtis mihi manducare &c.* Matt. 25. d
i Exalta. ocu. *Cuiuſcunque diſpoſitio .n. cordis maximè apparet in oculis: & ideo quando cor tendit ad maiora quàm debeat, ſicut facit cor ſuperbi, tunc apparet in oculis.*
K Lucer. imp. pec. *Ad hoc .n. ſciunt dirigere intellectū ſuum, nō aūt ad bonū, ſed ut quod dicit Iere. Sapientes ſunt, vt faciant mala: bene autem facere neſcierunt.* Ierem. 4. f
l Cogi. ro. *robore mentis & corporis.*
m Semper in abun. *quia cogitant ſemper facere bona: ex quo ſequitur abundātia bonorum ſpiritualium & etiā temporalium.*
n Omnis au. pi. *ad bene operandum.*
o In ege. eſt. *ſpirituali & temporali.*
p Qui con. the. *ſicut adulatores diuitum, & falſi aduocati.*
q Vanus. *ideſt virtute vacuus.*
r Et excors eſt. *quia patitur defectum boni cordis.* D
s Et im. ad. *culpæ & gehennæ.*
t Rapi. im. &c. *ad infernū, ſcdm qd dicit Apoſt. Qui volunt diuites fieri, incidunt in laqueū diaboli, & in deſideria multa et nociua, quæ mergunt hoīem in interitum.* 1. Tim. 6. b
u Quia no. fa. *iuſtè viuere cum proximo.*
x Peruer. uia ui. *quæ eſt via peccati.*
y Aliena eſt. *ſ. à Deo, qd ponitur in aliquibus libris additur, à Deo, tū non eſt de textu: qa nō eſt in Hebręo, ſed eſt q̄dā gloſa inſerta à textu per ſcriptores.*
z Qui autem mun. *à peccato.*
a Rectū o. e. *i. ordinatum in finē debitum.*
b Melius eſt ſe. in an. *ſolitariè, vbi poteſt homo bona facere, & cogitare.*
c Quā cum mu. li. *quæ impedit hoīs bona.*
d Anima im. *inclinata ad hoc per habitum vitioſum.*
e Nō mi. *ad releuandum eius defectum.*
f Mulctato pe. *Exponatur vt ſup. 19. ca. in fine.*
g Et ſi ſe. ſa. *ſcilicet paruulus ſenſu alterius pęna territus.*
h Sumet ſcientiam. *i. boni notitiam: quia principium ſapientiæ eſt timor.*
i Excogi. iu. &c. *i. exiſtens de domo impij.*
k Vt detra. &c. *a. vt eorū mala impediat, vel diminuat, ſicut Abdemelech Aethyops exiſtens in domo impij Sedechiæ extraxit Ieremiam de lacu, vbi fuerat poſitus p homines impios, vt habetur Iere. 38.*
l Qui ob. au. &c. *Sicut diues epulo qui negauit panis micas, à Lazaro guttam aquæ non potuit impetrare.* Ierem. 38. d Luc. 16. f
m Mun. ab. *i. abſconditè datū mediatori.*
n Extinguit iras. *ſcilicet Domini.*
o Et donum in ſinu indignat. maximam. *Repetitio eſt eiuſdem ſententiæ ad maiorem aſſertionem. Aliter exponitur de eleemoſyna in abſcondito data, quæ placat iram Dei.*
p Gaudium iuſto eſt facere iu. *ideſt iuſtitiam exequi, quia delectabile eſt vnicuique ſecundum habitum operari.*

a Et pauor

VNiVERSiDAD DE SALAMANCA
GREDOS.USAL.ES

a *Pauor operantibus iniquitatem.* Quia ſciunt à Deo prohibitũ, quamuis luxuriæ ſuæ perpetratione carnaliter delectentur: mentis tamen pauore interno non carent: quia ſe perpetuò paſſuros pro his quæ temporaliter malè fecerunt, non ambigunt.

Iob 26. b — b *In cętu gigantium.* Dæmonũ, de quo Ecce gigantes gemunt ſub aquis: & qui habitant cum eis, ideſt ſuperbi & mali ſpiritus dæmoniorum cum his quos deceperunt pœnis ſubacti torquẽtur. Horum enim cętu ſociabuntur, qa à uia veritatis errauerunt, ipſo Mat. 25. d iudice teſte: Diſcedite à me maledicti in ignem æternũ, qui paratus eſt diabolo & angelis eius. (†lætitiam)

c *Pro iuſto da.* Iuſtus & rectus idem: Sed iniqui omnes, reprobi: Impij qui maioribus implicati ſceleribus, vel nunquam fidem perceperunt, vel ad apoſtaſiam redierunt. (†datur; Eccl. 25. e; Impius qui) Vnde hic poteſt accipi impius, omnis fidelium p̃ſecutor: Iniquus generaliter omnis malus. Et pro iuſto datur impius cũ pro martyre perſecutor punitur, pro rectis iniqui, qui eorum iuſtitiã videntes imitari nolebant. Damnatur Herodes pro innocentibus. Eſt etiam in augmentum damnationis, quia fidẽ Magorum ſequi ad quærẽdũ Deum noluit cùm eſſet Iudæus & prophetarum dicta cognoſceret. Hinc & Dominus ait: Regina Auſtri ſurget in iudicio cum generatione iſta, & con. eam, &c comparatione non potẽtia: (Mat. 12. d) quia deuotionem eius ſcientes, cum multò facilius poſſent, ſapientiæ curam non habuerunt. Secundum antiquam translationem, vel editionẽ: Theſaurus deſiderabilis requieſcit in ore ſapientis. (†irriſor)

d *Theſaurus deſide.* Reprobi non tantum virtutes non aſſequi, ſed & perſequi, & quantùm valent in bonis obruere feſtinant. Poteſt hoc de quolibet martyre accipi, in cuius habitaculo, i. corpore anima ſancta Dei theſaurus ſeruatur, & abũdat vnctio gratiæ ſpiritualis. At perſecutor imprudẽs huiuſmodi habitaculum dirumpere poteſt theſaurum autem tangere nõ poteſt, vnde: Nolite timere eos qui occid. cor. &c. (†quia offeruntur in pctã, vel per ſcelus; Mat. 10. c)

e *Ciuitatem for.* Mundum, ſcilicet qui quondam malignorum ſpirituũ tyrannidi ſeruiebat, habens fiduciã vitæ in cultu eorum qui non ſunt dij: ſed opera manuum hominum. Hãc ciuitatem Dei virtus, & Dei ſapiẽtia Chriſtus in carne intrauit, deſtruxitque per ſuos prædicatores cultũ deorum, & in fide celeſtium docuit eſſe fiduciam habendam, quæ nõ poteſt deſtrui. (†paratus) Hoc etiam quotidie fit, cùm fidelis doctor argumẽta philoſophorum, vel hæreticorum, & quibus ſcelera ſua defendere, vel alleuiare nitunt̃, eccl̃aſtica diſciplina redarguit.

a ¶Bona opera et diſcretione,
ſto eſt facere iudicium: & pauor operantibus iniquitatem. Vir qui errauerit à via doctrinæ, in cœtu † gigantium commorabitur. Qui diligit † epulas, i egeſtate erit: qui amat vinũ & pinguia, nõ ditabitur. † Pro iuſto † dabitur impius, & pro recto iniquus. † Melius eſt habitare in terra deſerta, quàm cum muliere rixo-
a ¶Claritas bonorum operum. b ¶Deo amabilis.
ſa & iracunda. Theſaurus deſidera-
a ¶Pinguedo dilectionis. b ¶In ſanctorum eccleſia.
bilis & oleum in habitaculo † iuſti: & imprudens homo diſſipabit illud. Qui ſequitur iuſtitiam & miſericordiam, inueniet vitam & iuſti-
a ¶Mundum. b ¶Dæmonum.
tiã & gloriam. Ciuitatem fortium
a ¶Chriſtus.
aſcendit ſapiens: deſtruxitq́; robur fiduciæ eius. Qui cuſtodit os ſuum & linguam ſuam: cuſtodit ab anguſtijs animam ſuam. Superbus & arrogãs vocatur † indoctus, qui in ira operatur ſuperbiam. Deſideria occidunt pigrũ: noluerunt enim quicquam manus eius operari. Tota die concupiſcit & deſiderat, qui autem iuſtus eſt, tribuet & non ceſſabit. Hoſtiæ impiorum abominabiles, † quæ offeruntur ex ſcelere. Teſtis mendax peribit: vir obediens
¶Aliàs as. a ¶Vt Iudas.
loquetur victoriam. Vir impius
a ¶Imprudens vt non pœniteat.
procaciter obfirmãt vultum ſuum:
a ¶Vt Petrus. b ¶Flendo amarè. c ¶Aliàs, itam.
qui autem rectus eſt, corrigit uiam
a ¶Hæreticorum. b ¶Nihil eſt.
ſuam. Non eſt ſapientia, nõ eſt prudentia, non eſt cõſilium contra Do-
¶Hominis eſt Deo deuote tempore perſecutionis animum præparare, corpus offerre diſcrimini, ſed diuini eſt adiutorij, vt accepto labori victoria ſaluſq; ſuccedat.
minum. Equus † paratur ad diem
¶Qui fidelis.
belli: Dominus autem ſalutem tribuet.

d In cętu gigantium. *i. hominum moribus incompoſitorum.*

e Commora. *Quia omnis homo ſimili ſibi ſociabitur, Eccle. Dicuntur enim gigantes homines magni corporibus & incompoſiti moribus. Vel, per gigantes intelliguntur dæmones, ſecundum quod dicit Matt. Ite maledicti in ignem ęternum, qui paratus eſt diabolo & angelis eius.* (Eccli. — Mat.)

f Qui diligit epu. *Immoderatè ſicut gluto.*

g In egeſtate erit. *Quia nimium expendit & parum aut nihil acquirit.*

h Qui amat ui. *Eadẽ eſt ſñia per alia verba.*

i Pro iuſto. *i. pro malo pęnæ illato iuſto.*

K Dabitur impius. *Qui intulit illud ad pęnã maiorem, ſicut pro Mardochæo datus fuit Aman.* (Eſther)

l Melius eſt ha. in ter. de. *i. ſolitariè: & exponatur vt ſuprà.*

m Theſaurus de. *i. de diuitijs artificialibus, ſicut ſunt aurum, & argentum in vaſis, quæ ſunt valde deſiderabilia.*

n Et oleum. *i. theſaurus de diuitijs naturalibus, quæ ſignificãtur per oleum, eò quòd eſt condimentum ciborum.*

o In habi. iu. *quia frequenter iuſti in talibus abundant ex dono Dei.*

p Et impru. homo. *i. hæres fatuus & prodigus, qui aliqñ ſuccedit iuſto, & ſic Manaſſes diſſipauit diuitias Ezechiæ iuſti.*

q Qui ſe. iuſtitiam & miſe. *Quia una nõ eſt virtuoſa ſine alia, vt dictum eſt ca. præced.*

r Inueniet uitam. *gratiæ in præſenti, et gloriæ in futuro.*

s Ciuitatem for. aſcen. *Sicut Moyſes cępit ciuitates Sehon regis Amorrhęi, & Og regis Baſan. Plus. n. valet ſapĩa in bellis q̃ vires.*

t Qui cu. os ſu. *Ab imoderato potu, et cibo.*

u Et linguam ſuam. *ab immoderato verbo.*

x Cuſtodit ab an. *quæ ſolent ſequi ad vitia guloſitatis & loquacitatis.*

y Animam ſuam. *i. ſeipſum. A nobiliori n. parte frequenter denominatur totum.*

z Superbus. *corde.*

a Et arro. *ore.*

b Qui in ira opera ſu. *Exequens in opere quod habet in corde.*

c Vocatur in. *ideſt ſtultus, quia omni modo ſuperbus.*

d Deſideria oc. pig. *quia deſiderat aliquod bonum delectabile vel vtile, ſeu bonorabile, ſed non vult ad hoc laborare. & ſic ſemper eſt in anguſtia, quia non aſſequitur illud quod deſiderat.*

e Qui au. &c. *Egenis de hoc quod habet.*

f Et nõ ceſ. *A labore vt poſſit egẽti tribuere.*

g Hoſtiæ impio. abo. *Deo.*

h Quę offeruntur ex ſcę. *i. rapina vel furto, quæ plus diſplicent Deo, quam carentia beſtiarum, quibus non indiget, vt dictum eſt ſuprà eodem cap.*

i Teſtis men. pe. *Spiritualiter, & aliquando corporaliter, ſicut patet de teſtibus falſis contra Suſannam.* (Dan. 13)

K Vir obe. lo. vi. *quia vires inferiores ſubijcit rationi quæ eſt maxima victoria, vt dictũ eſt ſuprà. Melior eſt patiens viro forti, & qui dominatur animo ſuo expugnatore vrbium.* (Sup. 16)

l Vir impius pro. ob. vul. *Motus enim animi magis apparet in facie, in qua vigent omnes ſenſus, quàm in alijs partibus, & ideo obſtinatio animi apparet in obfirmatione faciei.*

m Qui autem rectus eſt, corrigit uiam ſuam. *Non inquantum rectus, quia ſic non eſt corrigendus: ſed quia de communi curſu nullus ſic eſt rectus in vita præſenti, quin aliquando declinet à rectitudine iuſtitię, & de tali declinatione corrigit ſe.*

n Non eſt ſapientia. *Quæ eſt notitia de ſuperioribus cauſis.*

o Non eſt prudentia. *Quæ eſt notitia de humanis.*

p Non eſt conſilium. *Quod eſt quædam applicatio ſciẽtiæ practicæ ad operandum.*

q Contra domi. *Quaſi diceret: Scientia ſpeculatiua, & practica et eius applicatio ad opus, non poſſunt impedire diuinam ordinationem, ſed magis promouent, licet præter intentionem, ſicut fratres Ioſeph ex ſapiẽtia terrena & aſtutia vendiderunt eum ne dominaretur eis. Et per hoc fuerunt eius dominio ſubiecti.*

r Equus paratur ad diem belli. *Quia vadens ad pręlium non debet omittere ea quæ faciunt ad ſui defenſionẽ ne tentet Deũ: tamen debet à Deo principaliter ſperare proſperum euentum.*

f *Teſtis me dax pe.* Qui ſe Deo ſeruire teſtatur, nec factis dicta exequitur, peribit. Qui autem implet, vt promittit, huius loquela ad victoriam peruenit: quia dum per obedientiam ſuam deſideria vincere ſatagit, per iuſtitiam iudicis poſt victoriam palmam percipit.

g *Vir impius.* Iudas qui impius corde erat, quamuis ipſo Domino redarguente noluit mala cępta corrigere: Petrus verò quia rectus corde, ideſt rectitudinis amator, reſpiciente ſe Dño mox pęnitendo correxit, quod negando deliquit.

a *Melius eſt.*

NICOLAVS DE LYRA.

a Et pauor. *ſupple eſt.*

b Operan. ini. *quia ſemper timent deprehendi: propter quod dicitur communiter, quòd latrones ſunt timidi.*

c Vir qui errauerit à uia doctrinæ. *ſcilicet bonæ.*

d In cętu

GLOS. ORDIN. CAP. XXII.

A — Eccli. 16. — MElius eſt. Nam ſi quis mundum vniuerſum lucraretur, meritò totum cõtemneret, vt eius nomen ſcriberetur in cęlis, eiuſq; memoria inter ſanctos atq; angelos figeretur æterna.

b *Nomen bo.* qd fideliũ teſtimonio laudatur, non vulgi imperiti. vnde: Si adhuc hominibus placerẽ, Chriſti ſeruus non eſſem.

c *Gratia bo.* Quia à bono, pro bonis laudatur operib' quis: imò pro collatis ei donis meritorum glorificatur pater qui in cęlis eſt.

d *Diues & pau.* Neque diuitem propter diuitias honora, neq; pro inopia pauperẽ deſpice quia opus ſunt diuinum, & ad imaginem, & ad opus Dei factum.

e *Callidus &c.* Multi ex principibus crediderunt, ſed pp Phariſæos non confitebantur, ne extra ſynagogã fierent. Callidi. n. videbant malum perſecutionis, & abſcondebant fidẽ pietatis, quã parũper conceperant. Innocentes verò apoſtoli pertrãſierunt itinere profeſſionis quo cęperant, & afflicti ſunt verbere, & vinculis, carcere, & ipſa morte. Vtrorumq; autem exemplum vſq; nunc & in certamine fidei, & in communibus conſequuntur actibus.

f *Finis mo.* Quia nimirum perfectio virtutum eſt ad hunc ſtatum animi conſcendere, quo grãm cõditoris, vel in modico timeam' offendere, nihil eius memoriæ præponentes, q̃ & alibi vocatur pfecta charitas, q̃ foras mittit timorem ſeruilem. I. & incipientem, quo metuit quiſq; ne pęnis fortè mereatur ſubigi.

g *Diuitiæ & glo. & vi.* Finis modeſtię timor Dñi gloria & vita: qa pfectio virtutum eſt in hac vita, vt caſtè timeamus Deum: finis virtutũ in futuro, vt diuitias promiſſæ hæreditatis regni cęleſtis gloriam & vitam recipiamus æternam. (B)

h *Prouerbium eſt.* Quo ſemel eſt imbuta recens ſeruabit odorem Teſta diu. Et Græca narrat hiſtoria Alexandrum magnũ & moribus & inceſſu Leonidis pædagogi ſui nõ potuiſſe carere, & vitijs quibus paruus infectus fuerat.

i *Qui ſe. iniqui.* Patet, quia is qui vel verbo vel exemplo docet iniquitatem, ſuſtinebit vindictam. Sed quia ſequitur:

K *Et virga iræ ſuæ con.* illam iniquitatem vĩ dicere q̃ ex impia mẽte peragitur, vt atrociſſimo ſeruitio hoĩes premere, tormentis laniare, morte perimere, bouẽ viduę p pignore auferre, cũ poſſit vindicare nolle. Talis virga cõſumit. vñ: Oẽs. n. qui acceperint gladium, gladio peribunt.

l *Dicit piger.* ad bona opa, & ad confitendã fidem quã corde tenet, timidus. Nõ audeo fidẽ profiteri, ne me pſecutor puniat vł perimat: Timeo ad exercenda virtutum opera in publicũ prodire, ne fortè me vel antiq hoſtis aduerſitas grauior tentet, vel quilibet peruerſus derideat, conuitijs confundat, iniurijs afficiat, aut ſicut alios iuſtos conſumat tormentis.

a *Qui ca-*

CAP. XXII.

a ¶Religionis.
MElius eſt nomen bonũ, quàm
a ¶Mundanæ.
diuitiæ multæ: ſuper argentũ enim & aurũ grã bona. Diues & paup obuiauerunt ſibi: vtriuſq; operator eſt Dñs. Callidus videt malum, & abſcondit ſe, † innocẽs pertranſijt, & afflictus
a ¶Conſtantiæ bonorum operum. b ¶Qui permanet in ſeculum ſeculi.
eſt damno. Finis modeſtiæ timor Do-
a ¶In futuro. b ¶Quibus noceatur proximis verbo, vel opere: vel quibus in fine feriatur à Domino.
mini: diuitię & gloria & vita: † Arma
a ¶Iuſtus.
& gladij in via ſuperbi: cuſtos autem
a ¶Vtriuſque armis. b ¶Quaſi. Ab infantia virtutibus ſtudere: quia prouerbium eſt.
animæ ſuæ longè recedit ab eis. † Prouerbium eſt: adoleſcens iuxta viam
a ¶Non quia ſemper: ſed quia ſæpius.
ſuam, etiam cùm ſenuerit non rece-
a ¶Virtutibus. ¶Ad literam patet. b ¶In Dei iudicio.
det ab ea. Diues pauperibus imperat:
a ¶A prædicatore. b ¶Verbum Dei. c ¶Debitor implendi omnia.
& qui accipit mutuum, ſeruus eſt fœ-
a ¶Magiſtri.
nerãtis. Qui ſeminat iniquitatem, metet mala, & virga iræ ſuę † conſum-
a ¶Quia dixi de impio, adiungit econtra de pio.
mabitur. † Qui † pronus eſt ad miſeri-
a ¶Venite benedicti patris mei. b ¶Non ſolum carnalibus, ſed & ſpiritualibus.
cordiam, benedicetur: de panibus
a ¶Eſuriui, & dediſtis mihi manducare.
enim ſuis dedit pauperi. Victoriam & honorem acquiret qui dat munera: animam autem † aufert accipien-
a ¶De eccleſia. b ¶Hæreticum incorrigibilem. c ¶Pacem præliabit eccleſiæ.
tium. † Eijce deriſorem, & exibit cum eo iurgium: ceſſabuntq́; cauſæ & con-
a ¶Aliter non etſi prædicet.
tumeliæ. Qui diligit cordis mundi-
a ¶Recta prædicationis.
tiam propter gratiam labiorum ſuo-
a ¶Vos amici mei eſtis, ſi feceritis quæ ego præcipio vobis. b ¶Chriſtum. c ¶Superna inſpectio.
rum, habebit amicum regem. Oculi
a ¶In eccleſia. b ¶Veritatis.
Domini cuſtodiunt ſcientiam, & ſup-
a ¶Quia non cuſtodiuntur à Domino. ¶Hæreticum vel qualibet praua. b ¶Cum ipſo autore. c ¶In animo.
plantantur verba iniqui. Dicit piger,
a ¶Si aptè bene facio. b ¶Tentationi reſiſtere non poſſum.
leo eſt foris, in medio platearũ † occi-
a ¶Infernus. b ¶Oſcula & verba meretricis.
dedus ſum. † Fouea profunda os alie-
a ¶Iræ filius.
næ: cui iratus eſt Dñs, incidet in eam.
a ¶Nolite pueri effici ſenſibus, ſed malitia paruuli eſtote. b ¶Non ætate: Ieremias enim puer prophetat, & Daniel ſenbit.
Stultitia colligata eſt in corde pu-

miæ, licet frequenter ſint minoris culpæ: & ſic ad repreſſionem concupiſcentiæ ſequitur bonum famæ, quod eſt valde magnum, ideo dicit: (C)

a Melius eſt no. bo. *quod eſt bonum honorabile.*

b Quam di. mul. *quæ ſunt bonum vtile. Honorabile verò ſimpliciter eſt vtili melius.*

c Sup ar. e. *non ſolum Dei, ſed ẽt populi: qa frequẽter ſaluat vitam quã diuitiæ non poſſunt ſaluare, vt patet de Tobia.* (Tob. 1. 4)

d Diues & pau. *Tunc. n. propriè obuiant ſibi, qñ diues ad petitionẽ pauperis ſupplet defectũ ſuæ indigentiæ. Et ſic beatus Martinus in porta Ambianẽſiũ ciuitatis obuiauit pauperi dans ei medietatem ſui pallij.*

e Vtri. o. eſt do. *Facit enim pauperem, vt habeat meritum patientiæ, & diuitem vt ſubueniendo pauperi habeat meritum miſericordiæ.*

f Calli. vi. ma. *ſ. pęnæ imminentis.*

g Et ab. ſe. *ne incurrat illud.*

h Et in. *i. ignarus periculi.*

i Pertran. *per locum periculoſum.*

K Et af. eſt dam. *rei tpalis, & aliqñ vitæ corporalis. Exemplũ de Dauid, qui videns Saulẽ inſidiari ſuæ vitæ, fugit et ſe abſcondit, & ſic euaſit. Achimelech aũt ſacerdos ignorans periculum, cum tota familia ſua ad Saulem venit & occiſus fuit.* († Spinæ & laquei ſũt in via peruerſi; 1. Reg. 22. d)

l Finis mo. *i. cuiuslibet virtutis moralis quæ conſiſtit in moderatione paſſionum & actionum humanarum.* († Imbue puerum in via ſua)

m Timor do. *ſ. filialis, qui eſt timor ſanctus permanens in ſeculum ſeculi.*

n Diui. *æternales.*

o Et glo. *ſanctorum.*

p Et ui. *æterna. ad hoc. n. ordinatur finaliter oĩs virtus moralis. Diuitiæ vero tpales et mũdani honores nõ pñt eſſe finis virtutũ moraliũ: cũ virtutes ſint maius bonũ finis autem, melior eſt his quę ſunt ad finem.* (Finis virtutum; † conſumetur)

q Arma & gla. *quantum ad abuſum.*

r In. u. ſ. *qa violẽter q̃rit rapere alienũ.*

s Cuſtos au. *per bonum virtutis.*

t Longe re. ab eis. *i. à tali abuſu armorũ, non tñ recedet à bono vſu eorum qui conſiſtit in defenſione fidei & iuſtitiæ.*

u Prouerbiũ eſt. *i. verbum cõiter dictum.* (D)

x Adoleſcens iuxta. *propter hoc dicit Philoſophus 3. Ethic. quòd non parum facit ad virtutem imò multum, q̃ iuuenes aſſueſiant in operibus virtutum.* (Victoriã &c. hic verſus non eſt in Hebr. Ariſt. 3. Moral. ad Nicomach.)

y Diues pau. *i. imperioſè loquitur ſibi ſubiectis.*

z Et q ac. mu. *p releuatiõe ſuę indigẽtię.*

a Seruus eſt fęne. *i. accommodantis: reddit enim ſe paratum ad ſuum obſequium, quandiu eſt ei obligatus.*

b Qui ſe. ini. *i. malam doctrinam, diſſenſiones & odium.*

c Metet mala. *ſ. culpæ & penæ.*

d Et vir. iræ ſuæ. *i. poteſtas qua malè agit.*

e Conſum. *i. terminabitur & finietur.*

f Qui pronus eſt ad miſ. *ex complexione vel bona aſſuefactione.*

g Bñdi. *Talib. n. hoĩes bonum imprecãtur.*

h Victoriam & honorem. *Iſte verſus nõ eſt de textu: quia non eſt in Hebræo.*

i Eiice & de. & exi. *Eſt. n. talis cã motiua, & remota verò cauſa remouetur effectus.*

K Qui di. c. m. *Ex abundantia enim cordis os loquitur, Mat. & ideo munditia cordis redundat in labijs: Et iſte* (Matt. 12. c; † occidar)

l Hẽbit amicũ re. *ſ. cęleſtẽ & ẽt terrenũ. Antiquus. n. reges nõ pmittebant aliquem aſſiſtere ſibi, niſi mundum & honeſtum.* (Nota contra reges)

m Oculi do. cu. *i. veram ſcientiam, quæ eſt de ſalute animæ habitæ.*

n Et ſup. uer. ini. *quia frequenter incurrit oppoſitũ ſui propoſiti, ſicut ille qui annunciauit mortẽ Saulis ipſi Dauid, credens per hoc acquirere eius gratiam incurrit mortem.* (2. Reg. 1. c)

o Dicit pi. *Semp. n. imaginat in opibus ſibi commiſſis maiora pericula.*

p Fouea pro. *i. informatio mala & ſuperſtitioſa doctrina, quia ducit ad profundum gehennæ.*

q Cui iratus. *quia ex ira contra aliquem ſubtrahit ſibi grãm ſuam, & ſic ruit de culpa in culpam, & frequenter in doctrinam erroneam & hæreſim damnatam.*

r Stul. colli. &c. *pp defectum experientiæ & debilem vſum rationis.*

a Et uirga

NICO. DE LYRA. CAP. XXII.

MElius eſt. *Superius repreſſit concupiſcibilem quantum ad potum, & luxuriæ actum, hic conſequenter ponit huius repreſſionis laudabilẽ effectum. Circa qd ſciendum, q̃ vitia carnalia ſunt maioris infamiæ, li-*

VNiVERSiDAD DE SALAMANCA
GREDOS.USAL.ES

a *Qui ca.* Conſtat, quia rapaces, & quæ pauperibus auferũt, & quæ iuſtè videbantur poſſidere perdunt, cum in iudicio pro his quæ geſſerunt, pęnas recipiunt.

E

b *Fili mi.* Huc uſq; titulus parabolarũ Salomonis qui ſuprapoſitus, ex quo nouo gñe loqui probatur, non ad quem doceat, ſed ſecum ratiocinãdo, qđ ibi incipit: Filius ſapiẽs lætificat patrẽ, hic finit: dabit ipſe ditiori, & egebit. Hinc ad priorẽ modũ loquendi reuertit, vt ad cũ quẽ docet verba faciat. Inclina au. tuã. Pulchrũ initiũ nouæ locutionis, vt aurem pariter ad audiendum, & cor apponere ad intelligendũ quæ ſapientes loquantur, percipiat.

† vi aufert à paupere

c *Noli eſſe ami.* Gñaliter aũt ſicut pfecti peruerſos proximos nõ debẽt fugere: quia ſæpe illos ad bonũ trahunt, nec ipſi ab eis peruertunt, ita infirmi ſocietatẽ debent fugere malorum, ne mala quę frequenter aſpiciunt & corrigere non valent, incipiant imitari.

d *Homini ira.* Cuilibet præcipuè Iudæo, q cõtra Chrm̃ & eius diſcipulos vę ſana mẽte furebãt, à quorum amicitia phibent q ſaluari curãt: ne eorũ vicinia, & ipſi pereant, qđ caſu Iudæ fieri poſſe probatum eſt.

† commonefacio, te hodie, tu amplectere. Nonne ſcripſi tibi perfectam cõſiliis, & ſcientia?

e *Noli eſſe cum.* Noli eſſe cũ his q cũ ſint liberi ac ſibi vacantes, defigunt manus in curas ſalutis malorũ, ſpõdentes ſe rõnem pro aĩabus eorum reddituros. Si.n. p quo ſpopõdiſti, nõ hẽt bona opa qbus te liberũ ac ſecurũ reddat tuæ ſponſionis: q̃ tibi vtilitas eſt, vt ipſe ĩ die iudicij p eius aĩa iudiceris, amittaſq; habitum iuſtitiæ quo indutus videbaris?

f *Ne tranſ. ter.* Nõ tranſgrediaris terminos catholicæ fidei, quos ab initio ſtatuere doctores.

† eorum

g *Vidiſti vi. velo.* Quẽcunq; velocem videris in opere ſuo. i. bonum quod ſuum erat facere ſtrenuum atq; ſolicitum: ſcito hunc in iudicio coram apoſtolis, qui cum Chriſto iudicabunt eſſe ſtatutum: quia eorum iuſſa ſeruauit: neq; in ſiniſtra cũ ignobilibus doctoribus, quorum cauit errorem eſſe ponendum.

F

a ¶Correctio prudentium.

eri: & virgã diſciplinæ fugabit eam. *

a ¶Virtutibus detrahendo. b ¶Spiritu.

Qui † calumniatur pauperem, vt augeat diuitias ſuas, dabit ipſe ditiori,

a ¶Per eius vi operationem. b ¶Gloriam humanę laudis. b ¶Quod habet auferetur ab eo, & habenti dabitur.

& egebit. Fili mi, inclina aurem tuã, & audi verba ſapientum. Appone autem cor ad doctrinam meam:

a ¶Quamuis primo aſpera, ſicut cætera dogmata. b ¶In intimo corde tuo.

quæ pulchra erit tibi, cùm ſeruaueris eam in ventre tuo, & † redunda-

a ¶Cum. a ¶In prædicatione.

bit in labijs tuis. Vt ſit in Domino fiducia tua, † vnde & oſtendi eam tibi

a ¶Hoc libro docet exercere eam. b ¶In cogitatione, locutione, operatione.

hodie. Ecce deſcripſi eam tibi tripliciter in cogitationibus & ſcientia, vt oſtenderẽ tibi firmitatẽ & eloquia veritatis, rñdere ex his illis q miſerunt te.

a ¶Cuilibet, ſed præcipuè Chriſto qui pauper pro nobis.

Nõ facias violentiã pauperi, qa pauper eſt, neq; conteras egenũ in porta: quia

a ¶Tibi derelictus eſt pauper, tu eris pupillo adiutor.

Dominus iudicabit cauſam eius, &

a ¶Perdet morte æterna. b ¶Cruci.

configet eos q confixerunt aĩam eius. Noli eſſe amicus hoĩ iracũdo, neq; ambules cũ viro furioſo, ne fortè diſcas ſemitas † eius, & ſumas ſcandalũ aĩæ tuę.

a ¶Non canonicè impoſita regiminis curam prohibet ſuſcipere, ſed temere vſurpare.

Nõli eſſe cum his qui defigunt manus

¶Fideiuſſores.

ſuas, & q vades ſe offerunt pro debitis. Si.n. non hẽt vnde reſtituat, quid cauſæ eſt, † vt tollat operimentũ de cubili

a ¶Fidei. b ¶Ab antiquis ſtatutos.

tuo? † Ne † trãſgrediaris terminos antiquos, quos poſuerũt patres tui. Vidiſti

a ¶Doctores. a ¶Strenuum. b ¶Bono. c ¶Apoſtolis.

virum velocem in ope ſuo: coram regibus ſtabit, nec erit ante † ignobiles.

a ¶Doctores. ¶In ſiniſtra.

principia: ſed habitis principijs ex quibus facilius capiuntur ſequentia, tunc efficitur delectabilis, & videtur pulchra. Ideo ſubditur:

G

e Cum ſer. eam in ven. *i. in corde tuo tanquam rem pretioſiſſimam.*

f Et re. in la. *Per ſanam doctrinam.*

g Vt ſit in domino fidu. tua. *De beatitudine conſequenda.*

h Vnde & o. eam ti. *ideſt præſenti vita. Et ſubditur modus oſtenſionis, cum dicitur:*

i Ecce de. eam tibi tri. *i. in tribus partibus vete. teſtam. quæ ſunt lex, prophetę, & hagiographa, vt habetur in prologo galeato. Sic exponit Ra. Salo. & ſecundum hoc Salomon hic loquitur in pſona ipſius Dei. Poteſt etiam tripliciter exponi de tribus libris à Salomone editis, vt dictum eſt in principio huius libri, & ſecundum hoc loquitur hic in propria perſona: tamẽ vt miniſterialis ſcriptor.*

K In co. & ſcien. *Quia meditando ea quę ſcripta ſunt in tribus veteris teſtamẽ. partibus prædictis vel in tribus libris Salomonis augmentatur in homine ſcientia,*

l Vt oſten. tibi fir. *Virtutum.*

m Et elo. veri. *Ad rectè docendum.*

n Reſpondere ex his. *i. ex tribus partibus veteris teſtamenti prædictis vel tribus libris Salomonis quid ſit verũ & falſum, bonum & malum, licitum & illicitum: vterque enim ternarius prædictus docet de iſtis reſpondere.*

o Illis qui mi. *In Hebræo habetur: Interrogantibus te. & ſic plana eſt ſñia, ad quã poteſt reduci litera noſtra, cum dr̃: Illis q mi. Interrogans enim de dubijs mittit quodammodo interrogatum, inquantum inducit eum recurrere ad deliberandum pro reſponſione per aſpectum librorum, vel collationem cum alio ſapiente.*

p Non facias uio. pau. quia pau. eſt. *ideſt quia non poteſt ſe defendere.*

q Neque conteras ege. in por. *i. in iudicio, quod antiquitus dabatur in porta ciuitatis.*

r Quia iudicabit Domin⁹. *i. vindicabit.*

s Cauſam eius. *Iniuſtè tractatam.*

t Et configet eos. *ideſt affliget.*

u Qui con. animam eius. *Eius iuſtitiam peruertendo. Noli eſſe amicus homini iracundo, neque ambules cum uiro furioſo, qa amicus ſtultorum ſimilis efficietur, vt dicitur ſuprà.*

H

x Noli eſſe cum his qui de. *Fideiubendo pro alijs.*

y Si enim non ha. unde reſtituat. *Ille p quo fideiubebis oportebit te ſoluere pro eo, et tolletur veſtimentum pro pignore de cubili tuo.*

z Ne trãſgrediaris terminos antiquos, quos poſuerunt patres tui. *Occupando iniuſtè poſſeſſionem vicini tui.*

a Vidiſti uirum ue. *ideſt ſtrenuum & aptum.*

NIC. DE LYRA.

a Et uirga di. *Quia pueri magis mouentur timore pęnæ quàm amore boni.*

b Qui ca. pau. *Hoc videmus frequenter, q principes ſpoliant vſurarios et raptores.*

c Fili mi in. *Patet ſententia.*

d Quæ pul. erit ti. *Doctrina n. ſapientiæ in principio non videtur pulchra, quia difficilis eſt ad capiẽdum, & tedioſa antequam habeãtur eius principia:*

b Coram regibus ſtabit: nec erit ante igno. *Tum quia reges volũt habere talem miniſtrum: Tum quia talis nollet ſeruire homini ruſticano.*

GLOS. ORDIN. CAP. XXIII.

Q*Vando ſede.. Allego.* Legendũ eſt: quando ſederis legendo cũ magiſtro vt pane verbi reficiaris, diligenter intellige quæ ſcripta ſunt, & diſcretionem ſacræ lectionis in tua locutione conſerua, ſi tamen talis es, & tñ eruditus, q in poteſtate hẽs aĩam tuam. Guttur nãque pro locutione poſuit: qa ĩ gutture vox, cultrũ pro diſcretione, qa eo ſecamus. Sedens ergo vt comedat, cultrũ in gutture ſtatuit, qñ is q diuina eloqa ſedulus meditat, diſcreta ex ore illa verba depromit: nec alia ſępius ĩ lingua q̃ cęleſtis oraculi volutat verba: hoc aũt ei⁹ eſt facere, q ĩ ptãte hẽt aĩam ſuã, i. nobilẽ ſapiẽtis animi ſtatũ, inter errores fallentiũ elegit. Vñ bene ſubiungit:

† ſi habueris animũ comedẽdi ex omnibus

b *Ne deſi-*

CAP. XXIII.

a ¶Legendo. ¶Magiſtro.

QVando ſederis, vt comedas cũ principe, diligenter attende quę

¶Scripta.

poſita ſunt ante faciẽ tuã, & ſtatue cul-

a ¶Diſcretionem. b ¶Locutione.

trũm in gutture tuo, † ſi tñ habes ĩ † po

a ¶Ideſt deprauatam errore.

teſtate animam tuam, Ne deſide-

¶Sermonibus.

res de cibis eius, in quo eſt panis

a ¶Vltra modum.

mendacij. Nõli laborare, vt dire-

i *Ne deſide. de ci.* Hoc eſt, ne deſideres eius auſcultare ſermonibus, qui dulcedine mẽdacij auditores fallit.

a *Pone*

NIC. DE LY. CAP. XXIII.

Q*Vando ſe. Superius Salomõ repreſſit cõcupiſcibilẽ appetitũ quantũ ad potũ, hic reprimit quantũ ad cibum. Et primò facit ppoſitũ. ſcdò infert quoddã correlariũ, cap. ſequen. Circa primũ dicit:*

a Qñ ſe. ut co. *In menſa principis.*

b Diligẽ. at. quæ. p. ſ. a. f. t. *Quia modeſtè vtendum eſt appoſitis, maximè in præſentia tanti hominis. Ideo ſequitur:*

c Et ſta. cul. *i. retinaculum.*

d Si tamen habes in poteſtate. *Per vũ liberi arbitrij: & ſic excipiuntur deſipientes & pueri.*

e Ne de. de ci. eius. in quo eſt pa. men. *ideſt per mendacia acquiſitus, quia abominabilis eſt Domino talis cibus.*

f Noli laborare ut dite. *ultrà modum debitum.*

a *Sed pru-*

a *Pone modum.* De quo ſuprà. Ne tranſgrediaris terminos antiquos quos po. pa. i. terminos fidei & veritatis datæ à patribus.

A

b *Ne comedas.* i. ne de ſcripturis cũ hæretico loquaris, qui inuidet humanæ ſaluti, malens decipere quã corrigi, qm̃ ſicut ariolus & coniectator ſomniorum ęſtimat q̃ ignorat, ita hæreticus q̃ nõ intelligit in ſcripturis, vt libet interpretatur.

c *Comede.* Securus, inquit, dilce q̃ dico, & age q̃ doceo, cũ his quę docet, ipſe fidem certam nõ habeat, ſciens ſe finxiſſe quæ docet.

d *Cibos quos com.* Sẽſus peruerſos quos ab hæreticis didiceras, neceſſe eſt, vt vel per pœnitentiã corrigendus deſeras, vel pro his poſt mortẽ pęnas ſuſtineas: perdaſque ſermones confeſſionis quibus eis prædicantibus humiliter fauendum eſſe putaueras.

e *In auribu.* Nolite ſanctum dare canibus, neq; mit. mar. ante por. Sicut admonuit ne hæreticorum doctrinis auſcultares ita nunc, ne amore vanæ gloriæ ſeductus immundis hominibus paſſim arcana veritatis ingeras.

f *Ne attingas par.* Propinquũ paruulorũ & pupillorũ dominũ appellat, quia cum eſſet in carne, pauperũ magis q̃ diuitũ conſors fieri dignatus eſt. Alioquin idem dñs eſt omniũ, diues in oẽs qui inuocant illum. Poſſumus per pupillos & paruulos illos accipere, de quibus dicitur: Videte ne contemnatis vnum de puſillis iſtis, qui in me credunt. Dico. n. vobis quia angeli eorũ in cęlis ſemper vident faciẽ patris mei, qui in cęlis eſt. Quorũ agros & terminos qui attigerit. i. qui conuerſationem eorum bonam inquietando læſerit, iudiciũ domini non euadit.

B

g *Non æmul.* Si tota die. i. ſi toto tẽpore huius vitæ & exempla peccatorũ vitaueris, & dominũ timueris, habebis ſpem beatę retributionis in nouiſſimo. i. in huius vitæ fine. vñ in Apoc. Eſto fidelis vſq; ad mortẽ & dabo tibi coronam vitę.

h *Noli eſſe in con.* Carnes ad veſcendum conferre, eſt in collocutione derogationis viciſſim vitia proximorum dicere, de quorum pœna mox ſubditur: Quia va po. &c.

i *Symbola.* Simbolum collatio, vel ſermonum vt in conſilio, vel pecuniarũ, vt in præſenti loco. Potibus ergo vacãt, qui de opprobrio alienæ vitæ ſe inebriant. Symbolũ dare eſt ſic in confabulatione verba conferre, ſicut pro parte cuiuſque cibos ad veſcendũ. Sed vacãtes potibus & dantes ſymbola, conſumentur: quia omnis detractor eradicabitur. Veſtietur autem pannis dormitatio, quia deſpectum & inopem à cunctis bonis operibus mors ſua inueniet, quem hic alienæ vitę exquirendo crimina detractionis ſuæ languor occupauit.

a *Cui*

ris: † ſed prudentiæ tuæ pone modum.

a ¶Mentis. b ¶Diuitiarum perſcrutandarum.

Ne erigas oculos tuos ad opes quas

a ¶Penetrare. b ¶Quia cœleſtibus tantum ciuibus patent.

nõ potes habere: quia † facient ſibi pennas quaſi aquilæ, & volabunt in cęlum.

a ¶Panem ſcripturæ. ¶Hæretico.

Ne comedas cum homine inuido, & ne deſideres cibos eius: quoniam in ſi-

a ¶Qui ea vt vult diuinat. b ¶Interpretatur.

militudinem arioli & coniectoris eſt i-

a ¶Age quæ doceo. b ¶Dicet.

mat quod ignorat. Comede & bibe, dicet tibi, & mens eius non eſt tecum. Ci-

a ¶In his quæ docet. a ¶Peruerſam doctrinam quam didiceras. b ¶Per pœnitentiam vel æternam pœnam.

bos quos comederas, euomes, & perdes pulchros ſermones tuos. In auri-

a ¶Quibus eis humiliter fauiſti. b ¶Quoque.

bus inſipientium ne loquaris: quia deſpicient doctrinam eloquij tui. † Ne at-

a ¶Spiritu. b ¶Fidei. c ¶Pars ſacrilegis eſt, rem pauperum non dare pauperibus.

tingas paruulorum terminos, & agrum pupillorum ne introeas. † Propinquus

a ¶Inquietando. b ¶Chriſtus.

enim illorum fortis eſt, & ipſe iudica-

¶Perſcrutando.

bit contra te cauſam illorum. Ingrediatur ad doctrinam cor tuum, & aures

a ¶Audiendo. a ¶Qui parcit virgæ, odit puerum.

tuæ ad verba † ſcientiæ. Nõli ſubtrahere à puero diſciplinam: † ſi enim percuſſeris eum virga, non morietur. Tu virga † percuties eum, & animam eius de inferno liberabis. Fili mi, ſi ſapiens fuerit animus tuus, gaudebit tecum cor

a ¶Caro rationi ſubdita.

meum, & exultabunt renes mei, cum locuta fuerint † rectum labia tua. Non æmuletur cor tuum peccatores, ſed in

a ¶Omni tempore.

timore domini eſto tota die, quia † ha-

a ¶Beatitudinis. b ¶Huius vitæ. c ¶Corona vitæ.

bebis ſpem in nouiſſimo, & præſtolatio tua non auferetur. Audi fili mi, &

a ¶Audiendo. b ¶Veritatis.

eſto ſapiens, & dirige in viam animum tuum. Noli eſſe in cõuiuijs potatorũ*, nec in comeſſationibus eorum qui carnes ad veſcendum conferunt: quia † vacantes potibus & dantes ſymbola conſumentur, & veſtietur pannis dormi-

a ¶Vt ſupra. b ¶Aqua & ſomno.

tatio. Audi patrem tuum qui genuit

a ¶In tribulatione. b ¶Eccleſia.

te, & ne contemnas cum ſenuerit mater tua. Veritatem eme, & noli vendere ſapientiam, & doctrinam, & intelligentiam. Exultat gaudio pater iuſti, & qui ſapientem genuit, lætabitur in eo.

a ¶Dominu. b ¶Pretio corporis. c ¶Gratis accepiſtis, gratis date.

Gaudeat pater tuus & mater tua, & exultet qui genuit te. Præbe fili mi cor

a ¶Sacerdos ... à paruulo.

tuũ mihi, & oculi tui vias meas cuſto-

d Ne comedas cum homo inui. ... *qui triſtatur de bono alterius, & ... de malo eius.*

e Quoniam in ſimilitudinẽ ario. *qui in immolatis in ara diuinat de futuris.*

† faciunt

f Et coniectoris. *i. expoſitoris ſomniorum, qui loquitur in incertum.*

g Aeſtimat quod igno. *Talis inuidus, quia cogitat te cõfundere per cibum ſuũ, non tamen eſt certus, quod hoc eueniat, ideo ſubditur:*

h Comede & bibe. *Inuitando te ad ...mis ſumendum.*

i Et mens eius non eſt tecum. *i. nõ quærit bonum tuum.*

K Cibos quos comederas. *ad eius inſtinctum.*

l Euomes. *ad vituperium tuum.*

m Et perdes pul. ſer. tuos. *Quia ingurgitati non poſſunt decenter loqui.*

n In auribus inſipien. *Quia margaritæ non ſunt ante porcos ponendæ. Matt.*

o Ne attingas paruulorum ter. *i. ne occupes in toto vel in parte poſſeſſiones eorum qui neſciunt ſe defendere, vt paruuli, vel non poſſunt vt pupilli.*

p Propinquus enim illorum. *Deus, ſecundum quod dicit pſal. ...los omnium.*

q Et ipſe iudicabit. *i. vindicabit.*

r Contra te. *te puniendo.*

s Ingrediatur doc. *Et patet litera vſque ibi:*

t Fili mi. *Pater enim in filio manet quodammodo, & ſic gaudet de bono ſicut de ſuo proprio.*

† Sup 13 d

u Et exultabunt renes mei, *ideſt corpus meum, quia fortis animi motus redundat in corpus exterius.*

x Non æmuletur. *non imitetur.*

y Sed in timore domini. *ſ. filiali.*

D

z Eſto tota die. *i. per totam vitam tuã, cuius diei iuuentus eſt mane, & ſenectus veſpere.*

a Quia habebis ſpem in nouiſſimo. *ſcilicet præmio. Spes enim eſt certa expectatio futuræ beatitudinis, ex gratia & meritis proueniens.*

† verè eſt merces

b Noli eſſe in conuiuijs potatorũ &c. *Et ſe ponit cauſa.*

c Quia vacantes potibus, ... *bona ... tur, & ... in talibus peccantur & corrumpuntur.*

* vini

d Et veſtietur pannis. *ſcilicet vilibus. vnde in Hebræo habetur: Laceratis, dormitatio ſcilicet tua ... bi in quo dormias, niſi pannus vilis & laceratus.*

e Audi patrem tuum. *ei humiliter obediendo.*

f Et ne contemnas cum ſen. matrem. *Ei debitum obſequium ſubtrahendo.*

g Veritatem eme. *ſtudij labore.*

h Et noli vendere ſapientiam &c. *Tũ quia gratis eſt danda: Tum quia non eſt pretio pecuniæ æſtimanda. Poteſt tamẽ doctor ſapientiæ accipere victum & veſtitum pro ſuo labore: Imò debetur ei à republica, quod patet ex conſuetudine antiqua. vnde dicitur in Gene. quòd ſacerdotes Aegypti tempore famis non fuerant compulſi vendere terram ſuam, quia ipſis ſtatuta cibaria ex horreis publicis præbebantur. Et ipſi primò ſtuduerunt in philoſophia, vt habetur primo metaphy.*

Gen. 47. a

Ariſt. pri. Metaph.

NICOL. DE LYRA.

a Prudentię tuæ. *i. induſtriæ vel aſtutiæ in acquirendo.*

b Pone modũ rationis, *rationis rectę.*

c Ne erigas oculos tuos. *aſpirando & anhelando ad eas, quia talis labor eſſet fruſtra ſicut illius qui inſequitur aquilam volantem.*

d Ne

i Exultat gaudio pater iuſti &c. *Quia bonum filij redundat in patrem & matrem.*

K Præbe fili mi cor tuum. *Ad doctrinam meam meditandum.*

l Et oculi tui vias meas cuſt. *ad opera mea imitandum.*

a *Fouea*

VNiVERSiDAD DE SALAMANCA GREDOS.USAL.ES

a *Cui væ.* Quærit diſputando, quibus ſceleribus maxima pęna ſernetur? Et reſpōdet rōcinando, ꝗa his q per ebrietatē deuoluuntur ad luxuriā. Cui, inquit, væ, cuius patri væ? Væ æternū interitū dicit. vnde: Vę homini illi per quē ſcandalū venit. Pater eius cui væ: homo à quo mali exēpla percepit: Vel diabolus q ſuggeſtionē infudit: De quo Iudeis: Vos ex patre diabolo eſtis.

Iohan.8.f

b *Cui ri. cui fo.* Rixæ, quia concordiā nō ſeruat, quē ebrietas, ſenſus impotētem reddit. Foueę, quia paſſio in volutabro omnium vitiorum cadere nō trepidat, qui inter bonum & malum quaſi inſanus diſcernere ignorat. Et ſæpiſſimè in foueam incidit. de qua: Fouea enim profunda eſt meretrix, &c.

c *Cui ſine cauſa vul.* quia multi nimis potati vulnera per tumorem acceperant, quæ nulla ferri cauſa pertulerunt.

d *Cui ſuf. ocu.* quia immoderatus hauſtus vini, & exterioris & interioris viſus ingerit cęcitatem.

e *Nonne his.* Nō vetat bibere vinum ad neceſſitatem, ſed morari extra tempus & vtilitatem in vino, & euacuādis certare calicibus. vnde Eſa. Væ qui potentes eſtis ad bibendum vinum, & viri fortes ad miſcendam ebrietatem.

Eſa.5.e

f *Oculi tui.* Pœnæ naturale vitiū eſt, poſt vina in corde mulierē concupiſcere, comitante etiam turpitudine verborum.

g *Et eris ſi. dor.* In medio mari dormiunt qui in huius mundi tentationibus poſiti, præuidere irruentium vitiorum quaſi cumulos vndarum negligunt, & quaſi ſopitus gubernator clauum amittūt, quando mens ad regendam nauē corporis, ſtudium ſolicitudinis perdit.

h *Verberauerunt me, &c.* Vox percuſſi eſt & dormientis. Mens. n. à cura ſolicitudinis dormiens verberatur, & non dolet, quia imminentia mala non proſpicit. Sic nec quæ perpetrauerit, agnoſcit: trahitur & non ſentit: quia per illecebras vitiorum ducitur: nec tamen ad ſui cuſtodiam ſuſcitatur. Vigilare optat, vt rurſum vina reperiat. Quamuis. n. ſomno torporis preſſus ſe non cuſtodiat, vigilare tamen ad curas ſeculi nititur, vt ſemper voluptatibus inebrietur.

† Sup.22. † & præuaricatores in hoibus cōgregat ad ſe. Dormire in mari. † dormiēs in capite mali nauis. † vigilabo. * ſuo

F

GLO. ORD. CAP. XXIIII.

N *E æmule.* Ne deſideres imitari quos prædictis vitijs videris implicari: ſed ſapientiæ operam dare curato: vnde ſubdit: Sapiētia ędificabitur domus.

K *Vir ſapiens.* Non oīs fortis ſapiēs, ſed econuerſo, quia etſi corpore debilis eſt, ſi adſit ſapiētia, omnia fortis aduerſarij .i. diaboli certamina vincit.

l *Excelſa ſtul.* Non poteſt ſtultus ad ſapientiam aſcendere, quia in infimis vitiorum iacet: quia etſi in præſenti ſe aliquid ſapere putat, in porta .i. in exitu huius vitæ nihil fuiſſe inueniet.

m *Qui cogitat.* Aperit quem ſtultum dicat, non ingenio tardum: ſed & qui vel cogitando peccat.

a Si deſpe-

diant. † Fouea enim profunda eſt meretrix, & pute⁹ anguſtus aliena. Inſidiatur in via quaſi latro, † & quos incautos inuenerit, interficiet. Cui vę, † cuius patri væ, cui rixę, cui foueę, cui ſine cauſa vulnera, cui † ſuffoſſio oculorū? Nonne his qui † commorantur in vino, & ſtudēt calicibus epotandis? Ne intuearis vinum quando flaueſcit: cum ſplenduerit in vitro color eius. Ingreditur blādè, ſed in nouiſſimo * mordebit vt coluber, & ſicut regulus venena diffundet. Oculi tui videbunt extraneas: & cor tuū loquetur peruerſa. Et eris ſicut dormiēs in medio mari, & quaſi † ſopitus gubernator amiſſo clauo, & dices: Verberauerunt me, ſed non dolui: traxerunt me, & ego non ſenſi. Quando † euigilabo, & rurſus vina reperiam.

CAP. XXIIII.

NE æmuleris viros malos, nec deſideres eſſe cum eis, quia rapinas meditatur mēs eorū, & fraudes labia eorū loquūtur. Sapientia ædificabitur domus, & prudētia roborabitur. In doctrina replebūtur cellaria vniuerſa ſubſtātia ꝓtioſa & pulcherrima. Vir ſapiens fortis eſt, & vir † doctus robuſtus & validus: quia † cum diſpoſitione initur bellum, & erit ſalus vbi multa cōſilia ſūt. Excelſa ſtulto ſapientia: in porta non aperiet os ſuum. Qui cogitat mala facere, ſtultus vocabitur. Cogitatio * ſtulti peccatū eſt, & abominatio hominū

NIC. DE LYRA.

a Fouea enim profun. eſt in me. *i. ſuperſtitioſa doctrina, quia multi caduut in eam.*

b Et puteus angu. *quia cum difficultate poteſt inde quis exire.*

c Inſidia. in via qua. la. *& hoc per doctores huius doctrinæ.*

d Et quos incau. vi. *neſcientes diſtinguere inter ſanam doctrinam & malam.*

e Interficiet. *morte culpæ & gehēnæ. In Heb. habetur: Et contemptores in hominibus addet .i. multiplicabit in hominibus cōtemptores Dei, vt exponit Ra. Sa. Poteſt etiam hæc litera exponi de meretrice corporali, quæ dicitur fouea profunda, quia multi cadunt in eam, iuuenes, viri, & ſenes. Dicitur etiam puteus anguſtus, quia de peccato luxurię non exit homo niſi cum difficultate. Inſidiatur etiam quaſi latro blanditijs & oſculis incontinentes attrahendo.*

f Cui væ. *i. maledictio & infortunium.*

g Cuius patri væ. *quia in patrem redundat filij malum.*

h Cui foueę. *ideſt carceres ſub terra.*

i Cui ſine cauſa vulnera. *i. non ex gladio, ſed ex caſu proprio facta.*

K Cui ſuffoſſio oculorum. *i. debilitatio & obſcuratio eorum.*

l Nonne his qui com. in vi. *ſuperfluè bibito q. d. ſic contingit eis vt patet de ſe ad ſenſum, ideo ſubditur:*

m Ne intuearis vi. *quia delectari in tali aſpectu inducit ad immoderatum potum.*

n Ingreditur blan. *i. ſuauiter in principio.*

o Et in nouiſſimo mor. vt co. *quia conſumit bona fortunæ & bona naturæ, vt patet ex prædictis, & etiam bona gratiæ, quia inducit ad vitia, & potiſſimè ad luxuriam, ideo ſubditur:*

p Oculi tui vide. extrane. *ideſt meretrices & adulteras.*

q Et cor tuum lo. per ver. *concupiſcendo eas.*

r Et eris ſicut dor. *quia paſſio venereorum ligat rationem & ſenſum.*

s In medio mari. *i. præſentis ſeculi, quod iactatur vndis tentationum & vitiorum.*

t Et quaſi ſopitus gu. *corpus eſt nauis, anima gubernatrix, vnde dixerunt Platonici, q anima vnitur corpori, ſicut nauta naui: quæ ſimilitudo tenet inquantum eſt motor corporis, non tamen quantum eſt forma. Dicitur autem anima ſopita, quando ſomno vel paſſione venereorum eſt ligata.*

u Amyſſo clauo. *i. gubernaculo, quod hic intelligitur rectum rationis iudicium.*

x Et dices. *tranſeunte ſomno vel paſſione.*

y Verberauerunt. *Sicut enim oppreſſus ſomno præ nimia ebrietate, non percipit pro tunc ſi percutiatur aut trahatur, ſic detentus vehementi paſſione venereorum, non percipit pro tunc mala culpæ & pœnæ quæ incurrit.*

z Quando euigi. *ſicut enim aſſuetus ebrietati poſt euigilationem citò recurrit ad potationes inclinatus ad hoc per malam conſuetudinē vel complexionem, ſic & aſſuetus veneri, etſi aliquando euigilet percipiendo ad horam mala quæ incurrit, tamen citò reuertitur ad vomitū propter malum habitum vel carnis corruptionem ipſum ad hoc impellentem.*

G H

NIC. DE LY. C. XXIIII.

NE æmule. *Hic conſequenter concludit ex prædictis quoddam corollarium. Dictum eſt. n. ſuprà q in conuiuijs & commeſſationibus potatorum conſumuntur fortunæ bona, quibus conſumptis inducuntur tales ad rapinas & furta, quia non habent vnde contineant talia, & tamen continuare volunt, quia conſuetudo eſt altera natura, ideo quaſi concludendo ex prædictis dicit:*

a Ne æmule. *i. imiteris: Aemulor, aris, habet plures ſignificationes. vnde verſus: Aemulor inflatur, amat inuidet ac imitatur.*

b Viros ma. *ideſt ebrioſos & guloſos, vt dictum eſt.*

c Quia rapinas. *poſtquam conſumpſerunt bona ſua modo prædicto.*

d Et frau. *quando non poſſunt habere per violentiam.*

e Sapien. ædi. do. *i. promouebitur familia vel cognitio aliqua.*

f Et pru. ro. *ideſt bono regimine.*

g In do. ſa. re. cel. *i. corda audientium.*

h Vniuer. ſub. *Diuitiæ. n. ſpirituales ſemper ſunt prætioſę & pulcherrimæ, corporales. n. aliquando habent turpitudinem annexam.*

i Vir ſa. for. eſt. *quia ſapientia plus valet in arduis & in bellis quam vires corporis, ideo ſubditur:*

K Quia cum di. *Niſi enim exercitus eſſet bene diſpoſitus, non haberet victoriam ſed magis confuſionem.*

l Excelſa ſtul. ſa. *quia non poteſt attingere ad eam.*

m In porta non. *ideſt inter ſapientes qui antiquitus ſedebant in porta ciuitatis ad faciendum iudicium. Cætera patent vſque ibi.*

a Si deſpe-

a *Si deſperaueris.* Nihil execrabilius deſperatione, quam qui habuerit, & in generalibus huius vitæ laboribus, & quod peius eſt, in fidei certamine conſtantiam perdit.

A

b *Erue eos.* Erue eos qui ab hæreticis decipiuntur, rectam fidem prædicando: libera eos qui à malè viuentibus catholicis trahuntur ad interitū exemplo bonorum operum inſtruendo. Sed & ſi quos in certamine pſecutionis lapſos vel lapſuros inſpexeris, ad vitam exhortando reſtaura: ſi quos fame, ſi algore perituros, victu, veſte recrea.

c *Comede fil. mi.* Melli & fauo comparat doctrinam ſapientiæ. Quia ſicut illa cęteris cibis, ita hæc doctrinis præcellit cęteris. Mel autem quod in promptu eſt, moralē literę ſuperficiē notat. Fauus, vbi mel in cera, allegoriam, vbi ablato velamine literæ: ſpiritualis ſuauitatis labore aliquo & mora percipitur.

d *Ne inſidieris &c.* Ne quæras occaſionem, per quam deroges homini iuſto. Ille enim ſi ceciderit, citò reſurget, nec iterat malum: Impij verò ſi corruunt, vt non reſurgant, vnde ſubiungit: Septies cadet iuſtus in die, & reſurget: impij verò &c.

e *Septies enim cadit iuſtus.* Iuſtus dicitur & cadere, ideſt peccare memoratur: quia de leuibus peccatis agitur, ſine quibus hæc vita non ducitur. Per ignorantiam enim, vel obliuionē, vel ſurreptionem, per neceſſitatem, vel fragilitatem carnis, ſingulis diebus vel inuiti, vel volentes frequenter peccamus, & tamen reſurgit iuſtus, quia iuſtus eſt, nec eius iuſtitiæ humana præiudicat fragilitas. Vnde cùm de iuſto loquitur, non addit, in malum: quia etſi malum eſt, q cadunt ne hęreant in malo citius reſurgunt. At contra. Impij autem corruūt in malum: quia cum ceciderint, vel (quod grauius eſt) corruerint, ideſt criminaliter peccauerint, ſic peccato aſſētiunt vt non pœniteant.

B

f *Cum ceciderit inimi. tuus &c.* Suprà iuſto inſidias vetuit, nunc autem vt reddat te perfectum in omnibus, inimicis etiā ſi peccauerint: aut quid aduerſi incurrerint, inſultare prohibet, ne fortè ſi miſerante domino ad pœnitentiam redierint, & tibi amici fideles fuerint, erubeſcas: quia aliqñ illos deſpexeris, quos diuina gratia ad vitam reſeruauerat. Sed quantum potes iacentibus condole, & vt reſurgant iuua, etſi effectus conatū ſequitur, gaudebis de ſanato quē ægrotum dolueras. Si non, beneuolentiæ tamen fructu non carebis ante Deū. Vel ita: Non gaudeas de caſu inimici tui, ne fortè dominus ſuperbiam tuam, quę illi abſq; dubio diſplicet: hoc ordine illū deijciens humiliet, ne te cadente in peccato, ille reſipiſcens ſanetur.

g *Time do. fili mi.* Poteſt per dominū & regem, pater & filius intelligi, qui eodē diuinitatis honore colendi ſunt. Qui. n. non honorificat filium, non honorificat patrem qui miſit illum, &c.

h *Cum detractorib. non com.* cum illis ſcilicet qui dicentes ſe Deum patrem noſſe, filium Dei in carne apparentem noluerunt recipere, quoniam repen. conſur. perdi. eorum, & rui. vtri. quis nouit? Vtriuſque & detrahentis, & ei fauentis: derogantium Chriſto principum, & decepti ab eis populi, & lacerantium fidem hæreſiarcharum, & auſcultantium illis auditorum.

i *Hæc quoq; ſapientibus.* Quando reprobus quis repentino interitu rapitur à ſeculo. Vel, Hæc quoq; ſapientibus ſunt obſeruāda quæ & docui, ne & detractoribus commiſceatur, quia hoc ſpecialiter vitio periclitatur totum penè genus humanum. vnde Auguſt. in menſa ſua: Quiſquis amat dictis abſentum carpere vitam: Hāc menſam indignam nouerit eſſe ſibi. Alia tranſlatio apertius habet: Hæc vobis (ſubaudi ignorata ſunt) ſapientiam agnoſcentibus. Quod ſequentium a

† detractor. Si † deſperaueris in die anguſtiæ lapſus, † imminuetur fortitudo tua. Erue eos qui ducuntur ad mortē, & qui trahūtur ad interitum, liberare ne ceſſes. Si dixeris: † Vires nō ſuppetūt: qui inſpector eſt cordis, ipſe intelligit, & ſeruatorē animæ tuę nihil fallit: reddetq; homini iuxta opera ſua. Comede fili mi mel, quia bonum eſt, & fauum dulciſſimū gutturi tuo: Sic & doctrina ſapiētię animæ tuę, quàm cum inueneris, habebis in nouiſſimis ſpem, & ſpes tua nō peribit. Ne inſidieris & quæras impietatē in domo iuſti, neq; vaſtes requiē eius. † Septies enim cadit iuſtus & reſurget: impij autē corruent in malum. Cùm ceciderit inimicus tuus, ne gaudeas, † & in ruina eius ne exultet cor tuū, ne fortè videat domin⁹, & diſpliceat ei, & auferat ab eo iram ſuam. Ne † contendas cum peſſimis, nec æmuleris impios, quoniam nō habent futurorum ſpem mali, & lucerna impiorū extinguetur. † Time dominū fili mi, & regem: & cū detractoribus nō cōmiſcearis. Quoniam repente cōſurget perditio eorum, & ruinā vtriuſq; quis nouit? Hæc quoq; ſapientibus. † Cognoſcere perſonā in iudicio nō eſt bonum. Qui dicunt impio, Iuſtus es, maledicēt eis populi, & deteſtabuntur eos tribus. Qui arguūt, laudabunt: & ſuper ipſos

NICO. DE LYRA.

C

a Si deſperaueris in die la. angu. *de periculi euaſione.*

b Imminuetur for. tua. *Quia deficiente corde per deſperationem deficiunt membra exteriora, quæ habent virtutem à corde.*

c Erue eos qui. *Iniuſtè tamen: exemplo Danielis, qui liberauit Suſannam.* Dan.13.a

d Si dixe. vi. *ad hoc faciendum.*

e Qui inſpe. eſt cor. *i. Deus, ſecundum quod dicitur 1. Reg. Homo videt ea quæ patent, Deus autem intuetur cor.* 1.Reg.16.d

f Ipſe intelligit. *Si dicas verum vel falſum, et ſecundum hoc reddet tibi pœnā vel præmium.*

g Comede fili mi mel. *Ad literam: In terra promiſſionis in qua regnauit Salomon mel abundat, ideo in pluribus locis ve. teſt. dicitur terra abundans lacte & melle, & ideo reficiuntur homines corporaliter.*

h Sic & doctri. ſa. *Dulcis eſt & bona & ſpiritualiter refectiua.*

i Quā cū. *Corde meditādo et opere adimplēdo.*

K Habebis in no. *ſ. in bonis futuri ſeculi.*

l Et ſpes tua non pe. *i. effectu non carebit, quia ſpes eſt certa expectatio futuræ beatitudinis, vt ſupra dictum eſt.*

m Ne inſidie. *i. occaſionem eum diffamandi, eò quod in aliquo deliquit, & ſubditur cauſa:*

n Septies. n. ca. iu. *i. pluries, quia vita preſens ſine peccato non poteſt tranſigi de curſu communi.*

o Et re. *i. ſe emendabit, propter quod ſeruanda eſt fama eius. vnde dicit Saluator, quod correctio fraterna primò debet eſſe in ſecreto, vt ſic ſeruetur fratris fama, ſi emendetur ex tali correctione.* Mat.18.b

p Impij autem. *Sine correctione tali per emēdam, & ideo non ſic eſt cum iſtis agendum, ſed magis ſunt accuſandi publicæ iuſtitiæ & puniendi, quando non ſperatur de eorum emendatione ex ſecreta correctione.*

D

q Cum ceci. inimi. tuus. *In aliquod malum pœnæ.*

r Ne gaudeas. *Motus ratione odij, ſeu inimicitiæ, ſecus autem eſt quando tale gaudium procedit ex zelo iuſtitiæ, ideo ſequitur:* Iob.31.c

s Ne forte videat do. & diſpli. ei. *Motus malus animi tui.*

t Et auferat ab eo iram ſuam. *Et ſuper te cōuertat ipſam.*

u Ne contendas cum peſſi. *i. cum incorrigibilibus verbo correctionis, quia hoc eſt inutile: ſed iudex debet contendere cum talibus per pœnas, vt à malo arceantur, & alij terreantur.*

x Nec æmuleris. *ideſt imiteris.*

y Impios. *Cuius cauſa ſubditur:*

z Quoniam non habent &c. *Sed totā ſuam ſpem ponunt in bonis huius mundi.* Iob.21.a

a Et lucerna impiorum extinguetur. *id eſt poteſtas eorum finietur.*

b Time dominum. *principaliter.* † Sup.18.a

c Et regem. *Qui eſt eius vicarius in temporalibus ſecundariò.*

d Et cum detractoribus non com. *Eorum detractiones libenter audiendo.*

e Quoniam repente conſurget &c. *ſ. detractoris & eius auditoris.*

f Et ruinam vtriuſq; quis nouit, *q. d. valde magna erit: quia poſt ruinam culpæ incurrit ruinam gehennæ.*

g Hęc quoque. *quæ ſequuntur: ſic coniungitur hæc litera in Hebræo.*

h Sapientibus. *ideſt iudicibus & eis aſſiſtentibus.*

i Cognoſcere perſo. in iu. *ideſt aliqua familiaritate ei condeſcendere plus debito.*

k Non eſt bonum. *Quia eſt contra vtilitatem iuſtitiæ. In tali enim cauſa auctorum eſt præhonorare veritatem.* Ariſt. pri. Moral. ad Nicomach.

l Qui dicunt imp. &c. *Eum pro muneribus ſeu familiaritatibus iuſtificando.*

m Maledicentes eis. *Per populos intelliguntur gentes, q nō ſunt de populo Iſrael, & per tribus populus Iſrael in duodecim tribubus diuiſus.*

n Qui arguunt. *Iuſtè peccatores obſeruando tempus & locum, & alias debitas circunſtantias.*

o Laudabuntur. *i. laudabiles efficientur coram Deo & hominibus*

p Et ſuper eos veniet benedictio. *Dei & populi.*

a Labia

VNiVERSiDAD DE SALAMANCA GREDOS.USAL.ES

ſequentium poteſt eſſe principium. Cognoſcere perſonam in iudicio &c. Suprà regem timere docuit, & nunc perſonam in iudicio cognoſcere vetat. Vnde colligitur, quia ita principibus oportet ſeruire, vt eorum reuerentia, vel timore nunquam à via veritatis recedatur.

Quomodo ſeruiendum principibus.

a *Labia deoſculabitur.* Oſculũ, pacis & amoris ſignum eſt. Qui ergo rectè reſpondet, labia deoſculatur: quia quicunq; neglecta acceptione perſonarũ ſola verba iuſtitiæ ſequitur, inſipientibus fortè grauis videtur & auſterus. Multos tñ cũ quibus pacẽ habeat, multos prudentes qui ſua verba cum amore complectantur inueniet & eoſdem qui ſæpe aduerſabantur in melius conuerſos.

b *Præpara fo.* Præparato opere agrũ diligenter exercere, eſt euulſis iniquitatis ſentibus, actionem noſtram ad frugẽ retributionis excolere, & poſt agri exercitiũ domum ædificare, qđ plerũq; ex bonis operibus diſcimus, quantã vitæ munditiã & in cogitatione cõſtruamus. Ille.n. exterius domum ædificat, qui primum agrum corporis à ſpinis vitiorũ purgat: ne ſi deſideriorum ſentes in carnis agro proficiant, intus tota virtutum fabrica fame boni creſcente deſtruatur.

c *Per agrum hominis.* Per agrũ vineãq; pigri ac ſtulti tranſire, eſt cuiuslibet vitã inſpicere negligentis: Quã vrticę vel ſpinæ replent, quia in corde negligentium prurientia terrena deſideria & punctiones pullulant vitiorũ, vnde in deſiderijs eſt oĩs otioſus. Et maceria lapidũ in vinea vel agro viri ſtulti deſtructa iacet: cũ incepta virtutum munimina, vel improbitate hominum deceptus vel diaboli perſuaſione quiſq; negligẽs perdit.

* bona. † ſeducas * eius · vſquequo &c. h.e. verſus non eſt in Hebręo · inquam

veniet bñdictio*. Labia deoſculabitur, qui recta verba rñdet. Præpara foris opus tuum, & diligenter exerce agrum tuum, & poſtea ædifices domum tuam. Ne ſis teſtis fruſtra contra proximum tuum,

¶Ne foueas in peccatis.

nec † lactes quemquam labijs tuis.

¶Malum pro malo non reddas.

Ne dicas: Quomodo fecit mihi, ſic faciam ei, & reddam vnicuique ſe-

¶Quia reprobi prædicta facere negligunt, rectè ſubiungit: Per agrum ho. pi. tranſi:

cundum opus ſuum. Per agrum hominis pigri tranſiui, & per vineam ſtulti viri, Et ecce totum repleuerant vrticæ, operuerunt ſuperficiem eius ſpinæ, & maceria lapidum * deſtructa erat. Quod cum vidiſſem, poſui in corde meo, & exemplo didici diſciplinam.

¶Non eſt in.

Vſquequo piger dormies, vſque-

¶Ebrius

quo de ſomno conſurges? Parum inquam dormies, modicum dormitabis. Pauxillum manus conſeres, vt quieſcas, & veniet tibi quaſi curſor egeſtas tua, & mendicitas, quaſi vir armatus.

NIC. DE LY.

a Labia deoſculabitur. *ideſt pacem reformabit, cuius ſignum eſt mutuum oſculum.*

b Qui recta ver. reſpondet. *Ille.n. qui reſpondet ex tranſuerſo, veritatem fugiendo, non reformat pacem, ſed magis diſſipat eam.*

c Præpara foris opus tuum &c. *Hunc verſum exponit Ra.Sa. dupliciter. Vno modo ſic: Præpa. fo. o. tuum. i. prouide tibi de agris & vineis, & alijs ad vitam neceſſarijs.*

d Et poſtea ædifi. do. tuam. *i. accipias vxorem & facias prolem. Coniunctio enim viri & mulieris & educatio prolis faciunt domum: quę malè gubernaretur, niſi præcederet prouiſio neceſſariorum. Alio modo ſic: Præpara foris opus tuum, ſtudendo ſacram ſcripturam. Et diligenter exerce agrum tuũ, videndo gloſſas doctorum. Et poſtea ædifices domum tuam. i. fac tibi diſcipulos per ſanam doctrinam, aliter eſſet ordo peruerſus.*

e Ne ſis teſtis fruſtra. *ideſt ſine iuſta & rationabili cauſa.*

f Ne lactes quemquam la. tuis. *ideſt verbis adulatorijs.*

g Ne dicas. *ad oppoſitum verbis comminatorijs.*

h Quomodo fecit mihi. *talis iniuriam inferendo.*

i Sic faciam ei. *quia nullus debet eſſe iudex in cauſa ſua, ſed debet ad ſuperiorem recurrere, cuius eſt inter homines iuſtitiam conſeruare, & iniuriantes corripere.*

K Per agrum hominis pigri tranſiui. *& ad ſenſũ patet hoc in poſſeſſionibus pigrorũ.*

l Quod cum vidiſſem, poſui in corde meo. *quia ſapientes hoc videntes, fiunt magis ſoliciti de ſuis poſſeſſionibus cuſtodiendis & colendis. Alio modo exponitur, per agrũ & vineam intelligendo hominis conſcientiam, quæ quando negligitur, varijs vitijs repletur. Quod conſiderantes ſapientes viri, circa propriam conſcientiam purgandam ſunt magis ſoliciti.*

m Vſquequo piger dor. *Hoc principium non eſt in Hebræo, ſed incipit ibi verſus.*

n Parum inquam do. *Exponatur tamen totum vſque ad finem capituli, ſicut expoſitũ eſt ſuprà cap. 6. vbi ponitur iſta ſententia, & quaſi ſub eiſdem verbis.*

GLO. ORD. CAP. XXV.

H*Ae quoq; parabolæ.* Hinc nouo ordine loqui incipit, & vt nõ ad audientẽ, ſed ſecũ quid ratio veritatis habeat, pertractet: in quibus tamen quiſq; quid cauere, quid appetere debeat, agnoſcat. Quas quidẽ parabolas viri Ezechiæ tranſtuliſſe dicuntur, quia forſitan vſq; ad eũ diſperſæ habebãtur à pluribus, prout ex ore Salomonis ſemel dictas rapuerant, ſed per eius induſtriã collectæ, huic libello inſertæ ſunt. Notandũ quia in his parabolis multò plura ſunt allegorica, quàm in cęteris ex collatione rerum, ſcilicet quę figuris apta videntur.

† tranſcripſerunt, ſiue inſeruerũt

e *Gloria Dei eſt celare.* Gloria dñi, in carne apparẽtis, eſt humanitatis magis quã diuinitatis naturã mortaliũ oculis oſtẽdere, & ſe potius miraculis & myſticis locutionibus quã apertis verbũ Dei, id eſt filiũ, fateri: vnde ſe magis filiũ hominis q̃ filium Dei appellat.

† rem

f *Inueſtigare ſermo.* Sermonẽ quo ſe Deum (quãuis obſcurè) ſignificat, vt illud: Ego & pater vnum ſumus, & huiuſmodi. Denique celans diuinitatem & prætendens humanitatem, ait: Quem dicunt homines eſſe filium hominis? Cui Petrus inueſtigato ſermone: Tu es Chriſtus filius Dei viui. Qui non paruam inueſtigationis gloriam meruit: nam illico audiuit: Beatus es Simon Bar Iona, quia caro & ſanguis &c.

g *Cœlũ ſurſum & terra.* Sicut altitudo cęli & profunditas terræ ab hoĩbus ſciri nõ põt, ita ſciẽtia apoſtolorum & prophetarum, qui arcana diuinitatis ſpiritu reuelante cognouerunt, noſtram fragilitatem tranſcendit.

CAP. XXV.

HÆ quoq; parabolæ Salomonis, quas † tranſtulerunt viri Ezechiæ regis Iuda.

¶In carne apparentis. ¶Deitatis.

Gloria Dei eſt celare verbũ, & glo-

¶Apoſtolorum. ¶Perſcrutari.

ria regum inueſtigare † ſermonem. Cęlum ſurſum, & terra deorſum, &

NIC. DE LY. CAP. XXV.

HAe quoque parabolę. *Hic incipit tertia pars principalis huius libri, in qua ponitur tertia collectio parabolarum Salomonis. Et diuiditur in duas partes. ſ. in procœmium & tractatum. Secunda ibi: Gloria Dei. In prima parte ponitur materia huius collectionis, cum dicitur:*

Diuiſio.

a Hæ quoq; parabolæ. *ſ. quæ ſequuntur in hac collectione: & autor parabolarum, cum dicitur:*

b Salomonis. *i. editæ à Salomone, & autores collectionis, cum dicitur:*

c Quas tranſtulerunt viri Ezechię. *i. ſtudioſi ſui temporis & de eius mandato. Nec accipitur hic tranſlatio de vno idiomate in aliud, quia Salomon protulit illas parabolas Hebraicè, & ſic ſcripſerunt eas viri ſibi aſſiſtentes in ſchedulis tamen diuerſis. Sed viri Ezechiæ illas ſchedulas colligentes, addiderunt eas duabus prædictis collectionibus iam ante poſitis in hoc libro, & ſic fuerunt in maiori autoritate quam antè. Et iſta tranſpoſitio de ſchedulis in hoc libro vocatur hic tranſlatio. vnde in Hebræo non habetur: Tranſtulerunt, ſed fortificauerunt, imponendo in libro autentico.*

Tranſlatio diuerſo modo accipitur.

d Gloria Dei. *Hic conſequenter ponitur tractatus. Et diuiditur in duas partes, quia primò ponĩ eruditio Salomonis actiua, ſecũdo paſſiua ca. 20. Prima in duas, quia primò ponĩ diſciplinatorũ eruditio. Secũdò increpatur indiſciplinatorũ obſtinatio, c. 29. Prima adhuc in duas: quia primò deſcribiĩ virtutis bonũ, ſecundò vitij malũ, c. 28. Prima adhuc in duas, quia primò inducit ad virtutis bonũ, ſecũdò remouet impedimentũ, 27. c. Prima adhuc in duas, quia primò declaratur bonũ qđ virtuoſis debet. Secundò à quibus remouetur, c. 26. Circa primũ dr: Gloria Dei eſt ce. verbum. i. ſacræ ſcripturæ ſecretũ, vt exponit Ra.Sa. ſicut principia, Gen. & Ezechielis velatè traduntur, vt infideles irrideãtur, & fideles ſtudioſi exerceantur, & profunditatẽ diuinæ ſapientiæ admirentur, ideo ſubditur:*

Diuiſio.

e Et gloria regum. *ideſt ſapientum, qui debent alios regere.*

f Inueſtigare ſermonem. *i. quærere ſenſum ſermonis diuini occultè traditi, & ex hoc ſunt ſapientes ab alijs honorandi, quia honor debetur virtuti, non ſolum morali, ſed etiam intellectuali: veruntamen non omnia ſunt à ſapientibus in lege Dei perſcrutanda, ideo ſubditur:*

g Cœlum ſurſum & terra deorſum. *Ideſt quantum diſtat altitudo cęli à terra, & quantum diſtat centrum terræ ab eius ſuperficie, & ſecreta cordium, & maximè ſapientum, qui ſciunt corda ſua celare, & ſic ſoli Deo ſunt nota: talia inquam non ſunt à ſapientibus legum perſcrutanda: vnde prophetæ, & apoſtoli, & doctores vtriuſque teſtamenti de talibus*

a *Aufer impietatem.* Aufer impietatem perſequendi Chriſtianos de animo Sauli, vel huiuſmodi, & cũm Chriſtum prædicare cœperint, firmabitur iuſtitia, cathedra doctrinæ eorum, quam prius ad ruinam ſua impellebat impietas: cum iuſtitiæ Dei repugnantes ſuam volebant ſtatuere. Aufer impietatem &c. Qui præſunt populis, ſi volunt firmum eſſe ſolium ſuum, ſemper hilaritate & gratia vultus plenos exhibeant: ne per arrogantiam rigidi, plebis odium incurrant.

b *Ne glorioſus appareas.* Sicut ſuperius prælatum, nunc ſubditum monet illum, vt hilarem vultum oſtendat ſubiectis. Hunc ne in conſpectu maiorum arrogans appareat, ſed in mediocri poſitus loco, ſuperius euocari mereatur. vnde: Cum inuitatus fueris ad nuptias, recumbe in nouiſſimo loco. Poteſt in rege & principe dominus intelligi, in cuius conſpectu nos ſemper humiliari neceſſe eſt. vnde: Humiliamini ſub potenti manu Dei, vt exaltet vos in tempore viſitationis.

c *Mala aurea.* Sacra eloquia, electis comparantur, quia requiem † parant audientibus: Argenteis, quia ſplendida fulgent virtutibus patrum: vnde: Eloquia domini eloquia caſta, ar. igne examinatum, probatum terræ purgatum ſeptuplum. Lectorum ornatui mala ſuperaddit aurea, qui diuina eloquia ſpiritualibus ſenſibus & myſterijs plena exponendo demonſtrant. Senſus enim, mala vocãtur: quia de arbore vitæ, ideſt Dei ſapientia ſunt orti. Aurea, quia notitiam amoremq; perpetuæ claritatis mentibus infundunt. Mala ergo aurea in lectis argenteis, qui lo. ver. in tempore ſuo: quia qui verbum Dei opportunè nouit iuxta audientium capacitatem prædicare, modò exempla ac dicta patrum (per quorum cuſtodiam ad requiem peruenitur æternam) iuxta literam replicat, modò ſuauiores in his ſenſuum ſpiritualium fructus, quibus pia audientium deſideria paſcat, remoto literæ velamine pandit.

d *In auris aurea margaritum fulgens.* Rectè humilis auditor inauri aureæ cõparatur, quia dum libenter increpanti ac docenti aurem accommodat, iam ſe ad percipiendam claritatem ſapientiæ cęleſtis præparat, iam ſupernæ lucis viſioni appropiat. Magiſter eruditus, margaritæ fulgenti, quia dum emendationem morum, dum ſupernorum ſcientiam piè quærentibus aperit, quaſi aureo ornatui maiorem inſuper gratioremque fulgorem gehennæ ardentis annectit.

e *Sicut frigus.* Importunum videtur tempore meſſis ningere. Nam & põſt: Quomodo nix in æſtate & pluuiæ in meſſe, ſic indecens eſt ſtulti gloria. Sed tamen in feruenti Paleſtina, non parum delectabile eſt, ſi ſubitò frigus (quomodo in niue ſolet) adueniat: quod incendia ſolis aliquando refrigeret, ſudorem laborũ tergat, ardentes temperet anhelitus: Cui bene legatus aſſimilatur fidelis, qui mentem eius qui ſe miſit, prudenter agendo repauſat.

f *Vir glorioſus.* Idem videtur: Nec lactes quemquam labijs tuis. Sed illud eſt ne promittendo hominem ſuſcipias, & non cõplendo decipias. Hoc autẽ & idem, qđ dicit Apoſt. Habentes ſpeciem pietatis, veritatem aũt eius abnegantes.

g *Mel inueniſti, &c.* Poteſt & ſic intelligi, quod pòſt apertè dicit: Subtrahe pedem tuum de domo proximi tui. Etſi n. cuiuslibet, vel locutionem, vel viſitationẽ melle dulciorem inueneris: melius eſt tamen vt rarius veniendo, facias eum diligere aduentum tuum, quàm vel vna vice tandiu cum illo maneas, vel toties ad illum venias, vt faſtidiat.

a *Deus pr-*

¶Apoſtolorum. ¶Scientia apoſtolorum noſtram fragilitatem tranſcendit. ¶Superficiem literæ.

cor regum inſcrutabile. Aufer ru-

¶Sacro eloquio. ¶De ſubtilitate literæ & figuraliũ ceremoniarum.

biginem de argento, & † egredietur

¶Spirituale myſterium.

vas puriſſimũ. Aufer impietatem de vultu regis, & firmabitur iuſtitia thronus eius. Ne glorioſus appareas corã rege, & in loco magnorũ ne ſteteris. † Melius eſt enim, vt dicatur tibi: Aſcẽde huc, quàm vt humilieris coram principe. † Quæ viderunt oculi tui, ne proferas in iur-

¶Si peccauerit in te frater tuus, corripe eum inter te & ipſum ſolum.

gio citò: ne poſtea emendare non poſſis, cũ dehoneſtaueris amicum tuum. Cauſam tuã tracta cum amico tuo, & ſecretum † extraneo ne reueles, ne fortè inſultet tibi cum au-

¶Non eſt.

dierit, & exprobrare nõ ceſſet. Gratia & amicitia liberãt, quas tibi ſer

¶In Hebræo.

ua, ne exprobrabilis fias. Mala aurea † in lectis argenteis, qui loquitur verbum in tempore ſuo. Inauris au

¶Magiſter eruditus.

rea † margaritum fulgẽs, qui arguit ſapientem & aurem obedientem.

¶Tẽpore prædicationis inter ſeruores perſequentium. ¶Meſſis quidem multa, operarij autem pauci.

Sicut frigus niuis in diẽ meſſis, ita

¶Prædicator miſſus à Deo.

legatus fidelis ei qui miſit eum: animam illius requieſcere facit. Nubes & ventus & pluuiæ non ſequentes:

¶Speciem ſanctitatis habens. ¶Virtutem eius negans.

uir † glorioſus, & promiſſa nõ complens. † Patientia lenietur princeps,

¶Ferendo quæ pro peccatis irrogantur. ¶Deus.

¶Humilis ſatisfactio. ¶Domabit. ¶Contumaciã prioris.

& lingua mollis confringet duritiam. Mel inueniſti, comede quod

¶Paratum tibi. ¶Dulcedinem cœleſtis intellectus, quæ apud ſapientes patrum officio paratur.

¶Non plus ſapere quam oportet ſapere. ¶Cito contingere. ¶Vltra vires quærendo. ¶Per hoc quod bene intellexeras.

ſufficit tibi, nẽ fortè ſatiatus euomas illud. Subtrahe pedem tuum de domo proximi tui, ne † quando ſatiatus * oderit te. Iaculum & gla-

NICOL. DE LYRA.

talibus tacuerunt & de alijs conſimilibus, quæ plus habent noxiæ curioſitatis quam vtilitatis, vt dicit Auguſt.

a Aufer rubiginem. *Ideſt ſicut ablato rubigine de argento formatur inde vas puriſſimum, ſic ablata impietate de regno, remanet purum & iuſtitia ſolidatum.*

b Ne glorioſus appareas &c. *Te vltra debitum ingerendo, ne ex hoc ſequatur tua cõfuſio, ideo ſubditur:*

c Melius eſt enim vt dicatur tibi. *Et patet.*

d Quæ viderunt oculi tui. *i. mala proximi tui quæ in ſecreto vidiſti.*

e Ne proferas in iurgio. *Citò alijs propalando.*

f Ne poſtea emendare non poſſis &c. *id eſt reddere famam proximo tuo, quã abſtuliſti.*

g Cauſam tuam tracta cum amico tuo. *de cuius fidelitate non dubitas.*

h Et ſecretum extraneo non reueles. *cuius fidelitatem ignoras.*

i Ne fortè inſultet tibi. *exprobrando in publico defectum quem dixiſti ſibi in ſecreto.*

K Gratia & amicitia liberant. *Iſte verſus non eſt in Hebræo.*

l Mala aurea. *ideſt pomelli aurei ad modũ pomi formati.*

m In lectis argenteis. *ad decorem.*

n Qui loquitur verbum in tempore ſuo. *ideſt ſic obſeruatio temporis debiti in proferendo verbum bonum decorat illud. Quod autem potentes antiquitus facerent lectos argenteos & aureos habetur in Eſther. Probabile tamen eſt q̃ illi lectuli de quibus habetur in Eſther, erant argentei & aurei tantũ exterius, & de alia materia interius. Item Ra. Moyſes dicit, quod hæc eſt litera: Mala aurea in ſculpturis argenteis. i. cooperta argento ſculpto, ita quod per foramina argenti videtur aurum interius exiſtens.*

† fiet inde · † ſcias ſe q. ambulat · † alterius · Gratia & c. hic verſus non eſt in Hebręo · Eſther. 1.a

o In auris aurea. *quæ eſt ornamentũ auris.*

p Et margaritum fulgens. *In ornamentis alijs.*

q Qui arguit ſapientem. *ideſt ſicut illa ornamenta ſunt gratioſa corporaliter, ita correctio facta ſapienti & obedienti pulchra eſt & gratioſa ſpiritualiter, quia habet optimum effectum.*

r Sicut frigus niuis in die meſſis. *Non loquitur de frigore niuis realiter, quia nix non eſt decens tempore meſſis, ſed de vento refrigerante meſſores ad modum frigoris niuis.*

s Ita legatus fidelis &c. *quia refrigerat animi ſui motum.*

t Nubes & ventus & pluuiæ &c. *Sicut.n. imber & vẽtus prætendens pluuiam futurã & non adducentes, ſuſpendunt deſideria hominum pluuiam expectantium, & per conſequens magis affliguntur, quia ſpe tali fruſtrantur, ſic promiſſio hominis potentis quæ non completur, affligit animam illius cui promittitur.*

u Patientia lenietur prin. *Sicut Nabuchodonoſor fuit lenitus & pacificatus ex patientia trium puerorum in ignem proiectorum.*

† fortè · Dan. 3. g

x Et lingua mollis. *ideſt ſuauiter loquens.*

y Confringet duritiam. *Sicut lingua Abigail confregit duritiam, quam ce[illegible] propoſuerat David inferre domui ſuæ.*

1. Reg. 25. b

z Mel inueniſti, comede quod ſufficit tibi. *Vno modo exponitur de melle ad literam, quod inuenitur abundanter in Iudæa, & inde homines reficiuntur: ſi tamen vltra debitum accipiunt, attracti mellis dulcedine vertitur eis in nocumentum. Aliter exponitur, vt nomine mellis intelligatur quicunque cibus appetibilis, in cuius ſumptione debet homo eſſe cautus, ne ex ſuauitate cibi tantum accipiat, quod ſibi noceat.*

a Subtrahe pedem tuum. *nimiam frequentiam præcauendo.*

Ne quando ſa. *ideſt attædiatus, ſuſpicans q̃ talis frequentia ſit pro decipienda vxore ſua vel filia.*

c Oderit te. *qui prius diligebat te.*

d Iaculum & gladius &c. *ideſt ſicut iſta ſunt nociua illi contra quem mittuntur, ſic teſtis falſus illi contra quem teſtificatur, ſicut patet de teſtibus contra Naboth.*

3. Reg. 21. e

VNIVERSIDAD DE SALAMANCA
GREDOS.USAL.ES

a *Deus pu.& pes.* Iere. Maledictus q ponit ſpē ſuā in homine, & ponit carnē brachiū ſuū. Qui rectè dēti putrido & pedi laſſo cōparatur, qa vnicū hoīs bonū.i.adhærere Deo, & ponere in Deo ſpē ſuā, neſcit ille, nec vitę percipere cibū, nec ad māſionē pōt deſideratæ ſalutis ptingere, & amittit palliū in die frigoris, qa etſi in ſerenitate vitæ pręsētis habitu religionis videaī indutus, in die iudicij nudus patebit.

Iere.17.a

b *Acetum in ni. qui cantat.* Nitrū à Nitria prouincia (vbi naſci ſolet) dr̄: nec multū a ſalis amoniaci ſpecie diſtat. Sicut.n. ſalem in littore maris feruor cōficit ſolis, durādo in petras aquas marinas: quas vis ventorū vel maris feruor ad littus proijcit, ita in Nitria vbi æſtate pluuiæ prolixiores tellurē infundunt, ardor nimius aquas excoquit in petrā ſalis vel glacieī ſimillimā: ſed nihil gelidi rigoris, nihil ſalſi ſaporis habentē, q̄ tū iuxta naturā ſalis in caumate durare, & nubiloſo aere fluere ac liqueſcere ſolet. Hac indigenæ ad lauandū vtuntur. vnde: Si laueris te nitro, & multiplicaueris tibi herbā borith, maculata eſt iniquitate tua. Crepitat autē in aqua quaſi calx viua & deperit, ſed aquam lauationi habilem reddit.

† libens · † peruerſo · Iere.2.c · † ei

c *Prunas.n.congre.* i. ardorē charitatis. Non.n. doceret ſapiētia, vt bono inimico mali cauſa faceres. Fit.n. ſępe vt inimicus crebris victus beneficijs, odij ponat rigorem, & calorem charitatis menti apponat.

d *Ventus aquilo.* Si hilari vultu audieris detrahentē, tu illi das fomitē detrahendi. Si verò triſti, vt ait quidam. Diſcit non libenter dicere, quod didicerit non libenter audiri.

† te ſi

e *Melius eſt ſedere in angulo domatis, &c.* F Doma eſt excelſus & ſecretus locus. In Actib.n. Apoſt. vbi Petrus ad ſuperiora aſcēdit ad orandū, pro ſuperioribus in Greco doma ſcriptum eſt.

Act.10.c

f *Aqua fri. ani.* vnde: Sicut ceruus deſiderat ad fontes aquarū, ita deſiderat anima mea ad te Deus. Aqua ergo frigida q̄ ſitientis ardorem extinguit, & nuntius qui de longè venit, noua quælibet & inopinata gaudia portat, aſſimilantur: qa dulcedo diuinæ viſionis animā diu deſiderantem conſolatur, & ab æſtu tribulationis liberat, & quotidie angeli de terra longinqua.i. de ſuperna patria deſcendentes in mundū, iuſtos vel inter tentationes ſpe cęleſtiū roborāt, vel finito certamine ad palmam retributionis inducunt.

Pſal.41.a · † qui commiſtis aggrauetur ſibi · † ſirupta

g *Fons tur.* Euenit ſæpe, vt qui maiori prediti ſcientia fulgebant ad vltimū, plus volentes ſapere q̄ fragilitati humanæ conceſſum eſt in inſipiētię foueā decidant: vnde adiungit:

h *Sicut qui mel co.mul.* Dulcedo.n. mellis, ſi plus quā debet ſumatur (vnde delectatur comedens) necatur. Dulcis quoq; eſt inquiſitio maieſtatis, ſed qui vltra modū inquirit, ab eius gloria opprimiī: qa vt mel immoderatè ſumptū pſcrutātis ſenſum, dū nō capiī, rūpit. Nō aūt hoc ſolū debet q̄ſq; attēdere, ſed ēt ne ea q̄ rectè atq; vtiliter ſcire potuit immoderatis ſermonib⁹ inutilia reddat: vnde addit: Sicut vrbs pa.&c.

i *Sicut vrbs pa.* Si.n. murū ſilētij nō habet, patet inimici iaculis ciuitas mentis, & cū ſe p verba extra ſemetipsā iacit, apertam ſe aduerſario oſtēdit: quā tāto ille ſine labore ſuperat, quātò & ipſa q̄ vinciī, ɔ̄ ſemetipsā p multiloquiū pugnat. G

dius & ſagitta acuta, homo qui loquitur contra proximum ſuum falſum teſtimoniū. Dens putridus & pes † laſſus, qui ſperat ſuper infideli

a Peccatus qui cuſtodit veſtimenta ſua ne nudus appareat.

in die anguſtiæ, & āmittit palliū in

a Ebullit. b Peruerſa mens correctione deterior ſuccenditur.

die frigoris. Acetū in nitro, qui can

Non eſt in Hebræo.

tat carmina cordi † peſſimo. Sicut tinea veſtimento, & vermis ligno: ita triſtitia viri nocet cordi. † Si eſurie

a De corporalibus & ſpiritualibus alimentis.

rit inimicus tuus, cib a illum*: ſi ſi-

Ardorem charitatis.

tierit, da ei aquā bibere. Prunas.n. congregabis ſuper caput eius: & dominus reddet † tibi. Ventus aquilo diſſipat pluuias: & facies triſtis linguā detrahentem. † Melius eſt ſede

a In altitudine virtutum liberum & ſecretum à ſeculi deſiderijs & vxoris vinculis.

re in angulo † domatis, quàm cum

a Carnali voluptate quotidianis neſariæ mulieris contumelijs affici.

muliere litigioſa, & in domo † communi. Aqua frigida animę ſitienti, & nūtius bon⁹ de terra longinqua.

a Os iuſti pede &c. b A diabolo. c Lingua.

Fōns turbātus pede, & † vēna corrupta: iuſtus cadens coram impio. Sicut qui mel comedit multū, & nō eſt ei bonū: ſic † qui perſcrutator eſt maieſtatis, opprimetur à gloria. Sicut vrbs † patens & abſq; murorum ambitu, ita vir qui non poteſt in loquendo cohibere ſpiritum ſuum.

NICOL. DE LYRA.

¶ a Dens putridus & pes laſſus. *Qui faciunt dolorem magnum in corpore.*

b Qui ſperat ſuper infideli &c. *Ideſt ſic inducit dolorem ſpes ſuper infideli in die anguſtiæ, q̄n magis indiget auxilio. ideo ſubdit:*

c Et mittit pallium in die frigoris. *Ideſt talis ſperans inaniter ſimilis eſt illi qui amittit pallium tēpore quo magis eſt neceſſariū.*

d Acetum in nitro. *Eſt autem nitrum ſpecies quędam ſalis, quę perfuſa aceto crepitat & fumat, ſicut calx viua in aqua poſita.*

e Qui cantat carmina. *i. legis & prophetarum dicta.*

f Cordi peſſimo. *ideſt homini obſtinato, quia inde non corrigitur, ſed magis obſtinatur & iraſcitur, & ad contumeliā prouocaī.*

g Sicut tinea veſtimento. *Iſte verſus non eſt in Hebræo: patet tamen ſententia, quia triſtitia eſt paſſio valde nociua & mortificatiua.*

h Si eſurierit inimicus tuus &c. *ideſt ipſum poſitum in neceſſitate adiuua.*

i Prunas.n.congre.ſu.ca.eius. *i. induces eū ad pœnitentiam de malo quod tibi fecit ſeu facere attentauit.*

K Et domi.reddet tibi. *ſcilicet mercedem pro charitate proximi. In Heb. habetur: Et dominus pacificabit tibi. ſ. illū qui prius erat tibi inimicus.*

l Ventus aquilo diſſipat pluuias. *hoc videmus ad ſenſum in regione iſta.*

m Et facies triſtis linguam detra. *Ille.n. qui faciem triſtem oſtendit, detrahendo eum ſilere facit. ſecundum Rab. Sa. hæc eſt vera litera, Ventus aquilo creat pluuias, quia ſicut ventus auſtralis generat pluuias verſus partes aquilonares, ita aquilonaris verſus partes auſtrales, vt habetur 2. Meteo. Et facies triſtis lingua detrahens. i. lingua detrahens prouocat iras Dei contra ſe.* H

n Melius eſt ſedere in ang. domatis, &c. *Exponatur vt ſup. 12.*

o Aqua fri. *i. homini ſitienti, eſt ſupple valde delectabilis, & ſimiliter.*

p Nuntius bonus. *apportans bonum nuntium.*

q Fons turbatus pe. *qui ad horam perdit pulchritudinem ex modica motione.*

r Et vena corrup. *quæ ante corruptionem erat organum vitæ: & poſt corruptionem efficitur magis ſignum mortis, ſic ſupple.*

s Iuſtus cadens. *ideſt peccans.*

t Coram impio. *quia diffamat eum multum ex caſu modico, & de feſtuca facit trabem.*

u Sicut qui mel comedit multum, & non eſt ei bonum. *quia propter comeſtionis exceſſum in nauſeam vertitur.*

x Sicut qui perſcrutator eſt. *curioſus & præſumptuoſus, volens ſuo intellectu diuina metiri.*

y Opprimetur à gloria. *i. diuinæ lucis excellentia. Nam ſicut excellentia lucis obtundit oculum, ſic excellentia diuinæ maieſtatis excęcat talis inueſtigatoris intellectum, & ſic cadit in errorem.*

z Sicut vrbs patens. *ideſt ſicut interiora talis ciuitatis patent volentibus ingredi, ſic ſecreta talis hominis patent alijs: quia ex abundantia cordis os loquitur, & ſic talis loquacitas aperit cordis ſecreta.*

GLO. ORD. CAP. XXVI.

Q*uomodo nix in æſtate.* Nix æſtate & pluuiæ in meſſe, perſecutiones infidelium tēpore prædicationis, quæ dum fortè grauiores inſiſtunt, & calorē in multis impediunt dilectionis, & fruges bonæ operationis fędant, quibus gloria ſtulti comparatur, quia ſi indocto cathedra docendi tribuitur, ęquè per hoc eccleſia vt infidelium perſecutione læditur, quod Arrianæ tempeſtatis calamitas probauit.

b *Nam ſicut auis.* Verba cōparat auibus: quia per aera trāſuolant ab ore loquentis ad audientem, ſed auis ſæpe reſidet, vbi vtilitas, aut neceſſitas non

† 11. q. illud.

CAP. XXVI.

Quomodo nix in æſtate, &

a Non indoctis honor docendi committatur.

pluuię in meſſe, ſic indecēs eſt ſtulto gloria. † Nam ſicut auis

NIC. DE LY. CAP. XXVI.

Quomodo nix in æſtate. *In principio capituli præcedentis oſtendit, quod gloria eſt ſapientibus exhibenda, hic conſequenter oſtenditur, quod eſt inſipientibus deneganda, dicens.*

a Quomodo nix in æſtate. *eſt indecens ſupple, quia eſt contra naturam temporis.*

b Et pluuiæ in meſſe. *Quia ſegetes peiorant, & ad corruptionem diſponunt.*

c Sic indecens eſt ſtulto gloria. *ideſt honor in publico exhibendus.*

d Nam ſicut auis. *Iſtud Nam, non eſt in Hebræo, ſed abſolutè incipit verſus: Sicut auis ad alta tranſuolans, & neſcitur vbi debeat reſidere.*

¶ a Et paſſer

non eſt. Verba autem non diſperſa in ventum euaneſcunt, ſed cuncta in autorem reuertuntur: & vel bene prolata iuuant loquentem, vel malè grauant: ita vt pro omni otioſo verbo rationem in die iudicij reddere cogamur: Quantò magis autem maledicta nō quæ malignè in inſontem iaculātur, ſed & illa quæ negligenter paſſim in quolibet proferūtur, non aliū, ſed ipſum maledicum opprimūt. Maledici enim regnum Dei non poſſidebunt. Non autē ſine cauſa addit: Maledictum fruſtra prola. Eſt enim maledictum iuxta diuinam iuſtitiam, vt: Pecunia tua tecum ſit in perditionē. Et anathema eccleſiæ. de quibus: Quodcunque ligaueris ſuper terram, erit ligatum & in cęlis. A

a *Non re.&c. Reſponde ſtul. iuxta ſtul.* Nō ſunt contraria, vtrūq; enim pro tempore, & perſonarum diuerſitate concordat: dum & ſtultus contēnit: quia non recipit ſapiētiam, & ſtulta ſuperbia à ſua deijcitur ſtultitia: vnde: Factus ſum inſipiens, vos me coegiſtis.

b *Clau.pe.* Poteſt ſapiens ſtultum mittere neſciens, nec tamen ſapiētiæ ſuæ gloriam perdit: quia de ignoto, bonū quod audierat, credit. Sed & qui hæreticum ſciens, mittit ad prędicandum claudus eſt pedibus: Et iniquitatem bi. quia & operis boni foris inceſſum amiſit, & interiora ſui ſenſus hauſtu ſtultitiæ inebriat.

c *Quomodo ſi ſpina na.* Spina naſcitur in manu temulenti, cum in operibus eius qui carnalibus ſeruit illecebris punctiones oriūtur ſcelerum. quibus rectè parabola quam ſtultus proponit aſſimilatur: quia etſi verba prudētiæ nouit dicere: in his tamen vitiorum punctiones quibus vel ſe vel proximum lacerat, vitare non nouit. Sæpe enim dum bona dicit aut ſuam laudem, aut vituperationem quærit aliorum. B

d *Sic ca.* Canis vomens, cibum quo pectus eius premebatur, abijcit: cum redit ad vomitū, quo leuiatus fuerat oneratur, & qui admiſſam plangunt nequitiam quæ mentis intima deprimebat: confitendo proijciunt, quam poſt confeſſionem dum appetunt, reſumunt.

e *Vidiſti homi.* In iudicium ego in hūc mundum veni, vt qui non vident videant, & qui vident, cæci fiant.

f *Dicit piger.* Multi cum verba exhortationis audiunt, dicunt velle ſe viam incipere iuſtitiæ: ſed à Sathana retrahi, ne proficiant: ſicq; excuſando ſemper in lecto ſui corporis ſicut oſtium in cardine vertuntur: & modò exire ad operandum, modò ad quieſcendū redire proponentes, in ſuis iacere prauitatibus non deſiſtunt.

g *Sapientior &c.* Septem viri loquentes ſententias, ſeptiformi gratia pleni, nobis ſentētias ſacræ ſcripturæ miniſtrantes, quibus ſapientior ſibi ſtultus videtur, qui dicit: vel non debere, vel non poſſe impleri quæ illi dictante ſpirituſancto hominem facere iuſſerunt, & multos perfeciſſe monſtrauerunt.

h *Sicut qui ap.* Noli verbis contendere, ad nihilum vtile eſt, niſi ad ſubuerſionem audientium. Quicunq; ſimplex ſenſu eſt, & duobus inter ſe iurgantibus, mordaci ſermone capta eius aure, citò incipit quaſi canis latrare, & contentiones generare, ſed ſapiens omnino vitat.

a Ne

ad alta tranſuolans, & paſſer quolibet vadens, ſic maledictum fru

a In proferentem.

ſtra prolatum in quempiam ſuperueniet. Flagellum equo, & chamus aſino, & virga in dorſo imprudentium. Ne reſpondeas ſtulto iuxta ſtultitiam ſuam, ne efficiaris ei ſimilis. Reſpōde ſtulto iuxta ſtultitiam ſuā, ne ſibi ſapiens eſſe videatur. Claudus pedibus, † & iniquita

a Prædicationis.

tem bibens: qui mittit verba per

Hæreticum.

nuntium ſtultum. Quomodo pulchras fruſtra habet claudus tibias, ſic indecens eſt in ore ſtultorum parabola.

a Deus gentium cultu venerari inani.

Sicut qui mittit † lapidem in aceruū Mercurij, ita qui tribuit

Hæretico. Docendi.

inſipienti honorem. Quomodo ſi

a Punitiones. b Operibus.

ſpinā naſcatur in manu temulenti, ſic parabola in ore ſtultorum. Iudicium determinat cauſas, & qui imponit ſtulto ſilentium, iras mitigat. † Sicut canis qui reuertitur ad vomitum ſuum, ſic imprudēs qui ite

Nequitiam

rat ſtultitiam ſuam. Vidiſti hominem ſapientem ſibi videri, † magis illo ſpem habebit inſipiens. Dicit

a Diabolus. b Cupiditas.

piger: Lēo eſt in via, & leæna in iti

a Mala delectationis

neribus. Sicut oſtiū vertitur in car

a Ad opus bonum.

dine ſuo, ita piger in † lectulo ſuo. † Abſcondit piger manus ſub aſcella ſua, & laborat ſi ad os ſuum eas conuerterit. Sapientior ſibi † piger

a Septiformi gratia imbuti.

videtur, ſeptēm viris loquentibus ſententias. Sicut qui apprehendit auribus canem, ſic qui tranſit impatiens, & cōmiſcetur rixę al-

C

d Flagellum e. *ſ. indomito decens eſt.*

e Et virga. *correctionis.*

f In dorſo im. *quia etſi non corrigantur, alij tamen terrentur.*

g Ne re.ſtulto. *i. ne reſpondeas ſtultè: ſicut ſtultè locutus eſt.*

h Ne efficia.ei ſi. *q.d. ſic enim eſſes ſibi ſimilis in ſtultitia.*

i Reſponde ſtul iuxta ſtul. *i. ſuam ſtultitiā rationabiliter declarando.*

K Ne ſibi ſa. *q.d. per hoc ſua præſumptio confundetur, & alij ab eius imitatione retrahentur. Et ſic hæc prępoſitio, iuxta, aliter & aliter accipitur in primo verſu, & ſecundo.*

l Claudus pedi. *qui patitur defectum ingreſſu.*

m Et iniquita.bi. *i. potum ſibi nociuum.*

n Qui mittit ver. per nuntium ſtul. *i. talis eſt prædictis ſimilis, quia ſtultus nuntius prouocat eum ad quem mittitur ad iram, & ſic negotium peioratur.*

o Quomodo pul.fruſtra.ha. *quia indecenter incedit.*

p Sic in.eſt in ore ſtul. *i. doctrina, quia indecenter docet.*

q Sicut qui mit. *i. ad ædificandum templum in honorem huius idoli.*

r Ita qui tribuit in. *quia vterq; honor perditur. Alio modo exponitur intelligendo per Mercurij aceruum, computum, eò q Mercurius apud Gentiles dicitur ratiocinationis Deus. Ratiocinatio verò computus dicitur, in quo antiquitus vtebantur homines lapillis ſicut modo denarijs plumbeis, vel ſtanneis. Et frequenter ille denarius qui ponitur pro vno ſolido, amouetur de loco ſuo, & ponitur pro vna libra, vel pro viginti, vel pro centū: ſic inſipiens qui debet eſſe in infimo loco, ponitur aliquando in ſtatu valde honorabili: & eſt in magna hominum reputatione, quamuis in ſe non plus valeat quàm ante: ſicut nec denarius pro centum libris poſitus plus valet in ſe, quàm poſitus pro vno ſolido vel denario. Secundum Hebræos hæc eſt litera: Sicut qui mittit lapidem in parua funda, quæ eſt latitudo exiſtens in fundæ medio: vbi ponitur lapis, vt mittatur in altum cōtra naturam lapidis, cuius eſt eſſe deorſum: ita honor exhibitus inſipienti eſt contra rationem, cum exhibendus ſit ſoli ſapienti.* D

s Q o.ſi ſpi.na.in ma.temu. *i. ebrij.*

t Sic parabola. *ideſt doctrina.*

u In ore ſtultorum. *Sicut enim ebrius habens ſpinā in manu pungit ſe & alios, ſic ſtultus docens, vel prædicans.*

x Indi.de.cau. *i. præſcindit lites.*

y Et qui imponit ſtulto ſilentium. *cuius loquacitas eſt cauſa rixarum.*

z Iras mitigat. *quia remota cauſa remouetur effectus.*

a Sicut canis qui re.ad vo. *eſt abominabilis. Sic imprudens qui iterat ſtultitiam ſuam. Et intelligitur hoc de malitia ſeu ſtultitia magna q̄ reddit hominē Deo & hominibus abominabilē, nō de leui, ſeu parua, quæ etiam iuſtis aliquando accidit, ſicut dictum eſt ſupra 24.b. Septies in die cadet iuſtus, & reſurget.*

b Vidiſti hominem ſa. ſibi vi. *cum tamen non ſit, vel plus quàm ſit.*

c Magis illo ſpem boni ha. in. *i. ſuam inſipientiam cognoſcens: quia eſt diſpoſitio quædam ad quærendam ſapientiam.*

d Dicit piger. Leo eſt in via. *Quia in omni opere arduo æſtimat maiorem difficultatem, & maiora pericula, quàm ſint in veritate.*

e Sicut oſtium vertitur in cardine ſuo. *Eſt autem cardo lignum circa quod vertitur oſtium.*

f Ita piger in lectulo ſuo. *quia quāuis vigilet, non tamen ſurgit: ſed pigritia detentus in lectulo ſe reuoluit.*

g Abſcondit piger ma.ſuas ſub aſcella ſua. *propter frigus.*

h Et laborat ſi ad os ſuum eas con. *Ideſt non ſolum ex pigritia interrumpit opus, ſed etiam comeſtionem.*

i Sapientior ſibi piger vi. *inquirendo requiem ſuæ carnis.*

K Septem viris loquentibus ſen. *ideſt ſapientibus: non ſolum mediocriter, ſed etiam excellenter.*

l Sicut qui apprehen.au.ca. *excitat eum pro nihilo ad ſe mordendū.*

m Sic qui tranſit im. *i. nullam iniuriam patiens ab alio.*

n Commiſcetur rixæ al. *quia ſine cauſa excitat illum, cum quo rixatur ad mordendum ipſum verbo, vel facto.*

† lapidem pretioſum funda · † (eſt antē aceruus Mercurij a ceteris iactum ad diſcretionem viarum) · † ſpes eſt magis de ſtulto quā de eo. · † lecto · † ſtultus · Sup.24.b

NICOL. DE LYRA.

¶ a Et pa.quo.va. *Ideſt hinc & inde, quaſi in incertum volans.*

b Sic maledictum fru.prola. *Ideſt ſine cauſa rationabili.*

c In quempiam ſu. *Ideſt in proferentem vel aliquem amicorum eius, neſcitur tū in quē determinatè. In Hebræo habetur ſic: Maledictū fruſtra prolatum, non veniet, ſcilicet ſuper illum in quem profertur, ſicut auis*

¶ a Sic

VNiVERSiDAD DE SALAMANCA
GREDOS.USAL.ES

GLOS. ORDINAR. CAP. XXVII.

E

† De præſum. c. 1. *- Cum fuerit depreheſus* *† Ecc. 28. b* *Infra 28. c*

NE *glorie.* Ne ſecurus ſis aliquando de futuro: quia & ſi hodie ſeruis domino, qualis eſſe in futurum poſſis, quomodo vitam finire, prorſus videre non vales. Beatus homo qui ſemper eſt pauidus.

b *Graue eſt ſa.* Graue eſt, vel vno crimine capitali, quaſi pondere ſaxi deprimi, vel quaſi glareis arenæ innumeris peccatis leuioribus onerari. Sed vtroque grauior eſt ira ſtulti, qa hæc quò certius quàm ſint mala pateſcunt, eò acrius vt caſtigentur, pungunt. Ira verò, quia non corporale, ſed ſpirituale vitium eſt: quò minus deprehenditur, eò amplius grauat. Vnde non abſolutè iram, ſed iram ſtulti dicit, ſaxo & arena grauiorem. Nam ſapientes quò actus & ſermones, ita mētis quoque motus examinant & caſtigant.

Exo. 11. c *Ecc. 7. a*

c *Ira ſtul. vtr. gra.* De quo ſupra. Ira enim iuſti non talis. Nam de Moyſe dictum eſt: quia exiuit à Pharaone iratus nimis. De tali ira dictum eſt: Melior eſt ira riſu, quia per triſtitiam vultus animus corrigitur delinquentis. Ira ſtulti vbi incanduerit, mox viſcera pietatis amittit & furori frena laxat.

Iohan. 3. c *† Eccl. 10. b*

d *Melior eſt ma. cor.* Amor abſconditus, illicitus, vt adulterinus. Qui enim malè agit, odit lucem. Huic iure manifeſta correctio præfertur. Melius eſt enim deſiderio corrigendi palam corrigere, quàm ſtudio peccandi ſimiliter clàm diligere.

e *Anima ſa. cal. fauum.* Anima diuitum qui habent conſolationem ſuam, quibus dicitur: Væ vobis qui ſaturati

F eſtis, quia eſurietis. ſpernit auditam cęleſtis regni dulcedinem. Anima autem eorum qui eſuriunt, ſitiunt iuſtitiam: aduerſa ſeculi ad mortē ipſam pro domino pati dulce habet.

Luc. 6. d

f *Sicut auis tran.* Sicut auis oua vel pullos, quos fouerat, raptui exponit: ſic virtutes in quibus proficiebat qui deſerit, immundis ſpiritibus prodit. Vnde dicit alibi: Si ſpiritus habentis poteſtatem aſcenderit ſuper te, locum tuum ne dimiſeris. Quod eſt. Si tentatio diaboli inſtiterit tibi, ne à bono quod faciebas, deſiſtas.

† Ecc. 22. b *Eccl. 10. a* *† Crudelitas eſt in ira, & impetus infurore: & quis ſtabit corā inuidia* *† 5. q. 1. c. non omnis & c. nō oſculatur. 24. q. 4. c. nimium*

a *Melior*

NIC. DE LY.

¶ a Sicut n. eſt. *& patet ſententia vſq; ibi.*
b Et cum fue. de. *Cum enim non poteſt excuſare malitiam facti quæ eſt patens, negat malitiam intentionis, quæ eſt latens.*
c Cum de. li. *Quæ ſunt etiam materia ignis.*
d Et ſuſurrone. *i. detractore. Et dicitur à ſono vocis: quia non loquitur palā, ſed in aure.*
e Iur. con. *Quia eius verba ſunt iurgij materia.*
† Iob 6. b
f Sicut carbo. *i. ad carbones ardentes.*
g Et ligna ad ignem. *Vtrunq; enim auget incendium.*
h Sic homo iracundus ſuſ. &c. *Quia ira eſt appetitus vindictæ.*
i Ver. ſu. *i. detractoris.*
K Quaſi ſimplicia. *i. videntur ſine plica doloſitatis, quia ſimulat ſe loqui ex zelo iuſtitiæ, vel propter bonum illius cui loquitur, vel de quo loquitur.*
l Et ipſa. *Quia intendit nocere vſq; ad cor.*
m Quomodo ſi ar. *i. ſcoria argenti, vt habetur in Hebræo.*
n Ornare ve. vas fi. *i. terreum quod non eſt decens ornari argento vero, ſed tantum apparenti: ſicut ſtamnum vel aliquid huiuſmodi, aliquādo ponitur in extremitatibus godeti terrei.*

terius. † Sicut noxius eſt qui mittit lanceas & ſagittas in mortem, ita vir qui fraudulenter nocet amico ſuo: & cum fuerit deprehenſus, dicit: Ludens feci. † Cū defecerint ligna, extinguetur ignis: & ſuſurrone ſubtracto iurgia conquieſcunt. Sicut carbones ad prunas, & ligna ad ignem: ſic homo † ira-
a ¶ Litis incentoris bili gnis.
cundus ſuſcitat rixas. Verba ſu-
a ¶ Simulat laudem verborum, & quærit vnde iurgia ſeminet.
ſurronis quaſi ſimpliciâ: & ipſa perueniunt ad intima † cordis. Quomodo ſi argento ſordido ornare velis vas fictile: ſic labia tumentia cum peſſimo corde ſociata. Labijs ſuis intelligitur inimicus: cum in corde tractauerit dolos. Quando ſubmiſerit vocem ſuam, ne credideris ei: quoniam ſeptem nequitiæ ſunt in corde illius. Qui operit odium fraudulenter: reuelabitur malitia eius in concilio. † Qui fodit foueam, incidet in eam: & qui voluit lapidem, reuertetur ad eum. Lingua fallax non amat veritatem, & os lubricum operatur ruinas.

CAP. XXVII.

a NE glorieris in craſtinum, ignorás quid ſuperuētura pariat dies. Laudet te † alienus, & non os tuū: extraneus, & nō
b labia tua. † Graue eſt ſaxum & one-
c roſa arena: ſed ira ſtulti vtroq; grauior. † Ira non habet miſericordiam, nec erumpens furor: & impetum concitati † ſpiritus ferre quis
d poterit? Melior eſt manifeſta correctio, quàm amor abſconditus.
a ¶ Viliora. b ¶ Verbera. c ¶ Dei ¶ Flagellat enim Deus quem diligit.
Meliorā ſunt vulnera diligentis,
¶ Ideſt quam d abuli blandimentis decipi: qui noſtris fauet erroribus: quaſi paruum ſit quod peccamus & vlera modum ſeculi tribulatio, quam domino h penſante toleramus.
a ¶ Ideſt blandimenta. b ¶ Di h li.
quàm fraudulenta odientis oſcu-
a ¶ Diuitum. b ¶ Mundanis. c ¶ Dulcedinem cęleſtis patriæ.
e la. † Animā ſaturata calcabit fa-
a ¶ Iuſtitiam. b ¶ Aduerſa ſeculi. ¶ Mortem.
uum: anima eſuriens etiam ama-
a ¶ Beatitudine.
f rum pro dulci ſumet. Sicut auis tranſmigrans de nido ſuo, ſic vir qui relinquit locū ſuum. Vnguēto & varijs odoribus delectatur cor, & bonis amici conſilijs anima dulcoratur; amicum tuū & amicum

o Sic la. tua. *i. tumore ſuperbiæ loquentia.* G
p Cum peſ. corde &c. *Quia ex abūdantia cordis os loquitur, Matt. ideo ſubditur,*
q Labijs ſuis. *Intelligitur inimicus: quia diſpoſitio cordis apparet in labijs.*
r Quando ſubmiſerit vo. *Humilius loquēdo, ne appareat eius dolus.*
s Quoniam ſeptē nequitiæ. *Nec cre. i. vniuerſitas malitiæ, ſeu nequitiæ, quæ per ſeptenarium deſignatur, eò ꝙ omne tempus ſeptenario dierum comprehenditur.*
t Sunt in cor. illius. *Ex magno enim appetitu nocendi mutat ſic modum loquendi.*
u Qui operit o. *ſ. ſignis amicitiæ vt Iudas.*
x Reuela. ma. eius. *Quia deprehenditur poſtea facto, ſicut dicitur de Torquato, in legenda ſancti Tyburtij martyris.*
y Qui fodit fo. *Parans alteri ruinam.*
z Inci. in eam. *Sicut patet de Balaam qui docuit Balach mittere ſcandalum coram filijs Iſrael, & poſtea ab eis occiſus eſt.*
a Et qui vol. la. *De loco ſuo.*
b Reuer. ad eum. *ſ. lapis, ſicut videmus ſenſibiliter ꝙ lapis ponderoſus ab aliquo motus ex ſuo pondere reuertitur ad ipſum mouentem, & lædit eum. Et per hoc intelligitur, ꝙ volens immutare aliquid notabile, & conſuetum, ex hoc patitur detrimentum: quia talis nouitas ſolet inducere diſſenſionem, & rebellionem contra facientem.*
c Lingua fal. non amat ve. *Quia diſſona eſt habitui ſuo.*
d Et os lu. *Quod non ſeruat ſecretum.*
e Ope. mi. *Denudando aduerſarijs conſiliū.*

NIC. DE LYRA. CAP. XXVII.

NE glorie. *Superius induxit ad virtutis ſapientiæ bonum, hic conſequenter remouet impedimentum quod frequenter cōtingit ex dilatione operis boni ſub ſpe futuri temporis magis apti, & hoc eſt quod dicitur,* H
f Ne glo. in craſti. *i. tempus futurum, credens in illo facere magna.*
g Ignorans quid ſu. *Quia frequenter parit impedimentum.*
h Laudet te ali. *Laus enim in ore proprio ſordeſcit,*
i Graue eſt ſa. & one. *Poteſt tñ portari à quolibet fatuo: dū tamen ſit fortis corpore.*
K Sed ira ſtulti vtr. gra. *Quia nō poteſt portari, niſi à ſapiente, qui eſt fortis in mente.*
l Ira. *ſ. impetuoſa.*
m Non habet miſeri. *Quia aufert deliberationem. ideo ſequitur,*
n Et impetum con. *Ira vel furore tali.*
o Ferre quis poterit. *q. d. nullus, niſi valde ſapiens, & patiens.*
p Me. eſt. *Ex qua venit bonum correctio.*
q Quam a. ab. *i. in effectu non oſtenſus, quia nullum bonum inde prouenit amato.*
r Meliora ſunt vul. dili. *Quæ ſunt ad vulnerati correctionem.*
s Quam frau. oſcu. od. *Quæ ſunt ad oſculati deceptionem, vt patet de oſculo Ioab.*
2. Reg.
t Anima ſa. *i. homo cibis repletus.*
u Calcabit fauum. *i. cibus eſt ei abominabilis, quantumcunq; bonus.*
x Ani. eſuriens etiam amarum &c. *Quia fames facit omnes cibos delectabiles.*
y Sicut auis tranſmi. &c. *Relinquens ibi pullos ſuos inanes & vacuos.*
z Sic vir re. lo. ſuum. *i. domum ſuam & familiam, negligens eorum curam. Per hoc ēt intelligitur malitia prælati animarum curam negligentis pro curis & negotiis terrenis.*
a Vnguento & va. odo. de. cor. *Quia delectatio quæ eſt in ſenſibus exterioribus vſque ad cor redēdat, ſicut ecōuerſo ſenſus & motus de corde procedūt ad exteriores ſenſus.*
b Et bonis amici con. *Ad bonum conſequendum, vel malum euitandum.*
c Anima illius. *Cui datur conſilium.*
d Dulco. *Quia ex hoc cōcipit ſpē conſequendi bonū vel euitādi malū.*
e Ami. tuum & ami. pa. t. *quia veteres amicitiæ ſolēt eſſe magis ſolidæ.*

a *Melior eſt vi.* Melior eſt tibi qui animi
A fraterna dilectione vel ſocietate connectitur, quàm germanus frater, qui fidei & pietatis iura tecum habere communia negligit. Vnde: Homo quidē deſcēdebat ab Ieruſalē in Iericho, & incid.

b *Qui be. pro.* i. qui fauore ſuperfluæ laudis eum extollit, vel malis fauendo, vel bona plus æquo laudando. Sed hic maledicenti aſſimilatur, quia vel in malo opere laudando confidentiam tribuit, vel in bono opere ſimplicitatem puri cordis minuit: vt quod ſuperni amoris cauſa inceperat, humano fauore finiat.

c *Ferrum fer.* Bona conſolatio, conſiliū ſapientum: qui dum ſe inuicem conſolando inſtruunt, ferrum ferro acuitur.

d *Infernus.* Inferni tormenta non replētur, terminum accipiendo. Similiter & intentiones eorum qui terrena ſapiūt, inſatiabiles ſunt in deſiderio peccādi. Ideo enim ſine fine puniuntur, quia voluntatem habuerūt ſine fine peccādi, ſi naturam haberent ſine fine viuendi.

e *Diligenter.* Paſtori eccleſiæ dicitur: Diligenter adhibe curam eis, quibus te præeſſe contigerit. Agnoſce animos actusq; ſingulorum, ſi quid vitij in eis inueneris, citius caſtigare memēto. Nō .n. tu ſemper paſcendi dominicas oues poteſtatem habebis, ſed ęternam percipies coronam, ſi tuo tpe bene paueris.

f *Aperta ſunt pra.* Aperta ſunt modo paſcua ſacramentorum cęleſtium, quæ diu fuerant figuris legalibus clauſa. Apparuit nouitas euangelicæ veritatis & gratiæ. Collecta ſunt in pabulum gregis Dei ſcripta vetera patrum. Ablata quidem ſuperbis Iudæis falce diuini iudicij, & humilibus eccleſię populis, ad ſpirituale ſubſidium data.

B g *Agni ſunt ad ve.* Agnorum velleribus veſtieris, dum bonis diſcipulorum obedientium moribus, paſtor ipſe profeceris, eorumq; laudabilia facta cernens, & in ornatu virtutum, & in calore dilectionis ipſe glorioſus extiteris. Hędis agrum comparas, dum peccatores ad pęnitentiam vocando, ſublimiorē tibi in terra viuentium locum acquiris.

h *Sufficiat ti. lac cap.* Tanta inſtantia pecus commiſſum paſce, ne tibi lac ęſtate nouū vel frigore deſit, ſed tibi ſemper tuiſq; ſufficiat. Quod eſt. Tam ſedulò doctrinæ inſta, vt etiam quoſdam pœnitentes ad officium docendi prouehas, & per illos qui pridem pro fœditate vitiorum ad ſiniſtram iudicis videbantur eſſe ponendi, modò rationabiles, & ſine dolo lac verbi paruulis ſenſu miniſtretur. Fit autem lac caprarum ad victum ancillis, quando hi qui nondum

NIC. DE LY.

¶ a Et do. fra. tui ne in. *i. paupertatis tuæ, ne fortè verecundetur de tua præſentia, & libentius velit tibi ſuccurrere alia via.*
b Melior eſt vi. iu. *qui ſtatim poteſt ſuccurrere.*
c Quam fra. *qui non poteſt hoc niſi poſt tractum temporis: & interim perit ille qui eſt in neceſſitate.*
d Stude ſa. fili mi. *quæ eſt maximum bonum in vita præſenti.*
e Et læti. cor meum. *quia pater bonum filij accipit, ſicut bonum proprium.*
f Vt poſſis ex. *i. veritatem contemnenti.*
g Reſpon. ſer. *ipſum rationabiliter cōfutādo.*
h Aſtutus vi. ma. *imminens de propinquo.*
i Abſcon. eſt. *& ſic euaſit.*
K Paruuli. *ſenſu.*
l Tranſeuntes. *abſque periculi aduertentia.*

patris tui ne dimiſeris, & do-
mum fratris tuis ne ingrediaris
a in die afflictionis tuæ. Melior
¶ Vt Samaritanus. a ¶ Vt ſacerdos vel Leuita.
eſt vicinus iuxta, quàm frater procul. Stude ſapientiæ fili mi,
¶ Vel tuum.
& lætifica cor meum: vt poſſis
¶ Contradicenti.
exprobranti reſpondere ſermonem. Aſtutus videns malum
a ¶ Apoſtoli. b ¶ Quaſi viatores.
abſconditus eſt: † paruuli tran-
¶ Multa opprobria.
ſeuntes ſuſtinuerunt diſpendia. † Tolle veſtimentum eius qui ſpopondit pro extraneo, & pro
b alienis aufer ei pignus. Qui benedicit proximo ſuo, voce grandi † de nocte conſurgens maledicenti ſimilis erit. † Tecta perſtillantia in die frigoris, & litigioſa mulier cōparantur. Qui retinet eam quaſi qui ventū teneat & oleum dextræ ſuæ † euacuet.
c Ferrum ferro † exacuitur, & homo exacuit faciē amici ſui. Qui ſeruat ficum, comedet † fructus eius: & qui cuſtos eſt domini ſui, glorificabitur. Quomodo in aquis reſplendent vultus proſpicientium, ſic corda hominum
d manifeſta ſunt prudentibus. Infernus & perditio † nunquam replentur, † ſimiliter & oculi hominum inſatiabiles. Quomodo probatur in conflatorio argentum, & in fornace aurum, ſic pro
¶ Vel tium. ¶ Non eſt.
batur homo ore laudantis. Cor iniqui exquirit mala: cor autem
¶ De textu.
rectum exquirit ſcientiam. Si cōtuderis ſtultum, in pila, quaſi ptiſanas feriente deſuper pilo, non auferetur ab eo ſtultitia eius.
e Diligenter agnoſce vultum pecoris tui, tuoſq; greges conſidera. Non enim habebis iugiter poteſtatem: † ſed corona tribuetur tibi in generatione genera-
f tionū. Aperta ſunt prata, & apparuerunt herbæ virentes: & col
a ¶ Auferetur a vobis regnum Dei, & dabitur gen. fa. fru. eius.
b ¶ Iudæis ſuperbis.
lectā ſunt fœna de montibus.
¶ Innocentes.
g Agni ſunt ad veſtimentum tuū,
¶ Pœnitentes.
h & hædi ad agri pretium. Sufficiat tibi lac caprarum in cibos tuos, & in neceſſaria domus tuæ, & ad victum ancillis tuis.

m Suſtinue. diſ. *in corporibus, vel in rebus.* C
n Tolle ve. eius. *i. potes licitè tollere, ex quo obligauit ſe.*
o Qui be. pro. ſuo vo. gran. *ideſt manifeſtè ei adulando.*
p De no. con. *i. ſolicitè hoc faciens adulatores enim ſolent eſſe ſoliciti explorare locum & tempus, in quo eorum adulatio recipiatur efficacius.*
q Tecta per. *vtrunq; enim eſt valde tædioſum & afflictiuum.*
r Qui reti. eam. *ideſt retinere nititur ab inſolentia ſua.*
s Quaſi qui ventum te. *quod eſt impoſſibile vel difficile.*
t Et oleum dex. *Oleum enim in manu retentum quantumcunq; reſtringatur, exit: ſic mulier inſolens quantumcunq; reſtringatur, vias tamen ad malè agendum adinuenit.*
u Qui ſeruat. *à tranſeuntibus.*
x Comedet fru. eius. *quia bene ſeruauit.*
y Et qui cu. *i. dignus honore efficietur, ſicut Abiſai, qui ſaluauit David de manu Ieſbi benob gigantis.*
z Quomodo in aquis reſplendent vultus pro. *ſic corda hominum manifeſta ſunt prudētibus, quia ſciunt conſiderare ex ſignis exterioribus, quod neſciunt facere imprudentes.*
a Infernus & per. *quia dæmones ſemper ſitiunt ſecum trahere plures.*
b Similiter & ocu. *cupidorum.*
c Inſatiabi. *quia ex acquiſitis nō minuitur cupiditas, ſed augetur. Vnde poeta: Creſcit amor nummi, quantum ipſa pecunia creſcit.*
d Quomodo pro. in con. ar. *quia ibi apparet, vtrum ſit verum vel non.*
e Sic pro. homo ore lau. *quia per hoc apparet, vtrum ſit verè virtuoſus vel non, vtpote ſi ex laude nullo modo extollitur, ſed melior efficitur, apparet veritas virtutis quæ laudata creſcit: ſi autem extollitur, apparet falſitas.*
f Cor ini. *Iſte verſus non eſt in Hebræo, ideo pertranſeo, quia patet eius ſententia.* D
g Si contuderis ſtultum in pila quaſi ptiſanas feriente deſuper. *ideſt quancunq; correctione, vel flagello, non emendabitur.*
h Diligen. ag. vultum pe. tui. tuoſq; greges con. *quod exponit Rabi Salomon ſic: Si ſis vir potens in diuitijs, non propter hoc ſis negligens in rebus paruis, vt de ouibus & pecoribus tuis. Et ſubditur cauſa, cum dicitur,*
i Non enim habebis iugiter poteſtatem. *id eſt forſitan perdes illas diuitias.*
K Sed corona tribuetur tibi in generatione generationum. *Hæc eſt litera Hebraica, id eſt neſcis ſi honor tibi exhibitus durabit: & ideo non debes eſſe negligens circa parua quæ poterunt tibi eſſe neceſſaria. Aliter exponitur de prælatis curam animarum habentibus ſic: Diligenter agnoſce vultum pecoris tui. id eſt vitam, & mores ſubditorum tibi. Non enim habebis iugiter poteſtatem corrigendi eos ſcilicet poſt mortem: Sed corona ſcilicet gloriæ tribuetur tibi, ſi bene vſus fueris commiſſa tibi poteſtate.*
l Aperta ſunt prata, & apparuerunt herbæ virentes: & collecta ſunt fœna de montibus. *ideſt talia oriuntur, & apparent in vere pro animalium nutritione, ideo ſubditur,*
m Agni. *ſupple tales ſunt tibi tanquā neceſſarij.*
n Ad veſtimentum tuum. *de lanis ipſorum, & ad victum de carnibus.*
o Et hædi. *ſimiliter ſunt neceſſarij.*
p Ad agri pretium. *ideſt vt de ipſis emas agros, vel de pretio eorum colas iam habitos. Et per agnos & hædos intelliguntur hic etiam alia animalia ad victum & veſtitum & agriculturam neceſſaria.*
q Sufficiat tibi lac caprarum in cibos tuos, & in neceſſaria, do. tuæ, & ad victum ancillis tuis. *ſi habeas in domo tua animalia ad victum tuum, & domus tuæ ſufficiētia, non ſis ſolicitus aliunde quærere alia magis delicata. Tū quia nō ſunt ita ſecura ad eſum tuū ſicut nutrita in domo tua, quæ ſunt tibi cognita: & quia in talibus expenditur magna pecunia, quæ in alijs melius expenderetur.*

† Imprudentes *2. Reg. 21. c* *† ſtillantia in die frigoris* *† euacuet* *† fructum* *† nō replebuntur* *- Cor iniqui & cæt. verſus nō eſt in Heb.*

VNiVERSIDAD DE SALAMANCA GREDOS.USAL.ES

nondum amore perfecto, ſed adhuc timore ſeruili domino E deſeruiunt per exemplū vel verba eorum, qui p̄ pęnitētiam ſalui facti ſunt, viuificis verbi epulis reficiuntur, & ad maiora incrementa virtutum iuuantur. Quidam hoc quod dictū
Sap.27.d eſt: Aperta ſunt prata: & ap.vi.her.& col ſunt.f.de monti. Agni ſunt ad veſti. tuum, & hæ. ad a.
Mat.27.f preti.ita expoſuit: Aperta ſunt monumenta: apparuerūt corpora rediuiua. Sequeſtrati ſunt peccatores à ſanctis: collectum eſt fenum, ad comburēdum de locis excelſis. Sequeſtrati ſunt agni,
Mat.25.c ad dexteram, hædi ad ſiniſtram. Agni ad veſtimentum regis, quia ipſe dixit:
2.Cor.6.d Inhabitabo in eis. Hædi pro pretio ſanctorum quibus nocuerant, ignibus tradentur.

GLOS. ORDINAR. CAP. XXVIII.

FVgit im. Qui non eſt fortis, etiam ſi nullus perſequatur, ſponte fidem deſerit: dum latrociniis, vel periurijs alijſque huiuſmodi infideli ſe ſimilem reddit.
*legem
b *Iuſtus au. quaſi leo.* in occurſu beſtiarū non trepidat, quia ſe omnibus præualere nō ignorat. Vnde iuſti ſecuritas leoni comparatur: quia cum quoslibet inſurgere conſpicit, ad mentis ſuæ confidentiam redit, & ſcit quia vincit: quia ſolū diligit, quē nemo inuitus amittit.
c *Qui autem re.* Omnia animaduertunt electi.i & futurum diſcrimen vniuerſalis iudicij: & quibus operibus requies, & quibus pęna retribuatur æterna.
d *Qui deci.* Qui per doctrinam hæreticam decipit amatores iuſtitiæ, vt à veritate deuient, ipſe pro malis pęnam quā meretur incurrit: Bona autem ſi qua
F gerebat, vel vtilia ſcribendo, vel continenter viuendo, iuuant alios, vel legentes vel audientes: exemplum etiam de caſu eius ſumunt.
e *In ex.* Nō de præſentibus, ſed de æternis in futuro bonis: non de creaturis: ſed de creatore cuius viſione lætantur.
Pſal.31.c vnde: Lætamini in do. & ex.iu. Vel in exul. iu. mul. glo. quia dum electos in hac vita euenientibus proſperis exultare contigerit, multa domino gloria ex plurimorum fide & pijs operibus datur, regnātibus impijs ru.ho. Sicut multi qui dant gloriam Deo, cum iuſtos in profectu virtutum gaudere proſpiciūt: ita dum ſuperbi regnant, ſuæ perfidiæ multos complicant: quod & de paganis & hæreticis & malis catholicis poteſt accipi.
f *Beatus homo &c.* Ira iudicij tantò diſtrictior portabitur, quantò nunc minus
Eccl.11.a timetur. Vnde: In die malorum ne ſis immemor bonorum, & in die bonorū ne ſis immemor malorum.

a *Vir*

NICO. DE LYRA. CAP. XXVIII.

FVgit impius. *Superius declarauit bonum ſapientiæ, & virtuti annexum, hic conſequenter declarat malum vitijs coniunctū, quod eſt timor. Homo enim malus nuſquam eſt ſecurus, quia ſemper timet ſibi inſidiari ab illis quibus intulit mala, licet non ſit ita. ideo ſubditur,*
a Fugit im. ne. per. *Sicut de Cain dicitur,*
Gen.4.c *Egreſſuſq; Cain à facie domini habitauit in terra profugus.*
†Homo q opprimit alios, & eos occidit vſq; ad ſepulchrū fugiet, ne tenēat eū.
b Iuſtus autem quaſi leo con. *Quia ſi moriatur in perſecutione, in refrigerio erit.*
c Propter peccata terræ. *Sicut propter peccatum, regnum Salomonis in duo diuiſum fuit.*
d Et pro. ho. *In cognitione de diuinis.*
3.Reg.12.a e Et horum ſci. *Quæ dicuntur in agibilibus humanis.*

f Vita du. *Et ſic vita Ezechiæ regis fuit prolongata quindecim annis.* G
4.Reg. g Vir pauper ca. *Sicut enim imber corrumpens ſegetes eſt peſſimus, ſic talis pauper: quia ex maxima malitia calumniatur pauperes, de quibus deberet compati motus ex ſuæ paupertatis experientia: propter quod vulgariter dicitur, quòd morſus macri pediculi eſt peſſimus.*

CAP. XXVIII.

FVgit impius nemine perſequente: iuſtus autem quaſi leo confidens abſq; terrore erit. Propter peccata terræ multi principes eius: & propter hominis ſapientiam, & horum ſcientiam quæ dicuntur, vita ducis longior erit. Vir pauper calumnians pauperes, ſimilis eſt imbri vehementi, in quo paratur fames. Qui derelinquunt legem, laudant impium: qui cuſtodiunt, *ſuccenduntur contra eum. Viri mali non cogitant iu- (a ¶In futuro.) dicium: qui autem requirunt dominum, animaduertunt omnia. Melior eſt pauper ambulans in ſimplicitate ſua, quàm diues in prauis itineribus. Qui cuſtodit legem, filius ſapiens eſt: (a ¶Lenones. ¶Diſſipatores bona patris furando.) qui autem paſcit comeſſatores, confundit patrem ſuum. Qui coaceruat diuitias vſuris, & fœnore liberali, in pauperes congregat eas. Qui declinat aures ſuas, ne audiat legem: oratio eius erit execrabilis. Qui decipit iuſtos in via mala, in interitu ſuo corruet, & ſimplices poſſidebunt bona eius. Sapiens ſibi videtur vir diues: pauper autem prudens ſcrutabitur eum. In exultatione iuſtorum multa gloria eſt: regnantibus impijs ruinæ hominum. Qui abſcondit ſcelera ſua, non dirigetur; qui autem confeſſus fuerit, & reliquerit ea: miſericordiam conſequetur. Beatus homo qui ſem- (¶Pro futura pœna.) per eſt pauidus: qui verò men- (¶Non timentis.) tis eſt duræ, corruet in malum. (a ¶Sæuiens.) Leo rugiens & vrſus eſuriens, (a ¶Sic ferina ſeuitia. b ¶Paganus vel hæreticus. ¶Sanctam eccleſiam.) princeps impius ſuper populum pauperem. Dux indigens prudentia, multos opprimet per calumniam: qui autem odit auaritiam, longi fient dies eius. † Hominem qui ca- (¶Id eſt peccatum.) lumniatur animæ ſanguinem.

h Qui dere.le. *Quia facit ſecundum voluntatem eorum.*
i Qui cuſto. *Zelo legis, & iuſtitiæ moti, ſicut patet de Matathia. Qui interfecit ſuper aram Iudæum idolis ſacrificantem.* 1.Mac.
K Viri mali. *i. facere executionē iuſtitiæ: quia habent oppoſitum habitum ſecundum quem cogitant & operantur.*
l Qui autem re. do. *Quæ ad executionem iuſtitiæ ſunt neceſſaria.*
m Melior eſt pau. *Et patet ſententia.*
n Qui cuſto. legem. *Quia conformat ſe ſapientiæ diuinæ.*
o Qui autem com. *i. glutones.*
p Paſcit. *Expendendo in hoc ſuam ſubſtantiam.*
q Confun. pa. ſuum. *Quia malum filij apprehendit quaſi ſuum, & ſic confunditur de ipſo ſicut de proprio malo.*
r Qui co. di. *Recipiendo vltra ſortem, & ex pacto.*
s Et fœ.li. *Recipiendo vltra ſortem, non tamen ex pacto: & hoc dicitur fœnus liberale, tamen malum eſt: propter quod dicit ſaluator. Date mutuum, nihil inde ſperantes,* Luc.6.
t In pau. *i. contra pauperes.*
u Congre. eas. *Quia nullus accepit ad vſurā primo modo vel ſecundo, niſi inquantum indigens & pauper.*
x Qui de. aures. *Vt ſic licentius, & ſine remorſu faciat contrarium.*
y Oratio eius erit exe. *Quia ex magna libidine peccandi prouenit, quòd aliquis vult legē ignorare, ne per eius notitiam impediatur à peccato vel retrahatur.*
z Qui de. iuſtos in via mala. *Sua perſuaſione pertrahens eos ad malum.*
a In interi. ſuo. *Interitu. ſ. mortalis culpæ & gehennæ.* H
b Et ſimpli. *id eſt ſine plica doloſitatis incendentes.*
c Poſſidebunt bona eius. *Sicut filij Iſrael poſſederunt bona Madianitarum, qui per filias ſuas traxerant eos ad peccatum.* Num.
d Sa. ſibi ui. *Imputans ſuæ prudentiæ diuitiarum acquiſitionem, ſeu earum conſeruationem.*
e Pauper au. pru. *i. ſciet eius cōſilium, ſicut patet de Chuſi qui ſcrutatus eſt conſilium Abſalom, & erat valde pauper reſpectu ipſius.* 2.Reg.
f In exul. iu. *Quia per hoc boni honorantur. & exaltantur, ſicut patet de regno Dauid Ezechiæ & Ioſiæ.*
g Regnan. im. rui. *Sicut patet de Manaſſe rege, de quo dicitur: Inſuper & ſanguinem innoxium fudit Manaſſes multum nimis, donec impleretur Ieruſalem vſq; ad os.* 4.Reg.
h Qui abſcon. ſcele. ſua. *In conſcientiæ foro.*
i Non dirigetur. *In via ſalutis.*
K Qui autem con. fue. *Veraciter & integrè.*
l Et relique. ea. &c. *Abſq; recidiuo.*
m Miſericor. conſequetur. *A Deo.*
n Beatus homo qui ſemper eſt pauidus. *Ne in aliquo offendat Deum.*
o Qui verò mentis eſt duræ. *Non curans de tali tranſgreſſione.*
p Corruet in malum. *ſ. culpæ & pęnę.*
q Leo rugiens &c. *Quia ſicut beſtias deuorat, ita.*
r Princeps impius. *Subiectos ſibi reſiſtere nō potentes bonis ſuis expoliat.*
s Dux indigens pru. *In agibilibus humanis.*
t Multos oppri. per ca. *Quia miniſtros habet impios, inducentes eum ad hanc malitiam, & ipſe neſcit auertere.*
u Qui autem odit auari. *Primò in vita pręſenti, quia non habet inſidiantes ſibi, & poſtea in futuro, in quo æternitate vitæ gaudebit.*
x Hominem qui ca. *i. iniuſtè quęrit.*
y Animæ ſanguinem. *i. hominis mortem. Nomine enim animæ frequenter intelligitur homo in ſacra ſcriptura, eò quòd eſt nobilior pars, à qua denominatur totum.*

f *Viæ* — *a Si*

a *Vir qui fe.* Qui augere opes ambit, E peccatum negligit, more auium capitus cum eſcam terrenam auidus inſpicit, quo ſtranguletur peccati laqueo non agnoſcit: cum quælibet mundi bona deſiderat, quę de futuro damna patiatur, ignorat.
b *Cum ſur. im.* Eoſdē homines, quos iuſtos dicit: quia iuſti, creationis ordinem ſeruant. Vnde in Iob de pœnitēte. Reſpiciet homines, & dicet: Peccaui. Quod eſt: Reſpiciet eos qui naturam humanæ creationis cuſtodiunt, & ſe peccando iumentis aſſimilatos agnoſcunt.

GLOS. ORDINAR. CAP. XXIX.

VIro qui corripientem dura cer. &c.
c *Homo qui blan.* Qui fictis ſermonibus proximum laudat, parat ei inſidias, quibus in periculum verbi aut operis ſecurior incidat. Sed videamus qui capiatur, cui fit, aut qui facit. Sequitur,
d *Peccan. vi.* Nō ergo iuſto laqueus peccantium, etiam ſi corporaliter perimat, nocet, ſed ipſos in perpetuum damnat, & gaudētibus iuſtis ac Dei iudicium laudātibus, vel de ſua ereptione, vel perditione malorum. Deniq; clauſulam prioris verſus antiqua editio manifeſtè poſuit Retia circundant pedibus ſuis. Ex ambiguo enim Græco vtrūq; interpretari poteſt: nam qui fodit foueā proximo ſuo, incidet in eam.
e *vir ſa.* Doctor fidelis & ſapiens ſi cum infideli & contumace contenderit, ſiue tormenta reproborum ſi
F ue gaudia narret bonorum, fruſtra erga inſenſatū laborat. Siue enim lamenta pęnitentię ſuadeat, ſeu bonæ operationis quę ſint pręmia dicat non auditur à ſtulto. Hinc dr̄: Lamentauimus vobis, & non planxiſtis: cecinimus vobis, & nō ſaltaſtis.

a *Totum*

NIC. DE LYRA.

a Si uſque ad la. *In Hebræo habetur ad foueam fugerit. i. vſque ad ſepulturam pœnitere diſtulerit.*
b Nemo ſu. *i. nemo poteſt eum adiuuare, quia poſt mortem non eſt locus pęnitentię.*
c Qui am. ſim. *i. innocenter.*
d Saluus erit. *in futuro.*
e Qui per. gradi. uiis. *implicando ſe varijs peccatis.*
f Concidet ſe. *i. abſque reſurrectione ad bonum, ſicut dictum eſt ſupra 18. Impius cum in profundum peccatorum venerit, contemnit: tunc repentinus ſuperueniet ei interitus, & eum ſanitas non ſequetur,*
g Qui o. terram ſuam ſa. *hoc patet ad ſenſum.*
h Vir fide. mul. lau. *quia fidelitas eſt magnum bonum.*
i Qui aut fe. dita. *ad hoc nimis anhelans.*
K Non erit in. *quia multa vel ſaltem aliqua acquirit iniuſtè.*
l Qui co. in iu. ſa. *condeſcendens alicui plus debito ex aliqua priuata familiaritate.*
m Non be. fa. iſte. *quia declinat à rectitudine iuſtitiæ.*
n Et pro buc. *i. pro re modici valoris.*
o De. ve. *cuius valor eſt ineſtimabilis.*
p Vir qui fe. di. & a. *eò quòd ſunt eo ditiores.*
q Igno. q̄ ege. ſu. *in futuro ſicut diuiti epuloni, qui guttam aquæ non potuit impetrare.*
r Qui cor. ho. *ratione vtētem in hoc enim differt homo à brutis animalibus,*

(a ¶Infernum. b ¶Ab eo. c ¶Sublatat vel virtutibus.) ſi vſq; ad lacum fugerit, nemo ſuſtinet. † Qui ambulat ſimpliciter, ſaluus erit: qui peruerſis graditur vijs, concidet ſemel. (¶Agri vel corporis.) † Qui operatur terram (a ¶Frumento vel virtutibus. b ¶Sed.) ſuam, †ſatiabitur panibus: qui ſecta- (a ¶In quolibet prædictorum.) tur otium, replebitur egeſtate. Vir fidelis multum laudabitur: qui autem feſtinat ditari, non erit innocens. Qui (¶Perſonam.) cognoſcit in iudicio faciem, non be- (¶Paruo pretio.) ne facit: iſte & pro buccella panis deſerit veritatem. Vir qui feſtinat ditari, & alijs inuidet: ignorat quòd egeſtas ſuperueniat ei. Qui corripit hominem, gratiam poſtea inueniet apud eum: magis quàm ille qui per linguæ blandimenta decipit. Qui ſubtrahit aliquid à patre ſuo & à matre, & dicit hoc non eſt peccatum, particeps † homicidæ eſt. Qui ſe iactat & dilatat, iurgia concitat: qui verò ſperat in domino, †ſaluabitur. Qui confidit in corde ſuo, ſtultus eſt: qui autem graditur ſapienter, ipſe laudabitur. Qui dat pauperi non indigebit, qui deſpicit deprecantem, ſuſtinebit penuriam. (a ¶Perſequendo. b ¶Si vos perſecuti fuerint in vna ciuitate, fugite in aliam.) Cum ſurrexerint impij, abſcondentur homines, (a ¶Naturæ ordinem ſeruantes. b ¶Peſtilente flagellato ſapientior erit paruulus. ¶A perſecutione.) cum illi perierint, multiplicabuntur iuſti. (a ¶Etiam de numero impiorum.)

CAP. XXIX.

(a ¶Idem quod homines. b ¶Doctorem ſcilicet.)
VIrò qui corripientem dura ceruice contemnit, repentinus ſuperueniet interitus: & eum ſanitas non ſequetur. In multiplica- (¶Scilicet principum.) tione iuſtorum lætabitur vulgus, cum impij ſumpſerint principatum, gemet populus. Vir qui amat ſapientiam, lætificat patrem ſuum, qui autem nutrit † ſcortum, perdet ſubſtantiam. Rex iuſtus † erigit terram; vir auarus deſtruet eam. Homo qui blandis fictiſq; ſermonibus loquitur amico ſuo, rete expandit † greſſibus eius. Peccantem virum iniquum inuoluet laqueus, & iuſtus † laudabitur atque gaudebit. Nouit iuſtus cauſam pauperum; impius ignorat ſcientiam. Homines †peſtilētes diſſipant ciuitatem; ſapientes verò auertunt furorem. Vir ſapiens ſi cum ſtulto contenderit,

libus, ſecundum quod dicitur 1. Metaphy. Animalia imaginationibus, & memoriis viuunt: homo autem intellectu, & ratione. C Ariſtot.1 Metaph.
s Gratiam po. in. *apud eum magis quàm ille qui per linguæ blandimenta decipit, quia percipit bonum correctoris, & malū adulatoris.*
t Qui ſub. aliquid à pa. ſuo. *furtiuè accipiendo vel debita neceſſaria denegando.*
u Et di. hoc non eſſe pec. *quia eſt hæres in primo caſu, vel illa vult offerre Deo in ſecundo caſu, quod reprobat ſaluator,* Mat.15.a
x Particeps ho. eſt. *i. ſimile malum facit.*
y Qui ſe ia. & di. *dicta vel facta ſua vltra debitum magnificando.*
z Iurgia conci. *quia alij ex hoc indignantur contra eum.*
a Qui con. in corde ſuo. *i. in ſenſu ſuo plus debito.*
b Stultus eſt. *quia præſumptuoſus eſt, & ſuperbus: ſuperbia verò excæcat intellectum.*
c Qui dat pauperi non indi. *in futuro nec etiam in præſenti de curſu communi: quia dominus multiplicat eius bona, vt habeat vnde tribuat neceſſitatem patienti.*
d Qui deſpicit depre. ſuſti. penu. *ſicut diues epulo, qui Lazaro micas panis denegauit, penuriam aquæ guttæ ſuſtinuit.* Luc.16.f †viri diſſipantis bona ſua
a Cum ſurrexe. *rationabiliter viuentes. Regnantibus enim Achab, & Iezabel, abſconditi fuerunt prophetæ domini in ſpeluncis 3. Reg. 18. & ipſis deſtructis tempore Iehu. 4. Reg. 9. multiplicati fuerunt iuſti, & prophetæ Baal interfecti 4. Reg. 9.* 3.Reg.18.a 4.Reg.9.c 4.Reg.10.e

NIC. DE LYRA. CAP. XXIX.

VIro qui corripientem. *Superius poſita eſt diſciplinatorum eruditio, hic conſequēter ponitur indiſciplinatorum obſtinatio, cum dicitur,* H
f Viro qui corri. du. cer. *id eſt obſtinato animo.*
g Con. re. ei ſu. in. *corporis & animæ.*
h Et eum ſa. non ſeque. *quia peccatum eius eſt irremediabile. Eſt enim quædam ſpecies peccati in ſpiritumſanctum, quod irremiſſibile. i. de difficili remiſſibile dicit,* Mat.12.c
i In mul. iuſtorum læ. *quia per eos ſuſtentatur.*
K Cum impij ſumpſerint prin. gemet po. *quia ſupra vires ab eis grauantur.*
l Qui amat ſa. læ. pa. *quia bonum filij reputat ſuum.*
m Qui autem nu. ſcor. per. *ſicut dicit Luc. de filio prodigo, qui diſſipauit ſubſtantiam ſuam cum meretricibus viuendo luxurioſè.* Luc.15.c
n Rex iuſtus erigit ter. *eius ſtatim meliorando.*
o Vir auarus deſtruet eam. *ex cupiditate tyrannizando.*
p Homo qui blandis fictiſq; ſermo. lo. rete. expandit greſ. *Impedit enim eius proceſſum in ſuis operibus ſubtrahendo ſibi promiſſum, in quo confidebat.*
q Peccantem vi. iniquum in. *multiplicis culpæ, & gehennæ.* †pedibus
r Et iuſtus lau. atq; gau. *applaudens diuinæ iuſtitiæ: vnde in Pſal. Lætabitur iuſtus, cum viderit vin. &c.* Pſal.57.b †laudabit
s Nouit iuſtus cauſam paupe. *id eſt cognoſcere ſatagit, vt iuuare poſſit.*
t Impius ig. ſcien. *benefaciendi, ſecūdum illud propheticum: Sapientes ſunt, vt faciant mala, bene autem facere neſcierunt.* 2.Reg.20.e
u Homines pe. diſſipant ciu. *ſicut Siba filius Bochri cum ſibi adhærentibus poſuit Abelam in periculo diſſipationis.* Iere.4.f
x Sapiētes verò auertunt furorem. *ſicut ſapiens mulier auertit iram Ioab volentis eam deſtruere, vt habetur ibidem.* Ibidem.
y Vir ſapiens ſi cum ſtulto con. *laborans ad eius emendationem.*

a Siue

VNiVERSiDAD DE SALAMANCA
GREDOS.USAL.ES